

Cesare Ripa's Iconologia of Uytbeeldinghen des Verstants

Dirck Pietersz. Pers

bron

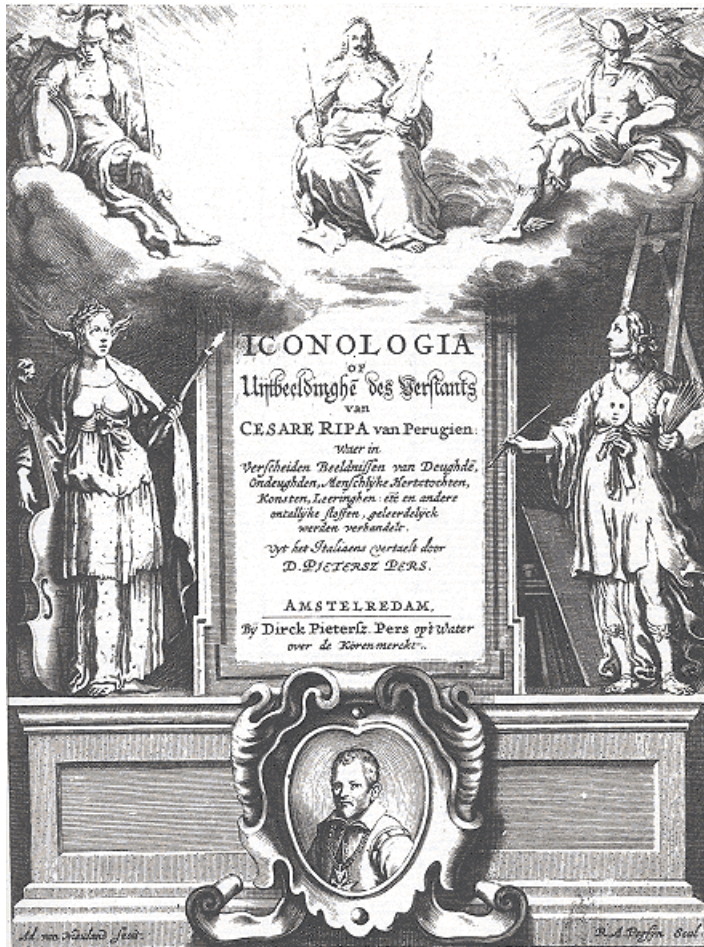
Cesare Ripa's Iconologia of Uytbeeldinghen des Verstants, vertaald door Dirck Pietersz. Pers, Amsterdam 1644. De facsimile ervan is ontleend aan: *Cesare Ripa. Iconologia of uytbeeldinghe des verstands*. Met introductie van Jochen Becker, Davaco Publishers, Soest 1971.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/pers001cesa01_01/colofon.htm

© 2003 dbnl

[Iconologia of Uytbeeldinghen des Verstants]

**ICONOLOGIA, of uytbeeldingen des Verstands:
van CESARE RIPA van *Perugien*, Ridder van SS. *Mauritius* en
Lazzaro.**

WAER IN Verscheiden Afbeeldingen van Deughden, Ondeughden, Genegtheden, Menschlijcke Hertztochten, Konsten, Leeringen, Sinlijckheden, Elementen, Hemelsche Lichamen, Landschappen van Italien, Revieren van alle deelen des Werrelts, en alle andere ontallijcke stoffen, met hare verklaringen, werden verhandelt.

Een werck dat dienstigh is, allen *Reedenaers, Poëten, Schilders, Beeldhouwers, Teyckenaers, en alle andere Konstbeminders en Liefhebbers der Geleertheyt en eerlijcke Wetenschappen.*

Om uyt te drucken, en te vinden, 't Begrip van alle Sinnebeelden, Invallen, Devijsen of Sinteykenen.

Oock om te spreecken, *Van allerleye toerustingen, 't zy op Bruyloften, Lijckstaetien en Zeege-feesten.*

Mede om te vertoonen, de Gedichten der Tonneelspeelders, en om uyt te beelden, met haere eygene teyckenen, al het geene, eenighsins, in der Menschen gedachte, kan vallen.

Verrijckt met veele Beeldnissen en geestige geleerde overwegingen, door de uytnemende verbeteringe van GIOV. ZARATINO CASTELLINI Romano.

uyt het Italiaens vertaelt door D. P. PERS.

AMSTELREDAM, By *Dirck Pietersz Pers*, Boeckverkooper op 't Water, recht over de Kooren-merckt, in 't jaer 1644.

Den Konstlievenden Heere, Michiel le Blon, Agent wegen de Kroone en Koninginne van Sweden, by zijne Ma^t van Groot Britannien.

MYN HEERE:

Of schoon de Konsten en Wetenschappen, door het onweder der verbolgentheden en drift der verwoede krijgswapenen, hier en daer, hebben schipbreuck geleden, niet te min zijn dieselve, door de wackerheyt der geesten, noch altijt, in haer weesen behouden. Dat sulx waerachtig zy, betoonen ons de overblijfselen der konstige werken, die de voorgaende eeuwen ons hebben naegelaten: want de Konsten en Wetenschappen, volgen, hier in, de vruchtbaere jaren, die hoe zy meer van den Hemel werden begonstigt, te meerder vrucht leverense, hunnen Heere, weder: van gelijke aert zijn oock de konsten, hoe die in voorspoediger tijden werden gequeeckt, soo brengense ons mede overvloediger spruyten, van haere volmaecktheyt, voor den dagh: gelijk men 't selve aen de bloeyende eeuwen, en aen de barre tijden, seer wel weet te onderscheyden. Onse Eeuwe, schoon die over al, door krijgs-geschrey is vervult, en in opgestegen vlamme blakert, niet te min behouden de konsten, ook midden onder de krijgstrompetten, eenighsins daer in haeren luyster: daer toe dan geene yveraers ontbreecken, die dieselve met alle vlijt, helpen bevorderen. Ick dan, willende onse eeuwe, met eenig blijck van toegenegentheyte verciere, heb dit boek *Iconologia*, van den Romeinschen Ridder C E S A R E R I P A , tot vorderinghe der Deughd, Konsten en Wetenschappen, in onse

Nederduytsche taele overgestelt, en u E E. 't selve, als eenen rechten *Moecenas*, willen opdragen: te meer u E E. my daer toe niet alleene ernstig heeft aengeraden, maer oock, als met spooren voortgedreven, dat ick dit werck, tot dienst en nut der konsten en liefde der Nakomelingen, niet behoorde te staken. Ick dan, als van nieuws opgeweckt, hebbe 't selve soo veele te ernstiger bevordert, als ick daer toe yvrigh wierde aengeport, en 't selve, door des Heeren genade, oock ten einde voltrocken. En gelijk *Apelles* zijne konst opentlijk vertoonde, op dat hy eens yders oordeel mocht verstaen, lettende alleene op den verstandigen, soo breng ick dit werck oock voor den dagh, op dat het van ygelijck gelesen, van gonslige gemoederen bejegt, en niet met al te nauwkeurige oogen mag werden belonkt. Hierom heb ick 't u E E. oock te liever willen toeschrijven, als die uyt opener inborst en zeedige Hoofshey, der vrienden feylen niet alleene gonslig over 't hooft siet, maer ook verschoont, en die daerenboven sich, van kindsbeenen af, in de goede konsten en wetenschappen geoeffent en verlustigt hebbende, dieselve, als noch, met een vaster en rijper oordeel, beyvert en bevordert. Van de nuttigheyt deses Boex sal ick niet spreken, alsoo 't werck selve, door den menighvuldigen druck, en de uytnemende verbeteringe veeler geleerder Mannen, daer van kan getuyghnis geven.

En alsoo dit boeck, van soo veele Edele, hooge, geleerde en weetgierige Mannen, met soo grooten yver en lust is aengenomen, ben ick dier vaster meeninge, dat het van u E E. in geen minder waerde sal werden gehouden, maer na u E E. genegene bescheydenheyt, also werden bevordert, dat het allen konstlievenden, soo der deugd, geleertheyt als eerlijcke weetenschappen, sal werden aengepresen. Mijn Heere: Onfangt dan 't selve, met soo groote toegenegentheyt, als 't u E E. Achtbaerheyt wort opgedragen, van u E E. dienstwillige

D. PIETERSZ PERS.

**Des oversetters ontschuldige over de
Il piu che novissima Iconologia,
van Cesare Ripa, aen allen Beminders der Konsten en eedele
Wetenschappen.**

De lust, die my eygentlijck tot dese oversettinge gedreven, heeft my te gelijk, veele moeyte over den hals gehaelt, die ick my, in 't eerste, te licht hadde ingebeelt: Want alsoo ick dit werck maer van buyten besagh, dacht my geraeden, om de leergierige verstanden eenige aenleidinge te geven, dat ick het ontwerp en de stellinge der beeldnissen, alleene wilde voor den dagh brengen: Maer alsoo my dit, voor den weetgeerigen, al te mager scheen, ben ick voort geraeckt in de verklaringe der reedenen: Doch ick had die selve naulijx aengeroert, en derselven wichtigheit overwogen, of ick wierde, door de duystere en geleerde stoffe, die hier en daer schuyelde, afgeschrickt, dat ick 't selve vermeende te staecken, vermits my 't werck te trefflijck dachte, dat ick 't met ruwe handen soude betasten. Evenwel heb ick de lust niet konnen verdoven, maer heb de gewoonte en 't staedigh gebruyck ter hand genomen: waer in ick den Boer naevolghde, die sich dagelijx gewende, een jongh kalf te dragen, ter tijd het een koe wierde. Dit is my oock wedervaeren: Want alsoo ick voor eerst de gemeene stoffe ter hand nam, heb ick my, daer nae, verstout, de geleerde en hooge stoffe te verhandelen: doch hoe ick 't hebbe uytgevoert, staet een ander te oordeelen. De dichten soo uyte Italiaensche als Latijnsche Poëten, heb ick na mijn vermogen gevolght, en van veelen den sin verklaert, achtende onnoodigh eene sake, soo overtolligh, te herhaelen, als die wel uyt veele uytheemsche, in hunne eygene taelen, sonder eenigen arbeyt, daer by konnen werden gevoeght. Doch ick hebbe altijd gepooght, dat mijne oversettinge en dichten, mochten klaer en als 't geld ganghbaer zijn. Wat deses Schrijvers arbeyt belanght, dat ick alleene, door des Heeren genade, heb gevolght en aldus uytgevoert, daer van vertrouw ick, dat yder zijn hoogh verstand sal prijsen, schoon iemant de goede konsten en weetenschappen mocht verachten. Dit boeck is van hem genaemt Iconologia, spruytende uyt een gekoppelt Griexwoord: Want Icon bediet een beeld, en Logia, spraecke. Alsoo dat dit woord Iconologia niet anders bediet, als Beeldespraeck, zijnde als Werckbeelden

des Verstands: Want hier in werden ontallijcke beeldnissen uytgeleyt, en met seer geleerde en bewijslijcke grondreedenen en deftige overwegingen, verklaert: waer uyt dan werden verthoont, de heerlijkheyt der deughden en schandlijckheyt der ondeughden, ten einde men dese vlieden en d'andere sal omhelsen. Dit Boeck is om zijne uytnemende nuttigheyt en deughd, tot verscheyden tijden gedruickt, en aldereerst van den Romeinschen Ridder CESARE RIPA toegestelt, 't welck hy met onnaevolghlijcke arbeyt en vlijt, uyte Egyptische, Chaldeesche, Griexsche, Latijnsche en andere Schrijvers heeft opgesocht, en daer toe veele dingen, van zelf, gevonden, noodigende zijne Vrienden en Geleerden, tot gelijcke naevolginge: gelijck dan oock verscheyden geleerde Mannen, sich tot vercieringe deses, hebben bevljcht, doch insonderheyt Giov. Zaratino Castellini Romano. Dit Boeck is eerst te Romen, doch sonder beeldnissen, gedruickt, daer na te Milanen in Lombardien: Nu wederom te Romen met beelden. Daer na wederom te Florenzen en te Siena voltrocken. Nu wederom te Florenzen, en te Padua voleint. Daer nae wederom te Padua in 't jaer 1611, 1615, 1618, 1625, 1630, en misschien noch meermaels. Doch desen laesten druck, onder den tijtel Il piu che novissima Iconologia, hebben wy oock nagesien, en dit werck daer na vermeerdert. Maer van andere drucken, hebben wy noch geene kennisse. En op datmen magh bespeuren, dat dit boeck onder den Grooten en Geleerden in hooger waerde is gehouden, blijkt hier uyt, dat de yvrige natie de Spagniarts, in 't Jaer 1622, in een algemeen tonneel of schouwplaetse, over de Canonisatie van den H. Isidorus van Madrid, gedaen in 't H. Basilica binnen Romen, verscheyden beeldnissen, te langh om verhaelen, nae den inhoud van dit boeck, hebben toegestelt; gelijck mede is geschiet, in de Canonizatie van S. Elizabeta Koninginne van Portugal, in 't jaer 1625. Iae dese Iconologia is de Werlt soo aengenaem geweest, insonderheyt den Geleerden, en die lust hebben sich in de wetenschappen te oeffenen, datse waerdig is geoordeelt, om in alle openbare Bibliotheken gestelt, en besonderlijck by den konstbeminders, om in hunne Boeck-kamers te werden bewaert, en den nakomelingen, als een gedenckwaerdigh pand, nagelaeten te worden. Dit Boeck zal misschien, ter eerster opsicht, en op sommige plaetsen, wat te spitssinnigh en te duyster schijnen, maer als men de moeyte wil aenwenden, soo sal 't, onder de hand, lichter vallen. Men springht soo terstont niet met beslobde schoenen totte konsten: daer moet leerlust, naerstigheyt, overlegh en gestadigheyt by komen. De weetgierige verstanden, die de konsten en wetenschap beminnen, zullen desen Romeinschen Ridder danck weeten, dat hy zijne vlijt tot yders nut en onderwijsinge heeft aengewent, te meer men hier uyt, als uyt een lustige Waerande, die tot allen tijden bloeyt, lieflijcke vruchten kan plucken, en tot zijn vermaek genieten. Ia hy zal van al 't geene de morale of zeedige Philosophie en oock de natuyrlijcke in sich begrijpt, 't zy van deughden of ondeugden, of wat een geestigh brein weet te bedencken, stoffe vinden, om sich te verlustigen, te meer hy 't niet alleene heeft getrocken, uyt de alder-

oudste Philosophen, Poëten en Redenaers, maer oock uyt de H. Schrift, Oudvaderen, Historien en d' aldertrefflijkste schriften. 't Sal den Predikheeren en Reedenaers voor een locale of plaetslijcke memorie dienen, om een beeld van deugd of ondeugd, in hunne gedachte te drucken, en datselve na dese deelen te ontleeden, en met cierlijke ommewegen uyt te breyden. Den Schilders, sal 't niet alleene leeren, alle ontwerpsele, die hun souden mogen voorkomen, uyt te beelden, 't zy dat se historien of andere sinnebeelden en invallen, op 't penneel willen vertoonen, maer oock om hunne wercken te verrijken en met reeden te bevestigen, en dat niet alleene in de stellingen en kleedingen, maer oock in de verwen. Den Beeldhouwers, Plaetsnijders en Teykenaers zal 't onderwijzen, hoe zy sich in hunne teykningen en konst zullen oeffnen, om alsoo hunne wercken, met oordeel en geestigheyt, te beleyden, ten einde men magh speuren, datse soo wel in de konst, als wetenschap der vindingen, hebben toegenomen. Den Poëten of Dichters sal 't onderrechten om hunne vindingen met oordeel en geestigheyt te ontwerpen, en gelegentheyt geven tot hooger spieglinge of pricklinge tot dieper navorschinge: 't zy om hunne Dichten uyt te wercken, of om hunne Tonneelen of Schouplaetsen te verciere, en hunne vertooningen met oordeel te beleyden. In 't kort, soo sal dit boeck een yder Liefhebber der Wetenschappen den wegh baenen, tot opweckinge der deugd en eerlijcke konsten, en als een spoore wesen, om de yvrige verstanden totte liefde desselven voort te drijven. Maer wat heeft nu d'Oversetter, tot zijne verschooninge voor te wenden? Niet anders dan so den Leser iet berispelijck mocht voorkomen, 't zy dat hy eenige feylen merckt, of dat het niet klaer gestelt, of den sin niet genoegh was getroffen, dat hy 't met een bescheiden oogh en oordeel wil overwegen, en gedencken, dat hy dit boek met afgebroken uyren heeft moeten toestellen, en dat zijne dagelijxe beesigheyt een hinderpael is, so 't na zijne waerdigheyt niet is bearbeyt. Oock is 't niet wel mogelijk, datter in so vele veranderingen van stoffe en dichten, niet somtijts eenige duysterheyt soude kunnen insluypen. Allen te vernoegen, is onmooglijck, noch min my selve, als die tegens danck, en boven mijn groote opsicht, niet alles heb kunnen vermijden. Yder heeft sijn eigen oordeel. Doch ik zal so wel den onbescheidenen, als bescheidenen, danck weten, soo mijne onwetenheyt, door hare opmerckinge, zal werden verlicht. Nochtans vertrou ik mede, dat my vele edele verstanden sullen geluk toe wenschen, dat ick, met so groote moeyte, desen Schrijver, de Werrelt heb vertoont, en hem Nederduyts geleert, op dat alle weetgierige vernuften, de wetenschappen en de geleertheyt mogen na speuren. Oock dacht my, dat het seer onbetaemlijck was, dat ick, door mijne Oversettinge, van des Romeinschen Ridders spoor en wit, soude afwijken, om dat ick de lasteringe van eensijdigheyt niet op my mocht laden. Smaeck het den eenen beter als den anderen, dat is de gemeene steur. Alle kost is op yders tonge niet even smaeklijck. Doch hier staet het een yder vry, dat hy soodanige spijs verkiese, als hem best gevalt, want hy sal doch stoffe genoeg vinden, die hem sal behagen. Is 't dan oock, dat ik in mijne oversettinge werde berispt, ik sal niemant hierover moeylijk zijn, want ick heb gedaen, niet het geene ik hebbe gewilt, maer 't geene ik hebbe vermocht.

Derhalven sal ick my, met den Poet Propertio, vergenoegen, daer hy aldus singht:

Quod si deficient vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluisse sat est.

Dat is:

*De koenheyt streckt tot lof, schoon u besweeck de macht,
Het willen tot wat groots, wort voor de daed geacht.*

*Ick heb my oock soo slaefs aen de taele niet gebonden, dat ick niet somtijts andere woorden soude hebben gebruyckt, die op de onse best pasten, want yder spraecke heeft haere eygen aert en invallen. Oock laet ick my voorstaen, dat een Oversetter dese vryheyt toekomt, als hy slechts den sin des Schrijvers geen geweld doet. Op weinige plaetsen, heb ick eenige Critische of naeuwe siftingen, soo eeniger woorden als opschriften, voorbedachtlijck laeten doorslippen, als die nergens toe vorderlijck waeren, als tot oorketelingen voor den Geleerden, en voor den Duytschen Leesers, blinde hinderpaelen. Somtijts heb ick oock daer tusschen gevoeght, 't geene ick in verscheydene Schrijvers, had aengemerckt, en 't selve met sterrekens * * *, op eenige plaetsen, onderscheyden.*

Dit had ick u, gonstige Leeser, voor te draegen, met wensch, dat het by u met soodanigen lust magh werden aengenomen, als het by my, met grooten arbeyt en yver, is voltrocken. Gebruyckt het dan tot uwer onderwijsinge, en tot nae speuringe der deught, konsten en geleertheyt. Vaert wel.

DIRCK PIETERSZ PERS.

Inleidinge

Over de *Iconologia* of *Beeldespraeck*, van den Ridder *Cesare Ripa* van *Perugia*:

Alwaer, in 't gemeen, van verscheyden gedaenten van Beeldnissen, met haere eigene grondregulen, geleerdelyck wort gehandelt.

De Beeldnissen die gemaect zijn, om eene saecke, die verscheyden is, van 't geene men met de oogen siet, uyt te drucken, hebben anders geen sekerder noch algemeener regel, als de naebootinghe van de gedachtnisse, en dat van die dingen, dieder in de Boecken, Medaglien, en uytgehouwen Marmorsteen, werden gevonden: 't zy dat het gedaen zy, door de naerstigheyt van de Latinen, Griecken, of van d'alderoudste, diewelcke Vinders van dese konste geweest zijn. En hierom schijnt het gemeenlijck, dat die geene, die sich buyten dese naevolginge bemoeyt, doolt, of door onweetentheyt, of dat hy sich te veele onderwint. Welcke twee vlacken, veele afschrieken, van die sich onderstaen uyt hunne eygene arbeyt en moeyte, eenigh lof en eere te verkrijgen. Om my dan aen dese schult niet verdacht te maecken, heb ick geoordeelt, dat het een goede en noodige saecke was, dewijl ick hebbe voorgenomen, van alle dese beeldnissen een grooter bondel toe te stellen, als my wel, uyt de opmerckinge van de alderoudste dingen, mocht voorkomen, oock eenige dingen hier by te versieren, als mede, om verscheyden nieuwe aen te nemen, en dieselve op 't waerschijnlijkst uyt te breyden, en eenige dingen ontrent het formeren of toestellen te verhandelen, en de beteykende ontwerpels, in 't begin, van dit werck, te verklaren: 't welck misschien, van veele vrienden met al te groot verlangen, wort verwacht, in wien te vernoegen, ick my ten hoogsten kenne verplicht. Naelaetende dan de Beeldnissen, die de Reednaer gebruyckt, en waer van *Aristoteles* in 't III boeck, van de Welsprekens-konst, handelt, sal ick alleene seggen, van die geene, die totte Schilderkonst behooren, of van die geene, die door de verwen, of eenige andere sichtbaere saecke, 't selve konnen vertoonen, of die eenighsins van dieselve verschillen, en nochtans eenige gelijkheyt, met de andere, hebben. Want gelijk de Schilderbeelden, door 't oogh iets overreeden, alsoo beweeght de Welspreeckenskonst den wille door de woorden. Want alsoo de Schilderkonst oock let op de gelijkheyt van de dingen, die buyten den Mensch zijn, soo letse oock op die dingen, die daer mede zijn t'saemen gevoeght, en die in der daed, *essentiali* of wesentlijcke genaemt werden. In de eerste maniere zijne dickwijls van de Oude gehandelt, versierende veele beeldnissen van de Godheyt: diewelcke niet anders zijn, als hulsels en kleedingen, om dat deel van de Philosophie, 't welck handelt van de voortteelinghe en van de verdervinghe der natuyrlijcke dingen, of van de gestaltnisse der Hemelen of invloeyingen der sterren, of vastigheyt des Aerdrijs, of andere diergelijcke, bedeckt te houden: die oock door lange naerstigheyt, daer toe zijn gevonden, om het gemeene Volck daer door in dese kennisse, te overtreffen. En op dat niet te gelijk geleerde en ongeleerde de oorsaecken deser dingen soudent verstaen en doorgronden, soo spraecten zy oock door 't middel van dese beelden bedeckelijck onder malkanderen: naelaetende alsoo den Naekomelingen de kennisse van de geheyme beeldnissen, op datse in waerdigheyt en wijsheyt andere daer in soudent overtreffen. En hier uyt is gesproten de groote menichte fabulen der Oude Schrijvers, die eene nuttigheyt van

wetenschap hadden aen den Geleerden, en eene soetigheyt van scherpsinnige vertellingen, aen den onkundigen. Waer over oock veele treffijcke Mannen hebben geoordeelt, dat dit een welbesteede moeyte was, die dingen uyt te leggen, die zy in dese fabulen vonden verborgen: Ons by geschrifte naelaetende, datse by de beeldnisse van *Saturnus*, den Tijd verstonden, die aen de Iaeren, Maenden en daegen haer weesen gaf en wederom wegh nam, alsoo

dieselve zijne eygene jongen, die zijne kinders waeren, weder verslont en op-at: En by den blixemenden *Iupiter*, verstonden zy, dat aldersuyverste deel des Hemels, waer uyt alle hooge Hemelsche werckingen heerkomen. Oock verstonden zy by de beeldenisse van de overschoone *Venus*, de appetijt of lust van de eerste materie of stoffe totte forme of gedaente, die haer de volmaecktheyt geeft, gelijk het de Philosophen noemen. En voor die geene, die daer geloofden dat de Werld een beweeghlyck lichaem was, en dat alle dingen gebeuren, door de heerschinghe der Sterren (nae 't geene *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* verhaelt) versierden zy den Herder *Argus*, die met veele oogen van alle sijden konde sien. Ditselve vertoonden zy mede door *Iuno*, die aen de haad van *Iupiter* in de locht hingh, gelijk *Homerus* seght, als mede ontallijcke andere beelden, waer mede zy alreede veele boecken hebben vervult, en veele Schrijvers moede gemaect, doch met voordeel van wijsheyt en geleertheyt.

De tweede maniere van beeldenissen, behelst die dingen, die in den Mensche self zijn, of die daer groote gemeenschap mede hebben, gelijk daer zijn de *Concepten* of invallen, en de *habiti* of geschicktheeden, die van de invallen voortkomen, met menichte van veele besondere handelingen. En de concepten of invallen, sonder ander scherpsinniger oordeel, noemen wy al het geene dat mette woorden kan werden uytgedrukt: 't welck te saemen bequaemlyck in twee deelen kan werden afgescheiden.

Het eene deel is, dat eens anders sake bekent of ontkent: 't ander deel doet sulx niet. En met dese, stellen die gene haer konstwerk toe, die daer Princelijcke *Devijsen* of Sinspreucken uytdrukken, waer in met weinigh lichaemen en weinigh woorden, alleen een ontwerp wort te kennen gegeven. Soo doen oock die geene die *Emblemata* of Sinnebeelden maken, waer in een meerder ontwerp, en oock meerder woorden en lichamen werden vertoont. Met dese dan wort de konst van andere beeldnissen geschickt, die tot ons verhael behooren, en dat door de gelijkformigheyt, die zy hebben met haere bepaelingen, die alleene de deughd of ondeughd omhelsen, of alle dingen, die met die of dese dingen, eenige gelijkheyt hebben, sonder datmen eenigh dingh bekent of ontkent: En om dat die alleene zijn ontkenningen van eenigh dingh, of bloote dingen die in weesen bestaen, soo worden die seer bequaemlyck door een Menschlyck beeld uytgedrukt. Want gelijk de geheele Mensch besonder is, gelijk de bepaelinge de maete is van 't bepaelde, alsoo kan van gelijcken de toevallige gedaente, die uyerlijck van hem wort vertoont, wel wesen een toevallige maete, van de bepaelbaere hoedanigheden, hoe die oock mogen wesen, 't zy datse van onse ziele alleene, of van den geheelen Mensch, zijn t'saemen gestelt. Laet ons derhalven toesien, datmen dit, in ons voorstel, geen beeld noeme, dat geen gedaente heeft van den Mensch, om dat het beeld qualijck is onderscheyden, wanneer het voornaemste lichaem, niet in eeniger maniere zijn ampt doet, 't geene het geslacht doet in zijne bepaelinge.

Onder 't getal, van andere dingen, dient men te letten, op alle wesentlijcke deelen van de saecke selve: en hier van sal 't noodigh zijn, datmen seer nau acht neme, op de stellinghe en op de hoedanigheyt.

De stellinghe van 't hoofd, sal wesen of hoogh of laegh, of vrolijk of swaermoedigh, en na de verscheiden andere passien of hertztochten, die sich, als op een tooneel, in 't weesen van 't aengesicht eens Menschen, ontdekken. Oock moetmen letten op de stellinghe, soo van armen, handen, beenen, voeten, vlechten en kleedingen, als mede van andere dingen, en op de onderscheidlijcke en welgeschickte stellingen, die een

yder lichtlijck, by sich selve, sal kunnen onderscheiden, sonder dat wy daer van anders behoeven te spreekken: Nemende een voorbeelt van de Oude Romeinen, die soodanige stellinghe hebben waergenomen, en insonderheyt in de Medaglie of Gedenckpenningh van den Keyser *Adrianus*, alwaer de verheuginge des Volx staet afgebeelt, onder den naem *Hilaritas*, met de handen aen de ooren. De algemeene Wensch of't Gebed, staet met beyde handen ten Hemel opgeheven, als of zy iet wilde bidden of versoecken. Men vind oock andere beeldnissen in de Medaglien, metten hand aen den mond: andere sitten, leunende met het hoofd nae de rechter sijde: andere knielen: andere staen recht over einde: andere staen vaerdigh om te gaen: andere

met een been of voet om hoogh, en met veele andere stellingen, die by *Adolph Occo* zijn beschreven.

Belangende de hoedanigheeden, die sullen zijn wit of swart, welgestelt of mismaeckt, mager of vet, jongh of oud, of diergelijcke dingen, die niet lichtlijck konnen werden gescheiden, van die dingen, waer in dieselve zijn gegront. En hier op is te letten, dat alle dese deelen te saemen een soodanige eendrachtige overeenstemminge maecken, dat in dieselve te verklaeren zy ons een vergenoegen toebrenghen, om de gelijkformigheyt der dingen te kennen, en het goed oordeel van die geene, die dieselve in soodanige maniere heeft weeten toe te stellen, datter eene saecke allen is voortgekomen, die vermaecklijck en volkomen is.

Soodanigh zijn vast doorgaens alle de beeldnissen van de Oude, als oock van de Nieuwe, die niet, by geval, worden geschickt. En overmits de *Physiognomie* of gesicht-kenninge en de verwen, van de Oude zijn waergenomen, soo kan elck daer in volgen het aensien van *Aristoteles*, die een yder, nae de meeninge der Geleerden, behoort te gelooven, als die alleen hier in, gelijk mede in het overige vervult, al 't geene dat veele daer van spreecken. En wy sullen dickwijls naelaeten iets te verklaeren (en ons genoegen met het geene dat een of twee mael, onder soo veele dingen, te gelijk gestelt is) van 't geene, dat onderscheydentlijck in elck besonder beeld is geopenbaert. Insonderheyt dewijl de naerstige opmerckers konnen gaen tot *Alexander* van *Alexandro* in zijn 2 boeck aen 't XIX capittel, alwaer hy in een geleert kort begriip veele Sinteyckenen met haere verklaeringen, behoorende tot alle leeden en verwen, voor den dagh brenghet.

De geschrevene bepaelinge, alhoewel dieselve met weinigh woorden geschiet, soo schijnt het dat dieselve in de Schilderkonst oock tot naevolginge, met weinigh woorden behoort te geschieden: soo is 't daerom niet quaed, datmen opmerckinge heeft van veele voorgestelde saecken, aengesien men van veele, het weinige en beste kan uytkippen, en die meest tot ons voorstel, te passe komen: of dat zy dan te gelijk eene t'saemenstellinge maecken, die nae de beschrijvinge der Redenaers of Poëten gebruycklijcker is, als de eygene bepaelinge der *Dialecticiens* of Reedenkavelaers. 't Welck dan, misschien, soo veel te bequaemer sal geschieden, wanneer de Schilderkonst, meer door haer selve, en in het ovrige, met dese seer lichte en vermaecklijcke konste volmaeckt wort, als met die geene die seer swaer en verborgen is. Doch dit is een klaere saecke, datmen onder de Oude siet, dingen, soo wel van d'eene als d'andere maniere, die seer schoon en met groot oordeel zijn gemaect.

Dewijl nu dan blijkt, dat dese slaghe van beeldenissen, seer licht totte gelijkheyt, in haere bepaelinge, konnen werden gebracht, soo sullen wy seggen, datmen soo wel van die, als uyt dese viere, de hoofdstucken, of de voornaemste oorsaecken, kan trecken, waer uyt men de ordre kan nemen om dieselve toe te stellen. En dieselve worden in de Scholen, met haere gewoonlijcke naemen, uytgedrukt, te weeten van de *materie* of stoffe, van het *efficiens* of werckende, van de *forme* of gedaente, en van *fine* of het einde: uyt welke verscheidentheyt deser hoofdstucken, spruyt oock de verscheydentheyt, die de Schrijvers dickwijls houden, om eene saecke te bepaelen: van gelijcken mede de verscheydentheyt, van veele beelden, die gemaect zijn, om eene saecke alleene uyt te drucken, het welck een yder, voor sich self, uyt dese beeldnissen kan aenmercken, die wy uyt verscheyden oude Schrijvers hebben versamelt, daer dese viere te saemen zijn gebruyckt geweest, alleen om eene saecke te vertoonen, alhoewel men dit alles, op eenige plaetsen, oock te gelijk bevint. Soo

moetmen dan voornaemlijck hier op acht nemen, om eene verborgene saecke, op een ongemeene maniere te teyckenen, datmen dieselve door een geestige vindinge, aengenaem maecke: en 't is prijslijck, datmen dat in een saecke alleene doe, om geene duysterheyten en onlust in 't toestellen te veroorsaecken, van datmen veele dingen in zijn gedachte moet onthouden.

In die dingen dan, daer het laeste onderscheyt, sooder eenigh is, kan werden verthoont, soo sal dit alleen genoegh zijn, om loflijcke en seer volmaeckte beelden te maecken: of by gebreck van 't selve, dat nochtans mette selve sake vereenicht is, wort het onderschey-

den, soo men de algemeene gebruyckt: gelijk die dingen zijn, die te saemen gestelt zijnde, even het selve vertoonen, datse alleene, voor haer selve, doen soudent.

Daer nae, wanneer wy dan door desen wegh onderscheydentlijk weten de hoedanigheyt, de oorsaecken, de eygenschap en de toevallen van een bepaelbaere saecke, om een beeld op te maecken, soo is 't noodigh te soecken de gelijknisse, gelijk wy hebben geseyt, in de dingen, die in stoffe bestaen, en die het beeld sal hebben, in plaetse van de spraecke, of van de bepaelinge der Reedenaers, en dat van dingen, die in eene gelijcke proportie of evenreedentheyt bestaen, hebbende twee onderscheydentlijke dingen onder sich selve, tot eene saecke alleene, die van beyden verscheyden is, nemende dat geene, dat het minste is: als by gelijknisse van de Sterckheyt, soo schildertmen een Colonne of Pilaer, om dat dieselve in een gebouw alle de steenen en het getimmer draeght, dat daer op gebouwt is, sonder sich te bewegen of te wanckelen: seggende dat sulx is de Sterckheyt in den Mensch, om de swaerwichtigheyt van alle moeylijckheden en swaerigheden, die hem overkomen, te verdragen. En by gelijknisse van de Welsprekenskonst, steltmen het Swaerd en het Schild, want gelijk dit gereetschap den krijghsman zijn eygen leven beschut, en zijnen vyand quetst, alsoo houd de Reedenaer, elck door de bewijsreedenen of onvolmaeckte besluyten, zijne goede saecke staende, en set de tegenstrijdende te rugge.

Boven dit, dient hier toe een andere slagh van gelijknissen, te weten wanneer twee onderscheydene dingen, in eene alleen, van haer verschillende, over-een komen: als om de Grootmoedigheyt uyt te drucken, soo neemtmen den Leeuwe, waer in de Grootmoedigheyt ten meestendeele wort ontdeckt. Welcke maniere niet soo seer prijslijck als wel gebruycklijck is, en dat wegen de lichtigheyt van de vindinge en de verklaringe daer over. En zijn dese tweederleye slagh van gelijknissen, de sensuwen en de kracht van een welgemaect beeld, sonder welcke, gelijk datselve beeld weinigh moeyte, van vindingen, aen sich heeft, alsoo blijft het onsmaecklijck en belachlijck.

Dit is van eenige nieuwe Schrijvers weinigh waergenomen, die de gebeurlijke werckingen vertoonen, om de wesentlijcke hoedanigheyt aen te wijsen; gelijk die doen, die in plaets van de Vertwijfling eenen afmaelen, die sich aen den keel verhanght: Voor de Vriendschap twee persoonen die malkanderen omhelsen, of andere dingen van weynigh geests en luttel lofs. 't Is wel waer, gelijk ick hebbe geseyt, dat het prijslijck sal zijn, dese toevallen te stellen, dieder noodsaecklijck by de bediedlijcke saecke van 't beeld volgen, wannermen die in onderscheydene en bloote plaetsen stelt, als in 't besonder die geene die totte Physiognomie of Menschen-kenninge, en totte gestaltenisse des lichaems behooren, om alsoo uyt te drucken de heerschappie die de eerste hoedanigheeden hebben, in de t'saemenstellinge des Menschen, en die over zijne uytwendige toevallen bestieringe hebben, en die sich nae dese passien of neygingen buygen, ofte aen die geene, die daer mede zijn gelijkformigh. Gelijk of men wilde de Melancolie of Swaermoedigheyt, de Gedachten, het Berouw en andere dingen afteekenen, soo salmen wel doen datmen een uytgedrooght opsicht, mager, verwarde en wilde hayren, een ongehavende baerd, en van vlees niet al te jeughdigh, afmaelde: Maer het Vermaeck, de Geneughte, de Vrolijkheyt en andere dusdanige dingen behoortmen schoon, dertel, frisch, blosend en lachende af te maelen. En of wel dese kennisse weinigh plaetse heeft onder 't getal van diergelijcke, niet te min soo isse genoegh in 't gebruyck. En dese regel van de

toevallen en werkingen, als alreede geseyt is, sal oock niet altoos volgen: gelijk in 't afschilderen van de Schoonhey, die een saecke is buyten het begrijp van de prijsreeden. En of wel in den Mensche eene proportie of evenreedenthey is van trecken en verwen, soo is daerom het beeld niet wel uytgedruckt, om dat het te boven-maeten schoon en wel toegestelt is: want dat soude wesen een verklaeringe van 't selfde, door 't selfde: of liever van een onbekende, tot een min-bekende saecke, als of men een kaerse wilde ontsteecken, om de Sonne bescheydentlijck te sien, sulx dat de beeldenisse geen gelijknisse soude hebben, 't welck nochtans de ziele van dien is. Zy kost oock geen vermaeck by brengen, om datse geen veranderinge hadde in een voorstel van sulcken gewichte, waer op voornaemlijck behoort gelet te worden. Waer over

wy de beeldnisse van de *Schoonhey*t, op haere plaetse, met het hoofd in de Wolcken hebben afgebeeld, met andere behoorlijcke toepassingen. Om dan alle gelijknissen en handlingen, en wat in yder voorstel bequaemst en gevoeghlijckst is, wel te voegen, salmen letten op 't geene de *Rhetorici* of Reedenaers waerschouwen, te weeten, datmen door de bekende dingen de hooge moet soecken, door de prijslijcke de doorluchtige, door de verachte de vuyle, door de lofwaardige de heerlijcke. Vyt welke dingen, een yder, soodaenige menichte van invallen, in zijn verstand, sal sien voortspruyten, indien hy niet meer als bot is, dat hy uyt sich selve, van eene saecke alleen, die hem wort voorgesteld, sal bequaem zijn, om smaeck en vernoevinge te geven, aen de begeerte van veelen, en aen verscheyden verstanden, om een beeld, op verscheyden manieren, en dat altijd wel, af te maelen.

Ick weet boven dese aenmerckingen, die in der waerhey

t, met meerder naerstigheyt, wel kosten werden uytgeleyt, niet meer te sien, dat tot kennisse van dese beeldenissen waardigh is te schrijven, zijnde, in der daet, onderwijsingen, die aldereerst zijn afgekomen uyt de overvloed van der Egyptenaeren geleertheyt, gelijk *C. Tacitus* getuyght, en dat die daer nae, metter tijd, zijn verciert en opgepronckt, gelijk *Ioan. Goropius Becanus* verhaelt: sulx datmen dese kennisse kan vergelijken by een verstandigh Man, doch die veele jaeren, naeck en bloot in eensaemheyt geleeft hebbende, en daer nae in den ommegangh det Menschen verkeerende, sich herkleet, ten einde andere, door de uytwendige schoonheyt des lichaems, 't welck het beeld is, aengelockt zijnde, verlangen, om ten aldernauwsten, dese hoedanigheeden te verstaen, die de cierlijckheyt geven aen de ziele, dieder is de beteyckende saecke, en die eensaem was, terwijl hy in eensaemheyt leefde, en die van weinigen uytlanders was gelief koost. Alleene leestmen van *Pythagoras*, dat die uyt oprechte Liefde totte Wijsheyt, met groote sloverne door Egypten reysde, alwaer hy de geheimnissen der dingen leerde, die in dese raedselen waeren verborgen, en daerover ouder en wijser te huys keerende, soo verdiende hy, datmen nae zijne dood, van zijn huys een Tempel maeckte, diemen de wierdigheyt van zijne Wijsheyt toeheylighde. Men vind oock dat *Plato*, een groot deel van zijne leeringen, uyt de geheimenissen van *Pythagoras* heeft geput, waer onder oock de heylige Propheten haere leere verberghden. En *Christus* die daer was de vervullinge van de prophetien, bedeckte een groot deel van de Godlijcke geheimnissen, onder de duysterheyt van zijne gelijknissen.

Soo was dan de Egyptische Wijshey

t, als een leelijck en qualijck gekleet Man, die door den tijd en door raed van de eervaerentheyt, geciert zijnde, aanwees, dat het quaed was de kenteyckenen van de plaetse te verbergen, waer in de schatten waeren, ten einde een ygelijck sich hier mede bemoeyende, door dit middel, tot eenige trappe van gelucksaligheyt moght geraecken.

Dit kleeden was, datmen de lichaemen van de beelden met onderscheyden verwen afmaelde, na de evenreedenthey

t van veele veranderingen, mer een schoone welstand en van uytnemende frayigheyt, soo van de konst als van de saecke self, van de welke niet eene was, die ter eerster opsicht niet wierde beroert, om, met een seecker verlangen, te ondersoecken, waerom dieselve in soodanigen stellinge en orde wierden vertoont.

Dese sinlijckhey

t wast noch aen, als men de naemen van de dingen onder dese beeldnissen vint geschreven. En my dunckt datmen de onderschrijvinge van de naemen behoort gaede te slaen: behalven alsse sullen wesen op de maniere van een raedsel, want sonder kennisse van den naeme, kan men niet doordringen, totte kennisse

van de bekende saecke, ten waere alleen dat het slechte en gemeene beelden waeren, die van een yder, door 't gebruyck, ter eerster opsicht, gemeenlijck worden bekend. Mijne meeninge steunt op de gewoonte van de Oude, die op haere Medaglien de naemen, van de vertoonde afbeeldingen, uytdrukken: Waer over wy oock in dieselve leesen, de woorden van *Overvloed, Eendracht, Sterckheit, Gelucksaligheit, Vreede, Voorsichtigheit, Godsaligheit, Heyl, Seeckerheit, Overwinninge, Deughd* of *Dapperheyd*, en duysent andere naemen, die rontom haere beeldnissen staen.

Dus veele heeft my goed gedacht te schrijven, tot voldoeninge van den goedertieren Leeser. Is 't nu dat hier in, of in 't ovrige, van dit werck, mijne onwetenthey, hier door

eenige lasteringe mocht overkomen, soo sal 't my lief zijn, dat ick, door hare naerstigheyt, magh werden onderwesen.

Tot beslyt sal ick noch dit alleene seggen, dat gelijk ick dit Boeck, tot Godes eere en des Leesers nut, hebbe geschreven, dat hy 't oock alsoo, tot dien einde wil gebruycken: Want dat soude wel een ondanckbaer en schandigh gemoed wesen, dat God geen danck soude weeten, voor al 't geene, wat hem, door een tweede oorsaecke, tot zijnen besten, wort voorgesteld.

CESARE RIPA.

Iconologia, of Beeldespraeck:

zijnde Afbeeldingen des Verstands:

Van den Edelen en hooghgeleerden *Romeinschen Ridder*
Cesare Ripa, en Andere.

Academia, *Oeffen-plaets der Geleertheyt*, van den Heere *Giov.*
Zaratino Castellini.

Een vrouwe in weerschijn gekleet, bedaeghd van opsicht en van jaren, met goud gekroont, hebbende in de rechter hant een vijle, al waer boven op 't handvat sel geschreven staet, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maect glad*: hebbende in de slincker hand een krans, te samen gevlochten van laurier, klimop en mirten, waer aen twee granaet-appels hangen. Zy sal sitten in eene stoel, die geciert is met bladers en vruchten van cedren, cipres en eycken, als mede van olijftacken: dese plaets sal aen die sijde staen, daerse metten elleboge nae toe leunt, een plaets die naast aen dees beeldenis is. Zy sal sitten in 't midden van een schaduachtigh voorhof, en in een boomrijcke plaetse van een hoeve, rontom met *Platani* of Arendoorn bomen. Voor hare voeten salse hebben een hoop boecken, waer tusschen een bavaien sal sitten, die gekleet sal zijn met weerschijn van allerleye verwen, om de verscheydene wetenschappen uyt te drucken, die in een geleerde *Academie* worden verhandelt.

Bedaeghd wort zy gemaelt, van wegen de volmaeckte en rijpe kennisse van de dingen die zy besit, en waer van in dees ouder wort gesproken: als die de jeughdelijcke lichtvaerdicheyt, noch de sufachtige ouderdom, niet is onderworpen; maer als eene die begaeft is met een vast gemoed, en een gesont oordeel.

Datse met goud gekroont is, geeft te kennen, dat wanneer 't verstand van den Academist zijne gedachten sal voortbrengen, de welcke in 't hoofd, of so *Plato* in zijne *Timaeus* segt, in de verstandelijcke deelen van 't gemoed bestaen, soo is 't van

noode dat die gefincert zijn als 't goud, ten einde die op alle toutsen mogen proef houden.

In de rechterhand heeftse een vijle met de spreuck rontom, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maect glad*: want gelijk de vijle het yser vijlt en te gelijk glat maect, den roest afdoende, dat het blinkende wort, also worden oock in de Academie alle overtollige wercken weghgenomen, verbeterende 't gene gemaect is, 't werck polijstende en verlichtende: en daarom is 't noodigh dat het gestelt werde onder de vijle van een ernsthafter oordeel der Academisten: en datmen doe gelijk *Ovidius* segt:

*Ick sal den vijl wat meer en strenger nu gebruycken,
En laten yder woord voor 't oprecht oordeel duycken.*

Waer over *Quintilianus* seyt dat de vijle het werck polijst. En niet sonder reden is *Horatius* in zijne Dichtkunst gram, van dat de Latijnen niet sulcken vlijt deden om haere wercken op te vijlen en te polijsten als wel de Griecken. *Petrarcha* klaegt oock daar over. En hier uyt wort kloecklijck gesegt, dat het werck noch de laetste schaeft of vijle moet hebben, om dat het niet schoon noch genoegh gepolijst is. Waer van de Latijnen dit spreekwoord hebben *Limam addere*, onder de vijle doen, op dat het overtollige werde afgedaen: want het gevijlde noemtmen glat.

De krans is met *Lauwer*, *Klimop*, en *Mirthe* omvlochten, om dat dese drie planten de Poeten worden toegevoeght, en dat door de verscheyden manieren van Poesie die in de Academie bloeyen. Oversulx behoort de *Mirth* aen een honighsoet Minnedichter, die met soeticheyt en bevalligheyt zijne minnesangen queelt: want de *Mirth* is een beeld van 't vermaeck en de aengenaemheyt, en *Venus* is moeder van de Liefde. Oock seyt *Nicander*; dat *Venus* tegenwoordigh zijnde, terwijl het oordeel van *Paris* wierde uytgesproken, gekroont was met *Mirth*, om datse haer soo aengenaem was. Waer over *Virgilius* singt,

*Aen Bacchus past de druyl, de Mirth is Venus çier:
En Phoebus wort omkranst met frissche Lauwerier.*

En *Ovidius*, willende het feest van *Aprilis* singen, roept *Venus* aen, dat zy zijne hoofdslapen mette *Mirth* wilde aenraecken, ten einde hy te beter de Minnedeuntjes, die haer pasten, soude kunnen singen.

Met veyl of *Klimop* en met *Laurier* wierden alle Poeten sonder onderscheyt gekroont, en hier mede wierde *Pindarus* gekranst. Niet te min is de *Klimop*, in 't besonder, de vrolijkke Poeten toegepast, gelijk *Ovidius*, *Propertius*, en verscheyden andere verhalen.

De *Laurier* past meer den Helden-sangers, die de daden der Keyseren en Helden beschrijven. En de Helden, die overwinners waren, zijn met *Laurier* gekroont geweest. En daerom stelt *Apollo* dieselve tot een krans voor de verhevene en overwinnende Vorsten, en heylight hem dieselve mede toe, als een Vader van de Poeten, zijnde een plante, die een seer hooge, aengenaeme, en soete stijl wel past. En om op te houden van te redeneeren, over dese drie Poetische planten, salt genoegh zijn te seggen, dat *Petrarcha* te *Romen*, met drie kranssen, van *Laurier*, *Klimop* en *Mirth* is gekroont geweest, gelijk *Senuccius Florentin*, zijn goede vriend, die als doen geleeft heeft, getuyght gesien te hebben.

De Granaet-appels zijn beeldsels van de vereeniging der Academisten, zijnde dese appels van *Pierio* gestelt tot een beeld van versameling van volck en geselschap, dat in eene plaetse by een vergadert is, en door wiens vereeniging zy behouden worden: en hierom waren zy *Iuno* toegeeygent, gelijkmen in vele medaglien kan sien, alwaer *Iuno Conservatrix* op gestelt is. En om dat *Iuno* oock gehouden wierde voor een bovensitster der koningrijcken, soo wierd zy geschildert met een Granaet-appel in d'eene hand, als een onderhoudster van de vereeniging der volckeren.

De *Academie* sal sittende gemaect worden, om dat de oeffeningen van de Academisten, gemeenlijck also geschieden: hare cedren stoel sal uytgesneden zijn, om dat de cederboom voor een beeld van de gedurigheyt wort genomen, gelijk

Pierius segt. Want dat selve hout verrot noch vermolsent niet. Op welke geduricheyt de *Academici* oock opsicht behooren te hebben, op datse haere wercken wel geschaeft en gevijlt voor den dagh mogen brengen, op dat zy de Cedren, dat is, de eewigheyt mogen waerdigh zijn. *Plinius* seyt, dat als eenigh ding met het sap of met oly van Cedren is nat gemaect, dat het van de motten of wormen niet sal geknaeght worden: gelijk men van de boecken van *Numa Pompilius* verhaelt, diewelcke 535 jaeren daer nae op den bergh *Ianiculus* van *Gneus Terentius*, terwijlen hy zijn land omspitte, gevonden zijn. Waer over eener seyde, 't zijn dingen die den Ceder waerdigh zijn, dat is, die in eeuwiger geheughnisse behooren gehouden te worden. En daerom sneden zy dieselve in Cipressen, zijnde oock onverderflijck als de Ceder, gelijk mede de Eycke voor de geduricheit en derselver kracht genomen wert. Te meer past mede de Eycke daer toe, om dat in de Capitolijsche Agonalen, die van den Keyser *Domitianus* in-

gestelt zijn, de overwinners derselver speelen, met eycken lof gekroont zijn geweest, gelijk mede de kamerspeelders, cytherspeelders en Poeten. Waer van *Martialis*, *Iuvenalis*, en *Scaliger* over *Ausonium*, wijtloopiger verhael doen.

De Olijf om datse altijd groen is, wort oock voor de geduricheyt genomen, 't welck *Plutarchus* in zijn Gastmael aldus verklaert, d'Olijf, Laurier en Cypres worden door hare vetticheit en hette bewaert en onderhouden, gelijk mede de veyl of klimop. En worden dese seer nae aen 't beeld van de *Academie* gestelt, wesende een plante, diewelcke van de Poeten, *Pallas* is toegewijt. Door *Minerva*, die uyt het hoofd van *Iupiter* is geboren, wort afgebeeld de aert en levendicheyt des verstants, wijsheys en kennisse, sonder welcke noodwendige gaeven, niemant een *Academist* kan wesen, want wie daer van berooft is, die wort geseyt, sulx te doen *Crassa Minerva*, dat is, plomplijck en sonder kennisse of wetenschap: gelijk 't selve van *Horatius* en *Cicero* dickwijls gebruyckt is. Als of zy wilden seggen, ghy sult niet doen of spreken, waer in de Nature tegen u verstand, of de gunste des hemels, strijt: gelijk eenige braeve geesten, die willende den *Academist* en Poet naebooten, raepen hier en daer eenige dichten, doch sonder kennisse of aert uyer Nature daer toe te hebben, niet eens denckende, hoe zy meer spreken, hoe zy haere onwetenheyt meer aen den dag brengen. Soo is 't dan van node, voor die daer begeert een onsterflijke naeme van een wijs *Academist* te hebben, dat hy sich voede mette vrucht van de Olijve, dat is, dat hy besigh zy, om de wetenschap van Wijsheyd en kennisse te verkrijgen, door nachtwaecken en naerstige oeffeninge: waer van de Olijve een beeld is. Want onder den Studenten wort dit spreekwoord gevonden, *plus olei quam vini*, als dat hy meer in oly als in wijn heeft verteert. Verstaende dat hy meer naerstigheyt en sloverie mette sinnen heeft gedaen, om de wetenschappen te verkrijgen, als met wandelen, slempen, of andere dertelheden. 't Ander spreekwoord, *oleum & operam perdere*, past op die gene, dewelcke alle haere tijd en moeyte aenleggen, in dingen daerse noch met eere noch met voordeel kunnen uitgeraken. Waer over *S. Hieronymus* seyt, *hy heeft den oly en kosten verlooren, diewelcke den Os totten balsem sent*, sprekende dit van die gheene, diewelcke sich onderstaen sodanige persoonen te leeren, die bot van verstandt, en quaedt van begrijp zijn, om de wetenschappen te vatten. Welcke wetenschappen verkregen worden met naerstigheyt en arbeyt, die in dese plaets, door den Olyf, zijn uytgebeeld, wiens blaeders scherp en bitter zijn, gelijk oock de vrucht is, wanneer die voortkomt, doch rijp zijnde, wort die soet en aengenaem, gevende een lieflijk sap: een beeld van arbeyd en van geduyrigheyt, als 't welke de lichaemen van 't verrotten en bederven bewaert: also is oock de wetenschap eerst bitter en scherp door den arbeyd en naerstigheyt, diemen moet doen om dieselve te verkrijgen, doch rijp en volwassen zijnde, dat is, de wetenschap verkregen hebbende, so proeftmen de vrucht met overgroot vernoegen, en mette geduyrigheyt van een goede naeme, die sich dan de student te gemoed voerende, soo verheught hy sich in sijnen arbeyd, als mede inde vrucht en in 't genoegen, die hy vande wetenschappen hoopt te verkrijgen.

Zy sal midden in een schaduachtigh en boschachtigh hofken, in een hoeve, sitten, mette *Platani* of Arendoorn-bomen rontom haer, gelijk *Plinius* dieselve int II boeck aen 't I capittel beschrijft, ter gedachtenisse van de eerste *Academie*, diewelcke aengevangen is, op de hof-steede van eenen Edelman *Academus*: in wiens lieflijke hoeve, niet verre van Athenen leggende, de Platonisten vergaederden met haeren Godlijcken *Plato*, om met hem te redeneren vande Platonische wetenschappen: gelijk

sulcx *D. Laertius* in 't leven van *Plato* verhaelt. En *Carolus Stephanus* seydt, dat dat-selve bosch duysent schreeden van Athenen is geweest; soo dat de Academie haer oorsprong buyten op 't land heeft gehad; maer haere naeme heeftse van den Edelman *Academos* verkregen. Doch dit dient te weeten, dat de secte en de vergaderinge der deughtsaeme by de oude in drierley wijze zijn onderscheyden geweest, te weeten, nae de manieren, nae de plaetsen, en nae de eygen naemen der personen. Van de schandige manieren sijn de navolgers van *Antisthenes Cynicus*, de hondsche genaemt geweest, want zy hadden voor een gebruyck,

eens anders leven en arbeÿd met hondsche en bijtachtige tanden te verscheuren, ofte zy schaemden sich niet, als de honden, haere minne-lusten in 't openbaer te pleeghen, gelijkmen van *Crates* en van *Hiparchia* de filosofhinne, de suster van *Metroclus*, by *Laertium* magh lesen. Van de eerbaere manieren zijn de naevolghers van *Aristoteles*, *peripatetici* of wandelaers ghenaeamt gheweest, om dat zy voor een gebruyck hadden, al wandelende te disputeeren en redenkavelen. Vande publijcque of openbaere plaetsen, hebben dese haeren naeme verkregen, die genaemt zijn geweest nae de Steeden, als de *Eliensen*, *Megarensen* en *Cirenaische*. En van de gemeene plaetsen de *Stoici*, diewelcke eerst *Zenonische*, nae haeren oversten *Zeno* genaemt zijn. Maer van die tijd af, om sich seecker te stellen voor de schandlijcke daeden, begost dese *Zeno*, in 't portael van *Athenen*, alwaer 1430 Burgeren waeren doodgeslagen, te reedeneren en zijn aenhang te versamelen, diewelcke *Stoici* genaemt wierden, nae 't woord *Stoa*, 't welck een portael bediet: waer-over die ghene *Stoici* genaemt zijn, die in dat selve portael verkeerden: 't welck daer nae, met seer schoone schilderyen, van dien vermaerden schilder *Polignorus*, is verciert geweest. Van de persoonen zijnse oock genaemt geweest *Socratici*, *Epicurei* en andere, nae de naemen van haere meesters. En also de naem van *Academie*, gelijk geseÿt is, van den Heer *Academus* af-komt, alwaer de *Platonici* de eerste vergaderingen hebben gehad: soo zijn alle vergaederingsen der deught en geleertheÿt, daer nae *Academien*, jae tot desen tijd toe, genaemt gheweest: En worden als nu in een vierde maniere gebruyckt, te weten tot verkiesinge van een naeme die hooghmoedigh, eersuchtigh, dapper, statigh, vol vreemde grillen en spottigh is. En soo wort dese naeme, by onsen tijde, meesten-deel gebruyckt. En om de uytlegginge van onse beeldenisse te volgen, seggen wy, dat de veelheÿt der boecken, die voor haere voeten leggen, grootelijcx vereyscht wort, wesende dit het voornaemste wit van den *Academist*, verscheydene boecken te lesen en te herlesen, om tot veelderleye kennisse te geraecken.

Den *Baviaen* maecken wy datse by *Academie* en tusschen de boecken sit, om dat dieselve van de Egyptenaers voor een beeld vande konsten gehouden wierde: En daerom heylighden zy dienselven aen *Mercurius*, die de eerste vinder vande konsten en letteren geweest is, gelijk *Pierius* segt; want wie sijn plicht van een geleert *Academist*, wil oeffenen, moet gestadigh in de konsten en wetenschappen besigh zijn, diewelcke dapper toewassen door het gestadigh verkeerren op de *Academien*.

Decoro. Achbaerheÿt. Betaemlijckheÿt, fraye Welstand.

Een Jongman van schoon en eerbaar opsicht, dragende op de schouderen een leeuwenhuyd, houdende in den palm van de rechterhand een vierkant, alwaer in 't midden het teycken van *Mercurius* op staet; inde slinkerhand heeft hy een tack van een *Amarant* of fluwele bloem, met dit opschrift, *sic floret decoro decus*: dat is, *aldus bloeyt de eere door de achtbaerheyt*. Men soude hem ook bekranssen en 't kleed daermede over al konnen vercierien. 't Kleed sal totte knyen lang zijn, met een broosken aen de rechter voet, *Cothurnus* geheeten, aen de slinker sal hy een zocke hebben.

Schoon is de jongeling, want de schoonheyd is een cieraet van 's menschen leven: hy is eerbaer, om dat het achtbaere altijd met het eerbare is vereenicht: want de achtbaerheyd, gelijk die seer geleerdelyck van *Cicero* in zijne officien of onderlinge plichten is beschreven, wort in 't gemeen genomen, voor al 't geene dat in alle eerbaerheyd bestaet: en die selve is tweederleye, want tot de algemeene behoort noch een besondere, die tot een yder deel van 't eerlijcke genomen wort. De eerste Achtbaerheyd plagh aldus bepaelt te worden. De Achtbaerheydt is al 't geene datter past totte heerlijckheydt van een mensch, in 't geene zijne nature van andere dieren verschilt. Het ander deel 't welck tot het geslacht behoort, wordt aldus onderscheyden; de achtbaerheyd is 't gene, 't welck soo betaemlijck is aen de nature, dat oock daer in de maticheyd en zeedicheyd met een seeckere, edele, vrye en burgerlijcke maniere uytblinckt, sulcx dat sich oock de achtbaerheyd in alle dingen, die totte eerbaerheydt behooren, in 't gemeen wijdtloopigh verspreyt, en in 't besonder in alle slagh van deughden. Want gelijk de schoonheydt des lichaems met een welgemaecte gestaltenisse van leden, aenlockt, en de oogen doet bewegen, en hier in behagen scheppen, om dat alle leden onder sich met een seeckere bevalligheydt seer wel passen en over-eenkomen; also beweegt oock de achtbaerheyd, die in 't leven uytblinckt, de toestemminge van die geene mette welke hy leeft met ordre, stantvastigheyd en matigheyd, soo wel in woorden als in wercken. Waer uyt besloten wert, dat de welstand sich voeght in 't spreken en in 't eerlijck handelen, om te overleggen en wat betaemlijck is te volgen, en wat onbetaemlick is te vlieden, volgende de dingen die recht en eerlijck zijn, als recht en eerlijck, vliedende de dingen die onrecht en oneerlijck zijn, als quaed en onbetaemlijck, strijdigh zijnde tegens de behoorlijckheydt en eerbaerheydt: en dese komt voort, door eene van dese deelen, of door vlytigh opmerckinge, of naerstige waerneminghe van 't waarachtighe, of door den ommegang en handelinge der menschen, gevende een yegelijck 't zijne, na datter belooft is, in verschillende saken, of zy komt voort door de grootheydt en dapperheydt van een verheven gemoedt, dat in alle dingen onverwinnelijck is: waar door hy alles doet en spreekt met ordre en met mate; waer by oock is zeedigheyd, matigheyd en alle versoetinge van een verstoort gemoedt, in welke saecke de betaemlijckheyd bestaet, wiens kracht hier in is gelegen, datse van 't eerlijcke niet kan werden afgescheyden: want wat betaemlijck is, dat is eerlijck, en wat eerlijck is, dat is betaemlijck: gelijk *Cicero* 't selve doorgaens in sijn Burgerplichten uytdruckt. Om dan de dapperheyd en hoogheydt van de deughd des gemoeds, die de Achtbaerheydt vereyscht, uyt te beelden, hebben wy hem een leeuwenhuyd omgehangen, om dat de oude den leeuwenhuyd voor een beeldt van de dapperheyd der deughd en de sterckheyd des gemoets uytdruckten. 't Welck zy die geene plachten te vereeren, die de waarachtighe geschicktheyd hadden aengemerckt, en haer dapper en grootmoedigh hadden betoont. Oversulx al 't geene dat manhaftigh en met een dapper gemoed bestaen wort, datselve wort geacht een man te passen die de Achtbaerheydt volghet; maer in 't tegendeel is die van de Achtbaerheydt berooft, die daer, als verwijft, leeft, sonder grootheydt of bestandigheyd des gemoeds. *Bacchus* die, by *Orpheum*, voor een beeld van een Godtlijck verstandt gehouden wordt, draeght by *Aristophanem* een leeuwenhuydt over de schouderen; *Hercules*, de voorbarighste en dapperste onder de Argonauten, gaet altijd in een leeuwenhuyd. *Ajax* de Opper Capiteyn, by de Grieken, onder *Achilles*, droegh voor zijnen welstand een leeuwenhuydt; en seghtmen, dat waer men met den leeuwenhuyd bedeckt is, kan men niet gewont

worden, maer op andere plaetsen wel. Waer uyt wy dese schoone bediedenis konnen nemen, dat de mensch in alle handelingen, daer hy sich behoorlijck in draeght, met het vlim van lastering en schande niet kan worden gequetst, maer alles wat daer tegen strijd, gevoelt de bittere stekinge van laster en schande tot in 't herte toe. Gelijck *Ajax*, also lang hy hem manhaftigh en betaemlijk in zijne aenslagen droegh, hoorde nimmermeer eenige lasteringe, maar behaelde groot lof: doch hy wierde seer gelastert, wanneer hy den leeuwenhuydt, dat is de dapperheyd des gemoeds, wegh wierp, ge-

vende dieselve de wanhoop ten roove, buyten de behoorlijkheydt: Boven dit, is de Leeuwenhuyd, by de welstand gevoeght: wesende dit dier, soo veele 't lichaem belangt, seer wel gestelt en volmaeckter als andere dieren: En soo veel 't gemoed belangt, soo isser niet een dier, dat meer de behoorlijkheyd gaede slaet als de Leeuwe, want hy is mild, grootmoedigh, beminner van de overwinninge, sachtmoedigh, rechtvaerdigh, lievende die geene, waermede hy verkeert, gelijk *Aristoteles* seght. En hy vergramt sich nimmermeer over een mensch, ten zy dat hy geterght zy, en alsdan is hy reedelijk in 't straffen, neemende eenen die hem een weynigh misdaen heeft by 't hoofd, doch verscheurt hem niet met sijne klauwen, maer schuddet hem alleene; en als hy hem een weynigh verschrickt heeft, soo laet hy hem gaen. Doch hy soeckt dien swaerlijck te straffen, die hem sal geslagen of gewondt hebben, 't zy met pijlen of spiessen. Oock lijd hy niet, dat yemant overlast geschiet, maer straft dat selve, gelijkmen by *Aelianum* leest, dat een Leeuw, Beer, en Hond by malkanderen opgevoet zijnde, lange te saemen, sonder eenige Huys-twist in vrede leefden: maer op seeckere tijd, de Beer op den Hond vergramt zijnde, verscheurde dien-selven; dies de Leeuw daer-over ontstelt, strafte den Beer, als een rechtvaerdigh Koning, metter dood. *Plinius* verhaelt dat het een danckbaer dier is, en der weldaden gedachtigh, wesende goedertieren, vergevende een ygelijck wie sich voor hem vernedert, vertoonende altijd een dapper en eedel gemoed; En soo hy oyt, door de menighe der Honden of Iaeghers verstrickt wort om te wijcken, so sal hy sich niet snellijck, voor de oogen in de vlucht geven, achtende dat het hem geen eere is sich een ander te onderwerpen, want dat soude eenen Koning, gelijk hy is, onbetaemlijck zijn; maer hy gaet met een staetige maniere voet voor voet te rugge: En om allenskens sijne achtbaerheyd te bewaeren, begeeft hy sich midden in 't veld, sich daer tegens wapenende, als of hy niet op haer paste, ter tijd toe hy elders eenige struyvellen siet, daer in hy dan vliet en sich verbergh, niet dat hy verschrickt is, maer om sich wederom van nieuws te wapenen: En soo brengt hy schrick en vrees aen andere. In 't kort, hy draeght sich soo achtbaer in alle deelen, als eenigh Vorst of Koning. En dit is soo veele de Achtbaerheyd van de daed belangt. Nu sullen wy vande Achtbaerheyd in 't spreken handelen.

Het vierkant met het teycken *Mercurii*, bediet de Achtbaerheyd, vastigheyd en stantvastigheyd, om daer door nae de behoorlijkheyd te spreecken: En daerom wierde *Mercurius Tetragonos* of vierkant, dat is vast en wijs geheeten. Want men moet onvast, onversichtigh noch wispeltuyrigh zijn in 't spreken, buyten de paelen van eerwaerdigheyd, noch men moet niet lichtvaerdigh zijn, om op de personen te lasteren en te steken, verachtende al wat men daer van hoort, wesende dit een vermetelheyd en ongebondenheyd: Maer men behoort een seeckere eerbiedigheyd tot een ygelijck te draegen, gelijk *Cicero* verhaelt; sulx datmen moet bedacht zijn, om eerlijck van andere luyden te spreecken. Want niet wel van yemant te spreken is een teycken van boosheyd, nijdigheyd en oneerbaerheyd, gelijk de tonge van *Thersites* was, daermen by *Homerum* van leest, te weeten, venijnigh, lichtvaerdigh en snel, om seer schandelijck te snappen en van sijnen Koningh qualijck te spreecken. Maer *Vlysses* daer en tegen, was stil-swijgende, en bedachtsaem, al-eer hy sprack, wel vierkant ter taele, voorsichtigh en oprecht, konnende als een kloeck en gauw Man, de achtbaerheyd van een wijs Man in alles houden. De Tonge moet niet sneller zijn als 't gemoed, gelijk *Chilon* seydt: Want de woorden zijn aenwijsers van yders gemoed. En van de Griecken is het spreecken genaemt, het *Merck-teecken van den Mensch*. Want

gelijck de Dieren gekent worden aen 't merck-teecken van haeren aert, also worden oock de Menschen gekent door 't spreecken, van wat aert en natuyre datse zijn; gelijk 't selve van *Epictetus*, in sijn handboexken is uytgedruckt, alwaer hy seyt: *Stelt u een seecker perck voor om te onderhouden, soo wel voor u alleen, als met wien ghy verkeert, letter wel op, dat ghy niet te slechte redenen voert, maer ist mogelijk, stiertse na de eerbaerheyd, andersins soo ist beter te swijgen.* Onderhoudt dan de achtbaerheyd om met reden te spreken, en niet om andere te lasteren, maer veel eer te prijsen, als ander luyden werck, dat niet

van u handelinge of konst is, te laecken, aengesien veele gewoon zijn, haer oordeel te strijcken oock over alle dingen: Waer mede zy haere onwetentheyd dapper te kennen geven, en dat met kleyne eere, gelijk de Vorst *Megabizus* dede, diewelcke ten huysen van *Zeuxis* eenige beelden willende berispen, sprack mette leer-jongeren van *Zeuxis* van de Schilderkonst: waer op *Zeuxis* antwoorde, *terwile ghy sweeght, verwonderden haer dese Jongelingen over u, als over eenen Prince in purper gekleet; maer nu lachense om u, als die daer wil sprecken, van een konst die ghy niet verstaet.* Te meer moetmen noch de schandige maniere van spreken ter sijden stellen, en van eerbaerlijcke saecken handelen: 't welck insonderheit Jongelingen, van schoon opsicht, seer wel past. Want by de schoonheyd des lichaems behoort sich de schoonheyd des gemoeds te openbaeren: Oversulx als de Philosoph *Diogenes* eenen schoonen Jongelingh sagh, die sonder eenige eerbiedigheit sprack, seyde hy tot hem, *schaemt ghy u niet, dat ghy uyt soo schoonen yvoren schede, een mes van loot treckt?* verstaende by de scheede de schoonheyd des lichaems, en by het mes van loot, sijne slechte, onbeschofte en olijcke maniere van sprecken.

De *Amarant* of fluweele bloem, die hy in de slinckerhand heeft, is een bloeme die altijd bloeyt, houdende haere welstand door haere schoonheyd. Hier mede hebben oock de Grieken in Thessalien, het Graff van *Achilles*, die haer eenighe schoonheyd was, bekrant; om te vertonen, dat gelijk dese bloeme nimmermeer verwelckt, dat oock also de naeme van *Achilles* niet soude vergaen, maer altijd duyren. En om dat dieselve bloeme nimmermeer verdort, nochtans als die in harde en ongestuyme winters, qualijck zijn te krijgen, soo besprengtmen de oude drooge bloemen met waeter: Waer door zy haere vorige kracht en schoonheyd wederom verkrijgen, soo dat zy daer van kranssen maecken, oock midden in den winter, gelijk *Pierius* seyt. Alsoo kan oock een Man die sich geeft in de harde en woeste ongelucken van dese ongestadige wereld, overvallen zijnde en 't gemoed beswijckende, sich verquicken met het waeter van de Achtbaerheit: dat is, dat hy sich in 't gemoed voere, wat hy in sulcken voorval moet doen: En dan staet hy van nieuws op, in een blosender stand des gemoeds, als te vooren, en bereyt sich selve een krans van lof en eere, in dese verwarde tijden, en dit alles doet hy door de achtbaerheydt. En daerom is hy gekrant en geciert mette *Amaranth*, houdende dees Letter-rol rontom dese bloeme *Sic Floret & c.* te weten, om dat de eere door de Achtbaerheyd altijd sal bloeyen gelijk de *Amaranth*. Want de Mensche wort door de Achtbaerheit sterck, en draegt sich tot aller tijd geschickt, sich noch in voorspoet verheffende, noch 't gemoed in tegenspoet verflauwende. En gelijk *Cleobulus* seght, *Soo behoort ons de aenlachende Fortuyne niet hovaerdigh te maecken, noch de tegenstrijdige ons 't gemoed te doen beswijcken noch breecken.* En dit kan men niet doen sonder datmen de Achtbaerheit voor oogen heeft, die den Mensch sterck en grootmoedigh maeckt: gelijk *Scipio Africanus*, diewelcke noyt wierde opgeblaesen, door de gunste der Fortuyne, alhoewel hy overwinnende was; en hy besweeck noyt, schoon datse hem den rugge toe keerde. En 't is geen wonder dat dese dappere Romeinsche Hoofdman, niet soo seer door sijn kracht, als door sijn goede manieren en achtbaerheyd, in de t'saemensprekinge van *Lucianus*, van den Rechter *Minos*, boven *Alexander Magnus* en *Hannibal* van *Carthago*, gestelt wort, wesende veldoversten, die seer oploopende, hovaerdigh, toornigh, onstantvastigh en niet al te eerlijck waeren, sonder eenige achtbaerheit, alhoewelse in der daed, dapper en grootmoedigh waeren. En dit ist dat *Cicero* in sijne *Officia* of onderlinge plichten uytdruckt, daer hy seyt: *Een grootmoedigh Man*

wort insonderheyt in twee dingen bekennt, waer van 't eene wort gestelt in de verachtinge van de uytwendige dingen, daer 't blycklijck is, dat een Man niet moet wenschen noch begeeren, dan dat eerlijck en betaemlijck is; en dat geen Man, sich noch door de ontsteltenisse des gemoets, noch door de fortuyne moet laeten t'onderbrengen en overweldigen. Waer uyt besloten wort dat een Man, die in der daed oprecht is, niet sal gaen buyten 't geene de Achtbaerheyt sal betaemen, voegende altijd het eerlijcke by het achtbaere en betaemlijcke, wesende in alles gelijkmoedigh. Daerom vermaent hy, dat als de dingen voor wind gaen, men sich niet moet verhoerdigen noch opgeblaesen zijn. Want hovaerdie is een vermetentheyt: en wie sich in voorspoet

onmaetelijck draeght, is een teycken van lichtvaerdicheyd, verre vande achtbaerheyd afgescheyden: Want de achtbaerheyd begrijpt in haer eene eerbaerheyd, sachtmoedigheyd, zeedigheyd en alle versoetinge van een ontstelt gemoed. Versoetinge segh ick: want een mensche kan sich sonder eenige lasteringe, wel maetighlijck verstooren, also 't gemoed door eenighe ontsteltenisse sich kan wel ontroeren, doch daer door verliest hy de achtbaerheyd niet. En gelijk *Aristot.* seyt, *soo is een wijs Man niet sonder ontsteltenisse des gemoeds, maer hy gebruyckt matigheyd.* En dit is den Mensche eygen, dat hy treure en vrolijck zy: Maer niet te treuren en niet vrolijck te zijn, wort eer by een block of steen, als by een mensch vergeleken, gelijk *Augustinus* in sijne Stadt Godes verhaelt. En *Plinius* schrijft in 't 8 b. van sijne brieven aen *Paternus*, diewelcke treurigh was over 't verlies van sijne Soonen, aldus; *Ick weet niet of die groot of wijs zijn, altijd 't zijn geen Menschen: Want het is menschlijck treurigh te zijn, droesheyd te gevoelen, oock dieselve tegen te staen, en sich te laeten vertroosten, hebbende troost van node.* Soo ist dan den Mensche eygen dat de smerte en blijdschap haere plaetse hebbe. Doch men moet niet soo stuyrs wesen als *Socrates*, diewelcke nimmer eenig teyken van droefheyd of blijdschap vertoonde, naevolgende daer in de stuyrsheyd van *Anaxagoras* en *Aristophanes*, diewelcke nimmermeer lachten. Maer dese gaen de paelen der behoorlijckheyd te buyten, en verdienen also wel gelastert te werden, als die nimmermeer treuren of vrolijck zijn. Want al wat buyten schreef gaet, is lasterlijck, gelijk de gestadighe lach van *Democritus*, en 't gheduyrigh schreyen van *Heraclitus*. De Achtbaerheydt hout den middelwegh, en vertoont ons, wat billick, eerbaer en betaemlijck is: En 't is betaemlijck dat wy in de gemeene en besondere saecken van Ouders, Vrienden en Maeghen of droefheyd of blijdschap scheppen, geneughd of ongeneughd, nae 't geene dagelijcx voorvalt: sulx dat wy oock 't selve moeten betoonen met geluckwenschingen of met meewarigheyd: Maer gelijk geseyt is, moeten wy, met onse genegentheden en tochten des gemoeds, ons verblijden met een gematighde eerbaerheyd, die de achtbaerheyd past. En in dese maniere, van dapperheyd des gemoeds, sietmen haer altijd bloeyen, gelijk de *Amaranth*. Tot nu toe, hebben wy van de Achtbaerheyd in 't doen en in 't spreekken gehandelt, maer nu sullen wy oock gewagh maken van de Achtbaerheyd in 't gaen, en in 't verkeeren by andere luyden: Waer over hy oock met een dapper en statigh broosken gestelt is, hebbende aen het slinckerbeen een slechte socke. Alhoewel dat *Hercules*, by *Aristophanem*, *Bacchum* belacht, van dat hy droegh een kodse, en een Leeuwenhuyd met brooskens aen de beenen, als dingen die niet wel te samen pasten, wesende de Leeuwenhuyd een roof van een dapper Man: achtende dat de brooskens alleen pasten aen teere en verwijfde personen, daerom seyde *Hercules* tot *Bacchum*: *Wat doen de brooskens by de kodse? Ick kan my daer over niet van lachen onthouden, als ick den Leeuwenhuyd om sijne schoone kleederen sie. Was magh hem aengaen? Wat doen de brooskens by de kodse?* Maer de *Cothurnus* of 't leersken past *Bacchus* seer wel, diemen niet voor sacht noch weeck-gebacken behoort te achten. Want dese *Cothurni* wierden van de *Helden* gedragen, gelijk *Isidorus* verhaelt, wiens aensien wy hier nae wat breeder sullen uytbreyden. Hier uyt komt het datse dieselve in de Treur-schouspelen plachten te gebruycken, naedemael in de Treurspelen mede te voorschijn quaemen groote Personagien, Helden en Princen & c. en om dese oorsaecke wierden dieselve van de *Poëten* gehouden, datse den Helden pasten. *Plutarchus* verhaelt in sijn Gastmael, dat de brooskens van de Hebreusche Priesters wierden gedragen. *Ten eersten*, seydt hy, *soo bewijst dit de Hoghe Priester, die op de*

Feestdagen met een Mijther komt in treden, hebbende een jongh Hertevelleken, dat met goud beset is, aengetrocken, draegende een Rock totte enklauwen toe, en brooskens; daer hangen veele kloxkens aen 't kleet, die in 't wandelen een geluyt geven, gelijk als by ons. Door de gelijkheyt van dese kleedinge bewijst *Plutarchus* als mede *Tacitus*, seer onbedachtlijck, bedrogen zijnde, dat hy oock was een Priester van *Bacchus*, also dese kleedinge in die tijden van de Helden en van de Priesters met groote achtbaerheyt wierde gedragen. *Bacchus* die van de Poëten gehouden was voor een beeld van een Godlijcke Geest, en een voorsitter vande Musen, en de eerste Held die getriumpheert hadde, die konde te gelijk, mette Kodse en Leeuwen huyd, oock wel draegen de Heldische

Cothurnus. En derhalven wierde hy in de dichten en in de oude Beeldhouweryen met een broosken afgebeeld. *Virgilius* nodicht in zijn II Georg. *Bacchum* totte wijnlesinge, seggende dat hy sijne naekte beenen sal dopen in den most, sijne brooskens uyttreckende. Op welcke passagie *Probus* seyt, dat de *Cothurni* seekere slaghe van koussen waeren, die de Iagers gebruyckten, want daer mede bedeckten en versterckten zy haere beenen. Waer van men de gedaente in de beeltnissen van *Bacchus* en *Diana* sien kan. Welck aensien van *Virgilius* en van *Probus* sijnen ouden uytlegger, wy daerom niet by brengen als of de Poëten *Bacchus* niet met het broosken afmaelden, maer om te doen verstaen, dat de *Cothurnus* gemaect was als een broosken of leersken, dat rontom de beenen gingh, tot boven de kuyten. En dit seghick, om dat veele Schryvers, van onsen tijd, houden, dat de *Cothurnus*, die van de Helden, Princen en groote personagien, in de Treurspeelen plagh gedragen te worden, hoogh was, gelijk de hoge patijnen, nae 't gebruyck van *Romen*, *Spagnien*, *Venetien*, *Napels* of andere volcken, doch insonderheyt van Italien, als *C. Stephanus* seyt: daer hy aentreckt dat *Virgilius* dieselve den bynaem van purper heeft gegeven. Maer dat die hoogh souden zijn daer in mist dese Schryver. Doch *Virgilius* meninge is van de purpre *Cothurnus*, en niet van de purpre dichte van de beenen, en dat dit waer zy, soo seyt hy in de 7 *Egloga*, de Carmosyne *Cothurnus*, wesende een verwe die *Diana* aengenaem is, als mede alle vrouwen, passende seer wel in de treurspeelen, gelijk *Turnebus* seyt. Sulx dat dat de *Cothurnus* niet hoogh onder de voeten van der aerde is, gelijk hy 't woord qualijck verstaet, maer is hoogh tot over de kuyten. Dit heeft oock *Turnebus* wel waergenomen, als hy aenmerckte dat *Diana*, een Iagerinne wesende, gingh met een beknopt kleed tot over de knyen. Waer over als *Virgilius* geseyt hadde, dat *Venus* haer kleed boven de knye hadde ingeslagen, dacht *Aeneas* dat dit de Iagerinne *Diana* was: soo vraegde hy haer of zy de suster was van *Phoebus*? En om datse het kleed boven de knye droegh soo hadse hooge brooskens, op datmen hare bloote beenen niet soude sien. Siet dan hoe de *Cothurni* leerskens waren, soo hoogh datmen de bloote beenen daer mede kost bedecken, alhoewel *Scaliger* en andere, dieselve op andere wyse beschryven: Daer nochtans dieselve, ten tijde van *Virgilius*, in de schouwen ren-plaetsen, dickwijls gebruyckt zijnde, hem allerbest bekent waren. Want soo de *Cothurni* hoogh waren, soo souden dieselve *Diana* en de Iagers hinderlijck zijn, die op steylten, heuvelen en klippighe plaetsen 't wild dickwils mosten vervolgen. Waer van de Schrijver seer breed handelt, en wijst seer wijtlopig het onderscheyd en 't gebruyck van dese brooskens en socken aen, &c.

Om nu te komen totte beteyknisse van dese beeldenisse, soo draeght de Achtbaerheyd aen 't rechter been een statigh broosken; 't welck bediet, dat een machtigh, edel en rijck man sijne achtbaerheyd moet houden met een edel kleed, dat sijnen staet past. Aen 't slincker been draeght hy een slechte socke, om te kennen te geven dat een man van kleynder vermoghen en middelen, nedrigh moet gaen, niet als een Prins of Edelman; maer dat een ygelijck in sijne kledinghe, moet acht nemen, op 't geene hem betaemlijck is, en dat na sijn staet of ouder, altijd vliedende 't geene buyten schreef gaet, soo wel van die geene, die daer verachten het ciersel van haere personen, en die daer op niet passen ofse met vuyle, slordige en naulijx opgebundene kleederen voor den dagh komen, als van die geene, die sich daeghlijx laeten sien, gebruyckende besondere naerstigheyd in sich te streelen, en met alle lichte fatsoenen te vercierien. *Cato* van *Vtica* gingh in 't eerste de paelen van een Romeinsch Raetsheer te buyten, vermits hy sijnen hoogen dienst vergetende, al te slordigh by sijne vrienden

gingh, en dat bloot voets met een enckel kleed, en daer boven seer slecht met een koorde toegehort, gelijk *Sabellius* verhaelt. *Pedianus* en *Plutarchus* seggen, dat hy op den marckt gingh wandelen, met een boere kleed: en in deser maniere, sonder eenigh ander opperkleed, sat hy in den rechterstoel. *Sylla* wierde oock berispt, dat hy, wesende veldheer, met weynigh achtbaerheyd door *Napels* gingh wandelen, met een mantel en op patijnen. Inde andere buyten paelen liepen *Caligula*, *Nero* en *Heliogabalus* Keyseren, diewelcke voor den dagh quaemen, met bonte en gebloemde kleederen, passende beter een dertele vrouwe, als een doorluchtig Keyser:

en dese twee laeste, droegen nimmer een selfde kleet langer als een reyse. En *Pompejus Magnus* wordt oock van *M. Cicero* en *Atticum* aengemerckt, voor dertel en ydel, om dat hy aen sijne koussen witte langhe koussebanden droegh, met een bemaelt kleet, dat weinigh, soo een Opper-veldheer, betaemde: waer mede Cicero geckt: en *P. Clodius* wort oock van *Cicero* gelastert, om dat hy roode koussen droegh, die hem een Raedsheer zijnde niet voeghden, passende 't selve beter een Ionghman, diewelcke gheoorloft is, schoone, hooge en fraeye verwen te dragen: Evenwel moeten zy daerom de paelen van zeedigheyt niet te buyten gaen, om sich te palleren en krullen met borduursels en stricken als de dertele vrouwen, maer moeten gedencken dat sy van een veel edeler nature zijn. *Diogenes* siende eenen Iongheling te seer genegen tot de al te verwijfde opsmuckingen en palleringen, seyde, *schaemdy u niet dat ghy u lelycker wilt maecken als de natuere u gemaect heeft*. En gelijk dese ydelheyt der kleedingen bestraft wort in Ionghelingen, Veldoversten en Princen, te meer behoortse gelastert te worden in Philosophen en Doctoren, die niet gaen met kleederen haere wijsheyd betamende. Van gelijcken moetmen sich oock onthouden van de slordigheyt van *Diogenes*, *Cinicus* en *Epaminondas*: morsige Philosophen, diewelcke altijd een selfde kleet droegen. Van welke slagh juyst *Socrates* niet was, diewelcke bloots voets met een linnenkleed of sack gingh omwonden, waer in hy dickwijls op de straet, in de stoepen en misthoopen ging slapen, met weynigh eere of achtbaerheydt. Men moet niet alleen onderhouden de achtbaerheyt om sich in de kleederen te buyten te gaen, maer oock in de bewegingen; dienende daer toe seer aerdigh de patijne of broosken, om de statigheyt uyt te drucken, een af keer hebbende van die geene, diewelcke al te grooten en gemaecten statigheyt over haer hebben, die 't hoofd in de wind steken, dan uytgestreckt, dan ingetrocken als sich naulijx bewegende, en schijnen of zy 't hoofd aen een pael ghebonden hadden, also datse, sonder achtbaerheydt gaende, andere tot lachen verwecken, wie haer oock siet. Oock moet de socke niet alleen genomen worden in de gang van slechte en gheringe personen, als van knechts en arbeyders, maer zy behooren de socke en brooskens gelijcklijck te dragen, dat is om hare statigheyt te matigen, nae de gemeene gangh van besadighde personen: *Horatius* bijt met sijne schimptanden, eenen *Tigellius Sardus*, diewelcke geen maete hielde in sijnen gang: dan gingh hy, voet voor voet, als of hy een priester van *Iuno* ware geweest, dan rende hy soo snel, of de vyanden achter hem heer waeren.

Totte vrouwen past wel eene statigheyt in den gangh en een langhsaeme tret, om meerder achtbaerheyd wille; en om dese oorsaecke hebben zy meer reden om patijnen of hooge muylen te draghen, om datse niet te snel souden gaen: Maer den mannen past manlijck te gaen, en met grooter treden als de vrouwen. *M. Tullius*, als *Petrarcha* verhaelt, siende sijn dochter *Tullia* boven de achtbaerheyt van een vrouwe al te snel gaen, en sijnen swager *Piso* daer tegen al te langhsaem, een man niet wel passende, seyde tot sijn dochter in tegenwoordigheydt van *Piso*, haer beyde berispende, *gaet doch als een man*. Willende te kennen geven, dat zy wat sachter behoorde te gaen, en *Piso* wat harder, als een man toestaet.

Boven dit alles soo past het *Broosken* en de *Socke* beyde seer wel totte welstand van een Poëtisch ciersel: Want de Poëten hebben door gheen andere maniere onderscheydt gemaect van hare Poësie of dichtkonst, als door de brooskens en de socke. Want, gelijk geseydt is, soo wierden de brooskens totte Treurspelen van Koningen, Princen en andere voornaeme personagien gebruyckt, hoewel daer oock

knechten, meesters, slaven en dienaers onderliepen. En de *Comici* of geneughlijcke kamerspeelders gebruyckten de socke, want haere stoffe was van slechte, geringe en besondere personen, en also daer van ghemeene dinghen, met een slechte stijl ghesproken wierde, soo naemense de socke voor de slechte maniere van spreken. En als men van Koningen en Vorsten handelde, gebruyckten zy een statige en dappere maniere, nemende het broosken voor 't hoogh, volmaeckt en deftigh spreken. Sulx dat het broosken en de socke, soo veel de kleedinge en 't spreecken belanght, dubbelt voor een Poëtische welstand, en een kort begrijp van alle schoonheyd gehouden wert: Want de

brave Poëten onderhielden hare verciëringe oock in wat saecke het mocht wesen. *Aristoteles* berispt, in sijne dichtkonst, *Vlysses*, dat hy te seer gehuyt en gekarnt hadde op de klippe *Scylla*, want ten betaemde *Vlysses* niet, als een wijs en voorsichtigh man, soo leelijck te karmen. En *M.T. Cicero* berispt *Homerum*, dat hy den goden toegeschreven heeft, wercken, die oock den menschen besoedlen, als kyvagien, gramschappen, twisten, nydigheden, oneerbaere genegentheden &c. waerover hy oock van *Empedocles* en *Xenophanes* is gelastert: En 't is geen wonder dat de Philosoph *Heraclitus* geoordeelt heeft, datmen *Homerum* behoorde uyt de Schou-speelen en van de Tonneelen te jagen, en hem dapper met vuysten af smeeren: nergens anders om, dan dat hy de Achtbaerheydt niet hadde waergenomen, daer hy anders een wonder is van een hoogh verstand en van welsprekentheyt. Nae mijn duncken gebreeckt *Sophocles* de Achtbaerheyd, oock in 't spel van *Ajax*, alwaer hy *Teucris* de soone van een slavinne, de bastaertbroeder van *Ajax*, invoert, om met *Menelaus*, de volle broeder van den Keyser *Agamemnon*, te kijken, sonder eenigh ontsagh of vreesse, hem toesprekende, gelijk men oneerbiedighlijck seght, *du, du*: En alhoewel het waer is dat *Menelaus* scheydende, op 't laeste seyde, *dat het schandelijck was met sodanigen te kijken, diemen met geweldt konde temmen en t' onderbrengen*, soo ontlaste hy sich nochtans niet van de lelijckheydt, door dien hy menichte van scheltwoorden, alreede van *Teucris* hadde ontfangen, insonderheyd als hy hem geantwoord heeft, met seer groote opgeblasentheyt, seggende: *'t is my seer schandelijck eenen sot te hooren, die veel ydele klaps uytslaet*. Onder welke woorden weynig Achtbaerheyd is, noch van de zyde van *Menelaus*, die daer lange kijft met *Teucris* een slecht soldaet, een schutter, en ghelijck *Homerus* en *Sophocles* seggen, die gantsch geen macht hadde: dat dieselve 't hert soude hebben, te twisten met een Koning, zijnde broeder van een Keyser, om soo onbeschaemt, sonder eenig ontsagh, duysent scheltwoorden uyt te braecken: te meer doolt *Sophocles* in de Achtbaerheyd dat hy *Teucris* doet opgeblaesen aen den Keyser spreekken, van dat hy edel geboren is, verwijtende *Agamemnon*, dat hy van een godlose vader, en overspeeldersche moeder, is voortgekomen; en te meer dat hy hem dreyght, en dat sonder betaemlijcke manieren, van een ontsaghlijck onderdaen, met weynigh Achtbaerheyd van den Keyser, diewelcke hem door sijne Keyserlijcke macht, om sijne lasteringe en dreygementen, rechtvaerdelijck hadde konnen doen hangen en straffen, alwaer 't schoon dat hy in hogen staet mocht gheweest zijn, daer hy nochtans maer een slecht onderdaen was.

Gelijck nu een verstandigh Poëet aen de personagie van sijne speelen of dichten soeckt te passen behoorlijcke manieren, die niet buyten de Achtbaerheyd loopen: alsoo behoort een ygelijck wel in acht te nemen, wat hy schuldig is te doen, op dat wy in onse handelingen niet gelastert werden: gelijk die Poëten doen, die willende invoeren personagien, tot een voorbeeld van de menschelijcke handelingen, stellen dieselve voor, sonder eenige behoorlijcke manieren, met weynigh eere en Achtbaerheyd.

Scropolo. Achterdocht, Wroeginge in 't gemoedt.

Een oud mager en dorr' man, staende beschroomt en beschaemt, zijnde in 't wit gekleed, siende na den hemel, houdende met beyde handen een seeve, hebbende een keeten om den hals, staende by een oven, daer't vier ontsteken is.

De wroeginge is van de Griecken genoemt *Syntresis*, 't welck anders niet luyt, als opmerckinge en behoudinge, en is dat deel van de ziele, dat de sonde haet, en sich altijd soeckt suyver te houden van alle schuld der sonde: En soo 't eenige feyten heeft begaen, walght sich daer van altijd, en heeft daer in misnoegen. *Hieronymus* noemt het de *Conscientie*. *Basiliius* verstaet dat het een natuyrlijck oordeel is, dat de mensche heeft in goed of quaed te doen. *S. Damascenus* seyt, dat dit het licht is van ons gemoed. *Ludov. Vives* noemt het een bestraffinge van ons gemoed, die de deughden voor goed kent, en verjaeght de gebreken, knagende gestadigh het gewissen.

Oud word hy gemaelt, om dat de oude, door hare eervaertheyt, veel lichtelijcker van 't goed en quaed kunnen oordeelen, en hare conscientie of geweeten veel suy verder

soecken te behouden, als wetende dat zy den dood naerder zijn als de Jongelingen, diewelcke dickwijls op de wellusten acht nemende, niet eens dencken waer in zy God vertoornen, wesende de conscientie niet anders, gelijk *Hugo* seyt, als een kennisse des herten, want het herte kent sich selve, door hare kennisse.

Dor en mager is hy afgemaelt, overmits hy gestadig gequelt en verteert wort door 't knagen van sijn geweeten. En gelijk *Ovidius* verhaelt, soo is het knagèn als een worm die 't schip heimlijk op eet en vermolsemt, of als een roest die 't yser verbijt en verteert, &c.

Hy staet beschaemt, om dat het den schuldigen eygen is, beschaemt te wesen. Beschroomt wort hy gemaelt, om dat die geene, die een wroegend geweeten heeft, altijd vreest voor de rechtveerdigheyd Godes, dat die hem de verdiende straffe, in dit en in 't andere leven soude geven. *Pythagoras* seyt, datter geene soo stout gevonden wort, of de quaede conscientie doet hem seer schricken, want hy is nimmermeer gerust van gemoed, bevreesd zijnde voor 't suysen van den wind. Waerover de Griecxsche Poëet *Menander* seyt:

*Koom vry de stoutste Man die leeft,
En die wat op sijn leeden heeft,
't Geweten maeckt hem dat hy beeft.*

In 't wit is hy gekleedt, om dat alser eenige smette op 't wit valt, men dieselve terstond sien kan, hoe kleyn die ook zy, maeckende 't selve lelijck: Alsoo doet oock de achterdochtige mensch, als hy eenige misslag begaen heeft, hoewel die oock kleyn is, en voelt terstont dieselve, misprijtse, en soeckt die te verbeteren, en berou krygende, tracht hy tot God te loopen, als tot een seer barmhertigh vader, soeckende op nieuws sijne gunste te verkrijgen; en hierom staet hy met de oogen ten hemel gekeert.

Hy hout de seeve, zijnde dieselve een wercktuygh, waermede men 't goede van 't quade, en 't koren van 't kaf onderscheydt, blyvende het quade in de wanne van onse gewissen.

De keten met 't hert op de borst, daer van seggen de God-geleerde, dat de raedslag in 't herte sit, en daer in steken oock de beginselen van alle daedlijcke wercken, leerende oock *Christus* dat het geene den mensch besmet, in 't herte sit: en de Oude seyden, *dat het hert den buyck van de ziele was*, en daerom seyt *David: Schep, o God! in my een reyn hert*, verstaende goede gedachten.

De keten, daer aen 't hert hangt, bediet na *Pierii* seggen, een oprecht man die niet liegt of bedriegt, maer die 't geene hy in sijn herte draeght, oock op de tonge heeft, afgescheyden van alle versieringe en logen, zijnde by gevolg van een goede conscientie of geweeten.

De oven of forneys bediet by *Pierium* in de aengetogen plaetse, de conscientie die door 't vier beproeft is, om dat God door de Propheten beveelt, dat haer eenige dingen in den oven sullen toegebracht worden, dat is, die stilswijgende by haer sullen werden overwogen: En als men over de bedrevene misdaden berou krijgt, soo word onse conscientie in ons heymelijck ontsteken en begint te knagen, soeckende met geweld de sonde allenskens uyt te wisschen: En dit is de oorsake waerom eenige uytleggers der Heylige Schrifture, dit selve by het hert des menschen uytleggen. Noch meer, soo is het forneys een voornaem wercktuygh dat de distilleerders gebruycken, hebbende geen ander wit, dan het suyvere van het onsuivere te scheyden: Even op

dieselve maniere soeckt de wroeger van 't gemoed, in 't forneys van sijn hert, met het vier van de vreesse der conscientie, metten wind van de heylige inblaesingen, sijne ziele te suyveren, van alle vuyligheyt, ten eynde zy bequaem zy, om sich Gode op te offeren.

Detrattione. *Achterklap.*

Een vrouwe die sittende haren mond een weynigh open houd, vertonende een dobbele tonge op de maniere van de slange, houdende op 't hoofd een swart laken, daer van zy een stuck uyttreect, sulx datse daer door mette slincker hand in 't gesicht een schadu maect. De rest van 't kleed sal roestachtigh zijn, in veel plaetsen gebroken, hebbende onder hare voeten een schalmeye, en in de rechter hand een bloote poignaert, vaerdigh om een ander te quetsen.

Achterklap of lasteringe, na de bepaelinge van *D. Thomas*, is niet anders, als een verbor-

gen quaedspreckinge tegen de goede naeme en achtbaerheyt van andere luyden.

Detrattione. Achterklap.

Een vrouwe van een leelijck opsicht, sittende, en de mond een weynigh open houdende, met een swart laken op 't hoofd sodanigh dat het bedeckt en een schadu in 't aengesicht maect. 't Kleed sal op veele plaetsen gebroken zijn en van roestige verwe, over al beset met slange tongen, in plaets van een keeten salse een touw om den hals hebben, daer een strick onder aen hangt; mette rechter hand salse een mes houden, als of zy iemand wilde steken, en in de slincker een muys of ratte, maer groot genoeg, datmen die wel kan sien.

Lelijck word zy geschildert, om dat dese lelijcke sonde van Achterklap niet alleen voor haer selve lelijck is, om dat sy altijd vaerdigh is tot schade en verderf van haren evennaesten: maer noch is 't de allerlelijckste saecke, met die geene, die sich met sodanigen gemeen maecten, hare ooren daer toe leenende, gevende geloof aen de bedrieghlijcke en verkeerde natuyre van de achterklappers, diewelcke, gelijk *Augustinus* seyt, *den duyvel op de tonge dragen*.

Sittende wordse verতোont, om dat de leedigheyd een groote en krachtige oorsaecke van de Achterklap is, want men plach te seggen, *Wie sacht sit, die denckt quaed*. De opene mond en de slange-tongen op 't kleed, drucken uyt de vaerdigheyd van den quaedspreker, om een yder te lasteren, passende op den Psalm Davids, *zy hebben hare tongen gescherpt, en hebben, gelijk de slangen, venijn onder baere lippen*. En *Bernardus* seyt in syne predicatien, *dat de tonge van een lasteraer is als een adder, die lichtelijck met een aenblaes besmet, en is een scherpe lance die met een steeck, drie doorsteect*.

Tot dit voorstel heeft *Gismond Santus* door dese dichten haeren aert uytgedruckt, die wy aldus hebben gevolght:

*O wreede mond! die los en loos,
V tonge stiert soo vals als boos,
Tot schaede van een 's anders leven,
Die in vergif u pijlen doopt,
Wiens valscheyt geene mensch ontloopt,
Maer doet de vrome voor u beven.
O boose slangh, die staedig loert,
Drie-kopte helhond, die vervoert,
En blaft, en doet de ziele schricken.
Schoon dat een Man is vroom en recht,
Voor God en voor de werelt slecht,
Ghy juygt, en breekt sijn roem aen sticken.
Ghy lacht en groeyt in 's anders leet,
De Nyl noyt sulck gedrochte weet,
Noch op 't gebergt is oock geen looser:
De helle quelt en plaegt alleen,
De boose, die zy hout vertreen:
Maer ghy schent verr' en nae, noch booser;
Ey toomt dat snoo verkeerde litt,
Dat stout is en van scherp gebitt,
Om wonden die u noyt misdeden:
Waer over u een yder haet,
En hout voor loogen al u praet,
Als vol venijn, en sonder reden.
Soo, soo, gae voort, tot eygen schae,
Mismaeck dy self en schen' doch drae,
Dijn eygen rust en gae verlooren:
Gelijck als 't vaste aerdrijck doet,
Dat dampen in haer boesem voed,
Die schuddend' hare rust verstooren.
Sulx dat de zee en barre strand,
De winden barsten doen het land,
En scheuren klip en rots in stucken,
Om datse in sich selve voelt,*

*Een onrust die daer krielt en woelt,
Soo baert de tongh oock ongelucken.*

Het swarte kleed op 't hoofd, dat een duystere schaduw in 't aensicht maeckt, bediet, de eygenschap van den lasteraer, welck is, heymlijck quaed te spreken, en daerom seyt *D. Thomas* seer wel, dat de lasteringe niet anders is als verborgen quaedspreken, tegens de eere en achtbaerheyd van een ander, gelijk oock haer aert is, de deugdlycke wercken van andere luyden te verdonckeren, verbergen en verdrucken, 't zy dat het door qualijck spreken geschiede; of door ander luyden goede wercken te verswygen, gelijk *Terentius* mede segt.

Het kleed dat op vele plaetsen gescheurt en roestig van verwe is, bediet dat de lasteringe veeltijts schuyt in slechte en verachte luyden, onder welcke oock die geene zijn, die van niet opgekomen zijnde, het zy datse in dienst van Edelen of Heeren geweest zijn, en van de fortuynen of andere deugdlycke wercken, tot eenige verheventheyd gekomen zijnde, daer door hovaerdig en opgeblasen worden: en om niet te ontaerden van haere aert, quade geboorte en schandige gewoonte, soo zijnde den roest gelijk, diewelcke, gelijk zy het yser eet en verteert, als mede andere metallē, alsoo doet de voddige natuyr der selve, door de lasteringe de goede naem en faem van andere menschen verteeren.

De keeten van koorde, met het neerhangsel van den strick, die zy aen den hals heeft, kan men seggen, dat gelijk de oude onderscheyd maecken tusschen persoon en persoon, gelijk *Pierius* seyt, in goude en silvere ketenen te dragen, die voor een neerhangsel een bolle, en d'ander een hert droegh: soo was d'eene tot een teycken van Edeldom, d'ander voor een waerachtigh man, en die niet kost liegen of bedriegen: maer die geene, wiens hert op de tonge lag, verre afgescheyden van alle bedrog en logen. Alsoo doen wy oock, om uyt te drucken, de snoode en verachte hoedanigheyd der lasteraers, en maelen haer af met een koorde en met een strick om den hals, zijnde een bewijs van geringe, eerloose, quaedsprekende en schandige menschen.

Zy houd in de rechter hand een mes, als ofse yemand daer mede wilde steken, om dat de lasteraer een dootslager is, en voor soo veele als men haere verkeertheyd aensiet, soo berooft zy de ziele van die kracht, waer door zy leeft. Waer over *David* in sijn 57 Psalm seyt, *de tanden der menschen kinderen, zijn hare wapenen, en hare tonge is een scharp swaerd.*

De muys of ratte die zy in hare slincker hand heeft, daer by gelijckt *Plautus* de Achterklappers en Lasteraers, want gelijk dieselve altijt soecken van andere luyden spijs of andere dingen te knagen, alsoo doen oock de lasteraers, diewelcke knagen, verstooren en verteeren de eere, en al het goede en schoone, dat zy in 't menschlycke geslachte kunnen vinden.

Devotie. Aendacht, of Yver van Religie.

Een geknielde vrouwe, hebbende de oogen ten hemel geslagen, houdende in de rechter hand een brandende fackel of keersse.

Devotie of innige aendacht, is een besonder bedrijf van de wille, diewelcke den mensche vaerdigh maeckt, om sich geheel totte gemeenschap met God over te geven, so wel mette genegentheyd als mette wercken: 't welck seer wel door het licht, door het knielen op de aerde, en de oogen ten hemel gekeert, word uytgedrukt.

Adottione. Kindsaenneming.

Een aensienlijcke vrouwe, die in de slincker hand een vogel *Folica* of *Ossifraga* heeft, en de rechter hand op den hals van een Jongeling.

Dese Aenneming, nae de meeninge van sommigen, is een wetlijck werck tot troost van die geen kinderen hebben, waer in zy schijnen de natuyre te willen volgen; maer aengesien dieselve oock geschiet in die gene die kinderen hebben, soo soudemen dit aldus kunnen slechtlijck bepaelen. De *Adoptie* is een wetlijck werck, waer in men tot een kind stelt, die het niet is, alleens of zy de natuyre volgden. *M. Aemilius Lepidus* vader van *Lepidus Triumvir*, nam *Aemilium Paulum* tot sijn soone aen, terwijl sijn eygen soon noch leefde, die sich nae de *Adoptie* liet noemen *Paulus Aemilius Lepidus*. De Keyser *Claudius*, nae het seggen van *Dion*, liet nae sijnen wetlijc-

ken natuurlijcken soone *Britannicum* in een bloeyend en frisch ouder, doch was mette vallende sieckte gequelt; en volgens de natuyre, gelijk *Suetonius* verhaelt, soo quam desen de regeeringe toe, doch hy liet mede na hem *Nero*, als een aengenomen sone, en oversulx quam hem mede, na burgerlijcke reden, een deel van 't Rijk toe; maer dese om 't selve alleen in sekerheyt te besitten, kreeg een toveresse, die *Britannico* een vijge koockte van sprinckhaenen, waer van hy onversiens de vallende sieckte kreeg, datter de dood nae volgde. De Romeinen schreven de *Adoptie* meer machts als haer toe quam, sulx dat de aengenomene sijn eygen bloedverwantschap verliet, en maecten bloetvrienschap mette kinderen, van die haer hadden aengenomen. De Keyser *Claudius* desselfden daegs als hy *Nero* tot een soone aennam, so maecte hy hem oock tot sijn schoon-soone of dochters man, gelijk *Dion* verhaelt, doch hy dede eerst sijn dochter *Claudia* aennemen in 't geslachte van de *Octaviis*, om dat het niet soude schijnen, dat hy den Broeder aen de Suster ten houwelijck hadde uytgegeven. *Corn. Spinter* Roomsche Burgemeester socht synen soone in de vergaderinge van de Overpriesters te hebben, die van haer geslacht waren, maer door dien *Faustus*, de soon van *Sylla*, oock wesende van 't geslacht van de Cornelien, in dieselfde vergaederinge was, en alsoo de wet niet toe liet, datter twee van een huys in waeren, soo dede hy sijnen soon aennemen, in het geslacht van de *Manlii Torquati*: En in deser voegen wierden wel de woorden van de wet gevolgt, maer de kracht desselven wierde ontbonden. De *Adoptie* word een statige vrouwe gemaelt, want soo men de natuyre wil naebootsen, soo kan een minderjaerige niemand aennemen, die ouder is als hy selve. *Euripides* houd in sijn *Menalippe* voor geck, die geene kinderen hebbende, vreemde in huys halen, seggende, hy bekenne vry geck te wesen, die by gebreck van kinderen vreemde te huys haelt, want als de Goden hen weygeren kinderen te teelen, soo behoorden zy dat selve lijdsam te dragen, en den Goden niet te beschuldigen. Hier tegens is *Democritus* van gevoelen, dat een vermogend man, een soon van eenig vriend behoorde aen te nemen, om dat hy die nae sijn wensch kan krijgen, maer iemant die kinderen geteelt heeft, dieselve moetse behouden, soo alse sijn, schoon zy oock boos en ondeugende waeren. Maer de aennemer kan uyt veele goeden den gemaniersten en deughdsamsten verkiesen. Waer over *Petrarcha* in sijne 't samensprekinge seyt, *de aenneminghe is een dienstmaegd van de natuyre, dese is edelder, maer die voorsichtiger; dese werckt sonder raed des teelders op lock wel raeck wel, maer die gaet met een vast oordeel des aennemers*. De Keyser *Severus*, roemde dat hy naeliet twee soonen *Antonini*, d'eene *Bassianus* en d'ander *Geta*, beyde van hem geteelt, en dat hy hier in geluckiger was als *Antoninus Pius*, die twee aengenomene soonen naeliet, *Verus* en *M. Antoninus*. Maer de vaderlijcke liefde verblinde, en de hoope bedroog hem, want nae sijn dood was *Bassianus* genaemt *Caracalla*, een seer bloetdorstig mensch, hy doode *Getam* sijnen broeder met veele Raedsheeren, en wilde oock ommebrengen de moeder van *Geta*, om dat zy den dood haeres soons beweende: Doch van haere schoonheyd overwonnen zijnde, nam haer tot sijn vrouwe, hoewel datse sijn stiefmoeder was, sonder de gedachtenisse sijns vaders aen te sien. *Geta* was oock in sijn leven van wreede manieren, onkuysch, gulsig, en des broeders lasteren navolgende, gelijk in *Dion* te sien is, alwaer hy seyt, *dese Severi soons Bassianus en Geta, zijnde uyt de tucht hares meesters Plautiani, vingen aen, alles na haer welgevallen te doen, de vrouwen oneerlijck te handelen, de jongens te schenden, met onrecht geld te versamelen, sich met schermers en wagaers te vergesellen, en malkanders ondeugdlijcke voetstappen nae te treden*.

Hier over seyde *Spartianus* dat schier geen groot man, goede en nutte kinderen, die hem gelijk waeren, hadde nagelaten; en dat het veel beter ware geweest, dat eenige sonder kinderen waren gestorven; en dit seyde hy niet alleen, ten aensien van de natuyrljcke vaders, maer oock van de vaders der aenneminge, als van *Augustus* die *Tiberium*, en van *Trajanus* die *Adrianum* naeliet: Veel beter soudemen dit na *Tiberius*, van *Claudius* geseyt hebben, diewelcke *Nero* tot een kind aennam, twee boose en schandige Keysers geworden zijnde door aenneminge. Ten welcken aensien *Adrianus* seer goed was, een kloeckmoedig, dapper krijgsman, die seer veele overwinningen verkreeg. De *Adoptie* die *Augustus* dede aen *Tiberium*, daer toe wierde hy gedrongen, soo

door 't overlijden van sijnen soone, als door de moeylijkheyd van *Livia* sijn huysvrouw, die moeder was van *Tiberius*, wiens quade zeden *Augustus* andersins wel bewust waren. De wreede manieren van *Nero*, willen eenige, dat in 't begin, soo niet bekend waren, sulx datmen in sijne jonckheyd een goet gevoelen van hem hadde, nemende in de vrye konsten seer toe. Vertoonde sich seer meelydig en sachtsinnig, en wanneer hy het vonnis van eene, die ter dood was verwesen, onderschrijven soude, seyde hy, al suchtende, *utinam nescirem literas*, och dat ick koste lesen noch schrijven. Doch hoe hy dit van herten meende, getuyght sijn meester *Seneca* in 't boeck *de Clementia* of sachtsinnigheyt. Maer nae de eygen uytwijsinge sijns levens, wierde hy nae vijf jaeren sijnder regeeringe geheel onbarmhertig. Van welcke vijf jaeren, de seer lofwaerdige Keyser *Trajanus* seyde, dat niemand beter als *Nero* hadde geregeert: geduyrende dieselve, soude een yder met hem zijn bedrogen geweest, en hem, meer als willig, hebben aengenomen, doch *Claudius* lette op geen bedrogh, maer nam hem aen op 't aenhouden van *Agrippina*, die hy beminde. En hoewel het van nooden is datmen eerst eenige mudden souts met yemand eete, aleermen hem kenne, nadien het alsoo swaer is, een ander, als sich selve te kennen, niet te min soo heeftmen gesien dat de Keysers gemeenlijck in haere aenneminge een goede verkiesinge hebben gedaen. *I. Caesar* dede een goede verkiesinge als hy *Augustus* aennam. Goed was de verkiesinge van *Nerva*, die *Trajanus* Adopteerde of aennam: van gelijcken was de verkiesinge van *Trajanus*, hoewel *Spartianus* dat alsoo niet toestaet, met *Adrianus*. Goed was de verkiesinge van *Adrianus* met *Lucius Verus*, die schoon van wesen en vol Koninglijcke statigheyd was, verciert met geleertheyd en groote welsprekentheyd, volmaect van verstande, doch swack van lichaem, 't welck *Adrianus* oock seer wel bekend was, waer over hy dickwils seyde, *de goden sullen ons desen slechts op de wereld vertoonen, maer niet lange laten blyven*. En als hy daer nae was overleden, riep hy klagende, *Och hoe hebben wy op soo een krancke muyre gesteunt?* en daer door verlooren vier duysent Sextertien, die wy aen 't volck en aen den soldaeten tot een vreugdefeest, over dese Aenneminge, hebben vereert. Drie andere die van *Adrianus* waren Aengenomen, zijn oock goed geweest, als wanneer hy *Marc. Antoninum*, *Pium* en *Marc. Aurelium* aennam, seer waerdige Keysers: een rechte soon van de voorgeseyde *Ceionii*, die op eenen selfden wagen met *Marco Aurelio*, sijnen aengenomenen broeder, triumpheerde. Meer andere Aennemingen van geluckige verkiesingen soudent wy hier by kunnen voegen, maer alsoo geene te boven gaet de aenneminge van *Antoninus Pius* en van *M. Aurelius*, soo willen wy 't daer by laten, en komen totte uytlegginge vande beeldenisse.

De *Folica* seggen eenige dat duystere roetachtige verwe heeft, andere dat hy uyt den witten siet, andere dat hy is deselve vogel *Herodius*: En desen schrijven zy oock natuerlijcke dingen toe, die d'ander heeft, maer soo de *Folica* een kuyf op 't hoofd heeft, gelijk *Plinius* seyt, en soo de *Herodius* een valck is, gelijk *B. Anglicus* seyt, soo kunnen het geen eenderley vogels zijn, want de valck heeft geen kuyf, en dese *Folica*, zijnde een watervogel, soude sich ontrent de meeren en stillestaende wateren houden, gelijk *Aristoteles* seyt; doch hier van is verscheyden gevoelen, als dat het een soorte van valcken soude wesen als sperwers, havicken &c. Andere seggen dat het een duycker, een meeuw of waterhoen soude wesen. *Alb. Magnus* wil dat de *Folica* een swarte waervogel zy, die vermaeck heeft in onweer, en daer onder in de zee speelt en swemt, wijckt niet van sijn geboortplaetse, heeft groote voorraad in sijn nest, is gastvry en deelt andere vogels daer van mede. Te Romem soo word dit

een watervogel, *Fulica* geheeten, die duyster-aschgrau is, met een swarte nebbe, de pooten als eyndvogels, 't hoofd swart, sonder kuyf of gekrulde kam.

De *Ossifraga* wesende een geslacht van Arenden, beenbreker geheeten, is oock by *Mathiolum* aschgrau afgemaelt. *Aristoteles* seyt datse aschverwig, witachtig en licht hemelsblau is, grooter als een Arent, waer van verscheyden gevoelen is. De Cardinael *Damianus* seyt, door 't getuygnis van *Plinius* en *Aristoteles*, dat de *Fulica* en *Ossifraga* eenderley natuere hebben: want als de Arent hare jongen wreedelijck van hare vaderlijcke erfnis heeft verjaegt, dan neemt zy dieselve aen,

door een moederlijcke Godvruchtigheyd, en steltse tot mede erven neffens hare kinderen. Door soodanige godsdienstige natuere is de *Fulica* of *Ossifraga* een Sinnebeeld van de *Adoptie* of Aenneminge, die by de Romeinen seer in swang was, als mede d'opvoedinge van ander luyden kinderen, die niet waeren in voogdyschap, noch in *Adoptie*, maer waren gehouden als eygen kinderen, en gaven aen dieselve de geslacht-naemen van haer huys, gelijkmen in vele opschriften by *Smetio* kan nae sien. Ia het quam soo verre, dat zy de voetsterkinderen tot hare erven en geslacht-naemen opteekenden, gelijk mede in de opschriften is te sien. En daerom hout de beeldnisse van de *Adoptie* de rechterhand aen den hals van een aengenomen Jongeling, wesende de omarminge een teycken van vriendlijk onthael en omhelsinge.

Dion seyt dat de Aengenomene aennam de bynaeminge des aennemers, doch behielt eene van sijn vorige naemen, maer eenigsins verandert. Hier van kan men overvloedige getuygenissen vinden, gelijk *Cajus Octavius*, zijnde *Augustus*, die van *Iulius Caesar* was aengenomen, wierde genaemt *Cajus Iulius Octavianus*. En *Tiberius Claudius Nero*, aengenomen van *Octavianus*, wierde genaemt *Tiberius Iulius Octavianus*, ende veele ontallijcke meer, te lang om verhaelen.

Adottione nae de Medaglien van den Heer Giovan. Zaratino Castellini.

Twee beeldenissen in lange tabbaerden, die de rechter handen hebben te samen gevoegt, door de eendrachtigheyd dat twee geslachten sich te samen voegen, komende de aengenomene soone in 't geslachte van die, die dieselve aenneemt. Daer is een Medaglie van silver van den Keyser *Hadrianus* die van *Trajanus* is aengenomen, met dese opschrijvinge.

IMP. CAES. TRAIAN. HADRIAN. OPT. P.F. AVG. GERM. DAC. PART. HIC DIVI TRAIAN. AVG. P.M. TR. P. COSS. PP. *Adoptio*.

Dese omschrijvinge vindmen in een ander medaglie met een overeyndstaende beeldenisse, en de handen om hoog, met het woord *Pietas*, want een soone aen te nemen is een werck van Godvruchtigheyd. *Adrianus* de Keyser bekend in dese medaglie de weldaet van sijne Aenneminge, door de goedaerdigheyd van *Trajanus* die hem hadde aengenomen. De gesejde t' samenvoeginge der handen, is een sinteycken van de eendracht, gelijk mede de Godvruchtigheyd een beeld is van de aenneminge. En soo wel de Eendracht als de Goedaerdigheyd zijn bediedsels van de aenneminge. Dit is te sien inde medaglie van *Paulus Aemilius Lepidus*, aengenomen van den vader *Marcus Lepidus Triumvir*, op welckers averrechtsche zyde staet een hoofd van de Eendracht dat behult is, waer op *Fulvius Vrsinus* dese uytlegginghe maeckt. Wy hebben dickwils daer op gelet dat tot beteekenis van de aenneminge men op d'oude penningen de Eendracht gestelt heeft en de goedaerdigheyd. Nu *Paulus Lepidus* is aengenomen by den vader van *Marc. Lepidus Triumvir*, en uyt den name *Aemilii Pauli*, wierde hy genaemt *Aemilius Lepidus*.

Gratia. Aengenaemheyd.

Een schoon lachend maeghdeken, in een seer fraey ciersel, wesende gekroont met *Iaspis* en kostelijcke gesteenten, hebbende de handen seer aerdig gevat, om een bossel Roosen sonder doornen, van verscheyden verwen, om die seer bevalligh in 't wilde weg te werpen, hebbende een snoer peerlen om den hals.

De *Iaspis* word voor de Aengenaemheyd gestelt, gelijk de natuerkondigers daer van verhaelen, datmen den *Iaspis* by sich dragende, gunste by den menschen verkrijgen sal.

Dit selve beteyckent oock de Roose sonder dóornen en de peerlen, diewelcke door een sonderlinge en verborgen gave der natuere, uytblincken en aengenaem zijn. Ingelijx is oock de Aengenaemheyd in den mensche een sonderlinge bevalligheyd, die de gemoederen totte liefde treckt en beweegt, baerende alsoo heymelijck verbindtnis en goedwilligheyd.

Elemosina. Aelmoesse.

Een vrouwe van een schoon opsicht met lange en deftige kleederen, hebbende 't aengesicht met een sluyer bedeckt, want die geene, die de Aelmoesse doet, behoort

niet te sien aen wien hy die doet, en die deselve ontfangt behoort niet te ondersoecken van wien of van waer dieselve komt.

Zy heeft bey de handen onder het kleed verborgen, 't geld uytreyckende aen twee kinderkens die onder haer syde staen, hebbende op 't hoofd een ontsteken lantaerne met een olijfkran omwonden, daer de vruchten en bladers aenhangen.

Aelmoesse is een werck van liefde en barmhertigheyd, waer door wy de arme te hulpe komen in 't herbergen, spijsen, kleeden, besoecken, verlossen en begraven.

De verborgen handen onder 't kleed bedieden 't gene *Mathaeus 6* verhaelt: *Laet u slincker hand niet weten wat u rechter doet.* En het ander gebod seyt: *Doet u aelmoessen in 't verborgen, en u Vader die 't siet &c.*

Het aangesteken licht verтоond, dat gelijkmen een licht ontsteekt sonder verminderinge van 't ander, dat het oock alsoo in de bedieningen van de aelmoessen was gelegen, want God gedooght niet dat yemand van sijne middelen soude werden vermindert, maer hy vergelt het weder mildelijck met hondertvoudige winst.

De olijfkran op 't hoofd betoont die barmhertigheyd die den mensch tot aelmoessen beweegt, wanneer hy siet dat een arm mensch dat selve noodig heeft. Daerom vergelijckt *David* dieselve by eenen vruchtbaeren wijnstock in 't huys des Heeren. En *Hesichius* van *Hierusalem*, uytleggende de plaetse *Levitici* van de uytgestorte olie, seyt dat het de Aelmoesse is.

Crepusculo della Matina. 't Aenbreken of kriecken van den dageraed.

Een naect kindeken uyt den bruynen, hebbende vleugels aen de schouderen van gelijcke verwe, staende vaerdigh om hoog te vliegen, hebbende op den top van 't hoofd een groote klaerlichtende sterre, in de slincker houd het een omgekeerde waeterkruyck, waer uyt kleyne druppelen waeters vallen. Mette rechter hand houd het een ontsteken fackel, nae achteren om leeg gekeert; in de locht sal een swalu vliegen.

De dageraed, soo *Bocatus* seyt, is een twijfeling, als of men nae den dag raeden soude, en of dat deel van den tijd, totte voorgaende nacht of totte aenkomende dag te rekenen zy, wesende d'een soo nae als d'ander. Hierom word het bruyn geschildert.

Een gevleugelt kind sullen wy vertoonen, zijnde als een deel van den tijd, om uyt te drucken de snelligheyt dieer tusschen beyden komt, en die oock haestig vergaet.

Het opvliegen vertoont, dat het krieken van den dag aenkomt, en dat door de wittigheyt die in 't Oosten verschijnt.

De groote en helblinckende sterre, die op 't hoofd staet, word *Lucifer*, dat is Lichtdraeger, geheeten. En daer door gaven de Egyptenaers het aenbreken van den morgenstond te kennen. En *Petrarcha* willende vertoonen dat dese sterre voor 't krieken van den dag komt, seyt aldus:

*Gelijck dees lieve sterre staet,
In 't Oosten eer de Son opgaet.*

Dat het kleyne water druppels uyt de kruycke giet, bediet dat het selve geschied des somers door den dauw, en des winters door den vorst en rijpe, waer over *Ariosto* aldus singht:

*Zy bleef ter schuyt en 't loose dier,
Olympia versliep sich hier,
Ter tijd Auroras gulde radt,
Haer kille rijp op d'aerde spatt.*

De brandende omgekeerde fackel vertoont, dat het Aenbreken van den dageraad een voorbode van den dagh is.

Het swaluken plagh, in 't aenbreken van den morgenstond, sijn droeve wee te singen, gelijk *Dante* in sijn *Paradijs* seyt:

*Op d'uyre als de swaluw klaegt,
Waer van zy 's ochtens rouwe draegt,
Misschien noch 't droeve wee gedachtig.*

Waer over oock *Anacreon* in sijne Griexsche dichten, de swaluw aldus aanspreekt:

*Wat straf verdiendy weeldrig dier!
Met al u tijlpen en getier?
Wat Tereus eertijts is geschiet,
Dat sal oock wesen u verdriet.
Kiest een van beyden, my niet port,
Of dat ick beyd u vleugels kort,
Of dat ick sny dat dertel lit,
En hael de tong uyt u gebit,
Op dat ghy 's ochtens op u beurt,
Niet meer mijn soete droomen steurt.*

Crepusculo della Sora. 't Aenbreken of kriecken van den nacht of avond.

Een kindeken als 't voorgaende poeselig bruyn, om laeg nae 't westen vliegende, hebbende op 't hoofd een groote klaerblinckende sterre, en sal in de rechter een pijle houden als of hy daer mede wilde werpen, en 't schijnt datter alreede veel andere in de locht zijn, die hy alreede heeft geworpen, en om laeg vallen; mette slincker houd hy een vleermuys met ontslagen vlercken.

Het om laeg vlieden nae 't Westen, bediet het Aenbreken van den avond: en de sterre die hy op 't hoofd heeft, word van de Egyptenaers *Hesperus* genaemt, diewelcke verschijnt nae het ondergaen van de sonne. De pijlen, als geseyt is, bedieden de dampen, die door de kracht der sonne om hoog getrocken zijn, diewelcke van ons vertreckende, en dese dampen niet hebbende dat haer ophoud, soo vallen zy weder om leeg, en na dat dieselve grof of swaer zijn, soo beschadigen zy meer of min, nae den tijdt, en nae dat de plaetsen vochtig, of al te kout, of te heet, of te hoog, of te laeg zijn.

't Houd een vleermuys met opgeslagen vlercken in de slincker hand, als een dier dat eygen is, ontrent dese tijdt te vlieden.

Invocatione. Aenroepinghe.

Een vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een vlamme viers, en een diergelijcke vlamme gaet oock uyt haeren monde.

De Aenroepinghe geschiet, met groote begeerte, nae de Godlijcke hulpe, roepende en verlangende.

Daerom wordse bequaemlijck met twee viervlammen geschildert, waer van d'eene uyt den monde, en d'ander boven uyt den hoofde komt; alwaer verthoont word, dat de waerachtige en noodige Aenroepinghe, niet alleene bestaet in de stemme, maer oock in 't voornemen des gemoeds, waer uyt men billijcke saken van God versoekende, dieselve vaerdig en lichtlijck van de Godlijcke goedertierenheyd sal verkrijgen.

Autorita o Potesta. Aensien of Ontsaegh.

Een statige vrouwe, die op een Koninglijcke zetel sittende, met kostlijcke gestickte, geborduyrde kleederen, vol edelsteen, geciert is, mette rechter hand twee

sleutels oplichtende, heeftse in de slincker een scepter, van d'eene syde een deel boecken, en van d'ander syde verscheyden wapenen.

Zy word een bedaegde vrouwe afgebeeld, om dat een rijp ouder, eygentlijk Aensien by sich heeft. Waer over *Cicero* in sijn boeck van d'ouderdom seyt, *Het hoogste van d'ouderdom is aensienlijckheyd*, en voegter by, *het eerwaardige ouderdom heeft insonderheyd sulck aensien, dat dit meer is als alle wellusten*: en dat voornaemlijck door de wijsheyd en ervaerentheyd, die daer in word gevonden. *Iob* seyt in sijn XII cap. *by den Voor-vaderen is de wijsheyd en kloeckheyd van veele jaeren*. Waer uyt het geschied, dat de Jongelingen om te gehoorsamen, en de Oude om te gebieden, gestelt zijn, gelijk *Plutarchus* verhaelt.

Zy word sittende afgemaelt, want het sitten is den Princen en Magistraeten eygen: En hier door wort het Ontsagh en Aensien, en te gelijk de ruste en gerustheyd des gemoeds verthoont, want die dingen, diewelcke ontsagh en statigheyt vereyssen, behooren niet gehandelt te worden, ten zy met rijpe sittinge en beraet, gelijk de Rechters, en diewelcke macht hebben om te besluyten, vry te spreken, of veroordeelen, haere uytpraeck niet wettlijck kan werden uytgevoert, ten zy datse sitten; gelijk de wetten getuygen 2 § *in bonorum ff. quis ordo &c.*

Zy word met een kostel en blinkend kleed geciert, want soodaenigh zijnse, die daer macht hebben boven andere, in 't aensien der menschen: En soo betoonen, boven dat, de kleederen en kostle steenen, eere en aensien, in die geene, diese dragen.

De sleutels betoonen het Aensien en de geestlijcke macht, gelijk *Christus* seer wel betoont, wanneer hy, daer door aen *Petrus* het opperste aensien gaf, seggende *Math. 16, Ick sal u de sleutelen des hemelrijx geven &c.*

Zy houd de sleutels in de rechter hand, want de geestlijcke macht is de voornaemste en edelste boven alle andere, gelijk de ziele edelder is als het lichaem.

Zy houd de rechter hand met de sleutels ten hemel gekeert, om te verthoonen *dat alle macht van God is*, gelijk *S. Paulus* seyt, daerom vermaent hy, *dat alle ziele der voornaemster macht sal onderdaenigh zijn*. *Rom. XIII.*

De scepter in de slincker hand, betoont de wereltlijcke macht en aensien, gelijk een yder bekent is. En de boecken en wapenen die ter syden leggen, om dese beeldenisse noch al gemeender te maecken, betoonen in 't eerste het aensien der schrifture en der geleerden, en het ander de wapenen, diewelcke aen de slincker syde gestelt werden nae de spreucke van *Cicero: Cedant arma togae*, dat is: *Laet de wapenen voor de geleertheyd wijcken.*

Terrae moto. Aerdbevinge.

De Aerdbevinge soude men kunnen vertoonen, door de beeldenisse van een man, die de wangen opgeblasen hebbende, 't gesichte seer wreed en duyster draeyt, schijnende met groot geweld, uyt een hol of uyt een spleet van d'aerde, op te rijsen, hebbende de hoofdhayren lang en in 't wilde.

Men soude het geheele aardrijck rontom, geborsten kunnen maecken, de boomen uyt der aerde geworpen, en de wortels daer van om hoog gekeert.

De Aerdbevinge is een schrick die de aerde doet, uyt oorsaecke van haere verheffinge, die door seeckere winden in haer in-

gewand genepen zijnde, soo soeckte hier en elders uytkomste te vinden, openende sich selven een baene of straet om met groot geweld uyt te barsten.

Idololatria. Afgoderye.

Een blinde vrouwe, geknielt, sittende met een wieroock vat in de hand voor eenen koperen stier nederknielende.

Afgoderye is een dienst, die men den creaturen bewijst, daer men dieselve Gode schuldig is.

De knielinge op der aerden is een werck en teycken van Godsdienst, door de welcke men doet bekenntnisse van nedrigheyd en ootmoedigheyd, ten aensien der grootheyd Gods, diewelcke alleen de machtigste is in sich selve: en is alleen die geene, aen wien eygentlijck de aanbiddinge moet geschieden, door de reden die wy in de beschryvinge van 't Gebed sullen verklaeren.

Het wieroock vat, dat een aengenaeme reuck uytwerpt, daer door word te kennen gegeven, dat wanneer het recht ingestelt en gebruyckt word, dat daer door verstaen word, dat gelijk de goede reuck om hoog stijgt, alsoo gaen oock de oprechte gebeden tot God, maer niet die door Afgoderye worden gedaen.

De metaele stier, word voor de geschapene dingen genomen, 't zy datse door de natuyre of konst gemaect zijn: want voor dieselve heeft de blindheyd des volx sottelijck soodanige eere bewesen, die God alleene toekomt. Waer uyt alsdan de naeme van Afgoderye is voortgekomen, 't welck is te seggen, de aenroepinge van den valschen Godsdienst.

Emulatione. Afgonst, Prickel tot eere. Strijd om leer, is prickel van eer.

Een vrouwe die een schalmeye in de rechter hand houd, en in de slincker een eycken krans, met een palmtack met quispels en lovers geciert, en voor haere voeten plockhayren sich twee haenen.

Hesiodus bewijst in 't begin van sijn boeck van de wercken en daegen, dat de prickel tot eere en een goede naeme, seer loflijk is, aengesien door soodaenigen strijd, de deugdsaeme oock strijden met die geene, die neffens haer loopende, wat schijnen voor uyt te winnen. De meeninge *Hesiodi* is dusdaenig:

*D'een buyrman draegt den andren haet,
Om dat het d'een wat beter gaet:
D'een Smit den andren Smit benijt,
D'een Backer doet den andren spijt.
D'een Beed'laer d'ander is verdriet,
De Speelman acht den Pijper niet.*

Hier uyt komt het spreekwoord: *Figulus Figulum odit, 't is d'eene Beed'laer leet dat d'ander voor de deure staet.* En dit sietmen doorgaens onder alle konstnaers van eenen handel, hoe deugdig oock dieselve zijn, dat d'eene den anderen haet. Daerom siet men dagelijx dat de studenten des anderen werck verkleynen en lasteren, want sy benijden het goed geruchte van hare deugdelijcke landsluyden; en 't gebeurt dickwils, dat zy die geene, nae haer dood, prijsen, die zy, by haer leven, hebben veracht: zijnde de student beweegt, en dat door een sekere eergierige nijdigheyt van eere, die in hem verweckt is, door den prickel van een heerlijk gerucht; begeerig zijnde om alleen uyt te munten door de hoogheyd, en voor d'opperste boven alle andere

gehouden te worden; en soo slooft en pijnt hy sich af, om te geraecken, jae boven te komen, alle de teyckenen van volmaecktheyd.

't Hieroglyphisch beeld van 't goed gerucht, is de Trompet, bediedende vermaertheyd en een goede naeme, seyt *Pierius*, want dieselve moedigt den soldaeten en wecktse op van den slaep. Insgelijx doet oock de Trompet van een goed geruchte, want zy weckt de deugdlijcke gemoederen op van den slaep der luyheyt, en maect datse altijd op den schildwacht staen, zijnde vrywillig, alleen om een goede voortgang te doen in haere oeffeningen tot een eeuwige naeme en eere. Van gelijcken doet oock de Trompet, die de gemoederen der soldaeten ontsteect, en doetse nae den krijg vlammen. De Trompet van een goed gerucht en eere, ontsteect mede de gemoederen tot een prickel van de deugd. Waer over *Plutarchus* aldus van de zeedelijcke deugd seyt, *de Wetgevers verwecken in de steden eergierigheyt en afgonst, maer tegens vyanden gebruyckensc trompetten en fluyten, om den vlam der gramschap en begeerte van te vechten, te ontsleecken*: En voorwaer soo isser geen sake die de gemoederen totte deugd meer ontsteect als de trompet van lof en eere: en dat insonderheyd in den Jongelingen.

De krans en de palm geciert met quispels, is een beeld van de belooninge der deugd, waer door de deugdsame in geduyrige strijd en afgonst staen.

De eyckekrans was in 't schouspel van Romer, een beeld van de belooninge der deugd, en waeren de Redenaers van de Latijnsche en Griexsche Prosa, de Musiciens en de Poëten daer mede gekroont, gelijk *Martialis* seyt. Ick sou dit konnen bevestigen met 'et opschrift van *Lucius Valerius* dat hy van sijn dertiende jaer te Romer onder de latijnsche Poëten is gekroont geweest, inde kamp van *Iupiter Capitolinus*, die van *Domitianus* was ingestelt, gelijk *Suetonius* verhaelt. En hoewel in 't opschrift de eycken kroone niet word uytgedrukt, niettemin magmen dit anders niet verstaen, want in den strijd van *Iupiter Capitolinus* wierden de overwinners met eycken blaeders gekroont.

Van de Cytherspeelders seyt *Iuvenalis*: *Pollio verwacht de Capitolijnsche eycke kroon*, en de *Histrioni* of kamerspeelders mede, gelijk in het opschrift van Panuinus blijkt.

De palm en krans die met quispels is geciert, was oock de belooninge die aen de eerste overwinnaers wierde gegeven; maer de tweede kregen de krans mette quispels niet, gelijk *Scaliger* segt uyt *Ausonius*. Alhoewel de kranskens waeren kleyne bosselkens van witte wolle, gelijk *Festus* seyt. Maer men vindt oock, dat de kranskens van veele genomen worden datse van goud en syde sijn gemaect geweest. Daer over leestmen by *Alexander van Alexandro*, dat de Italianen de quispels alleen van goud vereerden. En *Sidonius* de Poët seyt, *Palma serica*, dat is een Palm, met knopen en quispels van syde geciert. Leest *Scaliger* en *Turnebus* over dese plaetse, alwaer zy dese palmen en kranskens met quispels aen de eerste overwinners geven. Wy hebben dan dese gestelt tot een teycken dat de *Emulatie* of Afgonst ons prickelt totte hoogste eere, en tot het verkrijgen van de opperste belooningen.

De haenen die sich te saemen plockhayren, dienen tot een beeld van Afgonst en prickel tot eere. *Chrysippus* stelt ons de Afgonst en strijd der haenen tot een prickel van dapperheyd. *Themistocles* moedigde sijne soldaeten tegens de Barbaren, door't gevecht van twee haenen, anders nergens om, dan om daer door de overwinninge te verkrijgen. Waer over oock die van *Athenen* alle jaeren twee haenen, in haere openbaere schouwspeelen deden vechten, tot een prickel van eere, gelijk C.

Rhodiginus verhaelt. *Plinius* seyt in sijn X cap. dat die van *Pergamo* alle jaeren een schouspel van haenen toestelden, als oft kampvechters waren. En *I. Pollux* seyt, dat de Barbaren twee vechtende haenen in haere medaglien sneden, zijnde een beeld van Afgonst, strijd en prickel van eere.

Emulatione. Afgonst van eere, of prickel.

Een schoone, jonge vrouwe, met naeckte armen en blonde hoofdhayren, gekrult, met aerdige locken geciert, en een schoon hulsel op 't hoofd. De kleederen sullen beknopt en groen wesen, staende vaerdig om te loopen, hebbende de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal zy een spoore, of een doorne bos hebben.

De Afgonst, na *Aristotelis* meeninge, is een

smerte, die welcke doet, dat wy ons laeten voorstaen eenige eere of goed in yemand te kunnen sien, die met ons van gelijcke aert en natuere is, en waer toe ons mogelijk dunckt, dat wy oock kunnen geraecken: en dese droef heyt komt daer van niet, dat hy die eere of dat goed niet heeft, maer om dat hy dat selve oock wil hebben, en hy heeftet niet.

Long word zy geschildert, om dat de Afgonst meest in jonge luyden heerscht, wesende alsdan stoutst en kloeckmoedigst.

De blonde en gekrulde hoofdhayren zijn de gedachten die de Afgonstige jonge luyden totte eere prickelen.

Het groene beknopte kleed, bediet de hope om 't geene te bekomen dat men begeert.

De naeckte armen en gevleugelde voeten, en het bewijs van 't loopen, bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt, isset niet om voorby te loopen, ten minsten om sich, die met een loflijcke en deugdige aert geciert zijn, gelijck te stellen.

De spooren, daer van seyt *Cavalcante* in sijne welsprekens konst; de Afgonst is een spoore, die dapper prickelt: en weckt niet alleen de quaedaerdige op nae anderer luyden goed en welvaeren, gelijck als de nijdige: maer zy drijft oock de goede en fraeye verstanden voort, om te verkrijgen 't geene zy in anderen sien, dat haer soude mogen ontbreecken. Hierom seytmen, *dat de afgonstige deugd haer spooren heeft gegeven. Stimulos dedit aemula virtus.*

Indulgentia. Aflaet, nae de uytbeeldinge van *Antonius Pius*.

Een sittende vrouwe met een stock in de slincker hand, die zy een weynig voor uyt steeckt, in de rechter hand houtse een schotel, waer mede zy eenige dingen uytreyckt.

Zy hout den stock van haer af, want de Aflaet keert de hardigheyt der straffe van haer af, en reyckt den schotel uyt door mildadigheyt, die zy doet als door een godlijcke mogentheyd.

Indulgentia van *Severus*.

Cibele word getoornt op 't hoofd afgemaelt, staende op eenen leeuw, houdende in de slincker hand een spiesse, en mette rechter een blixem, die zy schijnt weg te willen werpen, en niemand te beschadigen, mette letteren *Indulgentia Augustorum*.

Indulgentia *Gordiani*.

Een vrouwe staende tusschen een leeuw en stier, want de Aflaet betemt de dieren, en de wreede gemoederen. Of de Aflaet verfoet de hardigheyt.

Offesa. Aenrandinge, beschadinge, ongelijck.

Een lelijcke vrouwe, wiens kleed roestachtig sal zijn, geheel met tongen en messen, houdende met beyde handen een roer, als of zy wilde schieten: op der aerde staen twee honden, die een ysere vercken willen aenranden, 't welck om sich te verweeren tegen den aenval der honden, sich als in een kloot geeft, en sijn scherpe borstels verthoont, waer op zy haere tanden bloedig bijten.

Aenrandinge of beschadiginge is een onrechtvaerdig stuck, met voorweeten gedaen en met opset, om den persoon aen te randen, die daer door, tegens sijnen wille, schade lijdt. En *Aristoteles* verhaelt dat de beschadiginge anders niet is, als om een ander, buyten 't geene de wetten bepaelen, vry willigh ongelijck te doen.

Daer zijn veele quetsingen, waer mede men, soo veele 't recht aengaet, dat selve overtreet: maer wy verstaen hier te spreken van soodaenige, die een ander beledigen, 't zy met woorden of wercken.

Zy word door een vrouwe afgebeeld, om eene te vertoonen, die eens anders eere quetst, 't welck boven al een saecke is van seer grooten gewichte.

Lelijck isse gemaelt, om datter geene lelijckheyt is, die daer by is te vergelijken, alsoo zy doet tegen 't geene dat recht en eerlijck is. Het roestige kleed druckt uyt, het quaed en schandelijck voornemen van den beschadiger, dat den roest gelijck is, 't welck over al, waer men 't by leyt, schade doet, en andere dingen verteert.

De tongen en messen op 't kleed, bedieden dat de lasteraer, niet alleene met woorden, maer oock metter daed beschadight:

dan alles wat niet nae het recht is, wordt onrecht geheeten, 't zy dat het met woorden of wercken geschiet. *Diogenes* vergelijckt de tongen by messen: want als hy eenen Jongeling oneerlijk hoorde snappen, seyde tot hem, *schaemdy u niet, dat ghy uyt een yvoren scheede, een mes van loot treckt. David* seght: *haer tonge is een scherpsnijdend swaerd.* Zy houd met beyde handen een roer om een ander te beschadigen: Want men moet daer by verstaen, die geene, die daer vrywilligh beschadight, en niet by geval. Want by de ongerechte werckinge word de wille gebruyckt, die op 't eynde siet, doende vrywilligh leelijcke en quaede dingen. Dies *Augustinus* seyde: *Men moet daer of niet sien wat de mensche doet, maer uyt wat gemoed en wille sulx heerkomt.* De aenrandinge die de honden op 't yser vercken doen, als geseyt is, vertoont dat de schaede, diemen door de gramschap doet, niet is de oorsaecke noch aenvangh van 't gene yemand door gramschap doet, maer die geene, die een ander tot gramschap terghet. En daerom kan men daer van seggen:

Wie wil quetsen, word gequetst.

Aristocratia. Adelregeeringe.

Een bedaeghde vrouwe in heerlijcke en eerlijcke kleedinge, sittende met groote aensienlijckheydt in een prachtige en rijcklijck gecierde zetel, hebbende op 't hoofd een gulden kroone, houdende in de rechter hand een bossel van te saemen gebonden roeden; met een Lauwerkran omslingert; in de slincker hand sal zy eenen helm hebben, en aen d'eene syde leyt een becken, en een sack vol geld, edelsteenen, goude ketens en andere rijckdommen, van d'ander syde sal een byle leggen.

Aristocratia is een Regeeringe van Edelen, die van haer bestiert wordt door een gelijcke ordre, soo wel in de maniere van leven, als in de kleedinge, eenen ygelijken, met gelijck gewicht den arbeyd en de eere, de schaede en 't profijt, toewegende: altijd het nutte, dat tot het gemeene beste behoort, beoogende, soo wel wat tot de geduyrige eendracht, als tot den aenwas van haeren staet behoort.

Zy word van bedaeghde ouder gemaelt, om dat daer in de oprechte volkomentheyt is, waer in zy alles, met oordeel, uytvoert, soo veel als de Regeeringe van de Republique of 't gemeene beste belanght.

Het gesejde kleed en 't sitten in een prachtige zeetel, vol groote Majesteyt, vertoont het voorstel van de Edelheyd van een persoon van hooge staet, die oock dieshalven met een gouden kroon, is uytgebeeld.

De bossel met te saemen gebonden roeden, drucken uyt, dat de Republique door de onderhoudinge en door een gemeene weldaet vereenight blijft. Waer over *Euripides* seght, *de inlandsche oorlogen plaghten onder den burgers te ontstaen, wanneer de stadt tweedrachtigh is.* Dies oock *Salustius* seght, *Concordia res parvae crescunt, door Eendracht wassen kleyne dingen aen, en door tweedracht gaen groote dingen te gronde.* Geen dingh, seyde *Cicero* tot *Atticum*, *past een gerust burger beter, dan dat hy sich van burgerlijcke tweedracht onthoude.*

Zy houd een Lauwerkroone, om te vertoonen de belooninge die zy plagh te geven, aen die geene die de Republique dienst hadden gedaen, als mede, in 't tegendeel, in 't straffen van de overtreders, 't welck door den bijl die 'er ter syden leyt, word uytgedrukt. Waer over *Solon* seyde, *de Republique word door twee dingen onderhouden, te weeten door belooningen, en door straffe.* En *Cicero* seght in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Geen huys noch gemeene beste kan bestaen, soo*

de goede daeden niet werden beloont, en de quaede gestraft. Solon plagh te seggen, dat die stad seer wel wierde bewoont, alwaer de deughdige mannen in eere en waerde wierden gehouden, en in 't tegendeel daer men de gewoonte heeft om de snoode te straffen.

De helm die zy in de slincker hand houdt, als mede het becken, de sack vol geld en andere rijkdommen, bedieden, dat sonder wapenen en geld, de Republique qualijck kan werden onderhouden: en dit verthoont mede, datmen het geld oock moet spillen, want om sijne vryheyd te bewaeren, soo moetmen geld noch goed spaeren; gelijk *Horatius* oock seght, *datmen om al het geld, sijn vryheyd niet moet verkoopen.*

Pouerta. Armoede.

Een vrouwe als een Heydensche bedelaerster gekleet, met den hals gebogen, als of zy een aelmoesse begeerde, heb-

bende een vogeltjen quicksteertjen op 't hoofd.

Valerianus verhaelt, wanneer de Egyptenaers een mensch, die in de uysterste Armoede was, wilden afbeelden, soo maelden zy desen vogel, om dat hy van sich selve weynigh machts hadde, niet konnende sijn eygen nest maecken, en oversulx leyde hy sijne eyeren in eens anders nest.

De Armoede word als een Heydens' bedelaerster gemaect, om datmen ter werelt geen olijcker gebroetsel, als dese slagh van menschen vint, hebbende noch goed, noch edeldom, noch aengenaemheyd, noch hope van eenige dingen, die een kruymken van dese gelucksaligheyd mede brengen, wesende het doelwit van een burgerlijck leven.

Pouerta in uno ch' habbia bell' ingegno. Armoede in een treflijck verstand.

Een qualijck gekleede vrouwe, die de rechter hand aen een groote steen, die op der aerde leyt, is vast gemaect. Houdende de slincker open en om hoogh, wesende dieselve gevleugelt.

Armoede is een gebreck van dingen, die den mensche noodigh zijn, om 't leven te onderhouden, en om deughd te verkrijgen.

De vleugels aen de slincker hand bedieden de begeerte van eenige verstandige armen, diewelcke nae de swaerwichtigheyd der deughd wel trachten, maer door haer eygen nootdrufigheyd nedergedrukt zijnde, zijns gedwongen om veracht en onder het snoode volckjen verschoven te blijven. En wort den Griecken den lof van de vindinge deser beeldnisse toegeschreven. Waer van *Alciatus* aldus singt:

*Mijn rechter druckt de steen, mijn slincker vleugels draecht,
Gelijck my d'een verlicht, noch meer my d'andev plaecht;
Ick kost met mijn verstand, door al de wolcken sweven,
Ten mer' my d' Armoe bracht tot een rampsaligh leven.*

Anders.

*Soo d' Armoe my niet had geknelt,
Ick waer oock een doorluchtigh held:
Schoon of de vlugge slincke wil,
De steen van d' Armoe hout my stil.*

Pouerta. Armoede.

Een naeckte en magere vrouwe, die op een steyle rotse sit, zijnde aen handen en voeten gebonden, waer van zy de stricken, met haere tanden soeckt los te maecken, op de rechter schouder wortse van een schaelbijter gesteken, hebbende verwarde hoofdhayren.

Wy beschrijven alhier die Armoede niet, waer van by *Aristophanem* in zijn *Pluto* wort ghewagh ghemaect, te weten, daer hy die stelt, dat de Mensch soo veele heeft, als tot zijn onderhoud noodigh is, sonder datter eenigh overschot is: maer wy beschrijven d'Armoede der geener, die niet hebben om van te leven; en hierom is zy naeckt en mager met verwarde hayren gestelt, zijnde op een rotse met stricken gebonden, om dat de arme van 't gebruyck van veele dingen, die haer konden vermaert maecken, is berooft. Derhalven seyt *Gregorius Nazianzenus*, dat de Armoede een reyse is, die veele tochten en handelingen verhindert, moetende de stricken mette tanden los maecken; en gelijkmen gemeenlijck seyt, *soo maeckt d' Armoede*

den mensch kloeck en listigh. Daerom seyt *Theocritus* tot *Diophantem*, dat d'Armoede alleen die geene is, die de konsten opweckt, want daer is een uytbeeldende prickel in dit dierken, dat wy schaelbijter of kever noemen.

Pouerta. Armoede.

Een bleecke rasende vrouwe, in 't swart gekleet, gelijk *Aristophanes* verhaelt.

De bleekheit worter gestelt om datter dierte en benautheyt van lijftocht is, en waer dieselve gebreekt, doetse de verwe en geest verliesen.

Als rasende wortse gemaect, of in een geraecktheyt van malligheyt, om dat een arm mans woorden en wercken voor sotheyt gehouden werden, en men gelooft haer niet meer, als eene die buyten sinnen is.

De swarte verwe, om dat die een boode des doods en van onaengenaeme dingen is, geeft hier te verstaen dat de armoede, een verdrietige, lastige, droeve en ellendige saecke is.

Pouerta del doni. Armoede van gaeven.

Een vrouwe, diewelcke op een deel dorre tacken leyt uytgestreckt, met een deel vodden omhangen.

De drooge tacken drucken het wesen van een persoon uyt, diewelcke in dese werelt armelijck leeft, en nergens voor geacht wort, konnende dese geen vruchten anders van sich self geven, als alleen om te branden; dat is om gebruyckt te werden, nae 't welbelieven, en nae de naerstigheyt van andere luyden. Derhalven soo worden de arme in alle gevaer van den Staet, en in alle swarigheyt van 't Rijck, en alle moeylijckheyt der steden, voor aen in de spitse gestelt, en in groot gevaer haeres levens. Hierom seyt *Virgilius*:

De Armoe dringht midden in 't gevaer.

Armoede van geeste soeckt onder de Saligheden.

Astutia ingannevole. Arghlistigheyt, Bedrieghlijcke listigheyt.

Een vrouwe met een vosse-vel gekleet, wesende rosachtig, hebbende eenen aep onder den arm.

De loosheydt of schalckheydt, gelijk *D. Thomas* seyt, is een snood stuck van soodanige, die om 't geene hy begeert te verkrijgen, sich behelpt met middelen die onbetaemlijck zijn: Daerom is zy met het vosse-vel gekleet, om dat dit dier het looste is van allen: gelijk *Aesopus* in sijne fabulen deurgaens verhaelt. *Aristoteles* seyt oock in sijn dierboecken, dat de aep het doortrapste dier is.

Het rosachtige vel, wort nae de gesicht-kenninge van *Aristoteles*, voor de loosheydt genomen: want de opsiedingen baeren altijd nieuwe gedochten in de ziele, want het bloed werckt even het selve in den mensche, als het vier in de werelt doet: 't welck altijd in de beweginge staende, verteert het alle dingen, die verteerlijck zijn, wanneer die in 't vier worden geleyt.

Debito. Banckerot, Schuldenaer.

Een treurigh en swaermoedigh Jongman, met gescheurde kleederen, en een groen bonnet op 't hoofd, hebbende aen de armen en beenen ysere boeyen als ronde ringen, en in den mond een korfken, met een lerp of

geessel in de eene hand, alwaer aen 't eynde loode balletjes sullen zijn; leggende een haese voor sijne voeten.

Dese beeldnisse is ten deele verthoont uyt natuerlijke saecken, ten deele uyt het tegenwoordige, en ten deele uyt het oud gebruyck en de schande, waer mede de schuldige wierden gestraft.

Iongh wordt hy gemaelt, om dat jonge luyden veeltijds onbedacht en sorgeloos zijn, 't goed weynigh achtende: en voorwaer soo yemant treurigh en bedachtsaem is, soo is 't die geene, die sich in veele schulden steeckt.

Hy is gescheurt, want om dat hy sijne goederen verquist heeft, en geen geloof meer vind, loopt hy soo beroyt als een bedelaer. 't Groene bonet dat hy op 't hoofd draeght, is een gewoonte die tegenwoordigh in veele landen wort gebruyckt: waer in de schuldenaers tot een eeuwige schande, geen middel hebbende om hunne schulden te betaelen, worden gedwongen, dat selve te dragen. Daerom seyt men, 't is een Banckerottier, hy is al in 't groen.

Hy wort verthoont aen voeten, armen en hals geboeyt te zijn, om datse van ouds alsoo aen de Romeinsche wetten waeren verstrickt, welcke woorden van *A. Gellius* in 't XX capit. van 't eerste boeck werden verhaelt. *Aeris confessi rebusque jure judicatis triginta dies justi sunt. Post deinde manus injectio esto, in jus ducito, in judicatum facit, aut si pseudo eo in jure, vim secum ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet majore vincito. Si volet suo vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libram farris in diem dato. Si volet plus dato.* Als hy sijn schuld heeft bekent, en alles door 't recht is geoordeelt, sullen hem dertigh dagen vry zijn. Daer nae maghmen de handen daer aen slaen, in 't recht trecken, en soo hy niet betaelt, of valsch wort bevonden, maghmen hem mede nemen, en ten minsten met boeyen van 15 ponden of daer boven kluysteren; soo hy wil, moet hy sijn slave zijn, of anders magh hy hem een pond meels geven, of meer soo hy wil. En hierom is hy met boeyen of kluysters vast gemaect. Dese ysere boeyen mochten wel meer, maer niet min als 15 pond wegen. Zy wierden oock nae drie marckt dagen wel aen den hals gestraft, of zy wierden verre over den *Tyber* te koop gestelt. En sooder veele schuldenaers waeren, mocht yeder nae sijn believen een stuck vleisch uyt des banckerottiers lijf snijden, en mosten op een pond brood 's daeghs leven, gelijk *A. Gellius* wijder seyt: *Tertiis autem nundinis capite poenas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Nam si plures forent quibus reus esset judicatus, secare si vellent aut partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt: Verba ipsa legis haec sunt: Tertiis Nundinis partes secanto si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Na drie mercktdagen wierdense aen den halse gestraft, of over den *Tyber* verre te koop gebracht. Soo hy van veelen schuldigh was overwonnen, mochtense hem in stucken kappen, of onder sich deelen. De woorden van de wett zijn dese: Op den derden mercktdagh hout hem in stucken, soo zy te veel of te weynigh gekapt hebben, laet het sonder bedrogh zijn. En alsoo dit al te wreed was, soo seyt *A. Gellius*, dat hy noyt gehoort noch gelesen heeft, dat dit geschiet zy. Men vind wel in 't eerste boeck van *Tit. Livius*, dat de schuldenaers sich in den dienst gaven, van die geene die zy schuldigh waeren, en dat zy van den schuldeisscher wierden gegeesselt en gebonden, gelijkmen van *Lucius Papirius* leest, diewelcke den Iongeling *Publium* in gevangnisse heeft gestelt, hem alle geweld en smaet aendoende, om dat hy sijne hoererye niet wilde gedoogen: daer nochtans *Publius*, seyt hy, *Papirii* schuldenaer was. *Dionys. Halicarnassaeus* verhaelt gelijcke straffe, maer hy voeghter dit by, dat

niet alleen de schuldenaer, maer oock hunne kinderen totte slavernye van den schuldeysscher, wierden overgegeven. En dit zy verhaelt tot vernoeginge van den lief hebbers. Hy sal een korfken in den mont houden, om datmen by *Alexander* van *Alexandro* bevint, datmen in *Boëtia* palende aen Griecken, den schuldenaers geen grooter schande kost aen doen, dan alse werden gedwongen, datse op de marckten, voor 't gemeene volck, mosten sitten met een leedige korf in den mond, als eene, die al het sijne verbrot hebbende, nu met den leedigen bedelkorf most ommegeen.

Hy heeft een geessel in de hand met looden ballekens, om dat de banckerotteerders totte tijt van *Constantinus* toe, met looden ballekens wierden geslagen: en dese als een vroom Christen Keyser, was de eerste die

de Banckerotteerders van soo godloose straffe bevrijde, gelijk *Baronius* van hem getuyght. Alhoewel het waer is, dat veele jaeren nae de regeeringe van *Constantinus*, wanneer de Keysers *Theodosius*, *Valentinianus* en *Arcadius* regeerden, dat, soo wanneer eenigh hooftman, met 's lands midlen banckerot speelde, dat hy nae de oude maniere met loode ballekens wierde geslaegen. Welcke gewoonte in 't breede wert uytgebreyt in 't *Codex van Iustinianus lib. 10. tit. 31. lege 40.*

De Haese voor sijne voeten wort voor de vreesse genomen, zijnde het vreesachtigste dier van allen, want hy is voor 't minste gerucht vertsaeght, dat de honden achter hem heer zijn. Alsoo vreest de banckerottier oock voor citatien, intimatien, mandamenten &c. vol anghst zijnde, dat hy door den Schout sal werden gevangen. En daerom loert hy altijd op list, hoe hy 't sal ontslippen, en haes op spelen.

Essilio. Ballingschap.

Een man in pelgrims kleederen, die in de rechter hand een wandel-staf, en op de slincker hand een valck heeft.

Daer zijn tweederley ballingschappen, d'eene is gemeen, en d'ander besonder: de gemeene is, wanneer een man, 't zy door schuld of vermoeden van den Prins, of van de Republique gebannen is, en veroordeelt om voor een tijdt of voor eeuwich buyten 't vaderlandt te leven.

De besondere ballingschap is, wanneer een man vrywilligh, of door een toeval, sich selve verkiest, sonder dat hy daer uyt gejaeght wort, buyten 't vaderland, te leven en te sterven, gelijk sulx door de pelgrims staf en 't kleed word uytgedrukt. Door de algemeene wort de valck verstaen, die buyten sijn wille, met een band gebonden is.

Misericordia. Barmhertigheyd.

Een witte poeselige vrouwe, hebbende groote oogen, de neuse een weynigh verheven, met een olijfkrans om 't hoofd, staende met opgeslagen armen, hebbende in de rechter hand een cedertack mette vruchten, ter syden sal een kauw of een kraeyken staen.

Damascenus seyt: Barmhertigheyt is een genegentheyt van een medelijdig gemoed over sijnes even naesten ongeval.

De poeselige wittigheyt, groote oogen, en verheven neuse, stelt *Aristoteles* in sijne menschkenninge, voor een teycken van Barmhertigheyt.

De Olijfkrans diese op 't hoofd heeft, is een waerachtigh beeld van barmhertigheyt volgens de H. Schriftuere, nae de welke wy ons behooren te verplichten, totte kennisse van dese heylige deughd: de cedertack mette vruchten bediet even 't selve, gelijk sulx *Pierius* verhaelt.

Datse met open armen staet, bediet, dat de barmhertigheyt, op de maniere van *Jesus Christus*, die de waere barmhertigheyd is, met groote vaerdigheyt en met open armen gereet staet, om alle die tot hem komen, te omhelsen, en in haere ellende te hulpe te komen. Dies *Dante* in sijn vagevier aldus singt:

*Mijn sonden waeren groot en swaer;
Maer Godes goedheyd wonderbaer;
Had over my ontfarmen,
En nam my in haer armen.*

Een jongh kiexken wort by de Egyptenaers voor de barmhertigheyt genomen, gelijkmen by *Orus Apollo* sien kan.

Fraude. Bedrogh.

Een vrouwe met twee aengesichten, 't eene jongh en schoon, 't ander van een oud leelijck wijf, wesende bloot tot aen de borsten, gekleet in 't geel totte halve beenen toe, hebbende voeten als een Adelaer, en de steert als een Scorpioen, die men tusschen haere beenen door siet; en sal in de rechter hand twee herten houden, en in de slincker een mom-aensicht.

Bedrogh is een sonde, dieder naelaetigheyt van de behoerlijcke plicht, ten goede, soeckt in te voeren. En die altijd menichte van nieuwe vindingen ten quaede soeckt te versieren, doch altijd, onder een schijn, het goede naebootsende, en met haere gedachten, woorden en wercken, onder bedrieghlijcke verwen, het goede voor te stellen. En hierom wortse met twee aengesichten gemaelt.

Het geel beteyckent verraderye, bedriegerye en valsche veranderinge.

De twee herten zijn blijcklijcke teycken van willen en niet te willen in een selfde saecke. Het mom-aensicht beteyckent dat het Bedrogh de saecke anders voorstelt, als zy in der daed is, om alsoo tot haer voornemen te geraecken.

De steert van een Scorpioen en de voeten van een Adelaer, beteyckenen, het verborgen venijn, dat haer, als een roofvogel, altijd voed, om ander luyden eere of goederen te berooven.

Fraude. Bedrogh.

Een vrouwe die in haer hand een angelroede houdt, waer mede zy een visch heeft gevangen, maer d'andere visschen, waeren alreede doodt in een vat gedaen. Want het bedrogh is niet anders als te schijnen een goede saecke te doen, maer buyten de meeninge van andere doense quade dingen. Insgelijx doet oock de visscher, die de viskens te eeten geven, op datse die mogen vangen en dooden.

Fraude. Bedrogh.

Dante maelt haer in sijne helle af, datse een aensicht van een vroom mensch

gelijckt, en de rest van 't lichaem is als een slange, met veele vlacken en verwen, zijnde haere steert gekrult als een scorpioen die zy uyt de vloet *Cocito*, de helle of het vuyle waeter gekregen heeft, alsoo afgeschildert zijnde, wortse *Gerion* geheeten. Door 't deftigh aensicht wordt verstaen dat de bedriegers meerendeels met een uytwendigh aengenaem wesen, lieflijcke woorden, zedige kleedinge, statige gangh en andere behaeghlijcke dingen, den menschen verleyden, gaende altijd swanger van loosheyten en andere smette van schelmerye, bedeckt met doodlijcke en venijnige steken. En worden daerom geseyt *Gerion* te gelijcken, om dat hy regeerende ontrent het eyland *Baleari*, met een lieflijck gesicht, met vriendlijcke woorden en alle vriendschap, voor een gebruyck hadde de vrienden en voorbygangers, onder schijn van dese beleeftheyt, wanneer zy sliepen, om hals te brengen, gelijk sulx de oude en nieuwe schrijvers verhaelen, insonderheyt *Bocaius*. *Ariosto* schildertse aldus af:

*Bedrogh die schijnt een soete maeght,
Die deftigh braeve ciersels draeght.
Van oogen schoon, van zeden fier;
Van tael beleeft en goedertier:
Iae schijnt een Engel Gabriël,
Maer onder schuylt een morsigh vel,
Dat zy deekt met haer lange kleet,
En heeft een vinnigh mes gereet.*

Inganno. Loose Bedriegerye.

Een man in 't goud gekleet, en van 't midden af nae de beenen toe, soo eyndigen sijne beyde beenen in steerten van slangen, ter syden heeft hy een Panther-dier, met het hoofd tusschen de beenen.

Bedriegen, is een schandige saecke die yemant onder een geveysde schijn doet, en daerom heeft hy eens menschen aengesicht, zijnde met goud gekleet, maer het eynde is van slange steerten: vertoonende de bedrieger in 't eerste goedaerdigheyt en beleeftheyt in't gesichte, om de eenvoudige te locken, en dieselve in de vuyligheyt van sijne eygen laegen in te wickelen, gelijk het Panther, 't welck sijn hoofd verbergende, en den rugge vertoonende, door de schoonheyt van sijn bonte vel verscheyden dieren aenlockt, die het daer nae met groote kracht aenvalt en verscheurt.

Inganno. Bedrogh.

Een vrouwe met een mom-aensicht van een schoone dochter, die rijcklijck geciert is, doch onder de mom ontdeekt zy een deel van haer aengesicht, dat een heslijcke, oude, grijse, mismaeckte kol gelijckt. In d'eene hand houtse een vat met waeter, en in d'ander houtse een vat met vier. Haer kleet is vol momaensichten geschildert, van alle fatsoenen, om dat de mensche, 't zy door de gewoonte of natuere, sijn loosheyten en bedrogh dobbel laet blijcken.

Inganno. Bedrogh, Valscheyt.

Een man bedeckt met een geyte-vel, doch alsoo, datmen nauwlijx het aengesicht sien kan, houdende in sijn hand een vischnett met eenige visjens *Sargi* geheeten, op de maniere als de vorellen. Waer van *Alciatus* aldus schrijft:

*Maer denckt eens om dees loose guyt,
De visscher draeght een geyten huyl:
Het visjen dat het geytjen mint,
Dat wort door dit bedrogh verblint:
Ghy Hoeren bruyckt oock dese list,
Als ghy de slechte Pollen vischt.*

Over al Bedrogh.

*Met list en met bedriegery,
Gaet het halve Iaer voorby:
Met bedrogh en snoode list,
Wort de ander helft verquist.*

Inganno. Bedrogh.

Een man in 't geel gekleed, houdende in sijn rechter hand verscheyden angels, en in sijn slincker hand een bondelken met bloemen, waer uyt een slange komt kruypen.

Hy wort geschildert met de angels in de hand, gelijk die gene zijn, die onder het aes, den angel bedecken, en alsoo steecken, treckende aldus den roof al quetsende tot haer: alsoo doet oock de Bedrieger, die de gemoederen der eenvoudige verleydt, waer het hem gelieft, en doet die reuckloos van boven neer storten en den hals breecken. Waer over *Horatius* singht:

*Het vischjen schiet dan schielijck toe,
Nae een bedeckte angelroe.*

De bondel bloemen, waer uyt een slange springht, bediet de gemaecte reuck van de oprechtigheyt, daer uyt dan voortkomt het valsche venijn van de schadelijcke werckingen.

Falsita d'Amore. Bedrieghlijckheit der Liefde.

Een vrouwe die seer prachtigh en hoovaerdigh gekleet is, houdende in de handen een Meer-minne, die in den spiegel siet.

De valsche Minnaer, hout onder de soetigheyt van een luchtige schijn, en onder de lieflijckheit van gemaecte woorden, de bedrieghlijckheit, en de seer mismaeckte deelen van sijn quade gedachten, verborgen: 't welck door de voeten, en door de uysterste deelen, gelijk wy elders geseyt hebben, wort te kennen gegeven, en daerom schilderen de Oude de Meerminne, in desen sin.

De spiegel is een oprecht beeldt van valscheyt, want alhoewel het schijnt, dat in dese spiegel alle dingen zijn dieder worden voorgesteld, soo is 't doch maer een gelijknisse, die in der daed geen wesentlijckheydt heeft: dan wat sich verthoont aen de slincker syde, dat sal staen aen de rechter; En dit is al 't geene dat dese naeme van valscheyt mede brenghet, gelijk *Pierius* seer wel verhaelt.

Cupidita. Begeerlijckheydt.

Een naeckte vrouwe die de oogen zijn verbonden, met vleugels aen de schouderen.

Begeerlijckheit is een lust buyten de behoerlijcke maete, die de reden ons leert; want de verbonden oogen zijn een teycken datse haer niet behelpt mette oogen des verstands. Waer over *Lucretius* seght,

*De Menschen, door begeerten blint,
Doen dingen sott en onbesint,
Die 't valsche voor 't waerachtigh mint.*

De vleugels betoonen de snelligheydt, waer mede zy u achter-volght, te weten, datse onder de gedaente van 't goede en behaeghlijcke, verthoont wort.

Naeckt wortse gemaectt, om datse met seer groote lichtigheydt haer wesen ontdeekt.

Principio. *Begin.*

Een heldere en blinckende straele, die in een klaere hemel vol sterren wort gesien, die het land, dat met veele planten rontom geciert is, van alle kanten, klaerschijnende maeckt. Waer in een naeckt Ionghman staet met een sluyer over dwers, die de beschaemde leden deekt, houdende mette rechter hand de beeldnisse van de Natuere, en in de slincker een vierkant, alwaer een griexsche letter [A] staet ingeschreven.

Dese naeme of *Begin* kan veele en verscheyden overeenkomende bediedenissen hebben: zy kan de eerste oorsaecke beteyckenen, de oorsprongh van alle dingen: gelijk *Petrarcha* seyt, *waer van het begin van mijn dood voortkomt.*

Somtijts bediet zy de grond van de wetenschappen en konsten, waer op daer nae alle de regelen moeten steunen, die daer in gegeven worden. Het bediet oock een besondere aenvangh of *Begin*, te weten het eerste deel van alle dingen, voor soo veel, als het onderscheyden wordt, van het midden, en van het eynde. Waer van de Poëet seyt; *Soo het begin en 't eynde overeen komt, soo sal*

oock het midden met haer over een komen. 't Selve bevestigt oock *Plato*, van het eenigh Begin aller dingen, alwaer hy seyt, de deelen van yeders bepaelinge zijn, het *Begin, Midden, en 't Eynde*. En ten laesten bediet het oock het eerste Begin, en het geheele A L, waer uyt alle dingen zijn gevloeyt, 't welck niet anders is als God, wesende dieselve het waerachtige en eenige Begin, van dewelcke, en door de welcke, alle de natuerlijcke lichaemen haeren oorsprongh hebben: en hy is niet alleene de eygene oorsproncklijcke, algemeene, werckende, bewegende, en voornaemste oorsaecke en voorbeeld, maer oock het algemeene laeste en uysterste eynde van alle dingen, die daer geschaepen zijn.

De inwendige beginselen van de natuerlijcke dingen, zijn verscheyden, eenige die het natuerlijcke lichaem toestellen, en daerom blijven die in 't selve lichaem: en dese zijn twee, de stoffe en de forme of gedaente. Het ander beginsel, 't welck dient totte herstellinge of veranderinge, is de natuerlijcke beroovinge, die niet anders is als een ydelheyt of holligheyt, of gebreck van de form in 't onderwerp, ofte de stoffe die deselve form of gedaente kan aennememen. En dit zijn de beginselen nae *Aristotelis* seggen in sijne *Physica*; stellende dese bepaelinge in den 22 text. *De beginselen worden uyt andere dingen niet gemaect, noch uyt geen van beyden, maer uyt dese komen alle dingen voort.* 't Welck oock *Cicero* in sijne *Tusculaensche* vraegen seyt: *daer is geen oorsprongh des begins, want uyt het begin komen alle dingen voort.*

En *Plato* in de bovengestelde plaetse bevestigt het selve, seggende, *'t eerste van alle dingen, is het begin, van een en van alle dingen, maer nae het begin geschieden alle dingen totten eynde toe:* Waer over men kan seggen, dat het Begin het allereedelste deel is aller dingen, sulx dat het geene, 't welck geen Begin heeft, oock geen eynde kan hebben, waer over oock niet sonder reden van *Plato* gepresen is het goede begin, van de dingen: seggende, *het Begin is de helste van het werck, en daerom seytmen voor een spreekwoort, die wel heeft begonnen, heeft half gedaen, en die wel heeft begonnen, die prijzen wy al te saemen: maet my dunckt dat het begin meer is als het halve werck, en dat het Begin noyt van yemant genoegh is gepresen geweest.*

De Poët seyt mede:

Dimidium facti qui bene cepit habet.
Hy heeft soo veel als half gedaen,
Die wel heeft gevangen aen.

Maer om het beeld te verklaeren, segh ick, dat de heldere en klaerblinckende strael bediet, de oneyndlijcke macht Godes, waer van alle dingen haer wesen, kracht en werckinge hebben, overmits hy in alle dingen, de eerste wercker is, werckende krachtiger als alle de andere oorsaecken, wesende selve de eerste oorsaecke, waer van alle de andere oorsaecken haeren oorsprongh hebben, soo wel de tweede als de derde: en alle dingen die gevonden worden, sijn het werck sijnder handen: En of schoon alle dingen van hem voortkomen, en hy in der daet geen gemeenschap heeft met dieselve, soo heeft nochtans dese God sich vergeleken by het licht, seggende, *Ick ben het licht des werelts:* 't welck, soo wy wel willen overwegen, sullen wy bevinden, dat, gelijk de Sonne ses trappen heeft, die door ordre geschickt zijn, alsoo heeft oock God ses prerogativen of voorrechten, diewelcke met dieselve Sonne wel over een komen: het eerste van de Sonne, is haer wesen; het tweede is het licht, inwendigh en wesentlijck; het derde is het licht dat van de Sonne voortkomt; het vierde is de glants die het licht naevolgt; het vijfde is de hitte, die door de glants

ontsteecken is; het seste is, de voortteelinge van de hitte, die met den vlam vereenight is, en alsoo brengt de glants door de hitte voort, alle lichaemlijcke dingen. Maer alle dese dingen zijn noch met meerder kracht en met een onuytspreeckelijcker wonder in God: want d'eerste trap past op de Eenheyd; de tweede op de goedheyd; de derde op een seeckere Godlijcke sin, als een licht van een licht heervloeyende, het welck in sich bevat (om soo te seggen) Ideeën of eerste voorbeeldingen van versheyden gedaenten, niet anders, als van een licht, door een straele, veele straelen lichts voort komen.

Nae dese voorgebeelde werelt, volght ten vierden de ziele van dese lichaemlijcke werelt, de reedelijcke werelt, die eerst geteelt is van de verstandelijcke werelt, gelijk de glans van 't licht. Ten vijfden, soo volght de natuere van alle dingen, te weten, de

werelt, die vruchtbaer of vol saets is, spruytende uyt de bovengenoemde, als de hitte van den glans. Ten laesten komt dese lichaemlijcke werelt, alsoo van de voorgaende besaedeerde werelt voortgebracht, even gelijk de voort-teelinge der dingen, van de hitte haer begin en oorsprong heeft, gelijk als *M. Ficinus*, in sijn kort begriip over de *Timaeus* van *Plato*, wijtloopigh beweert.

De hemel vol sterren, bediet de macht van de planeten, over de werelt die onder de maene is gelegen, en over de lichaemen die haer onderworpen zijn, diewelcke, hoe seer dieselve de voortteelinge van de sienlijcke en onsienlijcke dingen, door tusschenkomenge van de vier eerste qualiteyten of hoedanigheden vorderlijk is, daer aen is niet eens te twijfelen: doch ter sijden stellende 't gevoelen van eenige sterre-raeders, diewelcke willen, dat alle dingen in dese werelt, soodanigh zijn verknocht aen den hemel, datse nae de beweginge desselven worden bestiert.

Hy hout mette rechter hand het beeld van de Natuyre, wesende dieselve, gelijk *Aristoteles* seyt: *Het Begin van de beweginge en van de ruste in 't geene daer in zy is*. Waer uyt wy sullen trecken, dat zy is het Begin van alle voortteelinge; wesende de voortteelinge de voornaemste hoedaenigheyt der beweginge, onder de viere die van *Aristoteles* zijn uytgedrukt. En *Plato* in sijn boeck van't gemeene beste, stelt dieselve onder de gelijknisse van de Colomne, wesende eenen band van den geheelen *A L*, seggende, *dat de Natuere is levendigh, en dat haer een saedelijcke kracht, aen de stoffe des werelts, van de ziele des werelts selve, is ingestort*. Diewelcke daeromme het Licht genaemt wort, want zy is levendigh en doordringende: te meer wordtse noch een rechte Colomne genaemt, om dat zy gelijk, van langhsaemer hand, alle de stoffen en materien van alle syden doordringht, en veele trappen van gedaenten, die onder sich verschillen, voortbrenght. Daer wort geseyt, dat zy sich uytstreckt door alle deelen, en zy verknoopt sich van alle syden te saemen metten hemel, want zy staet geheel, in wat plaets het oock magh wesen, en doordringende verspreyt zy sich, verspreyende vervult zy, en vervullende bestiert zy alle dingen, waer uyt dit spreekwoord is: *Spiritus intus alit. De Geest voed alles van binnen*.

De menschlijcke beeldenisse, worter als het allereedelste Begin van alle andere geschapene dingen, by gedaen, overmits, terwijl de Allerhooghste God schepte, soo stelde hy niet veel moeyte toe, maer seyde alleene, het worde een firmament of uytspannel des hemels, en terstondt was het; hy maeckte de Sonne, de Maene, en andere Hemelsche lichaemen, en terstont soo waeren dese gemaect: maer wanneer hy den Mensche wilde scheppen, seyde hy: *Laet ons den Mensch maecken, nae onsen beelde en gelijknisse*; om te betoonen dat de Mensche het allereedelste was van alle andere schepselen.

Het witte kleed bediet de suyperheyt van het Begin, 't welck alleene van de grootheyt, goedigheyt en suyperheyt van den Schepper voortkomt, en gelijk *Mars. Ficinus* over het kort begriip van *Timaeus* aen 't VIII Capittel seyt: *Het Begin behoort voorwaer allerslechst, eenvoudighst en allerbest te wesen, want daer is niet eenvoudiger als de Eenheyt, noch beter als de goedheyt: noch is de Eenheyt niet beter als de goedheyt, noch de goedheyt eenvoudiger als de Eenheyt*.

Het vierkant waer in de Griexsche letter *A* staet, druckt seer wel uyt het Begin van alle dingen, wesende de eerste letter van 't *A B C*, en de eerste letter onder de vocalen of geluyt-gevende letteren, sonder de welcke men niet een woord kan uytdrucken, noch eenigh ontwerp te kennen geven. Als mede daerom, om dat God in de Openbaeringe seyt: *Ick ben de Alpha en Omega, het Begin en het Eynde*.

Apprehensiva. Begrijpelijkheid.

Een jonge vrouwe, van middelbaere groote, met een kuyf, treckende nae 't blond, in witte kleedinge, staende, seer levendigh en vaerdigh, als of zy toeluysterde, wat een ander seyde, houdende met den slincker hand een Chameleon, en in d'ander een klaere spiegel.

Begrijpelijkheid is een redelijck en natuerlijck deel van 't gemoed, door wiens middel wy lichtlijck die dingen, die ons voorgesteld worden, kunnen begrijpen en verstaen.

Zy is een redelijck en natuerlijck deel: want zy is de redelijcke natuere eygen, we-

sende de Mensch alleen bequaem te begrijpen, en alle begrijplijcke en verstandige dingen te verstaen, gelijk *Iuvenalis* seyt. 't Welck *Aristoteles* oock bewijst, als wanneer hy den Mensche by een gladde taefel afbeeldt, waer op niet is geschreven, en daer alle geschrevene dingen konnen op gemaelt werden. 't Welck van *Horatius* is naegevolght: en *Homerus* heeft dat selve mede uytgebeeld, terwijl hy dien vermaerden Musijckmeester *Phemius* invoert, seggende: *Ick heb 't van self geleert en begrepen, dewijl God in mijn gemoed veele konsten heeft ingestort. Zy is een deel van 't gemoed, want door haer soo weeten wy, door haer soo verstaen, en door haer soo leeren wy.*

Longh wort zy gemaect, om dat *Aristoteles*, in sijne Rederijckkonst, seyt dat de genegtheden in de jeughd groote kracht hebben, en oock de sinnen de meeste wackerheyt en bequaemheyt om te begrijpen, jae totte werckinge selve van de verstandelijcke dingen, en dat door de hittigheyt der geesten.

Van middelbaere gestalte isse gemaelt, om dat *Plato* seyt, dat de middelmatigheyt het beste is van alle dingen. Want de middelmaetige stand der leden vereyscht een maetige vermenginge van de humeuren, of vochtigheden, gelijk *Porta* in sijne Menschkenninge verhaelt, en by gevolgh, een goede bequaemheyt tot de werckinge des verstands, wesende dit waerachtigh 't geene de Philosophen gemeenlijck seggen: *De zeden volgen de temperatyre of gematigheden des lichaems.*

Zy heeft een kuyf, nae 't blonde treckende, want de kuyf alsoo gemaect, brengt sachtigheyt van een goede gesteltheyt en begrijp. En *Porta* seyt: *De blonde hoofdhayren brengen voort vaerdigheyt om wetenschappen te leeren, een heerlijke scherpsinnigheyt der gemoederen en konst.*

Zy heeft een wit kleed, om dat, gelijk in de schilderkonst de witte verwe de grond en het steunsel is van alle verwen, alsoo is oock het begrijp, de grond en steunsel van alle redenen en overwegingen.

Zy wort staende, wacker, vaerdigh, en als toeluysterende gemaelt, om uyt te drucken, de gestaltenisse en vaerdigheyt, waer mede wy altijd moeten gereet staen, om te leeren en te begrijpen. In de slincker hand, houtse een *Chameleon*, want dat dier verandert sich in wat verwe, daer het by komt, alsoo wort oock de begrijpelijckheyt heerschept in alle overwegingen en redenen, die haer voorkomen.

Zy hout den spiegel in den rechter hand, want op de maniere van den spiegel, druckt zy haere beeldenisse selver in, en eygent sich toe, alle deughden, die zy hoort, begrijpt en verstaet.

Zalvezza. Behoudinge.

Van *Pierius Valerianus* wort de Behoudenisse afgemaelt by eenen *Dolphin*, met een toom in den mond, zijnde dit een teycken van de Behoudenisse, en dat ter gedachtenisse, om datter veele, door den *Dolphin* uyt het waeter zijn geholpen en verlost. Want in den Tempel van *Neptunus*, diewelcke te *Isthmos* was, plaghtmen dickwils te besichtigen het jonghsken *Palemon*, dat van goud en yvoir gemaect was, sittende op eenen *Dolphin*, 't welck hy den Atheniensch *Hercules* hadde toegewijt: Want de Schippers, om dat zy behouden mochten vaeren, deden groote eerbiedinge aen *Palemon*. Daerom kan men *Palemon* op eenen *Dolphin* seer wel voor de Behoudenisse afbeelden.

Conversione. Bekeeringe.

Een seer schoone bedaeghde vrouwe, wesende naeck, doch met een sijn en wit kleedjen bedeckt, hebbende een groene sluyer voor een hals gordel, alwaer op geschreven staet: *In te Domine speravi*, dat is, *Heere in u heb ick gehoopt*. Voor haere voeten sullen leggen, niet alleene kostlijcke kleederen, goude ketenen, peerlen, edele gesteenten en andere rijckdommen, maer oock blonde en opgetoyde vlechten en paruycken, diese van 't hoofd heeft afgenomen, toonende datse sonder ciersel of palleersel is. Zy staet met het hoofd verheven, en de oogen ten hemel gekeert hebbende, sietse een heldere en klaerblinckende straele, stortende overvloedige traenen. Zy hout beyde handen kruyslingh voor de borst, vertoonende teyckens van groot berou en leetwesen. Voor haere voeten sal een *Hydra* of vreeslijck gedrocht staen met veele hoofden en krullen, dat haer aenrant en onder de voeten wil werpen.

Schoon wortse gemaelt, om dat dese lelijck is, die daer leeft in doodelijcke sonden; en in't tegendeel is die ten hoogsten schoon, die verre van de sonde is, en sich tot God bekeert.

Van middelbaer Ouder is zy gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de bedaegheyt het midden is, tusschen d'Ouderdom en Ionckheyt: om dat dees Ouder alle goed heeft, dat tusschen de Ionckheit en Ouderdom is, te weten van alle jeugdelijcke dertelheden en ouder lieden gebreken, afgescheyden; maer in dees Ouder, als zijnde het midden, past het best. En daer over kan men seggen, dat in dees Ouder de waere kennis is, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen. Oversulx kan men tot ons voornemen dese spreucke passen: *In medio consislit virtus*, dat is, *de deught bestaet in 't midden*.

Zy is geschildert ofse naectt was, doch evenwel met een seer wit en dun kleed bedeckt, om te doen verstaen dat de bekeeringe moet wesen suyver, oprecht, en van alle wereltsche genegentheden en bekooringe afgescheyden. En de spreuck, *In te Domine speravi*, waer mede zy omgort is, bediet dat die geene die waerachtelijck bekeert is, het voornemen heeft, om niet wederom van God, door de sonde, te scheyden, en derhalven soo hoopt hy op God, komende sodaenige hoope door 't Geloove, van dat hy in de genaede Gods is, sulx dat dit Geloove in de ziele anwassende, het vertrouwen te gelijk anwast, om sich in God te verblijden.

De prachtige kleedinge, goude keeten, de kostlijcke edelsteen, die op der aerde leggen, versekeren ons, dat die geene die tot God bekeert is, alle de prachtigheyt, rijkdom en ydelheyt deses Werelts veracht. Waer over *Bernardus* seyt, *de Heylige verachten alle pracht des lichaems, soeckende alleene een welgecierende ziele*.

Haere kostlijcke blonde en gevlochten hayren, die zy op der aerden heeft leggen, drucken uyt, dat zy die niet meer gebruyckt, want *Pierius* seyt dat de hoofdhayren bedieden de gedachten, sulx dat die sich bekeert, de snoode gedachten moet wegh jaegen en verdrijven: diewelcke, soo die niet worden uytgeroyt en afgesneden, soo verblinden zy het gemoed, en beletten de aendacht van die sich wil bekeeren.

Datse haer hoofd om hoogh hout en ten hemel siet, wil seggen, dat het ons eerst betaemt met een vast vertrouwen tot God te keeren, om van hem genaede te verwachten, niet nae onse verdiensten, maer nae sijne grondloose barmhertigheyt. *Paulus* seght, het Geloove is een gaeve Godes; oock seght *David*, de Heere sal sijn genade en eere geven, 't welck wy door de klaere en lichtende straele uytdrucken.

De overvloedige traenen die langs haere wangen afdaelen, bedieden berouw en leetwesen, en gelijk *Curtius* verhaelt, soo zijn de traenen aenwijzers van 't berouw. En de handen over malkanderen geslagen met het bewijs van droef heyt, betoonen de innerlijcke smerte, die de bekeerde mensch gevoelt, wanneer hy God heeft vertoorent.

Het *Hydra* of veelhoofdigh Beest, dat neffens haer voeten staet, geeft te kennen, dat het betaemlijck is de sonde te verachten en met voeten te treden, diewelcke met groote moeyte en swaerigheyt wort overwonnen en ter aerde geworpen. Daerom doetse groote tegenstand om de bekeerde te ver-

hinderen, van datse op den wegh der saligheyt niet souden wandelen. En daer over vertoonen wy dese *Hydra* die met wreede krollen tegens haer op staet. En hier van zijn oock dese dichten gestelt.

*Laet vaeren rijckdom, goud en schatt,
Paraycken, ciersels, kostelheeden,
Mijn ziel een beter ciersel vatt,
Een suyver kleed om mijne leeden:
De Adderslangh moet zijn vertreen,
Op dat ons ziel geen list magh deere,
Ick sie den Hemel, en met een,
Een helder licht van God den Heere.*

Sollecitudine. Bekommernisse.

Een vrouwe in 't root en groen gekleet, houdende in de rechter hand een prickel of spoore, en in de slincker een fackel.

Het roode en groene kleed, bediet te gelijk de hope en het verlangen, waer uyt de Bekommeringe voortkomt.

De prickel bediet het krachtigh verlangen om een saecke te verkrijgen, of ten eynde te brengen. Daerom gebruyckte *Theocritus* dickwils de Bekommeringe voor een Minnesuchtige quetsinge of prickel der Liefde.

Door de fackel wort mede te kennen gegeven het verlangen en de opmerckende Bekommeringe, diewelcke in 't hert brandende, niet toe laet, datmen in vrede leeft, 't en zy men tot een goed eynde gekomen is.

De vlamme beteyckent de Bekommernisse: want zy doet met groote vierigheyt en snelligheyt haer werckinge, doch zy verteert allenskens 't geene zy noodig heeft, om haer eygen glans en wesen te onderhouden.

Sollecitudine. Bekommeringe.

Een jonge dochter met vleugels aen de schouders en voeten, hebbende de armen en beenen bloot, hebbende een roode dwerssluyer, met een gespannen booge in de slincker hand, treckende mette rechter een pijle uyt den koocker, en voor haere voeten sal een Haene staen.

De vleugels aen de schouderen en voeten, bedieden de snelligheyt en de Bekommernisse, en daerom seyt men, hy heeft de vleugels aangepast, wanneer yemant Bekommert is over sijne wercken, daerom singht *Virgilius* als *Cacus* de dief vervolght was van *Hercules*,

*De vreesse past hem wiecken aen,
Dat hy vlucht in een holle baen.*

De naeckte armen en beenen, bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt: en de roode verwe komt door de gelijkenisse van 't vier, 't welck Bekommernisse bediet, door reden die alreede geseyt is.

De gespannen booge en de vaerdige pijlen om te schieten, zijn de gestadige opmerckingen van 't gemoed, diewelcke de gedachten tot het werck, als nae haer eynde stieren.

Een Haene worter by gedaen, wesende een bekommert dier, 't welck op sijn bepaelde uyren, wacker wort om te kraeyen, en daerom laet de Bekommernisse hem niet toe, dat hy sijnen slaep magh vol uyt slaepen, gelijk *Homerus* seght.

Sollecitudine. Bekommeringe.

Een schoone vrouwe rustende op twee vleugels, met een Haen aen haere voeten, en een Sonne die uyt de Zee komt oprijzen, hebbende in beyde handen eenen uyrwijser.

Dese beeldenisse wort schoon gemaect, want de Bekommernisse vat de Gelegenthey by de hayren, en houtse vast met al het schoon en goed datse met haer voert.

De vleugels bedieden de snellighey, en de Haen de naerstighey. En om te betoonen dat de Bekommernis geduerig sal zijn, en datse sal prijslijck zijn, soo worden de uyrwercken en de Sonne daer by gedaen, diewelcke door haere gestaedige en snelle loop, gedurigh en blijvende is.

Sollecitudine. Bekommeringe.

Een vrouwe met een uyrwerck in de hand.

Het uyrwerck wort voor den tijd gestelt, diewelcke soo snel is, dat men eygentlijk haer gangh een vlucht magh noemen, en vermaent ons allen, dat wy in onse handelinge sullen veerdigh zijn en bekommert,

ten eynde wy door 't vertragen, van haer niet onderdruckt, en gevangen worden in de listige laegen, die ons altijd worden geleyt.

Derisione. Belachinge, Bespottinge.

Een vrouwe, die de tonge uyt den monde steekt, met Eegels vellen gekleet, met bloote armen en voeten, houdende de voorste vinger van de rechter hand uyt, hebbende in de slincker hand een bos Pauweveeren, waer mede zy leunt op een Esels rugge, die den kop hoogh uytstreckt, als of hy schreeuwen wilde, laetende de tanden sien.

Bespottinge is nae de bepaelinge van *D. Thomas*, wanneer een mensche met eens anders quaed en gebreken spott, sich selve door eygen vermaeck, daer in ketelende, sulx dat, diemen bespott, daer in beschaemt wort.

De Tonge uyt den monde te steken, en 't selve in yemandts tegenwoordigheydt te doen, is een schandige daed, en een teycken dat hy weynigh verstant heeft, gelijk de natuere dat selve aen de kleyne kinderkens leert. Soo is 't oock een oud gebruyck van dien dertelen *Gallus*, waer van *Titus Livius* verhaelt, diewelcke den Romeynen verachtende, stack tegens *Titum Manlium* de tonge uyt, hem uytdaegende, waer over *Manlius* dien smaet ter herten nemende, sijne dertelheyt betoomde.

De Egelshuyd diewelcke stekeligh of doornachtigh is, bediet dat de bespotter is als de Egel, diewelcke steekt die geene die hem naedert, en om dat de voornaemste gedachte van den spotter is, op eens anders onvolmaecktheyt te letten, soo is zy met den vinger aldus gestelt, gelijk geseyt is.

De Pauwe veeren wordender tot gedachtenisse van dit dier by gestelt, om haere hovaerdye uyt te drucken, die sich selve laet duncken de alderschoonste te zijn. Want daer is niemant, die om eens anders quaede manieren sal lachen, ten zy hem is bewust, dat hy daer van vry is.

De Ezel, op de maniere als geseyt is, wierde van de Oude in dese gelegentheyd gebruyckt, gelijk *Pierius* verhaelt.

Cortesia. Beleeftheyt, Hoflijckheyt.

Een vrouwe in 't goud gekleet, gekroont als een Koninginne, stroyende keetens, geld en edelsteenen.

De Courtesie of Hoflijckheyt is een aerdigheyt, die dickwils de oogen sluyt in eens anders gebreecken, om dat zy den weg van eygen goeddadigheyt niet soude sluyten.

Humanita. Beleeftheyt, Vriendelijckheyt.

Een schoone vrouwe die in haer schoot verscheyden bloemen draeght, en mette slincker hand houtse een gouden keeten.

Beleeftheyt is 't geene dat men gemeenlijck *Cortesie* noemt, en is een seekere neyginge des gemoeds, waer mede men een ander soeckt te behaegen. Daerom wortse met bloemen geschildert, om dat dieselve altijd aengenaem zijn; en mette goude keeten, verbindse seer geestigh de gemoederen van die geene, die in sich selve de vriendlijcke cortesie en beleeftheyt, van andere luyden, gevoelen.

Scultura. Beeldhouwerie

Een schoone jonge dochter met een slecht hulsel op 't hoofd, waer op een groene Lauwertack gevlochten is, gekleet wesende in laecken van seer schoone verwe: zy sal de rechter hand op een steenen beeld houden; en sal in d'ander hand verscheyden instrumenten hebben, die tot dese konst noodigh en gebruycklijck zijn, staende met haere voeten op een kostelijck tapijt.

Zy wort met een bevalligh wesen gemaelt, maer weynigh geciert, om dat, terwijl de mensch mette fantasyen en gedachten besigh is, om de dingen, door de konst, mette natuere over een te brengen, en het een met het ander te doen gelijcken, soo bekommertse haer niet seer met het ciersel en opproncken van 't lichaem.

De Lauwertack, die nae de strengigheyt van den Winter, noch de groenigheyt aen haere blaeders behoudt, betoont dat de Beeldhouwerie, door haer arbeyd, schoon en levendigh bewaert wordt, tegens de quaedaerdigheyt des tijds.

Het kleed van schoone verwe, sal haer

Beeld gelijk zijn, 't welck tot lust en vermaeck gebruyckt, en door heerlijkheit wort onderhouden en gehandhaeft.

De hand op 't Beeld, druckt uyt, dat alhoewel de Beeldhouwerie het voornaemste ontwerp van 't oogh is, soo kanse niet te min oock een ontwerp wesen van 't gevoel, want haere vaste stoffe, waer ontrent sich dese konst oeffent, om konstelijck de natuere nae te bootsen, kan seer wel te gelijk wesen een ontwerp van 't oogh en van't gevoel. Waer over wy oock weten, dat *Michel Angelus van Buonarota*, die een licht en glants van dese konst geweest is, wanneer hy, door sijne gestaedige naerstigheyt, in sijn ouderdom blind geworden was, soo plagh hy de Beelden te betasten en te bevoelen, en kost daer van sijn oordeel strijcken, of het oude of nieuwe gemaecte Beelden waeren, oock watse in deughd of prijs waerdigh waeren.

Het tapijt onder haere voeten, betoont, gelijk geseyt is, dat de Beeldhouwerie geheel door de heerlijkheit en pracht wort opgehouden, en datse sonder den Rijkdom veracht, en misschien geen kracht soude hebben.

Affabilita. Piacevolizze. Amabilita. Beleeftheyt in 't sprecken. Gespraecksamheyt. Vriendlijckheyt.

Een Maeghdeken met een witte dunne sluyer gekleet, met een vrolijk opsicht, hebbende in de rechter hand een Roose, en op 't hoofd een krans met bloemen. De Vriendlijckheyt of Gespraecksamheyt is een heblijckheyt, diewelcke geschiet met bescheydenheyt in den lieflijcken handel en wandel der Menschen, met begeerte om een yeder in sijnen staet, behulplijck en aengenaem te zijn.

Longh wort zy gemaelt, om dat de Ieugd sich in de Wereltsche lusten en vermaecklijckheden altijd jong en vrolijk vertoont. En de sluyer, bediet, dat de gespraecksame Menschen een weynigh min als naeckt en bloot zijn in haere woorden en wercken, en daerom zijne vriendelijck. En die worden vermaecklijck geheeten, die ter bequaemer tijd en plaetse, uyt haer eygen aert, als oock nae andere luyden, sich weeten te voegen, soo veel en wanneer 't gelegen komt, om van alle dingen met een aerdigheyt en bevalligheyt te kouten, en sich selve geestigh, sonder yemant te quetsen, bloot te geven: En wort oock mede vertoont, datmen sijn gemoed alsoo niet moet ontdecken, datmen daer over beschaemt werde: en 't is een seer groot behulp totte vriendlijckheyt, dat men van een vry gemoed zy en oprecht.

De Roose bediet dieselve aengenaemheyt, door de welcke sich een yegelijck by een beleeft en bevalligh mensche voeght, en waer door die smaeck verkrijght in sijnen ommegangh, vliedende alle bevalligheyt van zeden en manieren, die mette hardigheyt en strengigheyt zijn vereenight: tot welcke beteycknisse oock de bloemekrans wort gepast.

Humanita. Beleeftheyt.

Een vrouwe gekleet als een *Nymphe*, die met een lachende bevalligheyt een hondeken onder haeren arm hout, 't welck haer aengesicht met sijn tonge leckt, vriendelijck quispelsteertende, ter syden staet een Oliphant.

Beleeftheyt bestaet daer in, datmen sijne grootheyten en hoogheyten verberge, en sich nedrigh stelle, tot welbehagen en voldoeninge van andere luyden, die van minder staet zijn als zy selve.

In 't kleed van een *Nymph* isse gemaelt, om de lachende bevalligheyten, en dat door de toestemminge van de abelheyten: En dit betoont oock het hondeken, 't welck zy liefkoost, om haer doen aengenaem te maken, ter begeerte van haeren meester.

De Oliphant vergeet sijn grootheyten, om aen den mensche dienst te doen, van de welke hy soeckt in eere en achtinge gehouden te wesen. En derhalven is hy van de Oude, voor een teycken van beleeftheyten gehouden geweest.

Promissione. Belofte.

Een vrouwe houdende de rechter hand en arm recht uyt, hebbende de slincker hand voor de borst.

De uytgestreckte rechter arm is een teycken van eenige saecke te beloven, en door

de slincker hand voor de borst, wort verthoont, datmen een ander verseeckert op sijn trouwe en eedt, en dat tot behoudenisse van sich selve: welcke belofte voornaemlijck uyt het hert en de borst heerkomt.

Tentatione. Bekooringe, Beproevinge.

Een vrouwe, die mette rechter hand een vat vol viers hout, en mette slincker een stock, waer mede zy in 't vier roert, en 't selve opstoockt. Want beproeven is anders niet als te voeden, 't gene van sich self weynigh kracht heeft, hoe wel 't selve machtigh is om genoegh te hebben, en om 't werck te spoedigen, soo wel aen lichaem als aen ziele.

Riprensione. Berispinge, Bestraffinge.

Een vreeslijcke vrouwe met een curas en helm gewapent, hebbende een swaerd aen haer sijde, houdende in de rechter hand een vat met vier, en in de slincker hand een hooren, om geluyt te blaesen.

Berispinge is een verwijtinge van anderer luyden gebreecken, op datse sich daer van souden onthouden, en daerom wortse gewapent en vreeslijck geschildert, om alsoo door de Berispinge vreesse aen te brengen; En gelijk de wapenen en 't swaerd wercktuigen zijn, om 't lichaem te slaen en t'onder te brengen, alsoo slaet de berispinge het gemoed met woorden.

Zy hout het vier in de hand, om in den schuldigen mensch het vier of de roodigheyt van de schaemte aen te steken. Het lichaem dient tot een teycken van een onaengenaem geluyt, heerkomende van het luyde roepen der Berispinge.

Riprensione Giovevole, of hulpsaeme Berispinge.

Een bedaeghde vrouwe, staetigh gekleet, root van verwe, houdende mette rechter hand een tonge, daer een ooggh boven op staet: op 't hoofd salse een kransken van Alst hebben, en in de slincker hand salse het selve kruid houden.

Zy wort bedaeght verthoont, om dat de rechte grond van de Berispinge en waerschouwinge eenen persoon betaemt, die van groote ervaeringe is: En om dat de bedaegtheyt bequaemst, en by een yeder eerwaardigh is, soo wel tot verbeteringe als Berispinge, soo rechtse te meerder uyt, en is van meerder aensien, gelijk *Cicero* in sijne Burgerplichten seyt. En *Sannazarius* seyt in sijne *Arcadia* aldus, *Mijn Soone, de voor-rechten van d'Ouderdom zijn soo groot, dat het, of wy willen of niet willen, soo zijn wy verbonden om te gehoorsaemen, wesende de Oude, door middel van de eervaerentheydt bequaem, om vrucht te doen met haere bestraffingen.* En *Cicero* seyt, *Eervaerentheydt leert meer als de oeffeninge van de geleertheyt.*

Het staetige kleed en de roode verwe verthoont, dat de Berispinge betaemt statigh te spreken, en niet buyten de paelen te loopen, op dat dieselve magh heylsaem en profijgh zijn, ten eynde men magh seggen, dat dit werck een teycken is van waere Liefde, en van oprechte Minne. *Want men moet nimmermeer opnemen eens anders sonde te bestraffen, 't en zy wy dieselve met innerlijcke gedachten ondersoeken, en wy sullen onse conscientie, met liefde, voor God klaerlijck verantwoorden.* En de Bestraffinge moet niet uyt een sribligh gemoed komen, dat door de sucht verruckt

is, maer men moet doen gelijk *Augustinus* seght: *Wanneer ghy straft, soo doet het sonder sucht of geweld, en met een zedigh gemoed, andersins is 't geen liefde, maer een dolligheyt en rasernye.* Wijders seyt hy: *Bemint hem, en seght wat ghy begeert.* En voorts sal hy doen 't geene *Chrysostomus* seer wel tot onse voorstel, over d'uytlegginge *Matth. XVIII* seyt, *Weest tegen u eygen leven hart, maer tegen eens anders weest goedertieren.*

De tonge met het oogh daer boven, is een volmaeckt voorschrift van 't spreken; gelijk *Chilon* en *Diogenes*, beyde Philosophen, verhaelen. *Want het betaemt een Man eerst wel te overwegen, alear hy 't selve mette tonge uytdruckt.* En *Gellius* seyt: *Een wijs Man overdenckt sijne woorden, en overlegtse in sijn gemoed, alear hy dieselve op de tonge brenght.* En met reden kan men oock seggen, dat de tonge den Mensche niet is gegeven, datmen die sal gebruycken, tot verderf, schaede en onderganch van andere, maer dat wy behooren kloeck en voorsichtigh te wesen, om die te gebruycken tot haere hulpe met alle behulprijcke genegentheyt, en tot onderstant van die, die van nooden hebben, en die niet behoeven berispt noch bestraft te worden.

De krans van Alst, die zy op 't hoofd, als oock in de slincker hand draeght, gebruyckten de Egyptenaers voor de hulpsaeme Berispinge, die die geene noodigh was, die van den rechten wegh totte ondeughden was overgelopen, en daer nae, gewaerschouwt zijnde, sijn leven beterde. Want gelijk de Alst bitter van smaeck is, soo schijnt oock de Berispinge bitter aen yder quaedwillige te wesen: Maer als de Alst nae beneden is ingeswolgen, soo suyvert zy alle de galachtigheyt van de maeghe, en in 't tegendeel, doetse den honigh wederom aenwassen, 't welck zijn de soete en lieflijcke vleyingen. Daerom seggen de grondstellingen der Medicijns, dat de soete dingen in colere of galle veranderen, waer door dan de menschen in ongesontheyt vervallen.

Pentimento. Berouw.

Een Man die met beyde handen aen den ploegh staet, als of hy wilde ploegen, en die met sijn aengesicht te rugge siet, en also geboogen, dat hy geheel en al een af keeringe in sijn gemoed van dese handelinge heeft, waer toe hy geschickt was, nae uytwijsen van de spreucke *Iesu Christi* in 't Euangelium, *Wie sijn hand aen den ploegh staet &c.*

Pentimenti de Peccati. Berouw van Sonden.

Een Man in 't swart gekleet, gevoedert met taneyt, leggende op de knien, slaende met den rechter hand sijn borst, 't hoofd een weynigh scheef houdende, de oogen ten hemel slaende, klaegende sonder ophouden, hebbende een Pellicaen ter syden.

't Berouw is soodaenige droef heyt, en sulcken prickel, die den Mensche pijnigh en angstigh, door de lelijckheyt, schandelijckheyt en schade van de bedrevene missedaet, die door de conscientie is veroordeelt. Daerom seght *David* in sijnen XXVIII Psalm: *Daer is geen ruste in mijne beenen, van wegen mijner sonde.*

De verwe van 't kleed, en't slaen op de borst, bediet, de droef heyt en de oertuyginge van schuld van de bedrevene sonden: om redenen als boven geseyt.

Dat hy geknielt leyt, siende ten hemel, is om dat hy van God vergiffenis bid over sijne bedrevene sonden.

De Pellicaen, seyt *S. Hieronymus*, nae dat hy met sijn nebbe sijne jongskens heeft gedoot, blijft drie daegen in sijn nest, staedigh klaegende, 't welck een seecker werck is van berouw, gelijk *Ruseellus* seyt. *Ovidius* seght in sijne herscheppinge over de allegorie van *Biblis*, die in een fonteyn verandert was, tot een voorbeeld van de traenen, dat, wanneer men gebracht is tot Berouw van onse sonden, dat wy dan in traenen sullen versmelten, tot een teycken dat wy waerachtelijck Berou hebben.

Penitenza. Berouw.

Een vrouwe in 't blauw gekleet, 't welck geheel in flarden gescheurt is, staende seer treurigh, en klaegende, met een hand vol doorens in d'eene, en in d'ander een visch. Want de boetvaardigheyt moet gedoopt zijn met vasten en met suchten.

Penitenza. Berouw, Boete.

Een uytgeteerde en magere vrouwe met een treurigh en beroyt kleet, siende met groot opmercken ten hemel, houdende met beyde handen een rooster: die van den Godgeleerden genomen word voor een teycken van de boetvaardigheyt. Want gelijk dieselve het midden is van 't vier en't geene daer op gebraeden wort, alsoo is oock de boetvaardigheydt het midden tusschen de droef heyt des Sondaers en de liefde Godes, diewelcke is een beweger desselven.

Boete of Berou, heeft drie voornaeme deelen, als daer zijn gebrokenheyt des herten, bekentnisse, en voldoeninge. Daerom wort de gebrokenheyt des herten, door het treurigh en swaermoedigh wesen uytgedrukt. De bekentnisse wort gestelt met het gesichte ten hemel opgeslagen, als of zy van God vergiffenisse versochte. De voldoeninge wort door een rooster vertoont, 't welck een instrument is, dat tot lichaemelijcke straffe is geschickt, waer uyt oock de verdienste van dese levendige deughd wort afgemeten.

Penitenza. Berouw, Boete.

Een oude en grijse vrouwe in 't wit gekleet, doch vol vlacken, sittende in een eensaeme plaetse op een steen, waer uyt een fonteyne springht, daer zy metten halse gebogen, nae toe siet, stortende veele traenen, en, als of zy haere kleederen wilde uyttrecken.

Boetveerdigheyt is een smerte van de sonde, heerkomende meer door de Liefde Godes, als door de vreesse van straffe, welcke smerte, als men sich selve besiet, soo spruytse uyt het herte, siende de lelijkheyt van de bedrevene sonde. En daerom wort dese vrouwe verthoont, datse sich in de fonteyne spiegelt, siende dat haere jaeren, alreede door den ouderdom zijn versleten, klagende over den qualijck doorgebrachten tijd: 't welck door de vuyligheyt op't witte kleed wort uytgedrukt, wesende 't selve de onnoselheyt, die ons door den H. Doop is geschoncken, en die alsnu, door onse sonde besmet is.

De steen waer op zy sit, is anders niet als *Christus* onse Salighmaecker, op welcken de Sondaer rustende, sijne gedachten heeft gevest in de beschouwinge van de fonteyne, 't welck is de genaede, die van hem komt af vloeyen, gelijk hy tot het Samaritaensche Vrutjen seyde. Zy treckt haer vuyle kleed uyt, om 't selve in dese fonteyne te wasschen, maeckende haere ziele wit door het Berou, 't welck een versegeling is, die hy uyt loutere genaede voor ons heeft ingestelt. En daerom singht *David* tot God: *Heere ghy sult my wasschen, en ick sal witter worden als sneeuw.*

De eensaeme plaetse bediet het verborgen des herten, waer toe hy sich keerende, en 't gemoed, van de ydelheden des werelts ontreckende, soo vind het vrede met God, en komt alsoo door smerte van de sonde, wederom in de genaede.

Penitenza. Berouw, Boete.

Een magere vrouwe in aschverwe gekleet, houdende in de rechter hand een geessel, en in de slincker een kruys, waer op zy vastelijck staert.

De aschverwe bediet, dat de Boetvaerdige sijn leven verre van de Wellustigheden moet asscheyden, en 't vleesch niet liefkoosen.

De tuchtinge is de verbeteringe sijns selfs, en 't kruys is de lijdsaemheyt, door de gelijkheyt die de boetvaerdige verkrijgt met *Christo Iesu*, door de verachtinge des Werelts, nae sijne woorden: *Wie sijn kruys niet op hem neemt, en volght my nae, die kan mijn discipel niet wesen.*

Discretione. Bescheydentheyt.

Een vrouwe die bedaecht en staetigh is van opsicht. 't Kleet sal van goud zijn, en de mantel van purperroot, houdende 't hoofd scheef nae de slincker schouder, en de slincker arm om hoogh gesteecken, en de hand open, alleens of zy met een ander medelyden hadde, houdende in de rechter hand een lesbisch looden liniael, en op haere knien sal een kameel leggen.

Bedaeghd en staetigh wort zy gemaelt, om dat in 't volmaeckt Ouder oordeel en Bescheydentheyt is, waer over *Bernardus* sprekende van de Bescheydentheyt, noemtse een moeder van de deughden.

Het gulde kleet en de purperroodeman-

tel, bediet niet alleen de wijsheyt en de staetigheyt, maer oock de rechte reden ontrent de waerheyt van de rechtvaerdige saecken, die in een vroom en bescheyden Man gevonden worden. Waer over *D. Thomas* seyt, de Bescheydentheyt behoort totte Wijsheyt, en is een voort-teelster, bewaerster, en een meestersche van de deughden.

't Hoofd houdse wat scheef nae de slincker syde, en de slincker arm wat om hoogh, en de hand open, als ofse met een ander medelijden hadde: Want *Aristoteles* verhaelt in sijn Zedekunst, dat de Bescheydene sich lichtlijck medelydigh vertoont aen die daer doolt, houdende, met groot oordeel, sekere menschlijcke onvolmaecktheden, in wien die gevonden worden, te goede.

Zy hout het Lesbische looden liniael in de rechter hand, om te betoonen dat een bescheyden Man de billijckheydt met aller naerstigheyt onderhout, niet anders als dit liniael doet, 't welck die van Lesbien gebruyecten om haere steenen te meten, buygende 't selve soo wel nae onderen als boven: en om dat het van loot was, soo voegde het sich nae de hooghte en laeghte, sonder dat het daerom van sijne rechtigheyt afweeck. Alsoo buyght sich oock de rechte Bescheydenheyt nae de menschlijcke onvolmaecktheyt: Maer daerom wijckt hy niet af van den rechten wegh der gerechtigheyt, wesende dieselve in oordeel gegrondvest, en van de billijckheyt verselschap, van de welke zy nae haer vermogen, is een oprechte uytvoerster.

't Cameel als boven geseyt is, vertoont de bescheydene natuere van dit dier, 't welck geen meerder last op sich laed, dan als 't kan verdragen: En daerom sal een redelijck Mensch tot naevolginge van dit dier met Bescheydentheyt goed doen: Want al wat hy met Bescheydenheyt doet, is een deugd, en al wat sonder Bescheydentheyt gedaen wort, is een ondeughd. En gelijk *Isidorus* seyt, soo wort een onbescheyden deughd, voor ondeughd geacht.

Riparo da i tradimenti. Beschut tegens Verraed.

Een Man met een Oyevaer in den arm, die een taxken van *Platanus* in de mond heeft. De Storck of Oyevaer heeft natuerlijcke vyandschap mette Nachtuyl, en daerom leyt haer de Nachtuyl dickwils lagen, soeckende haere nesten te breecken, en de eyren selve uyt te broeden, een sake die den Oyevaers seer schadelijck is, komende alles uyt een verborgen haet, die zy dragen. De Oyevaer, om dit nu alles voor te komen, voorsiet sijn nest met een taxken van de *Platanus*, want zy weet seer wel, dat de Nachtuyl voor soodaenigen struyck een groote schrick heeft, oversulx wanneer hy 't nest komt naederen, soo ruyckt hy dien tack. En door dese bescherminge blijftse vry van alle verraderyen en listige laegen van den Nachtuyl.

Difesa contra nimici, malefici, venefici. Bescherminge tegens Vyanden, Quaetdoenders, en Venijngevers.

Een vrouwe die een ciersel op 't hoofd heeft, te saemen gestelt van dese kostlijcke steenen, als van *Diamanten* en *Agathen*, hebbende *Corallen* om haeren hals, en in haer hand een uytgewassen ajuyn, by haere voeten sal een weselken staen, dat een taxken ruyte in den mond hout. Van de *Diamant* seght *Isidorus*, datse goed is tegen alle tooverie der Swartkonstenaers. Van den *Agaet* seyt *Barth. Anglicus*, datse goet is tegen de Nachtmerrien, of quellinge der boose geesten, by nachte: noch seyt hy,

dat de Adelaer den *Agaet* in sijn nest brengt, om sich te bewaeren tegen de venijnige beetten der Slangen. *Plinius* getuyght dat zy het bijten der Scorpioenen tegen staet. *Plinius* en *Isidorus* verhaelen van den *Diamant*, dat zy allerleye vreesse wegh jaeght, en de tooversche konsten belet. Van 't *Corael* seyt *B. Anglicus*, dat het krachtigh is tegen des duyvels konsten en verscheyden spoocksels. En het kruyd *Squilla* of Ajuyn, is goed tegens de quaede gespensten of nachtgeesten: Want *Plinius* sprekende van dit kruyd, seyt dat *Pythagoras* getuyght, wanneer men Ajuyn boven den ingangh van de deure hanght, dat daer door alle quaede geesten, dieder soudens willen inkomen, worden verdreven. Van 't *Weselken* dat ruyte in sijn mond draeght, daer van schrijven alle Natuerkondigers, dat het sich daer mede tegens den Basilisc en alle

venijnige slangen, voorsiet. En dit is 't gevoelen van sommige Oude.

Difesa contra i pericoli. *Bescherminge tegens gevaer.*

Een jonge vrouwe die in haer rechter hand een bloot sweert hout, en aen de slincker arm een schild, daer een ysere vercken in staet.

Zy wort jongh geschildert, om dat de Jongheyt wacker en vaerdigh is, om sich tegens alle aanvallen te beschermen. Het swaerd en schild betoonen, datmen sich daer mede niet alleen moet beschermen, maer oock sijnen vyand aanvallen en beschaedigen. Het Rondas en Schild worden voor de Bescherminge genomen: en beelden de Egyptenaers daer mede een Man af, die voor alle laegen, gevaer, en allerley toevallen der fortuyne, seecker was. En oversulx maelden zy het ysere Vercken daer in, om dat dit dier, soo haest als het eenige wilde beesten ruyckt, of geblaf der honden hoort, sich draeyt in een ronde kloot, en treckt sijn snuyt en beenen in 't lijf, gelijk de schildpadden doen, sich keerende en draeyende, sulx dat, waer men 't oock aenroert, soo bevint men dat alle syden, met noodig tegenweer beset zijn, tot een schrick van die 't willen aengrijpen.

Contagione. *Besmettinge.*

Een jonge, rancke, bleecke vrouwe, met slordige en gescheurde kleederen, van droeviger verwe: zy sal in de rechter hand houden een tack van een noote boom, en de slincker op een Basiliscus, die ter syden haer staet, met een wreet gelaet en seer straf gesicht. Op haer ander syde sal een Jongelingh zijn, die sich quijnende vertoont, en die kranck en half dood ter aerden leyt.

Contagium Besmettinge, komt van de Latijnen van *Contactu*, dat is, van aenraeckinge, overmits dieselve van d'eene kranckheydt des lichaems in een ander overgaet.

De Besmettinge nae *Averrois* meeninge, is tweederley: te weten, de Mathematische of Wiskonstige, en de Natuerlijcke. De eerste geschiet niet altijd tusschen twee lichaemen, maer nae de grootheyt der lichaemen, siende het Wiskonstige nergens anders op, als op de buytenste vlackten of andere maeten. De tweede geschiet altijd tusschen twee lichaemen in een bestemde plaetse: andersins seyt men, dat die natuerlijcker wyse niet wort gevonden.

Willende dan de Besmettinge beschrijven, sullen wy seggen, dat het is een snoode en bedorvene hoedaenigheyt van sieckte, die welcke of door de locht, of van het eene lichaem in 't ander wort overgeset, en dese beschrijvinge wort by *Mercurialem* in 't XVII cap. van de koortse gestelt. Maer *Ioan. Baptista Montanus* over het boeck *FEN* van *Avicenna*, die geeft daer van een volmaeckter stellinge, inhoudende de oorsaecke van de stoffe, van het wesen en van de wercklijcke kracht: seggende dat de Besmettinge een sieckte is, diewelcke gaet van 't eene lichaem in 't ander, 't zy door middel van aenraeckinge, of sonder middel, door de overeenkominge van de stoffe, of door de tegenstrijdigheyt van het deel van de form, door oorsaecke van de ontstellinge der hitte, diewelcke de vochtige deelen onbequaemlijck verteert.

Om nu hier van verklaeringe te doen, soo segh ick, dat eene kranckheydt diewelcke sal gaen van 't eene lichaem in 't ander, van noode heeft, dat die geschiede door middel van eenige beweginge. En soo daer beweginge is, soo moetse wesen, eene

van de viere, die van *Aristoteles* in sijne Natuerkonst worden verhaelt, te weten, of de bedervinge, of de vermeerdinge, of de veranderinge, of verplaetsing. Daer is geen plaetslijcke beweging, want men siet niet, datse sich van plaetse beweeght, daer is geen vermeerderende, want daer komt niet by, soo moet dan vast blijven datter is veranderinge en bedervinge: gaende altijd de veranderinge voor alle bedervinge, gelijk geseyt is, van 't eene lichaem in 't ander. Soo is 't dan noodigh, datter een *agens*, dat is een werckende, en een *patiens*, dat is een lijdende zy: te weeten, een deel 't welck aenroert, en een deel dat aengeroot wort. Het werckende deel is, waer uyt de Besmettinge vloeyt, en het lijdende is, 't welck de Besmettinge aenneemt: soo is 't dan noodigh dat de lijdende eenderleye kranckheyd of genegentheyd hebbe mette werckende. De aenroeringe

sonder middel, is die geene, dewelcke geschiet tusschen twee lichaemen, alsoo datter niet tusschen beyden komt, gelijker in de Venus-sieckte of Pocken geschiet. Het aenroeren door middel, is, 't welck tusschen twee lichaemen geschiedt, door tusschen beyden kominge, van eenigh ander lichaem, gelijk als door middel van de locht twee lichaemen malkanderen raecken, soodanigh dat d'eene sijne kranckheydt overset aen d'ander, want eerst lijdt de locht, die welcke daer nae haere Besmettinge of sieckte in een vaster lichaem overdraeght. De voorseyde *Mercurialis* trachtende nae dese waerheyd, in d'aengetogene plaetse, seyt, dat de kranckheden, die door 't aenroeren gebeuren, geschieden, of door 't aenblaesen van den waessem, of door de vochtige aenraeckinge: en daerom is 't onmogelijk, dat vaste deelen, door onderlinge aenraeckinge kunnen besmet worden. En dit is de oorsaecke, waerom de Minne-Besmettingen allerlichst oversetten, waer door naederhand een groote peste onstaet: gelijk *Ficinus* over het gastmael van *Plato*, seyt. Maer hoe is 't doch mogelijk, dat een fijn straeltjen, of een luchtigh geestjen, of een aenblaesinge, of een kleyn weynigh bloets, van een seer beminde vriendinne, soo strax met soodanigen snelheyd en kracht, den verlangenden Minnaer, soo schaedelijck magh quellen? De oorsaecke daer van is anders niet, als de aenblaesende waesem, en dat bloeyende bloed, 't welck vier eygenscapen heeft, te weeten, dat het klaer, dun, heet en soet is. Want het klaere komt met de oogen des Minnaers over een, lockende en liefkosende den selven soodanigh, dat hy daer door seer vierigh wort getrocken. En om dat het sijn is, soo vlieghet het shellijck in de ingewanden, en komt sich door de aderen en slagh-aderen te verspreyden, en soo door 't geheele lichaem, werckende krachtighlijcken door de hitte, bewegende daer door met geweld den Minnaer, soodaenigh, dat hy in des selfs Natuere wordt herschept; 't welck *Lucretius* seer wel aenroert:

*De soete Venus sloock in 't hert,
Daer op volgh kille sorgh en smert.*

Aengesien dit met de soetigheyt voedet en smaeck geeft aen de ingewanden, soo komt daer door, dat, wie met soodaenigen quellinge wort geplaeght, te gelijk geneughte en smerte in sich gevoelt: en dit overmits de klaerigheyd en soetigheyd van het vochte en bloeyende bloed van de beminde, en dat door de hettigheyd en dunnigheyd. 't Is dan noodigh te doen 't geen *Lucretius* seght:

*Drijf wegh de beelden van de Min,
En keer dan elders uwen sin;
Van 't voetsel daer de Min by leeft,
Siet dat ghy daer voor schrickt en beeft.*

Maer laet ons weder tot *Mercurialem* keeren, dieselve seit, dat de vochtigheden, (alhoewel die ons quaede en krancke hoedanigheden kunnen aensetten,) soo is 't oock noodigh, datse dese twee hoedaenigheden moeten hebben, te weeten, datse moeten op de vlackte van 't lichaem, en daer by taey en lijmachtigh zijn, gelijk *Aristot.* en *Alexander* verhaelen: en door dese oorsaecke, set sich het schurft of de ruydigheyt seer licht van 't eene lichaem over in 't ander. Maer waer door zijn dan de inwendige sieckten besmetlijck als de teeringe, de quaedaerdige koorts en andere? door 't middel van de dampen, en door het in en uyt asemen, waer door lichtelijck de inwendige gedeelten van de longe &c. aangesteken, en 't naeby-wesende

lichaem medegedeelt werden. Maer daer mede wort niet geseyt, dat de Peste en de Besmettinge een dingh is. Want de Peste is een algemeen quaed. Waer by men moet verstaen datter eenige sieckten zijn, die *Sporadici*, dat is, die verspreyt, en andere, die algemeen zijn. De verspreyde zijn, wanneer verscheyden sieckten verscheyden volckeren en menschen overvallen. De gemeene zijn van tweederley slagh, de eerste worden van de Griecken *Endimii*, en van de Latijnen *Inquilini*, dat is, *inwoonende*, geheeten, en zijn gemeen onder alle, maer gemeensaemer onder het eene volck of natie als onder het ander. De tweede slagh worden *Epidemii* genaemt, en zijn gemeen aen alle menschen, en van die soorte is de Peste: in wiens tijd, de menschen door eene verborgene kracht ontsteken worden, sulx dat zy haer nimmer vertoont, dan wanneer

*De locht ontsteekt het kooren land,
't Geboomt en watter is geplant,
En dringht oock door de leeden heen,
En brengt den Dood met veel geweent:*

gelijck de E. Vader *Alexander* tegen de Starreraeders seyt.

Maer om te keeren totte beschrijvinge, soo is ons noodigh de gelijkheyt van de stoffe, en d'ongelijkheyt van de form of gedaente. Want nadien het werck geschiet door middel van tegenstrijdigheyt en ongelijkheyt, en overmits 't een tegenstrijdige 't ander niet aenneemt, soo moeter nootwendigh eenigh onderwerp wesen, dat dese tegenstrijdigheyt aenneemt. En dit is de stoffe, die so wel 't eene als 't ander lichaem gemeen is, waer uyt het werckende beginsel van dese verdervinge getrocken wordt: En van dese beweginge, diewelcke is de tegenstrijdige vervuylende gestaltenisse van het ontsteken lichaem, dat de Besmettinge wil vorderen, en het lijdende beginsel, dat is de stoffe van het vervuylde lichaem, 't welck bequaem is om de verdorven tegen-vorm, aen te nemen. Maer laet ons sien hoe de veranderinge noodigh is in dese Besmettinge. Het is een klaere saecke onder de Philosophen, dat de veranderinge gaet voor alle vervuylinge of verrottinge. En de veranderinge geschiet in de hoedaenigheyt, soo sal het dan verwarminge zijn, diewelcke geschiet door 't middel van haer wercktuigh, 't welck is de hitte, diewelcke geweld doet aen het vochte en drooge, diewelcke lijdende hoedaenigheden zijn, en dieselve volmaectse noch koocktse niet t'eene-mael. En hierom seyt men, dat wanneer de lijdende deelen de werckende overmeesteren, dat daer uyt de verrottinge voortkomt. Want alsoo dickwils de warmte te swack is, dat zy 't vochte niet kan overwinnen, en datter te groote overvloed van vochtigheyt is, alsoo geschiet eene medewerckinge, gelijk *Aristoteles* dieselve noemt, waer op alsdan de verrottinge volghet. En dit kan t'saemen komen in de twee manieren van koken, soo in 't sieden als in 't braeden. Waer door wy sien, dat dingen die een uytnemende warmte hebben, niet verrotten, maer verdrogen. En hier van hebben wy een voordaet van 't geen men seyt, datter onder het derde *clima* of derde gelegentheyt des aerdbodems, te weeten in Arabien eenige plaetsen zijn, nae by de Zee die vol sands zijn, door de welcke, als wanneer de koopluuden naer 't Oosten reysende, en soo van de hitte van't sand, als door den brand der Sonne, in die plaetse komen te sterven, soo verdroogen zy door de brandende straelen der Sonne, soodanigh, dat zy al haer vochtigheyt verliesende, de *Mumie*, soo men hout, daer uyt gemaect wort, diewelcke nimmermeer verrot, en die daer nae in onse landen wort overgebracht. Iae wy weeten dat oock, door de groote koude, veele dingen niet vervuylen of verrotten: Waer over wy sien dat de geene, diewelcke in de geberghen van *S. Bernard* in Vranckrijck sterven, veele Iaeren in haer wesen blyven, sonder datse verderven. Tot nu toe hebben wy de Besmettinge verklaert, en waer die van daen komt; nu gebreecker alleen dat wy de beeldenisse uytleggen. Iong wortse dan geschildert, overmits de Ieughd, door den overvloed en hette des bloeds, veel meer brands in sich heeft, 't welck kracht heeft om ranck en dun te maecken, en tot sich te trecken, en die by gevolg, groot behulp doet aen de oorsaecke van de stoffe, en van de werckende kracht: te meer, alsoo de jonge luyden veel lichter de besmettinge aen nemen, om haere ongeregeltheyt en kleyne sorge die zy voor haer leven draegen.

Bleek en ranck is zy, om de seer quaede Besmettelijcke sieckte uyt te drucken, die den Mensch allenskens uyt teert: waer onder zijn de Pocken of Venussieckte, de Teeringe, Lazary en veele andere.

Haer kleet is gescheurt, door 't groot ongemack, dat ter oorsaecke van dese besmettinge daer uyt spruyt, 't welck den Mensche ten laesten in groote armoede brenght, gelijk het droevigh kleet te kennen geeft, 't welck in dese gelegentheyt geen vrolijkheyt kan aenbrengen, maer dickwils volghet den doot nae.

Zy hout een tack van een Note-boom, wesende dieselve met haere schaduwe besmettelijck, gelijk *Plinius* seyt in 't XVII boeck: volgende daer in de *Tasso* in *Narbona*, die nae't getuyghnis van *Dioscorides*, soo schadelijck is, dat wie daer onder slaept of onder haere schadu gaet sitten, swaerlijck ontstelt wort, gelijk *Fernelius* in de verborgen oorsaecken, dit selve mede van den Note-boom getuyght, als mede *Ovidius*, die daer seyt, datse op den uystersten kant word gestelt, op datse het gesaeyde geen schaede

souden doen. Dies hy voorder van den Noteboom aldus singt:

*Ick neuteboom, eylaes! stae aen den wegh verstroyt,
En word van 't gaende volck met steenen noch gegoyt.*

De Basilisc, gelijk men schrijft, is een seecker slag van Slangen, waer van niet alleen het geblas, maer oock het gesicht en het sijflen besmetlijk is: en de dieren diewelcke van haer vergift gedoot zijn, worden van d'andere dieren niet aen geraeckt, hoe vraetigh en gulsigh die oock souden mogen wesen: en soo zy dieselve, door den grooten honger, komen aen te raecken, soo sterven die terstont. Waer over de Basiliscus, van alle andere dieren, hoe vergiftigh die oock souden mogen wesen, geschouwt wort: alle andere dieren, door haer venijn, overtreffende; gelijk *Aetius* en *Plinius* verhaelen.

De bleecke rancke en half doode Ionghman wort gestelt, om redenen boven verhaelt, gelijk mede het lichaem dat de Besmettinge ontfanght, en die geene, die hem dieselve overset.

Tregua. Bestant of Stillestant des Oorloghs, van den Heere Giov. Zaratino Castellini.

Een vrouwe die midden in een stille Zee, op een eylandeken sit, boven een hoop toegebonden spiessen, of ander krijgshgereetschap. Zy sal voor de borst gewapent zijn als *Bellona*, met een stormhoed op de rechter knie, en de rechter hand daer boven op, waer mede zy een stock vast hout, alwaer dese twee visschen, als de Zeesnoeck en de Harder, te saemen verbonden zijn. Mette slincker hand hout zy een katte en een hond aen een touw vast, die stille en vreedsaem by malkanderen sitten.

Marcus Varro bepaelt het Bestant op tweederley maniere: de Stilstant des Oorloghs, seyt hy, is een leger-vrede van weynigh dagen, of het Bestant is een verpoosinge van den krijg; welke bepaelingen *A. Gellius* niet behaegen, maer hem behaegen veel liever korte en soete beschrijvingen, als volmaeckte bepaelingen: en soo veele als het tweede aengaet, seyt hy dat het meer aengenaem, als klaerlijk bepaelt is. Om dat de Griecken seggen, dat het woort *Ecechiria* bediet, datmen de handen moet te huys houden; want men magh dan niet vechten. Soo veele het eerste belanght, seyt hy, datse geen vrede kan worden genaemt, om dat de oorlogh noch op haere vrye voeten staet,

alhoewel de daedlijckheden ophouden. Men kan 't oock geen legervrede heeten, of die in 't veld gemaect is, of in de beschansingen of hutten der soldaeten, want men maectse oock buyten 't veld en buyten de hutten der soldaeten; Zy is oock niet van weynigh dagen, maer oock van maenden. *Livius* verhaelt in 't X boeck dat de Romeynen drie maenden stillestant aen die van *Carthago* hebben gegeven, en ses maenden aen den tyran *Nabides* van Lacedemonien. *Quadrigratius* seyt oock in 't eerste van sijne Iaerboecken, dat *Cajus Pontius Samnitus* van den Romeynschen *Dictator* een Stilstant versochte van ses uren, sulx dat de Stilstant, gelijk *Varro* seyt, niet altijd is van seeckere dagen, maer oock van seecker uren en maenden. Men leeft oock in *T. Livius*, dat *Perugia*, *Cortona* en *Arezzo*, die als hoofden van *Toscana* waeren, versoeckende vrede vanden Romeynen, haer een Bestant is toegelaeten van 30 Iaeren. En soodaenigh Bestant van 30

Iaeren is van de Atheniensers met die van Lacedemon gemaect, als wanneerse Eubea hadden t'ondergebracht. Dieselve *Livius* verhaelt, dat van de Romeynen aen die Vejetanen een stillestant van 20 en 40 Iaeren was toegelaeten; noch verhaelt hy, dat de Vejetanen gesanten nae Romen sonden, en maeckten een stilstant van hondert Iaeren, gelijk aen *Cerus* oock een stillestant van hondert Iaeren was vergunt. Wesende dan het Bestand van uren, dagen, maenden, jaeren, van korte of lange tijd, soo kan men seggen, dat de stilstand is eene overeenkominge van de opschorsinge der wapenen, voor een sekere bepaelde tijd. Men moet oock de beschrijvinge niet naelaeten, waer in de voorwaerden van den stilstant begrepen worden, want daer in wort seeckerheyt gegeven aen de saecke en aen de personen, terwijl noch het verschil niet geeyndight is. De af komst van 't woord Stillestand of Bestand is klaer, want soo lange het verbond en de handelinge duert, houtmen op van oorlogen, tot de tijd van 't verdragh toe.

De vinder van den Stilstand, nae dat *Plinius* in 't VII boecks LVI cap. seyt, is geweest *Licanor*, en *Theseus* van de verbonden. De Rechters soo wel van den Stilstand als van de Verbonden, waeren de *Feciales* of Heerhouten. Maer ick ben van gevoelen, dat de eerste die den Stillestant voorgesteld heeft, geweest is *Priamus* Koningh der Trojanen, diewelcke nae een doodlijcke slagh tegens den Griecken gehouden, sijnen Gesante sont aen *Agamemnon*, Veldoverste der Griecken, om Stilstand te maken, ten eynde een yder sijne dooden mocht verbranden, gelijk *Homerus* in sijn VII *Iliad.* verhaelt, als datmen *Idaeus* soude senden, om de dooden te verbranden, maer datmen daer nae wederom soude vechten, om te sien by wien de overwinninge soude blyven. Welcke Stilstand by *Agamemnon* wierde aengenomen, en den scepter ten Hemel keerende, swoer hy dat hy dien Stilstand onverbreecklijck wilde houden. Het onderscheydt tusschen *Foedus* Verbont, en *Induciae* Stillestant, is groot, want men maeckt Stillestant voor een korte of lange tijd; maer *Foedus* is een eeuwich Verbont van vrede en vriendschap.

Zy sit op een Eylandeken in 't midden van een stille Zee, om te betoonen, dat terwijl de Stilstant duert, de Zee oock stille is, maer niet altijd, want zy barst in 't eynde uyt tot storm en onweder: en gelijk, wanneer het onweer ophout, men seeckerlijck midden in Zee magh vaeren, also maghmen oock wanneer het onweder van de wapenen ophout, soo lange de Stilstant geduert, veyligh en in 't midden van des vyands landen vaeren en trecken.

Zy sit op een hoop toegebonden spiessen, want alhoewel de wapenen in den tijd van den Stilstand, rusten en wegh geleyt worden, soo ontgortmen dieselve wederom als die ten eynde is, en staet dan de krijgh weder op sijn vrye voeten.

Zy heeft den borst gewapent als *Bellona*, om dat het volck ten tijde van Stilstand de sorge van den oorlogh noch in de borst leyt, alhoewel men van de wapenen ophout.

Zy hout al sittende den stormhoed op de knie, en niet op 't hoofd, om ten meesten deel, de ruste uyt te drucken, die men heeft ten tijde van den Stilstant, en zy heeft den hand daer op, om te vertoonen, datse vaerdigh is, den Stilstant geeyndight zijnde, die wederom op 't hoofd te stellen.

De Zeesnoeck en de Harder, zijn een beeld van den Stilstand, want dieselve visschen, alhoewelse doodlijcke vyanden zijn, plachten niet te min op eenen seeckeren tijd te vergaederen, gelijk de Natuerschrijvers verhaelen, en daerom zijnse oock om de spiesse gehangen, om te vertoonen, dat door de overeenkominge van den Stilstant, de partyen verbonden zijn, om vereenight te blijven, sonder een ander te beschadigen,

wesende niet geoorloft, yemant hinder of geweld te doen, en de roede van vrede te breecken, te weeten, de wet des Bestants, want wie het Bestant breeckt, doet geweld aen het Recht der volckeren, gelijk *T. Livius* in sijn XL boeck verhaelt, houdende die voor bedriegers. *De Veldheer*, seyt hy, *gaet by alle toegangen, en vermaent den krijghsluyden, haer den haet met alle prickelingen inscherpende, en het bedrogh der Vyanden verwijtende, dat zy Vrede versocht hebbende, haer Stilstant was vergunt, en dat zy ten tijde van den Stilstand, tegens het Recht der Volckeren waeren gekomen om het Leger te bespringen.*

De Carthagesesers waeren bedrieghlyck, die den eersten Stilstant tegens de Romeynen hebben geschonden, die op een dach nae

uyt was, als *Livius* in 't XX boeck verhaelt. Bedrieglijk waren de *Longobarden*, die onder de regeeringe van *Mauritius* den Stillestand, in Italiën, dickwils braecken. Bedrieghlijk waeren de *Thraciers*, diewelcke van de *Beotiers* by het moras *Copaide* overwonnen zijnde, vluchteden in *Helicon*, en maeckten Bestant metten *Boetiers* voor vijf dagen, gelijk *Suidas* verhaelt, in welcken tijd, de *Beotiers*, met opsetten raede, daer uytscyeyden, verseeckert zijnde van de overwinninge en van den Stilstand, en terwijl zy aen *Minerva Itonia* offerden en haere gastmaelen hielden, als *Poliaenus* seyt, zijn zy by nachte, vanden *Thraciers*, besprongen, ten deele doodgeslagen, en ten deele levendigh gevangen. De *Beotiers* klagende aen haere vyanden, van dat zy den stilstand hadden geschent, soo antwoorden de *Thraciers*, dat zy Bestant hadden gemaect van dagen en niet van nachten. Met groote redenen worden dese van *Cicero* bestraft in 't eerste boeck van sijne Burger-plichten, om dat zy onder eene quaedaerdige en listige uytlegginge vande Wet onrecht deden: gelijk die gene, diewelcke met sijnen vyand voor 30 dagen Bestand hadde gemaect, by nachte quam en verwoestede de velden, seggende dat hy Bestant van dagen en niet van nachten, hadde gemaect.

Om beter de verbintnisse dieder in den Trefves of Stilstant wort gemaect aen te wijzen, soo hebben wy een Hond en een Katte te saemen gebonden, om dat het Verbondt van 't Bestandt, de gemoederen der vyanden en der tegenstrevige, te saemen koppelt, die alsdan in tijde van Bestant rusten, en in vrede blyven. Maer dieselve geeyndicht zijnde soo zijne als de Honden en Katten, die wel dickwils te saemen zijn vereenight, maer in korter tijt daer nae malkanderen wederom plockhayren.

Tre g u a . Bestant des Oorloghs. Nae de beschryvinge van den E. Heere Drossart P. C . H o o f t .

Hy maelde het Bestant een statige vrouwe, die seer treflijck was geciert, hebbende in haere rechter hand een swaerd, dat in de scheede was versegelt, mette segelen van den Koningh van Hispanien, en van de Staeten der Vereenighde Landen, alwaer rontom was geschreven, *ad duodecim amos*, dat is: voor twaelf Iaeren. In de slincker hand hadse een keeten, waer aen de Krijghs-God *Mars* was vast gebonden, die al schoorvoetende volghde, en achter hem een hoop geboeyde krijghsluyden, die de trompen der musketten en 't spits der spiessen ter aerde keerden. Zy sat op een affuyt, daer een kartouw, spiessen, musketten, trommels en andere krijghswapenen op laegen. Aen haere syde sat de Discipline of tucht, en aen haer rechter syde *Prosperitas* of Voorspoet. Onder den waegen laegen vertreeden *Licentia* ongebondenheyt, en *Calamitas* ellende. *Henricus IV* Koningh in Vranckrijck, hielp den wagen door 't aenroeren der voorste raeders, op den gangh. *Iacobus VI* Koningh van Groot-Britannien beweeghde de achterste: beyde bevorderaers deser handlinge. *Pater Ian Ney* sat op den wagen met den toom in der hand en mende de paerden. Op 't eene paerd sat *Albertus*, Hertogh van Oostenrijck en van Brabant, en op 't ander paerd *Isabella Clara Eugenia*, des Hertoghs Huysvrouw, en des Koninghs suster, Stadthouders des Konings. De paerden wierden aen de toomen geleyt van *Amor Patriae*, dat is van *Lands Liefde*, en van *Modestia* Zeedigheyt: *Suspitio*, dat is quaed vermoeden, en *Cura* de Sorge, hingen aen den wagen. Recht tegen de paerden over, sat een schoone Maeghd onder een heerlijcke Zetel, en vertoonde de Landen, die

noch onder des Konings gebiet stonden, en boven haer de wapenen van *Burgundien*; ter syden haer hingen de wapenen van yder Provintie, en daer voor stont *Philippus III* Koningh van Hispanien met een kroone en scepter cierlijck uytgebeelt, en onder sijn slincker hand op der aerde had hy een schildt, daer in sijne wapenen wierden verthoont. Aen des Konings slincker syde stont *Ambrosius Spinola*, zijnde sijn Veldoverste. Aen d'ander syde, sat mede de Maeghd der Vereenighde Nederlanden in een schoone Zeetel, en boven haer hingh het wapen der Vereenighde Staeten, en ter syden de wapenen der besondere Landschappen. Aen haere rechter hand verthoonden sich eenige gryse Mannen, als Staeten derselve Landen, en aen de slincker syde stont *Mauritius van Nassau* als Veldoverste der Vereenighde Staeten, die sijn rechter hand op 't gevest van sijn

rapier hiel, en sijn slincker op een schilt, daer sijne wapenen in stonden. In de locht vertoonde sich *Mars*, die sijn bloedige koets verlaetende, *Venus* op de haere lieflijk quam omarmen, daer *Cupido* den wagen mennende, die van treck-beckende duyfkens wierde voortgetrocken. En blies voorts de tweetongige *Fama* met haere Trompetten dese blyde maere, aen de geheele Werelt over.

Venusta. Bevalligheyt, Aerdigheyt. van den Heere *Giov. Zaratino Castellini*.

Een schoone *Nymph* van bevalligh opsicht, gekleet in weerschijn, met een riem omgort, alwaer rontom *Cupido* met syne brandende fackels, mette gevleugelde Slangestaff van *Mercurius* geborduyrt is, draegende in de rechter hand een *Helichrisus*, of een klaere goud-geele bloeme, en in de slincker hand het vogeltjen *linge*, by den Griecten alsoo genaemt.

Bevallicheyd is een seeckere aerdigheyt, die een volmaeckte sauce totte schoonheyt brengt: Want alle schoone luyden zijn niet bevalligh. *Suetonius* beschrijvende het maecksel van *Claudius Nero*, maeckt een onderscheyt tusschen schoonheyt en Bevalligheyt, seggende: *Hy was schoonder als bevalligh van opsicht. Catullus* vergelijckende *Quintia* niet sijn beminde *Lesbia*, laet wel toe dat *Quintia* schoon was, maer niet geheel schoon want zy hadde geen Bevalligheyt: Maer hy bewijst, dat sijn *Lesbia* geheel schoon was, want zy hadde alle Bevalligheyt, daer van hy aldus singht:

*Een yder acht Quintijntjen schoon,
Doch ick stelt op een ander toon:
Maer datse is gestreckt en blanck,
Van schoon gelaet en fier van ganck,
Voorwaer hier in geen schoonheyt leyt,
Maer schoonheyt is bevalligheyt.*

*Zy heeft beval, noch sout, noch aert,
Dies acht ick haer geen boone waert:
Maer Lifabet dat geestigh dier,
Die rooft der vrouwen schoonste cier.*

uyt welck gedicht besloten wert, dat boven de welgemaektheyt van een groot en blanck lichaem, de Bevalligheyt ten hooghsten noodigh is. En dat selve bewijst *Catullus* niet soo seer in 't woord *Venustas* of Bevalligheyt, als in 't woord *mica salis*, dat is, een kruymken souts: te weten, om dat *Quintia* onsapigh en ongesouten was, hebbende noch Aerdigheyt, noch Bevalligheyt. Waer over *Alexander Guarinus* seyt, *gelijck de spijse sonder sout onaengenaem is, alsoo konde Quintia, al is 't datse langh en blanck was, niet schoon wesen, sonder Bevalligheyt*: 't welck anders niet is als een seeckere Aerdigheyt, gelijck dieselve schrijver in 't selve gedicht seyt, *het schijnt dat Lesbia de Bevalligheyt van alle vrouwen gerooft heeft, overmits alle aerdigheyt en geestigheyt in haer alleen uytblonck*: Op de maniere van *Zeuxis* de Schilder, diewelcke aen die van *Agrigenten* in *Sicilien*, om *Iuno Lacinia* uyt te beelden, soo sochte hy de allerschoonste schoonheyt, van de allerschoonste en bevalligheste Maeghdekens uyt, die hy kost vinden. 't Selve wort van den Poëet *Lucretius* uytgedrukt, diewelcke de Bevalligheyt en Aerdigheyt een suyver sout noemt, seggende dat kleyne *Pumilio*, is vol liefdekens en geheel sout van zeeden. Willende seggen, dat aen soodanigen Vryer, die van de Liefde verblint was, een kleyn, kort Meysken, hem scheen eene van de *Charites* of Liefdekens, en eene van de *Gratien* of Danck-Goddinneken te zijn: welke gratie of aerdigheyt, van veele Schrijvers onder het fout is begrepen. Want Aerdigheyt en

Bevalligheyt is de sauce van de schoonheyt, gelijk het sout van de spijs is, als *Plutarchus* seyt. Om dese oorsaecke moet de schoonheyt van een Vrouwe niet onbevallick, maer aengenaem zijn; en om de gemoederen te bewegen, wortse gesouten genaemt. En daerom versiertmen, dat *Venus*, die gehouden wort een Goddinne van de schoonheyt, uytter Zee, dat is, uyt het sout gebooren is. Sulx dat de Bevalligheyt, die *Catullus* het sout en de *Veneres* noemt, niet anders zijn als de geestigheyt en de Bevalligheyt, een woort dat van *Venus* heerkomt, want *Cicero* seyt, dat *Venus* van *Venustas* is voortgesproten. Daerom seyt *Catullus* dat *Lesbia* hadde gerooft alle de *Veneres*, dat is alle de geestigheyt en Bevalligheyt. Want *Venus*, als Goddinne van de schoonheyt, en het hoofd van de Bevalligheyt, hadde boven de volmaeckte schoonheyt des lichaems, alle aerdigheyt en geestigheyt, die in een volmaeckt bevalligh Mensch vereyscht worden. Want Bevalligheyt bestaet voornaemlijck in twee besondere gaeven: in de aengenaemheyt van 't aensien, en in de lieflijkheyt van de stemme. 't Aensien bestaet in de aengenaeme en vriendlijcke verwe, in de lieflijcke en hoflijcke beweginge, in de soete lagh, en in 't vrolijk opsicht. De stemme bestaet in 't bevallijck spreekken, waer in besonderlijck een sapige soutigheyt van Wijsheyt vereyscht wort, in geneughlijck, en om soo te seggen, als een Engel te spreken. En derhalven seyt *Quintilianus*, Bevallijckheyt is al 't geene dat met eene seeckere aerdigheyt en lieflijkheyt geseyt wort: En hy getuyght van *Isocrates*, dat dieselve alle de bevalligheden van 't welspreeken is naegevolght. Van gelijcken doet oock *Petrarcha* doorgaens in 't ontwerp van sijne beminde *Laura*, daer hy haere Bevalligheyt, soodaenigh afmaelt, dat zy oock den verstoorden *Iupiter* lichtlijck soude hebben kunnen bewegen, daer van hy aldus singht:

*So haest als zy my wierd gewaer,
Doen tratse my soo geestigh naer,
Schoon Iupiter vol gramschap was,
Het korsel hoofd vergingh hem ras,
Hy smeeet den blixem uytter hand,
En raeckte door haer Liefd' in brand.*

In welck gedicht, gelijk hy in meer andere dichten doet, siet hy op haer blanck aengesicht, op de blonde hoofdhayren, op de bruyne winckbrauwen, op den glants der oogen, op de wittigheyt der tanden, op het korael van de lippen, &c. al te saemen verwen, diewelcke geestigheyt en Bevalligheyt aenbrengen, wanneer dieselve met een gemaecte gelijkmaetigheyt in een persoon (al gelijk) werden bevonden. Hy let op haer gangh en op haer gesicht, op haer aengenaem spreekken en vriendlijcke lach, als mede op haere geeftige trett en 't bewegen van haere voeten. In dese deelen dan, in de verwe, in de beweginge, in de lach, in 't gesicht, en in het spreekken bestaet de Bevalligheyt. En daerom hebben wy haer in weerschijn gekleet, dat van veele verwen is te saemen geset, om de veranderingen der bevalligheden, die in een schoon voorwerp sel van een volmaeckte schoonheydt worden vereyscht. Want nae des Platonischen *Ficini* meeninge, is de schoonheyt een seeckere geestigheyt en aerdigheyt, diewelcke veeltijts in 't besonder heerkomt van eenigh opproncksel en fraejicheyt van veele dingen, en die is van drierleye slagh: ten eersten soo wort door't verciersel van veele deughden, de Bevalligheyt in de gemoederen gebracht, ten tweeden komt door de overeenstemminge en gelijkmaetigheyt van de verwen en trecken de Bevalligheyt en geestigheyt aen 't lichaem: ten derden soo spruyt de

Bevalligheyt en geestigheyt seer dapper door de lieflijckheyt van de stemme, en door de soete gelijk-kinckende woorden: Sulx, dat dese drie voor de schoonheyt van 't gemoed, van 't lichaem, en van de stemme gehouden werden.

De schoonheyt van 't gemoed verheught sich door de sinnen, de schoonheyt des lichaems door de oogen, de schoonheyt van de stemme door de ooren. Waer over dieselve *Ficinus* seyt, *dese Bevalligheyt is schoon die 't gemoed door de sinnen en door 't gesicht en 't gehoor beweeght en aenlockt*. Waer uyt wy dit eygentlijk besluyten, dat de schoonheyt in dese drie dingen bestaet, en dat dese drie met een ander te saemen vereenight, de geestigheyt en Bevalligheyt maecken, gelijk *Petrarcha* daer van wyder singt, noemende deughd en eere, de schoonheyt des gemoeds, die in de gemoederen de Bevalligheyt veroorsaect. Wildy de schoonheyt sien in de geestige be-

weginge? siet de aerdigheyt van 't lichaem. De soete redenen? hoort de lieflijckheyt van de stemme. Siet, seyt *Petrarcha*, hoe lieflijck heeftse my 't herte verstrickt, ontroert, aengelockt, en treckt het gemoed, door de sinnen, door 't oogh en door 't gehoor.

De aengenaeme Bevalligheyt seyt *Plato* in sijne wetten, past den Vrouwen alderbest: waer uyt het komt dat *Cicero* in 't eerste boeck van de Burgerplichten seyt, *Wy moeten een Vroulijcke bevalligheyt en een Manhaftige achtbaerheyt volgen.* Sullen wy meenen, *Dat Bevalligheyt een Vroulijcke saecke is, en dat waerdigheyt en dapperheyt den mannen past?* Doch 't is te gelooven, dat dit te verstaen is, van een seckere verwijfde sachtigheyt, saertheyt en vroulijcke zeedigheyt: niet dat de Bevalligheyt en aengenaemheyt een Man qualijck past, want een Man sonder geestigheyt is onbevalligh, en naer 't gemeen praetjen soo sal de Man *Acharis*, altijd, als een ydel spreuckjen, in alle Mans mond zijn. *Acharis* wort genomen voor een Man sonder Bevalligheyt, want aerdigheyt en geestigheyt maecken den Man aengenaem en vrolijck, hoe lelijck hy oock magh wesen. *Vlysses* was lelijck, niet te min bemachtigde hy door sijne Bevalligheyt en soete overredinge de gemoederen van alle de Griecken: Iae hy kost oock, door sijne aengenaeme welsprekentheyt, de Goddinnen op hem doen verlieven, gelijk *Ovidius* seyt. *Quintus Roscius* de Comedi of Tonneelspeelder, was scheel en lelijck van aengesicht, dies hy om sijne lelijckheyt te bedecken, de eerste was die met een momaensicht op 't tonneel quam, gelijk *C. Rhodiginus* seyt: Maer 't volck wilde hem liever sonder maske sien en hooren, want behalven sijne soete uytspreeck, soo hadde hy noch een sonderlinge geestigheyt en bevalligheyt, soo wel in de beweginge als in de handelinge, door verscheyden genegentheden geestigh, en door 't gesicht, uyt te drucken. Hier siet men hoe de Bevalligheyt in een lelijck Man aengenaem is, en hoe veel te meer salse zijn in een schoon Man. Wie sal dan seggen dat de Bevalligheyt een Man niet wel past, ten waere dat men een al te verwijfde Bevalligheyt meende: Maer een Manhafte dieder in *Panigarola* gesien is, is te prijzen, diewelcke neffens de schoonheyt des lichaems, soodaenige Revalligheyt in 't soet spreekken hadde vergeselschapt, dat oock luyden van den morgen af totten avond toe, sonder eeten of drincken souden gestaen hebben, om de spijsse van sijne welspreckentheyt te genieten: En wy hebben meer als vier reysen gesien, dat *Tasso* by 't tonneel stont, den mond open vergetende, sonder sich eenighsins te bewegen. Krachten voorwaer, van Bevalligheyt en geestigheyt, die den Mensch betooveren en de gemoederen wegh rucken. Insgelijx bleef oock het gemoed van *Alcebiades* alsoo begoochelt, door 't spreekken van *Socrates*, hoe slordigh en lelijck hy oock was, dat hy seyde meer soetigheyt te hebben in de woorden van *Socrates*, als in de soete en lieflijcke gesangen van *Marsias* en *Olympius*, vermaerde Musiciens, soo geweldigh en krachtigh was de aengenaemheyt in sijne woorden en gebeerden. Welcke geestigheyt van alle Redenaers genoegh wort aengepresen, niet alleen door de soetaerdigheyt in 't spreekken, maer oock in de Bevallijckheyt van 't gesicht: En soo veel de persoone belanght, isse in een Man prijslijck. *Plutarchus* roemt het bevallige opsicht van *Pompejus*, dat vol zeedigheyt en beleeftheyt was, waer door hy oock sijne redenen aengenaem maeckte, en dat in hem alle de Bevalligheden en aerdigheden met een staetigheyt en beleeftheyt waeren te saemen gevoeght: en dat in de kracht en in de bloem van sijne Iaeren in hem een Koninghlijcke Majesteyt uytblonck. *Suetonius* prees in *Augustus* de schoonheyt en Bevalligheyt

van sijne tegenwoordigheyt, en dat dieselve, in alle trappen van sijne Iaeren, geestigh was.

Van dusdaenige volmaeckte Bevalligheyt roemen oock de Griecken dat haere *Alcebiades* geweest is, en *M.T. Cicero* prijst soodanigen opsicht dat te gelijk Achtbaerheyt en Bevalligheyt aenbrenght. Oversulx is de Bevalligheyt in een Man prijslijck. Van de Vrouwen spreek ick niet, maer ick wilde liever eene Maegd vryen die so heel schoon niet was, nochtans deughdsaem, geestigh en aengenaem in 't spreekken en ommegeen, en lustigh op den tret, als eene die seer schoon van aengesicht was, doch sonder Bevalligheyd, sonder deughd, een boerin in 't verkeerren, logh in 't gaen, en ongesouten in 't spreekken.

Wy hebben dese beeldnisse met het gor-

del van *Venus* opgeschort, dat by de Griecken *Cestum* of *Balteus* geheeten is, 't welck *Venus*, Moeder van alle schoonheyte en geestigheyte plagh te draegen, om bevalligh te zijn, en dat selve hadde sulcken kracht in de Minne-verstooringen, dat het oock den verstoorden en rasenden *Mars* konde stillen, en *Iuno* die 't selve van *Venus* hadde geleent, konde daer mede den donderenden blixem-draeger *Iupiter* te vreden stellen. Waer over oock *Martialis* soetelijck scherst, willende *Iulia* prijsen over haere geestigheyte en Bevalligheyte, seyt, dat *Iuno* en *Venus* te gelijk, van haer het gordel soudent moeten bidden. Dit kostelijck gordel is van *Homerus* beschreven, dat het seer korstigh met de naelde was geborduyrt, waer in dat alle aenlockingen waeren, te weten, de Liefde en het verlangen, de 't saemenspraeck, de soetvloeyende reden die 't gemoed der Wijsen verstrickt. Dit was haer in de hand gegeven, en tot haer geseyt, Neemt dit gordel, dat wonderlijck geweven is, en druckt dat om uwe syden, want daer zijn alle dingen in gemaect, en gelooft dat het u niet onmogelijck sal wesen uyt te voeren, al 't geene ghy sult begeeren. Hier uyt blijkt nae 't getuyghnis van *Homerus*, dat in dit gordel mette naelde geborduyrt waeren, de Liefde, het verlangen, en de soetvloeyende en aengenaeme welsprekentheyt.

De Liefde hebben wy gemaelt op de gewoonlijcke maniere van een gevleugelt Ionghsken, en 't verlangen door den brandenden fackel: 't welck die geene zijn, die op de maniere als een brandende toortse, 't hert der Minnaers gestaedigh doet ontvoncken. De soete en lieflijcke welsprekentheyt wort door den staf van *Mercurius* uytgebeeld, dewijl de oude Poëeten *Mercurium* voor een Vader van de Welsprekentheyt en 't hoofd van de Bevalligheden uytroepen. Waer over oock *Lucianus*, *Mercurium* invoert, als dat hy het gordel van *Venus* soude hebben gestolen van wien hy oock wierde omarmt, om de over winninge, die hy door haere Bevalligheyte hadde verkregen. En niet sonder reden stelden die van Athenen *Mercurium*, als *Pausanias* verhaelt, voor den ingang van 't kasteel en de Bevalligheden daer neffens. Sulx dat de Slangenstaf van *Mercurius* dient voor een beeld van de Welsprekentheyt en van een lieflijcke welsprekende tonge: en door dit gordel wil *Homerus* de kracht van de Bevalligheyte te verstaen geven, sonder welke de schoonheyte niet om 't lijf heeft. *Venus* was wel schoon, maer sonder het gordel, 't welck een beeld was van de Bevalligheyte, soo kost zy *Mars* niet versoeten noch aen haere syde trecken. *Iuno* was wel schoon, maer sonder het gordel van *Venus*, dat is, sonder aengenaemheyte en Bevalligheyte, kost zy *Iupiter* niet versachten, daer door zy hem nochtans vermorwde, gelijk *Venus* oock *Mars* dede: willende te kennen geven, dat de schoonheyte gevoeght by de Bevalligheyte een yder kan aenlocken, hoe wreed van herten dat hy oock mocht wesen als *Mars*, of van een soo hoogh en verheven gemoed als *Iupiter*: Maer dat de schoonheyte dese kracht niet hadde sonder de Bevalligheyte, diewelcke Liefde en verlangen verweckte in de gemoederen van de wijse Mannen, en dat door de aengenaemheyte van 't spreekken, treckende dieselve soodanigh, datse van haer kan verkrijgen, watse sal begeeren.

Libanius de Griexsche Filosooph, versiert over het gordel en over de roose een aerdige kluchte, gelijk *Angelus Politianus* verhaelt, dat *Pallas* en *Iuno*, wanneer zy voor den Herder, die als Rechter over haere schoonheyte soude wesen, verscheenen, seyde hy tot *Venus*, dat zy haer gordel soude afleggen, want het gaf haer sulcken Bevalligheyte, datse daer door de luyden betooverde; *Venus* antwoorde dat zy te vreden was dien gordel af te leggen, maer dat het daer tegens behoorlijck was, nae dien d'eene geciert was met een gulden Helmet en d'ander met een kroon of bagge, dat

zy voor haer dan oock eenigh ander verciersel mocht verkiesen: waer in *Pallas* en *Iuno* te vreden waeren. *Venus* van haer scheydende, gingh in een schoone warande, en las aldaer Lelien, Violen en andere bloemen, om haer te cieren, maer verder gaende, wierde zy den soeten reuck van Roosen gewaer, diewelcke zy pluckende, dacht haer dat dese de schoonste van alle waeren, d'andere te saemen verwerpene: dies maeckte zy daer af een Roosekrans, mette welcke zy verciert zijnde, voor den Rechter quam: Maer *Pallas* en *Iuno* haer dus bevalligh metten Roosekrans siende opgepronckt, wilden 't oordeel niet verwachten, en haer kennende overwonnen, quaemen zy *Venus* alle beyde omarmen, kussende den Roosekrans, settende dieselven, d'een den

anderen op 't hooft, en ten laesten weder op 't hooft van *Venus*. En hierom zijn wy bewogen, om de Bevalligheyt met een Rosekrans af te maelen: en dat oock met reden, want de Roose is om hare Bevalligheyt de Koninginne van de bloemen, een cieraet van de aerde, een glans van alle planten, en het ooggh van 't gebloemte. Dese geeft Liefde van sich, en versoent *Venus*, steeckende alle andere bloemen den loef af. Waer in de Poëten oock meest over een komen, onder andere *Murtola*, en *Anacreon* seggen, datter de cieraet vande Bevalligheyt in schuyt.

*'t Roosjen aller Goden bloemtje,
Dat den Mensch tot wellust leyt,
Draeght van geur en reuck het roemtje,
Ciersel van Bevallijckheyt.*

Soo past dan de Roose seer wel totte Bevalligheyt, daerom zy oock van de Poëten *Venus* is toegewijt, als een beeld van Bevalligheyt en schoonheyt: waer in debovengeseyde drie dingen, die de Bevallijckheyt maken, als de *Platonici* seggen, te vinden zijn, te weten de kracht of deughd, de welgematigde verwe, en de lieflijckheyt van de stemme. Voorwaer in de Roose zijn oock dese drie deelen te vinden, ten eersten bestaet haer deughd in de lichaemen te verstercken, door soo verscheyden toebereydingen van syropen en wateren. Daer is de aengenaeme lijfverwe, die met wit en root vermenght is, gelijk de Poëten versieren, dat de Roosen te vooren geheel wit zijnde, met het bloet van *Venus* zijn besprenght. Daer is de geur van de lieflijcke reuck, een beelt van de soetigheyt, en geur van de stemme, naedemael eenige Philosophen het daer voor houden, dat de reuck en de verwe komt van de aengenaeme sterre van *Venus*; waer uyt dit spreekwoord gekomen is dat *door Roosenspreken*, Poëtischer wyse geseyt wort, dat *Venus* mette mond vol Roosen spreeckt, gelijk *Virgilius* en *Petrarcha* singen, dat de schoone Engelsche mont was vol peerlen, roosen en lieflijcke wordekens. Verstaende een bevallige mond, nemende de peerlen voor de sneewitte tandekens, en de Rosen voort vermelioen van de lippen, waer uyt voortquamen kostlijcke spreucken, die verhaelt werden met een soete welspreckentheyt en aengenaemheyt van redenen, gelijk oock *Tasso* singht.

De *Helicrisus* die zy in de hand draeght, is een bloeme die genaemt is nae de Nymph *Helicrisa*, als die de selve eerst soude hebben gepluckt, gelijk *Themistagoras Ephesius* schrijft, doch ick achte datse genaemt is nae *Helios*, 't welck de *Sonne*, en van *Chrysos* 't welck gont beteyckent, overmits de schaduwe van dese plante vol besyen hangende, die oock nimmermeer verrotten, wanneerse van de straelen der Sonne gesteecken zijn, een schadu of weerschijnsel geven, als ofse van goud waeren: Waer over de Heydenen een gebruyck hadden, hare Goden daer mede te bekronen, 't welck *Ptolomaeus* de Koningh van Egypten met groote naerstigheit heeft onderhouden. Wat voor een bloeme dese *Helicrisus* is, tot een onderscheyt van de *Chrisanthemus* en de *Amarant*, kondy by *Plinium*, *Dioscoridem* en sijnen uytlegger *Mathictam* lesen.

Wy hebben haer dese bloeme in handen gegeven, tot een beeld van de Bevalligheyt, want het is een aengename bloeme die haer naeme draeght van't goud en van de Sonne, onder wiens stralen zy schoon en luchtig is, als het goud: jae men soude geen aengenaemer saecke kunnen noemen, dan datse luchtigh, en blinckende is, als het goud, daer de Sonne haer weerslag op geeft. Iae men segt, dat als men daer kranskens van vlecht, en by sich draeght, dat men sich aengenaem maeckt, en gunst en roem in

't leven verkrijgt, gelijk *Plinius* en de oude Griexsche Schrijver *Athanaeus* verhaelen. Hierom geven wy de Bevalligheyt dese *Helichrisus* in de hand. Want wie Bevalligheyt heeft, heeft in 't gemeen by iederman geluck wenschinge, roem eere, gonst en aerdigheyt. En overmits de Bevalligheyt de gonste weder vereenight, door de welke de dingen worden verkregen, soo is van de Latijnen geseyt, *hy is vol Bevalligheyt*, en dat van een Man die geluckigh is, dat sijne saecken nae wensch zijn uytgevallen. Want *Pamphilus* in 't spel van *Hecyra*, als 't hem boven sijn hope mette Vrouwen wel geluckt was, seyt hy, *Wie is geluckiger en voller van Bevalligheyt als ick ben?* Daer en tegen seyt men, dat die onbevalligh, en 't geluck ongunstigh is, die de saecken niet nae wensch gelucken. Waer over *Pamphilus* in 't spel *Andria* seyt: *Isser wel eenigh Mensch onbevalliger en ongeluckiger als ick ben?*

Waer uyt het komt dat die bevalligh is, oock geluckigh is, want hy vindt licht by yemant gunst en aengenaemheyt, waer

toe dese bloeme, als een beeld, gebruyckt wort, als zijnde een eedele, schoone en aengenaeme bloeme. Niet datse in der daed den Mensche aengenaem en in gunste by de Princen brengt, gelijk de Indianen sotlijck meenen, dat de Roose doet: 't welck een dwase ydelheyt is. 't Is oock mallingheyt dat eenige seggen, dat de Haese den Mensche soude aengenaem maecten, wanneer men van sijn vleesch soude eeten. 't Is oock grootelijx te verwonderen, dat *Pierius* diewelcke andersins een dapper Man is, in dese doolinge is geraeckt, dat hy de plaetse *Plinii* misduyt, daer hy seyt, *dat Hasevleesch, nae 't seggen van Cato, slaeperig maect*, daer verandert hy 't woort *somnosos*, dat is slaeperigh, en stelter voor *formosos*, dat is schoon en aengenaem. Daer nochtans schimpswyse, de sottigheyt van 't volck, door *Plinius*, bestraft wort, dewijl zijt daer voor hielden, *dat seven dagen langh Haesevleesch gegeten, het den Mensche gunst en Bevalligheyt aenbrachte*; 't welck een groote beuselinghe is. Dewijl de Haese by geene oude schrijvers voor 't beelt van de Bevalligheyt is gehouden, maer wel bespot. Dit schijnt evenwel *Pierius* tot sijn voordeel te trecken, dat in een afbeeltsel van *Philostratus*, de Liefdekens afgemaelt zijn, onder een Orange-boom speelende, met een Haes, maer dit heeft geen gemeenschap mette Bevallijckheyt, want diergelijcke boerterien suldy duysent mael te Romen aen de gevels en lijsten van de huysen, palleyen en lusthoven vinden, alwaer de naeckte Cupidoos spelen mette geytjens, apen, en andere geneughlijcke dieren. Want de *Cupidootjes* wilden den Haes niet quetsen met haere pijlen, maer zy wilden hem levende vangen, om die, voor een geschenck aen *Venus* te vereeren, niet tot een beelt van Bevalligheyt, maer om dat het een seer vruchtbaer dier was, en seer tot *Venus* genegen; waer van *Philostratus* selve seght, *de sotte Minnaers hebben gemeent dat by de Haese eenige kracht soude zijn, tot verweckinge van Liefde*. Waer over *Pierius* oock dit schempdicht van *Martialis* gebruyckt.

*Michieltjen sent een Haes en raed my die te eeten,
Voor seven dagen langh, om schoon te zijn, hermaect:
Doch soo ghy hier niet spot, maer seghtet by u weeten:
O Gellia, ghy hebt noyt Haesevlees gesmaect.*

Doch hier spot *Martialis* mede, seggende, soo dit de waerheyt is die ghy seght, dat Haesevleesch schoon maect, soo hebby *Gellia* noyt Haesevleesch geproeft, boertende op haer, om dat zy soo lelijck was. *Pierius* maect oock gewagh van *Alexander Severus*, diewelcke dickwils Haesen at, maer seecker sijne Bevalligheyt, quam niet van het Haese eeten, maer van sijne natuerlijcke Bevalligheit. Want laet yemant die niet uyter natueren Bevalligh is, soo veel Haesevlees eeten als hy wil, hy sal daer mede geene Bevalligheyt verkrijgen, want geestigheyt komt door de geest der natuere, die door geen eeten of leckernie kan te wege gebracht werden. Waer over oock seecker Poët boertende met den Keyser, nemende oorsaecke van sijne Bevalligheyt, en van 't Haese eeten, seght dat hy dickwils Haesevlees eetende, Bevalligh was geworden, waer op *Lampridius* in't leven van den Keyser, tot laster van den Poët eenige veersen verhaelt, die de Keyser daer op soude geantwoordt hebben: *Dat ghy meent, ellendige Poët, dat u Koning sich schoon soude eeten, als 't gemeene praetjen is, daer over vergram ick my niet; maer dit wilde ick, dat ghy soo veele Haesen aet, dat ghy de vlecken uwer ziele uytgejaeght hebbende, schoon mooght werden, op dat ghy niemant meer mocht benijden.*

Dat de Keyser Haesen at, dede hy niet om Bevalligh te worden, want dat was hy uytter natuere, maer om dat hy die opter jacht hadde gevangen, en hy die gaerne at, gelijk *Lampridius* seyt. Maer de Poëeten schertsen dapper met het woort *Lepre* en *Lepore* door de gelijcke uytspraeck, daer 't eerste een Haese is, en 't ander Bevalligheyt. En oversulx kan die Haese geensins dienen voor een beeld van de Bevalligheyt, want zy is geensins schoon, maer lelijk. Daerom paster de krans van Rosen en van *Helichrisus* beter, zijnde seer schoone, bevallige en fraeye bloemen: waer uyt de Oude oorsake hebben genomen, als of men daer door gonst en bevalligheyt kost verkrijgen. En daerom versierden zy dit waerschijnlijk gevoelen van *Libanius*, diewelcke seyde, dat de gulde Helm, *Pallas* bevalligheyt aenbrachte, gelijk oock de bagge of kroone aen *Iuno* dede. En evenwel wilde *Venus*, hoewel zy uytter natuere, schoon en aengenaem was, nochtans haer schoon geborduyrt gordel draegen: doch zy verkoos daer nae de Roosekrans, om met soodaenige verciersels bevalliger te

schijnen, diewelcke aen de Dochters betaemlijck zijn, doch die binnen de paelen van zeedigheyt en eerbaerheyt blyven: wesende 't selve seer misprijslijck in een eerbaere Vrouwe, dat zy sich laet vervoeren, door de overvloedige begeerte van schoon en aengenaem te wesen, door hovaerdige en dertele verciersels. 't En behaegde voorwaer den Keyser *Augustus* niet, alhoewel hy sweegh, dat hy sijn dochter *Iulia* op eenen dagh sagh gaen met een dertel en prachtigh kleed, dat haer niet betaemde: Maer als hy haer des anderen daeghs veel zeediger sagh opgetoyt, seyde hy, haer omarmende, O hoe veel loflijcker is dese kleedinge aen een dochter van *Augustus* als de kleedinge van gisteren! 't Is waer, antwoorde zy: *Want nu ben ick opgetoyt nae 't oogh van mijnen Vader, maer gister was ick opgepronckt naer 't oogh van mijnen Man.* Niet te min, soo past het beter, dat men geciert is nae de oogen van een Vader, als nae de oogen van Mannen. Maer in den Ridders past geensins de konstige vercieringe, 't en waere alleen, soo veele als haer Manhafte Ridderschap betaemlijck is, want een Manlijcke schoonheyt moet niet veel opgepronckt wesen, gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Dese Ridders moeten beschaemt zijn, dewelcke om bevalligh te schijnen, sich met alle vlijt en konst besonderlijck soecken te palleren, 't hayr met kuyven te krullen, kostlijcke en dertele kleedinge vol borduysels, reuckwerck en perfuym, te doen maecken, hebbende sulcken gemaeckten gangh met haer wesen en draeyen van hoofd en oogen, als mede door een aengewende lach, en met sulcke honighsoete uytgesochte en gesmeerde wordekens, dat in plaets, van datse sich soudent aengenaem maecken, soo maeckense sich met al haer gemaektheyt haetigh: in plaets datse Manhaftigh soudent zijn, wordense verwijft, weeckgebacken en teeder, soo datse, meenende geacht te zijn, worden veracht en gelastert. Want of wel de Ridder *Mecaenas* om sijne groote mildigheyt van de Poëeten is gepresen, soo is hy nochtans van den Filosooph *Seneca*, om sijn groote gemaektheyt, die hy over hem hadde, veracht, gelijk in sijnen 114 brief is te lesen, daer hy hem seer bespot. *Hoe Mecaenas heeft geleeft, is bekender, dan datmen 't nu soude ophaelen, hoe hy plagh te wandelen, hoe lekker en weeckgebacken hy was, hoe hy wilde gesien wesen, hoe hy met sijne gebreken wilde proncken. Wat dan? waeren sijne woorden niet soo los, als hy self ontgort en luy was? waeren sijne redenen wel soo heerlijk, als sijn aengesicht stont, als sijn groote sleep, sijn Huys en sijn Huysvrouw?* en noch breeder. Dese gemaecte Ridders mishaegeen een yder, alhoewel sommige haer niet qualijck zijn toegedaen. 't Mishaegde *Augustus* van desen Toscaenschen *Mecaenas*, dat hy soo gemaecte redenen voerde, daer hy hem andersins beminde, gelijk *Suetonius* verhaelt. En *Macrobius* schrijft in 't I boeck cap. IV van sijn *Saturnusfeesten*, spottende met deses gemaektheyt, en, nae dat hy veele van sijne dertelheden en verciersels hadde verhaelt, seyt dat dit al te saemen opstookingen waeren van 't overspel. De Ridders, die op soodaenige maniere, de Bevalligheyt en gonste willen naebooten met konstige vercierselen over haere persoonen, kleederen en woorden, worden op 't laeste van hare eygene vrienden belacht en beschimpt, en dat met groot verlies, van haere achtbaerheyt en gonste, by alle wyse en dappere mannen.

Het Vogeltjen, dat dit beeld in de slincker hand hout, wort van de Griecken *Iinge*, maer by de Latijnen *Motacilla* geheeten, in welckers verklaringe veele Schrijvers dolen, alhoewel eenige daer over een lang verhael doen. 't Is een vogel die den hals kromt, staende voorts met sijn lijf recht op. De Poëeten versieren dat *Iinge* een Vrouwe was, die van *Iuno* in een vogel was verandert, om datse door seeckere betooveringen *Iupiter*, haeren Man, dede verlieven op *Io*, een dochter van *Inachus*, gelijk *Sextus*

en andere verhaelen: alhoewel d'uytlegger van *Theocritus* seyt, datse dese betooveringe dede om hem tot haere eygen liefde te trecken. *Callimachus* seytse te wesen een dochter van *Echo*. Andere datse een dochter is van *Pitho*, die van de Heydenen voor een Goddinne van de overredinge gehouden wierde. *Pindarus* de Griexsche Poëet in sijn *Pithias* in 't IV gesangh, alwaer hy verhaelt de overwinninge van *Agesilaus Cirenaeus*, versiert dat *Venus* desen bevalligen vogel uyten Hemel opter aerde hadde gebracht, en datse dienselven aen *Iason* hadde vereert, om *Medaea* te doen verlieven, &c. En om soodanige oorsaeck isse van de oude Griecken bequaem geacht totte Minnesuch-

tige betoveringen. *Theocritus* voert de Nimph *Sineta*, die op *Delphides Mindius* verlief was, aldus in, singende:

*Gelijck dit wasch wort weeck gemaect,
Laet Myndi liefd' oock zijn geraeckt;
Gelijck dees kopre Werelt rolt,
En door vrouw Venus omgesolt,
Soo treckt o Iinge desen Man,
Dat hy mijn deur niet mijden kan.*

En om dat de Griexsche Poëten versierden dat in dese Vogel een ingeboren kracht was van de Minne bekooringen, daerom komt het dat by de Griecken gemeenlijk, by gelijknisse, alle de aengenaeme dingen, die totte Liefde verwecken, en die totte overredinge bequaem zijn, *Iinges* genaemt zijn, en dat door de kracht van de geestigheyt en bevalligheyt. *Sextus* noemt de aengenaeme woorden *Iinges*: Want de woorden trecken de gemoederen, hoe hart en onversetlijk die zijn, tot buyghsaemheyt. En de Griecken seggen van *Helena* datse krachtige *Iinges* hadde, dat is soo aengenaeme Bevalligheyt, datse self *Priamus* den Koningh van Trojen, alhoewel hy wiste, dat zy de onderganch van sijn Rijck was, niet op haer kost vergrammen, maer door een Vaederlijke Liefde noemde hy haer sijn Dochter. *Suidas* verhaelt van *Cleopatra*, datse meende mette selve *Iinge*, dat is mette Bevalligheyt, tot haer liefde te kunnen trecken den Keyser *Augustus*, gelijk zy. *I. Caesar* en *Antonius* tot haer getrocken hadde. Wy willen nu den verborgen sin van *Pindarus*, te weten, dat *Venus* dese Vogel *Iinge* uyt den Hemel gebracht heeft, onder een schaduachtigh bedietsel, verklaeren: te weten, dat de Bevalligheyt en geestigheyt een besondere gonst en gaeve van den Hemel en van de Natuere is, die daer nae aen *Iason* is geschoncken, zijnde een eedel en schoon Ridder, ten eynde hy *Medaea* tot sijne Liefde soude bewegen, en dieselve tegens de wille van den Koningh van *Colchis* haeren Vaeder, en van de Koninginne haer Moeder, overreden, om hem tot haeren Bruydegom te nemen, gelijk zy dede. 't Is openbaer dat noch eedeldom noch schoonheyt de kracht heeft, om de gemoederen tot sich te trecken sonder de Bevalligheyt: Waer over *Suetonius* willende de schoonheyt van den Keyser *Nero* verachten, seyt dat hy sonder Bevalligheyt was, en als berooft van de lieflijke aengenaemheyt, zijnde opgestapelt van schandige manieren, en daerom was hy van een yder gehaet; 't welck niet geschiet in die geene diewelcke aengenaemheyt en Bevalligheyt hebben, zijnde van een beter aert als de schoonheyt, want de schoonheyt heeft uyt haer selven de aendringentheyt niet om de gemoederen aen sich te trecken, sonder de Bevallijckheyt: maer de Bevalligheyt en geestigheyt, hebben een seer groote kracht sonder de schoonheyt, gelijk wy boven in de voorbeelden van *Vlysses*, *Socrates*, en *Quintus Roscius* geseyt hebben, diewelcke hoewelse wel lelijk waeren, soo trocken zy nochtans, door haere Bevalligheyt en geestigheyt de herten tot sich, en verkregen alsoo ander luyden gonste. Waer over men seght by maniere van spreekwoord, *hy heeft den Vogel Iinge*, van eene die soodanige aerdigheyt en Bevalligheyt over sich heeft, dat het schijnt dat hy den Menschen tot sijne Liefde dwinght. Daerom is by ons dees Vogel *Iinge* voor een beeld gestelt, van de kracht en werckinge van de Bevalligheyt en aerdigheyt.

Logica. Bevijskonst.

Een wackere levende en vaerdige jonge dochter, in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een steckade, en in de slincker vier sleutels, met een helm op 't hoofd, en op den kam desselven een vreemde valck.

Logica of Bewijskonst, is een wetenschap, die de natuere en eygenschap van de werckinge des Verstands overweeght, en waer door zy de lichtigheyt om het waerachtige van 't valsche te onderscheyden, verkrijght. Oversulx, dewijl dieselve seer scherpsinnige en verscheydene manieren heeft om te verstaen, so wortse met een steeckade of steeckgeweer gemaect, 't welck een teycken is van een scherp verstand, en de helm op 't hoofd, betoont de vastigheyt en waerheyt van de wetenschap: en gelijk de Valck ten opsicht den roof sich in de vlucht geeft, alsoo redenkavelt de Bewijskonst seer hoogh om een roof van anderer luyden redenen te vangen, en die zy gewilligh, door haere redenen, t'onderbrenght.

De vier sleutels, bedieden de vier manieren, om de waerheyt te openen, in yder syl-

logistische figure, die van de Meesters deser konste, met seer groote vlijt worden geleert.

In 't wit wortse gekleet, door de gelijknisse, die de suyperheit met de waerheit heeft: en gelijk het wit onder alle verwen de volmaectste is, alsoo is dese konst onder alle volmaectheden van de ziele, de allervolmaectste en eedelste: en dit moet oock het eynde wesen van een yder, die een goet bewijs-reednaer, en geen sophist of spitsinnigh kakelaer, wil zijn.

Logica. Bewijskonst.

Een Vrouwe die bedeckt is van aengesicht, in 't wit gekleet, met een bovenrock van verscheyden verwen, vertoonende dat zy met geweldige kracht van handen eenen knoop wil maecken in een ruw dick touw, ter syden haer leyt vlas of hennip om andere touwen te maecken.

Het gedeckte aengesicht van dese beeldnisse, vertoont de swaerigheyt, en hoe 't onmogelijk is ten eersten aensien, dieselve te kennen, gelijk het sommige meenen, als die daer geloven, dat wanneerse haer verstand slechts ses maenden daer in hebben besigh gehouden, dat het noch al te veel is: daerse in ses jaeren daer nae noch haere bepaelinge niet weten: Om het eerste aensien uyt te drucken, soo wort het aengesicht vertoont, overmits het gesichte het eerste is, waer op de Mensche siet.

Het witte kleet wort door de gelijknisse van de waerheit by gestelt, gelijk boven geseyt is, diewelcke door veele waarschijnlijkke dingen bedeckt is, waer op veele staerende, soo siense deselve daer door, en datse onder verscheiden verwen bewimpelt is. Want de waerheit, door waarschijnlijkke dingen en door behoerlijke manieren van trap tot trap voortgebracht zijnde, so komt eyndlijck de bewijsreden, diewelcke is als een kasse, waer in de waerheit leyt beslooten: en wort daer nae geopent door de sleutels, als geseyt is, van schickelijcke besluytredenen, die door de verscheydene verwen worden uytgedrukt, diewelcke wel eenige gelijkheydt hebben met het licht, maer daerom hebbense soo veele lichts niet, als het wit, 't welck haere allersuyverste werckinge is.

De koorde waer in zy den knoop strickt, betoont, dat dat een vast besluyt is, 't welck voornaemlijck bestaet in de meeninge van den Bewijsredenaer: en van de gelijknisse van 't touw wort geseyt, dat de Bewijsredenaer den Mensche soodaenigh bind, dat hy niet anders weet als jae te seggen: en in 't tegendeel, in de waerheit, die van hem vertoont wort, en in sijne proeve, diewelcke in dese konst gegrondet is, soo zijn 't onoplosselijcke knopen, voor andere konsten, hoedanigh die oock mogen wesen, 't zy datse het door kracht of door 't verstand doen. En de ruwigheyt van het touw, bediet de swaerigheyt van de stoffe.

De hennip die op der aerde leyt, betoont, dat het ampt van de Bewijskonst niet alleen is een knoop te leggen in een gemaect touw, maer oock om 't selve touw te versorgen door haere eygen konst, 't selve te hulpe komende door eenige beginselen van de natuere, leerende haere naemen, voorstellen, en alle andere deelen, kennen, als een wercktuygh van de bewijsinge, 't welck is haer waerachtigh en oprecht wercktuygh.

Logica. Bewijskonst.

Een bleeck Maeghdeken met verwarde hoofdhayren, en uytgespreyt op de behoorlijcke langhte, in de rechter hand salse een ruycker met bloemen houden, met een spreuck *Verum & falsum*, dat is, *Waerachtigh en valsch*, en in de slincker een Slange.

Dese Maeghd is bleeck, door het veel waecken en de groote oeffeningh die ontrent dieselve konste noodig is, wesende gemeenlijck oorsaecke van bleeckheyte, en ongesteltheyte des levens.

De verwarde en uytgespreyde hoofdharen, bewijsen, dat een Mensche die sich geeft totte spiegelinghe van de verstandelijcke dingen, alle saecken plagh ter syden te stellen, en de behoudinghe des lichaems gantsch te vergeten.

De bloemen zijn een teycken, datmen door de naerstigheydt van dese konst de waerheyte siet oprijzen, en 't valsche onderdruct blijven, gelijk men door 't werck der natuere, tusschen de kruyderen, de bloemen siet opkomen, diewelcke daer nae bedeckt worden.

De Slange druckt de wijsheyt uyt, diewelcke tot dese konste seer noodigh is, gelijk oock in alle andere: sich nergens in besigh houdende noch bevljigende als om 't waerachtige van 't valsche te onderscheyden: om daer nae door dit onderscheyd te kunnen wercken, met een gelijkmatige gelijkheyt totte bekende en beminde waerheyt. De Slange ontdeckt oock, dat de Bewijskonst gehouden wort voor een venijnige en onverkrijgelycke stoffe, voor die niet groot van verstand is, en is bitter aen die, die de selve smaectt, jae zy bijt en dood die gene, diewelcke met reuckeloosheyt sich daer tegen aen stellen.

Confirmatione dell' Amicitia. Bevestinge van Vriendschap.

Een Maeghdeken met een krans van verscheyden bloemen, wesende seer schoon in 't groen gekleet, houdende in de rechter hand een cristallijne schaele vol roode wijn, die zy met een soete bevalligheyt en aengenaeme zeedigheydt, aen een ander overlevert.

Iongh wortse gemaelt, met een bloemekrans en groene kleederen, tot een teycken van vrolijkheyt, gelijk het den geenen betaemt, die sich in de vriendschap sullen verbinden en vereenigen.

Zy wort gemaelt, datse een schaele met wijn aen een ander overlanght, om dat de schaele of beker, die zy malkanderen in de bancketten toebrengen, en waer mede zy onderlinge den anderen tot drincken noodigen, niet alleen een gebruyck is van onse tijd, maer oock een oude gewoonheyt. En hier door worden de geesten of gemoederen der vrienden, opgeweckt om sich te vereenigen, en in de vriendschap te bevestigen. En tot teycken desselven, seght *Homerus* in sijn *Ilias*, dat *Achilles* bestelde, datmen sijnen besten vriend *Patroclus*, den aldergrootsten beker soude geven, die hy hadde: en dat hy die oock aen *Vlysses* en d'andere Griecken, om uyt te drincken, soude overlangen, en dat van den stercksten wijn. Nergens anders om, dan om te doen verstaen, dat hy dese voor sijne liefste vrienden hiel. Daer van aldus geseyt wort:

*Achilles set sijn gasten neer,
In purpre zeetels, om hem heer,
En sprack Patroclum vriendlijck aen:
Dees groote schroef sal ommegeen,
Gevult van 't allereelste nat,
En frisch geschoncken uyt het vat:
Want ick ben in u komst verblijt,
Mits ghy mijn liefste vrienden zijt.*

en wat laeger wenckte *Ajax*, *Vlysses* toe, dat hy een dronck soude doen aen *Achilles*,
't welck *Vlysses* dede.

*En Ajax, wenckt' Vlysses doe,
Die vuld' het glas tot boven toe,
En bracht Vlysses eenen dronck,
Die 't aen Achilles weder schonck.*

En wat voorts op dit drinckgelagh volgt, daer van is *Homerus* vol, al tot een teycken
van de vereeninge van vriendschap.

Custodia. Bewaeringe, Bescherminge.

Een gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een blood Sweerd, en aen haere syde
een Draeck heeft.

Totte Bewaeringe zijn insonderheyt twee dingen van noode: het eerste is om het
gevaer te voorsien, en gereet te staen om niet onversiens overvallen te worden: het
twee-

de is de macht om het geweld af te keeren, indien men 't selve (om dat het den Mensche soo kort op 't lijf is) noch met reden noch met rijpen raede kan afweeren. Daerom wortse alleenlijck met een draeck afgeschildert, gelijk *Alciatus* 't selve in sijne Sinnebeelden uytdrukt.

*De Draeck is 't waere beeld van Pallas de Goddin,
Der suyvre maeghden wacht, Bewaerster voor de Min:
Maer waerom is 't een Draeck? Beschermingh aller dingen,
Draeght sorgh voor Kerck en Bosch, en Maeghdom sonderlingen,
Op dat haer eerbaer lijf, blijf reyn en onberoert,
Waer op de loose Min met scherpe pijlen loert.*

Confessione Sacramentale. Biechte.

Een naeckte vrouwe, die seer aerdigh met een wit en dun kleed is omslingert, deckende met schoone swieren de beschaemde leeden, hebbende vleugels aen de schouderen, met den mond open wijsende datse hare sonden wil biechten. Zy sal geknielt staen tegen een *basis* of voetstal van een colomne, afgescheyden en alleene, met blooten hoofde sonder eenigh ciersel, hebbende haer voorhoofd met eenen rooden band omwonden, daer veele traenen uyt hare oogen rollen, slaende mette rechter hand voor de borst, de slincke recht uyt. Op desen *basis* sal een witte Duyve staen, en ter syden op der aerde sal een Hond, en van d'ander syde een Lammeken leggen.

D. Thomas stelt 16 voorwaerden om wel te biechten, te weten, datse moet zijn eenvoudigh, nedrigh, suyver, getrouw, dickwijls, openhartigh, bescheyden, gaerne, schaemachtigh, oprecht, stille, beschreyende, daer toe haestende, krachtigh beschuldigende, bereytwilligh om te gehoorsaemen.

Waer over ick segge tot verklaeringe deser deelen, datse naeckt wort gemaelt, om dat de biechte moet naeckt zijn, en niet met verwen, op dat men de swaerwichtigheyt der sonden niet bedecke noch verdonckere, en daerom moetse klaer en bloot zijn, sulx dat de Biechter alle sijne sonden te kennen geve, en dat de Priester magh verstaen alle omstandigheden van plaets, tijd, hoedanigheyt, persoonen &c.

Zy is met een wit kleed omslingert, om dat dese handelinghe van biechte, moet suyver en oprecht zijn, met een vast voornemen, om sich met God te versoenen, en also genaede en vergifnis van de sonde, soo wel van de schult als van de straffe te verkrijgen.

Zy moet gevleugelt staen, om dat de Biechte niet alleene moet verhaest zijn, maer vertoont oock datse ons andersins opheft totte eeuwige heerlijkheyt.

Zy staet met den mond open, als bereyt zijnde, haere begaene sonde te belijden, want die daer Biecht, betaemt oprecht te zijn: te weeten, dat hy alle sijne sonden aen dien selven Priester biechte, op dat hy niet snoode werde geacht, dat hy 't eene deel hier en 't andere elders segge.

Zy wort aen een *basis* of voetstal gestelt, tot een teycken van bestandigheyt en dapperheyt. Dat is om sich selve te overwinnen, en haere eygene genegentheden door de gehoorsaemheyt de reden te onderwerpen: 't welck doet dat de Sondaer het geene seyt, dat de duyvel wel wilde dat hy door schaemte naeliet.

Zy wort in een afgescheyden en stille plaets vertoont, om dat de biechte moet stil geschieden en niet in 't openbaer, en dat de Priester aen een ander niet magh openbaeren, wat hem is gebiecht, maer alles moet bedeckt blyven.

't Voorhoofd sal met een roode bant gebonden zijn, om dat de sondaer sich schuldigh kennende, en sijn conscientie hem knagende, hy root wert en beschaemt, over soo veele bedreven sonden. Want *schaemte*, seyt *Aristot.* is een vreesse van rechtvaerdige versmaedinge, daer de genegentheyt eerlijck is.

Datse met haere oogen vol traenen ten Hemel siet, bediet dat de Biechte moet beschreylijck zijn, vol smerte en mishaege van datmen God heeft vertoornt, waer over zy oock haer borst mette rechter hand slaet, stellende sich strafwaerdigh van haere bedrevene sonden. Want *Q. Curtius* seyt, *de traenen zijn aenwijzers van de boete.* En *Cassied.* over de Psalmen seyt, *de traenen zijn spijsse der zielen, een versterckinge der sinnen, een vergifnis der sonden, en een gewin der schult.* Zy staet geknielt, en de slincker arm recht uyt, om de vry willige handlinge uyt te drucken, als mede de vaerdigheyt om gaerne de boete te doen, die hem

wort opgeleyt. De witte Duyve bediet Eenvoudigheyt, want de Schrift seyt: *Weest eenvoudigh als Duyven*, en besonder in de Biecht. *De Eenvoudigheyt is een oprechtigheyt van de suyveringe des herten, sonder veynsinge*. Een Hond leyter ter syden tot teycken van de getrouwigheyt, soo moet oock die daer Biecht getrouw zijn, om alle sijne sonden met haere omstandigheden te openbaeren, niet verswijgende, wat hy heeft gedaen, en niet seggende, dat hy niet heeft gedaen. Een Lammeken worter van d'ander syde gestelt, om dat dit een beeld is van needrigheyt en sachtmoedigheyt, en dat niet alleene in de Wereltsche Egyptische schriften, maer oock in de Heylige. En gebruyckten oock de Heydensche Waerseggers een Lammeken in haere offerhanden, alleene om de aengenaemheyt van een suyver, nedrigh en sachtsinnigh gemoet, 't welck de geknielde boetvaerdige, met blooten hoofde sonder cieraet, voor den Priester doen moet tot teycken van needrigheyt en onderwerpinge. *Bernardus seyt, de waerachtige needrigheyt is, die sich schickt om de schult of sonde te verbeteren.*

Superstitione. Bygeloovigheyt. van Giov. Zaratino Castellini.

Een oude vrouwe, hebbende op 't hoofd een uyl, en voor haere voeten een nachtuyl, aen haer rechter, en een kraeye aen de slincker syde. Om de hals heeftse een band, waer aen veele brief kens van besweeringen hangen, in de slincker houtse een ontsteken kaerse, en onder dieselve arm een haese. In de rechter hand heeftse een circkel vol sterren, met de planeten, waer op zy, met een beschroomt gesichte, siet.

De Superstitie of Bygeloovicheyt heeft haer oorspronck van 't land Toscana, het welke van *Arnobius* in sijn VII boeck genaemt is, een Moeder van de bygeloovigheyt. Zy is Superstitie genaemt van het Latijns woord *Superstes*, of langhst levende. Waer over *M. Cicero* in de Natuere der Goden seght, dat de superstieuse also genaemt zijn, overmits zy God den gantschen dagh baden, dat haere kinderen haer mochten overleven. Maer *Lactantius* in 't IV boeck XXVIII cap. seght, dat dit geen superstieuse zijn, overmits een yder wel begeert dat sijne kinderen haer overleven: Maer dat dese Superstitieuse of Bygeloovige genaemt zijn, diewelcke de gedachtenisse over de dooden vierden: ofte die geene, diewelcke Vader en Moeder overleeft hebbende, stelden haere beeldenissen in haere huysen, als Huys-Goden. Waer over die geene diewelcke nieuwe gewoonten aen naemen, of die geene, diewelcke in plaetse van God, de dooden vereerden, wierden Superstitieuse genaemt. Religieusen wierden die genaemt, diewelcke de openbaere en oude Goden vereerden, 't welck *Lactantius* uyt het veers *Virgilii* bewijst:

Het ydel Bygeloof erkent geen oude Goo'n.

Servius leynt het bovengeseyde veers allerbest uyt, seggende dat de Superstitie, is een overtollige en sotte vrees, van oude lieden, geheeten Superstitie, en overmits zy langh leven, en door d'Ouderdom raeskallen, soo zijn zy sot: ten dien aensien wortse oock oud geschildert.

't Is een klare saecke dat de Oude allersuperstiteust of bygeloovighst zijn, om dat zy allervreesachtighst zijn. *Tiraquellus* seyt in de Houwlijx wetten, dat de Oude insonderheydt totte Superstitie genegen zijn:

Waer over *Cicero* in veele plaetsen dieselve oud-wijfs noemt, schrijvende dit eygentlijck d'oude Vrouwen toe: Waer door het geschiet dat de Vrouwen totte tooverie en swarte konsten meest zijn genegen: gelijk *Apulejus* in 't IX boeck van sijnen gulden Esel verhaelt.

De uyl wort op 't hoofd gestelt, want zy is genomen van de vreesachtige en superstitieuse Menschen voor een dier van ongeluck: en dewijl zy een nacht-vogel is, is zy gemaect voor een beeld van de doot: en gelijk *Pierius* verhaelt, soo dreyght zy altijd, door haere sangh, eenige ramp of onspoet: Waer op hy verhaelt de ongeluckige geschiedenis van *Pirrus*, den Koningh der Epiroten, diewelcke het hielde voor een ongeluckigh voorteecken van sijn aenstaende en schandelijcke doot, als wanneer hy gingh om *Argus* te bevechten, dat hy op sijn reyse, eenen uyl boven op sijn spiesse sagh staen: Waer over hy die vervolgende, in meeninge om sijne vyanden te bespringen, soo wierde hy een weynigh gewont, van een Sone van seeckere oude Vrouwe, diewelcke van boven neer siende, gewaer wierde, dat haer Soone van *Pirrus* wierde vervolgt, dies greep zy met beyde handen eenen tegel van 't dack, en trefte *Pirrus* daer mede, dat hy dood bleef. En dit is superstitieus, te gelooven dat dese doot van *Pirrus* door desen uyl soude voorseyt zijn. En ten dien eynde wort oock een nachtuyl en een kraeye, die voor quade voorteyckens van de superstitieuse gehouden zijn, voor haere voeten gestelt, gelijk *Virgilius* van 't kraeyken seyt. *Plinius* houd de kraey en uyl voor vogels van een ongeluckige sangh. *Isidorus* seyt het selve mede, aentreckende de woorden van *Ovidius*, dat de trage schaeft den Menschen een droef teycken is. Onder 't Burgemeesterschap van *Servius Flaccus*, en *Q. Calphornius* hoordemen een uyl op 't *Campidoglium* singen, en doen gingen de saecken in *Numantia*, voor de Romeynen, seer qualijck: en overmits het sulck een grouwlijcke sake was, seyt *Plinius*, dat onder 't Burgemeesterschap van *Sextus Pallejus Istro* en *L. Pedianus*, een uyl quam loopen in de kaemer van 't *Campidoglium*, soo wierde de Stadt dat Iaer langh met offerhanden gesuyvert: gedachten die voorwaer superstitieus zijn: Want het is superstitie, wanneer men gelooft, dat eenigh ding soude moeten geschieden door eenigh teycken, 't welck natuerlijcker wyse dieselve saecke niet schijnt te beteyckenen. Ick segh, natuerlijcker wyse: want daer zijn dieren daer men natuerlijcker wyse, eenige saecke door te vooren siet, als door het vogelken *Alcione*, om dat de Zee alsdan stille wert. Welck vogelken des winters sijn nest maect, en dan broed het in seven daegen, terwylen de Zee vastelijck stille staet. Waer van *Isidorus* breeder verhaelt, en *Plutarchus* segt dieshalven mede, datter geen dier meerder, als dat selve is te beminnen. Gelijkmen mede segt, dat als den Schippers een Swaen tegens komt, dat dat selve een goet teycken is, want dan wort hy van de baeren niet overweldight. De Swaen was *Aeneas* op de reyse een geluckigh voorteecken: en in 't tegendeel, wanneer het onweer van den visch *Aeschines* gemerckt wort, soo bedeckt sich dese visch met sand en kleyne steentjens, om van het onweder versekert te zijn: En als dit van den Schippers wort gesien, soo laeten zy het ancker vallen, en maecten reetschap tegen den aenstaenden storm, 't welck *Plinius* mede van seeckere andere dieren, en van den *Polipus* seght. *Plutarchus* verhaelt in sijne natuerlijcke vraegen, dat dese visch het onweer te vooren siende, loopt nae 't land, en soeckt sich elders aen een steen vast te houden. En dat is geen wonder: want dese waterdieren kennen de natuere van 't waeter, en zy gevoelent te vooren door de veranderinge van de Zee, en wesende dit selve de rechte bewegende oorsaecke, soo kan men, sonder bygeloof, het onweer te vooren weten: Maer van den uyl, kraeye,

schavuyt en andere dieren, kanmen, sonder bygeloof, geen goed of quaed te vooren seggen van 't geene geschieden sal. Maer de superstitieuse bloode Menschen letten op diergelijcke beuselingen, en betoonen seer wel, datse een uyls breyn hebben, die wy oock op 't hoofd van de Superstitie hebben gestelt, en daerom zijn zy als de onverstandige kraeyen, of als de schavuyten en koeckoecken, die voor haere voeten staen, want zy stellen alle haere vlijt en gedachten op ydele aenmerckingen. *Isidorus* hout sulcke superstitien ydel en uysinnigh, jae acht het een schandigh stuck te wesen, *datmen gelooven sal dat Godt sijne raedslagen den*

kraeyen soude openbaeren. Zy draeght aen den hals veele briefkens, wesende dit de maniere van vreesachtige luyden, veele Characteren, haenepooten, brieven en woorden voor de gesondheyt, tegen de wapenen, om 't gevaer te ontkomen, en veele andere dingen, over sich te draegen, alwaer zy gantsch geen hulpe van konnen verkrijgen, overmits zy noch kracht noch eenigh geweld hebben. De Keyser Caracalla, alhoewel hy een Heyden was, haetede soodaenige Bygeloovigheyt, en strafte metter doot, die geene, diewelcke briefkens voor de derde en vierde daeghsche koortse, aen haeren hals droegen. Wilde God! dat dese Superstitie met het Heydendom waer uytgeblust geweest: Maer men vind eylaes! dieselve overal noch by den Christenen: jae daer ontbreken geene, diewelcke noch de sonde van Bygeloove verswaeren, om haer te behelpen in dingen, daer toe haer de woorden van de H. Schriftuere niet betaemen: diewelcke men behoort met innigheyt en aendacht eenvoudigh by sich te draegen; gelijk oock Navarra in sijn Handboexken seyt, dat die geene dieder raed vragen, versieren, of eenige briefkens by sich draegen op vaste hope van 't begeerde te verkrijgen, sondigen doodlijck, alsoo soodaenige naemen gantsch geene kracht hebben: ten waere alleen, die eenige spreucken der Schrift, uyt devotie, of aendacht by sich hebben, &c.

De ontsteeken kaersse draeghtse om den brandenden yver uyt te drucken, die de superstieuse meenen te hebben, haer laetende voorstaen datse Godvreesende zijn, wesende seer Religieux, gelijk de Hypocriten. *Want de Superstitie komt de Hypocrisie aldernaest, seyt Tiraquellus.* Maer dese Bedelaers gevoelen niet, datse berooft zijn van de Religie: en dat haere vrees, een schandelijke vrees is: want de Superstitie, gelijk *Polidorus Virgilius* seyt, is niet anders, als een onbeschaemde en een sotte Godsdienst, daer niet een stipken waerachtighs noch heylighs onder is: Want gelijk de waere Religie God eert en aenbid, alsoo vertoornt hem in 't tegendeel de Superstitie, diewelcke van 't spoor der Religie te schandigh afwijckt: Want de Religie, gelijk alle andere deughden, is gestelt tusschen twee snoode gebreecken, als tusschen de Superstitie en tusschen de Godloosheyd: Waer van d'eene deser gebreecken sondicht in al te veel, en d'ander in al te weynigh. *De superstieuse vreest meer als hy behoort, en de Godloose vreest niet met alle: gelijk F. Conanus seyt.* 't Welck oock met *Seneca* over een komt, seggende, *de Bygeloovigheyt is een sotte doolinge, en niet anders als een dienst van een valsch God, en gelijk de Religie God eert, alsoo schend de Bygeloovigheyt dienselven.* Dese dingen behooren alle Christenen te meer te vreesen, om dat dit gebruyck van de Heydenen is heer gekomen, gelijk men by verscheyden oude Poëten lesen kan, als by *Ovidium* in 't VII boeck *Metamorph.* te sien is, dat hy de fackels doopte in graften van swart bloet, en aldus besmeert stack hy die op beyde autieren aen, en suyverde den ouden Man driemaal met vier, driemaal met waeter, en driemaal met swavel. *Lucianus* in sijne t'saemenspreeckinge van *Menippus*, seyt, *In de middernacht voerden zy my stillekens totte reviere Tigris, reynighden en drooghden my af, en lichteden rontom metten fackel.* Noch laeger: *ondertusschen de brandende fackel houdende, niet meer met een stille mommelinge, maer kreet soo luyts keels als zy konde, roepende alle de Erynnes, Hecate en al de Nachtmerryen, en de doorluchtige Proserpine t'saemen.* Wesende eertijts dit heydendom vervreemt van het heylsaeme en salighmaeckende licht van onsen Salighmaecker, 't welck in alles en door alles uytbluscht de helsche en verderflijcke fackel van de Bygeloovigheyt. De Religie onderhout en eert den dienst Godes, daerentegen soo schentse de Bygeloovigheyt. De Godsdienstige

Bygeloovige, wort door dit kenteycken onderscheyden, om dat de superstitieuse Mensche, voor God schrickt; maer de waere Godsdienstige, vreest God met eerbiedigheyd, als sijnen Vader, niet als een Vyand. Waer van *Budaeus* in sijne Pandecten, door 't aensien van *Varro* een seer schoon onderscheyt maeckt, soo dat de superstitieuse menschen door dese schrick diese hebben van de Godlijcke macht, meenen datse oprecht Godvreesende zijn, brandende in de goede Religie: Maer zy bedriegen haer selve: overmits zy gantsch kout en bevroren zijn in den Godsdienst, verstrickt door de kille vrees, diese hebben: want het is niet genoegh datmen God door schrick bid, maer men moet hem te gelijk vreesen en beminnen, en met eenen vierigen yver eeren en ontsien. De tyrannen en overdaedige Menschen worden gevreesd, doch daerom worden zy niet bemint, maer ge-

haet, en over al doet men haer eere uyt vreesse, niet datmen haer dieselve doet uyt goeder herten, want men draeght tot dieselve geen Liefde: Maer God moetmen vreesen, doch met liefde, want wy moeten God nae het voornaemste gebod lief hebben, met een brandende Liefde boven alle dingen. Waer over de superstitieuse menschen, God niet beminnen, maer vreesen, alhoewelse door die vreesse vas en, en in de gebeden besigh zijn, met andere Godsdienstige wercken: doch daerom zijnse niet vierigh in de Religie, alhoewel zy 't van buyten schijnen, maer zijn veel eer uytgedooft en dood, wesende berooft van de brandende liefde tot God, tegens diewelcke zy dickwils kerckroof begaen, gebruyckende de heylige en welgeseyde dingen in een Godloos en vervloecht misbruyck, passende die op hunne bygeloovige inbeeldingen, om te vlieden 't geene zy vreesen, en om te verkrijgen 't geene zy hopen, tot voordeel en gemack van dit sterflijck leven. Waer over *Tiraquellus* met groote reden seyt, datse de *Hipocrisie* of Geveynstheyt gelijk is: en *Budaeus* beweert, datse oock voor Ketterye wort gehouden. *Plutarchus* seyt in sijn verhael vande superstitie, dat het nootwendigh volght, dat de Bygeloovige den Goden haet en vreest &c. 't is oock geen wonder, dat hy dien vreest, aenbid en eert, en by haere tempelen sit. Want wy sien oock datmen den Tyrannen eert en groet, en dat dieselve goude eerbeelden werden opgerecht, en dat van die, die hun heimlijck haeten en vervloecken. En hy bewijst in 't selve verhael, dat de Bygeloovige zijn de Godlooste van alle, en dat de Bygeloovigheyt is d'oorsprong van alle godloosheyt: sulx datse anders niet brandende kunnen zijn, van yver en van Godsdienst, alhoewelse vertoonen datse zijn ontsteken in den dienst desselven, zijnde nochtans de Bygeloovigheyt afgescheyden van den Godsdienst, gelijk *Augustinus* dat selve in 't IV boeck van sijne stad Godes en in 't VI boeck in 't lange vertoont. Want de Religie onderhout den waeren Godsdienst, maer de Bygeloovigheyt de valsche: gelijk *Lactantius* verhaelt.

Wy hebben oock onder dieselve slincker arm daer in zy de ontsteecken keersse hout, een Haese gemaect, om dat de schijnbaere yver der Religie, van de superstitieuse gemenght is mette schandelijcke vreesse, die hy in sijnen boesem verborgen hout, waer van de Haese een beeldsel is, staende aen de slincker syde by 't hart, om dat de superstitieuse menschen, 't herte klopt, gelijk de vertsaegde Haesen. *Cornificius* de Poet plagh de bloode soldaten, gehelme Haesen te noemen. En *Suidas* verhaelt, dat de Calabresen van *Reggio* waeren als bloode Haesen. Boven dat zijn oock de vertsaegde luyden superstitieux, want als zy eenen Haes over den wegh sien loopen, soo houden zy 't selve voor een quaed en ongelukkig voorteecken.

Zy hout in de rechter hand een circkel met Sterren en Planeten, alwaer zy met beschroomtheit en vreesse op siet. *Lucretius* seyt, dat de Superstitie is een overtollige en ydele vreesse van dingen die boven ons zijn, als van Hemelsche en Godlijcke, gelijk *Servius* verhaelt. Want dit is haer eygen, datse vreesse voor de Hemelsteycken hebben, doende een saecke liever op Woensdagh en Donderdagh, als op Vrydagh en Saterdagh, stellende d'eene dagh boven d'ander, en met een verkeerde ordre soo schrijven zy dien dagh de Planeet toe, dieder loopt. Welcke doolinge heergekomen is door de *Astrologie* of Sterraedinge, en hier van spruyt de Superstitie, gelijk *C. Rhodoginus* seyt: Dat dese vertsaegde Bygeloovige, de ydele Superstitie doch laeten vaeren, en de ydele vreesse der Sterren en Planeten: want zy kunnen noch goed noch quaed doen, maer sullen liever geloove geven aen den Vaeder der Waerheyd, als aen de Astrologen, diewelcke kinderen des leugens zijn; waer over *Ieremias* haer vermaent in 't X cap. *En wilt niet leeren nae de wijze der Heydenen, en niet vreesen voor de*

*teyckenen des Hemels &c. en laeger seyt hy, want zy konnen noch helpen noch
schaeden. en dieshalven seyt S. Gregorius, de Mensch is niet om der Sterren wille,
maer de Sterren zijn om des Menschen wille gemaect.*

Equita. Billijckheyt. nae de Medaglie van Gordianus.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, die in de rechter hand een weeghschaele hout, en in de
slinker een overvloets horen.

In 't wit wortse geschildert, om datse door

de oprechtigheyt van haer gemoed, sonder datse sich laet omkoopen, of door eygen baet bewegen, de verdiensten en gebreken van andere luyden oordeelt, dieselve beloonende of straffende, doch alles met vriendlijckheyt en quijscheldinge, 't welck door de weeghschael en overvloets horen wort uytgedruckt.

E q u i t a . *Billijckheyt, in veele Medaglien.*

Een Maeghdecken dat ontgort is, houdende met d'eene hand een Waeghschaele, die in den evenaer hanght, en met d'ander een elle of maetstock.

E q u i t a . *Billijckheyt, van P. Frat. Ignatius.*

Een Vrouwe die een Lesbisch liniael van loot in de hand heeft. Want die van Lesbien, bouwden met ruwe holle steenen, en maeckten die alleene glat van onder en boven, en om dat dese lijne van loot was, soo boogh sich dieselve nae de leeghte van den steen, sonder dat het daerom van sijn rechtigheyt iet verloor: alsoo buyght en neyght sich de Billijckheyt nae de menschlijcke onvolmaecktheydt, maer daerom wijcktse niet af van het Rechtsnoer der Gerechtigheyt. Dese beeldenisse is gemaect van *P. Ignatius*, Bisschop van Alatri, een treflijck Wiskonstenaer.

S o c c o r s o . *Bystant, Hulpe.*

Een gewapent Man, die een bloot swaerd in de rechter hand draegt, en in de slincker een eycken tack mette vruchten.

De Hulpe heeft twee voornaemste deelen: d'eene helpt en staet den anderen by met nootdruft en onderhoud des levens om den honger te verjaegen: en d'ander staet sijnen vyand tegen met geweld, tot behoudenisse van die geene die hy helpt. Daerom wort hy gewapent geschildert, om dat hy den swacken en behoeftigen sal helpen tegen al 't geweld der vyanden, en mette tack van eyckelen is hy gelaeden, om daer mede in den hongersnood onderstand te doen: want door 't behulp van dese vruchten, hebben de Menschen in oude tijden sich daer mede geholpen en gereddet. Want dese vrucht is *Iupiter* opgeoffert, om dat hy helpt en de geheele werelt bystaet, wesende *Iupiter* de suyvere en gereynighde lucht, waer door wy ons aessem haelen en leven.

A m a r i t u d i n e . *Bitterheyt.*

Om de Bitterheyt uyt te drucken, word van eenige een Dochter geschildert in 't swart gekleet, die in beyde handen houd een byekorff vol honig, waer uyt een plante van Alst komt opschieten, mogelijk daerom, wanneer wy zijn in de meeste voorspoet des levens, dat wy ons dan vinden in de meeste tegenspoet der fortuynen, of om dat wy alsdan kennen, alle de hoedanigheden van het tegenstrijdige, op datmen te beter en volkomender kennisse magh hebben van de soetigheyt, wanneer wy eenige uyt wendige Bitterheyt hebben geproeft; oock daerom, om dat men, by gelijknisse, door den Alst een bitter en stijfhoofdigh Mensch plagh uyt te drucken. Daerom seght *Ariosto*:

Men kent geen Vree noch achtse niet,

Voor datmen eerst den Krijgh besiet,

Blijdschap. *vide Allegrezza.*

Cecita delle mente. *Blindheyt des Verstants.*

Een Vrouwe in 't groen gekleet, gaende in een veld vol schoone bloemen, 't hoofd

neergeslaegen, met een Mol voor haere voeten.

Blindheyt word genomen voor de berovinge van het licht der oogen, en door gelijknisse soo wort het verstaen, voor de Blindheyt des Verstands: Daerom wort het ons van de Egyptenaers, door een Mol vertoont, gelijk *Orus Apollo* seyt. Het ander door het neerhangende hoofd, dat totte aerdsche en snel verganghijcke bloemen gebogen is, 't welck de Wereltsche dertelheden zijn, die ons gemoed aenlocken, en sonder eenige nuttigheden, besigh houden: want hoe veele goederen ons de bedrieghijcke Werelt belooft, soo is dat maer een weynigh aerde, die niet alleen onder de valsche hope van een korte Wellust is bedeckt, maer die ons oock brengt in groot gevaer van ons gantsche leven. *Lucretius* singht:

*In wat Blindheyt en gevaer,
Swerft de Mensche jaer op jaer.*

Ovidius singht mede:

*O wat heeft het blind verstand,
Duystre nachten aen haer hand.*

Vilta. Bloodigheyt.

Een Vrouwe die slecht gekleet, en in een slickrige plaetse op der aerde leyt, houdende in d'eene hand een Weehop, staende als of zy haer' oogen van der aerde niet dorst ophessen, ter syden staet een konijn.

Die Man wort bloode geheeten, die sich minder hout als hy vermagh, en die niet derf bestaen, 't geene hy met lof en eeren kan uytvoeren, sonder dat hy van die meeninge is af te brengen, en dat door 't kleyn vertrouwen dat hy heeft, dat het met de dapperheyt soude bestaen. En daerom is de bloodigheyt by een Vrouwe vertoont, die ter aerden leyt en qualijck gekleet is, want de Vrouwen beswijckt den moed gemeenlijck eerder als den Mannen, om iet treflijx uyt te voeren.

Het gescheurde kleed bediet, dat in een blood Mensch geen gedachten zijn, om het lichaem op te proncken, als twijflende, of zy haere staetigheyt en kleedinge in een staet sullen kunnen onderhouden, dieder toe vereyscht wort; of om dat het gemeene spreuckjen seyt,

*Den stouten 't luck brengt schatten an,
Den blooden stootse verr daer van.*

En om dat de Man geen stoutigheyt heeft van wegen sijne blodigheyt, om iets treflijx uyt te rechten, soo leyt dese Vrouw in slijck en dreck, met een vuyl en slordigh leven, sonder datse immermeer in 't licht komt, of tot kennisse van Menschen, die haer met noodtdruftige dingen mochten te hulpe komen.

De Weehoppe, wort van veele Schrijvers voor een seer snoode en vuyle vogel gehouden, sich met dreck en andere vuyligheyt voedende, als hebbende geen hert, om sijn kost met eenige moeyte te gaen soecken. Dat zy de oogen nederslaet, bediet haer kleyne hert en moed, gelijkmen daer van de werckingen sien kan. Het konijn is uyer natuere seer vuyl, gelijk veelen seer klaerlijck bekend is, die de natuere van dese dieren hebben beschreven.

Sceleratezza. Boeverye, Ondeughd, Schelmerye.

Een mismaeckt dwergghjen, scheel en bruynachtigh, met root hayr, hebbende een sevenhoofdige *Hidra* of Slange omarmt.

De mismaecktheyt des lichaems word genomen voor een gebreck der natuere. Want gelijk een Mensch die bequaem is goed te doen, sich nochtans ten quaede neyght, soo word dat quaed een boosheyd genaemt: Want dat selve quaed hangt aen den wille, door dien hy 't quaed verkiest door een ingewortelde aenwenst. Also wort dat een gebreck genoemt, 't geene niet is in een lichaem nae sijne proportie of maete, daerom wort de gedaente gemaelt, als hebbende gebreck aen de Natuere: van gelijcken doet men in 't tegendeel in een schoon lichaem, als de Deughd wort uytgedrukt. Want gelijk de Philosophen seggen, soo is de proportie of gelijkmaetigheyt van de schoone trecken des lichaems een uytbeeldsel van een schoon werckend gemoed: En gelijk het laecken sich past om den rugge, alsoo moeten oock de trecken en hoedaenigheden des lichaems passen mette volmaecktheyt der ziele: Waer over *Socrates* oock van gevoelen was, dat de hoedaenigheyt des lichaems en der ziele, een gelijcke overeenkominge hebben.

Scheel, lelijck, en van root hayr wort het

vertoont, om dat dese hoedaenigheden gemeenlijck in den Mensch iet gebrecklijx beduyden: Waer over *Martialis* seght:

*O Zoile 't is vreemd soo ghy zijt goed van aert,
Daer ghy zijt manck en scheel, swartmondigh, root van baert.*

Hy wort geschildert dat hy een sevenhoofdige *Hidra* omarmt, waer mede de seven dootsonden worden uytgebeeld: want soo 't gebeurt dat eene van dese hoofden wierden afgekapt, (daer nochtans wederom andere aenwassen) soo verkrijgen die dan wederom nieuwe kracht, om tegenstand te doen, die sich tegens haer souden willen opstellen. Aldus doet oock de boosheyd in 't lichaem, diewelcke, hoewelse van de deughd geheel schijnt te neder geslagen, niet te min, om datse meer hoofden by haer heeft, die door den wille, ten quaede zijn ingenomen, soo staetse terstont weder op, en komt met haere verkeerde werckingen, krachtiger en hartneckiger voor den dagh als oyt te vooren. Maer 't is ten laesten noodigh dat men de boosheyd geheel overweldige en overwinne, 't zy met tegen te staen of met te vluchten, als die geene die van den beginne des Werelts onsen eersten Vader bedrogen heeft, en als noch een verderf is van ons ellendige Menschen.

Stampa. Boeckdruckerye.

Een bedaeghde Vrouwe in 't wit, wiens kleed geheel aen ruyten verdeelt is, waer in de letteren van 't Alphabet staen, in de rechter hand salse een schalmeye houden, alwaer een letter-rol omgeslingert is, met het woort *ubique*, dat is *over al*; in de slincker salse een bloeme van *Semper Vive* hebben, met het woord *Semper*, dat is *Altijt*, van d'eene syde sal een Druckpers met allerleye Druckers gereetschap staen.

In wat grooter eere en waerdigheyt de konst der Boeckdruckerye is, daer van kan de geheele Werelt getuygen: Want uyt haer is de kennisse van het goed en quaed, van de deughd en ondeughd, van de geleertheyd en onwetentheyd, heergekomen: Door haer worden de Menschen onsterflijk, want aeler zy bekend was, waeren de eedele verstanden, als begraven, en veele wercken van doorluchtige Mannen vergaen; Waer over wy oorsaecke hebben, om sonder ophouden, Godt den Heere te dancken, datter, door een algemeene weldaed, Vinders van soo eedelen en hoogen Meesterstuk zijn gevonden, waer door sich het gerucht opter vlucht geeft, en met een heldere en lieflijke trompet aen de Werelt de verscheyden wercken van geleerde Mannen voor den dagh brenght. O! wat soudemen al kunnen seggen over de heerlijkheyt van de Boeck-Druckerye: en alhoewel ick soo stout ben, dat ick my bemoeye over soodanigen eedelen ontwerp te schrijven, soo ben ick ten hooghsten treurigh, dat mijn verstand daer toe te swack is, om eenige ontwerpsels, die bequaem zijn, om soodanigen hoogen lof, als haer toekomt, uyt te vinden. Ick sal alleen seggen, dat de eerste die dese konst gevonden heeft, gelijk *Polidorus Virgilius* verhaelt, is geweest *Ioan Gutbenbergh* een Duytscher, Ridder, diewelcke in 't Iaer 1442, of als andere seggen 1451, eerstmael de Druckery binnen de Stadt *Mentz* heeft in 't werck gestelt, hebbende oock gevonden de Druck-int, die de Druckers als noch gebruycken, en in 't Iaer 1458 isse van een ander Duytscher, met naeme *Conradus* in Italien gebracht, doch eerst te Romen, en van daer isse overal wonderlijck aengewassen en verbreyt. Doch *Iovius* seyt, dat niet de Duytsche daer af Vinders zijn, maer datse veel ouder is, als men meent, en van dat gevoelen zijn oock veele, door reden die zy geven van d'oude Medaglien, alwaer

de Griexsche en Latijnsche letteren ingedrukt zijn, te rugge settende de segels en andere oudheden met haere ommeschrijvingen. Nu, het zy dan soo 't wil, soo is die geene, die dese konst eerst heeft gevonden, een Man geweest van een hoogh en eedel verstand.

Bedaeght wortse gemaelt, om te vertoonen, dat de Meesters der Druckerye, behooren te wesen Mannen van verstand en oordeel, ten eynde haere wercken, in alle volmaecktheyt mogen gedrukt werden.

De witte kleederen, drucken uyt, dat haere wercken moeten suyver en net zijn, en de letteren van 't A B C in de percken, bedieden de letteren die in de kassen verdeelt zijn, om yder op sijn plaetse te vinden, om daer af een volkomen werck te maecken.

De Schalmeye met het woord *ubique*, is om de faem uyt te drucken, die de Druckerye doet om iemants werck over al te verbreyden.

De bloeme met het opschrift *Semper*; bediet de geduerigheyt die de Druckery aenbrengh, vergelykende dese met dat selve kruyd, 't welck door haer eygen aert geduerigh en altijd groen is.

De Druckpars wortter ter syden gestelt, mette Letterkas &c. wesende te saemen noodige wercktuynen van dese eedele konste; waer van dit dicht ter eeren is gesongen.

L o f s a n g h

Ter eeren de Eedele konst der loflijcker Boeckdruckerye.

Stemme: Polyphemus aen de strande.

I.

*Eele Geesten, en Beminders,
Kloecke Vinders,
Van de Konst der DRUCKERY:
Daer geen schoonder oyt sal leven,
Noch sal geven,
Meerder heerlijkheyd als ghy.*

II.

*Door u staen de gulde lichten,
Die noch stichten,
En omschijnen al dit rond:
Door u Konst zijn voortgekomen,
Al de Vromen,
Al de Wijsheyd diemen vond.*

III.

*Mannen door den tijd verstorven,
Als verdorven,
En al langh tot stof vergaen:
Hebt ghy van den Dood genesen,
Dat haer wesen,
Nu blinckt klaerder als de Maen.*

IV.

*Al der Princen, Priesters, Graven,
Armer Slaven,
Handel, daeden en besluyt,
Hoe de trotse Rijcken prallen,
En weer vallen,
Dat trompet ghy overluyt.*

V.

*Vromen diendy tot een spoore,
Maer den Dooren,
Zydy schrick en swaer verdriet:
Wie den Lauwer wil ontfangen,
Moet u langhen,
Stoffe, van 't geen is geschiet.*

VI.

Even als de Son haer straelen,

*Laet ghy daelen,
Oock u wijsheyd in 't gemeen:
Ghy verciert door uwe handen,
Alle landen,
En dat door u Konst alleen.*

VII.

*Dies moet elck u kranskens vlechten,
En die hechten,
Aen den Lauwer en den Wijn:
Want u Konst sal stadigh groeyen,
En frisch bloeyen,
Alsoo langh daer Menschen zijn.*

Aenmerckingen op de Konst der Druckerye.

Of wel de Schrijver deses Boex, uyt *Polidorus Virgilius* bericht is, dat de konst der Boeckdruckerye tot *Ments* by eenen *Hans Gutenberg* ontrent den Iaere 1442, of als andere seggen, in 't Iaer 1451 eerst soude zijn gevonden, soo is nochtans dese Schrijver, door onkunde, seer misleyt: doch wy sullen de waerheyt daer van wat klaerder ontdecken. Hoe ontrouwlijck eenen *Hans* sijns Meesters gereetschap heeft wegh gedragen, en sich heimlijcken te *Ments* nedergeset, daer van kan *Haerlem* van hand tot hand getuyghnisse geven: 't is dan *Haerlem*, dat, soo lange de Sonne haeren ringh sal ommeloopen, hier van de eere sal wegh draegen: Want eene *Laurens Ianssen Koster* Burger aldaer, van eerlijcken geslachte, is hier van in 't Iaer 1440 de eerste Vinder geweest, diewelcke, gelijk hy een scherpsinnigh Man was, veeltijts in 't Haerlemmer Bosch gingh wandelen, en aldaer verscheyden letteren uyt de boeckeschorsen gesneden, en te saemen gestelt hebbende, heeft daer van eenige spreucken gedrukt, en aen sijns swagers kinderen vereert: 't welck hem nae wensch geluckende, heeft allenskens grooter dingen bestaen, sulx dat hy dien vasten en tayen druck-int, daer by vond, waer mede hy groote tafereelen en formen mette voorseyde letteren heeft gedrukt. Waer van ick selve gesien hebbe, een boeck in Nederlandsche taele, geheeten *Spiegel onser Behoudenisse* in fol. tamelijck wel gedrukt, doch hy hadde doenmaels noch de

kennisse niet om op de weersyde te drucken, sulx dat de bladen, tusschen beyden wit zijnde, aen malkanderen waeren gepapt. Maer daer nae in sijne vindingen allenskens toenemende, heeft hy sijne stoffe, en 't geene daer aen gebrack, verbetert, sulx dat de konst door de winninge aenwassende, hy werck-gasten toestelde, die hem, onder eede, getrouwigheyt mosten beloven, waer onder oock eenen Duytscher was *Iohan* of *Hans* geheeten, diewelcke nae dat hy de konste van het letter-setten, gieten, drucken, en watter voorts toe-behoorde, seer wel hadde bespriet, heeft hy sijns Meesters gereetschap op Christ-nacht, terwijl al sijn Huysgesin het geboort-feest vierde, opgepakt, en hem 't selve dieflijk ontdragen, vluchtende over *Amstelredam* op *Ceulen*, en soo voorts nae *Mentz*, alwaer hy hem seecker houdende, heeft aldaer van sijne gestolen konste een rijck maeyssel verkregen, want hy heeft het Iaer daer aen, met even dieselve letters, die *Laurens Ianssen Koster* te *Haerlem* gebruyckt hadde, te *Mentz*, de *Grammatica Alexandri Galli* gedrukt. En aldus is dese konste verspreyt, en daer nae te *Romen* over gebracht. Wie hier over naerder wil zijn onderrecht, die lese de naerstige en geleerde opsoeckingen van *P. Scriverius*, die hy in sijne *Lauwer-krans*, ter eeren den Vinder, en der konst, in 't licht heeft uytgegeven.

Maer wat *Iovius* belanght, die de konste van Medaglien, oude opschriften en zegelen te snijden; als mede dese vindinge, den Griecten en Romeynen wel soude toevoegen, als of dieselve, dese konst al over lange soude zijn bewust, dat selve is meer belachlijk als bestraflijk; want soo dat alsoo waere, de geleertheyt en de naeme van soo veele overtreffijcke Mannen, wiens schriften de tijd en de nijd heeft verdonckert, soude als noch den Naekomelingh tot eene onsterflijkce roem uytblincken, en niet onderdruckt zijn gebleven.

Malignita. Boosheyt, Quaetaerdigheyt.

Een lelijcke bleecke Vrouwe, met kleederen als de roest, houdende een quackel, die 't hoofd ten Hemel gekeert, en de vleugels uytgespreyt heeft.

Lelijck wortse gemaelt, om dat de wercken der quaedaerdige lelijck en afschoulijck zijn, voor alle staetlijcke en burgerlijcke ommegangh.

De bleeckheyt bediet, dat wanneer de inwendige deelen besmet zijn door een quaetaerdige vochtigheyt, soo verspreyt het sich aen de uysterste deelen.

De verwe van 't kleed druckt uyt, dat gelijk de roest alle Metallen, waer oock dieselve by gelegen zijn, gestadigh doet verteeren, alsoo hout een quaedaerdige oock nimmermeer op, door sijnen boosen aert, om alle loflijkce en deughdlijcke wercken hinderlijck te zijn.

De Quackel bediet by den Egyptenaers quaedaerdigheyt, gelijk *Pierius* seyt, om dat zy is van boosaerdige natuere, want als zy heeft gedroncken, dan beroert zy, met haere beck en klauwen, het overblijfsel van 't waeter, sulx dat geen ander dier, daer van magh drincken. Ten selven eynde seyt Ezechiel XXXIV, den Ioden haere boosheyt verwijtende, *Wanneer ghy reyn water drinckt, soo beroert ghy het overblijfsel.*

Rivalita. Boelschap. Soeckt Mede-Boelschap.

Stupidita. Bottigheyt, Onverstandigheyt.

Een Vrouwe die de rechter hand op 't hoofd van een Geyte leyt, diewelcke het kruyd *Eringion* in den mond hebbende, selve in de slincker een Narcisbloem hout, waer mede zy oock gekroont is.

Bottigheyt is een traegheyt des Verstands of der sinnen, soo wel in 't spreken als in 't doen, en aldus bepaeltse *Theophrastus* in sijne zedelijcke merckteecken, en *Aristoteles* sijn Meester verschilt niet van dit gevoelen, als hy in sijne Zeedeleeringen seyt, *de Bottrick of plompert is voor een yder, en voor alle dingen vervaert, soo wel in 't doen als in 't spreken, sonder eenige naerstigheyt, en is soodanigh dat hy voor alle dingen bott en verbaest blijft.* En elders seyt hy in sijn Zeedekonst, de Bottrick praet over al daer 't niet te pas komt. Of de Bottrick is van d'eene syde in 't goede tegen de vlijtigheyt en naerstigheyt, en aen d'ander syde in 't quade onbeschaemt. Want de onbeschaemde is reuckloos en stout in alle plaetsen en tegen alles, soo wel in 't spreekken als in 't doen, maer de botte is kout en vreesachtigh, soo

wel in 't goede als in 't quaede, door de botheyt van sijn verstand en de traegheyte van de sinnen. De Botheyd is in de Menschen of uytter Natuere, of door toeval: uytter Natuere is die traeghe van sinnen, die van een grof verstand en van een versaeght gemoet is. Door toeval komtse in veelerleye manieren, of door kranckheyt, of door verwonderingh en verbaestheyde van een noytgehoorde saecke, die hy hoort of siet in andere, of proeft in sich selve, of van te groote spiegelinghe in de geleertheyt, staende die geene, die daer studeeren, soo vast op haere boecken, datse bot, onsinnigh en afwesigh schijnen. De Keyser *Claudius*, gelijk *Suctonius* verhaelt, was bot, onbedachtsaem, en als sonder memorie. De natuerlijke Botheyt wort overwonnen door de oeffeninge van de deughd, gelijkse door de leedighheyt aenwast, naedemael 't verstand in dieselve verdrooght en bot wort, en door de duysternisse der onwetentheydt verdonckert. *Zopirus* de gesichtkenner, voor *Socrates* gebracht zijnde, en van hem bekent, siende hem in 't gesichte, seyde, dese is van natueren bot, en plomp. De omstanders kennende de wijsheyde van *Socrates*, en dat hy alles dede met een scherp oordeel, begosten te lachen: Maer *Socrates* antwoorde, lacht doch niet, want *Zopirus* seght de waerheyde, want soodaenigh soude ick geweest zijn, indien ick mijn gebrecklijcke natuere met de oefninge van de Philosophie niet hadde overwonnen. Een spreekwoord dat van *Galenus* genomen is, daer *Mercurius* selve en de *Musen* hem niet kosten helpen. 't Welck tot eenen geseyt is, die boven maeten bot en onwetende is, willende seggen, dat hy soo plomp is, datter geen helpen aen is, want *Mercurius* selve, de vinder van de wetenschappen, en al de *Musen* soudent daer toe geen raed vinden: sulx dat de oefninge van de deughd en kennissen, bequaem is, het verstand op te scherpen, en de bottigheyt en plompheyt wegh te nemen.

Het Geytjen aen de slincker syde is een beeld van Bottigheyt. *Aristoteles* seyde in sijne Mensch-kenninge, dat wie oogen heeft, die de verwe, van wijn, gelijcken, is bot: want soodanige zijn den Geyten gelijk. Voorder seyde hy, wanneer yemant uyt een hoop Geyten eene by de hayren van de kinne treckt, alle de andere sullen als stom en stille blyven staen, en daer op kijken 't Kruyd *Eringion* dat het in den mond heeft, heeft een steel als een elleboge lang, met quasten en doornachtige blaeders, waer van ghy *Mathiolum* kont lesen, als mede *Plinium*. *Plutarchus* verhaelt, dat soo een Geyte 't kruyd *Eringion* in den mond neemt, sal het eerst selve, en daer nae sal de geheele kudde als dom wesen, ter tijd dat de Herder 't selve kruyd het Geytjen weder uyt den monde treckt.

De *Narcis* die zy in de slincker hand als mede op 't hoofd hout, is een bloeme die 't hoofd swaer en baloordigh maect, en daerom wortse *Narcisus* geheeten, niet na de fabel van den Jongman *Narcissus*, maer nae 't griex woord *Narce*, 't welck vadsigh en bot beteyckent: alsoo neemt oock de versierde Jongelingh sijn naem van *Narce*, want hy sich in de fonteyne spiegellende, hem sulcke verwonderinge over sijne gedaente inbeelde, dat hy daer over versmolt en in een bloeme keerde: en terwyle hy sich verwonderde, scheen het een marmore beeld. *Plutarchus* seyde datse van 't Griex *Narce* komt, en maect de leeden vadsigh: Waer over *Sophocles*, de *Narcis* naemde een oude kroone van de groote helsche Goden, te weten van de Dooden.

Indocilita. Bottigheyt, Onleersaemheyt.

Een Vrouwe met een root aengesicht, leggende op der aerde, houdende in haere slincker hand den toom van eenen Eesel, die daer by staet, leunende met haer rechter

elleboge op een Swijn, dat oock ter aerden leyt, hebbende op haer hoofd een swart hulsel.

Op de aerde leggende wortse gemaelt, om dat de Bottigheyt met bequaem is op den wegh des Deughds te wandelen, maer staet altijd traeghlijck by de vertoonde onwetenheyt, die door den Eesel is uytgebeelt. Insgelijx maelen de Egyptenaers den Eesel met den toom in den mond, mede voor de onleersaemheyt af, als een beest dat seer onbequaem is om wat te leeren. En door dese reden seggen de Sterre-raeders of *Astrologi*, dat als een Mensch geboren wort onder den 16 graed van *Leo*, dat het als een voorteecken is, van sijne onbequaemheyt in 't leeren, versierende, dat alsdan een Eesel geboren wort met den toom in de mond.

Zy leunt op 't Vercken, want gelijk *Pierius* seyt, soo is dit dier, boven alle andere, sonder sinnen en onleerlijck, en niet als andere dieren, die terwijlen zy leven, noch eenige besondere neerstigheyt hebben.

Het swarte hulsel dat haer hoofd deekt, vertoont, dat, gelijk dese verwe nimmermeer ander verwe aenneemt, dat oock alsoo de onleersaeme is, wesende duchtigh noch bequaem om eenige onderwijsinge en leeringe aen te nemen, noch daer is geen soo kloecke leermeester, die haer van dese vuyle en snoode dingen tot hooger saecken soude kunnen trecken.

Architettura. Bouwkonst.

Een statige Vrouwe van een bedaegt ouder, mette mouwen totten elleboge toe, opgestroopt, in 't weerschijn gekleed, hebbende in haer eene hand een loodlijne, winckelhaeck en passer, en in d'ander hand een teyckeningh of ontwerp van een groot gebouw, naer de Geometrische of Wiskonstige maniere afgedeelt.

Vitruvius seyt, in de beginselen van sijn werck, dat de Bouwkonst, is een kennisse die met verscheyden wetenschappen verciert is, door wiens middel alle andere konsten worden volmaeckt. *Plato* plagh te seggen, dat de Architecten of Bouwmeesters boven die geene zijn die sich in de konsten oefnen, want dit is haer eygen ampt in de konsten te leeren, te bewijsen, te onderscheyden, te beschrijven, te bepaelen, te oordelen, en anderen de maniere daer van te leeren. Daerom moetse alleene de leeringen van de Geometrie en Arithmetique hebben, om dat daer van alle andere konstwercken haer eedelhuyt moeten ontfangen. Hierom houtse het quadrant en de passer, als instrumenten van de Geometrie, en de getallen, die totte Rekenkonst behooren, die zy in de vlacke plante, die zy in de hand heeft, gebruyckt. Het waterpas of drijflood, bediet, dat een goed *Architect* altijd sijn oogh moet hebben totte opmerckinge van 't centrum of middelpunt, waer uyt de vaste stellinge van alle dingen, die eenige wichtigheyt sullen hebben, moeten gepast worden; gelijk men klaerlijck sien kan in de konst van dat eedele verstand, van den Ridder *Dominicus Fontana* en *Carolus Madernus*, Mannen van groot oordel en waerdigheyt, ter syden stellende veele andere, die meerder lof, als het mijne, waerdigh zijn.

Van bedaeghd Ouder wortse gemaelt, om de Manlijcke ervaerentheyte en de hoocheyte van de swaerwichtige wercken te vertoonen: en het weerschijne kleed, is de eendrachtige veranderinge van de dingen, die in dese konst het oogh vermaeckt, gelijk de schoone Musicale stemme aen de ooren doet. De bloote armen bedieden het werck, dat hy totte Bouwkonst doet; behoudende alsoo de naeme van de konst en van 't konst-stuck.

Architettura Militare. Krijghs Bouwkonst.

Een Vrouwe van manhaftigh ouder, adelijck met veelerleye verwen gekleet, die aen den hals een goude keeten sal draegen met een schoone diamant, zy sal in de rechter hand houden een Compas, om de gelegentheyte af te meeten, en in d'ander hand een tafereel, daer een seshoekige Vestinge op geteyckent is, welcke maniere voor de volmaeckteste, onder alle, wort gehouden: daer boven op sal een Swaluwe staen, en op der aerde een spaede en houweel.

De Vestingbouwinge is nergens anders toe gevonden, dan dat sich weynige tegens veele, mogen beschermen, als mede om de volcken te breydelen, en de vyanden buyten de palen te houden: en daerom is de sterckenbouwinge niet alleen gehouden voor een konst, maer voor een groote wetenschap: want zy is die geene, die soo wel ondertast, wat totte bescherminge als totte aenrandinge noodigh is, soo wel om den Prince als het Volck, te gelijk, te beschermen.

Van manhaftigh ouder wortse vertoont, want daer in is de waere kennisse van wijsheyt, waer in 't gemeene beste en de bescherminge noodigh is.

Het eedele kleed van veele verwen, bediet de verscheydentheyt van veele vindingen, die in de krijghskonst bestaen.

De goude keeten mette diamant wort haer gegeven, om dat gelijk het goud, onder alle metallē, het eedelste is, soo is de

Krijghs Bouwkonst, onder alle vernuiftigheden, van de meeste waerde en kracht: En gelijk de diamant, onder alle eedele steenen de hartste en vaste is, soo is oock de Vesting bouwinge, het eedelste juweel van een Prins, als 't geene hem versekerd voor den aenval der vyanden.

Zy hout mette rechter hand het Compas, 't welck gedeelt is in drie hondert en sestigh graeden, met het bewegen door den seylsteen, waer door men dan werckt, soo nae de winden, als door de gelegentheyd, waermen eene Vestinge wil toestellen: en is oock waer door men 't plat neemt van de Vestinge.

Het tafereel waer op de Swaluw staet, druckt uyt, dat als men een Vestinge wil toestellen, men de gelegentheyd wel sal overwegen, en den grond wel vatten, en datmen daer op 't ontwerp, 't welck het werck van soo grooten gewichte vereischt, sal toestellen, en daer in volgen de Swaluw: Want *Pierius Valer.* heeft daer door een Man willen uytdrukken, die scherpsinnigh en tot het bouwen geheel was genegen, en die groote gebouwen hadde ontworpen, als oock Sloten, Steden en andere van konst en verstand.

De spaede en 't houweel worter ter syde gestelt, want dit zijn de eerste wercktuigen om te vestigen: als die geene daer men de graften en de gronden mede begint, en daer men de loopgraven mede toestelt, om de schanssen van de vyanden te bespringen.

Crapula. Brasserie.

Een vette, lelijke en qualijck gekleede Vrouwe, mette mage geheel bloot, hebbende 't hoofd totte oogen toe verbonden, houdende in de hand een Leeuwskop, die metten muyle open staet, ter aerden sullen eenige doode Vogels leggen, als mede pasteyen en andere dingen.

Zy wort lelijk gemaelt, om dat de Brasserie de gedachten der Menschen verwijft en t'onder hout, besorgende alleen wat de smullerye en de keucken aengaet.

Armlijck wortse gekleet, om te vertoon en dat de Brassers meestendeels menschen zijn, die alle nettigheyt verachten, en alleen passen op de vette keucken, en om 't buyckjen te vullen, zijnde daer over beroyt van deughd, streckende haere gedachten niet verder als nae dese smullerye.

De bloote mage vertoon t, dat de Brassier van een gesonde aert moet zijn, om alle veranderinge van spijs te verteeren. En daerom is hem 't hoofd verbonden, alwaer de dampen opstijgen en 't hoofd beswaeren.

De vettigheyt is een werckinge, die door de Brasserie wort veroorsaect, en die niet om eenige moeylijckheyt denckt, waer door het aengesicht mager wort.

De Leeuwskop is een oud beeld van de Brasserie, want dit dier vult sich soo overvloedigh op, dattet daer nae wel drie dagen kan vasten, en door sijn quade verduwinge, soo stinckt hem den asem altijd, gelijk *Pierius* verhaelt.

De doode vogelen en pasteyen, &c. worden genomen voor dingen, waer in sich de Brassier vermaect.

Crapula. Brasserie.

Een Vrouwe in 't groen, die qualijck gekleet is, doch sal vet zijn, uyten rossen, en sich leunen mette rechter hand op een schild, waer in een taefel met veelerhande

spijsse geschildert is, met een omschrift *Vera felicitas*, dat is waere gelucksaligheyt, d'ander hand salse op een Vercken houden.

De Brasserie is een werck van gulsigheyt, en bestaet in veelheyt en hoedanigheyt van spijsse, en plagh gemeenlijck te heerschen in grove en botte Menschen, die niet anders weten te bedencken, als dingen, die de sinnen niet raecken.

Met groen wortse gekleet, om datse een gestadige hope nae veranderinge van spijsse heeft, om 't leven van tijd tot tijd, in vrolijckheyt door te brengen.

Het schild, nae de voorseyde maniere, is om het eynde, van die geene, uyt te drucken, die totte Brasserie is genegen, te weten de Smaeck, diewelcke zy geloven dat de gelucksaligheyt van dese Werelt mede brengt, gelijk *Epicurus* seyt.

Het Vercken is van veele Schrijvers, voor de Brasserie genomen, om dat het nergens anders om denckt, als om te schocken, en terwijle het de vuyligheyt uytendreck op eet, soo steeckt het sijnen kop niet op, sich nimmermeer te rugge keerende, maer soeckt altijd voorwaerts, om beter spijsse te soecken.

Fragilita. Broosheyd.

Een Vrouwe die in yder hand wat *Cicuta* hout, 't welck *Virgilius* in sijne Ossestal, broos naemt. Waer toe alle dingen kunnen vergeleken worden, die den naem van broos hebben.

Fragilita. Broosheyd.

Een Vrouwe met een dun kleed, hebbende in de rechter hand een tack van *tiglio*, en in de slincker een groot glas dat aen een draet hanght. De draet paster oock wel toe, om datse snellijck breeckt. De *tiglio* wort van *Virgilius* oock daer toe gebruyckt. Van 't opgehangen glas aen een dunne draed, daer van is niet noodigh datmen verklaeringe doe, om dat het glas luchtigh is, en lichtlijck breeckt. Van gelijkken is oock het Vroulijcke geslachte broos: waer van men het eene met het ander kan vergelijken.

Fragilita Humana. Menschlijke Broosheyd.

Een Vrouwe met een mager en benauwt aengesicht, die armlijck is gekleet, houdende met beyde handen, veele watertacken of kegels, die 's Winters aen de huysen hangen. Welcke waterkegels van de oude Egyptenaers, als *Pierius* seght, voor de Broosheyd van 's Menschen leven waeren gestelt. 't En soude oock niet onbequaem zijn, dat men haer, om de oude Iaeren beter uyt te drucken, maeckte, datse gekromt op een swack riet leunde, 't welck een recht teycken is, soo wel van de Broosheyd als van d'Ouderdom: Want als een Mensch daer toe geraeckt, soo treft hem oock de minste quetsinge, waer van hy dickwijls sterft, en daer onder blijft leggen. Eenige beelden de Menschlijke Broosheyd, en niet sonder reden, by de Waeterbobbels af, die wel een weynigh in 't oog schijnen, maer terstont wederom verdwijnen.

Seditione Civile. Burgerlijck Oproer.

Een gewapende Vrouwe mette spies in de rechter hand, en in de slincker een Eyckentack, voor haere voeten sullen twee honden staen, die malkanderen aenblaffen: en de tanden sien laeten.

Geen ander saecke verweckt de oproeren, oorlogen en Burgerlijcke oneenigheden, als het lichaem met sijne lusten en begeerlijckheden: alle oorlogen, komen voort, om datmen Rijckdom soeckt te verkrijgen, en men soeckt de Rijckdommen met geweld om 't lichaem te dienen, en 't selve gemack aen te doen: en daerom soeckt men, om sijne lusten te versaedigen, de wille en genegentheden nae te jaegen, die dan oock van de sinnen worden opgestooct, 't zy door hoope van Rijckdom, of om de Liefde van sijn Beminde, of om staetsucht van te heerschen, of om voorwendinge van hooghey: niet willende voor yemant wijcken, maer elck den loef afstrijcken. En door sulcken middel, komen de Burgers den gerusten Staet des Vaderlants te verwarren, saeyende door de stadt misverstanden, gevende sich door een verweckt oproer in de wapenen. Daerom is zy oock gewapent gemaelt. Van dees oproer behoort sich een yder goet Burger te onthouden, om de gemeene rust

wille, en dieselve geheel uyt te roeyen, gelijk *Philostratus* seght. Derhalven is het een godlose saecke, dat de Burgers, onder haer selve quaed en schelmerye bedencken, gelijk *Homerus* seyt. *Solon* is voorwaer in sijne Wet niet te prijsen: wanneer hy een Man oneerlijck acht, die hem niet op d'een of d'ander syde voeghde, wanneer der een Burger oproer ontstonde. Waer van *Plutarchus* aen *Apollonium* gedenckt. En in sijne verhandelinge van 't gemeene beste, seyt hy, Men magh niemand beschuldigen, van dat hy sich niet wil voegen nae d'eene syde, om geweld te doen, hem afsonderende van de Burgeren: Maer veel eerder is een gemeen Burger te beschuldigen, die den oproer helpt stijven: En men behoort dien Man niet te lasteren, om dat hy aen der oproerigen ellende geen deel heeft: Want het blijkt dat die Man, sich in 't gemeen, over den ongeluckigen toestand der Burgeren, bedroeft. En men behoort, seyt *Plutarchus* daer voor al nae te trachten, datter nimmermeer oproer soude mogen komen. En dit is als een Burgerlijcke gauwigheyt voor een groot en heerlijk werck te achten. Daerom behoort een Burger sich in 't begin tusschen de verschillen te stellen, alhoewel die maer particulier of besonder zijn, op datter onder den Burgeren geen oproer geschiede: Want men komt van de particuliere of besondere dingen totte algemeene. Oock komt niet alle brand uyt de groote huysen, maer dickwijls ontsteect een verachte vonck of kaersse wel een geheel huys, 't welck daer nae tot een algemeene schaede uytbarst. Dierhalven voeghter *Plutarchus* by, *dit alleene gebreecker aen een politic Burgerlijck Man, dat hy sijne Burgeren van plichts wegen, eendracht en onderlinge vriendschap leere gebruycken, en dat hy daer nae trachte, dat alle twisten, tweedrachten, oproeren en vyandschappen mogen te niete gedaen en uytgeroyt werden.*

De tack van Elce of eycken die zy in de slincker hand hout, wort voor een beeld van Burgerlijck oproer gestelt, om dat dese boomen sich tegens malkanderen stooten en slaen, ter tijd toe dat zy breecken. Waer over *Aristoteles* door 't aensien van *Pericles* seyt, *dat de Beotiers dese Eycken gelijk waeren: Want gelijk sich dieselve onder malkanderen verscheurden, alsoo sloegen sich oock de Beotiers onder malkanderen.* Door welcke beeldenisse wierde verstaen, dat gelijk dese boom groot, sterck, vast, dick, hart en swaer was om te houwen, en mette bijl te kloven, dat zy niet te min, sich onder malkanderen stootende, lichtlijck braecken. Alsoo was mede een Republique, hoewel die oock voorsien en bevestight is, niet lichtlijck door 't swaerd, noch met vyandlijcke macht te winnen, maer als sich de Burgers onder malkanderen stieten, dan vallen zy lichtlijck, en worden geheel, door den Burgerlijcken oproer, te gronde geworpen.

De Honden, die voor haere voeten, malkanderen aenblaffen, dienen tot een beeld van een Burgerlijck oproer, en alhoewel zy beyde Huys-dieren zijn, en van eenderleye aert, niet te min zijne gewoon, malkanderen aen te blaffen en te plockhayren, 't zy om de spijse, of om de jalousie van de Vrijster, en om sich te tergen, blaffen zy ten laesten en laeten haere tanden sien, niet willende d'een den anderen wijcken: Alsoo oock de Mannen, die, alhoewelse huysgenoten in eene stadt zijn, komen door de geseyde reedenen in twist en verschil, stroyende in haer Vaderland schadelijcke oproeren van Burger twisten, even als dolle beesten en huyshonden, dorstende nae haere medeburgers bloed, die van alle Menschen voor onbeschaemde stoute en boose Menschen worden gehouden. Waer over *Cicero* seyt in de Oratie voor *Sestius*: *Dese worden quaede en schadelijcke Burgers geacht, diewelcke de gemoederen der Burgeren tot oproer verwecken.*

Vnion e Civile. *Burgerlijcke Eendracht.*

Een Vrouwe van een vrolijk opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, die met een Mirthekrans omwoelt is, en in de slincker hand houtse het vischken *Scarus*.

Eendracht is een bewaerster der Steden: Want *Augustinus* seyt in sijne Stadt Godes, dat een Stadt niet anders is, als een menichte van Menschen, die in Eendracht zijn vereenight. En genomen, dat dese Stadt tweedrachtigh wort, soo sal daer scheuringe en d'ondergangh desselven, uyt voortkomen. Van hoe groote kracht de Eendracht zy, kan men door de Historie van *Scilurus*, den Koningh der Schyten, leeren, die sijne t'ach-

tigh Soonen, wanneer hy nu soude sterven, liet voor sich brengen, en beval een yder dat hy eenen omwoelden bossel met pijlen soude breecken. Maer als een yder, sijne onvermogentheyte te kennen gaf, trock hy die, als nu half stervende, van een, en brackse alle lichtlijcken van malkanderen, seggende: *O Soonen! Indien ghy u macht eendrachtelijck te saemen voeght, soo suldy sterck zijn, maer soo ghy dieselve door tweedracht van een ander scheurt, soo suldy lichtlijck worden overheert.* Dese raed van *Scilurus* is oock ten hooghsten in eene Burgerlijcke regeeringe noodigh. De Eendrachtigheyt der Burgeren, brengt altijd aengenaemheyt en soetigheyt, min noch meer als een instrument met veele welgetoonde snaeren, en een geluyt van veele stemmen, een lieflijcke overeenstemminge maecken.

De Olijftack met de Mirth omwoelt, is een teycken van welbehagen, en wort genomen voor de onderlinge Eendracht en lieflijcke Vreede der Burgeren: Naedien dese boomen, door de Natuere vereenicht zijnde, in onderlinge liefde, haere wortelen, door verwisselende omhelsinges, in malkanderen slingeren: En de Mirthe tack, door den Olijfboom met een aengenaeme vereeniging, gespreyt zijnde, beschermt den Olijfboom, op dat haere vruchten noch door de stercke kracht der Sonne, noch door 't geweld der winden, beschadicht worden: ten eynde zy haere teedere en soete rijpheyte verkrijgen: Alsoo behooren oock de Burgeren door vriendelijcke omhelsinges en broederlijcke Liefde vereenicht te zijn, op dat zy een lieflijcke ruste en aengenaeme welvaart verkrijgende, malkanderen voor alle quaed mogen beschermen.

De visch *Scarus* vermaent ons oock totte Eendracht, om door onderlinge Liefde vereenicht, en met een vaerdigh gemoed greeet te zijn om andere te helpen: En dit mercken dese Visschen, dat wanneer d'eene Visch den angel insloekt, soo sal d'ander Visch terstont komen en den draet in stukken bijten, of soo die in een net verstrickt zijn, soo sal d'ander Visch, sijnen steert nae den andren gevangen Visch keeren, die dan daer in bijt: en als d'ander Visch dit gevoelt, soo treckt hy hem met een groote snelligheyt door de Masken, gelijk 't selve *Plutarchus* verhaelt. Met gelijcke onderlinge genegentheyte en liefde, behooren oock de gemoederen der Burgeren te wesen, die onder malkanderen vereenicht zijn: niet om malkanderen onder te dompelen, maer om malkanderen te verlichten, en van het onweeder der ellenden en vervolgingen te verlossen: Welcke Godsdienstige plichten, de herten der Menschen verbinden, waer door de gemoederen grootelijck vereenicht blyven: Waer uyt dan het lichaam der stad, groote aenwas en kracht, geduerende dese Burgerlijcke eenigheyt, geluckigh sal genieten.

De vier Complexien, Aerten of Eygenschappen van den Mensch.

Colerico. Colerico of d'oploopende Natuere, door 't vier afgebeeld.

Een mager Ionghman uyten geelen, met een wreed opsicht, wesende bynae naect, houdende in de rechter hand een bloot geweer, vaerdigh staende om te vechten. Van de eene syde sal een schild op der aerde staen, alwaer een vlamme viers in 't

midden geschildert is, en van d'ander syde een wreede Leeuwe.

Mager wort hy geschildert, om dat *Galenus* in sijne grondstellingen seyt, dat de hette in hem d'overhand heeft, diewelcke oorsaecke wesende van sijne drooghte, soo wortse door de viervlamme uytgedrukt.

De geelachtige verwe, bediet, dat de heerschappie van de vochtigheyt des lichaems, sich dickwijls aen den huyl openbaert. Waer uyt het komt dat de witte verwe het *Phlegma* of slijm bediet, de geele het *Colera* of de galle, dat is de korsele. Het roode, met het wit vermengt, de *Sanguine* of blygeestige, en het doncker bruyn, de *Melancolie* of swaermoedige aert, nae dat *Galenus* verklaert.

Met een wreet gesicht wort hy gemaelt, wesende dit de eygen aert van *Colera*: 't welck *Ovidius* in sijne Minnekonst aldus aerdigh uytdruckt:

*Van boosheyd swelt hy om den kop,
En 't swarte bloed stijght d'aders op:
Sijn oogen flickren als een vier,
Soo fel als Stangh of Tygher dier.*

't selve seght *Persius* mede.

Het bloote swaerd, en de vaerdigheyt om te vechten, druckt niet alleen uyt dat de *Cholerique* genegen is tot twist, maer oock tot alle andere wercken, gelijk oock door de viervlammen wort te kennen gegeven, wesende dit het vier eygen, alles te vernielen en te versmelten.

Een Jongelingh by nae naeckt, wort hy gemaelt met een schild ter syden, overmits hy gedreven zijnde door een geweldige drift van 't gemoed, hy niet eens let op sijne bescherminge, maer geeft sich sonder oordeel en overlegh in alle gevaer. Daerom seght *Seneca*: *Het is een gebreck in de jonge luyden, datse haere tochten niet kunnen breydelen.* En daerom seght *Avicenna* seer wel, wanneer de daeden werden overgeleyt met rijpheyd des verstands, soo zijn 't teyckenen van een volmaeckte natuere: maer als zy met een barst of geweld, sonder overlegh, geschieden, soo is 't een teycken van groote hette of brand.

De Leeuwe worter gestelt om de wreedheyt en moedigheyt van 't gemoed uyt te drucken, voortkomende door de oorsaecken alreede geseyt, daerom wort geseyt dat de *Cholerique* den verstoorden Leeuwe gelijk is, als *Alciatus* mede verhaelt. Boven dat, is de Leeuwe van Natuere grootmoedigh en mild: van gelijcken wanneer dese de middelpaelen overtreden, soo worden zy verquistende, gelijk de Schole van *Salerne* in haere dichten te kennen geeft:

*De korsele Natuer wil yder een verheeren,
Sijn vraeten, langh gestreckt, en geestigh in het leeren:
Verquistend en seer groots, loos, schalck, oock stout en licht,
Bedrieghlijck, snel en heet, en geel in 't aengesicht.*

Sanguigno of Blygeestige, door de lucht afgebeeld.

Een blygeestigh lachend Ionghman, met een krans van verscheyden bloemen op 't hoofd, poeseligh van lichaem, en boven dat blonde hoofdhayren, met roode en witte verwe in 't aengesicht gemengelt, slaende op een Luyte: en door 't herdrayen van de oogen ten Hemel, geeft hy te kennen dat het vier en de sangh hem aengenaem is. Aen d'eene syde sal een Geyte staen met een bos druyven in den mond, aen d'ander syde een opgeslagen Musijck-boeck.

Een vrolijck lachend Ionghman met een

bloemekrans wort de *Sanguine* geschildert, want in die geene daer het gemaetighe en volmaecte bloed de overhand heeft, daer uyt komen de suyvere levendige en scherpsinnige geesten voor den dagh, waer uyt de lach en vrolijkheyt voort komen, oversulx soo zijne vermaecklijck en boertigh, beminnende het speelen en singen gelijck *Hippocrates* seght.

Dat hy vleesachtigh en poesel is, bediet, dat door de mededeelende kracht die in de *Sanguine* seer sterck is, een poesel en vet lichaem voort komt.

Met root en wit is hy gemaelt, om dat *Avicenna* seyt, dat dese verwe de overvloed van 't bloed uytdruckt, en daerom seght *Galenus*, dat de vochtigheyd diewelcke in 't lichaem de overhand heeft, de verwe aen 't vlees geeft.

Het Geytjen met een bos druyven in den mond, bediet dat de *Sanguine* tot *Venus* en *Bacchus* seer genegen is. Door *Venus* wort de Natuere van 't Geytjen verstaen, wesende dit dier seer totte geylheyd genegen, gelijck *Pierius* seght. En door den Druyvetros wort *Bacchus* verstaen: Waer over *Aristoteles* in sijne XXXI voorstellinge seyt, dat dit in de *Sanguine* gebeurt datse veele saedts hebben, 't welck oorsake is van de Minnelusten: gelijckmen oock in de dichten van de Schole van *Salerne* kan lesen.

*Sijn vet en mild, vol lach, nieuwsgierigh en vol jeugd,
Dies Venus is haer lust en Bacchus hare vreugd:
Blygeestigh, wel ter tael, snel, listigh en goedaerdigh,
Vol Geest, stout, bloosigh, vroom, in alle konsten vaerdigh.*

Flegmatico de Doffe, door 't waeter afgebeeld.

Een Man grof van lichaem en wit, die sittende, met een Dassenhuyd gekleet is, houdende beyde handen in den boesem, en 't hoofd scheef, 't welck met swart laecken omwonden, hem, by nae, de oogen bedeckt, en ter syden sal een schildpadde staen.

Vet word hy geschildert, om dat gelijck de dorheyt van 't lichaem heerkomt van de hette, alsoo komt de vettigheyt van de koude en vochtigheyt, gelijck *Galenus* seyt.

Met een Dassehuyd is hy gekleed, om dat, gelijck dit dier seer slaperigh en luy is, alsoo is de *Phlegmaticus* mede, hebbende weynigh geest of lust, onderdruckt zijnde van te veele koude, die in hem de overhand heeft: Waer uyt het komt dat hy oock weynigh bequaem is totte geleertheyd, hebbende een bot en traegh verstand, en onduchtig om 't geene over te dencken, dat hem soude mogen oorsaecke geven, om sich te verlichten van de slechte en verachte dingen: en daerom wort sijn hoofd met swart laecken omwonden.

Het neerhangende hoofd vertoont hy, om dat hy luy, slof, en traegh is in de werckingen die 't verstand aengaen, gelijk mede in andere dingen die tot het lichaem behooren, even als de Schildpadde, die aen sijne syde staet. 't Welck mede door de Schole van *Salernen* seer wel wort uytgedruckt:

*Het koude doffe vocht, maeckt domm' en traege sinnen,
Swaerlijvigh, loom van gangh, en slaeperigh van binnen:
Onlustigh totte konst, en leedigh, logh van geest,
Vol slijm en vuyle quijl, en siet nae 't bleecke meest.*

Malenconico of Swaermoedige, door de aerde afgebeeld.

Een duyster bruyn Man, staende mette rechter voet op eenen *cubus* of vierkanten steen, die in de slincker hand een opgeslagen boeck hout, waer in hy leest, hebbende den mond met een band gesloten, en mette rechter hand heeft hy een toegebonden Beurse, en op 't hoofd een eensaeme Musch.

De band die hem de mond toesluit, bediet stilswijgentheyt, die daer plagh in de melancolijcke te heerschen, wesende dese van natuere kout en drooge, en gelijk de hette klapachtigh maect, alsoo is in 't tegendeel de koude oorsaecke van de stilswijgentheyd.

Het opgeslagen Boeck en de opmerckinge totte studie of leesinge, bediet, dat de Melancolijcke totte studie seer genegen is, en daer in wil voortgaen, vliedende anderer luyden geselschap. Dies seyt *Horatius* in sijne brieven:

*Zy vluchten uyte Steeden heen,
En gaen in 't bosch en 't veld alleen.*

En daerom wort een Musch, die eensaem leeft, op sijn hoofd gestelt, vermits dese vogel in woeste plaetsen alleen leeft, sonder by andere vogels te komen.

De toegesloten Beurse, bediet de gierige Natuere, die in dit volck veeltijts plagh te heerschen. Dat hy op eenen vierkanten steen sit, daer mede wort te kennen gegeven, dat de Melancolici haere inbeeldingen swaerlijck kunnen versetten, maer blijven, als een steen, onbeweeghlijck op haer voornemen; gelijk sulx mede de Schole van *Salernen* getuyght:

*De swaergedruckte Mensch van sorge neergebogen,
Vol suchtens, vol gepeins, met neergeslagen oogen,
Vol waeckens, overleghs, vol nijd, vol schrick en smart,
Vol valscheyt en vol anghst, siet meerendeels nae 't swart.*

Comedie . *Blygeestigh spel.*

Een Vrouwe als een Heydensche Bedelaerster, doch met verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Schalmeye of Cornet, om Musijck te speelen, en in de slincker een Momaengesicht, hebbende aen de voeten, socken.

De verscheidenheyt der verwen, vertoonende verscheyden handlingen, die in dese slagh van Poësie werden uytgedrukt, die het oogh van 't verstand niet weyniger vermaecken, als de verscheyden verwen de lichaemlijcke oogen verlustigen, om daer door uyt te beelden alle toevallen van 't Menschelijck leven, soo van deughden, ondeughden, als wereltlijcke eygenschappen, en dat in alle slagh en hoedanigheyt van Volckeren, behalven den Koninghlijcken staet. En dit wort door de socke uytgedrukt, die van de Oude, in haere Comedyspeelen wierden gebruyckt, om te vertoonen de middelmaetigheyt van stijl en van de persoonen, die in dese handlingen wierden uytgevoert.

De Comedie heeft lichte voorstellingen en swaere handlingen, en daerom wortse als een Heydens Bedelaerster gekleet, om dat dit Volck seer breet is in 't beloven, en een ander goed geluck te voorseggen, 't welck zy swaerlijck, door haere eygene armoede, een ander konnen mededeelen.

De Cornet en de Mom gebruyckten de Oude in haere Comedien, en zy hielden

d'eene voor een Harmonie of gelijkstemmigh geluyt, en d'ander tot een navolginge. De socken waeren der Comedyspeelders schoeysels, als geseyt is.

Comedia.

Een bedaeghde Vrouwe met een eedel opsicht, die een fluyte in de hand heeft, en socken aen de voeten, hebbende op 't hoofd veele krullen en swieren, die seer verwart zijn met knopen, met een opschrift *describo mores hominum*. Ick beschrijve de zeeden der Menschen.

Comedia Vecchia. De oude Comedie.

Een oude lachende Vrouwe met een verrompelt en lelijk aengesicht, hebbende een kaele kop, seer verwart, de kleederen sullen gelapt en gescheurt zijn met vodden van verscheyden verwen. In de rechter hand salse eenige pijlen of een geessel houden, en voor haere voeten sal een Aepe staen, die haer een toegedeckt korfken toereyckt, 't welck zy van d'eene syde ontdeckende, vertoonse daer in, mette slincker hand, verscheyden lelijke en venijnige gedierten, als slangen, adders, padden, en andere.

Zy wort de oude *Comedie* genaemt tot onderscheyt van de nieuwe, als die in haere plaetse is gekomen, doch seer van een ander verschillende. Want de Poëten in de Schole van de oude Comedie, verlustigden 't volck, by wien doenmaels de opperbestiering was, met het uytspreeken en verhaelen van veele boertige, belachlijke, scherpe en bijtende saecken, tot lasteringe en bespottinge van de onrechtvaerdigheyt der Rechteren, van de gierigheyt en omkoopingen der Schouten, van de snoode manieren en onaerdigheden der Burgeren, en veele andere dingen. Welcke ongebondenheyt daer nae verbeterd zijnde, soo heeft de nieuwe Comedie, de sottigheyt en drollerien van 't lacchen terstont wegh genomen: En alsoo dit een ander geluck van Staet en regeeringe en andere verstandige vindinge der Menschen, vereyschte, soo isse daer nae aen seeckere wetten gebonden, die eerlijcker en Burgerlijcker waeren: waer door het voorstel, de uytpraeck en handeling, van d'oude Comedie seer was afgesondert, gelijk men, soo van d'een als d'ander slag by *Iul. Scaliger* in sijne *Poëtica* kan naelesen. Het ampt dan van d'oude Comedie was, de gebreecken en handlingen der Menschen in lach en spotternye voor den dagh te brengen: en daerom is dese beeldnisse van soodanige gestalte en gesicht, gelijk wy voorts sullen verklaeren.

De gescheurde en gelapte kleederen, als oock 't voorstel dat zy ter hand neemt, als mede de personen die de vertooning doen, daer komen geene Koninghlijke personagien by, gelijk in de Treurspeelen, noch gelijk in de *Comedie togata*, dat is in de slechte, en *pretestata* van de Romeynsche Burgeren van aensien.

Door de verscheyden verwen van 't kleed, wort de verscheydentheyt en onbestandigheyt van veele dingen vertoon, die zy in eenigh gedicht stelden, als mede den verscheyden stijl van schrijven, mengende verscheyden aert van dingen onder een.

De Aep die haer 't korfjen langt, betoont de sotte naevolginge, waer door zy de gebreecken en vuyligheden, van andere Menschen, openbaerden, 't welck door de vuyle en venijnige dieren wort uytgedrukt, die zy door lachernye en sotternye aen

't volck openbaert en verthoont. Waer van men een voorbeeld by *Plautum* in sijne *Gurgulio*, kan naelesen.

Tunc isti Graeci &c. Dan wandelden dese getabberde Griecken met toegedeckten hoofde, gelaeden met boecken en mandekens. Dan staen dese landloopers met malkanderen te preutelen, dan beweeren zy haer stuck, dan staen zy 't tegen, en komen met haere spreucken voort, die ghy altijd sult drinckende sien in den bad kroegh. Alsse dan wat heymlijx hebben wegh gedragen, settense daer een wijntjen op, en komen als droevigh en droncken voor den dagh.

De pijlen in de rechter hand drucken uyt de scherpe en vinnige maniere van 't bitter quaed spreeken, waer door zy de goede naeme en achtbaerheyt van besondere personen quetsten en vernielden. Waer over *Horatius* in sijne dichtkonst aldus seyt, *dat nae de Treurspelen de Oude Comedie gevolght is met groot lof: maer de Vryheyt verviel in ongebondenheyt en geweld, die daer verdiende datse nae de Wetten wierde ingebonden. De Wet wierde aengenomen. En als dese maniere, van sijn naeste te beschaedigen was afgesneden,*

heeft de vergaederinge schandigh geswegen. Horatius seyt noch wijder: *Want de Poëten Eupolis en Aristophanes, die de oude Comedie hebben gevolght, wanneerse iets vonden, dat iemant een boef, dief, knevelaer of hoerenjaeger was, dat brachten zy vrymoedigh voor 't volck.*

Corografia. Plaets of Landbeschrijvinge.

Een jonge vrouwe gekleet in weerschijn, doch dat het kleet slecht en kort zy. Mette rechter hand salse houden een *Monicometer* of *Gnomon*, dat is een vierkant Landmeeters instrument, en op de aerde van dieselve syde, sal staen een globe, die een kleyn deel geteeckent is. In de slincker hand salse een passer, met een rye en een *terminus* of merckpael van dieselve syde op der aerde, houden.

Chorographia heeft haer naeme van *Choros*, 't welck in Griex een plaetse bediet, en *grapho* ick schrijve, waer over dit woord soo veele bediet als beschrijvinge van een plaetse, Stadt of besonder Landschap, doch niet al te groot, wesende dit woord, 't selve, dat *Ptolomaeus Topographia* noemt: 't welck eygentlijck een besondere plaetse afteyckent.

Longh wort zy geschildert, om dat zy in 't nemen van de grenssen en paelen, soo van Princen als anderen, den stant verandert, soo in kleyn als groot besteck, herstellende de Heerschappyen en Landen van een ygelijck.

Zy wort in weerschijn gekleet, want zy neemt de gelegentheyt der Landen op verscheyden wyse. Dat het kleed slecht en kort is, geschiet om te vertoonen, dat als men den grond en de maete neemt van de Heerlijckheden, datmen veel eerder en korter, de kleyne deelen als de groote, kan meeten.

Zy hout den *Gnomon* in de rechter hand, om datmen daer mede seer bequaem kan meeten alle grenssen en nabuyschappen van yders heerlijkheyt, gelijk mede de langhte en de breedte.

Datse mette slincker hand het Compas en de Rye hout, betoont, dat als men door dese instrumenten uytwerckt, watmen door den *Gnomon* heeft gevat, so setmen de merckpaelen, 't welck het gebruyck is om yder sijn naegebuyschap te onderkennen, en yder 't zyne af te scheyden.

Giorno Naturale. Dagh nae de Natuere.

De Dagh wort een gevleugelt Jongelingh afgeschildert, om reeden die in de beeldnisse van 't Iaer is gedaen, met een circkel in de hand, sittende op een wagen boven op een wolcke, met een ontsteecken toortse in de hand, wesende de wagen van vier paerden voortgetrocken: waer van 't eene wit, 't ander duyster swart, en d'andere twee kastanie bruyen sullen wesen: uytdruckende de vier deelen des daeghs, te weten het op en ondergaen van de Sonne, den Middagh en Middernacht, welke viere te saemen gevoeght zijnde, maecken den natuerlijcken dagh: dat is alle de tijd, die de Sonne op een mael doet, in 't ommeloopen van den gantschen Hemel, 't welck door den circkel, die hy in de hand heeft, wort te kennen gegeven.

De konstige of gemaecte Dagh.

Een Jongelingh van schoon opsicht met vleugels: om dat hy een deel van den Tijd is, voort getrocken zijnde van twee roode paerden, die van *Aurora* worden geleyt, in de rest is hy als de bovengestelde beeldenisse.

De twee paerden zijn de Morgen en Avondstond, dat is alle de tijd soo lange als men 't licht op 't aerdrijck siet. En daerom wort geseyt dat *Aurora* den dagh geleyt, want zy komt altijd eer den dagh aenbreeckt.

De konstige Dagh.

Een Jonghman in 't wit gekleet, blinckende, met vleugels, en gekroont mette *Ornithogale*, wesende een witte bloeme, die sich in 't opgaen van de Sonne begint te openen, en in 't ondergaen te sluyten. Even gelijck de Poëten doen, die by het openen van den dagh, het opgaen van de Sonne verstaen, en by het sluyten, het ondergaen desselven.

Hy houd een Pauwe in de hand, mette staert om leegh en gesloten, sulx dat hy de oogen van sijnen steert bedeckt, overmits alle sterren, by daege, te schuyl zijn, 't welck

door de oogen, op den Pauwensteert verstaen wort. Tot naevolginge van d'Oude, die daer versierden dat *Iuno* de suyvere en volmaeckte locht was, waer over oock hare koets van Pauwen wierde voortgetrocken.

Anders.

Een gevleugelt Jongeling, die in de rechter hand een ruycker met bloemen hout, en in de slincker een ontsteecken fackel.

Gratitudine. Danckbaerheyt.

Een Vrouwe die een Oyevaer in de hand hout met een tack erten of boonen. *Orus Apollo* seght, dat dit dier de meeste danckbaerheyt aen sijne Ouders of voortteelders wanneer zy oud zijn, betoont, en op de plaets, waer zy opgevoet werden, rusten zy weder haer nest toe, haer selve van de onnoodige veeren beroovende, versorgende dieselve van eeten ter tijd de Ionghskens bequaem zijn, om haere kost elders te gaen soecken. Daerom vercierden de Egyptenaers oock haere scepters met desen vogel, en hielden dienselven in grooter waerde, gelijk *Plinius* in 't XVIII boek XIV cap. verhaelt, gelijk oock de erten en boonen het land vet maecken, waer op dieselve zijn gewassen, alsoo behooren wy de goede gunste altijd te verdubbelen aen die geene, die ons goed hebben gedaen.

Men souder oock een Oliphant ter syden kunnen stellen, diewelcke van *Picrius Valerianus*, voor een beeld der beleeftheydt en Danckbaerheyt wort afgemaelt: en *Aelianus* verhaelt van een Oliphant, die soo moedigh was dat hy met sijnen Heer in het kampgevecht ging. Nae dat nu sijn Meester van den vyanden was overwonnen en gedood, vat hy sijnen Meester in de snuyt, en draeght hem nae de stalle, betoonende groot hertseer en leetweesen.

Gratie. Danck-Godinneken.

Drie Maeghdekens met een fijn kleetjen bedeckt, waer door haere naecktheyt wort gesien, gelijk haer de oude Griecken afbeelden. Want de Danck-Godinneken zijn soo veel te schoonder en worden te meer geacht, hoese meer van eenige eygenbaet berooft zijn, diewelcke haer een groot deel van haere suyverheyd en schoonheyd verminderen. Derhalven beelden de Oude in haer, de waere vriendschap af, gelijk op sijn plaetse sal geseyt worden. En *Seneca* in de Weldaeden I boeck III cap. beeldse oock soodanigh af, als in de beeldenisse van de Vriendschap te sien is.

Gratie. Danck-Godinneken.

Andere verscheyden beeldenissen worden van veele Schrijvers verthoont: maer anders sal ick niet seggen, dan dat daer van by *Giraldus* en *Catarrus* wijtloopiger is gehandelt. Maer ick segge wel, datmen in veele plaetsen te Romem oock vind in marmor gehouwen, drie vrolijcke, jonge, naeckte Maeghdekens, diewelcke

malkanderen omarmden, d'eene hadde het hoofd aen de slincker syde gekeert, d'ander twee aen de rechter syde, en sagen nae ons toe. Dese twee beteyckenden, dat die geene, diewelcke eenige weldaed of gunste ontfangen hadde, behoorde dat selve dobbel te vergelden, en 't selve altijd te gedencken. De eene alleen bediede, dat die geene, diewelcke de weldaed dede, 't selve strax behoorde te vergeeten, en sijne weldaet uyt sijne sinnen te stellen. Daerom seyt de Griexsche Reedenaer, *Ick houde voorwaer, dat wie weldaed heeft ontfangen, 't selve altijd behoort te gedencken, maer die dieselve doet, behoort die terstont te vergeeten.* De Latijnsche Reedenaer Cicero seyt oock: *'t is een lelijke saecke, en een verdrietige slagh van Menschen, die de bewesene weldaed, den anderen altijd verwijten.*

Maeghdekens zijnse en naeckt, want de gunste behoort altijd oprecht, sonder valsheyt of bedrogh te zijn, en sonder hope van vergeldinge. Zy omarmen malkanderen, en zijn vast in een gekoppelt, om dat d'eene weldaed d'ander baert, en om dat de vrienden altijd behooren voort te vaeren, malkanderen danckbaerheyt en gunste te bewysen: en daerom vergeleek *Chrisippus* die geene, die daer weldaed deden en weder ontfingen, by den kaetsers of bal-speelders, diewelcke nu en dan malkanderen den bal toesloegen.

Longh zijnse, om dat de Danckbaerheyt

nimmermeer moet gebreecken, noch de geheugenisse desselven vergaen, maer moet altijd groeyen en bloeyen.

Vrolijk zijne, om dat wy alsoo behooren te wesen, soo wel in 't geven, als in de weldaet t'ontfangen: daer door komt het dat d'eene heet *Aglaia* van de vrolijkheyd, de tweede *Thalia* van de groenigheyd, de derde *Euphrosine* van de vermaecklijckheyd.

Fortezza & Valore del Corpo, Congiunto con la Prudenza & Virtu del animo. Dapperheyt en Wackerheyt des lichaems, vereenight met wijsheyt en kracht des gemoets.

Een gewapende Vrouwe met een Borststuck, Helm en Schild: hebbende in de rechter hand een bloot Sweert, waer dat aerdigh een Slangh is omgeslingert, op den Helm salse een Lauwerkrans hebben gevlochten; met dit opschrift *His Frugibus*. Het Rapier bediet sterckheyt en kracht des lichaems, en de Slange wijsheyt en kracht des gemoets, door welke twee deughden men dickwijls slechte luyden siet klimmen totte triomphale Lauwerkroone, dat is tot hooge eere van den krijgh.

Fortezza. Dapperheyt, Sterckheyt.

Een gewapende vrouwe in kastany bruyn gekleet, welke verwe sterckheyt beduyt, gelijkende den Leeuwe; leunende aen een pijlaer, wesende dieselve de meeste vastigheyt van een gebouw. Voor haere voeten sal een Leeuw leggen: een dier dat van de Egyptenaers hier toe alsoo gebruyckt is.

Fortezza. Dapperheyt.

Een Vrouwe die met een kodse, als *Hercules*, een groote Leeuw dootslaet, en voor haere voeten leggen boogh, kooker en pijlen. Dese is getrocken uyt een seer schoone Medaglie. Siet *Pierium* in 't I boeck.

Dapperheyt des lichaems, vervoeght met eedelheyt van 't gemoet.

Een gewapende Vrouwe als geseyt is, die in de rechter de kodse van *Hercules* hout, en voor een Helm op 't hoofd een Leeuws kop. Dit sietmen in de oude statuen.

Fortezza d'Animo & Corpo. Dapperheyt aen Lichaem en Gemoet.

Een Vrouwe met een Kuras, Helm, Rapier en Spiesse, houdende in de slincker hand een Schild daer een Leeuws kop in geschildert is, alwaer een kodse boven op staer, verstaende hier door de sterckheyt des lichaems, en door den Leeuws kop de dapperheyt van 't gemoet, gelijk dit in een seer oude Medaglie te sien is.

Fortezza. Dapperheyt, Sterckheyt.

Een gewapende vrouwe in kastanie bruyn gekleet, doch dat men lette dat het gesicht manhaftigh zy, met een frisch, gestrekt en vast lichaem, grof van leeden, vol van vlees, bruyn in 't aengesicht, gekrulde en harde hoofdhayren, luchtige oogen, doch niet seer opgeslagen, houdende in de rechter hand een spiesse met een eycken tack, en aen de slincker arm een schild, alwaer in 't midden op geschildert is een Leeuw die met een wilt Vercken vecht.

Sich ontrent swaere saecken te oeffenen, past aen alle deughd in 't besonder, niet te min soo let de dapperheyd hier op, en al haer ooghwit streckt daer toe om alle gevaer, met een onverwijnlijk gemoed uyt te staen, en dat uyt liefde der deughd.

Een Vrouwe is zy gemaect, niet om te verklaeren dat een dapper Man sich moet geven tot verwijfde manieren, maer alleen om dese beeldenisse wat te voegen nae de maniere van spreekken: ofte om dat alle deughd een gedaente van schoonheyd en aengenaemheyd met sich brenght, waer in 't verstand sich verheughd. En dewijl men den Vrouwen gemeenlijck het schoone toepast, soo kan men oock de dapperheyd, door haer, bequaemlijck vertoonen; of liever om dat een Vrouwe, het geruchte van een sonderlinge eere verkrijght en bewaert, door dien zy haer van de wellusten onthout, waer toe zy van natuere genegen is: alsoo doet oock een dapper Man, in groot hasart van sijn lichaem en leven, met een gemoed dat door de deughd ontsteecken is, datmen een groot gevoelen en een heerlijk geruchte van hem hebbe. Niet dat hy hem daerom in alle gevaer des levens moet stellen, want door de inbeeldinge van dapperheyd en sterckheyd, kan men sich lichtlijck storten in de lasteringe van reuckloosheyd, vermetelheyd, en sotheyt: als een vyand van de Natuere, loopende in gevaer van sich selven, en sulck een eedel beeld, dat van Gods hand selve gemaect is, om hals te helpen, en dat om dingen, die niet zijn te gelijcken, by 't leven dat hem God heeft gegeven.

Daerom wort geseyt dat de dapperheyd een bepaelde middelmatigheyd is, met de waerachtige reeden, ontrent de vreese en 't vertrouwen, om swaere en schrickelijcke saecken te verdragen, waer en wanneer het soude mogen te passe komen, om geene schandelijcke dingen te begaen. Maer om iet heerlijcx te doen, en dat uyt liefde van het eerlijcke, soo zijn haere wercken of buyten gangen soodanigh, datse haer al wat te stout maecken, gelijk wy sullen seggen. En de versaeghtheyd doet dat men, door gebreck van de waere reeden, weynigh acht neemt om het aenstaende quaed te ontvluchten, alsoo men sich vastlijck inbeelt, datmen 't gevaer als is te boven gekomen.

En gelijk men dieselve oock niet dapper magh noemen, die sich sonder onderscheyt en met opsetten wille, in alle gevaer overgeeft, alsoo maghmen dieselve oock niet sterck noemen, die alles vliet uyt vreese van delichaemlijcke dood. Om een onderscheyt te toonen dat een sterck Man kan heerschen over de gebreecken van sijn gemoed, als oock mede om de onderdruckers van sijn lichaem te overwinnen, wanneer hy daer toe rechtvaerdige oorsaecke heeft, alsoo dese beyde dingen sien op de gelucksaligheyd van het Burgerlijcke leven.

Een Vrouwe met een haegh-eycken tack isse gemaelt, om dat dese toerustinge de sterckheyd van 't lichaem verthoont: En de Eycke de sterckheyd van 't gemoed, om dat dese het rapier en andere wapenen tegen staet: Oock staet de Eycke vast tegen het blasen van de stormen en winden, 't welck zijn de sonden en gebreken, diewelcke ons porren om van de Deughd af te wijcken. En hoewel veele andere boomen even het selve doen, soo hebben doch de Poëten desen boom daer toe gebruyckt, om de sterckheyd van haer hout, om dat het de wateren tegen staet, dat het tot gebouwen dient, en voor lange tijden de swaerwichtigheyd kan verdragen. En te meer, alsoo die in 't Latijn *Robur*, dat is, sterck, genaemt wierde, gelijk oock de stercke Mannen robust werden genaemt.

De verwe van 't kleet, den Leeuwenhuyd gelijkende, bediet dat een Man die daer begeert dat sijn eere door dese deughd sal heerkomen, sich als een Leeuw moet

draegen, 't welck de verwe van 't kleed uytdrukt, en die van self groote saecken uytvoert, hebbende een walge van snoode en verachte dingen: alsoo verliest oock een Man, sijn naeme of roem van sterckhey, indien hy sijn krachten wil aenleggen, tegens vrouwen, kinderen, blooden, en diemen over magh. Daerom wort *Virgilius* seer mispresen, die *Aencas* een sterck Man afmaelende, in de gedachten brengt, om *Helena*, een onmachtige vrouwe, te dooden, wiens hope van leven alleen door traenen most gevoet worden, die zy in overvloet uytstorte, en niet door 't rapier, datse mogelijk noyt hadde aengeraeckt. Sterck worden *Samson*, *David* &c. in de H. Schrift, en sterck wort

Hercules gestelt, in de gedichten der Poëten en veel andere, die mette Leeuwen hebben gekampt en die overwonnen.

De Spiesse bediet, datmen sijn kracht niet alleen moet aenleggen om de schaede te keeren, die ons van buyten wort aengedaen, gelijk het Schild en de Wapenrustingh te kennen geven, maer oock om de hoogmoed en vermetentheyte van andere, door haere eygene kracht, te onderdrucken. De Spies bediet oock hoogheyte en heerschappye, die lichtlijck door dapperheyte en sterckheyte wort verkregen. De Gesichtstellinge is uyt *Aristoteles* genomen, om niet in gebreecke te blyven van ons voornemen uyt te drucken.

De Leeuw die 't wild Vercken aenvalt, bediet de sterckheyte van 't gemoed, die met het lichaem vergeselschapt is. Om dat de Leeuw met goede manieren en gemaetigheyte tot sijne daeden komt; maer 't wild Vercken valt, sonder eenige maete, onbedachtlijck aen, al wat het oock magh ontmoeten.

Democratia. Soeckt Gemeene Volx regeringe.

Lascivia. Dartelheyde, Brooddronckenheyde.

Een jonge Vrouwe, rijcklijck en prachtigh gekleet, houdende in haer slincker hand een spiegel, waer in zy met groot opmercken siet, en mette rechter hand is zy besigh om het aengesicht te suyveren en 't hayr te streelen, ter syden van haer, sitten eenige dertele en geyle Musschen, en daer by een Armelijntjen. Waer van *Alciatus* aldus spreeckt:

*Ick weet niet of Natuer of Dertelheyde kan wercken,
De siere Pronckery, die m' aen dit Dier kan mercken:
Het streelt sijn suyver bont, sijn hoofd, soo juyst en net,
Als of het tot een beeld, den Pronckers waer' geset.*

Anders.

Een Vrouwe met een barbarisch of selsaem verciersel, vertoonende datse haer met d'eene vinger soetelijck het hoofd krabt. Aldus maelden haer de Oude af, als by *Pierium* te sien is.

Virtu. Deughd.

Een schoone en aengenaeme Jonghe Maeghd, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een spiesse, en met den slincker hand een Lauwerkrans, hebbende een Sonne op de borst.

Long wort zy gemaelt, om dat de Deughd nimmermeer oud wort, maer altijd wacker en sterck blijft, want haere werckingen maecken een plooy en hebljckheyt in den Mensche, en geduyren soo lange als de Mensche leeft.

Schoon wortse vertoont, om dat de Deughd het schoonste cieraet is van 't gemoed.

De vleugels bedieden, dat dit de Deughd eygen is, datse met haer vlucht steyert boven de gewoonte van de gemeene slagh van Menschen, om die vermaecklijckheyt te smaecten, diewelcke alleen de deughdelijcke Menschen proeven, die, gelijk *Virgilius* seyt, totte sterren toe, van de brandende en vierige Deughd verheven zijn: en wy sullen seggen datse ten Hemel toe verheft, die geene, die door 't middel van de Deughd,

sich selve doorluchtigh maectt: want hier door, soo wort hy Godt gelijk, die daer is, de Deughd en de goedheyd selve.

De Sonne vertoont, dat gelijk die selve uyt den Hemel het aerdrijck verlicht, alsoo komt oock de deughd van 't herte, en beschermt haer welgeschickte mogentheyd, om te bewegen en kracht te geven aen onse geheele lichaem, 't welck is de *Kleine Wereld*, gelijk de Griecten seggen: en daer nae verlichtse, verwarmtse, en wackertse door de Deughd, 't selve alsoo op, dat een groot deel van de oude Philosophen, geoordeelt hebben, datse genoegh was om onse begeerlijckheit te vervullen, en 't geene onse vermaecklijckheden in dit Menschlijcke leven, soude mogen wenschen. En overmits de Heere *Iesus Christus* in de H. Schrifture genaemt wort *de Sonne der Gerechtigheyd*, verstaende de algemeene gerechtigheyd, die andere deughden omvat: daerom wordter geseyt, wie dat *Christum* in 't herte draeght, dat dieselve heeft het voornaemste cieraet van de waerachtige en volmaeckte deughd.

De Lauwerkran bediet, dat gelijk de Lauwer altijd groen, en nimmermeer van den blixem geraeckt wort, alsoo hout sich oock de Deughd in haer kracht, en wordt nimmermeer van eenige rampen, hoedanigh dieselve mogen wesen, te neder geslaegen, noch wort oock door brand, schipbreeckinge, noch door tegenspoet of ongeluck verlooren.

De Spiesse wort haer tot een teycken van voortreflijckheit gegeven, om dat de Oude hier door de Deughd te kennen gaeven. Zy bediet oock het geweld en de macht die zy heeft over de sonden, diewelcke altijd, door de Deughd, zijn overwonnen en t'onder gebracht.

Virtu. Deughd.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, vol van Majesteyt, in de rechter hand salse een Spiesse, en in de slincker een Overvloets hooren houden, vol verscheyden vruchten, met een Schildpadde onder haere voeten.

Het goude kleed bediet, de waerdigheyd van de Deughd, diewelcke den geheelen Mensch verciert en eedel maectt.

Zy hout de Spiesse, overmits zy gestadigh de Sonden bestrijt, te neder werpt en vervolghet.

Virtu. Deughd.

Een gevleugelt Maeghdeken, zeedighlijck gekleet en met Lauwer gekroont, houdende in de hand een eycken tack, met dese spreuck in de soom van 't kleed *medio tutissima*, dat is, *de middelmaet is allerseeckerst*.

Silius Italicus seyt in 't XIII boeck van den Carthaginenschen Krijgh, dat de Deughd een bequaem loon aen haer selve is: en dat komt seer wel mette meeninge der Stoiken over een, diewelcke seyden, dat buyten haer geen saecke was, die genoegh was om haer te beloonen: en die wierde van de Oude aldus afgemaelt: Want gelijk de Eyckeboom tegen het bulderen der stormwinden onbeweeghlijck blijft, alsoo bleef oock de Deughd onbeweeghlijck tegens alles wat haer, van slinxen bejegeningen, soude mogen ontmoeten.

Door de beteycknisse van den Laurier, sal dienen 't geene in de volgende beeldenisse van 't een en 't ander van dese plante, sal worden vertoont.

De spreucke betoont, dat dese werckingen, alleene aenhanghsels van de Deughd zijn, die oock haere buyten wegen hebben, die daer zijn als graften en putten waer in de Mensche valt, en verdrenckt, vallende alsoo van sijne rechte wegen en sinnen. Daerom seyt *Horatius* seer wel:

*Hout doch in alle dingen maet,
Die d' Eynden niet te buyten gaet:
Maer wie wil slinxen wegen slaen,
Dat kan niet mette Deughd bestaen.*

Virtu. Deughd, nae de Medaglie van *Lucius Verus*.

Door *Bellerophon*, de schoone Jongelingh sittende op het paerd *Pegasus*, met een swaerd in de hand, waer mede hy 't monster *Chimera* verslaet, wort de Deughd verstaen.

Door *Chimera* by gelijknisse gesproken, wort verstaen een veelvoudige veranderinge en verwandeling van de gebreecken, die *Bellerophon* om hals brengt: welke naeme door de beteyckenisse van sijne afkomst, wil seggen, doodinge van de gebreecken. En

Alciatus seyt in sijne Sinnebeelden, aldus:

Bellerophon de Held kan met doorluchte sinnen,
 Chimaera, en 't gedrocht van Lycien verwinnen:
 Indien ghy wilt om hoogh op Pegaes wiecken gaen,
 Ghy sult oock 't trots gedrocht van u gemoed verslaen.

Dese dichten vertoonen, datmen door 't opklimmen tot God, en door goede raed, der Deughd, de *Chimera*, dat is het hovaerdige gedrocht van de Sonden, kan overwinnen.

Een schoon Jongelingh is hy gemaelt, om dat de Deughd in der daed en waerheyd schoon is, en dat het haer eygen is, de gemoederen tot sich te trecken, en tot haer gebruyck en nuttigheyt te vervoegen.

Virtu, nae de Medaglie van Alexander.

Een schoone gewapende Vrouwe, en Mannelijck van opsicht, die in d'eene hand de Werelt, en in d'ander een Lancie hout, beteyckenende dat de Deughd de geheele Wereld beheerscht en bestiert.

Gewapent wort zy gemaelt, overmits zy gestadigh met de sonden strijt.

Van een Mannelijck opsicht is *Virtus* vertoont, om dat haer naem van *Viro* of *Viribus*, dat is, van 't Mannelijck af komt, en toont alsoo haere dapperheyd, die een deughlijck Man betaemt.

Virtu, nae de Medaglie van Domitianus en Galba.

Daer wort een Vrouwe vertoont als een *Amazzone*, met een helmet en een langh swaerd dat sonder punt is, en met een Lancie, settende den voet op een Helmet, of op een Wereld.

Virtu Heroica. Heldische Deughd of Dapperheyd.

Men vint in 't *Campidolium* te Romen, een metaelen beeld van *Hercules* vergult, gekleed met een Leeuwen huyd en met een kodse, hebbende in de slincker hand drie gulden appelen, die gebracht zijn uyt de Hoven *Hesperides*: diewelcke beteyckenen de drie Heldische Deughden, die *Hercules* worden toegeschreven.

De eerste is, Versoetinge van gramschap.

De tweede, gemaetigheyt tegen de gierigheyt.

De derde, is de mannelijcke verachttinge van de wellustigheden en genuchten.

En daerom wort geseyt, dat dit de Heldische Deughd in den Mensche is, wanneer de Reeden, de sinnelijcke genegentheden soodanigh heeft t'onder gebracht, datse gevoeght is aen het ondeelijcke eynde van de deughdelijcke middelwegen, maeckende haer reyn en doorluchtigh, sulx dat zy de Menschlijcke heerlijkheit te boven gaet, en sich tot de Engelen naedert.

Virtu Heroica, gelijk dieselve van den Ouden afgemaelt is, en gevonden wort in de Medaglie van den Keyser *Gordianus*.

Een naeckte *Hercules*, leunende op sijne kodse, zijnde een Leeuwhuyd rontom sijne schouderen en arm geslaegen, gelijkmen in twee schoone beelden in 't Paleys van den Cardinal *Odoardus Farnesius*, een oprecht beminder van de Deughd, sien kan.

Deughd is een eygen geschicktheyt en voornaemste macht van 't gemoed, soo wel

in daeden als gedachten, gestiert ten goede, en dat onder de bestiering van de Reeden, of het is de Deughd selve.

De Leeuwen huid, en dat hy leunt op de kodse, isser gestelt, om datse beyde seer sterck zijn: en de Deughd diewelcke geplant is met seer stercke wortels, die kan oock met geen geweld uytgeroyt noch van sijn plaetse beweeght worden.

Naeckt wort de Deughd gemaelt, als eene die geen rijckdommen soeckt, maer onsterflijckheit, heerlijkheit en eere, gelijk in een oude marmor gesien wort, waer op staet: *De Deughd is met een naeckt Mensch vernoeght. Virtus nudo homine contenta.*

Virtu Heroica. Heldische Deughd. nae de Medaglie van Maximinus.

Een naeckte *Hercules*, die een Hert by de hoornen hout: 't welck eene is geweest van sijne twaelf moeylijckheden of krachten.

Virtu Heroica. nae de Medaglie van Geta.

Voor de Heldische Deughd wort *Hercules* vertoont, die de rechter hand om hoogh hout, om een Draeck te dooden, die sich rontom eenen appelboom slingert, en aen de slincker arm heeft hy een Leeuwen huid geslagen.

Dit selve bediet dat *Hercules*, te weeten door de Deughd, sijne begeerlijckheit hadde gematight, nemende den Draeck voor de begeerlijcke genegentheyt van de wellust des vleesch.

De roof van den Leeuw, bediet in *Hercules* de eedelheit en dapperheit van 't gemoed.

De kodse is de Reeden, die de Hertztochten bestiert en temt, want dese Deughd is van grooter voortreflijckheit in *Hercules*. Waer over oock dese kodse hem van een vast en sterck hout gegeven is, te weeten van Eycken, 't welck een teycken is van vastigheit en sterckheit.

De kodse wort vol quasten versiert, door de swaerigheit die van alle syden die geene ontmoet en voorvalt, die de Deughd volgen en soecken. En daerom worter geseyt, dat *Hercules* noch een Jongelingh zijnde, sich in eensaemheit beyond, alwaer hy by sich overleyde wat maniere van wegen hy soude ingaen, of die van de Deughd of van de Wellusten: en 't selve seer wel hebbende overgeleyt, verkoos hy den wegh van de Deughd, alhoewel dieselve hart en van grooter swaerigheit was.

Virtu del' Animo e del Corpo. Kracht of Deughd aen lichaem en gemoed. nae de Medaglie van Trajanus.

Hercules worter naeckt vertoont met de kodse in de rechter hand, houdende dieselve over den schouder in geestige stelling, leydende mette slincker hand eenen Leeuwe met een wild Vercken, te saemen gebonden.

Door de naeckte *Hercules* mette kodse over de schouderen, en den Leeuwen huid moetmen verstaen het beeldelijck ontwerp van alle Deughden, en door de Leeuw de grootmoedigheit en dapperheit des gemoeds: gelijk *Orus Apollo* verhaelt: en door

't wild Vercken de lichaemlijcke kracht, om de macht en sterckheyds wille. Men schrijft dat *Admetus* den Leeuw en 't Vercken hadde te saemen gevoeght, willende door dit geselschap te verstaen geven, als dat hy de kracht van lichaem, en van 't gemoed hadde te saemen gekoppelt, waer van *Pierius* reeden geeft in 't teycken van den Leeuw.

Virtu Insuperabile. Onverwinnelijke Deughd of Sterckheyd.

Een Vrouwe bedeckt met een schoone Wapenrustinge, houdende in de slincker hand een Spiesse, en in de slincker arm een Schild, waer in een Eyckenboom gemaelt is, op den Helm salse een Lauwertack hebben, die wel van den blixem gedreyght, maer niet is te neder geslagen, met dit opschrift: *Nec sorte nec fato*, dat is, *noch by geval noch door nooddwangh*.

De Deughd als een Krijgs-Heldinne, die gestadigh mette sonden kampt, wort gewapent afgemaelt, en oock met den blixem, die, gelijk *Plinius* seght, met al haer macht, den Lauwer niet kan quetsen, gelijk oock de Deughd, met geene slinxe toevallen, kan worden beschaedight.

De Eycke die in 't Schild is gemaelt, bediet niet anders, dan dat de Deughd vast en bestandigh is, gelijk dese boom, diewelcke diepe wortels, en breede blaeders en tacken heeft, en hoe die meer behouwen wort, soo veel te stercker wortse, en hoe die meer gesolt en geslagen wort, soo veel te meer wastse en spreyt haere tacken en bladers uyt: daerom wortse by de Deughd geleken, die sich voornaemelijck in aenvechtingen en swaerigheden ontdeekt en sien laet.

Men kander oock wel ter syden een yser Vercken maecten, 't welck geen andere toerustinge doet om sijn leven te beschermen, als sich selve in te trekken, en sich alsoo te beschermen: van gelijcken wort oock de Deughd, door haer selve, beschermt, op haer selve vertrouwende, om alle slinxte voorvallen en geweld snellijck te overwinnen. Hier op speelde oock *Horatius*, seggende, *datmen sich most, door sijn eygen Deughd, beschermen.*

Attione Virtuosa. Deughdlijck Bestaen.

Een bedaeght Man, schoon van opsicht, sulx dat alle deelen des lichaems met eene welgemaecte schoonheydt over een komen. Zijn hoofd sal met heldre en blinckende straelen, als *Apollo*, omschaduwet zijn, als mede met een krans van *Amarant*, zijnde gewapent, doch daer boven sal hy noch een goude waepenrock hebben. In de rechter hand sal hy boven 't yser een gebroken spies hebben, die gestelt is op 't hoofd van een seer lelijcke en vreeslijcke Slange, die dood ter aerden leyt. Hy hout in de slincker hand met groote bevalligheydt een Boeck, en onder een van de voeten sal hy een doodshoofd hebben, en nae dat het den geestigen Schilder sal goed duncken. Daer zijn veele Menschlijcke daeden, maer ick verstaen alleene te vertoonen, de deughdlijcke, en in 't besonder de geleertheyt en de wapenen, die alle beyde den Mensch beroemt en onsterflijck maecten.

Bedaeght wort hy gemaect, om dat dees Ouder het aldervolmaeckste is, gelijk *Aristoteles* seght, en waer door men lichtlijck komt totte waere kennisse en werckinge der Deughd. Het schoone opsicht komende mette welgemaecte deelen des lichaems over een, bediet de vrolijckheydt die men uyt het gesichte van een schoon Man speurt, zijnde een kenteycken dat sich de schoonheydt te gelijcke van buyten vertoont, en gelijk *Virgilius* seyt, *Is de Deughd aengenaemst alsse van een schoon Man komt.* Het uytwendige geeft het inwendige te kennen, daer uyt het klaer blijkt dat sijn wercken sijn schoon en deughdelijck. De heldere en klaerblinckende straelen om 't hoofd, bedieden dat de Sonne alle dingen beschijnt, oock waerse haer keert, alsoo maecten de deughdlijcke wercken den Mensche heerlijk en doorluchtigh. Waer over *Virgilius* seyt, *'t is een werck van de Deughd, als het werck mette daed overeen komt.*

't Hoofd is hem met een krans van *Amarant* omwonden, om dat dese bloeme sijne aengeborene en levende verwe niet verliest, maer gepluckt zijnde, wort die bewaert, zy verrot oock nimmermeer, en met waeter besprenght zijnde, soo krijght zy haer eerste wesen wederom, en men maectter kranskens van in den Winter. *Plinius* in sijn XXI boeck. Dusdanigh is oock de Natuere van een deughdigh Mensch, diewelcke alleen niet ontaert van sijne schoone hoedanigheden, maer de ziele van 't lichaem afgescheyden zijnde, soo blyven sijne heerlijcke daeden noch overigh, en worden ter eeuwiger gedachtnisse, met dese grootste schoonheydt behouden, en wort haer heerlijcke naeme, soo veel mogelijck, noch grooter.

Gewapent met een spiesse boven 't yser gebroken, wort hy vertoont. Om uyt te drucken dat een deugdigh Man altijd besigh is om mette sonden en ondeughden te kampen, als wesende sijn doodlijcke vyanden. En tot teycken daer van, stellen wy de schricklijcke Slange die doorsteecken is van de spiesse. En hier door wort te kennen gegeven, dat het niet genoegh is, dat men de wille heeft om tot de volmaecktheyt van de Deughd te komen, maer men moet het oock in 't werck stellen en uyt voeren. Waer over *Cicero* seyt: *De Deughd bestaet in de daed*. En *Seneca*: *De Deughde neemt geemen slordigen Minnaer aen*. De gulde waepenrock bediet, dat de deughdlijcke werckinge van 't gemeene volck swaerlijck kan worden geoeffent, of die tot dienst van een ander moet sloven en arbeyden. Hy hout met groote bevalligheyt

een Boeck in de slincker hand, om dat de oefningen soo wel van de konsten als wapenen, den Mensche beroemt en doorluchtigh maecken.

Onder sijn voet hout hy een doodshoofd, om te vertoonē, dat de deughdlijcke werckingen altijd sullen bloeyen, jae sullen soo lange alsser eeuwen en schriften zijn, eeuwich leven. Waer over *Plautus* seyt: *Sola virtus expers sepulchri*, dat is, *de Deughd alleen wort in 't graf niet opgeslooten*.

Poesia. Dichtkonst.

Een seer schoone Maeghd in Hemels blau gekleet, waer op veele Sterren staen, wesende met Lauwer gekroont, vertoonende haer bloote borsten, die vol melck zijn, hebbende een seer bedachtsaem en blosend opsicht, rontom haer kan men drie gevlerckte kinderkens doen sweeven, waer van 't eene een Liere hout, 't ander een Fluyt, het derde een Trompet: En om het werck niet al te seer te stoppen, soo kanmen eenige van dese bovengeschreven instrumenten aen haere voeten leggen.

Poësie of Dichtkonst, is nae 't seggen van *Plato*, niet anders als een uytdruckinge van Godlijcke dingen, die in de gemoederen, door een yver en Godlijcke genade worden verweckt.

Iongh en schoon wort zy geschildert, om dat een yder Mensch, alhoewel hy plomp en bot is, door haere soetigheyt verheught, en door haere kracht wort getrocken.

Met Lauwer wortse gekroont, om dat dieselve altijd groen staet en voor den Hemelschen blixem onbevrees is. Want de *Poësie* of Dichtkonst maeckt den Mensch onsterflijck, en versekert hem van de sterflijckheyt des tijds, die anders alle dingen plagh in vergetenheyt te brengen.

Het kleed vol sterren bediet de Godlijckheyt, en door gelijkheyt van dieselve, wort geseyt, dat de Poëten haeren oorsprongh uyten Hemel hebben.

De borsten vol melck, bedieden de overvloedigheyt van de invallen en vindingen, diewelcke zijn het leven en de ziele van de *Poësie* of Dichtkonst.

Datse bloosende in 't aengesicht en vol gepeynsen is, bediet, dat een Poeet, sijn gemoed altijd vol heeft, van vliegende bewegingen, die daer in, den yver of drift gelijk is.

De drie kinderkens zijn de drie voornaemste manieren van dichten, te weeten de *Pastoralia* of Herderdichten, *Lyricalia* of Lierdichten, *Heroica* of Heldendichten, diewelcke meer haeren oorsprongh, van de natuerlijke bequaemhey, als van de konst nemen, want men seyt, door een gemeen gevoelen, dat de Poëten geboren, en de Redenaers of Orateuren gemaect worden.

Veele jae ontallijcke dingen kondemen van de *Poësie* seggen, sonder van ons voornemen af te wijcken, maer nu weet gewis een yder kloeck geest, door de gestadige oefningen van de *Academien* en Hooge Schoolen, soo veele van dese konst, dat soo wy daer in wilden treden, wy de Sonne een fackel souden opsteken, indien wy 't selve pooghden te onderstaen, door de overvloedige getuyghnissen, die over al te vinden zijn. Waer over wy dese spreucke van den Prins der Romeynscher Welsprekentheyt, die hy aen 't huys van den Atheniensch Redenaer *Isocrates* gaf, tot lof van de geleerde Huysen, hier by wel mogen voegen, dat *het huys van Isocrates was als een seeckere Schoole en winckel van de Welsprekentheyt*.

Poesia, of Dichtkonst.

Een Vrouwe in Hemelsverwe gekleet, houdende in de slincker hand een Liere, en mette rechter een strijck-stock, wesende met Lauwer gekranst, hebbende voor haere voetan een Swaene.

Zy wort met Hemels verwe gekleet, om dat de Hemel *Vranos* in 't Griex genaemt wort, en de Sangh-Goddinne die de geest aen de Poësie of Dichtkonst geeft, wort *Vrania* of Hemelsche geheeten. En nae 't getuyghnis van alle Poëten, soo kan niemant in dese konst duchtigh of bequaem zijn, ten zy hy met eene besondere gaeve van Godt is begenaedicht: En hierom worden de Poëten geseyt, datse uyt den Hemel haeren oorsprongh hebben.

De Liere wort haer in de hand gegeven, om dat het Harmonische medeklinckende geluyt, seer vorderlijck is totte medeklinckinge van de Poësie. En in 't besonder plachtmen dit instrument by oude tijden te gebruycken, by die geene die slechte dingen songen, waer over zy van de Liere, *Lyrici*, dat is Lierenspeelders wierden genaemt.

De Lauwerkrans betoont, dat het ooghwit van alle Poëten niet anders is, als om vermaert te worden, daer nochtans alle andere konsten voordeel en profijt uyt de haere soecken te trecken. En gelijk de Lauwer geen meer verwonderinge in haer heeft als de geduerige groenigheyt van haere blaederen, alsoo hebben oock de Poëten dit alleene, dat haere naeme magh altijd leven.

De Swaene kan door d'Ouder haere stemme gestadiger en soeter drayen, door 't uytstrecken van haeren hals, en alsoo worden oock de Poëten, door den tijd van laeren, in haere konste vaster en beter, gelijkmen verhaelt van *Oedipus Colonaeus* en andere.

Poesia.

Een Vrouwe met vleugels op 't hoofd en met Lauwer gekranst, hebbende een boeck in de slincker hand, in de rechter een Scepter oock met Lauwer omwonden.

Door de vleugels wort de vaerdigheyt en kracht des verstands uytgedrukt, en door den Lauwerkrans, boven 't geene alreede geseyt is, wort de arbeyt en naerstigheyt te kennen gegeven, want gelijk in haere blaeders een groote bitterheyt is, also is 't oock een seer groote sloverie, sijn werck tot soodanigen volmaecktheyt te brengen, dat hy daer van lof en eere sal kunnen wegh draegen.

Poesia.

Men kan oock *Apollo*, nae 't gemeen gebruyck, naeckt stellen, met een Lauwerkrans in de rechter hand, waer mede hy, de mijne maect, om een yder daer mede te willen kroonen, houdende in de slincker hand een Liere met een strijckstock.

Lier-Dicht.

Een jongh Maeghdeken met een Liere in de slincker en de strijckstock in de rechter hand, wesende met veele verwen gekleet, maer aerdigh, bequaem en beknopt, om te vertoonen dat onder een saecke alleen, veele dingen worden begrepen. Zy sal een

Letterrol in de hand hebben, met het opschrift, *brevi complector singula cantu*, dat is, *Ick begrijp alles in korte dichten*.

Poema Heroico. Helden-dicht.

Een Vrouwe in Koninghlijcke Majesteyt, prachtelijck gekleet, en statigh, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, en in de rechter hand een trompet, met dese spreuck, *non nisi grandia canto*, dat is, *Ick singe niet als van dappere saecken*.

Poema Pastorale. Harder-dicht.

Een Maeghdeken van slechte en natuerlijcke schoonheyd, met een Rietpijpe of Herdersfluyt in de hand, met reys-leerskens, doch alsoo datmen de bloote beenen sien kan, met dit opschrift, *Pastorum carmina ludo*, dat is, *Ick speel der Harders deuntjens*.

Poema Satirico. Schempdicht.

Een naeckt Man, met een vrolijck gesicht, doch dat geyl en stout is, die mette

tonge speelt, hebbende een *Tirsus* of scherpe spiesse in de hand, met dese omschrijvinge *Irridens cuspide figo, Al grenickende, boor ick haer een els door den neus.*

Furore Poetico. Soeckt Poetische drift.

Furto. Dieverye.

Een bleek Ionghman, gekleet met een Wolfs vel, mette armen en beenen naect, en mette voeten gevleugelt, en dat in de middernacht, houdende in de slincker hand een beursse, en in de rechter een Mes met een haeck of breeck-yser, en een dieve slonse: hy sal haese-ooren hebben, en sijn wesen sal seer nau toeluytstrende en opmerckende zijn.

Iongh is de Dief gemaect, om de onbedachtheyt en onvoorsichtigheyd, die den jonge luyden meest eygen is, uyt te drucken, doch allermeest der geener die sich totte Gauw-dieverye begeven, daer zy nochtans daegelijx; de ongeluckige uytkomsten van haere Broerkens, die op de Gauw-dieverye uytgaen, sien, en die sich niet beteren, ten zy die op 't laeste in den bast, of door een kenpen venster komen te sien.

De bleekheyd van 't gesicht en de ooren van den Haes, betoonen het geduerigh vermoeden en de gestaedige vreesse, waer in de Dief leeft, vreesende altijd ontdeckt te zijn, en daerom vliet en haet hy het licht, wesende een vriend van de nacht, die een gunstige medegesellinne van haere oneerlijcke wercken is.

Met een Wolfs vel is hy gekleet, want de Wolf leeft alleen van anderer luyden goederen, en van den roof, gelijk de Dief, diewelcke door sijn lichthoofdigheyd en met dieselve gedachten geloof, dat hy tot sijn voornemen sal geraecken.

Het dieveslonsjen, breeckyser, en het beurse snyers Mes, hebben geene uytlegginge van noode.

De bloote armen en knyen bedieden de gauwigheyt, en de vleugels aen de voeten, de snelligheyt, die de Dief met groote naerstigheyt ter hand neemt, uyt vreesse van de verdiende straffe.

Furto. Dieverye.

Een Ionghman met korte kleederen, een Mutsjen op 't hooft, met vilte of wolle schoenen, in d'eene een dieveslons, en in d'andere breeckysers en een ladder van touwen gemaect, sijn kleet sal vol groote hummelbyen besaeyt wesen.

De Byen worden op 't kleet gemaect, mogelijkck om datse overal uyte bloemen het soete rooven, en te gelijk in haere korven sleepen, of om nae te bootsen de *fucus* of hommelmel, een valsche slagh van Byen, die anders niet doet als den honigh te steelen, die door anderer vlijt en sloverye is versamelt, even als de Dieven doen, die eens anders goed verteeren, dat met sweet en armoede verkregen is, waer van *Virgilius* in sijne *Aeneas* I singht *Ignavum petus &c.*

*Het Byken naerstigh om haer buyt,
Drijft d'hommel van haer korven uyt.*

Servitu. Dienstbaerheyt, Slavernye.

Een onthulde Maeghd met korte en beknopte witte kleederen, hebbende op haere schouderen een jock of een groote swaerwichtige steen, zijnde de voeten naeck en gevleugelt, wandelende door on-

gemacklijcke en doornachtige wegen. Ter syden haer sal een Kraene staen, die een steen in d'eene klauwe heeft. Men soude haer oock een brandende kaersse op 't hoofd kunnen stellen, met dit spreekwoord, *Io servo altrui e me stesso consumo*, dat is, *Ick dien een ander, en ick verteer my selven*.

Dienstbaerheyt is niet anders, gelijk men in de Burgerlijcke Rechten leest, als een stand nae de Wetten der Menschen, waer door d'eene des anderen heerschappye is onderworpen, doch niet uytter natuere.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionckheyt de moeylijckheyt, sloverye en arbeyt, best kan verdragen.

Datse onthult is, vertoont, dat die in dienstbaerheyt van andere is, moet staen ten believe sijns Heeren, niet konnende op sich selve passen; en gelijk *Aristoteles* seght, soo is de Slaeve een wercktuygh dat gesielt is mette reeden, geheel tot eens anders dienst, en niet voor sich selve.

Het witte kleet bediet de oprechte en suyvere getrouwigheyt, dieder gestadigh in een Slave moet heerschen, gelijk S. Matheus XXV cap. seght, *Ghy goede en getrouwe knecht, ghy zijt over weynigh getrouw geweest*.

Het Iock op de schouderen, was by outs geset voor een beelt van Slavernye, gelijk *Seneca* in sijnen rasenden *Hercules* seyt, *Waerom dient hy den Koningh en lijd het Iock?* en *Plautus* in 't spel van den Krijghsman seyt, *Voorwaer een Slaeve moet getoomde oogen en handen hebben*. En gelijk wy geseyt hebben, so kan men in plaets van 't Iock vertoon datse een swaere steen draeght: Want het is in der waerheyt seer swaer, den last van de slavernye te dragen, gelijk *Seneca* in sijn *Troade* verhaelt, *'t is hert, ongesien en swaer, met slavernye gedrukt te zijn*.

Het korte kleet mette gevlerckte voeten, bedieden dat de slaven moeten altijd vaerdigh, en snel op den dienst passen. Datse op doorens gaet, bediet datse veel ongemacks en swarigheys in haere slavernye gestadigh moeten lyden, gelijk *Dante* in sijn *Vagevier* seyt,

*Ghy weet hoe suyr 't valt in den nood,
Te eeten 's anders sout en brood:
Te dienen eenen vreemden Heer,
En gaen sijn trappen op en neer.*

De kraen mette steen in den poot, bediet de wackerheyt die de dienstknechten moeten hebben ten dienste van haeren Heere, gelijk de Heer *Jesus Christus* seyt, *Saligh zijn de dienstknechten, diewelcke als de Heere komt, haer vind waeckende.*

Servitu per forza. Dienstbaerheyt die gedwongen is.

Een Vrouwe met een geschoren hoofd, mager, bloots beens en qualijck gekleet, hebbende in 't aengesicht een brandmerck, zijnde geboeyt aen handen en voeten.

Dienstbaerheyt komt van dienen, want als men yemant in den Krijgh hadde gevangen, soo doode men hem niet, maer gebruyckte hem tot dienstbaerheyt. En dese maeckten zy Slaven die gedwongen waren. Met het hayr wort zy geschoren gestelt, gelijk dat by de Griecken en Romeynen voor een blijcklijck teycken gestelt was van de Slavernye. Datse mager, bloots beens en qualijck gekleet is, bediet in desen deele de armoede van de kost, de ongemacken, als niets hebbende, waer mede zy haer kan verlichten, noch verbeteren, noch haere ellende bedecken.

Het brandteycken was een klaer teycken

van de beroovinge der vryheyd, gelijk men noch tegenwoordigh siet. De keetens en ysere boeyen, geven te kennen de harde boeyen, die altijd het ongeluckigh leven der slaven drucken.

Servitu. Dienstbaerheyd, Slavernye.

Een onthulde, bloot gebeende magere Vrouwe, gebonden met ketens en ysere boeyen aen handen en voeten.

Onthult wort de Slavernye gemaelt, want alsoo haere gedachten besigh zijn om sich te ontllossen van de gewichtige ongemacken van ketens en banden, soo achtse niet op haere verciersels. Zy vertoont oock dat de slaefsche gedachten zijn dienstbaer, veracht en aerdsch.

Zy is bloots beens, om datse niet heeft waer door zy haere hope verlicht, en haere aanvallen verbetert, noch haere lelijkheden bedeckt.

Carestia. Diere tijd.

Een magere en slecht gekleede Vrouwe, hebbende in d'eene hand een dorre Willigen tack, en in d'ander een puymsteen, en ter syden een magere koe.

De diere tijd wort mager geschildert, om te vertoonen de werckinge van 't gebreck van de dingen, die tottet Menschlijcke leven noodigh zijn, want het geld plagh veel overvloediger in voorspoedige tijden uytgegeven te worden, en in dorre tijden veel minder: 't welck alles gebracht wort in de heerschappye van weynige, sulx dat de arme mager en qualijck voorsien blyven, door de diere tijd, soo van brood als van geld.

De Puymsteen en de plante van den Willigen boom zijn onvruchtbaer, en de onvruchtbaerheyd is de voornaemste oorsaecke van de diere tijd: Doch zy komt oock dickwijls voort, door de onversadelijcke gierigheyd van eenige koopluynen, diewelcke

(bedriegende de Natuere) plaghten het arme volckjen te benauwen met haere bedriegerie.

De magere Koe dieder ter syden staet, is een teycken van diere tijd, en dese beteycknisse vertoont *Iosephus* uyt de heylige boecken, wanneer hy den droom van *Pharao* verklaert.

Morte. De Dood.

Camillus van *Ferrara* een verstandig Schilder, maelde den Dood af met het gebeente, zijnde daer de Musculen of spieren en de senuwen, al te saemen waeren door gesneden, hebbende een kostlijcke mantel om 't lijf van goude broccade: Om dat hy den Rijcken en Machtigen van haere Rijckdom, en den ellendigen en armen van haer lijden en smerte verlost. Op 't hoofd maecte hy dieselve een seer net Momaensicht van schoone gedaente en verwe, om dat de Dood sich aen yder Mensch niet alleens vertoont, maer om dat hy sich met duysenderley gedaenten staedigh veranderde, soo verachtse d'eene, en d'ander isse aengenaem, d'eene verlanghter nae en d'ander loopter voor wegh, en zy is het eynde van een duystere gevangenis aen de aerdige gemoederen, en aen anderen isse een moeylijckheit, jae men kan seggen, datse soo veel Masken behoort te hebben, alsser sinnen van Menschen zijn.

En om dat ons in 't Burgerlijcke leven, de

Godsdienst, 't Vaderland, de goede naem en behoudinge van staet, seer ter herten gaet, soo soudemen hier in mogen oordeelen, dat het sterven schoon was: en om die oorsake soude men verlangen om overredet te werden, dat een heerlijcke dood het geheele leven soude mogen verciereren, 't welck men oock op 't kleed soude kunnen passen.

Dese Schilder omkranste oock den hoofdscheel met een groene Lauwerkrans, om haere heerschappye en geduerige wet, over alle Menschen, te betoonen. In de slincker hand maelde hy een Mes, dat met een Olijfkrans was omwonden, overmits men totte Vreede en 't gemack des Werrelts niet kan geraecken, ten zy datmen oock den Dood naedert: En de Dood brengt, door haer selve, vreede en rust aen, en haere wonde is een wonde van vreede en niet van oorlogh, want daer is niets dat haer kan tegenstaen.

Hy heeft een Pelgrims staf over sijne schouderen, gelaeden met Kroonen, Mijters, Hoeden, Boecken, Musicale Instrumenten, Ridder-keetens, Trouwringen en Eedelgesteenten, al te saemen dertelheden van de Werreltsche geneuchte, die de natuere en konst voortbrengen; en hy afgonstigh zijnde over dese beyde, soo gaet hy over al onrustigh, rotsen en reysen, om te rooven en al 't geene weder tot sich te nemen, dat hy aen de naerstigheyt en menschlijcke wijsheyt hadde geschoncken.

Morte. Dood.

Met groote overlegginge is door het aensien der H. Schriftuere de *Dood* afgemaelt, naer 't geene *Amos* de Prophete in sijn VIII capittel verhaelt, alwaer God aen *Amos* den *Dood* willende vertoon, hem vraegde wat hy sagh? antwoorde, *Ick sie een korf met fruyt*, of als andere lesen, *een boomhaeck*: en dit was de *Dood*. Niet gelijkmen dieselve in 't gemeen schildert mette seyssen in de slincker hand, maer oock met een boomhaeck in de rechter: Want gelijk de Seyssen, het gras en het slechte kruid en wat kort by der aerde staet, af maeyt, waer by de slechte, arme en gemeene luyden worden afgebeelt, alsoo wort de fruythaeck gebruyckt, om de appelen diewelcke op

hoogh verheven tacken staen, en van alle schaede verseeckert schijnen, van boven neder te trecken: Waarmede de Rijke werden bediet, en die geene, die in hoogheyd en in al 't gemack, van dese Werreld, gestelt zijn. De *Dood* aldus afgeschildert zijnde, kan seer wel haer ampt uytdrukken, 't welck is, noch kleyn, noch groot, noch rijck, noch arm, noch hoogh, noch laegh, en hoe veracht dieselve oock zijn, te verschoonen, mayende de slechte met de Seyssen, wesende dieselve het grootste getal, en d'andere mette haeck van boven needer ruckende, en alsoo neemtse die alle te saemen, en stortse ter aerden: en dat nae 't seggen van de heerlijcke spreucke *Horatii* in sijn VIII *Ode* of gesangh, daer hy aldus singht:

*De Dood klopt onversaeght aen 't hof,
En roept Monarch! ghy moeder of.
De Prins moet met den Beed'laer heen,
Dees wegh is rijck en arm gemeen.*

En in sijn XXVIII gesangh seght hy:

*Voor harde bol, noch wreed gerucht,
De Dood in 't alderminste vlucht.*

Morte. Dood.

Een bleecke Vrouwe, met geslooten oogen, in 't swart gekleet, nae 't seggen

van de Poëten, die 't berooven van 't licht voor de dood nemen, gelijk *Virgilius* en *Lucretius* mede verhaelen. Want gelijk de slaep een korte dood is, alsoo is de Dood een lange slaep, en dickwijls wort in de H. Schrifture, de slaep voor den Dood genomen.

Dood.

Men soude de Dood kunnen afmaelen met een bloot swaert in de hand, als dreylene, en in de ander hand een viervlamme, uydruckende, dat de dood het sterflijke van 't onsterflijke wegh neemt, en mette viervlamme soo vernieltse alle gevoelijke machten, weghnemende de kracht van de sinnen, verteerende het lichaem tot stof en assche.

Homicidio. Doodslag, Manslacht.

Een lelijk gewapent Man met een roode Mantel, die voor een Helmet een Tygers hoofd heeft, wesende bleeck, houdende mette slincker hand eens Menschen hoofd, dat van den romp is afgehouden, hebbende in den rechter hand een bloot en bloedigh swaerd.

De Doodslagh wort op het allerleijxt afgemaelt, want zy is niet alleen afgryselijk by den Menschen, maer dat meer is, zy is schricklijk voor God, diewelcke onder andere wetten den doodslagh heeft verboden, als de alderschaedlijxte saecke die hem op 't hooghste mishaeghde, willende dat dese oock van den altaer soude werden geweert, *Exodus XXI*.

Gewapent wort hy gemaelt, om dat de Doodslagh den Mensche tot weerwraecke verweckt, en daerom moet sich de Doodslager wapenen.

De Tyger bediet de wreetheyt en felheyt, die den Mensch totten Doodslagh prickelt en aenhitst.

De bleekheyt is een werckinge van de gramschap, die den Doodslagh by blijft: als mede de Vreese die hem roept tot berou en leetwesen. Daerom wort in *Genesi* geseyt, wanneer als *Cain* sijnen broeder hadde dood geslagen, soo vluchtete hy, vreesende de straffe van de rechtvaerdigheyt Godes.

Errore. Doolinge, Misverstand.

Een Man als een Wandelaer, hebbende de oogen verbonden, tastende met sijnen stock nae den wegh, om dat hy soude seecker gaen, want de doolinge gaet gemeenlijk by de onwetentheyd.

De doolinge nae de meeninge der Stoiken is van den wegh afslaen, en van den rechten streeck af wijcken, gelijk niet te doolen, is op den rechten wegh wandelen, sonder van d'een of van d'ander syde, daer van af te treden, alsoo dat alle de wercken onses lichaems en verstands kunnen geseyt worden een pelgrimage of reyse te zijn, nae de welke, soo wy niet struyckelen, totte gelucksaligheyt verhoppen te geraecken.

Dit verthoont ons *Christus* onse Heere, wiens wercken ons al te saemen tot onderwijnsinge dienen, wanneer hy sijne Discipulen als een Pelgrim verscheen. En God beveelt aen 't Volck *Israel* in *Levitico*, datse niet van hem souden afwijcken, noch ter slincker noch ter rechter syde. Hierom behoort men de doolinge als een Pelgrim of Wandelaer af te maelen, om datter geen doolinge kan

wesen, sonder overtredinge van onse wercken of gedachten, gelijk geseyt is.

De verbonden oogen druckten uyt, wanneer de oogen des verstands verblint zijn met het deksel van Wereltsche voordeelen of anders, dat men dan lichtlijk in doolinge vervalt.

De Stock, waer mede hy nae den wegh tast, wort genomen voor de sinnen, gelijk het oogh voor het verstand, want gelijk de stock meerder gevoelijck en lichaemlijck is, soo is daer en tegen het oogh min gevoelijck en meer geestelijck. En soo wort dit in 't kort aangemerckt, dat die geene die door den weg van de sinnen gaet, kan lichtlijk in alle syne treden doolen, indien hy de overweginge van 't verstand daer niet toe brengt, het zy oock tot wat saecke dat het wil. Dit selve en noch meer, betoont de onwetentheynt noch klaerder, die daer neffens oock is afgemaelt.

Chiarezza. Doorluchtigheyd.

Een Vrouwe die naeckt is en van alle syden met een glans omschaduwet, houdende in de hand een Sonne.

Men seyt het geene klaer of doorluchtigh, datmen klaer en wel door 't licht kan sien, en dat selve wort dan doorluchtigheyd of klaerheyd geheeten: 't welck wy oock de faeme of het goed gerucht sullen noemen, dat den Mensche doorluchtigh maeckt, het zy dan dat het door de deughd of door d'Eedeldom verkregen wort, gelijk *Pierius* dat bewijst. En *Ambrosius* noemt dese sijne allerliefste, die in de Wereld in heyligheyd en in de rechte leere doorluchtigh zijn. En hy seyt voorts, dat de doorluchtigheyd eene van de vier gaven der Saligheyd in den Hemel is: en in yder van dese beteycknissen.

Longh wort zy geschildert, om dat door 't bloeyen van de waerdigheden, een yder doorluchtigh kan worden geheeten, en dat door de gelijknisse van de Sonne, die alles sienlijck maeckt.

Minaccie. Dreygement.

Een Vrouwe metten mond open, en een hulsel op 't hoofd, dat een vreeslijck Monsterdier gelijckt. Zy is in 't grauw gekleet met root en swart gestreept, hebbende in d'eene hand een swaerd, en in d'ander een stock, dreygende daer mede te slaen.

Dreyginge is een bewijs om te doen vreesen, en andere schrick aen te jaegen, en daerom kan de verbaestheyt in vierderleye maniere werden aengemerckt, gelijck 't selve *Eustachius* beschrijft, te weten met het hoofd, met de kleedinge, met het swaerd, en met den stock.

Mette open mond wortse gestelt, om te betoonen dat de kracht van de dreyginge door de stemme geschiet, diewelcke daer nae een verschrickinge, door haer krijten, aenbrenght; en om dat door het krijten het bloed ontroert wort, soo draeghtse altijd, ick weet niet wat verschricklijckheyt in 't aengesicht. En gelijck de stemme de ooren beweeght, alsoo brengen oock de rimpels en kreucken door het mismaeckte aengesicht, schrick aen, als mede het vreeslijcke hulsel dat zy op haer hoofd draeght.

Het gryse kleed, wesende van swart en wit te saemen gestelt, dient om de voorbode van den nacht uyt te beelden, niet alsse op 't allerdonckerst is, wanneermen niemant kan sien, maer wanneerse naer 't ysselijck,

en tusschen licht en duyster is, en daerom wortse gestelt om meest te verschricken, als men noch een weynigh sien kan. De Poëten seggen dat de Hel vol duyster licht is. En *Virgilius* seyt in 't boeck *Aeneidos*:

*Hoc dat de duystre Maen' door 't dwaellicht kan verleyen,
En 't schaduachtig bosch met kromme wegen spreyn.*

't borduysel van root en swart, bediet dat de dreygementen daer toe strecken om verschrickinge aen te jaegen, het zy ten bloede of ten doode.

De stock en 't bloote geweer, drucken uyt, wat soorte van dreygementen men tegen de moedige vyanden, en hoedaenige men tegens knechten, en 't gemeen volxken moet gebruycken, die weynigh weten of kennen wat de eere is.

Vbrachiezza. Dronckenschap.

Een oude, roode en lachende Vrouwe, gekleet van verwe als de verdrooghde Roosen, hebbende in de hand een drinckglas vol wijn, ter syden haer sal een Pantherdier staen.

Zy wort oud gemaect, om dat de overvloedige wijn, de Mensche haest oud en swack maeckt.

Het Pantherdier bediet, dat de Dronckerts raesende zijn, vol snoode en wreede manieren, gelijk de Panthers: Waer van *Aristoteles* in sijn Dierboeck gedenckt, datse nimmer kunnen werden getemt. En dit is in 't gemeen de aert der Dronckaerts. Van haere aert en werckinge zijn de Poëten vol, en de dagelijxsche eervaerentheynt druckt haere manieren soo krachtigh uyt, datmen het reedelijcke uyte Dieren, en het onreedelijcke uyte Menschen, wel kan onderscheyden. Een Dier volghet sijn natuere en is vernoeght. Een Mensch doet geweld aen de Natuere, en wort een beest, verliesende alsoo sijne eedele hoedanigheden. God heeft den Mensch, als sijn beeld, geschapen, maer de Mensch scheidt sich selve, hier door, in een beest; dat heeft schaemte noch eere, soo doet oock de Mensch. De reeden en 't verstant zijn ter schuyt, en daer blijkt anders niet mette beesten als de bloote romp. O schande! dat een soo eedel schepsel, sich door den dronck in soo veelerhande wanschepselen hervormt.

Interesse proprio. Eygen-baet.

Een oud Man in 't swart gekleet, houdende in d'eene hand een Visschers hangelroe, en met d'ander een egge, hebbende van d'een syde eenen Haen, en van d'ander een Wolf.

Eygen-baet is een ongeregelde begeerlijckheynt van eygen profijt, sich uytstreckende tot veele en verscheyden voorvallen, nae de genegentheynt der Menschen, maer gemeenlijck in 't verkrijgen en bewaeren der goederen: en daerom wort hy oud gemaelt, om dat d'Ouderdom, gelijk *Aristoteles* seght uytter natuere meest tot gierigheynt, die een besonder hoofdstuck van de Eygen-baet is, genegen is.

De Angelroe met het aes, betoont, dat Eygen-baet sich dickwijls pijnt om andere weldaet te doen, doch al met meeninge van Eygen-baet, en niet alleen om de deughd, 't welck ten laesten van sich selve, oock geen goede uytkomst kan hebben. Want de Visschers werpen den Visschen het aes wel toe, doch al met meeninge van Eygen-baet, om dieselve te vangen, en buyten 't waeter te trecken.

Dieselve aert van eygen genegentheyt wort oock door de egge vertoont, een wercktuygh, dat by de Boeren gebruyckt wort, nergens anders toe dienende, dan om nae sich te trecken.

Met swart is hy gekleet, om dat, gelijkmen dese verwe in andere verwen niet kan veranderen, also blijft de Eygen-baet, altijd vast op haer eygen profijt: en boven dat, is de Eygen-baet een vlacke, die van alle kanten de suyverheyt van de Deughd besoodelt: en om dat de Eygen-baet een ander afgunstigh is, om haer eygen profijt, houdende gestadige wacht, soo wel in 't gemoed als in de sinnen, soo isser de Haen, als boven geseyt is, bygestelt.

De Wolf staeter ter syden, om dat Eygen-baet van eender natuere is als de Wolf, wesende altijd roofachtigh en inslockende.

Interesse. *Eygen-baet.*

Een lelijk mager en naeckt Man, die een Wolfshuyd over sijne schouderen heeft,

met Wolfs ooren aen 't hoofd, die een ronde kloot, waer door de Werlt bediet wort, met groote begeerlijckheit, omarmt. Aldus is dieselve van *Hier. Maffaeus*, een seer verstandigh Schilder, verthoont.

Concordia di pace. Eendracht van Vreede.

Een Vrouwe met twee Overvloets Horens, die aen malkanderen gehecht zijn, wesende dit de vereeniging vande gedachten en van den wille van verscheyden persoonen. In de ander hand sal zy een vat met vier hebben, vermits de Eendracht uyt de onderlinge Liefde voortkomt. Dit wort tot gelijckenisse genomen van het materiale vier, zijnde een werckinge van inwendige brand des gemoeds.

Eendracht nae der Ouden uytbeeldinge.

Een oude Vrouwe die in de rechter hand eenige Granaetappels hout, en in de slincker een Overvloets Horen met een Kraeye, gelijk men op de oude Medaglien vind gesneden, oock van *Faustina Augusta* met dese woorden *Concordia*, en dat om de getrouwigheit die dese dierkens met haer wederpaer gebruycken: gelijk oock *Alciatus* te kennen geeft:

*Der Kraeykens Eendracht, trouw van sin,
Staet vast met ongekreuckte Min.*

De Granaetappels, bedieden by de Oude, *Eendracht*, om dat de Herten alsoo behooren te saemen gebonden te wesen, even als de Granaetappels haere korrels beslooten houden. Want waer vereeniging is, daer wast Overvloed, 't welck de senuwen zijn om Burgerlijck en Eendrachtigh te leven.

Concordia. Eendracht.

Een Vrouwe met een Olijfkrans, houdende mette rechter hand een bondel pijlen, aen d'eene syde met een witte band omwoelt, en aen d'ander syde met een roode band, in de slincker een Overvloeds Horen.

De Olijfkrans is een teycken van Vrede, die een werckinge is van d'Eendracht.

De bondel pijlen, op de maniere als geseyt is, bediet, de veelheit der gemoederen die te saemen vereenight zijn door den band der Liefde en oprechtigheyt dewelcke swaerlijck te breecken zijn, alsse onder een ander haer kracht en sterckheyd behouden: daer nae is de Eendracht een voortteelster van de aengenaeme vruchten, gelijk in 't tegendeel de Tweedracht niet anders kan voort brengen, als doornen en distelen van quaedspreken en twist, diewelcke het geselschap verstooren, en oock alle die geene, die gaerne minnelijck, burgerlijck en redelijck, in de gemeenschap der Menschen, willen leven.

Concordia. Eendracht.

Een Vrouwe diewelcke met groote staetigheyd een schaele in de rechter hand houd, waer in dat een Granaetappel leyt. In de slincker hand een scepter, op wiens spitse bloemen en allerleye vruchten zijn. Hebbende op 't hoofd een krans van Granaetappelen, mette blaederen en vruchten te saemen gevlochten, tot een verciersel kander een kauwe by gevoeght werden, gelijk die op de oude Medaglien gesneden is.

Concordia, nae de Medaglie van Papienus.

Een sittende Vrouwe, diewelcke in haere rechter hand een Kelck houd, en in de slincker twee Overvloets hoorens, met het opschrift *Concordia, &c.*

De Kelck bediet, dat Eendracht een heylige saecke is, diewelcke men sal eere en offerhande doen: en de Overvloets hoorens, drucken uyt, dat terwijl men in Eendracht leeft, de Overvloed verdubbelt.

Concordia Militare. Oorloghs Eendracht.

Een gewapende Vrouwe, diewelcke in haer handen houd een hoop Slangen in een geslingert. Want zy is veerdigh haer selve mette wapenen te beschermen, en andere met het venijn te beschadigen, 't welck de gramschap mede brenghet.

Concordia Insuperabilis. Onverwinnelijcke Eendracht.

Voor de onverwinnelijcke Eendracht, wort de gewapende Spaensche *Gerion* uytgebeeld met drie hoofden, elck met een gouden kroon, ses armen, en soo veele beenen, die in de rechter hand een Spiesse draeght, in de ander een bloot Sweerd, en in de derde een Scepter: en de drie slincker handen, rusten op een Schild.

Men seght dat *Gerion* geweest is Koninck van Hispanien, en overmits hy drie Rijcken hadde, soo wierde hy drie-lyvigh genoemt, als of hy drie lichaemen hadde. Hy is van *Hercules* vermoort, andere seggen dat het drie Broeders waeren, en soo Eendrachtigh, als of het een lichaem geweest waere.

Concordia. Eendracht.

Een staende Vrouwe, die twee Kooren-ayren in d'eene hand, en een schaele vol levendige Vogeltjens of Herten in d'ander hand hout.

De schaele vol Vogeltjes of Herten, bediet de gelijkheyt van veel personen: en d'Overvloed wort door de Koorenayren uytgedrukt.

Concordia Militare. Krijghs-Eendracht, nae de Medaglie van Nerva.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Steven van een Schip hout, alwaer een vlagge op staet, daer in 't midden twee handen, die te saemen gevoeght zijn, staen, waer mede de Trouwe wort bevestight, met dese letteren *Concordia exercituum.*

Concordia. Eendracht.

Een Vrouwe die in haer rechter hand een bondelken met pijlen of roeden hout, die vast zijn te saemen gebonden.

Eendracht is een vereeniging van verscheyden striblijge gemoederen, die te saemen leven en verkeerren: Daerom wort de bondel roeden gestelt, om dat een yder, alsse alleene zijn, lichtlijck kan worden gebroken, maer vereenight zijnde, soo zijns

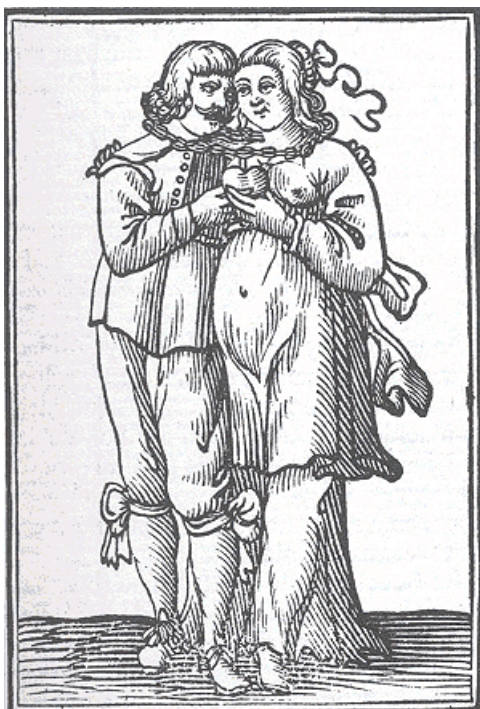
vast en onverbreecklijck. *Salomon* seyt: *Een drie dobbel touw kan niet licht werden gebroken*. En d'Eendracht gevesticht zijnde, worden de grootste dingen ter werelt uytgevoert, gelijk *Salustius* seght: *Concordia res parvae crescunt, & discordia maximae dilabuntur*, dat is, door d'Eendracht wassen kleyne dingen, en door tweedracht storten groote te gronde. Aen welke spreucke, gelijk *Seneca* in sijnen XCIV brief aenwijst, *M. Agrippa* hem seer gehouden kende, om dat hy daer door sijnen allerbesten vriend en broeder geworden was: Waer van *Petrarcha* in sijn Latijns werck breeder verhael doet.

De gelijkenis van den bondel pijlen is genomen van *Scilurus*, die om sijne Soonen de Eendracht aen te prijsen elck een bondel pijlen in de hand gaf om die te breecken: maer als zy 't niet vermochten, ontwont hy den bossel en brack yder pijle voor haere oogen. Seggende, soo lange de Eendracht onder u sal heerschen, sal noch haet noch geweld u konnen verbreecken, maer seer licht, soo ghy u selve scheurt en tweedrachtigh zijt. Dit wil mede te kennen geven de gelijknis van *Sartorius* die des paerds staert geboot gelijklijck uyt te trecken, maer sulx onmooghlijck zijnde, trock hy de hayren gemacklijck uyt. Al om te doen verstaen, dat de Eendracht vast en onverbreecklijck is.

Eendracht.

Een Vrouwe die in haer rechter hand een Granaetappel, en in haer slincker een hoop Mirtenblaederen of een Mirten tack heeft.

Democritus seit dat de Mirten en de Granaetappels, sulcke liefde tot malkanderen hebben, dat of schoon haere wortels, wat van den anderen worden geplant, soo naedren zy doch en voegen sich by malkanderen.

Concordia Maritale di Piet. Leone Casella. Eendracht des Houlijx.

Een Man staende aen de rechter syde van een Vrouwe, beyde in purper gekleet, alwaer een goude keeten beyde halsen verbint, waer uyt een Hert op de borst neder hanght, 't welck met de hand van den Man en van de Vrouwe wort opgehouden.

De goude keeten op de maniere als geseyt is, betoont dat het Houwlijck is gemaect van liefde, van vriendschap, en van goeddadigheyt, tusschen Man en Vrouwe: geschickt door de Natuere en door de Wet Godes, diewelcke gebiet dat Man en Vrouwe twee in een vlees sullen wesen, die niet, als door den Dood, kunnen worden gescheyden.

Nobilita. Edelheyd.

Een Vrouwe, deftig gekleed, met een Lancy in de rechter hand, en in de slincker het beeld van *Minerva*, gelijk men siet in de Medaglie van Keyser *Geta*.

De deftigheyd van 't kleed bediet de maniere en statige gewoonte, die in een Edel persoon vereyscht wert.

De Lancy en 't beeld van *Minerva* bedieden, dat door het geruchte, of door de geleertheyt, of door de wapenen de Edelheyt wort verkregen. Wesende gelijk *Minerva*, een beschermersche soo wel van d'eene als van d'ander, overmits zy uyte herssenen van *Iupiter* was gebooren, 't welck is door overweginge en verstand, door welcke, dese haere dapperheyd en heerlijcke naeme, verkrijgen.

Nobilita. Edelheyd.

Een Vrouwe rijcklijck met lange kleederen gekleet, met een sterre op 't hoofd, en met een scepter in de hand.

Het lange kleed was by de Romeynen niemand geoorloft te dragen, als alleen den Edelen.

De sterre op 't hoofd en de scepter in de hand, betoonen, dat de handelingen van een edel gemoed sich eerst neygen nae de doorluchtigheyd of glans van 't gemoed, 't welck door de sterre is uytgedrukt. Daer nae tot het vermaeck of gemack van 't lichaem door den scepter uytgebeeld. En dat de Edeldom voortkomt, door de kracht van een helder en doorluchtigh gemoet. En dese wort lichtlijck onderhouden door wereltsche Rijckdommen.

Nobilita.

Een Vrouwe van een rijp Ouder, wesende volslagen van aengesicht, en welgestelt van lichaem, en eerlijck in 't swart gekleet, draegende in de hand twee kroonen, d'eene van goud en d'ander van silver.

Zy wort bedaeght gemaect, om te vertoonem, dat noch de beginselen van de Edeldom, noch het eynde, 't welck wy by de Ouderdom afbeelden, noch eenige oudheyt der Stamhuysen, daer anders niet als de naeme by is, een waerachtigh Edelman magh genoemt werden: gelijk sulx *Arniglius* seght. Het swarte kleed, past den Edelen seer wel, om te betoonen, dat sonder eenige uytstekentheydt van kleederen de Edeldom door haer selven klaer en doorluchtigh is.

Door de twee kroonen, worden de goederen des lichaems en der ziele uytgebeeld, die te gelijk den Edeldom maecten. De goude kroone, de ziele, en de silvere, het lichaem toepassende.

Solitudine. Eensaemheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet met een eensaeme Musch op den top van 't hoofd, houdende een Hase onder den rechter arm, en in de slincker een Boeck, staende in een afgescheyden en eensaeme plaetse: en hierom seytmen dat de eensaemheyt een wooninge is van luyden die op 't land by de boeren wonen, en verre afgescheyden van den ommegangh van 't volck, en van de gemeene en besondere bestieringen van 't Vaederland, sich oefnende in den Godsdienst, of eenige deughdlijcke handelinghe. Hierom seyt *Petrarcha* in sijn CXXII klinckdicht:

*Ick mijmer steeds in 't woest alleen,
En meet het veld met traege schreen.*

De witte verwe van 't kleed, bediet de aendacht die die geene heeft, die in eensaemheyt leeft, 't welck is om sich reyn en suyver te houden van alle slagh van besmettinge, die de ziele kunnen besoedelen, 't zy door dingen die haer schoon voor d'oogen staen, of door de Werltsche Liefde, die haer verduysteren. Waer over *Petrarcha* wijder singt,

'k Heb steeds nae d'Eensaemheyt gejaeght,

*En sulx strand, veld en bosch geklaeght:
Dat ick wou vlieden 't loos gespuys,
Oock die verlaeten 's Hemels huys.*

De Musch gelijk geseyt is uyer natuere een eensaeme Vogel, gelijk de X C Psalm seyt: *Ick ben geworden als een eensaeme Musch onder 't dack.*

Onder den rechter arm hout zy een Haese, want de Aegyptenaers willende, gelijk *Pierius* verhaelt, een eensaem Man afbeelden, soo maelden zy een Hase in zijn hol, om dat dat Dier veeltijts alleene is, en men vinter selden twee in een selfde hol, en alsse noch al by een ander zijn, soo staense noch een stuck weeghs van malkanderen.

Het Boeck vertoont, dat het ooghwit van een eensaem Man moet wesen de liefde van de wijsheyd en van de leeringe, andersins is d'Eensaemheyd een sake die lasterens waerdigh is. Hierom seyt *Aristoteles* in 't I boeck van sijne Staetbestieringe, dat een eensaem Man, of een Engel of een Beest is. Verstaende door den Engel de satheyd van de Werreltsche dingen, om sich te keeren totte spieglingen, sich verheugende over de Engelen, Menschen, Planten, jae in alle dingen sijnen Heere en Schepper lovende. Door het beest, van d'ander syde, verstont hy die geene die in eensaemheyd leefde, als een luyert en vuyl Mensch. Want het eensaeme leven, waer by geen opmercken en leeringe is, is vol ontrouwigheyd en vree-

se, gelijk *Cicero* seyt. En voor die geene, die geen Godsdienst heeft, is 't lasterlijck en schandigh.

Partialita. Eensydigheyt, Partyschap.

Een lelijke Vrouwe die de rechter hand houd geslooten, en den arm een weynigh nae de borst gebogen hebbende: de slincker arm uytgestreckt met een opene hand. Tot een hulsel op 't hoofd, heeftse een letterrol, waer op staet *Eadem non omnibus*. 't Gesichte heeftse nae de slincker syde gekeert, en onder hare voeten heeftse twee weegschaelen.

Partyschap is een sonde die tegen de rechtvaerdigheyt strijdigh is, vermits zy een yder niet geeft wat hem toebehoort, gelijk 't selve de bovengeseyde spreucke wel uytdruckt. En *D. Thomas* seyt: *De aenneminge der persoonen, is een ongelijckheyt van de uytdeelende gerechtigheyt, voor soo veele een ygelijck iet boven de proportie of gelijkmaetigheyt wort uytgedeelt*. Zy wort lelijck geschildert, om datse veele gebreecken met sich sleept. Waer over *Origenes* in den XXXVII Psalm bewijst, dat de lelijckheyt van 't aengesicht een beeldsel is van de sonde, die buyten alle ordre is begaen, en om dat de Partyschap een swaere sonde is, van de ongerechtigheyt, soo is 't behoorlijck datse een yder lelijck een afgrijslijck schijne. *Cicero* seyt, *datter geen quaet is, dat niet te gelijk schandigh en lasterlijck zy*.

Datse de rechter hand geslooten en toegevar hout, en de slincker open, bediet, dat de Partyschap niet handelt nae de gerechtigheyt, die met beyde handen een yder het sijne, oprechtlijck geeft, maer uyt eygenbaet of uyt andere verkeerde oorsaecken gedreven zijnde, soo deeltse 't selve onrechtlijck uyt, sonder datse op Recht en Reeden let, gelijk sulx *Innocentius* in 't tweede boeck seer wel betuyght, *Van de nuttigheyt der Menschlijcke toestand, soo let ghy niet op de waerdigheyt der oorsaecken, maer op de persoonen; niet op het recht, maer op de gaeven; niet op 't geene de reeden eyscht, maer wat den wille wel bevalt; niet wase daer van gevoelt, maer wat het gemoed begeert; niet wat geoorloft is, maer wat haer gelust te doen*.

Datse 't gesicht ter slincker syde af keert, bediet dat de partydige geen oprecht gemoed heeft, om de sinnen nae de waerheyt te stieren maer d'eene meer als d'ander gunstigh zijnde, isse vyand en partydigh van goed te doen. Daerom seyt *Aristoteles* in sijne Welsprekens konst: *Liefde, haet en eygenbaet, doen veeltijts dat de Rechter de waerheyt haet*. De Schaele onder de voeten, druckt de verkeerde aert van dese peste te klaerder uyt, want naedien zy gestadigh tegen de Rechtvaerdigheyt strijd, soo soeckse de rechte gerechtigheyt met voeten te treden. Men soude haer oock om de verscheydenheyt, boven datse de waeghschaele onder de voeten treet, afmaelen, datse aen een schoon jonghsken, met een Lauwerkrans adelijck gekleet, eenige geschencken mette slincke hand soude geven, maer mette rechter soudese van gelijcken een schoon jonghsken, als boven gekleet, met een geessel van haer wegh drijven. Alles om haere boose partydigheyt en eensydige boosheydt uyt te drucken.

Simplicita. Eenvoudigheyt, Slechtigheyt.

Een Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende in de hand een witte Duyve en Phaisant.

Iongh wort het gemaelt, door de gelijkheyt van d'onder, diewelcke in 't begin van de kennisse, een wit papier gelijk is. Wesende de Eenvoudigheyt niet anders als

een verschoonlijcke onwetentheyd van 't goede en quaede, die sonder eenige quaede meeninge geschiedt: en wortse in dese plaetse daer voor genomen, om dat het gemoed sich totte gebreecken niet heeft geneyght, alhoewel men die geene oock eenvoudigh noemt, die van kleyn verstand zijn.

Met wit is zy gekleet, om dat dese suyver en sonder eenige vermenginge is.

De Duyve wort van *Christus* gestelt voor de oprechte en prijslijcke eenvoudigheyt, met de welcke men ten Hemel gaet, en hier door seyt hy: *Laet de kinderkens tot my komen*. Voor de lasterlijcke eenvoudigheyt wort de Phaisant gestelt, diewelcke meent van niemant gesien te wesen, wanneer hy slechts sijn hoofd verberght.

**Vana Gloria. Eere of Roem die ydel is.
van dien dapperen Academicus *Philoponus*
beschreven.**

Een Vrouwe met een lichtvaerdigh opsicht, en twee hoornen op 't hoofd, waer tusschen een bondelken hoy steeckt, en voor een hangende bagge sal zy twee bloedsuygers hebben, oock eene aen 't oor: In de rechter hand salse een Trompette, en in de slincker een draed houden, waer aen een Wespe is gebonden, die al suyselende om hoogh vlieght, gelijk de Byen, doch veel grooter en oock grooter van vleugelen.

De ydele Roem of Eere is een ongemaetighde beweginge van 't gemoed, waer door yemant nae sijn eygen hoogheyd verlanght, om meerder als andere geacht en geeert te zijn, gelijk 't selve *Hieronymus* in seeckeren brief verklaert. De Eere prickelt in der waerheyd, den Mensche totte deughd: want soo men de paerden opter loop drijft, door 't geluyt van den Trompet, en den Wind honden door 't geroep en 't gekrijtsch op der jacht moedight, om den buyt te vervolgen, soo kan men oock door 't geluyt der handen maecken, dat de stomme beesten sich veel sneller op der vlucht geven. Hoe veel te meer sullen wy gelooven, dat de reedelijcke geesten der Menschen in ons wacker worden en opstijgen, dieder zijn gebooren tot een blijk van Lof en Eere? die geene die door den fackel en prikkel van roem, tot eerlijcke aenslagen wort beweeght, daer van kan niet anders geseyt worden, dan dattet komt uyt een heerlijk gemoed en een eedel verstand. 't Is een schoone saecke een goede naem, door eerlijcke saecken, te verkrijgen. *Wat isser schoomer, voor een Man, dan dat hy eere en een goede naeme onder den Menschen magh verwerven?* seyde *Theocritus*. Onder alle belooningen der deughd, is de eere het voornaemste loon, diewelcke aen dit korte leven de vergeldinge doet, dat haere geheughnisse oock den naekomelingen by blijft, jae maeckt dat wy verre zijnde, als tegenwoordigh, en dood als levendigh zijn. Maer van d'ander syde, moet sich een yder wachten van de begeerte tot eere, diewelcke nae 't gevoelen van *Cicero*, in sijne Burgerplichten, de vryheyd wegh neemt, en voert de gemoederen tot onrechtvaerdige dingen, door de voorwendingen van hoogheyd en eere, nae voortreckingen, nae Rijcken en Mogentheden. De Menschen zijn gemeenlijck soo verblint door de begeerte van Lof en Eere, dat om gehouden te worden, boven andere uyt te munten, soo komen zy de Eere bedelen, door een ongematighde gemaecktheyt, waer in zy sich gansch sot en ydel betoonen.

Dit is waere Eere, besich te zijn in goede saecken, alleene om goed te wercken, en om de eeuwige Eere te verkrijgen, verachtende het gejuygh en de eere des Werrelts: diewelcke oock aen de ydele roemsuchtige Menschen een walge heeft, met alles watse doen, om totte Eere te geraecken. 't Misstont *Alexander Magnus*, hoewel hy een on-overwinlijck Keyser was, dat hy roemende van sich selven, wilde gehouden wesen voor een Soone van *Iupiter Hammon*, en voor een God. 't Mishaeghde *Marius*, dat *Silla* sich al te staetsuchtigh verতোonde, en te seer was versopen in de smaeck van Eere, als wanneer hy den Koningh *Iugurtam* gevangen krijgende, desselven beeld in sijnen ringh liet snijden. En daerom ontsettede hy hem van sijn Rentmeesterschap, en verjaeghde hem van sich: Waer over *Silla* sich verstoorende, maeckte den aenvangh van den Burgerlijcken Oorlogh: gewislijck ontsteecken zijnde door de ydele Eere. *Marius* selve, diewelcke de ydele Eere van andere mishaeghde, hebbende veele saecken heerlijk uytgevoert, gedreven zijnde door een seeckere opgeblasentheyd

van sich selve, heeft de goede naeme van sijne Eere verlooren: en om dat hy sich selve aennaem toe te schrijven, 't geene hy uyt eens anders mond behoorde te ontfangen, soo verdiende hy niet de stemmen van de algemeene aenprijsinge. 't Misstond oock den Romeynschen Redenaer *Cicero*, diewelcke sich soo seer verhief in sijn Burgemeesterschap, en van de t'saemensweeringe van *Catilina*, die van hem was t'ondergebracht, dat hy dese woorden uytrieb: *O geluckigh Roman! dat ghy gebooren zijt, terwijl ick Burgemeester was.* Dieder Eere by de Wereld wil verkrijgen, moet de Eere verachten, en dieselve hebbende verkregen, isse swaerlijck te bewaeren: Want die wel doet, alleen door begeerte van eere, die weet ten laesten sijn ydele roemgierige genegentheden niet te bedecken, en om dat hy dieselve open-

baert, soo verliest hy sijne verkregen Eere, *want de Eere vlucht voor diese soeckt, en volght die geene die daer voor vlucht*. Ydele sotheyd van den Mensch, die sich tot het goede schickt, uyt liefde van de broose Eere: en die niet te vooren siet dat dat goed 't geene hy ter hant neemt, quaed is, om dat het niet wort gedaen uyt liefde van God, diewelcke het opperste goed is, onse eenige wit en waerachtigh eynde, en om de eeuwige Eere te verkrijgen? Waer van roemt sich doch de Mensch? Van Wijsheyd? *De roem van Wijsheyd is schande*, seyt de Wijse Man cap. X V I I . Die sich roemt dat hy wijs is, is een weet-niet. Daerom spreekt de wijse Filosooph, *Dit alleen weet ick, dat ick niet weet*. Waer uyt mede geoordeelt wierde, dat hy sich roemde, als diewelcke wilde gehouden zijn veele te weeten: Daerom dees ander looser zijnde, wilde veel liever seggen, *Noch ick weet voorwaer niet of ick niet weete*. Maer waerom bemoeyt sich dan de Mensch in eenigh werck te maecken? om aen de toekomende eeuwige sijne wijsheyd en kennisse te vertoon? en waerom verspreyt hy sijn naeme door de Werreld? of waerom drijft hem dese ydele Eere: Want hy wort self in sijn leven van weynige bekend, en of zy hem al van 't gesichte kennen, soo kennen zy doch de deugd desselven en sijne wercken niet, en soo veele als sijn naeme door sijne wercken is bekend, die hem door 't gesicht niet kennen, daer van verkrijgen zy doch by haer leven de gewenschte Eere niet: Niet min verkrijgen zy oock dieselve door den toekomenden tijd, want de langheyd en de veranderinge van de tijden onderdruckt het goed gerucht van de verledene dingen. Maer wat smaeck sullen zy gevoelen, datse, nae haer dood, soudent werden vermaert? Iae hooren zy niet dickwijls in haer leven met warsheyd, alsse mercken dat haere wercken van de quaedaerdige en van de veelheyd en verscheydenheyd van neuswijsige oordelaers werden beknabbelt, vindende datse in plaetse van Eere die sullen lasteren? De Professoren van eene wetenschap en konst, achten ten meestendeel niet veele eens anders wercken. 't Is op seeckere tijd gebeurt, dat in een ringh van geleerde Mannen, aengetrocken wierde een plaets uyt *Titus Livius*, waer op een Spaensch Godgeleerde, die treflijck was in sijne konste, vraeghde, *Wat was Titus Livius voor eene? en waer van handelde hy?* also dat de Eere van dien eedelen Schrijver, en van de Romeynen, waer van hy handelde, desen gantsch onbekent was. En wat *Livius* belanght, dieselve, als *Plinius* getuyght, aen den Keyser *Vespasianus*, roemde dat *Livius* soo veele Eere hadde verkregen, dat hy oock niet meer behoefde te schrijven: nochtans is sijn Roem en Eere aen yder geleerde niet bekend, veel min noch aeh die geene die van minder aensien zijn: 't is een swaere saecke de Eere te verkrijgen, die men soeckt, en dat by een yder Mensch, en in alle plaetsen. De Cortegianen of Hovelingen die sich roemen dat zy op den hoogsten trap, en de meeste gunste in 't Hof hebben, zijn van ydele Eere opgeblasen, denckende dat zy de meeste ter Werreld zijn, en dat haere naeme vermaert en bekend is van de Indiaenen af totte Mauritaenen toe. O! hoe seer bedriegen sich die geene, die wy weeten dat sich laeten noemen de voornaemste Hovelingen van den Koningh van Vranckrijck, van Spagnien en van den Keyser? en dese weeten niet van die, noch die van dese: en selve zijnse in Rom en van al den Eedeldom geacht noch bekend. Maer wat segh ick van de Hovelingen? Hoe veele Princen, Baroenen en Prelaeten zijnder in de Werreld, wiens naeme ons is onbekent, en soo men van d'een weet, van d'ander weet men niet met alle. Hoe veele opgerechte beelden, wapenen van Princen en krijgshrustingen sietmen in de Palleyssen, Tempelen en Begraefnissen die ons onbekent zijn? De aldergrootste eere en die sich wijtst verspreyt, behoort den Romeynen toe: En niet te min is haere eere ten tijde des

Reedenaers, als zy victorieuselijck de overwinninge uyt Africa, Parthen, en andere verre gelegen plaetsen des Werrelts, hadden verkregen, niet over de reviere *Ganges*, noch over aen bergh *Caucasus* gepasseert. Waer over in den droom van *Scipio*, diewelcke van *M.T. Cicero* is versiert, *Africanus* aldus spreeckt: *Heeft wel iemants naeme en lof onder ons, uyt dese bekende en bewoonde Landen, desen bergh Caucasum, dien ghy siet, kunnen over klimmen? of de reviere Gangem kunnen overswemmen? En wie sal in de andere deelen van het Oosten, Westen, Noorden of Zuyden uwen naem hooren? Dese deelen des Werrelts dan afgesneden zijnde, kondy*

voorwaer lichtlijk sien, in hoe kleyn begriip uwe Eere sich wil hebben verbreyt. En hier kondy noch meerder van dese stoffe vinden, die waerdigh is te werden gelesen, gelijk oock by *Macrobius* en *Boëtius* in de VI prosa van 't tweede boeck te sien is, alwaer hy de soeckers van de ydele Eere vermaent, datse sullen aenschouwen de Eere van den onmetelijcken Hemel, in dier manieren, dat een yder voor veracht sal houden de Eere des Werrelts, en sich schaemen dat sijn naeme het kort begriip des aardrijx niet kan vervullen. Die Menschen mogen sich veel beter schaemen die daer ydele Eere soecken in brose en verganckelijcke goederen, die maer wind en schaduwe zijn, voerende den naem van schoonheyd. Dese staet- en eersuchtige moeten beschaemt worden, diewelcke sich roemen van dat zy hebben de gemeenschap der Princen, en noch met giften en overtollige onkosten, haere vriendschap koopen. Oock moeten sich wel te schuyt houden die daer gemeene Burgers zijn: en om datse grootmoedige en rijcke Burgers mogen werden gehouden, soo stellen zy, gelijk Princen, al haer vermogen in kostelijcke timmeringen en gebouwen, en dickwijls in nieuwe Slooten en Burghen op te maecken, sich roemende, dat aldaer hunne wapenen, naeme en opbouwingen staen, diese met veel duysenden hebben bekostigt: een ydelheyt die haer al soetjes in armoede brengt, een Eere die haer seer dier kost: gelijk haer oock de Hoere *Phryne*, of als andere seggen *Phirne*, die ydele Eere, van haere gedachtenisse, soo dier liet kosten, dat zy de winste van veele Iaeren liet aenleggen tot hermaeckinge van de muyren van Theben, stellende daer dit opschrift rontomme: *Alexander heeft wel dese mueren nedergeworpen, maer Phryne heeft dieselve wederomme opgebouwt.* 't Zijn ellendige en ongeluckige Menschen, die haer roemen van haere Macht en Rijckdoom, die zy in een oogenblick kunnen verliezen, niet siende den Dood, die aen haere syde staet. Waer van *Sosiphanus* meer Christelijck, als Heydensch, aldus spreeckt:

*Wel ongeluckigh is de Mensch,
Die schijnt te hebben sijnen wensch,
En roemt op Rijckdom, Eer, en Staet,
Die in een dagh komt en vergaet:
En als 't Geluck u eens aenlacht,
O arme Mensche! vol van pracht!
Dan steeckt ghy uwen trotsen kop,
Hovaerdigh nat de sterren op:
En ondertusschen is de Hel,
Of Pluto uwe Mee-gesel.*

Dese voorgaende gangen hebben wy eerst willen ontdekken, op dat wy voorsichtigh zijn, om door de ydele Eere ons niet te laeten inwicklen, en dat onder de gedaente van de gepresene eere. Laet ons nu totte uytlegginge van de beeldenisse komen.

Een Vrouwe is de ydele Eere afgemaelt, alhoewel het waer is, dat onder alle slagh van Menschen ydele roemsuchtige zijn: nochtans hebben de Vrouwen, als de aller-ydelste en lichtveerdighste, daer toe den meesten treck. 't Welck *Tiraquellus* in sijne Houlijxwetten door 't aensien van *Chrysostomus* aldus stelt, *ydel en roemsuchtigh is al 't geslacht der Menschen, doch insonderheyt het Vroulijcke.* Dieselve seyt vorder: *De Vrouwen hebben in sich eenige oefninge van ydele Eere.*

De ydele Eere is een onbeschoft Beest. De ydele Eere seyt *Philo* de *Iode*, in 't leven van den Burgerlijcken Mensche, draeght, als een groot Beest, hoornen op 't hoofd, diewelcke by andere wel zijn beelden van macht en waerdigheyd, maer by

ons is 't in dese plaetse de Hovaerdye, diewelcke van de Waerdigheyt, Macht en Rijckdom, die iemand door eenige gave of deughd in sich gevoelt, ten meestendeel voortkomt, en daer uyt wort de ydele Eere gebooren, diewelcke te gelijk mette Hovaerdye komt aen treden, overmits geene Hovaerdige sonder ydele Eere is, noch geene roemsuchtige sonder hovaerdye. *Lucifer* die sich aen yder roemde van sijne hoogheyt, schoonheyt en uytstekentheyt, verhovaerdighde sich soodanigh, dat hy wel verdiende van de Werrelt met een paer hoornen gekroont te werden, diewelcke, hooghmoed van hovaerdye en van ydele Eere te kennen geven. God de Heere wilde dat van het hovaerdige en roemsuchtige volck *Moab*, den hoorn van de Hovaerdye, en den arm van haere Macht soude gebroken worden, gelijk *Hieremids* seyt in 't XLVIII cap. *Den Hoorn Moabs is afgehouden, en haer Arm is verbroken*, spreekt de Heere, &c. *Wy hebben de hovaerdye Moabs gehoort, hy is seer stout, hovaerdigh, hooghmoedigh, trotsigh en overmoedigh. Moab sal niet meer een Volck*

zijn, want het heeft sich tegens den Heere verhovaerdicht. Godt de Heere dreyght die van *Israel*, die door de Werreltsche geneughten en haere gelucksaeligheden, de ydele Eere en Hovaerdye hadde aengenomen, seggende door *Amos* aen 't VI capit. *Die u selve troost in 't gene doch niets is, en spreeckt, zijn wy dan niet sterck genoegh met onse hoornen? Daerom siet, ick wil over u lieden, van den huysse Israels, een volck verwecken, dat u sal vertreden van dier plaetse aen, van daer men nae Hemat gaet, tot aen de beke in der Woestijne.* Waer over de Koninghlijcke Propheet *David* singht: *Wilt uwen Hoorn niet verheffen, maer ick sal verkondigen eeuwichlijck en lofsingen den Godt Iacobs, en sal alle uwe hoornen der sonden verbreken.* Want alsoo de Stier met sijne hoornen hovaerdigh en wreed is, doch dieselve verbroken zijnde, soo verliest hy sijne wreedheyd en hovaerdye. De Hoorens worden van *Horatius* in sijne Schimpdichten en Gesangen, als mede van *Torquato Tasso*, *Petrarcha* en andere, voor de Hovaerdye genomen. Aldus wort de Hovaerdye met hoorens van ydele Eere, gelijk de Beesten afgemaelt. De roemsuchtige zijn rechte Beesten, diewelcke gedreven zijnde door ydele Eere, dickwijls seer groote en ongelooflijke beestigheyt bedrijven. De Filosooph *Empedocles* was een beest, die ten sijnen tijde geacht wierde voor een oprecht en wijs Man, en die door eergierigheyt wilde zijn geacht voor een God: Dese als of hy was verdweenen en ten Hemel opgeklommen, en men niet wiste waer hy was gebleven, wierp hy sich selve stilswijgende in de brandende sulpher poel van den bergh *Aethna* maer de kracht van de vlamme wierp sijnen yseren schoe dien hy plagh te draegen, om hoogh uyt de klove. En op deser wyse openbaerde het vier de brandende vlamme van sijne ydele Eere. Beesten zijn dit, diewelcke om datse niet zijn gebooren tot eedele daeden, soecken vermaert te worden door schelmstukken. Soodanigh eene was *Erostratus*, die den Tempel van *Diana* afbrande, alleene om in de Wereld vermaert te werden, gelijk hy bekende: Daerom verboden zy dat sijn naeme niet soude gedacht worden; alhoewel dieselve niet kost verdonckert blijven, als eens brandstichters van een soo wonderlijcken gebouw, dat onder de seven wonderen des Werrelts getelt wierde, Beesten zijn die geene, die met het bloed der Princen en te gelijk met haer eygen bloed sich toeschrijven de onsterflijckheyd, ick wil liever seggen in de sterflijckheyd van de ydele Eere, met verlies van haer leven. *Hieronymus Olgiatus* (opgeweekt zijnde, door de gierige en onversaedelijcke lust van ydele Eere, en dat door de welsprektheyd van *Cola Montanus* sijn Meester) vermoorde in de Kercke met sijne andere t'saemengesworene *Galeazzus Sforza*, niet soo seer om *Milanen* sijn Vaderland van de tyrannige regeeringe te verlossen, als door de ydele Eere: gelijk hy in 't laeste van sijne straffe (om sich selve moet te geven) bekende, seggende: *Grijp moed Hieronyme! de wreede dood, en de eeuwige naeme, sal altijd staen tot een oude gedachtenis van dese daed.* Tot onsen tijde wilde *F. Iacob Clement*, oock sijnen naeme onsterflijck maecken, door de dood van *Henricus* de III Koningh van Vranckrijck, daer hy nochtans dood bleef, eer de Koning stierf. *Iean Chastel*, Student van Paris, 1594 den 17 Decembris, oock beweeght zijnde door de overredinge van sijn Meester, wilde den Koningh *Henricus* de IV met een Mes den strot afsteken, maer 't selve miste hem, alsoo de Koningh hem buyghde, om wederomme eere te bewijzen aen een groot Heere, dies stack hy hem in de lippe datter een tand mede uytbrack. De Raedgever die raecte aen een galgh, en de Jongelingh tot belooninge van sijne ydele Eere, zijnde eerst sijn hand afgehouden, wierde daer nae met vier paerden in vier stukken gereeten, ende ellendigh verbrand. Levende dese

onverwinlijcke Koningh, die een blixem des oorloghs was, nae dat hy dit gevaer was ontkomen, noch 15 Iaeren en vijf Maenden, totte tijd toe, van 't Iaer 1610 den 14 May, dat de Koningh binnen *Paris*, wesende in sijne Koets, die hy dede stille staen, om te sien een triumphboge, diewelcke ter eeren de Koninginne *Maria*, sijne huysvrouwe, opgerecht was: wierde, met algemeene droef heyd van geheel Christenrijck, met een Mes met twee steken doorsteken, en dat van eenen *Francois Ravillac* van *Angoulesme*, daer toe, buyten twijfel, aangedreven zijnde, door de beestigheyd van de ydele Eere: want selve in 't pijnigen spottede hy en belachte den Rechters, sich roemende van sulcken grouwel, willende hartneckigh en onbekeerlijck sterven: de rechter arm,

waer mede hy 't feyt gedaen hadde, wierde totten elleboge gebrant, en met gesmolten loot al soetjens daer op gegoten, de rest van het lichaem worde met gloeyende tangen genepen, waer in dat gesmolten loot en brandende solpher gedaen wierde, als mede sijne borst. Ten laesten wierde hy met vier paerden in veele stucken getrocken, diewelcke door de rasernye des volx, al eerse konden verbrant werden, nae dat het vonnisse luyde, over al door de Stadt worden gesleept. Alle dese dingen zijn beestlijckheden, diewelcke zijn voortgekomen, door het groote beest de ydele Eere, waer door de reuckeloose, hovaerdige en roemsuchtige Menschen, haere hoornen opsteken, maer blyven beschimpt en bespot met verachtinge en schande. Wy sullen hier laeten de beestigheyd van de Hipocriten of geveysde, diewelcke, gelijk *Castor Durantus* seyt, haere verwe verwisselen en veranderen, maeckende sich vael en bleeck, door 't roet uyt den schoorsteen, en haer aengesicht mager, alleene door ydele Eere.

Het hoy rontom de horens te hebben, is by de Latijnen een spreekwoord, 't welck *Horatius* verhaelt in 't I boeck in de IV *Satyra*, daer hy seyt: *Wijckt verre van hem, want hy heeft hoy in de hoorens*. Van *Pierio* wortet genomen voor een beeld van wreedheyt, diewelcke niet verre van de ydele Eere is afgescheyden. Want de Stieren, door de overvloed der weyden vet zijnde, worden oock stout en ongebonden: alsoo worden oock de kinderen des Werelts door den overvloed van weelde, gemack en mogentheyd hovaerdiger en opgeblasener: en door dit alles, als mede door andere insichten, stellen wy het hoy rontom het hoorn van de ydele Eere: om te vertoon dat het swaere hoorn van hooghmoed, gebracht wort totte lichtigheyd van 't hoy, tot ydelheyd en tot niet. En dat de hovaerdige en hooge gedachten, die de roemsuchtige in 't hoofd hebben, ten laesten verdonckert blyven, door een verachte snootheyd: Overmits de gedachten van de roemsuchtige het hoy gelijk zijn, diewelcke wel in de sinnen een weynigh bloeyen, maer zijn strax vergaen in de dorrhigheyd van 't hoy, 't welck in een schoone weyde opgeworpen zijnde, en bloeyende te nederleyt, doch in korter tijd verdrooght, sulx dat de bloemkens daer af vallen, gelijk *Esaias* aen 't XL capittel seyt: *Alle haere Eere is als een bloeme des velds, het hoy is verdort, en de bloeme is afgevallen*. Een ontwerp, dat van *S. Petrus* en van *Iacobus* in sijnen eersten brief is naegevolght: *Een nedrigh Broeder roeme in sijne verhooginge, een rijcke in sijne vernederinge, want hy sal als een bloeme des gras vergaen. Want gelijk de Sonne is opgegaen met hette, soo is het gras verdrweenen, haer bloeme is afgevallen, en de cierlijckheyt haers aensiens is vergaen*.

De bloedsuygers die aen de ooren hangen, bedieden dat de ydele Eere is als een worm, diewelcke de ziele gestadigh knaegt en de sinnen suyght, sulx datse niet op houd, dan totter dood toe: Want by den Menschen, hoe wijs dieselve oock zijn, blijft gestaedigh, terwijle zy leven, in de gedachten een begeerlijckheyt van Eere. Derhalven seyt *Plato*, dat de begeerlijckheyt van de Eere, het laeste kleed is, dat de ziele plagh af te leggen. Gelijk *Cornelius Tacitus* mede spreekt van *Peto Thrasea*, een verachter van Rijckdommen, en een stantvastigh en onversaeght voorstander van de gerechtigheyd: doch hy scheen aen veelen, al te begeerigh nae een hooge naem: want oock aen de kloeckste Mannen beklijft oock de laeste genegentheyd, die zy hebben totte begeerte van Eere: die wel stilswijgende inkruypt, maer zy slockt seer vraetigh op het goed, 't welck men ter handen neemt, sulx datmen 't selve niet gewaer wort, gelijk *Chrysostomus* seght. Waer over *Climacus* de ydele Eere een bloedsuyghster noemt, die, soo *L. Granada* in sijn Predicatie seyt, dat dese heylige Man *de gierigheyt*,

door de barmhertigheyt plagh te overweldigen, de traegheyd door de overdenckinge des doods, en de ydele Eere door sich seldom te laeten sien, door weynigh te spreecken, door eensaemheyt, en door stilswijgentheyt. Middelen, in der waerheyt, die bequaem zijn om dese bloedsuygster te ontvluchten, die soo krachtelijck aenvalt, en diemen met soo grooten swarigheyt uyt de gemoederen kan weghdrijven. Van welke kracht Augustinus seght: Dat men niet gevoelt wat kracht de Liefde van de Menschlijcke Eere heeft, ten zy datmen dieselve t'oorlogh heeft aengeseyt: Want alsoo het seer licht is, geen lof te begeeren, als men dat niet verkrijgen kan, soo is 't nochtans swaer; datmen sich daer in niet soude verblijden, alsse ons wort aengeboden. Maer dese bloedsuyghster is soo inslockende, datse niet wacht tot dat een ander

haer 't lof aenbrengh, maer maect dat wy die gaen soecken, want een ygelijck heeft van natuere dese bloedsuyghster, van Liefde tot Eere, by sich, en daerom kan men dieselve soo lichtlijck niet uyt de sinnen drijven: niet min oock die geene, die daer meenen dat zy de ydele Eere verachten: want als zy daer in selve behaegen scheppen, dan versmaeden zy die immers niet: ondertusschen roemen zy sich selve inwendigh van haere Eere, diewelcke zy seer reuckeloos en onbedacht omhelsen. Een groot inswelger van ydele Eere is die geene, naer 't gevoelen van *V. Maximus*, diewelcke sich roemt dat hy verre van de Eere is, diewelcke van doorluchtige en vermaerde Mannen gesocht wort, door needrige dingen: dese diewelcke vermaenen van de verachtinge van Eere, en verachten dieselve niet, alsse over haere boecken en schriften geschiet, gelijk *Tullius*, in sijne reede voor *Archia* den Poët te kennen geeft, daer hy seyt: *Wy worden, seyt hy, al te saemen getrocken door lof en prijs, een yder soeckt nae de hooghste. Iae selve de Philosophen, schrijven haere naemen op de boecken, die zy van de verachtinge van de Eere geschreven hebben, en waer in zy de eedelheyt en 't lof verachten, daer in zy willen geroemt en gepresen zijn.* Hoe soetjes dat dese bloedsuyghster suyght, kan men mercken van sulcke personagien, die van hooger macht en aensien zijn, diewelcke met eerlijcke daeden en wercken haer leven hebben verciert, en te gelijk stoffe gegeven aen de brave verstanden, om een historie te beschrijven, diewelcke niet vertoeft hebben tot dat andere dieselve aen den dagh brachten, maer hebben haere dappere daeden met haer eygen hand beschreven, gelijk *I. Caesar*. De Keyser *Adrianus* maecte boecken van sijn leven, en gafse sijne geleerde vrygemaecte slaven, om die onder haeren naeme, uyt te geven: onder welke, soo *Ae. Spartianus* seyt, de boecken van *Phlegeton* mede van *Adrianus* waeren beschreven. *Septimius Severus* gafse uyt onder sijn eygen naeme. *Pius* de II heeft met sijn eygen hand de geschiedenissen, geduerende sijn Pausdom voorgevallen, beschreven, waer in hy met sijn eygen penne doorgaens sijn eygen lof verhaelt, daer van men *Fulgosum* breeder kan lesen.

De Trompet in de rechter hand, is een gemeen gereetschap van de ydele Eere, diewelcke 't ampt doet van haer eygen naem uyt te blaesen: en dit siet op die geene, diewelcke haer in de ydele Eere te buyten gaen, en die met haer eygen mond haer lof uytbrommen, en met hooghdravende woorden hare wercken verheffen, en soose eenigh goed werck maecten, soo maecten zy datmen 't sal weeten, en op dat men 't immers dan wel sal weeten, soo geven zy dieselve aen den dagh. *S. Chrysostomus* seyt over de spreucke Mathaei VI, *Als ghy aelmoessen doet, soo laet gheen basuyne voor u blaesen.* Sulx dat de basuyne is alle handelinghe of daed, door de welke de roem of lof van 't werck vertoont wort, en dat het uytblaesen met de Trompet, is te verlangen nae de pompe of pracht van de ydele Eere. Het is een lelijcke saecke sich te roemen: jae haetelijck aen God en aen den Menschen, waer over oock God, *Moab* haetede, om dat hy roemsuchtigh en hovaerdigh was. *Aristides* de Griexsche Redenaer, hielt het daer voor, wanneer de daeden mette woorden over een quaemen, dat het alsdan betaemlijck was sich selve te prijsen: Om sijne meeninge te bevestigen voert hy de woorden van *Achilles* in, *alwaer hy roemt dat hy twaelf Steden met de scheepsvloten heeft ingenomen, en elf te lande, en veele schatten en rijckdommen wegh gevoert, en had alle dese geschencken de Goddinne Atridae vereert.* *Aristides* voeghter by: *Niemant van de Grieken, wort hier over toornigh. Waerom? Want haere woorden komen met haere daeden over een.* Daer is geen saecke, die 't lof meerder verdonckert, als datmen in sijne wercken pocht en roemt, alhoewel oock de

roem mocht waerachtigh zijn: *eygen lof stinckt*. 't Is niet waerdigh datmen voor goed kenne de verantwoordinge van *Aristides*, diewelcke hebbende gepresen sijn eygen vertoogh, dat hy over *Minerva* gedaen hadde, worde nochtans berispt, om dat hy sich selve geroemt hadde: evenwel hielt hy staende, dat hy wel gedaen hadde in sich selve te prijsen, en dat met veele voordaeden, insonderheyt van *Homerus*, diewelcke sich aennam het Prinsdom van de Poësie of Dichtkonst, en dat *Hesiodus* het selve mede doet. Ick antwoorde, datmen nae de voordaed van de Poëten in sich selve te prijsen en te roemen, geen besluyt moet stellen, overmits het haer ydel gebruyck is, dat zy meer de ydele Eere als de daed selve begeeren, en oock met openen

monde roemen, dat zy alle Poëten die oyt ter Werreld geweest zijn, te boven gaen. Want ick heb eenige hooren seggen, dat *Virgilius* soo seer niet te verwonderen is, als hem de Werreld wel uytroept: als of zy meer oordeels hadden, als al de Werreld, en dat haer stijl soeter en aengenaemer was, als de sijne: Andere die meenen dat zy bearbeyder, lieflijcker en soeter welsprekentheyt hebben als *Catullus*, *Tibullus*, en *Propertius*. Andere dat de Dichten van *Petrarcha* niet zijn om te volgen, alsoomen dieselve niet meer gebruyckt. In 't kort, een yegelijck oordeelt daer van, nae sijn gevoelen, verheffende haer eygen, misprijsende eens anders wercken: alhoewel de stijl van *Homerus*, *Pindarus*, *Virgilius* en *Horatius* &c. in haere aert, waerdigh zijn, om nae te volgen, gelijk oock *Petrarcha* de sijne: soo men die niet gebruyckt, laetse niet gebruyckt worden van die geene, die deselve niet wil, niet kan, noch niet weet te gebruycken. Laet daerom dese onse Poëten swijgen, en niet meer spreken: soo *Petrarcha* weder levendigh wierde, dat hy sijn maniere van Dichten soude veranderen, en dieselve nae de haere voegen: Maer ick geloove veel eer, dat hy haer soude belachen, en haere Dichtkonst noemen, een Dicht dat wanschappen is en buyten 't spoor slaet, als hy soude lesen, *in den bergh des Hemels, het hol der Sterren, de stal van de Zee*: al om datse *Homerum* soudent overtreffen, die daer stelt een stal van Paerden in 't diepste van de Zee: een *Ziellijcke Nacht*, voor een *Weduwe*, en duysent andere belachlijke grillen, die door dese geesten in de Dichtkonst worden begaen. Noch seggense wijder, dat het gedicht van *Ariosto* al te dicht by de aerde gaet, en dat dat van *Tasso* al te hooge sprongen doet: Maer roemen, dat zy de oprechte maniere van de Heroique of Heldische stijl hebben gevonden. Wat my belanght, wilde ick dat zy 't schreven totte Eere van onsen tijd, maer niet dat zy 't seggen tot haerder eygen Eere. 't Seggen is een lichte saecke, maer dit valt swaer, datmen self nieuwe dingen vindt, sonder datmen wederom ophaelt dingen, die te vooren al van andere gedaen en uytgegeven zijn, jae self van die geene die zy selfs lasteren.

't Is seecker, dat dese met woorden de Eere van andere luyden soecken te onderdrucken, om haer selve te verheffen. Maer wat zijn dit anders als hooghdraevende woorden, waer mede zy 't volck doen lacchen, en waer door zy haer haetlijck en lelijck maecken? En alsse haer dingen dan noch al wel doen, soo doense daerom niet loflijk datse haer selve prijsen. *Het lof dat van andere heer komt is lieflijck om hooren, seyt Xenophon, maer lasterlijck wanneer 't yemand van sich selve doet: Maer noch lasterlijcker is het, als men eens anders Eere roof, om sich selve te prijsen, gelijk Plutarchus verhaelt. Laet ons tot Aristidem keeren. Dat Hesiodus sich selve, in 't beginsel van de dichten van Theogonia, soude prijsen, dunckt my niet, dat hy sich anders prijst, dan dat hy bekent dat het lof van sijn Dicht van de Musen of Zangh-Goddinnen heer komt. Dese zijn te dulden, die om eenige dingen, van haer selve aen te roeren, sich 't selve niet geheel toeschrijven, maer bekennen datse al haer kracht, vermogen en talentpond van God hebben ontfangen. En dit is de vijfde maniere en oorsaecke die Plutarchus aenroert, om sich selve te prijsen, als wanneer men sijnen roem aen andere overdraecht, insonderheit datmen 't selve van de gunst Godes heeft verkregen. Dat Homerus sich selve het Prinsdom van de Dichtkonst soude hebben toegeschreven, beken ick, noyt te hebben gelesen, daerom kan ick van sijne ydele Eere niet oordeelen. Soo hy 't gedaen heeft, soo neemt Aristides daer van geene bequaeme voordaed, diewelcke een Orateur of Reedenaer zijnde, niet betaemde de Poëtische Vryheyt: Iae 't is selve in een Poeet lasterlijck, als hy in sijne prijsingen te grof gaet. Gelijk oock Plutarchus, in de verhandelinge*

van sich selve te prijsen, *Pindarum* lastert, die niet ophout sijn eygen Konst te verheffen. Ick hebb' wel gesien in *Homero*, dat de voornaemste en wijste personen van sijn gedicht, sich buyten alle achtbaerheydt roemen, als *Vlysses* in sijne *Odysea*, diewelcke sijne armoede aen den Keyser *Alcinous* verhaelende, vertelt sijne Oorloghsdaeden, dapperheyd en overwinningen, sich selve te seer verheffende, daer hy nochtans in sobere staet wierde gevonden, als een arm vreemdelingh, seggende: *Ick ben Vlysses Laertiades, die door mijne loosheyd alle Menschen te hulpe kome, en mijn lof reyckt aen den Hemel.*

So wy hoorden seggen van eene die wijser is als *Vlysses*, of als *Salomon* selve, *Mijn lof reyckt aen den Hemel*, wy souden daeroin lachen en oordeelen, dat hy niet wijs was maer sot. Te meer sal men lachen, als men dit hoort van eenen kaelen vreemdelingh, die van ons niet is bekend. Hoe komt dan dat sijn roem en lof soo is verheven, daer hy hem nochtans aen *Alcinous* openbaerde, die niet wiste wie hy was? En dat dit waer zy, soo sagh *Alcinous*, dat *Vlysses* bitterlijck klaeghde, dies hy hem vraeghde waerom hy dus jammerde, hoe 't met hem was, hoe hy heete, en van waer hy was? Hy antwoorde: *Ick ben Vlysses*. *Alcinous*, nae dat hy hem in 't lange hadde aengehoort, seyde dat hy hem niet kende, noch min door 't geruchte: alsoo hy in 't midden van sijn elfde *Odyssea* aldus seydt: Van 't aensien kan ick niet oordeelen of ghy een Gauwdief of een Bedrieger zijt, gelijcker veele zijn, die als Landloopers over al swerven, en klaegen met bedrogh, met lietjens en met logenen, sich beroemende dat zy dit en dat gedaen en gesproken hebben, maer ghy hebt een fraye maniere van spreken en goed overlegh. Maer genomen dat de Keyser *Alcinous* hem door 't gerucht kende, soo betaemde het *Vlysses* niet van sich selve te roemen, *dat sijn lof den Hemel bereyckte*. Gelijck oock *Virgilius*, *Homerum* volgende, mede doet. Men kan sijn lof en eere aen andere en dat met achtbaerheyd wel te kennen geven, sonder datmen self sijn naeme met ophoopinge van woorden, en byvoeginge van bynaemen en loftijtelen, uytbreydt. *Nestor* roemt sich oock te seer, spreekende met den Keyser *Agamemnon* en met den Koningh *Achilles*, dieder was de dapperste Held van de Griecken: jae hy komt van 't roemen aen 't verachten, seggende tot haer: *Ick hebbe gehandelt met Mannen die veel dapperder waeren als ghy zijt, waer by ick oock altijd hoogh geacht ben geweest*. Hy hadde mogen de grootheyd verbreyden, van die geene waer mede hy in sijne Ieughd hadde verkeert, sonder dat hy tot soo een snoode vergelijckinge was gekomen, streckende tot kleyne achtbaerheydt van die Princen, mette welcke hy sprack. *Achilles* sprack al te vermetel totten Keyser *Agamemnon*, in tegenwoordigheyt vaa alle Griecken, *Ghy hebt my niet genoegh geeert*, seyde hy, *als zijnde de dapperste van alle Griecken*: en klagende aen sijn Moeder *Thetis*, bevestighe hy 't selvige. Hy hadde groote oorsaecke om sijne redenen en de verkeerde daeden van *Agamemnon* aen te wijsen, sonder dat hy sich self soude beroemen de dapperste der Griecken te wesen: Voorwaer diergelijcke redenen maken hem opgeblasen en onbeschoft, gelijckse oock van *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen aengemerckt zijn, daer hy seyt, *Wat kander lelijcker zijn als de Homerische Achilles*. Hy spreeket wel op een billijcke maniere in sijne IX *Iliade*, als hy weygeret weder te keeren in den dienst van *Agamemnon*, seggende tot *Vlysses*, *Ajax* en *Phaenix* sijne Gesanten, dat hy altijd hadde gevochten, en sijn leven gewaeght in den dienst van *Agamemnon*, hebbende ter Zee veroverd twaelf Steden, en te Lande elf, hebbende gekregen veele kasten vol kostelijcke schatten, die hy alle aen *Agamemnon* hadde overgegeven. Want dit alles seyt hy niet om sich te roemen over sijne overwinningen, maer om sijne oprechte daeden, van sijne dienstbaerheyd, te doen blijcken, en het onrecht, dat hem tot vergeldinge desselven wierde aengedaen. Want de goede daeden op te haelen, tot sijnder bescherminge, en om sich selve te ontschuldigen, is de eerste oorsaecke die *Plutarchus* toelaet, in sich selve te prijsen. Derhalven neemt *Aristides* geen gelijcke voordaed, want in *Achilles* was 't in dit geval noodigh, dat hy sijne dappere daeden verhaelde, die in der waerheyd waeren geschiet, te meer hy dit alleene slechtlijck verhaelt, sonder daer door sijn lof uyt te breyden: Maer 't was *Aristides* niet noodigh, en 't betaemde hem niet, sijn eygen vertooghreden te prijsen. 't Wordt

wel toegestaen, datmen sijne wercken verdedicht en staende hout, datmen wel heeft gedaen, alsse van andere onderdruckt worden: Maer alsoo die noch van niemant gelastert waeren, soo paste hem niet dieselve eerst te prijsen, noch staende te houden dat hy wel gedaen hadde, in sich selve te prijse, als wanneer hy berispt wierde, dat hy sich selve hadde geroemt. De grootste Redenaer van alle de Griecken, sal hem overtuygen, seggende dat het geen bestandigh Man betaemt, die van eenige besondere geleertheyt is, alleen eenige dingen

te seggen die hoogmoedigh zijn, en tot sijn eygen lof strecken, maer hy sal oock beschaemt worden, als hy 't, van andere, hoort seggen. Die geene, die van alle waere leeringe vreemd zijn, daer van zy sich nochtans roemen, brengen door haere onwetentheyd dingen van haer selve voor den dagh, die oock moeylijck zijn om hooren. Oversulx sal niemandt de Trompette van sijn eygen lof blaesen, 't zy oock oft waer of logen zy.

De Wespe, diewelcke suyselende om hoogh vlieght, is een groote slaggh van Byen oock hummels genoemt, diewelcke een geluyt van sich geven, zijnde onbequaem om honigh voort te brengen, maeckende haere cellen van kley, doch binnen zijn zy ledigh van werck: een seecker bequaem beeld van een ydel roemsuchtigh Mensch, die gemeenlijck veele hooghdravende woorden heeft, en veele de vlagge voert, maer in de rest is hy onbequaem, bouwende kasteelen in de locht, gedachten die bloot zijn van kennisse en wijsheyd, van kley en dreck te saemen gestelt, overmits dieselve gegrondet zijn op de ydele Eere van de aerdsche dingen. Dese zijn soodaenige Menschen, als *Theophrastus* in sijne merckteekenen van de zeedekonst beschrijft, onbequaem, staetsuchtigh, swetsers, diewelcke vergeleken worden, by die geene, die opgeblaesen voor den dagh komen en hovaerdigh, met welriekende weytse bonte kleederen, met Lackeyen en Moeriaenen achter haer: Om datse te meer beschouwt souden werden, draegende ketens aen den hals, en eedelgesteenten op 't hoofd: diewelcke oock in 't minste watse doen, een ydele gemaecte schijn van eere soecken, vertoonende sich daer na statigh by 't volck, houdende schier een ygelijck op, die haer tegens komt, gevende reden van haer bedrijf, en op yder woord schier een uytlegginge maeckende. Die geene, die met een schaedelijcke pocherye braveeren op den Adel, en van haere Voorvaders, als mede op haere Rijckdom en waerdigheden, noodigende anderen tot haeren huysse, niet uyt een beleeftheyt, maer uyt ydelheyd, op dat haere prachtige cierselen en haer overtollige frayigheyt magh werden besien, die men oock geen meerder verachtige kan aendoen, als datmen de noodinge niet aenneemt, noch niet let op 't geene, waer in zy achten dat haere grootsheyt bestaet: Die geene, die boven al en over al de voorsittinge, de hooger hand en de voorgangh nemen: Die geene die sich laeten duncken, dat zy by een Prince wel geacht zijn, en staen grootser en staetiger als de Prince selver, en insonderheyd buyten de Carossen. Die geene die om datse schijnen groote koopmanschap en handelingte te drijven, en oock dingen van grooten gewichte te doen, de luyden van ter syden aftrecken, en dat om beuselingen, luysterende de Menschen dit en dat in d'ooren, even ofse heymelijcke aenslaegen hadden te verrichten, die zy in 't openbaer niet dorsten seggen. De geene, die haere tijtlen en opschriften toonen, van datse seer doorluchtigh zijn, en oock wel dickwijls van de allerdoorluchtighste: seggende dat zy dagelijx brieven krijgen, nu van die, dan van dees Prince: Iae zy vertoonen sich, als dat zy seer wel by haer zijn gesien, niet als gediensstige, maer als ydele roemsuchtige, om te doen verstaen dat zy alles by den Prince vermogen: Met dusdanige lichtvaerdigheyt worden zy gevoet, en zijn soo wel onnut voor haer selve, als voor andere: wesende al haere vlijt en naerstigheyt in de ydelheyd gevestight, 't welck ten laesten met een barst of geluyt in korter tijd verdwijnt: sulx dat alle pracht en Eere van de Menschen in dese Werreld, met een barst en weerslaggh vergaet, gelijk *David* seght: *Haere gedachtenisse is met een barst of geluyt vergaen.*

E t h i c a . *Soeckt Zeedekunst.*

H o n e s t a . *Eerbaerheit.*

Een Vrouwe met neergeslaegen oogen, zeedighlijck gekleet, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die haer oogen bedeckt.

De deftigheit van 't kleet is een teycken van 't eerlijck gemoed dat in den Mensche is, oversulx eeren wy en houden den persoon, om sijne deftige kleedinge in waerden, al is 't schoon dat hy ons onbekent is, wesende de uytwendige dingen van den Mensch, kenteyckens van de inwendige, die op de volmaecktheyt van de ziele sien.

De neergeslagen oogen zijn kenteyckens van de Eerbaerheit: Want de dertelheit in de oogen swevende, soo gaet de Liefde of

Minne door de oogen naer 't hert, gelijk de Poëten seggen. Maer dieselve ter aerden nedergeslagen zijnde, doen blijcken, dat noch de geest der dertelheyt, noch de kracht der Minne kan doordringen in de binnenkaemeren van haere ziele.

De sluyer om 't hoofd is een kenteycken van Eerbaerheyt, en dat soo wel naer 't gebruyck van de oude als nieuwe, wesende dieselve een vrywillige verhinderinge tegens de dertele drayingen en keeren der oogen.

Vergogna Honesta. Eerbaere schaemte.

Een Vrouwe met een aengenaem wesen, het gesicht en de oogen neergeslaegen, wesende de wangen totte tippen van de ooren toe, root van schaemte. Haere kleedinge sal oock root zijn, hebbende op 't hulsel van 't hoofd een Oliphants hoofd, in de rechter hand een Valck, en in de slincker hand een letter-rol, met het opschrift *Dysoria procul*.

De Schaemte, alhoewel die geen Deughd is, wort nochtans van *Aristoteles* gepresen voor een Deughd, haer stellende tusschen twee gebrecklijcke buyten percken, als tusschen onbeschaemtheyt en vreesse. De onbeschaemde schaemt sich geens dinghs, maer de vreesachtige schaemt sich in alle dingen. De schaemte wort dan tusschen beyden gestelt, want zy schaemt sich in 't geene, waer in zy haer behoort te schaemen. En *Aristoteles* in 't VII boeck van sijn Zeedekunst, steltse tusschen onbeschaemtheyt en vreesse, soo wel in woorden als in wercken. Derhalven seyt *Zeno*, dat de schaemte een Vreesse is voor schande. 't Welck *Muretus* nae *Aristotelis* meeninge mede te kennen geeft, seggende: *De schaemte is een seeckere moeylijckheyt en ontsteltenisse des gemoeds, heerkomende uyt die quaeden, diewelcke den Mensche schande soecken aen te wrijven, 't zy datse of tegenwoordigh, of voorby, of toekomende zijn.* Eenige hebben onderscheyt gemaect tusschen *schaemte* en *beschaemtheyt*. Beschaemtheyt seggende, is die schaemte en soodanige vreesse, die daer is, om geene feyten te begaen, waer door men daer nae in schande en oneere soude geraecken. Maer dat schaemte alleene soude wesen de roodigheyt die men krijght, nae datmen de feylen heeft begaen. Doch zy wort meest by alle schrijvers sonder onderscheyt, voor eene sake genomen. Oock wort het schaemte geheeten, die soo wel, voor het bedreven quaed, als daer nae geschiet. En daerom seghtmen, *Ick sou 't wel seggen, maer de schaemte belet my*: dit seyde *Alceus* tot *Sappho*, en dit is eer de saecke geschiedt was. Min noch meer, gelijk d'Italiaenen de Schaemte noemen, sonder datter eenige feyl begaen is, seggen zy, datse is een sekere loflijcke zeedigheyt en eerbaerheyt, dieder plagh te wesen in zeedige Dochters en Jongelingen, die uyt een eerbaerheyt sich schaemen door een hoop volx te gaen en te spreken, om van haer gesien te werden. *Petrarcha* vertoonde de eerbaere schaemte van sijn Lief, alsse van hem was naeckt gesien, gelijk hy in sijne dichten uytdrukt. Beschaemtheyt wort de roodigheyt geheeten, en de inwendige smerte en 't berouw, wannermen iets quaets heeft bedreven, gelijk sich oock *Petrarcha* schaemde over sijne kinderlijcke dolingen:

*Ick schaem my dat tot 's volx gerijf,
Ick ben geweest elx tijd verdrijf:
Nu voel ick van mijn sotheyt vrucht,
Berouw en schaemt daer ick om sucht,
En sie nu klaer dat 's Werelts vreughd,
Een droom is en vol ongeneughd.*

Doch dese laeste beschaemtheyt is niet soo prijslijck als d'eerste, want die onthout sich van te sondigen, uyt vreesse voor schande, en dit is een bewijs van de deughd, die van *Valer. Maximus* een moeder van een eerbaer besluyt en van goede raed genaemt is, Vooghdesse van de gemeene ampten, Meestersche van de onnooselheyt, behaeghlijck aen haer evennaesten, bevalligh aen den vreemden, die over al, en in alle plaetsen en tijden, een aengenaem en gunstigh wesen vertoont. *Bernardus* noemtse een suster van de onthoudinge, en *S. Ambrosius* heetse een medegesellinne van de temlust, en door wien de kuyscheyt selve seecker is. De tweede Schaemte komt, wanneer nu alreede de feyl is begaen, wesende seecker prijslijck, maer niet soo loflijk als de eerste; want het is veel beter sich te schaemen en niet te doolen, als sich te schaemen en te doolen. En alhoewel de schaemte een teycken is van deughd, niet te min 't geene de schaemte aenbrenght, is een ge-

breck. De bovengeseyde *Alceus*, wanneer hy tot *Sappho* seyde: *Ick sou 't wel seggen, maer de schaemte belet my*; waer op *Sappho* hem antwoorde: *Is het eerlijck, waerom schaemdy 't u te seggen*. Daerom is het allerloflijkst niet te doen waer van men sich behoeft te schaemen, als beschaemt te worden, alhoewel soodaenige beschaemtheydt niet is sonder mael-teecken van de deughd, want het is goed sich te schaemen, droevigh te zijn, berou te hebben en root te werden, om sijn bedreven quaed. *Diogenes Laertius* seydt dat de roodigheyt een teycken van deughd is. *Ambrosius* seydt, dat de schuld aenwast met de quaede saecke te verdedigen, en zy vermindert door de roodigheyt en schaemte. Maer laet ons komen totte verklaeringe van de beeldenisse.

Zy is aengenaem van opsicht gemaect nae 't goetduncken van *S. Bernardus* over 't Hooge-Lied, daer hy seydt: *Schaemte brenght bevalligheyt aen, en vermeerdert de gunste*. Zy slaet de oogen nederwaerts nae de maniere van schaemte. *Socrates* willende spreekken van de Liefde, schaemde sich als een bedaert Filosooph, sijne oogen verbindende. Derhalven seydt oock *Euripides*: *Mijn Dochter in de oogen komt de schaemte der menschen voor den dag*. *Athanaeus* segt door 't aensien van *Aristoteles*, dat de Vryers geen deel des Lichaems van 't geen zy beminnen, meer beschouwen, als de oogen, alwaer de zeetel is van de schaemte. *Plinius* stelt de plaetse van de schaemte in de wangen door de roodigheyt, die sich daer al om verspreyt, daerom isse oock met roode wangen gestelt. Wy maecken de tippen van de ooren root, overmidts *Aristoteles* in sijne grondstellingen seydt, dat de schaemte te gelijk mette vreesse sekere koude aenbrenght, waer over de hette de oogen verlaet, en klimt soo totte ooren, maer de rest van 't lichaem schaemt sich niet. Om dese oorsaecke wortse oock geheel in 't rood gekleet, wesende dit de eygen verwe van de schaemachtige, seer wel passende aen Dochters en Jongelingen, tot een teycken van haere zeedigheyt. *Pithia* de dochter van *Aristoteles*, gevraeght zijnde, welcke verwe allerschoonst was; antwoorde, *die geene, die welcke de eedele en braeve Dochters de schaemte aenbrenght*. *Cato* prees veel meer die Jongelingen die rood wierden als bleeck. En *Menander* plagh te seggen: *Al die sich schaemen of root worden, duncken my vroom van gemoed te zijn*.

Op 't hoofd heeftse een Olyphants kop, om uyt te drucken, dat de Menschen behooren van een beschaemt gemoed te wesen, gelijk de Olyphant is, die, soo *Plinius* verhaelt, seer schaemachtigh is. De overwonnene schaemt sich voor den overwinner, vliedende sijne stemme, jae nimmermeer sullen zy haer Minnelust in 't openbaer plegen, maer vertrecken in heymelijcke plaetsen; alsoo behoort oock de Mensch, als het volmaectste van alle Dieren, sich niet alleen in 't openbaer, maer oock in 't verborgen te schaemen. *Pithagoras* die seer zeedige Filosooph gaf dese goede leeringe, *Doet*, seyde hy, *nimmermeer iet schandelijx, noch aen andere, noch aen u selve, maer voor alle dingen vreest en ontsiet u selve*. Een spreucke die, die van *Democritus* gelijk is, dese seydt: *Alhoewel men alleen niet moet eenige snoode saecke doen, maer men moet leeren sich selve soo wel te ontsien als andere*. *S. Hieronymus* seydt korter: *Al wat ghy u schaemt te seggen, dat schaemt oock te dencken*. Het is een seer schoone raed van *Theophrastus*, daer hy seydt: *Hebt schaemte by u selven, indien ghy niet wilt root of beschaemt zijn aen andere*. Laet ons nu van de eerbaere schaemte van den Valck spreekken. De Valck is soo eedel van herten, dat hy sich oock schaemt, van het aes gevoet te werden, lijdende liever honger, schamende sich over 't gebreck, gelijk *B. Anglicus* verhaelt uyt *S. Gregorius*, daer hy seydt, dat dese Vogel, soo hy niet ten eersten of tweeden aenval den buyt krijght, schaemt hy sich op den hand van

den Valkenier te komen, en uyt schaemte steygert hy in de locht verre uyt sijne oogen. Derhalven schijnt het dat dese ontaerden, die geen overwinninge weghdraegen, voor die de schaemte van natuere is gegeven, gelijk de Elephant dat eedele Dier, en den Valck, die sich schaemt over sijn misgrepen, en daerom in 't gesicht der Menschen niet wil komen: Waer uyt te verstaen is, dat de eedele Dieren de Eere meer druckt, en sich meer schamen wanneerse eenigh feyl komen te begaen: En dit doen geen snoode oneerbaere en verachte gemoederen, die, alhoewel zy grove en schandige stucken bedrijven, sich niet eenmael schaemen, maer derven sich noch, als of zy een berderen aengesicht hadden, over al vertoonen. De Keyser *Augustus*

die in grooter Eere en achtbaerheit was, worde dapper beschaemt, wanneer hy de hoererye en snoode stucken van sijn Dochter *Julia* verstont: en in desen heeten toorn, liet hy haer vonnisse van den Rechter openbaerlijck voor den Raed aflesen, vol schandelijcke stucken, met sulcken meeninge om haer te doen straffen en dooden. Maer daer na, de gramschap wat verkoelende, schaemde hy sich, dat hy haer vonnisse hadde afgelesen: Want, in der waerheit, so betaemde het eenen Prince niet, gelijk hy was, dat hy de hoererye van sijn Dochter soo soude openbaeren en straffen, daer 't hem betaemde dieselve te verswijgen en te bedecken. Want *de lelijckheit en smette van eenige saecke, keert dickwijls aen die geene wederom, diese wreect*, gelijk *Seneca* seght. Waer over oock *Augustus*, merckende den mislagh, by hem begaen, van dat hy dese lelijke daed niet hadde verswegen, schaemde sich, dat hy eenige daegen daer nae sich voor 't volck niet dorste vertoonen, gelijk *Suetonius* verhaelt. Hier door wort dan te kennen gegeven, datmen niet buyten schreef moet loopen, om niet in al te groote beschaemtheydt te vallen: daerom is haer oock de rolle in de slincker hand gegeven, mette spreuck *Dysoria procul*; te weeten, dat de overtollige en schandige schaemte verre van ons moet zijn. En gelijk men door droef heyt de oogen ter aerden keert, soo doetmen oock door schaemte, die de stoutigheit niet heeft, om yemant onder de oogen te sien. En dese schaemte is al te teer en verwijft, en om dan dese verwijftheyt te bedecken, is hun seer voordelijck datmen den naeme van eerbaere schaemte gebruycke: en hier door zijne dan gedwongen, die moediger zijn, te wijcken, jae konnen oock niet besluyten om eenige eerlijcke saecke in 't openbaer te stellen, maer staen altijd in den hoeck van de beschaemtheydt, jae zy gaender niet een stip uyt, sonder van een ander aengeprickelt te worden. *Isocrates* de Atheniensche Redenaer, hadde twee scholieren, d'eene heete *Theopompus*, die al te stout, en d'ander *Ephorus*, die al te beschaemt was: waer van hy dit plagh te seggen, dat hy aen d'eene eenen toom most gebruycken, om hem te rugge te houden, en aen d'ander spooren, om hem voort te drijven en de gebrecklijcke schaemte van hem te verjaegen, die een yeder schadelijck is, maer aldermeest aen Armen, diewelcke eens anders hulpe van noode hebben. *Vlysses* in 't *XVII* boeck *Odysee* van sijne reysen wederom te huys keerende, bekleede sich als een Bedelaer, jae als een beschaemt en ongesien arm Man, die 't hart niet hadde te komen in 't gastmael daer de Pollen en Vryers saten: *Telemachus* denckende dat het, in der waerheit, een arm Bedelaer was, sprack tot *Eumeus*, dat hy dien armen Man soude seggen, dat hy sich soo seer niet soude schaemen, maer dat hy soude by haer komen, en wat hy van kost noodigh hadde, van den Vryers eysschen; *Want*, seyde hy, *schaemte is den armen lieden schadelijck*. En gelijk de bescheydene en gemaetighde beschaemtheydt prijslijck en nut is, alsoo is de onmatige schaemte lasterlijck en schadelijck. En dit is 't geene *Hesiodus* wil invoeren, seggende: *Daer is een schaemte die den Menschen vorderlijck en schandelijck is*. Welverstaende op een behoerlijcke maniere. De eerbaere en betaemlijcke schaemte, is nut en profijtigh, de overtollige en schandige schaemte, is schaedelijck. Waer van oock *Plutarchus* handelt, in sijn kloeck en wijs verhael, *van de schandige schaemte*.

Fine. Einde.

Een stock oud sittend Man, met neergestreckte hoofdhayren, en een grauwe baerd, gekleet in geel en groen, hebbende om 't hoofd een krans van veyl of klimops bladeren,

en aen sijn slincker syde een Sonne, die van 't Oosten opgeresen zijnde, nu alreede haere straelen uyten Westen schiet: houdende in sijne hand een Piramide, alwaer in 't midden tien M staen, en in sijn slincker hand een vierkant tafereel, daer een griexsche letter Ω *Omega* op geteyckent staet.

Dese Naeme E I N D E, kan verscheyden saecken beteyckenen. In den eersten kanse bedieden de laeste en uysterste merckpael van alle dingen, en in desen sin setse *Petrarcha*, als hy seyt:

*De Hemel die dus keert en dreyt,
Wat Eind' is haer op 't laest bereyt?*

Het kan den Dood uytbeelden, wesende het Einde van alles wat leven heeft ontfangen. En daerom seyt dieselve Poet: *O Heere van mijn Begin en Einde!* Men soude kunnen seggen

dat het Einde het doel en wit is van alle geschapene dingen, te weeten, een voorstel of uysterste oorsaecke, waer nae soo wel de Konst als de Natuire haere werckinge voeght. Want de werckinge die geen Einde noch rust beooght, is ledigh en vergeefs. In dese twee beteickenissen isse van *Seneca* verstaen in den XII Sentbrief, terwijl hy besigh is om het Einde te beschrijven, soo seyt hy, dat het is, *de Merck pael en uytroeyinge van alle dingen*. In den derden sin wortse van *Aristoteles* verstaen, te weeten, dat het Einde het goed is, om welckers oorsaecke alle dingen, 't zy door de Konst, of door de Natuire worden gemaect: Maer hy voeghter dit by, dat de dingen die by avontuyr of geval geschieden, niet geschieden tot een seecker wit of Einde. In 't eerste boeck van de bovennatuerlijcke konsten, bevestight hy, dat het Einde de oorsaecke is waer door alle bewegingen en werckingen geschieden. Siet hier dan de werckingen ten aensien de konsten, en de bewegingen ten aensien de natuere. En in 't I boeck van de deelen der gedierten seyt hy, dat het Einde is het gene, waer in sich de beweginge bepaelt, indiense gantsch geene verhinderung heeft. En het Einde wort in alle dingen, die in de Werreld voorvallen, eerst overdacht, alhoewel het nochtans het laetste is van 't geene men uytvoert. En gelijk het *Einde* een naeme heeft van voltreckinge, om dat dat besteck, dat alreede in 't gemoed begrepen was, nu uytgevoert en voltrocken is, alsoo is het oock de oorsaecke, die alle andere oorsaecken beweeght om 't selve in sijn geheel, of ten Einde te brengen, en wort alsoo het Einde gedient van al de drie andere oorsaecken, te weten van de *formale*, dat is van de gestalte, van de *materiale*, dat is van de stoffe, en van de *efficiente*, dat is die de uytvoeringe werckt, overmits alle dese drie gebruyckt worden, alleen om het werck ten Einde te krijgen.

Doch hier by is aen te mercken, dat of wel het Einde en de eindlijcke oorsaecke, soudon mogen eene selfde saecke genaemt worden, soo zynse nochtans onder haer selve verscheyden, want die saecke diemen in der daed verkregen heeft, wort *Einde* genoemt. Maer aler zy tot het werck gebracht word, heeft zy den naem van eindlijcke oorsaecke: en hier op gaet de bepaelingh die de Filosooph doet in II *Physica text*. XXIX, en in het 5 vande *Metaphysica*, seggende, dat het is de oorsaecke, waerom alle dingen gemaect worden, alsoo dat wy sullen seggen uyt verscheyden spreucken van *Aristoteles*, dat het Einde niet om andere oorsaecken, maer dat alle andere saecken om het *Einde* gemaect worden. Waerover *Averroes*, dit alles uytleggende, seyt: *'t Is bekend, dat dit de eindlijcke oorsaecke is, waer door alle wesentlijcke dingen geschieden, en 't is soodanige saecke, welckers wesen niet is in eenigh dingh, om eens anders oorsaex wille in dat selve, maer alle andere oorsaecken die daer in bestaen, zyn om desselfs wille, te weeten, agens het werckende, materia de stoffe, en forma de gedaente, wesende agens het werckende, voor de stoffe en gedaente, &c.* Wesende dan de konsten verscheyden, soo moeten oock haere Einden verscheyden zyn, door dien zy door het Einde onderscheyden worden: Want eenige beschouwen alleen de dingen door 't gemoed, en dese vestigen haer Einde in de overdenckinge van de natuerlijcke dingen, diewelcke van de Griecken *Theoreticae*, dat is, spieglende dingen genaemt werden. En van dese slagh is de *Physiologia* of Natuyr-Reedeningh, welckers Einde is de overweginge van de natuerlijcke dingen, sonder eenige lichaemlijcke werckinge. Andere stellen haer Einde, in de werckinge, doch geen handwerck nae latende, en dese wierden *Practicae*, dat is Daedwerckende konsten genaemt, en van dese slagh zyn, het speelen op instrumenten, danssen en diergelijcke. Andere laeten van haer arbeyd eenigh handwerck nae, en die worden *Picticae*, dat

is werckkonsten, genaemt. En daer zijn oock eenige andere konsten, die geen gemaect werck maecken, maer zijn daer alleen op uyt, om dat te verkrijgen, als daer zijn Visschers, Vogelvangers en Iaegers om wild te vangen.

Men moet geloven, dat soo wel de Natuere, als de andere voornoemde konsten, wanneerse niet verhindert worden, niet anders te kennen geven, noch iet anders tot haer Einde hebben, als de volmaecktheyt, gelijk *Aristoteles* seyt; waer over de Mensche, wesende onder alle geschapene dingen de allervolmaeckteste, moet voor zijn wit en Einde hebben, de volmaecktheyt des levens: aengesien hy niet is van eene slechte natuere, maer t'saemen gevoeght van alle de hoe-

danigheden des levens van die onder den Hemel gevonden worden. En daerom sal 't oock noodigh zijn, dat de vermogentheden der ziele, (om welckers wille wy Menschen zijn, en mede deelachtigh van alle natueren der levendige dingen, die men soude mogen noemen) oock haere Einden of goederen hebben: En dat dese Einden gemeenlijck met haere drie vermogentheden of hoedanigheden der ziele, die in ons zijn, over een komen: welcke goederen zijn het nutlijcke, 't welck siet op de krachtgevende vermogentheyd: het vermaecklijcke, 't welck behoort tot het begeerlijcke en het eerlijcke, dat de reeden of het reedelijcke deel toegevoeght is. 't Welck de Heydensche Philosophen oock wel verstaen hebben, diewelcke daerom, haer leven, seer gelijk, nae de instortinge van de Reeden hebben bestiert. Maer dit is niet genoegh aen een Christen, diewelcke boven het natuerlijcke licht, noch verlicht wort van een veel grooter licht, 't welck is het gelove, door het welcke hy verstaet, dat sijn allereedelste Einde, is de Hemelsche gelucksaligheyt, waer nae hy, door 't middel van eene Christelijcke volmaecktheyt, alle sijne handelingen behoort te rechten, en niet leven als een die berooft is van dat allereedelste deel, en leven nae de sinnen. Anders souden de planten en onreedelijcke Dieren, indiense eenige verkiesinge begrijpen kosten, wanschappen zijn en tegens de natuere aen wercken, soo die met haer wesen vernoegende, dese in 't leven het leven verwierp, wanneer zy een grooter volmaecktheyd souden hooren.

Daerom wort het Einde by een stockoud Man vertoont, overmits dees Ouder naest aen de Dood is, wesende het Einde van alle Dieren: gelijk mede alle geschapene dingen veroudende, en door den tijd vernielt wordende, uytgeblust en vernietight worden, gelijk *Petrarcha* seyt: *Al het sterflijcke wort door den tijd afgebroocken.*

Met voor over-eind-staende hayren en een grauwen baerd, wort hy gemaelt: want boven dat dese den Ouderdom te kennen geven, soo bediedense mede, dat de stock-oude Man, die op 't tippen van sijne werckingen is gekomen, nu oock geen werck maect van de vercieringe des lichaems, hebbende geen meer gedachten, die hem opstoocken totte beschoulijckheyt van de Werreltsche dingen.

Met licht groen is hy gekleet, om uyt te drucken, de gelijkheyt van d'Ouderdom met den Winter, overmits, wanneer de Sonne op 't verdste van ons afwijckt, en ons de kortste dagen maect, de boomen als dan, door de koude en rijp, geen voetsel meer aen de bladers geven, maer de vochtigheyt in sich selve trecken, waer over dieselve niet hebbende de levende vochtigheyt, die haer in 't leven onderhiel, als dan wierpen zy uyt de beminde stam een licht groen mos, waer mede zy klaerlijck te verstaen geven, datse op 't Einde van haer leven en van alle haere kracht berooft zijn: even gelijk een stock-oud Man, daer de natuerlijcke vochtigheyt in gebreeckt, slap en machtloos wesende, nae sijn Einde loopt.

't Hoofd word hem met een krans van klimopblaeders omslingert, overmits *Pierius* 't selve voor een teycken van d'Ouderdom stelt, om datmen dieselve altijt om boomen, of oude, by nae vervallene, gebouwen en steenen siet opklimmen: gelijk mede, waer dese klimop aenraect, soo trecktse de natuerlijcke vochtigheydt nae haer, en door haere menichte van blaederen, en van alle syden uytgespreyde wortelen, soo slaet en ontstelt zy de boomen, haer berovende van haere vochtigheyd, sulx dat zy verdroogen, en doet de timmeringen allenskens verwoesten en ten val storten.

Het sitten vertoont, dat hy als afgemat is, van sijne langhduerige reyse, en dat hy sijne voeten nu niet langer konnende gebruycken, ruste soeckt voor het uysterste deel van sijne reyse, als nae by zijnde, om weder te keeren, totte stoffe waer van hy

gemaect is. Dat aen sijn slincker syde een Sonne is, die uyten Oosten geresen zijnde, nu alreede in 't Westen gedaelt is, is om te vertoonē, dat sijne dagh is verlopen: gelijk als een Mensche die als nu sijnen loop voleint hebbende, alle sijne dingen, hoedanigh die oock mogen wesen, nae 't Einde schickt.

Hy hout in de rechter hand een Spits of Piramide, geteykent, als geseyt is, met tien M, overmits *Pierius* seyt, dat dit het Einde of de volmaecktheyd van 't werck, en de opgehoopte maete bediet: overmits *Myrias*, 't welck het getal van tien duysent is, de

merckpael stelt: en dat dit getal vermenichvuldicht, door de Eenheyd, het grootste en volmaectste is: In voegen dat het beginsel genomen van de Eenheyd, de voet of grond van de Piramide, eindicht in tien duysent; en gelijk men in *Philo de Iode* leest, soo eindicht zy in de langhte en breedte van hondert voeten, 't welck verdubbelt zijnde nae de natuere van het quadraet of vierkant, soo moeder uyt komen, gelijk geseyt is, het allervolmaectste getal. Daer wort geseyt dat dit het Einde bediet, en daerom vertoonen wy dat hy in sijne slincker hand eene griexsche Ω *Omega* heeft, wesende de laeste letter van 't Alphabet, door 't welck alle geschaepene dingen werden verklaert: en door 't welck Godt oock seyt in de Openbaeringe: *Ick ben de Alpha en Omega, het Begin en het Einde*. En daerom danck ick dien Grooten en Almachtigen God, dat hy my oock in dit werck niet heeft verlaeten, 't welck ick totten *Einde* toe, tot zijnder Eeren hebbe voltrocken. Waer over ick niet magh seggen als *David* in sijnen LXXIII Psalm, *Waerom hebby my ten Einde toe verstooten?* maer ick love en prijse God, die daer is mijn *Begin* en *Einde*.

H o n o r e, nae de Gedenckpenningh van *Vitellius*.

Een Jongelingh met een Spies in de rechter hand, en de halve borst bloot, oock een Overvloets Hooren in de slincker. Aen 't slincker been sal een Helm staen, wesende sijn hoofd geciert met schoone optoysels van sijne eygene hayren.

De Spies en de bloote borst, bedieden, datmen de Eere met kracht moet verdedigen, en met suyverheyd en oprechtigheyd bewaeren.

De Overvloets Hooren en de Helm geven twee dingen te kennen, die den Mensch lichtlijck in 't geloof brengen van geert te worden: d'eene is de Rijckdom, d'andere de Krijghsoeffeningh, d'eerste brengt Eere en dat door goeddadigheyd, en d'ander door hooghmoedigheyd: d'eene door mogelijkheyd om goed te doen, en d'ander met perijckel van schaede; d'eene om datse doet hopen, d'ander om datse doet vreesen; d'eene leyt de Eere soetlijck by de hand, d'ander trecktse met kracht van achteren.

H o n o r e. Eere.

Een Man van een eerwaardigh opsicht, en met Palm gekroont, met een gulde keeten aen den hals, als mede braseletten aen de armen, houdende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker een Schild, waer op geschildert zijn twee Tempelen, met een opschrift: *Hic terminus haeret*; spelende dit op de Tempels van *Marcellus* hier vooren verhaelt.

Met Palm is hy gekroont, om dat dese boom, gelijk *A. Gellius* verhaelt, een teycken is van overwinninge. Want soo men op dit hout eenige swaerte hanght, soo sal 't nochtans niet wijcken, maer sich daer tegens op geven: Wesende dan de Eere een kind van de overwinninge, gelijk *Boccatius* in sijne Godenbeschrijvinge verhaelt. En soo past het wel dat hy zy geciert met het waepen van sijn Moeder.

De Spies en Schild waeren in oude tijden de wapens der Koningen, in plaets van de kronen, gelijk *Pierius* verhaelt. En gelijkmen tot den Tempel van de Eere geene ingangh hadde als door den Tempel der Deughd, soo wort verstaen, dat dat alleene de waere Eere is, die door de Deughd voortkomt.

De gulde keetens aen hals en armen, waeren oude Eerteyckens, en wierden van de Romeynen gegeven tot belooninge, van die sich dapper, in den Krijgh, hadden gedragen, gelijk *Plinius* verhaelt.

Honore. Eere.

Een schoon Jongelingh in purper gekleet, met Lauwer gekroont, met een Spies in de rechter hand, en in de slincker een Hooren van Overvloet, vol vruchten, bloemen en blaeders.

Eere is een naem van een vrywillige besittinge van een deughdelijck gemoed, den Mensch toegeeygent tot belooninge van dieselve Deughd, en bevestigt door het ooghwit van 't geen eerlijck is. *Thomas* seyt, *de Eere is de belooninge van yder Deughd.*

Hy wordt jongh en schoon gemaect, overmidts hy sonder eenige woorden of sluytreedenen, sich aengenaem maeckt. En

het Purpre kleeft, beeld de alderhoogste Eere af, wesende een Koninghlijk cieraet.

De Spies en Overvloets Hooren, als mede de Lauwerkrans, zijn drie voornaemste oorsaecken, waer door een Man plaght vereert te werden: te weten door de Konsten, Rijckdommen of Wapenen. De Lauwerkrans bediet de Wetenschap; want overmits dese boom altijd groene blaeders heeft, doch bitter van smaeck, alsoo maecken oock de Wetenschappen den Mensche wel onsterflijck, niet te min worden dieselve niet verkregen sonder sweet en suyren arbeyt. Daerom seyt *Hesiodus*, dat de Musen haer hadden gegeven eenen Scepter van Lauwer, wesende van kleynen staet, opgeklommen door veel arbeyd, totte kennisse van de Wetenschappen der dingen, en totte onsterflijckheyd van haeren naeme.

H o n o r e nelle medaglia de *Ant. Pio*.

Een Jongelingh in lange en luchtige kleederen, met een Lauwerkrans in d'eene, en een Overvloets Hooren in d'ander hand, diewelcke aerdigh gevult is met blaeders, bloemen en vruchten.

Elementen of Hoofdstoffen.

F u o c o . *Het Vier.*

Een Vrouwe diewelcke in beyde handen een schoon vat met Vier hout, daer van d'eene syde een *Salamander* sal midden in 't Vier staen, en van d'ander syde oock een *Phoenix* mede in de vlamme, boven diewelcke een klaerblinckende Sonne sal zijn, ofte in plaets van den *Phoenix* sal een pirael of worm komen, 't welck een Dier is met veeren, dat soo lange leeft als het in 't Vier is, maer daer uyt loopende, vlieght het een weynigh, doch sterft terstont, gelijk *Plinius* en *Thomas* verhaelen.

Plinius seyt van den *Salamander*, dat het een Dier is als een Hagedisse, vol sterrekens, 't welck nimmermeer voor den dagh komt, ten zy als 't overvloedigh regent, maer by schoon weder, isset niet te vinden. Dit Dier is soo koud, dat oock het Vier daer van uyt gaet, niet anders dan of het ys waere, oock seytmen dat dit Dier in 't Vier verkeert en leeft, alsoo dattet Vier veel eer sal uytgedooft werden, als dat dit Dier eenige hinder daer van sal ontfangen.

A r i a . *Lucht.*

Een Vrouwe met opgespreyde en in de wind swaeyende hayren, sittende op een Wolcke, hebbende een schoone Pauwe aen de hand, wesende een Dier, dat *Iuno* de Goddinne van de Lucht, toegeheylight is: en men sal in de Locht veele en verscheyden Vogelkens sien, en voor haere voeten sal een *Chameleon* staen, een Dier 't welck nimmermeer eet oft drinckt, maer alleen by de wind leeft, gelijk *Plinius* verhaelt.

A c q u a . *Waeter.*

Een naeckte Vrouwe, wiens beschaemde deelen bedeckt zijn, met een Hemels blau kleeft, sittende aen de voet van een klip, die van de Zee omcingelt is, waer dat in 't

midden twee of drie Zee-monsters zijn: houdende mette rechter hand een scepter, leunende met haer slincker elleboge op een kruyck, die veel Waeters en Visschen uytwerpt, hebbende op 't hoofd een krans van groen riet dat in de poelen wast, maer 't soude noch beter zijn datse een goude kroone droegh.

Aen dit Element of Hoofdstoffe van 't waeter, wort de scepter en kroone gegeven, overmits geen Element gevonden wordt, 't welck den Mensche tot onderhout sijns levens en tot vervulling des Werrelts noodiger is als dat selve: Waer van oock de Poeet *Hesiodus* en *Thales Milesius* geseyt hebben, dat het Waeter niet alleen 't beginsel is geweest van alle dingen, maer oock heerscherinne over alle Elementen: Want dat selve verteert het Land, bluscht het Vier uyt, en klimt boven de Locht: en uyt den Hemel over al nedervallende, is oorsaecke, dat alle noodwendige dingen door de aerde voortgebracht werden: Waer over het Water by de Heydenen in sulcken achtinge en eerbiedinge was, datse oock vreesden by 't selve te sweeren: en alsse daer by swoeren (gelijck *Virgilius* in sijn VI *Aeneiad.* verhaelt) wasset een onfeylbaere en vaste eed, gelijk verscheyden andere mede getuygen.

Terra. Aerde.

Een sittende Vrouwe, wiens kleed is van verscheyden kruyden en bloemen, houdende in de rechter hand een Globe, op 't hoofd een krans van blaederen, bloemen en kruyden, waer van oock een Overvloets hooren sal gevult zijn, 'twelck zy in de rechter hand hout, ter syden haer is een Leeuwe en andere aerdsche gedierten.

Zy wort een deftige Vrouwe gemaect, om datse van de Poëten Grootmoeder van alle Dieren genaemt wort, gelijk sulx *Ovidius* en *Lucretius* uytdrucken.

Zy wort met een Globe en dat sittende gemaect, om dat de Aerde rond en onbeweeghlyck is, gelijk *Manilius* seght.

Zy wort met een kleet vol bloemen en kruyden, en met een Overvloets hooren gemaelt van allerhande vruchten, met een bovengeseyde krans op 't hoofd, om dat het Aerdrijck veelderhande soorten van vruchten voortbrenght, gelijk sulx *Ovidius*, *Statius* en *Boccatius* verhaelen.

De Elementen of Hoofdstoffen.

De vier Elementen, door welckers t'saemenvoeginge de natuerlijke voorttelinge gemaect worden, zijn ten hooghsten mede deelachtigh, de vier andere hoedanigheden: en ten dien aensien worden in den Mensche de vier complexien, de vier krachten, de vier voornaeme kennissen, de vier eedelste konsten der Werreld, de vier tijden des Iaers, de vier deelen des Werrelds, de vier Winden, vier plaetslijcke onderscheydlijckheden, en vier oorsaken van de Menschlijcke wetenschap, gevonden. Doch alsoo dese vier Elementen wel en aengenaem met haere sienlijke wercken vertoont konnen werden, sonder datter Hieroglyphische of figuerlijcke manieren by komen, soo hebben wy dieselve sienlijke dingen, gelijk de Oude dickwijls hebben gedaen, voor het gesichte vertoont, en derhalven sullen wy alleen door de stoffelijke bepaelinge, van het Aerdrijck beginnen.

Terra. Aerde.

Een oude Vrouwe, met een lange bruyne Mantel, die op een stock in de locht wort opgehouden, hangende de stock in gelijk gewicht aen het beeld, en dat soo wel van d'een als d'ander syde, hebbende aen yder eynde van den stock een sterre. Achter dese stock nederwaerts kan zy de armen recht uyt steecken, staende over eynde, slaende de handen aen den stock. 't Hoofd salse om hoogh hebben geheven, en in plaets van de vlechten of hayrlocken salse bosschen en boomen hebben, en op de schouderen in plaets van halsbanden, sullen twee Piramiden staen, waer door de Steden worden vertoont. De borsten salse buyten bloot vertoonen, daer zy waeter uyt druckt, dat zy in de slippe van 't kleed vergaedert, en boven op dien stock siet men trossen druyven en kooren ayren hangen, hebbende om den hals een band vol Olijfblaeders.

Aldus worden de drie voornaemste nuttigheden van 't Aerdrijck afgeschildert, te weten, hoe de Zee de Waeteren van de Fonteynen leyt, de vastigheyd van 't Aerdrijck, dat door haer eygen swaerwichtigheyt gewogen, en om, soo te seggen, van de Hemelsche oplichtinge, door de twee sterren vertoont, wort opgehouden, gelijk dieselve mede de twee Polen beteyckenen.

De Stock bediet de twee Polen of Assen des Hemels. De bewoonde plaetsen en bosschagien, zijn door 't Bosch en Piramide uytgedrukt.

De verwe van 't kleed gelijckt de Aerde, wiens aengesicht oud is, overmits zy alle Menschen aenwijst, datse tot haer Grootmoeder sullen wederkeeren.

Rhea of *Cibele* is oock altijd voor 't Aerdrijck vertoont geweest: gelijk by de oude Schrijvers te sien is.

A c q u a . *Waeter.*

Een jonge Vrouwe met luchtige blauwe kleederen, also datter 't naeckte lichaem door schijnt: 't kleed sal, in alles, de baeren van de Zee gelijcken. 't Schijnt ofse met groote arbeyd een Schip ophout, 't welck zy op 't hoofd heeft: staende mette voeten op een ancker, als ofse nederwaerts wilde treden, hebbende een halsband van Coraelen, en andere Zee gewassen: voor de borst salse twee groote schelpen hebben, die de gestalte van de borsten vertoonen, sich leu-

nende op een riet, riem, of klippe, al waer rontomme verscheyden soorten van Visschen swemmen, nae dat de verstandige Schilder sal goed duncken.

De Oude maeckten voor 't Waeter, den grijsen *Neptunus*, voortgetrocken zijnde van twee Zeepaerden, met een drietande Vorck in de hand, waer van andere geschreven hebben.

Voor dieselve wierden oock *Doris*, *Galathea*, de *Najaden* en andere genomen, nae datse, of de revieren, of de zee, wilden uytdrukken, 't zy dat zy of die stil of kalm was.

Aria. De Locht.

Een jongh Maeghdeken, schoon van opsicht, en in 't wit gekleet, en noch doorschijnender als 't kleed van 't Waeter: zy vertoont met beyde handen een ronde Wolcke op te houden, die haer kleed omcingelt, en boven dese Wolcke, siet men de gedaente van een Regenboge.

Zy hout de Son op haer hoofd, diewelcke haer dient, door haere straelen, voor een Parruyck, met vleugels aen de schouderen, en onder haere naeckte voeten een Zeyl. Men soude oock het Cameleon daer by konnen schilderen, alsoo dat selve door de locht gevoet wert, gelijk men seyt en oock geloofft.

De Sonne betoont dat dit element, door haere natuere luchtigh en doorschijnende is, en gevoelijcker als d'andere, ons oock de weldaden van de Sonne mededeelende.

Het Zeyl bediet, dat haere natuere is boven 't Water te sweven.

De Oude versierden voor de Locht *Iupiter* en *Iuno*. *Iupiter* voor het aldersuyverste deel, en *Iuno* voor het onder een gemenghde deel: en door alle de fabulen, diewelcke oneindlijk zijn, hadden de Poëten haere spiegelingen, oock in desen deele, in de locht en in de verscheyden veranderingen, die door haer geschieden.

Fuoco. 't Vier.

Een naeckt Ionghsken, levendigh van verwe, met een root kleed over de schouderen, welck kleed sich in verscheyden deelen vouwt als een viervlamme, Draeght een kael hoofd, met een hayr-locke, over-einde staende. Op 't hoofd heeft hy een rock daer de Maene in geschildert is. Om te betoonen dat het Vier onder de Elementen de hoogste plaets heeft. Houd d'eene voet in de locht verheven, om sijn lichtigheyd te vertoonen, onder sijne voeten sietmen de Winden, diewelcke van alle syden onder het Vier spelen.

Vulcanus en de Goddinne *Vesta*, waeren van de Ouden gehouden, voor Goden van 't Vier, en oock van de Wyse daer voor bekend, waer van d'eene bediede de koolen, en d'ander de vlamme. Maer hier van hebben andere breeder geschreven.

Elementen.

't Vier.

Een Vrouwe met een *Phoenix* op 't hoofd, diewelcke sich verbrand, houdende in de rechter hand den blixem van *Jupiter*, die over al uyt schittert, zijnde in 't root gekleet.

De Locht.

Een Vrouwe, die met beyde handen een Regenboge hout, hebbende op 't hoofd een Nachtegael met uytgespreyde vlercken, en den mond open, wesende gekleet in seer helder blauw.

Het Waeter.

Een Vrouwe, die een groote Visch op 't hoofd heeft, hebbende in de hand een Schip sonder Zeyl, maer met Mast, Roer, en Kabels, zijnde de baeren van de Zee over al op 't kleed geweven.

De Aerde.

Een Vrouwe met een Casteel op 't hoofd, en een tooren daer op, houdende in de hand verscheyden planten. Het kleed sal taneyt zijn, doch met een groen opperkleed.

De Aerde.

De Aerde is het laeghste, swaerste, en kleynste van alle andere Elementen, gelegen in 't midden van de Werreld, tusschen beyde Polen, van natueren swaer en onbeweeghlijck, opgehouden zijnde door

sijn eygen swaerte, vast gebonden zijnde op 't *centrum*, 't welck het midden desselven is. Want alle swaere dingen daelen nae 't *centrum*. En vermits het swaer is, heeft het een *centrum* of middelpunt in sich, en soo staet het Aerdrijck door haer selven, rontom op haer *centrum*.

Om dan een beeldenis van 't Aerdrijck te vertoonē, soo sal 't onmogelijk zijn dat selve met haere oneindlijcke eygenschappen te ontwerpen, wy willen dan wat haer eygen is, en tot ons voornemen dient, voorstellen.

Een bedaeghde Vrouwe, doch niet seer groot, met een duyster grau kleeed als de Aerde is, waer op eenige padden loopen, en boven dat kleeed heeftse een groene Mantel van verscheyden kruyden, bloemen, koorenayren, witte en blauwe druyven; met d'eene hand houtse een kind dat suyght, mette ander omarmtse een dood Man, uyt de andere borst springht een Fonteyne, diewelcke onder haere voeten loopt, alwaer oock verscheyden Slangen zijn. Op haer hoofd heeftse een Stadt, en aen haeren hals, goud en kostele steenen, gelijk mede aen de voeten en handen.

Bedaeghd wortse gemaect, om datse als een Moeder is van alle voortteelingē, en geschaepen in 't begin der Werreld, en sal oock ten laesten einde blyven: Niet seer groot isse, om datse de kleynste onder alle Elementen is. Het duyster grauwe kleeed met de Padden daer op, bediet, dat de Padden van de Aerde leven.

De groene Mantel met kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven, is 't eygen kleeed van de Aerde, want nae dat de tijd van 't Iaer is, soo wortse daer mede bekleet, om overvloedigh soodaenige goederen te schencken, die den Menschen noodigh zijn.

Het kind dat zy aen de rechter Mamm' houd, bediet, dat zy onse Voetster is, ons het onderhoud versorgende.

De doode Man, diese van d'andere syde omarmt, druckt uyt, dat gelijk zy de levende spijst, zy oock alsoo de doode omarmt, houdende dieselve in haeren schoot, ter tijd der algemeene opstandinge.

De Borst daer het Waeter uyt springht, beeld af de springhaders, beecken, revieren en vloeden, die uyt haer voortkomen.

Het Waeter als mede de Slangen, die zy onder haere voeten heeft, zijn de onder-aerdsche hoolen en waeteren, daer de Slangen in zijn, die in de holligheden werden beslooten.

De Stad, die zy op 't hoofd draeght, vertoont, dat de Aerde onse aller onderhoudster, en onser aller woonstede is.

De Edelgesteenten aen hals, handen en voeten, zijn de verscheidentheden van gout, silver en andere metallē, als mede van de Edelsteenen die in haere ingewanden zijn: die tot ons nuttigheyt en vermaeck tot ons werden overgebracht, en zy is gelijk *Plinius* verhaelt een goeddadige Moeder, die altijd behulpsaem is, en die nimmermeer beschaedight.

De Elementen nae 't gevoelen van Empedocles.

Empedocles seght, dat de vier Elementen, als Vier, Locht, Waeter en Aerde, de eerste beginselen zijn geweest, doch met twee voornaeme machten, als vriendschap en vyandschap, verselschapt, waer van d'eene sich vereenight en d'ander sich afscheyt. Van eenige zijns genaemt mogelijcke en onmogelijcke t'saemenvoegingen, gelijk die by *Laertium* werden verhaelt, te weten van den witten *Iupiter*; hooge *Iuno*, de

rijcke *Pluto*, en de schreyende *Nestis*, die de revieren mette traenen der Menschen vervult. Waer over hy te gelijk verstaet het vier, datter is boven de locht, en noemt dat, natuerlijcker wijze, *Iupiter*; om datter geen krachtiger hulp-middel wort gevonden als het Vier. De hemelsche *Iuno* wort by de locht verstaen, en hier mede komen veele Poeeten overeen, die *Iuno* maecken een Vrouwe en Dochter van *Iupiter*, om datter dieselve hoedanigheden, of ten minsten weynigh onderscheyt, tusschen d'een en d'ander is, gelijk oock *Homerus* uytdrukt. De vaeder *Ditis* wordt oock voor 't Aerdrijck, en oock *Pluto* genaemt, te weeten een Koningh en een rijck Heere van der Aerde, om dat, daer in, de allerrijckste schatten zijn verborgen, en daer uyt gout, silver, en alle andere metallē, worden gehaelt. *Nestis* wort ten laesten oock voor de Vloeden genomen, te weeten om 't Waeter voort te brengen, en wil daerom niet naelaeten het gedicht van *Ioan Zarat-*

Castellini, alwaer hy met een verborgen sin van *Empedocles*, in manieren van een raedsel, als door de dood van een Nachtegael, alle de vier Elementen wilde uytdrukken, terwijl hy stont te singen op den top van een Lauwer boom, aen wiens voet een beeckjen voorby liep.

*Als Philomeel op Daphnis top,
Vytschaterd' haere bange krop,
Doen sloegh haer Pluto eene wond,
Die Iuno niet verdragen kond:
Waer over zy in stervens nood,
In Nestis traenen viel ter dood,
Die Iupiter nu langhsaem blaect,
En hier haer Grafstee heeft gemaect.*

Calamita. Ellende.

Een treurige Vrouwe in 't swart gekleet, en slecht in den dos of harnasch, vertoonende sich swack, leunende op een riet, houdende in de hand een bossel gebroken koorenayren, als die door de storm winden zijn te neder geslagen.

Het swarte kleed bediet swaermoedigheyt, die een geduerige Medegesellinne van de Ellende is. 't Riet daer op datse leunt, vertoont, datse geen grooter Ellende weet als te staen in gevaer van te verderven, sulx datmen dickwijls wort vervoert om den dood te wenschen, tot sijn verlossinge. En 't Riet om dat het leedigh en niet dick is, breekt lichtlijck alsser eenig swaer gewicht op leunt, alsoo komt oock de hope van dese Werlt lichtlijck te gebreecken, om dat alle slagh van winden, oock hoe swack die zijn, machtigh zijn om in den grond te storten alle gebouwsels en gronden van onse hope, en hier door wort oock *Calamita*, Ellende, van de *Calami* van het Riet genomen.

Het bondel koren, als boven geseyt is, bediet de bederfnisse en onderganh van de vruchten 't welck het beginsel is van onse Ellende.

Calamita.

Een uytgeteerde Vrouwe die melaets is, sober gekleedt, die slechts haere beschaemde leeden dect, met eenige hondekens, die de sweeren van haere beenen aflecken, steeckende de hand uyt, als ofse Aelmoesse begeerde.

Calamita, o Miseria. Ellende.

Een treurige naeckte Vrouwe, sittende op een deel gebroken riet, midden in een rietachtige plaetse.

Treurigh wortse gemaelt, om dat de Ellendigheyt den Mensche treurigh maeckt, en alhoewel de fortuyn haer somtijts gunstigh en goedertieren vertoont, niet te min, soo verheugen zy sich nimmermeer te rechte, gelijk *Seneca* in *Thyeste* seyt:

*Dees mangel heeft d'ellende Man,
Schoon of Fortuyn hem lachten an,
Soo walght hy doch van groot verdriet.*

Wanneer hy iemand lacchen siet.

Zy sit, om te vertoonen, dat al haer hope ter aerden leyt, en zy selven mede, want *Augustinus* seyt, *de Ellendigheyt is een Overvloet van quellingen.*

De gebroken rieten, zijn altijd by de Oude voor de Ellendigheyt genomen, waer uyt de Romeynen oock den naem *Calamitas* genomen hebben, heetende *Calami, Cannae*, dat is de ellende, rieten.

Calamita. Ellende in 't gemeen. * * *

Eenige beschrijven de Ellende aldus: *Ellende is al 't geene wat tegen des Menschen Natuyre schijnt te strijden, als aenvechtinge des vleesches, versoeking des Satans, kranckheyt des lichaems, alle heimlijcke en openbaere rampspoeden des houlijx, ongehoorsaeme kinderen, ondancckaere vrienden, schaede en verlies aen goederen, berovinge van vryheyt, schendinge aen eere, oproer en tegenstellingen van yder een, honger, diere tijd, peste, oorlogh, gevangenis, dood. Hier onder wort oock verstaen, alle kruys en lijden, het zy geestlijck of lichaemlijck, 't zy dat het treffe vrienden en bekenden, of ons en de onse alleen, of de gemeene staet als Religie, Overigheyt, Regeeringe en Politie, heimlijcke en bekende swaerigheden, en alles wat wy moeten lijden, 't zy schuldig of onschuldig.*

Scandolo. Ergernisse.

Een oud Man, metten mond open, en de hoofdhayren konstlijck gekrult, met een witte baerd, schoone kleederen die seer kostelijck geborduyrt zijn, houdende in de rechter hand een troefspel opentlijck ten toon, mette slincker een Luyte, en voor sijn voeten leyt een Fluyte met een opgeslaegen Musijckboeck.

De Ergernisse wort oud geschildert, om dat de Ergernissen, die by de Oude begaen worden, van meerder opmerckinge zijn, als die van jonge luyden gedaen worden, gelijk *Petrarcha* seyt: *'t Is niet soo schandigh, wanneer een jonge sondight, als een oude.*

Dat hy den mond open hout, bediet, datmen niet alleen met wercken, maer oock met woorden, die buyten de paelen der eerbaerheyt gesproken zijn, groote Ergernisse geeft, want zy doen daer door andere tot quade wercken vervallen, tot schaede en ondergangh der selven, gelijk *D. Thomas* mede verhaelt.

De gekrulde hoofdhayren, de witte baerd konstlijck gestreelt, 't schoone kleet en de bovengenoemde instrumenten, vertoonen, dat het een groote Ergernisse in een oud Man is, swaere saecken te laeten verlooren gaen, en sich totte dertelheyt, gastmaelen, spelen, troeven en andere dertelheden te begeven. Waer over *Cornel. Gallus* seyt:

*'t Is schandigh dat een oud Man praelt,
En door 't snoo leven schand behaelt,
Door spotten, brassen, vuyl gesanck,
Dees vreughd ellendigh valt en kranck.*

Seneca seyt oock in sijn *Hippolitus*:

*De Jonghlingh staet de vreughd best an,
Maer staetigheyt past d'oude Man.*

Dat hy 't troefspel hout, dat het een yder sien kan, is een klaer teycken van Ergernisse, en besonder in d'Oude, om dat hy alleene het spel niet verlaet, maer geeft daer boven den Jongelingen stoffe, om sijn quade voordaed nae te volgen.

Severita. Ernsthaftigheyd.

Een oude Vrouwe, seer Koninghlijck gekleet, en met een Lauwerkrans gekroont, houdende in haer slincker hand een vierkant of *cubus*, waer op een bloote Poignaert staet, en de rechter arm uytsteekende; zy hout een Scepter in de rechter hand, als of zy iets gebod, by haere voeten staet een Tyger die sich seer wreed vertoont.

Oud word zy geschildert, om dat den Ouden eygen is, sich Ernsthaftigh of straf te vertoonen, hebbende dit de Ernsthaftigheyt voor een wit, datse door geenderhande sake wort beweeght, noch datse haer eyndlijck laet buygen door eenige slechte of ydele dingen, in wat gelegentheyt het soude mogen wesen.

Met een Koninghlijck kleet wort zy gemaelt, om dat aen Koninghlijcke personagien en die van groot bewint zijn, de Ernsthaftigheyt wel past. *Patritius* seyt, *Een Koningh betaemt de Ernsthaftigheyt, 't past oock sijne heerlijkheyt wel, en vermeerdert sijne waerdigheyd.*

Met een Lauwerkrans is zy gemaelt, om te vertoonen dat de dapperheyt en hoogheyt de Ernsthaftigheyt wel past, overmits de Keyseren, als treflijcke dappere en ernstige Mannen met den Lauwerkroon zijn gekroont geweest.

Zy hout den *Cubus* in de slincker hand, om dat de *Cubus* vastigheyt bediet, want op wat syde die komt te staen, soo staetse vast en van alle syden in 't gewicht. 't Welck de lichaemen in d'andere beeldenissen niet hebben. Alsoo is oock de Ernsthaftigheyt bestandigh, vast en altijd van een sterck gemoed, volherdende in haer voornemen, niet weyflende nae d'een of d'ander syde.

De bloote Poignaert in 't midden van den *Cubus*, bediet, dat de Ernsthaftigheyt een Deughd is, die onbuyghlijck is in de benautheyt der straffe, wanneer 't de rechte reeden vereyscht, seyt *D. Thomas*.

Zy hout met de rechter hand den Scepter, op de maniere als ofse iet gebood, zijnde de Ernsthaftige, altijd als Ernste en waerachtige, 't welck het eygen teycken is van Rechters en Koningen, die den Scepter voeren, en gebieden. Wiens woorden altijd moeten waerachtigh, bestandigh en onveranderlijck wesen, gelijk *Franc. Patritius* schrijft.

De Tyger wort aen haer syde gestelt, want gelijk dit Dier uyer natuere wreed is, soo laet sich oock dit Dier van geen persoon handelen: Alsoo buyght sich oock de Ernsthaftigheyt niet, noch door gebeden, noch door eenige saecke, hoedaenigh die zijn, hebbende dit voor haer oogherck niet een stip te wijcken van haere natuerlijke genegentheyt. Waer over *Virgilius* singht *Mens in mota manet &c.*

*Vergeefsche traenen stortmen uyt,
Waer 't hert rust op een vast besluyt.*

Anders.

*De traenen zijn vergeefs gedaen,
't Gemoed blijft als een Rotse staen.*

Ambitione. Eersucht, Staetsucht.

Een jonge Maeght, in 't groen gekleet, met korte kleeders, bloote voeten, hebbende vleugels aen de schouderen, toonende datse geheel in 't wilde een hoop kroonen op 't hoofd werpt, hebbende de oogen verblind.

Ambitie of Eersucht, is naer *D. Thomas* seggen, een ongematighde sucht of begeerte om tot hooge Staeten en Eer-ampten te geraecken, het zy dan door een geoorloft of bedrieghlyck middel: waer uyt dan komt, dat dese staetsuchtigh geseyt wort, diewelcke meer als betaemlyck en nut is, nae Eer-ampten jaeght.

Iongh wort zy geschildert, om dat de Iongelingen die geene zijn, die sich veel laeten duncken, en nae veele dingen hoopen. Wesende haer dit gebreck eygen, om dat zy, gelijk *Seneca* in sijne *Troade* seyt, de driften van haer gemoed niet kunnen bestieren, betoonende oock dat zy begeerigh zijn en stoutlyck verlangen nae 't geene haer niet betaemt: dat is, om boven andere te vliegen, en allemans meester te wesen.

Het beknopte kleet en de bloote voeten, bedieden de moeylijckheden, ongemacken, schaede, schande en schaemte, die de staetsuchtige onderhout, om tot soodanige eere te geraecken, die hy stoutelyck bemindt, waer over hy oock alles met lijdsaemheyt, en met gedult wil verdragen, gelijk *Claudianus* in 't lof van *Stilicon* wel verতোont.

Zy wort verতোont datse de bovengeseyde dingen op 't hoofd werpt, en daer mede wordt verতোont, dat de Eersuchtige alles reucklooslyck aenvat, gelijk *S. Paul.* Hebr. 5 seyt: *Niemand neme Eere aen-, dan die daer toe van God geroepen is, als Aaron,* niet wetende of hy die waerdigh is. En daerom zijn haer de oogen verblind, om dat zy dit gebreck heeft, van niet te kunnen onderscheyden. Waer van *Seneca* in sijnen CV brief seyt: *Soo groot is de rasernye der Staetsucht, dat zy niemand siet wie haer volgt, wanneer zy een ander voor haer uyt siet.* Het onderscheyt der kroonen geeft te kennen, dat zy niet te vreden is, gelijk *Seneca* seyt, *met Iaerlijxse Eere, maer soo*

't koste zijn, zy soude oock met eenen naeme, alle hoogheyd innemen, en door de geheele Werlt haere eertijfels en wapenen te pronck stellen.

Ambitione. Eersucht.

Een jonge Vrouwe in 't groen gekleet, met klimops blaeders rontom, staende vaerdigh als of zy een steyle klippe wilde beklimmen, op wiens spitse verscheyden Scepters en kroonen leggen, by haer heeftse een Leeuwe die 't hoofd om hoogh steeckt.

Ambitie of Eersucht, gelijk *Alexander Aphrodisius* seyt, is een begeerte nae hoogheyd, of gelijk *D. Thomas* seyt, een ongematigde janckinge nae Eere. En daerom wortse als een Vrouwe in 't groen gekleet. Want het herte van een eergierigh Mensch, wort niet anders als met hope van groote staet en eere gevoet, en derhalven wort zy gemaelt, datse op een hooge rotse steygert.

De boorden van de klimop geven te kennen, gelijk dat kruyd altijd om hooge stijght, en dickwijls de mueren breeckt, die haer ophouden, alsoo doet insgelijx de Eersuchtige, die noch sijn Vaederland, Ouders, Religie, noch die hem hulpe bewijsen, ontsiet, dat hy sich niet gestadigh met een gierige begeerte soude quellen, om boven andere geacht en ge-eert te wesen.

De Leeuw met het opsteekende hoofd, bediet, dat de Eersucht nimmermeer is sonder hovaerdye. En wort de Leeuw, soo *Landinus* seyt, voor de Eersucht genomen. Want hy doet geen geweld, tegens die voor hem wijckt, en gelijk *Plautus* seyt, soo doen oock de Eersuchtige, want zy hovaerdigh zijnde, soo verachtense haer minder, en haer meerder, benijdense. *Boëtius* seyt, *de gramschap des ongematighden brult soodanigh, datse oock meenen een Leeuwen hert te hebben.*

Ambitione. Eersucht, van Marco Anton. Cataldi.

*O Van gekijf en haet en tweedracht waere rockster,
Diefegge van de Eer, der deugden roof en schockster,
Die van de hooghmoed swelt, van pompery en pracht,
Waer door ghy overwint het Menschelijck geslacht.
Ghy zijt van 's anders Eer, wreede Vyandinne,
Fonteyne van al 't quaed en van geveyn de Minne,
Die 't eedel hert vergift en smet dat reyn gemoed,
Veel meer als Tisiphon' of als Megera doet:
Ghy waent te zijn een God, als Hanno seer verheven,
Of als Empedocles in 's Aetnas vier gedreven:
O staetsuchts Dienares, des Doods en haer gewoel,
Keer wederom nae Styx en nae Avernus poel:
Want Pluto sonder u verflauwt, en geen gequel
Den zielen overkomt, en sonder u geen hel.*

Ambitione. Eersucht, Staetsucht. Anders.

*Ick bid' u dees Goddin verstoot,
Die Staetsucht stooft in haeren schoot,
En neemt der Grooten Hoven in,
Met schildwacht: en soeckt groot gewin,
Door koopmanschap van ampt en staet:
Ick bid' u dese Feex verlaet.*

Esperienza. Eervaerenthey, Ondervindinge.

Een oude Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een stock, alwaer met schoone krullen een letterrol omgeslingert is, waer op staet *Rerum magistra*, dat is, *Leermeestersche der dingen*, en in de slincker hand een Wiskonstigh quadrant, aen de rechter syde, op der aerde, sal een vat met Vier staen, dat seer fel brand, en aen de slincker syde een toetssteen, met het bewijs datter goud en silver opgestreken is.

Oud wortse gemaelt, overmits men niet alleen, door den tijd, in kennisse komt, maer men krijght oock de Eervaerenthey in alle dingen, gelijk *Ovidius* in sijn herscheppinge seyt: *'t gebruyck komt door veele Laeren. Manilius* verhaelt, *dat ons door 't lang gebruyck, d'ondervindige den wegh heeft gewesen. Aristoteles* in zijne Zeedekunst, *de langheyt des tijds maect de ondervindinge.*

In 't goud wortse gekleet, om dat, gelijk het goud in meerder achtige en waerde is boven alle andere Metallen, alsoo is oock de Eervaerentheyte boven alle andere wetenschappen, daerom houtse in de rechter hand een rijsken, als boven, om te bewijzen, dat de Eervaerentheyte een Heerscherinne en Meestersche is van alle dingen. *Aristoteles* seght, *de Ondervindinge is een kennisse van alle dingen in 't besonder; maer de konst is van de algemeene.*

Het Geometrisch quadrant hout zy, om datmen daer door een vaste proeve neemt, en de Ondervindinge doet van de hooghde, diepte, breete en langhte te meeten, door de deylingen van de graeden, en vermeerderinge van de getallen, die op dit instrument worden gevonden.

Het vier wortter ter syden gestelt, om datmen daer door verscheyden proefstukken en ontallijcke ondervindingen toestelt, gelijk *Isidorus* verhaelt. En *Bocattius* seyt in 't XII boeck van de af komst der Goden, datmen sonder het vier geene slag van metallen noch gieten noch wercken kan: jae daer is naulijx eenig dingh, dat niet door 't vier wort bearbeyt en gemaect, als glas, goud, silver, loot, koper, yser, metael, &c. jae oock de Medicinen. Door 't vier wort het yser voortgebracht en, getemt, door 't vier wort het goud volkomen gesuyvert, door 't vier verbranden de steenen en de mueren voegen sich dicht in een, het vier koockt de swarte steenen en maect dieselve wit, en 't vier verteert het witte hout tot stof, en maect daer van swarte koolen, van hart hout sachte stoffe, van verrotte dingen maect het welrieckende, het ontdoet vaste dingen, en de losse maect het vast, harde dingen maect het weeck, en het weecke maect het hart. Wy konden hier boven noch veele dingen verhaelen, maer om niet verdrietigh te zijn, sullen wy 't selve naelaeten, en sullen in 't korte een weynigh van den toetssteen verklaeren, diewelcke anders niet wil seggen, dan dat de proeve en de eervaerentheyte het rechte assay ofte toutse zijn van alle metallen.

E t a dell' O r o . *De gulden Eeuwe, onder Saturnus.*

Een schoon Meysken, sittende onder de schaduw van een Beucken of Olijfbroom, alwaer in 't midden een byeswarm is, die haer gebouwsel of cellekens gemaect hebbende, daer uyt menigte van honig komt druypen, hebbende de blonde hoofdhayren als goud, nederwaerts, sonder eenige konst, over de schouderen gespreyt, doch dat men uyt natuere haere schoonheyt sien kan.

Met goud salse alleen gekleed zyn sonder ander verciersel, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, vol bloemen, vruchten, castanien, moerbesien, eekelen &c.

Ingh en in 't goud gekleet isse verthoont, om de suyverheydt van die Tijden uyt te drucken. En het slechte goude kleed, en de hoofdhayren sonder konst gespreyt, bedieden, dat in de gulden Eeuw, de Waerheyd een yder bekent en openbaer was, gelijk sulx *Ovidius* segt in 't I boeck van sijne herscheppinge, die wy wat wijder hebben uitgebreyt:

*De Eeuw, de gulde Eeuw, was sonder Opperhoofd,
Daer sonder Wetten trouw' en liefde wierd geloofd.
Daer was noch schroom, noch straf, noch boeyen, pley noch banden,
Maer yder was gerust, noch vreesde's Rechters handen.
Men velde geen boom om een uytheemsche kust,
Te zoeken, maer haer land was al haer vreugd en lust.
Men delfde graft noch wal om schanssen noch om steeden,
Men hoorde geen trompet, noch liet geen wapens smeeden,
Maer sonder 's krijgers hulp genoot elck sijne vreugd,
En door dees soete weeld, leefde yder in geneugd.
Het land behoefde ploeg, noch schop noch vork te snijden,
Maer bracht uyt hare schoot, de vruchten t' allen tijden.
Elck bloeyden in sijn tier, de eykels en het graen,
En wat sijn hert gelust, dat vont hy voor sich staen.
't Was een gestaede Lent: En Phoebus ging sich baden,
En queeckte veld en bloem met allerley cieraeden.
Het windjen speelder soet: daer droop een honig vloet,
En 't salig volck was vroom en Godlijck van gemoed.*

Zy sit onder de schaduw van een Beucken-boom, overmits men in die geluckige tijden op geen kostele wooningen paste, sich genoegende om onder den lommer der Boomen te sitten. De Overvloets Hooren vol van de bovengeseyde vruchten, wil seggen datter alles overvloedigh en vol op was, gelijk door vruchten en honighbyen wort te kennen gegeven.

E t a del A r g e n t o . *De Silvere Eeuwe, onder Iupiter.*

Een jongh Maeghdeken, doch niet soo schoon als 't voorgaende, staende by een stroyen hutte, in 't silver gekleet, dat met allerley kostlijckheyt sal verciert wesen, oock sal 't hoofd met een konstigh geswier van peerlen en gesteenten opgepronckt sijn, mette rechter hand salse op een Ploegh leunen, en met den slincker salse een bondel koorenayren houden, hebbende silvere brooskens aen de voeten.

Dat dit Maeghdeken soo schoon niet is, als dat van de gulden Eeuw, en gekleet op de wyse als geseyt is met het verciersel op 't hoofd, verthoont het verschil datter

is tusschen de gulden en de silvere Eeuwe, waer van *Ovidius* aldus in 't eerste boeck *Metamorphosis* gedenckt:

*Nae dat de gulde Eeuw door afgonst was verstreucken,
Begost de silvre Eeuw, nu voor den dagh te breecken,
Waer door de groote rust ten deele was geschent,
Dies yder sich om winst en totte konsten went.
Men stelder wetten in, en 't voorschrift om te leven,
Gelijck hun Iupiter nae sijne lust wou geven.
De tijd die eeuwigh scheen, die wierde thans gedeelt,
En 't lieflijck Sonne-Iaer in vieren afgebeelt.
Doen vielder sneeu en vorst, en bracht veel rampen meede
Van sieckte koorts en jicht, soo datmen sich most kleeden,
En bouwen huys en hoff, met sorge voor 't gesin,
De Ossen in den ploegh, en saeyen om gewin.*

De Ploegh en de kooren-ayren, als mede de stroyen hut, bedieden de Landbouwinge en heeginge, diewelcke in de tijd van de silvere Eeuwe begost is, en de timmeringe van huysen, die men als doen aenvingh, gelijk uyt *Ovidius* te vernemen is, in sijn eerste boeck van de herscheppinge.

De Kopere Eeuwe.

Een Vrouwe met een wreed gesicht, gewapent en met een beknopt kleet, geheel geborduyrt en op verscheyden manieren. Hebbende een Helm op 't hoofd, alwaer een Leeuws kop boven op staen sal, hebbende in de hand een Spiesse, staende in een wreede stant, gelijk men by *Ovidium* in 't eerste boeck van sijne *Metamorphosis* kan nae lesen;

*Nu quam de derde Eeuw van koper, als verstoort,
 En van een wreeder aert en bracht de wapens voort,
 Doch niet soo vol verraet als wel de ysre deede.
 Maer d'ondeughd kroop bedeckt in plaets van rust en vrede,
 Oock list en schelmery, geweld en eygen baet,
 En 't land dat wierde nu by kavels afgepaet.
 Schoon 't seylen ongewoon, en streecken op de winden,
 Soo rustmen scheepen toe om Rijcken op te vinden.
 Maer noch in beeter stand, als in de vierde Eeuw,
 Daer 't al in vlammen blaect, vol moorden en geschreeuw.*

Eta del Ferro. De ysere Eeuwe.

Een Vrouwe schricklijck van opsicht en gewapent, 't kleed sal van yserachtige verwe wesen, hebbende een Helm op 't hoofd met een Wolfs kop daer op, en een bloot swaerd in de rechter hand, vaerdigh om te vechten. Mette slincker een schild, alwaer in 't midden het Bedrogh sal geschildert zijn, te weten onder de gedaente van een oprecht Man, en het ovrige van 't licchaem sal vol Slangen, met verscheyden vlacken en verwen wesen, of in plaets van dit monster, kanmen een *Syrene* of Meerminne vertoonen. Ter syden van dit beeld sullen veelerhande Wapenen, Vaendels, Trommels en ander Krijghsrustingen leggen.

Het Monsterdier en de *Syrene*, zijn alle beyde een beeld van bedrogh, gelijkmen op verscheyden plaetsen kan sien, daer wy van dese gesproken hebben, en om naerder de werckinge en aert van dese Eeuwe uyt te drucken, kan men lesen 't geene *Ovidius* seght in 't eerste boeck van de *Metamorphosis* of Herscheppinge:

*Hier was nu Recht en Trouw ten Hemel opgevlogen,
 De Liefde was verjaeght en quam in plaets de logen,
 Bedrogh en alle quaed. Men delfd' het ingewant
 Des Aerdrijs, en bespiet of men geen schatten vant.
 Het goud quam voor den dagh, veel snooder als het yser,
 Daer streefd' elck nae om 't seerst, 't schoon by scheen sot of wyser,
 De geldsucht drongh in 't hert en gierigheyt daer by,
 Daer sweefd' in volle swang de sucht tot heerschappy,
 Met deegens in de vuyst, en met bebloede handen,
 Soo kamptmen om den roof, met schenden, moorden, branden.
 Soo dat noch Man noch Gast, was seker voor't gesin,
 De Man sijn Vrou belaeght, de Swaeger sijn Vrindin,
 De Soone stont eylaes! sijn Vader nae het leven.
 De Aerde klam van bloed, heeft groote rouw bedreven.
 De Godsvrucht lagh vertreen, soo dat Astraea vliet,
 Ten Hemel, en 't gespuys des Werrelts hier verliet.*

De vier Eeuwen, alsoo dieselve in Goud, Silver, Koper, en Yser te Paris in een Comedie voor Henric de II, Koning van Vranckrijck, zijn vertoont.

De Gulden Eeuwe.

Een seer schoon Maeghdeken, in 't goud gekleet, en met goude brooskens, houdende in de eene hand honighraeten, en in d'ander een eycken tack met eyckelen.

De Silvere Eeuwe.

Een Vrouwe in 't silver gekleet, met seer cierlijcke behanghsels van Peerlen en andere Eedelsteenen, oock silvere sluyers, gelijk dieselve oock met groote schoonheyd en heerlijkheydt 't hoofd opgepronckt heeft, met twee brooden in de eene hand.

De Koopere Eeuwe.

Een gewapende Vrouwe met een Helm op 't hoofd, voerende op den kam een Leeuws hoofd, met een kort kleed, en sullen de wapenen soo wel als 't kleed van koperverwe zijn; zy sal in de hand een Spiesse houden, staende in een hovaerdige en trotse stand of posture.

De Ysere Eeuwe.

Een gewapende Vrouwe, en gekleet in yser verwe, hebbende op 't hoofd een Stormhoed met een Wolfs kop, met den mond open, houdende in de rechter hand een Spiesse, met een Seyssen daer boven aen, met d'ander een Egge, hebbende de voeten van een Grijpvogel, of Gier.

Eternita. Eeuwigheyd.

Een jonge Vrouwe in 't groen gekleet, om te betoonen, dat zy door den tijd noch niet is t'ondergebracht, noch door haere kracht verteert. Zy sal op een Zeetel sitten, met een Spies in de slincker hand, die zy op der aerde set, mette rechter sal zy een Engel of Geest houden, Op 't hoofd salse een

gulde *Basiliscus* hebben, om dat dit Dier by de Oude, voor een teycken van de Eeuwigheyt was genomen; oock om dat dit Dier niet koft werden gedood, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, vermits het door sijn geblas alleen, de Menschen en Dieren om hals brengt, en de kruyden, planten en bloemen verdrooght. De *Basiliscus* wort van goud gemaect, om dat het goud, boven alle andere Metallen, de bederfnisse minst is onderworpen.

E t e r n i t a .

Een Vrouwe die twee gekroonde hoofden draeght, in yder hand eene, met dit opschrift: *Aeternitas AUGUSTI & SC.*

E t e r n i t a . Eeuwigheyt of geduyrigheyt.

Een Vrouwe die boven op een Hemelsche *Sphaera* sit, houdende in de rechter hand een Sonne met haere straelen, en in de slincker een Maene, om te betoonen, gelijk *Pierius* verhaelt, dat de Son en Maene geduerige voortteelders zijn van alle dingen: En door haere kracht soo baerense, onderhoudense, en voedense alle dese benedenste licchaemen. 't Welck seer wel van de Oude Egyptenaers, om de Eeuwigheyt te vertoonen, is aengemerckt, vastlijck gelovende, dat dese twee lichten des Werrelts, oneyndlijcke Eeuwen souden geduyren, en datse Onderhoudsters en Voedsters souden wesen, van alle geschapene en aerdsche dingen.

Zy sit op een Hemelsche *Sphaera*, als op een saecke die geduyrigh en eeuwich is. In de Medaglie van *Domitianus* en *Trajanus*, vindy oock de Eeuwigheydt, die een Son in de rechter, en een Maene in de slincker hand heeft, met een langh en opgegort kleed.

E t e r n i t a .

Een Vrouwe als een deftige Matrone, die in de rechter hand een Slange heeft in 't ronde gekrult, hebbende den steert in den mond, en een sluyer op 't hoofd, die beyde de schouders bedeckt.

Zy dect haere schouders, om dat de verlopen tijd in de Eeuwigheyt niet wordt gesien.

De Slange in 't ronde, bediet, dat de Eeuwigheyt sich selve onderhoudt, en van geen uytwendigh dingh wort gevoet. En by de Oude bediede de Slange, de Werreld en het Iaer, die sich geduyrighlijck, in haer selven, als eenige Philosophen seggen, keerde en draeyde. Dit selve is in weynige Iaeren vernieuwt ter gedachtenisse van *Gregorius XIII*, en van 't Iaer dat van hem is verbeterd: het welcke een getuyghenisse sal wesen dat de Eeuwigheyt van de naeme, soo een groot Prince waerdigh is: Alles nae de meeninge van de Pithagoristen, die daer seyden, dat het beeld van de Eeuwigheyt de Tijd was, en voor den tijd naemense *Plato* en *Mercurius Trismegistus*. En nae de beschrijvinge van *Claudianus*, in 't lof van *Stilico*, seyt hy, de bemorste Moeder der Iaeren, sit in 't hol der onmeetelijcker Eeuwe, die de tijden in haeren wijden boesem stort en wederom wegh neemt. Dit hol heeft een Slange omslingert, die door een stille kracht alles verteert. En hy groeyt staedigh aen met schubben, hebbende den

steert ingetrocken. Hy slockt alles ten monde in, en brengt de beginselen weder tot den val.

Seculo. Een Eeuwe, van hondert Iaeren.

Een oud Man met een Phoenix in de hand, al brandende, staende in de negenste *Sphaera* of Hemels circkel.

Oud wort hy gemaelt, om dat *Seculum* of de Eeuwe de langhste Ouderdom is van 's Menschen leven, of van hondert Iaeren, als mede d'ouderdom van den Phoenix, als mede de beweginge van een graed van de negenste *Sphaera* of circkel.

Eternita, nae de Medaglie van *Faustin*.

Een staende Vrouwe, die als een deftige Matrone gekleet is, houdende de Werlt in haere rechter hand, hebbende op 't hoofd een Sluyer, die haer de schouderen bedeckt.

Dat zy staet sonder eenigh bewijs van beweginge, doet ons begrijpen datter in de Eeuwigheyt geen beweginge noch veranderinge in den tijd is, noch van de begrijplijcke noch onbegrijplijcke dingen. Dies *Petrarcha* seght;

*Wat wonderwerck sie ick hier aen,
Als ick sie op mijn voeten staen,
Hem die daer nimmer stille blijft,
Maer alles tot veranderingh drijft?*

De Reeden waerom wy dese beeldnisse niet sittende maecken, is om dat het sitten een kenteycken is van grooter vastigheyt, en dat het sitten een geduyrige ruste plagh te bedieden, 't welck een tegenstellinge is van de beweginge, en sonder diewelcke men die niet kan verstaen. En is de ruste van de Eeuwighheyt niet begrepen onder dese slaghe, en moet oock niet op dese wyse uitgedrukt worden, alhoewel het selve van allen niet is waergenomen, gelijk hier onder sal worden verklaert.

Een Vrouwe is zy gemaect, om de gelijkheyt van de naeme *Matrona*, zijnde van een bestandigh Ouder.

Zy hout de Werrelt in de hand, om dat de Werreld den tijd voortbrengt met haere beweginge, 't welck bediet, dat de Eeuwighheyt is buyten de Werreld.

De Sluyer die beyde schouderen bedeckt, verstoont, dat die Tijd die niet tegenwoordigh is in de Eeuwighheyt, sich verbergh, hoewel die blijcklijck aldaer is.

E t e r n i t a , nae de Medaglie van *Titus*.

Een gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker een Overvloets hooren hout, hebbende onder haere voeten een kloot.

Door dese beeldenisse van de Eeuwighheyt, sal de rechte Eeuwighheyt, die boven verklaert is, niet verstaen worden, maer alleen een seeckere lange geduyrigheyt, die door de goede Regieringe heerkomt, diewelcke voornaemlijck bestaet, in 't versorgen van dingen, die tot het leven noodigh zijn. Want de Burgers de Overvloet der Weldadigheyt van den Prince kennende, hebben gestadigh haer gemoed daer heene gewent, om hem 't selve te vergelden door de verbintnisse van Eendracht en getrouwighheyt.

En daerom schilderden de Oude dese Geduyrigheyt af door een Overvloets hooren vol vruchten: want de Langhduyrigheyt van de Regeeringe spruyt oock door het onderhout der Wapenen en Oorlogen, tegens de Vyanden en andere Barbarische Volcken. En dit geschiet om twee oorsaecken: d'eerste is, dat zy de strijdbaere en bedreven Volcken souden staende houden, om de stoutigheyt en 't geweld van andere uytheemsche Volcken, die haer wilden overvallen, tegen te staen. De tweede is, dat zy de Vreede en Eendracht tusschen den Burgeren versekere, want soo veel te meer vereenicht sich het geheel met het deel; als het harder en heftiger van sijne tegenpartye wort bestreden. En dit selve is altijd gesien, en sietmen als noch dagelijx in veele Steden en Koningrijcken, daer de Burgers soo veel te meer onder malkander oneenigh zijn, als zy te min van de Vyanden worden beoorloght en geplaeght, en alsoo verdubbelen sich dan de Burgerlijcke twisten, door de rust, tot lach en spot van haere Vyanden. Daerom is dan de Eeuwighheyt met een spiesse en krijghsrustinge afgemaelt.

E t e r n i t a . Eeuwighheyt, van *Francisco Barbarini*, in 't verhael van de Liefde.

Franciscus Barbarinus Florentijn, heeft in zijn boeck, dat hy van de Liefde heeft geschreven, en in schrift by den Cardinael

Maffeo Barberino, wort bewaert, de Eeuwigheyt met een seer aerdige vindinge afgebeeld: en 't selve met een seer groote smaek gesien hebbende, heeft my goed gedacht dieselve alhier te vertoonen, en dat nae 't oorspronghlijcke schrift, dat ick uyt des Heeren *Barberini* boeck, die God lange in den Pauslijcken stoel laet leven, hebbe uytgetrocken.

Hy maelde een Vrouwe af met een seer eerwaerdige gedaente, en lange guldene hoofdharen, die over de schouderen nederdaelden, soo wel aen de rechter als slincker syde: haere beyde syden waeren uytgestreckt, als of die sich verlengende, twee halve circkels maeckten, buygende sich d'eene van de rechter, en d'ander van de slincker syde, boven het hoofd, alwaer zy sich te saemen vereenighden. Zy sal in yder hand een goude kloot om hoogh houden, wesende geheel in Hemels azuyr blaeu, vol sterren, afgebeeld. Elck van dese dingen, drucken de Eeuwigheyt seer wel uyt, om dat een ronde noch begin noch eynde heeft. 't Goud is onbederflijck, en onder alle metallē het alder-volmaeckste, en de Hemel wort door het azuyr blaeu uytgedrukt, om datter niet is, dat de bederflijckheyt minder onderworpen is, als de Hemel.

E t e r n i t a . E e u w i g h e y t .

Een Vrouwe met drie hoofden, die in de slincker hand een circkel, en mette rechter de voorste vinger om hoogh hout.

Dewijl de Eeuwigheyt geen begrijplijcke of tastlijcke sake is, soo kanse van 't Menschlijck vernuft, dat aen de sinnen hanght, niet bekent worden, ten zy door ontkenninge, seggende dat het een plaets is sonder veranderinge, een beweginge sonder beweginge, veranderinge en tijd, sonder datter voor of nae tijd, begin of eynde is of wesen sal, gelijk sulx *Petrarcha* op 't laest van sijn Triumph de omstandigheden van de Eeuwigheyt verhaelt, *datse geen plaetse heeft, geweest is, noch is, noch hebben sal, maer zy is tegenwoordigh en nu, en dat daer in de waere Eeuwigheyd is begrepen*. Daerom sijn de drie hoofden, de drie deelen des tijds, te weten, de tegenwoordige, de toekomende en verledene tijd, diewelcke alle in eene Eeuwigheyt zijn verbonden.

De voorste opgeheven vinger, beteyckent de bestandige vastigheyt, die in de Eeuwigheyd is, zijnde verre van alle veranderingen afgescheyden: want door 't opstecken des vingers geeft men te kennen, een stantvastigh gemoed, dat van 't geene, hy alreede heeft voorgesteld, niet sal veranderen noch afwijcken.

De Circkel is een teycken van de Eeuwigheyd, om datse noch begin noch eynde heeft, en om datse het allervolmaeckste is van alle dingen.

F a m a . S o e c k t G e r u c h t e .

C a p r i c c i o . F a n t a s y e n , v r e e m d e I n v a l l e n .

Een Jongelingh met verscheyden verwen bekleet, met een Bonet op 't hoofd, van dieselve verwe als 't kleet is, waer op verscheyden Veederbossen staen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en in de slincker een Spooore.

Capricciosen of Fantastike worden die geene genaemt, die door de Ideen of gemeene voorbeeldingen van andere Menschen, verscheyden eygen vindingen en wercken bedencken en aennemen: Maer door de wispeltuyrigheyt van 't een op 't ander, van dieselve slagh, soo worden, door

maniere van gelijkheyt, de Ideen, Capriccien, Fantasyen of Invallen van 't ontwerp genaemt, die sich soo wel in de Musijck, Schilderkonst als in andere konsten openbaeren, verre afgescheyden van de gemeene maniere: De onbestandigheyt wort door de Ionckheyt afgebeeld, en de veranderlijckheydt, door de verscheydentheydt van de verwen.

Het Bonnet met verscheyden veeren, vertoont, dat dese verscheydentheydt van ongemeene handelingen, voornaemlijck uyt de fantasyen heerkomt.

De Spoore en de Blaesbalck betoonen, dat de Fantastike vaerdigh is, om 's anderen Deughd, te vleyen en te streelen, of diesselven gebreecken met Spooren te pyckeeren en steken.

Fortuna. Avontuyr.

Een Vrouwe swevende op eenen boom, die mette oogen verbonden is, en die met eenen langen stock op de tacken desselven slaet, alwaer van boven eenige gereetschappen nedervallen, die tot verscheyden bedieningen behooren, als Scepters, Kroonen, Edelgesteenten, Wapenen, Boecken &c. En aldus maeltse *Donus* af.

Enige noemen de Fortuynne de werckende kracht der Sterren, diewelcke de natuere der Menschen verscheydentlijck bestiert, bewegende de sinnelijcke genegentheydt: en daer door, buygtse dieselve oock, op een seeckere maniere, doch sonder de reedelijcke genegentheydt geweltaen te doen, en sonder datse daer door in 't wercken eenige dwangh gevoelt: Maer in dese Beeldenisse, wortse alleen genomen voor die saecke, die by geval geschiedt, en dieder kan wesen in die dingen, die sonder opmercken van den Wercker altemets plaghten te gebeuren: diewelcke, om dat dieselve dickwijls groot quaed of groot goed, aenbrengen, soo hebben de Menschen, die dit niet konden begripen, wat het voor een saecke soude mogen wesen, die iets soude kunnen te wege brengen, sonder dat de Wercker daer van weet, door haere inbeeldingen, een Vrouwe versiert, die daer soude wesen een Heerscherinne van dit

werck, haer noemende de *Fortuyn*. En aldus wortse, door den Mond van de onwetende, altijd geheeten. Blind wortse, in 't gemeen, afgebeeld, om uyt te drucken, datse d'eene niet meer als d'ander gunstigh is, maer lief en haet dieselve sonder onderscheyt, vertoonende wat teycken 't geluck haer verthoont. Waer door het gebeurt, datse eenen boeve op den hoogsten trap van eere verheft, diemen behoorde aen een galge te hangen; en een ander die groote eere waerdigh is, doetse in groote ellende en armoede vervallen. Maer dit segh ick, nae 't geene de Heydenen en 't onwetende volckjen daer van verhaelen: Doch dit is de waerheyd, dat alles door de Godlijke Voorsienigheyt wort bestiert, gelijk *D. Thomas* seyt. De Menschen die onder den boomstaen, geven getuyghnisse van de oude spreucke, te weten, dat een yder Mensch Heer of Wercker is van sijn eygen Fortuyn. Hoewel 't waer is dat iemant, gelijckmen seyt, kan geluckigh wesen, nochtans soo hy niet van een goet oordeel is, om den wegh des levens, door een behoorlijck middel te rechten, soo is 't niet mogelijk dat hy kan komen tot het eynde, waer toe hy, door sijne werckinge, begeert te geraecken.

Fortuna.

Een Vrouwe die op een kloot sit, hebbende vleugels aen de schouders.

Fortuna.

Een Vrouwe met een Hemelsche Globe op 't hoofd, en in de hand een Overvloets Hooren. De Hemelsche Globe wort daerom verthoont, om dat gelijk de Hemel in gestaedige beweginge is, dat sich oock de Fortuyn alsoo beweeght, veranderende aen een yder haere gedaente, nu desen verhoogende, dan den anderen te gronde werpende. En om dat het schijnt dat dese de uytdeelster van de Rijckdommen en goederen deses Werelts is, daerom wort de Overvloets Hooren by gedaen, om te betoonen, dat oock dese dingen niet anders drayen en keeren als de Hemelsche Globe doet. Waer over *Ausonius Gallus* seyt:

*Fortuyn, die is gelijk een rad,
Seer wanckel, rond en slibber glad:
Zy keert en draeyt gelijk een top,
Wat onder leyt klimt boven op.*

De globe kan oock uytdrukken, dat de Fortuyn overwonnen is, door de Hemelsche schickinge, diewelcke veroorsaect en bestiert is door den Heere van de Fortune en van de Natuyre, nae 't geene hy van eeuwigheyt heeft geschickt.

De goede Fortune.

Een Vrouwe die mette rechter arm op een rad leunt, in plaets van de Hemelsche kloot, hebbende in de slincker een Overvloets Hooren.

D'ongeluckige Fortune.

Een Vrouwe sittende op een Schip sonder Roer, 't Seyl van den Wind gescheurt zijnde.

Het Schip is ons sterflijk leven, 't welck een yder Mensch in een geruste haven socckt te brengen: de Mast, 't Seyl en 't ander gereetschap gescheurt zijnde, bedieden, de beroovinge van de ruste: wesende de quaede Fortuyn een ongeluckige uytkomst, buyten de meeninge van die geene die 't wel anders soude verkiesen.

De hulplijcke Fortuyn tot Liefde.

Een Vrouwe die mette rechter hand een Overvloets Hooren hout, en de slincker heeftse op 't hoofd van een *Cupido*, die rontom haere kleeders speelt.

De vreedige of goedertierene Fortuynne, nae de Medaglie van Antonius Pius.

Een schoone Vrouwe, die mette rechter hand op een Scheepsroer leunt, en mette slincker houtse een Overvloets Hooren, mettet opschrift FORTUNA OBSEQUEN & s c. Dese Fortuynne is te Romen vertoont geweest onder 't vierde Burgemeesterschap van *Antonius Pius*, nergens anders om, als tot sijn roem en eere, om hier door sijne voorspoedige en goedertierene Fortuynne uyt te drucken, en dat dieselve hem onderdaenigh was: Alhoewel de Heydenen geloofden, datse oock was een Goddinne die de Koninckrijcken en Wereltsche dingen haestigh veranderde.

Fortune.

Een Vrouwe hebbende in de rechter hand een Overvloets Hooren, en in de slincker een Lauwertack, leunende mette slincker op een Scheeps-Roer, bediedende dat zy doet triumpheren wie zy wil, 't welck zy door den Lauwertack te kennen geeft.

De gulde Fortune, nae de Medaglie van Adrianus.

Een seer schoone Vrouwe, die op een rol-koetse leyt, hebbende een Scheeps-Roer aen haere voeten. Dit is de gulden Fortuynne, die de Keyseren in haere saelen plaghten te stellen, terwijllen zy leefden, en die 't Rijck door haere Fortuynne bestierden.

Convito. Gastmael.

Een schoon lachend Ionghman, van sijn eerste melckhayren, staende recht op sijn voeten, met een seer schoone bloemekrans om 't hoofd, houdende in sijn rechter hand een ontsteecken Fackel, en in de slincker een Lance, wesende in 't groen gekleet, gelijk

hem *Philostraius* afmaelt, om dat dees ouder meest tot bancketten en gastmaelen genegen is.

De gastmaelen worden gehouden totte algemeene vrolijkheydt onder den Vrienden, en daerom wort hy schoon en lachende gemaelt, met een krans van bloemen, om de openhertigheydt van 't gemoed in dese lieflijkheydt, die door 't by een komen en aenwassen van de Vriendschappen, die door de gastmaelen plaghten veroorsaect te worden, te vertoonen.

De aengesteecken Fackel schilderden de Oude in handen van *Hymenaeus* den God der Bruyloften, om dat hy de gemoederen en verstanden in de gastmaelen, wacker en lustigh hout, kostelijck opschaffende, grootmoedigheydt verweckende, om sulx van gelijcken wederom te pleghen, en van den Vrienden de plichten der danckbaerheydt te ontfangen.

Hospitalita. Gastvryheydt.

Een seer schoone Vrouwe, hebbende om het voorhoofd een goude circkel van kostele steenen, door een gevlochten, met blonde en gekrulde hoofdhayren, en met een schoon en aerdigh hulsel, wesende bedaeght, vrolijk van weesen en lachende, staende met open armen om een ander te ontfangen, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, als of zy 't selve wilde uytstorten, wesende vol koorenayren, druyven, verscheyden vruchten, geld en andre dingen, die tot des Menschen gebruyck noodigh zijn. Zijnde in 't wit gekleet, daer boven sal zy een roode Mantel hebben, staende als geseyt is, met open armen, houdende onder den Mantel, van de rechter syde, een naect kindeken, 't welck zy eenige vruchten mette rechter hand schijnt toe te reycken, en van d'ander syde leyt een Pelgrim op der aerde.

Schoon wort zy geschildert, om dat de Gastvryheydt eene van de schoonste wercken is, en Gode soo aengenaem, dat oock Ioannes XIII seyt: *Wie daer ontfanght den genen, dien ick senden sal, die ontfanght my, en die my ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.* Iae zy is van sulcke volkomentheyt, dat wy door haer tot kennisse van God geraecken, als *Augustinus* seyt.

De gulde circkel en de hoofdhayren, als geseyt is, bedieden de grootmoedige en hooge gedachten, die in dese eedele deughd zijn, nergens anders om denckende, als gestadigh door de liefde te wercken.

Bedaeght wortse gemaelt, om dat de jonge luyden meest tot Wellust zijn genegen, en de Oude tot gierigheydt, soo wort dan het middel Ouder, voor de Deughd gehouden, waer by de Gastvrygheydt wel past.

Met een vrolijk en lachend aengesicht, met open armen, en met een Overvloets Hooren, wortse verthoont, om dat de Waerd den Gast alsoo moet ontfangen, datter niets gebreck zy; want *Ambrosius* seghet: *'t Is een openbaere aert van beleeftheydt, dat doch een Pelgrim niet magh ontbrecken, en hy wort gediensstigh aengenomen, op dat de aenkomende de deure magh open staen.*

Het witte kleed betoont dat een Waerd behoort suyver en oprecht te zijn, sonder vlacke van eygen baet, maer alles moet ter Liefde Gods geschieden.

Zy wort geschildert datse een kindeken onder haer roode Mantel heeft, als geseyt is, en van d'ander syde een Pelgrim, om dat de Gastvryheydt een seer groot werck is, want men komt, door de Liefde, die geene te hulpe, die nootdriftigh en van haer selve onmachtigh zijn, om haer te voeden met behoefteghydt van 't geene haer noodigh

is: gelijk de Pelgrim is, diewelcke verre uyt sijn Vaderland zijnde, eens anders hulpe van noode heeft.

Hier uyt kan men af nemen, hoe aengenaem onsen Heere *Iesu Christo* de Gastvryigheyt is, wanneer hy seyt: *Wat ghy den minsten van dese gedaen hebt, dat hebby my gedaen*: tot beschaemtheyt van die geene, die in haere Huysen prachtlijck die geene ontfangen, die 't niet van noode hebben, gelijk de spreucke seyt: *Eenige sluyten de Vrome buyten, maer de grooten Rovers en Rijcken onthaelen zy prachtelijck.*

Oratione. Gebed.

Een oude nedrige Vrouwe, die van den hoofde totte voeten toe, met eenen witten Mantel bekleet is en knielende, hebbende bloote armen, en in de rechter hand salse een Wieroock vat, en in de slincker een Hert houden, en ter syden sal een Haene staen.

Oud is zy, om reeden die alreede geseyt is.

Zy deekt haer hoofd totte voeten met een Mantel, om te vertoonen dat het Gebed niet in 't openbaer, maer in 't verborgen moet geschieden, nae de spreucke *Christi: Als ghy bid, gaet in u slaepkaemer*. De witte Mantel bediet, dat het Gebed, eenvoudigh, suyver, klaer en van gewicht en deftigheyt moet wesen, niet met een gemaecte fraeyigheyt.

Het gesicht is ten Hemel gekeert, om dat dat selve een optreckinge des gemoeds is, gelijk oock het knielen eerbiedigheyt vertoont, en het Wieroockvat, het Gebed.

Dat zy een Hert in de slincker hand hout, druckt uyt, dat, indien het Hert niet bid, soo is 't geklap van de tonge vergeefs. Want het is beter stille in 't hert te bidden, sonder geluyt te slaen, als alleen met woorden, sonder aendacht des gemoeds.

De Haen worter ter syden gestelt, als zijnde een beelt van de wackerheyt, om dat *Christus* by Mathaeum XXVI cap. seyt: *Waeckt en bid, op dat ghy in geen versoeckinge valt*, gelijk oock Lucas XXI en elders meer geseyt wort.

Oratione. Gebed.

Een oude Vrouwe van een nedrigh wesen in korte witte kleederen, knielende met ontslagen armen, houdende in de rechter hand een roockend Wieroockvat, waer van de ketens, als Pater nosters, sullen wesen, houdende 't hoofd verheven, siende eenige glans.

In 't wit wortse gekleet, om datse behoort, gelijk *Ambrosius* seght, suyver, eenvoudigh, klaer en blijcklijck te wesen.

Datse met opgeslagen armen geknielt is, vertoont de eerbiedigheyt die zy aen God den Heere behoort te hebben, en in 't besonder als zy in 't Gebed is.

Het verheven aengesicht dat een glans siet, vertoont, gelijk *D. Thomas* seyt, is een opheffinge des gemoeds, en een opweckinge van de genegentheyt, door de welke de Mensch sprekende, Gebeden tot God stort, openbaerende hem sijne verborgentheden en 't verlangen van sijn herte.

Het roockende Wieroockvat is een beeld van 't Gebed, want *David* seyt inden CXL Psalm: *Heere! mijn Gebed moet voor u gestelt zijn, als een reuckoffer voor u gesichte.*

De Paternosters zijn als keetens van 't Wieroockvat, om dat het *Vader onse* het volmaectste Gebed is, dat *Christus* ons selve heeft leeren bidden, &c.

Oud wordse gemaelt, om dat in dees Ouder meest wordt gebeden, vermits de reyse uyt dese Werreld, den Ouden aldernaest is.

Oratione. Gebed.

Een Vrouwe in 't groen gekleet en geknielt, de oogen ten Hemel opstaende, uyt wiens mond een viervlamme komt, houdende de voorste vinger van de slincker hand op de borst, als of zy 't Hert wilde vertoonen, slaende mette rechter hand voor een poorte die toegesloten is.

't Gebed wort in 't groen gemaelt, door de hope die zy heeft om de genade die God belooft te verkrijgen, en die insonderheyt door onse ootmoedigheyt verweckt wort, die door 't knielen wort vertoont, 't welck van ouds af geweest is een teycken van eere en onderwerpinge. Dies de Schrijver seyt, dat hy niet weet, of dit door eene natuyrlijke instoringe geschiedt, of om dat de vinder van dese ceremonie geweeten, en daerom gestelt heeft, dat de kinderkens ter-

wijlen zy noch by de Moeder zijn, gelijk *Gorop. Becanus* verhaelt, mette knyen de wangen en oogen raecten, waer uyt de traenen rollen, en dat, daer door, sich God laet versoenen, wanneer men hem vertoornt.

De oogen ten Hemel gekeert, bedieden, dat het geene men van God, door het Gebed begeert, oock ten Hemel behoort, alwaer onse Vaderland is, en niet op der aerde, alwaer wy slechts Pelgrims zijn.

Door de vlamme die uyt den monde gaet, wort verstaen, de brandende genegentheyt des Gebets, 't welck het gemoed in de Liefde Gods ontsteekt.

De voorste vinger waer mede zy 't Hert vertoont, is een teycken dat het Gebed eerst uyt het hert, en daer nae uyt den monde moet komen. En 't kloppen aen de poorte bediet, dat de Mensche door sijne gebeden, God moet moeylijck vallen, met vaster hope om sijn voornemen te verkrijgen, met een seker vertrouwen in de woorden *Christi: Bid en ghy sult verkrijgen, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal open gedaen worden.* Lucae XI.

Oratione. Gebed.

Een oud Priester, in witte Priesterlijcke kleederen, knielende voor een Altaer met een Wieroockvat in de rechter hand, om te roocken, de oogen ten Hemel gekeert, mette slincker een Hert toereykende.

De oude Priester vertoont, dat de Menscl eer hy met God spreekt door het Gebed, sijn ziele met goede wercken moet voorbereyden, wesende vreemd van alle onsuyverheyt, die hem kan besmetten: 't welck in de Ouderdom begrepen is, als wars zijnde om de Wereld te volgen, toonende sich, in 't gemeen, allervierighst om God te dienen.

Het witte kleed, vertoont dieselve suyperheyt van 't gemoed, diemen in 't aenschijn des Heeren moet draegen.

Knielende, mette oogen ten Hemel gekeert, is hy gemaect, vertoonende de kennisse sijns selfs, diewelcke needrigheyt baert, en kennisse Godes die een vast vertrouwen geeft, leerende dat men in 't bidden niet soo needrigh en verslaegen moet wesen, dat wy souden wanhoopen, noch soo vast vertrouwen, dat wy niet souden twijflen over onse sonden.

Het Wieroockvat wort voor het Gebed genomen, want in plaetse van 't Wieroockvat in 't Oude Testament, soo zijn in 't Nieuwe Testament de Gebeden der Vromen.

Het Hert dat hy in de ander hand hout om te offeren, bediet, gelijk *Ambrosius* seyt: *Indien 't herte niet bid, soo klapt de tonge te vergeefs.*

Preghier. Gebeden, Aenroepingen.

Twee oude beschrompelde, droeve, mancke, scheele en swaermoedighe Vrouwen, in 't blaeu gekleet, gelijkse *Homerus* afmaelt: Manck wordense, misschien, gemaelt, om als men wil bidden, men de knyen buyght: ofte om datse met een twijfelachtigh of manck gemoed gaen te bidden, hebbende gantsch geene seeckerheyt, om te verkrijgen 't geene zy bidden.

Het aengesicht staet droef, overmits de Gebeden zijn werkingen die den afaet uytdrukken, en een gebreck van dingen, die zy niet hebben: of een vreesse van die niet te verliesen, 't geene zy vrywilligh besitten: en debehoefteghheit, alhoewel die

een oorsake van volmaecktheyt is in de stad, gelijk *Aristoteles* seght, niettemin isset een teycken van gebreck, baerende treurigheyt en magerheyt in besondere Menschen, gelijk hy voorder seyt, en daerom wortse oock aldus afgemaelt.

Scheel zijnse, om uyt te drucken door de verscheydenheyt en 't gesicht haerder oogen, het onderscheydt van 't opmercken haeres verstands, wesende gemeenlijck van tegenstrijdige meeninge, te weten, die geene die een ander bid, en die geene van wien wat wort gebeden.

Het blaeu kleed beeld af, dat de Gebeden van Hemelsche verwe moeten wesen, niet vermomt noch geveinst, noch met gemaecte reedenen opgesmuckt, maer reyn, suyver, oprecht en waerachtigh, indien de Mensche wil verkrijgen 't geene hy wenscht en begeert.

Preghiere a Dio. *Gebeden tot God.*

Een knielende Vrouwe, met gevouwen handen, en 't hoofd ten Hemel gekeert, uyt wiens mond een viervlamme komt.

Dese beeldenisse gelijckt seer de Oratie of Aenroepinge, hebbende een selve voorwerp en een gelijck eynde.

De gevouwen handen en gebogen knyen drucken de uytwendige werckingen van den Mensch uyt: Maer het hoofd ten Hemel verheven, en de vlamme daer uyt vliegende, bedieden de inwendige genegentheden van hert en sinnen.

Edifitio overo un sito. Gebouw of Wooningh.

De Oude gaven door een steen, die aen een draet was vast gemaect, een Gebouw of Wooningh te kennen, of eenigh gemaect werck, om dat de Gebouwen in geender manieren konnen gerecht werden, ten zy men met naerstigheyt soecke de rechtigheyt van de syden, en dat door het Waterpas. Daerom moetmen in 't bouwen dit eerst waernemen, dat alle wercken mettet Waterpas of loot mogen over een komen, en dat die van geener syde eenige scheevigheyt of nederhanginge, in sich hebben. Daerom soo kan men dese beeldenisse door een Man vertoonen, die een Waterpas of loot in de eene hand heeft, om 't selve met oordeel en konst te gebruycken.

Giurisdittione. Gebiet, Heerschappye.

Een Man in purper gekleed, die in de rechter hand eenen Scepter draeght, 't welck een waerachtigh kenteycken is van de natuerlijcke heerschappye, en in d'ander hand droegh men de *Fasci Consulares*, of de Borgemeesters Roeden, die om de bijlen gebonden waeren, tot een teycken van heerschappye.

Contritione. Berouw, Gebrokenheyt des herten.

Een Vrouwe van een schoon en bevalligh opsicht, staende metten vuyst gereet, als of zy haer naeckte slincker borst wilde slaen: de slincker arm houtse recht uyt nae beneeden, doch de hand open zijnde, de oogen zijn vol traenen ten Hemel gekeert, met een droevigh en treurigh wesen.

Contritio of Gebrokenheyt des herten, is de allergrootste droefnis die een sondaer heeft, van dat hy de hooge Majesteyt Gods vertoornt heeft; waer over de Schrijver van dese Dichten aldus seyt:

*O aengename smert, doch uyt een bittre grond,
Die my mijn ziel beroert door 't roeren van de sond.
Die troost en heyl ontfangh door 't suchten en door 't steenen,
Die my baert veel gelux door treurigheyt en weenen.
Die smert die andren druckt, doet my ten Hemel gaen,
En doet my al dien rouw en droeffenis versmaen:
In u soo vind ick troost, veel soeter als de lusten,
't Geen andren is als roet, dat doet my lieflijck rusten,
Mits ghy in mijn gemoed u Zeetel hebt gevest,
Verlaet ick dese poel, en jaegh nae 't allerbest:
Nae een verhemelt Choor, alwaer ick sonder vreesen,
Een Wandelaer gelijck en seer verheught sal weesen,
Die nae een snoode wegh van doorens en verdriet,
Sijn moede voeten rust en bloemkens weer geniet.
En Petrarcha seyt:
Ick beklage mijne verleden tijden.*

Contritione. Berouw, Gebrokenheit des herten.

Een schoone staende Vrouwe, met uytgespreyde hayren, in 't wit gekleet, de borst open, als of zy die met haer rechter vuyst wilde slaen, mette slincker trecktse haer aschgrauwe kleederen uyt, diewelcke gescheurt zijn, vertredende met aendachtige en ootmoedige mynen een Momaensicht.

't Berou wort van een seer schoon opsicht gemaect, om te betoonen, dat een boetveerdigh en verslagen herte van God niet wort veracht, maer is een middel om de gramschap Gods te versoenen, gelijk *David* in den LI Psalm seyt, en is dese als een tegenstellinge der sonde, of gelijk de Godgeleerde dat bepaelen, eene droefheydt die de Mensche neemt over sijne eygene sonden, met voornemen om die te belijden en te voldoen: De naem selve seyt *S. Thomas*, bediet anders niet, als een verbreeckinge en weghneminghe van alle recht en verschooninghe, die de hovaerdie soude konnen voortbrengen, in eenigh goed dat in ons soude kenbaer zijn.

De Mom onder haere voeten bediet de verachtinge van de Werreltsche dingen, die ons schoon voor d'oogen schijnen, die ons

vleyen, bedriegen, en de waere kennisse in ons selve vertragen.

Zy staet om sich van haere gescheurde kleederen te berooven, om dat de gebrokenheydt een deel is van de Penitentie of Boete, waer door wy de kleederen van den ouden Mensch verscheuren, ons van nieuws in *Christo* en sijne genade kledende, die onse Ziele verciert en versekert tegens alle snoode rampen en aenvechtingen.

Machina dell Mondo. 't Gebouw des Werrelts.

Een Vrouwe, hebbende om 't hoofd de swieren van de seven Planeten, en in plaets van de hayren, vier vlammen: 't kleed sal in drie deelen geschakeert wesen, doch yder van besondere verwe. Het eerste deel sal den borst bedecken, en dat deel van 't licchaem sal blauw en vol wolcken wesen. Het tweede deel sal licht blauw of azuyr wesen, als de baeren van de Zee. Het derde deel totte voeten toe, sal groen wesen met bergen, steeden, en kasteelen. Zy sal een Slange in de eene hand houden, diewelcke in 't ronde gekrult zijnde, den steert in den mond hout, 't welck bediet, dat de Werreld van sich selven, en door sich selven gevoet wort, en datse in sich selve en door sich selve, altijd met een gemaetigheyt en gewoonlijcke beweginge, in sich wederkeert, loopende het begin nae 't einde, en het eynde keert weder nae haer selve begin. En hierom worden de seven Planeten aldus afgemaelt.

Het vier dat zy boven op 't hoofd draegt en de verwe van 't kleed, bedieden de vier hoofdstoffen, diewelcke zijn de vier mindere deelen van 't groot Gebouw deses Werrelts.

Pensiero. Gedachte.

Een oud Man, bleeck, mager en swaermoedigh, gekleet in 't weerschijn, hebbende steyle hoofdhayren, met twee vleugels op 't hoofd, en aen de schouders, leunende mette wange op sijn slincker hand, houdende met sijn rechter hand een bossel met heel verwart gaeren, alwaer ter syden een Adelaer is gevoeght.

Oud is hy gemaect, om dat de gedachten veel dieper en krachtiger in de Oude als in de Jonge gedrukt zijn.

Bleeck, maeger en swaermoedigh is hy, om dat de gedachten, en insonderheyt die geene, die door eenigh misnoegen heerkomen, oorsaecke zijn, dat een Mensche sich quijnt, versmelt en uytteert.

Het weerschijne kleed bediet, dat de Gedachten verscheyden zijn, en rijsen, soo van d'eene als van d'ander syde, oneyndlijcken op, daerom seyt *Petrarcha*, dat in alle treden nieuwe gedachten wassen.

Hy is gevleugelt, om dat dieselve Poet seyt, dat hy mette vleugelen der gedachten in den hooghsten Hemel klimt, daer van *Tasso* aldus mede singht:

*Indien ghy met u blancke veeders,
't Gedacht en borst, als lichte kleeders,
Ciert, en genaect des Hemels top,
Ey! voert daer 't schoon ontwerpsel op.
En toyt het toe, als regen droplen,
Die in de locht sich t' saemen koplén.
En sent het om de Werrelt heen,*

Te sien waer dagh en nacht verdween.

Oock seyt *Dantes* in sijne Helle, dat het gedachte een snelle beweginge van 't gemoed is, 't welck snellijck vlieght, waer het voornemen slechts henen wil, en is bequaem om alle verledene, tegenwoordige en toekomende dingen te vatten.

De steyle hoofdhayren en de luchter hand onder de wange, zijn teyckens van de opheffinge des gemoeds, die veroorsaect worden door de ruste des lichaems.

De bondel of het roof verwart gaeren, zijn den gedachten gelijk, want hoe meer men 't selve drayt, hoe meer 't selve verwart, en hoe 't oock grooter wort, jae 't wort wel soo verwart, datter eindlijck geen hope is om 't selve te ontwarren. En de gedachten groeyen oock aen, om sich self door sijn eygen macht te beschadigen. 't Is waerachtigh dat de gedachten somtijts een vast voornemen geven, om uyt te voeren en gelegenheyt te krijgen, om sich oock daer uyt te redden, gelijk de draed van *Theseus* betoont, diewelcke een leydsman was, wesende te gelijk een baecken voor alle verstandige luyden, om te gaen uyt het doolhof, dat ons sterflijk lichaem met sich draeght; doch om de eedelheyt van de gedachten uyt te drucken, isser de Adelaer by gevoeght, een eedele vogel, en van grooter snelligheyt.

Pensiero. Gedachten.

Een Man in 't swart gekleet, hebbende 't hoofd vol Persic noten, en sullen over 't kleed veel Doornen zijn gespreyt, die mette scherpe punten nae 't vlees gekeert zijn.

De Persic noten bedieden, dat gelijk die gedeelt zijn in veele en vreemde gootjens en syde gangen, alhoewel die van harde en vaste stoffe zijn, niet te min soo is onse ziele, hoewel die onsterflijck is, gedeelt door de gedachten in verscheyden deelen: gelijk *Pierius* 't selve seer wel aenmerckt.

De Doorens vertoonen, dat de gedachten 't gemoed niet anders drucken, steecken en quetsen, als de Doorens het lichaam des Menschen plaegen, gevende haer gelegenheyt totte Melancolie of swaermoedigheyt, die door 't swarte kleed wort uytgedruckt.

Ossequio. Gediensigheyt.

Een bedaeghd Man, bloots hoofds, sich uyt nedrigheyt wat buygende, en 't slincker been wat achter uyt steeckende, hy sal in sijn rechter hand sijn Bonet of Hoed houden, toonende door dusdanige mijnen sijne gediensigheyt en groote eerbiedigheyt, hebbende aen de slincker hand eenen Leeuw en eenen Tyger te saemen vast gebonden.

Bedaeghd wort hy gemaelt, want in de bedaeghtheydt bestaet de middelmaet en 't geene betaemlijck is, en niet in de leughd, als dewelcke sich selve bemint, en sich meer laet duncken als andere, gelijk *Aristoteles* seght.

Het ontdeckte en weynig gebogen hoofd, bediet de onderdaenigheyt, waer door hy eerbiediglijck, met een aengenaem gemoed, hem soeckt goedgunstigh te maken, door 't verkrijgen van vrienden. Waer over *Terentius* in sijne *Andria* seyt: *Obsequium amicos parit.* dat is, *Gediensigheyt baert Vrienden.*

Hy hout den Leeuw mette slincker hand, die met den Tyger te saemen gebonden is, om te betoonen, dat de Gediensigheyt, door haere minlijcke ommegangh, den

Leeuwe, Tyger en andere hovaerdige en wreede Dieren, kan temmen. Waer van *Ovidius* in sijne Minnekonst aldus singht:

*De kromme tack buyght met gemack,
Maer domme kracht verbreeckt den tack:
Al soetjens swemtmen door een vliet,
De stroom die acht 's Schips krachten niet,
Door Min betemt men Leeuw en Beer,
De Stier ploeght dienstigh voor sijn Heer.*

Genius of goede Geest of Engel, nae de beschrijvinge der Heydenen.

Een kindeken met schoone hoofdhayren, zijnde gekroont met Platanus of Arendoorn, hebbende een Slange in de hand, gelijkmen vint in eenige gedenckpenningen.

Genius of quaede Geest, nae de Heydenen.

Een groot swart Man met een schricklijck gesicht, gebaerd en met lange swarte hoofdhayren, hebbende een uyl in der hand. *Plutarchus* verhaelt dat *Marco Bruto*, die *Caesar* hadde vermoort, dusdanigen Geest was verscheenen. En de uyl houden de Oude voor een droef voorteecken.

Daer zijn veele Geesten, en dat nae de toeeygeninge der verstanden, waer uyt zy worden genomen, daerom sullen wy eene boven dese stellen om d'andere te vercierien.

Genius. Geest of Engel, nae der Ouden beschrijvinge.

Vincentius Catarrus vertoont veele beeldnissen van *Genius* of de Geest, die hy uyt *Lilius Giraldus* heeft getrocken. Wy sullen oock eene vertoonen die in Marmor uytgehouden, eertijts te *Romen* is gevonden. Waer in een kindeken stont met een vrolijk en lacchend gesicht, gekroont met maenekoppen, en in de rechter hand een bossel koorenayren, en in de slincker eenige trossen Druyven met dit opschrift: *Aenspraeck en Geest.*

A. *Wat zydy voor een vrolijk kind?*
 G. Ick ben een Geest van elck bemint.
 A. *Waer toe de Druyven in d'een hant,*
In d'ander weer een kooren plant?
En 't hoofd met bollen dus omkrult?
 G. Dees kroon is tot den slaep gehult.
 En *Ceres* als oock *Bacchus* wijn,
 Doet 's menschen Geest vol levens zijn.

De goede uytkomst is oock met koorenayren in de slincke, en met een schael of beker in de rechter afgebeeld in een beeldnisse van *Trajanus*. By de oude Romeynen is hy voor de bewaeringe en bescherminge der dingen genomen, daerom wierde die den steeden, plaetsen, planten, en tot alle dingen, jae ten laesten de boecken toegewijt, die wegen hunne maeckers door gemeene toejuyginge, mogen aengenaem werden geacht, gelijck *Martialis* singht:

Een boeck dat nimmermeer vergaet,
Moet zijn vol Geest en kloeck beraet.

Men vint overal veele van dese Geesten in de Oude opschriften. Voor de Geest of Natuyre die wy gemeenlijk noemen den aert, de treck of natuyrlijke genegentheyth diemen heeft tot eene konst of saecke, kanmen een gevleugelt kind maelen, om de beeldnisse van de gedachten, die altijd in de sinnen speelen, uyt te drucken, nae dat de invallen neygen, 't zy totte geleertheyt, door boecken, d'ander tot singen en speelen met Musijckboecken, Fiolen, Luyten, Lieren, Instrumenten, met Wapenen, Boere tuygh, Iaght, Vischvanghst, of wat een geestigh Schilder invalt om nyt te beelden. Oversulx maghmen hem kroonen met *Platanus*, van d'Oude gehouden voor een boom van Geestigheyt en Bevalligheyt, also die door haere breedte, haer tegen de hette der Sonnen beschermde, en des Winters voor de koude beschutte. Waer over de Academie te Athenen, by haere Oeffenplaets veele *Platani* hadde, die daer bloeyden en 36 elbogen hoogh wiessen als *Plinius* verhaelt. De Koningh *Xerxes* vermaeckte sich aen dese plante, aen wiens tacken hy goude ketens en armbanden plagh te hangen, gelijck *Aelianus* verhaelt. Men kanse oock mette bloemen kroonen, gelijck *Tibullus* dieselve in sijne Dichten doet. De *Genius* of Geest van 't Romeynsche Volck, als eene die altijd plagh krijgh te voeren, en triumph te bedrijven, is gemaelt op sekere gedenckenpenningh van *Anton. Pius* met een Lauwer tack, of een Olijf in de rechter, en een Spiesse in de slincker hand. In een ander de Overvloets Hooren voor overvloedige Rijckdom des Werrelts, of totte overvloed, daer in gemeenlijk een yder behaegen scheidt. In twee andere Medaglien van *Trajanus* en *Aurel. Antoninus*, hout hy in de rechter een drinckschaele, en in de slincke koorenayren, om uyt te drucken

dat dese Keysers uytbloncken in Overvloed en Godsdienst, waer van de schaele een beeld was. In seeckere Medaglie van *Nero*, alwaer die een schaele in de rechte en in de slincke een Overvloets Hoorn hadde, voor een Outaer, schijnt sonder twijfel, uyt vleyingh geslagen te zijn, want de Geest of aert van *Nero*, was niet ten goede, maer ten boose geneyght, totte Godloosheyd, niet tot Godsdienst, tot verwoesting, niet tot overvloed. Men vint noch by *Occo* verscheyden andere. *Plutarchus* noemt by de naem *Genii*, de ontsteltnissen van 't gemoed, die in sich selve zijn strijdigh. De eendracht, en kivagie by de ontsteltnis en ruste des gemoeds; schoon en leelijck, by de schoonheyd en leelijckheyd des gemoeds; licht en swaer, voor de lochtigheyd en staetigheyd des gemoeds. *Nemertes* voor de lieflijcke en soete waerheyd, *Asapheia* voor de dubbigheyd van 't gemoed, dat duystere en swarte wolcken voortbrengh tegen de heldrigheyd der waerheyd strijdigh. Veele meer andere konnender werden voortgebracht, die oock in marmor zijn uytgehouden, gevleugelt, naect, eenige die vleugeltjes draegen, andere korfkens met bloemen en vruchten, eenige die slaepen, en die beknopt gekleet zijn, oock gevleugelt met palmtacken, tropheen, kroonen, fackels en andere dingen in de handen.

Genius. Geest.

Voorts vintmen in verscheyden marmoren de *Genius* of *Geest* uytgebeeld, naeckt, gevleugelt, en dat hy hout tuyltjens, kranskens, korfkens met bloemen en vruchten: oock andere die daer slaepen, andere dieder kort en beknopt gekleet gaen, oock gevleugelt, met palmen, zeeghteeckenens, eerkransen, fackels en andere dingen meer, die een yder kan versieren, nae dat hy iemants Geest of Konst wil uytdrukken.

Memoria. Geheughnisse, Gedachtnisse.

Een Vrouwe van middelbaer Ouder, hebbende op 't hoofd een bagge of een kofferken vol juweelen, in 't swart gekleet, treckende mette twee eerste vingers van de rechter hand aen 't lelleken van 't rechter oor, en mette slincke hand, houtse een swarte hond.

Van middelbaer Ouder isse gestelt, om dat *Aristoteles* seght, dat de Menschen in 't beste van haer leven van beter en vaster memorie zijn, als in d'Ouderdom, en dat door de vergetenheyt, om dat de kindscheyt sulx noch niet heeft geleert.

Het ciersel op 't hoofd bediet, dat de Memorie een seer getrouwe opsluytster en bewaertster is van alle dingen, die onse sinnen door de fantasyen of invallen werden vertoont: en daerom isse genaemt een kiste van Wetenschap, en van de schatten der ziele.

Met swart isse gekleet, om dat dese verwe vastigheyt bediet, waer van voor is gesproken: Wesende dit de memorie eygen, datse vast hout 't geene den sinnen is vertoont en ingebeelt.

Zy treckt aen 't lelleken van haer oor, tot vergelijckinge van 't geene Plinius seyt, in 't diepste van 't oor is de plaetse van de Memorie, 't welck wy te kennen geven, als men daer aen roert, gelijk Virgilius mede getuyght.

De *swarte Hond* is om dieselve reeden als 't swarte kleet: om dat de Hond een Dier is van een groote Memorie en onthout, gelijk wy door de daeglijxse eervaringe sien, want als hy in onbekende wegen gebracht wort, en verre van huys is om weder te keeren, jae waer hy is, soo sal hy sonder eenigh beraet, den wegh van waer hy is gekomen, wederom in slaen. Daerom wordt geseght, dat wanneer *Vlysses* naer 't verloop van twintigh Iaren wederom in sijn Vaderland keerde, dat een Hond, dieder in sijn vertreck, van hem gelaeten was, hem allereerst kende, en alle vriendschap bewees. Waer over oock *Socrates* by *Plato*, in sijne *Phoedro* swoer, by eenen Hond, als dat *Phoedrus* had van buyten geleert, de geheele Oratie of Vertoogh, die *Lisias* hadde gemaect.

Memorie. Geheughnisse.

Een Vrouwe met twee aengesichten, in 't swart gekleet, die in de rechter hand een Penne, en in de slincker een Boeck hout.

De Memorie is een besondere gave van de Natuyre, en van veel overleghs en bedenckens, omhelsende daer door alle verledene dingen met den regel der Wijsheyd, soo wel in 't geene geschiet als 't geene noch kan gebeuren, en daerom isse met twee aengesichten gemaect.

Het Boeck met de Penne, betoonen, gelijkmen plagh te seggen, dat de Memorie haere volkomentheydt krijght door 't gebruyck, welck gebruyck voornaementlijk bestaet of door 't lesen of door 't schrijven.

Memoria grata. Danckbaere Geheughnisse van de ontfangene Weldaeden.

Een aengenaeme Jonge Dochter, die gekroont is met een tack vol Geneverbeesien, houdende in de hand een groote Spijcker, staende tusschen een Leeuw en Adelaer.

Zy wort met een Genevertack gekroont, en dat om drie reedenen, d'eene, om dat zy noyt wormsteeckigh, verout noch vermolsemt wert, even gelijk een goede Memorie nimmer eenigh verderf van vergetentheydt gevoelt noch veroudert, en daerom wortse jongh geschildert. De tweede reeden is, om dat de Geneverboom, gelijk *Plinius* seyt, nimmermeer haere blaeders laet vallen, also behoort een Man de weldaed die hem is aengedaen, nimmermeer uyte gedachten te laeten vallen. De derde reeden is, dat dese beesien, gedistilleert met andere kruyden, de Memorie stercken, en dat Lavendeel mette assche, van dese Geneverbeesien, opgesoden, de gedachtnisse seer vorderlijck is, gelijk

Gualtherus en andere Natuirkundigers verhaelen. *Castor Durantus* seyt, dat de Geneverbeesien de herssenen stercken en een goede Memorie maecken, 't welck die geene moet onthouden, die daer weldaet heeft ontfangen.

De Spijcker die zy in de hand heeft, is uyt dit spreekwoordt heer gekomen, *datmen de Weldaet met een spijcker in de balck moet vast maken*, dat is datmen de Geheughnisse van de Weldaet altijd most gedencken. Datse tusschen den Adelaer en Leeuw in staet, bediet, dat alhoewel dese Dieren van de reeden zijn berooft, zy nochtans een danckbaere Geheughnisse, tegen hunnen Weldoender, hebben beweesen. Voor soo veele de Leeuw belanght, getuyght *Gellius*, hoe *Appianus* de Griexsche Historyschrijver verhaelt, 't geene hy niet heeft gehoort, maer dat hy met sijne eygene oogen binnen *Romen*, in de groote schouwplaetse heeft gesien, terwijl de beestejacht aldaer geschiede: En datter een slave *Androdus*, of *Antroclus*, in 't perck wierde gestelt, alwaer een schricklijcke en vervaerlicke Leeuwe tegen uyt quam. Maer soo haest sagh hy desen *Antroclus* niet, of hy staerooghde verbaest op hem, en nae dat hy hem naederde, streelde hy hem met lecken aen handen, voeten, en met quispelsteerten oft een hondeken was geweest. *Antroclus* die eerst, door vreese van dit dier, was bestorven, begost nu, uyt sijn half doode ziele, wederom moet te scheppen, en staerende op den streelenden Leeuwe, scheent niet anders of zy, hunne kennisse vernieuwende, malkanderen, met onderlinge liefkoserien, verwillekomen en omhelsden. 't Volck dat met groote blijdschap alle desen handel aensag, begost met veele gejuys sich hier over te verwonderen. *Antroclus* voor den Keyser gebracht zijnde, wierde hem afgevraegt, waer door dit wreede Dier tegens hem soo sachtmoedigh was? antwoorde, dat hy in *Africa* daer mede al lange hadde kennisse gehad, want alsoo sijn Heere Oud Burgemeester te *Romen* was, dat hy door menigvuldige slagen, sich hadde versteken in eensaeme en woeste plaetsen, en dat hy om den brand der Sonne, die aldaer groot is, sich in seker hol hadde begeven, alwaer hy naulijx was ingeraeckt, of daer quam dese Leeuwe in, die seer gequetst was en jammerlijk huylde, daer in hy seer verschrickte. De Leeuwe was evenwel met een nedrigh weesen, als of hy hulpe versochte, tot hem gekomen, en sijnen poot nae hem onplichtende, soo sagh hy dat die seer was bebloet, en also hy meende dat

hy daer aen groote pijn most lijden, soo nam hy dienselven in der hand, en trocker een scherpe doorne uyt, de wonde suyverende. De Leeuw, door dese genesinge vertroost, had hem voorts alle vriendschap bewesen, en in sijnen schoot rustende, had hy drie geheele Iaeren, in sijn hol overgebracht, levende van sijn roof, koockende, by gebreck van vier, het beste daer van in de Sonne, die aldaer seer sterck was. Nae dat hem evenwel dit wilt en beestigh leven had begost te verdrieten, was hy, terwijl de Leeuw op der Iacht was, daer van geloopen, soo dat hy nae drie daghreysen in handen van een hoop soldaten was gevallen, van dewelcke hy bekend zijnde, was uyt *Africa* te *Romen* gebracht, alwaer sijn Meester alreede was wedergekeert: diewelcke hem als een verlopen slave ter dood veroordeelt hebbende, om voor de Dieren geworpen te worden, soo was dese Leeuwe oock aldaer te *Romen* gevangen gebracht: Diewelcke der verledene Weldaet gedenckende, sijnen Weldoender met geene ondancckaerheit wilde vergelden, maer hem liever alle vriendschap bewysen. Waer over

Antroclus van de straffe wierde vry gekeurt, en door 't besluyt des Volx wierde hem dese danckbaere en beleefde Leeuwe vereert, die hy met eenen seer braeven halsband gebonden, door geheel *Romen* omme leyde: den welcken 't Volck ontmoetende, tot hem seyde: *Siet hier, dese Leeuwe is de Waerd van desen Man, en dese Man is de Medicijnmeester van desen Leeuwe.*

Soo veele den *Adelaer* belanght, daer van verhaelt *Crates* van *Pargameno*, datter sestien Mayers seer verdorst zijnde, seyden, tot eene van haere Medegesellen, dat hy soude heene gaen om Water te halen: dese vint ter syden de *Fonteyne* eenen *Adelaer*, die by nae verstickt was van een groote *Slange*, als die des *Aedlers* hals met veele krullen hadde omslingert, en hy sijne *Seysen* by hem hebbende, houwt den *Slangh* in stucken, en liet den *Adelaer* vry vliegen. De *Mayer* dit gedaen hebbende, keert wederomme met sijn vat vol *Waeters*, gevende aen sijne kameraets 't selve te drincken, en willende daer na oock selve drincken, soo komt de *Adelaer* met een barst aengevlogen, en smijt hem 't *Waeter* van den mond af, op der aerde: de *Mayer* sulx tot een teycken van groote ondancckaerheyt duydende, als hebbende den *Adelaer* verlost, sagh dat sijne *Mackers*, die daer van gedroncken hadden, nedervielen en haestigh stierven: soo dacht hy, dit *Waeter* most vergifticht zijn: en hy bemerkte terstont, dat dit gedaen was van den *Adelaer*, om de weldaet te vergelden, die hem was bewesen.

Dese saecke is oock gedenckwaerdigh te vertellen, die *Plinius* gedenckt, dat in de *Stad Sesto*, een *Stad* in *Thracien*, een *Maeghdeken* was, die eenen *Adelaer* hadde opgebracht, welcke *Adelaer* om danckbaerheyt, aen sijnen weldoender te bewijsen, soo bracht hy altijt aen 't *Maeghdeken* den roof, dien hy hadde gevangen: en als 't *Maeghdeken* was gestorven, en op het *Lijck-hout* soude werden verbrant, soo storte sich de *Adelaer* van self in de vlamme, en verbrande te gelijk met het *Maeghdeken*. Daer by maghmen af nemen dat de *Leeuw Koning* is van de aerdsche *Dieren*, en de *Adelaer Koninginne* van alle *Vogelen* in de locht, en hoe eedelder dat een *Persoon* is, hoe hy oock *Moediger* en *Manhaftiger* behoort te wesen, om de danckbaere gedachtenisse van de ontfangene weldaeden in waerden te houden.

Assiduita. Geduerigheyt, Gestaedigheyt.

Een oude Vrouwe, die in beyde handen een Sandlooper hout, en ter syden staet een klippe, die met veyl of klimops-blaederen is omwossen.

Het Rijck des tijds dat gestadigh nae onse ondergangh ijlt, wort aengemerckt door d'Ouderdom van dese Vrouwe, en hierom houtse den Sandlooper, die zy noodig heeft totte geduerigheyt, en om dat dieselve niet soude stille blyven staen, soo keert en drayt zy die gestaedigh om. Op de aenmerckinge van den Rots en Klimop wil men dit seggen, dat die geene die sich verbinden aen den dienst der grooten, en daer in al hunne gediensigheyt en plicht te wercke stellen, dat het die gaet, gelijk de Klimop, want dese in hunne geduyrigheyt en besigheyt altijd steygrende, soo klimmense allenskens om hoogh, en sich aen de groote leunende, gelijk de Klimop aen de Rotse, soo kan 't niet zijn, of soo zy om hoogh klimmen, dat zy hier en daer geen groote aenstoot souden komen te lijden.

Obediencia. Gehoorsaemhey.

Een Vrouwe van een eedel en statigh opsicht in geestlijcke kleedinge, houdende in de slincker hand een Crucifix, en in de rechter hand een Iock, met het opschrift *S u a v e*, dat is *lieffijck* of *soet*.

De Gehoorsaemhey is uyt haere natuyre een Deughd, want zy bestaet daer in, dat zy haere eygene lusten, vrywilligh nae den wille van andere buyght, en dat ten opsicht van 't goede, 't welck van een lichthertige niet gedaen wort, die niet gevoelt de pricklinge van lof en eerbaerhey.

Daerom wort zy met een eedel opsicht gemaelt, wesende de eedele de meeste liefhebbers van 't eerlijcke en de meeste vrienden van de reeden.

Het Crucifix met het geestlijcke klee, zijn teyckens, dat uyt Liefde van den Godsdienst, de Gehoorsaemhey ten hoogsten prijslijck is, en hierom seggen de Aendachtige en Godvreesende, datmen door dese Deughd de goedheyd Gods lichtlijck doet nederdaelen op onse gebeden tot vervulling van onse begeerten.

Het Iock met het woord *Suave* vertoont de lichtigheydt van de Gehoorsaemheydt, wanneer die vrywilligh is. Dit was de Sinspreucke van *Leo X* terwijl hy noch een Jonge was, 't welck hy noch behiel, nae dat hy tot het Pausdom was gekomen.

Obediencia. Gehoorsaemhey.

Een zeedige en nedrige Vrouwe, met het hoofd gebogen, die de oogen ten Hemel opgeslagen hebbende, een heldere straele uyt den Hemel siet schieten, alwaer een toom aenhanght, die zy met groote vrolijckhey omarmt. En boven dit, wanneer de Egyptenaers de Gehoorsaemhey wilden afmaelen, soo vertoonden zy een Hond die 't hoofd nae sijnen rugge keerde: Want men vind geen Dier soo gehoorsaem als dit, dat oock sijn spijs sal laeten leggen, en dat boven de aert van alle andere Dieren, alleen op 't bloot woord en 't wencken van sijnen Heere, om hem te hooren en te gehoorsaemen. Daerom soo kan men den Hond hier toe oock wel gebruycken.

Obedienza. *Gehoorzaamheit.*

Een Vrouwe in 't wit gekleet, die al gaende, in den Hemel een blinckende straele siet, draegende dese Vrouwe een kruys op haere schouderen.

Alhier wordt gernerckt dat de Gehoorzaamheit moet suyver wesen van alle besmettingen, vol hope van onsterflijcke belooningen, die haeren wegh versekeren, en haer lijdsaem maecken om de gewichtigheyte van den last des Wets te dragen, die voor de sinnen swaer valt, maer die haer nochtans eedel maecken. Het eerste wort verstaen door 't witte kleed, en 't ander door 't opmercken nae den glans des Hemels, en het derde door het kruys, dat zy op haere schouderen draeght.

Obedienza verso Dio. *Gehoorzaamheit tegens God.*

Een Vrouwe met een langh en eerlijck kleed, siende met groote opmerckinge nae een Offerhande, die op den Autaer brand, en mette eene hand gedoopt zijnde in de slachtoffer, soo raectse het tippen van haer rechter oor aen.

De bediednisse van dele beeldnisse is uyt de H. Schrift getrocken, alwaer geseyt wort, dat *Moses* mette vinger in den slachtoffer gedoopt hebbende, het tipjen van de ooren geraeckt heeft van *Aaron* de Hoogepriester en van sijne Soonen. 't Welck van de H. uytleggers bediet is op de Gehoorsaemheyten en op de vaerdigheyten van 't gehoor, om de heylige dingen, die totten Godsdienst behooren, uyt te voeren.

Obedienza. Gehoorsaemheyten.

Een Vrouwe bloots beens, met een kort kleed, vertoonende haere vaerdigheyten door een Spinwiel in de hand, 't welck zy soo nae d'eene als nae d'andere syde draeyt: alsoo moet sich de Gehoorsaemheyten oock bewegen nae het wencken van die daer wettelijk gebied.

Lussuria. Geylheyden.

Voor de Geylheyten maelden de Oude een *Faunus* met een krans van *Eruca* of Raket, en een bosch druyven in de hand om eenen geylen *Faunus* te maecken, en de Raket diende tot een prickel aen *Venus*.

En eygentlijk zijn die geene geyl die in de Min te overvloedigh zijn, veroorsaect door den Wijn, diewelcke verhit, en door andere dertele hulpmiddelen.

Lussuria. Geylheyden.

De Oude plachten *Venus*, op een Geytjen sittende, voor de Geylheyten af te maelen, vertoonende dat de Reeden door de sinnen en door de ongeoorlofde begeerlijckheeden was t'ondergebracht.

Lussuria. Geylheyden.

Een Maeghdeken dat haere hoofdhayren gekrult en konstlijck geciert heeft, zijnde bykans naeckt, maer dat het laecken 't welck de leeden bedeckt van verscheyden verwe zy, gevende groote schoonheyten aen 't oog, en die op een Cocodril sittende een Veldhoen of Patrijs liefkoost, dat zy in d'eene hand heeft.

De Geylheyten is een heete en ongebonden genegentheyden totte vleeschlijcke wellust, sonder datmen op gebruyck van wetten, natuyre, ordre of geslacht past.

Met gekrult hayr konstigh verciert, en met het bovengeseyde laecken wortse gemaelt, want de Geylheyten ritst aen, en is een wegh nae de Helle, en een Schoole van alle schelmeryen.

Als naeckt wort zy verthoont, om dat het de Geylheyd eygen is, te verstroyen en te gronde te werpen, niet alleen de goederen des gemoeds, als daer zijn de goede naeme, vrolijckheyd, vryheyd en aengenaemheyd des lichaems, maer oock de schoonheyd, sterckheyd, wackerheyd, gezondheyd, jae de deughd selve, maer zy rooft oock de goederen van fortuyne, als daer sijn geld, eedele gesteenten, huysen, vee en landen.

Zy sit op de Cocodril, om dat de Egyptenaers seyden, dat dit Dier een teycken van Geylheyd was, want het is seer vruchtbaer en baert veele jongen, gelijk *Pierius Valer.* in 't XXIX boeck verhaelt. En het is van soodaenige besmetlijcke Geylheyd, datmen gelooft, dat als het sijn rechter kinnebacken aen de rechter syde vast hout, dat de tanden

de Geylheydt verwecken en voort drijven. Men leest oock in de Magische Schrijvers, als mede by *Dioscoridem* en *Plinium*, dat, soo men de beck van een Land-Cocodril, die van eenige *Scincus* geheeten wort, en de voeten in witten Wijn leynt en daer van drinckt, dat het den Mensch dapper totte Geylheydt sal ontsteecken.

Zy lief koost en hout een Patrijs of Veldhoen: Want daer is geen dingh bequaemer noch dat meer past, om de ongemaetighde Wellust en ongetoomde Geylheydt te vertoonen, als de Patrijs, diewelcke wel dickwijls van sulcken rasernie, in 't by een komen, is aengehitst, en door soodaenige ongemanierde Geylheydt ontsteken, dat het Manneken dickwijls de eyren breeckt, die 't Wijffjen broet, wesende daer door in 't broeden verhindert en verlet om sich daer mede te paeren.

Pecunia. Geld.

Een Vrouwe in 't geel gekleet, van wit en taneyt te saemen, zijnde schoon op 't hoofd gehult, waer op een Nacht-uyt staet, houdende in de hand eenige stempelen, haemers of schroeven, zijnde werckgereetschappen om te munten.

De verwe van 't kleed bediet de verscheydentheydt van 't Geld, 't welck men van Goud, Silver, Koper en andere metallē slaet, en de schroeven, stempels en haemers zijn wercktuigen, waer mede 't Geld geslagen wort.

De Nachtuyl was by den Grieken, voor Geld, uytgedrukt. Waerover om den Atheniensen danckbaerheydt te bewijzen, die dit Dier in haer Wapen voerden, soo sloegen de Grieken desen Nachtuyl op haere penningen, gelijk *Plutarchus* in 't leven van *Lisander* gedenckt.

Noch druckten zy op het Geld eenen Vleermuys, en dat door de sonderlinge loosheydt van den knecht *Gilippus* te Athenen, als *Plutarchus* verhaelt. Want alsoo *Gilippus* last hadde eenigh Geld nae *Lacedemon* te senden, verberghde hy een groot deel van 't selve onder 't dack van sijn Huys: 't welck dese knecht gesien hebbende, en aldaer een Wet was, dat geen knecht tot naedeel van sijn eygen Meester mocht getuyghnis geven, soo komt hy voor 't Recht, en seyt dat onder het Dack van sijn Meester, een seer groote hoop Vleermuysen verborgen waeren. Het welcke van de schrandere Rechters verstaen zijnde, gaven zy dieselve penningen weder aen de Republique, prijsende de geestigheydt van desen Dienaer, en naemden hier nae het Geld, in alle voorvallen, met den naem van Vleermuys.

Het woort *Pecunia*, waer van het gemunt Geld naemaels den naeme heeft verkregen, heeft haeren oorsprongh van *Pecu*, dat is van de Beesten, also de Rijckdoom, by de Oude meest bestont in de menichte van Beesten: Maer als daer nae het Silver en Goud dapper in swangh gingh, heeftmen evenwel, om de lange gewoonte, den naem van *Pecunia* behouden: 't welck als noch gemunt Geld bediet.

Vgualita. Gelijckheydt.

Een Vrouwe die mette rechter hand een Weeghschaele hout, en in de slincker een nest met jonge Swaluwen, die de Moeder te eeten geeft.

Door de Weeghschaele wort verstaen de oprechte en waerachtige rechtvaerdigheydt, die een ygelijck geeft, dat hem toebehoort.

Door de Swaluwe in 't nest, als boven, verstonden de Egyptenaers een Man, die aen sijne kinders, in gelijcke deelen, sijne erfnisse uytdeelt, en te gelijk een Prince, die in sijn onderhout van kost, kleederen en eygene gemacklijckheden, niet wil boven andere uytsteken, maer die sich met sijne Burgeren wil gelijk stellen: Even als de Swaluwe doet, die nimmermeer, tweemaal, sijne Iongen de spijsse toereyckt, aen wien hy dieselve eens heeft uytgedeelt, maer onderhout die op eenderleye maniere.

Van dese gelijkheyt is de Keyser *Hadrianus* een seer groot lief hebber geweest, die in sijne gemeene spijsse de maniere van *Homerus* wilde hebben onderhouden, als die aen niemant sijne gewoonlijcke spijsse liet gebreck hebben. Iae hy bestelde dickwijls, dat op sijne taefel sobere gemeene kost soude worden gestelt, en dat om alle oorsaecke wegh te nemen, aen die geene, diewelcke uyt hovaerdigheyt of anders met hem ter taefel

gingen, ten eynde zy hem niet souden bestraffen, dat de leckerhey, van monde, in hem soude heerschen. Want hy wist seer wel, dat om de gemoederen der Volckeren metten Prince te vereenigen, niet noodiger was, als met achtbaerhey en Majesteyt van den Scepter, alle Onderdaenen te verbinden, en yder in de Gelijkhey, te doen leven. Wetende dat de kracht van sijne natuyre haetelijck, maer gematight zijnde, datse lieflijck was en goedertieren. Oversulx beschickte *Phaleas* van *Carthago*, een groot lief hebber van de Gelijkhey, dat in de Stad, alle de middelen en besittingen aen yder Burger souden gelijk zijn, en dat om den haet en nijd, die onder haer was, wegh te nemen, gelijk *Aristotel.* in het tweede boeck van sijne staet-regeeringe seyt, alhoewel 't selve op het laeste, soo geheel niet wierde toegestemt: want de eedele en treflijckste Mannen wilden het gemeen ongeval, met het slecht en veracht Volxken, niet gelijk dragen, waerover dickwijls twist en kibbelinge ontstont. Maer soo daer recht wort aengemerckt, waer de rechte Gelijkhey, wesende het opperste goed van een Stad of Republique, gesocht wort, soo volght nochtans niet, dat, het geene 't welck buyten dese Gelijkhey gaet, daerom tot schade van de Stad of Gemeene beste soude gedyen. Waer uyt dan geoordeelt wierde, dat een Man, die in volmaecktheyt van Deughde, boven andere, uytstack, door sijne verheventhey en uytinementhey de Gemeente soude schadelijck zijn. En oversulx hebben de Griecken, diewelcke Vinders van alle goede Burgerlijcke Wetten geweest zijn, en insonderhey die van *Athenen*, wel geweeten dat de geene, die de Republique schaedelijck was, straffe verdiende: Maer iemandt om sijne uytnemende Deughd te straffen, dat was een groote sonde. Derhalven hebben zy een eerlijcke straffe bedacht, om het rechtvaerdigh of onrechtvaerdigh vermoeden, te onderdrukken, 't welck zy van eenigh uytstekent dapper Man hadden, noemende dieselve straffe *Ostracismus*; gelijk oock, wanneer iemandt sich kende vol van bloed, en van een seer stercke en wackere natuer te zijn, soo speende hy sich wat van de spijsse, hebbende voor een gebruyck sich een ader te doen openen, om in dit gebreck niet te geraecken, waer in veele, door te groote wackerhey van haere kracht, plachten te vervallen: treckende te gelijk uyt *Plutarchus*, terwijl hy van 't *Ostracismus* spreeckt, dat dit het Volck als een Medicijne, voor een seeckere gestelde tijd plagh te dienen, verplaetsende buyten de Stad voor den tijd van tien Iaeren, soodanigh Burger, diewelcke boven andere uytbromde, 't zy door eere, Rijckdoom, of grootdunckenthey, in welcken tijd hy aldaer affienlijck en niet was te lijden, straffende met dese straffe alleene doorluchtige persoonen: Waer by dieselve Schrijver noch seght, dat *Hiperbolus* een snoode boeve, soeckende met dese Wet en gelijcke boete te straffen, eene van de drie treflijcke Burgeren van *Athenen*, als *Feacus*, *Nicias* en *Alcebiades*, soo viel de straffe, tegens haer aert, op den kop van desen moet willigen *Hiperbolus* en op 't ander gemeen en slecht Volxken, om met gelijcke boete gestraft te worden: Maer het gebeurde, dat dese straffe in dese persoonen geschent zijnde, dieselve daer nae geheel wierde wegh genomen. De straffe wierde *Ostracismus* geheeten, nae een steentjen 't welck *Ostracus* genaemt was, waer op de Burgeren den naeme teyckenden, van die zy wilden uyt der Stadt gebannen hebben, welcke steen zy daer nae wierpen, op een plaetse van de Merckt, die met tralien was omslooten, waer van het getal al over de ses duysent most wesen, om de stemmen wegh te draegen. Dieselve Schrijver seyt, in 't leven van *Alcibiades*, dat dese straffe van *Ostracismus*, niet ingestelt was, om de bedroefde te straffen, maer alleene om de al te groote hooghmoedighey van andere te maetigen: en daerom wierde zy met een ander naeme *moderatione* of tuchtinge genaemt, diewelcke

geschiede ter begeerte van de Benijders, die alsdan haere tegenstrijdige in tien Iaeren, voor haere oogen, niet sagen: Door wiens afwesen haere smerte, die door 't dagelijx sien, aenwies, in haer wat wierde verkoelt, die anders booslijck haere gemoederen doorboorde. *Aristoteles* handelt van dese straffe in 't tweede boeck van sijne *Politica*, noch breeder, seggende: *Waerom van de Steden, daer 't Volck regeerde, de Ostracismus gevonden was: om dat dese Steden de Gelijkheyt in waerden hielden. Derhalven wieder schijnt, door Rijckdoom, of al te veel Vrienden, of om andere te groote Mogenthey, boven andere uyt te steecken, sal voor seeckere gestelde*

tijd uytter Stadt gebamen worden. Alwaer men siet dat hy dit selve toestemt, maer hy stelt geen tijd, verdedigende den Raed van *Periander*, die hy aen *Trasibulus* gegeven hadde, van dat hy de verhevenste ayren, soude uyt de andere wegh doen. Dese maniere van straffe, behaeghe *Augustus*, maetigende dieselve met een ander woord en naeme, gelijk *Tacitus* seyt in 't III boeck in 't verhael van *Sillanus*, uyt het geslachte van de *Iunii*, die met eene van *Augustus* Nichten overspel bedreven hebbende, daer tegens niet anders dede, dan dat hy hem te verstaen gaf, dat hy aen *Sillanus* sijne Vriendschap ontseyde: Welcke woorden, van ontsegginge van Vriendschap, *Sillanus* verstont, dat hem, in seeckere maniere, de ballingschap wierde toegewesen: en sonder vertreck, soo gingh hy van selve in ballingschap, waer uyt hy niet wederkeerde, voor dat hy van *Tiberius* in sijn Vaderland wierde herstelt. Wy souden veele dingen tot ons bewijs kunnen voortbrengen, maer om onse reeden kort te maecken, sullen wy besluuten, dat dese Gelijkheyt van een ygelijk wort bemint en omhelst, die oock in de Natuyre selve en in de temperatuyre of gemaetightheydt van des Menschen lichaem, wort aengemerckt, 't welck terwijl het vereenight, en niet ontstelt of ooplopende is, door te grooten overvloet van vochtigheden of overtolligheyt van d'een of d'ander, soo blijft het stil en vereenight, en het lichaem behout sich gesont en volmaect, en dat door een bescheydene uytdeeling van 't bloed, dat soo wel aen de naeste als aen die verder afgescheydene deelen, wordt verspreyt.

E q u a l i t a . G e l i j k h e y t , g e l i j k d i e t e R o m e n i n d e B o e c k z a e l e i s g e s c h i l d e r t .

Zy maelden een Vrouwe af, die in yder hand een toortse hiel, ontstekende d'eene toortse door d'ander.

O c c a s i o n e . G e l e g e n t h e y t .

Phidias de oude geestige Beeldhouwer, maelde de Gelegentheynt af by een naeckte Vrouwe, met een Sluyer over dwers, die haer de beschaemde leeden deckte, oock met hayren die haer over 't voorhoofd gespreyt hingen, sulx dat de necke gantsch kael en ontbloot was, oock met vleugels aen de voeten, staende op een rad, hebbende in de rechter hand een Scheermes.

De hayren die te saemen over 't voorhoofd gekeert zijn, geven te verstaen, datmen de Gelegentheynt moet voorkomen, passende op haere gangen, sonder datmen die most volgen om te vatten, wanneerse alreede den rugge hadde gekeert, want zy treet seer snellijk met gevleugelde voeten, gestelt zijnde op een rad, dat geduyrighlijk rolt en draeyt.

Het Scheermes houtse in de hand, want zy moet vaerdigh zijn, om alle slagh van beletselen af te snijden. Waer over de Poet *Ausonius*, over dese beeldenisse van *Phidias*, by de welke hy oock het beeld van *Berouw* heeft uytgesneden, om dat ons menighmael berouwt dat wy de Gelegentheynt hebben laeten voorby slippen, tot verklaeringe van d'een en d'ander beeldenisse, dese volgende Dichten heeft ingestelt.

A e n s p r a e c k

Op het beeld van de Gelegentheynt en 't Berou.

A. *Wat schoonder konststuck sie ick staen?*
 G. 't Is mee van *Phidias* gedaen,
 Die *Iovis* beeld en *Pallas* goot,
 Waer door hy sulcken lof genoot.
*Geleghenthey*t ben ick genaemt,
 By veelen niet te wel befaemt.

A. *Seght, waerom sit ghy op een rad?*
 G. Om dat ick rol van stad tot stad.

A. *En waerom vlercken aen u voet?*
 G. 't Is om te vlieden metter spoet:
 Want wien *Mercuyr* sijn schatten biet,
 Daer vliegh ick als een pijl die schiet.

A. *Nochtans soo deekt u hayr 't gesicht?*
 G. Ick wil niet zijn bekent te licht.

A. *V neck nochtans is kael en plat?*
 G. 't Is om daer niet te zijn gevat.

A. *Wat hebby voor een Mede-maet,*
Die neffens uwe syde staet?

G. Zy sal 't u seggen: B. 'k Ben een Vrou,
 Geheeten *Droeve-Spae-Berou*,
 Van smerte, straf en ander leet,
 Daer *Cicero* geen naem af weet.

A. *Seght wat dees Maeghd doch by u doet?*
 G. Als ick ter vlucht heb 't Volck gegroet,
 Soo blijft zy by een yder staen,
 Van die ick ben voor by genaen.
 En u, terwijllen dat ghy vraeght,
 Soo ben ick u oock al ontjaeght.

Fede Catholica. *Catholijck of algemeen Geloof.*

Een Vrouwe in 't wit gekleet, met een Helm op 't hoofd, en in haer rechter hand houtse een ontsteeken kaersse, in een Menschen herte, en in de slincker hand een Tafel van de Oude Wet, met een open Boeck.

Het Gelove, wesende eene van de Theologische Deughden, draeght een Helm op 't hoofd, om te betoonen, dat om het waere Gelove te handhouden, het verstand moet bewaert zijn, voor de slagen van der Vyanden wapenen: 't welck zijn de natuerlijke reedenen van de Philosophen, en de Sophisteryen der quaeder Christenen: sich vast houdende aen den sin van de Euangelische leeringe en Godlijcke geboden. *Gregorius* segt, *het Gelove heeft geen belooninge, waer de Menschlijcke reeden, handgrijplijcke proeve betoont.*

Het Boeck met de taefelen *Moysis* zijn het Oude en Nieuwe Testament te samen, waer in het voornaemste inhoud desselven, als de geboden *Christi*, en des Wets zijn begrepen, vermits hy niet gekomen is de Wet te ontbinden, maer om dieselve te vervullen.

Het hert mette ontsteeken kaersse in de hand, bediet de verlichtingh des gemoeds, heerkomende uyt het Gelove, verdrijvende de duysternisse der ongelovigheyt en onwetenheyt. Dies *Augustinus* seght: *Blindheyt is ongelovigheyt, en Verlichtinge is 't Gelove.* Waeromme oock by de oude H. Godsdiensten het licht ontsteken wort.

Fede. *Geloof.*

't Gelove, wort oock door een Vrouwe afgebeeld, die sittende en seer aendachtigh siende, een Kelck in de rechter hand hout, rustende met haer slincker op een Boeck, dat op eenen vasten hoecksteen staet, te weten *Christo*, hebbende de Wereld onder haere voeten.

Zy is in Hemels blaau gekleet met een carmosyne opperkleet. Onder den hoecksteen leyt een Slange verplettert, en de Dood met sijne pijlen verbroocken. Hier by leyt een Appel, waer door de Sonde is veroorsaect.

Zy is met Lauwerblaeden gekroont, tot een teycken, dat wy door 't Gelove overwinnen. Achter haer hanght een Doorne Kroon aen een spijcker. 't Welck alles door sich selven klaer is, als hebbende weynigh verklaeringe van noode. In 't verschiet wort *Abraham* mede gestelt, alwaer hy sijnen Soone wilde offeren.

Fede Christiana Catholica. nae de beschrijvinge van *Fulgentius*, en andere.

De oude Christenen hebben het Christen Geloof by een Maeghdeken van duyster opsicht uytgebeeldt, en met een Sluyer rontom de borst bedeckt, de schouderen bloot, met een Lauwerkroone op 't hoofd, hebbende een Scepter in de hand, en voor haere voeten sullen twee Vossen staen. Zy sal in haer gebeerden en handelingen een groote stantvastigheyt en grootmoedigheyt vertoonen.

Dese beeldenisse is van een Doctor van Paris *Holcot* genaemt, aldus afgemaelt.

Zy is van een duyster opsicht gestelt, om dat de Articulen van 't geloof, waer in wy geloven gantsch geene uytblinckentheydt hebben, want gelijk *Paulus* seyt 1 Cor.13.12,

soo sien wy hier door eene spiegel, in een duyster raedsel. Waer over Christus tot Thomas seyt Ioan. XX: Saligh zijns die niet sien en doch geloven. Men kan oock seggen datse gedeckt gaet, want het kleed van 't Geloof, als de Godgeleerde seggen, komt slechtlijck door een duyster en gedeckt voorstel voort, te weten door een ontastlijck en onsienlijck voorstel.

Zy is totte schouderen en borst toe, bloot, om dat de Euangelische Predicatie niet met cierlijke woorden moeten opgepronkt werden, noch met raedsels en dobbelsinnige reedenen, maer moeten klaer zijn.

Zy draeght den Lauwerkrans tot een teycken van Overwinninge, tegens de vyanden desselfs, als Duyvel, Wereld en Vleesch. En daerom hadden de oude Keyseren een gebruyck, om met Lauwerkranssen in haere triumph-feesten te gaen. En van de Martelaers singht de H. Kercke, *dat zy sullen met seer blinckende Lauwer kranssen verrijckt worden.*

De Scepter die zy in de hand heeft, bediet niet anders als de Majesteyt en heerlijkheyt van ons Christen Geloof, wesende als een Koninginne en Heerscherinne, oock een Dochter van een eeuwich Koningh, die zy heeft by object of voorwerp, op diewelcke zy als op een Scepter leunt, om de vastigheyt en 't goed voornemen te vertoonen, 't welck wy in die dingen moeten hebben, die 't Geloof ons voorstelt om te geloven, welck Gelove, gelijk *Iacobus seyt, niet twijfelt.*

De Vossen die zy onder haere voeten hout, zijn de Kettters, die zy overwint en vanght, maer soo die in haere trouwloosheyt willen volherden, soo vertreetse en verdrucktse dieselve.

Vossen worden zy genaemt om haere boosheyt, want zy soecken altijd door bedrogh en listigheyt de zielen der Gelovigen te vangen, zijnde altijd voorsien met spitssinnige, dobbele en bedrieghlijke voorstellingen. Waer over *S. Bernardus* wel te pas op 't II cap. van 't Hooge Lied *Salomons* seyt, *Vanght ons de kleyne Vossen, want zy wroeten den Wijnbergh om,* want men moet de Kettters niet soo strax dooden, maer men moetse overwinnen met reeden en mette waerheyt, stellende de Wereld haere bedriegeryen klaer voor oogen gelijk *S. Paulu* seyt 1 Cor. III: *Zy moeten in haere listigheyt gevangen worden,* daerom hout dese beeldnisse de Vossen onder haere voeten, want ons Geloof slaetse, overwintse en vertreetse ten laesten.

Zy vertoont een vastigheyt in haere maniere en in haer gaen, overmits het Christlijcke Catholijcke Geloof sal duyren, soo langh de Wereld staet, en sal nimmermeer ophouden, van Eeuw tot Eeuwen, en dat nae de reeden die *Christus* voor sijn lijden met *Petrus* hadde, *Lucae XXII cap. Simon ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet ophoude.* En hierom vertoont zy haer standtvastigh en sterck, want zy staert en ooght op een voorstel, en op eene ongeschapene waerheyt.

Fede Catholica. Catholijck of algemeen Geloof.

Een Vrouwe in 't wit gekleedt, die de rechter hand op de borst hout, en in de slincker een Kelck, daer zy aendachtelijck op siet.

Daer zijn drie Deughden, die ons van *Chisto Iesu* in het nieuwe en laeste Testament zijn naegelaeten, en als drie ringen in een ander gevlochten: Maer het Geloof is het eerste, van de twee andere, konnende niemand noch Hope noch Liefde, sonder het Gelove, hebben. Van dese hangen d'andere nootsaecklijck in dit leven. Dese wort dan wit gekleet en schoon van opsicht, want gelijk ons de witte verwe de gelijknisse

van 't licht vertoont, 't welck seer uytblinckende en volmaeckt is, en de swarte verwe de duysternisse, wesende een beroovinge van 't licht, alsoo moeten wy geloven, dat soo iemand een welgestelt en volmaeckt Gelove, in de Liefde, heeft, dat die het weesen en het levendige Gelove heeft, en die daer van berooft is, dat die de eeuwige Dood en Verdoemenis aldernaest is. 't Eerste seyt onse Heere *Jesus Christus*, in dese woorden, *Wie in my gelooft, sal leven, alwaer hy schoon gestorven*. Het ander seyt het *Symbolum Athanasii*, *Dit is 't oprechte Catholijcke Geloof, wie dat niet vast en oprechtelijck gelooft, die kan niet saligh wesen*.

De wittigheyt van 't kleed vertoont oock, dat dese Deughd niet wort verkregen, door veele wetenschappen in 't gemoed te brengen, even gelijk de witte verwe aen 't laecken, oock geen andere verwe magh werden gegeven. Maer het verkrijght de wittigheyt,

als men het laecken suyvert van andere verwen: Van gelijcken is oock het Gelove, wanneer het suyver, en de ziele vol genade en liefde is: Iae soodanigh dat zy niet veele werx maectt, van die dingen, die groote vrolijkheyt toebrenghen aen de sinnen, die totte hovaerdye opstoocken, maer het Geloof werckt krachtiger en heeft haere volmaecktheyt. Merckt oock op dese verwe, hoe lichtlijck dat het zy van dese heylige Deughd af te dwaelen, gelijk het licht is een seer wit en suyver kleet te bemorsen. Derhalven seydt *Ariosto* tot ons voorstel aldus:

*'t Gelove wort in 't wit geciert,
En is van d'Oude soo geviert,
Om dat haer kleet van wit satijn,
Oock lichtlijck kost besloedelt zijn.*

En om dese oorsaecke, zijn veele, die in eene sonde hartneckigh zijn vervallen, van de H. Kercke verworpen, wetende, dat soo iemand het eene overtreet, in allen is schuldigh.

De hand, die zy op de borst heeft, verthoont, dat in 't hert het waere en levendige Gelove rust, waer over wy oock sullen geloont worden, naer 't geene *S. Ian* in sijne Openbaringe aen 't tweede Capit. seydt, *Weest getrou totter dood, en ick sal u, seydt de Heere, de kroone des levens geven*, niet van het versierde, dat veeltijts verthoont wert in de doodlijcke schijn van de schoonheyt des lichaems.

Zy hout in d'ander den Kelck, een teycken van 't Geloof, alwaer alle onse hoope en het eynde van al onse begeerte, op rust: wesende het Geloof een vast vertrouwen: buyten twijfel gegrondvest op het seeckere Wesen Gods, op sijne voorsienigheyt en mogentheyt.

Fede Christiana. *Het Christelijcke Geloof.*

Een Vrouwe staende op eenen vasten grondsteen, in 't wit gekleet, hebbende in haer slincker hand een Kruys, en in haer rechter een Kelck.

Het Geloof is een vast vertrouwen, door het aensien Godes, van dingen, die door de voorstellen en bewijsredenen niet blijcken, en waer op nochtans de Christelijcke hope gegrondet is.

Op een grondsteen of basis isse gestelt, om dat zy is de basis of Koninginne van alle de andere Deughden, want sonder dese is het onmogelijck Gode te behagen, als *Ambrosius* seydt, en *Paulus* oock totten Hebr. aen 't XI Capit. leert.

Datse staet en niet sit, met een Kelck in de rechter hand, is, om die dingen, die haer passen, uyt te drucken, en gelijk *S. Augustinus* en *Iacobus* seggen, soo wort door 't Gelove, sonder de wercken, niemandt saligh noch rechtvaerdigh, want het Geloof sonder de wercken, is dood, en dat wort door de wercken vervult: Sulx dat wy door onse wercken, onse Gelove moeten bewijsen: Want hy gelooft waerachtigh, die door de wercken bewijst, het geene dat hy gelooft. En om dat dit het voornaemste van 't Gelove is, in *Iesum Christum* den gekruysten te geloven, en het Sacrament des Avondmaels te gebruycken, soo isser 't Kruys en de Kelck bygevoeght.

Fede Christiana. *'t Christen Geloof.*

Een Maeghdeken met een seer wit kleet, staende op eenen vierkanten Hoecksteen, houdende mette rechter hand het Kruys om hoogh, met een open Boeck, waer in zy seer stijf siet, en mette slincker voorste vinger, raect zy 't tipken van 't oor. Ter syden stellende de verklaeringe van andere dingen, die alreede verhandelt zijn.

Mette vinger aen 't oor en met het open Boeck wortse verthoont, om datter twee middelen zijn, waer door men 't heyligh Gelove aenneemt: 't eene is het gehoor, en dat is het voornaemste, gelijk *Paulus Romein, X* seyt: *'t Gelove komt uyt het gehoor; en 't gehoor komt uytten woerde Godes.* 't Ander middel is, het lesen van de heylige Boecken, en dit is van minder kracht: Want het Woord Gods is levendigh en krachtigh, en scherper dan eenigh tweesnijdend swaerd, raekende totte deylinge der ziele of des geests, oock tottet mergh en ingewanden, en 't is een onderscheydster der kennissen en opmerckingen des herten; 't selve seydt dieselve Apostel mede totten Hebreen aen 't vierde Capittel.

Boven dat, bediet het oock, dat op het Gelove, de hoecksteen, als op een fundament alle andere Deughden rusten: oock kan men bewysen dat dese grondsteen, *Christus* is, in den welcken wy moeten geloven (gelijck hy in der waerheydt is) waerachtigh God en waerachtigh Mensche, Verlosser des Werrelts, en het begin van alle onse gelucksaligheyt.

Credito. Geloof, goed Vertrouwen.

Een bedaeghd Man, met een langh kleet adelijck geciert, met een gouden keeten aen den hals, sittende met een Koopmans Grootboeck in de hand, op welckers omslag of rugge geschreven is, *solutus omni foenore*, dat is, *Vry van alle woecker of rente*. En voor sijne voeten staet een Griffioen op een berghsken.

Om dat wy elders den *Debet*, dat is de Schulde, sullen stellen, soo is 't billijck, dat wy hier den Ontfangh of *Credit* vertoonen.

Bedaeght is hy gemaelt, want in de Manbaerheyt wort het Geloof of het *Credit* verkregen, en 't lange kleet brengt oock *Credit* aen: en daerom gingen oock de Romeinsche Raedsheeren met tabbaerden: soodaenigen kleet droegh *Crassus* en *Lucullus*, Raetsheeren van groot *Credit* en aensien, diewelcke daer en boven heel rijck en machtigh waeren.

Hy draeght een goude keeten, doch daer van is de reeden klaer, want de schijn alleen van 't goud brengt *Credit* aen, waer op het *Credit* eygentlijck siet.

Hy sit, want wie dat goed *Credit* of Geloof heeft, kan met een gerust gemoed sitten.

Het *Grootboeck* verstaen wy dat alleen moet wesen, gelijck het *Horatius* uytdruckt, *Vry van alle woecker of belastinge*. Sulx dat in dat boeck niet staet van uytkeeren, maer al van ontfangen: Want dat is een recht Crediteur, die niet heeft te betaelen, maer die alleen ontfanght: Het *Credit* bestaet niet in handelen en veele van ander luyden geld uyt te tellen, gelijck eenige Koopluyden doen, om niet van alle te seggen,

die dan oock lichtelijck bankerot speelen, maer bestaet geheel en al in 't besitten van sijne eygene middelen, sonder dat hy van iemant iets onder hem heeft.

De Griffioen was in groot *Credit* of Geloof by de Oude, en derhalven gebruyckten zy die tot een beeld van de bewaeringe: Dat dit waer zy, siet men aen veele heylige en werltlijcke dingen van de Oude, als aen Outaeren, Graeven, Emmers, aen gemeene Tempels en besondere gebouwsels, als een lichaem dat t'saemen gestelt is van wackere en eedele Dieren, als daer zijn de Adelaer en de Leeuw: sulx dat de Griffioen op desen bergh gestelt, de bewaeringe bediet, die iemant behoort te hebben, over de menighte van sijne middelen, indien hy hem in *Credit* begeert te houden: En sullen doen even als men van de Griffioenen verhaelt, diewelcke in 't besonder sekere bergen in Scytien bewaerden, alwaer kostlijcke steenen en Goudmijnen waeren, en derhalven lieten zy oock niet toe, datter iemant by quam, gelijk *B. Anglicus*, *Plinius*, en *Philostratus* verhaelt van de Indiaensche Griffioenen, &c. alsoo moeten oock die geene die *Credit* hebben, niet toelaeten, dat soodanige persoonen totten bergh van haere Rijckdomen naederen, diewelcke slechts daer over uyt zijn, om alles te vernielen, als daer zijn Roffiaenen, vleyers en spotvogels, die haer metter tijdt met eenige borghtocht beswaeren, ofte in

eenige leeninge, die haer nimmermeer wort weder gegeven: noch aen pluymstrijckers, die 't goed in gastmaelen en bancketten verdoen: noch aen Speelers, Hoeren, en ander onnut gespuys, die oock een gat daer in souden maecken, al waer de goude bergh noch soo groot: sulx dat zy, dese vliedende, altijd in goed *Credit* sullen blijven, en in haere goede achtbaerheyt leven: andersins soose soodanige sorghloose en schandige persoonen van haer niet verjaegen, soo sullense haer goed en *Credit* verliesen, en al quynende druypen in smaet en schande.

Felicita Eterna. Gelucksaligheyt die eeuwigh is.

Een naeckt Maeghdeken met goude locken en met Lauwer gekroont, zijnde schoon en blinckende, sittende op eenen gesterreden Hemel, houdende een Palmtack in den slincker, en in den rechter hand een vlamme Vier, slaende haere oogen, met een vrolijk gelaet, ten Hemel.

Zy wort jongh geschildert, om dat de eeuwige gelucksaligheyt niet anders in sich heeft, als een geduyrige vrolijkheyt, oprechte gesontheyt, onverderflijcke goederen, en alle besondere aengenaemheden, die de Ieughd volgen, waer van al het ander Ouder gebrecklijck is.

Naeckt isse gemaect, om dat zy niet van noode heeft, sich mette broose aerdsche goederen te decken, noch sich te verciereren en op te proncken, noch by 't leven te onderhouden, maer al haere en andere goederen, komen, sonder eenigh middel, van haer selven voort.

De gulde hoofdhayren, zijn de soete gedachten van de eeuwige vrede en van de geruste eendracht. In dese beteyckenisse is oock het goud voor de gulden Eeuwe genomen. Want de eerste Eeuwe was noch van den Menschen niet bedorven, maer zy leefden, sonder eenighsins de Wetten te besoedelen.

Op een gesterde Hemel wortse gestelt, om te vertooneren, dat de waere gelucksaligheyt, die sich alleene in den Hemel verblijft, den rassen loop der sterren, noch de onderlinge bewegingen der tijden, niet is onderworpen.

De Lauwerkroone mette Palmtack betoont, datmen tot de Hemelsche gelucksaligheyt niet kan komen, ten zy door veele verdruckingen, zijnde waerachtigh 't geene *S. Paulus* seyt, *Niemandt wort gekroont, ten zy hy wetlijck heeft gestreden.*

De brandende vlamme vertoont de Liefde Godes: en het om hoogh sien, bediet de aenschouwinge desselven, want in dese beyde deelen bestaet, de saligheyt en de volmaeckte gelucksaligheyt.

Felicita breve. Korte Gelucksaligheyt.

Een Vrouwe in 't wit en geel gekleet, houdende op 't hoofd een gulden kroone, geciert met veele eedelsteenen, hebbende in de rechter hand een Scepter, die zy om hoogh houdt, alwaer een Koewoerde met haere blaederen omslingert is, die by haere voeten komt opschieten, mette slincker hand houdse een becken met geld en eedelsteenen.

Het witte en geele kleed is een kenteycken van genoeghen, de Kroone en Scepter, zijn van Heerschappye, en het Becken, van groote Rijckdoom, in welcke dingen de korte en ydele gelucksaligheyt bestaet, 't selve by eene Koewoerde vergelijkende, die in korter tijd hoogh opklimt, maer wederom in korte tijd alle haere kracht verliest en ter aerde neder valt, 't welck van *Alciatus* op dese maniere is uytgedrukt:

*De Koewoerd alsoo ras opschiet,
Dat zy den Pijn den Loef afsiet:
En vlecht sich om haer tacken heen,
En acht sich trotser als gemeen:
De Pijnboom lacht om sulck een daet,
En seght, dijn grootsheyd haest vergaet,
Want als de sneeu en vorst dy knelt,
Dan is dijn hooghmoed haest gevelt.*

Felicitas Publica. *Algemeene Gelucksaligheyt.*

Een Vrouwe die met bloemen omkranst is, sittende in een Koninghlijcke Zeetel, houdende in de rechter hand de gevlerckte Slangestaf van *Mercurius*, en in de slincker de Overvloets Hooren vol vruchten en bloemen.

De Gelucksaligheyt is een ruste des gemoeds, in een welstant, dat van yder bekend, begeert en wenschlijck is, en daerom sitse mette Slangestaf of 't *Caduceum*, tot een teycken van Vrede en van Wijsheyt.

Het Overvloets hooren bediet de vrucht, die door den arbeyt en moeyte verkregen us, sonder welcke het onmogelijck is, om totte gelucksaligheyt te komen, die door middel van dieselve gekendt en begeert wort.

De bloemen zijn teyckens van vrolijckheyt, mette welcke de geluckighste staet altijd is vergeselschap. De Slangestaf bediet oock de Deughd, en de Overvloets Hoorn de Rijckdom. Daerom zijn die geene onder ons, wel geluckigh, die God met soo veele Aerdsche goederen gesegent heeft, datse haer kunnen versorgen tot nootdruft des lichaems, en soo veel te deughdlijcker, alsse haer met de goederen der ziele kunnen vermaecken.

Opinione. 't Gemeen Gevoelen of de Waen, nae de beschrijvinge van Hippocrates.

Een Vrouwe die eerlijck geciert is, doch niet seer schoon van aengesicht, oock niet seer lelijck, maer datse sich stout en vaerdigh vertoone, om sich te neygen by 't geene haer wort voorgesteld, en daerom behoortse vleugels aen handen en schouderen te hebben.

't Gemeene Gevoelen of Waen is misschien, al 't geene dat plaets heeft in de sinnen en in de inbeelding van den Mensch: of ten minsten in dat alleene, dat niet waerschijnlijck is te bewijsen, en om datter verscheyden verstanden en genegentheden zijn, soo zijnder oock oneyndlijcke meeningen. Waer uyt dit gemeen spreekwoord komt, *soo veel hoofden, soo veel sinnen*.

En op datmen oock te beter soude onderscheyden de ontallijcke voorwerpsels van des Menschen sinnen, gelijcker oock ontallijcke hertzochten en hoedaenigheden van den Mensch zijn. Daerom heeft de instelder van dese beeldenisse gewilt, datse

noch schoon noch lelijk soude zijn, want daer is geen meeninge soo gants buyten de reeden, of zy kan door eenige schijn van waerheyt of bequaeme reedenen staende gehouden worden, noch daer is geen reeden soo vast, of zy kan van eenige opmerckende verstanden, in duysenderley manieren, lichtlijck gelastert en besprongen worden.

De vleugels aen handen en schouders, betoonen de vaerdigheyt, waer mede de opinie of het gemeen Gevoelen, wort aengevat en wederom verworpen, jae by nae op een tijt en oogenblick. Rennende in der yl door de gantsche Werreld, dragende ten meestendeel het kleed der onwetentheyt, waer zy oock gaet.

Commertio della vita Humana. Gemeenschap van 's Menschen leven.

Een Man die met sijn voorste vinger van de rechter hand op een Hand of Mostaertmeulen wijst, die ter syden hem staet, houdende een Oyevaer onder den slincker arm, en voor sijne voeten sal hy een Hert hebben.

Op dese maniere wort hy gemaelt, om dat de Handmeule een beeld is van de werckingen en Gemeenschap van des Menschen leven: En alsoo de Meulens altijdt twee steenen hebben, waer van d'eene den an-

deren van noode heeft, en d'eene alleene niet kan maelen: alsoo kan oock de Mensch niet alles alleene doen. En daerom noemen wy onse vriendschappen, nootwendigheden, om dat een yder noodsaeckelijck eenigen Vriend moet hebben, waer mede hy sijn voorstel en meeninge kan overwegen, en met onderlinge Weldaed d'een den anderen te recht helpen en te hulpe komen.

Even gelijk de Oyevaers doen, diewelcke om datse langh van hals zijn, soo wort haer dieselve door 't langh vliegen moede, alsoo datse d'een achter d'ander met haere halsen, op malkanders rugge leunen, en d'eerste voorgevlogen hebbende, komt dan weder op de achterste rusten, gelijk *Plinius* seyt, ter tijd de vermoeytheit over is. *Isidorus* verhaelt even 't selve van de Hertten, want als zy eenigh Waeter over swemmen, soo worden zy in korter tijd moede, door de swaerte der Hoornen, sulx datse 't hoofd niet langer kunnen boven houden, en dan swemt het voorste Hert weder achter aen, en rust dan met sijn hoofd op des achtersten schoft, en aldus verposen zy malkanderen, tot zy alle zijn over geswommen, Alsoo zijn oock de Menschen verbonden d'een des anderen hulpe te soecken, nae 't spreekwoord, dat van de Griecken is genomen, *d'eene hand wascht den anderen, d'eene Mensch behout den anderen, jae d'eene Stad den anderen*. En dit geschiet, door geen ander middel, dan door de gemeenschap en handeling, te weeten, gelijk *Aristoteles* onder de vijf redenen, dese de vierde plaetse geetr, *van 't geene uyt en in de Stadt gebracht wert*. Onder welke twee handelingen oock de gemeenschap bestaet: Want wy krijgen in onse Stadt 't geene ons ontbreckt, en 't geene wy in overvloed hebben, deelen wy weder uyt. Daerom heeft God de Oppermeester van dese Wereld wijselijck beschickt, dat hy in eene plaetse niet alle dingen heeft gegeven, maer hy heeft gewilt dat dese gemeenschap met eene gelijkmatigheyt oft proportie soude over een komen, te meer, alsoo d'eene des anderen arbeyt van noode heeft: hebbende 't eene Volck, hier door, gelegentheyt om met het ander te handelen en malkanderen te vergesellschaften. En hier uyt is voorts gekomen de verwisseling van het koopen en verkoopen, en de gemeenschap van het Menschlijcke leven.

Vulgo. 't Gemeen Volck of Heeromnes.

Dewijl in onse afbeeldingen de Adel is afgemaelt, soo moeten wy oock het gemeen Volxken afschilderen. 't Welck men magh doen, 't zy door een Man of Vrouwe, nae dat het iemandt belieft, alleen dat de kleederen kort zijn, geel van verwe, de hoofdhayren recht over eynde en heel verwart. Hebbende Esels ooren, en boven op 't hoofd sal hy den Vogel *Assiolo* hebben, bockende en siende nae der aerde, houdende met beyde handen een Beessem, om de vuylnis te keeren, en een Spaede ter syden.

't Gemeene Volxken wort geseyt, die slagh van Menschen in een Stadt, diewelcke onbequaem zijn totten Raed, Regieringe, Leeringe, Vrye konsten, en Burgerlijke bedieningen, om met Burgeren en Edelen te verkeeren.

Een kort kleet wort haer gegeven, om dat het gemeene Volck by den Romeynen niet geoorloft was een langh kleet te dragen, en om de slechtigheyt noch meer uyt te drucken, isse in 't geel gekleet, 't welck men

niet als andere verwen magh passen tot eene seeckere Deughd, als hebbende geen oprechte noch vaste grond by sich.

De verwarde en steyle hoofdhayren, zijn de verachte en slechte gedachten die 't gemeene Volxken altijd, hier op der Aerden, houden gevestight, sonder datse nae hooger dingen trachten, daer van *Cicero* seght, *hy is niet te achten onder den Grooten, die daer hanght aen 't gemeen Volxken.*

De Esels-ooren bedieden de onwetentheyd, gelijk de Egyptische Priesters seggen, alsoo dit Dier berooft soude zijn van de kennisse en reeden: soodaenigh is oock het gemeene Volck, 't welck van natuyren is onverstandigh, ongeleert, niet kennende het goed van 't quaede, oock veranderlijck, alle uyren van haer voornemen afwijckende. En soo men gemeenlijck seght, een Beest met veele hoofden. Dies oock *Demosthenes* seght, *'t verstand van 't gemeene Volck is soo licht en ongestadigh, dat het niet weet, wat het met ernst, wil of niet wil.*

Het vogeltjen *Assiolo* draeght zy op 't hoofd, om dat de Egyptenaers willende de Boersheynt en 't gemeen Volck afmaelen, stelden daer voor desen Vogel, diewelcke (gelijck *Pierius* verhaelt) geheel anders is alsse schijnt, wesende swaer van lichaem, maer sonder stemme, hebbende geene vastigheyt van 't geene zy is, of hoedanigh zy is.

Metten hoofde geboogen, en nae der aerden siende is zy gestelt, om dat het gemeene Volxken, maer nae slechte en verachte dingen siet.

Zy hout den Beessem, veegende met beyde handen, en ter syden leyt een Spaede: om dat het gemeen Volck, dat geslacht van Menschen is, die maer als Boeren en Slootgravers leven, wesende onervaeren in Godlijcke, zeedige en natuerlijcke saecken.

Het gemeene Volck raest en kijft om de Religie, en het weet niet eens wat ketterie is, seyt *G. Pachym.* in sijn vijfde boeck.

Democratia. Gemeene Volx of Burger Regieringe.

Een bedaeghde Vrouwe met een middelmatigh kleed, diewelcke 't hoofd met een Wijnranck, en een Olmtack daer door geslingert, omkranst is, staende over eynde, houdende in de rechter hand een Granaetappel, en mette slincker een hoop Slangen, en op der Aerde staet een hoop koorens in sacken, en een deel leyt los op der Aerde.

Democratia is een Regeeringe van een gemeene Staet, die gerecht en geleyt wort, door eene menighte Volx, op de maniere van eenen Raed, waer toe een ygelijck van 't gemeen Volck bequaem is, den Eedeldom uytsluytende: alwaer zy alle haere Ordonnantien en Raedilaegen besluyten, en dat nae haere wijze en waerdigheyt.

Van bedaeght Ouder wort zy gemaectt, om dat in dees Ouder alles met meerder oordeel geschiet, als wel in ander.

Zy wort met Wijnrancken en Olm te saemen gevlochten, gekranst, om dat, gelijk sich dese planten onder malkanderen vereenigen, alsoo vereenight sich de hoedanigheyt en het wesen van dit Volck.

Het middelbaere kleed bediet, den stand van 't gemeen Volck, 't welck, door haere behoeftegheyt, nae haere macht, haere eergierige begeerte niet kan betoomen, om andere die van hooger Staet zijn, gelijk te wesen. Daerom stellen wy haer datse staet, en niet sit.

Zy hout in de rechter hand een Granaetappel: 't welck *Pierius* seght, een beeld te wesen van een Volck, dat op eene plaetse versamelt is, wiens vereeninge geregeert wordt, nae de maniere van haere slechte staet.

Het bewijs van een hoop Slangen, bediet de vereeninge en de Regeeringe van 't slechte Volck, diewelcke niet lettende op de waerachtige Eere, kruypt gelijk de Slange langhs der aerde, niet konnende tot saecken van gewichte sich verheffen: Alsoo wort oock vertoont, dat het slechte Volck, van natuyre, totte snoodste dingen gedreven zijnde, de honde-wegh altijt uyt wil, gelijk *Petrarcha* verhaelt; en *Virgilius* singht mede, het *olijck Volckjen raest in haere gemoederen*.

Het kooren wort gestelt, op de maniere, als geseyt is, om de gemeene voorsorge te betoonen, die het vereenight Volck, totte gemeene nuttigheyt van allen plagh te doen, en om te vertoonen dat het gemeene Volck meer bemint den overvloed van voorraet, als dat het begeerigh soude zijn tot eere.

Rumore. Getier, Gerucht.

Een gewapent Man, die mette rechter hand pijlen uytwerpt. Aldus beelden de Egyptenaers dien selven af, gelijk *Orus Apollo* verhaelt.

Animo piacevole. 't Gemoed dat minlijck is.

Een Dolphijn daer een kindeken op rijd. 't Is waer dat *Pierius*, door het aensien van *Pausanias*, den Dolphijn voor 't gemoed dat minlijck is, stelt. Overmits in de Stad *Porselene* in Ionien, een Dolphijn was, geheeten *Simon*: en dat nae de naeme van een Ionghsken, 't welck het placht te voeren en te brengen van d'een oever aen d'ander, want hy was door dese Ionge genomen uyt de handen van de Visschers, hem genesende van een Wonde, die de Visschers hem gegeven hadden: evenwel soo passen wy dieselve tot een minnelijck gemoed, overmits de Dolphijn den Menschen seer aengenaem, minlijck en goedigh is, niet ten opsicht van eenige weldaeden die hy heeft of sal ontfangen, maer uyt sijn eygene natuyre. Dies oock *Plutarchus* sich verwondert over de beleeftheyt van dit Dier, *Dewijlse niet door opvoedinge als de Honden en Paerden, noch door andere noodsaeckelijckheyt als de Oliphanten, Panters en Leeuwen, van de menschen zijn vry gemaect, maer zijn door een ingebooren genegentheyt beminders van het Menschelijcke geslachte.* Alsoo datse van self dese goeddadigheyt doen sonder datse eenige weldaed hebben genooten, dat dit waer is, getuygen verscheyden Schrijvers, als mede *Pausanias* en andere, dat zy niet zijn gelockt, 't zy door 't werpen van kruymkes brood, gelijk men by boerterie den Visschen wel doet, noch door eenigh ander voetsel, want den Dolphijn heeft de gantsche Zee tot sijn voldoen om sijn kost te soecken, en hy heeft Menschen gedragen, niet door danckbaerheyt, maer uyt een huyslijcke goedaerdigheyt: gelijk hy veele personen, sonder onderscheyd, gedaen heeft, wesende van natuyren meewaerigh

en goedaerdigh. *Solinus* verhaelt dat aen de Africaensche oever, ontrent *Hippo* een Dolphijn sich metter hand liet grijpen, en dickwijls op sijn rugge liet sitten, wien het begeerde: onder andere, de Oud Burgemeester *Flavianus* uyt *Africa* raecte hem self aen, en smeerde hem met welriekende salven, maer door veranderinge van den reuck wierde hy seer duyseligh, soo dat hy boven waeter bleef, als half dood zijnde, en onthielt sich eenige Maenden van dien gewoonlijcken ommegang. En daer uyt wierde beslooten, dat hy sich niet door gebreck van spijsse, maer alleen door de vriendelijcke ommegangh van die van *Hippo* liet handelen. Noch verhaelen *Solinus* en *Plinius* wijder, dat ten tijde van den Keyser *Augustus* in 't Rijck van Campanien een Ionghsken eenen Dolphijn aesde met stuxkens brood, en wierde soo vrypostigh met hem, dat hy dien selven sonder schroom uyt sijn hand liet eeten, en sittende op sijn rugge, bracht hem de Dolphijn naer 't Lac van *Lucrinus*, en niet alleene dat, maer bracht hem oock van *Baia* naer *Pozzuolo*, en 't selve dede hy soo veel Iaeren, dat het een wonder gerekent wierde: maer de Ionghelingh stervende, stierf oock de Dolphijn, uyt grooter rouw (om dat hy den Iongen in soo lange niet hadde gesien) voor yders oogen. 't Selve wort bevesticht door de brieven van *Fabianus* en *Mecaenas*.
Egesiderius

schrijft, dat een Jonge geheeten *Hermia*, oock door de Zee met een Dolphijn vaerende, door een onversien onweer, verdroncken zijnde, hem de Dolphijn evenwel te Lande brachte, en oordelende dat hy de oorsaecke van des Jonghlinghs dood was, soo wilde hy daer nae niet weder in Zee, maer wilde tot een straffe oock sterven, en gaf op strand sijnen geest, dan soo haest de Dolphijn het Land raeckt, soo sterft hy. Voorwaer een teycken van een vriendlijck, beleeft, en meewaerigh gemoed.

Gratia Divina. Godlijcke Genaede.

Een schoone en lachende Vrouwe, met het aengesicht ten hemel gekeert, alwaer de H. Geest in de gedaente van een Duyve vertoont wert. In de rechter hand sal zy een Olijf tack met een Boeck hebben, en in de slincker een Kelck.

Zy siet ten Hemel, want de Genade komt nergens van daen, als van God, diewelcke, door openbaeringe, wort geseyt in den Hemel te wesen, en om dieselve Genaede van hem te verkrijgen, soo moeten wy ons tot hem keeren, en van hem versoecken vergifnis van alle onse swaere sonden: en daerom seyt hy, *Keert u tot my, en ick sal wederom tot u keeren.*

De Heylige Geest worter gestelt, om dat hem met recht van de H. Godgeleerde toegeschreven wort, de instortinge der Godlijcker Genaede in onse herten, en daerom wordt geseyt, dat de Genaede een eygen Werck Godes is, diewelcke verspreyt wort in alle Schepselen, door de vrywillige mildadigheyt Godes, en dat sonder eenige verdiensten derselven.

De Olijf tack bediet de Vreede, diewelcke de Sondaer door kracht van dieselve Genaede, in de ziele gevoelt, als met God versoent zijnde.

De Kelck beteyckent mede de Genaede nae 't seggen van den Propheet, *die van mijn Kelck droncken is, hoe heerlijk is dieselve?* men kan oock de woorden *drinckt en wort droncken*, daer by stellen. Want wie in de Genaede Gods is, dieselve is altijd in de soetigheyt van sijne Liefde droncken. Overmits dese Dronckenschap soo krachtigh en sterck is, datse doet verjaegen en vergeten den dorst van de Werreltsche dingen, en sonder eenige ontsteltenisse, soo geeftse een geheele en volmaeckte versaedinge.

Gratia di Dio. De Gunste Godes.

Een seer schoon en bevalligh Jongh Meysken, naeck, met een seer schoon ciersel op 't hoofd. De hoofdhayren sullen blond en gekrult zijn rontom met een groote glants. Met beyde handen salse houden den Hooren van Rijckdom, die haer de beschaemde leeden bedeckt, en daer uyt salse storten verscheyden dingen, soo wel Geestlijke als andere, tot het gebruyck des levens, en van den Hemel sal een straele komen tot op de aerde toe.

Inclinatione. Genegentheyt, Neyginge.

Een Jonge Vrouwe hebbende aen de rechter syde witte en aen de slincker syde swarte kleederen, en op 't hoofd twee vaste sterren, te weten die van *Iupiter* aen de rechter syde helder en klaer, en die van *Saturnus*

aen de slincker syde, een weynigh kleynder als die van *Iupiter*, wesende duyster bruyn, houdende in de rechter hand een bos met Roosen, en in de slincker een hoop Doornen, zijnde haere beyde voeten gevleugelt.

Iongh wort zy geschildert, om dat de genegentheyt een macht is, die het gemoed beweeght en opweckt tot haet of liefde tot goede of quaede dingen: en daerom seght de *Philosooph*, dat de Iongelingen al te vierigh hacten en beminnen, gelijkse oock doen in andere dingen: en de oorsaecke hier van is niet anders, dan dat het eene natuurlijcke neyginge is: en om dat alle genegentheyt niet is als tot een goede saecke, of diemen voor goed oordeelt, daerom nemen de Iongelingen dieselve voor goed aen, zijnde daer dapper toe genegen, sonder datse eenige rechte kennisse van goed of quaed hebben, en dit is de oorsaecke, dat zy of al te vierigh lief hebben of haeten.

De swarte en witte verwe bedieden het goed en quaed, het witte het licht, dat is het goed, en door het swart het quaed, of de duysternisse, en daerom sietmen dat in de Heylige Schrift het wit voor het licht der Godheyd wort genomen. *Christus* wort wit geheeten, en soo noemt hem de Bruyd in 't Hooge Lied *Salomonis*. Hy is oock op den bergh *Tabor* gesien, alwaer sijne kleederen soo wit waeren als de sneeu, om te vertoonen den glans sijnder Godheydt, als een openbaeringe van sijne oneyndlijcke goedigheyt, die hy sijne Apostelen mede deelt.

De Genegentheyt dan in 't wit geschildert, vertoont ons, dat dieselve schoon is en uytblinckende, herkomende uyt een gesuyvert verstand, gelijk in 't tegendeel het swart ons niet anders vertoont als duysternisse, die eygentlijk voorteyckens van 't quaed zijn: en daerom zijne in de Heylige Schrift ons aengewesen datse veroordeelt zijn in 't swart: gelijk in *Baruch* verhaelt staet *dat haere aengesichten swart van den roock zijn*. De Genegentheyt dan in 't swart afgebeeld, vertoont dat dieselve droevigh en verkeert is, niet heerkomende uyt een oprecht oordeel.

De twee sterren, van de geseyde Planeten, op 't hoofd, bedieden haere neyginge, om dat de sterre van *Iupiter* van natuure goedaerdigh, en die van *Saturnus* schaedelijck en quaed is. 't Selve bediet oock de verwe van 't kleed.

Zy hout in de rechter hand een bos Roosen, om uyt te drucken dat de Neyginge even moet zijn als de Roosen, te weten, schoon, van goeden reuck en deughdigh, en dat de Mensche sich alle tijd tot schoone en deughdige saecken moet neygen. En daerom beelden de Egyptenaers metten Roosen-krans, een ronde en volmaecte circkel van de Deughd af: En oock soo de neyginge goed waere, op de maniere van de Roose, soo soude zy een goede reuck der Deughd uytspreyden, en daerom geloof ick, dat *David* oock bid dat God sijn herte wil neygen nae sijne getuyghnissen, wel wetende, van hoe grooten gewichte de neyginge zy.

De Doornen in de slincker hand, bedieden het tegenstrijdige van de Roosen, wesende gelijk *Pierius* seyt een beeld van gebreecken. Sulx dat de bediedsels van de Roose en Doorne tegen een ander, yder in haere beteyckenisse, moeten werden genomen.

De voeten zijn gevleugelt, want de neyginge is een haestige beweginge, diewelcke doet of haestigh verblijden of walgen, nae de overeenkominge die zy door de natuure, door 't bloed, door de aert, gewoonte en nae de stand, mette saecke, heeft. Doch dit is te mercken, dat de neyginge yder natuure gemeen is, maer zy wort in yder nae sijn aert verscheyden gevonden. In de verstandlijcke natuure wordt de natuurlijcke neyginge gevonden, doch volgende daer in den wille, in de gevoelijcke natuure volghtse de gevoelijcke Genegentheyt, in de natuure, die van kennisse berooft is,

daer in is de neyginge alleen nae de ordre van de natuyre, en daerom wort geseyt, dat de steen nae 't *centrum* of middelpunt daelt, en de vlam om hoogh, want dese neyginge is haer van de natuyre.

Wy verstaen dan in onse beeldenisse de verstandelijcke neyginge, en die kan wesen of goed of quaed, heerkomende van den wille, diewelcke vrywilligh kan of goed of quaed zijn, wesende een vrye macht, die uyt haere natuyre, al het geene dat daer toe

vereyscht wort, kan doen en niet doen, willen en niet willen; En alsoo kan, by gevolg, de neyginge wesen goed en quaed, d'eene ten goede, d'ander ten quaede, doch niet op eene tijd, maer al vervolgens nae een ander. Want willen en niet willen zijn twee tegenstrijdige dingen, die op eene saecke en op een tijd niet kunnen wesen.

Medicina. Geneeskunst.

Een Vrouwe die oud en bedaeghd is, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, in de rechter hand een Haene, en in de slincker een stock vol quasten, alwaer een Slange is omgestingert.

Medicine is een kennisse waer door de levende en voedende kranckheden des lichaems, door het toe en afdoen, worden gekent, dat is door aderlaeten en suyveren.

Bedaeght wort zy geschildert, om dat de Oude het voor een schande hielden, dat die geene, die veertigh Iaeren was gepasseert, eenen Medicijn soude tot hem roepen, want hy behoorde, als nu, te weeten, wat sijn natuyre vorderlijck was, vliedende wat quaed is: en alsoo koste hy met het eene te mijden en het ander te verkiesen, sich selve genesen. Daerom onderhoud een oud Medicijn door konst en eervaerenthey, sijne tegenwoordige gesontheyt, en verkrijght wederom et geene alreede verlooren is.

Haer wort een Lauwerkrans om 't hoofd gevlochten, om dat dese boom tegens veele gebreken voorderlijck is. Want de Romeynen plachten op den eersten dagh Ianuarii aen de nieuwe Magistraten eenige Lauwertacken te vereeren, tot een teycken datse middel hadden, waer mede zy, 't geheele Iaer door, haere gesontheyt kosten onderhouden: want zy geloofden dat de Lauwer totte gesondheyt seer vorderlijck was.

De Slange en de Haen, gelijk *Festus Pompejus* verhaelt, zijn seer wackere Dieren, en soodanigen betaemt het oock dat die geene zijn, die de Medicijne bedienen: En waeren oock de Slangen, by de Oude, een teycken van de gesontheyt. Want gelijk

de Slange den ouden huyd aflegt, en sich wederom vernieuwt, alsoo schijnen de Menschen, die gesont geworden zijn, oock weder vernieuwt te wesen.

De quastige stock, bediet de swaerwichtigheyt van de Medicine: En de Slange was een uytbeeldsel van *Aesculapius*, een God van de Medicine, gelijk de Heydenen valschlijck geloofden.

Medicina. Geneeskunst.

Een Vrouwe die daer staet om een Ladder op te klimmen, wesende in 't groen gekleet, even als een *Sybille*, hebbende eenige slechte kruyden in de hand, ter syden haer sal een Sonne staen met een Oyevaer, die een taxken grove Marioleyne in den nebbe heeft.

De Medicine is een konst, die gevonden is, uyte eervaerentheydt van eens anders kranckheyt, en die wederom te recht wort geholpen, door de kennisse van natuyrlijke dingen, die van de Medicijns naerstelijck zijn waergenomen tot des Menschen gezondheid.

Zy wort geschildert ofse een Ladder wilde opklimmen, want door de spiegeling, die een seer eedel en hoogh ding is, stijgtse tot het werck der genesinge, en dat door 't middel van gemeene en besondere dingen.

Met groen wortse gekleet, uyt hope die zy totten krancken heeft, en door de kracht die zy 't leven mede deelt, dat de krancke begost te ontbrecken.

Door de grove Marioleyne wordt de swackheydt van des Oyevaers mage bewaert, en hierom wortse van de Egyptenaers tot dit voorstel gebruyckt, en dat tot een verborgen beeld der Medicine. De Egyptenaers gebruyckten oock daer toe den Vogel *Ibis*, diewelcke, gelijk elders geseyt is, met haeren snavel haer selve een klistery kan setten, en den buyck suyveren: gelijk het Hert, nae dat het den *Chameleon* sal hebben gedood, soo verdooft hy het venijn, knauwende Lauwerblaeden, 't welck de Duyve mede doet, om haere kranckheydt te genesen.

De Sonne vertoont, dat de natuurlijcke kracht van 't Hert, door de hette van de Sonne, wort begonstight, door wiens kracht de gezondheid in alle de leeden des lichaems wort bewaert en onderhouden, en daer boven stortse oock in de kruyden een seer groote kracht en eygenschap: door welck middel de Medicine wort geoeffent.

Contento. Genoegen.

Een Jongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende de naeckte armen en beenen, met de voeten gevleugelt, en in de rechter hand sal hy een gouden Appel hebben, en in de slincker een ruycker van bloemen, wesende gekroont met Olijftacken, hebbende op 't midden van de borst een Rubijn.

Contento. Genoegen, Vermaeck.

Een Jonghman prachtigh gekleet, met een Rapier op sijne zyde vol Eedelsteen beset, en een Vederbos op den Hoed, hebbende in de rechter een spiegel en een silvere becken, dat hy aen sijn zyde houdt, vol geld en kostele juweelen.

Het genoegen, dat aen dese kleyne gelucksaligheyt hanght, waer door men sich in dit leven verheught, komt voornaemlijck door de kennisse van de goederen, die men besit, want wie sijne eygene goederen niet kent, hoe groot dieselve oock mogen wesen, die kan geen genoegen voelen: en blijven alsoo sijne belooningen bedrieghlijck, by hem selven.

Daerom wort het beeld van Genoegen gestelt, dat het sich selve in den Spiegel besiet, en alsoo spieglende, verblijt hy sich, dat hy rijck, schoon en prachtigh is, soo aen ziel als lichaem: 't welck het geld en de kleederen, te kennen geven.

Contento. *Genoegen, Vermaeck.*

Een Jongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende sijn naeckte armen en beenen. De voeten sullen gevleugelt zijn, houdende eenen gulden Appel in de rechter hand, en in de slincker een Ruyker met schoone bloemen. Hy sal met Olyven gekranst zijn, en midden op sijn borst sal een Robijn uytblincken.

Contento Amoroſo. *Minlijck Genoegen.*

Een Jonghling van schoon opsicht en van een lachend weesen. Zijn kleet sal vol bloemen zijn gemaelt, en sal op 't hoofd

een krans hebben van Mirte. In de slincker hand sal hy een korfken met Roosen hebben, en daer tusschen sal een Hert leggen. Staende met d'ander hand als of hy de bloemen wilde van 't hoofd lichten, om dit Hert noch meer te doen bloeyen: wesende dit de eygenschap der Vryers, datse altijd een ander mede deelachtigh willen maecken van haer eygen vrolijkheyt.

Tranquillita. Gerustheyt.

Een Vrouwe met een vrolijk gesicht, houdende niet beyde handen het Vogelken *Alcion*, 't welck in sijn nest staet, en een ander Vogel vlieght rontom sijn hoofd.

Dese Vogelkens maecken haer nest, met sonderlinge konst aen den Oever van de Zee, want zy vergaederen beentjens en graetjens, doch met soodaenigen konst in malkanderen gevlochten en gesterckt, datse verseeckert zijn voor een steeck van een rapier, en is op de maniere als een Kocwoerde, hebbende alleen een kleyn gaetjen, waer door het met moeyte uyt en in gaet. Dit was by de Oude Egyptenaers voor de Gerustheyt gestelt, want door een natuyrlijke instorting kent het de tijden en het maect sijn nest, wanneer het siet dat het veele dagen achter malkanderen sal stil en schoon weder zijn. Daerom de Romeynen hier van de gelijknisse nemende, hebben dieselve genaemt, de *Alcionische* dagen, in welcke het niet geoorloft was in 't Recht te gaen noch te pleyten, zijnde een tijd die by ons *Vacantie* geheeten wort.

Tranquillita. Gerustheyt.

Een Vrouwe schoon van opsicht, leunende aen een Schip, houdende mette rechter hand een Overvloets Hooren, en mette slincker de ployen van haere kleederen, op der aerde staet een verroest Ancker, en op de top van den Mast sietmen een vlamme viers.

Zy leunt aen 't Schip, om de vastigheyd en Gerustheyd uyt te drucken, dieder bestaet in de stilligheyt van de Zee, diewelcke sich niet bewegende, maect, dat dese Vrouwe, aen 't Schip gerustelijck magh leunen.

De Overvloets Hooren bediet dat de stilligheyt des Hemels en der Zee overvloet aenbrengen, d'eene door het aenbrengen der koopmanschappen, d'ander door de natuyre van de Hemelsche instortingen.

Het Ancker is een gereetschap om 't Schip te verseeckeren, wanneer 't selve door de stormen geweldigh in Zee wort gedreven, en wederom sal het een teycken van Gerustheyt wesen, wanneer men dat selve siet gebruycken tot een ander eynde, als ter Zee.

De vlamme viers boven het Schip, bediet 't geene de Schippers noemen het licht van *S. Ermo* of het *Vreede-vier*, 't welck op den top des Mastbooms verschijnende, isset een vast teycken van de aenstaende stilligheyt:

Gerustheyd, nae de Medaglie van Antonius Pius.

Een Vrouwe die mette rechter hand een Roer van een Schip hout, en mette slincker twee kooren-ayren, betoonende door dese ayren de overvloedigheyt van 't graen, 't welck men magh genieten door de Zee, in een geruste en vredsaeame tijd.

F a m a of Gerucht.

Een Vrouwe met een dun kleed, dwars over, tottet midden van de beenen opgeschort, als of zy luchtigh wilde loopen, hebbende twee groote vleugels, en over al sullen pluymen en oogen, monden en ooren zijn. Zy hout in de rechter hand een Trompet, gelijkse *Virgilius* beschrijft:

*'t Gerucht is eenigh quaed, daer van geen snelder leeft,
En dat alleen haer kracht van haere snelheyt heeft:
Schoon 't is noch kleyn en teer, soo krijght het gaende vleugels,
En vliegt door aerd en locht met los gebonden teugels.*

En kort daer onder seyt hy,

*Van voeten is het snel, van vieugels ranck en licht,
Een monster groot en wreed, daer yder een voor swicht.
Een wonder die het siet, vol monden en vol ooren,
Het vlieght by nacht en krijt, seer yslijck om te hooren.
Haer oogen noyt de nacht noch soete slaep besluyt,
En 's daeghs soo sit het stil. Vol veeren is haer huyd,
Met oogen gau ter wacht, en menigthe van tongen,
Die boven op de spits op kerck en daecken sprongen.
Verbaesende de Stad, met een hartneckte sucht,
Boodin soo wel van 't waer' als van het valsch gerucht.*

Fama Buona. Een goed Gerucht of Naem.

Een vrouwe met een Trompet in de rechter hand, en in de slincker een Olijftack, hebbende aen den hals een goude keeten, alwaer een Hart aenhanght, hebbende witte vleugels aen de schouderen.

Het Trompet bediet het gemeen geroep dat door de ooren van de Menschen gespreyt wort.

De Olijftack bediet de goedheyt van 't Geruchte, en d'oprechtigheyt van een vermaert Man, door treffelijcke wercken: want de Olijftack mette vruchten wort altijd ten goede genomen. Want de H. Schriftuyre spreekende van de Olijf, verstaende *Christum*, seght, *u Naem is als uytgestorte Oly*. En *David* seght van de Olijven, *zy is als een vruchtbaere Wijnstock in 't huys des Heeren*: en door dese oorsaecke plachten oock de Oude haeren *Iupiter* met Olijftacken te kroonen, versierende dat hy de aldergoedste en aldervolmaeckste was.

Het hangende Hart aen den hals, bediet gelijk *Orus Apollo* seght het Gerucht of goede Naem van een vroom Man.

De witte vleugels bedieden de suuyverheyd en snelligheyd van een goede faeme.

Fama cattiva. De snoode Faeme, van Claudianus.

Een Vrouwe met een gemaelt kleed vol swarte beeldekens, als kinderkens met swarte vleugelkens, met een Trompet in de hand, naer 't seggen van *Claudianus*.

Door de *Beeldekens* worden de vreesachtigheden uytgedrukt, die in 't groeyen van de quaede Faeme aanwassen. De *swarte vleugels* bedieden de duysterheyd en vuyligheyd van haere wercken.

Fama chiara. Heldere Fama. nae de Medaglie van Antoninus.

Een seer schoon naeckt beeld van *Mercurius* met vleugels aen de voeten, en aen 't hoofd: boven de slincker arm sal hy een Sluyer houden: in de slincker hand den Slangenstaf *Caduceum* geheeten, houdende in de rechter het Paerd *Pegasus* by den toom, 't welck sich mette beyde voeten om hoogh recht, als oft wilde vliegen.

De beeldnisse van *Mercurius* met de vleugels en Slangenstaf, bedieden het goed Gerucht: Want zy versierden dat hy een Bode van *Iupiter* was, verstaende daer door het spreekken, te weeten de kracht an de stemme en 't geluyt, dat sich aen alle syden verspreyt, gelijk mede door de vleugels, te gelijk, de snelligheyt van 't spreken wort te kennen gegeven.

Het Paerd *Pegasus* wort voor een heldere Faeme verstaen, dewelcke van *Antoninus* snellijck door de Werld gedraegen en verspreyt was.

De toom van 't Paerd door *Mercurius* vast gehouden, bediet dat de Faem door de woorden en door de stemme gedraegen wort, diewelcke klinckt door de deughd en dapperheyd der vermaerde daeden van treflijcke Mannen, en dat soo veel meer of min, als haer Faeme de Werld bekend is, en door de tonge en 't spreekken verspreyt en aengewossen is.

Om *Domitianus* te vereeren, sloegen zy een Medaglie, alwaer het Paerd *Pegasus*, bediedende de *Fame*, die van hem, de Werreld over, ruchtbaer was, opgeteyckent stont.

Sanita. Gesondheyt.

Een Vrouwe van bedaegd ouder, die in de slincker hand een quastige stock sal hebben, alwaer een Slange is omgekrukt.

De Haen is *Aesculapius*, die een Vinder van de Medicine is, toegewijt, en dat om de wackerheyt die een goed Medicijn gestaedigh behoort te hebben. Dit Dier was van de Oude in sulcken waerde gehouden, dat zy daer voor offerhande deden, gelijk als aen God. *Socrates*, gelijkmen by *Plato* leest, sich vindende op 't eynde sijns levens, liet by uysterste wille nae, datmen *Aesculapius* eenen Haen soude vereeren, willende daer mede te kennen geven, dat hy als een wijs Philosoph, de Godlijcke goedertierentheydt danckte, diewelcke soo lichtlijck alle onse moeylijkheden en gebreecken genas: en hierom soo wierde door *Aesculapius* verstaen, de mededeeling van dit tegenwoordige leven.

De Slange op de maniere, als geseyt is, is een teycken van de Gesondheyt, om dat die seer gesont is, jae veel gesonder als andere Dieren, die op der aerde leven. Dat de Slange te gelijk den stock omslingert, dat bediet mede de gesontheyt des lichaems, diewelcke door de kracht des gemoeds en der geesten, wort onderstut en gehandhaeft. En aldus wort dit oock, door eenige, de Slange die *Moses* aen 't hout, in de Woestijne hadde opgerecht, uytgeleyt en verklaert.

Sanita. Gesondheyt.

Een Vrouwe van een stout opsicht en van bedaeght Ouder, die mette rechter hand een Henne hout, en mette Slincker een Slange.

De Henne wort haer gegeven, om datmen dieselve by den Egyptenaers aen *Aesculapius* plagh te offeren, en dese was een beeld van de Gesondheyt, oversulx seytmen dat sodanige slagh van offerhande, daer toe gestelt was, om dat het vlees van de Hennen seer licht was om te verteeren, en oversulx voor den krancken een seer voordelijcke saecke. Hier van heeftmen een seer klaer getuyghnis by *M. Angelus Colotius*: en die getuyghde, datter een groote menigte van Hennevoeten, onder de aerde opgegraven waeren, by die bergh en die plaets, op de welcke binnen *Romen*, het beeld van *Aesculapius* hadde gestaen, een plaets die tegenwoordigh *Vivajo* genaemt wort. Want wie soude oyt hebben kunnen raeden, waer soo grooten getal van Hennepooten van daen quam, 't en waere het aldaer de maniere geweest was, de overblijfselen van de offerhande, te laten leggen?

De Slange is oock een teycken van de Gesondheyt en behoudenisse, want zy wort alle Iaeren vernieuwt en als weder jongh; is seer vast van leven, sterck en gesont. En gelijk wy elders geseyt hebben, soo is die oock goed tot veele Medicinen.

Siet het beeld van de Medicine of Geneeskunst.

Fedelta. Getrouwigheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met haer rechter hand een Sleutel, en voor haere voeten salse een Hond hebben.

De Sleutel is een teycken van Getrou-

wigheyt, diemen moet houden totte onderhoudinge en trouwe der Vriendschap. De Hond is door een sonderlinge gave der Natuyre, sijnen Heere getrouw, gelijk hier nae sal worden geseyt.

F e d e l t a . G e t r o u w i g h e y t .

Een Vrouwe in witte kleederen, houdende met twee vingeren van de rechter hand eenen Trouw of Segelringh, en ter syden eenen witten Hond.

De *Segelringh* is een teeken van Getrouwigheyt, want met dieselve sluyt en verbergh men eens anders geheymnissen. Het witte kleed, is een teycken van de suyperheyt der Trouwe.

De *Hond* is het getrouwste Dier, waer van *Plinius* in 't VIII boeck verscheyden voorbeelden ophaelt, doch onder andere dit gedenckweerdige, van den Hond van *Titus Labienus*, 't welck binnen *Romen* gebeurt is, wanneer *Appius Iunius* en *Publius Silius* Burgemeesters waeren: want *Titus* gevangen zijnde, soo liet de Hond niet nae, gestadigh aen sijn syde te leggen, en hy daer nae als misdadige overwonnen zijnde, wierde geworpen van een sekere hooghte (*Scala Gemonia* geheeten:) een straffe, die te *Romen* over den misdadigen gebruycklijck was: De Hond nochtans, bleef altijd staen aen het lichaem van sijnen dooden Heere, betoonende seer deerlijcke teykenen van droefheyt en medelijden, dragende alle de spijs, die hem voorgeset wierde, aen den mond van sijnen dooden Meester: ten lesten het lichaem in den Tyber geworpen zijnde, springht dat arme beest uyt groote liefde daer nae toe, hem houdende een groote wijle boven 't waeter, tot verwonderinge van alle toesienders.

Men leest van *Erastus* een Roomsche Ridder, die een eenigh soontjen in de luyeren hadde, waer by alle tijt een Huysghond lagh. 't Gebeurde, dat hy op seeckere dagh uyt en huysse was om eenigh Tournoy-spel te sien, soo wilde de Vrouwe om haere nieuwsgierigheyt mede daer heen, besluytende den Hond met het kindeken te gelijk in eene plaetse, met haer nemende alle haere dienstmaeghden, gaende voorts boven op een solderinge van 't Huys, alwaer zy de Feeste sien konde: even ten dier tijde, kruypt een schricklijcke Slanghe door een gat van de muere in de kamer, en geeft sich nae de wiege daer 't kindeken lagh, om 't selve te dooden: De Hond bespringht den Slanghe dapperlijck, dien hy overwint en doodet, wesende seer bebloet van de beetende der Slanghe, en onder al dit gevecht, valt de wiege omme, en stulpt het onderste boven. De Voetster siende het bloet en de omgestorte wiege, gissende dat her kind dood was, loopt met seer droeve en benaude traenen nae des kindts Vader, hem dit onheyl klagende: De Vader door dese woorden, als rasende, loopt op staende voet, en houwt met eenen slaghe, sijnen getrouwen Huysghond, in twee stucken, en haestende nae de Wiege om het doode en verscheurde schaepken te sien, vind hy het selve levendigh en frisch, tot sijn overgrooten blijdschap en verwonderinge: en siende aldaer de doode Slanghe, komt hy tot kennisse der Waerheyd, van harten bedroeft zijnde, dat hy oorsaecke was van de dood van dat onschuldigh Dier, dat hy hadde behooren weldaet te bewijsen, over sijne ongehoorde Getrouwigheyt. Veele andere historien op te halen is niet ons voornemen.

P e r i c o l o . G e v a e r .

Een Ionghman die al wandelende door een veld dat vol kruyden en bloemen staet, op een Slange treet, die sich ommekrullende, wredelijck toeschiet, om hem in sijn been te steecken, staende aen sijn rechter hand een steyle hooghte, en aen de slincker een snelloopende reviere, steunende op een seer kranck riet, siende van den Hemel eenen blixem afschitteren.

Alhoewel het leven der Iongen, soo wel als der Ouden bedrieghlijck en twijfelachtigh is, nae 't geene de Heere *Christus* seyt, *Weest bereyt, want ghy weet noch ure noch tijt*, niet te min, soo is de Ionge in meer gevaer als de Oude, en dat om sijne kracht, moedigheyt en stoutigheyt, diewelcke doet, dat hy sich onbedachtelijck waeght en in ontallijck gevaer en perijckel stort.

Dese beeldnisse van dat een Iongelingh in een bloemrijck veld gaet en van een Slange gebeten wort, is gebeurt te *Bagnacavalla* 1615 aen een Ionghman, die al wandelende door een lustige plaetse met een Roer op de

schouderen ginch, en die een Slange gewaer wordende, sijn Roer daer op aen leyt om dienselven te doorschieten, maer het Roer barstende, brenghet hy sich selven om hals, en de Slange ontkomt het, gelijk door een klaghdicht is uytgedruckt.

Men soude het Roer oock wel by 't perijckel mogen passen, om datter naulijx iet gevonden wert, dat gevaerlijcker is, vermits het den vyanden niet met sijn wille doodet maer oock tegen sijn wille sijn eygen vrienden, ouderen, jae oock den persoon selve die het draeght, en dickwijls, als die geene, die 't Roer draeght, sijnen Vyand oock niet wil doorschieten, dan barst het los.

Het wandelen door eenen weg vol kruyden en bloemen, en van de Slange een onvoorsiene steeck te krijgen, geeft te kennen, dat de Mensche wandelende door de gebloemde wegh van de verganglijcke voorspoet deses Werrelts, wort, wanneer hy daer minst om denckt, door een ellendigh ongeluck overrompelt. Men konde oock seggen, dat de wegh vol bloemen tusschen een steyle hooghte en een stortende reviere gelegen, terwijl men het wandelpat van dit arme leven, door den wegh van genughten en Werreltsche wellusten, passeert, bediet, dat het seer veele gevaer, soo te waeter als te lande, met sich sleept; en dat wy, wandelende sonder deughdlijcke en eedele overleggingen, of ons storten in de Zee der Ellenden, of ons storten in de eeuwige verdoemenisse.

Het Ried, bediet de broosheyt van ons leven, dat altijd in gevaer staet, om dat het sich meestendeel leunt op swacke en broose dingen, en niet op die, die te recht-loflijk en aenmercklijck zijn.

De blixem, op de maniere als geseyt is, vertoont ons, dat wy niet alleen op det aerde en op 't waeter ontallijcke periculen zijn onderworpen, maer dat ons boven dieselve de drijvingen des Hemels, noch dreygen, diewelcke daer in haere werckingen storten, soo veele zy mogen: soo dat men kan seggen, dat God dickwijls toelaet, dat wy om onse sonden en misdaeden worden gestraft, en dat door verscheyden toevallen en wangunsten, die ons overkomen. Daer over segt *Paulus, als de Sonde sal vervult zijn, soo baertse den Dood*. Also dat geen Menschlijck vermogen, kan tegenstand doen, aen de macht des geenen, diewelcke wetten en paelen in alles gestelt heeft.

Het heeft *Aeschilus* de Poet niet geholpen, dat hy in 't veld wandelende, het gevaer des doods, dat hem voorseyt was, sochte te ontvlieden: Want een Adelaer dragende eene Schildpadde in sijne klauwen, sagh van boven uyte locht, den kaelen en grijsen kop, van desen ongeluckigen Poët, en meenende dat het een blinekende steen was, liet dienselven, daer van boven op vallen, sulx dat hy, op dien selven dag, om 't leven quam, waer in hy vreesde, dat hy sterven soude, gelijk *Plinius* in 't X boeck in 't III cap. verhaelt.

Simulatione. Geveinstheyt, Veinsinge.

Een Vrouwe met een Mom voor 't hoofd, die twee aengesichten vertoont, in 't weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Exter, in de slincker een Granaetappel, en voor haer voeten sal een Aep of Meerkat staen.

Veinsinge is door een dobbelheyt en gelaet, sijn eygen hert en gemoed verbergen: En hierom houtse de Mom voor 't gesicht, deckende het waere om het valsche te ver-

toonen, 't welck mede door het weerschijne kleed vertoont wert. Zy hout een Exter in de rechter hand, om dat dese Vogel Geveinstheyt bediet, vermits die van d'eene syde witte en van d'ander syde swarte veeren heeft. De Granaetappel in de slincker hand, gelijk *Pierius* verhaelt, vertoont, dat de meeste Menschen begeeriger zijn, meer in schijn als in der daed te wesen. En om dat de Granaetappel, boven alle andere appelen, sijnen koper geheel bespot, als op de proef niet over een komende, lockende die haer aensien, met haere purpre, bloosende, en aengenaeme verwe: maer 't gebeurt ten meestendeel dat die dieselve open doen, bevinden datse muf, verrot en stinckende zijn. Waer door 't gebeurt is dat veele van de Oude, de geveinsde Goedheyt by soodaenigen appel hebben uytgebeelt. Van gelijcken heeft oock de School-leeraer van de ernsthafte leeringe de Hovaerdige by een Granaetappel vergeleken, die van buyten sich seer geciert en van sonderlinge schoonheyt vertoonden, maer van binnen waeren die verrot. Dese slagh van Menschen zijn van *Horatius* in sijne dichten aengemerckt.

Lucianus vergelijckt dese luyden by de boecken van Tragedien of treurspelen, diewelcke seer cierlijck vergult, met purper overtrocken en fray gebonden zijn, sulx datse van buyten seer schoon zijn om aen te sien, maer van binnen begrijpen dieselve niet anders als bloetschanden, verkrachtingen, rasernien, vadermoorderien, ellenden, jammeren, ondergang van eerlijcke geslachten, van steden, en alle slagh van wreede en beestachtige schelmerien. De Aep worter ter syden gestelt, om dat de Egyptenaers als zy een persoon die sijne gebreecken veinst, en sijn eygen vuyligheyt bedeckt, wilden uytdrucken, soo naemen zy eenen Aep die daer piste, om dat dit Dier soo mijdsam en beschaemt van natueren is: Want als het sijne blaese heeft gelost op de maniere als geseyt is, soo doet het gelijk de katte, die een kuyl in der aerde graeft, waer in zy haer vuyligheyt verbergt, werpende aerde daer over tot dieselve geheel bedeckt is.

Hippocresia. Geveinstheyt, Schijnheyligheyt.

Een Vrouwe met een melaets aengesicht en handen, gekleed in schaepsvelen, met een groen Ried vol blaeders en spruytsels in de hand. De voeten sullen oock melaets wesen en naeckt, met een Wolf die onder haere kleeders uyt kijckt, en een Swaene ter syden.

't Geene *Christus* seyt Math. v. is genoeg tot verklaeringe van dese beeldenisse, want als hy den Schriftgeleerden en Phariseen haere Geveinstheyt wilde verwijten, gelijk hy haer by graven, die wel schoon zijn van buyten, maer van binnen vol stanx en doode beenders. Geveinstheyt dan is niet anders als een naebooting van het goede en heylige, in die geene, die boosaerdigh en vol schelmerie zijn, en daerom is dit beeld oock melaets gemaect in witte kleederen: Want dat kleed bediet het deughdlijck werck, 't welck de melaetscheyt der sonde dapper bedeckt, die in 't vlees en de ziele gewortelt is.

Het groene Riet is een beeld, gelijk *H. Pintus* over *Ezechiel* seyt, van de Geveinstheyd, om dat het al wassende veel schoone en rechte blaeders, en geene vrucht voortbrenght, maer is van binnen ledigh en vol wind. 't Selve seyt hy mede van de Swaene, diewelcke witte veeren en swart vlees heeft. De Wolf onder haere kleederen, doch van een ander verwe, daer van is geene verklaeringe van noode, gelijk *Christus* sulx in 't Euangelium klaerlijck te kennen geeft.

Hippocresia. Geveinstheyt, Schijnheyligheyt.

Een magere en bleecke Vrouwe, gekleet in half Wolle van blauwe verwe, op veele plaetsen gescheurt, 't hoofd op de slincker schouder hangende, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die 't voorhoofd by nae deekt, houdende in de slincker hand een Pater noster en een Brevier daerse in leest, en mette bloote rechter hand geeftse aen een arm Mensch in 't openbaer almoessen, hebbende beenen en voeten als een Wolf.

Hippocresia of Geveinstheyt is nae 't seggen van *D. Thomas* eene sonde: waer door de Mensche sich veinst in sijne uytwendige handelingen, woorden en gebaerden, heel anders als hy in der daed is, en dat met een ydele eergierigheyt om geacht te worden, wesende droevigh.

Mager en bleeck is zy geschildert, want *Ambrosius* seyt, de Geveysde vraegen dear weynigh nae, hoe datse haer lichaem uythongeren, alleen datse maer vroom en heyligh mogen gehouden worden, gelijk *Matthaei VI* verhaelt staet, *als ghy vast, doet niet als de geveysde, &c.*

Het kleed van linnen en wollen, druckt uyt, als *Ambrosius* seght, haere wercken door de welke zy met woorden en geveysde handelingen de schalckheyt van haere innerlijcke boosheden soecken te bedecken, vertoonende uytwendigh de eenvoudige onnoselheyt. En dit wort door het Laeken, en de boosheyt door het Linnen bediet.

Het neerhangende hoofd, dat met een Sluyer bedeckt is, mettet *Rosarium* of *Pater noster* &c. geeft te kennen, dat de geveysde hem verre acht afgescheyden van Werreltsche eere en goederen, maer schijnt altijd met geestlijcke gepeinsen van de Wercken Gods besigh te zijn.

Datse haere Aelmoesse opentlijck aen een arm Mensch geeft, gelijk geseyt is, bediet de ydele eere van de Geveysde, diewelcke om by de Werrelt in goede achtinge en eere te zijn, soo doense haere Aelmoessen opentlijck, gelijk *Matth. XVI* verhaelt, *doet niet als de geveysde, die in de Synagogen en op de hoecken van de straeten Aelmoessen geven, om van den Menschen gesien en geeert te worden.*

De voeten en beenen als een Wolf, geven te kennen 't geene *Mathaeus VII* capit. verhaelt, datse uytwendigh zijn als Schaepen, maer inwendigh als grijpende Wolven.

Violenza. Geweld, Verkrachtinge.

Een gewapende Vrouwe, hebbende op de slincker syde een Kortelas, in de rechter hand een stock, en mette slincker een kindeken, dat zy om den hals brengt.

Geweld is een kracht diemen gebruyckt, tegens eene diemen seer lichtelijcken overmagh, en daerom wortse gewapent en tegens een swack kindeken gestelt, sonder dattet ieuwers hulpe heeft. Soo seymen oock dat de beweginge van den steen, diemen tegen den stroom aenwerpt, geweldigh is, vermits zy sich boven het waeter houdt,

maer haer geweld geduyrt niet lange, vermits de kracht en de konst van 't werpen, terstont de natuyre moet onderdanigh zijn.

Impeto. Geweld, Drift, Aenval.

Een Ionghman met een stout en wreed opsicht, wesende by nae naeckt, staende schrap om sijnen Vyand met geweld aen te randen, en mette bloote degen vertoont hy oock een stekade uyt te trecken: hebbende de oogen verbonden, met vleugels aen de schouderen, en ter syden sal een wild Vercken staen, dat schuymbeckende vaerdigh is, om met geweld iemand aen te vallen, van die sich daer tegen wilde versetten.

Een Ionghman by nae naeckt met een wreed en stout opsicht, wort hy gemaelt, als wesende by de Ionckheyt weynigh vreesse, maer rassigheyt en stoutigheyt, om sich tegens alle voorkomende Geweld en Aenval te versetten, daerom staet hy schrap met sijn Rapier in de hand.

De oogen worden hem verbonden, want die sijne wercken met geweld en dolligheyt wil uytvoeren, betoont dat hy van 't licht des Verstands berooft is, wesende 't selve een regel en richtsnoer van de Menschlijcke handelingen.

De vleugels vertoonen de snelligheyt en vaerdigheyt, die de ongestuyme Jongelingh met weynigh oordeel ter hand neemt, laetende sich door sijne drift vervoeren.

Het vinnige wilde Swijn wort, als boven, by hem gestelt, want het wilde Vercken wort door de gemeene toestemminge van de Poëten, voor 't Geweld, genomen, gelijkmen in 't IX boeck by *Pierium* sien kan. En in 't spel van *Aristophanes*, *Lisistra* geheeten, daer sweert het Choor van de Vrouwen, by de Goddinnen, *soo ghy my heden terght, soo sal ick mijn wild Vercken los maecken*. En in 't selve spel, dreyght de Rey der Lacedemonische Vrouwen, *Leonidae*, *dat zy haer wil in 't gesicht gaen, als een wild Vercken*. Want de liefde en genegentheyd tot vechten is dit Dier soo eygen, dat het oock van den Iagers geterght zijnde, niet sal vluchten, maer grijpt van self den strijd aen, en als niet twijflende, loopt het van self, als met een barst, op der Iagers sprieten en wapenen, die hem worden voor den neus gehouden. En hier uyt is 't spreekwoordt gekomen, wanneer men spreeckt van al te stoute en rappe Vechters, datse tegen de spiessen loopen, als de wilde Verckens.

Forza cum inganno. Geweld met bedrogh.

Een sterck Jonghman als een Soldaet gewapent, houdende in de rechter arm een Leeuwenhuyd, en in de slincker een Vosse-vel: schrap staende om sijnen vyand aen te vallen, 't zy door Geweld, 't welck door den Leeuwenhuyt, of door bedrogh, 't welck door 't Vosse-vel wort te kennen gegeven.

Coscienza. Geweeten oft Gewissen.

Een Vrouwe met een Hart in de hand, voor d'oogen sal een schrift staen met goude letteren ΟΙΚΕΙΑ ΣΙΝΕΣΙΣ, te weeten, haere eygen Conscientie, staende midden tusschen een Weyde vol bloemen, en een Veld vol doornen.

De Conscientie of het Gewissen is de kennisse, die een yder heeft van sijn eygen doen en van sijne verborgen gedachten, die andere Menschen zijn onbekent: daerom staetse en staert op haer eygen Herte, waer in een yder sijne geheimnissen verborgen hout, die zy haer alleene en voor haer selve, door een levende kracht, openbaer maeckt.

Zy staet met bloote voeten in soodanigh velt, om te betoonen, den goeden en quaden wegh, waer door een yder wandelende, 't zy door de deugd, of door de sonden, bequaem is, om de scherpe doornen der sonde, te gevoelen, gelijk een soete reuck der deughd.

Coscienza. Geweeten.

Een Vrouwe van een schoon wesen, gekleet in 't wit, met een swart opperkleed, houdende in de rechter hand een ysere vijle, hebbende den borst nae de syde van 't hert geopent, alwaer een Slange of Worm gestadigh aen bijt, die 't gemoed des Sondaers prickelt en knaeght, waer over *Lucanus* in 't VII boeck seer wel seyt:

*Wat strafeylaes! 't gewisse doet,
Aen een bewust en bangh gemoet.*

Consuetudine. Gewoonte.

Een oud Man, die daer gaet, met een grijsen baerd, leunende met d'eene hand op een stock, alwaer een letter-rol aen vast is met dese woorden, *Vires acquirit eundo*, dat is, *al gaende krijght het kracht*. Draegende op de schouder een hoop konstige instrumenten, en ter syden is een rad om Messen te slijpen.

De Gewoonte druckt in onse sinnen de gedaenten van alle dingen, en bewaertse voor de Naekomelingen, en maeckt datse billijck en betaemlijck zijn, en stelt nae haer believen verscheyden wetten, in 't leven en ommegangh der Menschen.

Oud wort hy gemaect, vermits door het lange gebruyck, de achtbaerheyt of het aensien bestaet, en hoe ouder zy is, dies te vaster staetse op haere voeten, 't welck beduyt wort door de spreucke, die de oude Man in de hand heeft, 't welck oock past op het rad, dat welke soo 't niet beweeght en ommedrayt wort, soo heeft het geen kracht om 't yser af te nemen noch te scherpen: Insgelijx mede, wanneer de Gewoonte, door de oesseninge niet beweeght wort, soo verkrijght het geen aensien, maer keerende rontom, wort de Wille in 't willen soodaenigh vereenight, dat sonder te verkrijgen de kennisse van de bepaelinge der Reeden, houtse evenwel de gemoederen vereenight in een selve besigheyt, en bewaertse daer in stantvastelijck. Daerom seytmen, dat de Wetten van de Gewoonte soo vast zijn als de Keyserlijcke Wetten selve, gelijk oock in alle konsten en wetenschappen, om een twijfelachtige saecke te beproeven, soo wort het gebruyck in bedenckinge genomen, 't welck hergekomen is door een algemeene toestemminge, als of het schier onmogelijck was, datter iet strijdigh soude zijn tegen 't geene alreede beproest en goet gevonden was. Daerom seght *Horatius* dat de heerlijcke woorden van een Poeet, moeten genomen worden van de gewoonte. In 't korte soo wort dit gemerckt en waergenomen in alle dingen; ten eynde dese nootwendige schoonheyt niet worde geschent in den loop van den burgerlijcken ommegang, en daerom draeght hy op sijne schouderen een bondel met konstige

instrumenten of wercktuuygen die de Schilder hem kan geven, nae dat het hem sal believeen.

Avaritia. Gierigheyt.

Een bleecke lelijcke Vrouwe met swarte hayren, mager met een slaefsche kleedinge, op wiens voorhoofd *Pluto* sal staen, die gehouden wert voor den God der Rijckdommen, wesende met een gulde keeten omgort, die haer achter nae, op der aerde sleept. Zy toont haere bloote borsten vol melck, hoewel zy achter haer een kindeken heeft, dat wel onnoosel en beroyt gekleet is, 't welck zy mette rechter hand, soeckt wegh te stooten, om 't selve geen melck uyt haere borsten te geven, houdende dieselve met haer slincker hand geslooten.

Bleek wortse geschildert, om dat de gestadige sorge van schatten te vergaederen, en de onversadelijcke begeerlijckheyt, haer bleek maeckt, om sich anderer luyden goederen eygen te maecken, sonder opsicht, 't zy aen de kracht der wetten of aen eenige betaemlijckheyt, soo is mede de bleekheyd een werck van vreesse, die der gierigen ingewanden dapper heeft beset, niemant betrou-

wende, jae somtijts naulijck sich selven, om de jalousie die zy heeft, dat het minste deeltjen, van 't geene zy besit, soude verlooren gaen.

De slaefsche en vuyle kleedingen, de goude keeten, toegemaect als boven, zijn blijcklijcke teyckenen, van de oneedelheyt en slavernye der Gierigen.

Het schrift aen 't voorhoofd, verklaert ons dat een Gierigh Mensch, hier door sich altijd ontdeekt, konnende in al sijn bedrijf sich niet verbergen: en om dat dese maniere van teyckenen by de slaven onderhouden wort, toont hy den aert der selven, wesende slaven van den Rijckdom.

De goude keeten die zy achter haer sleept, betoont als men op de Schatten en Rijckdommen wel let, datse swaerwichtige lasten en schaedelijcke hindernissen zijn.

Het weghgejaeghde kindeken, wijst aen, dat niemant te recht Gierigh is, die niet te gelijk wreed is. En wesende de Godlijcke Majesteyt gewoon, den eenen meer als den anderen te verrijcken: soo is 't nochtans alsoo, datter geen oorsaecke ontbreeckt, om yder in sijn staet en beroepinge deughdelijck te handelen: De Gierige verkeerende dese ordre, sullen veel liever, met een inslockende begeerlijckheyt, 't geene zy hebben, laeten bederven, als dat zy 't souden gebruycken, en de behoefte onderstant doen.

Avaritia. Gierigheyt.

Een oude magere bleecke Vrouwe, in wiens wesen hertzeer en swaermoedigheyt uytblinckt, hebbende ter syden eenen mageren Wolf, en op de maniere van de Waetersuchtige, salse een dick lichaem hebben, alwaerse de eene hand op leyt tot een teycken van smerte, mette ander hand salse een Beursse vast toe-geslooten houden, daerse, met groot opmercken, nae siet.

Christophorus Landinus verhaelt, dat de Wolf een seer vraetachtigh en gierigh Dier is, levende niet alleen opentlijck van eens anders goed, maer oock met loose en diefsche laeghen, en hem niet ontdeekt vindende van Honden of Iaegers, soo rust hy niet voor hy de gantsche kudde heeft om hals gebracht, meenende altijd dat hy niet roofs genoeg heeft: Alsoo doet oock de Gierige, nu met bedrogh en schelmerye, dan met openbaere rooverye, eens anders goederen stelende, soo kan hy noch daer boven soo veele niet versamelen, dat sijn lust en begeerte versaedicht zy.

Op de maniere van een Waetersuchtige isse gemaelt, want gelijk dieselve haeren dorst door 't veel drincken niet wordt gelescht, maer aenwast: Alsoo wast de Gierigheyt soo veel te meer in den Mensche, nae dat de schatten op hoopen, dies seght *Horatius* in sijn tweede Gesangh in 't tweede Boeck:

*De dorst die wast te meerder aen,
En 't drincken kan geen dorst verslaen,
Ten zy de oorsaeck van de pijn,
Eerst uyt het lijf gedreven zijn.*

En *S. Gregorius* seght, *de Gierige vermeerdert den dorst door 't drincken, want soo haest heeft hy 't eene niet verkregen of hy janckt nae het ander.* Daerom seght *Seneca*: *De Gierige gebreeckt soo wel 't geene hy heeft, als 't geene hy niet heeft.*

De magerheyt van den Wolf, bediet, de onversadelijcke lust van de Gierige, en de onbetaemelijcke vasthoudentheyd der goederen, die hy besit. Waer over *Dantes* seyt:

*Zy heeft een boose en snoode aert,
Die altijd geld en schatten gaert,
Doch hoe zy meer nae schatten port,
Hoe dat haer honger grooter wort.*

Mette geslooten Beursse isse gestelt, als meer vermaeck scheppende om dieselve uyt lust te besien, als om die tot nut en nodruft te gebruycken. En hier over heeft eener van desen sin gedicht:

*Hoe streeft ghy dus om schat en vluchtigh goed,
Stelt ghy geen maet in al dit greetigh schraepen?
Hout op van schat te staeplen in 't gemoed,
Want u gebreeckt, 't geen g'hebt, en soeckt te raepen.
Hoe roemdy dan, en blijft hart op u stuck?
De Vrome Man besit alleen den zeegen.
Dan zydy rijck, als ghy soeckt schat noch luck.
Want die steeds schraept blijft arm en seer verleegen.*

Avaritia. Gierigheyt.

Een qualijck gekleede Vrouwe, bloots voets, hebbende een Padde in de rechter hand, en in de slincker een toegeslooten Beursse.

De Gierigheyt seght *Augustinus*, is een ongebreydelde heb-lust, die nimmermeer ophoud, om met een groote Sluyer het gesicht voor de reeden te bedecken, verbreeckende door een ongewoonlijck geweld, den teugel van de maetigheyt, en alsoo zy geen opsicht op eenige deughde heeft, soo doetse de barmhertige herten in wreede veranderen, en zy maeckt haer een algemeene verderfster van de Deughd.

De Gierigheyt bestaet voornaemlijck in dese drie dingen. Ten eersten in 't onbetaemlijck begeeren van ander luyden schat en goederen, maer haer eygen houtse vast, en daerom worter de Padde by gedaen, diewelcke groote overvloed van aerde hebbende, daer door zy gevoet wert, niet te min is zy bevreest, als die sich daer van onthout, en doch altijd meer begeert. Ten tweeden bestaetse daer in dat men door kromme wegen meer tot hem soeckt te trecken als behoorlijck is, geen opsicht hebbende op eenigh gevaer of ongemack (hoe groot dieselve oock zijn) jae niet op haer eygen leven, 't welck daerom door 't snoode kleed ende bloote voeten wort uytgebeeld. Ten laesten bestaetse in de vasthoudentheyd van haere dingen, 't welck door de geslooten Beursse wort te kennen gegeven.

Gierigheyt.

De Oude beelden *Tantalus* af, die in een vloed totte keele bedeckt was, daer hem schoone boomen vol vruchten boven 't hoofd hingen, alwaer hy mette handen niet kost aen geraecken, noch mette mond aen 't waeter. 't Welck *Horatius* en *Petronius* aldus uytbeelden:

Tantalus lagh in den stroom,

*En boven hem een Appelboom:
Hy janckt vast nae de klaere vliet,
Maer hoe hy janckt, hy krijgtse niet;
Dus doedy Vrecken met u goed:
Ghy zijt benout in overvloed,
Ghy hongert en ghy dorst benout,
En eet niet van u schoone gout.*

Avaritia. Gierigheyt.

Een Oude Vrouwe met gescheurde kleederen, mager en bleeck, hebbende in de rechter hand een tange, en aen eene van de beenen, heeftse een ysere boeye met een keeten als de slaven, die ter aerde sleept, leunende met de slincker op een Harpie of Grijpvogel, diewelcke vaerdigh staet om iemant aen te vallen.

Gierigheyt is een onmaetige begeerlijckheyt, en dorstige heb-lust, die in den Gierigen wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheyd en verraed baert, in 't geheel weghnemende de Gerechtigheyt, Liefde, Getrouwigheyt en Godvruchtigheyt, en alle Zeedelijcke en Christelijcke deughden.

Oud is zy gemaelt, niet alleen om dat de Gierigheyt meest in alle Ouden heerscht, maer zy wort genaemt Moeder van alle schelmerye, gelijk *Claudianus* seght. Het *gescheurde* en verbroken *kleet* bediet, dat dese duyvelsche peste, soo veel in de gemoederen der Gierigen vermagh, dat die geene die 't goed van een ander neemt, die neemt het oock van sich self: wesende in sijn Overvloed armer als eenigh Bedelaer. Derhalven seght *Horatius*, *Altijt is de Gierige behoefigh*.

De *bleeckheyt* en *magerheyt* bediet anders niet, als haer gestadige en onversadelijcke honger, waer mede dese ellendige gierige Menschen altijt zijn geplaeght.

De *tange* of *haecke* in de rechter hand is

een gereetschap dat altijd nae sich treckt, alsoo is oock de verkeerde natuyre van de Godloose Gierigaert, die nimmermeer gelegentheyt laet voorby gaen, of zy doetet mede, aensiende noch persoon noch staet.

De Harpie of Grijpvogel aen haere syde, is het rechte beeld van de Gierigheyt, hebbende te recht den naeme van 't grijpen.

Het yser en de keten aen de beenen, beelden af, dat de Gierigheyt niet alleen een slavinne van de goederen, maer oock van den Duyvel is, gelijk *Paulus* totte Coloss. aen 't 3 Capit. en totten Ephes. aen 't 5 seyt, *dat de Gierigheyt een slavinne is van de afgoderye.*

Offerta, Oblatione. Gifte, Offer.

Een jongh Maeghdecken geheel in 't wit gekleet en met bloote armen, houdende in de slincker hand, met seer needrige mijnen een Hert, 't welck zy met groote eerbiedigheyt vertoont te willen opofferen, houdende de oogen en 't gesicht ten hemel, daerse met groote nyverheyt nae staert, en mette rechter hand salse goude en silvere munte met groote vaerdigheyt uytreycken.

Zy wort jongh en in 't wit vertoont, om te bewijzen, dat de gifte suyver en sonder vlacke moet wesen, gelijk Malach. 1, Exodi 12, en Num. 1, te sien is, alwaer *Moises* den Israeliten gebiet, datse een jaerigh Geytjen of Lammeken, sonder vlacke, souden offeren, en dat voor den avont, als 't noch klaer dagh was, om te vertoonen, dat de gifte oock luchtigh en klaer zijn.

Mette bloote armen isse vertoont, om te bewijzen dat het wel past dat het offer vry zy. Siet daer van 1 Reg. 2. Zy hout het Hert in de hand als geseyt is. Want wy moeten gelijk als verbonden zijn, om niet alleene onse middelen en ons selve, maer oock onse herte den Schepper en onsen Verlosser *Iesu Christo* met alle ootmoedigheyt en eerbiedigheyt op te offeren, &c.

Het bewijs en de vaerdigheyt om mette rechter hand goude en silvere munte te schencken, is om te vertoonen, als een sake van groote overweginge, dat het geschenck niet alleene aen de behoeftige armen wort gedaen; maer dat geene, dat van grooter belangh is, dat de ziele wort opgeoffert, door gebeden en aelmoessen.

Religione. Godsdienst.

Een Vrouwe met een eerwaardigh opsicht, gekleet in wit linnen laecken, houdende de rechter hand open, en de slincker op een Outaer, waer op een vier brand.

Het vier op den Outaer is genomen geweest voor een offerhande van de alderoudste volkeren totte komste *Christi* toe, 't welck versachtende de gramschap Godes niet met het bloed der Bocken of Rammen, maer door sijn eygen bloed en vleesch, dat hy om onsent wille ons wonderbaerlijcken in de Eucharistie onder de gedaente van brood en wijn doet voordragen. De opene hand met het Outaer komt oock in een Medaglie van *Aelius Antoninus*.

Met wit linne laecken wortse gekleet, om de suyverheyt uyt te drucken, diewelcke in de Religie vereyscht wort, en daerom wilden de Egyptenaers niet datter in haere Tempelen wolle laecken gedragen wierde, gelijkse mede haere dooden met linnen begroeven, vertoone ndedaer door hare Godsdienst en suyverheyd. En *Plutarchus* seght in *Isis* en *Osiris*, dat God geen dingh behaeght, ten zy dat het suyver zy, en

overmits het linnen laecken sich suyverder en netter laet wasschen als het ander, soo oordeelden zy dat haere Priesters geen ander laecken tot haeren Godsdienst, souden gebruycken.

Religione. Godsdienst.

Een Vrouwe die 't hoofd met een sijne Sluyer heeft bedeckt, houdende in de rechter hand een Boeck met een Kruys, en in de slincker een vlamme Viers, ter syden haer staet een Oliphant.

De Religie nae de bepaelinge van *D. Thomas* en andere School-leeraers, is een deughd der zeeden, waer door de Mensch eere en eerbiedigheyt aen den waerachtigen God bewijst, soo wel inwendigh in 't gemoed, als uytwendigh door 't lichaem. En is oock de Religie of Godsdienst den Menschen soodanigh van natuyren ingeplant, datse oock, gelijk *Aristoteles* seght, hier door, om datse reedelijcke dieren zijn, meer van de onvernufte dieren verschillen, siende dit selve hier in klaerlijck, datse in een onversiene noot sonder datse eenige andere overweginge

hebben, strax haer keeren om de Godlijcke hulpe aen te roepen.

Het gesichte wort haer bedeckt, om dat de Menschen, door de Religie, op God sien, gelijk *S. Paulus* seyt, door een Spiegel in een doncker Raedsel, wesende dieselve verbonden aen de lichaemlijke sinnen, en overmits de Religie altijd bedeckt is geweest, soo isse onderhouden, door mysterien en geheymnissen, 't welck zijn figuren, gebruycken en ceremonien, als ofse onder verscheyden kleederen verborgen waere.

Door 't Kruys wort *Christus* de gekruyste, of het Wapen en Vaendel van de Christlijcke Religie bediet, tottet welke de Christenen een groote eerbiedigheyt betoonen, erkennende, daer door de sonderlinge Weldaed van haere verlossinge.

Het Boeck geeft te verstaen de H. Schriftuyre, de openbaeringe en overleveringe waer door de Religie in de herten wordt gebeelt.

Het *Vier* druckt uyt de aendacht van ons suyver en oprecht gemoed tot God, 't welck het eygen is van de Religie.

Mette *Oliphant* isse afgemaelt, om dat dit Dier het Godsdienstighste van allen is, in goetdaedigheyt geen weergae hebbende, voorsichtig, beminnende de billijkheyt, en is seer beleeft, want als 't een Mensch in de Woestijne van den wegh vind afgedoolt, wijst het hem seer vriendlijck en sachtsinnigh den wegh. 't Is bescheyden, want komende tusschen een kudde beesten, wacht het sich seer voorsichtighlijck, op dattet niemandt soude beschaedigen, gelijk *Plinius* verhaelt.

Maer 't geene meest tot ons voornemen dient, soo is dit Dier een beeld van den Godsdienst, gelijk *Plinius* mede seght, dat het de Sonne en de Sterren in eeren hout, en als de Nieuwe Maene aen komt, gaet het sich van selve wasschen in een loopende vliet, en kranck zijnde, roept het de Godlijcke hulpe aen, werpende kruyden ten Hemel, als middelen, om gunst te verkrijgen tot sijne gezondheid.

Religione. Godsdienst.

Een Vrouwe met een Hembd, Stole en Kercklijcke gewaeden, staende op eenen steen, houdende seer bevalligh mette slincker hand eenen Tempel, op d'aerde sal een Oyevaer, met een Slange, in den beck, staen.

Religione. Godsdiens.

Een Vrouwe van Majesteyt en staetigheyt, gekleet met een kostelijcke Mantel, tot een Pivial of opperkleed, hebbende 't hoofd bedeckt, waer op de Heylige Geest met sijne straelen, in de gedaente van een Duyf, uytglinstert. Staende op eenen vierkanten steen, *Christum* uytdruckende, die daer is de waerachtige Hoeksteen, die als de Propheet seyt, van de bouwluyden des Ouden Wets is verworpen geworden, en daer nae gestelt zijnde tot eenen vasten steen van de Hevlige Kercke, soo kander dan geen ander fundament geleyt worden, gelijk *Paulus* seyt.

Dese beeldnisse heeft aen d'eene syde een kindeken mette Wet *Moyssis*, met eenige Roosen en dorre tacken, om uyt te drucken de verledene ceremonien van de oude Offerhanden, en aen d'ander syde sal een

ander kindeken staen, dat het *Euangelium* in de hand heeft. Want in *Christo* houden alle Prophetien en Ceremonien van de Oude Wet op.

Zy hout in de slincker de Priesterlijke roede van *Aaron*, en in de rechter de Kercklijke sleutelen, om nae der Menschen wercken of verdiensten den Hemel te sluyten of te ontsluyten.

Nae dit beeld, is het ontwerp van onse waere en heylige Religie van de H. Apostelen en Vaders getimmert, op den waeren Hoeksteen: en dat door de vier Euangelisten, schrijvers van de Nieuwe Wet, vol des H. Geestes, des Godsdiensts, Yver, Vriendlijkheyd en Liefde.

Religione. Godsdienst.

Een Vrouwe van een seer schoon opsicht, rontom met blinckende straelen, de borst wit en open, hebbende vleugels op de schouderen, met een gescheurt en slordigh kleed, staende ter syden een Kruys, en de rechter hand ten Hemel opgeheven hebbende, houtse een Boeck, als een Spiegel, alwaer 't inhoud des Wets geschreven staet: *Ghy sult God uwen Heere lief hebben uyt gantscher herten, ziele en gemoed, dit is 't hooghste Gebod: Het tweede is dit gelijck, Ghy sult uwen naesten lief hebben, als u selven: in dese twee geboden hanght de Wet en de Propheten.*

Zy leunt op 't dwars hout van 't Kruys, alwaer aen de slincker hand een toom hanght, met haere voeten den Dood vertredende, schijnende of 't Kruys op den bergh van Calvarien stont. Alwaer een seer treflijck verstand een gedicht op gemaect heeft, soo aerdigh, dat het oock geene nytlegginge van noode heeft, van desen inhoud, aldus.

t' SAEMENSPRAECK, de Mensch en Religie.

M. *O Vaders liefste kind, vol Goddelijcke Reeden,*

Hoe gaedy soo beroyt in dees gescheurde kleeden?

R. Ick walgh van 's Werelts prael en van der Menschen eer.

M. *Wat Boeck is 't dat ghy draeght?* R. Mijns Vaders Wet en Leer.

M. *En waer toe naeckt van borst?* R. Om 't oprecht hert te toonen.

M. *Hoe dus geleunt op 't Kruys?* R. 't Kruys overtreft de kroonen.

M. *En waerom doch gevlerckt?* R. Ick leer ten Hemel gaen.

M. *Wat leert dees heldre glants?* R. Het donckre hert versmaen.

M. *Wat teugel aen u sy?* R. Ick tem de dolle sinnen.

M. *En waerom hier de Dood?* R. Ick kan den Dood verwinnen.

Religione Finta. Valsche Godsdienst.

Een Vrouwe met een staetigh en langh kleed, sittende in een gulden troon, op een Hydra met seven hoofden, hebbende dese Vrouwe op 't hoofd een gulden kroone vol kostele blinckende steenen, met veele vercierde kleederen van syde en goud: houdende in de rechter hand een goude schaele, alwaer een Slange binnen is. By haer leggen veele luyden, knielende, als of zy haer aenbaeden, oock eenige dood ter aerden: om dat haer valsche leeringen, den Menschen door haere schijn, bevalligh zijn, of dat de waen van des Werrelts gemack haer die doet behaegen: Maer in 't eynde bereyden zy de Helle in 't ander leven, en de ellendigheden hier tegenwoordigh, die haer door een onverwacht oordeel Gods over den halse komen.

Religione of Godsdienst van *S. Lazaro* en *S. Mauritio*.

Een oude Vrouwe, maer van een stout en moedigh opsicht, wesende met een Harnas gewapent op de oude wijze, hebbende op 't hoofd een Helm, alwaer een goude kroon om gemaect is: in plaets van de kam op den Helm, sal vier komen, de locken van 't hoofd sullen nederwaerts hangen tot op de schouderen, toonende een luchtigh en lieflijk wesen, op 't midden van de borst sal zy het groot Kruys van *S. Mauritius* en *Lazarus* hebben. Haer onderkleed sal van root laecken wesen, en daer boven een goude Mantel, die zy mette slincker hand pooght

te ontdekken, om eenen Leprose te hulpe te komen, die by haer leyt, hebbende oock een Boeck in haer rechter hand. Aen haere voeten salse goude brooskens hebben, met eedele steenen geciert, onder haer slincker voet salse tuylbanden, schilden, pijlen, bogen en andere Turxsche wapenen hebben, diese verachtelijck mette voeten treet, vertredende te gelijk te ketterie mette rechter voet. Waer over de ketterie verthoont wort door een yselijcke lelijcke Vrouwe, die van de spiesse die de Religie in de hand heeft, gewond zijnde, een rokige vlam uytgeeft, hebbende de hayren over einde en in 't wilde gespreyt. De borst, de mammen, en een deel van 't lichaem leyt bloot, droogh en verdort, slaende de rechter hand op een toegeslooten boeck, alwaer veele vreeslijcke Slangen uytkomen.

Divinita. Godheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleedt met een vlamme Viers boven op 't hoofd, houdende met haer beyde handen twee blauwe Hemels-klooten, alwaer een vier uytgaet, of zy sal op 't hoofd een vlamme hebben, die in drie gelijcke deelen sal opgaen.

De wittigheyt des kleeds bediet de suyperheyt van 't wesen, datter is in de drie Goddelijcke persoonen. Een ontwerp van de kennisse der heylige Godgeleerde, verthoont door de drie even gelijcke vlammen, om te bewijzen de evengelijckheyt der drie persoonen, of van eene vlam die in drien gedeelt is, oock om te kennen te geven de vereeniging der Naturen, met de onderscheydinge der persoonen.

De witte verwe is besonderlijck de Godheyt eygen, vermits die gemaect wort, sonder menginge van andere verwen, soo is oock in de Godlijcke saecken geen menginge van eenige andere dingen. En daerom, wanneer de Heere *Christus*, op den bergh *Tabor* verheerlijckt was, soo verscheen hy, gekleet zijnde, als in een wolcke.

De twee Hemels-klooten, bedieden de eeuwigheyt, die by de Godheyt is onscheydelijck. En datse dieselve in de slincker en rechter hand houd, bediet, dat de Mensche door de verdiensten *Iesu Christi* en door Godsalige wandeling het eeuwige

leven deelachtigh wort. En dit zy hier mede genoegh, laetende daer van het langer verhael, aen den Godgeleerden.

Pieta. Godvruchtigheyt.

Een poeseligh blanck Maeghdeken van schoon opsicht, met dicke oogen en een verheven neuse, met vleugels aen de schouderen, in 't root gekleed met een viervlamme boven op 't hoofd, houdende de slincker hand voor 't hert, en mette rechter hand keertse een Overvloets Hooren om, dat vol is van verscheyden vruchten, die tot des Menschen onderhoud noodigh zijn.

Zy wort als boven uytgebeeld, om dat de Natuyrkondigers die alsoo beschrijven. In 't rood is zy gekleet, om dat zy een medegesellinne en susterken is van de Liefde, en hier om past haer dese verwe seer wel, gelijk elders op sijn plaets is geseyt.

Zy draeght vleugels, om dat dese onder alle Deughden voornaemlijck geseyt wort te vliegen, want zy vlieght van God nae 't Vaderland, van 't Vaderland totte Ouderen, van de Ouderen gestadigh op ons selve.

De vlamme die zy op 't hoofd heeft, bediet het gemoed dat van de Liefde Gods

ontsteeken is, tot oeffeninge van de Godvruchtigheyt, die uyster natuere vlamt nae Hemelsche dingen.

De slincker hand op 't hert, bediet, dat een Godvruchtigh Man plagh teyckenen te vertoonen van sijne liefde, en dat door levende en eedele wercken, die gedaen worden met een vast en volmaect voornemen, sonder pochinge of begeerte van ydele eere. Derhalven seggen eenige, dat *Virgilius* en andere Poëten, dat om alle schaduwen totte Godsvrucht van *Aeneas* wegh te nemen, hy de meeste wercken van sijne Godvruchtigheit, gepleeght soude hebben, in de duysterheyt van den nacht.

De Overvloets Hooren, bediet, dat men in saecke van Godvruchtigheydt weynigh werckx moet maecken van de Rijckdommen des Werrelts. 't Welck onder andere, met een besondere voordaed in de grootste dierte van onsen tijd betoont heeft binnen *Romen* de Heer *Patritius Patritii*, diewelcke daer over veel meer lof waardigh is, als mijn penne hem kan geven.

Theologia. Godgeleertheyd.

Een Vrouwe met twee ongelijke aengesichten, siende met het jeughdelijkste ten Hemel, met het oudste nae der aerde, sittende op een Hemels klood, of een blauwe ronde bolle vol sterren, houdende haere rechter hand voor de borst, en de slincker uytgestreckt nae der aerde, de slippe van haer kleed ophoudende, alwaer een Radt ter syden staet: 't welck is het eygen Hieroglyphisch beeld in de H. Schriftuyre, van de Theologische kennisse: want gelijckerwijs het Rad de aerde niet raeckt, ten zy alleene met den ommetreck of onderste rondigheyt, hoewel 't sich nochtans beweeght, also moet een oprecht Godgeleerde, sijne sinnen stieren nae de kennisse, doch also, dat hy die slechts, gaende maecke, en niet alles over hoop smijtende, verwarre.

De twee aengesichten waer mede zy nae den Hemel en nae der Aerde siet, bedieden, gelijk *Augustinus* tot *Volusianum* seyt, dat de Godgeleertheyt is gevestight in 't gestadigh opmercken en in 't stantvastigh beminnen van God en van sijn evennaesten, en daerom kan zy tot God niet opwaerts sien, of zy moet oock het oogh nederwaerts op haeren naesten slaen: en dit bediet, dat een Godgeleerde niet van noode heeft, dat hy

soo hoogh stijge met sijn verstand, dat hy met eenen oock niet soude dencken, dat hy een Mensch waere, en dat hy lichtlijck in veel doolingen kan komen te vervallen, en daerom moet hy voorsichtlijck gaen, en met opmercken voor hem sien, hoedaenigh hy Gods Woort-sal uytleggen en verkondigen.

Met een jeughdigh gesicht wort zy gemaelt, ten Hemel siende, want gelijk hooge en wijt afgescheydene dingen nieuwsgierigh zijn en aengenaem: also zijn de aerdsche en nedrige dingen, om datse veel moeylijckheyten en swarigheyt onderworpen zijn, onaengenaem en verdrietigh.

Zy sit op eenen Hemel vol sterren, vermits de Godgeleertheyt haer ruste niet stelt in eenige aerdsche saecken, maer gaet regelrecht streven nae de kennisse Godes, van waer zy daer nae, een regel en richtsnoer krijght van wetenschap en kennisse van alle dingen, die haer licht maeckt, in die dingen, die wy met groote verwonderinge, hier op der aerde, met onse oogen aenschouwen.

De handen voor de borst, drucken de staetigheyt uyt, om dat dese een kennisse aller kennissen is.

De slippe van 't kleet die mette handen opgehouden wort, bediet dat het eene deel van de Godgeleertheydt, sich streckt tot aerdsche, doch noodsaecklijcke dingen, diewelcke daer in bestaen, dat wy onse handelingen oprechtlijck nae de deughd sullen stieren, om de sonden te mijden, om God inwendigh en uytwendigh te eeren, en andere dingen, die daer zijn als een kleet waer onder wy niet doordringen, ten zy de gemoederen van God verlicht zijn.

Godvruchtigheyt der kinderen tegens haere Ouderen.

Een jonge staetlijcke Vrouwe, hebbende met haer rechter hand, haer slincker Mamme gevat, als of zy die wilde uytdrucken en iemant te suygen geven, aen haere voeten sal een Kraeye staen.

De oude Romeynen willende de Godvruchtigheyt van *M. Antonius Pius* uytdrucken, maeckten een Medaglie van *Aeneas*, die sijn Soontjen *Ascanius* aen sijn hand hout, dragende op sijne schouderen sijnen stock-ouden Vader *Anchisen*: Waer van *Virgilius* gedenckt. In een ander Griexsche Medaglie van *Anton. Pius*, is de Goddinne de Godvruchtigheyt, sittende afgemaelt, hebbende een naeck kindeken in den arm, dat zy haer borst verthoont.

Doch is dese tegenwoordige beeldenisse hier toe niet gemaect, maer wy willen alleen uytdrukken de Godvruchtigheyt der Kinderen tegens haere Ouderen, die op de maniere van de Godvruchtige Dochter gestelt is, die haeren Ouden Vader, in de gevangnisse heimlijck (met haere borsten) onderhiel, alwaer hy veroordeelt was te sterven, sulx dat het een yder verboden was hem eenige spijsse toe te brengen: Maer 't selve wierde door den stock-bewaerder ontdeckt, als dat hy noch leefde, door de Godvruchtigheyt van sijn Dochter. Dese trouwe en Godsdienstige daed behaeghde den Burgemeesters *C. Quintio* en *M. Attilio* soo seer, dat zy, boven de misdaed, die zy hem quijt scholden, en dese weldaed ter eeren, eenen Tempel, in plaets van de gevangenis deden bouwen, en heylighden dienselven, de Kinderlijcke Godvruchtigheyt toe. *Sextus Pompejus* en *Solinus* verhalen diergelijcke daed van een slechte Dochter tegens haren Vader

als oock tegens haere Moeder. *Valerius Maximus* verhaelt diergelijcke daeden meer.

Hier en elders is geseyt dat de Oyevaer een Hieroglyphisch beeld is van de Vaderlijke Godsvruchtigheyt: niet te min soo dient ons tegenwoordigh de Kraye voor een beeld van Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder. Want als haer Vaeder of Moeder door d'ouderdom de veeren uytvallen, soo decken haer de kinderen met haer eygen pennen, haer spijsse toebrenghende, waer mede zy worden onderhouden, en wanneer haer Ouders machteloos zijn te vlieden, soo dragen zy dieselve op haere wiecken, en bewegen haer totte vlucht, ten eynde zy haere leeden wat reppen, en tot haer selve mogen komen, gelijk sulx *B. Anglicus* verhaelt. Welck aensien is genomen uyt *Ambrosius*, die den Kraeykens een Godvruchtige Natuyre toeschrijft. Hier door moeten alle ondanckbaere en verbasterde kinderen beschaemt worden, die haere Ouders lastren, schelden en slaen: Daer een Kraeyken, een onvernuytigh beesjen, meer bescheydenheyt en Godvruchtigheyt toont tegens die geene die 't heeft ter Werlt voort gebracht.

Pieta. Godsvruchtigheyt.

Een Vrouwe met een schaele in de rechter hand, en met de slincke elleboge op een kindeken. Ofte een Vrouwe met een kindeken op den arm, en eene voor haere voeten.

Wanneer de Egyptenaers de Godvruchtigheyt wilden uytdrucken, soo maelden zy twee Jongelingen, die te saemen een karre of koetse trocken, ter gedachtnisse van *Bitonides* en *Cleobes* gebroeders, diewelcke uyt groote Godvruchtigheyt, haer eygen Moeder nae den tempel van *Iuno* trocken.

Anders.

Een Vrouwe met een Wieroock vat, en voor haer een Autaer met een Vierkleed rontom, alwaer een vlam ontsteeken is om te offeren.

Cicero seyt dat Godvruchtigh te wesen, anders niet is, als eerbiedigheyt tot God, tot overheden, ouderen, vrienden en 't vaderland.

Pieta. Godvruchtigheyt.

Een Vrouwe die mette slincker hand een Oyevaer hout, hebbende de rechter hand boven een Autaer met een bloedigh swaerd, ter syden staet een Oliphant en een kindeken.

Godvruchtigheyt is de Liefde tot God, tot het Vaederland, totte Kinderen, Vaeder en Moeder: en daerom wort zy met het Jonghsken geschildert.

De Oyevaer bediet het beeld van de Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder, gelijk elders geseyt is. Dat zy het bloote swaerd, boven het Autaer hout, betoont de Godvruchtigheydt diemen behoort te gebruycken tot voorstand van de Religie, alle gevaer te rugge stellende.

Plutarchus verhaelt van den Oliphant: dat seekere Jongens te Romen aen de snuyt van eenen Oliphant stonden, om dienselven te tergen, en hy toornigh wordende, neemt eenen uyt den hoop, als of hy hem wilde in de locht werpen. De Jongens siende

haeren meede-maet in desen nood, krijten en bidden den Oliphant om genaede, die met een sonderlinge Godvruchtigheyt, hem soetjens wederom op der aerde stelt, sonder hem eenigh leet aen te doen, hem genoegende dat hy de stoutigheyt van dese bengels hadde getuchtight, en dat alleen door de vreese.

Impieta. Godloosheyt.

Een lelijcke Vrouwe, wiens oogen zijn verbonden, hebbende Eesels ooren, en in haer rechter hand eenen Haen, in de slincker een tack van een stekelige dooren.

Godloosheyt is eene onmenschlijcke en beestlijcke hartztocht van een opgeblaesen gemoed, strijdigh tegens de eygenschappen der Vromen en der Deughd, wiens aert is de plichten tot de heylige dingen, tot Ouderen, Evennaesten, totte Wetten en tot het Vaederland, te verachten en te verwaerlosen.

Met verbonden oogen en Eesels ooren isse gemaelt, om dat *Horatius Rinaldus* seyt, dat de Godloosheyt somtijts spruyt uyt onwetenthey, diewelcke niet opgehopen noch onderstut wort door de Genaede Godes: Want veele onverlichte Menschen, kunnen door de dicke nevelen der Wereltscher duysternisse, de waerachtige Hemelsche goederen niet lief hebben noch beminnen.

De Haen die zy in de rechter arm hout, is

by den Egyptenaeren voor een beeld van de Godloosheyt gestelt, gelijk *Pierius* verhaelt, overmits dit Dier sijn eygen Moeder verkracht, en dickwijls toont het sich hart en wreed tegens sijnen Vaeder: sulx dat waer de Godloosheyt regeert, daer past de wreetheyd oock wel by, en door dese beteyckenisse is haer een steeckelige Doorne in de hand gegeven, die van de Egyptenaers gestelt wierde, om daer door een Godloos, verkeert en raesend Mensch uyt te beelden, die nae sijne maniere van trots te leven, grootlijx de zeeden van alle anderen, heeft verongelijckt en verdorven: Want dese als dor zijnde, sal veel eerder breecken, als dat zy sich een weynigh soude buygen.

Impieta. Godloosheyt.

Een Vrouwe in koper-roestige verwe gekleet, wreed van gesichte, houdende in de slincker arm een Nijlpeerd, en in de rechter een brandende Fackel, waer mede zy een Pellicaen met haer Iongen in 't nest leggende, op der aerde verbrant.

Godloosheyt is een sonde die tegens de Godsaligheyt strijdigh is, niet alleene tegens de Gerechtigheyt, maer oock tot schaede van het Vaederland, van Vaeder en Moeder en van haer selve. Met koper-roeste verwe wortse gemaelt, wesende dat selve een kenteycken van een quaedaerdige en schaedelijcke natuyre, diewelcke in die geene gevonden wort, die haere handelingh tot schade en verderf van haere weldaegers aenleggen.

In de slincker hand voertse een Nijlpaerd, want als dat Dier tochtigh wort om met sijn Moeder te versaemen, soo dood het sijn eygen Vaeder, die 't hem soeckt te beletten: Alsoo doet oock de Godloose, die om sijne ongebreydelde hertztochten genoegh te doen, brengt sijnen Weldoenders in verderf en ondergangh.

In de rechter hand hout zy een ontsteecken Fackel, verbrandende den Pellicaen: Want de wercken van de Godloose zijn niet anders als verstoringen van liefde en Godsaligheyt, 't welck seer wel door den Pellicaen is uytgedruckt, gelijk wv elders breeder sullen verhaelen.

Impieta e Violenza soggetta alla Giustitia. Godloosheyd en Geweld door de Iustitie of het Recht t'ondergebracht.

Een Hippotamus of een Nijlpaerd, ter aerden nedergeleyt, onder een Scepter daer een Oyevaer boven op staet.

De *Hippotamus* is een Dier, datter in de vloed *Nilus* leeft, gelijk *Plinius* seyt, heeft de rugge, hayren en het briesschen gelijk een Paerd, maer sijn klauwen zijn geklooft, als de Ossen, en de snuyt verheven, en de steert en de tanden krom, gelijk een wild Swijn, is van natuiren Godloos, want om sijn Moeder te verkrachten, soo doot het sijn Vaeder.

De Oyevaer is in 't tegendeel oprecht van gemoed, want hy is Godsdienstigh tegens sijne Ouders, haer in den Ouderdoom te hulpe komende, gelijk *Basilus* en *Plinius* seggen. De verscheyden natuyren van dese twee Dieren, drucken ons voornemen seer wel uyt. *Plutarchus* seyt in sijne uytleggingen, dat de aerdsche Dieren soo tochtigh niet zijn, als die in 't water leven, *Soo ghy*, seyt hy, *de Nijlpaerden by de Oyevaers vergelijckt, soo voeden dese haere Vaeders, maer dese Paerden, om datse met haere Moeders mogen versaemen, dooden dieselve.* Waer over *Suidas*, willende

de Godloosheydt en 't geweld die door 't Recht t'ondergebracht was, vertoonen, seyt datse een Oyevaer op een Scepter, daer een *Hippotamus* onder lagh, plaghten af te beelden. En dat om redenen die boven geseyt zijn.

C l e m e n z a . *Goedertierenthey*t.

Een Vrouwe sittende op een Leeuw, houdende in de slincker hand een Spiesse, en in de rechter een Pijl, als of zy die uytter hand wilde wegh werpen, niet om iemand daer mede te quetsen, gelijk het in de Medaglie van den Keyser *Severus* gevonden wert met dese letteren INDULGENTIA AUGUSTI IN CARTHAG.

De Leeuw is een beeld van Goedertierenthey, want gelijk de Natuyrkondigers seggen, indien de Leeuw een Mensch met geweld overwint en ter aerden werpt, en hy alsdan selve niet gewont is, soo sal hy dien Man gantsch geen hinder doen, maer hem alleen luchtighlijck schudden.

De Pijl, op de manier als wy sullen seg gen, is een teycken van Goedertierenthey, want zy wils niet gebruycken tot achterdeel van die geene die strafwaerdigh zijn. Waer over *Seneca* seght in sijn boeck van de Goedertierenthey: *Goedertierentheyd is een sachtmoedigheyt van een opperhoofd, over een minder; in 't opleggen der straffe.*

Clemenza. Goedertierenthey, Goedaerdigheyt.

Een Vrouwe, die met haere voeten een bergh van Krijghswapenen vertreet, en die mette rechter hand een Olijftack uytreyckt, leunende met den slincker arm op den tronck van dienselven boom, alwaer de *Fasci Consulares* of Burgemeesters roeden aenhangen.

Goedertierenthey is niet anders als een ophoudinge van straffe aen de misdadige, wesende dese een versoetinge van de strengigheyt, maeckende een volmaeckte maniere van Iustitie, of Recht, wesende, voor die in Regieringe gestelt zijn, seer nootwendigh.

Zy leunt aen een tronck van een Olijfboom, om te vertoonen, dat de Goedertierenthey niet anders is, als een neyginge van 't gemoed, totte barmhertigheyt.

Zy reyckt een tack uyt van dieselve plante, om een teycken van Vreede te vertoonen: en de Wapenen ter aerden geworpen, mette Borgemeesters roeden die opgehangen zijn, bedieden, datmen tegen de misdadige geen strengigheyt van Recht wil gebruycken, als men wel konde; Daerom seytmen dat de Goedertierenthey eygentlijk een afaet van God is, over onse sonden. Waerover de geestlijke Poet *Vida* versiert, dat in plaets van *Mercurius*, *Iupiter* de Goedertierenthey sent, die een Dienaeressche sal wesen van 't Ambassaetschap. En *Seneca* druckt in sijn spel *Octavia*, seer wel uyt, 't geene boven geseyt is, seggende:

*'t Is braef te munten uyt by treffelijcke Helden,
Voor 't land te zijn besorgh, te spaeren den geknelden,
Sich speenen van den moord, en doen de gramschap af,
En gunnen 't land de rust, sijn Eeuw den Vreede-staf:
Door dees verheven Deugd, so klimtmen nae de Wolcken,
En hier door is de Held Augustus van de Volcken,
Als Vaeder van het Rijck, voor eenen God gekroont,
Wiens Sterre, t'zijnder eer, de Kerck en Hemel toont.*

Clemenza & moderatione. Goedertierenthey en Tucht.

Een Vrouwe die mette slincker hand een Lauwertack hout, en in d'ander hand een stock, diese wat verre van haer hout.

Goedertierenthey is een deghd, die den Mensche tot medelijden beweeght, en die vaerdigh is om quijt te schelden, en gereet om iemant te helpen.

Zy wort sittende gemaelt, om de sachtmoedigheyt en ruste te vertoonen.

De stock vertoont, datse kan en niet wil strengigheyt gebruycken, oversulx kan men wel seggen, speelende op den tegenwoordigen Pauslijcken stoel, Laet vaeren duysent *Severi* of strenge, tegen een *Clemens* of goedertierene Paus. Men soude oock met *Ovidius* mogen seggen:

*Daer is geen beter Prins gematight van verstand,
Als d'onse, die sijn macht, nae 't recht, hout in den band.*

De Lauwer-tack vertoont, dat die geene, die de Goden hadden vertoorent, hier mede wierden gesuyvert.

C l e m e n z a . *Goedertierenthey.*

Een Vrouwe die mette slincker een Proces oft Rechtspleyt hout, dat zy mette rechter in stucken scheurt of met een penne doorschrabt, en onder haere voeten salse eenige boecken hebben.

B e n i g n i t a . *Goedertierenthey, Goedaerdighey.*

Een schoone jonge lachende Vrouwe met een braef verciersel en blonde hoofdhayren met een goude kroone en een Sonne op 't hoofd, en een luchtigh gouden kleed, met een opper-rock, die met purper geboort is, alwaer drie silvere wassende Maenen op staen: Zy sal nae de rechter hand gekeert, sich wat buygen, mette armen open, en sal in de rechter een tack van een Pijnappel houden, schijnende ofse in een goude Zeetel wierde opgelicht, ter syden staet een Elephant.

De Goedertierenthey is niet anders, voor soo veele men uyt de leeringe van *Aristoteles* kan bemercken, als een natuyrlijke genegenthey van een doorluchtigh persoon,

om teyckenen te vertoonen, dat hy de eere groot acht, die hem van slechter personen, als hy is, wort aengedaen. En dit is een eygen deughd van groote Mannen voor soo veel zy grootmoedigh zijn. En de grootmoedigheyt wil niet anders uytdrucken als een Man die in glans en cieraet van een volmaeckte deughd uytblinckt. En gelijk het swaer is, grootmoedigh te zijn, om datmen alle goede hoedaenigheden daer toe van noode heeft, alsoo eedel is 't oock goedertieren te zijn. De genegentheden van een grootmoedigh Man zijn vierderleye, welcke genegentheden wy die dingen moeten noemen, die geen verkiesinge hebben: Als Weldadigheyt, Heerlijckheyt, Sachtmoedigheyt en Goedertierenthey; waer toe alle andere moeten werden gebracht. Want een grootmoedigh Man acht sich selve niet hoogh, noch hy veracht niet, als eene die noch vreest noch hoopt: Voor soo veele hy niet veracht, is hy goeddaedigh, voor soo veele hy sich kleyn acht, is hy heerlijk, voor soo veele hy niet vreest, is hy sachtsinnigh, voor soo veele hy niet hoopt, is hy goedertieren. En om dat de Goedertierenthey haer ooghwit sonder middel uyt haer self heeft op de eere en om te eeren, soo kan men seggen, dat de Goedertierenthey de alderwaerdste hertzocht is, die in een grootmoedigh Vorst kan komen. En dit is nae de leeringe van *Aristoteles* in 't II boex XX cap. daer hy seyt, *dat hoogheyt in een Man niet anders is als een seeckere aengenaeme en eedele staetigheyt*. En hier door ontdeekt sich dese deugd sonderlinge in de doorluchtigste Vrouwe *Magdalena Strozzi*, die gehoulijckt is aen 't heerlijcke Huys van den Marckgraef *Salviati*, die my oock bewogen heeft in dese besondere beeldnisse, daer van gewagh te maken, die onder veele uytblinckentheden, die haer 't Vaderland geluckigh maeckt, het doorluchte Huys van hare voortteelders, die seer deughdigh geweest zijn, oock in dese goedertierenthey uytmunt, datse de eerbiedigheyt van slechter personen met een vrolijk gemoed aenneemt: en datse door hare Goedertierenthey meer uytrecht, als andere met haere grootsheyt: derhalven maghmen van haer wel schrijven, 't geene *Claudianus* schrijft over 't Burgemeesterschap *Manlii*:

*Hy drijft met rust sijn heerschappy,
Daer dwingeland leyt in de ly.*

De drie Maenen, die rontom den boord van den Opper-rock staen, vertoonen het waepen van het doorluchtigh Huys van de *Strozzi*, waer op sonderlinge het beeld van de Goedertierenthey past: Want gelijk het licht van de Maene, niet anders is als het selve licht van de Sonne, alsoo heeft oock de Goedertierentheydt geen ander licht, als het selve van de grootmoedigheyt, zijnde de Sonne van de Deughd, gelijk wy hebben verstoont: en daerom wort de beeldnisse van de Sonne op 't hoofd van dese beeldnisse gesien, te weeten in de opperste plaetse en in de eedelste zeetel van 't verstand, waer van daen de verstandelijcke krachten en de sinlijcke of bevindelijcke Orgelen worden getrocken, en waer in de zeedelijcke sich grondvesten.

Het getal van drie Maenen, bediet de Volmaecktheydt van dese uytsteeckende Deughd: Want het getal van dryen, bediet altijd volmaecktheyt, gelijk *Aristoteles* 't selve verhaelt, en is het eerste oneffen getal, en het begin van de ongelijckheydt, waer mede de Heydenen seyden, dat God was te versoenen, gelijk *Virgilius* seyt, *Numero*

Deus impare gaudet, dat is, de Goden verheugen sich in oneffen getal.

En de Pythagoristen seyden, dat het drie mael drie, waer in het twee begrepen is, was van ongelooflijcker macht. Waer mede *Plato* oock overeen stemt, seggende dat de ziele van het getal van drie, drie mael verdubbelt, haere oorsprongh hadde: en oock self de Maene, wort van de Poëten drie-vormigh genoemt, gelijk men by *Ausonium* in sijn boexken *Griphus* kan lesen, waerom hy van dit drie-tal verhael doet. Ick sal niet naelaeten te seggen dat dese Maenen nae de rechter hand zijn gekeert, dat is ten Oosten, 't welck een teycken is, dat de Maene aen 't wassen is, volgende de Sonne: alsoo wast mede het doorluchtigh Huys van *Strozzi*, volgende den glans van de grootmoedigheyt, in de eere gestaedigh aen. Als mede in den glans van den goeden naeme, door dieselve Goedertierentheydt. En de Maene wort oock *Lucina* van de Oude geheeten, om datse het licht brengt aen de nieuwgebooren kinderkens, en dat zy als Vroetwif, dieselve voor den dagh brengt, wesende goedertieren, en een vochte Planeeet, komende den Vroukens, door haer instortinge, in 't baeren te hulpe, gelijk *Horatius* seyt. En van de Maene kan men seggen datse goedertieren is, want zy licht in de duysterheyt van de nacht, zy verseeckert en moedight den armen wandelaers, en den Harderkens op de wacht van haere kudde: En daerom is zy van den Ouden een geleytster en helpster genaemt. En de Egyptenaers beelden haer, Hierogliphischer wyse, in, dat dese twee Planeten, als *Sonne* en *Maene*, waeren de Elementen of beginselen van alle dingen, als die door haere eygene kracht baerden, onderhielden, en alle benedenste dingen geduyrigh maeckten: Boven dat, dat oock onse leven door haere bestieringe wierde beleyt, en door de vochtigheyt des eenen, en de warmte des anderen, onderhouden.

Ieughdigh, vrolijck, lachende, luchtigh en beleeft isse gemaelt, om datter geen dingh aengenaemer noch lieflijcker is, als de Goedertierentheydt. Waer over *Terentius* seght, *Ick hebt metter daet bevonden, datter niet beters voor den Mensche is als goedertierentheydt.* Daerom is zy oock heerlijck gekleedt en met goud gekroont, als die soodanige heerschappye, gelijk de Godertierentheydt is, wel past: en het neygen van de voeten, en 't buygen van 't hoofd, als mede de open armen, zijn in den Princen teyckens van grooter Goedertierentheydt, verre afgescheyden van de grootsheyt des gemoeds en der straffigheyt.

De tack met Pijnappels houtse, om dat dese boom een beeld is van de goedaerdigheyt, want alhoewel dese boom hoogh is en een breede schadu maeckt, soo isse nochtans geene plante, die daer onder staet, schaedelijck, maer yder tiert en bloeyter vrolijck. Want zy is tegen een yder goedertieren, gelijk de Filosooph *Theophrastus* verhaelt lib. 3, c. 15, van de Planten, daer hy seyt, *Men hout dat de Pijnboom daerom tegen een yder goedaerdigh is, om datse een slechte wortel heeft en hoogh is. Daer wort Myrthe en Laurier onder gesaeyt, en watter onder staet wort van haer Wortel niet belet, dat de kruyden sich niet vrylijck souden vermeerderen. Waer by men kan verstaen, dat de Wortel even wel meer hinderlijck is als de schadu: Want alsoo de Pijnboom een breede schadu maeckt, en de Wortels hier en daer hooger uytsteecken, soo weygertse nochtans niet, naer haere maete, andere in haer geselschap aen te nemen.* Waer uyt is aen te mercken, dat de eedle Pijnboom, met een hooge slechte wortel, seer goedertieren onder haere schadu, de slechte kruyden en planten ontfanght, gelijk oock de andere boomen van een hooge wortel doen, die oock niet weygeren mindere planten in haer geselschap te hebben: 't welck ons tot een beeld sal verstrecken, dat een eedel Persoon van een hooge wortel, dat is van

hooger stam en afkomst, onder de schadu van sijne bescherminge moet aennemen, oock andere, die minder van staet zijn, en dat met alle Goedertierenthey, en dat hy haer eenig deel geve, soo in sijne vriendschap als geselschap: En dat doen geen verachte persoonen, die uyten dreck zijn opgeklimmen, alhoewel die door de fortuyne zijn verheven: Maer dese blijven, in 't gemeen, plomperts, en als dobbelde en geen eenvoudige Menschen, gebruyckende veel liever, tegen andere Menschen, haere quaedaerdigheyt als Goedertierenthey.

De Elephant, een eedel Dier en grooter als eenigh ander, sullen wy stellen voor de Goedertierentheydt van Princen en groote Heeren; van wiens Goedertierenthey

Aristoteles getuyght, dat de Oliphant boven alle andere Dieren het sachtmoedighste en goedighste is. *B. Anglicus* seght, dat de Oliphanten uytter natuyren goedertieren zijn, om datse geen galle hebben. Maer wy seggen dat de Elephant daerom niet goedertieren is, om dat hy geen galle heeft, aengesien de Cameel oock geene heeft, nochtans heeft dieselve sulcke eedele goedertierentheyd niet als de Elephanten. Want de Natuyre heeft dieselve met een seecker licht van een wijs verstand en sinnen begaeft, die bynae Menschlijck zijn. *Dit Dier sal nimmermeer, iemant die in de Woestijne, van den wegh is afgedwaelt, verschricken, met sijn vreeslijck gesicht, maer keert sich seer aerdigh wat van verre van den wegh af, en om den Wandelaer moet te geven, bewijst hy dien alle beleeftheyt en sachtmoedigheyt, en gaet hem al soetjens op den wegh voor, hem dienselven wijsende: gelijk Barth. Anglicus en Plinius verhaelen.* 't Welck voorwaer in der waerheyt een goedertierene en vreemde daed, in een Dier is, 't welck macht hebbende om te beschaedigen, nochtans niet wil, maer veel liever wil helpen en vorderlijck zijn. Van deses Diers eedele en vriendelijcke aert, mogen haer mede dese Heeren toepassen, diewelcke gedreven zijnde, door haere ingeborene vriendelijcke Natuyre, haere Onderdaenen en Dienaers beschermen, en haer geleyden in den wegh van 't gelucksaligh genoegen, haer te hulpe komende in haere uysterste behoeftheden. *Want een eerbaer Prins heeft dit ooghwit, dat hy sijne onderdaenen geluckigh maecke, seyde Antipater.* En boven dat, sullen de eerbaere en goedaerdige Princen en Heeren om te meer gevreest en geeert te wesen, haer voegen om een yder te hooren spreekken, en de minste gehoor te geven: 't welck oock de dapperste Princen hebben gedaen, naelaetende van haer, een goed lof aen den naekomelingen. *Alexander Severus* was streng van Naeme, doch vriendlijck van aert, en dat tegens die geene die 't niet dorsten wagen om iets van hem te begeeren: En roepende dieselve tot hem, seyde haer, *Waerom begeerdy niet? Meendy mogelijk dat ick u schuldenaer blijve? eyscht doch, op dat ghy over my niet hebt te klagen.* Want *Alexander* verstont, dat een Prins gehouden was goedertieren gehoor te geven, en onderstand te doen aen geringe en mindere persoonen: en daerom vertoonde hy sich vriendlijck, vraegende watse begeerden, ten eynde hy haer niet soude schuldigh blijven. En om dat dese Keyser een Heyden was, soo worden hier door beschaemt die harthoofdige en stuyrse Heeren, die haere Onderdaenen gehoor weygeren, en soo haest zy dieselve maer eerst aanspreekken, soo verjaegen zy dieselve, en dat tot smaet van haere persoonen, van haer wegh, en verschricken die door haere strenge en bittere gebeerden. Laet ons een voorbeeld nemen van *Titus* de Soone van *Vespasianus*, diewelcke sich altijd vriendlijck tegens 't Volck heeft vertoont, alsoo dat hy oock door dese goedaerdigheyt genaemt wierde *De Liefde en de geneughte van het Menschlijck geslachte*. Noyt liet hy iemant ongetroost van hem gaen: Waer over hy oock van sijne besondere Vrienden aengesproken wierde van dat hy meer beloofde als hy koste houden: daer op hy antwoorde, *dat het niet betaemde, dat iemant, als hy den Prince hadde gesproken, daer van treurig behoorde wegh te gaen.* *Suetonius* voeghter noch by, dat hy in alle voorvallen het Volck met soodanige vriendlijckheyt en aengenaemheyt bejegende, dat hy oock de feesten van de Swaerdvechters, niet nae zijn, maer nae der omstanders goetduncken toestelde. En nimmermeer weygerde hy iets aen die geene, die 't van hem versochten: haer daer by vraegende, of zy oock meer begeerden? En sittende aen 't avondmael, schoot hem eens in 't gedachte, van dat hy dien dagh sijn gewoonlijcke Goedertierentheyd niet hadde gebruyckt, soo borst hy uyt met dese gedenckwaerdige spreucke: *Vrienden! desen dagh hebben wy*

verlooren. Achtende dat dit des Princen schuldige plicht was sich dagelijx in de Goedertierentheyte te oefnen. Niet min goedaerdigh is geweest de Keyser *Marcus Aurelius*, waer van *Herodianus* schrijft, dat hy aen ygelijck, die wilde, en hem tegen quam, vriendelijck de hand gaf, en wilde oock niet lijden, dat sijn lijfwacht, iemand soude verhinderen, by hem te komen. Dit zijn Princen, die in haer leven bemint, en nae haer dood geroemt worden, die de Volckeren, door haere Goedertierentheyte, tot willige slaven maecken. En voorwaer soo een Heer alleen, vier dagen soude mogen regeeren, soo behoorde hy hem een gedachtenisse van sijne goedertierentheyte nae te laeten, want sijn heer-

schappye sal ras vergaen, maer sijne deughd sal eeuwigh geduyren: Een waerdige spreucke voorwaer, van dien grootmoedigen Prince, *Philippus van Macedonien*, Vaeder van *Alexander de Groote*, daer hy seyt: *Ick wil veel liever lange tijd goedertieren, als een korte tijd, Heere genaemt werden.* Waer uyt aengemerckt kan werden de beleefde ziele van dese onverwinnelijcke en goedaerdige Princen, als mede de eedele Natuyre van den Oliphant, het grootste Dier van allen, dat met sulcke Goedertierenthey is begaeft: Hier uyt besluyt ick dan, hoe een Persoon eedelder en grooter is, hoe dat hy beleefder en vriendelijcker behoort te wesen, en 't welck het aldermeeste is, behoort hy sich te voegen nae de goedaerdige natuyre Godes, wiens eygenschap het is, Goedertieren te wesen: Want daer niemant is, die sijne Goedertierenthey in 't uytdeelen, van sijne goederen, gelijk hy dagelijx doet over alle sijne schepselen, meer in 't werck stelt: Also kan oock een Heer of Prins voor soo veele de sterflijcke aert belangt, de Goddelijcke Natuyre in geenen deele naerder komen, als door Goedertierenthey. En 't is buyten twijfel, of God bemint meerder eenen goedaerdigen, als een hovaerdigen Heere, jae hy haet den opgeblaesenen: gelijk *Plutarchus* klaerlijck, in sijnen onwetenden Prince, getuyght, seggende, dat gelijk God in den Hemel gestelt heeft de *Sonne* en de *Maene*, als teyckenen van sijnen glans, alsoo is oock het beeld en het licht van een Prince in de Republique, die een rechtvaerdigh en oprecht gemoed draeght, en geen blixem of drietand, gelijk eenige plachten te doen, om alsoo vreeslijcker en hooger te schijnen, als zy zijn. Dese mishaege God, die zijn donder, blixem en straelen willen nae aepen. Maer daer en tegen behaegen dese den Heere, die sijne deughd nae volgen, en haer soecken, hem gelijk te stellen in de eerbaerhey, zeedighey en Goedertierenthey: en haer meer en meer verhoogende, maeckt hy haer deelachtigh, van sijne billijckhey, gerechtighey, waerhey, sachtmoedighey en Goedertierenthey: door welcke Deughden, zy dan, als de *Sonne* en *Maene* sullen uytblincken, niet soo seer by de Menschen, als by God, diewelcke een Vaeder is van alle Goedertierenthey.

Benignita. Goedertierenthey.

Een Vrouwe met een blaeu kleed vol goude sterren, druckende de borsten met beyde handen, waer uyt veel melx vloeyt, 't welck verscheyden Dieren drincken, aen de slincker syde staet een Autaer met een brandend Vier.

De Goedertierentheyte verschilt niet veele van de gespraecksamheyt, goetdaedigheyt en beleeftheyt, en voornaemlijck wordtse geoesent tegens de Onderdaenen. En 't is een Medelijden datmen heeft door de Reeden, om de Wetten sonder eenige hardigheyt uyt te leggen. En is by nae 't geene de Griecken *Επιεκεια* noemen, dat is een vriendelijcke en goedertierene uytlegginge der Wetten.

Zy heeft een blaeu kleed vol sterren, nae de gelijknisse van den Hemel, die welcke, hoe meer zy van sterren is uytgespreyt en verciert, te meer seytmen datse ons toegedaen en gunstigh is, gelijkmen oock een Man goedaerdigh noemt, die met een vriendelijck gesicht sijne groetenisse aen andere doet, sonder te sien op profijt of werlt-

lijcke vergeldinge, maer voert het uyt door een meedogende Rechtvaerdigheyt.

Zy druckt melck uyt haere borsten, daer veele Dieren van drincken: want het is te gelijk een werck van Goeddadigheyt en Liefde, datmen vriendlijck mededeelt, het geene de Nature heeft gegeven, nae de spreucke *Pauli, de Liefde is weldaedigh*. Hier door wort vertoont, dat om Goedertierentheyte tegens d'Onderdaenen te oefenen, gelijk geseyt is, soo moetmen de hardigheyt van 't Recht of de Iustitie te rugge setten, nae 't getuyghnis van *Papinianus* de Rechtsgeleerde: Wesende de Goeddaedigheyt een Medegesellinne van 't Recht, gelijk *Cicero* seyt, daerom behoorende beyde omhelst en gepresen te zijn. 't Welck *Plutarchus* oock bevestigt, seggende: *Wie de Goeddadigheyt niet prijst, die heeft voorwaer een staelen of diamanten hert in 't lijf*.

Het Autaer met het Vier, bediet, datmen de Goeddadigheyt sal gebruycken uyt oorsaecke van Godsdienst, die insonderheyt met offerhanden gepleeght wort, of ten minsten niet sonder dieselve, sulx datmen soude in gevaer komen, alsse wierde opgehouden of de Gerechtigheyt verhindert, om alsoo God selve nae te volgen, diewelcke te gelijk is Rechtvaerdigh en Goedertieren.

Evento buono. Goede uytkomst.

Een vrolijck Ionghman, rijcklijck gekleet, hebbende in de rechter hand een schaele, en in d'ander een Maenkops bolle, met een bossel kooren.

Dese goede uytkomst hebben de Romeynen van ouds aldus uytgehouden gehat in 't Capitolium, als mede die van de goede Fortuyne, even als de hoogste gelucksaligheyt van een goede uytkomst, in alle dingen. Hier om wierde hy op dese maniere afgemaelt, willende door de schaele en door de kooren ayren te verstaen geven, de leckerheyt van kost en dranck, en door de Ionckheyt, de goederen van 't gemoed; door 't vrolijck opsicht, de Wellustigheden, die 't lichaem des Menschen verheughden en vrolijck maeckten. Door 't eedele kleet, de goederen van de Fortuyne, sonder de welke de goede uytkomst naeckt en bloot blijvende, zy lichtlijck haer aert en naeme verandert. De Maenkop wort voor den slaep en voor de ruste genomen, waer onder sich de goede uytkomst dekt en aenwast.

Bonta. Goedigheyt.

Een schoone Vrouwe, in 't goud gekleed, met een krans van Ruyte op 't hoofd, hebbende de oogen ten hemel gekeert, houdende in de armen een Pellicaen met haer Iongen, en ter syden is een groen boomken op de kant van een Waeterstroom.

Goedigheyt in den Mensche, is een t'saemenvoeginge van goede deelen, als van getrouwigheyt, waerachtigheyt, oprechtigheit, vromigheyt en lijdsaemheyt.

Schoon wortse gemaelt, om dat de Goedigheyt gekent wort door hare schoonheyt, overmits 't gemoed de kennisse krijght door de sinnen. Het *goude kleet* beteyckent goedheyt, alsoo 't goud het uytmuntenste is van alle metallē. *Horatius* seyt de *gulden Middelmanet*, en daer uyt vloeyt de goedheyt in alle dingen. De *Boom* by den *Waeterstroom* is 't geene *David* in sijnen I Psalm seght, dat die de Wet volght, sal gelijk zijn eenen boom, staende aen een klaere waeterstroom, also daer geen ander Goedheyt is, als die sich voeght nae

den wille Godes, en derhalven wort de Pellicaen hier by geset, vermits dieselve uyt loutere goedheyt, hare eygen borst oppickt, om haere longen in haere nootwendigheyt te voeden, gelijk sulx verscheyden oude en nieuwe Schrijvers verhaelen. En de *Waeterstroom* is een eygen beeld van Goedigheyt. *Sy staet met haere oogen ten Hemel opgeslagen*, als wesende besigh met heylige overwegingen, om te verjagen de vuyle gedachten, waer mede zy staedigh heeft te strijden. Daerom worter de *Krans van Ruyte* by gedaen, om dat dit kruyd de quaede geesten verdrijft, en de Minne lusten vermindert. Waer door openbaer is, dat de Goedigheyt al haer eygen liefde en voordeel laet vaeren, die de Goedigheyt plagh te verstooren, en de goede overeenstemminge van desen sang te verbreken diewelcke andersins overeenkomt mette lieflijke melodye van alle andere deugden.

Benevolenza o Affettione. Goedwilligheyt of Genegentheyt.

Een bedaeghde Vrouwe, met vleugels, en in 't groen gekleet, houdende met beyde handen een Henneken, en voor haere voeten sal een Egedisse staen, die het hoofd verheven hout, als of zy over het been van dese Vrouwe wilde springen.

Goed willigheyt of de goede Genegentheyt, is genoegh de Vriendschap gelijk, maer daerom isse de Vriendschap niet. Want de Goedwilligheyt, door seeckere Genegentheyt, die zy in ons, als in een oogenblick baert, maect, dat men op eene tijd meer genegen is, tot d'eene Mensch als tot den anderen. 't Welck wy speuren als wanneer slechts twee hand tegens hand vechten of speelen, sonder datmen de persoonen te vooren heeft gekent. 't Selve gebeurt niet in de Vriendschap, want dieselve kan noch behoort niet verborgen te zijn. Bedaeghd wort zy gemaelt, overmits de Goedwilligheyt niet moet wesen als der Iongelingen, maer met bestandigheyt en vastigheyt, gelijk *Cicero* verhaelt. Gevleugelt is zy gemaelt, om dat de Genegentheyt op staende voet, sonder eenigen ommegang, voortkomt en haer beginsel in ons neemt. Met groen wortse gekleet, om dat de Goedwilligheyt uyt haere aert, een teycken is van vrolijkheyt, en daerom wortse met een blygeestigh en lacchend gesicht afgemaelt, geheel afgescheyden zijnde van Haet en Nijd, als twee tegenstrijdige deelen. Zy hout met beyde handen, aerdighlijck een Henneken, en op der aerd een Hagedisse, om dat beyde dese Dieren (door een verborgen instortinge uyer natuyre) teyckens zijn van de Goedwilligheyt. *Pierius* seyt in 't XXIV boeck van sijn Hierogliph. dat by het Henneken verstaen wort een goedwilligh en bemind Man, nae dien men bevint, datter geen ander Vogel, totten Mensche, meerder treck en genegentheyt heeft. Van de Hagedis weetmen door 't algemeene geruchte, dat hy tot den Mensche is goedaerdigh: En 't is bekend dat hy den Mensche beschermt tegens de listige laegen der Slangen, wanneer hy in 't veld slaept. De vertooninge dat de Hagedis op het been springt, en naedert de eedelste deelen van de beeldenisse, is om uyt te drucken, 't geen de Filosooph in de Zeedekunst segt, *dat de Goedwilligheyt van twee, metter tijd een waerachtige en volmaeckte vriendschap wort.*

Ira. Gramschap, Toorn.

Een jonge Vrouwe, ros van verwe en duyster van gesicht: en om dat dit past totte

hoedanigheyt van toornige Menschen, gelijk *Aristoteles* in sijn VI en IX cap. van sijn Physiogn. verhaelt, soo sal zy met breede schouders, opgeblasen kaecken, vierige roode oogen, een rond voorhoofd, en een scherpe neuse met wijde gaeten geschildert zijn, soo men 't kan te passe brengen. Zijnde op haeren Helm gewapent met een Beyre kop, die vier en roock uytspouwt, houdende in de rechter hand een bloot sweerd, en in de slincker een brandende toortse, heel in 't root gekleet.

De Gramschap wort jongh gemaelt, want *Aristoteles* seght, dat de Iongelingen haest tot Toorn en Gramschap kunnen werden verweckt, en zijn oock vaerdigh om haeren toornigen aenval uyt te voeren, waer van zy dickwijls overwonnen werden. Maer om datse eergierigh zijn, soo kunnen zy niet lijden, datse werden veracht, waerover zy bitterlijck sullen treuren alsse bevinden datse worden gelastert.

Het Beyre hoofd staet op sijnen Helm, om dat dit Dier, boven maeten, tot Gramschap is genegen, waer uyt dit spreekwoort voortkomt, *Fumantem ursi nasum ne tetigeris*, dat is, *Raect den roockigen neuse van den Beyr niet aen*. Als zijnde vol roock en vier, dat daer by geschildert wort, om dat de Gramschap een ontsteltnisse van 't gemoed is.

De bloote Deegen bediet, dat de Gramschap de hand haestigh aen 't geweer slaet, om sich te wrecken.

Door de ontsteeken Fackel wort het hert van den toornigen Mensch verstaen, 't welck gestadigh aen, verbrant en verteert wort.

De opgeblasen kaecken bedieden, dat de Gramschap sich dickwijls ontstelt, en 't licchaem verandert door de opsiedinge van 't bloet, die oock de oogen, als vier, doet ontsteeken.

Ira. Gramschap, Toorn.

Een Vrouwe in 't rood gekleed, met swart gekoort, zijnde blind, schuymbeckende, hebbende tot een ciersel op 't hoofd, een kop van een *Rinoceros*, en ter syden een *Cinocephalus*.

Statius beschrijvende 't huys van *Mars* in 't land van Thracien, seyt onder veele andere, dat de Gramschap root was. Want zy komt door 't ontstellen van 't bloed, en verweckt altijd wraecke, tot schaede en ondergangh van andere luyden, en daerom is zy met swart gekoort.

De *Rinoceros* is een Dier dat seer traegh is tot Gramschap, en moet langh getergh zijn, maer als 't vergramt is, is 't wreeder als eenige andere dieren. En als de Egyptenaers de *Gramschap* wilden uytbeelden, soo maelden zy een *Cinocephalus*, zijnde het gramste Dier van allen.

Blind en schuymbeckende isse vertoont, om dat de Mensch, die van de Gramschap overheert is, het licht van de reeden verliest, soeckende met woorden en wercken een ander te beschadigen. Waer van dese Dichten zijn gemaect:

*Gramschap is een wreed bewegen,
Die de ziele maeckt verlegen,
En met donckre mist bedeckt:
Die het hert doet bitter sieden,
En voert in den dood die lieden,
Als 't schuym op haer lippen treckt.
Die de borst vol vlam ontsteeken,*

*Drijst tot wraeck en boose treecken,
En verblind dat eel verstand:
Dat in onbedachte stoutheyd,
Vol gevaer en vol benoutheyd,
Werpt Gods goedheyt van der hand.
En stort soo d'ellende ziele,
In een doodelijck vernielen,
Dat zy is van God berooft.
Soo dat zy Gods gunst verduystert,
't Recht en al de Reeden kluystert,
En haer schoone glants verdooft.*

Petrarcha singht:

*Toorn is korte Raesernye,
Soose strax niet wort gestut,
Anders baertse dollerye,
Die sijn Meester graeft een put.*

Generosita. Groot- of Eedelmoedigheyt.

Een seer schoone Jonge Dochter, daer alle deelen des lichaems met dese schoonheyt overeen komen. Zy sal blonde en gekrulde hoofdhayren hebben, en soo schoon datse den sienders verwonderingh aen brengen. Zy sal in goud gekleet zijn, doch de rechter arm naeckt, die zy om hoogh hout, alwaer zy in de hand goude keetenen en eedelgesteenten hout, met meer dingen van

grooter waerdye, met bewijs of zy iemant wat wilde vereeren, houdende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe.

De Groot- of Eedelmoedigheyt wordt Iongh gemaect, om dat *Aristoteles* in 't II boeck van sijne Rhetor. seyt, dat in den Iongelingen het groot gemoed meerder uytblinckt, en dit is een saecke van een Eedelmoedigh en Grootmoedigh Man, dat hy geacht wort om groote dingen uyt te voeren.

Zy wort schoon gemaelt, dat alle deelen des lichaems met haere schoonheyt overeen komen, want de Eedelmoedigheyt heeft niet alleene haer ooghwit datse verre van alle lelijkheyt en schande sal zijn afgescheiden, maer oock om datse alle deughden in sich bevat, die haer, boven maeten, schoon maecken. Waer over *Plutarchus* seyt: *'t Betaemt een Eedelmoedigh Man, dat hy de overwinninge door eerlijcke wegen soecke, en de schandlijcke niet aensie.*

De blonde, schoone en gekrulde hoofdhayren, dieder verwonderinge aenbrengen, vertoonen, dat de Eedelmoedigheyt geen snoode noch vuyle gedachten heeft, maer eedele en hooge, om daer mede dingen uyt te voeren, die met sijne moedigheyt overeen komen.

Het gulde kleet bediet de Eedelheyt, die in dese groote Deughd bestaet, want gelijk het goud, uyt sijn aert altijt eedel is, soo ontaert de Eedelmoedigheyt oock niet een stip van haere grootheyt en eedelheyt, en dit seyt de Philosoph mede, *dit is Eedelmoedigh dat van haere natuyre niet ontaert.* De naeckte rechter arm, die zy om hoogh hout, en daer zy in de hand veele kostelheden heeft, als of zy iemant wat wilde vereeren, druckt uyt, dat de Eedelmoedigheyt sich selve berooft van alle voordeel. Waer over *Augustinus* seyt, *de mildaedigheyt is een seeckere hertzocht des gemoeds, dieder doet en toestemt, datmen milde belooningen uytdeelt, sonder hoope van wedervergeldinge.* En *Horatius* seyt in sijn VII Ode l. IV. *Al wat ghy een Vriend sult hebben gegeven, dat hebt ghy u gemoed gegeven.* Alwaer wy dan klaerlijck sien, dat de wercken van dese eedele Deughd, zijn doorluchtigh, om dat zy een groot en mild herte heeft, welcke mildigheyt zy met het uytreycken van geschencken, wil uytdrucken.

Dat zy den slincker hand op des Leeuws hoofd hout, verthoont, gelijk *Plinius* en *Pierius* verhaelen, dat dit Dier, onder alle viervoetige, over sijne eedelheyt en grootmoedigheyt, aldermeest is te verwonderen, want het vreest niet, voor 't geene hem soude mogen ontmoeten, en van gelijcken soo verthoont het, als een onverwonnene en grootmoedige, alhoewel hy sich stelt om te wijcken, altijt het gesicht, aen die hem soude geweld doen. *Bernardus* seyt in sijne brieven, *dit is geene dapperheyt, soo 't gemoed, self onder de swaerwichtigheyt der rampspoeden, niet aenwast.* Waer uyt wy dan sullen besluyten, dat de Eedelmoedigheyt een heerlijck weesen in den Mensch is, en dat door de eygen deughd en dapperheyt van sich selve en niet van andere.

Generosita. Grootmoedigheyt, Eedelheyt, Aen sijn doorluchtige Hoogheyt Carel Emanuel Hertogh van Savoyen.

Een seer schoone Ionge Dochter, die neffens hare schoonheyt seer wel gemaect van leeden is, hebbende blonde hayren die achter neergestreelt zijn, op een aerdige maniere, wesende Konincklijck gekleet, met een kroone op 't hoofd, hebbende de

rechter hand uytgestreckt en naeckt, waer in dat een gulden keeten hanght met eedelgesteenten, en andere kostlijcke dingen, als of zy dieselve iemand wilde vereeren, leggende haer slincker hand op des Leeuws kop, die ter syden staet.

De Grootmoedigheydt wort Iongh gemaelt, vermits *Aristoteles* seght, dat in de jonge luyden de Moedigheyt meest uytblinckt, waer door zy geoordeelt werden om groote dingen te doen, die zy daer nae oock grootmoedigh uytvoeren. 't Welck de Paus *Ioannes* bevestigt, *Nae dat een yder eedel of grootmoedigh van herten is, soo veel is hy te eergieriger: waer toe hy oock door de natuyre wort wegh genomen.* En *Ovidius* tot *Livium* geeft de Ieughd den eygen bynaem van Grootmoedigh:

*De Ieughd, vol moeds, den strijd begint:
Met kloeckheyt hy den last verwint.*

Schoon van gesicht wort zy verthoont, om dat de Eedelhoedigheyt tot haer wit heeft niet alleen heerlijcke daeden uyt te voeren, die uyt een eedel en geciert gemoed heerkomen, maer oock om van sich te verjaegen alle vuyligheyt, snootheyt en gebreken: en daerom past haer de uyerlijcke schoonheyt seer wel, en 't is gemeenlijck een klaer teec-

ken, dat het uytwendige met het inwendige over een kome, gelijk sulx *Ambrosius* seyt, *de gestaltenisse des lichaems is een beeldenisse des gemoeds, en een voorstel van de vromigheyt*. En *Seneca* seght in sijn XXXVII sendbrief: *De Eedelheyt des gemoeds is de Eedelmoedigheyt van de sinnen, en de Eedelheyt van den Mensch is het grootmoedige gemoed: en dit is het heerlijkste dat een dapper gemoed in sich heeft, dat het altijd tot eerlijcke dingen wort opgeweckt*. De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de moedige niet herbergen quaede en verachte invallen, maer hooge en grootmoedige, na de grootsheyt van sijne nature, gelijk geseyt is.

Het Koninghlijcke kleet en de gulden kroone op 't hoofd, bedieden, de opperste Edeldom, waer in dat dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijk het goud, door sijnen aert, eedel, suyver en schoon-blinckende is, alsoo is oock de grootmoedigheyt door sich selven heerlijk, diewelcke alleen onderhouden en gevoet wert, door de grootsheyt, die niet van haere aert noch natuyre, verandert.

De naeckte rechter arm mette hand om hoogh, vaerdigh om de rijckdommen uyt te deelen, betoont, dat de moedigheyt in 't schencken vry en bloot is van alle eygen baete, siende alleen op de Eedelheydt en hoogheyt van 't gemoed.

Datse de slincker hand op 't hoofd van den Leeuwe leyt, bediet de gelijkheyt, die een moedigh Man mette Leeuwe heeft, want dat Dier (naer 't seggen van alle de Natuurschrijvers) houd de overhand van de Grootmoedigheyt onder alle viervoetige Dieren, sich altijd wreet toonende, tegens die geene, die 't wil beschadigen, maer in 't tegendeel goed-daedigh tegens die 't wil wijcken: alsoo is oock een moedigh Man, diewelcke alhoewel hy wort bestreden en bevochten, soo hout hy sich nochtans onverwinnelijck, en machtigh tegens alle ongevallen, en dat door sijn eygen dapperheyt: Waer over *Cicero* seyt, *die groot van gemoed en sterck is, die set alles te rugge, wat oock den Mensch magh ontmoeten, en hy acht het niet met alle*. Vergevende vaerdighlijck den geenen die sijne gonste versoecken. Waer op seer wel voegt, 't geene eertijts op *Caesar Augustus*, door den inhoud deser Dichten, is gepast:

*De Gramschap van de Leeuw den Overwonnen spaert,
Ghy die steeds overwint, volght oock der Leeuwen aert.*

En van dieselve Eedelheyt der Leeuwen, getuygen dese Dichten:

*Het is den Leeuw genoegh, door sijnen sieren moet,
Dat hy sijn vyand dwinght en werpt hem onder voet:
De Wollef en de Beyr, 't geselschap zijn der snooden,
Die den verwonnen slaen, met moorden en met dooden.*

Waer uyt men met verwonderinge siet, hoe sich dit eygentlijck past op dat seer oude en doorluchtige Huys van Savoyen, hebbende tot haer waepen dit Koninghlijcke Dier, niet alleene voor soo veele, en soo veele Koninghlijcke en onverwinnelijcke Helden van de voorgaende eeuwen, in dese doorluchtige stamme, dieder is de alderoudste en eedelste van Italien, maer als nu oock in 't besonder, van sijn doorluchtigste Hoogheyt den grooten *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen, wiens groote daeden, dapperheyt, eedelheyt, en grootmoedigheyt, die hy met groote manhaftigheyt soo in den Krijgh, als in tijde van Vreede heeft betoont, de geheele Werlt bekend zijn. Soo datter niet is aen te twijfelen, of aen sijne Hoogheyt past dit lof, dat met een onsterflijck gerucht altijd sal uytblincken.

Magnanimita. Grootmoedigheyt.

Een schoone Vrouwe met een vierkant voorhoofd en verheven neuse, in 't goud gekleet met een Keyserlijcke kroone op 't hoofd, sittende op een Leeuw, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Overvloets hooren, waer uyt goude penningen worden gestort.

De Grootmoedigheyt is een soodaenige Deughd, die bestaet in de eedele bestieringe der hertzochten, en wort alleene in die gevonden, diewelcke waardigh gekent worden, om van verstandige Mannen geeert te worden, wetende dat het gemeene Volx praetjen dickwijls tegens de waerheyt gaet: zy verheft sich niet door al te grooten geluck, noch zy werpt sich door te grooten tegenspoet niet in eenigh deel te gronde maer verdraeght alle veranderingen des Werrelts met een gelijkmaetigh gemoed, een afkeer hebbende van iet schandelijx te doen, om de Wet van de eerbaerheydt niet te schenden.

Zy is een schoone Vrouwe, met een breet voorhoofd en verheven neuse geschildert,

nae de gelijknisse van den Leeuw, en dat nae de Menschkenninge van *Aristoteles*.

Met goud isse gekleet, vermits dese stoffe bequaem is, om veele eedele invallen van een milddaedigh en grootmoedigh gemoed in 't werck te stellen.

De kroone, die zy op 't hoofd draeght, en de Scepter in de hand, daer van bediet de eene de Eedelheyt van de gedachten, en de Scepter, de macht om dieselve uyt te voeren, om te doen weten, dat sonder dese twee dingen, het onmooghlijk is, de Grootmoedigheyt te oefnen. Wesende alle goede aenwenst een werck van sonderlinge naerstigheyt. De Grootmoedigheyt wort verthoont, datse is een heerscherinne van de vuyle hertzochten, en een milde uytdeelster van de middelen om een ander weldaet te doen, en dat niet uyt een ydele eere of gemeene toejuyginge.

De Grootmoedige, zijn door de Poëten, by den Leeuw vergeleken, want hy vreest niet voor de macht van groote Dieren, de kleyne niet waerdigh achtende: hy is een milddadigh vergelder van 's anders weldaeden, en hy verberghet sich nimmermeer, wanneer hem de Iaegers vervolgen: en als hy sich vind ontdeckt, soo wijckt hy niet anders, dan dat hy 't gevaer, sonder de uysterste nood, niet wil ontwijken. Dese beeldnisse is met toegeslooten oogen op de munte gestelt: want de Grootmoedigheyt, moet, om een ander wat te vereeren, betrachten, dat de gedachten niet moeten wesen om eenige vergeldinge, daer voor te genieten, waer uyt oock dit spreekwoort is gekomen, *Geeft van 't uwe met geslooten oogen, maer ontfanght met open oogen weder van een ander*.

Donus maelt dese beeldnisse een weynigh verscheyden af, seggende, men soude een schoone Vrouwe maecten met een Keyzers kroone, prachtigh gekleet, met een Scepter in de hand, en rontom haer eedele Palleysen, en Hoven van schoon uytzicht, sittende op een Leeuw, met twee kinderkens voor hare voeten, die malkanderen omhelsen, waer van 't eene veel goude en silvere penningen werpt, 't ander hout een waeghschael en het rechtswaerd van de Iustitie in handen. De prachtige en kostelijcke timmeringen, passen veel beter totte prachtigheyt als tot een ander heldische deughd, want die bestaet meer in groote kosten en verquistingen van geld, als totte Grootmoedigheyt, die een bestierster is van de genegentheden. 'k Weet niet waerom mogelijk *Donus* sal gemist hebben, ten waere dat hy misschien wilde seggen, dat de Prachtigheyt niet sonder de Grootmoedigheyt voor den dagh komt.

Van den Leeuw schrijftmen, dat als hy met sijnen vyand vecht, soo siet hy hem niet aen, om dat hy hem geen vreesse soude aenjagen, en daerom komt hy hem te moediger onder oogen, en daer nae treet hy met trage schreeden of dappre sprongen weder nae 't bosch, met vast voornemen, om niet te doen dat sijne eedelheyt soude onbetaemlijk zijn.

De twee kinderkens vertoonen datmen alle swaerigheden met een gelijcke maete, moet omhelsen, uyt liefde van 't eerbaere voor 't Vaderland, Ouders en Vrienden, en voor de eere, om rijcklijck uytdeelingte te doen, tot alle eerlijcke saecken.

Grandezza e Robustezza d'animo. Grootheyt en sterckheyt des gemoeds.

Een stout Ionghman, die sijn hand hout op 't hoofd van een seer wreede Leeuw, diewelcke in een wreede posture staet, de slincker hand in de syde hebbende.

Aldus wort hy gemaelt, om dat de Egyptenaers klaerlijcken hebben uytgedrukt, datter geen Dier onder alle viervoerige en is dat grooter van gemoed is als een Leeuw, en over geen ding en is meer verwonderens, als over sijn grootmoedigheyt, waer in hy seer doorluchtigh is, uytdruckende dit selve tot een moedigh en dapper teycken: en om geen andere oorsaecke seggen veele, dat de Leeuw onder de Hemel teyckens gestelt is, om dat de Sonne passerende door dat teycken, alsdan op 't aldersterkst en krachtigst is.

Magnanimita. Grootmoedigheyt.

Een Vrouwe die in plaets van een Helm een Leeuws kop op 't hoofd draeght, waer op twee kleyne Overvloets Hoorens gestelt zijn, met goude sluyers en kostelijcke verciersels, zijnde als een Krijghsheldinne gekleet, en 't kleed sal licht blaeu zijn, hebbende goude brooskens aen de voeten.

Gola. Gulsigheyt.

Een Vrouwe gekleed in roestige verwe, hebbende een lange hals als een Kraen en een seer dicke buyck.

De Gulsigheyt of Slocklust, gelijk *Thomas* seyt, is een ongemanierde genegentheyt nae eenigh dingh, dat totte smaeck behoort, en daerom wortse met sulcken langen hals gemaelt ter gedachtnisse van *Philoxenus*, die sulcken gulsigaert was, dat hy wenschten dat hy een hals hadde als een Kraen, om alsoo de spijsse langer te mogen smaecken, eer die in den buyck daelde.

De grovigheyt en dicke des buyx, worden de kracht van de Gulsigheyt toegeschreven; En van de Gulsige wordt geseyt, datse haer hooghste goed in den buyck stellen, om als die ledigh is, weder op den leest te slaen, en alsoo den Pampsack stadigh te vullen en te lossen.

Het roestige kleet dient totte onedelheyt van 't gemoed, dat van dese lelijkheyt is overwonnen en t'ondergebracht en van alle Deughd berooft. En gelijk de roest het yser verteert, waer uyt het selve voortkomt, alsoo verteert de Gulsigert sijne middelen en Rijckdom, waer van hy behoorde te leven.

Gola. Gulsigheyt.

Een Vrouwe die op een Vercken sit, om dat de Verckens boven maeten gulsigh zijn. In haer slincker hand houtse een *Folica* of een aert van een Reyger, zijnde een seer gulsige Vogel, mette rechter hand leuntse op een Struys, waer over *Alciatus* singht:

*De Struys heeft met een gulsigh Mensch,
Een vaste Vree, een goede vvensch.*

Favore. Gunste.

De Oude versier den een naeckten en vrolijcken Jongelingh, met vleugels aen de schouderen, en een band voor de oogen, staende met bevende voeten op een Rad: En aldus heeftse *Apelles* afgebeeld, nae dat *Giraldus* verhaelt.

Ick kan niet sien om wat ander eynde dese aldus is afgebeeld, ten waere om dese drie Fonteynen te vertoonen, waer uyt alle Gunsten heer vlieten en overvloeyen. De eerste is de kracht, die van de Oude dickwijls, door de vleugels, is uytgedrukt, om de gelijknisse te behouden, van de vluchtigheyt des Verstands. De tweede is de Fortuyne, waer door zy seyden, dat de Rijckdommen quaemen, en door de Rijckdom quam de Eedelheyt, welke beyde dingen voornaemlijck de Gunste levendigh en krachtigh maecken en onderhouden: En de Fortuyne is met een Rad afgemaelt, om de Reeden, die op sijn plaets sal geseyt worden. De ander oorsaecke van de Gunste is de fantasie of genegentheyt diemen heeft tot dienmen gunstigh is, sonder datse eenige vaste grond heeft, of eenige treck van een saecke, die in Reeden bestaet: en dit wort door 't verblinden van de lichaemlijcke oogen te kennen gegeven, waer uyt men leert, hoe slecht de kennisse van 't verstand is. En dit zijn de drie oorsaecken. Men soude oock door dese selfde saecke, haere drie werckingen kunnen uytdrukken, te weeten oock de vleugels voor de stoutigheyt, die men van de Gunste heeft, om sich tot groote dingen te begeven; de Hovaerdye, die de Deughd wegh neemt,

waer door men geen slechte personen wil kennen, en dit wort door haere blindheyt aengemerckt, en de Heerschappye van de Fortuyn, waer door de Gunste meest wort verkregen, is door het Rad afgebeeld. Dit wordt aldus geseyt nae 't gemeene Mans praetjen, maer wy moeten gantsch geene Heerschappye de Fortuyn toeschrijven, wetende, dat alles hanght aen de Godlijcke voorsienigheyt. En in dese moetmen de Waerheyt volgen, die van *D. Thomas* tegens de Heydenen, is verdedight.

F a v o r e . *Gunste, nae dat die Apelles afmaelt.*

Een gewapent Ionghman met een groot Schild, dat op de aerde staet, alwaer een Zee met een Dolphijn is ingeschildert, dragende een kindeken op den rugge, dat op de Liere speelt, houdende in de rechter hand een Scepter, die nae der aerde is gekeert.

De Gunst wort gewapent gemaelt van wegen de stoutigheyt, van datmen sich wacker in de aenslaegen, die van groot gevaer zijn, moet vertoonen, waer door zy dickwijls haer lijf in de Waeghschael stellen, en die noch met eere van daer geraecken.

't Schild is een teycken dat de Gunsten beschutsels zijn van een goede naem, en van de goederen, gelijk het Schild een bescherminge is van 's Menschen leven.

De Dolphijn als geseyt is, past op den Fabel van *Arion* die eedele Harpeslaeger, diewelcke door de nijdigheyt van eenige Schippers, uyt het Schip in de Zee geworpen zijnde, van desen Visch vriendlijck op den Oever is gedraegen. Welcke dienst wy tot ons voornemen kunnen gebruycken: Want de Gunst moet wesen sonder verbintnisse, en sonder schade van die dieselve doet, maer tot profijt en eere van diese gedaen wort. Welcke hoedanigheden wy uytdrucklijck, in den Dolphijn, sien, diewelcke sonder sijne schaede den Harpeslaeger door 't waeter draeght en berghet hem sijn leven. Men seght oock dat iemand wort gedragen, wanneer hy door de Gunste wort opgehopen, en door sulck middel, komt men lichtlijck tot het wit van sijn voornemen. In plaets van den Dolphijn kan men een Schip diep in Zee maecken, dat recht voor de Wind seylt, om te vertoonen dat de Gunst een hulpmiddel is tot vervulling van sijne begeerte.

De Scepter ter aerden gekeert, is een teycken waer door de Persische Koningen haere onderdaenen Gunste betoonden, raeckende daer mede aen haer hoofd, waer over men in de H. Historien leest, dat *Assuerus* van de Heydensche Schrijvers *Artaxerxes* genaemt, om sijne Huysvrouw *Hester* Gunst te betoonen, raecte haer met sijnen Scepter aen 't hoofd.

De Oude maelden oock de Gunst af by de grootste vinger, die in de hand was gebogen; de reeden daer van kan men by *Pierium* en andere lesen.

M e c h a n i c a . *Handgrepen, konstigh en swaer Wercktuygh.*

Een bedaeghde Vrouwe met een beknopt kleed, en met een circkel boven op 't hoofd, recht op staende, die mette rechter hand sal houden een Sethaeck, Heyblock, &c. en mette slincker een Schroeve, op de aerde sal een Windaes staen.

Mechanica is een konstigh handwerck, datmen doet door de Theorie of spiegelinge van de Mathematische kennisse, als *Arithmetica*, *Geometrie* en verscheyden maeten: en bediet een werck dat met konst gemaect is, om boven het Menschlijck vermogen, met kleyne kracht, swaere dingen uyt sijn plaets te bewegen, wesende dit het selve, datmen in groote gebouwselen gebruyckt, waer door men met verscheyden

instrumenten of wercktuuygen, de kracht van de Natuyre kan overwinnen, want men haelt met kleyne moeyte, groote swaerte van der aerde wegh, en recht daer mede wonderlijcke dingen uyt.

Bedaeght wort zy gemaelt, om dat men daer door bequaem is om de reeden te vatten, en daer door eervaeren wort in alle Burgerlijcke en Mechanische wercken.

Beknopt van kleederen is zy gemaect, om dat die in de Mathematische dingen besigh is, moet los en vry zijn, van alle veranderingen, om dat men te beter, met verstand en naerstigheyt, sijne konst magh in 't werck stellen. De circkel wort haer op 't hoofd gestelt, om te betoonen dat de Mechanische

werckingen, meerendeels door de beweginge van den circkel, haer oorspronck hebben. Alle dese instrumenten en werckgereetschappen, worden by haer gestelt, als boven is geseyt, om dat deselve krachtige dingen uytvoeren, als daer zijn Windaesen, Dommekrachten, Heyblocken, Sethaecken, Vijsels, Spillen, Beytels of Wiggen, en meer andere dingen, die boven natuerlijcke krachten uytrecten.

Odio Capitale. Haet of Wrock die doodlijck is.

Een oud gewapent Man, die op sijnen Helm twee vleugels draeght, te weeten, een Cardellino en Egitale, alle beyde Vogels met opgeslagen vlercken, schrap staende om tegens malkanderen te vechten: houdende in de rechter hand een bloote Deegen, en in de slincker arm een Schild, alwaer in 't midden een Riet met blaeders geschildert is, en een tack met Felce of Reynvaeren.

De Haet nae de bepaelinge van *D. Thomas*, is een tegenstrijdinge en vervreemdinge van den wille des geenens, die sich schaedlijcke en tegenstrijdige saecken inbeeld.

Oud wort hy gemaect, om dat de Haet in de verouderde Iaeren vast plagh ingewortelt te blijven, gelijk daer en tegen dieselve in de Jongelingen alleen is om sich te beschermen, en andere te bespringen.

De Vogels op den Helm, worden voor den Haet afgebeeld, om dat dieselve tusschen dese Dieren seer groot is. *Plutarchus* in sijne werxkens, handelende van de Haet en Nijd, en het onderscheyd van beyden, seyt, dat het bloed van dese Vogels, niet kan onder een ander vermenght worden, en als 't al gemenght is, soo scheyt het sich strax weer van den anderen, verweckende alsoo noch den Haet nae haeren dood.

Het Riet en de Reynvaeren in 't Schild gemaelt, bedieden mede de doodlijcke haet, want als dieselve d'een neffens d'ander geplant zijn, soo moet d'eene noodsaecklijck verdrogen.

Odio Capitale. Doodelijcke Haet.

Een oud Man, die gewapent is om sich te beschermen en een ander aen te vallen, staende in 't midden van een Zee-scorpioen en Cocodrille, die beyde vaerdigh staen om malkanderen aen te randen. Aldus hebben de Egyptemers den Haet afgebeeld, want soo haest dese beyde Dieren, d'eene den andren sien, soo sullen zy strax malkandren aen vallen om te vermoorden.

Pertinacia. Halsstarrigheyd.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, met veel Klimop, die op haer kleed wast, hebbende op 't hoofd een looden dobbelsteen.

De verwe van 't kleed bediet vastigheyd, onveranderlijckheydt en onwetentheydt, 't welck werckingen zijn, die door de duysterheyd worden te kennen gegeven, en hier door komt de onwetentheyd voor den dag.

Om dese oorsaecke wort de loode dobbelsteen op 't hoofd geset, die wichtigh en swaer is, om sich te bewegen: En het loot is een kenteycken van de onwetentheyd, gelijk op sijn plaetse geseyt is, en de onwetentheyd stoocktse op, als een Moeder en Voedster van de Halsstarrigheyd.

De Klimop die rontom haer geslingert is, wort gestelt om te betoonen, dat die dieselve werckingen doet, als de hartneckigheid in de gemoederen van de halsstarrige luyden: want als de Klimop een goede grond voelt, waer in zy haer wel kan wortelen, soo verliestse haer kracht niet, maer doet oock wel sulcke naerstigheid, dat zy dickwijls de plaetse selve die haer ophiel en ondersteutte, doet ter aerden vallen.

Harmonia, Musicael geluyt. Soeckt onder de Musen.

Cielo. De Hemel.

Een Ionghman van een eedel opsicht, Keyserlijck gekleet in 't blau vol sterren, hebbende een Mantel of Wapenrock, met een Scepter in de rechter hand, en in de slincker een vat dier een vlamme viers uyt vlieght: alwaer in 't midden een Hert leyt, dat niet verbrant wort. Op de rechter borst is de Sonne gemaelt, en op de slincker de Maene. Hy sal omgort wesen met een gordel daer de twaelf teyckens van den Zodiac op gesien worden, dragende op 't hoofd een kostele kroone, vol verscheyden eedelge-

steenten, hebbende aen de voeten goude brooskens.

Coelum, of de Hemel, is in seven deelen onderscheyden, gelijk *B. Anglicus* seyt, als *Aereum* de luchtige, *Aethereum* de Hemelsche, *Olympicum* de verhevene, *Igneum* de vierige, *Firmamentum* de gesternde, *Aqueum* de waetrige en *Empyreum* de salige. Maer het past ons niet te herhalen 't gene hy heeft geseyt, als mede van 't getal der Hemelen. Daer toe wy den Leser selve wijsen, als tot *Plutarchum*, *Pererium* over *Genesisin*, tot *Clavium*, *Sacrobosum*, *Tholossanium* en verscheyden andere. 't Is ons genoegh te seggen, dat de Hemel de geheele kreyts en ommeloop is van het Aerdrijck af, totte Empyreesche Hemel toe, alwaer de salige zielen haere woonplaets hebben. *Hesiodus* de Griexsche Poeet seyt in sijne *Theogonia*, dat de Hemel een Soone van 't Aerdrijck is, op deser maniere:

*Het Aerdrijck bracht voort haers gelijk,
Een Hemel schoon en sterre-rijk:
Op dat haer kleed het al bedeck,
En 't saligh volck een Burgh verstreck.*

En hierom hebben wy hem een Hemelsblauwe Mantel vol sterren gemaect, om dat de blauwe verwe Hemels genaemt wort, en als men een schoone en heldre Hemel wil noemen, seghtmen datse blauw is.

Koninghlijck is hy oock met een Scepter in de hand gemaelt, om de Heerschappye die hy over de benedenste dingen heeft, uyt te drucken, gelijk *Aristoteles* in 't I boeck van sijne Meteoren seght. En *Apollodorus* wil dat de eerste, die de Heerschappye over de geheele Werreld gevoert heeft, is genaemt *Vranos*, en van ons geseyt *Hemel*. Nu de Hemel of de eerste *Coelus* seyt hy, *heeft het eerste gebiet over de geheele Werreld gehat*.

Een Jongelingh wort hy gemaelt, om te vertoonem, dat alhoewel de Hemel een beginsel gehadt heeft, soo blijftse nochtans in dienselven stand, en sal oock door de lanckheyd des tijds geen eynde hebben, om datse onbederflijck is: gelijk *Aristoteles*

in 't I b. seght. Hier uyt komt het dat de Egyptenaers, om de geduyrigheyt des Hemels te kennen te geven, en die oock nimmer oud wierde, een Hert stelden in 't midden van een vlam, gelijk *Plutarchus* in sijn *Isis* en *Osiris* verhaelt. En daerom hebben wy hem in de slincker hand een Hert in 't midden van den vlam gestelt. En om dat wy in 't geheele hemelsche lichaem geen schoonder lichten sien als de Sonne en Maene, soo hebben wy dieselve als op 't eedelste deel des lichaems, op de borst gestelt, de *Sonne* ter rechter, zijnde de opperste van alle Planeten, van de welke oock de *Maene* haer licht ontfanght, die op de slincker tepel gestelt is: En so veel te meerder om dat de Egyptenaers door de beeldenissen van de Sonne en Maene, den Hemel uytdruckten. Met het gordel van den Zodiac wort hy omgort, om dat datselve het voornaemste Hemels gordel is.

Een kostlijcke kroone van veelderleye eedelgesteenten wort hem op 't hoofd gestelt, om te vertoonen, dat daer door, hier en elders, op veele manieren, kostelijcke en verscheydene gaeven der natuyre, worden voortgebracht.

Met goude brooskens wort hy gemaelt, om dat het goud een metael is, dat boven alle andere onbederflijk is, tot bevestinge van de onbederflijkheyt des Hemels.

Santita. Heyligheyt.

Een Vrouwe van uytnemende schoonheyt, met blonde hoofdhayren, als goud,

die slechtljck over de schouderen gestreelt zijn: hebbende een Mantel van silver laecken, en 't aengesicht ten Hemel gekeert, als of zy in den Geest was opgetoogen: staende mette handen te saemen gevouwen, en verre van der aerde ten Hemel opgeheven: boven haer hoofd is een Duyve, uyt wiens mond een straele schiet, die haer omschijnt, maeckende 't gantsche lichaem van dit beeld klaer en doorluchtigh.

De hoogste schoonheyt, die dit beeld vertoont, wordt uytgedruckt, dat hoe de Creature naerder by God is, hoe zy meerder van sijne schoonheyt deelachtigh wort: en daerom gelijk een heylige en salige ziele, met haere schoonheyt, voor den alderoppersten God uytblinckt, alsoo gaet zy oock alle paelen van schoonheyt te boven.

De hoofdhayren, op de maniere, als gefeyt is, bedieden, datmen sijne gedachten niet moet keeren nae de ydelheyt en cierselen des lichaems, wesende beletsels van de saligheyt, maer datmen altijd op de eenvoudigheyt en suyverheyt der ziele, moet acht slaen. Haer wort een silvere laeckens Mantel gegeven, om te doen verstaen, dat het de Heyligheyt betaemt, datmen reyn en suyver zy van alle besmettingen die in eeniger wijze, dieselve souden mogen verdonckeren en besoedlen. Waer over *D. Thomas* seyt, *de Heyligheyt is volmaeckt en vry van alle onsuyverheyt, en geheel een onbesmetlijke reynigheyt.*

Zy hout haer gesicht ten Hemel gekeert en de handen te samen gevoeght, als wesende in Godlijcke verwonderingen opgenomen, overmits de Heyligheyt geheel met God vereenight, in de locht opgeheven, en tot God gekeert is, om te betoonen, datse van de Werreltsche en aerdsche dingen verre is afgescheyden.

De Duyve, met de klaerblinckende straele, die dese beeldenisse op 't hoofd heeft, en haer omschaduwet, bediet, dat God de Heere niet alleen eene heylige en salige ziele bedeckt, tot sich neemt, en sijnder heyliger genaede waerdigh maeckt, maer oock alle die geene, die in oprechte en heylige wegen wandelen, die ons ter saligheyt geleyden. Waer over *Ioannes* seyt, *de genaede en waerheyd is ons door Christum geschiet*: en in den 84 Psalm seyt *David*, *genaede en eere sal de Heere geven.*

Splendore del nome. Heerlijckheyt of glans van een goede Naeme.

Een welgemaect Man van lijf en leeden, en van treflijck aensien, bedaecht van Ouder, gekleet in goude brocade met purper ondermenght, wesende gekroont met een krans van bloemen of roode Hiacinten, draegende aen den hals een goude keeten, leunende mette rechter hand op de kodse van *Hercules*, houdende met groote bevalligheyt in de slincker hand een ontsteecken fackel.

Welgemaect en schoon van leeden is hy gemaect, om dat de lichaemlijcke schoonheyt, nae de meeninge van *Plato*, een bewijs is, van een dapper gemoed. En *Aristoteles* seght in sijne *Zeedekunst*, dat de schoonheyt des lichaems een kenteycken van de ziele is, die in een schoon lichaem is verborgen, over een komende met het geene uytwendigh vertoont wort.

Van Manlijck Ouder is hy, want die tijd bevat al het goede dat van de Jongheydt en van d'Ouderdom afgescheyden is, want

d'andere hebben veele gebreken, maer dees Ouder is 't middelst en alderbequaemst.

Met goude brocade is hy gekleet, want het eerste metael dat sijn verwe verthoont, is het goud, wesende uytter natuyre klaer en doorluchtigh, en daerom wierde het gedragen van luyden die uytblinckende eere hadden verkregen, gelijk *Tarquinius Priscus*, die d'eerste was, die onder de Romeynsche Koningen in triumph inreede, komende binnen *Romen* met eenen gulden rock: Maer hier wortse gemenght of met purper geweven, om dat de triumphkleeden van soodanigen stoffe en laecken waeren. *Plinius* seght datse met goud gemenght waeren. By verscheyden Poëten, als mede by *Homerum*, leestmen, datter geschilderde kleederen waeren, waer uyt de triumphkleederen zijn voortgekomen, gelijk *Alexander* ab *Alexandro*, in sijne geboortdaegen te kennen geeft, datse van purper en met goud waeren doorweeven: en datmen den Triumpheerders uyt het *Capitolium* en uyt het Paleys geene andere plagh te geven. De Heydenen gaeven niet alleene een purper kleed, maer oock selve wast in de Heylige Schrift gebruycklijck, gelijk *Exodus XXVIII* te lesen is: *En zy sullen goud en Hyacint kemen*, en daer nae, *zy sullen den Lijfrock maecken van Goud en Hyacint*, dat is van goud en purper, om dat de *Hyacint* ros van verwe is, gelijk *Ovidius* verhaelt. En is 't datmen soodanigh kleed aen treflijcke personagien plagh te vereeren, soo past het seer wel totte doorluchtigheyt van den naem. Hy is oock met soodanige bloemen gekroont: want *Hyacintus* wesende een seer schoon Jongelingh, wierde van *Apollo* in een schoone purpre bloeme, geheeten *Hyacintus* verandert: En om dat *Apollo* een beschermer was van de Zangh-Goddinnen, van 't verstand en van de konsten, soo worter geseyt, dat dese bloeme een beeld is van voorsichtigheyt en wijsheyt, die een lieflijcke reuck van sich geeft, sulx dat dese bloeme, niet buyten ons voorstel, tot een krans bequaem is, aen Mannen, die daer uytblincken in loflijcke daeden, de Wereld een goede reuck, van haer selve, naelaetende: daerom stelt *Apollo* dieselve bloeme tot een roem en eere van sijnen naeme.

De goude keeten wierde, tot een vereeringe, aen dappere en treffelijcke Mannen geschoncken, op wiens naeme de Romeynen, dickwijls haere opschrijvingen daer nae stelden, maeckende oock gewagh van goude keetens, die hun wierden vereert, gelijkmen insonderheyt sien kan, tot de eédele gedachtnisse van *L. Sicinius Dentatus*, gelijkmen by *A. Gellium* in sijn II boeck kan lesen.

Hy leunt mette rechter hand op de kodse van *Hercules*, om dat de Oude hier door 't ontwerp van alle deughden wilden uytdrucken. Waer over alle die daer lof en een heerlijcke Naeme soecken, sich oock aen de Deughd moeten leunen, verwerpende alle gebreken die de duysternisse veroorsaecken en de goede Naeme verdonckeren, gelijk *Cicero* mede seyt in 't III boeck van de onderlinge plichten, *soudemen wel eenige saecke of profijt soo seer begeeren, datmen daer door de heerlijcke glants en goede Naeme eens vromen Mans soude willen verliesen? Wat isser doch dat geseyt magh worden, soo veel profijts aen te brengen, als het schaede soude zijn, de goede Naeme eens vromen Mans, sijn geloove, trouwe en gerechtigheyt te rooven en wegh te nemen.*

Hy hout mette slincker hand en met groote bevalligheyt, een ontsteecken Fackel, passende op 't geene Mathaei 5 staet, *Laet u licht voor de Menschen lichten, op dat zy u goede wercken sien, en daer over uwen Vaeder, die in de Hemelen is, mogen prijzen.* En de Oude waeren gewoon het licht, Hieroglyphischer wijze te nemen, om een Man uyt te drucken, die door de kracht des Verstands of des Lichaems, loflijcke

en treflijke daeden hadde uytgerecht. En de uytleggers druckten door soodaenige beteycknisse de eere en glans van de oprechte en deughdlijcke Mannen uyt, die altijd en by alle naekomelingen uytbloncken, nae de spreucke der Wijsheyt cap. III, *Zy sullen uytblincken en daer heene vaeren als de vlamme door de stoppelen*, en dit niet alleen op dese verganghlijcke aerde, maer oock in 't eeuwige leven. Waer over de H. *Mathaeus XIII* seyt, *De Rechtvaerdige sullen in 't Koninghrijck haers Vaeders uytblincken, als de Sonne*. Derhalven als ick dencke op de heldre lichten en den grooten glans van de onsterflijcke naeme van 't doorluchtige Huys van *Salviati*, dunckt my, sonder dat ick een stip van de waerheyt afwijcke, dat soo wel in 't gemeen als in 't besonder, in de doorluchtige Hoogheyt van den H. *Marquis Salviati*, alle deughd en eere uytblincken, die hem een eeuwige naeme en

eere kunnen verwerven, 't welck het gelucksalighste is voor een Man. Waer over men seer wel dit eedel dicht van *Virgilius* hier op kan passen:

V lof, u naem en eer, sal eeuwiglijcken duyren.

Dominio a se stesso. Heerschappye sijns selfs.

Een Man sittende op een Leeuwe, dien hy den toom in den mond hout, voerende mette eene hand den toom, hebbende in d'ander eenen prickel, waer mede hy hem steeckt en voortdrijft.

De Leeuw is by de Oude Egyptenaers voort gemoed en desselfs kracht en sterckheyt afgebeeld. Waer over *Pierius Valerianus* verhaelt, dat in eenige oude plaetsen een Man wort gesien, even gelijk die boven is verтоont, om uyt te drucken, dat de Reeden het gemoet, indien 't te stout wort, moet in den toom houden, of soo 't te traegh of slaepigh is, aen pricklen en voortdrijven.

Dominio. Heerschappye.

Een Man met eedele en kostelijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Slange omslingert, houdende in de slincker een Scepter, alwaer een oogh boven op staet, steeckende de eerste vinger, van dieselve hand, recht uyt, gelijk die geene doen, die eenigh gebiet of gesagh hebben.

Hy wort om 't hoofd met een Slange geschildert, om dat *Pierius Valerianus* wil, dat dit selve is een mercklijck teycken van Heerschappye, seggende, dat daer door het Rijck aen den Keyser *Severus* was voorseyt, gelijk *Aelius Spartianus* getuyght: Want als *Severus* in seeckere Herberge was, soo wierde 's nachts sijn hoofd van een Slange omslingert: Waer over als eene der Vrienden wacker wierde, en dit sagh, kreet dieselve vervaerlijck: soo dat de Slange hem wederom verliet, sonder datse hem eenige schade had aengedaen. Noch meerder, als de Iongelingh *Maximinus*,

diewelcke, te gelijk, met den Vaeder, Keyser was verklaert, in staep lagh, slingerde hem oock een Slange rontom sijn hoofd, tot een voorteecken van sijne aenstaende waerdigheyt. Wy sullen de Oude laeten vaeren die *Pierius* wijder verhaelt, maer wy sullen een versche voordaed nemen van 't geene *Petrarcha* in sijn Latijns werck in 't IV boeck aen 't XXIII capit. verhaelt, te weten, hoe de Marckgraef *Azon* een strijdbaer Ionghman, door bevel sijns Vaeders met een Heerkracht den Appenin passeerde, hebbende de overwinninge verkregen van *Altopasso*, soo keerde hy met dieselve moedigheyt en geluck tegens den Bolognesen: in dieselve tocht zijnde van 't Paerd gestegen, om sich wat te verfrischen, nemende 't Helmet van den hoofde, 't selve ter syden hem, op der aerde, stellende, soo isser een Adder ingekropen, sonder dat het iemandt gewaer wierde, welck Helmet als *Azon* daer nae op den hoofde settede, soo is de Adder, met een schricklijck geblas, by de wange, van dien onversaeghden en dapperen Capiteyn, nedergedaelt, en dat sonder eenige quetsinge hem aen te doen: en hy wilde oock niet dat die van iemand soude werden achtervolght, maer dat selve als een

goet voorteecken houdende, soo gebruyckte hy de Slange, voor sijn krijgswaepen en baniere. Een voorteecken niet alleene van sijne twee overwinningen, die by alreede hadde verworven, maer oock van de regieringe, die hy daer nae van 't Hertoghdom *Milanen* verkreegh. En al dit selve seyt *Petrarcha* hadde hy gehoort, terwijl hy te *Bolognien* studeerde. Maer dit voegh ick daer by, hoe dat andere Schrijvers voortkomen met versierde Helmen, brengende verscheyden oorsaecken, waerom de Marckgraeven een Slange tot haer Wapen of Devijs voeren. Maer men behoort niemant beter te geloven als *Petrarcha*, die dit weynigh Iaeren, nae dat dit is gebeurt, in dieselve plaetse, daer 't geschiet is, verstaen heeft. De Ionghlingh dan die uyt der Slangen mond komt, is de Ionghelingh *Azon*, diewelcke vry raeckt van den beet der Slange. Doch laet ons tot de beeldenisse keeren. De Scepter met een oogh daer op, met het uytstecken van den arm en de rechter hand, is sonder eenige verklaeringe een teycken van Heerschappye, gelijk veele schrijven, doch insonderheyt *Pythagoras*, diewelcke onder de verborgene beeldenisse sijne Philosophie uytdruckelijck den Koninck *Osiris* vertoont, een Heer met een Oogh en een Scepter, die van veelen genaemt is *Veel-oogh*, gelijk *Plutarchus* van *Osiris* en *Isis* verhaelt. Welcke beeldenisse wy kunnen totte Heerschappye passen, want een Heere om sijnen Scepter of Rijcksstaf wel te bestieren, moet wacker zijn en over al een oogh in 't seyl houden.

Salubrita o purita del aria. Heldrigheyt, Cesont weder. Van den Heere *Giov. Zaratino Castellini*.

Een Vrouwe van een lieflijk en schoon opsicht in 't goud gekleet, houdende in d'eene hand een Duyfken, en d'ander om hoogh, komende de Wind *Zephyrus* door de Wolcken dringen, met een letterrolle, waer op staet: *Spirat levis aura Favoni*, dat is, *daer blaest de soete Weste wind*; ter syden heeftse een Adelaer.

Met een lieflijk en schoon opsicht isse ge naeck, zijnde het voornaemste teycken van gesondheydt of suyveringe der locht.

Zy heeft een gouden kleedt, want *Aurum*, het Goud, komt van *Aura*, de Locht, gelijk *Isidorus* seyt. Want dat blinckt soo veel te meer, als het door de locht wordt geslagen: en hoe 't selve suyverder is, soo veel te vermaecklijcker en heylsaemer is het. Waer van het Goud een sinteycken is in dese beeldnisse, want dat is boven alle metallē, het aldersuyverste, vermaecklijkste, gezondste en van een versterckende kracht, gelijk *B. Anglicus* seyt. Alsoo heeft oock een gematighde suyvere en versterckende locht, de kracht van 't goud.

Zy houdt met d'eene hand een Duyve, want *Pierius* seyt, dat dieselve een beeldnisse van de Locht is, en in tijde van Pest en besmettinghe, soo waeren die geene die alleen Duyven vlees aeten, noyt met eenige besmettinghe aengetast, en 't was in 't gebruyck, als wanneer de Peste den Menschen begost te overvallen, dat dan den Koninghen geen ander vlees wierde verschafft, als Duyve vlees. Al hoe wel *Diod. Siculus* verhaelt, dat de spijse deser Koninghen alleene was Kalfs- en Gansse vlees.

De Weste wind die zy om hoogh hout, wordt haer gegeven, om dat eenige seggen, dat de Winden haeren oorsprongh uyte locht nemen, gelijk *Isidorus* seyt, en de locht wort gesuyvert door de gematighde en lieflijke Winden, gelijkse door de quaedaerdige en ongematighde wordt bedorven. Want de Zuydewind kan een Zuygewind worden geseyt, en om datse het Waeter nae haer treckt, soo maectse de

locht dick, zy voet en versamelt de Wolcken, en wort van de Griecken *Nothus* genaemt, om datse de locht verderft: Waer uyt dan Pest en andere kranckheden, die door de ongetempertheyt van den regen of uyt de groote drooghte worden veroorsaect, voortkomen, die terwijlen de Zuyde wind geduyrt, in veele Landen wordt over geblaesen. Maer als de Weste wind waeyt, die een aenbrenghster is van 't leven soo verdrijftse de Peste, suyvert de locht, en verstroyt de wolcken; gelijcke kracht heeft oock de Noorde wind, maer

wy hebben de Weste wind als de lieflijkste en soetste uytgekoren, zijnde den Poëten aengenaemst. *Homerus* willende de gesonde, suyvere en gematighde lucht van de Elysische velden beschrijven, seyt dat de *Zephyrus* daer lieflijk blaest, alwaer hy singht:

*Indien de Goden u gebien,
Dat schoon Elysisch veld te sien:
Waer in dat Rhadamantus sweest,
En elck een jeughdigh leven heeft:
Hier is 't daer u geen Winter knelt,
En daer u sneeu noch regen quelt,
Daer 't Westewindjen uyter Zee,
Verfrischt den Menschen en het Vee.*

Waerover oock *Plutarchus* uyt *Homerus* te kennen geeft, dat de gemaetighde locht gezond is, en de gezondheid van des Menschen lichaem vorderlijk, en dat de oorsprong van de Winden spruyt van de vochtigheden, en dat de ingeborene hette in de Dieren een verkoeling van een soele Wind noodigh is. En om dese heylsaemheyten en maetigheyten van de locht uyt te drucken, isser de spreucke by gedaen, *daer blaest de lieflijke Weste wind*; dan waer een gesonde locht is, daer waeyt de lieflijke Wind van *Favonius*, 't welck is dieselve van *Zephyrus*. Wy hebben dese Wind om hoogh in de locht gestelt, om dat hoe de locht hooger van de aerde is, zy soo veel te suyverder is, en by gevolg, veel gesonder. Want hoe de locht laeger op der aerde hanght, hoe zy kouder en dicker is, nae haere hoedanigheyten, en by gevolg, isse daerom oock ongesonder.

De Adelaer die ter syden staet, bediet de heylsaemheyten van de locht, want zy weet wanneer in eenigh Land de locht ontsteken is, vliegende nae een suyverder, en 't selve doen oock alle andere vogelen uyter natuyre. Maer 't is genoeg dit selve door den Adelaer af te beelden, also dese Koningh is van alle andere vogelen.

Cordoglio. Hertenleed.

Een treurigh, swaermoedigh, knorrend en kyvend Man, die de borst met beyde handen opent, siende sijn hert met veel Slangen omwickelt.

In 't duyster grau, uyten swarten, met gescheurde kleederen is hy gemaelt, alleen om het misnoegen te vertoonen, dat hy over sich selve heeft. Want als iemant benautheyten in 't gemoed heeft, soo kan hy daer weynigh op passen hoe hy 't lichaem sal verciereren en proncken. De swarte verwe, bediet de laeste ondergang en de duysternisse des doods, waer in sich de hertknaegers en swaermoedige Menschen, selve storten.

De opene borst en 't hert dat met Slangen is omwickelt, bedieden de Werreltsche walgingen en moeylijckheden, die ons 't herte gestaedigh knaegen, stortende daer in het venijn van rasernye en hertseer.

Affanno. Hertseer, Quellinge.

Een treurigh en swaermoedigh Man, die seer slordigh is, openende met beyde handen den borst, laetende sijn hert sien, dat met verscheyden Slangen omslingert is. Hy is in duyster grau uyten swarten gekleet, heel bescheurt, alleen om te toonen het misnoegen sijns selfs, oock om dat die geene die droefheyt in 't gemoed heeft, niet acht op 't cieraet des lichaems. De swarte verwe bediet den laesten ondergangh en de duysternisse van de dood, waer in sich de hertknaegers storten. De opene borst en 't hert met Slangen beset, bedieden het verdriet,

en de Werreltsche sloverye, die altijd inwendigh het hert knaegen, daer in stortende het vergif van rasernye, vol verborgen haet en afgonst.

A f f a n n o . Hertseer, Sorge.

Een Man in aschgrau, doch heel uyten swarten gekleet, met het hoofd gebogen en 't gesicht treurigh, houdende een tack van Alssem in beyde handen.

Het gebogen hoofd en 't misnoegend gesicht, bedieden dat dese quellinge een aert is van melancolie of swaermoedigheyt en misnoegen, die den wegh van 't herte, voor alle slagh van vertroostinge en vermaeck toesluyt. En om te doen verstaen, dat de quellinge een misnoegen is, dat aldermeest over een ander gaet, soo wort de Alssem tot een teycken van bitterheyt der smerte daer by gevoeght, om uyt te drucken 't geene *Petrarcha* seyt:

*Mijn vreughd sal bitter schreyen zijn,
Het lachen, smert, alst en venijn.*

R i f o r m a . Herstellinge, Hervorminge.

Een oude Vrouwe, met een staetigh kleet, maer slecht sonder ciersels, houdende in de rechter hand een geessel, in de slincker een open boeck, met dese spreucke *Argue*, dat is, bestraft. En aen d'ander syde *Obsecra*, bid of smeeckt.

Door de verbeteringe sullen wy verstaen dese ordeninge van de Opperhoofden, door de welcke zy de goede gebruycken, die door de ongebondene misbruycken der Menschen zijn naegelaeten, op nieuws verbeteren, en dat nae de Wetten, om die op de beste maniere wederom in te voeren: En hier toe behooren insonderheyt twee bequaeme middelen, te weeten het vermaenen, 't welck door 't opene boeck wort uytgedrukt, en straffen, 't welck door de geessel is afgebeeld. Alle beyde woorden worden van den Apostel *Paulus* verhaelt 2 *Timoth.* 4 cap. &c. En in 't *Concilium van Trenten* sess. XIII in 't I cap. daer gedacht wort, hoese sich in dese souden hebben te draegen: daer hebben de Overste, de Reformatie of Hervorminge aldus gestelt, *dat de Pastores mosten wesen Harders en geene smijters of slaegers, dat zy mosten soecken haere behoorders af te trecken van de quaede manieren, meer door smeeckinge als door straffe, werckende meer tegens haer met lieflijckheyt als met stuyrsigheyt, meer met vermaeningen, als met dreygementen, meer met liefde, als met gebiet of ontsagh. Maer als alle vermaeningen geen plaets hebben, dan magh hy eerst komen totte straffe, doch dat altijd de hardigheyt gemaetight zy met sachtmoedigheyt, het oordeel met barmhertigheyt, en de ernsthaftigheyt met vriendelijckheyt.* 't Welck alles seer lichtlijck verbeteringh of Reformatie onder de Menschen sal te wege brengen, en dat te meerder, wanneer het geschiet met rijpen raede. Daerom wortse oock een bedaeghde Vrouwe afgemaelt.

R i f o r m a . Herstellinge, Beteringe.

Een oude Vrouwe met een slecht en kort kleet, sonder eenigh cieraet, houdende in de slincker hand een snoeymes of scheere, in de slincker een open boeck waer in

dese woorden geschreven zijn: *Pereunt discrimine nullo amissae leges*, dat is, *de verlooren Wetten vergaen door geen gevaer*.

Oud wort zy gemaelt, om dat de Oude, totte verbeteringe en om andere te regeeren, alderbequaemst zijn. Derhálven verstaen wy het reformeren of verbeteren te wesen, het goede gebruyck dat nae de Wetten gerecht is, 't welck door 't misbruyck der ongebondene Menschen verwaerloost zijnde, daer na wederom in sijn eerste ploye wordt gebracht. Bestaende dese verbeteringh, voornaemlijck, in 't uytwendige en inwendige.

Met het slechte korte kleed wortse gemaelt, om dat de kostlijcke en gecierde kleederen niet alleen teykens zijn van overtolligheyt, maer oock van wispeltuyrige gewoonten, en daerom veroorsaecken dieselve kleeders sachtigheyt en weeckgebackentheyt, in 't ouder van soodaenige personen, diese te overtolligh gebruycken.

Het snoeymes is een klaere bediedenis van de verbeteringh: Want gelijk de boomen en tacken, die te overvloedigh wassen, worden verbetert, wanneer men 't geene te overtolligh is, weghneemt, en al 't geene dat den boom van haere kracht berooft. Alsoo neemt de verbeteringh, oock in alle dingen, de misbruycken van de Menschen wegh, als wanneer men sich wijder verloopt als de

Wetten toelaeten. Van gelijcken kan men oock van de Scheere seggen, die oock het overtollige besnoeyt en wegh neemt, gelijk een yder bekent is.

Het boeck, vertoont de Wetten en instellingen, waer nae de Overtreders moeten leven en sich verbeteren, en alhoewel, voor soo veel haer aengaet, de Wet verlooren is om dat zy die niet onderhouden, maer daer recht tegen doen. Soo vergaen daerom de Wetten self niet in eeniger maniere, gelijk 't selve *Lucanus* in sijn III boeck uytdrukt:

*Of schoon de Wet al schijnt vergaen,
Soo blijft zy vast en eeuwich staen.*

En gelijk door dit boeck, de naegelaten Wetten, nae 't gebruyck der Ouden, wederom voor den dagh worden gehaelt, soo wel in de gewoonten als in 't gebruyck en maniere van kleedingen, also wort by de Menschen, van nieuws de Deughd, door 't gebruyck en de staet van de goede regeeringe, herstelt en verbeterd:

*Wat Zeeden, Wet en Reeden leert,
Die worden by 't misbruyck verkeert:
Want soo de boom in 't wilde schiet,
Een rijpe appel geeftse niet.
Soo oock wanneer de Sonde bloeyt,
Dan leyt de Deughd in 't hert geboeyt,
Dies moet de straf het schandigh kruyd,
Besnoeyen, datter 't goed komt uyt.*

Historia. Geschiedenisse.

Voor de Historie kan men een Vrouw afmaelen, die haer hoofd keerende, over de schouderen, nae der aerde siet, alwaer eenige bondelkens schriften, half in malkanderen gewonden leggen, houdende een schrijfpenn in de hand, in 't groen gekleet, zijnde 't selve besteecken met bloemen, *Semper Vive* genoemt, en van d'ander syde sal een kromme reviere gemaect worden, gelijk die in *Phrygia* was, *Menander* geheeten, die altijd wederom in sich selve draeyde en keerde.

Historia.

Een Vrouwe met vleugels, in 't wit gekleet, die te rugge siende een boeck in de rechter hand hout, daerse schijnt in te schrijven, stellende haer slincker voet op eenen vierkanten steen, en ter syden haer sal een *Saturnus* staen, op wiens schouderen 't boeck leyt, daer zy in schrijft.

Historia is een konst, door de welke men schrijvende uytdrukt de gedenckwaardige handelingen der Menschen, de deelingen der tijden, de Natuyre, en de verleedene en tegenwoordige toevallen van persoonen en saecken: begrijpende in sich drie dingen, te weten, Waerheyd, Ordre en Overeenstemminge.

Gevleugelt isse gemaelt, wesende dieselve een gedencknisse van vervolgende dingen die waerdigh zijn te weeten, en die sich verspreyt door alle deelen des Werrelts, rennende van tijd tot rijd op de naekomelingen.

Dat zy sich omkeerende over de schouderen siet, vertoont dat de Historie een geheughnisse is van gepasseerde saecken, die geschapen en geboren wort voor de naekomelingen.

Zy wort schrijvende gestelt, op de maniere als geseyt is, om dat de geschreven Historien gedachtnissen zijn van de gemoe-

deren, en beeldenissen van 't lichaem. Waer over *Petrarcha* in sijn LXXXIV
Klinckdicht aldus singht:

*Pandulph dit werck is veel te broos,
Om te duyren voor altoos,
Doch onse konst die altijd blaect,
Is 't die den Mensch onstersflijck maeckt.*

Zy hout haeren voet op eenen vierkanten steen: Om dat de Historie altijd moet vast
staen, en sich niet laeten omkopen of onder het jock brengen, door d'een of d'ander
syde, 't zy door logens of eygen baet: en hierom wortse in 't wit gekleet.

Saturnus wort aen haer syde gestelt, om dat de Historie van *Cicero* genaemt is een
getuyghnis van de Tijden, een Meestersche van 't Leven, een licht van de
geheughnisse, en de geest of leven van alle handelingen.

F a m e . H o n g e r .

Ovidius beschrijft dieselve op 't laeste van zijn VIII boeck aldus af, daer *Ceres*
gebiet datse den Honger soude haelen die *Erisichtonius* hun soude inblaesen, hy vont
den Honger, die in een steenachtige plaets, het gras, dat seer sober was, met nagelen
en tanden uyer aerden krabde, haere hayren stonden groulijck, en d'oogen vervaerlijck
en diep in 't hoofd, met een bleecke mond en lippen, wiens tanden van seever en quijl
raetelden, de huyd was hart en doorluchtigh, sulx datmen al 't gebeente en ingewand
kost sien. Haer buyck hingh als een sack, en over al staecken haere dorre schinckels
uyt met hooge bulten, haer borsten hingen als een geslanckte blaese, vertoonende
een dor geraemte, daer een levende ziele in was beslooten.

En is de Honger, op dicht, in deser wijze naegebootst.

*DE oogen scheenen uytgehooft,
De lippen vael en 't hayr gefoolt,
De aeders bloedeloos en dor,
Het voorhoofd mager; droef en schor:
't Geraemt was slechts met vel bedeckt,
Gekreuckt, gefronst en vuyl beveckt.
Soo dat doorluchtigh, al 't gebeent,
Met bulten sich te saem vereent.
Haer schinckels puylden krachtigh uyt,
En raetelden met beesch geluyt.
Haer borst verslenst hingh, slanck en smal,
Gelijck een windeloose bal,
De buyck lagh in den buyck gesackt,
En 't scheen of die was ingepackt,
Zy leeck de dolle raserny,
Een rif, daer slechts de ziel was by.*

C o r t e . ' t H o f .

Een jonge Vrouwe met een schoon hulsel op 't hoofd, gekleet in groen weerschijn,
houdende met beyde handen haer kleet voor op, sulx datse de knyen ontdeekt,
draegende in de opgelichte schoot veele kranskens van verscheyden slagh van

bloemen, en met eene van beyde handen houtse angels aen groene syde draeden, leunende een weynigh aen het beeldeken van *Mercurius*, dat voor haere voeten staet: en aen d'ander syde heeftse twee gulden of ysere boeyen, diemen aen beyde beenen plagh te sluyten, waer van de keetens oock van goud sullen wesen, zijnde het aerdrijck, daer zy op staet, steenachtigh, doch met veele bloemen bestroyt, die van 't kleed af vallen, hebbende loode schoenen aen de voeten.

Het Hof is een versameling van Mannen van aensien, tot dienst van een treflijck en voornaem persoon. En alhoewel ick daer van met goede grond, soude konnen spreecken, van den tijd af die ick van mijn Jongheyd aen, tot desen tijd toe, daer mede hebbe versleten, soo sal ick nochtans alleene het lof van eenige verhalen, die daer seggen, dat het Hof een Groot-Meestersche is van 's Menschen leven, een onderhout van de nettigheyt, een ladder van welspreeckenthey, een tonneel van eere, een trappe van hooghey, een open velt van ommegang en vrientschap: dat daer leert gehoorsaemen en gebieden, een Vrije en een Slave te zijn, te swijgen en te sprecken, eens anders wille te volgen en zijne eygen te veynsen, den haet te verbergen datse niemant beschadige, de gramschap te verheelen datse niemant quetse. Dat daer leert staetigh te zijn, gespraecksaem, mild en sparlijck, gestreng, geneughlijck, saert en lijdsaem, die alle dingen weet, die alles verstaet, soo van de geheimnissen der Princen als van de macht der Koningrijcken, 't versorgen der Steden, van de onderhoude der fortuynen: En om alles met een woort te seggen, so is 't van alle dingen het eerlijxte en waerdigste dat ter werld is, waer in sich al ons arbeit en verstant grontvest en versekert.

Daerom wort zy oock met allerleye slaghe van kranskens, in 't opgelichte kleet, afgemaelt, die haere welriekende hoedaenigheyt, die zy voortbrenghet, vertoonen: alhoewelse in der waerheyt veeltijts aen veelen wort belet, soo door de schade van haer eygen middelen, als door seecker gevaer van eere, en door het gestadigh quaed vermoeden van datmen de gunste heeft verlooren, als mede om dat de tijd is verlopen, 't welck alles door de bloote knye bediet wordt, zijnde naest by de plaets daer men de schaemte vertoont, als mede door de boeyen, die haer breydlen en verhinderen. Waer over *Alciatus* aldus seyt:

*Het ydel Hof temt haer gesind,
Die zy in gulde kluysters bind.*

De bloemen die op de dorre, onvruchtbaere en steenachtige aerde gestroyt zijn, vertoonen alleen de schoone schijn van den Hoveling, diewelcke konstiger en gemaecter is, om sijnen Heere wel te believeen, alsse uyer natueren is, om sich selve te voldoen.

Het hulsel meesterlijck op 't hoofd gemaect, is een teycken van saertigheyt en hoffijckheyt, en een bewijs van hooge en eedele gedachten.

Het weerschijne kleet vertoont, dat het Hof oock soo veranderlijck is, gevende en wegh nemende in korter tijd, nae haer welgevallen, de goedgunstigheyt van den Prince, en te gelijk mede alle sijne middelen, eere en Staet.

Zy hout met d'eene hand de Angelroede aen een groene syde draed gebonden, om te vertoonen, dat het Hof den Menschen, door de hope, vanght, gelijk de Angelroede den Visch doet.

De loode schoenen betoonen, datmen in den dienst moet statigh zijn, en niet licht beweeght worden, door den wind van woorden, of door t'saemenrottingen van anderen, om niet te vervallen in haet, gramschap, treurigheyt en nijdigheyt, nae den wensch of genegentheyt van andere luyden.

Zy wort neffens het beeld van *Mercurius* gestelt, dat van de Oude voor een beeld van de Welspreeckentheyt was gehouden, diewelcke men siet, dat een gestadige medegesellinne van den Hovelingh is.

Zy is van veele persoonen op verscheyden manieren geschildert, nae de veranderingen der Fortuynen, diemen aen haer kan kennen en mercken. Onder andere heeft de Heer *Cesar Caparale* van *Perugio*, een Man van een treffelijck verstand, geleertheyt en ernsthaftigheyt, haer afgemaelt, gelijkmen uyte volgende Dichten eenighsins kan sien:

*Het Hof wort als een Vrou gebeelt,
Die 't voorhoofd rieckend' opgestreelt,
Met een verschrompelt aengesicht,
Seer teeder, 't groene kleet verlicht.
Die naebootst Herclis Leeuven dracht,
Doch haer bedeckt een Eesels vacht:
De keeten, die haer hals omringht,
Is hart, die haer tot traegheyt dvinght.
Van glas en beessems hefts' een kroon,
En sit met d'eene voet op 't stroom,
En in 't bordeel, by 't licht gespuys,
Maer d'ander rent nae 't bedel-huys:
Een penninck daer de Hoop op staet,*

*Die is haer troost en toeverlaet,
Zy vvacht vast op het gladde ys:
De tijd vvort oud, beloften grijs.
En of zy suyr of vrolijck siet,
Zy hoopt vvat groots, maer vordert niet.
Den Vleyaert siet zy van ter sy,
Die solt en vverpt haer in de ly,
En blaest haer op gelijck een ton,
En speelter mee als een Ballon.
De Musen brengt hy voor den dagh,
Vvaer door 't hert vvat verlichten magh,
De Deughd eylaes! die leyt verdruckt,
En is door d'armoe vvegh geruckt,
Dies slaet zy alles in de vvind,
En draeght een last die haer verslint.
En 't Avontuyr, dat nimmer staet,
Dat is een snoode toeverlaet.
Zy heeft een gulde angelroe,
Met harde en kostle spijs daer toe:
Doch heel onstrecklijck en verduft,
Is 't brood verschimmelt en vermuft.*

Anton. Cataldus beschrijft het Hof aldus:

*EEn wanckelbaere Staet, en een te snel geluck;
Een ongewisse winst, en een gewisse druck;
Een leven vol gevaers, een arbeyd vol van strijd,
Daerm' om den dienst van 't lijf, wort eer en leven quijt.
Een kercker van 't gemoed, een strick die ons beknelt,
En daer men vryheyt veylt, om een onseker gelt,
En daer men straf verwacht in plaets van eerlijck loon,
Dits, dat men in het Hof stelt in 't gemeen ten toon.
Hier heeft Pluymstrijckery, haer herbergh ingebracht,
Bedrog dat heerscht by daeg, en Deugde schuylt by nacht.
Daer heeft de Nijd een nest, Eergierigheyt haer stoel,
Daer loertmen op bedrogh op laegen en gewoel.*

*Wie Meester is van 't spel, dien eertmen als een Godt,
En een recht gemoed, dat wort een ontrou Sott.
En haelt soo grooten lof, dat yder een versucht,
En roept o tijd! o zee 'n! 't is hier een bange lucht.*

Altimetria. Hooghte metinge.

Een jonge Maeghd, die met een aardige stand met beyde handen een Geometrisch quadraet hout, om de hooghte van een steyle tooren te meten.

Altimetria, is die daer meet, soo wel de hooghte van een tooren, of spitse van een bergh, of van wat gebouw of wat hooghte het zijn magh.

Iongh wortse gemaelt, om dat de Hooghte metinge een Dochter is van de Geometrie, diewelcke niet een stipken ontaerdende van haere Moeder, let met alle naerstigheyt op alle maten, die zy van haer geleert heeft. Zy hout het Geometrisch quadraet, om dat dit Instrument werckt door de deelingen, dieder opgeteyckent staen, en dat nae de beweginge of stellinge van 't geene men wil afsien. Doch hier van kan men meer sien in 't beeld van de Geometrie en Planimetrie.

Alterezza. Hooghmoedigheyt, Grootsheyt in een gemeen sober Burger Man.

Een jonge Maeghd die blind is, met een hooghmoedigh opsicht, hebbende een kostele en cierlijke roode wapen rock, gestickt met eedelgesteenten van grooter waerde, en onder 't opperkleed salse een slordigh onderkleed hebben, dat gantsch gescheurt zijnde, de aerde of de asch gelijkct, hebbende onder den rechter arm een Pauw, en de slincker staet open en om hoogh gekeert, staende met d'eene voet, op een groote kloot, en met d'ander als ofse daer van boven af slibberde.

Grootsheyt heeft haer oorsprongh uyte hovaerdye, niet seer ontaerdende van haere Natuyre, diewelcke nergens anders uyt voortkomt als uyt een valsche inbeeldinge, van dat men sich waent beter te zijn als een ander: Waer over *Augustinus* seyt in 't XIV boeck van de stad Godes, *dat de Hovaerdye niet anders is als een hertztocht van een verkeerde grootdunckentheyt*. Dit selve bevestigen *Hugo*, *Isidorus* en *D. Thomas*, en bepaelen de Hovaerdye die alreede bevestight is, seggende, datse is *een ongeschickte hertztocht tot Hoogheyt*. Iongh wortse gemaelt, om dat de Filosooph in sijne Welsprekens konst seght, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh, groots en hovaerdigh te zijn.

Blind is zy gemaelt, om dat de Grootsheyt den Mensche soodaenigh verblint, dat het quaede, waer in meest ons verderf gelegen is, aldermeest van ons wort begeert, en wy zijn altijd besorght dat wy meest daer nae staen, waer in het meeste gevaer is, zijnde berooft van het licht des Heeren. Waer over oock de H. Oudvaeder de Hovaerdigheyt by de blinde vergelijkende, aldus seyt: *Gelijck de blinde, van een yder, licht kan worden beschadight, alsoo kan oock een hovaerdige, die God niet kent (want het beginsel van de hovaerdye is God niet te kennen) lichtlijck van de menschen gevangen worden, als zijnde van 't opperste licht berooft*. Zy wordt gemaelt datse het aengesicht en haer wesen om hoogh steeckt, om te vertoonen, 't geene *Dante* in sijn Vagevier seyt:

*Om dat de Grootsheyt plaeght dit broose Adams saet,
So buygt het noch sijn hals, noch kent sijn eygen quaet.*

Het kostle en rijcklijcke roode kleet, met eedele steenen geborduyrt, bediet dat de Hooghmoedigheyt in sijne Iongheyt veele bloeds heeft, 't welck een oorsaecke is van de natuerlijcke hette, gelijk *Galenus* seyt, alsoo dat hy door dese hette en overvloet des bloeds, sich in sijn doen sterck en welgestelt vint, door de subtijlheyte en opheffinge der geesten, achtende sich daer door veel machtiger en rijcker als andere.

Het gescheurde kleed van verwe als de aerde of als assche, bediet dat de groothertige en hovaerdige van geener waerde is, slecht en veracht als dreck en assche, gelijk *Syrach* seyt, *Ghy dreck en assche wat verhovaerdight ghy u?* Hierom is 't insonderheyt in de Arme ondraeghlijck en lelijck, groots en hooghmoedigh te zijn, gelijk *Augustinus* mede seyt, *de Hovaerdye vvort meer in de Arme, als in de Rijcke, gelastert.*

In de rechter arm houtse een Pauw, tot een teycken, dat dit Dier behaegen schept in sijne uytwendige veeren, sich te groots houdende by 't geselschap van andere vogelen: alsoo veracht oock een groots en hovaerdigh Mensch alle andere personen. Waer over *Augustinus* seyt, *de Hovaerdye haet haere medegesellinne.*

De slincker arm om hoogh, met de open hand beteyckent, dat de grootsche Mensch met pochen en voordoen, sich waent meester te zijn in alle dingen. Dat zy op een kloot staet, bediet, het gevaer waer op de Hovaerdige staet, wesende dese kloot een seer beweeghlyck beeld, sich bewegende door 't aenroeren, om dat dieselve geen vastigheyt heeft, en daerom wortse gestelt, als ofse met d'ander voet daer af viel, hebbende de grootsheyt geen grond, waer op zy staen kan, sich selve stortende van boven neer in armoede en ellende.

Seecker aerdigh Latijns Poet, heeft op deser wijze van de Hovaerdye geschreven:

*Siedy iemand 't hoofd op steecken,
Veel van stam en schatten spreecken,
Trots van opslagh, 't hert vol vwind,
Segh vry, dat sijn val begint.*

Sublimita della Gloria. Hoogheyt van Eere.

Om dit af te beelden maeldemen een beeld dat op een hooge colomne of pilaer stont die seer cierlijck met beelden en lofwerck was uytgehouden, 't beeld sal in de rechter hand een Lauwerkrans hebben, en in de slincker een spiesse.

De Romeynen plaghten haere Burgeren aldus in den hooghsten top totte Hoogheyt van Eere te verheffen, stellende verheven beelden op colommen, tot haerder eere. Waer over de Poet *Ennius* van *Scipio* seght, *hoe grooten beeld sullen de Romeynen, wel over u maecken? met hoe grooten colom, sal u eere en loflijcke daeden uytbrommen?* willende te kennen geven, hoe hoogh hy waerdigh was boven andere te worden verheven. Waer over *Plinius* seyt, de reeden waerom dese suylen zijn opgerecht, is om boven andere Menschen te worden verheven. De aldereerste dien een colomne ter eeren wierde opgerecht, is geweest *Cajus Menius*, nae dat hy de oude Latijnen hadde overwonnen, en dat was 416 Iaeren van d'opbouwinge van Romē: alhoewel *Livius* seyt dat *Menius* te gelijk met *Furius Camillus* triumpheerde in 't Iaer 418, nae dat hy de Tivolesen, Velletranen, Neptunesen, en andere Volckeren van *Latium* hadde overwonnen, en dat de Raed haer beyde op de Marckt eerbeelden te paerde stelde. 't Is seecker dat *Cajus Duellius*, de eerste geweest is, die de colomna Rostrata ter eeren is opgerecht, hebbende aldereerst in de Scheepsstrijd getriompheert tegens die van Carthago in 't Iaer 493; waer van men noch een stuck van de voet siet, mette omschrijvinge. Tegenwoordigh sietmen noch binnen Romē die van *Trajanus* die 123 voeten hoogh is, en van *Antoninus*, hoogh wesende 175 voeten, waer op een naeckt beeld staet, dat een krans in de rechter en een spies in de slincker hand heeft, welke colommen van buyten met veele slachten en overwinningen &c. seer cierlijcken zijn uytgehouden: Dese van *Antoninus* daer staet tegenwoordigh boven op, een Sint *Paulus*, die van koper vergult is. Op die van *Trajanus* is S. *Petrus* gestelt, door last van *Paus Sixtus V*, met veel meer andere, die by verscheyden Schrijvers als by *Aidum*, *Smetium*, *I. Lipsium*, *Gruterium* en andere zijn te vinden.

De Lauwerkransse isser in de eene en de spiesse in d'ander hand gestelt, om dat dese dingen seer wel passen, voor die van een doorluchtige geest, soo wel door de goede konsten als door de waepenen verheven worden, want de brave Poeten plaghten soo wel als de Manhafte Capiteynen, met een Lauwerkrans gekroont te werden, gelijk *Ovidius* in sijn I boeck *Metamorph. Apollo* daer van doet aerdigh singen:

*O Lauverboom my toegevvijt,
Die altijd onse vreughde zijt,
Ons slaepen vvoeldy met u lof,
Ons V'e'l en Harpen vinden stof,
Ghy kranst dien Held die met trophée,
Met pomp en pracht het slot in rée.*

De spiesse is een teycken van den krijgh, en daerom wierde die *Bellona* in de hand gegeven, en dat voor den Tempel, alwaer de Krijghs-suyle stont: van waer oock de Romeynen, gelijk wy elders geseyt hebben, een spiesse wierpen, nae wat syde zy den krijgh wilden voeren. Zy is oock een beeld van Wijsheyt, waerom zy oock *Pallas* in de hand is gestelt, die van de Heydenen voor een Goddinne van de Wijsheyt gehouden wierde: door wiens hulpe, gelijk mede door de treflijckheyt van de Krijghskonste, men totte hooghste top van eere geraeckte.

Speranza . Hope.

Een Maeghdeken in 't groen gekleet, met een bloemekrans, houdende een Cupido in den arm, dien zy haer eygen borsten te suygen geeft.

De bloemekrans om reeden, die in de Medaglie van *Claudius* van de Lely is geseyt, bediet de Hope, om dat wy de bloemen siende geopent, de aenstaende vrucht verwachten.

De *Cupido* die de borsten suyght, is een teycken waer door vertoont wert, dat de Hope een waerachtigh voedsel van de Liefde is, en waer de Hope ontbreekt daer verdwijnt de Liefde in aller haest, want om dat zy is een ontstellende quellinge van 't verlangen, om de beminde saecke te genieten, soo isser geen twijfel aen, of zy kan niet sonder de liefde, noch de liefde kan sonder de Hope bestandigh zijn. En gelijk men nimmermeer nae 't quaed sal verlangen dat een Mensch heeft, soo hoopt hy altijd nae 't goede, te weten van een Man, die wel nae de Natuyre en nae de reeden leeft: En gelijk het goede lichtlijck is te kennen, so beweegt het oock den Mensch lichtlijck om 't selve te beminnen, te hopen, te besitten en sich daer in te verblijden. Waer over *Augustinus* over den 104 Psalm seyt, *dat de Liefde sonder de Hope niet kan komen tot het wit van haere begeerte.*

Speranza . Hope.

Een Vrouwe in 't geel gekleedt met een bossel bloemen op 't hoofd, 't kleed sal vol kruyden en planten wesen, houdende in de slincker hand een Ancker.

De hoedaenigheden van 't goede, die ons staen aen te mercken, zijn tweederleye: de eerste is het eerlijcke, d'ander het profijtlijcke. De eerste, wort door de bloemen te kennen gegeven, wesende ciersels van de eere. De tweede, door 't ancker, wesende een noothulp in 't grootste gevaer van de fortuyne.

De Hope wort geel gemaect, en dit kleet wort oock *Aurora* of de Morgenstond gegeven: En niet sonder reeden naemden de Atheniensen de Hope voor de Morgenstond, om dat de dagh door 't aenbreken van dieselve naedert, en alle dingen sich daer in vernieuwen, beginnende van nieuws te hopen, nae 't geene verlooren was.

Speranza . Hope, van d'Oude afgemaelt.

Een jongh vrolijck Maeghdeken met een lang doorschijnend kleet, sonder gordel, houdende in de twee vingers van de hand een klaver van drie blaeders, lichtende met d'ander hand haer kleed op, schijnende als ofse op de tippen van de toonen gingh.

De Hope wort longh gemaelt, om datse begint als de kinderkens, want alsoo men de Hope van haer heeft, datse goed sullen worden, alsoo oock in 't geene de Mensche hoopt, soo kan hy sich noch niet volkomelijck verblijden.

Vrolijck wortse vertoont, om dat al het gevolgh dat de Mensche hoopt hem vrolijckheyd aenbrenght. Oock vertoont het langh en doorschijnend kleet, dat alle Hope langh is, en men siet sijn begeerte of verlangen door 't kleed heen.

Met een kleed sonder gordel wortse vertoont, om dat de Hope de waerheydt niet bind noch grijpt, maer vat alleene dat geene, wat hem hier en daer uyt de locht mocht aen waeyen.

Het trifolium of klaver drie-blad met dryen, is het eerste dat van alle gesayde kruyden voortkomt; En dit is 't, dat genaemt wort, het groen van de Hope.

Zy gaet op de tippen van de voeten, om dat de Hope niet vast staet, en zy voegt sich nimmermeer ten zy by geval, en altijd dunkt ons 't geene, waer nae wy hopen, veel grooter, als 't geene wy hebben en besitten.

Speranza. Hope.

In de Medaglien van *Claudius* is een Vrouwe gemaelt in 't groen gekleet, met een Lely in de hand, om dat die bloeme de Hope vertoont, diewelcke een verwachtinge is van 't goed, gelijk in 't tegendeel de vreese een ontroeringe is van 't gemoed in de verwachtinge van 't quaed. Waer over als wy de bloemen sien, soo plachten wy nae de vrucht te hopen, diewelcke ons in korte dagen door den loop van de Natuyre wordt gegeven, om onse Hope niet te bedriegen, en alhoewel alle bloemen in ons de Hope verwecken, niet te min, soo brenghet de Lely als een bloeme die aengenaemst is boven alle andere, de meeste Hope aen, gelijk *Pierius* seyt.

In 't groen is zy gekleet, nae de gelijknisse van de kruyden, diewelcke Hope geven van een goede inkomst of ooght.

Speranza . Hope.

Een Vrouwe in 't groen, die mette rechter hand de slippe van 't kleet oplicht, en in de slincker houtse een schaele waer in een Lely leyt. Aldus vintmen dieselve gesneden in de Medaglie van Keyser *Adrianus*.

Speranza divina & certa. Hope die Godlijk en seecker is.

Een jongh Maeghdeken, gekleet als voor geseyt is, mette handen te saemen gevoeght, en de oogen ten Hemel gekeert. Gelijk de Werrelt en de Menschen, die sterflijck en onseecker zijn van haere geduyrigheyt, niet konnen eenige werckinge van een seker en vast goed voortbrengen, alsoo schenckt en besit God, die een gever alles goeds en de waerachtige grond van alle Menschlijcke Hope is, alles volmaectlijck in sich selven. En daerom wort dees beeldnisse gemaelt, dat zy de oogen ten Hemel keert, de handen gevouwen hebbende. Waer over de Propheet seyt: *Saligh is hy die sijne oogen van d'ydelychheit en valsche sotheden afwent*. En die sich met het gemoed en met opmerckinge eedel maect, hopende en verlangende nae onverderflijcke dingen, die de veranderingen van de tijd, noch de toevallen van dit sterflijck leven, niet zijn onderworpen.

Iongh wortse gemaelt, om datse moet gesont, welgestelt, sterck en bevalligh zijn, niet konnende hopen, 't geene zy niet beminnen, noch 't geene beminnen dat geen hope heeft van 't goede of van 't schoone: En dese hope, gelijk *S. Hieronymus* seyt, is niet anders als een verwachtinge van die dingen, waer in wy vertrouwen hebben.

Speranze delle Fatiche. Hope van den Arbeyd.

Een Vrouwe in 't groen gekleet, die kooren in haer schoot hout, 't selve met de ander hand sayende.

Dese beeldnisse verthoont dat de Hope een verlangen is van een goede saecke, met kennis van bequaemheydt om 't selve te mogen verkrijgen, want het kooren, op een behoorlijcke maniere, sayende, soo weet hy door de voorgaende eervaertheyt, dat het sich vermeerdert, en daerom werpt hy het weynige als nu vrywilligh wegh, op Hope dat het sal overvloedigh wederom in komen. Alhoewel 't selve door veele toevallen kan werden verhindert. Waer over *Dante* aldus singht:

*Met honigh is ons hoop en bittre alst gemenght,
Die heden ons wel vreughd, maer morgen droefheyd schenckt:
Die nu vliegt nae 't gesternt, en daelt strax weer beneen,
Dus kan de Dood alleen, al onse Hoop vertreen.*

Speranze Fallace. Hope die valsch is.

Een groot Maeghdeken, wiens hayren zijn ten Hemel gerecht, met bloote borsten, en een oogh in 't voorhoofd, en twee groote vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Wolxken, in de slincker een Vleermuys en een Kauworde.

Iongh wortse gemaelt, want gelijk dees Ouder ongestadigh is, alsoo slabackt oock dese Hope, als hopende sonder grond, op dingen die buyten de Reeden en behoorlijckheyt gaen.

Een oogh heeftse alleen, om dat een Mensch aen wien 't licht van de Werldsche dingen ontbreekt, hebbende oock geen ander vertrouwen, of eenigh ander licht dat van 't Gelove of Godsdienst herkomt, 't welck nochtans het oprechte tafereel is, in de schipbrekinge van de vervallende Hope, soo verliest zy het licht terstont en wanhoopt.

Met seer groote vleugels wordtse gemaect, om dat onder haere schaduwe veel volx schuylt, want de menichte der Sotten is seer groot.

Het Wolxken vertoont, dat dese snellijck door den Wind wort verdreven, en sonder dat het de Mensch weet, vervlieghe en verdwijnt het.

By de Werreltsche Hope wort oock de Vleermuys vergeleken, die welcke meestendeel in 't duyster vlieght, hebbende geen glants van 't licht, 't welck is *Iesus Christus* onse Heere, noch de gunste van sijne genaede, Hierom wortse mette Vleermuys

afgemaelt, en daerom seytmen dat dese Hope dese naevolgers heeft, als logens, droomen, valsche wercken en logenachtige gissingen.

Mette naeckte borsten wortse gemaelt, wantse voeden een yder vrywilligh met haer melck.

De Koeworde die in korte tijd seer wast en sich verheft, maer in der haest ter aerden valt en verdort, vertoont dat dese Hope, die qualijck gegrondet is, hoe hooger men dieselve siet opstijgen, dies te eerder staetse in gevaer van te niet te gaen, en in roock te verdwijnen.

Superbia. Hovaerdye.

Een schoone en hooghmoedige Vrouwe, seer adelijck in 't root gekleet, met goud gekroont en groote menichte van eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Pauw, en in de slincker hand een Spiegel, waer in zy siet, en haer selve spiegelt.

De Hovaerdye gelijk *S. Bernardus* seyt, is een ongeregelde genegentheyt van eygen hooghey, en daerom plagh dieselve meestendeel te heerschen in lichthertige en ongestadige Verstanden. En hier uyt komt het datse schoon, hooghmoedigh en rijcklijck gekleet wort.

Het spiegelen vertoont dat sich de Hovaerdige schoon en lieflijck laet duncken, sich selve in dese gelucksalighey, die in hem is, lief kosende, waer door hy de stoutmoedighey in sich voed, sonder dat hy oyt sijne oogen die hem souden mogen moeylijck en verdrietigh maken, nae sijne onvolmaecktheyt wil keeren: Daerom wort hy de Pauw vergeleeken, diewelcke in sijne uytwendige veeren behagen scheppende, sich te groots hout, om in 't geselschap van andere Vogelen te verkeeren.

De kroone op de maniere als geseyt is, bediet, dat de Hovaerdige seer begeerigh is om over andere luyden te heerschen en te gebieden, en dat de Hovaerdye een Koninginne is, of gelijk *Salomon* seyt, een wortel van alle gebreken. En dat de Hovaerdye voornaemlijck onder de kroonen en hoogheden wort verbergh en verkregen: waer van *Lucifer* een klaer voorbeeld is, diewelcke zijnde op de spitse van sijne gelucksalighey, valt in d'ellendige slavernye van de Hovaerdighey, gelijk *Dante* seght:

*'t Begin van d'eerste val was snoode hovaerdy,
Die ghy saeght hart gedruckt met 's Werrelts slaverny.*

En 't spreekwoort luyt: *Wie hoogh klimt, valt leegh.*

Het roode kleed geeft te verstaen, dat de Hovaerdye meest gevonden wort in cholérique of oplopende, en in sanguine of blygeestige luyden, diewelcke sich altijt groots houden, soeckende, dit gevoelen van haer selve met geweld staende te houden, en dat door de uytwendige vercierselen van haer lichaem.

Fede Maritale. Houlijx Trouw.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met beyde vingers van de rechter hand een gulden trou-ringh.

Vyt de Medaglie van Plautilla.

Een Man en Vrouw, diewelcke malkanderen trouwen, gevende malkanderen de rechter hand.

Matrimonio. Houlijck.

Een Ionghman van sijne eerste melckhayren, die aen de slincker hand een goude trouwringh heeft, leunende mette rechter op een stock.

Matrimonium of Houwlijck is de naeme van een wetlijck werck, dat den Mensch te saemen doet vereenigen, en maectse tot Man en Vrouwe, gelijk Math. XIX wort verhaelt.

De gulde Trouwringh bediet getrouwigheyt en suyperheyt des gemoeds, die tusschen Man en Vrouwe behoort te wesen. En 't eerste gebruyck van den Ringh, gelijk *Pierius* verhaelt, is geweest ter gedachte van eenigh besonder werck uyt te voeren. En wierde dieselve Ringh oock gemaect ter gedachtnisse van dingen die al te snoo waeren. Maer naederhand als de naerstigheyt en de voorwendingen van de staetsucht en grootsheyt van pracht aenwies, soo brachtmen het goud en d'Eedelsteenten ter baen, die men tot een ciersel, aen de handen droegh: soo dat de Ringh, ten opsicht van dit eerste gebruyck, nae der hand, als tot

een Wet is aengenomen, datmen dieselve tot een teycken van 't Houwlijck behoorde te draegen, ter gedachtnisse van datmen de vaste trouwe, die eenmael beloofd was, geduyrigh wilde onderhouden.

Het Iock vertoont, dat het Houwlijck de jonge gemoederen betoomt, en maeckt datse haer selve en anderen nut en profijtigh zijn.

Matrimonio. Houwlijck.

Een Jongelingh prachtigh met een Iock om den hals, en boeyen aen de beenen, met een gulde Trouwringh aen den vinger, houdende in dieselve hand een Quee-appel, en onder sijne voeten een Slange.

Door 't Iock en de Boeyen wort verstaen, dat het Houlijck een lastigh en seer swaer pack voor den Man is, en een hinderpael om in veele handelingen met vryheyt te treden, wesende het Houlijck een verkopinge sijns selfs, en een verbintnisse aen een geduerige Wet: boven dit alles isset nochtans aengenaem en behaeghlijck, en dat om veele insichten, doch insonderheyt om erfgenaemen tot zijne middelen te verkrijgen, diewelcke als rechte erven souden zijn, van de goederen, van het goed gerucht, van de eere en van 't aensien dat hy in de Stadt heeft verkregen. Nemende dese last daerom aen, datse, door haer, soude werden onderhouden; En om in de Liefde haer vermaeck en vrolijckheyt, die geoorloft is, te plegen. Daerom is hy met een Ringh gemaect, 't welck een teycken is, van voortreflijckheyt en eere-stand.

De Quee-appel wierde, door 't bevel van *Solon*, te *Athenen*, aen de Bruydegoms vertoont, als zijnde door de vruchtbaerheyt *Venus* toegewijt: Zy wort oock in veele Medaglien daer toe gesneden, want zy is een bewijs van onderlinge Liefde, gelijk *Pierius* seyt. Dese worden oock op eenige plaetsen de Eedel-Iuffers toegeworpen, door een Minnekracht en met handkussinge van wedersyden. Of veel liever, om dat een Man die vrucht geniet, wanneer hy Wetlijck dat eynde verkrijght, dat door middel van 't Houwlijck is geoorloft: Wesende andersins een swaere sonde, die ons van Gods Rijke vervreemt.

De Adderslange onder sijne voeten, bediet, dat men alle quaede gedachten met voeten moet treden, die tot schaede van sijn medegesellinne, met wien hy in 't Houwlijck verknocht is, souden strecken: Vliedende den aert van de Adderslange, diewelcke door een Minnetochtigh vermaeck, haeren Man doodet, gelijk elders geseyt is.

**Benevolenza & unione Matrimoniale. Houwlijxe
Vereeninge en Goedwilligheyt.**

Een Vrouwe die een krans van Wijnrancken om 't hoofd heeft gevlochten met een Olmtack in haer hand, of aen haer borst salse houden het Zeevogeltjen *Alcion* geheeten.

Een yder weet hoe seer de Wijnstock den Olm, en weder de Olm den Wijnstock bemint, waer van *Ovidius* singht:

*De Wijnranck heeft den Olm bemint,
En d'Olm heeft vveer den ranck besint.*

En om de Minnelijcke Goedwilligheyt en Vereeninge, wort de Olm, den Man van den Wijnstock geheeten, en de Wijnranck wort Weduwe genaemt, wanneerse niet by den Olm staet of leunt. *Catullus* seyt in sijn Bruylofts-dichten:

*De Wijnstock sich als 't Weeuken quelt,
Wanneerse eensaem staet op 't veld.*

En noch lager seyt hy, *mogelijck is de Wijnstock met haeren Man den Olm vereenight.*
En *Martialis* in 't vierde boeck over de bruyloft van *Prudentius* en *Claudia*, willende
vertoonen haere Vereeninge en Goedwilligheyt, seyt hy:

*De Ranck aen d'Olm niet beter voeght,
Dan als dit jonge Paer genoeght.*

Columella, Horatius, Catullus, en Bembus verhaelen 't selve.

Op dese gedancken gaet oock *Tasso*, wanneer hy seyt, de boomen beminnen
malkanderen mede, en men kan sien, met wat genegentheyt de Wijnstock haeren
Man omarmt en bemint. Dit selve doet niet alleen de Wijnstock en Olm, maer oock
de Essche en Populier. Hier wort de Olm alleen genomen om niet al te overvloedigh
te zijn, noch de krans met al te veel tacken te verwarren. Maer alderbequaemst sal
de Wijnranck met haeren Man den Olmboom, omslingert zijn: tot een beeld van
Goeddaedigheyt en Houlijxe Vereeninge.

Het Vogelken *Alcyon* datse in de hand heeft, is een weynig grooter als een Musch,
by nae geheel Hemels blaeu, hebbende alleen eenige witte en purpere pennekens, en
eenen dunnen en langen hals, swervende aen den Oever van de Zee, klagende en
kermende met een beweeghlijcke stemme, alwaer het oock sijn nest maect, broedende
seven dagen, diewelcke om datse geluckigh zijn, wordense de Alcyonische dagen
geheeten, want in die tijd, staet de Zee gantsch stille: gelijk *Plinius* en *Isidorus*
verhaelen, waer over verscheyden Poëten als *Vngarus, Rota, Petrarcha* en andere,
daer over Dichten hebben gemaect, gelijk *Zanazarus* op dese maniere mede gedaen
heeft:

*'t Alcyon temt de Zee, en stilt de dolle vvinden,
Misschien sal 't oock den brand in mijne borst verslinden.*

Men seyt dat *Alcyone* de Vrouwe geweest is van den blinden Koningh van Thracien, en alsoo zy dienselven in den droom hadde gesien, dat haer Man, die zy soo hertlijk beminde, in een groulijcken storm schipbreeckinge geleden en gestorven was, soo heeft zy sich mede, uyt groote droefnis, in de Zee geworpen. De Poëten hebben versiert datse in soodaenigen Vogel herschept was, en datse in Zee op het doode lichaem van haeren Man heene vloogh, jammerlijckaen den Oever weenende. Met groot oordeel heeft *Ovidius* in 't X boeck van sijne Herscheppinge, dese Vrouwe in een *Alcyon* herstelt, om dat dese Vogel, uyer Natuyre, aen haeren Man soodaenige goetgunstigheyt betoont: en dat niet voor een wijl, maer soeckt alle tijd met haeren Man vereenight te blijven, niet uyt geylheyd of dertelheyd, maer uyt vriendlijcke toegenegentheyd, die een Vrouw haeren Man behoort toe te dragen, en neemt oock geenen anderen aen, alwaer 't schoon, dat d'Ouderdom haer de kracht, om te vliegen, hadde benomen. Waer over *Plutarchus* in de verhandelinghe van de naerstigheyt der Dieren, van desen Vogel *Alcyon* aldus seght: *Wanneer d'Ouderdom het Manneken swack maeckt en traegh om te volgen, dan neemt zy hem op den rugge, jae draeght, en voet hem, hem noyt verstoote noch alleen laetende, maer ter dood by hem blijvende.*

Men behoort de vriendlijcke natuyre van dit Vogeltjen *Alcione* te volgen, wesende daer mede, door de liefde en door goedda-

digheyt vereenight, hebbende in twee lichamen eene ziele, en eenen wille, en dat d'eene sich herscheppe in d'ander, levende vrolijk en blijde, sich genoegende met sijn wederpaer, die hem van God is toegevoeght. En tot dien eynde sal ick het Dicht hier by voegen dat op de Bruyloft van *Baptista Garzoni* en sijn Bruyd is vereert, 't welck aldus is naegevolght:

*Waer hebdy doch Natuyr soo schoonen beeld gesneden,
Soo Hemels, soo volmaeckt, soo aerdighlijck van leden?
Een ziel, het wit der deugd, een richtsnoer van de Min,
Soo saligh, jae gelijk de hooghste Koningin:
Die met haer glants verheught, en met veel saligheden,
Haer Bruydegom herschept in haer volmaeckte zeden:
En leyt hem op het spoor, om dat hy 't lieve kind,
Astraea 's Hemels licht, soo vierighlijck bemint.
O onverwonnen Held! in Wijsheyt wel bedreven,
Gy zijt van 's hemels Choor, al lang haer voorgeschreven,
Van waer een vrolijk hert, het lieflijck gaet te moet,
En waer gestadigh bloeyt, het alderschoonste goet.
Door u sal Roma steeds gelijk een Lente bloeyen,
En hier uyt sal dan voorts een gulden eeuw groeyen,
Een treffelijck geslacht, en kinders nae u wensch,
Tot ciersel van dees Stad, van werreld en van mensch.*

En voorwaer daer kan geen grooter gelucksaligheyt tusschen twee mede-gesellen wesen, als Eenigheyt en Goedwilligheyt, waerdigh om gedrukt te worden in de gemoederen van die geene, die door den band des Houlijx met een ander verknocht zijn. *Phocilides* seght:

*Waer is gevvenschter Stand, dan als getroude lieden,
De onderlinge min en gunst malkander bieden:
Vvaer d'Ouderdom, noch tijd, de Liefde niet verstoort,
En vvaer dat noch verschil noch tvveespalt vword gehoort.*

Hier uyt komt het dat de Oude Romeynen ons veele gedachtnissen hebben naegelaeten van die geene die lange tijd in den Houlijcken staet geleeft hebben, en dat met onderlinge liefde, sonder twist of geschil: waer van verscheyden grafschriften zijn te vinden, als van *Iulius Primogenius*, die van sijn Huysvrouwe *Iunia* een grafschrift gestelt is, van dat zy 15 Iaeren en 6 Maenden met hem sonder eenigh geschil, geleeft hadde. *Flavius* heeft met *Flavia* 45 Iaeren sonder twist geleeft, en veel meer andere. *Plinius* verhaelt aen *Geminus*, O, seyt hy, *Onse Macrinus heeft een diepe wonde in sijn herte gekregen, verlooren hebbende sijn Huysvrou, van soo sonderlinge deugd, alsser oyt geweest is, mette welcke hy 39 Iaeren sonder eenige onrust heeft geleeft, andere seggen, sonder eenige quetsinge des gemoeds*. Noch isser een ander grafschrift by den eersten Wijnbergh buyten de Latijnsche Poorte gevonden, alwaer hy totten Leser seyt, *Ick weet dat ghy benijt 't geen ghy hier leest, en dat om drie oor saecken*. 1. *Ick heb mijn eere gehad terwijl ick leefde*. 2. *Ick ben gesont geweest*. 3. *Ick hebbe middelen gehad terwijl ick leefde, en daerenboven heb ick gehad een seer lieve Huysvrouwe*.

Hebben de Heydenen dese Deughd gehad om met haere Vroukens sonder eenigh verschil, twist, aenstoot of ergernis te leven, en haer met alle vriendlijcke goeddadigheyt te omhelsen, hoe veel te meer behooren de Christenen te versorgen,

om heylighlijck en vreedsaem in den band des Houlijx te leven, en dat in alle eendrachtigheyt en goeddaedigheyt, op datse hier nae in het ander leven, 't welck is de eeuwige heerlijckheyt, in *Christo* mogen blijven vereenight.

A j u t o . H u l p e .

Een Man van bedaeghd Ouder, in 't wit gekleet, en op dat kleet een purpre Mantel, uyt den Hemel komt een klaerblinckende straele straelen, 't welck dit beeld verlicht, wesende gekroont met een Olijfkrans, hebbende een goude keeten aen den hals, waer aen een Hert hanght, de rechter arm recht uytstekende: mette slincker hand houd hy een stock in d'aerde, alwaer een groene en draegende Wijnranck omslingert is, aen de rechter syde sal een Oyevaer staen.

Hy wort Manlijck afgebeeld, vermits de Jongelingh de deughd wel kan oefnen, maer is door de nieuwigheyt en hette van 't bloed geheel genegen tot wercken die aen de sinnen hangen; En de Oude, nae 't seggen van *Aristoteles*, is genegen tot gierigheyt, om dat hem de eervaerentheyte geleert heeft, hoe swaerlijcken saecke het zy, het goed te verkrijgen, en hoe licht het is om dat te verliesen, en daerom is hy seer vasthoudende om een ander te helpen, hebbende altijd twee Honden aen sijne syde: d'eene is de begeerlijckheyt om te hebben, en d'ander is de vreesse om te verliesen: alhoewel het waer is, dat een Oude wel kan goeden raed geven, van wegen sijn eervaerentheyte, van dingen, die lange tijd zijn geleden.

Het witte kleet druckt uyt dat de handelingen moeten oprecht en suyper wesen, vry van alle eygen baet, 't welck tot des Menschen eigen nut gekeert sijnde, doet de eedele en deughdlijcke wercken te rugge setten. De purpere Mantel beeld de Liefde af, diewelcke altijt tot haer ooghwit heeft een ander te helpen, en in haer ellende te hulp te komen: wesende in haer een Godlijcke genegentheyt die suyper en in 't gemoed vierigh is, tegens God en tegens sijne schepselen, gelijk sulx de Schriftuyre doorgaens leert. *S. Gregorius seyt: 't Is een werck van Liefde den swacken by te staen.*

De heldre en klaere straele uyt den Hemel daelende en dese beeldenisse verlichtende, druckt de Godlijcke hulpe uyt, die alle Menschlijcke hulpe verre overtreft. Waer van oock *Homerus seyt, yder Mensch verlanght nae de Godlijcke hulpe.* Voorts in de Officien: *God siet doch of mijn hulpe. Heere! haest u om my te helpen.* En elders, *mijn hulpe is van den Heere, en verder, mijn hulper en bewaerder zijt ghy, en in u woort heb ick gehoopt.*

De Olijfkrans om 't hoofd, wort in veele plaetsen der H. Schriftuyre de Olyve voor een vroom Man verstaen, die in 't besonder vol vruchten van Barmhertigheyt is, die den Mensch beweeght tot Godvruchtigheyt om de arme en behoeftige by te staen, gelijk *David seyt in den 52 Psalm: Maer ick, als een vruchtdraegende Olijfboom, in 't huys des Heeren, heb in eeuwichheyt, op de barmhertigheyt Gods, gehoopt.*

Hy draeght een goude keeten, en door 't hangen van 't hert daer aen, wort verstaen, datmen niet alleen mette wercken der Barmhertigheyt een ander moet te hulpe komen, maer oock met raed (waer van 't hert een beeld is) om hem alsoo totten wegh der saligheyt te brengen. Waer over *Gregorius in sijne Moralen seyt, Een sot Man raed te geven is een werck van Liefde, datmen een wijs Man sulx wil doen is vermetelheyt, maer een Man in tegenspoet wat te raeden is wijsheyt.*

Hy wordt mette rechter uytgestreckte arm en opene hand uytgebeeld, om de Menschlijcke hulpe uyt te drucken die van de Hebreen *Zeroha* genaemt wort: dat is te seggen Arm, waer in de macht en de sterckheyt van de Menschelijcke hulpe bestaet. En by de Oude was het handreycken een teecken van gestaedige hulpe, waer door wy in alle dingen de hulplijcke hand bieden. En gelijk *Pierius* verhaelt soo wasser soodanige beeldenisse waergenomen in 't beeld van de Goddinne *Ops*, dat in verscheyden Medaglien gestelt was, als of dat selve aenygelijck beloofde hulpe te bieden: als die geene, die mette Godlijcke hulpe onderstut zijnde, het algemeen voetsel gaf aen alle Schepselen, die zy oock, te gelijk, wederom in haeren schoot ontfingh.

De stock die in de aerde staet en den bloeyenden en vruchtdragenden Wijnstock onderstut, bediet de Echtplicht en Hulpe, want de Vrouwe vermagh soo weynigh sonder de hulpe des Mans, als de Wijnranck sonder hulpe van den stock. Waer over *Ariosto* singht:

*De Wijnranck waer gewis vertreden en veracht,
Indien haer niet een stut of pael in eeren bracht.*

De Oyevaer worder aen de syde gestelt, als zijnde de waere beteycknisse van de Godsdienstigheyt en van de Hulpe, sulx dat d'eene qualijck van d'ander kan zijn afgescheyden. Waer door het geschiet, datmen in verscheyden Medaglien van Romeynsche Princen, dieselve met groote verciersels vind uytgedrukt, die door de eedele natuyre van dit Dier worden afgebeeld. 't Welck een Man bediet, die tegens sijne Ouderen meelijdigh is en vermaert, om aen dieselve de hulpsaeme hand te

bieden: Want dese Dieren draegen groote sorgen tegens haere Ouderen, wanneerse tot haere grijse Iaeren zijn gekomen, alsoo die haer nimmermeer verlaeten: Iae niet alleen wanneerse tot haer Ouderdom zijn gekomen, de hand bieden, maer oock altijd, als 't noodigh is, wordense onderhouden door de naerstigheyt van de eygen jongen. Waer over *Alciatus* singht:

*De Oeyvaer draeght tot sijne vrucht,
Veel hulp en troost en goede sucht:
Het Iongh, vvanneer 't is opgevoet,
Sijn Ouders vveer veel deughde doet:
Iae alsse zijnberoyt en mat,
Van krachten bloot, van 't leven sat,
Soo queecken zy haer' Ouders op,
En draegens' over bergh en top.*

Oeconomia. Huys-bestieringe.

Een Vrouwe van een eerwaardigh opsicht met Olijftacken geciert, houdende in de

slinkker hand een Passer, en mette rechter een Stock of Rijsken, ter syden sal een Roer van een Schip staen.

Om dat totte gelucksaligheyt van 't gemeene Burgerlijcke leven vereyscht wordt een vereeninge van veele Huysgesinnen, die onder gelijcke Wetten leven, en waer door zy werden bestiert, soo is 't noodigh dat yder Huysgesin met behoerlijcke Ordre worde onderhouden, en onder besondere Wetten gebracht, die veel nauwer gaen als de algemeene. Daerom is dese nauwe maniere van 't Huysgesin te bestieren, van de Griecken *Oeconomia* geheeten: En heeft alsoo yder Huysgesin in sich drie insichten, om datse tot het leven als tot haere leeden behooren, te weeten de Meester en sijne Dienaers, de Vaeder en sijne Kinderen, de Man en sijn Vrouwe. Daerom wort dit beeld met een stockjen gemaect, om de Heerschappye die de Meester heeft over sijne Dienaers. Het Roer bediet de sorge en bestieringe die een Vaeder behoort te hebben over sijne kinderen, op datse in de Zee van de kindsche dertelheden, van den wegh der Deughde niet souden af wijcken, waer in men haer met alle vlijt en naerstigheyt behoort te stieren.

De Olijf krans bediet, dat een goed Huysbestierder voor al moet besorgen datter vrede in sijn Huys onderhouden worde.

De Passer leert, hoe een yder sijne macht en midlen moet meeten, en dat hy daer nae, soo wel in 't uytgeven als in andere dingen, sich daer nae moet voegen, om sijn Huysgesin te onderhouden, en door de maete van geduyrigheyt te versorgen. En daerom wort de Huysbestieringe een bedaeghde Vrouwe afgemaelt, die oock in soodaenigh Ouder, dese bestieringe best past, als hebbende eervaertheyt van de Werreltsche handlingen. Hier van heeft eener den inhoud deser Dichten ingestelt:

*Dit Huys heeft een gevvenschte stand,
 VVaer troulijck vvaectt eens Moeders hand:
 En die met teugels vast bevaert,
 't Geen suynigh is by een vergaert:
 Die vredsaeem alles oversiet,
 Die 't Huysgesin met tucht gebiet,*

*En die met oordeel en met maet,
Op alle dingen gaede slaet:
VVat Huys een sulcke Moeder derft,
Dat gaet verloren en versterft.*

Anno. 't Iaer.

Een Man van middelbaer Ouder, met vleugels aen de schouders, en mettet hoofd, hals, baerd en hayren, vol sneeu en ys. De borst en de syden root, en rontom veele kooren-ayren, de armen groen en vol van alderleye slagh van bloemen, de dyen en beenen aardighlijck bedeckt met druyven en wijngaert bladers: hebbende een slange in de hand, die in een circkel geslingert en de steert in den mond houd, in de slincker hand heeft hy een spijcker.

Gevleugelt wort hy gemaelt, door 't aensien van *Petrarcha*, seggende, *de uren, dagen, macnden en jaeren vliegen.*

Het Iaer, nae de gemeene maniere, begint in *Ianuarius*, wanneer de sneeu en het ys overvloedigh is. En daerom is hem de sneeu op 't hoofd geset. En overmits de Lente het aardrijck met allerleye bloemen verciert, en de velden en kruyden, in desen tijd beginnen voort te komen, daerom zijn de armen aldus verciert.

De Somer om datse seer heet is, en 't koo-

ren over al rijp, soo wort hy mett orst en syden root gemaectt en met kooren-ayren.

De Druyven aen de beenen, vertoonen den Herfst, 't welck het laeste deel des Iaers is. De Slange in 't ronde mette steert in den mond, is een seer oude beeldenisse van 't Iaer, want het Iaer keert wederom tot sich selve, en het beginsel van 't eene Iaer verteert het eynde van 't ander, gelijk de Slange, in den circkel, sijnen eygen steert bijt.

Festus Pompejus verhaelt dat de Oude Romeynen, het Iaer aen de muyre spijckerden, slaende alle Iaeren aen den Tempel eenen spijcker, en nae 't getal van dese spijckers, telden zy de Iaeren, en daerom kan men seggen, dat de spijckers het getal der Iaren zijn.

Anno.

Een Man in 't beste van sijn leven, gevleugelt, sittende op een Wagen met vier witte Paerden, geleyt door de vier tijden des Iaers. Waer op een yder kan maelen vruchten en wat hem geraeden dunckt nae de verscheydentheyd van de tijden.

De vier tijden des Iaers, soeckt onder, *Tijden des Iaers*.

Ichnographia. Platte grondbeschryvinge.

Een middeljaerige Vrouwe, statigh gekleet, houdende met haer rechter hand een vierkant, liniael en passer, en op der aerde van dieselve syde staet een Kompas om de grond te nemen, hebbende in de slincker een tafereel, waer op een ontwerp van een eedel Paleys gemaectt is, en in de selve hand een maetstock.

Ichnographia is niet anders als een ontwerp van de dingen, diemen in 't platte met lijnen, en in Wiskonstige beelden wil brengen: door de welcke alle slagh van platte gronden en gebouwen gemeten worden, sonder bewijs van de perspective, maer worden door de voorseyde instrumenten bearbeyd en beschreven: en de maete die zy in de slincker heeft, wort in verscheyden landen gedeelt of in ellebogen, palmen, of in voeten, of andere deelingen, en dat is 't geene wat aen de buyten of binnen syden van 't gebouw te meeten is. Waer uyt men daer nae de maete neemt, en maectt het groot in 't kleyn, en dat wort, door den Passer, in een evengelijcke mate en ontwerp gebracht en afgeteyckent.

Het Kompas is t geene waer door men neemt de afwijckinge van de syden en hoecken van 't geheele plat, en dat door 't middel van de naewijsinge van 't Kompas.

Van middelbaer Ouder en met staetige kleederen wordt zy gemaelt, overmits de oeffeninge van dese konst moet op 't papier gebracht worden door de maete, en door groot verstand en oordeel, soo veel tot de waerheyd van dese konst, die van soo groote bedenckinge is, vereyscht wort.

Vanita. Ydelheyt.

Een Maeghdeken seer prachtigh geciert met een geblancket aengesicht, draegende op haer hoofd, een schotel daer een hert in leyt.

Ydelheyt wort in den Mensche geheeten, al het geen, 't welck niet gerecht is tot een vast en volmaectt eynde, wesende het eynde of de uytkomst, gelijk de Philosophen beweeren, een regel van alle onse handelingen: en daerom kleedse haer

prachtigh, en blancket haer aengesicht om andere luyden te behaegen, siende op vuyle en slechte dingen, die weynigh om 't lijf hebben, en korte tijd geduyren, en daerom magh dat met recht gestelt worden voor een teycken van Ydelheyd.

't Is oock Ydelheyd aen yder Mensch sijn hert en gedachten te ontdekken, want het is nergens goed toe, en kan u seer licht schaedelijck zijn, sonder datmen 't dan weder te recht kan brenghen, en daerom is haer het Hart boven op 't hoofd gestelt.

Gioventu. Ieughd of bloem der Iaeren.

Een lichthertigh Iongelingh, gekleedt in versheyden verwen, met een krans van slechte bloemen, hebbende van d'eene syde een Windhond, en van d'ander syde een welgesadelt Paerd, staende als of hy mette rechter hand geld stroyde.

Nae dat *Aristoteles* seght, is de Ieughd dees Ouder die van twintigh Iaeren begint tot vijf en dertig toe: in welcke tijd de Mensch verstand heeft, en alles nae de Deughd kan aenleggen: Maer door de frischeyt en hettigheyt des bloeds, is alle sijn lust nae dingen, die in de sinnen vallen: en oock werckt de Reeden niet in de Deughd, dan met groote tegenstand, 't zy door de begeerlijckheyt of door de treck van eere.

Lichthertigh wort hy met de Dieren aen de syde geschildert, en met het bewijs van 't geld stroyen, om de besondere genegentheyt van den Jongelingh uyt te drucken: 't welck is om lichthertigh, een lief hebbet van der Iagt, en een geldverquister te wesen: gelijk *Horatius* in sijne dichtkonst uytdruckt:

*Hier met een Valck of Hond, daer met een paerd ter Iagt,
Lichthoofdigh, sonder raed, die 's Vaeders raed veracht:
Versmaeder van het goed, verquister en hoveerder,
Vol opgeblasen tocht, een slemper en verteerder.*

De verscheydentheyt van verwen, bedieden de menighvuldige veranderingen van de gedachten en jeughdige voorstellingen: Daerom wort hy met een slechte bloemkrans, sonder vruchten, gekroont, om te vertoon, dat de Jongelingen begeeriger zijn op de schoonheyt en den schijn, als op het noodige, en 't geene in der daed, goed is.

Gioventu. Ieughd.

Een Maeghdeken met een goude kroone op 't hoofd en kostelijck gekleet, nae 't seggen van *Hesiodus* in sijne *Theogonia*, met een tack van bloeyende Amandelen in de hand, om te betoonen, als *Pierius* verhaelt, dat gelijk de Amandelboom, de eerste is, die met haren blosem hope geeft van de Overloed van d'andere vruchten, dat oock alsoo de Jongelingen goede proeven van haer geven, van wat volmaecktheyt zy sullen wesen, wanneerse tot haer rijpe Iaeren sullen zijn gekomen.

De goude kroon vertoon, dat onder alle trappen van d'Ouder des Menschen, de Ieughdelijcke de aldergewenschte en volmaeckteste in sich selve is.

Het kostlijcke kleet bediet, dat de roemsuchtigheydt en pocchinge van Rijckdommen dees Ouder eygen is. En de Oude maelden de Ieughd af, door het beeld van *Apollo* en *Bacchus*, die malkanderen de hand gaven: te kennen gevende, dat een Mensch in sijn Ieughd, en door de wackerheydt des lichaems en door de kracht des verstands, is sterck en aengenaem.

Gioventu. Ieughd.

Een Maeghdeken van een schoon Ouder, met bloemen gekranst, die in de rechter hand een goude kop hout, om dat van de Poëten geseyt is, datse is de bloeme van de Iaeren en kostelijck als een goude kop. En aldus is *Hebe* Goddinne van de Ieughd, geschildert.

Gelosia. Ieloursheydt, Minyver.

Een Vrouwe in 't blauw Camelot, als met Zeebaeren geciert, wiens kleet vol ooren en oogen sal zijn, met vleugels aen de schouderen, hebbende een Haen in den slincker arm, en in de rechter hand een doornen struyck.

Ialousie is een quellinge en een vreesse, die daer doet dat de dapperheydt der Deughd of van eens anders verdiensten, te boven

gaende de deughdlijcke hoedanigheden van die hy mint, niet wegh neemt de besittinge van de beminde saecke.

Men schildert de Ieloursheyt met eenen Haen op of onder den arm, om dat dat Dier het alderjelourste, wackerste en looste is van allen. De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt van haere wispeltuyrige gedachten. De oogen en ooren op 't kleet gemaelt, beelden af de gestadige sorghe van de jaloursche lieden, om alles te sien en hooren, en op de alderkleynste dingen scherp te letten, jae op de ooghwencken, van die men bemind. Waer over *Tasso* aldus singht:

*'t Ieloursche Meysken loert met hondert oogen uyt,
En duysent ooren staen te luystren op 't geluyt.*

De struyck met doornen, betoonen de moeylijcke pricklingen, waermede de jaloursche niet anders gepijnicht worden, dan ofse met scherpe doorens worden gesteken. En daerom worden haer dese in de hand gegeven.

Gelosia. Ieloursheyt.

Een Vrouwe gekleet als boven, hebbende in de hand een struyck van een Sonnebloem.

De verwe van de bovengeseyde kleedinge, druckt eygentlijck de Ielousie uyt, zijnde dit de verwe van de Zee, die sich nimmermeer soo stille vertoont, of ons behooren haere stormen verdacht te wesen: Also is 't mede gewis, dat een Mensch, hem op eens anders Compas, van tusschen de klippen van Ielousie te seylen, betrouwende, niet sal mogen passeren, dan met groote vreese, verdriet en onlust.

Voorder isse gemaelt, datse in d'eene hand een Sonnebloem draeght, die sich staedigh nae de Sonne keert, volgende daer in sijne beweginge: van gelijcken doen oock de Ieloursche, die met haere treden, woorden en gedachten, altijd de schoonheyt van sich selve besien, haer laetende voorstaen, dat zy door de eygen liefde die noch by haer is, geacht worden voor de braefste en voor 't puyckjen van de Werreld.

Ariosto doet sijnen Reinald van de *Ialousie* aldus sprecken:

*DE Wolcken drongen sich in een,
En 's Hemels heyr raeckt' op de been:
De Son verschool haer schoon gelaet,
Om dat een Monster wreed en quaet,
Gelijck een Vrouwen beeld verscheen,
En uyt een doncker hol quam treen:
't Had duysent oogen in haer hooft,
Geen winck-brau wasser omgekloost,
Iae 't sloot de oogen nimmer toe,
Van waecken wierd het nimmer moe,
Veel ooren had het noch daer by,
In plaets van 't hayr; soo hads' een ry
Van Slangen, om haer hoofd gekrult,
En was te vreesselijck gehult.
En buyten 't groulijck duyster hol,
Quam treden dese wreede kol:
Die een seer schrickelijcke Slangh,
Een steert verstreckte fel en langh,
Die om haer borst geslingert lagh,
En quam dus yslijck voor den dagh.*

Ispiratione. Inblaesinge, Instortinge.

Men sal uyt de heldere Hemel vol sterren, een vlammege straele sien, diewelcke nederschietende valt op den borst van een Jongelingh, die in 't geel gekleet is, heb-

bende harde hoofdhayren, vol Slangen gemenght, 't gesicht ten Hemel keerende, waer in hy met groot opmercken siet, hy hout in den rechter hand een bloot sweerd, mette punt op der aerde, en in de slincker heeft hy een Sonne-bloem.

Door de klaere gesterde Hemel, waer uyt een vlammege straele schiet, vallende op den borst van een Ionghman, als geseyt is, wort verstaen, dat dese klaere Hemel vol sterren, is de goedertierentheyte van den Almachtigen God, diewelcke door sijne oneyndige goedigheyt den sondaer ontsteect en verlicht. *Christus seyt, Ick ben gekomen om vier op der aerde te senden, en wat wilde ick anders dan dat het brande?* En daerom bid de H. Kercke altijd, dat de Heere haere herten wil ontsteeken met het vier sijner Liefde.

Hy wort met geel gekleet, om dat door dese verwe de gewoonte tot quaede doen, wordt uytgedrukt, als niet konnende tot eenige Deughd gepast worden, waer over wy, sonder de hulpe en instortinge Godes, ons lichtlijck werpen in den afgrond van alle ellenden.

De harde hoofdhayren met Slangen, bedieden, dat terwijlen de Sondaer het eerlijcke verlaet en in de sonde versopen leyt, soo kan hy niet anders hebben als quaede en schricklijcke gedachten, gelijk *Gregorius seyt, hy kan de quaede gedachten niet ontvlieden, die geen eerbaerheyt by hem heeft.*

Het Rapier mette punt ter aerde gekeert, bediet dat dit een werck is van Godlijcke instortinge, want het werck des Menschen, die ten quade genegen is, verdient geen loon by God, ten zy door sijn genaede; van de welcke hy een rijck vergelder is aller goeder wercken, gelijk *David seght, Eere en genaede sal hem de Heere geven.*

Dat hy 't hoofd ten Hemel keert, alwaer hy met groot opmercken nae toe siet, druckt uyt, datmen sonder de genaede en Godlijcke instortinge, het gemoed en 't verstand niet kan opheffen van dese gevoelijcke en aerdsche dingen: gelijk *Augustinus seyt, u genaede doet het dat de sonde in ons niet heersche.*

De Sonne-bloem hout hy in de slincker hand, om te betoonen, dat gelijk sich dese bloem gestadigh nae de Sonne keert, alsoo keert en draeyt sich de verlichte Sondaer, en die van de Liefde Godes ontsteeken is, met soodaenige groote genegentheyte, soo veel mogelijk is, nae dien grooten God.

Imaginatione. Inbeeldinge.

Een Vrouwe in verscheyden verwen gekleet, hebbende steyle hoofdhayren, en wiexkens aen beyde hoofdslaepen, gelijk *Mercurius*, en tot een kroon heeftse verscheyden beeldekens van helder bruyn, hebbende de oogen ten Hemel gekeert, staende in gedancken, als ofse in den geest was opgetogen, houdende d'eene hand boven d'ander op de borst.

De inbeeldinge, seght *Aristoteles* in 't III b. van de ziele, is een beweginge, die in der daed, van de sinnen heerkomt: te weten een kennisse van 't geene dat de andere sinnen, soo wel de gemeene als oock de uytwendige hebben gehoort, en gelijk hy oock in sijn II boeck van de ziele seyt, isse gemeen mette Menschen en Dieren. 't Welck oock van *Themistius* te gelijk in sijn III boeck van de ziele is uytgeleyt, alwaer hy seyt dat de inbeeldinge volmaect en onvolmaect is. En om dit van stuck tot stuck te verklaeren en haere beeldnisse uyt te leggen, sullen wy

seggen, dat het kleed met verscheyden verwen, bediet, dat de inbeeldende kracht, de fantasien of inbeeldingen, van al 't geene haer oock vertoont wert, door de uytwendige sinnen, ontfanght. Daerom bediet dese verscheydentheyt van de verwen, het groot onderscheyt van dese voorwerpsels.

Met steyle hoofdhayren, en met vleugels aen de hoofdslaepen wortse geschildert, ten aensien van de snelle en haestige werckinge van dese kracht, in 't aenvatten van de fantasien, als mede om dieselve aen 't verstand te vertoon: Wy sullen daer by voegen dat dese inbeeldinge sich stadigh beweeght, soo wel in 't slaepen als in 't waecken.

De kroone met verscheyden beeldekens verciert, bediet, dat de inbeeldende kracht, gelijk de Medicijns seggen, haere sitplaets heeft in 't eerste velleken van de herssens, 't welck in 't voorhoofd is, en dat de gemeene sinnen aen de inbeeldende kracht verscheyden gedaenten, of fantasien, die alsoo van de Philosophen genaemt zijn, overleveren: en door dese kracht komt de inbeeldinge, welke kracht, als de aldereedelste, alle de andere sinnen onderdanigh zijn.

Zy staet als in gedancken en afweesigh, houdende beyde handen over den anderen, om te betoonen, dat terwijl de andere uytwendige hoedanigheden en sinnen, geene werckingen doen, niet te min soo werckt dese kracht dickwijls, als wy slaepen, waer van wy veele voorbeelden hebben, die van *Valeriola*, in 't 2 boeck van sijne observatien of waernemingen, als mede van *Sextus Empiricus* in 't leven van *Pyrrho* en veele andere zijn beschreven. En alhoewel *C. Galenus* dickwijls hadde geseyt, dat sulx niet kost geschieden: niet te min, in sijn 2 boeck van de beweginge der Musculen, soo bekent hy, also hy 't door de eervaerentheyt hadde beproeft, dat het de waerheyt was. En dit geschiet, om dat de geseyde kracht, die fantasien, dieder zijn ingedrukt, overbrenght aen de sinnen in de nachtwaecken. En dat plagh veeltijts te gebeuren, aen die geene, die vol van opstijgend, schuymachtigh en heet bloed zijn, en die overvloet hebben van seer heete geesten: oock aen snelle, weeck-gebacken en kleyne persoonen, die een groote vluchtigheyt van geesten, en een heel wreet gemoed hebben.

Aristoteles seght van de gemeene beweginge der Dieren: *het Gesicht en de Inbeeldinge behouden de kracht van de werckende dingen*, en door de beginselen van 't woord, komense totte sin van 't gesichte, als tot het eedelste, en om dat het gesichte niet kan doen sonder licht, soo hebben de Griecken het woort *Fantasia* genomen, 't welck van $\phi\omega\varsigma$ het *Licht*, en van $\phi\alpha\iota\nu\omega$ *Lichten* heerkomt.

De wonderlijke werckingen die dese inbeeldinge doet, zijn van *Marcellus Donatus*, in sijne wonderlijke Medicinale historie overvloedigh verhaelt.

I d a e a . Eerste gedaente, voorbeeldelijck ontwerp.

Een seer schoone Vrouwe verheven in de lucht, wesende naeckt, doch met een witte en sijne sluyer bedeckt, diewelcke op de kruyn van 't hoofd sal houden een brandende viervlamme, hebbende 't voorhoofd met een gouden Hoep, die met kostele steenen en paerlen beset is, omwonden. Zy sal in den arm houden de beeldenisse van de *Natuyre*, die welcke zy, als een jongh kindeken, uyt haere borsten te suygen geeft, wijsende mette voorste vinger van de rechter hand, op een seer schoone

Landouwe, daer op zy staet, wesende bemaelt met Steden, Bergen, Vlackten, Waeteren, Planten, Boomen, met Vogelen in de locht en andere aerdsche dingen.

Idea ofte eerste voorwerp, nae *D. Thomas* seyt, is een voorbeeldend patroon in den sin of begrijp des konstenaers, door wiens middel de dingen worden gemaect en bekend: Want soo de konstenaer, alee hy de handen aen 't werck slaet, niet te voeren, 't selve door de inbeeldinge, als een geestigh model of ontwerp van sijn voorgenomen werck, hadde versiert, hy soude tot sijn opset niet geraecken, jae soude sich te vergeefs, met veel moeylijke besigheden belaeden, om in 't werck te stellen, 't geene hy soude willen uytbeelden. Maer *Plato* verstaet, door dese naem *Idaea*, een weesen in 't Godlijk gemoed, afgescheiden van alle stoffe, 't welck de gedaente geeft aen alle dingen, die geschaepen of noch te scheppen zijn, en die is d'oorsaecke dat alle geschapene dingen haer weesen hebben, gelijk *Plutarchus* verhaelt.

Van dese dan spreekende in sijnen *Timaeo*, seyt hy, dat het is een dingh, dat altoos het selfde blijft, sonder begin en sonder eynde, en dat niets van andere ontfanght, noch sich oock niet wijder uytstreckt, noch van iemants sin kan worden begrepen. Maer om den sin van *Plato* beter te verklaeren, moetmen dit weeten, dat hy seyt, dat drie dingen te saemen eeuwich zijn, te weten, het Goede, de Sin en de Ziele van de Wereld. Door het Goede, verstaet hy God, Werckmeester van alles, die hy, in 't boeck *Parmenides*, verklaert te wesen enckel en onbeweeghlijck, en dat boven 't verstand en de Natuyre van alle dingen. Van dit Goede, als van een Vader, komt voort de Sin als een helder licht, van het ingeboren licht der Sonne. Van de Sin komt wijders vloeyen, de ziele der Werlt, gelijk een glans van 't licht, diewelcke sich over alle verspreyende, dieselve in 't leven behout. In 't eerste dan als een Vader van alles, bevint sich, eene enckele en onverdeelijcke *Idea* van Goedheyt. En uyt dese *Idea* of ontwerp, als uyt een onmetelijcke en onuytputtelijcke fonteyn, ontspringen ontelbaere verscheydentheden van eerste gedaenten, niet anders als men door een slecht straeltjen lights, aen den Hemel, siet voorkomen verscheyden straelen, die onder een ander verdeelt zijn. Dese *Idaea* versamelt in sich den Goddelijcken Sin, diewelcke in sich bevat oneyndelijcke Ideeen van alle dingen, soo wel van die daer geweest zijn; noch zijn, en naemaels wesen sullen: Waer uyt voorts vloeyen verscheyden gedaenten van Ideeen die in de ziele der Werlt ingegrift zijn, diewelcke daer nae veroorsaecken het begin en eynde aller dingen, niet anders als de ziele van ons lichaem de levendige kracht uyt werpende, het werck, de sterckte en de nature van alle de deelen desselven, onderhoudt en bestiert. En wort aldus de oorsprongh en de bedieninge van alle dingen overgebracht aen dat eenige begin 't welck is de *Idaea* in den sin Gods: 't welck gestelt zijnde, worden alle dingen vast gestelt, gelijk dieselve, wegh genomen zijnde, moeten vergaen. Daerom seyde *Xenocrates*, *Idaea* is een eeuwich patroon van de dingen die in of nae de Natuyre bestaen. Maer om dese beeldenisse uyt te leggen, soo moetse schoon gemaelt zijn als een Voedster, voor soo veel daer wat schoons is in dese lichaemlijcke Wereld. Boven dat, soo noemtse *Plato* in 't boeck van 't gemeene beste, *seer schoon*, seggende, *maer dit, 't welck den geenen de waerheyt, van die dingen die verstaen worden, vertoont, en de verstandige den wegh aenwijst om te verstaen, seght dat dat selve een Idaea is van 't Goede, te weten van Wetenschap en Waerheyt, waer uyt door 't verstand, de oorsaecke wort gevat. Dewijl dan dese twee dingen soo schoon zijn, te weten de Kennisse en de Waerheyt, soo suldy recht oordeelen, soo ghy het Goede, te weten God self, anders en schoonder sult schatten, als dese dingen.* Sulx datmen niet kan

ontkennen, dat in de *Idaea* niet soude wesen, een uytnemende schoonheyd: 't welck oock blijkt aen *Porphirius* in sijne Philosophische Historie, terwijl hy besigh is van den Sin te spreken, soo seyt hy, *dat in dieselve zijn Ideen en selfstandigheden aller dingen, die ten eersten schoon, en door sich self schoon zijn, hebbende oock de gedaente van schoonheyd.*

Zy wort gemaelt, in den locht opgeheven te zijn: zijnde een wesen sonder stoffe, en daerom is zy de veranderinge niet onderworpen, wesende onafmetelijck van wesen, en daerom niet verwart door de grootheyd, zijnde haer wesen sonder eenige hoedanigheyd, en derhalven heeftse oock geen begin van tegenstrijdigheyd in sich.

Naeckt wortse geschildert, om datse vry is van alle lichaemlijcke quellinge, en om

datse een seer enckele selfstandigheyt is, gelijk *Marsil. Ficinus* in den VII brief over de Platonische Philosophie seyt. En hy leert ondertusschen, *dat de Idea van d'andere verre verschilt, en dat voornaemlijck in vier manieren. Want de Idea is eene selfstandigheyt, diewelcke is Enckel, onbeweeghlijck en niet vermenght met het tegenstrijdige.*

De witte sluyer bediet de suyperheyt en de oprechtigheyt van de *Idea*, als die onderscheyden is van de lichaemlijcke en gevoelijcke, waer van de stoffen met veele gebreken zijn besoedelt, en duysent veranderingen onderworpen. Maer de Ideen zijn afgescheyden van alle materiele of stoffige vermengingen, hoedanigh die oock onder sich zijn vereenicht, als hebbende in sich noch beweginge noch afmetinge, wesende verre van alle lichaemlijcke grootheyt of kleynheyt, oock soodanigh dat in haer een oprechte eenvoudigheyt, en een eenvoudige oprechtigheyt is, gelijk *Thomas Iannin* in 't boeck van de voorsienigheyt seyt, *Indiender geene Idea was, soo souder niets oprechts, noch niet suyers in 't gebou des Werelts kunnen wesen, want alle dingen, met de stoffe vermenght, en begost, zijn manck en onvolmaect:* en 't is swaer, gelijk *Plato* in sijne *Timaeus* seyt, *iet seeckers of vast daer van te beweerden. Pythagoras*, misschien op dese Eenvoudigheyt 't oogh slaende, vergelijckte de Ideen, die in den sin zijn, by de getallen, die alle aen de Eenheyt hangen, 't welck het alderenckelste is. Want gelijk door de getallen alles tot sijn bepaelde ordre wordt gebracht, alsoo wordt oock door de mededeeling van de *Idea*, alle dingh gelijk gemaect, en tot haer aert, ordre, schoonheyt en eenigheyt gebracht. Waer over dieselve *Pythagoras*, ons dese bepaelinge bybrenght, die seer wel met de werckinge van de *Idea*, overeen komt, als hy seyt, *Idea is een uytbreydinge, of handelinge van saeylijcke, dat is, verbreydende reedenen, die in de eenheyd regeeren.* Maer om wat naerder tot onse verklaeringe te geraecken, soo bediet het *Vier* datse op haer hoofd heeft, het eerste van de bovengenoemde dingen, diewelcke eeuwich zijn, nae de meeninge van *Plato*: en dit was het Goede, waer door hy verstont God den Schepper van alles, gelijk boven geseyt is, en van wien alle Ideen heerkomen. Gelijk dan oock *Iustinus* de Martelaer en Filosooph in de vermaeninge totte Heydenen geseyt heeft, dat *Plato* verstont dat God een selfstandigheyt van Vier was. Mogelijck daerom, om dat het Vier onder alle Elementen en onder de benedenste wercklijcke dingen het alderwercklijckste is, alle dingen verteerende, en selve onverrottelijck blijvende, onder alles wat hier beneden is, gelijk *Aristoteles* verhaelt. Alsoo is God oock alleen Almachtigh, sulx dat hem niet kan tegenstaen, maer alle dingen hebben van hem haer wesen. *Coelius Aurelianus*, verhaelt, dat de Persianen en andere Volcken, het Vier voor haeren God hielden, gelijk oock veele Philosophen gedaen hebben, onder de welke zijn *Hippasus Metapontinus* en *Heraclius Ephesius*, gelijk *Clemens Alexandrinus* verhaelt. En eenige *Stoici* hebben geseyt dat de Natuyre Godes Vierigh was: gelijk *Ioan. Damascen.* van de Ketteren verhaelt. Maer laet de Heydenen vaeren: In de H. Schriftuere wort God dickwijls onder den naeme van 't Vier verstaen. Waer over in 't boeck *Deuteron.* in 't IV Cap. van den *Vader* geseyt wort, *uwe Heere is een verteerend Vier.* En S. Paulus tot den Hebreen aen 't eynde van 't XII Capittel sprekende van den *Soone*, seyt, *u Woort is te seer vierigh.* En aen 't 2 Cap. van de Handelingen der Apostelen, van de derde Persoon sprekende, seyt, *en daer verscheenen op henlieden gedeelde tongen als van Vier, en zijn vervult gevonden met den Heyligen Geest.* Daerom is 't geen wonder, gelijk *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat het Vier in de Tempelen bewaert wierde, op dat het een teycken soude wesen van

de Godlijcke Natuyre: en 't waer een halsstraffe wanneer de Priesters het Vier in de Tempelen lieten uytgaen: en zy hieldent daer voor, als of de Godheyd uyt die plaetse gedreven en uytgebluscht waere. En ten dien aensien, worden daer eenige reedenen by gevoeght: de eerste is, dat het Vier is de oorsprongh van de warmte, waer door alle geschaepene dingen haer kracht en leven hebben. En daerom seyt *Varro*, dat *ignis* het Vier, komt van *gignendo*, dat is, van baeren, overmits daer door alle dingen voortkomen en bestiert worden.

De goude hoep die zy om 't hoofd heeft, met eedel steenen en daer by een seer groote glans, bediet de volmaecktheyt van 't gemoed, wesende het aldervolmaeckste datmen vind, om dat daer in alle de voorbeelden zijn van de dingen, als mede de gedaen-

ten, soo wel die natuerlijck als konstigh zijn, en die meer in den wercker bloeyen en uytblincken, alsse wel in 't werck of in het wercktuygh doen: Alsoo zijn oock de formen en gedaenten van het A L of Geheel, veel volmaeckter en krachtiger in den Werckmeester desselven, als in de besondere oorsaecken of in de stoffe; gelijk *Thomas Iannin* van de Voorsienigheyt seyt: *Soo wy door Godes toelaetinge, of vlijtige overpeinsinge, totte verstandelijcke VVerrelt sullen opvvaerts klimmen: vvaer in het heerlijkste licht van de Ideen seer hel blinckt, en het vvaere VVesen der dingen vvtot begrepen, vvy sullen buyten tvvijfel, dese dingen die ons in de sinnen vallen verdicht en valsch houden; en ons sal dit leven verdrieten, in 't vvelcke vvy al te lichtgelovigh geweest zijnde, door de sinnen, van de valsche inbeeldingen der dingen, sullen bedrogen vvorden, jae vvy sullen naulijx de teedere glans desselven lichts kunnen aenschouven, 't vvelck in de verstandelijcke VVerrelt soo klaerlijck licht, alsoo dat oock haer licht sich seer vvijd uytbreyt, en tot alle dingen behoort.* En dit geschiet om dat dit licht seer nae by God is, uyt wiens onuytputtelijcke fonteyne, het ontallijcke lichten ontfangt. En daer over seyt *Plato*: *By den Koningh van alle dingen, is alles.* En hier by is aen te mercken, dat *Plato* verstaet datter twee Werrelden zijn, eene verstandelijcke en eene gevoelijcke, de eerste is de voorbeeldelijcke, de tweede is het naemaecksel, die lichaemlijck en van stoffe is gemaect. Maer boven dit sal ick om de kortheyds wille by brengen, de verklaringe van *Philo*. Over het gebouw des Werrelts, seggende: *Nae dien God door sijne Godheyt voorsien hadde, dat geene naemaeckinge schoon koste vvesen, sonder een schoon voorbeelt, en dat geen gevoeligh dingh sonder eenige uytvlucht, koste voor goed gekent vvorden, indien het niet met sijn voorbeelt (van de verstandelijcke Idaea) over een quam: Nae dat hy dan beslooten hadde dese sichtbaere VVerrelt te scheppen, soo heeft hy eerst sijne verstandelijcke beeldenisse gemaect, ten eynde hy nae het voorbeelt van de onlichaemlijcke VVerrelt, die God gelijk vvas, de lichaemlijcke VVerrelt opmaeckte en volvoerde: dievvelcke in sich soude begrijpen soo veele geslachten van gevoelijckheden alsse verstandijckheden in dieselve souden gevonden worden.* En nae eenige woorden voeght hy daer by: *Indien iemandt noch klaerder redenen vvilde gebruycken, soo soude men seggen, dat de verstandelijcke VVerrelt niet anders is als het VVoort van de scheppende God: VWant eene verstandelijcke Stad, is niet anders als de reeden van den Bouwmeester; dievvelcke by sich selve overleght hoe hy de Stad bouwven sal, die by hem alreede in de sinnen is begrepen.*

Zy hout het beeld van de *Natuyre* in den arm, 't welck zy den borst geeft te suygen, om de Ziele des Werrelts uyt te drucken, diewelcke de derde was onder de te gelijk eeuwige oorsaecken, dieder hanght aen den Godlijcken sin, gelijk de glans aen 't licht: Waer van *Fernelius* in de verborgene oorsaecken der dingen in 't I boeck, aldus spreeckt: *Noch soude, te vveten dat Licht, soo 't by avontuyr de kracht haerder instortinge soude te rugge trecken, en het leven mocht ontbreken, alles vervallen en sterven, vvant dit is het leven Gods, dit is sijne vverckinge, de dingen nae de bevveginge van ygelijx natuyre vervvecken, en het leven een yder in te blaesen: Hy besaeyt voorvvaer den Hemel met de saeden der onsterflijckheyt, maer de aerde mette saden der veranderinge.*

Derhalven is de Werrelt, die alle dese vier beginselen en Elementen van de *Natuyre*, in sich begrijpt, een seecker lichaem, dat in sich is vereenight, wiens deelen in sich selve zijn verknoopt, door de hulpe van den eenigen Geest en ziele des Werrelts. Waer van *Virgilius* singht in 't VI boeck van *Aeneas*: *De Geest voed in sich*

d'aerd, den Hemel mette Meeren, Den lichten kloot des Maens, de Sonne met de steeren: De Geest dus heel verspreyt, beweeghden al dien romp, En't groote lichaem sweefd' en mengd' sich met dien klomp.

En Cicero seyt in sijne Tusculaensche vraegen, *dat alle dingen, door eenen Godlijcken en gestadigen Geest worden begrepen*: En dese Geest verspreyt sich en doorsoeckt den geheelen A L , op de maniere als een leven van de Werlt, dat vergeselschapt is met een Hemelsche warmte; waer aen, een voortteelende, voedende, vermeerderende en onderhoudende selfstandigheyt, vast is: gelijk men die terstont siet in alle geschaepene dingen, instorten, als oock in alle Dieren die door den melck leven, wassen en onderhouden worden, en daerom seyt de Poet in de verhaelde plaetse:

*Daer uyt heeft Mensch en Visch, de Vogels en de Dieren,
Haer oorsprongh en haer kracht, haer saeden en haer vieren.*

Doch daerom zijn de Metallen, steenen en andere ruwe dingen daer van niet berooft: want daer wort geen saecke, hoe veracht die

zy, gevonden, die van dese Geest niet wort begonsticht; want doordringende verspreyt hy, verspreyende vervult hy, en vervullende soo voed hy en bestiert alle dingen: En tot desen einde, hebben wy dieselve gestelt, datse melck geeft aen de Natuyre, als een beginsel van alle beweginge, en van de ruste, en by gevolgh van de voortteelinge, verdervinge, vermeerderinge, verheffinge en plaetslijcke veranderinge: begrijpende in sich alle de natuyrlijcke dingen.

Het Land met de bovengeseyde dingen, waer dese beeldnisse schijnt op te wijzen, bediet, de benedenste gevoelijcke en van stoffe te saemen gestelde Werreld, diewelcke in alles en door alles van de Ideale, of van de eerste gedaente, hangt. Maer om veele dingen in weynig woorden te begrijpen, en van alles een kort besluyt te maken: segh ick, dat het Goede is een seer uytmuntent Wesen in God. De Schoonheyte is een seekere werckinge ofte eene straele, die alle dingen doordringht. De eerste schoonheyte is in der Engelen Sin. De tweede is in de ziele van dit geheele A L . De derde is in de Natuyre. De vierde is in de lichaemlijcke stoffe. En zy pronckt de Ideaelsche Sin op, met ordre. De ziele volmaectse met een schoon gevolgh van Ideeen. En de stoffe verciertse mette formen of gedaenten. En gelijk een enckele Sonnestrael alle de vier Elementarische of hoofdstoffige lichaemen kan verlichten, also verlicht oock de eenige Godlijckestræle den Sin, de Ziele, de Natuyre, en de stoffe. Derhalven waer men in dese vier Elementen of Beginselen, het licht siet, soo komt men te sien op de straelen der Sonne, en hier door soo keert men sich, om haer licht te sien. Also beschouwt men van gelijcken, in dese vier dingen, den Sin, de Ziele, de Nature en 't lichaem, yder in haere overeenkominge: En men bemint daer door, dien Goddelijcken glans, en komt alsoo God te sien, te lieven en tot hem te keeren, als zijnde Schepper van alle dingen.

Prima Impressione. Indruckinge of eerste vattinge in 't gemoed.

Een oude Vrouwe in 't swart gekleet, hebbende aen yder syde van 't hoofd een vleugel, mette rechter hand salse een segel houden, waer mede zy aen haer voorhoofd sal drucken, en aen de slincker een *Aspis* of Slange, die over einde, op een aenbeeld, staet.

De eerste vattinge in 't gemoed is een begrip, van 't geene 't gemoed, aldereerst door de inbeeldinge, wort voorgesteld, en een heblijckheyte van een hartneckigh gemoed, dat sijn eerste meeninge, hoewel die valsch is, wil vast en staende houden, en tegen alle reeden, twisten, die tegen sijn gevoelen werden voort gebracht: en hierom wertse oud gemaelt, als uytter natuyre en door de hoedaenigheyte hartneckigh: *Want onder alle misbruycken deser eeuwe is der Ouden hartneckigheyte de alderhartneckighste, seyt Hugo.*

En om uyt te drucken wat sake de Waen of opinie zy, en hoe dieselve, als mede waer de hartneckigheyte heerkomt, soo segh ick dat de opinie of Waen van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, *dat zy is een vattinge van een los voorstel, 't zy dat het waer of valsch zy*, en dit onderscheydt stelt hy tusschen de Wetenschap en den Waen, te weeten *dat de Wetenschap is van waerachtige dingen en die niet anders kunnen uytvallen, maer de Waen is oock van valsche*. De Waen spruyt hier uyt, als wanneer het verstand de beeldnissen in de inbeeldende kracht gevat heeft, overwegende ofse valsch of waerachtigh zijn: en door eenigh blyck zijnde overreedet, stemtse de overreedinge toe, en daerom veroorsaect de veranderinge van het gevoelen heetigheyte

in de herssenen. Want de Philosophen seggen, *die heet van Natuyre zijn, die worden haest beroert en beweeght*. Maer hier in hebben oock de ingeboren hette en de geesten, die van 't herte komen, haere kracht: want gelijk door de beweginge en de hette van de geesten, veelderleye werkingen voort komen, also komen oock daer door de veranderingen van 't gemoed. De stijfsinnigheyt van de Waen, komt door de koude temperature of aert der herssenen, want de Philosophen seggen, *het koude is oorsake van de onbeweeghlijckheyt*; 't welck oock van *Galenus* is bevestigt, als hy seyt, *de lichte veranderinge van de Waen wort de heete herssenen toegeschreven, maer de vasthoudentheyt de koude*. Oock heeft de drooghte haer deel daer aen, gelijk *Avicenna* seyt, want om wel te behouden, 't geene wy eens hebben aengenomen, daer toe is de drooghte en grovigheit der geesten een groot behulp:

gelijck die geene, die droogh en heet van herten zijn, seer lange toornigh blijven, gelijck *Galenus* seyt, alsoo zijn die geene, die heet van harsenen zijn, hartneckigh in haer gevoelen, en in haere eerste vatinge. En hierom wordt dese Vrouwe oock oud gemaelt, om dat haere temperature of aert de aerde gelijck is: en daerom zijn die geene die grove geesten en bloed hebben, bot en slecht van verstande, gelijck *Aristoteles* daer van in sijne Zeedekunst seer Goddelijck spreeckt: *Dit moetmen weeten, seyt hy, dat de hartneckige nae geene reeden luydert, maer geeft alle slagh van hertztochten en begeerlijckheden plaetse, en om 't welstaens wille, laet hy sich overwinnen, zijnde dese Menschen niet anders als stijfhoofdige en fantastique.* Want de onverstandige, boersche en botte, plachten dit gebreck te hebben, datse sich in haere hartneckigheyt verheugen, treurigh zijnde, dat haere meeninge, als valsch wort vertoont, sich inbeeldende dat dieselve als vaste en onverbreecklijcke besluyten behoorden te zijn. Maer in 't tegendeel, zijn die geene, die van een spitsinnige geest en suyver bloed zijn, wacker van verstande, en wel, nae de reeden, te versetten.

Met swart wort zy gekleedt, om dat gelijck de swarte verwe, geen andere verwe aenneemt, als zy aldereerst heeft aengenomen, alsoo druckte oock de stijfsinnige sijn gevoelen soo vast, als met een zegel, aen sijn voorhoofd.

De vleugels aen 't hoofd, bedieden de snelle begrijpelijkheid die in de inbeeldinge bestaet.

De Slange diese in de slincker hand hout, bediet de snoode natuyre der geene, die qualijck ingenomen zijnde, de reedenen van andere luyden niet willen aennemen, hoe deughdigh en goed dieselve mogen wesen. Daer over seyt *David* Ps. LVIII, dat haere rasernie den Adder gelijck is, *als een doove Adder, die de ooren stopt voor de stemme des besweerders, die wel kan besweeren.* En *Galenus* uytleggende de werckinge van de waen of het valsch gevoelen, seght, *wanneer de valsche waen de herten der Menschen eerst heeft ingenomen, soo maecktse die niet alleene doofmaer oock blind, alsoo datse niet kunnen sien, 't geene andere soo klaer als de Sonne, voor oogen hebben.* Dat de Slange onbeweeghlijck over eynde op 't aenbeeldt staet, betoont, dat gelijck 't aenbeelt vast en onbeweeghlijck blijft tegen het slaen van den haemer, dat alsoo, die de eerste indruckinge in 't gemoed hebben gevat, vast in haer gevoelen blijven staen, hoe valsch het oock soude mogen wesen.

Gioco. Iock of boerte.

Een naeckt gevleugelt kindeken, grijpende met beyde handen om hoogh gestreckt, eene van beyde vlechten, die van eens Vrouwen hoofd komt af hangen, welck hoofd soo hoogh sal staen dat het daer niet kan by raecken. Dit hoofd sal met laecken geciert wesen, soo langh, dat het midden tusschen de vlechten komt. Waer op sal geschreven staen *Iocus*.

't Wort gevleugelt gemaelt, om dat de Iock het spel of de boerte bestaet in de snelligheyt van de beweginge, en met boerterie.

Adolescenza. Ionckheyd.

Een Ionghsken prachtigh gekleet, leggende mette rechter hand op een Harpe om te speelen, mette slincker sal hy een spiegel houden, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, en d'eene voet sal op een Sandlooper gestelt zijn. 't Welck te kennen

geeft, datter alreede eenigh sand van de kindscheyt verlopen is, van d'ander syde sal een Pauwe staen.

Adolescenza . Ionckheyt.

Een Maeghdeken van schoon opsicht met bloemen gekranst, lacchende en vrolijk, met een kleed van verscheyden verwen.

Iongelingschap is soodanigh Ouder des Menschen, dat sich van het thiende Iaer tot het twintighste bepaelt, in welck Ouder de Mensch, door middel van de sinnen, begint te leeren en te verstaen, doch niet om iet vasts te wercken, ten zy alleen in 't wilde. Dees Ouder begint als nu kracht te krijgen in de sinnen, waer door de reeden wort opgeweckt om te verkiesen en te willen, en dit wordt genaemt het aenwassen of vermeederen.

Het kleed van verscheyden verwen is een oude vindinge: Want de Egyptenaers als zy in haere schilderyen de Iongelingschap wilden afbeelden, maelden zy een kleet met veele verwen, uytdruckende de vluchtigheyt

van 't Ieughdelijck verstand, en de veranderlijckheit van de lusten, die den Jongelingen plagh over te komen, terwijl en zy in dese frische Iaeren zijn: Derhalven wort geseyt, *dat de wegh van den Adelaer in den Hemel, van de Slange op der aerden, van een schip in de Zee, en van een Jongelingh, swaerlijck zijn te kennen*, gelijk Proverb. 3 te sien is.

De krans met bloemen, is de uytbeeldinge van den lach, diewelcke vrolijkheit beduyt, als die sich, in dees Ouder, plagh te vertoonen, en daerom wort het Maeghdeken vrolijk gemaelt en schoon van opsicht, om dat *Salomon*, in sijne spreucken seyt, *dat een vrolijk gemoed een bloeyend ouder maeckt*.

Virginita. Jonghvrouwschap, Maeghdelijcke Staet.

Een Maeghdeken in 't wit gekleedt met een kroone van Esmerauden om 't hooft, sich selve seer aerdigh een wit wollen gordel met beyde handen, om haer syde, gordende.

De Esmeraude, gelijk *Plinius* verhaelt, is een teycken van de Maeghdelijcke staet, die de Hemelsche *Venus* wert toegewijt, en diemen geloofde dat een Goddinne was van de reyne Liefde, en van wien niet anders als reyne en suyvere werckingen voort quaemen: want van haer quam de suyvere en oprechte Liefde voort, die geheel vreemt was van de t'saemenkominge des lichaems, en daerom is de Esmeraude van veelen, doch insonderheit van de Sterreraeders gehouden voor een teycken van den Maeghdom.

Zy wordt met een Gordel als geseyt is omgort, vermits dit een seer oud gebruyck was, dat sich de Jongvrouwen, met een band omgordeden, tot een teycken van Jonghvrouwschap: Welck Gordel van den Bruydegom, de eerste avond plagh los gemaect te werden, wanneer hy met sijn Bruyd te bedde gingh, gelijk *Festus*, *Catullus*, *Manlius* en verscheyden andere verhaelen.

Het witte kleed bediet de suyverheit, die in de goede Maeghdelijcke gedachten, en in de oprechtigheit van een heylige wandeling ge-gront is, waer door dan de ziele reyn en suyver wert bewaert.

Virginita. Jonghvrouwschap, Maeghdelijcke Staet.

Een bleeck Maeghdeken, een weynigh mager, van aengenaem en schoon opsicht met een bloeme krans om 't hooft, in wit gekleet, spelende op een Cyther, veel vrolijkheit betoonende, naevolgende een wit Lammeken, dat midden in een weyde gaet.

Zy wort jongh gemaect om dat zy haere overwinninge, nae haere Ionckheit, afmeet, en haere waardigheit nae de tegenstrijdige genegentheit van dees Ouder.

De bleekheit en vrolijkheit zijn teyckens van vasten en van boetveerdigheit, als wesende twee sonderlinge bewaerders van de Maeghdom.

De bloemen heeft zy op 't hooft, om dat, gelijk de Poëten seggen, de Maeghdom niet anders is als een bloeme, diewelcke soo haest zy gepluckt is, al haer schoonheit en aerdigheit verliest.

Zy volght het Lammeken, om dat de Maeghdom seer prijslijck is, wanneerse de voetpaeden *Christi* naevolght, wesende dieselve 't voorbeeld van de oprechte suyverheit, en 't rechte Lammeken dat de sonden des Werrelts wegh neemt.

De groene Weyde bediet de genoeghlijckheyt van het dertele leven, 't welck als het gras begint en eyndicht: Om dat het leven de vrucht van de waere genoeghsaemheydt niet by hem heeft, maer alleen een slechte schijn, die terstont daer nae verdort en verdwijnt: welck leven, door de Maeghdom, met een dapper en vrolijk gemoed, met voeten getreden zijnde, doet, dat zy met vrolijkheyt op den Cyther speelt.

Anders.

Een Maeghdeken dat met beyde handen eenen Eenhoorn streelt, om dat eenige Schrijvers verhaelen, dat dit Dier sich niet laet handelen noch vangen, dan door een Maeghdelijcke hand.

Zelo. Yver.

Een Man in Priesterlijcke kleedinge, die in de rechter een geessel, en in de slincker hand een ontsteken Lampe heeft.

De Yver is een seeckere Liefde van den

Godsdienst, waer door men beherticht dat die dingen die totten heyligen Godsdienst behooren, in alle oprechtigheyt, vaerdigheyt en naerstigheit mochten werden uytgevoert.

Om dit uyt te drucken zijn twee dingen in dit beeld seer noodigh, te weten, den onwetenden te onderwijzen, en de dolingen te straffen en te verbeteren. Beyde dese dingen heeft *Christus* vervult, drijvende den koopers en verkoopers uyt den Tempel te *Hierusalem*, leerende daer in den gantschen dagh sijne leeringe. Vergelijkende 't een soo wel als 't ander, seer bequaemlijck door de lampe en de geessel. Want waer *Christus* ons slaet, daer is geen ander die ons geneest; waer hy ons voor licht, daer is niemant die 't kan verdonckeren. Wy sullen oock bidden, dat gelijk wy, in sijnen naeme, onse arbeyd en yver hebben aengevangen, wy 't selve daer in geluckigh mogen eyndigen.

Italien met haere Provintien en een deel van de Eylanden, gelijk het verতোont wert op de Medaglien van *Commodus*, *Titus*, en *Antoninus*.

Een seer schoone Vrouwe geciert met een kostel en rijcklijck kleet, en een Mantel daer boven: sittende op een kloot, hebbende 't hoofd gekroont met toorens en muiren, houdende in de rechter hand eenen Scepter of een Spiesse, die soo wel op d'een als d' ander syde van de Medaglie verতোont wort, en met de slincker hand houtse een Overvloets Hooren, vol verscheyden vruchten, en boven dat, sullen wy haer een seer schoone sterre op 't hoofd stellen.

Italien is een deel van *Europa*, en is eerst genaemt *Hesperia*, van *Hesperus* den broeder van *Atlas*, diewelcke van sijnen broeder verdreven zijnde, gaf hy den naeme aen Hispanien en aen Italien: Ofte het is genaemt *Hesperia*, nae 't gevoelen van *Macrobius* van de sterre van *Venus*, die des avonts *Hesperus* is genoemt, om dat Italien gelegen is ten Westen van dese sterre. Het wierde oock eertijts *Oenetria*

geheeten, of van den goeden Wijn die aldaer wast, van *οἶνος*, 't welck by de Griecken Wijn bediet, of van *Oenotrio* der Sabinen Koningh: eindlijck wierdet Italien genaemt nae *Italus* Koningh van Sicilien, die den Italianen leerde de maniere van 't Land te bouwen, en gaf haer oock de Wetten, overmits hy aen dat deel te lande quam, daer *Turrius* regeerde, en noemde alsoo het land Italien nae sijnen naeme, gelijk *Virgilius* in 't I boeck van *Aeneas* verhaelt. Nu noemen wy 't *Italien*, nae diens naeme die daer regeerde: maer *Timaeus* en *Varro* willen dat het alsoo genaemt is van de Ossen, die inde oude griexsche tale *Itali* wierden geheeten, om datter schoone en groote menichte van Ossen waeren. Maer om met de naemen niet verdrietigh te wesen, die dit eedelste deel der Werreld magh gehad hebben, sal ick alleen kortlijck treden totte verklaeringe van het kleed, en van andere dingen, die totte voorseyde beeldenisse gehooren. Ick segge dan, datse schoon wort geschildert, door de waerdigheyd en groote heerlijkheyd der dingen, die aldaer in voortijden en gestaedigh oock by onsen tijde, noch werden gevonden. Waer over *Petrarcha* weder keerende uyt Vranckrijck, en Italien naederende en 't selve siende, met seer groote vrolijckheyd uytriep:

*Salve cara Deo tellus sanctissima salve,
Tellus tuta bonis, tellus metuenda superbis,
Tellus nobilibus multum generosior oris.
Vheyligh God gevalligh Lant,
Zy heyl gewenscht aen alle kant:*

*Een Land waer in de Vrome leeft,
Een Land waer in de trotse beeft,
Een Land dat elck sijn luyster geeft.*

En *Virgilius* sich oock verwonderende over haere groote schoonheyt, seght: *Salve magna parens frugum, Saturnia Tellus, Magna virum &c.* En *Strabo* in sijne Landbeschrijvinge, als mede *Dionys. Halicarnas*, in 't begin van sijne Historie van *Romen*, sprekende van Italien, soo vertoonen zy hoe lofwaardigh dat het selve zy, om dat in dit aldergeluckighste Landschap de locht ten meestendeele seer is gematight; waer uyt volghet dattet vol lijftocht en seer wel te leven is, vol verscheyden Dieren en Vogelen, soo wel tamme als wilde, tot het gebruyck des Menschen, niet so seer tot haer nodruft, als wel tot haer lust en vermaeck.

De sterre wort haer boven 't hoofd gestelt om reedenen boven geseyt.

Zy wort met een rijck en prachtigh kleet gemaelt, om dat men in dese Provintie veel revieren, staende waeteren en meeren vint, als mede vermaecklijcke fonteynen, aederen of baeden van gesonde waeteren, soo wel heete als warme, van verscheyden krachten, die soodanigh uytter natuyre zijn voortgebracht, en dat tot onderhoudinge en herstellinge van de gesontheit des Menschen, als mede tot sijn vermaeck. Waer van *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt:

An mare quod supra memorem &c.

Sal ick, seght hy, spreecken van de Zee, die dit Land boven en beneden bespoelt? of van soo veele staende waeteren? als daer zijn de groote Laer en de Benacus die met een groot gedruys en baeren opswelt? of sal ick verhaelen van de haevens, of van de Lucrinsche sluysen? of hoe de verstoorde luchtruchtige golven, by dit werck van Iulia, te rugge storten, en soo tot te Tyrrenische Zee en de Avernische enghen invloeyt? Daer zijn oock niet alleen tot meerder rijckdom en kostlickheit verscheyden kopermijnen, maer oock veelerhande marmor en andere kostle sijne steenen, gelijk *Virgilius* mede seyt: *Haec eadem argenti rivos &c.* als datter oock zijn revieren daer silver en goud in is, en aederen van koper en metael.

De kroone van toorens en muiren, bediet het cieraet en de eedelheyt van de Steden, Landen, Casteelen en Vlecken, die in dese uytblinckende en besondere Provintie zijn, gelijk *Virgilius* in sijne *Georgica* seyt: *Adde tot egregias urbes &c.*

De Scepter of Spiesse, die zy in de rechter hand hout, daer door wort beyde regeeringe en heerschappye, die zy heeft boven alle andere Volckeren uytgedrukt, niet alleene door de voortreflijckheyt van haere ongemeene dapperheyt in de Wapenen, maer oock in de geleertheit: naelaetende veele treflijcke dingen die tot haer lof dienen. En om den leser niet verdrietigh te zijn: sal ick alleene stellen 't geene *Virgilius* in sijne 2 *Georgica* seyt, *Hoc genus acre virum Marsos, &c.* dat is, *hier uyt dit land is voortgekomen het dappere Mannengeslacht de Marsii, de Sabellische Ieughd, de Liguren die totten arbeyd gewent zijn, de Spiesdragende Volscen, hier uyt zijn gesproten de Decii, de Marii, de groote Camilli, als mede de Scipiones en die dappre Krijgs Helden, en eyndlijck oock ghy aldergrootste Caesar, die als overwinnaer tot aen de uysterste paelen van Asien, den ontwapenden Indiaen met u Burghen en vaste Steden bedwingt.*

De Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bediet de groote vruchtbaerheyt boven alle d'andere Landen des Werrelts, vindende daer in alle goede hoedanigheden, zijnde bequaem om alles voort te brengen, wat tot het Menschlijck

gebruyck noodigh is, gelijk *Virgilius* in 't selfde boeck mede seyt: *Sed neque Medorum &c.*

Zy sit op een globe of kloot, om te vertoonen dat Italien is een Heerscherinne en Koninginne van de geheele Werreld, gelijk de oude Romeynen dat klaerlijck hebben bewesen, en gelijk zy als noch meer, als oit, bewijst, en dat door den oppersten Priester, die grooter en hooger is als eenigh persoon oock magh wesen.

Italien nae de Medaglie mette volgende van Romen door den Heere *Zaratino Castellini.*

Een Vrouwe met het hoofd vol toorens sittende op een kloot, hebbende in de rechter een Spiesse, en in de slincker een Overvloets Hooren, nae de Medaglie van *Vespasianus*, aen de voeten van d'eene syde staet een Adelaer op een kloot, die van *Adolph Occo* op d'ander syde in de Medaglie van *Vespasianus* gestelt is, in 't Iaer *Christi 79.*

Dese beeldenisse wort nae de voorgaende uytgeleyt, alleene dat wy den Arent daer by hebben gevoeght, staende op een kloot, om de snelligheyt en dapperheyt, waer door Italien met een gestadige Oorloge de ge-

heele Werlt heeft overloopen. Want *Romen* bemoeyde sich vijf hondert Iaeren langh (met binnenlandsche Oorlogen) om Italien onder haer geweld te krijgen: Maer daer nae 't geheele lichaem sich met het hoofd *Romen* vereenigende, veroverden zy *Africa*, *Europa*, en *Asia*, en eyndlijk de geheele Werreld, in den tijd van twee hondert Iaeren, 't welck *Lucius Florus* in sijn 2 boeck cap. I, voor een wonderbaere geschiedenis heeft aengemerckt. Eenige Koningen, om gehouden te worden schricklijk in de Veldslachten, snel en dapper in 't overwinnen der Steden, en in de Landschappen te beoorlogen, lieten sich noemen Adelaers en blixemen, gelijk *Plutarchus* in 't leven van *Aristides* verhaelt. Hier uyt komt het, dat de Romeynen in de voornaemste Vaendelen of Veldteycken Adelaers in haren Oorlogh voerden, met blixems in haere klauwen. Het Veldteycken van *Iupiter* was aldereerst een gulde Adelaer, nae dat hy de Overwinninge tegen de *Titans* verkreegh: Van hem kregen het de Cretensen, van de Cretensen de Candiotten. *Aeneas* de *Trojaen*, gelijk *Alex. ab Alexand.* verhaelt, bracht die totte Latinen, waer van de Romeynen, door verloop des tijds, dieselve tot haer Wapenteecken gebruyckten. *Lipsius* meent datse nae de voordaet der Persianen dieselve aangenomen hebben, die dit voor een Koninghlijk teycken hielden. *Xenophon* een mede discipel van *Plato*, seyt in de onderwijsinge van *Cyrus*, dat de Koningh *Cyrus* tot sijn Wapenteecken, een gouden Adelaer op een Lance liet voor hem draegen, en dat die by sijnen tijde, by de Persiansche Koningen in 't gebruyck was. *Artaxerxes* de broeder van den Iongen *Cyrus*, voerde het selfde teecken. *Alexander ab Alexandro* en *Castiglio* doolen, die daer *Cyrus* eenen gouden Haen, in plaets van eenen Adelaer, tot een Veldteecken toevoegen, alhoewel het waer is, dat *Artaxerxes*, eenen Soldaet van *Cario*, toeliet, dat hy eenen gouden Haen op een spiesse, in den krijgh, voor de andere Veldteyckens soude heen dragen, gelijk *Plutarchus* verhaelt. *Lipsius* bedenckt het beter in sijne Romeynsche oorlogen, daer hy seyt, dat de Romeynen, dit uyt haer selve, of door de voordaet van haere gebuyren, hebben gevonden. Maer de Adelaer is veel eer te *Romen* ingebracht van de megebuyren, maer niet tot een krijghsteycken, want de Toscanen, meer als sestigh Iaeren, voor den tijd van *Cyrus*, Koningh van Perssen, (in den laesten oorlogh die zy hadden mette Romeynen, en daer van overwonnen zijnde, by de stadt *Ereto*, aen de grensse der Sabinen,) brachten aen *Tarquinius Priscus* den Koningh der Romeynen, de Koninghlijke Waepens, waer mede zy gewoon waeren haere Koningen te vercierren, te weeten eene goude kroone, een purperen kleed, een purpere Mantel van versheyden verwen, een yvoiren Stoel, en een yvoiren Scepter, daer een Adelaer boven op staet, die hy en sijne naekomelingen altijd plachten te dragen, gelijk *Dion. Halicarn.* verhaelt. De Koningen uytgejaeght zijnde, nam de Raed van *Romen* den Adelaer van haere Scepters en stelden die op haere Spiessen, die verheffende boven alle andere krijghswapenen die van *Plinio* in 't X boeck in 't IV cap. verhaelt zijn, als boven den Wolf, den *Minotaurus*, het Paerd, en het wilde Swijn. *Marius*, die van dat hy een kind was, heeft in 't veld een Arents nest gevonden met seven jonge Adelaers, een beduytsel van sijn seven Burgemeesterschappen, en die stelde hy veeltijts in sijne wapens, en eygende, in sijn tweede Burgemeesterschap, eygentlijk den Adelaer, aen de Romeynsche Legioenen: jae gebruyckte dieselve alleene in de Veldslachten, maer de andere wapens, setteden zy op de tenten in 't veld. Doch *Marius* namse geheel wegh, en van die tijd af, was noyt een bende of legioen te velde, of daer waeren twee Adelaers by. Maer *Iosephus* in sijn IV boeck stelt by yder bende een Adelaer, en nae het getal der Arenden telden zy haere benden, gelijk als *Hirtius*

seyt, dat het Heyrleger van *Pompejus* bestont uyt derthien Adelaers. *Dion* stelt oock by yder bende een Adelaer, en beschrijftse gelijk op de Medaglie van *M. Antonius*, die by *Fulvius Vrsinus* te sien is. En staet de Adelaer met uytgestreckte vleugels op een spies, scherp aen 't eynde, op de maniere van een driehoeck, die van een breed yser sich spitsigh intreckt. De draegers waeren geheeten *Aquiliferi*, Arentdraegers.

Een Arentdraeger van *Crassus* die den Euphraet wilde passeeren, koste sijnen Adelaer niet verplaetsen, dan met kracht van veele omstanders, als die totte neerlage niet wilde

gaen, die sijne benden en sijn hoofdman hadden geleden, van het machtigh heyr der Parthen. Dit selfde gebeurde mede aen *Furius Camillus Scribonius*, zijnde Ambassaet in Dalmatien, diewelcke sijne benden tot opstant en oproer verweckende, de wapenen aennam, om tegens den Keyser *Claudium* te trecken: Maer zy kosten de Arenden van haere plaetsen niet versetten, waer over de Soldaten berouw krijgende, sloegen desen roervinck, die sich selve tot Keyser wilde opwerpen, dood. Dese geschiedenis verhaelt *Paul. Orosius*, en *Caesar Baronius* in sijn eerste deel. De Spiessen waeren hoogh en de Arenden kleyn van silver, en veele daer van hadden blixems tusschen haere klauwen. De Pompejaensche Arenden in Hispanien voor den Mundenschen krijgh, sloegen hare vleugelen, als of zy tot *Caesar* wilden vliegen, en wierpen den gulden blixem uyt haere klauwen: en op deser wijze zijnse als voorboden, van een quade uytgangh, aen *Pompejus* geweest, gelijk *Dion* in 't XLIII boeck verhaelt. De reeden waerom de Romeynen eerst silvere Arenden gebruyckten, gelijk oock *Brutus* dede, wordt by *Appianum* vermeld. Daer van seyt *Plinius* in 't XXVIII boeck III cap. dat het silver alderhelderst en den dagh gelijk is, en derhalven alderbequaemst tot een Oorloghsteken, en dat meest blinckt en afsteeckt, noemende het een openbaere doolinge van die geene, die daer willen, dat in 't goud een aengenaeme verwe van de sterren zy. Maer 't is seecker dat in 't goud eene verwe en werckinge mette sterren, jae self mette Sonne is, want het flickert en vlamt met sijne straelen, als de sterren doen, en door soodaenige reeden noemt *Virgilius* de sterren van goud, *Ferit aurea sider a clamor*. dat is, 't gekrijt maecte een weerslagh aen de gulde sterren. *Valerius Flaccus* geeft aen de Sonne gouden locken: En *Apollo* wordt van *Homerus* met een gouden Scepter afgebeeld, om dat, gelijk de Maene het silver, hem alsoo het goud wierde toegeschreven, tot een teycken dat het goud door sijn glans het silver overtreft, gelijk de Sonne de Maene. *Isidorus* wil dat *Aurum* het Goud, sijnen naeme hebbe van *Aura* van de Locht, alsoo het door den weerschijn van de lucht, meer glans van sich geeft. Oock is het de gedaente en het cieraet van de verwen en metallē, jae in geen dingh meerder als in het goud, en dat door den weerschijn van de Sonne. Boven dat, is het goud oock veel vaster en geduyriger, en 't slijt niet door 't gebruyck, het krijght oock geen schrabben noch krassingen, het hout sich lange klaer en helder in de locht, in stof, in regen, in sneeu en in ijs, gelijk de eervaringe ons veele laeren heeft doen sien, aen de vergulde ribben van 't gewelste van de Kercke van *Vaticanus*, en de goude knoop, die daer boven op is, diemen veele mijlen kan sien. Maer 't silver wort haest verdonckert, waer over het goud veel bequaemer is in 't opene veld. De reden van *Plinius* strijd hier tegens. Maer het silver klaer en den dagh gelijk zijnde, soude te min kunnen gesien worden, want gelijk by gelijk gestelt zijnde, maect geen onderscheyt, als wit op wit, of silver op silver; maer het goud als geel en blinckende op de helderheyt en klaerheyt des daeghs, steeckt soo veele te meer, van verre af, als het silver doet. Iae het goud op het silver steeckt meer af als het silver self, daer het niet vergult is. Het goud dan in de lucht, als een fackel aangesteken zijnde, overtreft in glans alle metallē: en als men iet uytblinckende wil uytdrucken, seytmen het blinckt als goud, en niet als silver. Soo de Romeynen eerst silvere teyckens hebben gebruyckt, dat hebben zy gedaen om datse in alle dingen te nau geset, en in 't begin te spaersaem waeren, maer op 't laeste weecken zy niemandt in overdaedigheyt, pracht en prael, jae oock selve niet den Persianen. Het silver wierde van haer seer laet op haere munte gebruyckt, nae dien het Romeynsche volck eer de Koningh *Pirrus* overwonnen was, noch geen silver tot hare munte hadden gebruyckt,

jae meer als hondert en seventigh Iaeren daer nae, hadden zy noch geen gepreeghde of geslagen munte, als alleen rouw koper. De Koningh *Servius Tullius* dede de eerste koper munte drucken. In 't Iaer 580 nae de opbouwinge van *Romen*, seyt *Plinius*, datmen begost silver te munten onder het Burgemeesterschap van *Q. Fabius*, vijf Iaeren voor den oorlogh van *Carthago*. Maer dat was in 't Iaer 484 en niet 580 van d'opbouwinge van *Romen*. En de gouden munte is geslaegen 62 Iaeren nae de silver munte, maer van trap tot trap opklimmende, vingen zy aen in de Republique, met

silvere Veldteyckens, maer het Roomsche Rijck gebruyckte in haere krijgshsteyckenen goude Adelaers, gelijk de Koningen van Persien. *Dion* seyt van goud nae de gewoonte van sijnen tijd, wesende onder de regeringe van den Keyser *Commodus*, maer niet dat *Crassus*, waer van hy verhaelt, die van goud hadde. Tegenwoordigh is het waepen van 't Rijck niet van Metael, maer geschildert, een swarte Adelaer met twee hoofden in een gouden veld. *Fredericus II* gaf den Gibellinen sijne vrienden, eenen swarten Arent in een blanck of silvere veld. De Paus *Clemens IV* gaf aen den Guelphen sijne toegedane vrienden, eenen rooden Arent over een groene slange in een wit veld. Soo veel de Adelaer in 't besonder in de Medaglie van *Vespasianus* belangt, dieselve is geslagen door last van den Raed, tot sijnder eeren, in sijn achtste Burgemeesterschap, in 't welke zy oock desen Keyser met eenen blixem, in de slincker hand, uytbeelden, om dat zy hem hielden voor eenen snellen stercken Adelaer, een blixem van d'oorlogh, die oock in den Ioodschen krijg in 't besonder was gedient geweest van het twaelfde Legioen, de blixemende genaemt: sulx dat zy hem toeschreven, door de voortrefflijkheyt van sijne dapperheyt, de beeldenisse van den Adelaer, in plaetse van dat de Epiroten aen *Pirrus* den Koningh, nae de overwinninge die hy met kracht en vierigen aenval tegen *Pantaucus* den Hoofdman van *Demetrius* Koning van Macedonien verkreeg, daer zy hem den naem *Adelaer* gaven: Alhoewel hy uyt groote beleeftheyt sich dese naeme en eere niet wilde toemaetigen, maer vertoonde, dat sijn Heyrleger daer van oock de eere toebehoorde, als wanneer hy sich tot sijne Soldaeten keerende, seyde, *Ick ben een Adelaer en dat door u, die my door uvve vwapenen, als door vleugelen, hebt in de hooghte gedraegen.*

Italien nae de Medaglie van den Keyser *Adrianus*.

Een staende Vrouwe met een spiesse in de rechter hand, en den Overvloets Hooren in de slincker. *Adolph Occo* stelt dese onder het derde Burgemeesterschap *Adriani*, in 't Iaer nae de opbouwinge van Romen 876, hoewel het derde Burgemeesterschap *Adriani* nae de rekeninge van *Pacuinus* valt in 't Iaer 872. Men kan Italien kroonen met eycken blaeders, om dat *Plinius* Italien by de gedaente van een eycken blad gelijkct. Men kan oock in een schild, dat aen een Spiesse leunt, schilderen een Peerdshoofd, dat nae de meninge van sommige, het beeld is van Italien. En dat houden sommige Medaglien in, die een Paerds hoofd hebben, met het opschrift ROMA, alhoewel *Pierius* dat selve neemt voor een teycken van snelligheyt en rassigheyt, also de Romeynsche en Italiaensche Ruyterye met groote snelligheyt de geheele Wereld heeft doorloopen, zijnde oock over al in groote achtinge.

Italia & Roma.

Italien en Romen worden in de Medaglien van *Mutius Cordus* en van *Fusia* te saemen gevonden. Italien aen de rechter syde met het Caduceum of de Slangenstaf met vleugels daer achter, voor de Welsprekentheyt, geleertheyt en goede konsten: en door den Overvloets Horen onder den slincker arm, voor de vruchtbaerheyt en rijkdommen. *Romen* staet afgemaelt in beknopte kleederen, hebbende onder de rechter voet een globe, en in de slincker hand een spiesse, gevende haer rechter hand aen Italien, door de vereeninge en eendracht, waer door zy de Wereld hadden bemachtigt.

R o m a .

Een Vrouwe met een gevleugelt Helmet op 't hoofd, en op de kamme een slange, sittende op den roof, zijnde tropheen en wapenen der vyanden, hebbende in d'eene hand een stock ofte spies, in d'ander een beeldeken van de Victorie, dat gevleugelt is, houdende een Lauwerkrans: voor haere voeten staet een Wolvinne met twee Jonge. Datse een gevleugelt Helmet heeft, dat sietmen gemeenlijck in de Medaglie van *Romen*, de Slange voor de Wijsheyd, om alles met rijpen raede te overwegen, de vleugels voor de vaerdigheyt om het beraedslaeghde uyt te voeren. Men vind oock andere Medaglien die gevleugelde en spitse Helmetten hebben, doch gebogen met een Arents kop daer op. Een ander Helmet met twee ayren, aen elcke syde een. Het Arendts hoofd voor de Majesteyt van 't

Roomsche Rijck, de kooren-ayren voor de overvloet van de deughdelijcke gedachten. De Wolvinne mette twee gebroeders *Romulus* en *Remus* vintmen in verscheyden onseckere Medaglien, voor de voeten van *Romen*, sittende op een rad en een deel waepenen, mogelijk dat het de Herder *Faustulus* sal wesen, en de twee vleugels die daer in 't midden vliegen, worden voor exters genomen, maer veel eer maghmen die houden, voor een geluckigh voorspoock van *Romen*. De Wolvinne staet oock aen de weersyde van de Medaglien van *Vespasianus* en *Domitianus* mette tweelingen uytgedrukt, waer van *Virgilius* seyt, *Aeneid. octava, Fecerat & Virid.*

Roma Vittoriosa. 't Overwinnend Romen.

Romen sal sitten op drie schilden, maer het middelste sal op sijn kant staen, om het bovenste te draegen, waer op dat *Roma* sal sitten, maer het derde sal tegens den grond leggen: mette rechter hand om hoogh, salse aen een lange spies leunen, achter dese beeldenisse van *Romen* staet de Victorie of Overwinninge gevleugelt, die mette rechter hand boven *Romen* een Lauwerkrans hout, gelijk in verscheyden Medaglien te sien is.

Van het Overwinnend *Romen*, is maer al te veele stof om van te spreekken. Van de Victorie die *Romen* kroont, seyt *Turnebus*, dat de Oude de Victorie gevleugelt maelden, als die uyt den Hemel vloogh, en cierde de uytkomst van haere daeden.

De Egyptenaers willende dieselve afmaelen, maeckten eenen Adelaer, om datse alle andere Vogelen overtreft, en om dat de Victorie de Heyrkrachten der Vyanden overwint, soo wortse gevleugelt, als een Adelaer, afgebeeld. Alhoewel die van Athenen dieselve sonder vleugels afmaelden, om datse niet wilden datse van haer Vaederland vloghe. De afbeeldinge mette vleugels kost den Romeynen wel te kennen geven, dat de Overwinninge snel en vluchtigh was, en derhalven, datse ten hooghsten met alle dapperheydt nae heerlijcke daeden mosten trachten, ten eynde de Victorie niet quam te vervliegen. 't Is twijfelachtigh, of men oock het geene dat door de Victorie verkregen is, altoos kan behouden. Hier uyt komt het, dat de Overwinninge bloods beens wort gemaelt, opgeheven zijnde, gelijkse de Poet *Prudentius* beschrijft, als diese niet wist vast te maecken.

Het *Roma Vincitrice* van den Keyser *Titus*, sit op een roof, hebbende in de rechter een tack, in de slincker een spies, met dit opschrift *Roma Victrix*.

Roma Felice, het geluckigh Romen, van den Keyser *Adrianus*, is een sittende Vrouwe, die in de rechter hand een Lauwertack heeft, als overwinnende, en in de slincker een spiesse als een strijdbaere. Oock een ander van *Adrianus*, daer een Vrouwe sit met een Helmet op 't hoofd, in de rechter hand een blixem, en in de slincker een Rijxstaf, tot bewijs van de Heerschappye des geheelen Werrelts, mette woorden *Roma Felix*.

Roma Rinascente, het nieuwgeboren Romen van den Keyser *Galba*, wort afgebeeld met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand *Victoria*.

Fulvius Vrsinus stelt een ander Medaglie, waer in *Romen* gestelt wordt met een beknopt kleed boven de knien, als of het wandelde, met brooskens aen de beenen, een Helmet op 't hoofd, houdende mette slincker een Spies, die van achteren mette spits verheven is, en die achter de schouderen boven het Helmet komt, houdende mette rechter hand de Victorie gevleugelt, die met een verheven rechter hand, haer een Lauwer-krans opset, mette spreucke, *Roma Renascens*.

Roma Risorgente, het wederopstaende *Romen*, een strijdbare beeldenisse, hebbende mette rechter hand de Victorie of Overwinninge, en mette slincker de Spiesse, *Roma resurgens*, &c.

Roma Aeterna. Eeuwigh Romen, van den Keyser *Iulius Aemilianus*.

Een staende beeldenisse met een Helmet op 't hoofd, houdende in de slincker hand een spies met een driekant yser op de spits, in de rechter een globe, waer op een vogel staet met een langen nebbe, en aen de voeten is een ronde kloot. Een Medaglie van den Keyser *Iulius Aemilianus* metten tijtel *Romae Aeternae*.

Iulius Aemilianus begost, van kinds benen af, te oorlogen; hy was Capiteyn van den Keyser *Decius* in Mesien, verdreef den Scyten, nae de overwinninge wierde hy opperste Veldheer genoemt; hy schreef aen den Raed dat hy Keyser verkoren was; hy beloofde Tracien en Mesopotamien te bevrijden, om Armenien weder in te nemen. Ondertusschen verkoren de Soldaten, die in de Alpes waeren, *Valerianum*. 't Heyrleger van *Aemilianus* dit gehoort hebbende, om malkanderen door den Burgerlijcken oorlogh niet te vernielen, sloegen hem by *Spoleta* dood, nae dat hy drie of vier maenden hadde geregeert. Van de *Pilus* of Spies handelt *Lipsius* over *Polybium* wjloopigh. *Vegetius* seyt datse vijf voet en een half langh is, met een driekantigh yser van negen oncen. De vogel op den globe is de *Phoenix*, of de Adelaer, alle beyde uytbeeltsels van de eeuwigheyt, door de vernieuwinge die zy doen, door de onverdeelijckheyt. Men versiert dat de *Phoenix* eenigh in de Werreld is, soo groot als de Adelaer, die rontom den hals van goud is, de rest is purper, en de steert die groen is, is onderscheyden van Roosverwe, het gesicht en 't hoofd is met een kuyf geciert, en leeft 660 Iaer in Arabien. Wanneer hy nu out wort, maekt hy sich selve een nest van Cassie en Wieroock, en 't selve met reuckwerck gevult hebbende, sterft daer op. Daer nae wast uyt sijn gebeente en mergh eerst een kleyn wormtjen, dat wordt daer nae een vogeltjen, en maekt sijn eerste werck daer af om de doode vogel, den uytvaert te vieren, en brengt het geheele nest by *Panchaja* een Stad der Sonne. *Plinius* in sijn X boeck cap. II, hout het voor beuselen dat die eenigh in de Werreld soude wesen. *C. Tacitus* seyt dat het onseeckere dingen zijn die men voor een fabel hout, maer dat dese vogel dickwijls in Egypten is gesien geweest. *Pererius* bewijst over Genesin lib. II met Philosophische redenen, datse uyt haer selven, van nieuws niet kan wassen. *Antiphanes* de Grieck verhaelt, dat men seyt dat in der Sonnen stad *Phoenixen* geteelt worden, te Athenen Nachtuylen, in Cypres uytnemende Duyven, en in Samos het gulde Vogelgeslacht en de schoone aensienlijcke Pauwen. Het zy dan soo 't wil, soo zijn daer uyt seer schoone voorwerpsels en sinteyckens genomen, van de vernieuwinge, weder opstandinge, en eeuwigheyt. En tot onsen tijde heeft *Clemens VIII* den Phoenix tot sijn sinbeeld genomen, die wy dickwijls in sijnen Pauslijcken Stoel hebben gesien. De Adelaer wort oock voor een beeld van de eeuwigheyt gehouden, om dat hy sich oock verjonght. Want nae 't gevoelen van *S. Hieronymus*, soo beswaeren hem in 't ouder sijne veeren, en soeckende nae de fonteynen, treckt hy alle warmte by een, en wascht sich daer in drie reysen, hier door soo verkrijght hy wederom sijn gesichte en wort wederom jongh, gelijk in den C III Psalm staet. Hier over seyt *Augustinus* dat de Adelaer gebracht zijnde tot sijn uysterste ouderdom, verkrijgt sulcken krommen nebbe, dat hy den mond niet kan openen noch spijsse gebruycken, waer over hy sijnen nebbe aen eenen steen slaet en breeckt die in stucken en werpt het overtollige wegh, en verkrijght alsoo sijn kracht weder, en wort geheel jongh. 't Selve verhaelt *Cassiodorus* mede over de Psalmen. De tijtel van *Eeuwigh Romen* is van *Lipsius* bespot in sijn I boeck van Stantvastigheyt cap. XVI, daer hy seyt, dese Heerscherinne over alle dingen en Volckeren, en wel 't onrecht eeuwige Stadt genaemt; waer is die? vertreden, verwoest, verbrand wegh gespoelt, ach zy is aen eene dood niet gestorven, en zy wort beden wel vermetelijck gesocht, maer zy wort op haeren grond niet gevonden. Maer dese Man, gelijk hy met uytnemende vlijt de dingen van het oude Romen heeft verbreydt en hoogh verheven, alsoo heeft hy gesocht te vernederen en te verdonckeren, doch vergeefs, de grootheyt en den glans van het nieuwe Romen. Hy seyt oock in I Centurie in den

XXII brief: *Men magh nae Romen gaen, men magh'er heene gaen, maer niet blijven woonen. Want daer is een verwarringhe van locht en van zeeden, en geen suyvere suyverheyt. En 't geene van Varro waerachtigh is geseyt, een woesten hoop. Daerom als ghy de oude vervallene plaetsen, gebouwen en gedenckteyckens genoeghsaem sult hebben doorsnusselt, en de velden waer Troja, dat is Romen heeft gestaen, heylighlijck geviert, soo packt u daer vry van daen.* Het dunckt my geraeden de penne een weinigh te roeren tot verdedinge van *Romen*, mijn geboortstad, zijnde het hoofd en de glans van de geheele Werreld, gelijk de Sonne is van de Planeeten. Hoe derf hy seggen, verwarringhe; souder verwarringhe in *Romen* wesen? niet met al. Want de Pauslijcke stoel is soo wel geschickt dat Paus *Pius II* dieselve gelijckt by een Hemelsche

Hierarchie ofte Engel-oorde. Verwarringe wasser in Babilon, en verwarringe wasser in *Lipsius*, die niet gewoon was, soodaenigen heerlijkheyt te sien. Seer wel seyt dieselve Paus *Pius*, dat veele wel vemaerde en treflijcke Doctoren by huys zijn, maer als zy aen 't Roomsche Hof komen, en dat onder meerder licht, soo verliesense haer glans en naeme, en blijven als verstomt. Soo most *Lipsius* in ses Maenden die hy te Romen was wel verbijstert zijn geweest. Waer toe treckt hy *Varro* aen, *turba turbulenta*, dat hy niet geseyt heeft op *Romen*, noch op eenige stad of persoon, maer alleen om de overeenkominge van de woorden als *Roma*, *Romanus*, en *turba turbulenta*, &c. *turba* wort oock een menigthe genaemt, en bracht *Cineas* de Gesante van *Pirrus* aen de Romeynen, sijnen Koningh bescheyt, datter in *Romen* menigthe van Koningen vereenight waeren. Tegenwoordigh is het een tonneel van de Wereltlijcke en Geestelijcke Vorsten. De Koninghlijcke Hoven van de Cardinaelen, zijn sulx, datse by een Koningh wel mogen vergeleken worden. Buyten twijfel soo zijnder in de Roomsche Consistorie of Kercklijcke vergaderinge, soo veele Koninghen, alsser gepurperde Raetsheeren zijn. Hy beschuldighet *Romen* datter onsuyvere locht en zeeden zijn. Voor 30 Iaeren liet *Marsilius Cagnatus* een Philosoph en treflijck Natuyrkundiger, een boeck uytgaen van de gesonde locht in *Romen*. Wat de Zeeden belanght, sal genoegh zijn te seggen, dat tot onsen tijde in *Romen* geleeft hebben Geestelijcke persoonen, soo innigh, vroom en Godsdienstigh, datse van den Paus gewaerdicht zijn met den tijtel van salige en heylige, een eere van onse eeuwe, door de suyverheyt van de goede zeeden en goede voortgangh. Drie en dertigh van *Geneve* quaemen anno 1600 tot *Romen* om het heylige Iubilé te sien, en bleven in haer gemoed ontroert en wierden bekeert. *Men salder heene gaen, seyt hy, maer niet wonen*. Hy wil niet dat dese Hemelsche stad sal bewoont worden, alwaer de kostlijckste schat is van de geestlijcke goederen, een geneughlijck Lusthof, het Aerdsche Paradijs. Oneyndelijcke schrijvers maken hem hier beschaemt. *Cassiodorus* de Raetsheer seyt, *dat het een sonde is buyten Romen te wesen, die gelegentheyt heeft, aldaer te kunnen wonen*. In het XXXIX cap. des I boex dese stad seer hebbende gepresen, bevestighet hy, dat hy hem wel magh houden eenige genaede te geschieden, die daer toegelaeten is binnen *Romen* te wonen. *Romen is niemant onaengenaem, 't kan oock niet geseyt worden, dat zy vreemd is, zy is de vruchtbaere Moeder der Welsprekentheyt, zy is de hooghste tempel aller deughden. Laet ons gevoelen 't geene klaer en openbaer is, dat hy niet sonder gunste is, die soodanigen woonplaets is verleent*. In 't selfde boeck verhaelt *Theodoricus* de Koningh, *'t staet ons toe, seyt hy, Romen te verdedigen, daer wy weeten dat haers gelijcke in de Werlt niet is*. Seyt voorts, *Romen is de Moeder van alle eerwaerdigheyt, en zy verheught haer dat de kracht der deughden de voorplaets by haer heeft*. *Theodoricus* was een Heydens Koning uyt de Gotthen geboren, die al oorlogende veele deelen des Werlts gesien hadde, niet te min soo verklaert hy, dat in de Wereld Romens gelijck niet was. Men magh dit met veel meerder waerheyt seggen, dat het soo vernieuwt en verciert is, dat het in schoonheyt de barbarische tijden van *Theodoricus* wijt overtreft, sulx dat het nu in der waerheyt een Moeder van alle eerwaerdigheyt mach genoemt werden, alsoo nu tegenwoordigh geen barbarische vreemde Heerschappye aldaer 't gebiet heeft, alwaer de opperste Rijcken en Koninghrijcken sich voor haer buygen, nu de Opperste Priester in vredsaeame ruste den heyligen stoel besit, en aldaer uytdeylinge doet, sonder eenige hindernisse, van de waerdigheden, naer sijn eygen macht en goedduncken. En dan wil *Lipsius* noch niet dat men daer sal wonen. Mogelijck heeft men niet veel nae

hem geluystert, als hy in 't Iaer 1578 door eenen brief desen raed gaf, dat Romen aen de syde van de heuvels of bergen soodanigh is toegenomen aen huysen, in grootheyte en menigte van gebouwen, jae sulcken streeck dat sijn Vaders stad soo groot mocht wesen als de nieuwe, en dagelijx toenemende aenwas van Romen. *Lipsius* seyt wijder, *wanneer ghy dan de oude plaetsen en gedenckteecken sult hebben gesien en geeert, als mede de overblijfselen en de velden waer Troyen gestaen heeft, soo packt u daer vry van daen.* De oudheyte der gebouwen, der statuen en beelden, en der uytgehouwene steenen opschriften, zijn wel waert datmen daer met vlijt op lette: want daer uyt kunnen de Bouwmeesters, Beeldhouwers, konstnaers en geleerde groot voordeel trecken. Maer men

magh de Oudheyt geen heylige eere doen. *S. Chrysostomus* seyt in sijne Predicatie: Ick kan Romens heerlijkheyt, oudheyt, schoonheyt, menichte van Volck, Macht, Rijckdom, en 't geweld datse door den Oorlogh hebben gedaen, wel prijsen. Maer alle dese dingen overgeslagen, soo noem ick *Romen* saligh, om dat de H. *Paulus*, terwijl hy leefde, den Romeynen gunstigh was, dat hy die beminde, en mondelinge met haer sprack, en ten laesten aldaer sijn leven eyndighde. Als oock de H. *Petrus*, die *Petra* op de welcke onse Salighmaecker sijn H. Kercke wilde bouwen, die in *Romen* gesticht is, door het dierbaere bloed der verheerlijckte Apostelen: waer door dese stad meer vermaert is als door eenige andere dingen. En zy heeft gelijk een groot en sterck lichaem oock twee doorluchtige oogen, te weten de lichaemen van dese twee Heyligen. Iae de Hemel is soo niet verlicht, wanneer de Sonne haere straelen uytshiet, als *Romen*, die dese twee groote fackels, door de geheele Wereld, uytstort. Hierom soo roem ick dese stad, niet om d'overvloet van goud, noch om haere spitsen of suylen, maer om dese colommen van de H. Kercke. Als Colommen zijn dese geacht, als wanneer de Paus *Sixtus V* de beeldnisse *S. Petri* liet stellen op de statue van *Trajanus*, die van koper vergult was, en de beeldnisse *Pauli* op de colomme van den Keyser *Antoninus*, daer van men de oudheyt niet moet eeren noch de Heydensche overblijfselen, maer de lichaemen der H. Apostelen, van soo veele Martelaeren, Maeghden, Geloofsbekenners, als daer zijn; als mede de H. Kercken, die vervult zijn van H. Reliquien of haere overblijfsels. Onder de welcke is de Hoofdkercke van *S. Pieters* nieuw gebouw, die de oude naeme des Tempels te Ephesien, die onder de seven wonderen des Werrelts gerekent was, geheel verdonckert. Hoe komt hy dan te seggen, *van de vervallene plaetsen en velden waer Trojen heeft gestaen*. Alleen de gooten en riolen van *Romen* gaen in grootheyt en heerlijkheyt andere steeden te boven. Men hoore *Theodoricum* den Koningh, hier van by *Cassiodorum* in 't III boeck, daer hy seyt, *door de aensienlijcke gooten of riolen van Romen, krijgen de aensieners sulcken verwonderinge, datse anderer steeden wonderen wel kunnen overtreffen. Hier door kan men o Romen uyt u verstaen, uwe sonderlinge grootheyt: wat stad derf tegens uwe spitsen en hooghten te velde komen, aengesien uwe laeghten geene weergae en kunnen vinden?* Dieselve gooten en riolen zijnder noch tegenwoordigh, dieder waeren ten tijde *Theodorici*: en boven d'aerde zijnder waeterleydingen, fonteynen, straeten, hoven, palleyen en tempelen, die een Mensch verbaestheydt en verwonderinge aenbrengen. In 't gemeen soo verwondert sich het Volck meer over 't geene zy van 't oud *Romen* hooren, als van 't geene zy in 't nieuwe sien. Maer het nieuw *Romen* is in alle dese bovengeseyde dingen niet minder als het oud *Romen*, in eenige dingen is het gelijk, in andere gaet het oock 't oude te boven. Maer het nieuw *Romen* wijckt het oude, in de hooge columnen en bovenmaeten groote marmorsteenen, die uyt Numidien, Aethiopien, Aegypten, uyt Phrygien en andere deelen des Werrelts te *Romen* waeren over gebracht, niet soo seer tot gemeene wercken, als tot besondere, om een meerder pracht voor haer Huys engeslacht te vertoon, gelijk *Plinius* die beschrijft: Maer niet in soodaenigen grooten getal, als *A. Fulvius* stelt, in 't huys van de *Gordiani*, daer 200 columnen souden geweest zijn. Alhoewel *I. Capitolinus* het huys van *Gordianus* voor seer schoon prijst, maer de 200 columnen die stelt hy in het afschutsel van haere hoeve op den wegh van *Praenestine*. Niet te min sonder so veele columnen van vreemt Marmor, sietmen tegenwoordigh in *Romen*, seer kostlijcke Palleyen, die schoonder van bouwkonst zijn als d'Oude. Indien *Cicero* de Redenaer en Burgemeester

tot *Atticum* seyt, dat het plat van sijn Huys geschat wierde *vicus sestertium*, dat is nae de reeckeningh van *A. Manutius* op sestigh duysent kroonen, soo kost alleen de cornice lijste of cieraet van 't Paleys van *Farnesius* wel sestigh duysent kroonen. Men siet oock op de plaets van 't Paleys van den Cardinael *Borgese*, daer veele colommen staen van uytheems Marmor. In Waeterleydingen, Fonteynen en Lusthoven, magh dit tegenwoordige sich met het oude wel vergelijken. Van breede en lustige straeten, gaet het nieuwe het oude te boven. In 't oud *Romen* waeren de straeten engh en krom, gelijkmen uyt de Iaerbeschrijvingen van *Tacitus* kan afnemen. Doch nae sijne en *Vitruvii* meeninge, soude het gesonder zijn en minder van de schadelijcke winden kunnen

doorwaeyt en des Somers van de heete straelen der Sonne gesteecken worden. *Nero* dede de straeten, nae den brand, veel schooner en wijder maecken, maer niet soo geheel recht en breed. Men siet geene straete in oud *Romen*, die soo langh als zy is, niet hebbe eenige kromte van veele treden. Maer van *Iulius II*, *Paulus III*, *Pius IV*, *Gregorius XIII*, *Sixtus V* en van *Paulus V* zijn de straeten veel breeder gemaect, en men siet lijnrecht van het een eynd tot het ander, soo verre het oogh magh toedragen. Met Tempelen wint nieuw *Romen* het oude af, sulx is af te nemen uyt het *Pantheum* van *Agrippa*, dat van *Plinius* onder de wonderbaerste Tempelen is getelt, en dat noch in sijn geheel gesien wort, onder den naem van *Rotunda*, dat is de ronde Kerck, wiens ronde gewelfte, nochtans 't gewelfte van S. Pieter, in hooghte te boven gaet, opgehouden zijnde door vier boogen, staende *Rotunda* leegh en van minder omloop of begrijp. De vierkante Tempel van de Vreede door *Vespasianus* den Keyser gemaect, alhoewel men die in 't geheel niet siet, niet te min soo siet men daer van sijnen grond, en een deel noch over eynde, daer voor oock de Farnesiaensche Tempel, van de Vaeders de Iesuiten niet behoeft te wijcken. Totte heerlijkheyt van 't *Basilica* van S. *Jean Lateran* en van S. *Paulus* die van *Constantinus* de Groote gebouwt is, daer magh geen Heydensche Tempel wat by haelen, en nimmermeer by de Kercke van *Maria Majore*, die van den Romeyn *Ioan Patritius* gemaect, en van *Sixtus III* hermaect is. Waer in oock een Capelle is van *Sixtus V* en *Paulus V* Paussen, die in heerlijkheyt en schoonheyt veele andere Heydensche Tempelen, den loef af strijckt. Maer dit is niet de minste, maer het aldermeeste lof, dat Nieuw *Romen* het oude te boven gaet in den waeren Godsdienst, en in menighe en grootheyt van heylige plaetsen. *Lipsius* kan dan niet seggen, *ubi Troja fuit?* waer heeft Trojen gestaen? 't is waer het is dickwijls verwoest, verbrant en onder gevloeyt, maer 't is oock menighmael herresen, herboren, en van de eygen Vyanden weder opgebouwt, als van *Totila* en andere Koningen der Gothen en uytheemsche Vorsten, diewelcke daer op verliet zijnde, zijn gekomen meer om 't selve te beschermen, als te verderven. Die geene die met vier en swaerd daer tegens hebben ingespannen, hebben oock straffe moeten geven van haere vermetenheyt. De Keyser *Claudius* de II sloegh door het sweerd 300 duysent Gothen, en bracht 2000 van haere schepen om hals. *Aurelianus* bracht *Canobus* den Koningh der Gothen t'onder, en versloegh 5000 van de sijne. *Radagasus* wierde van *Stilicon* gevangen genomen met 200 duysent Soldaten die in dienst waeren van *Alaricus* den Koningh der Gothen, en wierden soo veele Gothen tot slaven gemaect, datse gelijk als schaepen verkoft wierden. *Alaricus* nam *Romen* in 't Iaer 410 in, maer soo wel voor als nae, tot sijn eygen schade. Door wiens voordaed *Attila*, de roede Godes, en een schrick der Volckeren, met sijn heyrkracht gekomen zijnde, alwaer de *Mincius* en de *Po* in malkanderen lopen, stont heel twijfelachtigh of hy voort soude trecken of niet, want hem was wel indachtigh de neerlage die *Alaricus* geleden hadde, nae de plonderinge van *Romen*. Ondertusschen maeckt sich de groote heylige Paus *Leo I*, door het aenhouden van den Keyser *Valentinianus* op, die soo veele met sijne heylige Reeden te wege brachte, dat *Attila* besloot wederom nae huys te keeren, verschrickt zijnde door het gesichte van twee persoonen, die hem met een blood swaerd hadden gedreyght, soo hy den Paus niet gehoorsaemde: en men hout dat dese S. *Pieter* en *Paulus* geweest zijn, beyde beschermers van *Romen*. Nae dien het Romeynsche Volck door dese twee heylige lichaemen sich seeckerder bevint, als met eenige toorens, muyren, ende bolwercken, gelijk S. *Chrysost.* en S. *Gregorius* verhaelt &c.

Na die tijd heeft men oock gesien hoe weynigh winst andere Princen gedaen hebben die op *Romen* zijn gebeten geweest, als *Henric. IV*, *Ludowic de Beyer* en *Frederic de II*. Waer over *Rudolphus I* Keyser, gevraeght zijnde, waerom hy oock niet nae *Romen* gingh? antwoorde met het fabeltjen van den krancken Leeuw, die van alle dieren, uytgenomen den Vos, besocht zijnde, in 't hol niet wilde treden, want hy sagh dat alle de voetstappen daer wel nae toe gingen, maer geene wederkeerden, sulx seyde *Rudolphus* is meest alle voorgaende Keysers gebeurt, die niet waeren uyt *Italien* weder gekeert, ten zy met haere groote schaede. Seer wel heeft dit beproeft de Hertogh van *Bourbon*, wanneer hy

op den 14 Mey 1527 op eenen ladder in de Voorstad van *Romen* wilde klimmen, met een kogel wierde doorschoten, ten eynde de moetwille en smaet, niet soude ongestraft blijven, die zy de heylige stad hadden aengedaen, en in 't besonder de plaetse, waer den H. Paus *Leo IV* de muiren om S. Pieter bouwde: waer van *Anastasius* de Boeckbewaerder verhaelt, dat in 't Iaer 851 de eerwaardige Bisschop met sijn eygen mond, op dieselfde muyre, drie gebeden met veele suchten en traenen heeft uytgesproken, biddende en versoeckende dat dese stad mocht in eeuwigheyt worden bewaert, door *Christi* hulpe en aller Heyligen en Engelen bystand, en datse mocht bevrijt, en ten eynde toe, onverschrickt blijven, van de geheele inval der vyanden. Op dese muyre die by d'andere Paussen in een bolwerck verandert is, quam *Bourbon* om 't leven, blijvende sijn lichaem by den sijnen verborgen, sulx datmen 't selve noyt meer sagh. Zijne Soldaeten zijn oock niet ongestraft gebleven, diewelcke of zy wel *Romen* plunderden, niet te min, diewijl zy geen hoofd hadden, blevense al doot en gesmoort in Italiën, sulx datse te huys 't selve niet hebben konnen nae vertellen. Een straffe die 't barbarische Volck waerdigh was, en die niet kosten verdraegen de eeuwige bewaeringe van *Romen*: Waer in sedert de plunderingh van *Bourbon* soo veele schoone nieuwe gebouwen zijn opgerecht, datmen daer van een andere stad soude konnen toestellen, die noch by andere steeden niet was te vergelijken. Gheen wratjen kan *Romens* schoonheyt schaeden, maer 't geene *Lipsius* ontleent heeft *Hodie quaeritur nec invenitur in suo solo*, dat selve kan men oock van alle steeden ter Werlt seggen: want daer is niet eene stad die met dieselve gevels, gebouwen, manieren en moederlijcke taele, die zy hadde voor 2375 Iaren, in eenen stand is gebleven, jae oock geene stad die 1500 Iaren gestaen heeft. 't Is genoegh datmen *Romen* tegenwoordigh vind veel schoonder als oyt te vooren op sijnen grond. Het alderoudste gebouw, 't welck noch in 't geheel gesien wort, is het *Pantheum*, 't welck geeyndicht is in 't derde Burgemeesterschap van *Agrippa*, waer van de voorgevel uytgehouden is 25 Iaren voor *Christi* geboorte. Oock weet ick niet dat ter Werld een soo ouden en wijden gebouw is, staende als een naevel midden in de bewoonde stad *Romen*. Daer worden oock op andere plaetsen, andere kleyne Heydensche Tempels gevonden, die in Christen Kercken verandert zijn, en daer siet men noch hooge spitsen, die van de oude Roomsche Keyseren gesien zijn. Veele steeden zijnder die op haren grond niet staen, daerse in 't begin op gebouwt zijn: Maer verre daer af, want *Romen* wordt op den selven grond gevonden daer het van *Romulus* is besteecken, en daer nae van de Naevolgers de Koningen, Dictatoren en Keyseren tot op *Aurelianus* en *Carolus Magnus* toe, en oock van Paus *Leo IV*, sulx dat nieuw *Romen* 14 mijlen in haeren omloop heeft, sonder de Burgh of Voorstad, die oock twee mijlen begrijpt, zijnde te saemen 16 mijlen, grooter als het oude, 't welck ten tijde van *Vespasianus* de Keyser 13 mijlen en 200 treden, omvatte, gelijk *Plinius* schrijft in 't 3 boecx 5 cap. en soo duysent passen een mijle maecken, soo was het 13 mijlen en 200 passen in 't ronde. Van eene stad die noch staet met soo grooten omloop, kan men niet seggen datse doot zy, maer datse weder levendigh is geworden en eeuwich gemaect door de bewaeringe van de H. Apostelen en door de innige gebeden van de Paussen, *Christi* Stadhouders. Nae dat *Trojen*, *Carthago*, *Athenen* en andere steeden zijn verwoest, zijne niet weder opgestaen, maer *Romen* veelmaels van de Barbaren en ongeloovige verwoest zijnde, is veel wackerder en lustiger, door het believe Gods, herboren en herresen, als oyt te vooren, zijnde een stad die van God verkoren is tot een grondsteen en hoofd van de H. Kercke, gelijk men siet datse bewaert en onderhouden wort als

een eeuwige stad. Welcken tijtel van eeuwich haeren oorsprongh neemt uyte boecken der Sibyllinen, en is daer nae in de Medaglien gestelt. *Tibullus* en *Aus. Gallus* noemen haer eeuwich, gelijkse oock van andere is genoemt. Niet dat *Romen* sal eeuwich duyren: En ick weet wel dat het met de geheele Werld sal vergaen in den algemeenen brand, maer voor soo veele dat het duyren sal totten dagh des oordeels toe. En als de stad *Romen* daer niet meer sal zijn, dat sal een teycken wesen van het eynde des Werlts, gelijk *Lactantius* in 't VII boeck cap. XXV verhaelt. Dat *Romen*

totten dagh des oordeels sal staen, geeft *Ioan. Chrysostomus* te kennen, daer hy over den brief totten Romeynen in de XXXII *Homilia* aldus seyt, *Hier van daen sal Petrus, daer sal Paulus wegh genomen werden: leght eens by u over en ontset u, over 't schouspel dat Romen sal aensien, dat Paulus en Petrus in der haest uyt haer graf sullen opstaen, en den Heere te gemoet, opwaerts worden gedragen. Wat een Roose sal Romen Christo toesenden, met wat dobbele kroonen sal die stad geciert worden, en met wat gulde ketenen isse omcingelt? wat fonteynen heeft zy?* Wel maghmen seggen wat Roose sal *Romen* Christo in den laesten dagh toesenden, dewijl van de H. drumpelen der Apostelen af, men te gelijk met haer sal sien opstaen, dienselven *Iean Chrysostomus*, wiens heylige lichaem rust in de Sacrestie van de hoofdkercke van S. Pieter: diewelcke hoe Godsaligh hy was in in sijn leven, getuyght *Pererius* in 't XIV boeck over *Daniel*, en dat nae de meeningen van de voornaemste schrijvers, het eene overgeleverde Apostolische leere is, dat het Roomsche Rijck sal staende blijven, en met de Wereld eerst sal te gronde gaen, geduyrende totte komst van den Antichrist. De Keyserlijcke Majesteit van het Roomsche Rijck houd sich noch in Duytsland, en *Romen* houd door de geestlijcke wapenen en de Sleutels, die *Christus* op aerden sijne Stadhouders gegeven heeft, over de geheele Werlt, het hooghste gebiet en de opperste regeeringe. Immers zijnder by onsen tijde verscheyden Ambassaden of Gesanten gesien, uyt de verre gelegenste Koninghrijcken van *Egypten*, *Aethiopen* en *Muscovien*, om sich voor den Paus *Gregorius* de XIII eerbiedigh voor sijne voeten te buygen, en van drie Koningen te gelijk, die nae een drie-jaerige reyse gekomen zijn uyt het Koninghrijck van *Iapon*, 't welck de oude Romeynsche Mogentheyte onbekent was. De groote *Sophy* Koningh van Persien sandt anno 1601 voor Gesante aen den Paus *Clemens* VIII *Cucheni Olli Beag*, zijnde een Heyden, die noch met sijnen tulband op 't hoofd afgeschildert is, in de sael van *Clemens* in *Vaticano*, en benefens hem *Antonio Serhers* Engelsman, als tweede Gesante en Tolck, die Christen zijnde, binnen *Romen* eerst voorgingh. Van d'uyterste deelen van *Africa* vaerdighde de Koningh van *Congo*, eenen Edelman, als Gesante, af, die in *Romen* kranck zijnde, stierf, en wierde begraven met een aensienlijcke uytvaart, in de groote Kercke van *Maria* de Grootte. *Xaabba* Koningh van Persien, sondt van gelijkken aen *Paulus* V *Ali Goli Bek Mordar*, oud zijnde 73 Iaeren, die nae de gewoone maniere van tegenrijdinge wierde ingehaelt op den 27 Augusti 1609. *Iudate Masumene* Koningh in OostIndien, op de hooghte van *Iapon*, schickte sijnen Gesante *Franciscum Vaxecura* Ridder Christi, aen *Paulus* V, om uyt sijnen naeme hem de voeten te kussen, die nae een reyse van twee Iaeren, met den Vader *Lodovic Sotela* Observantiner Minrebroeder in 't Iaer 1615 binnen *Romen* quam. En hier door vinden sich de Koningen en Princen des Werrelts bewogen, om gehoorsaemheyte te bewijzen aen haeren Roomschen Opper-Priester. Niet vergeefs is dan van den Poet sijn Rijck Eeuwigh genaemt, en met recht komt dan *Romen* den tijtel van eeuwigh toe, die men in steen siet gehouwen boven drie poorten te *Romen*, gelijk mede op verscheyden plaetsen en opschriften te sien is, die wy hier nae laeten.

De Raed en 't Volck van *Romen* noemen haere stad Eeuwigh, hoewel de Gothen te dier tijd, dieselve sochten te onderdrucken. De voornoemde Poet *Claudius Rutilius* schelt in sijne dichten, *Stilico* voor een brandstichter van de boecken der Sybillen, en een verraeder van 't Rijck, om dat hy, soo hy slechts hadde gewilt, de Gothen konde verdelgen, eer zy binnen *Romen*, om dat te verwoesten, waeren gekomen: dese was seven Iaeren Regeerder binnen *Romen*, nae de swaere neerlage die van

Alaricus Koningh der Gothen, was geschiet, evenwel noemt hy oock de Roomsche Heerschappye als mede de stad *Romen* eeuwich, onaengesien dieselve benaewt en afgenomen was, door de barbarische vyanden, en hy beeld die af met een Adelaer ofte Phoenix. Een opschrift dat tot noch toe waerachtigh, en op de drie poorten is gesien geweest van *Alaricus* en *Totila*, die dieselve op verscheyden plaetsen vernielden. En wy hopen datse waerachtigh sal blijven, soo lange de Godlijke goedertierentheyde Werreld sal behouden, overmits in 't heyligh *Romen*, de Roomsche Stoel geheylight is, met het Martelaerschap van de Heylige Apostolen, hebbende aldaer de Kercke *Christi* geplant, diewelcke, sonder twijfel, sal eeuwich zijn, gelijk de Paus

Pius II verhaelt in sijne Verantwoordinge: *Christus* heeft sijne Kercke ingestelt datse sal duyren tot het eynde der Eeuwen.

Roma Aeterna. Eeuwigh Romen.

Een Tempel met acht pijlaeren, alwaer *Romen* in sit, hebbende in de rechter de Overwinninge, en in de slincker hand een Spiesse. De Keyser *Probus* heeft een ander Tempel met 10 pijlaren. *Antonius Pius* heeftse sonder beeldenisse, met het opschrift ROMAE AETERNAE. Daer zijn noch veele Medaglien van *Roma Aeterna*. Oock wordt *Romen* op een Schild geset, hebbende het gewoonlijcke beeld de *Victorie*, en in de slincker een Staf. Het Schild zijnde rond, word genomen voor een beeld van de Eeuwigheyd, onder alle wort dese volgende de besonderste en schoonste gehouden.

Roma, van Theodosius de Alder-Christlijkste Keyser.

Een Vrouwe met een Helmet op 't hoofd en een Sterre daer achter, houdende in de rechter hand een Globe met het Cruys daer boven, in de slincker een lange Spiess, daer achter staet een kleynder Spiesse recht over eynde, met een Schild dat aen haer leunt. Voor haere voeten sal een Hond staen metten mond open, en een halsband om den hals.

Adolph Occo maelt dese Medaglie mette woorden af in 't Iaer 379. De sterre wort oock gesien achter 't hoofd van *Romen* in eene Medaglie van 't geslacht *Posthumia*. Oock vintmen eene by *Fulvius Vrsinus* van 't geslacht *Lutatia*, een hoofd van *Romen* met een stormhoed, hebbende boven hem eenen circkel, by nae als een Ovael met een koorenayr, en tusschen de twee sterren staet de sterre van *Romen*, om haeren glans die zy over de Werreld verspreyt. Het kruys staeter, om dat *Theodosius* de Keyser altijd Sorge droegh dat selve te verheffen, en de Christlijke Religie door de Werreld te verbreyden, in wiens Vaendel het H. Cruys stont, in welck teycken hy alle sijne vertrouwen stelde: daerom als hy wilde ten strijde gaen met *Eugenio* die opgetrocken was, door aenraedinge van *Argobaste*, een Tyran en Afgoden-dienaer, om 't Rijck in te nemen, gaf hy het teycken tot het vechten, door het teycken van 't Cruys, en hy bracht daer van een wonderbaere overwinninge. Hier door komt het dat hy in sijn ander Medaglie staet met een kruys in de hand, met het opschrift *Gloria orbis terrarum, de roem des geheelen aerdbodems*. D'eerste voorteeders van d'oude Hebreen en Vorsten van de oude Egyptenaers, Arabers en Griecken zijn Pastoren of Herders genaemt geweest. En *Homerus* noemt *Agamemnon* Herder der Volckeren. De Herders gebruycken honden tot bewaeringe van de kudde: Maer in dese Medaglie wort *Theodosius* uytgebeeld onder het teycken van den Hond, want hy was een seecker Wachter voor 't Rijck, en een beschermer van *Romen* tegens hare vyanden, gelijk de Hond is voor de Schapen tegens de grijpende Wolven. *S. Victorius* en *P. Diaconus* seggen dat *Theodosius* is geweest een vermeerder van 't gemeene beste en een treflijk Beschermer, want hy heeft den Gothen en Hunnen, die dieselve onder den Keyser *Valens* seer hadden verswackt, in verscheyden slachten overwonnen. De Hond plagh een beeld te wesen van stoutigheyt in den oorlogh en van veerdigheyt in 't aenvallen, waer over de strijdbaere Lacedemoniers, dienselven heyligden. In de Medaglie van 't geslachte *Antostia* sietmen achter het hoofd van *Romen* eenen hond op de maniere of hy wilde loopen, zijnde een beeld van sorghvuldigheyt en snelligheyt

in d'aenslaegen, handelingen en uytvoeringen, tot dienst van de Republique, ten eynde men d'overwinninge soude krijgen, even gelijk de Hond nae den buyt en nae 't wild doet. Alsoo was oock de grootmoedige Prins *Theodosius*, stout, vaerdigh en besorgt in de bedieningen van 't gemeene beste, verkrijgende veele overwinningen door een rassigheyt. De Hond dan sal ons hier een teycken wesen van een moedigh beschermer, en van een besorgt Vorst om 't sijne te beschermen. De halsband zijnde een waepen van bescherminge voor den Hond, geeft te kennen, dat de Keyser altijd voorsien en vaerdigh was om met de hongerige Wolven te plockhayren, sonder eenighsins den dood te ontsien totte bescherminge van de Roomsche Kercke, want hy stelde alle sijn vertrouwen in God en *Christo* onsen Salighmaecker, gelijk hy voor de slacht tegens den Tyran *Eugenium* aldus bad:

Almachtige God, ghy weet, dat ick in den naeme Christi uwes Soons, desen kamp rechtveerdelijck tot wraecke, gelijk ick vertrouwe, hebbe aengevangen, indien het anders is, soo straft my; maer soo ick met een goede saecke en op u vertrouwende, alhier gekomen ben, soo biet u Volck de rechter hand, op dat misschien de Heydenen niet seggen, waer is nu haer God. Wel was dit een Godsaeligh bassen van een seer getrouwe Hond, gelijk 't by *Ruffinus* is opgeteykent. Hy hout den mond open, om te vertoonen, dat een Prince geen stomme Hond moet wesen, die niet konnen bassen noch bijten: Maer hy moet als een wackere en kloecke Hond, blaffen, en dat tegens d'ongeloovige, moedwillige en wederspannige Vyanden; op sijn behoorlijcke tijd met alle voorsichtigheydt, om de roovende Wolven en Vyanden te bijten: En gelijk de onversaeghde Hond sijne kudde bewaert, soo beschermt een goed Prins, die hem vertrouwt zijn: En gelijk *Theodosius* in sijn leven dieselve bewaerde, alsoo blafte hy oock in sijn sterven, als een kloecke Hond, een liefhebber van de Christlijcke Republique tegens dat hy de Moordenaers sagh opkomen, seggende dat hy willigh uyt dit leven wilde scheyden, als vermoeyt en door den last des Rijcks afgeslooft zijnde: Maer dat hy meer bekommert en beswaert was over den staet der Kercke nae hem, als over sijn leven; en dat hy wel wiste dat de Kercke, nae hem, nieuwe dieven soude hebben, gelijk het in der daed gebeurde. De Hond draeght in dese Medaglie den halsband. *Pierius* hout dat de halsband bediet de eed daer door men onder de gehoorsaemheydt staet, en dat de Hond het ampt van een soldaet uytvoert, die bereyt staet op 't bevel van sijnen Capiteyn: En sulx kan men passen op *Theodosius*, zijnde een soldaet en voorvechter *Christi*, staende vaerdigh onder de gehoorsaemheydt des Opper-Priesters, gelijk hy oock gehoorsaem was te *Milaenen* aen *S. Ambrosius*, die hem de ingangh totte Kercke verboot, want hy hadde te *Thessalonica* in een oproer, die tegens des Keysers Dienaers verreesen was, seven duysent van dat Volck, sonder dat hy onderscheyt maeckte van schuldige, of onschuldige, doen dootstaen. Waer over hy in acht Maenden niet dorst ter Kercke komen, sonder vergifnisse te hebben, die hy ootmoedigh van den heyligen Bisschop versochte, waer in hy de sachtmoedigheyt en gehoorsaemheydt van den Hond, tegens sijnen Heere, naevolghde.

Roma Santa. Heyligh Romen.

Een staende Vrouwe met een borst-stuck gewaepent, en een purperen kleed op een gouden grond, en voor een Kam op den Helm, salse dit teycken hebben, in de rechter hand een Spies, waer boven een kroone sal staen met eedelgesteenten, alwaer het selve teycken sal staen met eene dwers-lijne om leegh, die een Kruys sal maecken: onder de Spiesse sal een Slange leggen. In de slincker hand een Rondas of Schildt, waer in twee Sleutels kruyslinghs over malkanderen leggen, d'eene van goud en d'ander van silver, in een root veld, met het Rijck van de drie Pauslijcke kroonen, boven de Sleutels. Het purper was de kleedinge van de Koningen, Raedsheeren en Romeynsche Keyseren, gelijk tegenwoordigh van de Cardinaelen en Paussen. Het purper in 't goud was eygentlijck voor de overwinnende triumpheerders. In *H. Romen* zijn de overwinnende triumpheerders niet hooger als die geene, die den Palm van 't Martelaerschap hebben verkregen, sulx datse zijn gekleet met het purper van haer eygen bloed, en van 't goud, door de volmaecktheyt van haer gelove, door welckers

verdiensten *Romen* heyligh wort geheeten, en dat door de beecken en stroomen van 't bloed der Martelaeren, die haren grond hebben vochtigh en nat gemaect.

Constantinus de Grootte, was de eerste Keyser, die sijn beste deede, om de schoone stad *Romen* heyligh te maecken, door den naeme *Christi*, en sijn heyligh Cruys te verheffen. De H. *Constantinus* stont bekommert over de schricklijcke en gevaerlijke krijgh, die hy soude aenvangen tegens *Maxentium*, als wanneer hy tegens den avond, in den Hemel boven de Sonne, sagh staen, het triumphteecken des Cruyces, met dit opschrift daer by, E O VINCES, gelijk 't *Eusebius*

in 't tweede boeck van sijn leven verhaelt uyt de eygen mond van den Keyser *Constantinus*, en andere getuygen. In andere boecken als mede in de Medaglien leestmen, *Hoc signo victor cris*, dat is, door dit teycken suldy overwinner zijn. *Constantinus* wilde doen het gewoonlijcke Heydensche Veldteycken niet meer gebruycken maer liet boven een lange spiesse, met goud beslaegen, en een gouden dwers-boute, kruys-wijs daer boven, eenen gouden kroone maecken, die met kostele gesteenten beset was, en dede daer in stellen de twee eerste letteren van *Christi* naeme, in 't griex van goud, te weten een P in 't midden, X zijnde *Chi*; welcke naem *Christi* hy altijt op sijn Helmet droegh: aen de voorseyde bout of dwersyser hingh een Koninghlijke sluyer, die met goud en peerlen geborduyrt was, die men in de Medaglien niet siet, maer wel het ander. *Nicephorus* verhaelt dat *Constantinus* dit teycken tweemaal aen den Hemel heeft gesien, eens te *Constantinopel*, doenmaels *Bizantium* genaemt, en andermaels te *Romen*. Met *Christi* naeme dan en met den Standaert des Cruyses, hadde hy heerlijcke overwinninge over den Tyran. S. *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat *Constantinus* onder sijne beeldenisse te *Romen*, die met de rechter het Kruys hielde, liet stellen het opschrift, van desen inhoud, *door dit heylsaeme teycken, zijnde een waerachtigh aenwijser der dapperheyt, heb ick u stad, uyt der Tyrannen jock verlost zijnde, in vryheyt gebracht, en den Raed en 't Romeynsche Volck in haer voorgaende glans en waerdigheyt vry gemaect en herstelt*. Met soodanigen eedelen inhoud, gaf hy aen *Romen* vryheyt, datmen aldaer opentlijck het Cruys en *Christi* naeme begost te eeren: En men siet doorgaens te *Romen* in de gestoelten van d'alderoudste Kercken, op de heylige Kerckhoven, binnen de grotten en hoolen, en boven de graf-lantaernen, het bovengeseyde teycken van den naeme *Christi*, door de welcke en door sijn H. teycken des Cruyses *Roma* heyligh geworden zijnde, en de Slange der afgoderie vertredende, heeft in alle plaetsen het Cruys opgerecht. Waer van de Poet *Prudentius* en de Capiteyn van *Theodosius*, tegen *Simmachum* verhael doen.

Tegenwoordigh is noch op de spitse van den tooren op 't *Campidoglio*, het beeld van *Romen* over eynde gestelt, gewapent met het Cruys, hebbende in de rechter hand een Trophee, Scepter, Waepenen, zijnde het Cruys het eedelste verborgenste en krachtigste boven alle andere, door 't welck zy is de grondsteen en 't hoofd van de H. Moeder de Kercke die de Roomsche geheeten wort.

De kroone mette kostele gesteenten wort niet alleen gestelt tot een cieraet als het van *Constantinus* gestelt is, maer oock tot een verborgen sin, nemende den Diamant voor een vast Geloof, den Esmaraud voor de Hoope, den Rubijn voor de brandende Liefde, de Peerlen, Topasen en Saffyren voor de oneindlijcke deughden en Godvruchtige wercken, die in 't H. *Romen* uytblincken.

Zy draeght in den Rondas de wapenen van de H. Kercke, zijnde twee sleutels en een drie dobbele kroone, tot teycken van de Pauslijcke waerdigheyt, die in *Romen* haere sitplaats heeft, en door de welcke het H. *Romen*, 't heyligh geloof is genietende, en wort daer door als het heyligh hoofd en de Heylige Moeder van de Wereld ontsien en geeert, insonderheyt in sijne H. Hoofdkercke van S. *Ian* van Lateranen, daer dit opschrift, aldus ingehouwen, te lesen is:

*Dogmate Papali datur & simul Imperiali,
Quod sim cunctarum Mater, Caput Ecclesiarum.*

Tot bevestinge van haer lof als heyligh, niet als oud Heydens, sullen wy eyndigen met het klinckdicht dat *Petrarcha* stelt, in sijn Latijns werck:

*Fontana di pietà ch'estingui ogn'ira,
Scola de Santi & Sferza d' Heresia &c.*

Luguria.

Een magere Vrouwe, doch manlijck en wreed van opsicht, sittende op een klippe of steen, hebbende een beknopt kleet met een goude ciersel, over de schouder een borststuck, en een Helm op 't hoofd. Houdende de rechter hand om hoogh en open, alwaer een oogh in 't midden is, en met de slincker hand salse met een aerdigheyt een Palmtack houden, aen de rechter syde een Roer van een Schip, en aen de slincker syde twee of drie pijlen.

Ligurien, nae dat *Blondus* seyt, is het eerste Landschap van Italien van den Apenin af tot aen de Toscaensche Zee. *Cato*, *Sempronius* en *Berosus*, seggen dat het genaemt is nae *Ligustus* de soone van *Phaeton* de Egyptenaer, die

in dese plaetse met sijnen Vaeder is komen wonen, aler de Griecken van *Attica* aengekomen waeren, met *Aenotrius* van *Arcadien*. Het is daer nae oock *Genovesato* geheeten, nae de voornaemste stad *Genoua*, zijnde de eedelste van dese Provintie. Mager en op een steen isse gestelt, om dat het meeste deel van dit Landschap onvruchtbaer is, gelijk *Blondus* seyt, oock sonden de Romeynen nae *Genoua* geene Colonien of plantelingen als zy wel deden in andere deelen, om dat zy vreesden dat de Soldaeten daer niet souden kunnen wonen noch leeftocht hebben. *Strabo* seyt, dat het *Genovesaet* tusschen de bergen van Apenin is gelegen, en dat de Boeren, om te leven, de steenen mosten doorwroeten totten bouw.

Het kleed met goud geciert, bedict de overvloed van geld, goud, silver en andere oneyndelijcke Rijckdommen, die zy door haere dapperheyt hadden verkregen. Zy houd in de slincker hand een Palmtack, om dat de Paus alle Iaren in de Vasten, door den overvloed van dese boomen, daer mede de benedictie of zegen geeft aen alle Cardinalen, Prelaten en andere voornaeme luyden.

De rechter hand met een oog in 't midden, bediet de naerstigheyt van dese Volckeren, waer door zy 't gebreck dat de Natuyre haer heeft verleent, souden vervullen, door het nacjaegen van veele konsten, om daer van wel te leven.

Dese beeldnisse wort met een wreet opsicht afgemaelt, gewapent zijnde met een Borst-stuck, Helm, Schilt, Pijlen en een beknopt kleed, om dat, gelijk *Strabo* en *Plinius* verhaelen, dit Landschap altijd heeft gehad, seer manhafte en welgeoeffende Soldaeten, die Schilden plachten te gebruycken, en waren goede Lancy-werpers. *Jordanus Monachus* seyt, dat dese Volckeren lange weigerden om sich onder 't Roomsche jock te begeven, en datse seer moedige en hartneckige tegenstant deden. En *Livius* sprekende van haere wreedheyt, seyt datse scheenen geboren, om den Romeynen in haere krijghskonst werck te geven: die dickwijls met listigheyt oock mosten hand aen hand komen: en daer was geen Landschap waer in de Romeynsche soldaten geoeffender en dapperder van daen quaemen, om de swarigheyt van de plaetsen, tusschen de steile geberghten, diese nootsaekelijck mosten beklimmen: als mede door de wackerheydt en moedigheydt van dese luyden, die den Romeynen geen tijd vergunden, om sich te verpoosen. Dese moedigheyt gebruyckten zy wel, nae dat *Livius* en andere getuygen, maer zy zijn niet te min daghelijx door dappere aenvallen t'onder gebracht. Onder welke aenvallen sal ick niet verswijgen de overwinninge die *Biagio Asareto* gehad heeft, tegen *Alphonsus* Koningh van Arragonien, die sich gevangen gaf in handen van *Iacomo Iustiniani*, eene der Heeren van 't Eylant *Scio*, en van de hoofden der Scheepsvlote, zijnde eene doorluchtige naeme van sijne dapperheyt. Van gelijcken wierde in dese heerlijcke overwinninge gevangen, *Iohannes*, Koningh van *Navarre*, en d'Infante *Henric* sijn broeder, gelijckmen in de Historien van *Naples* en in 't kort begriip van *Collenutius* kan sien. Ick sal naelaeten te spreeken van de wonderlijcke aenslaegen, daer verscheiden Ridders en beroemde Capiteynen, tot verscheyden tijden, groote overwinningen, door haere dapperheyt, hebben verkregen.

Het Scheepsroer wort ter syden gestelt, soo om de goede Regeeringe van dese edele Provincie uyt te drucken, als mede om hare bestieringe totte Zeevaert, om dat dit Landschap aen de Zee zijnde gelegen, zy daer in groote Meesterschap hebben gebruyckt, soo wel in Vreede als in Oorlogh, als hebbende gehad, en als noch, seer vermaerde Mannen die 't bewindt ter Zee gehad hebben. Eertijts isser geweest *Christophorus Columbus*, wiens doorluchtige naeme eeuwich sal leven, daer hy door

de Schipvaart, met verbaestheyten van de Natuyre, door een onverwinnelijck gemoed en sonderlinge kloekheit, totte onbeklimlijcke plaetsen, is doorgedrongen, en heeft 1492 nieuwe Werrelden gevonden, die aen de voorgaende eeuwen onbekent waeren. *Franciscus Maria* Hertogh van *Vrbin*, een Man van sonderlinge dapperheit en wijsheit, die de heyrkrachten des Paus en der Venetianen heeft bestiert. *Nicol. Spinola* Generael van de Scheepsvloote van Keyser *Frederic. II.* *Ansalolus* Generael van de Zee, en voornaemste Fiscus en Stadhouder van den Griexschen Keyser, die tot vereeringe kreegh 't Eyland van Mitilenen. Wat sal ick seggen van *Giov. Giustiniani*, eene van de Heeren

van 't Eylant *Scio*, Generael soo ter Zee als te Lande, onder den Keyser *Constantinus* van Constantinopel. *Andreas Doria* Generael van de Zee, voor den Paus, Koning van Vranckrijck, voor *Carol. V* Keyser, en *Philippus* Koningh van Hispanien, en ten laesten *Giovan. And. Doria*, oock voor den selven Koningh. Maer waer heb ick *Helvius Pertinax*, gelaeten, die door sijne dapperheyt en deught, tot het Roomsche Rijck is opgeklommen? Maer 't welck noch meerder eere waerdigh is, soo hebben zy in den Geestlijcken staet gehad ontallijcke Prelaten van de H. Kercke, Bisschoppen, Cardinaelen en Pausen, als daer zijn *Innocentius* de IV, *Adrianus* V, *Nicolaus* V, *Sixtus* IV, *Innocentius* IX en *Iulius* II. Ick soude hier veele andere kunnen by voegen, maer om niet verdrietigh te zijn, sal ick 't naelaeten, alsoo dese Provincie veel meerder lof als het mijne is waerdigh.

Toscana.

Een seer schoone Vrouwe met kostelijck laecken gekleet, waer over zy sal hebben de Mantel van 't groot Hertogdom van root fluweel, en met armelijnen gevoert, en zy sal op 't hoofd een kroone van den grooten Hertogh hebben. 't Kleed onder den Mantel sal wesen als een fijn wit linnen hembd, van de slincker syde sullen verscheyden wapenen leggen, en de reviere *Arno*, zijnde een oud Man met een baerd en lange hoofdharen, en die met eene elboge op een Emmer sal leggen, daer waeter uyt loopt, zijnde dese reviere geciert met een krans van beucken-blaeden, en ter syden sal een Leeuw leggen, en aen de rechter syde een Autaer op sijn antics, met vier daer op, en rontom dat selve sal gesneden zijn de aerde pot, de drinckschaele en Lituus of Wichelroede, en daer op verscheyden Priesterlijcke gereetschappen nae het valsche Heydensch gebruyck, en mette slincker hand salse seer bevalligh een roode Lely met een boeck houden.

Dit Landschap heeft veele naemen gehad, d'eene *Tirennia*, gelijk *Berosus* de Chaldeer en *Trogus* verhaelen. Seggende dat het is genaemt van *Tirrenus* soone van *Atius*, diewelcke als *Strabo* verhaelt, van *Idia* alhier de Inwoonders afsant, vermits *Atius* een afkomelingh was van *Hercules* en *Omphale*, zijnde gedwongen door hongersnood en diere tijd 't Volck uyt te senden, en kreegh *Tirrenus* by lotinge 't grootste deel daer van, sulx dat hy 't nae sijnen naeme *Tirrenia* naemde. Het is daer nae van de Romeynen *Etruria* geheeten, uyte kondschap en eervaertheyt van den Godsdienst, waer in zy alle andere volckeren overtreffen. En hier door waerense by den Romeynen in soo groote achtinge, gelijk *D. Halicarnasseus* en *Livius* seggen, datse niet alleene haere kinderen alhier schickten om de konsten te leeren, maer oock de goede Zeeden en den Godsdienst. Ten laesten heeft het den naem van *Toscana* of *Tuscia* aengenomen, gelijk *Festus Pompejus* getuyght, van *Tuscus* haer eerste Koningh, de Soone van *Hercules* en *Arassa*, die aldaer quaemen van 't deel van *Tanai*, en wierde daer nae dese naem bevestight, door de overtreffijckheyt van de offerhanden. Waer van oock *Plinius* gewagh maect in 't 3 boex 5 cap.

Zy wort schoon gemaelt, om dat dese eedele Provincie, zijnde de peerle van Italien, de luchtighste en schoonste is, als hebbende dese alle de gaeven van de konst en van de natuyre, als mede een seer gesunde locht, seer vruchtbaer, oock om datter seer veele Meeren, Havenen, Revieren, Fonteynen en Lusthoven zijn, oock vol vermaerde en groote steeden, als mede prachtige gebouwen, soo wel gemeene als besondere.

Hebbende oock treflijcke verstanden die in alle konsten, geleertheyt en wetenschap soo in vrede als oorlogh wel geoeffent en vermaert zijn.

Het kleed en de kroone van den grooten Hertogh, is om dese vermaerde Provintie met dit voor-recht, dat meest uytblinckt, uyt te drucken, hebbende het doorluchtige Huys van *Medices* dit *Toscana* niet weynigh heerlijk gemaect: want wie zijn niet bekent de *Lorenzi*, de *Cosmi* en haere waerdige naevolgers en dappere daden, waer door oock de Koninghlijcke en treflijcke Huysen met haer in bloedverwandschap en swagerschap sich hebben willen verbinden.

De roode Lely wort haer gegeven, om dit Landschap best uyt te drucken, door het waepen van *Florenzen*, zijnde de voornaemste Hoofstad van gantsch *Toscana*.

Het Boeck vertoont dat dit Landschap seer vruchtbaer is van geleerde Mannen in

alle weetenschappen, houdende daer van opentlijcke Lessen als te *Perugien*, *Siena* en *Pisa*.

Het witte onderkleed bediet de oprechtigheyt van de Zeeden, suyverheyt des gemoeds en oprechte trouwe. De reviere *Arno* loopt als de voornaemste reviere, ter syden, loopende midden door *Toscana*, waer door zy seer gerijft worden, gelijk men in de beschrijvinge van de *Arno* sien kan.

De waepenen betoonen dat *Toscana* heeft en altijd gehadt heeft vermaerde Mannen van waepenen, doch insonderheyt die van *Luca*.

Het Autaer op sijn antics met het vier en de Priesterlijke gereetschappen, zijn kenreycens van der oude Goden valsche Godsdienst, want hier was de Hoofdkerck en Schoole, al waer de Romeynen en 't Latijnsche Rijck, quaemen om de ceremonien en Godsdiensten te leeren, en waeren haere Leeraers in sulcker achtginge en eerwaardigheyt, dat de Raed en 't Roomsche Volck in groote swaerigheyt van algemeene saecken, soo van de uytkomsten als toevallen van de dingen, haeren raed versochten, als mede in de uytlegginge ontrent de Wet van haere valsche Goden: waer uyt klaerlijck blijkt dat dit volck altijd seer Godsdienstigh en Religieus is geweest. Soo sietmen oock te desen tijd in den waeren Godsdienst van *Christus* onsen Heere, dat dit Landschap seer vermaert is geweest van heylige Mannen. Men vint in de oude beroemde stad *Luca* alleen 36 heylige lichaemen, behalven andere groote Prelaten der Kercke, die daer zijn als spiegels en voorbeelden der Liefde, goeddadigheyt en andere Christijcke en zeedige deughden: oock andere die meer lof, als het mijne, waerdigh zijn: als daer is *Franciscus Maria* Cardinael van *Monte*, die door de Koninghlijke waerdigheyt van sijn persoon, wel vertoont, dat hy is van de beste afkomst der Werlt. Maer daer zijn oock in dit Landschap geweest, vermaerde leeden der Kercke, die tot Hoofden der selve zijn gebruykt, als *Linus* die den oversten der Apostelen *Petrus* in de bestieringe der Kercke is gevolght. Wesende een Toscaner van heyligh leven: die dit Land seer vermaert heeft gemaect.

Daer zijn veele vermaerde Mannen in de volgende tijden geweest, die wy om kortheyt naelaeten: evenwel kan ick dien grooten *Leo I* niet naelaeten, die door sijn Heyligheyt en diepe geleertheyt, oock sijne dapperheyt en aensien uytblinckt, als die de rasernye van den Koningh *Attila*, dieder genaemt wierde de Geessel Godes, met sijne tegenwoordigheyt en eenvoudige woorden, verschrickte en breidelde. Maer d'Oude lactende vaeren, soo zijnder oock in dese jonger tijden, verscheyden Prelaeten uyt dit Landschap voortgekomen, die te *Romen* den Pauslijcken Stoel van S. Pieter hebben bedient, als *Nicol. V*, *Pius II*, *Pius III*; *Leo X* en sijn Neef *Clemens VII*, van de *Medices*; *Marcellus II* en *Iulius III*; van d'Opper-Priester *Clemens VIII*, siet yder klaerlijck sijn wonderlijcke Godsdienst en rechte bestieringe, die hy heeft ingestelt soo over de gebeden der traenen, en andere wercken van sonderlinge Liefde, en hoe alles, onder sijne bedieninge, geluckigh is uytgevallen en van God gesegent totte ruste en algemeene Vreede van Christenheyt, en aenwas van den Godsdienst en Kerckelijcken stant, waer van gedenckwaardige geheughnissen zijn naegebleven. Waer op gevolght is *Leo XI* oock van 't Huys de *Medices*, en *Paulus V* Romeyn, doch van afkomst een Toscaner uyt het eedele geslacht van *Borghesen*, seer oud van *Siena*. Men sieter nu den heyligen politique Sc pter waer door *Vrbanus VIII* van de *Barbarini*, de Heylige Kercke bestiert, als een doorluchtige spruyt van Florencen.

Vmbria.

Eene oude Vrouwe op 't antics gekleet, met een Helm op 't hoofd, staende midden aen den voet van seer hooge bergen, die een deel van haer lichaem beschaduwen, met de rechter hand houdse een Tempel buyten de schaduwe met eenige straelen daerse op siet, en mette slincker leuntse aen een rodse, waer van het waeter in menighte, seer steyl komt afdaelen, en boven de rodse staet een regenboge, van d'eene syde sal het teycken *Gemini* of Tweelingen staen geschildert, die te saemen een Overvloets Hooren vol bloemen en vruchten vertoonen, van d'ander syde een groote witte Stier, met veele daelen en wijde platte velden rontomme.

Dit Landschap is *Vmbria* genaemt, en nae

dat eenige meenen van *Imbre*, dat is van den slaghregen, want de oude Grieken geloofden, dat *Vmbria* was behouden gebleven voor den stortregen der algemeene Sondvloed. 't Welck een losse fabel is die de H. Schrift wederspreect: Doch andere seggen beter, dat *Vmbria* heerkomt van *Vmbra*, dat is van de schaduwe, overmits dit Landschap schadu-achtigh is door de hooghte en naegelegentheyte van de Apeninsche bergen. Ten laesten is oock een deel daer van genaemt, het Hertoghdom van *Spoleta*, welke naeme, als *Blondus* verhaelt, zy heeft van *Longinus* de eerste Exarch of Stadhouder van Italien. Ick heb geseyt een deel, want ick verstae te beschrijven *Vmbria* nae de stelling van de seer oude schrijvers, waer onder oock zijn begrepen de *Vmbri Sabini*.

Oud en op sijn antics is zy gekleet, om dat de *Vmbri*, de alderoudste Volcken van Italien zijn, gelijk *Plinius* seyt in 't III boex XIV cap. alleen om haere groote oudheyte te vertoonen. Alhoewel de Grieken seer fabelachtigh daer van geloofden, gelijk boven is geseyt.

Zy heeft een Helm op 't hoofd, om dat de *Vmbri* seer machtigh en verschrickelijck in de waepenen waeren, en gelijk *Livius* verhaelt, soo dreyghdense *Romen*, alhoewel het triumpheerde. *Boterus* bevestigt dit selve mede, dat de *Vmbri*, de strijtbaerste Volckeren van gantsch Italien zijn. Dit getuygen mede *Virgilius* en *Silius Italicus*. Hier uyt was *Q. Sertorius* geboren, als *Suidas* seyt, een Hooftman niet min geleert als in den Krijgh uytnemende en wel eervaeren; behalven groote menichte oude en nieuwe Krijghs-Oversten die wy naelaeten.

Zy staet midden tusschen de bergen, om twee redenen. D'eerste, om dat het natuyrlijck is dat de bergen hier een schaduwe maecken daerse boven uytsteeckt, daerom is dat deel des lichaems beschaduwte, waer van het oock *Vmbria* genaemt is. De tweede reeden is om uyt te drucken dat dese Provintie is midden in Italien, en dat dieselve geheel met de Apenijnsche bergen omset is, staende daer midden in, soo dat *Vmbria*, *Vmbilico* of Navel van Italien geheeten wordt, gelijk *Varro*, *Plinius* en andere verhaelen, 't welck oock *F. Mauro* bevestigt in 't leven van *S. Franciscus*.

Zy hout metter rechter hand een uytblinckende Tempel, want in *Vmbria* zijn twee groote hoofden van de Religie, de grootste, dieder in de Werlt geweest zijn; d'eene daer van was de groote Vaeder *Benedictus* van *Norcia*, waer onder kampten 30 andere Religien, en zijn van dees Kloosterlevens ordre voortgekomen 60 Paussen, en veele Oostersche en Westersche Keysers, Hertogen, Princen, Graven, Keyserinnen, Hertoginnen en andere doorluchtige Vrouwen, door de eedelheyte en haer heylich leven vermaert. Het tweede hoofd was *Franciscus*, stichter van de Minre-broeders, Capucinen, Observanten, Conventualen, Koordedraegers en veele andere die daer leven onder den regel en bescherminge van *S. Franciscus*, die God, door de verdiensten van desen grooten Heyligh, door Christenrijck geheel verspreyt. Ick sal naelaeten te seggen van *S. Clara*, 't hoofd van ontallijcke Ionghvrouwen, die in boeyen en banden den hoogen God hebben gedient. En dat *Vmbria* van ouds vol Godsdienst is geweest, getuyght *Propertius*.

Neffens haer wort het schrickelijck storten van 't waeter van 't Lac *Velino* gestelt, als nu geheeten *Piè di Luco*, als een saecke niet alleen in dit Landschap aenmercklijck, maer oock door geheel Italien: want daer is sulcken grooten overvloed van waeter, en sulcken steylte waer van het geweldelijck af valt, dat de slaghe en 't geraes des waeters, voor die 't hoort, een weerslaghe maeckt wel van 10 mijlen weeghs, gevende den aensienders schrick en verwonderinge, en door de gestadige oplichtinge der

dampen, die door de groote waeterstortinge worden veroorsaect, maect het een weerslagh aen de straelen der Sonne, waer uyt dan een Regenboge gemaect wordt, die van den Latinen *Iris* is genaemt. Waer over *Plinius* in 't 2 boex 62 cap. aldus seyt, *In 't Lac van Velin sietmen alle dage den Regenboge*. Want als by ons de Regenboge gesien wort, dan bediet het gemeenlijck regen: maer dit kan in desen sin niet werden genomen, alsoo dit wat besonders is, en men siet die niet als by dage, wanneer het een schoone dagh is, en dat de Sonne met haere straelen, dat deel kan beschijnen alwaer de grootste lichtinge van de dampen en de krachtigste slagh van 't waeter is. En om dese oorsaek isse niet alleen aenmerck-

lijck, maer om datse oock midden in Italien leyt, gelijk *Virgil.* in 't VII boeck *Aeneiad.* beschrijft, *Est locus Italiae in medio sub montibus altis &c.*

Niet sonder reeden wort de Overvloets Hooren daer by gedaen, want *Strabo* seyt dat het geheele Landschap vruchtbaer is: Iae 't is soo vruchtbaer op eenige plaetsen, datse het vette van Italien genaemt worden. *Boterus* en andere Schrijvers, soo oude als nieuwe, bevestigen 't selve, als mede *Stephanus*, dat de Dieren tweemaal in *Vmbria* 's Iaers haer vrucht voortbrengen, en oock dickwijls tweelingen, gelijk mede de Vrouwen, en de boomen dobbelt bloeyssel en vruchten geven, daerom dachte my dat de Overvloets Hooren en het teycken *Gemini* haer wel paste, soo datmen van haer met recht wel magh seggen 't geene *Virgilius* van Italien spreekt:

Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.

De witte Stier wort ter syden dese beeldenisse geset, want dit Landschap brengt seer schoone Stieren voort, en ten meestendeel groot en wit, die by den Romeynen in groote achtbaerheyt waeren, want de Overwinnaers gebruyckten dieselve in de triumphen en offerhanden, wasschende dieselve eerst uyte reviere *Clitumne*, waer van *Virgilius*, *S. Italicus* en andere gedencken. Van binnen moet *Vmbria* daelen en platte weyden hebben, om de aert van dit Land te vertoonen.

L a t i o . 't Latijnsche Rijk.

Laet ons voor het *Latium* sien den ouden *Saturnus*, een Man met een lange baerd, dick en grauw, sittende in een grotte, houdende een seysen in der hand. Boven op de grotte sal een Vrouwe sitten op een hoop wapenen en krijgshgereetschap: hebbende op 't hoofd een Helmet, dat met een schoone Veederbos geciert is, en in de slincker salse een kroone ofte een Lauwertack, en in de rechter een korte deegen hebben, doch niet spits.

Latium door de Zeetel die 't Romeynsche Rijk besit, is niet alleen het voornaemste deel van Italien, maer oock van de geheele Werlt.

Door *Saturnus* in de grotte, wort dese Provintie afgebeelt, hebbende dese naeme *Latium* verkregen, om dat hem *Saturnus* hier verberghde, terwijl hy vluchtete voor sijnen soone *Iupiter*, die hy berooft hadde van sijn Koninghrijk, gelijk *Virgilius* verhaelt in 't VIII boeck van *Aeneas*, en *Ovidius* in 't I boeck van sijn *Fasti* of Rechtsdagen.

Hy hout de Seyssen als een eygen gereetschap of waepen, waer mede hy van de Poëten is afgeschildert, oock wortse hem gegeven, om dat eenige seggen, dat hy daer van de Vinder is, terwijl hy den inwoonders van Italien het Land leerde bouwen, en het graen en kooren versaemelen. Andere seggen dat dese waepenen hem van sijn Moeder gegeven zijn, als hy tegens sijn Vader street en opstont om sijne broeders te verlossen uyte gevangenis, en dat hy hier mede *Caelum* lubde, gelijk *Apollonius* in 't IV boeck van de *Argonauten* verhaelt.

Voor de Vrouwe die op de Grotte sit, wort *Romen* verstaen, die boven *Latium* gestelt is, niet alleene als de aldervoornaemste, maer oock als de glans en eere van 't selfde. Want *Romen* wierde van ouds *Saturnia* geheeten, 't welck *Ovidius* oock vertoont in 't VI boeck van sijne *Fasti*, daer hy *Iuno* invoert die van haer spreekt: *Si genus aspicitur, &c.* en dat op de wijze als geseyt is; gelijk men oock heeden

Romen siet in een oud, eedel, marmre uytgehouden beeld in *Vaticano* in 't Hof van de *Cesii*. De Lauwertack of de krans desselven verthoont, dat dese totte overwinningen en triumphen wierden gebruyckt, en oock totte wapenen, en dat die in dit Land, met groote menigte wierden gevonden. En *Plinius* verhaelt in 't *XXV* boex *XXX* cap. als datter een Adelaer was die een witte Henne hadde opgenomen, die een Lauwertack vol besyen in den mond hebbende, liet hy dieselve ongeschent vallen in de schoot van *Livia Drusilla*, die noch daer nae de Vrouwe wierde van *Augustus*. Over welke geschiedenis men de Priesters raed vraeghde, die daer op antwoorden, dat men de Henne en Kiexkens die daer van quaemen, soude bewaeren, en datse desen tack soudent planten. 't Welck gedaen zijnde in de stad *Cesare* by den Tyber, soo wies daer uyt een groot bosch van dese boomen, van welke de Keysers, die daer nae triumpheerden, altijd een Palmtack in de handen, en een krans om 't hoofd droegen. En van dese zijn veele an-

dere bosschagien geset, sulx dat in dit Landschap daer van een grooter menichte is, als in eenigh deel van Italien.

Calabria.

Een bruyne Vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een schoone krans van blaeders van Ornellen, die met Manna bestroyt zijn, in de rechter hand salse een Overvloets Hoorn houden van verscheiden witte en swarte Druyven, en in de slincker een tack van Braembesyen geladen met een bosselken syde, en een tack Boomwoll mette bladers en vruchten, en op der aerde sal leggen een bossel met Suycker-ried.

De naem van *Calabria*, schijnt van de Griecken af te komen, die aldaer hebben gewoont, om dat dese naem bediet overvloed van goederen. Want gewis in dees Provintie wort de Fonteyn van alle goederen gevonden. Dit Land is seer vruchtbaer, vol van bequaeme bergen, spitsen, heuvelen en seer geneughlijcke daelen, die seer aengenaem maecken 't geen de natuyre voortbrenght. De bruyne verwe en 't roode kleet bedieden de werckinge van de verwe der Sonne, die daer seer heerscht. De krans van Ornellen met Manna geladen, druckt uyt, dat de lucht in dese plaetse seer schoon is, en aldaer seer lieflijck regent, oock van de heylsaeme dauw van Manna. En om dat op de Ornellen de beste en volmaecte Manna versaemelt wort, soo maecken wy haer van dese plante en van geen andere, eenen krans. De verscheyden Druyven vertoonen de overvloed van eedele Wijnen, die in dit Landschap voort komen, en in verscheyden deelen van Italien overgevoert wordende, maecken de naeme van dit Land vermaert. De tack van Braembesyen mette bossels syde, de Boomwolle en Suycker-rieden zijn de andere besondere vruchten, daer door dit Land seer beroemt is, om dat aldaer groote menichte van Sijde, Boomwolle en van Suycker geteelt wort.

Campagna Felice ofte Terra di Lavoro.

Dese geluckige Provintie wordt in een bloeysaem veld geschildert met de beeldenisse van *Bacchus* en *Ceres*, dieder staen als ofse sterck worstelden, waer in men niet sien kan dat d'eene voordeel heeft boven d'andere.

Bacchus sal om 't hoofd hebben een krans van een wijnranck met trossen en druiven, en *Ceres* sal van gelijcken een krans hebben van koorenayren. Aen de syde van *Bacchus* sullen seer groote Olmboomen staen met bloeyende Wijnrancken, die tot boven den Olmboom opklimmen vol Druyven, en om meerder schoonheit, kan men daer een Tyger ter syden stellen, zijnde een Dier dat *Bacchus* geheylyght is, en van d'ander syde van *Ceres* een veld vol groote hooge kooren-ayren, en een groote Slange, zijnde een gedierte van *Ceres*.

Dit Landschap magh in der daed geluckigh worden genaemt, want het vloeyt over van veele goederen, doch insonderheyte van die geene die tot des Menschen onderhoud noodigh zijn, als van brood en van wijn. En als de oude Griecken in eervaeringe quaemen dat dit Landschap soo vruchtbaer was, versierden zy een geneughlijcke fabel, gelijk *Plinius* in 't III boeck verhaelt, dat *Ceres* en *Bacchus* hier altijd om strijd worstelden, om te betoonen, dat *Ceres* in haer kooren voort te brengen, niet weeck aen *Bacchus*, die sijne Wijnen voortbrachte, sulx dat door dese twist soodaenige

overvloed was van 't een en van 't ander, dat oock van de tijd der Griecten af, dese twee blijven worstelen, wordende geen van beyden moede.

Campagna Felice.

Om verscheyden beeldenissen van dit Landschap te vertoonen, sullen wy een schoon en aengenaem Maeghdeken in een geneughlijcke plaetse schilderen, met een krans op 't hoofd, die van verscheyden bloemen is te saemen gevoeght, met een groen kleed, waer op allerleye schoone bloemen gemaelt zijn. Zy sal onder de rechter arm een bosch van kooren ayren hebben, en in de slincker hand eenen bloeyenden Wijnranck, waer door zy betoont dat sy overvloed heeft van dese vruchten, en ter syden sal een kuyl wesen waer uyt roock en water voortkomt.

Plinius noemt het in sijn III boeck *Campagna Felice*, om de geluckige voortbrenginge van haere vruchten, hier nae isse genaemt *Terra di Lavoro*, dat is, van de arbeyd, om dat met groote arbeyd dit Land beeght, be-

ploeght en besaeyt moet worden. Andere seggen dat het alsoo heet om dat het goed is om te bearbeyden, want men doeter geen verloren kosten aen. Andere gelijk mede *Livius* seggen, dat het alsoo genaemt is, om dat de Romeynen grooten arbeyd en moeyte hadden, om 't selve in te nemen, en ingenomen zijnde, om 't selve te bewaeren.

Schoon en aengenaem isse geschildert, met bloemen, om de schoonheydt uyt te drucken, die de Natuyre aen dese Provintie heeft medegedeelt. Als mede om de gematighde en soete lucht, waer door veele Keysers en Romeynsche Raedtsheeren, deser Wereld wars zijnde, haer alhier hebben begeven om een stil en gerust leven te leyden, doch insonderheyt te *Puzzolo* en *Baja*, gelijk oock veele geleerde Mannen hebben gedaen als *Virgilius*, *Livius*, *Horatius*, *Claudianus*, en *F. Petrarcha*, die een groot Vriend was van den Koning van Naples: en oock niet alleen om de soete locht, maer om dat alhier alle de lustigheden tot vermaeck en nuttigheden der Menschen worden gevonden, hebbende van alle kanten overvloet van vruchten, en boven al Kooren en Wijn met volle schuyren. En hierom wortse met koorenayren, en met rijpe en bloude Druyve-trossen verthoont. Waer van *Martialis* in 't besonder singht, *Hic est pampineis viridis Vesuvius undis &c.*

De kuyl waer uyt waeter en roock rijst, verthoont de gesonde Badstoven die in dit Land over al worden gevonden, en door dit deel salmen 't geheel verstaen.

Puglia.

Een Vrouwe die van de Sonne verbrant is, zijnde luchtigh gekleet, waer op eenige beestjens loopen *Tarantole* geheeten, wesende als groote Spinnen, gestreept met verscheyden verwen: en sal dese beeldnisse staen ofse danste, hebbende om 't hoofd een krans van Olijven met sijn vruchten, houdende seer aerdigh mette rechter hand een bos kooren-ayren, en een tack Amandelen met blaeden en vruchten, hebbende aen d'eene syde eene Oyevaer, die een Slange in den mond hout, en aen d'ander syde verscheyden instrumenten om te speelen, doch in 't besonder een Trom, of een Schalmey.

Dit Landschap is van d'Oude *Apulia* genoemt, van *Apulus*, dien seer ouden Koningh van dese plaetse, die alhier, lange voor den Trojaenschen krijgh, quam wonen.

Verbrant en licht gekleet isse gemaelt, om de groote hette en drooghte, die ten meestendeel in *Puglia* wort gevonden. Waer over *Horatius* en *Persius* dit Landschap naemden, het dorstige *Apulia*.

De *Tarantole* mette verscheyden verwen geplackt, als Dierkens die seer bekent en alleen dit Landschap eygen zijn, worden op 't kleed gestelt, om de verscheydentheyt van haer venijn te verthoonen, gelijk *Mathiol.* over *Dioscoridem* verhaelt: Want als dese Dieren iemant steecken, soo gebeuren daer uyt wonderlijcke, vreemde en seer seltsaeme toevallen: want eenige singen, andere lacchen, andere klaegen, dese krijten, die slaepen, die waecken, die danssen, die trillen en beven, die sweeten, en andere lijden andere quellingen en sieckten, jae worden mal, en als ofse waeren beseten. En dit komt nergens anders van, dan door de verscheydene Natuyren van dese Dierkens, als mede door de Natuyre van die geene, die van haer zijn gebeeten, en oock nae de daegen en uyren.

De verscheydentheyt van de instrumenten om te speelen, verthoont, gelijk *Mathiolus* verhaelt, dat het venijn van dese dierkens sich geheel laet versachten en overwinnen door de Musijck van 't speelen, en daerom heeftmen aldaer een gewoonte om altijdt

dagh en nacht te laeten speelen, ter tijd de gequetste is genesen. En het langh speelen en danssen, 't welck in dese beeldnisse wert verthoont, doet het sweet voor den dagh komen, 't welck dan, door 't geweldigh bewegen, de quaedaerdigheydt van het venijn, krachtlijck overwint. En alhoewel dese instrumenten, op andere plaetsen alleene tot lust en vermaeck worden gebruyckt, niet te min, soo gebruyckt men die in dese Provintie, niet alleen tot lust, maer oock tot nootsaeklijckheydt, gelijk geseyt is.

De Oyevaer wort mette Slange in de mond gestelt, om dat dit Dier in geen ander deel van Italien zijn nest maect als in dit Landschap, waer over men seyt, dat het oock by lijf straffe verboden is, eenigen Oyevaer te dooden, door de Weldaed die zy 't land doen, om dat zy 't selve van de Slangen suyver houden.

De Kooren-ayr, de Olijfkrans, de tack met Amandelen, betoonen dat in dit Landschap groote overvloet is van Kooren, Rijs, Oly, en Amandelen, sulx dat het wel met geheel Italien magh streeck houden. Hebbende niet alleen overvloet voor haer selve, maer gerijft oock veele andere Landen.

A b r u z z o .

Een Vrouwe van Manlijck en sterck opsicht, in 't groen gekleet, die staende in een steyle en berghachtige plaetse, mette rechter hand een Spies hout, en heeft met groote bevalligheyt mette slincker hand een korfken vol Saffraen gevat, en aen eene van haere syden, sal een schoon Paerd staen.

De Volckeren van dit Landschap zijn van oude tijden genaemt geweest *Samniten*, *Saracenen*, *Pelignen*, *Mauricinen*, *Precutinen*, *Vestinen*, *Irpinen*, en andere naemen, nae de plaetsen en steeden van dit Landschap, maer in 't gemeen hielden zy den naem van *Samniten*, nae de stad *Samius*, waer uyt naederhand de geheele Provintie den naem heeft gekregen, &c. gelijk *Strabo* verhaelt.

Zy is een Vrouwe in een steyle en berghachtige plaetse gemaelt, om dat dit lantschap alsoo gelegen is. Met een Manlijck en sterck opsicht en groene kleederen wordtse afgebeelt, om dat *Plinius* seght, dat die van 't geberghte, frisscher, stercker, en wackerder zijn, als die in 't vlacke veld wonen, overmidts dese haer lichaem meer oefnen als d'andere. En om dat dit Landschap een seer groote menichte van Saffraen voortbrengt, waer door het niet alleen Italien, maer oock verscheyden andere Landen mede gerijft, soo wortse vertoont datse een korfken vol van dese vruchten uytreyckt.

Het seer schoone Paerd ter syden, vertoont de moedige en vermaerde Paerden van dit Land, en dat door oorsaecke van haere gelegenthey. Oock staet het Paerd daerom, om dat gelijk het Paerd een Dier van natuyren moedigh en ter oorlogh bequaem is, alsoo zijn de *Samniten* oock strijdbaere Mannen, die dickwijls tegens den Romeynen voor de vuyst gevochten hebben.

De Spiesse wordt tot haer naemteycken daer by gedaen, alsoo *Festus* seyt, dat het Woord *Samnia* een Spiesse bediet, Oock past de Spiesse wel voor een teycken van dapperheyt en moedigheyt. Want de *Samniten* beginnende op haere eere te letten, als mede op hunne dappere Mannen, soo maeckten zy, soo wel in tijd van vrede als van oorlogh, daer groot werck af, en wierden oock soo moedigh, datse alle de naegebuyren sich dorsten onderdaenigh maken, verwoestende groote Landen, maeckende den Romeynen tot Vyanden, diewelcke, soo *Strabo* seyt, zy dickwijls de proeve van haere dapperheydt lieten sien. De eerste reyse was, wanneer zy den oorlogh verwekten. De tweede reyse was, wanneerse met haer in 't verbond waeren. De derde reyse was, wanneerse vry wilden zijn en Burgers van *Romen*, en 't selve niet konnende verkrijgen, verlooren zy de vriendschap der Romeynen, en hier uyt ontstont den krijgh, die men *Marsica* noemt, geduyrende dese twee Iaeren, doch ten laesten verkregen zy, 't geene zy begeerden.

M a r c a .

Zy wordt als een schoone Vrouwe gemaelt met een Manlijck opsicht, die met de rechter hand aen een verkeert Schild en een Spiesse leunt, met een Helm op 't hoofd,

en tot een kam is de Exter daer op gestelt, houdende mette slincker hand een bossel kooren-ayren, en ter syden een Hond.

Schoon wortse gemaelt, om dat dit Landschap seer schoon is, en door de natuyre seer wel onderscheyden in dallen, effene weyden, revieren, &c. die daer over al door loopen en maecken 't selve boven maeten schoon.

Zy wort Manlijck van opsicht gemaelt, met de eene hand op een Schild leunende, met d'andere op de waepenen, om te vertoonen dat alhier seer goede Soldaeten uyt voort komen.

De Exter wort op haeren Helm gestelt, zijnde haer waepen, om dat de Exter, zijnde de Vogel van *Mars*, voor de Legioenen van de *Sabinen* gingh, om dieselve in *Marca* te geleyden, om colonien of planters van dit landschap te wesen, en daerom wierde *Marca* ten tijde van de Romeynen *Ager Picenus* 't Krayen-land geheeten: Want het is overvloedigh van voorraed en Soldaeten, waer door het dickwijls *Romen* en andere deelen van *Italien* en *Europa* heeft geholpen.

De Hond wort om haere getrouwigheyt daer by gedaen, oock om dat in dit Landschap Honden van groote deughd en waerdye zijn, die door geheel Italien gevoert werden. En om totte getrouwigheyt van de Soldaeten te keeren, soo seyt *V. Paterculus*, dat *Pompejus* door dit Landschap een groot getal Soldaeten versamelde, en daer veel op betroude. By onsen tijden als de Paus *Clemens VII* op 't kasteel van *S. Angelo* door den Spagniards en Duytschen beset was, soo quaemen die van *Marca* dickwijls om hem van 't kasteel te verlossen.

Romagna.

Een Vrouwe met een schoone krans van vlas en van Mee of Krap met de bloemkens en vruchten, houdende in de rechter hand een tack van een Pijnappelboom mette vruchten, en mette slincker hand de Bolster van Heerse, van Panicken, en de Peulen van Boonen en Erten, & c.

Dit Landschap heeft verscheyden naemen, onder andere wordt het *Flaminia* genaemt nae de wegh van de keysselsteenen, die van *Flaminius* Roomsche Burgemeester verbeterd is, gelijk *Strabo* seyt, *Livius IX* boeck van d'Oorlogh van Macedonien seyt dat *Flaminius* hebbende de Liguren t'ondergebracht, en Vrede mette naegebuyren gemaect hebbende, soo koste hy niet lijden, dat de victorieuse Soldaeten souden leedigh zijn, derhalven liet hy den wegh van *Romen* met keysselsteenen beleggen en hermaecken, door *Toscanen* en *Vmbria* tot *Rimini* toe. Zy is daer nae genaemt *Aemilia* van *M.L. Aemilius*, diewelcke een wegh liet maecken van *Piacenza* af, die sich voegen soude mette Flaminische wegh. Zy is eerst genaemt *Gallia Cisalpina*, om datse lange tijd van de Gallen, Boyen, Insubren, Cenomannen en ander gebroetsel, als *Polybius* seyt, is bewoont geweest: seggende dat de Gallen of Francoisen de Alpen gepasseert zijnde, vielen in dit Landschap, verjaegende de Toscanen die aldaer twaelf steden hadden gebouwt, en die sich aldaer vast maeckten, soo wierde daer nae dit geheele Land *Gallia Cisalpina* genaemt. Daer nae is 't *Gallia Cispadana* en *Transpadana* geheeten, om dat het van de Oude was verdeelt in twee deelen, te weeten op dees en op geen syde van de *Po*. Daer nae is 't *Gallia Togata* geheeten, gelijk *Martialis* seght, want als de Gallen en Boyen of Beyeren in Italien quaemen, en als geseyt is, de Toscanen hadden verdreven, hebben zy allenskens de Romeinsche manieren, niet alleen van leven, maer oock van ommegangh en kleedinge aengenomen, en siende datse tabbaerden droegen, hebben zy oock dese Romeynsche kleedinge gevolgt.

Ten laesten is 't, gelijk *Blondus* verhaelt, *Romagna* van *Carolus Magnus*, en van Paus *Adrianus I* genaemt, nae de verwoesting van de Longebarden, om dat die van *Ravenna* met eenige andere steeden en naeburige Landen, altijd ten tijde der Longebarden, seer getrou zijn geweest aen de Romeynen.

Dit Landschap wort een krans van Vlas gegeven, om dat *Plinius* het Vlas van *Faenza* in grooter waerde hout, stellende dat in den derden van de sijngheyt en in den tweeden graed van de wittigheyt.

De Mee of Krap van *Ravenna* wordt van *Dioscorides* seer gepresen. De Bolsters van Heerse en Panickooren, druckten uyt de vruchtbaerheyt van 't Land, voor soo veel allerleye soorten Terwe, Erten, Heerse, Panickooren, Boonen & c.

De tack van de Pijnboom mette vruchten, die zy in de rechter hand hout, is om te vertoonen het eedele bosch van Pijnboomen, dat rontom *Ravenna* en *Cervia* leyt, zijnde geen Provintie soo aenmercklijck in Italien van andere als dese. Waer over

Sixtus V in sijne Bulle over de bewaeringe van 't Pijnbosch, dat selve noemt het cieraet van Italiën. Daer zijn oock veele vruchtbaere Wijnstocken van *Faenza* en van *Cesena*, die onder de eedelste, by de Oude wierden gehouden. En die *Mecenatini* van *Mecenas* genaemt zijn, daerom soude het oock geen misslagh zijn, soo men eenige Wijngaertblaeden in de krans vlochte.

Het Sout soudemen oock afmaelen, dat van *Plato* waerdigh en Gode behaeghlijck genoemt is, en van *Homerus* Godlijck, waer van *Plinius* dit oude spreekwoordt schrijft, *sale nihil utilius*, daer is niet nutter als Sout, 't welck te *Cervia* so overvloedigh gemaect wort, dat zy andere Landen daer van kunnen mededeelen. En my dunckt het niet onaengenaem, dat zy in de hand of in een ander plaets een vat hadde waer in de *Majolica*

vertoont wort, diemen in *Faenza* in sonderlinge waerde heeft. En ten laesten soude men, boven de geseyde dingen, haer oock gewapent maecken om haer dappere krijgs-oeffeninge, en datse eertijts voor den dagh gebracht heeft en noch doet, seer strijdbaere en vermaerde Mannen, die wel een langer bericht noodigh hadden.

L o m b a r d i a .

Een Vrouwe schoon, vet en vrolijk, wiens kleed sal groen wesen, geboort met goud en silver en met borduysels van kostlijcke en heerlijcke ciersels, zy sal seer aardigh op de rechter hand een silvere Keysers kroone hebben, en op de slincker een beken waer in veele Hertoghlijcke goude kroonen op de syde leggen. Aen de rechter syde voor haere voeten sal de reviere *Po* leggen, te weten een oud naekt Man met een lange baerd, en steyl hoofdhayr met een gouden kroone. Ofte om wat veranderinghs te maecken sal men een Stiers hoofd daer op stellen met een krans van Populieren, die met de rechter hand op een Emmer sal rusten, daer menichte van waeter uyt loopt, dat sich in ses aders verspreyt, houdende mette slincker een Overvloets Hooren.

Dit eedele Landschap heeft nae de verscheydentheyt van tijden, oock verscheyden naemen gehad. De eerste is geweest *Bianora*, *Gallia Cisalpina*, en voor een deel *Gallia togata*, *Felsina*, *Aurelia* en *Aemilia*, daer nae is 't genaemt *Longobardia* en nu *Lombardien*. Van d'oorsprongh der andere naemen wil ick my niet bemoeyen, maer haer eerste naeme heeftse van *Ocno Bianora* een dapper Capiteyn van de Toscaners, diewelcke den Apennin passeerende, dit Land beheerschte. En de laeste naeme heeftse van de Longebarden, Lombardien, om de soetigheyt van dit Land.

Zy wort schoon, vet, vrolijk, en in 't groen gekleet, vertoont, om dat de luyden van dit Land seer Minne-sieck, geselschapsoet en seer genegen zijn tot het vermaeck des levens, zijnde in een geneughlijck, vruchtbaer en overvloedigh Land, om lekker te leven, waer in veel groote steeden zijn, vermaerde Landen, oneyndlijcke Dorpen en prachtige Kasteelen, heerlijcke timmeringen, soo wel van besondere als algemeene luyden, soo binnen en buyten de steeden, oock vermaerde vlooden, fonteynen en staende waeteren, daelen, velden en bergen van alle aengenaemheyt der nature en konst.

De wercken van goud, silver en andere schoone borduysels en ciersels bedieden haere pracht, glans en statie van dit Volck, die in Konst en Rijckdom overvloeyen, als mede in alle eedele wercken, die hare eedelheyt passen.

De silvere Keysers kroone, vertoont de doorluchtige eerwaardigheyt van dit Land, alsoo de Romeynsche Koningen, wanneerse in Italien quaemen, de silvere kroone alhier ontgingen. En de glosse van *Clemens* hout, dat de Keyseren met drie kroonen wierden gekroont. De ysere kroone kregen zy van den Bisschop van *Ceulen* tot *Aken*, de silvere wierde haer opgeset door den Aertzbisschop van *Milaenen*, en de derde van den Paus in de Kercke van *S. Pieter te Romem*: Waer van de ysere bediet de sterckheyt, waer door hy de oproeders sal t'onderbrengen. De tweede van silver, geeft te kennen de suyverheyt van de zeeden en de oprechte handelingen, die in alle Princen behoort uyt te blincken. Ten laesten bediet de gouden kroone de uytmuntenheyt in de Iustitie en macht boven alle Wertlijcke Koningen en Princen des Werlts, even gelijk het goud alle d'andere metallens te boven gaet. Maer het sal best zijn, datmen Lombardien een ysere en geen silvere kroone geve, om datmen

den Keyzers eerst met een silvere, en daer nae met een ysere in Lombardien kroonde, gelijk de Bisschop *Girolamus* over de krooninge van *Carol. V* verhaelt.

De Hertoghs kroonen van goud verhoogen en maecken dit selve Land eedel boven alle andere Provintien van Italien, vertoonende datse in haer bevat veel vermaerde Hertogdommen als van *Milanen &c.* Daer is oock dat oude en eedele Hertoghdom van *Turino*, alwaer de Hertogen der Longebarden haer Hof hielden, en noch tegenwoordigh gehouden wort van den doorluchtigen Hertog *Carolus Emanuel*, Hertog van Savoyen &c. Daer zijn oock van *Mantua, Piacenze, Ferrara*, en tegenwoordigh dat van *Reggio* en *Modena*, van de welcke, hoe hoogh, heerlijk en uytinement dit Land, maer oock gantsch Italien zy, is de geheele Werlt bekend.

Ter syden wort de *Po* gemaect, als een

aenmercklijcke saecke van dese Provincie, diewelcke midden door dit Landschap loopende, veele gerijfs en vermaecks aenbrengt, en zy is vermaert door den blixemenden *Phaëton*, die daer in viel en verdronck.

Zy wordt oock gekroont, om dat zy de grootste is van Italien, vergaderende in haeren schoot de Rijckdommen van veele andere vlooden, oock om datse niet wijckt door haere grootheyd de vermaerdste revieren des Werlts, te weten den *Nijl* en *Isther*, gelijk *Lucanus* in sijn 2 boeck seyt, *Quoque magis nullum tellus*. En gelijk geseyt is, soo kan men de *Po* schilderen met een Stierekop met hoorens, om dat, gelijk *Servius* en *Probus* verhaelen, haer geluyt het belcken van Ossen gelijk is, en datse aen haere boorden kromten heeft, die de Hoorens van Stieren gelijk zijn.

Het Overvloets hooren bediet, de groote overvloet, die veroorsaect wort door dese vermaerde reviere, overmits in de Hontsdagen, gelijk *Plinius* verhaelt wanneer de sneeu in de Alpische geberghten komt te smelten, en die wateren aenwassen en sich vespreyen, so worden de plaetsen daer van seer vruchtbaer, en deylende dit Landschap in twee deelen, komt de reviere met seven monden in de Adriatische Zee, met soodaenigen overvloet van waeter, datse aldaer maect seven meeren, gelijk *Plinius* verhaelt.

Marca Trevisana.

Een luchtige en schoone Vrouwe, met drie aengesichten, hebbende 't hoofd geciert op de maniere van *Berecintia*, Moeder van de oude Heydensche Goden, met een toorenkroon van acht toorens rontom, maer in 't midden eene die boven d'andere uytsteekt; zy sal met Azuyre verwe gekleet zijn, hebbende een opperkleed of Mantel van goud, met kooren-ayren geciert, en geboort met bloeyende en vruchtdragende Wijnrancken.

Zy sal sitten op den rugge van een gevleugelde Leeuw, en met de rechter hand sal zy leunen aen eene Eyckenboom, alwaer een steven van een Schip of Galeye aen hanght, houdende mette slincker hand een Boeck, als mede een Olijftack.

De Provintie van Venetien is van de Longobarden *Marca Trevisana* genaemt, om datse haer Hof hielden in 't Marckgraefschap in de stad *Trevigi*, zijnde soo een eedel Land, als Italien heeft; 't is eertijts bewoont van de *Euganci*, daer nae van *Eneti* en van de *Trojanen*, die nae den onderganch van *Troyen* met *Antenor* in *Italien* quaemen.

Zy begrijpt in haer negen voornaeme steeden, die haere Bisdommen hebben, boven dat veele bemuyrde Landen en Kasteelen, als mede veele Dorpen, niet alleen om de vettigheyd van 't Land, maer een groot deel om de vermaecklijcke gelegentheyd, sulx dat al het schoone wat men in Italien siet, hier alleen schijnt gebracht te wesen, en dat door de grootmeestersche de Natuyre, die 't alsoo gelieft heeft te maecten.

De steeden zijn *Venetien*, wesende het hoofd en de heerscherinne van de Provintie, *Verona*, *Vicenza*, *Padoua*, *Trevigi*, *Ceneda*, *Belluno*, *Feltro* en *Trento*, dat aen de grensen van Duytsland in de Alpes leyt. Vyt welcke plaetsen veel treflijcke Mannen in geleertheyd en waepenen, soo in den ouden als nieuwen tijd, zijn voortgekomen. Men soude oock kunnen vernieuwen de *Scaligeri*, die eertijts zijn geweest Heeren van *Verona*, *Vicenze* en andere steeden buyten dese Provintie. De *Carraresen*, Heeren van *Padoua*. De *Caninesen*, Heeren van *Treviso*, en veele andere dappere Mannen, die wy, om niemant ongelijck te doen, willen verswijgen.

Soo veel de gelegentheynt belanght, isse beslooten tusschen *Lombardien*, *Romagna* en de Adriatische Zee, 't Hertoghdome van *Friuli* en de Trevisaensche Alpen, die 't van Duytstand scheidt, van 't Noorden is 't berghachtigh, maer de rest effen, vol schoone gebouwde heuvelen, alwaer leckere en smaeklijcke Wijnen wassen.

Schoon en luchtigh wortse met drie aensichten verthoont, om datse inder daet schoon is, spelende oock op 't woord *Trevisi*, dat is drie-sicht. Men kan oock dese gelijknisse seggen, datse gelijkheit heeft met het beelt van de Goddinne *Prudenza* of Wijsheit, die alsoo afgebeeld was: Wiens dapperheydt in 't besonder in den Raed van Venetien uytblinckt. De getoornde kroonen zijn de bovengeseyde steeden, waer in Venetien boven andere uytmunt.

De azuyre verwe van 't kleed, bediet de Golfe van de Adriatische Zee, die aldaer

spoelt, en waer over de Venetiaenen heerschen. Het opperkleed of Mantel met goud geciert, vol Kooren en Wijndruyven, wil seggen dat door dese twee vruchten groote rijkdom verkregen wordt. Datse op den rugge van een gevleugelde Leeuw sit, speelt op 't waepen van *Venetien*.

Mette rechter hand leuntse aen een Eyckeboom, daer een voorstevan van een Schip aenhanght, om te vertoonnen dat dese Provintie is sterck en machtigh, soo wel te waeter als te lande, seer geacht van den Christen Princen, gevreest en ontsien door haere heerschappye, hebbende mercklijcke overwinningen ter Zee verkregen, door de menichte van haere Schepen, Galeyen en krijgsluyden. Hebbende oock overvloed van Bosschen, totte timmeringe noodigh, en besonder in *Trevisana*, alwaer dat vermaerde bosch is van groote en harde Eycken, langh zijnde tien en breed ses mijlen, en van 't Lack van *Venetien* 20. Gelijck mede in 't *Bellunese* andere bosschen zijn van hooge Abeelen en Beuckeboomen, om Scheeps-roers, masten en riemen te maecken. In 't *Veronees*, *Vicentijns* en *Paduans* wordt groote menichte van Hennip gewonnen tot Seylen, Kabeltouwen en andere noodige toerustinghen.

Oock wordt aldaer op 't geberghte van *Trenten*, *Bellune* en *Veronese* soo groote menichte van yser gegraven, dat daer mede de geheele Scheeps-rustinghen kunnen toegestelt worden, gelijck in 't Arsenal van *Venetien*, van veele Meesters daer aen gearbeyt wort.

Het Boeck in de slincker hand, bediet niet alleen de geleerde Mannen, maer oock de eedele Academie van *Padua*, waer uyt dagelijx en in voortijden veele treffijcke geleerde Mannen, in alle konsten eer vaeren, zijn voortgekomen, die niet alleen aen dees Provintie, maer oock aen gantsch Italien een luyster hebben gegeven.

De Olijftack die zy te gelijck met het Boeck hout, bediet de ruste en vrede waer in haer Heere en Prince haer onderhoudt.

Friuli.

Een Vrouwe prachtig en vreemt gekleet, met een getoornde kroone op 't hoofd als *Berecintia* geschildert wort, sal de rechter arm gewaepent hebben met een Spies in de hand, en die te gelijck eenige Privilegien houdt met byhangende Zegels. Zy sal leunen aen een groote en vruchtbaere Wijnstock, en sitten op twee Overvloets horens, die gelaeden zijn met Kooren-ayren, Rijs, Heerse, &c. en d'ander sal vol zijn van allerleye soorten van boomvruchten. En in de slincker hand salse houden een Boeck, en aen haere voeten brooskens als *Diana*.

In dit Land zijn soo veele en verscheyden hoedanigheden, dat het wel een langer verhael noodigh hadde. 't Heeft in sijn ommekreits 250 mijlen, veele hooge en steyle bergen, overvloed van hout, en schoone daelen tot onderhoud der beesten, en een wijde en lustige vlackte, totte Adriatische Zee toe. Daer zijn veele Beecken, Revieren, Meeren, Morassen, doch sommige seer Vischrijck: waer van de Visch veele wort vervoert, &c. Het kostele kleet bediet, de verscheydenheydt van de Heeren die alhier zijn. De kroon met toorens heeftse, om dat hier over al op de hooge bergen, veele toorens en spitsen zijn, en dat komt van de verscheiden heerschappyen en gerechtigheden die van de oude Keyseren en Patriarchen van *Aquileia*, hun zijn gegeven, als mede van de Heerschappye van *Venetien*, onder wiens gebiet het bynae geheel staet. En 't is wat besonders, want men telter 72 heerschappyen, die alle een stemme in 't Parlement hebben, datter alle Iaer eens of meer wordt gehouden. En dat

in tegenwoordigheyt van den algemeenen Plaetshouder, die te *Vdine* sijn woonplaets heeft. Soo dat haer de kroon met toorens wel past: 't welck oock te beter past om *Vdine* de hoofdstad van *Friuli*, uyt te drucken, die in 't midden een seer steyl geberghte heeft, daer een kasteel op staet, waer van men tot aen de Zee kan sien. De gewapende arm mette lancy druckt uyt, dat dese Heerschappyen in tijde van Oorlogh eenige Ruyters en gewapent volck tot dienst van den Prince, moeten uytleveren. En hier door hebbense van d'oude Keyseren groote vryheden. Zy leunt aen een bloeyende en vruchtbaere Wijnstock, om dat door desselven overvloet, hier in haere meeste Rijckdom bestaet. En niet voor haer alleene, maer oock voor *Venetien* en *Duytsland*, en zijn oock soo geacht, dat *Plinius* daer van in sijn XIV boex XIV cap. gedenckt. Maer om geen

gewagh van veele te maecken, sal ick alleene seggen, dat de Wijn van *Vipach* niet verre van *Gorits*, kracht heeft om den Vrouwen vruchtbaer te maecken, waer over oock de naestgelegen Duytsche, desen Wijn by nae alle inslorpen. En hier uyt is een spreek-woort van desen Wijn heergekomen: *Vipacher, Kindermacher*.

Zy sit tusschen twee Overvloets Hoorens. Want dit is de gemeene aert der Landen, datse allerley slagh van Terwe, Boonen, Rijs en andere aerdvruchten voortbrengen, daer van dit Land overvloedigh is; maer dit is 't alderwonderlijxt, 't geene men de groote vruchtbaerheyt magh toeschrijven, dat in dieselve velden, waer op de Druyven zijn gesneden, zy terstont het Kooren saeyen, en daer nae de Geerse, en dese drie vruchten krijgense alle in een Iaer, daer andere landen moeten braeck legghen en sich verpoosen. Waer dit Land als 't wel geheeght is, bedrieght de hope niet van den Ackerbouwer. 't Breynght oock veele boomvruchten voort, die seer schoon zijn, daer van *Athenaeus* in 't III boeck gedenckt: *Ick heb my altijd, vrienden, insonderheyt over die Appelen verwondert, die te Romem worden verkoft en Mutiacnsche zijn geheeten, die uyt seecker Dorp, in de bergen van Aquilea hier worden overgebracht*. Het Boeck in de rechter hand verthoont, dat dit Land seer vruchtbaer is van treflijke verstanden, wiens schriften in alle konsten vermaert zijn, &c. En om dat het Land bequaem ter jacht is, soo zijn haer brooskens gegeven: Want in 't Zuyderdeel zijn poelen en moerassen, daer kan men dan biesen en riet op maelen.

Corsica.

Een Vrouwe rouw van opsicht, boven op een hooge steen, die van 't waeter omcingelt is, om 't hoofd salse een krans van Wijnrancken hebben, zy sal gewapent zijn, en sal mette rechter hand een Swijn-spriet houden, met een Windhond aen d'ander syde, doch die groot is en vreeslijck in 't gesichte.

Corsica is een Eyland in de Zee *Ligusticum*, en is van den Griecken eerst *Cyrnus* genaemt, eenige willen dat zy desen naeme heeft van den soone van *Hercules* en den broeder van *Sardus*, diewelcke komende uyt *Libien* en sich aldaer willende neerslaen, dat selve alsoo naemde, daer het te vooren *Terapne* heete. Daer nae is 't *Corsica* geheeten van een Vrouwe, die in dit Eyland gekomen was om haer kalfken te soecken, en 't selve aldaer vindende, kreegen de ruwe inwoonders in haere manieren sulcken behaegen, dat zy 't Eyland nae haeren naeme, *Corsica* heeten. Andere seggen dat het genaemt is nae een dapper krijghsman, die aldaer Heere was, *Corsus* genaemt, of als andere willen van de menichte van de spitsen der bergen, die in 't Griex *Corsus* wierden geheeten.

Op een steen sitse, om dat dit Eyland van wegen de hooge bergen, seer quaed is om te bouwen, en daerom isse rouw van opsicht gemaelt, om dat de inwoonders meest rouw en boersch zijn. De krans bediet dat in dit Land seer leckere Wijnen zijn, die te *Romen* en elders seer worden geacht.

Gewaepent wortse afgemaelt, met een Swijn-spriet, om dat dese wapenen van haer veele gebruyckt zijn, die voor goede Soldaeten worden gehouden. En de Iachthond wort gestelt, om dat alhier de aldergrootste en felste Honden tegens de wilde Dieren, en seer geacht, zijn te vinden.

Sardegna.

Een Vrouwe sterck van lichaem en geelachtig, staende op een steen, die een Mensche voet gelijckt, met waeter omcingelt.

Zy sal een krans van Olijven om 't hoofd hebben, met groene kleederen. Ter sijden salse een Dier hebben *Mufalus* geheeten, dat gelijk *Leand. Albertus* seyt, huyd en voeten heeft als de Herten, en de hoorens als de Bocken, maer die verkeert zijn om gebogen, soo groot als een middelbaer hert. In de rechter een bossel kooren-ayren, en in de slincker hand een tack *Sardonias* of *Ranuncula*.

Plinius verhaelt dat *Sardegna* genaemt is *Sandalion*, nae de gelijkkenisse van een schoe of voet, waer over die oock op een steen geset is, daer het waeter omme spoelt, om een Eyland uyt te drucken.

Sardegna.

Men seyt dat *Sardegnen* haeren naeme verkregen heeft van *Sardus* de soone van

Hercules en *Thespia*, die aldaer uyt *Libien* quam met veel geselschaps: sterck wortse gemaelt op een steen, om dat de *Sarden* sterck, plomp en boersch zijn, en totten arbeyt seer bequaem.

Van geelachtige verwe is zy gemaelt, niet alleen door oorsaek van den brand der Sonne, maer gelijk *Strabo* seyt, so isser insonderheit des Somers een quaedaerdige locht, waer door zy altijd ros sien, doch meest daer men de vruchten samelt in de laege velden.

De olijfkrans heeftse om datse aldaer vredsaeem onder malkanderen leven, hebbende geen oorlogh, oock isser geen konstenaer die enige rapiers of poigniarts maeckt, maer diese begeeren, ontbieden die uyt Italien of Hispanien.

Met groene kledren isse gemaelt om de vruchtbaerheit van alle dingen uyt te beelden. In de rechterhand houtse kooren-ayren, om dat hier sulcken overvloet is, dat soo de Sardegniers beter op haere sake in 't bouwen van haere Landen wilden letten, het soude *Sicilien* verre overtreffen.

't Kruid *Sardonian* of *Ranuncula* wort haer gegeven als een aenmercklijcke saecke, van 't welck als *Mathiolus* verhaelt, soo iemant datselve eet moet hy daer van sterven, en dat by maniere van lachen, alleene door 't intrecken van de seenuwen, en hier uyt is dit spreekwoord gekomen, *risus Sardonicus*, de Sardinische lagh.

De *Mufalus* staet aen haere syde, om dat dese in geene plaetse van *Europa* worden gevonden als in *Corsica* en in dit land. By outs gebruyckten de *Sardi* dese vellen tot hare waepenrustinge, jae hadden daer van soo groote menichte, datse die om haere vellen deden dooden, en lieten daer af Corduaens leer maecken, waer mede zy groote koopmanschap door geheel Italien, met groote winst drijven, behalven al het voordeel datse trecken, soo van 't vlees dat seer goed is, totonderhoud des levens en seer smaeckelijck om te eeten.

Sicilia.

Een seer schoone Vrouwe, met een rijcklijck en prachtigh kleed, sittende op een driehoekige plaetse, met waeter omvangen, 't hoofd salse verciert hebben met een seer schoon hulsel van verscheyden kostele gesteenten, houdende in haer rechter hand het *Caduceum* of de slange staf, en in de slincker een bos van allerleye bloemen, en daer onder sullen eenige Maenkoppen gemenght zijn. Aen de syde salse twee bosselen graen hebben, en een bos van 't wonderlijck riet *Endosia* of Suycker-riet, en van d'ander syde sal men den bergh *Aethna* sien, die vier en vlam uytwerpt.

Sicilien, gelijk *Strabo* seyt, is *Trinacria* geheeten, en datselve bevestight *Trogus*, van de drie promontorien of kapen, die daer sien nae de drie deelen des Werelts, zijnde de *Pelorus*, de *Pachinus* en *Lilibeus*. Waer van *Ovidius* in sijn XIII boeck *Metamorph.* gedenckt. Daer nae isse *Triquerra* genaemt van den driehoek, waer over wy haer in dese beeldnisse op eenen driehoek stellen.

Daer nae isse *Sicania* geheeten, gelijk *Diodorus* verhaelt, seggende datse van de *Sicani* seer oude inwoonders desselven alsoo genaemt is, maer datse 't selve verlaten hebben door de gestadige verwoestingen of verdervingen die de vlammen aenbrachten. Ten laesten is het *Sicilia* genaemt, gelijk *Polibius* en *Dionisius* verhaelen, van de seer oude *Siculi*, die een machtigh volck in Italien waeren.

Schoon en met een prachtigh kleed isse geciert, om de eedelheyd en schoonheyd van dit geheele eyland, waer in dat zijn rijcke en eedele Steeden, Landen, Hoeven,

Kasteelen, en andere wonderlijke plaetsen. Het schoone ciersel van verscheyden eedelgesteenten om 't hoofd, bediet dat de Sicilianen scherpsinnigh van verstand zijn, en eedel van vindingen.

Het *Caduceum* houtse in de rechter hand, om haere welsprekentheyt uyt te drucken, en datse door de kracht van haer verstand zijn Vinders geweest van de Reedenrijckkonst, oock van de Boere en Hardersgesangen, en van veele braeve dingen.

Het bossel Suycker-riet en de Maenkoppen met verscheyden bloemen, die zy in de slincker hand heeft, bediet de groote vruchtbaerheydt van dit rijck Eyland. En gelijk *Strabo* seyt, soo wijckt het geen Eyland noch Provintie van Italien, voortbrengende in overvloet al 't geene tot des Menschen onderhout van nooden zy, gelijk *Homerus* en *Claudianus* daer van verhaelen.

De bosselen kooren staen aen de syde, om de seer groote overvloet van graenen uyt te

drucken, waer over *Cicero* dat selve noemde de kooren-schuyre van de Romeynen.

De bergh *Aethna* worder ter syden gestelt, als een saecke die in dit Eyland aenmerckens waerdigh is, waer van veele Poeten als *Ovidius*, *Lucaenus*, *Silius Italicus*, en andere verhael doen.

In de Medaglie van *G. Lentul. Marcellinus* wort een Vrouwen hoofd vertoont met een kuyf van drie steelen of beenen, en drie kooren ayren, de drie eerste voor de drie kapen of uytsteeckende hoofden in Zee, en de kooren ayren voor de vruchtbaerheit desselven, en dese waeren *Ceres* geheylight, gelijk *Cicero* verhaelt. In eene Medaglie van *Lucius Allienus* 46 Jaeren voor *Christi* geboorte, als hy Onder-Burgemeester was van dit Eyland, soo wasser een naeckte beeldenisse gemaect, die haer rechte voet stelde op de voorsteeven van een Schip, houdende met de rechter hand drie kooren-ayren om hoogh, en de slincker van achteren op de syde een kleedjen: Het naeckte beeld was *Neptunus*, om de heerschappye, uyt te drucken, die de Burgemeester *Allienus* te dier tijd over de Zee hadde, in 't Eyland van *Sicilien*, gelijk *F. Vrsinus* verhaelt, door 't aensien van *Hirtius*, in 't 5 boeck, om dat *Allienus* in de last-schepen settede XII Legioenen en noch XIV; waer van *Cicero*, *Strabo*, *Appianus* en *Dion* verhael doen.

Sacrilegio. Kerckroof.

Een Ionghman die seer leelijck is van opsicht, met koper-roestige kleederen, hebbende aen sijn rechter syde een Outaer, waer op zijn verscheyden Priesterlijcke cieraden, nae 't gebruyck van de Roomsche Kercke, houdende in de rechter een Kelck, en onder de slincker schuyt een Choorkleed met een Stola, en 't geene hy van 't Outaer gestolen heeft. Siende dat hem de Myther, op der aerde leggende, ontvallen is, houdende zijn gesicht, nae de plaetse daer hy 't ont dragen heeft, twijflende of hy ontdeckt is. En ter syden 't Outaer staet een Swijn, dat met de voeten, Roosen en verscheyden schoone bloemen, vertreet.

Iongh wort hy gemaelt, om dat dees Ouder alles onbedachtlijcker voorneemt wat haer in den sinne komt, die als een Vyand van wel te doen, maect dat de oneervaren en onvoorsichtige Iongelingh veele feylen begaet, waer over *Chrysostomus* seght, *de Ieughd is seer tot haer verderf genegen*.

Lelijck wort hy gemaect, want de Kerckroof is uyt haer natuyre seer lelijck, waer door de H. plaetse, waer het oock zijn magh, besmet wort, en daerom is 't noodigh dat hy sich met de Kercke versoene, wesende dese sonde van seer snoode en verkeerde aert. *Aesopus* sey, *de schandige Natuyre brengt geen goede manieren voor den dagh*.

De verwe van 't kleed bediet de quaedaerdige genegentheyt en vuyligheyt, waer door de quaede manieren volgen. Het heyligh kleed, de Kelck en Myther, drucken klaerlijck den Diefstal uyt, en is de Kerckroof nae *D. Thomas* seggen een schendinge en roovinge van heylige dingen. Het gesichte keert hy nae den Outaer, uyt vreesse van dat hy ontdeckt is, komende de vreesse, een genegentheyt die 't gemoet ontstelt, uyt schrick van de straffe.

Het Outaer en de genoemde dingen, oock dat het Vercken de Roose en bloemen mette voeten treet, is gelijk *Pierius* verhaelt, om dat in de H. Schrift door de Roose en bloemen de oprechtigheyt des levens en der goede Zeeden bediet wort, waer door bewesen wort dat dit Dier de Roosen en bloemen, die by den Outaer leggen,

veracht en met voeten treet. Waer by dan verstaen wort, dat die geene, die de Deughd verachten, versopen zijn in de sonden, doch insonderheyt in de sonde van wellustigheyt en geylheyte, waer van 't Vercken een beeld is, diewelcke bedreven zijnde in wat heylige plaetse en van wat persoon het zy, verstaen wort, Kerckroof begaen te wesen.

Heresia. Ketterye.

Een oud uytgeteert Wif van vreeslijck opsicht, werpende uyt haer mond een roockige vlamme: hebbende verwarde en wilde hoofdhayren, bloote borsten, gelijk oock de rest van 't lichaem is, de Mammen verslenst en slap neer hangende, houdende in de slincker hand een Boeck dat doorboort is, daer veele Slangen schijnen door te kruypen, stroyende mette rechter hand verscheyden soorten van Slangen.

Ketterye, nae de meeninge van *D. Thomas* en andere, is een doolinge in 't Verstand, aen 't welcke de wille hartneckelijck hangt.

Oud wordt zy gemaelt, om de uysterste trappe van de oude ingewortelde verkeertheyt des Kettters uyt te drucken.

Van schricklijck opsicht is zy, om datse van alle schoonheyt en het klaerschijnende licht des Geloofs en der Christlijcke Waerheyt berooft is, waer door de Mensche lelijcker wort, als de Duyvel selve.

Zy spouwt een roockige vlamme uyt haer mond, om te kennen te geven haere Godloose overredingen en verkeerde genegenthey, die alles vernielt wat haer tegen is.

De wilde en verwarde hoofdhayren zijn haere quaede gedachten, die altijd, tot haere verdedinge, vaerdigh staen.

Het naeckte lichaem bediet, datse van alle deughden naeckt en bloot is.

De uytgedrooghde hangende Mammen, vertoonen de dorheyt van haere kracht, sonder welcke men de wercken niet kan doen, die het eeuwige leven waerdigh zijn.

Het Boeck daer de Slangen door kruypen, zijn de valsche leeringen, als mede de schadelijcke en verschricklijcke spreucken, zijnde als venijnige Slangen.

Het stroyen van de Slangen zijn de werckingen, om haere valsche meeninge te sayen.

Intelligenza. Kennisse, Verstand.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, die in de rechter hand een *Sphaera* of Hemelsche ronde hout, en in de slincker een Slange, zijnde met bloemen bekranst.

Kennisse noemen wy die vereeninge, die ons gemoed heeft, mette saecke die van haer verstaen is. En zy wort in 't goud gekleet, om datse doorluchtigh, helder en blinckende wil zijn, niet nae de gemeene slagh, maer eedel en verre afgescheyden van de losse kennisee van 't slecht Volxken en van Ian Rap, 't welck alles door de sonderlinge schoonheyt van 't goud wordt onderscheyden. Men soude noch veele manieren van dese beeldenisse kunnen maecken, als datse de Hemelsche Sphaeren beweeght, nae 't seggen van de Philosophen. Maer om dat ons voornaemste ooghwit is, van die dingen te handelen, die aen 't werck en aen de Menschlijcke kennisse hangen, soo sullen wy oock daer van alleene spreeken, gelijk wy sulx door de *Sphaera* en door de Slange vertoonen, want om hooge en swaere dingen te verstaen, is 't noodigh, datmen eerst, als de Slange, op der aerde kruipe, en met ons verstand de beginselen van de aerdsche dingen leere verstaen, die niet soo volkomen zijn als de Hemelsche. Daerom is haer in de slincker hand de Slange en in de rechter de Sphaere gegeven.

De bloemekrans op 't hoofd, vertoont ons in wat deel des lichaems dese mogenthey is gevestight: waer door verstaen wort, en te gelijk door de bloemen is aangewesen, dat de kennisse uyt haer natuyre, een volkomenthey des gemoeds is, zijnde van een goede reuck om een goede naeme te verwecken, door het goed gevoelen, dat andere, in haer gemoed, van haer hebben.

Intelligenza. Kenisse.

Een Vrouwe die een Luyte in de rechter hand, en een geschreven taefel in de slincker hand heeft.

Hier door wort getoont, dat de kennisse ten meesten deel, door de eervaertheyt of door vlijtige naespeuringe of leesinge der schriften, voortkomt, gelijk een yder lichtlijk kan begrijpen.

Pueritia. *Kindsheyt.*

Een kind met verscheyden verwen gekleet, rijdende te Paerde op een riet. Kindsheydt is het eerste Ouder van den Mensch, beginnende van de geboorte af, geduyrende tot het tiende Iaer: in 't welcke de Mensch de reeden niet kan gebruycken, door de middelen die hy heeft, vermits de sinnen swack zijn in dees ouder: En daerom wort dit het beginsel genaemt.

De verscheydenheyt van de verwen, past op de kindscheyt, gelijk oock het riet, want 't een en 't ander bediet veranderlijckheyd en onbestandigheyd.

Pueritia.

Een kindeken 't welck mette rechter hand een papiere Meulentjen houd, dat door

den wind omloopt, en mette slincker heeft het een Vogelken: aen de riem hanght een sack met boecken en een schrijf koocker: settende zijn rechter voet op een Sandlooper: 't welck betoont, dat het sant om leegh begint te loopen, en van de slincker syde staet een Aepe.

P i a n t o . Klachte.

Een Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, die mette rechterhand haere hoofdhayren uyt treckt, wesende gekroont met een krans van *Apium* of jonghvrouwmerck, houdende inde slincker een boonestruik met bladers en vruchten, en ter syden sal een Swaluwe staen.

Het swarte kleed is altijd een kenteicken van rouwe en klachte: en de hoofdhayren in 't wilde verspreyt, als mede de krans van *Apium*, bedieden de klachte, want by de oude wierden dieselve gebruyckt, om daer van bedden voor de dooden te maecken.

De struyck van Boonen worter gestelt, om de meninge van de Oude Latinen te volgen, die daer wilden dat dese soude zijn een plante van klachte en van treuricheyt, seggende dat onder dese plante het woord van rouw en van klachte geschreven was: waer over *Varro* verbood dat de Priesters die selve niet souden eeten. 't Lust my oock, tot dit voorstel te verhaelen de Sotheyd van *Pythagoras*, diewelcke van de Vyanden besprongen zijnde, konnende sich gemacklijck bergen in een veld met boonen datter na by was, heeft sich veel liever willen laeten dooden, seggende, dat hy de afgestorvene zielen niet wilde ontrusten of verstooren, die hy dwaeslijck waende, dat onder dese bloemen rusten.

De Swaluwe wort voor de klachte gestelt, om dat haer sangh seer treurigh is. Waer over de Poëten versieren, dat *Progne* schreyde over het ongelijck, dat haeren man *Tereus* was aengedaen, gelijk veele Schrijvers dat selve wydlopigh verhaelen.

Q u e r e l a a D i o . Klachte tot God.

Een Vrouwe met een wit kleed, die welcke haer aengesicht droevigh houdende en beschreyt, 't gesicht ten hemel heeft gekeert, de rechter hand voor de borst hebbende, toonende mette ander hand, dat zy van eenige venijnige en doodelijcke Dieren en Slangen gebeeten is.

De droefheyd van 't gesichte druckt uyt, hoedanigh de benautheyd van de klachte is. De schreyende oogen ten hemel gekeert, seggen, dat zy heeft hare klachte tot God gekeert, die daer in den Hemel woont.

Met de *Hand van de Slangen gebeeten* wort uytgedrukt, dat de klachte geschiet uyt oorsaek van datmen beschadight is, en de lasteringen worden door de Slangen verstaen. Het witte kleed en de hand voor de borst, betoonen de onnoselheyd en oprechtigheyd, waer door de klachte kracht heeft.

Klachte.

Een Vrouwe in 't duyster taneyt gekleet, overmits de Oude in haere rouwdagen of in andere tegenspoeden, sich plachten hier mede te kleeden.

Zy heeft op 't hoofd een eensaeme Musch, of een Steenrotel, een Vogel diewelcke een swaermoedige en droeve sangh heeft.

Loquacita . Klapachtigheyt.

Een Jonge Vrouwe met een opene mond, in weerschijn gekleet, wiens kleeders vol Krekels en Tongen sullen besett zijn, hebbende op 't hoofd een Swaluwe die in 't nest over eynde staet om te singen, hebbende in de rechter hand een Exter.

Longh wort zy gemaelt, om dat de Jonge noch niet genoegh weet: *Want de Jongelingh kan geen wijsheyt hebben, om dat de wijsheyt eervarentheyt vereyscht, en daer toe is lange tijd van noode, gelijk Aristoteles seght in zijne Zeedekunst, en daerom kanmen seggen dat de Jonge geen eervaerentheytt hebbende, lichtlijck vervalt in 't gebreck van klapachtigheyt.*

Zy word metten mond open gestelt, om dat sich de klappert vaerdigh en stout vertoont in 't spreken, gelijk *Plutarchus* seyt, *de klappers hooren niemant, maer spreken altijd.* Het weerschijne kleed vertoont, de verscheydentheytt van de invallen der klappers, die niet vast noch bestandigh zijn, maer verre van de redelijcke overwegingen afgescheyden, niet bequaem zijnde om andere met bewijslijcke en krachtige stellingte te overreden. *Plutarchus* seyt, *de Klapachtigheyt is een stoute onmatigheyt in 't spreken en dat sonder reeden.*

De Kreeckels die op 't kleed zijn, neemt *Propertius* voor een beeld van de Klapachtigheyt, om dat van dit Dier het verdrietigh klappen heerkomt, en de ooren van andere luyden dapperlijck beroerende, niet anders als de snappert en klappert doet. En gelijk, *Euripides* seer wel bewijst, gelijk 't *Stobaeus* aentreckt, *het veel klappen, seyt hy, is niet alleen den soehoorder lastigh, maer is oock onbequaem om iemant te overreden.*

De Tongen op 't kleed bedieden groote klappernye, waer over *Plutarchus* seyt, *De klapperts berispen de Natuyre hier over, van datse maer eene tonge en twee ooren hebben.* Waer uyt volghet dat de klappert, gelijk *Salomon* seyt, *Veele logens spreeckt. Want in 't veel spreken gebreeckengeene logens.*

Het Swaluken opt hoofd, bediet de schaedelijcke en lastige aert der klappers, die welcke dese Swaluwen gelijkkende, beletten en ontstellen de gemoederen van de gerustige en naerstige luyden.

Den Exter die zy in de rechter hant hout vertoont, gelijk *Pierius* seyt, het beeld van de klapachtigheyt, welcke Vogel nae de meeninge der Griecken, van *Pallas* was weg gejaeght, als zijnde door haer veele snappen, schaedelijck, gelijk *Alciatus* seyt:

*Athenen had gewijt den Nachtuyl tot haer teecken,
Een Vogel wel berucht van Wijsheyt en van Raed,
Dies Pallas d'Exter strax, als zijnde vol gebreecken,
Van 't heyligh Goden-Choor, ver jaegt heeft uyt dees Staet,
Om dat haer rappe tongh, tot klappen was genegen:
Een wijze swijgt en hoort, al watter dient verswegen.*

Regalita. Koninghlijke mildigheyt, Reelsheyt.

Een jonge Vrouwe, die vrolijck en met blijde mijnen, staet om mette rechter hand een gulde kop te vereeren. Ter sijden staet een Adelaer.

Iongh wordt zy gemaelt en dat zy een gulde kop geeft, om dat het den Iongen eygen is wegh te schencken en reels of openhertigh aen andere te zijn, vermits zy groots en moedigh van gemoed zijn. 't Welck oock door den Adelaer vertoont wordt, om dat dese Vogel de moedighste en mildste is van allen.

Maesta Regia. Koninghlijke Hoogheyt.

Een sittende gekroonde Vrouwe, vertoonende een statigh weesen, houdende in de rechter hand een Scepter, en op de slincker borst een Adelaer.

De Scepter, Kroone en het sitten, bediet een Koninghlijke doorluchtigheyt. En door den Adelaer druckten de Egyptische Priesters de Koninghlijke macht uyt, want *Iupiter* gaf aen desen alleen, de Heerschappye over alle Vogelen, wesende onder allen, van dapperheyt en sterckheyt de uytmeneste, diewelcke uytter natuyre begaeft is met Koninghlijke manieren, naevolgende geheel in alle dingen, een Koninghlijke waerdigheyt.

Arte. Konste.

Een Vrouwe van een bestandigh ouder, beknopt en in 't groen gekleet, hebbende in de rechter hand een pael, diewelcke in de aerde is vast gemaect, alwaer een teedre en jonge spruyt is aengehecht, houdende in de slincker hand een Pinceel, en een Beytel.

De Konst is een bequaemheyt of geschicktheyt des verstands, hebbende haer oorsprong van 't gebruyck, van onderwijsinge, en van de reeden, die in 't gemeen geoeffent wert ontrent de nootwendige saecken tot des Menschen gebruyck. Dese bepalinge is getrocken

uyt *Diomedes*, *Aristoteles* en *D. Thomas*. Maer om dieselve besonderlijck uyt te drucken, sullen wy seggen dat dese naeme van Konst, kan drie dingen te kennen geven, ten eersten het ontwerp of de gelijckenisse, te weten de ingebeeelde en bevatte gedaente der dingen in 't gemoet: en in dese eerste maniere sullen wy seggen, dat zy is een geschicktheydt van 't Verstant. De tweede saecke is, het Meesterstück of Konst-werck, door dieselve maniere in 't wercken uytgedrukt, door welcke de Konst was in 't Verstand als een begrijpelijkheid. De derde is het werck of de uytvoeringe selve, die door konstigheid is t'saemen gestelt. Soo dat wy sullen seggen, dat de Konst schuylt in de sinnen of in 't verstand, maer het Meesterstück blijkt door 't gesichte, en het werck in de uytvoeringe.

De *Habitus* of geschicktheyt des Verstands heeft twee deelen: voor eerst de spiegende, dieder is de overweging, wiens eynde is de Wetenschap, waer van wy tegenwoordigh niet sullen sprecken, de tweede is de geschicktheyt van 't werckende verstand, datter heeft twee wegen om tot het eynde te geraken, 't welck is het werck selve. De eerste weg is de gestadige oefninge in de gemaecte wercken, waer uyt dan spruyt eene geschicktheyt, die 't Verstand, in de werckinge, bequaem en vaerdigh maeckt. De tweede wegh is de Wijsheydt, die 't werck bestiert nae de waarheydt, en maeckt dat de Konstenaer, in sijne handelinge geschickt en vast zy.

Wy hebben geseyt dat de Konst haer oorsprongh heeft van 't gebruyck, van de Wetten, en van de reeden. Waer uyt te mercken is, dat het woord, gebruyck, twee dingen kan beteyckenen. Voor eerst de eervaerentheydt, ten tweeden de oefninge des konstenaers. Dat de eervaerentheydt nootwendigh zy, seyt de Filosooph, datse is 't begin van alle bewijs der Konsten en Weetenschappen. De Poet *Manilius* seyt, *de eervaerentheydt heeft, door 't langh gebruyck, den wegh gebaent tot alle konsten*. En *Cardanus* seyt, *door eervaeringe is de Konst voortgekomen, wanneer die door 't Verstand is bevestight*. *Aristoteles* seyt, *dat de Konst door de Oefninge en Wetenschap wort verkregen*. *Vegetius* betuyght mede, *dat alle Konst en Wercken door gestadige oefningen, en het dagelijx gebruyck werden gevordert*. Dat de Konst, onderwijsinge en oordeel van noode heeft, daer aen is niet te twijfflen. Daerom sullen wy seggen, dat de Wetten van de Konst gehaelt zijn, door lange eervaerentheydt, gelijk het gebeurt in alle konstige handwercken, uyt haere natuyre, als mede in de Schilderkonst: Oock door de reeden, gelijk 't in seeckere konsten, die geene konsten genaemt worden, geschiet, ten waere oneygentlijck: Datmen haer liever Weetenschappen als Konsten magh noemen, gelijk onder andere de Medicine, welckers Wetenschap niet anders is, als de dingen te kennen door haere oorsaecken, gelijk de Filosooph seyt. Oock vintmen geene Konst die niet haere regulen en opmerckingen heeft, gelijk *Diomedes* seyt, overmits zy alle dingen door nauwe regulen en Wetten besluyt. Daer worden oock konsten gevonden, die van de reeden gediend worden, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Rederijck-konst is een Konst die in Reeden bestaet*: En dat in der waarheydt. En hoewel het schijnt dat alle konsten haere grond hebben door de eervaerentheydt, gelijk boven geseyt is, soo is 't nochtans noodigh datse oock mette reeden zijn vergeselschap, sonder welcke geen konstenaer eenigh goed werck kan uytvoeren. Waer over *Triverius* in sijne spreucken seght, *soo veel de rechter hand stercker is als de slincker, soo veel krachtiger is de Reeden als de eervaerentheydt*. Om dese reeden, zijn de Vrye en aldereedelste Konsten noodigh, diewelcke men daedwerckende Wetenschappen magh naemen, 't welck van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, *de Konst*

is eene seeckere bequaemhey, om alles te doen mette waerachtige reeden. En voorts: de Konst is de rechte reeden van 't werck, gelijk oock D. Thomas seyt.

Wy hebben geseyt dat de naem Konst het algemeen aengaet, maer de eervaerenthey gaet een yder in 't besonder aen. En de Konst oeffent sich ontrent nootwendige saecken die 's Menschen leven aengaen, en om dat dieselve veel en verscheyden zijn, soo is 't dat de konsten oock veelderleye zijn. Wy hebben geseyt dat de Konst sich in 't gemeen oefent, om te verstaen de bequaemhey van 't Verstand, in de mogenthey van te wercken, en niet in het werck of handeling van de Konst: waer van zy veele eer kan genaemt worden een proefstuck van de Konst, als zijnde een besondere saecke. En derhalven seyt de Filosooph, *de Konst is van de algemeene, maer de proeve is van besondere dingen.* Ten laesten sullen wy seggen, dat zy sich oefent ontrent

de noodwendige dingen tot des Menschen leven, en vermits dese dingen veelerleye en verscheyden zijn, daer uyt geschiet het, dat de konsten oock veelerleye zijn.

Aristoteles onderscheytse in dryerleye slag, terwijl hy seyt, *de gebruyckende konst is 't seylen ter Zee door de eervaerentheyd, 't werckende is als die daer 't hout klooft, en die gebiedende is als de Bouwkonst. Plato* onderscheytse in twee, *als die 't werck opmaeckt en die 't oeffent*. Maer voor als nu wil ick geen ander onderscheyt nemen, als 't selve datter genomen wordt van de eyndlijcke oorsaecken: Wy mogen in 't beeld van de Natuyre wel seggen, dat het eynde en 't wit van de Natuyre was, het goede te beoogen, en om dat de Konst een Naevolghster van de Natuyre is, soo sal 't geen wonder zijn, dat zy mede het goede beooght. Het goede nu, nae de onderscheidinge der Philosophen, is oock tweederley, 't eene, *dat geheel en voor sich self goed is: 't ander, dat iemant ten goede en ten nutte kan gebruycken*. Het eerste is het goed datmen het eerbaere noemt, het ander dat ten dienste van den Mensch, nut en vermaecklijck is: en daerom seggen wy, dat sich alle konsten oeffenen in nutte en nootwendige of in vermaeckelijcke dingen, die tot het leven der Menschen behooren.

Om nu dese beeldnisse uyt te drucken, sullen wy seggen, dat de Konst bedaecht wort afgebeeld, om dat een Ionghman, van veele dingen, geen eervaerentheydt kan hebben, vermits hy hem daer in weynigh heeft geoeffent: Oock om dat de oude luyden, door haere swackheyd, de kracht niet kunnen te werck leggen, 't geene zy met groote arbeyt en moeyte, door lange tijd, hebben geleert. 't Welck insonderheydt gebeurt, in swaere wercklijcke konsten. *Xenophon* seyt, *de leeden door den arbeyt ontsenuwt, moeten noodsaecklijck de gemoederen verswacken, en soetjes aen wercken*.

Met groen wort zy om veele reedenen gekleet. Ten eersten, dewijl door 't middel van de konsten, alle dingen, die tot het leven der Menschen noodigh zijn, van nieuws worden hermaeckt, als wanneerse door de quaedheyd des tijds zijn verdorven, even gelijk de Natuyre het aerdrijck, alle Iaeren, wederom herkleet, met kruyderen, boomen en met nieuwe bladeren. Ten tweeden, om dat een konstenaer altijd sal in hoope leven, van dat hy door zijne konst, tot meerder volmaecktheyt sal komen, en daer toe sal hy alle zijne vlijt en neerstigheyd aenleggen: willende niet anders seggen, dan dat het groen de hope bediet, van de eere, nutticheyt en profijt, die de konstenaer van zijnen arbeyd sal verkrijgen. Ten derden om de wackerheyd des verstands, en de vaerdigheyd der vindingen uyt te beelden, en de vrolijcke arbeyd die in een goed konstenaer vereyscht wort. Boven dat soude men oock daer door eene lijdsaemheyd, of soo men wilde seggen eene stijfsinnigheit kunnen uitdrucken, die altijd frisch en groen is in 't uytwercken; en van dese beteyknisse, krijghtse den naem van 't groen. *Petrarcha* singht:

*Om 't werck altijd te doen,
Zijn mijn begeerten groen.*

Met een beknopt kleed is zy gemaelt, om dat dat selve den handwercker minst in de wegh is.

De pael mette Ionge en teedere spruyt, bediet de Ackerbou, een konst waer uyt alle nutticheyt totten Mensch komt, gelijk wy boven gesegt hebben, datse een aert is van 't goed, 't welck het ooghwit en merckpael is van alle konsten. Dese konst is van *Xenophon*, boven andere, de heerlikste en nootwendigste genoemt, als waer uyt de Mensche onderhouden en gevoet wort. Laet ons horen wat *Cicero* in 't eerste boeck van zijne Burgerplichten segt. *Vyt alle dingen, daermen wat uyt ondersoeckt*

isser niet soeter, niet vruchtbaerder, dat een vry man beter past, als de ackerbou.

Maer om niet al te verre te lopen in 't verhaelen van de nuttigheyt en nootwendicheyt van dese konst, sal 't my genoegh zijn, de woorden van *Vitruvius* hier by te voegen, daer hy seyt, *gelijck een longh kindeken sonder des Voesters melck niet kan gevoet, noch tot zijne volle jaeren gebracht werden, alsoo kan oock een Stad sonder Velden en Vruchten niet aen wassen, noch sonder overvloed van spijsse haer volck noch de gemeente beschermen.*

Het tweede deel van 't goede sal het vermaecklijcke zijn, gelijk geseyt is. Maer wat saeck is doch ter wereld die schoonder en vermaecklijcker is, als de Schilderkonst en de Beeldhouwerie. Dese hebben wy door het Pinceel en den Beytel willen uytdrucken. Konsten die voorwaer seer eedel en nimmermeer te volprijsen zijn. Waer over oock de eedele Schole van *Athenen*, die selve vermakelijckheyt in de eerste trappe van de Vrye

konsten stelt: Ick segge dan dat de Schilderkonst vermaecklijck is, om datse een Naevolghster is van onse algemeene Meestersche de Nature, niet alleen in de tastelijcke, maer oock in alle sienlijcke dingen, vertonende door de verscheydentheyte der verwen alle sinlijcke voorwerpsels. *Xenophon* seyt, *de Schilderkonst is een Naevolghster van dingen dit leven*. *Plato* seyt, *de Schilderie staet ofse leefde*.

De Beeldhouwerie daer na stelt alle de leeden toe niet anders, dan ofse de nature tastelijk hadde gemaekt, sulx datse niet alleen het oogh voldoet, maer oock volkomelijck het gevoel: Waer over dese twee eedele konsten wel susters mogen werden genaemt, als van een Vaeder herkomende, die het ontwerp is, hebbende oock beyde een ooghwit, te weeten, een konstige naebootinghe van de Natuyre.

Arte. Konst.

Een Vrouwe met een Windaes en een setthaeck of handspaeck, in de slincker hand salse een viervlamme hebben.

Alle konsten die instrumenten of werckgereetschappen gebruycken, gelijk daer veele zijn, haelen de kracht van hare proeve uyt het bewijs van den circkel, en van daer krijgense haer reeden en vastigheyt. Daerom wort zy met een sethaeck en windaes gemaekt, die beyde hare kracht uyt het gewicht en uyt den circkel hebben, gelijk *Aristoteles* in zijne *Mechanica* verhaelt.

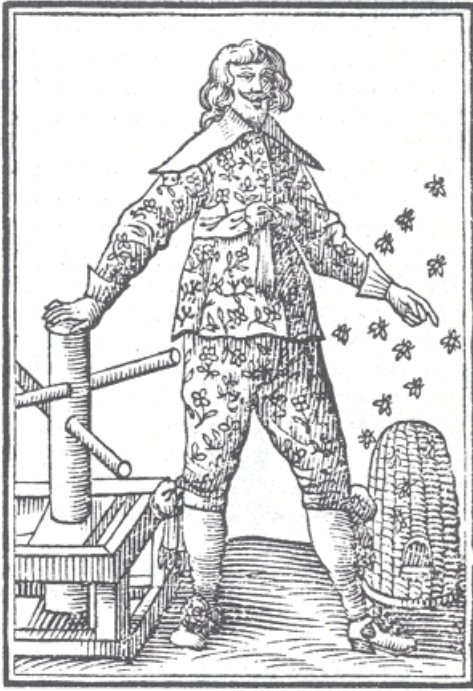
De Viervlamme worter gestelt als een voornaem werck-gereetschap van konstige wercken, want daer mede soldeert men, en maeckt de stoffe gedwee en bequaem, om van de Menschen, tot alle konstige wercken, gebruyckt te werden.

Artificio of Konst-stuck.

Een Man kostelijck gekleet en seer konstigh gemaekt, hebbende de rechter hand op een Meule of Windaes, wijsende met de voorste vinger van de slincker hand op een korf, die ter sijden staende, vol Byen is. Waer van men oock verscheyden Byen boven dit werck in de locht siet vliegen.

Konstigh en eedel wort hy gekleet, om dat de konst door haer selven eedel is, die men oock de tweede Natuyre kan heeten.

Hy wort gemaelt de rechter hand op een windaes of Vijsel te hebben, wesende 't selve een instrument, 't welck van de konst door Menschlijcke naersticheyd gevonden zijnde, seer verre de Natuyre overtreft, doende met weinigh kracht seer groot geweld. *Antiphanes* de Poet verhaelt in seeker gedicht waer van *Aristoteles* in zijne *Mechanica* of konstwercken leert, dat wy door de konst die dingen te boven gaen, waer tegen de Natuyre van de sake selve schijnt te strijden, want men beweegt daer mede sware gebouwen van hare plaetsen, doende door Windaesen, Vysels, Dommekrachten, en Heyblocken wonderlijck geweld.

De Byekorf wort gestelt, om dat dese dierkens een beeldenisse van een konst-stuck en van de naerstigheyt zijn. Waer over *Salomon* seer wel seyt, *Gae totte Byen en leer van haer hoe besige wercksters zy zijn*. *Virgilius* beschrijft oock seer wijtloopigh het konst-stuck en de naerstigheyt vande Byen in zijn eerste boeck van *Aeneas*, en overvloediger in zijn vierde *Georgica* of boerewerck, daer toe ick den Leeser wijse: want het soude anders te langh vallen. Derhalven sal 't genoegh zijn te seggen, dat wy willende van 't konst-stuck en van de

natuurlijke naerstigheyt der Byen spreken, alleen verhaelen, hoe *Virgilius* zijnen *Maecenas* noodight, dat hy van dese stoffe soude horen singen, als van een wonderlijcke en groote saecke.

*Maecenas schou dit wonder aen,
Der lichte Dierkens, die bestaen,
Den Vorst en Princen voor te schrijven,
Om leeren 't Volck de ord' en tucht,
Met wackerheyt, om steeds ter vlucht,
Den Vyand van haer schans te drijven.*

Virtu del Animo & del Corpo. Kracht van 't gemoed en van 't lichaem.

Hier wort *Hercules* naeck vertoont, die mette rechterhand zijne kodse met groote dapperheyd over zijne schouderen hout, en met zijne slinckerhand, hout hy een Leeuw, met een wild Vercken te samen gebonden.

Door den naeckten *Hercules* met zijn kodse over de schouderen en een Leeuwen huyl, moet verstaen worden het beeld van alle dapperheyd, en door de Leeuwe de grootmoedigheyt en sterckheyt van 't gemoed, gelijk *Orus Apollo* in zijne beelden verklaert, en door het wild Vercken de sterckheyt van 't lichaem. Men verhaelt dat *Adimetus* den Leeuw en 't wild Vercken te samen hadde gebonden, willende door dit geselschap te verstaen geven, dat hy hadde te samen gevoeght, de dapperheyd van 't lichaem en die van 't gemoed, gelijk *Pierius* 't selve mede verhaelt.

Virtu insuperabile. Onverwinnelijcke Kracht of Dapperheyt.

Een Vrouwe met een schoone wapenrustinge, houdende in de rechter hand een spiesse, en in de slincker arm een schild, waer in een Eyckenboom staet, hebbende op den Helm een Lauwer tack, die wel gedreight maer niet van den blixem neder geslagen was, met een spreucke, *nec sorte nec fato*. Dat is, *noch by geval noch door 't noodlot*.

De dapperheyd is als een Krijgsheldinne, die gestadigh mette sonde te velde gaet, en wort gewapent geschildert, metten blixem, diewelcke, gelijk *Plinius* verhaelt, soo veele macht niet heeft, dat zy den Lauwer kan quetsen, gelijk oock de dapperheyd met geen ongeregelde toeval, hoedanigh die zy, kan geschonden werden.

De *Ilex* of Eyke wort in 't schild gemaelt, anders nergens om, dan dat de dapperheyt vast en bestandigh is, gelijk een boom die diep gewortelt staet, hebbende wyde tacken en breede bladers, en hoe die selve meer besnoeyt wort, te meer botse uyt, en krijgt te grooter kracht: daerom wortse de dapperheyd toegepast, die in vervolginge of aenvechtinge sich voornamelijk ontdekt en sien laet.

Men souder oock een yser Vercken konnen ter sijden maelen, 't welck anders geen voorbereydsel doet om zijn leven te beschermen, als dattet sich selve intreckt, om sich selve te verdedigen, staende op zijn eygen kracht, om haestelijck alle aenvallen en geweld, die van ter sijden aenkomen, te wederstaen. Waer op *Horatius* oock speelt, seggende, datmen sich moet door zijn eygen kracht beschermen.

Febre. Koortse.

Een jeugdige Vrouwe met een mager en uytgeteert aengesicht met swarte hoofd-

hayren, houdende den mond open, al waer een vierige damp uytgaet, die als een vlamme Viers omcingelt is, wesende met vier Verwen gekleet: te weten van 't begin des hals totte gordriem toe moet het geel of cijtroenigh van verwe wesen, van den gordriem af totte navel, sal het wit zijn, en al 't overblijfsel van 't kleed sal root wesen, de soom of boord van 't kleed sal swart zijn, hebbende op 't hoofd een ronde Maene, voor haere Voeten heeftse een Leeuw, die swaermoedigh en kranck by haer leyt. D'eene hand houtse voor de borst, aen de sijde van 't hert, en aen d'ander hand houtse een ysere boeue of keeten, met een letter rol, waer in dese woorden geschreven staen, *Membra cuncta fatiscunt*, dat is, *alle mijne leeden zijn machteloos*.

De *Febris* of koortse wort in 't Griex Πυρ, 't welck *Vier* bediet, geheeten, en de Latinen nemen 't woord *Febris* van *fervor*, dat is van de hette, 't welck anders niet beteykent, als een groote opwellinge en overvloed van hette. Waer van *Galenus* in zijne grondstellingen seght. De koortse is een veranderinge van een ingebooren en gematighde hette, tot een vierige en brandige Natuyre, herkomende uyt te grooten overvloedt van hette en drooghte. En dieselve soude geschieden om vijf oorsaecken. De *eerste* spruyt uyt al te overtollige en te geweldige beweginge. De *tweede* is uyt de verrottinge van de vochtigheden. De derde is uyt de groote naedringe van een ander brand. De *vierde* is door de inhoudinge der dampen van dingeborene warmte. De *vijfde* is door de t'saemen-menginge van eenige dingen, 't zy dat het voedsel of medicijnen zijn. De koortse is van drierleye aert, nae de drie selfstandigheden van des Menschen lichaem. De eerste is de een-daeghsche koortse, geheten *Ephimera*, die uyte geesten van 's Menschen lichaem haer oorsprongh heeft. De tweede is *Putrida* of verrottige, heerkomende uyte vochtigheden die meest verrot en bedorven zijn. De derde is *Hectica*, spruytende uyte vleessige en vaste deelen des lichaems, als *Galenus* 't selve in veele plaetsen uytleyt.

Ieughdigh wortse geschildert, om dat de jeughd veel meer de koortse als ander Ouder is onderwaerigh, hebbende meer brands by haer: welcke brand, om de boven verhaelde reedenen, meer als gewoonlijck, lichtelijck komt aen te wassen, en uyt dese overvloedt komt de koortse voor den dagh, gelijk de voorseyde Schrijver over *Hippocratem* seght, de *longhe luyden zijn meest mette koortse gequelt, om datse van een heete en galachtige Natuyre zijn*. Gelijk *Hippocrates* en *Fernelius* mede verhaelen.

Het magere en uytgeteerde aengesicht, vertoont ons de *Febris Hectica* of de uytterende koortse, diewelcke eerst de vochtigheyt van de vleesachtige deelen verteert, daer door 't lichaem moet worden onderhouden: en van daer dringhtse tot in 't vlees, en verteert haer eygen voedsel, gelijk *Fernelius* seer wel aenwijst.

Door 't oopen houden van den Mond wort verstaen de Noodwendigheyt van de aessemhaelinge, totte ververschinge van den ingesloten brand.

De heete of levendige damp, die van haer uytgaet, behalven datse ons de daeghlijxe koortse bediet, gelijk geseyt is, is gegrond op de geesten des lichaems, diewelcke niet anders zijn, als het eeddelste en aldersuiverste bloed, dat sich gemeenlijck in de arterien, diemen slagh-aderen of hart-aderen noemt, besluyt. Wort oock vertoont de uytwaesemingen van 't verrottige roet, die altijd van de verrottende vochtigheden voortkomen.

Zy is als met een vlamme Viers omcingelt, om de eygenschap van de koortse uyt te drucken, die sich op de maniere van 't vier sodanigh ontstelt, dat het schijnt, datter geen grooter brand kan wesen.

De vier verwen van 't kleed, drucken de verrottige koortse uyt, die uyt vier vochtigheden of humeuren veroorsaect is: en daerom wort het geel by de Cholérique of galachtige vochtigheit uytgebeeld, die oorsaecke is van de derdendaegsche koortse: want soo de verrottinge komt inde groote aders, en nae by het herte, soobrenghetse een gestadige derdendaeghs koortse: en soose in de kleyne en uitgespreide aderkens komt, soo maecktse een ophoudende of verposende koortse, en om dat dese vochtigheid de aldersubtiylste en snelste is van allen, soo is oock het bovenkleed met dese verwe afgemaelt. De witte verwe, in haer tweede plaetse, beeld de Phlegmatique of slijmige vochtigheit af, die welcke de daeghlijcksche koortse veroorsaect. Het meestendeel

van 't kleed is rood 't welck het bloed bediet, wesende dat selve alsdan in meerder overvloed als d'andere vochtigheden, en dat maect een gestadige koortse *Sinocha* geheeten, diewelcke of zy bespringht den Mensch heftelijck, gaende al soetjens en slijtende af totten eynde toe, of zy blijft in eenderleye kracht totten eynde toe.

De swarte boorde van 't kleed, bediet de Melancolische of swarte vochtigheyt, die door haere grovicheyt, als wesende de heffe van 't bloed, altijd sackt nae de benedenste deelen, en daer uit heeft de quartane of vierdedaeghsche koortse haeren oorsprongh. En om datter d'andere vochtigheden niet soo veele zijn, so ontsteect hier door de koortse altijd, op den vierden dagh. De Maene op 't hoofd, bediet, dat de beweginge van de koortse geheelijck aen de Maene hanght, want gelijk sich de Maene van seven tot seven daegen beweeght, te weeten van de Nieuwe Maene af, tot het eerste quartier, alsoo vervolghetse voort, totte volle Maene toe, en van tijd tot tijd. Van gelijkken doetmen oock in de Critische of oordeel bewegingen in de koortse van seven tot seven dagen. Want *Galenus* vertoont klaerlijck, dat de oorsaecke van de Critische of gisdaegen niet hanght aen 't getal der daegen, maer aen de Maene. Waer van aldus geseyt wordt: *Noch het getal van seven of van vieren is de oorsaecke van 't Crisis of van 't gissen niet, maer om dat de Maene vernieuwende, en de aerdsche dingen veranderende, oock den ommeloop der bewegingen tot dese hoofdgetallen doet komen, in welke getallen zy billijck vinden de vaste tijden der veranderinge.* Boven dat soo komt het *Crisis* niet alleen door 't getal van sevenen als geseyt is, maer oock door de vierde dagh, die voor de sevende is gegaen, en voor de vierde dagh, die voor de viertiende is gegaen, zijnde de elfde dagh, gelijk oock *Galenus* en *Hippocrates* seggen, dat wanneer zy de swaere siekten voorsichtlijck hadden waergenomen, bevonden zy dat de vierde dagh een aenwijser was van de sevende, niet anders als of de vierde dagh van de Maene ons vertoont de hoedanigheyt van de geheele Maene loop; gelijk sulx *Aratus* in sijne Dichten ons oock te kennen geeft. Zy wort met een volle Maene geschildert, om datter in de volle Maene meer veranderingen voorvallen als op andere tijden.

De treurige en swaermoedige Leeuwe, wort by haer geschildert. Want *Pierius* seght dat de Leeuw gestadigh de koortse heeft, waer in veele Schrijvers met hem overeenstemmen. 't Is wel te geloven, dat de Leeuw, om zijn groote hittigheyt, nu en dan de koortse heeft, maer soo hy dese ongetempertheyt gestadigh hadde, soo maghmen dieselve geen koortse, maer wel de natuyre en eygenschap van den Leeuwe, noemen. Wat meer is, onder de twaelf teyckens van den *Zodiac*, zijn de teyckens van *Leo*, *Aries* en *Sagittarius* van alle Sterre-raeders genoemt, de Oostlijcke, de Manlijcke en Vierige, te weten, heet en drooge, van welke hette en drooghte eygentlijck het weesen van de koortse heerkomt, en om dat de Leeuw de middelste is van dese andere, soo kan men met reeden seggen en oordeelen, dat hy is de krachtigste van allen, in dese gelegentheydt. Veele Sterre-gissers seggen dat de Leeuwe heerschappye over 't Herte voert, 't welck is de voornaemste wooninge van de koortse. Waer over *Avicenna* seght, *de Koortse is een uytwendige brand, die in 't hert is aengesteken.*

De hand die zy op de borst heeft, druckt niet alleen uyt, de rechte woonplaets van de koortse, als geseyt is, maer wijst oock aen de uytspreydinge van de hertaderen en intrekinge der selve, om den brand uyt te drijven, 't welck van de Medicijns *sistole* of *diastole* genaemt wert, diewelcke in de tijd van de koortse rasser gaen, also de noodsaecklijckheyt van de voorgeseyde uyt-drijvinge grooter is. En met dese

beweginghe, die haer oorsprongh in 't herte heeft, en die te gelijk in een selve tijd door alle de hertaderen verspreyt wort, soo maectse de Polse, die welcke om datse, in de hand, aldergevoelijxt is, so wort de hertader die naest aen de hand is, de Pols geheeten. En daerom hebben wy haer de hand voor 't herte geleyt.

Datse de keeten met de bovengeseyde spreucke hout, is om dat de koortse in der waerhey, alle de deelen des lichaems quelt en bind, en dat door de hertaders die sich door alle de leedmaeten verspreyden, gelijk sulx *Avicenna* seer wel uytleyt.

Pudicitia. Kuysheyd, Suyverheyd.

Men soude dit Maeghdeken oock wel in 't groen mogen kleeden, met een Ar-

melijntjen in de hand, dat een gulde halsband aen den hals soude hebben, met een topaes daer aen, gelijk *Petrarcha* in 't Zeeghlied van de Suyverheyd singht:

*'t Zeeghteycken in dees dappre strijd sal zijn,
In 't groene Veld een vvitte Armelijn.*

Het groene kleed bediet dat de kuysheyd tot haer oogherck heeft, de hoope van die dingen die van *I. Christo* zijn beloofd.

Castita. Kuysheyd, Suyverheyd.

Een schone Vrouwe van een eerbaer opsicht, hebbende in de rechter hand een geessel opgeheven, als of zy daer mede wilde slaen, leggende voor hare voeten een *Cupido*, die mette oogen verbonden is, wesende met lange kleederen, als een Vestaelsche Maegd, gekleet, en met een gordel in 't midden opgebonden, als tegenwoordigh de Weduwen te Romen gekleet gaen, waer op dese woorden geschreven staen, *Castigo corpus meum*, dat is, *Ick tuchtige mijn lichaem*, met een Seeve in de slincker hand wortse gemaelt ter gedachtnisse van de Vestaelsche Maeghd, die haere Kuysheyd voor de Wereld willende betoonen, waeter op een Seeve goot, dat zy daer in behiel.

Castita. Kuysheyd.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, sich leunende aen een Pijlaer, waer boven een Sifte met waeter staet, houdende in de hand een langh stuck kaneel, in d'ander een vat vol ringen, hebbende onder haere voeten een doode Slange, leggende voor haer gestroyt geld, peerlen, edelsteen, &c.

Wit is zy gekleet, om de Suyverheyd des gemoeds uyt te drucken, die dese Deughd onderstut, en doetse leunen aen een vaste Pijlaer, want zy is versiert noch schoon voor de oogen, maer is geduyrigh en oprecht.

De Seeve of Sifte met waeter op den Pijlaer, wort genomen van de vreemde geschiedenis, die de Roomsche Nonne of Vestale gebeurde, om haere Kuysheyd te betoonen, draegende daer in waeter, sonder dat het daer uyt liep: en dit wierde voor een teycken of aenwijsing van de Kuysheyd gestelt.

De welrieckende en kostlijcke Kaneel betoont, datter geen dingh kostlijcker noch aengenaemer is als de Suyverheyd: En wassende dese Boom veeltijts in klippen en tusschen de doornen, bediet, dat de Suyverheyd geboren wert, tusschen de doornen van ons selfs doodinge, doch insonderheydt van de Maeghdelijcke Kuysheyd.

De Ringh is een teycken van de Houlijxsche Kuysheyd.

De Slange is de begeerlijckheit die ons gestaedigh prickelt, door 't middel van de Liefde.

Het geldt voor haere voeten wil seggen, dat iemand die de Gierigheit veracht, een bequaem middel gevonden heeft, om de Kuysheyd te bewaeren.

Castita Matrimoniale. Houlijxsche Kuysheyd.

Een Vrouwe in witte kleedinge, hebbende om haer hoofd een krans van Ruyte, en in haer rechterhand een Lauwer tack, en in de slincker een Tortelduyve.

De Ruijte heeft eygenschap om de wellust te breydelen, door de scherpicheyt van hare reuck, wesende van een doordringende kracht, en door hare hette soo doetse de opgeblaesen windicheyt slancken, en lescht den

brand van de Venerische Liefde uyt. Gelijck *Mathiolus* over *Dioscoridem* verhaelt.

De Lauwer tack isser by gestelt, om de groote gelijkheyt die dese boom mette kuysheyt heeft, want die selve moet geduyrigh zijn, even gelijk het groen van den Lauwer gedurigh is, zy moet oock krijten om den brand der Liefde tegenstant te doen, even als de Lauwer blaeders doen, diewelcke als zy met haere tacken op 't Vier worden geworpen, soo sullen zy krijten en den brand tegenstaen. Hier over versiert *Ovidius*, dat *Daphne*, de kuysche Vrouwe, verandert is in een Lauwerboom.

De Tortelduyve leert ons, door haer eygen voordaed, datmen nimmermeer zijn eere moet bevlecken, noch de Trouwe die in 't houlijck beloofd is, verkeerende alleenlijck en altijd met die geene die zy eenmael tot haer geselschap heeft aengenomen.

Men kander het Armelijntjen oock toe nemen, om de groote sorge die het draeght, van zijnen witten en suyveren huyd niet te besmetten, sullende liever in 't Vier lopen, als dieselve bemorssen. Van gelijcken doet oock een kuysche Vrouwe.

Castita. Kuysheyt.

Een Vrouwe wiens hoofd met lampers bedeckt is, in lange witte kleedinge, als of zy wandelde, hebbende in haer rechter hand een scepter, en in haer slincker twee Tortelduyven.

De kuysheyt of suyverheyt nae *D. Thomas* seggen is een name van die Deughd, die daer komt van de suyveringe of kastijdinge des vleeschs en der begeerlijckheyt, die den Mensche in alles suyver maect, sonder eenige vleeschlijcke besmettinge.

Het bedeckte gesicht is de kuysheyt eygen, om dat zy de oogen breydelt, want gelijk *Gregorius* in zijne Zeedekunst verhaelt, soo moeten wy de oogen bedwingen die ons totte sonde leyden.

Het witte kleed, bediet dat de kuysheyt moet reyn en sonder smette zijn, gelijk dese Dichten te kennen geven:

*Den Goden Kuysheyt wel behaeght,
Komt hier die reyne kleeders draeght,
En schept uyt dees fonteyn den Wijn,
Doch laet u handen suyver zijn.*

Datse staet of zy wandelde, druckt uyt, datse altijd moet besigh zijn, want de ledigheyt is oorsaecke van alle quaed, gelijk *Ovidius* seyt:

*Drijft ghy de luyheyt uyt u sin,
Ghy breeckt de pijlen van de Min.*

De Tortelduyf kens zijn nae *Pierii* uytbeeldinge, voor een voorschrift van de kuysheyt gehouden, om dat zy, haer geselschap verlooren hebbende, niet meer vereenigen.

De Scepter bediet de Heerschappye die de kuysche over sich selve heeft, alhoewel het vlees een besondere vyandinne van den Geest is, niet te min als de Geest wil, soo kan die nimmermeer van haer verjaeght noch overwonnen werden, en alhoewel daer geschreven staet, *een geduyrige strijd en overwinninge die selden gebeurt*, niet te min als een Mensch een vast voornemen heeft om sich daer tegen te kanten, soo kan hy geensins overwonnen worden, en aldus moetmen in 't werck stellen 't geene *Ovidius* seght:

Eer sterf ick duysent doo'n, Eer ick volgh u geboo'n.

Pudicitia. Kuysheyd, Reynigheyd, Schaemachtigheyd.

Een Maeghdeken in 't wit gekleed, hebbende op 't hoofd een sluyer van dieselve

verwe, diewelcke haer aengesicht bedeckt tot aen den gordel. In de rechter hand houtse een witte Lely, en onder haer rechter voet een Schildpadde.

Met wit wortse gekleet, want onder dese verwe, wort de Suyverheyd afgebeeld, als mede de oprechtigheyd des levens, waer uyt de Suyverheyd voortkomt. Waer over *Salomon*, willende de oprechtigheyd en Suyverheyd des gemoeds uytdrukken, seght, *u kleederen sullen alle tijd wit wesen*. Zy is bedeckt, op de maniere als geseyt is, want een kuysche Vrouwe behoort de schoonheyd van haer persooone te decken, en de gelegentheyd van de oogen wegh te nemen, die veeltijts oorsaecke zijn, van dat de Suyverheyd besmet wort, en ten dien aensien, noemt *Tertullianus* dusdanigen sluyer een *Waepenrustinge voor de vrees van schande, ende een Harnas van eerbaerheyd, een Bolwerck van zeedigheyd, een muyre voor 't Vrouwelijck geslachte, waer in eens anders oogh noch niet was gaen weyden*: Dieselve Schrijver bepaelt de maniere waer toe en hoe langh de sluyers souden gestreckt hebben, te weten soo langh als de hoofdhayren streckten, wanneer die neergestreelt zijn, en alsoo langh mosten oock dese sluyers wesen, sulx datse totten gordel toe, mosten komen: Totte navolginge van de Romeynsche Heydenen, die de Goddinne van de Kuysheyd met het aengesicht bedeckt plachten af te beelden, gelijk in veele Medaglien te sien is.

De Romeynsche Bruyden, tot teycken der Suyverheyd, oock wanneerse tot den Man over gingen, bedeckten het hoofd: een maniere die de Romeynsche Vrouwen gebruyckten. *Poppaea Sabina*, de Vrouwe van *Nero*, dese om dat zy kuysch soude schijnen, hoewelse onkuysch was, quam altijd gedeckt voor den dagh.

Cajus Sulpitius Gallus een Romeyn, verliet sijn Huysvrouw, om datse ongedeckt was uytgegaen: en niet alleen de Romeynen, maer oock de Griecken gingen bedeckt, om haere schaemchtigheyd te betoonen, gelijk *Hero*, *Penelope*, en *Helena*, als by *Homerum* en andere te sien is. *Tertullianus* seght dat de Vrouwen in *Iudaea* haer aengesicht decken, waer door zy onderkent worden. *Paulus* seyt van de Vrouwen die daer nae Christenen zijn geworden, *Corinth. II*, datse souden bidden met gedeckten hoofde, andersins souden zy haer hoofd onteeren. *Platina* verhaelt dat *S. Petrus* soude bevolen hebben, dat de Vrouwen gedeckt souden ter Kercken gaen, 't welck zijn Naevolger *Linus* soude hebben uytgevoert. Wie hier van wijders begeert, lese *Tertullianum*. Doch 't is ons genoegh dat wy tot bevestinge van de Kuysheyd, geseyt hebben, datse gedeckt moet wesen.

Zy houdt een witte Lely in de rechter hand, want *Hieronymus* schrijvende tegens *Iovinianum*, seyt, dat de Lelye een bloeme is van de Suyverheyd en van den Maegdom: Om dat in het Hooge-Lied *Salomonis* de Hemelsche Bruyd singht, *Zy wort onder de Lelien opgevoet*, dat is, onder suyvere en kuysche persooonen. De Schildpadde onder de rechter voet, bediet dat de staetige Vrouwen, gestaedigh sullen by huys blijven, als de Schildpadde uyer natuyre doet, gelijk *Phidias* het beeld van de Kuysheyd afmaelde: en *Thucididis* spreucke by *Plutarchum* is gedenckwaerdigh, *door de Vroulijcke schoonheyd seyt hy, moet een vrome Vrouwve haere naem en lichaem, tusschen de huysmuyren laeten besluuten*.

Pudicitia. Kuysheyd, Beschaemtheyd.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de hand een Armelijn en 't aengesicht bedeckt.

Alle sonde is een besmettinge aen de ziele, maer het schijnt eygentlijck, dat de Menschen die met de Minnesieckte besmet zijn, besmet en onsuyver blijven, want die werden alleen by den Latinen *polluti* of besmet geheeten, die in dese Wellusten zijn versopen. Dan wie sich in dese besmettinge al te seer verliep, die wierde, in de Oude Wet, mette Lazerie gestraft, door de gelijknisse van dese besmettinge. En sullende 't Volck Israels de Wet van God ontfangen, was 't noodigh, dat sich een yder drie daegen van zijn Vrouwe most onthouden, nae de spreucke: *Weest reyn gelijk ick reyn ben*. En om dese oorsaecke wort het kleed wit gemaect.

Het Armelijntjen is een soo net en suyver beestjen, dat het zijnde met een moddrige plas omvangen, waer uyt het niet kan komen, sonder sich selve te besmetten, sal liever kiezen te sterven, als zijne Suyverheyd, in eenigh deel, te willen verliesen.

Het bedeckte aengesicht, bediet Zeedig-

heyt en Kuysheyt: En 't gebruyck van 't aengesicht te bedecken, is met de Kuysheyt aengevangen, ter gedachtnisse van *Penelope*, diewelcke van haeren Vaeder gebeden zijnde, om haer eygen voldoeninge, datse in *Lacedemonien* soude blijven, en van d'ander syde haer voelende geprickelt, door de Liefde van *Vlysses* om haeren Man te volgen, soo hadse de stoutmoedigheyt niet, om haere meeninge te openbaeren, en uyt Zeedigheyt, soo sweeghe stille, met een gedeckt aengesicht.

Fortezza del Corpo. Kracht, Sterckheyd van 't Lichaem.

Een gewapende Vrouwe, gelijk geseyt is, houdende in de rechter hand de kodse van *Hercules*, en op 't hoofd voor een Helm, een Leeuws kop, gelijkmen in d'oude beeldenissen siet.

Forza d'Amore, si nel Acqua, come nel Terra. Kracht der Liefde, soo te Waeter als te Lande.

Een naect kindeken met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand eenen Visch, en in de slincker een bloemekrans, gelijk *Alciatus* 't selve uytet Griex overgeset heeft.

Forza. Kracht, Sterckheyd.

Een stercke Vrouwe mette hoorens van een Stier, en ter syden een Olyphant mette snuyte voor uyt stekende. Want als de Egyptenaers een sterck Man wilden uytbeelden, betoonden zy datselve door dese Dieren. En bediet de hooren het selfde. Dies oock *Cato* in 't boeck *Ciceronis* van d'Ouderdom seyt, als hy jongh was en wenschte hy hem niet de sterckheyd van een Stier of Olyphant. Houdende dese beyde Dieren voor de sterckste.

Forza d'Amore. Kracht der Liefde.

Cypido met vleugels aen de schouders, met boogh en pijlen in de hand, en de kooker op zijn syde, de slincker hand nae den Hemel verheven hebbende, alwaer eenige vlammen afdaelen met veele gebrooken pijlen, die van alle syden om hem regenen: vertoonende alsoo dat de Liefde soo veele vermagh datse de macht van *Iupiter* verbreekt, en de geheele Werreld in brand steeckt.

Om 't selve te vertoonen beschrijft hy de Liefde, datse in een koets van twee Leeuwen wort voortgetrocken.

Forza minore. Minder Kracht door een grooter t'ondergebracht.

Om dit ontwerp uyt te drucken, 't welck beter tot een Sinnebeeld past, soo wort hy geschildert met een huyd van *Hiena* en een Panters vel daer by, gelijkmen door de eervaerenthey, in de verscheydenthey van dese twee Dieren, kan speuren, en in de kracht van haere vellen: want het vel van *Hiena* leggende by het Panter-vel, verderft het selve. Even alsoo verteeren oock de Arents veeren, de veeren van andere Vogels. Daerom als wy stellen de macht, die van andere wort overwonnen, soo kan een kloeck Schilder de gedachtnisse van dese werkingen sich voor oogen stellen, in soodaenige maniere, dat het wel staet en hem oock vermaecklijck sal duncken.

Forza. Kracht.

Een gewapende Vrouwe met een borststuck en een Helm op 't hoofd, houdende in de rechter een bloot Swaert, in de slincker een ontsteecken Fackel, en ter syden een Leeuw, die seer wreedelijck een Lammeken verscheurt.

Forza alla Giustitia. Kracht by de Iustitie of het Recht.

Pierius Valerianus verhaelt, dat hy een oude Medaglie heeft gesien, diewelcke by zynen tijde gevonden was, waer op een Vrouwe stont seer Koninghlijck gekleet, met een kroone op 't hoofd, sittende op den rugge van een Leeuwe, maeckende mynen om de hand aen 't geweer te slaen, 't welck van dieselve *Pierius* op de Iustitie uytgeleyt is, en de macht door een Leeuwe.

Carro del Aria. Koetse van de Locht.

Martianus Capella maelde *Iuno* voor de Locht af, zijnde een Vrouwe, die Adelijck op een stoel sat verciert met een witte sluyer, die haer 't hoofd deckte, zijnde omcingelt met een windel, op de maniere van en antique of oude kroone, die Koninghlijck vol groene, roode en blauwe eedelgesteenten beset was: de verwe van 't aengesicht sal blinckende zijn.

Het kleet sal van verwe zijn als 't glas, en daer boven een ander van duystere verwe, zy heeft rontom de knyen, een windel van verscheyden verwen. In de rechterhand sal zy een blixem houden, en in de slincker een trommel. Haere koetse sal voort getrocken werden van twee schoone Pauwen, als Vogelen die dese Goddinne zijn toegewijt.

De verscheyde verwen en andere bovengeseyde dingen, bedieden de veranderinge van de locht, door de toevallen die daer in werden verthoont, als reegen, schoon weeder, storm winden, nevel, onweeder, sneeu, dauw, donder en blixem: en dit druckten zy door den trommel uyt, die zy in de hand heeft, en boven dat noch de Cometen, Regenbogen, vlamme dampen, Weerlichten en wolcken.

Carro del' Acqua. Koetse van 't Waeter.

Phornutius heeft in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Neptunum* voor 't waeter afgebeeld, stellende een oud Man, met een langen baerd, en de hoofdhayren als het Zeewaeter, daer een sluyer van die selve verwe, om heer is geslingert, houdende in de rechter hand een drie tandighe Vorck, staende op een seer groote Zeeschelp, voortgetrocken van twee Walvisschen, of twee Zeepaerden, midden in de Zee, al waermen rontom veele Visschen 't hoofd siet boven 't waeter steecken.

Neptunus is geweest eene van drie gebroeders, die by lootinge het waeter te beurt viel, en daerom is hy genaemt den God der Zee, diewelcke de oude nu stille, dan seer verbolgen, plachten af te maelen.

De verwe van de baerd, hoofdhayren en sluyer, bedieden de verwe van de Zee.

De drietande vorck bediet de dryerleye aert van 't waeter, want eenige van de fonteynen en revieren, zijn soet; de Zeewaeteren zijn sout en wrang en eenige zijn brack, en in de staende meyren zijnse wel niet sout, doch droef en onsmackelijck.

De koetse is hem gegeven, om zijne beweginge in de groote wijde en vlacke zee te betoonen, en de ruyschinge en bulderinge die hy doet, zijn gelijk de raeders van de karre.

Dese karre wort van wreede Zeepaerden voortgetrocken, om te bewijzen, dat *Neptunus* de eerste vinder van de Paerden geweest is: gelijk de Poëten seggen, want als hy met zijne drytande Vorck, op der aerde sloegh, soo quaemer een Paerd uyt springen. En gelijk *Diodorus* verhaelt, soo was hy de eerste die de Paerden betemde.

Carro del Terra. De Koets van de Aerde.

Boccatius in de af komst der Goden, maelt de aerde af een Vrouwe, met een hulsel op 't hoofd, en met een kroone van toorens, waer over zy van de Poëten *getoorent* geheeten wort. Zy is geciert met een kleet van veel bladers van boomen, en van groene kruyden en bloemen, houdende metten rechter hand een scepter en mette slincker een sleutel. Zy sal sitten op een vierkante wagen met vier raeders, en op die selve wagen zijn eenige sitplaatsen ledigh, voortgetrocken zijnde van twee Leeuwen.

De *getoorende kroone* betoont, dat het aldus op der aerde gestelt is, wesende de ommeloop der aerden als een koninxkroon geciert met steeden, toorens, kasteelen en dorpen.

Het *kleet* mette verciersels van kruyd en bloemen, bedieden de bosschen en oneindelijke andere dingen, waer mede de vlackte des aardrijx bedeckt is.

De *scepter* in de rechter hand, bediet de Koningrijcken, Rijckdommen en macht van de Heerschappers der Werreld.

De sleutel, nae dat *Isidorus* verhaelt, is om te bewijzen dat de aerde by winter tijd wort gesloten, en verberghet het saet dat onder haer gesaeyt is, ter tijd dat het begint als bloeyende in de Lenten uyt te komen, en wort dan geseyt dat de aerde haer ontsluit.

De Leeuwen, die de karre trecken, vertoonen het gebruyck van den Landbouw in 't saeyen, want de Leeuwen (gelijk *Solinus* verhaelt in zijne wonderwercken) zijn gewoon haere reyse door 't stof te doen, en dan decken zy haere voetstappen wederom met stof toe, en dat door 't slingeren van haeren steert, ten eynde de Iaegers haeren wegh niet soudens bespieden.

Ingelijx doen oock de bouwlieden, want als zy het saet inder aerde hebben geworpen, soo decken zy haestelijck de voorens, ten eynde de Vogels het gesaeyde niet soudens op picken.

De sittplaatsen, als wy geseyt hebben, willen wy nergens anders toe invoeren, als om te betoonen dat niet alleen de huysen, maer oock de steeden dickwijls door den krijgh of Peste leedigh blijven. Ofte dat op het vlacke der aerde, veele plaetsen leedig staen en onbewoont zijn. Of dat de aerde veele plaetse leedigh houd, voor 't gene daer noch op sal wassen.

Koets van den Nacht, gelijk dieselve van veele Poeeten, en in 't besonder van Boccatius is beschreven.

Een Vrouwe op een Wagen met vier raeders, om te betoonen de vier nachtwaecken. *Tibullus* geeft haer twee swarte Paerden, daer mede hy de donckerheyd van de nacht uytbeelt: andere doen haer voorttrecken, van twee schuyfuyten of uylen, wesende nachtvogels. *Virgilius* geeft haer twee groote swarte vleugels, gestreckt op de maniere datse schijnt te vliegen, en toont als ofse 't aerdrijck daer mede overschaduwde, en *Ovidius* omslingert haer hoofd, met een krans van Manekoppen, den slaep daer mede uytdruckende.

Carro di Giove. De Koetse of Wagen van Iupiter.

Iupiter wort vrolijck en goedertieren afgebeelt, een Man van veertigh Iaren: en nae de Medaglie van *Antoninus Pius* en *Gordianus* wort hy naeckt afgemaelt: maer om hem wat meer bevalligheyt te geven en de beschaemde leeden te decken, sullen wy hem in plaets van een hals sluyer, een blauw laecken of sijden kleed geven, dat met versheyden bloemen is geweven.

Hy sal in de rechterhand een spiesse en in de slincker den blixem houden, staende over eynde op een Koets, die van twee Adelaers wort voortgetrocken.

Hy wort naeckt gemaelt, om dat de Ou-

de, gelijk *Alexander Aphrodiscus* verhaelt, hunne beeldenissen van de Goden naeckt plachten te vertoonen, om daer door hunne mogenthey, die yder naeckt en bekent was, uyt te drucken.

De verscheyden bloemen op 't kleed, bedieden de vrolijkhey en goetdaedighey van desen Planeet, als oock van dese bloemen, gelijk *Virgilius* mede seyt.

De Oude plachten hem een spiesse inder hand te geven, tot teycken van Oppervoogdyschap, en dit wort daer meede oock bediet in 't beeld van *Iupiter*.

De blixem verthoont de straffe: maer om dat dese Planeet goedaerdigh is, soo hout hy die in de slincker hand, als zijnde niet streng, want soo hy die in de rechter hand hiel, soo soude hy vertoonen, als of hy den blixem wilde wegh werpen.

De koetse wort van twee Adelaers voortgetrocken, niet alleene om dat dese Vogels *Iupiter* zijn toegewijt, maer oock om uyt te drucken de hooge en eedele gedachten en de mildadighey; en eindelijk, om dat hy anderen behulplijk is: waer over hy oock den naem *Iupiter* of *Iovis* van *Iuvare* of helpen heeft verkregen. Noch worden hem de Adelaers gegeven, om het goede voorspook dat hy hadde, terwijl zy tegens zynen Vader *Saturnus* ten strijde gingh, wanneer hy als overwinnaer weder keerde. Oock om dat hy wert uytgeleit, voor de aldersuyverste locht, waer uyt de blixems haeren oorsprong hebben. 't Welck alles door den Adelaer wort bewesen, vermits dese boven alle andere Vogels, alderhoogst nae den Hemel stijght.

Carro di Saturno. De Koetse van Saturnus, nae de beschrijvinge van *Boccatius*.

Een oud, lelijk, vuyl en traegh Man, die 't hoofd met een slordig laecken heeft omwonden, siende droevigh en van swaermoediger aert, met gescheurde kleederen. Hy sal in de rechter hand een seyssen houden, en mette slinckerhand een kindeken, dat hy, met opgesparde kaecken, schijnt te willen verscheuren.

Dese beeldnisse sal staen op een koetse, die van twee swarte ossen, of van twee groote slangen wort voortgetocken. En boven op dese Koetse sal een *Triton* staen, zijnde een Zee-God, met een Trompet of een groote kinckhooren aen den mond, als of hy wilde blaesen, doch dat sal schijnen, als of de steert van dese *Triton*, in 't platte van dese koetse begraven en in de aerde vast was.

Hy wort, nae dat *Boccatius* hem, in de Afkomst der Goden, afbeelt, seer treurigh gestelt, om de swaermoedighey van dese Planeet uyt te drucken. En om dat *Saturnus*, nae der Ouden afbeeldinge, voor den tijd wierde genomen, daerom maelden zy hem oud af, om dat dees ouder de melancolie of swaerhoofdighey wel past.

Het ingewikkelde hoofd en traeghe opsicht, bedied het droevige opsicht van de sterre van *Saturnus* en van haere traegheyd.

Lelijk wort hy gemaelt, vermits het *Saturnus* eygen is, vuyle en oneerlijke manieren toe te staen.

Met een seyssen wort hy verthoont, overmits de Tijd alle dingen mayt en wegh neemt. Gelijk oock door den seyssen wort verstaen de bouwinge van 't land, 't welck hy aen de Italianen leerde, zijnde haer 't selve eerst onbekent.

Het kindeken dat hy verslint, betoont dat de Tijd die selve dagen verwoest, van de welke hy vaeder en voortteelder is.

De swarte Ossen voor zijn koetse worden hem gegeven, overmits soodanige aen hem plachten geoffert te werden, gelijk *Festus Pompejus* seyt.

Men kan oock seggen dat hem dese Ossen tottet ploegen van den Ackerbouw gegeven zijn, alsoo de Ackerbouw hem moeylijck viel, sonder de hulpe van de Ossen.

De *Triton* boven sijne Wagen met den begraven steert, bediet, dat de Historie begint in den tijd van *Saturnus*, en dat achter de tijd, alle dingen onseker en duyster zijn, 't welck de steert van *Triton* bediet, diewelcke in de aerde vast en verborgen is, want voor de Tijd wasser geen stoffe om een Historie te beschrijven.

De Koetse of Wagen van Minerva.

Van *Pausanias* is *Minerva* in *Attica* op een Koets gestelt, als een driehoeck, die van alle drie syden gelijk is, van twee Nachtuylen voortgetrocken, en gewapent op 't antijck of d'oude wijze, met een kleed boven

de rustinge totte voeten toe langh, op de borst heeft zy gehouwen het hoofd van *Medusa*, dragende op 't hoofd een Helmet, daer tot een kam een *Sphinx* op gestelt is, en op yder syde staet een Griffioen: Zy sal een Spiesse in de hand houden, alwaer op 't eynde een Draeck omgeslingert is, en aen de voeten van dit beeld is een Schild van Cristal, waer op zy met haer slincker hand sal leunen.

De Koetse, op de maniere als een driehoek, bediet, dat nae der Ouden meeninge *Minerva* toegeschreven wort, de vindinge van de wapens, de konst van weven, borduyren, en van de bouwhandeling.

Gewaepent wortse gemaelt, om dat het gemoed van een wijs Man wel voorsien en gewapent is tegens de slagen of rampen der fortuynen. De Spiesse bediet de kloekheyd des verstands. Het Schild bediet de Wereld, die met wijsheyd moet geregeert en bestiert zijn.

De Draeck om de Spiesse geslingert, bediet de wackerheyd, die men in de konsten noodigh is te gebruycken: of dat sich de Maeghdekens behooren suyverlijck te bewaeren, als *Alciatus* in zijne Sinnebeelden seyt.

Het hoofd van *Medusa*, bediet de schrick, die de wijse doet aen de boose Menschen.

De *Griffioens* en de *Sphinx* op den Helm, bedieden, dat de wijsheyd alle twijfelachtigheyd wegh neemt.

De uylen die de Koetse trecken, zijn niet alleen gestelt als Vogels diewelcke *Minerva* zijn toegewijd, maer overmits de oogen van dese Goddinne, van dieselve verwe zijn als van de uylen, die seer wel by nachte sien: soo wort verstaen dat een wijs Man, de dingen kan onderscheyden, schoon of dieselve duyster en verborgen zijn.

Carro della Luna. Koets van de Maene, gelijk dieselve van *Boccatius* in d'afkomst der Goden beschreven is in 't IV boeck.

Een Vrouwe van een Maeghdelijck opsicht, sittende op een Koets met twee wielen, voortgetrocken zijnde van twee Paerden, 't eene wit en 't ander swart, om te betoonen dat de Maene haeren loop by nacht en by dage doet. Oock wort haer Koetse, gelijk *Boccatius* verhaelt, van twee Herten voortgetrocken om dat de loop die de Maene doet veel snelder volbracht wort als alle d'andere Planeten, overmits zy de kleynste ronde of omloop heeft. *Claudianus* en *Festus Pompejus* seggen, datse van Muyl-Eesels geleyt wort, om dat de Maene onvruchtbaer en kout is uyt haere natuyre. En van gelijcken is oock de Muyle. En *Ausonius Gallus* seyt, datse van twee jonge Ossen wort getrocken, gelovende, dat dese Dieren de Maene zijn toegeeygent, door de gelijckenisse die zy heeft met de hoorens, en dat daerom de Maene oock twee kleynen hoorentjens op 't hoofd gestelt worden. Oock om dat dese Dieren geoffert wierden aen dese Goddinne.

Prudentius kleet de Maene met een witte fijne sluyer, want hy seyt, *wanneer ons het quartier of het vierendeel van de Maene toeschijnt, dan is de Iuffer, dochter van Latona, met een luchtige sluyer geciert.* Men souse oock ros met een wit kleet konnen afmaelen, en van het gordel af om hoogh doncker, en 't ovrige van 't kleet soude swart zijn, om te vertoonen dat de Maene van sich selve geen licht heeft, maer krijgt het van een ander. En dient geweeten, dat de schoonheyd van dese beeldnisse, mette verwen aerdigh moet werden gehandelt: waer uyt dan wort vertoont, hoe dickwijls

de Maene van verwen wort verandert, waer door men dan de tijden en 't weder kan voorseggen. En hierom seyt *Apulejus*, dat de roodigheyt aen de Maene, wind beteykent; het doncker, regen; en de klaere lichtigheyt, helder en schoon weder; 't welck oock *Plinius* in zijn XVIII boex XXXI cap. bevestigt.

Zy wort van de Poëten gemaect, datse een kooker vol pijlen aen haere schouderen draeght, en met de rechter hand een ontsteken fackel, en mette slincker een booge.

Zy verthoont een brandende fackel, als aenbrenghster van 't licht aen de jongh gebooren kinderkens, en is als een baermoeder en helpster van de voortkomende vrucht.

Zy wijst oock den Herderkens het licht aen, die de Maene daerom seer beminnen, overmits zy van haer groote nuttigheydt verkrijgen, als weydende by nachte haere kudde seeckerder, door haere gonste, voor de listige lagen en voor wilde dieren.

Oock wort door haer licht verstaen, de

vochtigheyt die zy tot nuttigheyt doet aen de boomen, planten en wortelen, die boven de aerde uytbotten, en aen die onder de aerde zijn.

De Oude maelden dieselve af gelijk gelijk geseyt is, met boogh en pijlkoocker, vermits zy verstonden, dat de Maene een schietster was van haere pijlen, die den Menschen dickwijls schadelijk zijn, oock om te bewijzen de wee'n en stekingen, die de Moeders lijden in 't baeren: soo was oock dese Goddinne gestelt over 't baren der Vrouwen.

Koetse van Mercurius.

Een naekt Ionghman met een enckel laecken voor een hals kraegh, met goude hoofdhayren, en tusschen de locken oock gulde pennen, of hy sal een bonnet hebben met twee vleugels, aen elcke sijde eene, houdende in de hand een overvloets horen, met brooskens. En vleugels aen de Voeten: gelijk 't selve by de Schilders wort gebruyckt, en dat nae de stellinge der Poëten, doch insonderheydt by *Apulejum* in zijne Herscheppinge.

Dese beeldnisse sal op een koetse staen, alwaer veele steenen op leggen. En dat om de gewoonte van d'Oude nae te volgen, die wanneer zy voorby dit beeld passeerden, soo wierp yder altijd een steen voor zijne voeten, alsoo datter voor 't beeld *Mercurii* groote steenhopen lagen, gelijk *Phornutius* 't selve in de Natuyre der Goden verhaelt.

Dese koetse wierde van twee Oyevaers voortgetrocken, zijn de Vogels die *Mercurio* waeren geheylight. Want dese Vogels wierden in Egypten *Ibis* genaemt, zijnde een slagh van Oyevaers. Gelijk *Aristoteles* in zijn dierboeck verhaelt. *Mercurius* regeerde oock alhier, en gaf aen 't volck wetten, en leerde hun leesen, gelijk *Cicero* schrijft in 't III boeck van de Natuyre der Goden, en hy wilde dat de eerste letter van Alphabet soude *Ivis* heeten, gelijk *Plutarchus* schrijft in 't boeck *Isis* en *Osirides*. En *Ovidius* seyt in 't 2 boeck *Metam*. Dat *Mercurius*, te gelijk met d'andere Goden, voor 't geweld van den Reuse *Tiphon* vluchtende wierde herschept in een Oyevaer.

Men konde oock in plaets van twee Oyevaers, twee haenen maecken, door de vergelijkinge, die *Mercurius*, God van de soetvloeyentheyte en Welsprekentheyte, heeft met de wackerheyte, die door de haene wort uytgedrukt. Van het *Caduceum* of de Slangen staf, waer door *Mercurius*, nae 't gevoelen der Heydenen, den dooden verweckte, seytmen, dat hy oock te gelijk, door zijne Welsprekentheyte de geheughnisse en 't verstand der Menschen kost opwecken. De gevleugelde brooskens en de pennen, bedieden de snelligheyt van de woorden, die sich in eene verhandelinge uytspreyden. Hierom noemt *Homerus* de woorden snel, gevleugelt, en dat zy pennen hebben. Wie lust geeft hier in wyder te weyden, kan de Latijnsche Schrijvers en oock *Boccatium* nae leesen.

Koets van Venus.

Venus wort Iongh en schoon geschildert met een krans van Roosen en Mirthen, houdende in d'eene hand een Zeeschelp.

Venus was naeckt gemaect, om de genegentheyte van de dertele omhelsinghen, of om dat die geene die altijd te rugge gaet nae de dertle wellusten, dickwijls wert berooft van al het goede. Want de Rijckdommen worden van geyle Vrouwe verslonden, het

lichaem wort verswakt, en de Ziele wort met soodanige vuylicheynt bemorst, datter oock niet goeds noch schoons overblijft.

De Roosen en Myrthen zijn dese Goddinne toegeheylight, door de gelijkheyt, die dese reucken met Venus hebben, en door de aenstoockingen en kracht, die de Mirth aen de geylheynt doet. Waer over de Comedyschrijver *Futurius*, terwijl hy *Digon* de hoere afschildert, seyt datse hem de Mirth sullen brengen, die hem krachtiger totte Minnelusten souden opstoocken.

De Zeeschelp die zy in de hand heeft, bediet, dat *Venus* uyte Zee soude zijn gebooren, gelijk van veele wort verhaelt.

Haer koetse wort van twee duyven, gelijk *Apulejus* seyt, voortgetrocken, en soomen die beschrijft, zijne boven maeten geyl, want naulijx isser tijd in 't Iaer, datse niet minne becken. Doch *Horatius*, *Ovidius* en *Statius* seggen, dat *Venus* van Swaenen is voortgetrocken, om te vertonen dat de Minne janckingen het gesangh der Swanen gelijk zijn, die soo veel te soeter singen, alsse naeder

aen de dood zijn, en soo veel te meer verblijft sich de verliefde, hoe hy meerder quellinge in de Liefde heeft. En om eenige verscheydentheyt in dese beeldnisse te maken, seyt *Giraldus*, dat *Venus* kost naeckt werden verthoont, op een Koetse, voortgetrocken zijnde van twee Swaenen en twee Duyven. Haer hoofd soude men met Mirthe omkranssen, hebbende voor haer borst een vlamme Viers, en in de rechter hand een ronde Werrelts klood, in de slincker hand soudese drie goude Appels hebben, en neffens haer souden de drie Gratien of bevalligheden staen, mette armen over malkanderen geslagen.

De Globe of klood bewijst, dat *Venus* heerscherinne en behoedster is van de geheele Werrelt. De drie Appels zijn ter gedachtenisse van 't oordeel van *Paris*, tot lof van hare sonderlinge schoonheyt. De Gratien zijn de Kamenieren van *Venus*, die de gemoederen, van die niet wel in de Deughd zijn gevestight, lichtlijck aenlocken en vervoeren.

Koetse van de Sonne.

De Sonne wort verthoont door de beeldenisse van een stout en naeckt Ionghman, die geciert is met een goude kuyf, waer uyt veele straelen schieten, mette rechter arm recht uytgestreckt, houdende in de opene hand drie beeldekens, die de drie Gratien verthoonen: in de slincker hand sal hy een boge en pijlen hebben, en onder de voeten sal een Slanghe leggen die hy met sijne pijlen heeft gedoot.

Iongh wort hy gemaelt, door 't aensien van de Poëten, onder de welcke *Tibullus* seyt, dat *Bacchus* en *Phoebus* in der eeuwigheyt jong blijven. En door de Ionckheyt wilden zy uytdrucken de kracht van de Sonne, altijd voortbrengende door sijn warmte, nieuwe en schoone dingen. De drie Gratien hout hy met de slincker hand, om te betoonen, dat alles wat schoon en goed in dese Werreld is, te saemen door sijn licht voortkomt, en dat het selve, ten meesten deel daer door is voortgebracht.

Met de doode Slanghe en mette pijlen wort hy gemaelt, om de fabel van *Phiton* nae te bootsen, diewelcke van *Apollo* doorschoten wierde, die alleen daer toe versiert is, om de jeughdelijcke werckingen te verthoonen, die de kracht van de Sonne op d'aerde werckt, opdroogende de overtollige vochtigheden, en de verrottinge wegh nemende.

Dese beeldnisse staet met groote bevalligheyt op de koetse, die in *Ovidii Metamorph* in 't 2 boeck beschreven wort:

*Haer Koets met peerlen is bemaelt,
Wiens As en Roer met goud bestraelt,
Wiens wielen door 't geswaey vergult,
Den dagh heeft helder opgehult:
Van silver; peerl en luchtigh goud,
Zy sulcken licht te saemen stout,
Dat niemant kan dees Koets bespien,
Hoe snel hy magh ten Hemel sien.*

Dese Koetse, gelijk *Boccattius* verhaelt, heeft vier raeders, overmits dieselve in haeren laer-loop, vier veranderingen des tijds veroorsaecken. Zy wort voorts getrocken van vier Paerden, van de welcke het eerste van de Poëten *Pirous* genaemt is, het tweede *Eous*, het derde *Ethon*, het vierde *Phlegon*, en met dese viere is verthoont de hoedaenigheyt en de wegh van den dagh. Derhalven wort *Pirous*, 't welck het eerste Paerd is, root gemaect; om dat in 't begin van den Morgen, de Sonne sich uyt

rooden vertoont, en dat door de dampen die zy van het Aerdrijck treckt. *Eous*, het tweede paerd vertoont sich wit, overmits de Sonne sich verspreyt en de dampen verjaeght hebbende, helder en klaer is. Het derde paerd is *Ethon* en wort vlamroot vertoont, treckende nae den geelen, om dat de Sonne, gaende in den derden Hemel, sich selven alderhelderst en blinckenst vertoont. Het vierde paerd is *Phlegon*, en dat wort met geel gemaelt, maer dat nae 't swarte treckt: om te bewijzen de afwijckinge der Sonne nae der aerde, ter tijd, dat zy ondergaet en 't aerdrijck verduystert.

De Koets of Wagen van Mars.

Mars was van d'Oude voor een wreed Mensch vertoont, schricklijck van aengesicht: en *Staius* wapent hem met een Curas vol vreesselijcke Monsterdieren, met een Helm op 't hoofd, en met een Exter daer boven op: houdende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker arm hout hy met groote stoutmoedigheyd eenen Schild, van breyn en bloed beswaddert, metten deegen

op de syde, staende op een Koets, die van twee wreede Wolven wort voortgetrocken.

Schricklijck en vreeslijck van opsicht is hy, om zijne vyanden te verschrieken, en vrees aen te jaegen. De monsterdieren in sijn Waepenrustinge, drucken uyt, dat by *Mars* zijn de dolligheyt, Godloosheyt en andere diergelijcke gebreecken.

De Exter wort op 't Helmet gestelt, om dat dese vogel *Mars* is toegeheylight, door de sterckheyt van sijnen beck, mette welcke hy sich alleene vertrouwt tegens andere Dieren aen te gaen.

De Spies bediet, het gebiet: overmits alle die geene, die nae de Waepen luysteren, gaerne Meester willen wesen en boven andere heerschen.

Het Schild bediet het gevecht, en 't Rapier de wreedheyd.

Op een Koetse wort hy gestelt, vermits de Oude in 't vechten de Koetsen gebruyckten, waer van *Boccatius* in de afkomst der Goden gedenckt.

De Wolven werden hem gegeven, om dat dese Dieren aen *Mars* geheylight zijn, en om te vertoon en de onversaedelijcke slocklust der geener, die den Krijgh volgen: zijnde nimmermeer versadight, gelijk de Wolven oock doen. En *Homerus* maeckt dat de Koetse van *Mars* getrocken wort van twee paerden, als Dieren, die tot Krijgh bequaem zijn, den welcken *Virgilius* naevolgende, seyt, *dat de Paerden ten oorloge uytgerust, den oorlogh dreygen.*

Cognitione. Kennisse der dingen.

Een Vrouwe die in haer rechter hand een roede of Scepter hout, en in de slincker een boeck: Waer door verstaen wort, dat de kennisse der dingen, door middel van naerstige opmerckinge en lesinge der boecken, 't welck een Heerschappie der ziele is, wort verkregen.

Cognitione. Kennisse.

Een Vrouwe die in een Zeetel sittende, een ontsteecken toortse hout, hebbende een open Boeck by haer, daer op zy, mette voorste vinger van de rechter hand, wijst.

De ontsteecken toortse bediet, dat gelijckerwijs onse lichaemlijcke oogen, het licht noodigh hebben om te sien, alsoo heeft insgelijx ons inwendigh oog, 't welck het verstand is, om de kennisse van de verstandelijcke deelen te vatten, noodigh de uytwendige gereetschappen van de sinnen, en insonderheyt die van 't gesicht, 't welck door de ontsteecken toortse wort te kennen gegeven.

Daerom seght *Aristoteles*, *daer is niet in 't verstand, dat niet eerst geweest is in de sinnen*. Hierom vertoontse het opene boeck: Want door het gesichte en door het hooren lesen, verkrijgen wy de kennisse der dingen.

Metaphysica. Kennisse boven natuyre.

Een Vrouwe met een Hemelsche Globe, en een uyrwerck voor haere voeten, hebbende de oogen verblind, en een kroone op 't hoofd, maeckende met haere rechter hand, soodanige myne, datse daer mede een diepe spieglinge of verwonderinge te kennen geeft, houdende in de slincker hand een Scepter, als wesende Koninginne van alle andere Wetenschappen, die door 't licht der Natuyre, worden verkregen, en verachtende

alle andere dingen, die de Tijd en het verderf zijn onderworpen, betrachtse hooge en treffelijke, en dat alleen door de kracht des verstands, niet passende op de sinnen.

Metaphysica. Boven-natuurlijke kennisse.

Een Vrouwe die onder haer slincker voet een Globe hout, en met de rechter hand leuntse aen haer wange, staende seer bedacht, en met de slincker hand staertse ofse iemand wilde wencken of wat beduyden.

Door de kloote, wort de geheele Wereld verstaen, en alle de verderflijke dingen, diese verwerpt, als verachte saecken om tegens dese werenschap tegelijcken, die sich alleen verheft nae Hemelsche en Godlijke dingen.

Beschrijvinge der vier Elementen. Vier, Locht, Waeter, Aerde.

Koetse of Wagen van Vulcanus, voor het Vier.

Vulcanus is van de Oude genomen voor het Vier, en wort gemeenlijk naeck, lelijck, beroockt, manck, en met een blauw Mutsjen op 't hoofd afgemaelt, houdende in d'eene hand eenen haemer, en met de slincker een tange. Dese beeldnisse sal staen op seker eyland, aen wiens Voeten een groot Vier sal leggen, en daer in velerleye slaghe van wapenen: en dit eyland sal met groote aerdigheyt op een Waegen gestelt zijn, die van twee honden wort voortgetrocken.

Boccatius verhaelt in de afkomst der Goden, dat hier vier van tweederleye slaghe is: het eerste is de hoofdstoffe of het element des Viers, dat wy niet sien, en dit noemen de Poeten dickwils *Iupiter*. Het tweede is het Vier dat van stoffen gemaect wort, waer mede wy ons op der aerde behelpen. En door dit Vier wort *Vulcanus* verstaen. Het eerste wort in de locht ontsteken door de snelle ronde bewegingen der wolcken, en hier door wort de donder verweckt. Het tweede is dat Vier, 't welck wy door hout of turf ontsteken, of 't geene wy verbranden.

Hy wort lelijck gemaect, om dat hy also is geboren, en dat hy van zijnen Vaeder, die men seyde *Iupiter* te zijn, en van sijne Moeder *Iuno*, van boven neer, uyt den Hemel is geworpen, vallende op 't Eyland *Lemnos* aen de Egeesche Zee. En daerom wort het eyland ter sijden gestelt, als waer in hy gevallen zijnde, manck en kreupel bleef. Waer over hy oock, van de Goden in haer bancket seer wierde bespott en belacht, wanneer hy hun opdischte. Gelijck sulx *Homerus* in 't laeste van sijne eerste *Iliade* versiert. Nergens anders om, dan dat de hinckinge een belachlijke onvolmaecktheyt is, in sodanigen Persoon, wanneer die sich beweegt, en eenige besigheden doet: waer van *Zaratinus Castellinus* mijne Vriend, een Edelman in der daed van treffelijk verstant en geleertheyt, een aerdigh gedicht aen *Venus* van den kreupelen herder *Dindymus* heeft gemaect, van desen inhoud:

*Ghy Venus u te seer versint,
Want dits u Mans, noch oock u Kint:
Dits blind, en ghy hebt klaer gesicht,
Zijn Vaeder hinckt en hy vlieght licht.
Maer Dindymus, seer wel ter snee,*

*Gelijckt u mond en ooghjes mee.
Hy slingert met zijn hincke-voet,
Al even als Vulcanus doet,
Verlaet u Kind, want dit is schoon,
En schoonder als u blinde Soon.*

Welcke onvolmaecktheyt door *Vulcanus* wort uitgeleyt, als dat de vlamme van 't Vier, nu hoogh, dan leegh, nae boven vliegt. Of gelijk *Plutarchus* seght, soo wort *Vulcanus* kreupel geheeten, om dat het Vier sonder hout of andere stoffe, niet meer voortganh kan hebben, als een kreupel sonder stock of krucke.

Naeckt en met een licht blauw Mutsjen wort hy gemaelt, om te betoonen, dat het Vier geheel suyver en reyn is. *Eusebius* leyt dit in zijne Euangelische voorbereydingen in 't III boeck klaerder uyt, en seyt dat *Vulcanus* gedeckt was met een blauwe tuylibant, tot een bewijs van de Hemelsche omdrayingen, alwaer het Vier suyver wort bevonden. Maer 't vier, dat uyt den hemel op d'aerde valt, is van kleynder waerde, alsoo 't sonder stoffe niet kan branden: en hierom wort *Vulcanus* of het Vier, kreupel genaemt.

Den hamer en tangh, die hy in beyde handen heeft, bedieden dat het yser door 't Vier wort toebereyt. De honden wordender ter sijden gestelt, om dat de Oude geloofden, dat dese honden, den Tempel van *Vul-*

canus, die in *Mongibello* was, bewaerden, en blaften alleene den Boeven en schelmen aen, jae beetense oock, maer die om hunne Godsdienst aldaer verscheenen, bewesense alle Vriendschap.

Een groot Vier, met verscheyden wapenen, wort ter sijden hem gestelt, tot teycken van overwinninge, als der geener, die van ouds overwinnaers waeren van eenigh oorlog, en die de wapenen van de overwonnen vianden, op eenen hoop plachten te brengen, en als een offer aen *Vulcanus* te verbranden.

Siet de Koets van de *Locht*, *Waeter* en *Aerde* fol. 267 en 268.

De Koets of Wagen van Pluto.

Een naect Man, vreeslijk in 't gesicht, met een krans van Cipressen om 't hoofd, houdende in de hand een kleyne scepter, en een steutel, staende op een waegen met drie raeders, voortgetrocken zijnde van drie vreeselijcke paerden, waer van het eene, gelijk *Boccatius* seyt, geheeten wort *Amatheus*, het tweede *Alastor*; het derde *Novius*. En om dat dit beeld te beeter zy bekend, soo salmen aen zijn voeten *Cerberus* stellen, gelijk dieselve plagh geschildert te werden.

Naect wort hy gemaelt om te bewijzen, dat de zielen der dooden, die in 't rijck van *Pluto* komen, te weeten in de helle, berooft zijn van alle goed en gemack, gelijk oock *Petrarcha* singht.

Schricklijk wort hy gemaelt, om dat de schricklijckheyt wel past den geenen die daer gestelt zijn, om anderen over haere schelmerye en bedreven misdaden te straffen.

Hem wort een *Cipresse krans* gegeven, om dat dese boom *Pluto* is toegewijdt, gelijk *Plinius* seght, en d'Oude maeckten van desen boom kranssen, om dat het een droeve en treurige boom was, want als die eenmael wierde opgenomen, soo wilde zy daer nae niet meer bloeyen.

De kleyne Scepter die hy in de rechter hant hout, bediet dat hy koningh is van de laeste en alderneederste deelen des Werrelts.

De sleutel is het wapen van *Pluto*, want zijn Rijck is op die maniere als gesloten, datter oock niemant kan van weederkeeren, gelijk *Virgilius* in 't VI boeck van zijn *Aeneas* seyt: *Sed revocare gradum &c.*

*Maer uyt dees Hel ten Hemel stijgen,
Kost arbeyt, sweet en moeylijk hijgen,
Doch weynigh zijnt, die Iupiter soo mint.*

De Karre bedied de krullen of kromme wegen, van de geene die daer verlangen om rijck te werden: want *Pluto* is van d'Oude gehouden voor een God der Rijckdommen. De karre loopt op drie raeders om de moeylijckheyt en 't gevaer, dat rontom haer is, en om d'onseeckerheyd van de aenstaende veranderingen uyt te beelden.

Van drie Paerden, als geseyt is, wort het eerste *Amatheus* dat is *duyster* genaemt, om dat daer onder begrepen wort de sotte overlegginge van 't verkrijgen, en dat van die geene die 't weinigh van noode heeft, waer mede de gierige gejaeght en getrocken wort.

Het tweede Paerd heet *Alastor*; 't welck oock *swart* bediedt, aengesien daer door de smerte, vreesse en droefheyd, van die geene bekend wort, die daer overweeght, hoe hy altijd sweeft midden in de perikelen. Het derde Paerd is *Novius* geheeten, 't welck

betykent *Lauw*; waer mede te kennen wort gegeven, dat door de vreese van 't gevaer, de heete brand der begeerlijckheyd menighmael Lauw wort.

De Hond *Cerberus* met zijn drie opgesparde kaecken wort aen zijn sijde gestelt, om dat hy bewaerder is van de helle, wesende van uytnemende wreedheyten en een verslinder van alles, waer van *Seneca* in zijn treurspel van den raesenden *Hercules* gedenckt:

*Hier boven quam noch uyt dit hol,
De felle Helhond driesch en dol,
Die al de zieltjens schricken doet:
Iae 't was een wreed en fel gebroet,
Een dryekop buyten alle maet,
Met bangh geblaf en naer gelaet,
Iae 't stont seer ysljck voor de poort,
Met Slangen om zijn hals geboort:
Daer eene Draeck ter syden lagh,
Wiens balgh gaf schrickelijck gewagh.*

Koets of Wagen van Bacchus.

Een vrolijck en naeckt Jongelingh, die een vel van een Lynx of Losch om den hals draeght, zijnde gekroont met klimops blaederen, houdende in der hand een *Tirsis* of stock die met dese blaederen is omslingert: Dese beeldnisse sal op een koets staen, die

rontom met Wijngaertrancken, vol witte en blauwe Druyven is omwossen, zijnde voortgedrocken van Panthers en Tygers. De Poëten seggen dat *Bacchus* vinder is van den Wijn, en dat hy hier van wort God genoemd.

Iongh wort hy verthoont met een krans van klimop, om dat de klimop hem toegewijt zijnde, altijd groen is: waer door meede de kracht van den wijn verstaen wierde, die door *Bacchus* is uytgebeelt, die nimmer oud wert, want hoe die selve ouder is, soo veel te krachtiger wort dieselve.

Vrolijk is hy geschildert, vermits de wijn des Menschen herte verheught, en dieselve matigh gedroncken zijnde, soo geeftse sterckheyt en doet de krachten aenwassen.

Hy is naeckt, om dat die geene die overstalligh drincken, daer van droncken worden en alles naeckt en bloot openbaeren, watter oock op 't herte leyt: want buyten de behoorlijkheyt te drincken, doet veelen in armoede vervallen, waer door zy dan oock naeckt en bloot staen, of om dat het drincken buyten alle behoorlijkheyt een groote brand veroorsaect.

De *Tirsis* mette klimop omslingert, bediet, dat gelijk dese Plante alles vast hout, waerse slechts kan aengeraecken, dat even alsoo oock de wijn der Menschen gemoederen bint.

De koets bediet de vluchtigheyt der dronckerts, om dat de oertollige dranck, den Mensche dickwijs den wervel en bolworm doet omme lopen, gelijk de raeders van de karre.

Het Vel van den Lynx of losch om den hals, betoont, dar dit dier *Bacchus* is toegeeygent, of om mede te doen verstaen, dat de wijn onmaetelijk gedroncken, stoutmoeheyt aen brengt, en 't gesicht versterckt, gelijk geseyt wort dat de losch snel van gesicht is.

De Tygers die de koetse voort trecken, bedieden de dollicheyt en wreedheyt der dronckerts en vol suypten, want dese dieren verschoonen niemant.

Koets van Aurora of Morgenlicht.

Een Maeghdeken van soodanige schoonheyt, als de Poëten sich benaerstigen om dieselve uyt te drucken: opgesmuckt zijnde met Roosen, goud, purper, en met den dauw, of peerlen, 't welck is soo veel de Verwe en de *carnagione* of uysterlijcke vleesachtigheyt belanght.

Soo veele 't kleed aengaet, is dit te bedencken om dat gelijk dit kleed uyt dryerley dingen bestaet, soo heeft het oock drie onderscheydene verwen, gelijk oock drie naemen, te weten wit, root en geel, en van dese Verwen maectmen haer kleed, totten gordel toe; en wit, licht en als doorschijnende van her gordel af, totte knyen toe, met een opperkleed van scharlaecken of purper, met seekere hacksels en sneeden, als naebootsende den weerstuyt of het doorbreecken van de wolcken. Wanneer *Aurora* root is, soo sal 't kleed van de knyen af totte voeten toe als goud wesen, om te verthoonen, dat wanneer zy geel is, dat dan tot waerschouwinge het kleed dient gesleten, beginnende van de sijde af, om de naeckte beenen te verthoonen: En sal het kleed, als mede het opperkleed, van den wind werden opgeheven, maeckende eenige swiersels en ployen.

De armen moeten naeckt zijn en van roosachtige verwe, stroyende met d'eene hand verscheyden bloemen, want in haer komste, openen sich alle dingen, die door den nacht waeren toegesloten.

Zy heeft Vleugels van verscheyden verwen aen haere schouders, bewijssende daer mede de snellicheyd van haeren loop, want van de Sonne straelen deurboort wesende, soo verdwijntse terstont.

Op 't hoofd heeftse een Roosekrans, en in de slincker hand een ontsteken fackel, die 't morgen licht betekent, 't welck men siet, al eer de Sonne op komt, en als de hemel wit wort. Of zy sent een *Cupido* of Liefdeken 't welck een fackel draeght, voor uyt, en een ander daer nae, die met een ander fackel *Titan* opweckt.

Zy sit in een gulden stoel, op een koets, die van 't Paerd *Pegasus* wort voortgetrocken, om dat *Aurora* een vriendinne is van de Poëten, en van alle konst beminders: ofte van twee Paerden, waer van 't eene witt en blinckende is, en 't ander blickrig root. Het *witte*, gelijk *Boccatius* verhaelt, bediet, wanneer 't morgen root voortkomt, datter dan van den hemel soodanigen klaricheyd verschijnt, die *Aurora* genaemt wort, en het roode

Paerd is het begin van den Morgenstond, die de dampen verdrijft, die van der aerde op gelicht worden, terwijl de Sonne op weg is, want door 't vertrecken van *Aurora* soo wort de Hemel root.

Carro del Giorno Naturale. Koetse van den natuyrlijken dagh, van den E. Danti van Perugia, Bisschop van Alatri.

Een Man staende in een circkel op een Koets, met een ontsteecken fackel in de hand, die van vier Paerden voortgetrocken zijnde, bedieden de vier deelen, van den op en ondergangh, en de twee schemer lichten, ofte de middagh en de middernacht, die oock voor de Sonne loopt.

Carro del Giorno artificiale. Van de konstigen dagh, van dien selven.

Een Man op een koets, die van vier Paerden getrocken wort, door de boven geseyde reeden, met een fackel in der hand, om 't licht dat hy aenbrenght, zijnde geleyt van *Aurora* of de Morgenstond.

Carro dell' Anno. Van 't Iaer, van dien selven.

Een Man op een koets, met vier witte Paerden daer voor, die geleyt worden van de Vier tijden des Iaers.

De Koetse van Ceres.

Boccatius in 't VIII boeck van zijne beschrijvinge van de af komst der Goden, stelt *Ceres* een Vrouwe die op een Koetse sit, en die van twee vreesselijcke draecken wort voortgetrocken, hebbende op 't hoofd een krans van koorenayren, gelijk *Ovidius* seght. Zy hout in de rechter hand een bossel met Maenekoppen, en in de slincker een ontsteken fackel.

Dese boven gestelde dieren worden haer toegevoeght, om de kromme voorens en groeven, die de Ossen maecken, terwijl men het land ploeght, waer door *Ceres* wort verstaen; ofte om uyt te drucken, de verjaeghde Slange van *Eurilicus* uyt het eyland *Salimina*, die behouden wierde in den Tempel van *Ceres*, al waer zy altijd gestaen heeft, als een van haere Dienaeressen of Dienstmaeghden.

De Krans van koren ayren bediet, dat *Ceres* een milde en overvloedige voortteelster van het land is, en door de Maenekoppen wort haere vruchtbaerheyt verstaen.

Door den ontsteken fackel, geloof ick, datmen moet verstaen den Somer-tijd, wanneer de Sonne straelen meest steecken, en die 't kooren doen rijpen, als mede wanneer de tacken verbrant en het stroo op 't veld verdrooght: daer in 't tegendeel de dampen, die op 't vlacke aerdrijck zijn, om hooge stijgen, en door soodanige werckinge wort het kooren groff en geeft groote overvloet uyt.

De Koetse van Oceanus of de Zee.

Een oud Man van statigh opsicht, van verwe als het Zeewaeter, met een lange baerd en hoofdhayren vol Mos of Wier, dat in Zee drijft, daer schelpjens of ander zeegewas onder loopt: staende op een karre op de maniere als een klippe, met alle zeegroente of ruyghte dat op de klippen wast. En gelijk *Boccatius* verhaelt, wordt hy van twee groote Walvisschen voortgetrocken, hebbende inde handen eenen ouden zeeman.

Out en eerwaerdigh van opsicht wort hy gemaect, om dat *Boccatius* seyt dat *Oceanus* de Vader is van alle Goden, en van alle dingen. En *Homerus* in zijne *Iliade*, alwaer hy *Iuno* in voert, segt, dat *Oceanus* is de voortteelder van alle Goden.

De Koetse betoont, hoe *Oceanus* of de Zee rontom de werreld gaet, de rondicheyt daer van wort door 't rad van een wagen verstaen, voortgetrocken zijnde van Walvisschen, om dat dese Dieren de geheele Zee doorloopen, gelijk het zeewater het geheele aerdrijck omvanght.

Hy hout den ouden Zeeman, om te vertoonen, dat de *Oceanus* geleyt van de Wallevisschen door de groote zee, oock rijk is van veele zeepaerden en een groote hoop Nimphen, die d'een en d'ander te kennen geven, de groote eygenschappen en verscheydene toevallen der wateren die dikwils gebeuren

De Koetse van de Liefde, alsse Petrarcha afmaelt.

*'t KLeyn Boeffen sat dus braef geciert,
Wiens Koets met vlammen was doorswiert,*

*Waer voor vier witte kleppers gingen:
Hy had zijn kooker op zijn zy,
En met zijn pijl en boogh kost hy,
Schild, Helm en alle stael doordringen.
Twee vleugels voerd' hy op zijn rugh,
Van duysent verwen: Naeckt en vlugh,
Ontstack hy 't hert van alle dingen.*

De Koetse van de Kuysheyd, uyt Petrarcha.

Een schoone Vrouwe in 't wit gekleet, voortgetrocken zijnde van twee Eenhorens, houdende in haer rechter hand een Palmtack, en met de slincker een schild van Cristal, al waer in 't midden een pijlaer van *Iaspis* staet, en voor haere voeten leyt een *Cupido* gebonden, mette hand op den rugge, en mette boogh en pijlen in stucken gebroocken.

Men soude noch veele op dese stoffe kunnen by brengen, maer om dat het soo een beroemt Man is, moet hy sonder eenige andere verklaringe oock plaetse hebben.

Koetse van de Dood, uyt Petrarcha.

De *Dood* wort gestelt op eenen Waegen, die van twee swarte Ossen wort voortgetrocken, met een Seyssen, daer men 't kooren mede maeyt, in der hand, waer op verscheyden persoonen dood leggen, als Paussen, Keysers, Koningen, Cardinalen, Princen, en Heeren, &c. oock slechte persoonen, gelijk *Horatius* singht:

*De Dood klopt onversaeght aen 't Hof,
En roept Monarch: ghy moeder of,
Dees wegh voor yder is gemeen,
De Prins moet met den Beedlaer heen.*

Statius singht in sijne *Thebaide*:

*Door duysent wegen pranght de Dood,
En brengh ons in een droeve nood:
Door krijgh, door honger, pest en brand,
Soo helpt zy menigh mensch van kant.*

De Koetse van F a m a of 't Geruchte, uyt Petrarcha.

De *F A M A* op de maniere, als wy dieselve op zijne plaets hebben gestelt, staende op een Koets, die van twee Elephanten wort voortgetrocken. En alsoo wy dit elders hebben verklaert, sal 't onnoodigh zijn, dit te herhaelen.

Koetse van de Tijd, uyt Petrarcha.

Een oud Man met twee groote vleugels aen de schouderen, leunende op twee kruyskens, houdende op 't hoofd een Sandlooper, staende op een Koets, die van twee snelle Herten wort voortgetrocken.

Koetse van de Godheyt, uyt Petrarcha.

De Vaeder, Soon, en boven dieselve, de H. Geest, voortgetrocken zijnde van de vier Euangelisten.

Riso. Lach.

Een schoon Ionghman met veelderleye verwen gekleet, staende in 't midden van een bloemrijcke en groene weyde, hebbende op 't hoofd een krans van Roosen, die er beginnen open te gaen.

De Lach is een kind van de vrolijkheyt en een verspreyng van snelle geesten, die in 't middelrif beweeght worden, uyt oorsaecke van de verwonderinge, die de middelste sinnen daer uyt ontfangen.

De Lach wort Iongh geschildert, om dat de teere en jonge Ieughd, meest tot lacchen is genegen, 't welck ten meestendeel van de vrolijkheyt heerkomt. Daerom wort hy Iongh en schoon geschildert.

De Velden worden geseydt te lacchen, wanneer zy groen werden, en de bloemen, wanneer die sich openen: en daerom passen zy beyde op dit beeld.

Riso. Lach.

Een Ionghsken in 't groen gekleet, met een Bonnetjen op 't hoofd, dat met allerhande veeren geciert is, die daer lichtigheyt en ongestaedigheyt bedieden, waer uyt de onmaetige lach plagh voort te komen, nae de spreucke der wijzen: *Risus abundat in ore stultorum*. Dat is: *De Mond der Sotten is vol Lach*.

Riso. Lach.

Een vrolijke en schoone jonge Vrouwe, houdende in d'eene hand een Maske met een omgedraeyt en lelijk backhuys, want de lelijkheyt en onbetaemlijkheyt is sonder eere of achtbaerheyt, gelijk *Aristoteles* over den lach, seyt, en daer by sal dese spreu-

ke staen: *Amara risu tempera*. De bittere dingen suldy met lacchen maetigen.

Insidie. Listige laegen, hinderlist.

Een gewapende Vrouwe, die een Vos op haeren Helm heeft, rontom met een dicke nevel beset, houdende een bloote Pogniaert in de rechter hand, en in de slincker drie pijlen: op de aerde sal een Slange leggen, wiens hoofd, tusschen de groene kruyden, een weynigh uytsteeckt.

Listige aenslaegen, zijn verborgen handelingen, die toegeleyt zijn om zijn evennaeste te beschaedigen, en daerom is zy gewapent, om dat zy al gereet staet metten Pogniaert en Pijlen te quetien, soo wel die daer na by, als die daer verre af zijn.

Zy heeft een Vos op haeren Helm, om dat haere voornaemste gedachten tot loosheyd strecken.

De dicke nevel, is de stilligheyt en verborgen gangh, die den wegh totte listige aenslagen seecker maect.

De Slange gelijckt de listige, nae 't gemeen spreekwoord, *latet anguis in herba*, dat is, *daer schuylt een boeffen onder*, 't welck van de uytleggers op de listige gepast wort.

Insidie. Listige laegen.

Een gewapende Vrouwe, die aen haer slincker arm een schild hout, en met haer rechter hand een net, 't welck van d'Oude voor een teycken van een listige aenslagh genomen wort.

Wanneer *Pittacus*, zijnde eene van de seven Wijsen van Griecken, met *Phrino* in 't gevecht soude treden, die een Man was van groote dapperheyt, wesende Capiteyn van de Atheniensen, soo droegh *Pittacus* een net onder zijn Schild, en als hy zijn open sagh, wierp hy 't *Phrino* over zijn hoofd, en heeft hem alsoo overwonnen.

Geographia of Land-beschrijvinge.

Een oude Vrouwe die met aerd-verwe gekleet is, en die by haere voeten een aerdsche Globe heeft, houdende in de rechter hand een Passer, waer mede zy de Globe wil afmeeten, en in de slincker houdse een Geometrisch quadrant.

Geographia is een konst, die gebruyckt wort om de Landen te beschrijven en te onderscheyden, gelijk daer zijn, Provintien, Steden, Havens, Ze'en, Eylanden, Bergen, Meyren, Vloeden &c.

Oud wort zy gemaelt, om haer oudheyt te bewijzen, want in 't eerste werck dat de Almachtige Schepper dede, deelde hy het *Chaos* of de woeste romp, en scheyde de vier hoofdstoffen, als Vier, Locht, Aerd, en Waeter, &c. en tot teycken daer van, hebben wy de aerdsche Globe gestelt, en haer oock, nae het aerdrijck gekleet, want *Gea*, bediet in 't Griex de *Aerde*, en *Grapho*, bediet schrijven, 't welck door de maete en passer uytgedrukt zijnde, hier in al haere werckinge bestaet. Alsoo dat *Geographia* alleene is, een beschrijvinge van het geschapene Aerdrijck, Zee, Water en Locht, 't welck totte woonplaets der Creaturen geschapen is.

Zy hout in de slincker hand een Geometrisch quadrant, want daer door komtmen tot waerachtige kennisse van de langhte, wijde, hooghte, en diepte te nemen, &c. en druckt door haer gebruyck tegelijck uyt al 't geene de *Geographie* in sich bevat.

Agricoltura. Landbouwerie.

Een Vrouwe met een kleed van verscheyden planten gevlochten, met een schoone krans van koorenayren en ander graen, met Pompoenen en Druyven, draegende een spaede seer aerdigh op de schouderen, hebbende in d'ander hand een snoeymes, en op der aerde sal een ploegh-yser leggen.

Landbouwerie is een konst de aerde te bouwen, te saeyen en allerhande slagh van boomen en kruyden te planten en te heegen, lettende op den tijd, plaets en andere dingen. 't Kleed van allerleye planten geweven, en een Krans van koorenayren op 't hoofd, zijn altesaemen rijckdommen van de Landbouwerie.

*Geluckigh was dees leughd daer aen,
Wiens heyl bestont in boom of graen,*

seyt de Poeet *Propertius*.

De Spaede wort haer over de schouderen gegeven, en het Snoeymes in de hand, en de Ploegh aen d'ander syde, om dat dit wercktuygen zijn, noodigh tot de Landbouwerie.

Agricoltura.

Een Vrouwe in 't geel gekleet, met een krans op 't hoofd van koorenayren, houdende een Seyssen in de rechter hand, in d'ander een Overvloets horen vol vruchten, bloemen en blaeders.

De geele verwe van 't kleet wort genomen voor de gelijknisse van 't rijpe koren, als wanneer de Landbouwer besigh is, om de belooninge van zijnen arbeyt t'saemen te vergaederen. Waer over *Ceres* van de oude Poëten wort geel geheeten.

Landbouws-oefning, nae de Medaglie van Gordianus.

Een staende Vrouwe, met bloote open armen, vertoonende twee Dieren diewelcke voor haere voeten staen, te weten, van d'eene syde een Stier, van d'ander syde een Leeuw.

De *Leeuw* bediet de Aerde, want de Oude versierden, dat de karre van de Goddinne *Cibele* voortgetrocken wierde van twee Leeuwen, en daer door verstonden zy de Landbouwerie. De *Stier* vertoont den arbeydt van 't Aerdrijck te ploegen, en de aerde waer uyt ons de nuttigheyt van 't kooren komt, dat met vlijtigheyt is ingesaemelt.

Agricoltura. Landbouw.

Een Vrouw in 't groen gekleet met een krans van kooren-ayren om 't hoofd, houdende in de slincker hand een circkel mette twaelf hemels teyckenen, omarmende mette rechter hand een boomken, 't welck bloeyt, siende daer op dat het selve vast staet. Ter syden haer leyt een ploegh.

Het groene kleet bediet de Hope, sonder dewelcke niemant soude gevonden werden, die immermeer de sloverye van den arbeyd en 't land te bouwen, soude willen by der hand nemen.

De krans met kooren-ayren, wort voor het voornaemste wit van dese konst genomen, 't welck is, om het graen te vermenighvuldigen, dat noodigh is, om den Mensche by 't leven te onderhouden.

Het omarmen van 't bloeyende boomken, datse sterck aensiet, bediet de Liefde van den Ackerbouw ontrent de boomen, diewelcke zijn als haere Dochters, waer van zy de rijpe vruchten verwacht, die de bloeysels haer beloven.

De twaelf Hemels teyckenen zijn de veranderingen en de saysoenen van 't Iaer: waer nae de Landbouwerij wort aengemerckt. De Ploegh wort, als een voornaemste Instrument, by dese konst gevoeght.

Longanimita. Langhmoedigheyt.

Een bedaegde Vrouwe, sittende op eenen steen, met de oogen ten Hemel opgeslagen, en de armen van een, hebbende de handen verheven.

De Langhmoedigheyt is van den Apostel *Paulus*, den Galaten onder de twaelf vruchten van den H. Geest, aengepresen: en *D. Thomas* seyt, datse een Deughd is, waer door een Mensch vermagh te komen tot alle dingen, hoe swaer dieselve oock mogen zijn, alwaert schoon dat het oock lange soude mogen vertoeven. En *Anselmus* uytleggende de plaetse Galat. 5 seyt, Langmoedigheyt is een langhsaemheyt van 't gemoed, 't welck de

tegenstrijdige dingen geduldelyk verdraegt, van langer hand de eeuwige belooninge verwachtende. En 't schijnt wel of zy dieselve deughd is, als de Geduldigheyt. Niettemin soo isse verscheyden, nae 't seggen van dese schrijvers. *Dion. Certosinus* seght, de Langhmoedigheyt is met de hope vergeselschapt, diewelcke doet, dat wy ten eynde toe de goederen, die ons, van God onsen Heere, belooft zijn, verwachten; en daerom schijnt het dat dese Deughd, meer op de hope en op het goed siet, als de vreesse, stoutigheyt of swaermoedigheyt doet. Maer de lijdsaemheyt verdraeght het quaede, de versmaedinge, en de tegenwoordige quellingen totten eynde toe. Doch alsoo het niet genoegh is, alleene het tegenwoordigh verdragen, soo moetse te vreden zijn, in alles, en soo lange tijd als het den Heere believen sal. Daerom isse oock bedaeght gemaect, sittende op eenen steen.

Zy wort gemaelt datse de oogen ten Hemel staet, waer mede zy sich toepast 't geene *David* seght, God is langhmoedigh en van grooter barmhertigheyt, ten eynde zy de eeuwige goederen, die van God belooft zijn, magh verkrijgen.

Mette handen wortse verheven gestelt, om de hope die haer vergeselschapt: want het schijnt, dat zy die in korter tijd op dese Werrelt sal verwachten.

Tardita. Langhsaemheyt.

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet, hebbende een breed weesen en voorhoofd, rijdende op eene groote Schildpadde, die zy met een toom bestiert, en sal gekroont zijn met Iujuben, een boom die haer vrucht seer langsaem voortbrenght.

Biasiono Vitioso. Laster die schandigh is.

Een oud mager en bleeck Man metten mond open, nae de aerde gebogen, daer hy met een stock op staet, die hy in de hand heeft. Aldus beelden de Oude *Momus* af, den God der lasteringe en berispinge, wesende zijn kleed vol oogen en ooren.

Oud wort hy gemaelt, want het is den Ouden eygen, om altijd andere luyden dingen te lasteren, of om datse haere wijsheyd kennen, die zy, door eervaertheyt van veele laeren, hebben geleert, of om de voorgaende Ouder of tijd te prijsen, of om een toom te geven aen de jeughdelijcke ongebondenheyt.

Hy wort oock oud gemaect, om dat d'Ouderdom de Winter gelijk is, die de tijden berooft van alle gelegentheyt van playsier en aengenaemheyt.

Hy is dor en bleeck, om dat hy, die daer lastert, dickwijls daer toe vervalt, en dat door de Nijdigheyt, die by nae, altijd de lastringe opwroet.

Hy staet met den mond open, wesende 't kleed, als geseyt is, met tongen, oogen en ooren: Want de Lastringe is altijd vaerdigh om te hooren en te sien, en eens anders lof, van wat persoon het oock magh wesen, te lastren en te verminderen.

Hy siet nae der aerde, om dat het ooghwit van den Lasteraer, niet anders als veracht kan wesen, leunende ten meestendeele op den dorren stock van de quaedspreckentheyt.

Calumnia. Lasteringe, Achterklap.

Een sittende Vrouwe, vervaerlijck van gesicht, stekende haer venijnige tonge verre uyt den mond, die als een adder gesplijt is. Arm en slecht van kleederen isse, die

gescheurt en gebroken zijn, van roestige verwe, diergelijcke heeftse mede om haer hoofd getogen, daer zy 't aengesicht mede beschaduw: om haer bloote hals heeft zy een bast in plaets van een perlsnoer, aen hare ooren heeftse twee heeckels hangen, en in haer rechter hand een dagge, en in haer slincker een Schalmeye met een Muys.

De Lasteringe van *Apelles* vindy in 't lange by *C.V. Mander* beschreven.

Calumnia of *Lasteringh*, *Achterklap*.

Een Vrouwe die een verstoort gesicht vertoont, houdende in haer slincker hand een ontsteeken fackel, en met haer rechter hand vatse een naeck kindeken by de hayren, datse bind: welck kindeken de handen staet ten Hemel, en aen d'ander syde staet een Basilisc.

Met een verstoort gezicht wortse geschildert, want zy komt voort uyt toorn en wraeckgierigheyt.

De brandende fackel verthoont, dat de lasteringe een bequaem wercktuigh is om het Vier van tweedracht, tot onderganck van Landen en Koninghrijcken, t'ontsteken.

Dat zy het naeckte kindeken by de hayren te rugge treckt, 't welck de handen ten Hemel heft, daer mede geeftse te verstaen, datse niet anders doet, als de eere van de onnoosele te verscheuren. Datse ter syden haer een *Basiliscus* heeft, daer van geeft *Pierius* reeden, om dat de Egyptische Priesters, dit dier de lasteringe toevoeghden, want gelijk de *Basilisc*, sonder te bijten, den Mensche van verre, alleen door 't gesichte schaedelijck is, alsoo is oock de Lasteraer of Achterklapper, die den Princen heimelijck in de ooren luysteren, en brengen, die geene, die zy willen beswaeren, listelijck, in 't verdriet, die oock daer door schaed, verderf, pijnige, en dickwijls den dood verkrijgen, sonder datse daer uyt konnen werden geholpen: onbewust zijnde van al dese bedriegerie, die al in haer afwesen geschiet: gelijkmen oock 't selve in veele hoven siet gebeuren; waer over *Herodotus* sprekende van de lasteringe, aldus seyt, *de Achterklapper doet den beschuldigten ongelijck, dewijl hy hem in zijn awesen beschuldicht.*

Otio. Leedigheyt.

Een oud Man in 't geel gekleed met een Momaensicht, hebbende dwars over de schouderen een blauwe band, met een Phasant op den helm, in de rechter hand een geele Fackel, die uytgeblust is, en in de slincker een Ovael in een gulden veld, waer in een Ratte is gemaelt, met het opschrift, *inquieta voluptas, of ongeruste wellust.*

Otio. Leedigheyt.

Een vet en swaerlijgh Man, sittende, met een schild gedekt, dat vol flitsen en Pijlen steeckt, die van alle sijden daer op geschoten zijn, als of de Leedigheyt een schild was van alle schande en sonde. Vett wort hy gemaelt, om reeden alreede geseyt, en aldus maeltse *Ariosto* af:

*In dese Herbergh leyt de duystre slaep en ronckt,
En pampsack van ter sy, die luy en leedigh lonckt.*

Het schild vol pijlen verthoont, dat een Leedigh Mensch alle ellenden op hem laet komen. Ten eersten om dat hy gedenckt dat hy sal worden verlicht door de Leedigheyt en door tijdverquistinge, doch weynigh op 't einde dat hy noch heeft te leven, 't zy dat hy het met lof of met laster, met eere of met schande, met schade of met voordeel overbrenght. En overmits zijn quaed ingekanckert is, soo is 't niet van noode dat selve te genesen met aderlaten of met koppen, maer hy heeft genoeg, dat het allenskens, allenskens, tot zijne groote schande verteere en vergaet, tot verdriet van de Vrienden, en lasteringe van zijn selve en van zijn huysgesin. *Otia dant vitia.* Leedigheyt is des Duyvels oorkussen.

Otio.

Een qualijck gekleet Ionghman, die mettet hoofd geboogen en ontdeckt, beyde handen in zijnen boesem hout.

Otio. Leedigheid.

Een Vett Iongelingh, sittende in een duystere plaetse, die mette slincker elleboge op een Varcken leunt, dat ter sijden hem op der aerde leyt uytgestreckt, krabbende mette selve hand zijnen kop, wesende seer slaeperigh.

Iong wort hy geschildert, als die gene die 't ongemack des ouderdoms noch niet heeft geproest. Vet is hy, om dat hem noch de bekommring en sorge, door altegroote besigheid, niet in 't hoofd maelt, en dat het verstant door de verspreydinge van 't bloed door de leeden, geen hinder geschiet. Hy sitt in een duystere plaets, om dat een leedigh Mensch niet bequaem is, om eerlijcke en heerlijcke wercken uyt te voeren. Waer door het geschiet dat hy zijn leven veracht, en als in 't duyster, doorbrenght. Hy leunt op een Vercken, om dat een leedigh Mensch, by den ommegangh van andere Menschen, door zijn vadsicheyt en traegheyd, een Vercken gelijkct.

't Is het gevoelen van *Aristoteles*, dat dit dier, uyt zijn gesicht-kenninge, het alderbotste is van allen. Desgelijx is de Leedige meede, als die gantsch geen treck heeft tot eenige prijslijcke oefningen: En gelijk dit

beest, oock anders niet denckt als met schocken en swelgen zijn lust en geylheyte versadigen, alsoo geeft de Mensch, die van de Leedigheyte beseten wort, sich selve aen de wellusten en zijne eygene begeerlijckheden over, met verlies en schaede van zijn eygen eere.

Hy krabt den kop, als eene die qualijck raed weet, hebbende geen wijsheyde geleert, spillende zijnen meesten tijd in 't peinsen en overleggen, sulx, soo hy iet goeds bedenckt, soo is 't doch onnut en komt niet voor den dagh, maer soo 't iet quaeds is, soo is 't zijn eygen eere en goede naeme schaedelijck.

Otio. Leedigheyte.

Een Vet en Lijvigh Ionghman, leggende op der aerde, hebbende tot sijn kleet een Verckens huyde, en voor hem leyt een verroest ploeghyser.

Boven is van de Vettigheyde, en van 't Vercken gesproken, alleen willen wy seggen dat de eygen beteykenisse van de Leedigheyde, is als een verroest ploeghyser: gelijk daer en tegen een suyver en net ploeghyser een teyken is van werckinge en besicheyt: want dit is onse voornaemste werck om die dingen te doen, die 't leven aengaen. En gelijk het ploeghyser verroest wort, door 't niet besigen, even alsoo wort oock een Mensch, die daer slof is in 't doen wat eerlijck is, want hy volghet 't geene oneerlijck en schandigh is, sich over gevende tot een roof van de leedigheyde, jae tot alle laster en schande: makende alsoo dat hy God en den Menschen een walge zy. En dese leedicheyte is niet anders als een traegheyte des verstands, die de sinnen niet stiert, nae den wegh om deughdlijck te leven, waer in zy oock als versopen zijn, en 't geene noch ergher is, soo drijftse dienoch van den rechten wegh af: waer over *S. Gregorius* seyt, *de leedigheyte is een graf van een levend Mensche*, en de Schrift seyt, *dat de leedigheyte al het quaede de Werreld heeft geleert*.

De leedigheyte wort hier in dese plaetse niet genomen voor de spieglinge of *Contemplatie*, gelijk *Scipio* de groote, die al schersende heeft genomen, seggende van sich selve, *dat hy dan alderminst leedigh was, wanneer hy leedigh was*. Willende te kennen geven, hoe hy minder werck hadde, dat hy dan te meerder besigheyte hadde in de spieglinge. En van dese leedigheyte verblijden sich alleene die geene, die door de lesinge van veele boecken, en om hooge en eedele dingen te verstaen, sich hier in alleen onderhouden, sonder van andere saecken veel werck te maecken, als van de tonge en de penne: en dat totte Godvruchtigheyde, Godsdienst, Godlijcke yver en totte gemeenschap der Menschen, en in 't kort, tot al het geene wat goed en heylsaem onder dese ellendigheden, en dit sterflijcke leven magh werden genaemt.

Docilita. Leersaemheyte.

Een Iongh Maegdeken, in 't wit slechtlijck gekleet, staende met beyde armen oopen, als of zy iet wilde omarmen, dat haer van vooren getoont wert, sich met een eerbiedigh bewijs, daer nae buygende, hebbende een spiegel voor de borst, in plaets van eedele gesteenten.

Het hoofd hulsel sal schoon en heerlijck geciert wesen, waer op seer aerdig een Peroquijn, zijnde een kleine slagh van Papegajen, sal gemaect wesen of een Exter, onder de Voeten salse een Vercken hebben.

De Leersaemheydt is niet anders als een snellicheydt des verstands en een vaerdige kennisse van voorgestelde dingen. *Aristoteles* wil datse is een gauwicheydt en vaerdigheydt van de overweginge, zijnde van hem genaemt naersticheyt, gauwicheydt en scherpsinnicheyt des verstands: welck verstand, gelijk *Galenus* seyt, wort veroorsaect, om dat de herssenen teer en dun zijn, gelijk de bottigheydt komt van de dicke herssenen: en voor soo veel de Leersaemheydt een Maeghdeken wort geschildert, geschiet, om dat de Jeughd saerte en teedere herssenen heeft, en dat uyt oorsake van haere vochticheyt: en daerom seght *Argenterius*, *de kinderen zijn vaerdigh en licht om te leeren, maer de Oude seer swaer en onbequaem*. En dit geschiet ook mette Planten, hoe jonger die selve zijn, hoe beter die zijn te buygen, en tot soodanigen rechticheyt te brengen, als men begeert: Anders wort zy oock jongh gemaect, om dat in de jeughd de geesten veel vaerdiger en wackerder zijn, als opgetrocken zijnde van 't dunste en 't heetste bloed; gelijk mede de jeughd be-

quaemer is, totte noodige oeffeningen, van dingen die zy leert. Waer over dieselve *Argenterius* de oorsaecken van de Leersaemheydt stelt, seggende, d'eerste is de vochtigheydt en sachtigheydt van de herssenen, gelijk geseyt is: de tweede oorsaecke is, het gebouw en maekinghe desselven. Waer over *Galenus* seyt, *zy zijn in 't verstand gequetst, diewelcke of te grooten of te kleynen hoofd hebben*. De derde reden is, de humeuren en de geesten: 't welck van *Aristoteles* mede is bevestight, seggende, *die Dieren zijn eedelst van verstand, diewelcke een suyver en dun bloed hebben*. De vierde reed en is de oefninghe, want hy seyt dat het gebruyck de alderbeste Leermeeester is, om te leeren en te onderwijsen, 't welck *Hippocrates, Galenus* en *Plato* wijtloopigh verhaelen.

Het slechte en witte kleed met het bewijs van sich te vernederen en buygen voor een ander, druckt uyt, dat de Leersaemheydt lichtelijck aenneemt wat stoffe of konst het zy, 't zy geleertheydt of handwerck.

Zy hout de armen open, om alles te omvatten, om uyt te drucken, de vaerdigheydt, niet alleen van te ontfangen, al 't geene haer van 't verstand wort voorgesteld, maer oock van alles wat haer slechts wort verthoont. De Spiegel draeghtse voor de borst, om dat, gelijk de Spiegel alle gedaenten aenneemt die haer worden verthoont, alsoo neemt de leerlinghe de beelden van alle dingen aen. Waer over *Argenterius* seyt: *De herssenen nement niet anders aen, als het ooghe de verwen, en de Spiegel de gedaenten*.

De schoone vercieringe op 't hoofd, bediet de schoonheydt van 't verstand en de kracht van de memorie, want nae *Quintiliani* seggen, zijn de teyckens, van de Leersaeme, twee, te weten de memorie of geheugnisse, en de naevolginge; maer de memorie, heeft twee Deughden, te weten om lichtlijck te vatten en vastelijck te bewaeren. Van 't eerste seyt *Aristoteles*, *die sacht van vlees zijn, zijn bequaemst om te begrijpen*, en van 't tweede seyt hy, *die zijn seer verstandigh diewelcke de herssenen van dicke gedeelten hebben, en van koude en drooge temperatuyre of gemaetigtheydt*. Tot welckers bevestinge *Avicenna* seyt, *ten eersten heeft de aentreckende kracht vochtigheydt van noode, maer de behoudende kracht, drooghte*.

Op 't hoofd houdse seer aerdig een Peroquet of Papegaeytjen, om dat dese Vogelen seer leersaem zijn, om de spraecke te leeren, en de Menschlijcke stemme nae te bootsen: waer van *M. della Casa* aldus singht:

*De bonte Papegaey geciert met vreemde veeren,
Die kan als vreemdeling, ons Moeders taele leeren.*

Van den Exter seyt *Plinius*, datse veel eerder spreekken, vermaeck hebbende in de woorden, diese leeren, en zy oefnen sich naerstelijck om de Menschlijcke spraecke uyt te drucken. En dat dese naebootinghe noodigh is aen de Leersaemheydt, seyt *Quintilianus*.

Zy hout een Swijn of Varcken onder de voeten, om datse de bottigheydt veracht en met voeten treet. Waer over *Pierius* seyt, dat de Oude hebben gewilt, dat het Varcken een beeld soude zijn van de bottigheydt: gelijk oock by de Gesicht-kenners het voorhoofd van een Vercken, te weten kort en steylhayrigh, een klaer teycken is van de onleersaemheydt en grovigheydt des verstands. Wesende dit Dier het botste en plompste van alle andere, en gantsch onleersaem.

Dottrina. Leeringe.

Een bedaeghde Vrouwe in Violet of Purper root gekleet, sittende, met opgeslagen

armen, als ofse iemant wilde omhelsen, houdende in de rechter hand een Scepter, waer dat boven op een Sonne staet. Hebbende in haere schoot een opgeslagen boeck; en men siet, uyt den klaeren hemel, groote menichte van dauw druppelen neder vallen.

't Bedaeghd ouder vertoont, dat de leeringe lange tijd behoeft eer zy kan gevatt worden.

't Purper rootbediet deftigheyt, 't welcke een cieraet is van de leeringe.

't Opene boeck en de opgeslagen Armen drucken uyt dat de leeringe, uyt haer selve, seer mild is.

De Scepter mette Son, daer boven, is een kenteycken van heerschappie, die de leeringe heeft over de verschrickinge van den Nacht der onwetenheyt.

Het nederdaelen der dauws druppelen uyt den hemel, vertoont door 't aensien der Egyptenaeren, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Leeringe, want gelijk de dauw de jonge planten murw maect en de oude hart, also maect oock de leeringe, de buyghsaeme verstanden, doch met haer eygen wille, van haer selve vast en rijk, maer die uyer natuyre plomperts zijn, laetse verloren gaen.

Dottrina. Leeringe.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, die in de slincker hand een slonckrende vlam een weinigh om leegh hout, sulx dat een naeck kindeken, daer by een kaerse ontsteekt. En wijst dese Vrouwe aen't kindeken een rechte wegh, in 't midden van een groote duysternisse.

Het gulde kleed gelijckt de suyverheyt van de Leeringe, waer in de naeckte waerheyt gesocht wort, vertoonende te gelijk haere waerdicheyt.

De vlamme die zy om leegh in de hand heeft, alwaer een jongskens een kaerse by ontsteekt, is het licht der Wijsheyt, dat het swacke verstand wort mede gedeelt, of dat niet bequaem genoeg is, als noch zijnde ingewickelt in slechte en kindsche dingen, die noch al te laegh en veracht zijn.

Zy wijst het kindeken den rechten wegh der waerheyt, aen 't selve waerschouwende voor de steylte der dolingen, dieder is in de dicke duysternisse van de gemeene onwetenheyt des Volcx: onder de welke dese alleen geluckigh is, die soo veele kan sien als genoegh is, om al wandelende niet te struyckelen. En met reeden wort de Leeringe by de Vlamme vergeleken, want zy wijst de Ziele den weg, en maectse oock levendigh, en verliest oock van haer licht niet, om een ander zijn kaerse te ontsteken.

Grammatica. Letterkonst.

Een Vrouwe die een brief in de rechter hand hout, alwaer in Latijnsche letteren geschreven is, *Vox literata & articulata debito modo pronuntiata*, hebbende in de slincker hand een roede, loopende uyt haere borst veel melx.

De spreuck, als boven, verklaert en bepaelt het wesen van de Letterkonst: En de Roede bewijst, dat als men in 't begin de kinderen leert, moetmen dickwijls de roede gebruycken, die haer totte onderwijnsinge schickt en bequaem maect.

De melck die uyte borsten vloeyt, bediet dat de soeticheyd van de Wetenschap uyte borst komt, en uyt de ingewanden van de Grammatica of Letterkonst.

Grammatica. Letterkonst.

Een Vrouwe die in haer rechter hand een vyle hout, en in de slincker een Vatt, waer uyt zy waeter giet op een teeder spruytjen.

Grammatica is de eerste van de vrye konsten, en wort genaemt een regel en reeden, van datmen sal klaer uyte borst spreecken.

De vyle vertoont, dat de *Grammatica* het verstand opweckt en scharp maeckt. En het waetervatt is een kenteyken, datmen de plantjes van de jonge verstanden, die ter wereld komen, door de *Grammatica* doet opwassen, om datse te zijnder tijd vruchten van leeringe en wetenschap souden voortbrengen, even gelijk als het waeter de planten doet wassen.

Guida sicura de veri honor. Vaste Leyster van de waere Eere.

Een Vrouwe op die selfde maniere gemaelt, als wy de deughd op haere plaetse

hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer op geschildert waeren twee Tempels: d'eene van *Marcellus*, van de *Eere*, en d'ander van de *Deughd*, sittende dese Vrouwe op een Eyke: mette rechter hand om hoog, wijstse op eenige krijkskranssen, met scepters en Keyserlijcke wapenen, hoeden, mijters, en andere waerdigheeden van eere, die aen de tacken van dien boom hangen: alwaer een letter-rol met dit opschrift gestelt is *Hinc omnia*, dat is, *hier van daen komt alles*. En boven haer hoofd is een ander opschrift, daer in staet, *Me duce*, dat is, *door mijn geleyt*. 't Welck alles vertoont, dat van *Iupiter*, den gever aller gunsten, wien oock dese boom was toegewijd, of om wel te seggen, van God selve, alle dese eere en Werreltsche waerdigheyt, den Mensche, door het vast geleyde der *Deughd*, wierde toegevoegt; 't welck de beyde Tempels oock te kennen gaven. Want de Tempel die de *Eere* was toegewijt, die hadde anders geen ingangh, als door den Tempel der *Deughd*.

Vita Longa. Langh leven.

Een Vrouwe van een oud opsicht, en op 't ouds gekleet, houdende haer rechter hand op een Hert, dat seer groote hoorens heeft, met veele uytgespreyde tacken, hebbende in de slincker hand een kraeye.

Het antijsche kleed op de oude wijze bediet den verlopen tijd van veele Iaeren. Zy hout haer rechter hand op 't hoofd van een oud hert of hinde, dat hoorens heeft met veele tacken, om daer door de langheyt des levens te vertoonem, want dit Dier leeft lange, en nae enige seggen, soo werpt het alle Iaeren een taxken van de hoorens af, en dit is seker, dat hoe 't ouder wort, de hoorens oock te dicker en tackiger worden. Zy leven drie hondert Iaeren en meer. *Plinius* verhaelt in 't VIII boeck XXXII cap. dat het bekend is dat de Hertem een langh leven hebben, en hy voeghter by, dat voor hondert Iaeren Hertem gevangen zijn met goude halsbanden, dieder van *Alexander Magnus* waeren gestelt geweest, daer de huyd al was over gewossen. 't

Selve verhaelt hy van *Agatochleus* den Tyran van *Syracusa*, die op de jacht een Hart om hals bracht, dat een kopere ringh om den hals hadde, alwaer dese naeme was ingesneden, *DIOMEDES ARTEMIDES*. Wy hebben in de nieuwe Historien, dat *Carolus* de VI Koningh van Vranckrijck, by 't bosch van *Senly* een Hert gevangen hadde, dat een vergulde Metale halsband hadde met dese omschrijvinge, *Hoc me Caesar donavit*. Waer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Noli me tangere, Caesaris sum*, dat is, *Roert my niet aen, ick hoor den Keyser toe*. Waer van *Petrarcha* in zijn klinck-dichten oock gewagh maeckt. Voordaeden, die het lange leven der Herten te kennen geven: gelijk oock het leven der kraeykens langh is: want zy leven veele Iaeren. En daerom hebben wy een kraeyken op de slincker hand, van dese Vrouwe, gestelt. Van welckers ouder als mede van der Herten, *Virgilius* gewagh maeckt in eenige dichten van 't ouder der dieren, die hem worden toegeschreven, dat een Man ses en negentigh Iaer leeft, maer dat de klapachtige kraeye dit negenmael te boven gaet, en dat het Hert vier mael soo lange leeft als de kraeye.

Vita Attiva. Het besige of wercklijcke leven.

Daer zijn twee wegen die welcke ons totte gelucksaligheyt brengen, en dese zijn verscheydentlijk gevolght, nae de ver-

scheydenheyt of van de genegentheyt, of van de oertuygende reeden: en die worden uytgedrukt, door de Naeme van het *active*, dat is van het wercklijcke, en *Contemplative*, dat is, van het overpeinsende leven: wesende bey de gepresen van onsen Saligmaker *I. Christus*, in de Persoon van *Marta* en *Maria*, en alhoewel *Maria* meer voor getrocken is, als *Marta*, die in haeren arbeyd besigh was, soo is het niet te min waerdigh beloont en gepresen te worden.

Wy maelen dan het Wercklijcke leven af, met een grooten breeden hoed op 't hoofd, en een schoppe over de schouder, leunende mette slincker hand op 't stier van den ploeg, en ter syden hem leyt verscheyden boeretuygh. Want de Landbouwerie is het aldernoodigste werck tot onderhoud des Menschlijcken Levens, en dat door de oefninge der leeden, sonder dat de sinnen daer mede besigh zijn, wordende gemeenlijck gepleeght by Boeren, die bot van verstant zijn. En konnen dese instrumenten of wercktuynen vertoonen het geene, datter tot een onderscheyden kennisse van die dingen behoort, waer in de naerstigheyt door de noodruft, voortgeprickelt zijnde, den wegh seer naerstelijck en in soo veele wegen heeft geopent, als de konsten en andere handwercken onderscheiden worden.

Michiel Angelus Buonarotta, vertoonde voor het Wercklijcke leven, aen de sepulture of het graf van *Iulius* de tweede, *Lea* de dochter van *Laban*, 't welck een beeld is met een spiegel in der hand, om te overwegen, hoemen sich moet dragen in onse handelingen: In de ander hand hadse een kransken van bloemen, 't welck zijn de Deughden, diewelcke onse leven verciereren terwijl wy hier zijn, en maecken 't selve nae den dood noch heerlijcker.

Het Wercklijcke Leven.

Een Vrouwe met een beken en gietvat, als of zy wilde waeter uytgieten, met dese spreucke *Davids*, *Ick sal met een oprecht vertrouwen handelen en niet vreesen*. Hier mede wil hy te kennen geven, dat wy onse handelingen moeten doen met gewasschen handen, dat is, sonder eygen baet, diewelcke dickwijls onsen goeden naeme besoedelen, verhinderende het goed vertrouwen van een goede uytkomst, diemen door de Godlijcke goedigheyt soude verkrijgen: Want als men oprecht te werck gaet, soo maeckt hy alle onse handelingen voorspoedigh.

Vita Breve. Leven dat kort is.

Een Vrouwe van een jeughdigh opsicht, gekroont met verscheyden groene blaederen, hebbende voor de borst een kleyn beestjen als een Vliege, *Hemorobium* genaemt, of om beter te seggen, het kleed sal vol soodanige beestjens wesen, en inde rechter hand salse een taxken met Roosen hebben, met dit opschrift, *ipsa dies aperit, conficit ipsa dies*, dat is, *dieselve dagh opent de bloeme, en die selve dagh brengtse ten eynd*; 't welck een spreuke was van den Heere *Frederico Cornaro* Bisschop van Padua, en in de slincker hand salse het Vischken *Calamoro* of *Seppia* hebben.

De Mensch, gelijk oock alle andere dieren, is soodanigh Lief hebber van 't leven, dat hy dickwijls treurt, om dat het soo kort is. *Theophrastus* op zijn sterven leggende, klaegde over de nature, van datse den herten en kraykens, daer doch niet aen gelegen is, een langh leven hadde verleent, maer den Mensche die soo waerdigh was, hadse een soo kort le-

ven gegeven, een tijd waer in hy wel langer konde zijn, om alle konsten en wetenschappen volmaecktelijck te leeren: Maer dat hy stierf, wanneer hy eerst kennisse begost te krijgen. Tegens dese woorden van *Theophrastus* die van *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen zijn voortgebracht, strijd *Salustius*, in 't begin van den oorlogh van *Iugurta*, alwaer hy seyt: *Dit Menschlijck geslachte klaegt al te onrecht over zijne natuyre, van datse swack en kort is, maer aen de Menschlijcke natuyre gebreeckt veel eer de naerstigheyt, als de sterckheyt of de tijd.* Willende te kennen geven, dat de Mensche altijd tijds genoegh heeft om deughdigh te worden, wanneer hy maer zijn gemoed en naerstigheyt wil aenwenden, om de Deughd te verkrijgen. 't Welck *Seneca* oock bevestigt, als hy seyt, *Waerom klagen wy doch over de Natuyre der dingen? dieselve draeght sich doch goedertieren tegen ons. Soo ghy 't leven wel weet te gebruycken, dan isset langh.* Maer het laet daerom niet nae dat het leven niet kort soude zijn. Wy hebben onrecht om te klagen, maer wy behooren ons te laeten genoegh mette bepaelinghe van dit leven, 't welck ons van den Oppersten Schepper is voorgesteld, die alles ten besten, van zijn schepsel, uytdeelt en rijcklijck voorsiet: En van dat selve, van dat ons leven kort en onseecker is, wil God, dat wy dit voordeel sullen trecken, dat wy altijd tegens den Dood mogen vaerdigh staen, en versorgen dies te meerder, in dit korte leven, dat wy mogen besigh zijn met gestadige oefningen, van goede wercken, om de belooninge van 't eeuwige leven te verkrijgen. Sonder twijfel is onse leven kort. Dit aenmerckt *Zeno* seer wel, als hy seyde, *In der waerheyd, onse leven is kort, en wy hebben niet meer gebreck als den tijd.* *Aeneas Sylvius*, die daer nae *Paus Pius II* genaemt wierde, vergeleek het korte leven by eenen droom, want hy seyde, *het Leven des Menschen is als een snellen droom, niemant kan hem den Morgen versckeren, wy zijn niet als een wind en schaduw.* Op dese spreuck van *Pius II* past dit zeedelijck gedicht van mijn Landsman *Franc: Coperta*, 't welck hy schrijft aen zijn Moeder, wiens broeder gestorven was, en om dieselve te troosten, sant hy haer een Sandloper, in een kasse, die met rouwkleederen overtrocken was, luydende aldus:

*Hy, die door konst en soet bedrogh,
't Verdriet (dat in de VVerreld noch,
Des Menschen Leven komt bestrijden:)
Soo matight, dat hy kan den tijd.
En 't sloven, dat ons ruste slijt,
Verdeelen, en stil laeten glijden:
VViens rouwvkleed recht op droefheyd past,
Dat tot bevijs van naere last,
Met traenen is geheel bedoven:
Die komt nu en verlicht u smert,
Die totte klachten drijft u hert,
En u de soete rust quam roven.
Hier kondy in een spiegel sien,
Dat snel en onbeschoulijck vlien,
Van die daer gaen en nimmer keeren:
En hoe ons leven is als glas,
Ons hoop, een schadu, stof en asch,
VVAer uyt ons broosheyd is te leeren.*

Te recht is des Menschen hoope een broos glas, en derhalven is oock het leven kort, 't Welck ons doet vermaenen, dat wy niet soo diep onse gedachten in dese

vergancklijcke en nietige dingen sullen inwicklen: Een groote ellendigheyt van de Menschen, die in haer gemoed een webbe van Werreltsche begeerlijckheyt aenvangen, dat door de kortheyt van dit leven, doch onvolmaeckt blijft. Sulx dat wy te gelijk met *Petrarcha* seggen, *de tijd is kort, maer onse begeerte is langh. Al onse lange begeerten doet een kort leven barsten, en veele dingen draeghtmen vergeefs en tot schaede, overmits, het nae by is, waer nae toe men sal moeten reysen: te weeten totte Dood*, gelijk *Gregorius* seyt. Ick wil my niet te verre uytstrecken om de kortheyt des levens aen te wijsen, van het welcke niet alleen de Griecken, Latijnen, Italianen, en veel duysent geleerde boecken getuyghnisse geven, maer oock onse Ouderen en lieve Vrienden, die al te saemen in korte tijd daer van zijn berooft geweest.

De Krans met groene blaederen, hebben wy 't leven toegevoeght, want wy vallen in korter tijd, als de blaeders van de boomen, en soo haest als de kracht van 't leven vergaet, soo haest vergaet oock de groente van de blaederen, die in korter tijd verwelcken en verdorren. *Simonides* vergelijckt oock onse leven by de blaeders, te weeten *dat der Menschen geboorte is als der blaederen. Dit verstaen de Menschen vveynigh, noch drucken 't selve niet in 't herte, hoe korte tijd van Ieughd en leven dat den Menschen is gegeven.*

Het *Hemorobium* is een kleyn vliegend beestjen, grooter als een Vliege, 't heeft vleugels en vier beenen, gelijk *Plinius* segt, soo wastet

in de vloet *Hipane*, diewelcke tegens 't *Solstitium*, als de Sonne op 't hooghste is, seeckere swacke biesen voortbrenght, waer uyt het *Hemorobium* voortkomt, en dat selve kan ons dienen tot een beeldenisse van de kortheyt des levens: Want het sterft in de selve dagh als het wort gebooren. En alhoewel wy in dieselve dagh niet sterven, soo is nochtans onse leven kort, en wort geheeten het leven van eenen dagh. En aldus noemt het *Antiphon*: *Onse leven is als een gevangenisse van eenen dagh, en ick soude het geheele Menschlijcke leven, een gelijcke tijd van een dagh mogen noemen, waer door wy slechts in de Werld sien, en den Naekomelingen het licht en het leven overleveren.* En *Petrarcha* seyt in zijne Triumph over den Tijd aldus:

*Ick schick my alsoo veel ick kan,
En sie het eind' van verre an:
Ick overweegh mijn korte tijd,
Die schielijck vlieght en 't leven slijt:
't Is 's morgens als een Ieughdigh kind:
Maer nu soo word ick oud en blind:
Ons leven is maer eenen dagh,
Vol rouw, en pijn, en naer geklagh,
Vol stormen, dampen en verdriet,
Het schijnt wel schoon, maer 't isset niet.*

En om dat het leven alsoo kort is, soo vergelijckten de Griecken dat selve, by een vinger, span en elleboge. Van *Iuno* en van *Mimnermus*, wort de Tijd een ellebooge genoemd: van *Diogenes*, het leven een span, en van de Poet *Alceus* de dagh by een vinger: om de kortheyt van 't leven uyt te drucken: 't welck hoewel het selve sich tot veelen uytstreckt, soo vernieticht nochtans een korte uyre dat selve. Dit is seer wel overwogen in een oude beschrijvinge, die in 't Paleys van den Cardinael *Caesius* bewaert wort, aldus luydende:

*Dit's Caesius die meer als eene Eeuwe leeft,
Maer een te korte uyr, 't geluck den doodsteek geeft.*

Waer over *Petrarcha* in de Triumph van de Godheyt singht:

*O schoone ziel! hoe vast ghy dus benout,
Waer toe gepeins en al dit naere suchten?
Een uyr verstoort, wat eeuwen was gebouwt,
Wie kan den dood en zijn geweld ontvluchten?*

Dieselve singht in een ander gedicht:

*De hooge rots leyt in den grond,
Ons leven dat soo heerlijk stond:
Een uyr, een morgen heeft verdaen,
Dat soo veel eeuwen had gestaen.*

Van onse broose aert, is de Roose een Hieroglyphisch beeld, want zy komt laest onder de bloemen op, en zy vergaet eerst, gelijk *Athaneus* seyt. En met groot recht wort onse leven by een Roose vergeleeken, die wel schoon en aengenaem is, maer zy verslenst en verdort in dieselve dagh, gelijk in de spreucke, die om de Roose staet, wort uytgedrukt, en 't is een vers van *Virgilius* waer in hy van de schoonheyt en broosheyt des Rooskens aldus singht:

*Soo veelderleye aert, gewas en nieuwe dingen,
Ontsluyt ons eene dagh, en kanse t'onderbringen:
Wy klagen dat Natuyr 't bevalligh Roosken dooft,
Dat in haer jonge vreugd ons schielijck wort ontroof.
Soo lang als eene dagh, soo lang is d' eeuw der Roosen,
Dat d' Ouden even druckt als Jonge die daer bloosen.*

Te recht was de Roose voor eenige Maenden, een devijs van de kortheyt des Levens, in den Pauslijcken stoel van *Alexander Cardinael de Medices*, daer nae *Leo de XI*, die altijd, de Roose voor zijn devijs gebruyckte, met dese spreucke, *sic florui, aldus heb ick gebloeyt*. Een devijs dat nae lichaem en ziele hem nae zijn dood best paste, als in 't leven, want hy bloeyde opgehoopt van aengenaemheyten en Majesteyt, en seer korte tijd, in sijnen Pauslijcken stoel als een Roose, een seer soete reuck van sich, aen al de Werelt, naelaetende.

De visch *Seppia* en *Calamora*, zijn van de Griecken *Theutis* genaemt, en van den Latijnen *Loligo*; zy worden beyde voor de kortheyt van 't Leven genomen, want zy leven een seer korte tijd, gelijk *Aristoteles* in zijn Dierboeck te kennen geeft.

Vita Contemplativa. Aendachtige Leven.

Het aendachtige Leven wordt van de Ouden afgeschildert, een Vrouwe met het hoofd ten Hemel gekeert in groote nedrigheyten, met een blinckende straele die haer verlicht, houdende de rechter hand om hoog en recht uyt, haer slincker leegh en gesloten, met twee kleyne vleugeltjens op 't hoofd.

Aendachtigheyden is, God te kennen en hem te genieten, sich de volmaecktheyden inbeeldende: diewelcke bestaet in wel te geloo-

ven, te weten in een suyver en levendigh geloove.

De vleugels op 't hoofd, bedieden de opheffinge van 't verstand, 't welck niet toelaet dat onse gedachten sich soudent vernederen, nae de aerdsche en verderflijcke dingen, alwaer het dickwijls leert de eedelheyt der ziele en de suyverheyt van de kuysche of reyne begeerte: Daerom wortse geschildert datse nae den Hemel siet, van waer een glans komt die haer verlicht: Want een gemoed bequaem te hebben tot aendachtigheyt, is een besondere gave Godes, gelijk *David* seyt: *Heere helpt my, en ick sal aendachtigh zijn in uwe Gerechtigheden.*

Zy staet needrigh, om dat God den needrigen verheft, en den hoveerdigen tegenstaet. D'eene hand recht uyt en om hoogh, en d'ander geslooten en om leegh, betoont de ontlossinge van 't gemoed in de hooge Hemelsche gepeynsen; en 't kleyn behagen datse heeft tot needrige aerdsche begeerlijckheden.

Vita Contemplativa. Het overpeynsend Leven.

Een naeckte Vrouwe, die de eene hand open nae den Hemel hout, en in d'ander een boeck, waer in geschreven staet, *dat ick God aenhangen is my goed.*

Michael Angelus, gelijk geseyt is, by 't beesige of wercklijcke leven, maeckte oock eene beeldnisse van *Rachel*, de suster van *Lea*, een dochter van *Laban*, voor het aendachtige leven, die met gevouwen handen stont, en met een knye gebogen, wiens gesicht scheen dat in den geest was opgetogen, en tusschen beyde dese beelden stont *Moses*, 't welck een seer vermaert beeld was voor dit geseyde graf.

Vita & Animo, 't Leven en 't gemoed.

Een Maeghdeken in 't groen gekleet, houdende in haer rechter hand, met groote bevalligheyt, een ontsteeken Lampe.

In 't groen wortse geschildert, om de hoope die de Mensche heeft van een langh leven. En haer wort een ontsteeken Lampe gegeven, om het leven af te beelden; in de welke Oly ingestort zijnde, om 't licht te onderhouden, bediet, soodanige levendige vochtigheyt, waer door de warmte gevoet wert, om aen 't lichaem het leven mede te deelen: 't welck andersins ontbreckende, soo moet nootwendigh lichaem en hette te gelijk uytblusschen en vergaen. Waer over men dickwijls by *Euripidem* in sijne treurspeelen leest, van die geene die daer soudent uyt dit leven scheyden, datse riepen: *God bewaere u o aengenaem Licht!* welcke meeninge *Plutarchus* naevolgende, seyt dat de Lampe het lichaem gelijk is, 't welck de wooninge is van de ziele of gemoed.

Vita Humana. Het Menschlijk Leven.

Een Vrouwe in 't groen gekleet, met een krans van *Semper vive*, of altijd-groen, waer op een *Phoenix* staet, houdende in de rechter hand een Liere met een strijkstock, hebbende in de slincker een schaele, waer uyt zy een kindeken te drincken geeft.

't Geene de Latijnen in den Mensche het leven noemen, dat heetmen in de planten en kruyden het groeyen of bloeyen, en dieselve gelijkheyt dieder is tusschen de woorden, isser oock tusschen de beteykende saecke; want het leven des Menschen is anders niet als een groenicheyd, die de warmte, de beweginge en alles watter schoon en goed in den Mensch is, doet aenwassen en onderhouden, en de groenigheyt

in de planten is anders niet als een leven, 't welck ontbrekende, soo ontbreekt oock het voedsel, de warmte, de bloosigheyd en de schoonheyd. Daerom heet oock het kruyd 't welck zy op 't hoofd heeft *Semper-vive*, en 't gesonde leven des Menschen wort groeyende geheeten, nae het latijns woort *Virere*, waer van oock de Mannen *Viri* geheeten zijn. Waer over dees Vrouwe met voordacht aldus gekroont is.

Van gelijcken vertoont mede het groene kleet: en dewijl van 't kruyd niet anders als de groenigheyd wort verstaen, also is oock in den Mensche, menschlijcker wijze te spreekken, geen goed, dat voor de deughd selve is te stellen.

De fabel van de Phenix wort voor de gedurigheyd en voor 't langh leven genomen.

Mette rechterhand hout zy de Liere en den strijkstok, waer door *Pierius* verstaet de ordre van 't Menschelijke leven. Want van eenigen is bevonden dat de Liere heeft seven verscheyden toonen, die op den Mensch gepast zijnde, wort verstaen, dat de Mensche oock door dieselve veranderingen wort gedreven. Want in seven weecken is de geboorte een kinds volkomen gebeeld in 's Moeders licchaem. Seven uyren nae de geboorte, geeft het blijcklijcke teykenen van 't leven of van de dood. Seven dagen daer nae, wort de Navel vast en gestrengelt. Tweemaal seven dagen daer nae, geeft het een klaer teyken van 't gesicht, daer nae seven mael seven daegen krijght het vasticheyd van zijn gesicht en oock kennisse. En nae de seven Maenden begint het zijn tanden te krijgen, en tweemaal seven daer nae, begint het vastelijck te sitten, en driemaal seven daer nae begint het te spreken, en viermaal seven daerna, begint het te gaen, en vijfmaal seven daerna, begint het de Melck wars te worden. Nae seven Iaeren verwisselt het zijn eerste tanden, wort stercker en krijght zijne stemme vast. Nae twee seven Iaeren begint hy manlijck te worden, en bequaem totte voorttelinge. Nae driemaal seven Iaeren komt zijn baert voor den dagh, en hy hout op van wassen. Nae viermaal seven Iaeren, komt de volheyt van leeden en sterckheyt, en nae vijfmaal seven Iaeren, is de volkomene sterckheyt en kracht, soo veel een yder sal verkrijgen, en die tijd, waer in *Plato* stelde, datmen trouwen mochte. Nae ses-mael seven Iaeren bewaert hy zijn sterckheyt en verkregen dapperheyt. Nae seven-mael seven Iaren, voelt hy verswackinge van krachten, maer een volkomen aenwas van reeden en verstand. Waer over de Soldaten in dese tijd vry wilden wesen van den Oorlogh, en een Vry-roede hebben, om dat zy nu mochten in den Raed, of tot 's Lands diensten gebruyckt werden; waer over *Horatius* aen *Maecenas* schreef, dat hy de Vry-roede al hadde verkregen, om dat hy alreede hadde geleeft, viermaal elf *Decembres*, dat is, dat hy nae het sevenmael sevende jaer toedingh. In het achtste sevende Iaer konde men de volkomentheyt der Reeden en des verstands sien. Het negenmaal sevende Iaer, bracht beleeftheyt en sachtmoedicheyt mede. Het tiende seven Iaer verlangden meerendeels nae de dood, waer over oock *Solon* het menschlijcke leven seer aerdigh afmaelt, dat in 't 70ste Iaer alle de lieflijcke stemmen van zijne Liere, te gelijk met het leven des Menschen, ophiel: en als men 't selve voorby was, soo scheen het dat de Menschen suff wierden, en dan van d'een dan van d'andere snaere afdoolden.

Het kindeken 't welck drinckt, bediet dat des Menschen leven door 't voetsel en door de welgesteltheyt, wort onderhouden. Het voetsel maeckt het selve welvaerende, en wort door den mond genutticht, of door het opperste deel, en de welgesteltheyt bewaert het in goeden stant, en die moet wesen in 't geheele lichaem, als in de teedere kinderkens die daer wassen en toenemen. Gelijck oock elders is geseyt.

Vita Humana. Het Menschlijck Leven.

Een Vrouwe die haere Voeten tusschen een rad heeft, daer ses dwersstocken in komen, op een ronde voetstal, konnende sich noch ter rechter noch ter slincker sijde bewegen, houdende in d'eene hand de Sonne en in d'ander de Maene.

Daer zijn soo veele en menigerhande toevallen in 't menschlijcke leven, datse door de menichte self in de pennen van die 't schrijven, en in de verstanden, die daer over verhael doen, verwarringe aen brengen, schijnende onmogelijck, datmen tot soodanige menichte van onverdeelijcke dingen soude geraecken, die door veele gelijk-vormige

werckingen, een kennisse voor sich selven konden baeren: nochtans soo kanmen van alle dese dingen een besluyt maecken, van dat het leven onseker en vluchtigh is: En daerom worden door de Sonne en Maene de bovenste noodwendighe oorsaecken verthoont, en door het Rad de benedenste toevallen. En alhoewel het Lott of de Fortuyne geen saecke heeft buyten de voorvallen, die selden gebeuren, en dat buyten de meeninge van den wercker, niet te min, heeft ons gemoed, door al te grooten geloof in 't selve te stellen, waer in het sich vont verkort of beledight, lichtlijck plaetse van besondere heerschappye, in sich selve gegeven, tot dese ingebeelde Godheyt, van die din-

gen, waer van men geen oorsaecke weet aen te wijsen, noch aen de Fortuynne, noch aen de straffe, noch aen 't loff. En wy sullen seggen, dat het Rad bediet de geschiedenissen, die toevallige en benedenste oorsaecken hebben, te weeten van de Fortuynne, die van de Oude, met een Rad wort afgeschildert, als die geene, die de Staeten en hoogheeden, nae haer welgevallen, drayt en keert.

Vita Inquieta. *Het ongeruste Leven.*

Dat het leven der Menschen een gestadige ongerustheyd is onderworpen, wort ons door *Sisyphus* te kennen gegeven, die welcke, nae de versieringe van veele Poëten, nimmermeer ophout van een swaere steen op de spitse van eenen hoogen en steylen bergh te rollen, die welcke altijd daer nae nederstortende, soo pooght dese ellendige Mensche, dieselve wederom van nieuws op de spitse des berghs te brengen, alwaer hy niet machtigh is, om dien selven aldaer vast te houden. Waer over *Ovidius* seyt, dat hem altijd een swaere steen quelt.

De bergh is het beeld van onse leven. Het opperste des Berghs is de ruste en vernoeginge waer nae dat yder verlanght.

De steen is de arbeyt en moeyte, die een yder aenneemt, om daer toe te kunnen geraecken.

Sisyphus, nae dat het *Baptista Renaldus* uyt leyt, is een uitbeelder van de ziele, diewelcke, terwijl zy al hier beneden is, altijd nae eenige ruste verlanght: die welcke zy naulijx verkregen hebbende, terstont nae een ander hoopt. Want d'eene stelt zijne waere gelucksalicheyt in de eere deses werrelts, d'ander in Rijckdom, dees in weetenschappen, die in de gesontheyt, dees in den treflijcke naeme, die in den Eedelman: En hier door wert hy gedwongen dat onse begerlijckheyd, aldaer haere waere ruste moet vinden.

Carita. *Liefde.*

Een Vrouwe in 't rood gekleet, hebbende boven op 't hoofd een brandende vlamme Viers, houdende onder den rechter arm een kindeken, 't welck zy te suygen geeft, en twee andere speelen aen haere voeten, waer van 't eene haer by de slincker hand vat.

Een Naevolger Christi sonder Liefde, is als een ongetoonde en gantsch ontstelde Luyte. En daerom wort de Liefde geseyt ingelijft te zijn, om dat zy ons met God en den Menschen in Liefde en genegentheyt vereenight, die al hoe langhs soo meer aen wassende, ons waerdigh maect der eeuwiger heerlijkheyd.

Het roode kleed, bediet Liefde, om reeden boven geseyt, waerom oock de Bruyd, in 't Hooge Lied *Salomonis*, dese verwe, van haere beminde, seer lief hadde.

De vlamme Viers op 't hoofd, is door haere wackerheyt, een teycken, dat de Liefde, nae haere gewoonlijcke maniere, nimmermeer ophout te wercken: eenige willen voorders, dat door 't vier, *Christus* sal verstaen worden, in dese woorden: *Ick ben gekomen dat ick vier op der aerden sende, en wat wilde ick liever dan dat het schoon brande?*

De drie kinderkens, betoonen dat de Liefde wel eene Deughd is, maer nochtans heeftse driebelde kracht, overmits het Geloof en de Hope, sonder de Liefde dood zijn; 't welck oock dit gedichte uytdrukt:

*O heerlijck geschenck en overkostel pand!
Dat uyt den Hemel daelt, van Gods vermogen hand:*

*Ach soo ick had een stijl ge-adelt en verheven,
 Ick soud' u waerde Lof den hoogsten luyster geven:
 Om dat ghy nimmer woont in een hovaerdigh hert,
 Noch in 't eer suchtigh hoofd, dat alle dingh verwart,
 Maer schuylt in 't sacht gemoed, dat stil en goedertieren:
 Verdraeght, en laet u werck niet in het wilde swieren:
 Noch zijt door 't wel doen stout, als 't opgeblasen breyn,
 Maer hout door 't waer Geloof en Hoop u ziele reyn.
 In Rijckdoom, Eer of Staet, soò steldy lust noch klaerheyt,
 Maer zijt vervult met deugd, oprechtigheyt en waerheyt.
 Ghy denckt van niemant quaet. O Liefde suycker soet!
 Ghy stoockt een heete vlam in mijn verkout gemoed:
 Verjaegt mijn vuyl gepeins, en wilt mijn hert verwarmen,
 Dat wonderlijcken janckt, om rusten in u armen.*

Carita. Liefde.

Een Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een brandend herte, en in de slincker een kindeken datse omarmt.

De Liefde is een bequaemheyt van den wille, die van God is ingestort, ons bewegende om hem boven al, en onsen naesten, als ons selven, te beminnen.

Met het brandende herte en 't kindeken in den arm wortse geschildert, om dat de Liefde eene suyvere en brandende werckinge in 't gemoed is, tot God en de schepselen.

Het hert wort geseyt te branden wanneer het bemint: Want de Geesten beweeght wordende door eenigh waerdigh onderwerp, doen het bloed te gelijk nae 't hert optrecken, 't welck door de hette ontstelt wordende, soo wort het geseyt te branden, daerom seyden de discipulen van *Emaus* oock, *branden onse herten niet als hy met ons sprack?* En dit wort gemeenlijck van de Poëten mede geseyt, van de geyle Liefde.

Het kindeken wort gestelt door gelijkheyt der woorden *Christi, Wat ghy den minsten hebt gedaen dat hebdy my gedaen.*

Het roode kleet, hebbende gelijknisse van 't bloed, toont dat de waere Liefde, sich, nae 't getuyghnisse *Pauli*, totte storting des bloeds toe, uytstreckt.

Carita. Liefde.

Aen *S^r. Isidoro Ruberti*, Auditeur van den Cardinael *Salviati*, een Eedelman van groote goeddadigheyt en geleertheyt, was de Liefde, door een Olijfboom, vertoont, alwaer eenige tacken waeren afgehouden, uyt wiens tronck een vochtigheyt quam vlieten, die eenige kruyderen en planten voedsel aenbracht: een deel van die selve quaemen uyt den wortel van dien grooten boom, en een deel derselver, wat verder.

Ick gelove dat hy hier door heeft willen afbeelden, dat de Liefde en die gene die deselve wil gebruycken, eenigh voetsel van sich selve sal afsnijden, om een ander 't selve mede te deelen. Voor eerst sal hy zijn vrienden bystaen, en daer nae, aen die vreemd zijn. De kruydjens houde ick, dat zijn eenige behulselen aen arme Maeghdekens, om uyt te hyljcken. En de Boomkens acht ick, dat eenige Jongelingen zijn, die hy hier in *Romen* in de konsten en geleertheyt dede opbrengen. Waer onder seer treflijcke mannen zijn geweest, die in hooge Staet en eerampten by verscheyden Paussen zijn verheven geweest. En om dat boven op den boom een geschrift stonde,

Moriens reviviseit, dat is, al stervende wort hy weder levendigh, schijnt het, dat hy oock daer mede wilde seggen, dat terwijlen hy oudt wierde en nae zijn eynde liep, onderhoudende eenige Jongelingen, dat hy in en door haer weder nieuw gebooren wierde.

C a r e z z e A m a t o r i e . L i e f k o s e r y e .

Een schoon en bevalligh Maeghdeken, met schoone Verwe gekleet, met verscheyden stricken en luchtige loofwercken geborduyrt, gekranst met een kroone van klimop, houdende met een seer grooteaerdigheyt twee duyfkens, een Manneken met een wijfken, die met malkanderen liefkoosen.

Om dat de Liefkooserie een dochter van de Ieughd en van de schoonheyt is, daerom maelen wy 't ontwerp van dese beeldnisse schoon en Iongh.

Het schoone en als boven geborduyrde kleed, bediet, de boerterie en de veelerleye en verscheyden Mallerien en aenlockselen, waer door de Vryers tochtigh worden totte Minne versamingen.

De krans van klimop is 't eygen Minnebeeld, dat dese plante, gelijk verscheyden Poëten seggen, om armt en over al vast hout,

waer zy maer aen komt. Waer over oock *Catullus* seyt:

*Als 't hert door Liefd is aengetast,
Het hout, gelijk de klimop, vast.*

Twee Duyfkens houtse met beyde handen, om dat de Egyptenaers door dese dierkens de Minnekoserie uytdruckten, om dat dese dieren niet versaemden, voor dat sy eerst liefkoosden. En om dat de Duyfkens soo groote aenlockingen onder haer hadden, so hebben de Griecten, dieselve *Venus* toegewijd, om datse uyt haer selve, sich verwecken totte Minnelusten. Men soude hier van veele meer dingen verhaelen, maer alsoo van de Duyfjens als van de klimop by soo veel gewichtige Schrijvers en brave verstanden, daer af is verhael gedaen, hoe d'eene voor de kusjens en d'ander voor de omhelingen genomen worden, passende dit totte liefkoserie, soo wil ick my totte verklaeringe van dese beeldenisse niet wijder uytstrecken, noch ook het gemoed des Lesers, in 't verhandelen van geyle en gevaerlijcke dingen, ophouden.

Amor di Virtu. Liefde totte Deughd.

Een naect kindeken met vleugels, hebbende een Lauwerkrans om 't hoofd, en drie andere kranssen in de handen. Want van alle andere Liefden, die soo verscheyden van de Poëten werden afgemaelt, gaet dese Liefde totte Deughd, alle andere in Eedelheyt te boven, om datse oock alle andere dingen overtreft. Het wort met een Lauwerkrans gemaelt, tot een teycken van eere, die dese Deughd toebehoort. En om te betoonen dat de Liefde tot dese Deughd onverderflijck is, oock hoe de Lauwer altijd groen blijft, en oock hoe de krans, die van een Sperische rondicheyt is, geene bepalinge heeft, soo soumen oock kunnen seggen, dat de krans op 't hoofd Wijsheyt bediet, en andere Zeedelijcke of Hooftdeughden, als Gerechtigheyt, Wijsheyt, Dapperheyt en Maetigheyt, en om dieselve Deughd dubbel te vertoonen, soo wortse

door den circkel en te gelijk door 't getal van dryen, 't welck een volmaeckt getal is, door de kroonen uytgebeeld.

Tormento d' Amore. Liefdes pijnige of quellinge.

Een treurigh en swaermoedigh Man, in duyster bruyne kleederen, met doornen omwonden, voor zijn hoofdciersel sal hy een hert hebben, dat met een pijl is doorschooten, met twee slangen die daer rontom slingeren. Hy sal de opene borst, die van een Gier verscheurt is, vertonen, en met beyde handen zijne droefheyd en zijn pijnlijke quellinge.

Amor del prossimo. Liefde des Naesten.

Een Vrouwe diewelcke adelijck gekleet is, hebbende ter syden een Pellicaen met haer Iongen, diewelcke met haer eigen beck haeren borst opent, waer uyt het bloet komt springen, met d'eene hand toontse datse een arm Mensch van der aerde wil oplichten, en met d'ander reyckt zy geld uyt, naer de spreucke *Christi*.

Amor di se stesso. Eygen-Liefde.

Naer 't oud gebruyck wort *Narcissus* afgebeeld, dat hy sich in een fonteyn spiegelt: Want de Eygen Liefde is niet anders,

als sich schoon te laeten duncken in zijn eygen wercken, en dat met groot genoeg en verwondering. En dit is een verdrietige en belachlijke saecke, gelijkse oock bespottelijck en ongeluckigh van de Poëten over den fabel van *Narcissus* beschreven is:

*Ghy die in al u sot bedrijf,
Hebt welgevallen aen u lijf,
Aen schoonheyd, Rijckdoom, en aen Staet,
Aen eygen Wijsheyd, eygen baet,
Die buyten 't spoor van 't algemeen,
V Wijsheyd acht en anders geen,
Komt hier en siet Narcissus aen,
Vol Eygen-Liefd en sotte waen,
Die in zijn eygen Wijsheyd smoort,
Waer uyt dan komt een bloemken voort.
'De Eygen-Liefd is oock een bloem,
Van wind, van waen, en valsche roem.*

Amor verso Iddio. Liefde tot God.

Een Man aendachtelijck met het gesichte ten Hemel gekeert, alwaer hy mette slincker hand nae wijst, en mette rechter toont hy zijn bloote borst.

Amor di Stesso. Eygen-Liefde. van Giov. Zaratino Castellini Romani.

Een Vrouwe met *Vesicaria* of Winterkers gekroont, dragende nae de slincker hand een volle opgehoopte sack op haeren rugge, en in dieselve hand een roedeken daer

een rolle aen vast is gehecht, daer 't woort *Philautia* op staet, hebbende in de rechter hand een Narcis bloeme, en voor haere voeten sal een Pauwe staen.

Daer is geen swaerder saecke als sich selve te kennen. Het Orakel of Wonderspraek te *Delphos* van eener gevraeght zijnde, wat wegh hy, om totte gelucksaeligheyt te geraecken, soude inslaen? wierde geantwoort, *Soo ghy u selve leert kennen*. En gelijk dit een swaere saecke was, soo wierde dit door een gemeen Raedbesluyt der Griecken, boven het portael van den Tempel te *Delphos* gehouwen, *Kent u selven*. Een spreucke die *Socrates*, *Apollo* toeeygent. Dese swaerigheyd van sich selve te kennen wort door de Eygen-Liefde veroorsaect, die een yder verblint. *Horatius* seght: *de blinde Liefde zijns selfs*. En om datse blint is, doetse dat wy ons selve niet kennen, om dat yder sich laet duncken dat hy hupsch, aerdigh en wijs is. *Varro* seyt het selve. *Socrates* plagh te seggen, soo men in eenigh schouwspel belaste, dat alle kleermaeckers of andere handwerx luyden souden opstaen, dat niemant anders als dese souden voor den dagh komen: Maer soo men geboot, dat sich alle wijse luyden souden vertoonen, hy geloofde, datse al te saemen souden opstaen. Want yder laet sich voorstaen dat hy wijs is. *Aristoteles* hout, dat, om dat sich een yder Mensch selve bemint, hy sich oock laet duncken, dat al wat hy doet of seyt, aengenaem en behaeglijck zy: nae 't spreekwoort, *yder dunckt dat zijn uyl een Valck zy*. Yder schept in 't zijne behagen, soo in zijne kinderen, vaederland, manieren, boecken, konsten, inbeeldingen, vindingen en wercken. En hierom seyt *Cicero* tot *Atticum* datter geen Poeet of Redenaer is gevonden, die niet hout dat het zijne het beste zy. 't Welck *Catullus*, als een gemeen gebreck, bevestight, alhoewel hy van *Suffenus* spreeckt. *Aristoteles* stelt in zijne Zeedekunst tweederleye slagh van eygen Liefde: d'eene die daer is schandigh en lasterlijck, d'ander die daer is loflijk

en prijselijck, en dat nae de reeden. De Liefhebbers van sich selve, en dat nae de reeden, soecken andere in de Deughd, eerbaerheyt en andere inwendige goederen te overtreffen. Maer daer is een ander slagh van deughdige en wijse, die niet seer prijslijck zijn, diewelcke vermetelijck door eygen Liefde verblint, sich laeten voorstaen, datse wijser zijn als andere, verheffende haer eygen werck, sich over haeren stijl verwonderende, verachtende en te gelijk met onbetaemlijcke woorden eens anders doen vernietigende, en dat buyten alle reeden, haer selven den loff, buyten waerdigheyt, toeschrijvende. Derhalven seyde *Thales*, de eerste onder de wijzen van Griecken, datter geen swaerder saecke was als sich selve te kennen, en geen lichter als een ander te berispen. 't Welck de eygensuchtige Menschen doen. Want wie lichtlijck een ander berispt en lastert, geeft te kennen dat hy vol eygen Liefde en roemgierigh is, gelijk *Plutarchus* in zijn verhael van den Vriend en Vleyaert aenwijst, seggende, de berispinge straft de eygen liefde en ontdeekt eenige karicheyt des gemoeds. Roemgierigh en vol eygen Liefde is geweest *Iustus Lipsius*, die sich in veele plaetsen ontdeekt mild te zijn in 't lasteren, niet om zijn goed duncken te openbaeren, maer om andere te berispen. Voorts haelt de Schrijver *Lipsium* over den heeckel, door zijnen opgepronckten en gemaecten stijl, die hy uyt de oude dichters en verlepte Poëten hadde getrocken: en alsoo dit eygentlijck de Latijnen raect, hebben wy dit slechts aengeroot. Om dat den voorgenoemden *Lipsius* op verscheyden treflijcke schrijvers, doch insonderheyt op *Bembum* bijt. Doch dese vermetelheyt baert haet, maer Zeedicheyt Liefde, gunste en goedwilligheyt. De Nimphe seyde tot *Narcissum*, gelijk *Suidas* verhaelt, *Velle sullen u haeten, soo ghy u selve te seer bemint*. Inde eygen Liefde blijft de Mensche bespott, gelijk zy de onreedelijcke dieren bespotten, om dat zy meer behagen scheppen in haer eygen geslachte, als in andere. *Plato* seght, de Henne heeft behagen in de schoonheyt van haer geslachte, de Hond in de zijne, de Os in den Os, den Eesel in den Eesel, en 't Vercken dunckt dat hy de schoonste van allen is. *Cicero* seyt in zijne Natuyre der Goden, *meent ghy datter eenigh gedierte in 't waeter of der aerde is, dat niet in zijn eygen aert een sonderlingh versmaectt scheidt?* en voeghter dit by: *datter soo groote kracht in de Natuyre is, dat de Mensch niet wil als den Mensche gelijk zijn, soo wil oock de Miere den Miere*. Maer de eygen liefde heerscht noch te meerder in den Mensche, om dat hy sich veel treflijcker en braever acht, als andere Menschen, alsoo hy sich inbeeld dat niemant een Mensch is, als hy selve, alhoewel hy wenscht nae 't geluck, daer in andere Menschen, hem in welvaert en voorspoet overtreffen.

De eygen Liefde is door een Vrouwe afgebeeld, om dat dieselve den Vroukens meest is ingewortelt, aengesien een ygelijck hoe lelijck of mal datse zijn, haer selve laeten voorstaen datse schoon en verstandigh zijn, daerom wort haer de Letter rol met het woord *Philautia*, dat is *eygen Liefde*, in de hand gegeven.

Met *Vesicaria* is zy gekroont, een kruyd dat in Egypten wies als klimop, met klavierkens uyt en purperen, met een witte wortel. Want de Griecken, insonderheyt *Theophrastus* getuyght, dat wie een dragma daer van indronck, sich soude laeten voorstaen, dat hy de alderschoonste is. Daerom seytmen, door boerte, dat die met eygen Liefde geplaeght is, drincken sal van dese wortel; en d'oorsaecke waerom zy oock de *Narcis* in de hand heeft, is yder bekent, om dat gelijk *Ovidius* van hem verhaelt, hy sich in de schoonheyt van zijn eygen beeldenisse liefkosende, verandert is in een *Narcis* bloeme. Welcke bloeme verwonderinge aenbrenght. En de Minnaers van de eygen Liefde verwonderen sich door ontroeringe, van haer eigen selve. Iae

daer gebreeken geene, die door eygen Liefde overgevoert, gedencken, datse in alle haer doen zijn *Narcissen*. Maer dese sien de groote sack van onvolmaecktheden niet, die over haeren rugge hanght, gelijk *Suffenus*, die sich voor een schoon, lieflijck en braef Poet uytgaf, niet eens merckende, dat hy onsapigh en een lompe Poet was. Waer over *Catullus* besluyt dat yder die in de eygen liefde is verblind, een rechte *Suffenus* is. Want yder vol gebreeken, kan zijnen sack, die op de rugge hanght, niet mercken. En dit komt door eygen Liefde, die de sinnen verdonckert, datse als betovert zijnde, anderer luyden gebreeken, oock hoe kleyn die

zijn, wel weeten te siften, konnende haer eygen, hoe groot die oock zijn, niet bemercken. 't Welck *Aesopus* te kennen geeft, als wanneer hy den Mensche met twee sacken afschildert, d'eene voor den borst, d'ander op den rugge, in de voorste wierp hy eens anders gebreeken, maer op den rugge zijn eygen. Om dat wy, door eygen Liefde, onse feylen, soo niet konnen sien, als wel eens anders.

De Pauw is een beeld van eygen Liefde, om dat het een Vogel is, die in haeren gemaelden en opgepronkten steert, seer groot behagen scheidt, want als zy die sluyt en opent, soo draeyt zy sich rontomme en besiet dieselve hovaerdelijck. Waer uyt dit spreekwoord is gekomen, *Hy pronckt sich als een Pauwe*. 't Welck men tegen eene plagh te seggen, die te seer op sich selve is verliefte, en die sich rontom streelt en pronckt, behagen hebbende in zijn persoon, jae in al wat hy doet of seyt.

Tentatione d'Amore. Bekoringe of beproevinge der Liefde.

Een schoon Maeghdeken armelijck gekleet, 't welck seer twijfelachtigh staet om eenige goude ketens, eedele gesteenten of goude penningen, die voor haer leggen van der aerde op te nemen. Zy sal in der nacht geschildert worden, daer een oude, lelijcke Roffelster sal achter staen.

Totte kracht en bekoringe der Liefde, daer toe helpt seer veele de gewichtigheyt van de dingen die der belooft worden, maer noch prickelt de noodwendicheyt daer meest toe, die de Mensch in sich selve gevoelt, van 't geene hem wort voorgedragen.

Hierom wort dit Maeghdeken arm en beroyt gekleet, hebbende nochtans gelegentheyt om sich in die plaets te verrijcken, daer zy al stillekens schijnt toe te neygen, en het gemoed door de overredingen te buygen, die welcke niet naelaeten of de ooren of het hert te prickelen, siende dat het selve of door de begeerlijckheyt, die uyt haer self niet ophout, of door de geyle praet van een persoon, die in de boosheyt gewent is, gestadigh wort aengeport, en dies te meer, soo 't gemoed verwijft is, loopt het van sich selve totte opstoeckinge van de Natuyre, en alsoo wort het gemoed, voornaemlijck, door de swackheyt bestiert, die sich dan gewilligh laet oproyen: als mede door de Ionckheyt en Maegdoom, die welcke, door de kleyne eervaerentheyd onvoorsichtigh zijnde, lichtlijck wort verleyt en bedrogen.

De oude magere Vrouwe, die achter haer staet, is een beeldenisse van een persoon waer in de ondeughd haer ploy heeft genomen, en die de Ieughd totte schandelijcke minne overredet. De ommevangh van dese moet-men vlieden en wel toesien datter soodanige dingen, in zijn huys, niet geschieden; wesende dit selve dickwijls de ondergangh van veele huysgesinnen. Waer van de Griexsche Poeet *Naumachus* waerschouwt, datmen de buyten Liefde sal weghjaegen, en van andere verstaen watse in 't schild voert, maer voor al sal hy de oude kollen en Roffelaersters ten huysse uyt drijven, om dat zy veele huysgesinnen hebben verdorven en te gronde geholpen.

Amor Domato. Liefde die getemt is.

Een sittende Cupido, die onder zijne voeten een boge, pijlkoocker en een uytge-

bluschte fackel hout, hebbende in de rechter hand een Sandloper, en in de slincker een mager en teeder Vogeltjen *Cinclus* geheeten.

Hy hout den boogh, pijlkoocker en uytgebluschte fackel onder zijne Voeten, tot een teycken dat hy is getemt. Want zijne wapenen af te leggen, is een teyken, dat men t'ondergebracht is en verneerdert. Daer is ter werreld geene saecke die de Liefde meerder kan temmen en uytblusschen als de Tijd en d'Armoede. De Sandloper die hy in de hand heeft, is een beeld van den Tijd, die een Leermeester is van alle Menschlijcke hertztochten en ontsteltnissen des gemoeds, insonderheyt van de Liefde: ten welcken einde hy verlanght om zijne beminde, swacke en broose schoonheyt te genieten, maer als de schoonheyt door den tijd is verandert, soo verkeert oock de Liefde in andere gedachten. *Ick hebbe haer eertijts bemint, seyt Plautus in zijne Epidicus, maer nu leyt my een ander sorge in 't gemoed.* Voorts seyt hy in zijne *Mustellaria: Ghy zijt een rechte Sottinne, dat ghy meent, dat ghy hem geduyrich tot uwen goedgunstigen Vriend sult hebben. Ick waerschouw u, dat hy u door den tijd, of als hy u satt is, sal verlaeten.* En noch laeger vertoont hy, dat de gelegentheyt ophoudende, oock de Minnekracht sal ophouden, wanneer de Ieughdlijcke verwe, door den tijd sal werden verandert. *Als d'Ouderdom dit hoofd van zijne verwe hadde verwisselt, is hy van my gegaen, en heeft my oock verlaeten, en dit sal u oock gebeuren.* Ick gelove dat dit het seggen is geweest van *Demosthenes*, dat de Minnebrand die binnen de borst is ontsteeken, niet door naerstigheyt maer door traegheyt, en door middel van den tijd, wort uytgebluscht en versmolten. Mijn Landsman *Coppetta*, bedanckt den Tijd, die hem had ontbonden van de Minnestricken, als volgt:

*Vermits ick Grijse Tijd kan Kerck noch Autaer stichten,
Voor u die vvonder vvrocht en dooft dees schoone lichten,
Die ons in smert en rouvv en in veel quelling voen:
Vervul mijn vvedervvraeck, en vvilt mijn vvensch vvoldoen.
Drijf vvegh haer hooge trots en opgeblasen quicken,
En breeck der Minnen kracht en rijt van my haer stricken.
Ghy doet doch al vvat konst en reeden niet vermagh,
Iae meer als raed, gekijf of vrienden naer geklagh.
Ghy kont mijn ziel, die brand, en kil is vveer genesen,
Als die nu van 't gevaer sal gantsch ontledigt vvesen,
Soo datse gaet ter vlucht verheven nae de locht,
En streeft met u om hoog nae een veel beter tocht.*

Den Tijd dan is de breydel der Liefde, die sich ten laesten verkeert in berouw van den verlooren tijd, die, in de ydelheyt der Liefde, is versleten.

Het Vogeltjen *Cinclus* is mager en teer, en dit bediet, dat een Vryer, die alle zijne midlen aen de Liefde heeft gehangen, uytteert, en blijft daer door dor en kael, en dat door d'armoede, honger en den ellendigen staet, waer in hy sich bevint. Dit Vogeltjen is een beeld van d'Armoede, gelijk *Suidas* seyt, het *Cinclus* is een kleyn en mager Vogeltjen, en 't spreekwoord luyt, *Hy is armer als een Cinclus.* Dit Zeevogeltjen is soo swack dat het zijn eygen nest niet kan maecken, en daerom broeyt het in eens anders nest. Waer over *Cinclus* in de spreekwoorden een arm Man en Bedelaer genaemt is.

Crates de Filosooph van *Theben* seyde, datter drie dingen waeren, die de Liefde betemden, de Honger, de Tijd, en de Bast. En om dese reeden soumen oock *Cupido*

een bast konnen om den hals doen, want dit is gemeenlijck de aert van de Vryers, dat zy uyt mistroostigheyt terstont nae den dood verlangen, waer van oock al eenige zijn gesneuvelt. *Phaedra* in de *Hippolitus* van *Euripides* niet konnende het geweld van de Liefde verdragen, vermeende sich te dooden, daer zy seyt:

*V*Vanneer ick eerst bestont, nae dat ick vvas gevont,
Mijn Liefde te verheelen:
Mijn tonge dvvaes en mal, mijn droesheyt en misval,
Gingh yder mede deelen:
Ick vvon mijn sotte lust, in Zeedigheyt geblust,
Door reeden overvvinen,
Maer als 't my oock begaf, doe vvensch't ick na het graf
Met heel vermoeyde sinnen:
V Venus ick verstoot, ick vvil u door mijn dood,
Seyd ick, ten grond' vernielen:
Dit's my de beste raed. VVie vvederspreeckt dees daed,
De ruste mijner zielen?

Wy hebben de Liefde verthoont, die alleene, door den tijd en door d'armoede wert getemt, als dingen die meest gebeuren, naelaetende de twijfelmoedigheyt die seldom geschiet, dat sich de Vryers van kant willen helpen: Doch yder bemint zijn eygen leven: alhoewel het waer is, dat alle Minaers mette gedachten terstont na den doot

ylen, doch zy geven sich daer door niet in dieselve. Hierom voert de Ridder *Guarinus*, zijnen *Mirtillus* in, die in zijne heftige Liefde aldus klaeght: *Ick vind' geen raed als door den dood*. Waer op *Amarillis* antwoordt:

*Den Dood? ey luystert 't is maer wind,
't Zijn woorden van een Venus kind,
Die door de Liefd' is aengebrant,
En wenscht sich, uyt verdriet, van kant.*

En *Torquato Tasso* in zijn *Hardersangh van Aminta*, seyt, *Ick sie dat yder dieder mint, sich strax met den dood dreygt, doch de daed volgher seldom*. 't Is ons dan genoegh dat wy hebben verthoont, hoe de Liefde voornaemlijck, van de rampsalige *Armoede*, en door den *Tijd*, wort getemt en t'ondergebracht.

Amor di Fama. Liefde van een goed gerucht.

Een naekt kindeken met Lauwertacken gekroont, daer den bakelaer noch aenhangt, hebbende in den rechter hand een Burgerkroone, die 't schijnt over te leveren, in de slincker salt een Beleegerkroone hebben, en ter sijden op een voetstal, sullen de kroonen besonderlijk staen, die de Romeynen tot een teycken van dapperheyt gebruyckten, te weeten de *Muyrkroone*, *Legerkroone*, en *Scheepskroone*.

Aulus Gellius verhaelt in zijne *Attische nachten*, dat de gulden triumph of *Zeegkroone*, waer mede de Capiteinen of Veld-Oversten van outs wierden gekroont, van Laurier was, en de *Belegkroone* van gras. En dese wierden aen die geene gegeven, die alleene, in eenigh uysterste gevaer, het geheele heyrleger hadden verlost. Of die 't heyrleger rontom hadde verlicht. De *Burgerkroone* was van eyken loof: en d'Oude kroonden oock alle de beelden van *Iupiter* met eyken loof, als of hy een kenteyken was van 't leven. En de Romeynen plachten een krans van eyken aen die gene te vereeren, die een Romeyns Burger by 't leven hadde behouden, willende, daer door, een bediedenis van 't leven uytdrukken, als die aen andere was geweest de behoudinge van 't leven. Zy plachten oock een krans van *Leccio* of Eycken te maken, nae de gelijknisse van dien boom. De *Muyrkroone*, wierde aen dien Soldaet of Capiteyn geschoncken, die eerst op des Viands *Muyren* was geklommen. De *Legerkroone* wierde vereert aen die geene, die eerst des Viands borstweeringen en Wachthuysen hadde besprongen. De *Scheepskroone* wierde gegeven aen die geene, die eerst des Viands *Scheeps-vloote* dorst aenvallen. En dese drie wierden van goud gemaect. De *Muyrkroone* was met torens, als dickwijls de stads *muyren* waeren, diemen was opgeklimmen. De *Legerkroone* was nae de maniere van een bolwerck. De *Scheepskroone* was als een gallioen, of steven van een Schip, afgebeeld. En dit is het geene ons heeft goed gedacht ten dienste van den Schilders, aldus uyt te beelden.

Amor della Patria. Liefde tot het Vaderland, van Zaratino Castellini.

Een jeugdigh Jonghman, staende tusschen opgeresene roock en viervlammen, maer die sich met een vrolijck gesicht na den roock keert, houdende in de rechter hand een krans van Gras, in de slincker hand eene van Eycken: voor sijne voeten, van d'eene sijde is een diepe kuyle, vertredende van d'ander syde seer onversaeght Sabels, Wapenen, Schilden, Harnassen, en Messen, en overmits dit overeen komt met gelijcke omstandigheden, als

wy sullen seggen, soo hebben wy hem op de oude krijghsmaniere afgebeeld.

Een frisch en jeugdigh Jongman wort hy geschildert, om dat hoe de Liefde tot het Vaderland ouder is, hoe zy krachtiger wort en meerder bloeyt, want zy verswackt, noch verliest haer kracht nimmermeer, daer nochtans alle de andere Minne-Liefden ophouden. Een Ridder nae dat hy lange tijd, zijn Beminde sal hebben gedient, soo sal de Minnefackel door de kille tijd en door d'oudere Iaeren uytgebluscht zijnde, andere gedachten mede brengen, en metter tijd verkoelen: maer de Liefde tot het Vaderland, nimmermeer. Een koopman door de winst en geldhonger aengelockt, sal zee, onweder, noch eenigh gevaer aensien, maer sal ten laesten noch verlangen, om den Oever zijns Vaderlands te betreeden. Een Hovelingh verleckert zijnde, door eersucht en staet, en hooghdravende te Hove levende, gevoet zijnde door een bedrieghlijcke hope, denckt niettemin dickwijls om zijn nest daer hy gebroet is. Een Capiteyn nae dat hy veele Iaeren in den krijgh sal zijn geweest, om een heerlijke naeme en eere te verkrijgen, keert noch ten laesten nae zijn Vaderland, om ruste. Laet ons hier de schrandre *Vlysses* tot een voorstel dienen, diewelcke verkeert hebbende, gelijk een doorluchtigh Capiteyn betaemt, in de alderedelste deelen van Griekenland, en boven maeten liefthalligh, zijnde aen des Keyzers Hof, verlangende altijd nae *Ithaca*, zijn Vaederland, te keeren, hoe klippigh, leelijck en dorr' het oock was. Dese Liefde tot het Vaderland is een eeuwige en gedurige verbintenis en eere, die een ygelijck van natuyr schuldigh is, gelijk een kind aen zijn Vaeder, wesende daer in geteelt, hebbende locht en leven daer in ontfangen: En voor soo veele *Plato* in *Critone*, en *Hierocles* beweeren, soo is het meerder verbintnis en eere diemen bewijst aen 't Vaderland, als aen Vaeder en Moeder, waer van 't Vaederland den naeme heeft. Van 't selve gevoelen is mede *Plutarchus* in zijne Zeedehandlingen, daer hy seyt, *Voorwaer het Vaederland, op dat ick nae der Cretensers maniere spreecke, is meerder in u als u Moederland, en heeft meer recht als u Vaeder of Moeder.* Door soodaenigen treck en natuyrlijke genegentheit komt het, dat een ygelijck zijn Vaderland, sonder uytneeming van plaetse, hoe slecht of groot dat het oock magh wesen, bemint. *Iae Vlysses ylde soo seer nae de harde klippen van Ithaca, als Agamemnon, nae de eedele muyren van Mycenen. Want niemant bemint zijn Vaederland, om dat het groot, maer om dat het zijn Vaederland is, seyt Seneca de Filosooph.* De Liefde wast noch soo veel te meerder in de herten van de Burgeren, dat zy oock, als verblint zijnde, niet aensien de heerlijkheyt van eens anders Vaderland, maer een ygelijck bemint zijne daelen, weyden, bergen, hoyblocken, jae zijn woest en wild Land, meer als de eedele stad van *Romen*: en hier uyt komt het gemeene spreekwoort, *dat de Vaederlandsche roock ons doorluchtiger schijnt, als der vreemden vier*, en daerom is hy by den roock gestelt, daer de vlam hem over de schouderen vlieght. Hier uyt spruyt het geene dat *Homerus* van *Vlysses* verhaelt, dat hy wenschte te sterven, wanneer hy slechts den roock van zijn Vaederland mocht sien. En dit singht *Ovidius* mede in zijne Dichten, *de Ponto*:

*Vlysses zijnd' een Man vol wijsheyt en geeert,
Wenscht wederom te sien den roock aen 's Vaeders heert:
Ick weet niet hoe de sucht des Vaederlants kan trecken,
Die in elx hert gegrift, dees vreughde kan verwecken?
Wat overtreft doch Room? waer 's kouder Land als Schyt?
Het snootste hy verkiest, en 't schoonste hy versmijt.*

Lucianus seyt mede in 't lof van 't Vaederland, *dat de Vaederlandsche roock veel luchtiger brand, als der vreemden vier*. Dit 's dan geen wonder, dat alle vreemdelingen *Roomen* lasteren, als die dan hier in, dan daer in haer Vaderland prijsen: Want de Liefde verduystert haere oogen, datse eens anders grootheydt niet kunnen onderscheyden: En daerom slaen zy geen acht op het waerdige lof, waer door zy haer onverstant te kennen geven: alhoewel *Euripides* zeght, *dat zy niet recht verstandigh zijn, die eens anders manieren en Vaederland meer prijsen, als haer eygen*. Doch nae mijn oordeel acht ick die verstandiger, die de hoedaenigheyt van de zeeden en verschillen van plaets tot plaets recht onderscheyt. Laetse dan het deksel van de verblinde Liefde tot het Vaderland, van haere oogen, weghdoen: Laetse het waerachtige sien, sonder sucht: Laetse met *Athanaeus*, die hoewel hy selve een Heyden en Grieck was, seggen, *dat Romen een Hemels Vaederland is, en een kort begriip van de geheele Werrelt*.

Hemelsch in der waerheit, niet soo veel belanght de schoonheit en lieflijkheit van haere gelegentheit en de vriendlijkheit van de locht, maer voor soo veele, om dat God aldaer zijne Heylige Kercke heeft willen bouwen, zijnde dit de sitplaetse van zijnen Stadhouder, die de sleutelen des Hemels houdt en de Hemelsche schatten uytdeelt. 't Is oock een kort begriip van de Wereld, om dat in dese plaetse niet alleene verscheydene Volckeren te saemen loopen, soo uyt Vranckrijck en Hispanien, maer oock soo sietmen aldaer, Griecken, Armeniers, Duytschen, Engelschen, Hollanders, Switsers, Muscoviters, Maroniten, Persianen, Africanen, Traciers, Moren, Iaponesen, Indianen, Sevenbergers, Vngeren en Schyten, en gelijk *Athanaeus* seyt, *Soo woonen in die Stad geheele Volckeren, als Capadociers, Schiten, uyt Ponto, en verscheyden andere, welckers inwoonende toeloop is, van 't Volck des geheelen bewoonlijcken aerdbodems*. Op dese maniere komen alle de deelen des Aerdriix van self, om vrywilligh met haer bloed en met haere kinderen dienstbaer en burgers van *Romen* te wesen, als het hoofd van de Werld: Waer over met groote reeden *Romen* genaemt magh worden een Toevlucht, een Tonneel, een Tempel en een kort begriip van de geheele Werlt. En wy konnen bevestigen 't geene *Petrarcha* seyt, *dit getuygh ick dat Romen de opperste woonplaets is, van de Menschlijcke heerlijkheit, noch daer is oock geen soo verre afgescheyden hoeck Lands, die 't selve soude derven ontkennen*. En of wel dieselve *Petrarcha* in eenige klinckdichten daer van qualijck spreekct, soo verbetert hy nochtans soodanige doolinge, met een overvloedigh lof in zijne Latijnsche wercken, alwaer hy dapper uytvaert tegens *Gallum*, waer in hy *Romen* noch dit eedel lof geeft, *dat Romen is het hoofd des Werrelts, Koninginne der Steeden, Zeetel des Rijx, de Burgh des Catholijcken geloofs, de fonteyne van alle gedenckwaerdige geschiedenissen*. En soo hy 't hadde gesien, in soo heerlijcken stant, als het nu is aangewossen, en boven maeten verciert, hy soude niet minder geseyd hebben, *als dat de Muyren en de Palleyssen wel waeren te needer gestort, doch dat de eere van haere naeme onsterflijck was*. Iae hy soude veel liever geseyd hebben, dat tot de eere van een onsterflijcke naeme, de eeuwigheit en de verheven Majesteyt met dese Stad wel over een quam. Want in dieselve Stad blinckt uyt de glans van de nieuwe gebouwen, die als benijders zijn, van de oude heerlijkheit, wiens voetstappen een verwonderinge en een regel stellen aen de Bouwkonst. Daer zijn de wijde straeten, daer sietmen de verheventheit van de trotse Paleysen, Obeliscen, Columnen, Bogen en Tropheen, daer worden de wonderlijcke en selsaeme statuen bewaert, van de alderoudste beeldhouwers, die van *Plinius* genaemt zijn, *Niobe* met haer Soonen, *Laocon*, *Dirce* aen den Stier gebonden en veel andere: waer toe sich oock voegen, de nieuwe beeldhouwerien en schilderien, diewelcke tegenwoordigh de goede naem van de Oude niet wijcken. Boven dat isser de gewoonlijcke loop van den *Tiber*; de Koningh van de Revieren, daer zijn menighte van buysen of waterleydingen, en lopen verscheyden springende sonteynen, met schoone waterbacken: daer bloeyen de vermaeklijcke Lusthoven door de hovaerdige en breede bergen en heuvelen. En 't welck noch meest betreft, soo sietmen menighte van Kloosteren, heylige plaetsen, Collegien en heylige Kercken 't hoofd in de locht steken. Voor soo veel 't Roomsche Hof belanght, soo kanmen dat by een Hemelsche *Hierarchie* of Engelordre vergelijken: gelijk *Pius II* schrijvende aen *Martinum*, seyt, *ghy sult seggen dat het Roomsche Hof een Hemelsche Hierarchie gelijk is: doorloopt en doorsiet de Wereld, doorsnuffelt der Princen gewelven en let nau op der Koningen Hoven, en verhaelt ons dan offer een Hof is, dat by het Apostolische magh werden geleecken?*

Voor soo veele de eedele verstanden belanght, die altijd daerinne bloeyen, daer van is 't onnodigh te spreken: Want daer in worden geboren en komen oock van buyten in, de aldergeluckighste verstanden, die aldaer, als het goud in den oven, gesuyvert en gesijneert werden: Hier uyt komt het, dat veele met een broeck vol winds en opgeblasen van hovaerdye in *Romen* verschijnen, en vermetelijck haer laeten duncken, datse wat weeten, diewelcke daer nae soo needrigh als een Lam, en dat vol beschaemtheyd, daer uyt scheyden, maeckende geen rekeningh aldaer te blijven, om datse aldaer haer naeme en glants verliesen, even gelijk de Revieren die sich in een groote Zee storten. Swijgh *Iustus Lipsius*, die in u eerste boeck in den XXIII brief, *Romen* derft verwijten dat het is een woeste en verwarde

stad, en dat gantsch Italien ongehavent en ongebouwt is, soo van lof als van schriften. Al even eens als of al zijne wijsheyd niet gegrondet waere op de oude Romeynsche Schrijvers, hebbende oock geleert by de nieuwe Italianen, soo van *Beroaldus*, *M.A. Sabellicus*, &c. en ontallicke andere. Maer hoe kan hy Italien ongehavent van schriften naemen, daer het alle andere Landen, wel dobbel in de schriften te boven gaet? Want het is niet alleen overvloedigh in de oude Romeynsche, maer oock in haere eygen taele, vol van schoone Wercken, doorwrochte Poë sien, gehavent en bevalligh tot vergelijkinge van de oude Griecken en Latijnen. En om niet te gaen weyen door den verleeden tijd, soo vintmen tegenwoordigh alleen in 't Collegie van de Cardinaelen, Historischrijvers, Redenaers, Rechtsgeleerden, Philosophen en Theologanten, so eervaren en overvloedigh in de schriften, datse alle andere Volckeren daer door kunnen beschaemt maecken, als *Bellarmin* in de Theologie en Philosophie, *Mantica* en *Tuscius* in de Rechten, *Ascan. Colonna* in de Welsprekentheyt, en *Baronius* in de Historien: waer van men kan seggen 't geene *Varro* van *Augustinus* seyde, *dat hy soo veele hadde gelesen, dat het te vervvonderen vvas, dat hy tijd hadde om te schrijven, en dat hy soo veele hadde geschreven, datmen qualijck konde geloven dat iemant soo veele konde lesen.* En soo men alle andere Schrijvers wilde ondersoecken soo Romeynen als Italianen, en dat soo wel in verscheyden Collegien, als besondere Huysen, men soude buyten twijfel een oneyndlijck getal vinden: Ick swijge noch soo men Italien soude willen doorloopen, dat vol geleerde Mannen steeckt, doch insonderheyt *Romen*: waer over *Petrarcha* met groote reeden staende hielt, dat het goed was een Italiaen en een Rooms burger te wesen. *Ick ben*, seght hy, *een gebooren Italiaen; Ick roeme my een Roomsche Burger te wesen, waer van niet alleen soo veele Vorsten en Princen des Werlds hebben geroemt, maer selve Paulus die daer seyde, dat wy hier geen blijvende stad hebben, maecte nochtans Romen tot zijn Vaederland.* Doch laet ons totte beeldnisse keeren: En soo de Liefde van 't Romeynsche Vaederland, gescheurt zijnde van sekere nijdsuchtige, overbergsche Schrijvers, die 't weynigh zijn toegedaen, my heeft gedrongen om 't selve te verdedigen en te prijsen, soo sal 't nochtans niemant verdrieten, dat het ons gemeen Vaderlant is. De kroone van gras is een teyken van de liefde des Vaderlants, diemen aen eenen Burger plagh te vereeren, die sijn Vaderland van de belegeringe der Vyanden hadde verlost. En dit wierde aldus onderhouden, en quam heer van de plaetse daer de belegerde waeren ingesloten. Dese kroone wierde van den Raed vereert aen *Fabius Maximus*, die in de tweede Carthagineesche oorloge, de stad *Romen* van de belegeringe verlost: en dese was de eedelste en eerlijxte belooninge, diemen aen een krijghsman, voor zijne verdienste, kost vereeren: jae men kost niet meerder doen. Want wie 't geheele lichaem des Vaederlands helpt, die helpt oock een yder Burger, zijnde die een lidt aen 't Vaederland. Ick segh meerder, dat die geene, die aen een lidt hulpe betoont, geeft oock heyl aen 't geheele lichaem: En derhalven wie eenen Burger verlost, helpt oock het Vaederland. Want het is een vorderlijcke saecke aen een stad, de behoudenis van een treflijck en behulpsaem Burger. En hierom wierde noch een andere van eyken loof, aen die geene vereert, die eenen Burger in den slagh by 't leven hadde behouden. Van Eycken wierdese gemaect, om dat de alderoudste haer voedsel van de eyckels trocken, en daer by leefden, gelijk *A. Gellius* verhaelt: En *Plutarchus* segt mede, datmen *de Liefde van 't Vaederland, voor eerst behoort te omhelsen, doch in 't gemeen, het geheele Vaederland, en ten tvveeden een yder Burger in 't besonder, ten meesten voordeel, vertroosting en ruste van de stad.*

De diepe poel voor zijne voeten, en de wapenen, die hy onverschrocken vertreet, drucken uyt, dat hy alle gevaer des levens veracht, die hem uyt Liefde des Vaderlands soude mogen overkomen; gelijk *Anchurus* de soone van den Koningh *Miclas* van Phrigien, en de Romeyn *Marcus Curtius*, die sich vrywilligh, voor de behoudenis van 't Vaederlant, storte in de pestilentielle aerdklove: en duysent andere, die in mannelijcke aenvallen en tochten, haer bloed, voor de Liefde van 't Vaederland, hebben uytgestort. *Nestor* de vermaerde Capiteyn, willende den vermaerde Trojanen moet geven, om tegen de Griexsche scheeps-vloot ridderlijck te vechten, vermaent haer, soo iemant hierover soude komen te sneuvelen, dat het soet

en eerlijck soude weesen voor 't Vaederland te sterven, alwaer hy seyt:

*Gaet vry dees groote vloot te keer,
Want wie gewont of stort te neer,
Hy sterft met lof. Het is geen schand,
Te sterven voor zijn Vaederland.*

Horatius seght mede, dat hen soet en betaemlijck is, voor 't Vaderland te sterven. *Lucianus* seght in 't lof van 't Vaderland, dat het in de krijghs-aenmaeningen seer voorderlijck is, wanneer men seyt, dat de krijgh voor 't Vaderlant wort aengenomen: En hy seyt datter niemant is, hoe bangh en versaeght hy oock zy, vreesende voor gevaer en den dood, die hoorende de kracht van 't soete woord Vaderland, niet terstont soude moedt scheppen en manhaftigh zijn, om door verbintnisse en Liefde zijn Vaderland te helpen, aengeprickelt zijnde, door de spoore van eere, om in sijn leven, een naeme voor sich selve, en voor sijn geslachte te verkrijgen; gelijk *Pindarus* het selve in sijne Isthmische speelen, met een soet gesangh, overvloedigh verhaelt, en dat over de overwinninge van *Sterpsiades* van *Theben*, wiens Oom *Maternus* voor 't Vaederland stierf, daer hy singht: *zijns Ooms toenaem heeft het gemeen, een groote glans gegeven, wiens dood de vermaerde Mars een gulde Helm heeft toegebracht, maer zijne eere kan oock in 't tegendeel met zijne daeden over een komen. Want hy sal voor seker weten, dat die geene, die in dese duystere wolcke, een hagelbuy van bloet van 't waerde Vaederland afkeert, en den ondergangh van den burgeren, door een tegenstrijdige heerkraft verdrijft, die sal groote eere ophoopen, en dat niet alleen terwijl hy 't siet, jae oock als hy sal zijn gestorven.* Maer na my dunckt, kost *Sterpsiades* weynigh aenwas van eere hier uyt trecken, ter gedachtenisse en name van sijnen Oom, overmits het sonder eenige vergelijckinge is. Meerder eere is het voor 't Vaederland te sterven, als te leven in de Isthmische, Nemeische, Pythische en Olympische feest-strijden, die van *Pindarus* zijn gesongen. Om dese reeden laet ons dencken, dat de Wetgever *Licurgus*, en de Koning van Lacedemonien belaft hebben, datmen geene naemen op de graven mocht houwen, dan van doorluchtige Mannen en Vrouwen, die eerlijck, in den strijd, voor 't Vaderland, waren gestorven. En dat die dan alleene der gedachtenisse waerdig wierden geacht. Het ontstelde den Filosooph *Xenophon* van *Athenen*, al een weinich, dat terwijl hy de offerhande pleegde, en hem de tijdinge wierde aengebracht, dat zijn soone *Grillus* was gestorven, hy de kroone van sijnen hoofde nam: maer strax daer op vragende, op wat wijze hy was gestorven, wierde hem geantwoort, dat hy kloeckmoedig in den strijd voor 't Vaderland was omgekomen: als hy dit hadde verstaen, sette hy van nieuws de kroone weder op 't hoofd, vertoonende dat hy meer blijdschaps hadde door de eere en dapperheyt van sijnen soone, als smerte over sijn doot en verlies, seggende tegens die gene die hem de droeve tijdinge aenbrachte, *Ick hebbe den Goden gebedden, dat zy my geenen onsterflijcken noch langlevenden Soone wilden geven, alsoo ick niet weet of hem dat nut is, maer dat hy mocht vroom zijn, en een Liefhebber des Vaederlands.*

Vyt dese besondere dingen kanmen oordeelen, dat het krijghsmans kleed, seer wel totte Liefde des Vaederlands past, staende altijd en in alle voorvallen, als een goed burger, vaerdigh en bereyt om met de wapenen in de vuyst, voor 't Vaederland te sterven, en sijnen openbaeren Vyand door alle middel tegen te staen: In der waerheyt, indien een goed vriend, in der nood, wort gekent, alsoo wort oock de Liefde des

Vaederlands niet beter gesien, als in dringender nood des oorloghs: alwaer een yder, die 't selve bemint, sijn leven en welvaert voor 't Vaderland stelt. Hier van hebben ons de Oude een sonderlinge voordaet naergelaten, in de Liefde des Vaederlands, als hebbende daer in klaere en blijcklijcke teyckenen van Liefde vertoont, gelijk de *Horatii*, *Decii*, en de Driehondert, oock de ses *Fabii*, die van duysent Liefhebbers gevolght wierden, diewelcke al te saemen met eere en lof kloeckmoedelijck haer leven in de waeghschaele hebben gestelt, om de groote Liefde, die zy *Romen*, haer Vaederland, toedroegen.

De *Liefde*, gelijk die van *Seneca* in zijne OCTAVIA is beschreven, naegebootst.

*DE Mensch sich selve seer bedrieght,
Als of de Liefd' op vviecken vlieght:
En zijn een God die fel en vvreed,
Zijn boogh en pijlen houd gereet:
VViens vlam en fackel 't al verslint,
En zijn Vulcaens en Venus kint.
't Is Ydelheyt: Liefd' is een brand,
Een kracht in sinnen en verstand,
Die in de teere leughde groeyt,
En vvort door veelden opgeboeyt,*

*Door Overdaed, en Ledigheyt,
En al vvat totte lusten leyt.
Indien ghy dese stutten scheurt,
Terstont vervalt hy en hy treurt,
In korter tijd soo sal zijn kracht,
Verdvijnen en zijn t'onderbracht.*

Impassibilita. Lijdeloos, vry van sucht of lijden.

Dese is eene van de voornaemste gaeven van een verheerlijckt lichaem, gelijk de Theologanten verhalen. Daerom wortse naeckt en schoon geschildert, datse boven de Elementen en buyten de verderflijcke dingen mette voeten wort opgeheven.

Corpo Humano. 't Lichaem des Menschen.

't Valt dickwijls voor, om 't Menschlijk lichaem, en de ziele in 't besonder op 't toonneel te vertonen. Wy hebben dese beeltnisse in 't een en 't ander alreede aangewesen, gelijk op zijne plaetse te sien is. Maer dit dient eerst gewaerschouwt, dat wy door 't Menschlijk lichaem niet verstaen, het lichaem, dat in der daed, van de ziele afgescheyden is, andersins soudemen een doode romp schilderen: Maer verstaen de ziele met het lichaem te saemen, die den geheelen Mensch maecken, en die door sekere Poëtische beteycknisse en door de gedachten en inbeeldingen genomen worden, als of yder door sich self bestonde.

Wy vertoonen dan een Man, die mette bloeme *Ligustrum* of keelkruid gekroont is, zijnde prachtigh gekleedt, met een linnen Lantaerne in der hand, van die slagh diemen hoogh en leegh treckt, sonder licht, met dit opschrift, *à lumine vita*, dat is, *van 't licht komt het leven*.

Met *Ligustrum* is hy gekroont, om dat dappere Mannen 't leven der Menschen daer by hebben vergeleken, en dat ten aensien van de broosheyt en swackheyt des Lichaems, mette vergelijkinge van de bloemen, waer van ick niet weet, datter iet vluchtigers is. Waer van de 103 Psalm seyt, *de Mensch is maer stof en hoy, en zijn leven is als een bloeme des velds*: en in den 90 Psalm seyt hy, *dat het leven is als gras dat vroegh bloeyt, in 't korte verwelckt, en 's avonts wort afgehouden en verdort*. En *Iob* seyt, *hy gaet uyt als een bloeme en verdort*.

Het lichte en sachte kleed, bediet, 't geene 't lichaem eygen is, dat het beminne en omhelse de Wellusten en 't vermaeck van de sinnen, gelijckt in 't tegendeel, eygen is een schrick te hebben van verdriet, moeyte en ongemack.

De Lantaerne als geseyt is, bediet, dat het Lichaem geen werckinge heeft sonder de ziele, gelijk de Lantaerne haer plicht sonder het licht niet uytvoert, gelijk de spreuk wel verklaert.

Patienza. Lijdsaemheyd, Geduldigheyt, naer de beschrijvinge Tertulliani.

Tertullianus de Outvaeder beeld de Lijdsaemheyd aldus af. Lijdsaemheyd is een hupsche Maeghd, met een opgerecht, maer weynigh gedraeyt hoofd, hebbende een heusch wesen, een blanck voorhoofd, lonckende oogen, wat neer geslagen ter aerden,

een geslooten mond, een lustige verwe, een half lacchende, half schreyende treck van aengesicht met een wit toegehort kleed. En sooder bloote voeten bygevoeght waeren, soo soudet moghen volmaeckt genaemt werden.

Het opgerecht hoofd bediet, dat de Geduldigheyt een geruste conscientie heeft, en datse 't *hoofd* een weynigh *draeyt*, daer door wil zy te verstaen geven, dat God in den Hemel de wraecke sal aennemen. Datse schoon en heusch van weesen is met een ongerimpelt voorhoofd, druckt uyt, dat zy is de alderbevallickste, die niet korsel van hoofde, noch moeylijck, maer die in tegenspoet blijde en altijd vrolijck is.

De lonckende oogen een weynigh ter aerden geslagen, beelden af de needrigheyt en sachtsinnigheyt, als ofse sonder gevoelen waere, over haere droefheyt.

De geslooten Mond, bediet haere zeedigheyt en stilswijgentheyt.

't Aengesicht half lachende, half schreyende, wijst uyt, dat zy bespot de listigheyt des Satans, de treecken deser booser Werreld, en de wanckelheyt der fortuyne.

De wittigheyt van haere kleederen, die om 't lijf gegort zijn, drucken uyt de Maegdelijcke suyverheyt, vermits zy onbevleckt en tot geene vleeslijcke begeerlijckheyt mis-

bruyckt is: Oock haere onnooselheyt, als die reyn is van alle smetten, niet hooghmoedigh, noch oock kleynmoedigh in tegenspoet.

Haere bloote voeten leeren ons, datmen alles lijden en verdragen moet, soo wel de koude des Winters, als de hette des Somers.

P a t i e n z a . L i j d s a e m h e y t , G e d u l t .

Een bedaeghde Vrouwe, sittende op een steen met een Iock om den hals, als ofse mette handen, teyckens van droefheyt vertoonde, en sal mette bloote voeten op eenen dooren bos sitten.

De Lijdsaemheyt wort ontdeckt, in 't draegen van de smerten des lichaems en des gemoeds, en daerom wort dese beeldnisse alsoo afgeschildert.

De doorens zijn die quellingen, die ons in de eere, of in de goederen, of in des Menschen leven raecten: en of die wel onse voeten priemen, om datse een verdriet zijn in den loop van de aerdsche genegentheden, niet te min, soo laetense het hoofd en andere veel eedelder leden vry: om dat een welgeschickte ziele, die in de vastigheyt der Deughd is gegront, de schaede, die daer siet op de aerdsche goederen, niet gevoelt.

Het sitten op den steen, vertoont, dat het een harde saecke is, datmen de Lijdsaemheyt met een gerust gemoed weet te bestieren, alsoo nochtans dat dieselve lichtlijck wort te boven gekomen.

P a t i e n z a . L i j d s a e m h e y t , G e d u l t .

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet, met taneyt gemengt, en een Iock op de schouderen in een needrigh en zeedigh wesen.

't Is Lijdsaemheyt, in tegenspoedige dingen sich mannelijck te draegen, en zy is eene van de voornaemste werckingen van de sterckheyt, diewelcke sich uytstreckt om het Iock der slavernie te verdraegen, en dat met een stantvastigh en onversaeght gemoedt, wanneer 't de nood vereischt. Daerom wierde *Cato* van de Wijse gehouden, voor een veracht en bloot gemoed, om dat hy sich selver liever wilde dooden, als onder de regeeringe van den Tyran, leven.

De verwe van dat kleed, bediet Lijdsaemheyt, om dat die verwe seer nae by 't swart komt, 't welck in dese plaetse bediet de doodinge, quade vernoeginge en smerte. Maer overmits de Deughd, onder alle rampen soo niet terstont wort uytgeblust, soo moet het kleed blaeu gemaectt zijn, om dat het noch een weynigh levendighs by sich heeft, 't welck is de hoope, van dat het geluck onder alle dese ellenden sal wederkeeren, en verwachten dat nae de ondergaende Sonne een helder en klaerder licht van nieuws sal oprijzen, om dien dagh te verlichten, diewelcke door de ellenden was verdonckert.

Het Iock is het bedietsel van de Lijdsaemheyt, diewelcke alleene geoeffent wort in de tegenspoeden, om alles met een stantvastigh en gerust gemoed te verdraegen. En ten dien aensien, seyt *Christus* onse Heere, dat zijn Iock soet is, door de beloninge, diemen verwacht nae de onderhoudinge zijnder heyliger geboden: wesende een Iock, waer onder de hals, van een yder Christen, die yver heeft totte eere Godes, sich gewilligh buyght.

Patienza . Lijdsaemheyt.

Een Vrouwe met een ontsteecken toortse in de hand, die zy ommekeerende, het gesmolten wasch op haere andere naeckte arm druypt: op der aerde sullen voor haere voeten eenige slaxkens leggen, die voor de Lijdsaemheyt werden genomen, om daer mede den tijd te slijten, alhoewel die noch eenige dagen in haere schelpjes blijven besloten, al eer zy voor den dagh komen.

Patienza . Lijdsaemheyt.

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet, wiens handen met ysere boeyen zijn gebonden, en ter syden sal een klippe staen, alwaer het waeter allenskens by druplen op de boeyen van dese beeldnisse komt vallen.

Waer door vertoont wort, dat een Mensch die de tijd kan afwachten, alle dingh nae wensch sal gelucken: En alhoewel de beginselen van 't geluck slecht en sober zijn, maer daer nae door eenige gunste van den Hemel, diewelcke nimmermeer naelaet de goeddaeden der Menschen te beloonen, ondersteut zijnde, soo verkrijghtmen dickwijls

in een oogenblick, het geene, waer nae men veele jaeren te vergeefs heeft gehoopt. Van dese slagh van Lijdsaemheyten en geluckige uytkomst, hebben wy dese gedenckwaerdige voordaeden in 't Hof van *Romen*, alwaer alleene door een geduyrige slavernie, veele gekomen zijn totte eere van Cardinalen, en andere voortreffelijcke trappen van Kercklijcke Regieringe, alwaerse, gelijk in een stad, die op eenen hoogen bergh staet, ten toone worden gestelt, en dat voor de oogen der gantscher Werld, hebbende gelegentheyden om sich door de dapperheyten haers gemoeds doorluchtigh te maecken, gelijkse door hare uytterlijcke waerdigheit en grootheyten vermaert zijn.

Maer alhoewel dat by de Lijdsaemheyten, het loon van de verlossinghen in dit leven niet altijd wil volgen noch gelucken, daer wy nochtans dickwijls sien, dat de geduyrige kracht van 't waeter, het yser verteert, soo moeten wy daerom van moede niet beswijcken, maer spreekken met die geene, die haere slaverny ten goeden einde stieren, niet tot eersucht, levende deughdelijck, wetende de beloften, die geschiet zijn, door den mond *I. Christi*, dat dieselve bestaen in onbederflijkke goederen, daer hy aldus seyt: *Ghy sult uwe zielen in Lijdsaemheyten besitten*. En dat hy gewoon is die geene in dit leven te tuchtigen en te straffen, die hy bemint, en die hy in 't toekomende leven wil beloonen, mette eeuwige heerlijckheyten.

Lode. Lof.

Een seer schoone Vrouwe met een heerlijcke en luchtige kleedinghen van wit satijn, en die op de borst een kostlijcke Bagge heeft, alwaer een *Iaspis* in 't midden staet: en seyt *Plinius* dat het een klaere en groene steen is. Op 't hoofd salse een Roosekrans hebben, en in haer hand een Trompet om te blaesen, waer uyt een seer groote glans vlieghet. Houdende haer slincker arm recht uyt, wijsende mette voorste vinger nae eenige besondere personen.

Zy wort schoon gemaelt, om datter geen saecke is die aengenaemer en verheughlijcker is als het Lof. Want onse ooren beminnen de woorden veel meer, die tot ons Lof geschieden, als de alderlieflijkste Musijck of Snaerenspel. Met wit wortse gekleet, om dat het waerachtige Lof behoort suyver en oprecht te zijn, en niet als de Vleyinge, diewelcke een Vyandinne en konstige bedriegster is van de Waerheyten. En hierom moetmen letten, dat het Menschlijcke Lof van tweederleye slagh is, te weten, waerachtigh en bedrieghlijck. Het waerachtige Lof, is, waer door de deughdsaeme Menschen in der daeten en waerheyten worden gepresen. Het valsche Lof is het geen, waer mede de ondeugende met een waarschiynend Lof worden geroemt. Maer wy verstaen 't van de goede, en daerom moetmen weten dat die geene, die in der daeten prijswaerdigh zijn, dese hoedanigheden behooren te hebben, als vromigheyten des levens, oprechtigheyten des gemoeds, openhertigheyden, geleertheyden, wijsheyten en diergelijcke dingen, doch boven al de vreese Gods en Liefde tot zijn evennaesten, met suyverheyden des herten.

Hier over seght *David*, *de oprechte sullen gepresen worden*, gelijk oock *Salomon* seyt, en elders over al is te lesen. Maer men vint van 't lof der boosen in de H. Schriftuyre recht het tegendeel, als *Syrach* seyt, *daer is geen oprecht lof in den mond des Sondaers*. En daerom moetmen

't selve vlieden. Oock hebben de Heydensche Philosophen daer over een schrick gehad. Waer over een ander Philosoph seyt, *acht dat soo schandigh dat ghy van den boosen wort gepresen, als of ghy om schandige dingen waert gepresen.*

De Bagge mette *Iaspis*, gelijk de Natuurschrijvers verhaelen, wort voor de bevalligheyt genomen, dese seggen dat dese steen, door een verborgen kracht, dieder in gevonden wort, aengenaemheyt aenbrenght, in die, dieselve by sich draeght, en tot meerder klaerheyt, om dat het Lof dese kostele Bagge draeght: en dit sullen wy bevestigen, mette verklaeringe van de Roose, die oock dieselve Hieroglyphische aert heeft.

De krans van Roosen wort vertoont, om datse seer schoon en soet van reuck zijn. Soo verkrijght oock het Menschlijk Lof, door haere schoonheyt, haere aengenaemheyt als een Roose, van andere luyden. En door den krans en de kroone, wort het Lof Godes verstaen, wesende 't selve een Spherische beeldnis, sonder begin en sonder einde: alsoo is het Lof Godes oock eeuwich sonder begin of einde, en daerom moetmen weten, datmen tweederleye maniere van Lof vind, te weten, het Menschlijke en Godlijke. Het Godlijke Lof is, waer door God wort gepresen en groot gemaect. Het Menschlijk Lof is, 't welck den Mensche prijst en verheft: Maer van 't Godlijke, daer van is de H. Schrift vol. *Looft God alle ghy Volckeren*, seyt de Propheet ende doorgaens. *Augustinus* seyt dat dit Lof niet alleen van de H. Mannen en Propheten wort uytgesproken, waer dat datselve oock vertoont wort door alle geschapene dingen: *Alles wat God gemaect heeft looft den Heere*. Noch seit hy, sien wy dit uytdrucklijk aen de Vogeltjens, die nimmermeer ophouden het Lof Godes te singen, op de beste maniere als zy kunnen. Singht niet de Leeuwerck en de Nachtegael het Lof haers Scheppers totter dood toe? Maer niet alleene de Vogels en de andere Dieren loven God, maer oock de Planeeten en de Hemelen, gelijkmen, by *Iob*, klaerlijk leest XXXVIII cap. *Waer waerdy doen my de Morgensterren loofden, en alle kinderen Godes vrolijk waeren?* En soo dit waer is, gelijk 't seer waerachtigh is, dat alle schepselen Godes God loven, waerom gaen wy niet met *David*, en seggen, *alle Geest love den Heere*. En dit Godlijk Lof wort door de kroone en Roosekrans vertoont.

Het bewijs van 't blaesen van de Trompet, waer uyt een groote glants vlieght, bediet het goed geruchte en de doorluchtigheyt van de naeme der geener, die in der waerheyt lofwaardigh zijn. En hier over stelden de Romeynen, op de spitse van den Tempel van *Saturnus*, de drietoonige Trompetten met de steerten, die bedeckt en verborgen waeren. Willende daer mede uytdrukken, dat de Historie van de verleden geschiedenissen, in den Tempel van *Saturnus*, tot onsen tijde, bekent en klaer waeren, als met levender stemme. En datse alsoo waeren uytgebreyt, datse nimmermeer konden uytgewischt werden. Maer dat de dingen die voor *Saturnus* tijd geschiet waeren, duyster en onbekent waeren, staende onder de duysternisse verborgen. En dit wort door de steerten van de Tritons uytgebeeld, die verborgen zijn en sich nae de aerde buygen.

De slincker arm hout zy recht, wijsende met den vinger op eenige besondere persoonen, om dat het Lof een reeden is, die eens anders grootheyt doorluchtig maeckt; gelijk *S. Thomas* seyt, want alles wat eenige deughd over sich heeft is prijselijck. En daerom seyt *Persius* in 't eerste Schimpdicht:

Vweeten is een ydel niet,

*Soo 't geen ghy weet geen ander siet:
't Is heerlijk dat m'een dapper Man
Strax metten vinger wijsen kan.*

En tot meerder verklaeringe, verhaelt de Filosooph in 't eerste van de Welsprekenskonst, dat het Lof een uytspreeck is, die der verthoont de hoogheit en grootheit van de Deughd: Daerom wort geseyt, dat *Cato* Lof en prijswaerdiger was, om dat hy de snoode gebreecken uyt *Romen* hadde verdreven, als *Scipio*, die die van *Carthago* in *Africa* hadde overwonnen. En dit geschiet, gelijk dieselve Filosooph seyt, *om dat het Lof eygentlijck op het werck siet.*

Sorte. 't Lott. Het geval.

Een Vrouwe in gemengde verwen gekleet, houdende in de rechter hand een kroone van goud, met een beursse vol geld, en in de slincker hand een bast of strick.

De goude kroon en de strick zijn teyc-

kens dat het Lott den eenen het geluck, en den anderen het ongeluck aenbrengh.

Maer om te spreken offer het Lot is, en hoedaenigh, dat vereyscht een breeder uytlegginge: doch dit is alleene genoeg, dat wy 't Lott noemen, die selsaeme geschiedenissen van dingen, die buyten 't opmercken of de meeninge van den Wercker, gebeuren; 't welck van *Ausonius* seer aerdigh uyt het Griex is vertaelt: Want eener die mistroostigh was, meende sich met een strick te verhangen, en op de plaets komende merckt hy iets, waer nae hy begost te graven en vind een schat die aldaer was verborgen, waer over hy blijdelijck den buyt wegh draeght, en leyde den strick in de plaets. De ander die den schat hadde begraven, vont den schat wegh gedragen en een strick in de plaets geleyt, waer over hy mistroostigh zijnde, sich selve verhingh; gelijk dees Dichten luyden:

*Hy die kampt met den dood vind een verborgen schat,
Dies laet hy daer den strick en kiest het blijde padt:
Maer die eylaes! het goud daer selver had gegraven,
Vind voor het goud een strick, en word een aes der Raven.*

Anders.

*Pleun wil sich hangen, vind een schat,
Hy laet den strick en kiest het padt:
Maer die 't begroef, die vind den strick,
Dies hy sich hanght aen eene mick.*

Sorte. 't Lott.

Een blind Maeghdeken, maer van frissche Iaeren, waer op de wind van d'eene sijde blaesende, haer kleed doet swellen en oplichten, draegende in haere schoot eenige eedelsteenen en Adelijcke ciersels.

Daer is weynigh onderscheyt tusschen het Lott en de Fortuyne, en daerom wort soo wel d'eene als d'ander blind geschildert, om dat zy de verdiensten der Menschen niet aensien, maer schijnen beyde gesint te zijn, de minste verdiensten te begunstigen: daerom seytmen dat het frissche en jeughdige ouder een Moeder plagh te zijn van slechte verdiensten.

De Winden die 't kleet opblaesen, bedieden dat het Lott of geluck wort geholpen door de woorden, en door de gonst van machtige luyden, of door 't geruchte van 't gemeene volck. Zy draeght haer schoot vol eedelsteenen, om datse besigh is, den Mensch te doen overvloeyen in onverwachte goederen. En men noemt het Lott oock, de uytkomst van ellendige geschiedenissen.

Bugia. Logen.

Een Vrouwe die sich soo veel mogelijk is, in haere kleeders bedeckt en omwonden heeft, wesende 't kleed van d'eene sijde wit en van d'ander swart, hebbende op 't hoofd een Exter, en in haer hand den Visch *Seppia*.

Het deel van 't witte kleet verthoont, dat een logenachtigh Mensch, in den eersten, wel wat waerheyt spreekt, om daer onder zijn logen te verbergen, volgende daer in den Duyvel, die gelijk *S. Chrysost.* over *Mathaeum* seyt, toegelaeten is, somtijts waerheydt te spreken, om dat hy de logen al soetjens, onder zijne seldene waerheydt, soude aenprijsen.

Het ander deel van 't kleed is swart: volgende daer in *Triphon* den Griexschen Grammatist, diewelcke seyde, dat de Logen een swarte steert hadde: en om dieselve reeden, is haer de Exter op 't hoofd geset, zijnde van

verscheyden verwe. En het Vischken *Seppia*, daer van *Pierius* gedenckt, wanneer 't sich voelt beknelte te zijn, soo laet het uyt zijn steert een sekere swarte vochtigheyt schieten, waer in het sich verbergh, meenende door soodaenigh bedrogh, den Visscher te ontvluchten. Alsoo verdonkert sich oock de Logenaer, door 't versieren van zijne logens, als die nimmermeer komt in 't licht van een goede naeme.

Bugia. Logen.

Een jonge lelijke Vrouwe, konstliijk in 't weerschijn gekleet, wesende geheel met Momaensichten of Maskus van veelderleye gedaenten, en met veele tongen bemaelt, zijnde kreupel, met een houte stelte, houdende in de slincker hand een ontsteeken bossel stroo.

S. Augustinus schildert de Logen aldus af, dat zy is een valsche bediedenis van haer eygen stemme, die met een quaede meeninge, een valsche saecke ontkent of beweert. Daerom wortse een jonge Vrouwe, doch leelijck afgebeeld, als wesende een slaefs gebreck, dat insonderheyt in den ommegangh der Eedelen, gelijk het nu tegenwoordigh in swange gaet, moet geschouwt worden, die haer Eedeldom bewaerheeden en bevestigen, als door een eed, houdende 't geene zy seggen soo vast, als oft de waerheyt selve was.

Zy is konstigh gekleet, om dat zy haer konstelijck benaerstight, om yder die dingen te doen geloven, die in der daed niet waer zijn.

Haer weerschijne kleet met veelderleye slagh van Momaensichten en tongen, vertoont de ontstantvastigheyt van den Leugenaer, die in zijne vertellingen van de waerheyt afwijkende, geheel vergeet wat hy geseyt heeft, en daer uyt is het spreekwoort gekomen *Mendacem oportet esse memorem*, de Leugenaer behoort een stercke memorie te hebben.

Het bondelken met aengesteecken stroo, bediet niet anders, dan gelijk het stroo licht ontfonckt en licht weder uytgaet, dat alsoo de Logen oock snellijck wort gebooren en haest wederom vergaet.

Dat zy op stelten gaet, wil seggen dat de Logen heeft korte beenen, of dat zy gaet op stelten.

Anders. Logen.

Men soude haer oock met vleugels mogen schilderen, om haere snelligheyd, want zy kan haere Logen, in korter tijd, over de gantsche Werreld spreiden: Oversulx soudemen haer een sack over de schouderen mogen maecken, waer uyt zy over al brief kens stroyde, die waerschijnlijk waeren, doch alsoo de Waerheyd haer vervolghde, wierden dieselve wederom vertreden, doch hier en daer soude noch een valsch briefken blijven leggen, om het spreekwoord te voldoen: *Mentiri audacter nam semper aliquid haeret*, dat is, *Liegh onbeschaemt, want men salder altijd wat van geloven*. En van haere snelligheyd komt dese spreucke, *al is de Logen snel, de Waerheyd achterhaeltse wel*. Oock is dit gemeene knuppelvers bekend:

*Konden de Menschen vlieden, alsse konnen liegen,
Men sou niet vraegen, nae Schuyt of Waegen.*

Legierezza. Luchtigheyt.

Een Vrouwe die vleugels aen handen, voeten, schouderen en aen 't hoofd heeft, wesende gekleedt met seer sijne en lichte veeren.

Pigritia. Luyicheyt.

Een Vrouwe met een breed voorhoofd en dunne beenen, sittende op der aerde. *Ariosto* seyt daer van aldus:

*De Luyicheyt soo traegh als stram,
Die leyt ter aerden, loom en lam.*

Pigritia. Luyicheyt.

Een ongehulde Vrouwe, die 't hoofd laet ter aerden hangen, met slordige en gescheurde kleederen, houdende beyde handen in den schoot of boesem bedeckt, slaende de beenen over malkanderen. Ter syden haer sal een Eesel of een Schiltpadde leggen.

Wesende de benaeming van den Luyaert een toeigening aen den Winter, soo maghmen, met reeden, de Luyicheyt haer rechte Dochter wel noemen: Want, gelijk de warmte in de Menschlijcke lichaemen, de oorsaecke is van de beweging en van de vaerdige besicheden, alsoo maect daer en tegen de koude, onbeweeghlijckheyt, bottigheyt, langhsaemheyt en droomige werckingen.

Zy sit metten hoofde gebogen, en mette handen en voeten, op de maniere als geseyt is, om dat de Egyptenaers, dieselve in haere Hieroglyphische beelden, aldus hebben vertoon. Willende te kennen geven, dat een luy Mensch, als onbeweeghlijck en onbequaem is tot eenige goede werckingen: en overmits de Egyptenaers door de vlacke en opene hand den arbeyd, het ontsagh en de macht vertoon, soo maelden zy in 't tegendeel een vuyl en veracht persoon, die door ledigheyt of luyicheyt kromgingh, dat hy de handen te gelijk in den boesem of schoot stack, en aldus sat: welke maniere, in der waerheyt, een veracht en slim Mensch wel past. Waer uyt oock dit spreekwoord gekomen is, *Manum sub pallio habere*, dat is, *de handen onder den rock steecken*. Menschen die in den ledighgang verdorven, koud en luy zijn: Daerom seyde *Anaxagoras*, dat de Mensch veel krachtiger scheen als alle andere Dieren, om dat hy met handen begaeft was.

Het onthulde hoofd, de slechte en gescheurde kleederen, bedieden de ongeluckige staet van de Luyicheyt, door de welke een luy Mensch, van sich selve, altoos arm, snood en veracht is, soo wel aen ziele als lichaem, want hy verkrijght noch deughd, noch rijckdoom, noch eere, gelijk *Hesiodus* seer wel seyt:

*Wie traegh leyt, als een lastigh pack,
Verkrijght noch Rijckdoom noch gemack,
Maer kampt steeds met den bedelsack.*

De Eesel, die ter syden leyt, is een gewis beeld van de Luyheyt, wesende gehouden voor het traeghste van alle Dieren, 't selve wil oock de Schiltpadde uytdrukken.

Appetito. Lust of genegentheyt.

Evrudice, Vrouwe van *Orpheus*, gelijk van *Ovidius* in zijn X boeck *Metamorphos*, is beschreven, wort van een Slange in de hiele gebeeten. 't Welck genomen is voor een Sinnebeeld van des Menschen lust of appetijt, waer door de genegentheden des gemoeds gewont zijn, want de voeten, doch insonderheyt de hielen, zijn een beeldnisse van onse aerdschebegeerlijckheden. 't Welck *Christus* oock heeft willen te kennen geven, wanneer hy, willende zijne discipulen reynigen van de aerdsche hertztochten en gebreken, haer de voeten heeft gewasschen, seggende mede tot *Petrum*, die sich weygerde de voeten te laeten wasschen, *Indien ick u niet wassche, soo suldy geen deel met my hebben*. En God selve spreeckt totte Slange, die daer wilde des Menschen lust laegen leggen, *ghy sult hem in de verssenen steecken*. De Griecken beelden mede des Menschen genegentheyt by de hielen af: Daerom versierden zy, dat *Achilles* jongh zijnde van sijn Moeder in de poele van *Styx*, onder 't waeter wierde gedompelt, blijvende de voeten alleen buyten 't waeter: sulx dat hy daer nae nergens in konde gewont worden als in de voeten, diewelcke niet waeren onder t waeter gedoopt: Waer mede zy te verstaen gaeven, dat hy een dapper en moedigh Held soude geweest zijn, indien hy van zijne eygene hertztocht niet waere verheert en overwonnen geweest. Van gelijcke stoffe

is het geene datmen van *Iason* verhaelt: Want als hy reysde om 't gulde Vlies te haelen, heeft hy zijn eene schoe verlooren, en dat in een reviere, diewelcke alleen, onder alle revieren des Werelds, van geene wind kost werden beroert: Waer by verstaen wierde, dat soo langh hy de Deughd en onsterflijckheyt volghde, soo was hy, een groot deel, van zijne begeerlijckheyt quijt. En *Virgilius* verhaelt dat wanneer *Dido* soude sterven, zy de eene schoe uyttrack, gelijk dees Dichten te kennen geven:

*Nae dat zy met haer heylge handen,
Haer voet ontbloote uyte banden,
In 't kleet omgort voor den altaer,
Betuyghde zy den Goden daer,
Als die tot sterven was gerust,
Dat d' Hemel was haer lott bewust.*

En hier door wert uytgedrukt, dat zy als nu, los en vry was van de vrees des doots. 't Welck eene hertztocht was, die door de bloote voet wierde uytgebeelt.

Misura. De Maete, van den Heere *Giov. Zaratini Castellini*.

Pierius Valerianus hout het daer voor, dat de Maete is afgebeelt geweest in sekere silvere Medaglie van *Cajus Mamilius*, die op de weersijde een beeld hadde met een hoed op 't hoofd, en met een riet in de hand, gelijk hy meent, voor wiens voeten een blaffende Hond leyt: 't welck *Pierius* neemt voor de getrouwigheyt, die de geene behoort te oefnen, die een soo volmaect Meesterschap bedient: en 't riet dat in soo veele quasten gedeelt is, neemt hy voor een Peyl-teycken of Maetstock. Maer dit dient gewaerschouwt, dat *Pierius* hier in groflijck doolt: Want dit beeld is niet op zijn Romeyns gekleet, noch veel min met een riet met quasten, gelijk hier nae sal worden geseyt. Geen Schrijver maeckter gewagh, dat *C. Mamilius* een Meeter soude geweest zijn, noch min vintmen 't in de opschriften, en in de oude Schrijvers, datmen 't riet voor een Maetstock heeft gebruyckt. Zy gebruyckten wel de *Decempeda*, dat is een maete van 10 voeten, die van *Plinius*, *Pertica* is genaemt, gelijk oock *Budaeus* daer van wijtlopiger handelt. De oorsaecke van dese doolinge spruyt hier uyt, dat *Pierius* schijnt verwart te zijn in de letteren, die op de verkeerde sijde staen, alwaer boven den Hond, dese verkorte letteren staen LIMETAN, die *Pierius* in twee woorden afdeelt LI. METAN. als *Limiten Meetinge*: besluytende daer uyt dat hy een Landmeter soude geweest zijn. Maer *C. Mamilius Limetanus* was geen Landmeeter, maer eene van de drie opsienders van de Munte, met *P. Crepuso* &c. die in 't Iaer van *Romen* 714 Burgemeester was, gelijk *Fulvius Vrsinus* daer over gewach maeckt, &c. En 't schijnt dat *Pierius* dese Medaglie noyt is ter hand gekomen. Maer *C. Mamilius* is oock eertijts geweest *Tribunus Plebis*. En soo kanmen wel klaerlijck sien, dat dese beeldnisse met een korte en beknopte Mantel, een Mutsjen op 't hoofd, een stock in de hand, met den Hond voor de voeten, die den kop om hoogh steeckt en den mond open hout, is *Vlysses*, die nu twintigh Iaeren gedoolt hebbende, wederom keert, en dat onbekent, onder de kleedinge van eenen beedelaer, met den slippe van den Mantel op 't hoofd, bekend zijnde alleene van zijnen ouden huyshond *Argus*, tot wiens gedachtenisse *C. Mamilius* dit beeld had doen uytdrucken, alsoo hy uyt het geslachte van *Vlysses* was gesproten. Want zy quaemen af van *Mamilia* de Dochter

van *Telogonus*, dieder was een soone van *Vlysses* uyt *Circe* geboren, gelijk verscheyden Schrijvers verhaelen, en daer van oock breeder bewijs wort gedaen.

't Is uyt alle Schrijvers af te nemen, dat de Oude geene hoeden hebben gedragen, maer als die alsoo zijn afgebeeld, sal die geweest zijn als een half Struys ey, gelijk men siet in de beelden van *Castor* en *Pollux*, zijnde Laconische Krijghs-Helden. Want die van Laconien gebruyckten die gemeenlijck, gelijk oock die van Thessalien, Parthen, Dacien en Armenien en andere uytheemsche: oock droegen de Persianen, gelijk *C. Rhodig*: seyt, hoeden. De Romeynen droegense niet tot haere kleedinge, maer wierde hun wel toegelaeten, van den Keyser *Caligula*, hoeden te hebben, gemaect nae de wijze van Thessalien, om in hunne schouwspeelen, den brant der Sonne tegen te staen, gelijk *Dion* seyt: Een teycken datmen die buyten de schouwplaetsen niet mocht draegen. Alleene tot een beeld van de Vryheyt wierde die gestelt, als men vryheyt aen een slave wilde geven, dan schoor men hem, en stelde een hoed op zijn

hoofd. Maer de Adel droegh die niet te *Romen*, alhoewel *Martialis* seyt, het *gehoet Romen, Roma pileata*. Ick segge gehoet, want in de Saturnische feest- en gastdagen, veranderden de Romeynen haere kleedingen, en setteden een hoed op en deeden haere tabbarden af, en trocken een slecht kleed aen. En dit was voor vijf dagen geoorloft, gelijk *Martialis* seyt, maer *Macrobius* seyt, dat het maer een dagh geduyrde, te weten op den 19 December. In dese vijf dagen hebben zy buyten twijfel, den Hoed gedraegen, en voorts anders niet, maer gingen bloots hoofds, of bedeckten 't selve met een slippe van haeren rock, gelijk hier van ontallijcke beelden zijn, maer geene daer onder met een hoed. En *A. Turnebus* in zijn kladboeck in 't VIII boeck cap. IV, aentreckende het aensien *Eustacht* over 't I boeck *Odyssaea*, is van gevoelen, dat de Romeinen, 't gebruyck van bloots hoofds te gaen, van d'oude Griecken hebben aengenomen, alsoo *Homerus* nergens gewagh maect van de Hoeden. En ick weet niet, hoe *Pierius* wil staende houden, dat de Hoed by de Griecken was gehouden, voor een bewijs van Adel, en datse daerom *Vlysses* oock droegh, zijnde van Vaderlijcke en Moederlijcke stamme eedel van afkomst. Soo dit waer was, soudemen oock *Ajax*, *Achilles* en andere eedele Griecken sien mette Hoeden. Maer hier in moet men *Pierius* geen geloof toestellen, want hy bewijst het noch uyt *Homerus*, noch uyt eenigh oud Schrijver. *Plinius* seyt wel, *Nicomachus* is de eerste die *Vlysses* een Hoed heeft opgesteld. Indien de Schilder *Nicomachus*, die *Silla* had uytgeschildert, de eerste is, die *Vlysses* met een Hoed toestelde, soo is 't een teycken, dat hy die, by zijn tijd, niet hadde gedragen. En soo hy die nu in de Medaglie draeght, moetmen weten, dat dit zijn kleed niet is, maer een versiert, daer in hy uytgedost wort als een Beedelaer: Want soo dat een Eedelmans draght was, soo soumen den Hoed op *Vlysses* hoofd, als nu, niet hebben gestelt, om dat hy wilde onbekent als een Beedelaer reysen. Dat hy dan met een Hoed sal gestelt zijn, heeft *C. Mamilius* gedaen, nae de maniere van de Romeynen, die 't geoorloft was, op de reyse een Hoed te draegen. *Tarquinius Priscus* gingh, aler hy Koningh was, door *Romen*, daer een Adelaer hem den Hoed afflichte. Een ander Adelaer deede van gelijcken aen *Diadumenus*, den soone van den Keyser *Macrinus*, terwijl hy in 't veld wandelde. In de steeden gebruyckten de Romeynen dieselve niet: waer van oock *Lipsius* in zijne *Saturnalia* handelt. Voor soo veel de twijflinge belangt, die eenige te bert brengen, datmen 't hoofd sal ontdecken om een ander eere te bewijzen, als onder andere *Seneca*, *Salustius* en *Plutarchus*, die onder haere wetten van de Staetbestieringe, en in 't leven van *Pompejus*, dit mede stellen, spreekende van de eere, die *Silla* aen *Pompejus* deede, dat hy, alhoewel hy noch jonck was, sich oplichtede en 't hoofd ontdeckte: Hier op is te antwoorden, dat wanneer een Burger, binnen *Romen* was, soo ontdeckte hy 't hoofd door de slippe van zijn kleet, maer soo hy op de reise was, lichtede hy den Hoed. Dese hoeden zijn by *Iul. Capitolinus Cucullio* genaemt, diese oock by nachte droegen, gelijk hy in 't leven van den Keyser *Verus* verhaelt: Dese om de snoode stucken van *Caligula* en *Nero* nae te volgen, wandelde 's nachts met een Hoed, door alle kuffen en openbaere hoerhuysen, alwaer hy sich onbekendt tusschen menghde, en socht alleene twist en krackeel te rocknen, jae somtijts wierde hy oock ontdeckt, soo dat hy oock met beschaemde kaecken weder-keerde. En dese Hoeden wierden des nachts by de hoerejaegers gedraegen. *Iuvenalis* lastert in zijn VI Schimpdicht *Messalina*, de ontuchtige Vrouwe van den Keyser *Claudius*, diewelcke, als haer Man in slaep was, ginghse des nachts nae buyten, met een Hoed op 't hoofd. En voorts isset bewijslijck en klaer datmen geene Hoeden buyten de Schouwspeelen, buyten

de Saturnus feesten, buyten de reysen, maer alleene by nachte, heeft gedragen, en daerom paste die oock niet aen *Cajus Mamilius* een eedel *Romeyn*. Het korte en beknopte kleet komt geensins van de eedle Romeynen, elck weet datse met tabbaerden gingen: maer de weersijde van dese Medaglie, verthoont een arm Bedelaer, gekleet met slecht en grof laecken, een bedelsack op de syde, met een stock in de hand, om op te leunen, gelijk hem *Homerus* in 't lange afmaelt. En de Hond kan oock in dese Medaglie voor de getrouwigheyt niet werden genomen. Want als de oude Huyshond *Argus*, *Vlysses* sagh, rechte hy sich terstont op, en kende *Vlysses*, en we-

pelsteertende leyde hy de ooren in den neck. Soo is dan dit beeld niet *Cajus Mamilius* de Landmeeter, maer *Vlysses* in de kleedinge van een arm Man. Oock soo hout hy oock geen riet in de hand, dat afgeteyckent is, om daer mede te meeten, maer een stock, om daer op te leunen. Ten vierden neemt *Pierius* het beeld van *Mercurius* voor de eendracht, dieder behoort te volgen nae de bepaelinge van de Maete; waer in hy oock doolt. Want hier is *Mercurius* uytgedrukt, voor een beeld van de Welsprekentheyt en Wijsheyt van *Vlysses*, die hem *Mercurius* als zijn beschermer hadde mede gegeven, gelijk *Homerus* singht in *X Odyssea*, tegen de betoveringen van *Circe*, door het kruydjen *Moli*, dat swaerlijck was te plucken. Welck kruyd een Hieroglyphisch beeld is van de Wijsheyt en Welsprekentheyt, die swaerlijck van den Menschen wort verkregen. Waer door oock *Vlysses* kost tegenstant doen aen de betoveringe van *Circe*, dat is aen de Wellusten en aen de sinnen, en dat door de gaeve van *Mercurius*, zijnde een gaeve van de Welsprekentheyt en Wijsheyt. En ten dien aensien is *Mercurius* in dese Medaglie uytgedrukt, doch niet tot een beeld van Eendracht, dieder nae de Meetinge volghet. Zijnde dan dese dolinge in *Pierius*, sullen wy een ander beschrijvinge van de Maete, toestellen.

Misura. Maete.

Een Vrouwe met een statigh opsicht, houdende in de rechter hand een Romeynsche voetmaet, in de slincker hand een Winckelhaeck met een Passer, onder haere voeten heeftse een maete van tien voeten, *Pertica* genaemt, en ter sijden staet een Waterpas recht in 't loot gestelt.

De Maete, is al 't geene dat met het gewichte, met de omvattinge, met delanghte, hooghte en met het gemoed wort bepaelt en geeyndight. En aldus isse van *Isidorus* en andere beschreven. Daer worden veele vindere van de Maete, door verscheyden schrijvers, genoemt, om datter veele en dat in verscheyden plaetsen tot vindere gestelt zijn, gelijk *Polidorus Virgilius* oordeelt. *Eutropius* seght dat *Phidonius* de vinder van de Maete en van 't gewicht is, ten tijde als *Procaces* onder de Albanen, *Aza* in *Iudeen*, en *Ieroboam* te *Ierusalem* regeerde. Maer 't is een lichte saecke, soo hy 't verstaet van kleyne en dunne dingen te meeten. *Gellius* seyt, dat *Palamedes* Vinder van de Maete is. En *Plinius* schrijft *Phidonius* Prince van de Elien toe, waer nae oock de maete *Phidonia* genaemt is geweest, buyten twijfel maer van slechte dingen, want gelijk *Theophrastus* verhaelt, soo was dese Maete van tin, yser of bleck, diemen kost metten haemer buygen, om natte dingen in te meeten. Maer dit hebben wy met onse beeldnisse niet willen uytdruken, om dat onse maete en gereetschap op de Geometrie of Wiskonst en wijde Meetinge van de landpaelen siet. *Cassiodorus* seyt, dat de eerste Meeter en uytdelder der Landen een Egyptenaer geweest is. Wie nu dese geweest is seyt *Herodotus* in 't 2 boeck, dat hy was genaemt *Sesostris* of *Sesosis*, een Arabier, afkomstigh van den eersten Koningh van Egypten, die aen alle zijne onderdaenen een gelijcke maete van 't Land uytdeelde, en daer op een jaerlijxe pacht stelde, en wie door de overvloeyinge des Waeters iet van 't zijne had verlooren, daer van beval de Koningh zijne schaede te meeten, om 't selve daer nae af te trecken, en aen zijne pacht te korten. En hier uyt schijnt dat de Geometrie haer oorsprongh heeft genomen, en die aen den Grieken is overgebracht. *Cardanus* in 't lof van de Wiskonst, den Vinder naelaetende op te soecken, seght dat *Thales Milesius* alleen die uyt Egypten te Athenen, heeft gebracht, en datse daer de naem van *Geometrie* of

Landmeterie heeft aengenomen; daer nochtans *Iosephus* in 't I V boeck der Oudheeden der Ioden dieselve een veel ouder oorsprongh geeft. Want *Cain* de eerste soon van *Eva*, hadde het Land al uytgedeelt en scheidpaelen gestelt. *Enoch* heeft een stad gebouwt, 't welck sonder maete, linien noch wiskonstige meetinge, niet kost geschieden. Waer op eenige 't gedicht van *Ovidius* alhier passen:

*De kloecke Meeter heeft gepeylt,
En 't Land met kavels uytgedeylt.*

De *Maete* is by ons met gereetschappen afgebeeld, diemen siet in de oude opschriften der Romeynen: En voor eerst wort haer in de rechter hand gedaen de Romeynsche voetmaet, als de voornaemste Maete, waer uyt alle andere heerkomen: als de voetmaet van tienen, de elle, de elleboge, de *Orgya* een

maete van ses voeten, en *Plethrum* een maete van hondert voeten, en andere die *Budaeus* verhaelt, en met dese voetmaeten wierden de mijlen, bunderen Lands en de stadien gemeeten, welcke stadien yder ses hondert voeten hielden, het achtste deel van een mijle, zijnde 125 passen, yder pas hiel in vijf voeten. De voet, gelijk *Demetrius Alabaldus*, *Hermol. Barbarus* over *Plinium*, en *Budaeus* verhaelen, was gemaekt van sestien vingeren breed, dat is 12 duymen, yder duym $1 \frac{1}{3}$ vinger breed: Waer van men de groote sien kan in 't paleys van den Kardinael van *Farnese*, in welckers beschrijvinge van *C. Iulius*, de Meeter *Hermes*, wert genoemd, alwaer een hoogh uytgehoorde lijne stont van 16 vingeren, zijnde van metael, die daer nae is wegh genomen, maer men vintse bescheydelijck in de beschrijvinge van *Smetius*. Daer is noch een ander, nae de gevondene verbeteringe van *Pythagoras*, waer van *Vitruvius* gedenckt van de maete van 10 voeten of *pertica*: gelijk *Cicero* en *Horatius* verhaelen. En wert dieselve aldus beschreven, dat door de *pertica*, de konstenaers haere maete afdeelen, en dat niet alleene van de gebouwen, velden, graften, maer oock van Leger-meetingen, en waer men de tenten soude opslaen. En hier over trocken de Landmeeters een stuck weeghs voor de soldaeten uyt, die de Legerplaetsen afmaeten, en stelden daer op de naeme, alwaer een yders plaets soude wesen. Iae hy wierde of halsstarrigh of schuldigh, nae de Keyserlijcke wetten, geoordeelt, die sich daer tegens op stelde, of die eenige naemen hadde verandert, gelijk *Turnebus* in zijn kladboeck van de Roomsche Krijghskonst heeft opgeteyckent. *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, liet dese voetmaet van de soldaten dragen, die sich in eenige misdaet hadden verlopen: niet dat het was een schandmaet, maer om te doen verstaen, dat dese soldaet onwaardigh zijnde om een spies of wapen te voeren, naulijx waardigh was, dit voor den Landmeeters te dragen. Hoewel *Sabellicus* dese maete, buyten reeden, verslimt, en wil staende houden, dat die alleene den Konstenaers en niet den Kapiteynen past, alleens of zy geen kennisse van Stercktebouwingh en Wiskonst, en van Legermeetinge mosten hebben. De Keyser *Adrianus* was in de Geometrie of Wiskonst seer eervaeren, gelijk *Spartianus* van hem getuyght: oock wierde hy gehouden voor een goed Bouwmeester. Hy liet *Apollodorum* dooden, om dat, aler hy Keyser was, en hy tusschen beyden zijn gevoelen van de Bouwkonst, mede wilde voorstellen, hy van den Bouwmeester *Apollodoro*, tot versimaetheyt van zijne konst, aldus wierde aengesproken, *Hout u vry gerust, en maelt wat uylen en Aapen*, gelijk *Dion* datselve verhaelt. Soo vintmen oock, dat veele hooftmannen en krijghsoverste verstandige Lantmeeters geweest zijn. *Livius* acht dat *Hannibal* de verstandighste oordelaer in de Krijghskonst is geweest: naest *Alexander* oordeelt hy *Pirrum* boven d'andere Keyseren, want hy is d'eerste geweest, die den Soldaeten het Landmeeten heeft geleert, want daer is geene geweest, die de Legerplaetsen beter wist uyt te kiezen en 't volck te verdeelen. Van gelijcken getuyght *Proclus* van *Carthago*, als *Pausanias* verhaelt, dat *Pirrus* van wegen zijn geluck, minder was als *Alexander*, maer om een heyrleger in slaghordre te stellen, dat hy hem daer in veel overtrefte. Van zijne kennisse in 't meeten, en een Veldleger te slaen, dat roert *Plutarchus* in zijn leven oock aen. Wy vinden oock in *Vegetius*, dat de Hoofdmannen en Capiteyns selve de *pertica* in der handen naemen, en maeten de graften, die de soldaeten rontom de velden hadden gegraven, om te sien ofse wijt genoegh waren, want zy mosten of negen of elf of dertien of seventien voet wijt zijn, nae dat het dan tegen de Vyanden noodigh was. Dit werck wert van de Hoofdmannen mette *pertica* gemeeten, op datse niet te weynigh, of door iemants sloffigheyt souden doolen. Het Waterpas en de

Lootlijne vintmen in de beschrijvingh van *Gneus Cossutius* op de maniere als een groote A, alwaer in 't midden een stuck loot aen een draed hanght: een beeld van de Gerechtigheyt en dat door de richtigheyt die de Meeter moet houden, niet alleen in de gebouwen, maer oock in de Landen en andere dingen te meeten, gelijk daer van *Cicero, Lucium Antonium* prijst, dat hy was soo wel in 't besonder als in 't gemeen, een rechtvaerdigh en bescheyden Meeter. Welcke richtigheyt, men over al met billijkheyt moet handhouden, soo in alle meetingen van Huysen als Velden en andere dingen, of anders gaet de handel niet recht, en alle dingen

worden verwart, soo men de oprechtigheyt met bedrogh wil vermengen, gelijk *Cassiodorus* verhaelt. En op dat het gewicht en de maeten een yder soudent bekent zijn, soo is dese Wet van Keyser *Gratianus*, door *Theodosianum* te boeck gestelt, *In alle plaetsen, sullen het gewicht en de maete opentlijck voorgestelt worden, op dat die geene die wil bedriegen, de macht om te bedriegen werde benomen*. En wat lager seyt hy, *op dat de Gemeente geen schade lijde, soo wert de Stadvooghd gelast sorge te draegen over het gewicht en over de maete*. *S. Thomas* in zijn Prince-bestieringe seght, *dat het gewicht en de maete noodigh zijn tot onderhoudinge van 't gemeene beste, want daer door wert de getrouwigheyt in de handelingen bevestight*. Waer over God de Heere in 't 19 *Levitici Mosen* belast, dat hy 't Volck sal vermaenen de gerechtigheyt te handhouden, hun Wetten van de natuyrljcke gerechtigheyt voorstellende: seggende, *ghy sult in 't gericht geen ongelijck doen, mette elle, gewichte noch maete: een rechte wage, recht pond, en een recht schepel, en een rechte kanne sal by u zijn*. En de Bisschop *Simanca*, vergelijckt sich met *D. Thomas*, seggende: *Daerom moeten de Koningen de gewichten en maeten hunne onderdanen overleveren, op datse haere handelinge oprecht mogen drijven*.

Dese beeldnisse kan niet alleene gepast werden, op de meetinge van Landen en gebouwen, maer oock op de zeedige meetinge zijns selfs. En 't is voorwaer een treffelijke saecke, sich self te meeten. *Hesiodus* seyt, *hout de Maete, want 't is het beste in alle dingen*. Tot dit voorstel kan men oock, verbloemder wijze, dese gereetschappen passen, en insonderheyt de voeten, gelijk *Sotades* de seer oude Griexsche Poet aenwijst:

*'t Is Gods geschenck, te houden maet;
Maer dan soo kroontmen eerst zijn staet,
Wanneermen sich niet self vergeet,
Maer met zijn eygen voeten meet.*

En *Horatius* dit selve naevolgende in 't laeste van VII brief I boek seyt: *'t Is waerachtigh dat sich yder met zijn eygen maete en voeten behoort te meeten*. En 't is oock billick dat sich een yder, met zijne eygene Voeten en Maete vergelijckt, en sich selve en zijn vermogen meete, op dat sich niemant grooter maecke als hy is, en sich door grootse inbeeldingen niet storte in dingen, daer hy met eeren niet weder uyt kan geraecken, maer dat hy magh uytvoeren, 't geen hy mette rechte Maete heeft voorgenomen.

De Maete van 10 voeten *pertica* geheeten, daer mede wierde het Land gemeeten, en bediet, dat de Mensch zijnen stock niet verder moet setten, dan als hy kan springen, sulx dat de teeringh nae de neeringh moet gestelt zijn, afsnijdende alles wat overtolligh is, sich selve en zijne inkomsten wel meetende. Waer van *Persius* dit spreekwoord ontleent heeft, *Leeft van u eygen maeyssel*, dat is, laet u teeringe niet boven u winninge gaen: een gelijknisse genomen van den Landbouw, alwaer men de onkosten met het inkomen meet, andersins kan 't niet lange duyren, wanneer de onkosten de winninge te boven gaen. De Oude gebruyckten het rechtsnoer of de hoeckmaet, waer mede zy de hoecken afmaeten. Wy sullen oock met het rechtsnoer van de reeden onse hoecken afpeylen, op dat onse uytgift de inkomste niet overtreffe. En wy sullen metten *Passer* de wijde en ommetreck van onsen eygen mond meeten, nae 't seggen van *Juvenalis XI Satyr*.

*'t Zy ghy te marckt of elders gaet,
Soo stelt voor al u mond een maet:
Indien u beurs niet is versien,
Wilt nae den besten visch niet bi'en;
Laet vaeren karpers, baers of snoeck,
Soo ghy soeckt spieringh in u doeck:
Soo slocklust wast, die 't geld verdoet,
Waer blijft dan 's Vaeders erf en goed?*

In welke dichten hy te verstaen geeft, datmen niet te kostelijck en verquistende sal zijn in 't koopen, om 't selve in de bancketten en gastmaelen met overdadigheyt door te brengen, maer yder sal de maete van zijnen mond kennen, en acht nemen op de groote en kleyne kosten: te weeten, wanneer men te Vischmarckt wil gaen, en heeft stechts de maete om Garneel, Spieringh of Bot te koopen, dat men nae den besten visch als Pos, Karper of Baers niet sal bieden. Want als de beurse afneemt en de slocklust aenwast, soo isser niet anders te verwachten, dan dat het Vaederlijck erfdeel wort verteert, en hy, daer door, in d'uyterste ellende sal geraecken, om dat hy 't goed als een verquister sonder maete, heeft uytgegeven. Dit wil oock het Waterpas en 't rechtsnoer bedecklijck uytdrukken, om dat alles door de maete en 't rechtsnoer moet werden onderhouden, ten eynde wy onse wercken met een recht oogh in de waeghschaele leggen.

en meeten onse staet en gelegentheyf wel. En gelijkmen met het Pas-loot de rechte van alle hooghten afmeet, soo behoortmen oock met het rechtsnoer onses vernufts en oordeels, de hooghte van onse gedachten af te peylen, op datmen geene kasteelen in de locht bouwe:

*Want, wat de Maet te buyten treet,
Dat maeckt sich tot den val gereet,*

seyt *Seneca* in zijne *Oedipus*.

En voorwaer soo staet het wel onvast, daer de Maete wort overgetreden, en sulx kan niet duyren, doch de Maete maeckt alles vast en bestandigh, maer als de gedachten van wichtige saecken, nae de rechte Maete worden afgemeeten, *dan staen zy tegens alle last, en voor 't gewichte vast*. Soo behoort dan een ygelijck de Maete van de reeden by sich te hebben, om alle zijnen handel te overweegen, en sich daer in behoorlijk draegen, op dat hy sonder hinder in dit woeligh leven, door alle oprechte en veylige wegen, magh wandelen.

Temperanza . Maetigheyt.

Een Vrouwe in 't purper gekleet, houdende in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een toom.

Maetigheyt is een middelmaet, die bepaelt is, door de oprechte reeden, nae het welbehaegen en mishagen des lichaems, soo wel door 't oordeel van de smaeck, als door 't gevoelen: en wort gebruyckt, gelijk het oock betaemlijck is, door de Liefde van het eerlijcke en profijtlijcke.

Dat dit de middelmaetigheyt is, wort door het purper verthoont, dat van twee seer verscheyden verwen is t'saemen gestelt, en die daer nae onder een ander gevoeght zijnde, een aengenaeme en lieflijcke vermenginge maecken. Of als uyt twee tegenstrijdige dingen, door een kloeck en scherpsinnigh verstand, een Idea of ontwerp voortkomt, dat seer volkomen is: 't welck door 't werck meer kenbaer zijnde, soo wort het den naeme van Maetigheyt gegeven: om te betoonen, dat de Maetigheyt is, ontrent het behagen en mishagen des lichaems.

Haer wort den Palmtack gegeven, tot een teycken van belooninge, die die geene in den Hemel hebben, die heerschende over haere hertztochten, sich selve hebben t'ondergebracht. De Palmboom laet sich niet verdrucken, alhoewel daer swaer gewichte aen vast is, maer geeft sich daer tegen aen, gelijk eenige schrijven: alsoo doet oock een maetigh gemoed, 't welck hoe meer 't selve de daedelijcke genegentheeden en lusten, die hem moeylijck zijn, overvallen, soo stelt het sich nochtans wijslijck daer tegen, om dieselve te overwinnen en te bemachtigen.

De toom druckt uyt, dat de Maetigheyt, voornaemlijck gebruyckt wort, ontrent de smaeck en 't gevoel, waer van 't eene alleene de mond deelachtigh wort, en 't ander streckt sich door al de deelen des lichaems.

De Oude schilderden *Nemesis*, de Dochter van de Iustitie of het Recht met eenen toom af, die met groote straffigheyt de ongemaeighde hertztochten der Menschen breydelde: eenige maelden de Maetigheyt met twee kruycken af, waer van d'eene nae d'ander was gekeert, nae de maniere, of men 't eene met het ander wilde temperen of maetigen, 't welck van twee tegenstrijdige natticheeden geschiet, daer door men d'eene met d'andere maetight.

Men konde oock een boge in d'eene hand maecken, om de snaere te recken: al om de middelmaetigheyt te betoonen, dieder behoort te zijn, by dese werckinge: Want dieselve op haere middelmaete gereckt zijnde, salse de pijle met groote snelligheyt voort drijven, maer als men dieselve te veel overtreckt, of het sal niet doogen, of de snaere sal breecken.

Temperanza. Maetigheyt.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een toom hout, en ter sijden een Stier en Leeuw, die malkanderen omhelsen.

De toom wort genomen, voor de betominge van de hertztochten, en de Palmtack voor de overwinninge die die geene geniet, die sich selve heeft overwonnen.

De Leeuw die den Stier omhelst, is 't beeld van een Man die tot Maetigheyt is genegen.

Temperanza. Maetigheyt.

Een Vrouwe die in de rechter hand een toom en in d'ander een uyrwerck hout. Ter sijden staet een Elephant.

Mette toom wortse in d'eene, en met het uyrwerck in d'ander hand, geschildert, om de plicht van de Maetigheyt te vertoonen: die daer in bestaet, datmen de tochten van 't gemoed, nae den tijd breydle en betoome. Oock wort door den tijd verstaen, de maete van de beweginge en van de ruste: Want door de Maetigheyt worden de bewegingen des gemoeds gemeten, die dieselve, soo wel van d'een als d'ander sijde, bepaelt. Want anders als men de Maetigheyt overtreet, soo gaet het even als de vlooden die Dijcken en Dammen overloopen.

De Elephant is van *Pierio* voor de Maetigheyt gestelt, om dat hy tot seeckere maete van spijse gewent zijnde, zijn gewoonlijke maniere niet wil overtreden, nemende alleen soo veele als hy gewent is. Hier van verhaelt ons *Plutarchus* een aerdige geschiedenis, die in Syrien soude gebeurt zijn; Dat een knecht van zijnen Meester last hadde, om een Elephant seeckere maete met Rijs of Kooren voor zijn daeghlijxe kost te geven: maer de knecht gaf den Elephant meestendeel alleen een halve maete: Maer op seeckere tijd, als de Meester daer eens tegenwoordigh was, soo gaf hy hem een geheele maete te gelijk, 't welck de Elephant vermerckende, deelde hy den Rijs in twee gelijcke deelen, en 't eene laetende leggen, att hy alleene zijne gewoonlijke maete: waer op de Meester terstont lettende, was hy over zijnen ontrouwen knecht verstoort, en dat wegen zijne gierigheyt, verwondert zijnde van des Elephants Maetigheyt en temlust.

Temperanza. Maetigheyt.

Een schoone Ionge Dochter in silvere Laecken gekleet, met een goude sluyer, hebbende voor 't hulsel op 't hoofd, een Schildpadde, in de rechter hand een silvere

toom, en in de slincker hand een ovael, waer op twee korfkens gemaelt zijn, met dit opschrift: *Virtus instrumentum*, de Deughd is het wercktuygh.

Temperanza. Maetigheyt.

Een Vrouwe van schoon opsicht, met lange en blonde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een tange met een gloeyend yser, en in de slincker een vat met waeter, alwaer zy 't yser in tempert ofte koelt, zijnde gekleet in root fluweel met goude strickjens.

Marzo. Martius. I.

Een Ionghman met een wreed opsicht, hebbende eenen Helm op 't hoofd, in taneyt gekleet, dat uyt swarten siet, met vleugels aen de schouders, houdende met groote bevalligheyt in de rechter hand het teycken van *Aries* of den Ram, geciert rontom met Amandel bloemen, en in de slincker een schaele met *Prunoli*, *Asperges* en Hoppe.

Wy sullen de Maenden door Iongelingen afbeelden, om dat wy, willende den tijd afdeelen in uren, dagen, maenden en jaeren, sullen wy maken dat de uren zijn de kindsheyt, de dagen de Ieugd, de Maenden de Ion-

gelinghschap, het Iaer de Manbaerheit, en de tijd die alle dese dingen, te gelijk is, die maecken wy oud.

Dat dese Maend van een wreed opsicht is, met een Helm, verтоont dat dese Maend van *Romulus* den God *Mars* is toegewijd.

Door de twee deelen swart wort te verstaen gegeven, de verwe van 't Aerdrijck, en door 't root de aert en kracht desselven: 't welck in dese Maend, door de lauwe hette der Sonne, de planten doet uytbotten, en de Natuyre van alle Dierkens doet frisch en wacker worden.

Dat hy gevleugelt is, bediet de gestadige loop, die de Maenden doen, waer over oock *Petrarcha* aldus seght, dat de Iaeren, Maenden, dagen en uyren, vliegen.

Hy hout oock in de rechter hand het teycken van *Aries* met de bovengeseyde bloemen omslingert, om de beginselen van de Lente te verтоonen, waer van *Ariosto* aldus singht:

*Wanneer de Son op 't Dier komt springen,
Dat Phrixus kost door 't Waeter dringen,
En Zephirus daer komt ontrent,
Soo brengt het ons de soete Lent.*

't Verтоont mede dat gelijk de *Ram* van achter swack is, maer heeft eenige sterckheit van vooren, also heeft oock de Sonne wanneer zy in dit teyken begint te komen, kleyne kracht, en dat van wegen de koude die haere kracht vermindert: Maer den Somer naederende, soo wort hy krachtiger, dat is heeter.

De schael vol *Prugnoli*, *Sparagi* en *Lupoli*, verтоonen de vruchten van dese Maend. Maer dit moetmen weeten, dat een fray Schilder, de vruchten, soo wel van dese, als van andere Maenden, moet veranderen, nae de hoedanigheit van de plaetsen: Want waer de locht heeter is, daer komense eer voor den dagh, als in andere Landen daer het kouder is.

* * *

De Maend *Martius* heeft zijnen naeme, als geseyt is, van *Mars*, den Vaeder van *Romulus*, die voor dat *Carolus Magnus* Keyser wierde, in Duytschland over al wierde geviert, en als een God geeert: waer van ick noch een seer oud steenen beeld te *Stadbergh* in Suyrland, heb gesien, alwaer het beeld van *Mars* uytgeroeyt zijnde, *Caroli Magni* beeld was in plaets gestelt, met dese seer oude opschrijvinge:

*Hie stehe ich du vermeinter Gott,
Dich zu hohn vnd auch zu spott,
Die Martem eerst gefeiret han,
Ietzt ruffen wir, im glauben, Christum an.*

Dese wert de Lentemaend geheeten, by den Latinen *Ver*, by den Griecken *Ear*, van *Era*, dat is *Iuno*, die, door de Poëten, by de Locht is afgebeeld. Andere seggen dat de Lente komt van *Lenis*, van de soete Locht, om dat de Sonne, door haer lieflijcke warmte, ons komt naederen, en de Locht alsoo matight, dat sich Mensch, Vogelen, Dieren en Velden daer in verheugen. De Oude hebben de Lente *Risum Iovis*, den lagh van *Iupiter* genaemt.

Aprile. 2.

Een Ionghman met een krans van Myrthen op 't hoofd, zijnde in 't groen gekleet, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand het teycken van den Stier *Taurus*, 't welck seer konstelijck sal geciert wesen met alle slagh van violetten en allerleye bloemen, die in dese Maend worden gevonden, in de slincker hand sal hy houden een Mandeken vol *carciofi*, *baccelli*, *mandor fresche*, en vruchten die in dese Maend, nae yder Lands aert, beginnen voor den dagh te komen.

Dese Maend seyt *Varro* dat genaemt is *Aperile*, van *Aperire*, om dat sich in dese Maend het Aerdrijck opent en brengt al haer Rijckdommen voor den dagh, gelijk de Griecten mede door de selve reeden dese Maend *Antesterioona* noemden, om dat alle dingh bloeyde, of gelijk *Ovidius* seyt, van de klaerigheyt en lieflijckheyt des Hemels, *dat het nu een opene tijd wort*.

De krans die hy om 't hoofd heeft, bediet, dat wesende dese plante, nae de beschrijvinge der Ouden, *Venus* toegewijt, dat oock alsoo, in dese Maend, de Liefde in alle planten en dieren krachtelijck voor den dagh quam. Waerover *Petrarcha* in sijn 42 klinkdicht seit:

*Een yder Dier sich voeght om vriendelijck te paeren,
Iae watter krielt op aerd, in locht en in de baeren.*

De groene verwe, bediet dat het Land sich in dese Maend met een groene rock

bekleet, vermaeckende den Aenschouwers seer lieflijk, te meer, alsoo de groene verwe den oogen is aengenaem, en dat de levende verwen, alsdan in de schoone bloemkens, die als klaerblinckende peerlen, in de lieflijke groene velden, met een sonderlinge bevalligheyt, voor den dagh komen. Waer van *Petrarcha* in zijn XLII klinckdicht aldus singht:

*De schoone tijd verschijnt vol soele Zuyde winden,
De bloemtjens en het kruyd, met al haer huysgesinden,
Dies Progne vrolijk singt en Philomela klaegt,
De Lente 't groene kruyd en witte bloemkens draegt:
Dies lacchen weyd' en beemd', jae d'Hemel heeft vermaecken,
En Iupiter verlanght om by zijn kind te raecken.*

Het teycken van *Taurus* ofte Stier dat hy in de rechter hand draeght, bediet, dat de Sonne in dese Maend, door dit teyken gaet, 't welck altijd stercker en stercker aendringt: want gelijk de Stier van meerder kracht is als de *Ram*, soo seght men dat de Son in dit teycken regeert, om datmen in den Maend van *April*, den arbeyt van de Stieren en Ossen begint te sien, te weeten, in 't ploegen en om 't kooren te sayen.

Maggio. Majus. 3.

Een Ionghman in 't groen gekleet met verscheyden bloemkens verciert, hebbende om 't hoofd een gelijcke bloemekrans, hy sal mette rechter hand het teycken *Gemini* of Tweelingen houden, diewelcke sullen omslingert zijn met witte Roosen, als mede roode en andere groenigheyt. In de slincker hand sal hy een korfken hebben vol kerssen, *piselli*, *fragole*, *una spina* en andere vruchten, die in dese Maend voor den dagh komen, ofte nae dat zy elders en in yders gelegentheyt werden gevonden.

Dese Maend *Majus* is van de Latijnen afgekomen, te weeten van de *Majoribus*, dat is van de Oudsten, want de Romeynen hadden haer volck in twee deelen gedeelt, te weeten in Ouden en Iongen: en wilden dat dese mette wapenen, maer de Oude met goeden raed het gemeene beste souden voorstaen: En ter eeren van dese instellinge, soo wierde de Maend *Majus* van de *Majores*, en *Iunius* van de *Iuniores* alsoo geheeten, gelijk sulx *Ovidius* klaerlijk uytdruckt.

Hem wort een groen en gebloemt kleet aengedaen, met een krans op 't hoofd van verscheyden bloemen, om te vertoonen de schoonheyt en lieflijkheyt van de weyden, bergen en velden, diewelcke al te saemen geschickt en geciert zijn met veelderleye bloemen en groene kruyden, brengende den aenschouwers verwonderinge en vrolijkheyt aen, verweckende den Vogelkens om lieflijk te singen, jae de geheele Natuyre is vrolijk; dies seght *Sannazzarus*: *Een schoone bloeyende en vermaecklijke May.*

Het teyken van de Tweelingen verstoont, dat sich de kracht van de Sonne in dese Maend verdubbelt, om dat zy beginnende heet en droogh te werden, sich ontrent twee graeden boven 't Aerdrijck verheft, waer door dan alle dingen oock verdubbelen en vermeerderen, oock om dat de Dierkens dan haere Iongen voortbrengen.

Giugno. 4.

Een gevleugelt Ionghman als d'andere Maenden, in licht groen gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van onrijpe kooren-ayren, in de rechter hand sal hy het teycken van *Cancer* of de Kreeft hebben, dat oock met de bovengeseyde ayren sal omslingert wesen, mette slincker sal hy een schael houden of een schoon korfken, waer in dat sullen wesen *visciole, scafe, briccocole, pere moscarolo, cocuzze, citroli, brugne, finocchio fresco*, venckel en andere vruchten, die in dese tijd hier of elders voor den dagh komen.

Dese Maend wort *Iunius* geheeten, om reeden, die in de Maend May geseght zijn, alhoewel daer eenige zijn die dese nae *Iuno* heeten *Iunonium*, nemende uyt het midden twee letteren wegh, seggende *Iunium*, om dat op desen eersten dagh de Tempel van *Iuno* wierde ingewijd, of van *Iunius Brutus*, diewelcke op den eersten dagh van dese Maend *Tarquinius* uyt het rijk verjaeghde.

Hy is met licht groen gekleet, om dat in dese Maend het kooren door de hette der Sonne begost geel te worden, gelijk oock andere kruyden.

Het teycken van *Cancer* betoont, dat de Sonne komende in dit teycken, zy wederom begint achterwaerts te gaen, wijckende van ons ter sijden af, op de maniere als dit Dier te rugge kruypt.

Iuglio. 5.

Een gevleugelt Ionghman in 't geel gekleet en met koorenayren gekroont, sal in d'eene hand het teycken van *Leo* hebben, wesende geciert met rijp kooren en alderley linsen, erten, boonen, &c. in d'ander sal hy een korfken hebben met Meloenen, vroege Vijgen, allerley Peeren, Noten en andere vruchten van dese Maend.

Dese Maend wort *Iulius* geheeten, ter eeren van *Iulius Caesar Dictator*; om dat hy in dese Maend geboren is, alhoewel zy eerst *Quintilis* in 't getal wierde geheeten, zijnde de vijfde Maend van *Martius* af te rekenen.

Met een geel kleet wort hy gemaelt, om dat het kooren in dese Maend rijp wordende, geel wort.

De Leeuw is een Dier dat uytter Natuyren heet en wreed is, bediedende die tijd, waer in de Sonne opgestegen zijnde in dit teycken, groote hette en drooghte veroorsaect.

Agosto. 6.

Een gevleugelt Ionghman van wreed opsicht, in vlammege verwe gekleet, gekroont met Roosen van damast, *Gelsomini di Catalogna*, Gyroffelnagels en andere bloemen, die dese tijd medebrengh. In de rechter hand sal hy houden het teycken van *Virgo*. en in de slincker een korfken van alle slagh van Peeren, Pruymen, Moscatellen, Vijgen, Noten en rijpe Amandelen, of nae dat andere Landen voort brengen.

Dese Maend is van den Raed *Augustus* ter eeren alsoo geheylight, want in dese Maend is hy eerstmaels Burgemeester gemaect, en heeft oock driemaels binnen *Romen* triumph gehouden, als mede Egypten, onder 't gebiet van de Romeinsche macht gestelt, en maeckte een einde van den Burgerlijcken oorlogh. Dese Maend wierde eerst *Sextilis* genaemt, wesende de seste in 't getal van *Martius* af te rekenen.

Het wreed gesicht geeft te verstaen, hoe moeylijck dat dese Maend valt, en hoese van veele quaeden kan oorsaecke wesen, om dat sich de Sonne alsdan in de Hondsterre laet vinden, diewelcke op de maniere van een raesende Hond aenblaft en op 't lijf valt, die niet op zijn hoede is.

Het hemels teycken is *Virgo* geheeten, om te betoonen, dat gelijk dese Ionghvrou onvruchtbaer is, niets van haer selve voortbrengende, alsoo brengh oock de Sonne, in dese Maend, geen dingh voort, maer maeckt de dingen, die alreede voortgebracht zijn, rijp en volkomen.

Het korfken dat vol is van de bovengeseyde vruchten, en de krans, vertoonen het geene dese Maend voortbrengh.

September. 7.

Een gevleugelt vrolijck en lacchend Iongman, in 't purper gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van Geers en Rijs: in de rechter hand het teycken van *Libra*, en in de ander de Overvloets Hooren vol van witte en swarte Druyven, Persicen, Vijgen, Peeren, Appelen, Meloenen, Granaten en andere vruchten die dese Maend voortbrengh.

September wort zy genaemt, om datse is de sevenste Maend van *Martius*: 't is oock waer, datse eenige tijd genaemt is *Germanicus*, nae den Keyser *Germanicus*.

Oock wasse van eenige *Antonius*, van andere *Hercules*, en weder *Tacitus*, genaemt, doch geene van allen, heeft willen stant houden.

Met purper wort hy gekleet, om dat, gelijk het purper een Koninghlijcke dracht is, alleen passende Koningen en vermaerde Helden, diewelcke van macht en rijkdommen overvloeyden, alsoo geeft dese Maend als de Koninck en Vorst boven alle andere, de aldergrootste overloed die tot des Menschen onderhoud van noode is.

De Schaele hout hy, om dat de Sonne alsdan in *Libra* is, makende nacht en dagh even gelijk, wegende die te samen, daer van *Virgilius* seght:

De Schael weeght dagh en uren al gelijk.

October. 8.

Een Ionghman met een kleed van lijfverwe, met vleugels gelijk de andere Maenden, hebbende op 't hoofd een krans van Eycken loof met de Eyckelen daer aen, houdende in de rechter hand het teycken des *Scorpioen*, en in de slincker een korfken vol Mispelen, Paddestoelen, Castanien, met en sonder schellen.

Dese Maend was *Domitianus* geheeten, nae den Keyser *Domitianus*, maer is door 't besluyt van den Raed, om verscheyden oorsaecken rechtvaerdelijck uytgeschrabt, gelijk zy oock tyrannighlijck van hem waeren bedrogen: en behielde doen dese Maend de oude naem van *October*; als de achtste Maend in ordre.

Lijfverwigh is hy gekleet, om dat de Sonne daelende nae den Winter stilstand, de planten beginnen dor, en de blaederen rosachtigh te worden.

Mette *Scorpioen* wort hy geschildert, om dat de Sonne sich, in dese Maend, in dat teyken bevindt: zijnde alsoo genoemt nae de beeldenisse van de sterre en van haere werckingen, diewelcke zy voortbrenght. Want, gelijk de Scorpioen met zijn venijn doodelijck quetst, ten zy datmen terstont daer tegens doende is, alsoo brenght oock de Sonne, terwijl zy in dit teyken is, door de ongestadigheyt van den tijd, veel gevaerlijcke sieckten aen. Waer over *Hippocrates* in zijne grondregulen seght, dat de ongelijkheyt van den tijd, kranckheeden voortbrenght, insonderheit wanneer 't op dien selven dagh, dan heet en dan kout is, 't welck seer dickwijls in den Herfst gebeurt.

Het korfken met vruchten, bediet, 't geene dese Maend voortbrenght.

November. 9.

Een Ionghingh gekleet als de blaeders zijn wanneer zy van de boomen vallen. Hy sal gevleugelt zijn, hebbende 't hoofd met een Olijftack, daer de vruchten noch aen hangen, omwoelt, in de rechter hand sal hy het teyken van *Sagittarius* of de Schutter hebben, houdende in de slincker een korfken met Raepen, Radijs en andere vruchten, die dese Maend voortbrenght.

Het teyken van *Sagittarius* bediet dat de Sonne in dese Maend in dat teyken is, dragende den naeme soo wel van dese sterre als van de werckinge, die zy voortbrenght, om dat de Hemel in dese tijd, den hagel, regen en blixem laet nedervallen, 't welck oock geen kleynen schrick aenbrenght. In dese Maend wort oock de Iacht seer geoeffent, 't welck oock door den Schutters geschiet.

D'Olijf is een vrucht van dese Maend, waer in dieselve, rijp zijnde, gesaemelt wort om oly en sap uyt te persen, 't welck is noodigh tot 's Menschen leven.

Zy wort *November* geheeten, zijnde de negenste in de ordre, ende *December* de tiende.

December. 10.

Een Iongelingh die seer vreeslijck siet, gelijk oock de twee volgende Maenden, wesende in 't swart gekleet en gevleugelt, houdende in de rechter hand het teyken van *Capricornus* of den Steenbock, en in de slincker een schaele vol *tartuffi* of paddestoelen.

Schricklijck en in 't swart wort hy gemaelt, om dat het Aerdrijck in dese Maend van al haer cieraet berooft is, en hierom is hy sonder krans.

De Steenbock voert dese Maend, om dat de Sonne dese Maend het teyken van *Capricornus* passeert, en gelijk dit Dier sich onthout op spitsen en hooge bergen, alsoo is de Sonne in dese Maend in den hoogsten graed tegen 't Zuyden.

De *tartuffi* zijn in dese Maend best, en worden dan oock meest gevonden.

Ianuarus. 11.

Een gevleugelt Iongman in 't wit gekleet, die met beyde handen het teycken van *Aquarius* of den Waeterman hout.

Dese Maend en de tweede hier nae, die zijn van *Romulus* door *Numa Pompilius* by 't Iaer gevoeght, en nae *Ianus Ianuarus* geheeten, om dat gelijk *Ianus* tweehoofdigh was, soo siet oock dese Maend, als met een hoofd, nae 't geen dat voorby is, en met het ander, siet hy het begin van 't geene toekomende is, gelijk de nieuwe Schrijvers verhaelen.

Dat hy in 't wit gekleet is, geschiet, om dat het Aerdrijck gemeenlijck, in dese Maend, met sneeu bedeckt is, schilderende 't geheele Land met eenderleye verwe.

Hy hout den *Aquarius* of Waeterman met beyde handen, om dat de Son alsdan door dat teycken loopt, doende door den regen en sneeu, het waeter overvloeyen.

* * *

Ianus is oock geweest een Koningh in Ita-

lien, van 't Hebreus woort *Iain*, 't welck Wijn bediet, en hebben oock de oude *Noach* alsoo genaemt, om dat hy de eerste Vinder van den Wijn soude geweest zijn, en die de Oude en Nieuwe Werld heeft gesien; de oude Griecken naemden hem *Oenotrium*, den Wijn-Meester.

Februarius. 12.

Een gevleugelt Ionghman in aschgrauw gekleet, houdende met groote bevalligheyt het teycken *Pisces* of de Visschen.

Numa Pompilius noemde dese Maend *Februarius* van *Febris*, dat is van de koortse, diewelcke in dese tijd lichtlijck wort veroorsaect. Ofte van het Latijnsche woordt *Februus*: 't welck bediede een offerhande over de dooden; Want in dese Maend hielden de Romeynen de gedachtnisse der zielen, en zy meenden dat dieselve gesuyvert wierden, door de vieringe van de uytvaert der dooden.

Aschgrauw wort zy gekleet, om dat dese Maend seer regenachtigh is, en meerendeels met Wolcken bedeckt, 't welck door dese verwe wort uytgedrukt.

Hy draeght het teycken *Pisces* of Visschen, want de Sonne wandelende door dit teycken, soo wort dese Maend daer door afgebeeld, en gelijk de Visch een Waterdier is, alsoo is dese tijd, door 't veel regenen seer nat en vochtigh, of om dat de Waeteren ontdoyt zijn, en het nu tijt is om te visschen.

* * *

Dese Maend is als boven, *Februarius* genaemt, van *Februare* uytvaegen of suyveren, en *Februus* was de offerhande, waer mede zy het Lijck-offer, over de zielen van hunne afgestorvene vrienden, vierden: jae zy liepen met ontsteecken fackels en waslichten door de stad, om die van nieuws in te wijden, en van alle misdaeden te suyveren, ten eynde de zielen meerder ruste en grooter vermaek mochten genieten. Andere verhaelen, hoe zy oock sochten naer *Proserpina*, de dochter van *Ceres*, die haer door *Pluto* was ontstolen, of zy die elders wisten op te soecken. Zy schooten oock in dese Maend, de Herten, die zy *Dianae* met seer groot gejuygh en Godsdienst opofferden. En 't schijnt oock dat de Hooghduytsche hier op hebben gesien, wanneer zy dese Maend *Hornungh* hebben genaemt, om dat de Herten daer in haere hoornen, of soo de Iaegers spreeken, haere stangen, afwerpen. Dese Maend is een dagh verkort en een schrickelmaend gemaect, die om 't vierde Iaer 29 daegen heeft. En dese dagh wierde den Maend van *Augustus* toegevoeght, die te vooren *Sextilis* was genaemt.

Maenden nae den Ackerbouw.

Ianuaris. Loumaend.

Een Man van wercklijck opsicht, staende aen de sijde van een Rad, om het ysertygh te scherpen, houdende in de rechter hand een snoeymes, wijsende mette slincker op verscheyden wercktuynen, dienstigh tot den Landbouw, die voor hem leggen, en ter sijden staet een Haen.

Manlijck wort hy geschildert met het snoeymes in de hand, want in dese Maend kan een vlijtigh Huysvaeder of ander, die sich in de Veldbouw oeffent, alle zijn boeretuygh oversien, en verbeteren alles wat hem daer toe noodigh is.

Dat hy aen de sijde van een Rad staet, is alleene om zijn boeretuygh op te scherpen en totten Landbouw bequaem te maecken, wesende dese Maend, nae de nieuwe Schrijvers, de eerste van 't Iaer. Hy wijst oock mette slincker hand op het gereetschap, om te betoonen dat de ploeghkouters, schoppen, vorcken, &c. alles gereet is. En dit seyt *M. Cato* in zijn Boerewerck mede: *Maeck alles by tijds vaerdigh, want het is met het boerewerck soo gelegen, dat soo ghy 't eene traeghlijck doet, 't ander sal oock traegh ten eynde komen.* Daerom is de Haene hooghnoedigh, om datmen alle tijd wacker behoort te zijn, en zijn kans niet te versuymen, gelijk *Plinius* van des Haens wackerheyte verhaelt, om te betoonen, hoe noodigh het totten Ackerbouw zy, arbeydsaem en wacker te wesen.

C. Furius Cresina die van een Slave een Vrye was geworden, versaemelde in een kleyne Acker Lands, veel meer vruchten als zijne gebuyren in groote besittingen deden: Waer over hy seer wierde gehaet, als of hy door tovery, 't gewas van de gebuyren hadde tot

hem getrocken: Om deser oorsaecke wille, van *Spurius Camillus* gedaeght zijnde, en voor 't Volck beschuldight wesende, vreesde hy veroordeelt te worden: en derhalven dacht hem noodigh dat de Rechter 't verschil soude vonnissen: Verschijnende voor 't Recht, soo bracht hy alle zijn boeretuygh mede, waer mede hy 't Land bearbeyde, en daerenboven noch eene van zijn Dochters, die wel sterck van knoocken en vol van vleys was. De yzers waeren grof en swaer, glat en wel gescherpt, en de Ossen seer sterck om 't Land te bouwen. Dit selve verthoont hebbende, sprack hy 't Romeynsche Volck aldus aen, *O ghy Romeynsche Burgers! dit zijn mijn toverkonsten, maer kost ick u te gelijk, met dit boeretuygh, oock verthoont mijn sweet, nachtwaecken en moeylijcken arbeyt, ghy sout u daer over verwonderen.* Dit geseyt hebbende, worde hy vry gesproken.

Februarius. Sprockelmaend.

Een bedaeght Man, die in een Wijnbergh staende, de rancken schijnt te besnoeyen. Daer zijn twee tijden om te snoeyen, maer nae *Magons* meeninge, wort de Wijnstock eer besnoeyt, eer dieselve uytbot, want om dat die dan sapiger is, soo isse oock beter en gelijcker te snoeyen.

Martius. Dorremaend, Lentemaend.

Een Iongman met een Vorcke in de hand, diewelcke de aerde van den Wijnstock ruymt, om den wortel van de overtollige veselen en spruyten te snoeyen, hebbende ter sijden een paerd.

Iongh wort hy geschildert, om dat het wercken mette Vorcke een seer moeylijcke arbeyd is, en om datmen in dese Maend den Wijnstock ontbloot. Maer dit dient gewaerschouwt, datmen 't moet in der haest en niet te laet doen, want de Wijnstock kost bloeyen, en u de hoope doen verliesen van een goede dracht, werpende de botten, van den ranck, ter aerden. 't Paerd wort by gestelt, om dat *Plinius* seyt, dat de paerden in dese Maend tochtigh of bronstigh worden.

Aprilis. Grasmaend.

Tot opmerckinge van veele die van den Landbouw geschreven hebben, soo soumen kunnen maecken eenen Landman mette bloote armen, diewelcke het riet of de stocken aen den Wijnranck stelt, om daer tegens op te loopen: en ter sijden weyd een Koe met een Kalf, 't welck den Koe suyght. Om dat *Palladius* verstaet, dat de Kalvers meest in dese Maend geworpen werden. En wil men daer in wat verscheydentheyt maken, soo kanmen andere Dieren daer mede by doen. *Palladius* seyt mede, datmen in dese Maend de Schaepen scheert. Of in plaets van de Koe, soude men een Man kunnen stellen, die een Schaep scheert. Seyt verder dat in dese tijd de Rammekens gelubt worden, en datter de meeste overvloet van vette Lammerkens voor den dagh komen, die in den Winter of voorjaer geworpen zijn.

Majus. Bloeymaend.

Een jongh Landman, staende in 't midden van een groene weyde, houdende in beyde handen een Seyssen om gras te mayen.

Het gras wort in de May-Maend gemayt, want, seyt *Columella*, men moet het eer mayen eer het verdrooght, overmits het dan meerder overvloed aenbrengh en den beesten aengenaemer is, want tusschen 't groen en 't droogh staet het gras in zijn volkomentheyt.

Iunius. Wedemaend.

Een Landman met bloote armen, die een Seyssen houdende, mette rechter het kooren snijt en mette slincker hand nae hem treckt, of dat hy toont al gemaeyt te hebben, en dat hy van 't kooren in schoven bind of hoopen maect. Want in dese Maend wort het kooren, rijp zijnde, gemayt, dat andersins door de aenstaende hette soude verbranden, daerom moetmen daer mede haesten, want het vertragen is seer schadelijck, overmits de vogelen en andere beesten, daer groote schaede aen doen, of dat het al te droogh zijnde, afvalt. Daerom moet het gesneden zijn, wanneer het over al geel wort.

Iulius. Heymaend.

Een Landman staende op een dorschvloer, half naeck, houdende met beyde

handen een Dorschvlegel, waer mede hy seer aerdigh het kooren schijnt te dorschen, en ter sijden staet een Wanne, Harcke en ander gereetschap, daer toe behoorende.

Augustus. Oughstmaend.

Een Landman die zijn kuypen, tobben, vaeten gereet maeckt, die tot soodaenigen dienst noodigh zijn: als mede allerleye gereetschap.

Men kander een Klockhenne met longen by schilderen, want de Longe die in dese Maend uyt den dop komen, leggen veel meer eyeren, als die in andere Maenden doen.

September. Garstmaend, Herfstmaend.

Een Man die een Mandeken vol Druyven heeft, en mette schouderen en beenen bloot is, gelijk die geene zijn, die in de perssinghe van Druyven zijn: ter sijden sal een vat vol Druyven staen, die al getreden zijn, waer van de Most beneden in een ander vat uytduypt.

't Kan niet onbequaem zijn, dewijl de Honigh in dese Maend gesammelt wort, twee of drie swermen Byen mette korven hier by te stellen.

October. Wijnmaend.

Een Man die in de slincker hand een korf vol koorens heeft, 't welck hy mette rechter in d'aerde schijnt te werpen, gemoetende eenen die de Ossen voort prickelt, die in den ploegh gaen. En alhoewel *Hesiodus* de eerste geweest is, die van den Landbouw heeft geschreven, gelijk *Plinius* seyt, van datmen op den 10 dagh van *November* behoort te sayen, en als in soodanigen dagh de *Vigilien* of Wachters ondergaen, dat het ten langsten seven dagen daer nae begint te regenen, wesende 't selve seer vorderlijck aen 't gesaeyde kooren: niet te min door de verscheydenheyt van de gelegentheyt, 't zy de hette of koude des Lands, soo worter of vroeger of laeter gesaeyt.

Maer om onse beeldenisse niet te verwarren, en een yder Maend in zijn besondere dienst te bepaelen, willen wy datmen dan, in dese Maend, het kooren sal saeyen, sijnde het voornaemste onderhoudt van 's Menschen leven.

November. Slachtmaend.

Enom dat de oly den Mensche ten hoogsten noodigh is, niet alleen tot spijsse, maer oock tot veele andere dingen, soo maecken wy, dat in dese Maend, gelijk *Palladius* seyt, de oly geperst wert. Wy beelden dan een Man af, die in de rechter hand een sweep heeft, gaende achter een Paerd, dat aen een Meulen-rad vast is, alwaer men de oly perst, en ter sijden sal een Olijfbergh wesen, waer by dat alle gereetschap sal staen, dat tot desen arbeyt dienstigh en noodigh is, als persse, paelen, potten, backen, &c.

December. Wintermaend.

Een sterck keerel diewelcke met beyde handen een Bijle gevat heeft, om eenen boom ter aerden neder te vellen.

Naer 't seggen van *Palladius*, is *December* 't begin van den Winter, de locht koud, en de kracht van de boomen in een getrocken, wesende alsdan het houdt alderbequaemst om te timmeren, of eenige andere wercken daer van te maecken: Waerom men niet alleen in dese Maend de bosschen afkapt om tot timmerhoudt of andere dingen te gebruycken, maer oock om de oertollige tacken, en groene tuynstaecken te branden: men houwt oock de stocken en de biesen af, waer mede de Wijngaerd gebonden wort, en de tienen waer van men de korven maeckt, met andere dingen, die tot ons gebruyck noodigh zijn.

De Maenden gelijk die van den Filosooph Eustachius afgemaelt zijn.

Martius wesende het begin van 't Iaer, nae de beschrijvinge van de ***Oude***.

Een Soldaet die gantsch geharnascht is met Schild en Lance: spelende dese Maend op den naeme van *Mars*, want in dese Maend, naer 't seggen van *Eustachius*, soo eynden de Winterleegeringen van de Soldaten, en *Mars* begint alsdan zijn hoofd moedigh totten krijgh op te steecken.

Aprilis.

April wort gemaelt als een Herder met bloote armen en beenen, hebbende by sich een Geytjen met twee Iongen, die eerst zijn geworpen, spelende dese Herder op zijn fluytjen. Hier wil *Eustachius* seggen, dat het vee sich in dese Maend vermenichvuldicht.

Majus.

Een Ionghlingh van een schoon en dertel opsicht, wiens hoofdhayren zijn gekrult, en met een krans van witte en roode Roosen omvlochten. Het kleed sal goud zijn, en vol seer schoone bloemen geweven, en hier onder sal het windeken luchtigh spelen, sulx dat het de kleederen oplicht, hebbende de handen vol Roosen en Violetten, gaende bloots voets op groene kruyderkens.

Hier door wert vertoont, dat het aerdrijck in dese Maend, als van den slaep des Winters weder oprijst, en sich van nieuws in zijnen stant, met kruyden, blaeden en bloemen cierlijk oppronckt.

En hier door scheppen de Menschen, in dese lieflijcke tijd, seer groote geneughte, en dat uyte vertooninge van de schoonheynt deses Werrelts, sich verheugende met groot vermaeck, over 't geene het aerdrijck voortbrenght, zijnde als nu van de swaermoedigheydt verre afgescheyden. Alsoo dat dese Maend een ongelooflijke vrolijkheynt veroorsaect.

Iunius.

Een Man op zijn boers gekleet, met een krans van Lijnsaet bloemen, staende in 't midden van een groen veld, met een Zeysen in de hand.

Aldus wort hy van *Eustachius* gemaelt, om dat de Sonne in dese Maend kracht krijght, waer over 't Gras gemaeyt en 't Hoy gedrooght wort.

Iulius.

Een Man die half naeckt en geboogen staet, houdende in de rechter hand een Seysen, waer mede hy 't kooren afsnijt, 't welck hy mette slincker hand, naer hem treckt, met een breedden Hoed, om voor 't steken van den brand der Sonne bevrijt te zijn. De bediedenis is, dat als het kooren rijp is, en de Sonne kracht heeft, datmen dan 't selve plagh af te snijden.

Augustus.

Een naeckt Man, die eerst schijnt uyt de reviere te komen, en op den Oever sit, deckende met zijn hembd, de beschaemde leeden, schijnende door de uytnemende hette, naer zijn aessem te gaepen, settende een kanne of glas voor den mond, om te drincken. Dese beeldnisse heeft niet anders in, dan dat door 't naedren van de Hondsdagen, die de hette verdubbelen, den Mensche van noode heeft sich te verkoelen ofte baeden, als mede te drincken om den dorst te lesschen.

September.

Een Man die mede op zijn Boers is gekleet, met een krans van Wijngaertsbladen om 't hoofd, houdende in de hand eenige bossen met Druyven, met de sijden en beenen bloot, als die gene die in het Wijnperssen besigh is, en ter sijden sal een vat met uytgeperste Druyven staen, waer onder een tobbe staet, daer de most noch in druypt.

Dit bediet anders niet, dan dat in dese Maend de Wijnleesinge plagh te zijn, wanneer de Druyven rijp zijn.

October.

Een Jongelingh in een Weyde, daer in hy vertoont, dat hy eenige boomtjes en struyvellen sal hebben geplant, die met veele stricken en knippen behangen zijn, en hy sal een Vogelnet voor hem hebben, spelende op zijn sluytjen, loerende hoe hy den Vogeltjes magh verschalcken, die zijn bedrogh niet vermercken. En alsoo hy ter sijden in een hutte is afgescheyden, soo sit hy al lacchende, om dien gevangen Vogel te dooden, die mette opgeslagen vlercken noch eenige weere doet om te ontluchten, 't welck alleene vertoont, dat *October* de eerste Maend is van den Vogelvanghst.

November.

Een Man die de Ossen voortdrijft, die in 't midden van 't veld in den ploegh gaen.

Die geene, die sich met moeylijcken arbeyt aen den ploegh geeft, vertoont het saysoen van de sterren, diemen *Plejades* of Sevensterren noemt, want dan is het seer bequaem om te ploegen.

December.

Een Man, die in de slincker hand een Mande met kooren draeght, dat hy mette rechter hand in de aerde werpt, dat van eenige arbeyders wederom wort toegedeckt.

Dit is de tijd, waer in het kooren, nae 't seggen van *Eustachius*, wort gesaeyt en in de aerde geworpen.

Ianuarus.

Een Jongelingh die met verscheiden honden ter Iaght gaet, hebbende een Iagthooren in der hand, en een stock alwaer een Haes en ander Wild aenhanght over de schouderen.

Hier door wort de bequaemheyd van 't Iaegen aangewesen, want het Kooren, de Wijn, en alles wat tot 's Menschen onderhout dient, ingesamelt zijnde, soo geeft hy sich in dese Maend *Ianuarus* ter Iaght.

Februarius.

Een oud verschrompelt grau Man, met eenige ruyge vellen, van den hoofde totten voeten toe gekleedt, sittende by een groot Vier, gantsch verkleumt.

Dit beeld vertoont ons niet alleen de scherpigheyd van den Winter, maer druckt oock uyt de verkleumtheyd van d'Ouderdom. Daerom seyt men:

*De koude heeft de Min verteert,
Dies sit de Oude by den heert.*

De Maenden in 't gemeen.

Een Jongelingh in 't wit gekleedt, met twee kleyne hoorentjens op 't hoofd, die nae de aerde gekeert zijn, houdende den hand op een Kalf dat alleen een hooren heeft, wesende met Palm gekroont. De Maend is van *Orpheus* genaemt een Kalf dat alleen een hooren heeft, want op dese maniere heeft men de bepaeling van de Maend: die niet anders is, als de loop die de Maene doet door de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, in welke reyse of door-loop, het niet anders voor onse oogen schijnt, of een deel van de tijd aenwast, en dat wederom een deel van den tijd afneemt.

Het afnemen der tijd wort door 't afgebroken hoorn vertoont, en door 't wassen den ouder van 't Kalf, 't welck van selve vermeerdert, door 't wassen, en door 't daelen van de Maene: Waer over de Maene van *Apollodorus* en andere *Taurione* of *Stier* genaemt is.

De twee hoorens aen 't hoofd, bedieden het blijck datse ons doet wanneer de Maend ten eynde is. *Eustachius* noemt den Maend *Stier*, als oorsaecke van de voortteeling.

De Palm brenght alle nieuwe Maene een tack voort, en wanneer de Maene 28 dagen oud is, soo heeftse 't laeste deel, van buyten, verlicht, in dier voegen dat de

laeste deelen van de Maene nae beneden sien, en dese vruchten worden oock in de Medicine meerder geacht, die eenige gelijknisse nae de Maene hebben.

Men kan hem oock een krans van *Lunaria* maecken, diemen seyt uyter Natuyre, alle daegen een blad te verliesen, wanneer de Maene afgaet, maer in 't wassen van de Maene, soo neemt het kruyd alle dage wederom een ander blad aen, alsoo dat het in een Maend geheel afneemt en aenwast.

Valore. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

Een bedaeghd Man in 't goud gekleet, hebbende een Lauwer tack boven een Scepter in de rechter hand, mette slincker streelt hy een Leeuwe, die aen zijn slincker sijde leunt.

Aen een bedaeghd Ouder, leunt sich de Dapperheyt seer lichtlijck, want zy plagh door haer selve de vastigheyt des gemoeds en de sterckheyt des lichaems te dragen.

Met goud wort hy gekleet, want gelijk het goud in het vier wort gesuyvert, alsoo wort de volmaecktheyt van een Man oock verkregen door den vlam van een opgestoockte haet of wrock, of door de nijdigheyt of door de fortuyne.

De Scepter worter gemaelt, want aen de vromigheyt moeten sich de regeeringen en de heerschappien, nae de reeden, buygen:

En de Lauwerkrans, die altijd groen blijft, sonder bleeck te worden, bediet het ampt van een dapper Man, nae 't seggen van *Horatius*:

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Dat is:

*Het hert niet quaets bewust,
Verbkleect wort noch ontrust.*

De bleekheit in gevaer, is een teycken van kleynmoedigheit.

De Leeuw mette welke hy speelt, is een werck van waere dapperheyt, weetende de beestige en wilde gemoederen der Menschen, om dieselve tot goedgunstigheyt te locken, en tot sich te trecken, haer berovende, met een aerdige bevalligheyt, van de quaede manieren en schandelijcke gewoonten.

Valore. Manhaftigheyt, Dapperheyt.

De Dapperheyt wort afgemaelt door de beeldnisse van *Hercules*, met een Leeuwen huyd over de schouderen, omgort zijnde van een groote Slange, dien hy mette handen den gorgel toedouwt en verstickt.

De Dapperheyt is een t'saemenvoeging van de kracht des lichaems, en te gelijk van 't gemoed, waer van die van 't lichaam betoont wort door de Slange, die dit beeld mette handen dood, vertoonende een onverwinnelijck proefstuck, 't welck *Hercules*, een kind zijnde, in de Wiege gedaen heeft, doodende een groote Slange, en wegen de dapperheyt van 't gemoed, draeght hy den roof van den Leeuwe: En daerom maelden de Oude de dapperheyt af, mette beeldenisse van *Hercules*, en gaeven die den naeme van Deughd of Dapperheyd.

Virilita. Manlijke Iaeren.

Een Vrouwe ontrent van vijftigh Iaeren, met een gulden kleed, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Boeck, sittende op een Leeuw met een Swaerd op haer sijde, op der aerde sal een Sandlooper staen, die ten halven is uytgelopen.

Manbaerheydt is dat Ouder van een Mensch, datter komt tusschen 35 en 50 Iaeren, in 't welke het bequaem gemaectt wort door de reeden en in alle dingen eervaeren, werckende als een Man in alle burgerlijke handelingen en handwercken. En dit is d'Ouderdom, waer in de Mensch sich schickt, of ten goeden of ten quaeden einde, en dees Ouder is het begin van de eerste afdaelinge.

Zy wort met een Scepter, Boeck, Leeuw en Swaerd afgebeeld, om dat dees Ouder des Menschen, voor het volmaectste wort aengesien, soo om te raeds plegen, besluyten, en met een dapper gemoed, die dingen te bepaelen, alwaer de Deughd in eeniger maniere, magh plaetse vinden.

Martirio. Martelaerschap.

Een schoon en lacchend Iongelingh, in 't root gekleet, de oogen ten Hemel gekeert, 't vleesch met bloed besprenght, hebbende litteyckens van zijne wonden, diewelcke als kostelijke steenen uytblincken.

't Martelaerschap is eygentlijck die straffe, diemen lijd om de liefde Godes, tot bescherminge van de heylige Leere, door de genade des H. Geests en verwachtinge des eeuwigen Levens, welke dingen hem vro-

lijck doen staen en lacchende. Het purpere roode kleed, is een teycken van de Liefde, en de wonden sijn segels van de Martelaren.

Rivalita. Medeboelschap.

Een Maeghdeken met Roosen gekroont en prachtigh gekleet, die mette rechter hand en seer vrypostige gebeerden een goude keeten overgeeft, voor wiens voeten twee Rammen schrap staen om metten kop tegens malkanderen aen te stooten.

Zy wort jongh en met Roosen geschildert, want de Boele went al zijne naerstigheyt aen, om met bevalligheyt voor den dagh te komen, en een schoone reuck van sich te geven, gelijk de aengenaeme en welrieckende Roose is, diewelcke nochtans niet is, sonder dooren: willende daer mede te kennen geven, dat de lieflijcke Minnegedachtjens, die een Medeboel in 't hoofd heeft, niet zijn sonder doornen van jalousie.

Prachtlijck wortse gekleet, en datse goude keetens geeft, als geseyt is, om dat iemand die daer mint, en andere Medevryers heeft, wil betoonen dat hy niet minder is als zijn Medeboeler, maer soeckt in der daed en schijn meerder te wesen, soeckende om strijd en dat mildelijck kostlijcke geschencken aen zijne beminde te vereeren.

De twee Rammen, die mette hoorens malkanderen uytdaegen, bedieden, gelijk *Pierius* verhaelt, de Medeboelschap: want zy vertoonen hier door dat dit uyt Minne-Liefde is veroorsaect, gelijk die Beestjes doen, die sich hier over verstooren, als zy vermercken dat haere Schaepkens van andere Rammen werden besprongen. Doch van dese Medeboelschap en Minne-strijd, zijn meest alle de Harderklachten vol.

Medicina. Soeckt Geneeskunst.

Geometria. Meetkonst.

Een Vrouwe, die in d'eene hand een Pasloot, en in d'ander een Passer houd, door 't *perpendicularum* wort de beweginge, de tijd, de swaerte van de lichaemen; en door de Passer de linen, de hooghte, en de diepte afgemeten, in 't welck voornaemlijck bestaet het gemeen ontwerp van de Wiskonst.

Of anders.

Een Vrouwe die met haer rechter hand houd een Passer, en in de slincker een driehoeck of Triangel.

Compassione. Medelijden, Meedogenthey.

Een Vrouwe houdende in haere slincker hand een nest, waer in een Gier, of als andere seggen een Pellicaen sit, diewelcke zijne sijde op pickende, vaerdigh is, om zijne Ionxkens met zijn eygen bloed te laven, die oock daer toe begeerigh zijn in 't nest daer nae staen te jancken, zijnde met haer rechter hand besigh, om den behoeftigen in haere armoede iet toe te reycken.

Dees Vogel wierde, als boven geseyt is, by den Egyptenaers, op soodanige wijze, by de Meedogenthey uytgebeelt, want in hondert en twintigh dagen als zy haere longen moet opbrengen, vlieghtse niet verre. En om haere longers niet te verlaeten, soo haeltse ontrent het nest haeren buyt, en aldaer niet langer iets konnende vinden, soo opentse haere syde en geeft den longen haer bloed te drincken: soo groot is de Liefde, waer

mede zy versorgt, dat nochtans by gebreck van spijsse, die niets soudent ontbrecken.

Mette rechterhand vertoontse een waerachtigh teyken van een meeljdigh Mensch, diewelcke eenige gaven met Godvruchtige mijnen schijnt uyt te reycken, om door de Liefde, uyt haere eygene middelen, den behoeftigen onderstant te doen.

Mezo. Het Midden.

Een bedaeghd Man, die met een geestige stand, op een Aerdsche globe staet, met een gulden Mantel, hebbende een Lauwerkrans op 't hoofd, en seer bevalligh in de rechter hand, een Circkel rond, dat recht in 't midden is doorgesneden, wijssende metten voorsten Vinger van de slincker hand, op den navel, hebbende een Sonne op 't hoofd.

Door 't *Midden* soude men veele dingen kunnen verstaen: voor eerst bediet *Mezo* het middel of een instrument, waer door men eenige dingen doet: gelijk men oock in de plaetslijcke beweginge drie dingen aenmerckt, ten eersten de bepalinge, *van waer; tot wien*, en ten derden, *waer door* de beweeghlijcke saecke passeert. Ten tweeden bedietse oock de middelmaetigheyt van de dingen die van d'een en d'ander sijde niet buyten schreef gaen, dat is te seggen, die het midden houden, niet wijkende nae de voorbaerighste noch nae de verachtste sijde.

Het Midden wort genomen voor een gelijk deel van eene saecke, die in twee gedeelt zijnde, beyde even gelijk is: en ten laesten bediet het dat deel dat gelijkmatigh de uysterste deelen onderscheyt, gelijk in een circkel het middelpunt of *centrum*, waer uyt alle de lijnen, die nae de circumferentie, of omloop getrocken worden, onder een ander moeten gelijk wesen, gelijk *Euclides* seyt en *Aristoteles* verhaelt in zijne Zeedekunst, *dit noem ick het midden, dat even verre van beyde uysterste eynden is afgescheyden*.

Bedaeght wort hy gemaelt, om dat dees Ouder het Midden is, niet alleen van de laeren onses levens, maer oock dat daer in het leven is, van de kracht en wackerheyt

des lichaems en des gemoeds. Aen 't lichaem, om dat in dees Ouder het temperament of de gemaetigheyt nu in 't meeste bloeyen is: Aen 't gemoed, om dat de Mensch (geleyt zijnde door de reeden) in dees Ouder, weet te gebruycken, alle de vier deughden, te weeten Sterckheyt, Wijsheyt, Matigheyt en Gerechtigheyt, wesende de Mensch alsdan gekomen tot een volmaeckte kennisse der selven.

Hy staet op een globe van 't Aerdrijck, wesende dieselve het *centrum* of het middelpunt des gantschen Werelts, en dat door haere swaerte, en daer uyt komt het, dat het swaere altijd soeckt de nederste plaetse, diewelcke is, daerse verst van den Hemel afdaelt, en dieselve eens verkregen hebbende, soo kanse natuyrlijker wijze daer van niet afwijcken, gelijk 't selve *Manilius* in zijne dichten verhaelt. En *Gi. Sacrobosco* leert datselve oock klaerlijck in 't eerste boeck van zijne *Sphaera: Maer*, seyt hy, *dat het Aerdrijck in 't midden van alles onbeweeghlijck wort onderhouden, daer het nochtans het alderswaerste is, dat schijnt haer swaerwichtigheyt ons te overreeden: dan al wat swaer is, daelt uyer natuyre nae het centrum. Het centrum dan, is het Middelpunt van 't firmament, derhalven soo treckt de Aerde, dewijl die ten hoogsten swaer is, natuyrlijker wijze, nae 't middelpunt.*

De goude Mantel en de Lauwerkroone,

bedieden de volmaecktheyt, als dickwijls geseyt is, en de waerdie van de Deughd, die in de middelmaetigheyt bestaet, daer van seyt oock *Hesiodus*, *de helfte is meer als 't geheel*. 't Welck oock *Plato* bevestigt, want de volmaecktheyt staet in 't Midden, niet in 't geheel, want aldaer zijn dingen die buyten schreef gaen, die oock dickwijls schandigh en schadigh zijn. Ten laesten soo kan het goud oock het Midden bedieden, want de groote Werreld mette kleyne-, dat is met den Mensche vergelijkende, soo seggen de *Paracelsisten*, dat het silver de herssen en het goud het harte is, 't welck, gelijk de *Anatomici* verklaeren, staet in 't midden van de borst des Mans. Waer uyt, als uyt een beginsel van 't leven, alle volmaecktheyt en Menschlijke simmetrie of gelijkheyt heer komt; *levende 't hert*, gelijk *Aristoteles* seght, *aldereerst, en stervende alderlaetst*.

Hy houd in de rechter hand den Circkel die in twee gelijke deelen is doorgesneden, om de Aequinoctiaelcirckel te vertoonen, die welcke de *Sphaera* in twee gelijke deelen doorsnijt, passeerende door de Polen des Werrelts, en is even verre afgescheyden van beyde de linien, die het *Solstitium* of Sonnestand maecken, als wanneer de Sonne loopt door het eerste punt van *Cancer*, en sich, soo verre hy kan, nae den *Zenit* naedert, te weeten tot dat punt des Hemels dat boven onsen hoofde staende, het *Solstitium* of den Sonnestand van de Lente maeckt, en raeckende daer nae wederom aen 't begin van *Capricornus*, maecktse den Sonnestand van den Winter, wijkende van ons soo veel zy kan. Maer alsoo haest als zy raeckt het beginsel van *Aries*, maecktse den evenaer van de Lente, en soo haest zy *Libra* raeckt, maecktse den evenaer van den Herfst, dat is dagh en nacht even langh, en dese wort de *Aequator* geheeten, maeckende dagh en nacht elck van 12 uren.

Oock is dit het gordel van 't *primum mobile*, 't welck in twee gelijke deelen, op de maniere als een gordel is afgedeelt. Hy houd de voorste vinger, wijsende op den Navel of 't rechte Midden, want *Pierius Valerianus* verhaelt, dat de Navel den Mensche recht midden in 't gantsche lichaem is, of wil men de beenen wijt uyt strecken en de armen open om hooge leggen, soo sal 't op de maniere van een vierkant weesen. Maer dit is niet sonder reeden, want het is van de alderbeste *Anatomici* getuyght, gelijk *Vassaeus* in zijne eerste Anatomische tafel te kennen geeft, als mede van *Pomponius Gauricus*, *Galenus* en andere, die daer soeckende nae 't middelste van 't lichaem, seyden, dat het Hart of de Navel 't mosten zijn: maer hy seyt, dat het Hart is het midden van de borst, en de Navel het midden van 't geheele lichaem. Hy wort met een Sonne, daer een rechte lijne doorgaet, op 't hoofd geschildert, om den Middagh van onsen *Horizont* te vertoonen, want als de Sonne de Middaghs-linie passeert, de Mensche zijnde waer hy wil, oock in wat tijd van 't Iaer, soo maecktse altijd den Middagh, deelende dieselve linie, den Hemel in twee deelen.

Ick sal wijder seggen, dat de Sonne een seer goed beeld is van het Midden, om dat hy staet in 't midden van alle de Planeten, gelijk *Ptolomaeus* en *Albertegnio* 't selve met veele reedenen bewijsen: besluytende eindlijck, dat de Sonne staet boven de *Maene*, *Mercurius* en *Venus*, en onder *Saturnus*, *Iupiter* en *Mars*, 't welck niet is buyten reeden, want dewijl hy in 't Midden staet, soo is hy een regel en richtsnoer van alle de andere Planeten, doch met een besondere reeden en onderscheyt. Want *Mars*, *Iupiter* en *Saturnus*, uyt oorsaecke van het *Epidicum*, komen met de beweginge van de Sonne over een. Maer *Luna*, *Mercurius* en *Venus*, stellen sich gelijk mette beweginge der Sonne. En dat is een reeden waerom de Sonne in 't midden staet, om de andere twee verscheyden bewegingen over een te brengen. Een ander reeden isser

van *Albumazar*, die daer seyt, dat God de Heere, de Sonne niet boven *Saturnus* hadde gestelt, om dat hy door zijne groote afweesigheyt, op de benedenste dingen niet soude hebben kunnen wercken, want het aardrijck soude te kout gebleven zijn, en soo hy die even boven de Maene hadde gestelt, soo soude zijne beweginge al te langhsaem zijn geweest, van 't Oosten totten Westen: en door te grooten naderheyt aen 't Aerdrijck soudent alle benedenste dingen verbrant zijn geworden: en nu de Sonne in 't midden van de Planeeten staet, soo maectse alle haere werckingen gemaetight. En daerom vermaent *Phoebus* niet sonder reeden, by *Ovi-*

dium, dat *Phaëton* soude stijgen op de koetse van de Sonne:

*Indienje stijght te hoogh, ghy sult de sterren branden,
Te laegh het aerdriek: blijft, by 't midden, veyl om landen.*

Door dese reeden kan men seggen dat de Sonne Koningh is, en gelijk als het Hert van alle de andere Planeeten, en daerom is hy als een Koning midden in 't Rijck: Hierom is oock het Hert midden in 't lichaem gestelt, ten einde het in 't gemeen al de andere leeden soude te hulpe komen: En soo het ons geoorloft is eene Republique of gemeene Staet, van de seven Planeeten te versieren, wy soudent seggen, dat de Sonne een Koningh is van allen, gelijk hy oock in der waerheyt is. *Saturnus* sal door zijn Ouderdoom Raetsheer wesen, *Iupiter* door zijne grootmoedigheid, Rechter van alles. *Mars* Hoofdman van den Oorlogh. *Venus* op de maniere als Huysmoeder en uytdeelster van alle de goederen. *Mercurius* sal *Secretarius* en Cancelier zijn: en de *Maene* sal ten laetsten het ampt van Gesante bedienen, om dat zy door haere snelligheyt, van 't Oosten ten Westen gaet, ten eynde zy alle Maenden, alles omloopende, haeren Koningh seer wel kan ten dienste staen.

Eindelijk staet de Sonne in 't midden, om dat dieselve, als een oorsprongh en geveer van het licht, te bequaemer zijn glants en licht, aen alle andere Planeeten magh mededeelen.

Contento Amoroso, Min-vermoegen.

Een Ionghelingh schoon van opsicht en lachende van weesen, hebbende zijn kleed met bloemen beschildert: Op 't hoofd sal hy een Mirtenkrans hebben, die met bloemen is te samen gevlochten. In de slincker sal hy een Mandeken vol Roosen hebben, daer een Hert tusschen beyden staet. Met d'ander hand sal hy staen als of hy de bloemkens van 't hoofd wilde nemen, om het Hert te doen bloeyen: om dat dit de aert en eygenschap der Vryers is, datse altijd haere blijdschap en vrolijkheyt gaerne een ander willen mede deelachtigh maecken.

Mediocrita. Middelmaetigheyt.

Een Vrouwe houdende mette rechter hand een Leeuwe die met een keeten gebonden is, en mette slincker een Lammeken, dat aen een slecht en dun bandeken vast is, te kennen gevende, door dese twee uysterste bepaelingen, die seer groote wraeckgierigheyt, en de seer groote lijdsaemheyt. En houd dese Vrouwe den middelwegh tusschen de wreedheyt en sachtmoedigheid, waer door wy komen tot kennisse van alle andere uysterste eynden, van de geschicktheden des gemoeds. Dit selve kan ons dienen tot een oprecht beeld van de Middelmatigheyt, die wy behooren te hebben in alle onse handelingen, ten einde dieselve den naem en het lof van de Deughd waerdigh zijn.

Mediocrita. Middelmaetigheyt.

Een schoone uytblinkende Vrouwe met vleugels aen de schouderen, waer door zy van der aerde wort opgelicht, raeckende met d'eene hand de Aerde, met d'ander den

Hemel met dese spreuck, *medio tutissimus ibis*, dat is, *In 't midden suldy veylighst gaen.*

Aurora. Morgenstond.

Een gevleugelt kindeken lijfverwigh, met een geele Mantel over de schouderen, en een ontsteecken fackel op zijn antijcs, sittende op 't gevleugelt Paerd van *Pegasus*, gelijk *Homerus*, *Eustachius*, en andere verhaelen. En *Pegasus* isser gestelt, om zijne snellighey, en om dat *Aurora* een aengenaeme Vriendinne van de Poëten is, soo wecktse de Geesten op tot verstandige en geestige invallen. Geel isse gekleet, om dat *Virgilius* van *Aurora* seyt:

*Dat s' haer Saffranigh kleet,
Heeft op de Zee gespreet.*

Aurora.

Een gevleugelt Maeghdeken, door de snelheyt van haere beweginge, snellijck verdwijnende, wesende lijfverwigh met een geele Mantel, houdende in de slincker arm een korfken vol verscheyden bloemen, en in dieselve hand een ontsteecken Fackeltjen, stroyende bloemen mette rechter hand.

Soeckt voorts by de uyren of deelen van den dagh.

Liberalita. Mildigheyt.

Een Vrouwe met holle oogen, en een vierkant voorhoofd met een Arents neuse, wesende in 't wit gekleet, met een Adelaer op 't hoofd, in de rechter hand een Passer houdende. Ook een omgekeerde overvloets hooren, waer uyt eedele steenen, geld, goude keetenen en andere kostelijckheden vallen, in de slincker houd zy een ander Overvloets hooren vol bloemen en vruchten. Men kan haer oock een dobbelsteen in de hand geven.

Mildheyt is een middelmatigheyt, om alles uyt te deelen, door een deughdigh en gematight weesen.

Zy wort met holle oogen en een vierkant voorhoofd geschildert, door de gelijknisse van den Leeuw, wesende het mildste onder alle onvernuftige Dieren, en met een Arents neuse door de gelijknisse van een Adelaer, wesende de miltste Vogel van allen, waer van zy oock de beeldnisse op den hoofde draegt, om te betoonen, dat dese mildigheyt niet by geval bestaet, om also sijne eygene goederen uyt te deelen, maer alleen uyt een inwoonende bequaemheyt des gemoeds, gelijk als andere deugden. *Plinius* seyt dat dese Vogel den roofhaelt van alle dieren, en dat door eygen naerstigheyt, niet soo seer om zijn lust, maer uyt liefde, om andere Vogelen mede te deelen, sich daer in verblijdende, dat door zijne vlijtigheyt, veele mogen werden onderhouden. De twee overvloets hooren bedieden, dat de volheyt der rijckdommen, het rechte middel is om de mildheyt te oeffenen, wanneer die neffens haer macht en vermogen, met een edel gemoed is vergeselschapt.

Het witte kleet wil seggen, dat gelijk dese verwe slecht en suyver is, dat alsoo de mildheit moet wesen sonder hope van eigen baet.

De Passer betoont, datmen de Mildigheyt moet afmeten na de Rijckdommen die men besit, en nae de waerdigheyt van de personen, aen diewelcke men dieselve uytdeelt.

De dobbelsteenen worden gestelt om te betoonen, dat die Mensch even mild is, die uyt zijn weynigh, weynigh, als die geene, die uyt zijn veel veel geeft, want zy blijven van alle sijden altijd in haere volle macht.

Liberalita. Mildadigheyt.

Een Maeghdeken van vrolijck opsicht en rijcklijck gekleet, houdende haer slincker hand, aen de selve sijde nederhangende, en een becken vol eedele gesteenten, goud, silver, &c. alwaer zy mette volle rechter hand 't selve onder een deel vrolijcke en lachende kinderkens werpt, die sich daer mede vercierren, en datselve een ygelijck vertoonen, tot een teycken van danckbaerheyt over de Mildadigheyt van den schencker: of oock om te vertoonen dat gunst en Rijckdoom, met behoorlijcke maniere te verkrijgen, een deel is van de Mildadigheyt, gelijk de Moralisten gevoelen: alhoewel het een eedel en saligh werck is, een ander het zijne mede te deelen. *Pierius* stelt haer nae de afbeeldinge der Ouden, alleen met een becken, 't welck wy met andere dingen vergeselschappen, tot verklaeringe van dese beeldenisse.

Generosita. Moedigheyt, Eedelmoedigheyt, toegeschreven aen Carel Emanuel, Hertogh van Savoyen.

Een seer schoone Jonge Dochter, aen wiens schoonheyt, alle de leedemaeten van 't lichaem in gelijkmaetigheyt en aerdigheyt over een komen. Zy sal de blonde hoofdhayren in seer aengenaeme maniere gekrult en gestrengelt hebben: zijnde gekleet met een Koninghlijcke dracht, met een

goude kroon op 't hoofd. Zy sal haer naeckte rechter hand uyt steecken, waer in zy goude keetenen, en eedelgesteenten sal houden, oock andere dingen, van grooter waerde, om die te vereeren. Leggende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe, die seer gemeensaem en seer aerdigh by haer staet.

De Eedelmoedigheyt wordt jongh gemaect, want gelijk *Aristoteles* seght in 't 2 boeck van zijne *Rhetorica*, soo blinckt in den Ionghelingen de Grootmoedigheyt meest uyt: waer door zy haer oock groote dingen waerdigh achten, en daer nae wercken zy alles grootmoedigh, 't welck *Giov. Pont.* bevestigt, seggende, *gelijck een yder grootmoedigh van gemoed is, alsoo is hy oock eergierigh, waer toe hy selve, door de natuyre wort wegh gevoert.* En *Ovidius* seyt tot *Livium*, van den bynaem der Ieughd, *dat de Eedelmoedige Ieughd, de swaerigheyt door de worstelinge soeckt te boven te komen.* Zy wort schoon van gesicht vertoont, om dat de Grootmoedigheyt, niet alleene tot haer ooghwit heeft, heerlijcke en deughdige daeden uyt te voeren, maer oock om van sich te verjaegen alle schande en gebreecken: en derhalven is 't betaemlijck, dat oock het lichaem mette uytwendige schoonheyt over een come, dieder gemeenlijck een klaer teycken is van de inwendige schoonheyt. Want *Ambrosius* seyt, *de gestalte des lichaems, is een ontwerp des gemoeds, en een beeldnisse van de Vromigheyt.* *Seneca* seyt in den 37 brief: *De Eedelheyt des gemoeds is de moedigheyt der sinnen, en de Eedelheyt des Menschen is een grootmoedigh gemoed, en dit heeft een grootmoedigh gemoed als heerlijck, dat het wort opgeweckt, tot eerlijcke saecken.* De blonde en schoone hoofdhayren, bedieden dat in de grootmoedige geen snoode noch vuyle gedachten berusten, maer heerlijcke en eerlijcke, als die, aen de hoogheyt van haere natuyre, gelijkformigh zijn, en waer toe die haer treckt. Het Koninglijcke kleet mette goude kroone op 't hoofd, bedieden de hooghste eedelhейt, waer in dese deughd waerdighlijck bestaet: Want gelijk het goud uyt haere natuyre eedel, suyver en blinckende is, alsoo is de Eedelmoedigheyt soodaenigh, datse alleene in haere grootmoedigheyt en eygen eedelhейt, wort bewaert en onderhouden, niet een stip daer van ontaerdende, gelijk de *Philosooph* seyt. De bloote rechter arm mette hand om hoogh, om de rijckdommen uyt te deelen, vertoont, dat de Eedelmoedigheyt, die bestaet in 't vereeren, bloot is van alle eygen baet, hebbende alleene het ooghwit, op 't geene haere eedelhейt en grootmoedigheyt betaemt. Want zy acht datse schuldigh is weldaeden te doen, en soose die niet uytvoert, achtse niet gevordert te hebben. Datse de slincker hand op 't Leeuws hoofd houd, bediet de overeenkominge die de Leeuw met een moedigh Man heeft: diewelcke, nae 't overeenstemmen van alle Schrijvers, onder alle viervoetige Dieren, de opperhoofdigheyt behoud, door zijne Eedelmoedigheyt en dapperheyt, altijd een wreed gesicht vertoonende, aen die hem soeckt te beschadigen, en in 't tegendeel, soo misdoot hy niemant die voor hem wijckt. Alsoo is oock een eedelmoedigh Man, die alhoewel hy geplaeght en geterght wort, soo draeght hy sich nochtans onverwinlijck en sterck in alle rampspoeden, door zijne dapperheyt. Waer over *Cicero* seyt, *die van een dapper en hoogh gemoed is, veracht alle tegenspoet, die een Mensch soude mogen treffen, en achtse als niet.* Daerentegen alles vaerdigh vergevende, die van hem vergifnis versoecken. Waer op dese dichten tot ons voorstel wel passen, die eertijts *Caesar Augustus* waeren toegeeygent:

*De Gramschap van den Leeuw den overwonnen spaert,
Ghy wint steeds, dat ghy toont u overgoede aert.*

Tot gelijke eedelheit der Leeuwe voegen sich dese dichten:

*Het is den Leeuw genoegh dat hy zijn vyand knelt,
Wanneer hy die verwint, dan is zijn toorn gevelt,
De Wolf en wreede Beyr 't geselschap zijn der snooden,
Die den verwonnen Mensch met groote wreetheyt dooden.*

Hier sietmen met verwonderinge hoe dit eygentlijck past aen 't seer oude en doorluchtige Huys van *Loreinen*, dat tot zijn devijs eenen Koninglijcken Leeuw voert, niet alleen om datter soo veele Koningen en onverwinnelijcke helden van de voorgaende eeuw, uyt dit oud geslacht, zijnde 't oudste en eedelste van *Italien*, sijn gesproten, maer om dat in 't besonder, sijn doorluchtige Hoogheyt de groote *Carel Emanuel*, sich so wel in vrede als oorlogh, door sijne heerlijcke daden, de Werrelt heeft bekent gemaect, sulx datmen niet kan twijflen, of zijn Hoogheyt in 't besonder, past dit lof seer wel, en dat hy derhalven een onstersflijcke naeme, by den Naekomelingen, heeft verdient.

Mostri. Monsters, Wanschepsels.

Om dat het dickwijls voorkomt verscheyden Monsters, soo wel van Aerde, Zee als Locht te vertoonen, soo hebben wy eenige Poëten gevonden, die daer van gewagh maecken. Daerom dunckt ons geraeden, die hier onder te mengen, voor die dieselve van noode hebben.

Scilla.

Een schricklijk Monsterdier in een duyster Zeehol, met twaelf voeten, ses lange halsen en soo veel hoofden: hebbende yder een groote wijde beck, met drie tanden, waer uyt men seer doodlijk venijn siet vloeyen, stekende de koppen uyt haer vreeslijk hol, om op den roof van de voorbygangers te loeren, gelijk zy eertijts de Medegesellen van *Vlysses* deden, daer der soo veele van worden verslonden, als het wreede Monsterdier verslindende becken hadde, blaffende als een Hond. En *Ovidius* maelt het in 't XIV boeck *Metamorph.* af, dat het in een lac of stilstaende waeter leeft, dat van *Circe* is vergiftight. En gelijk *Virgilius* in 't III boek van zijn *Aeneas* te kennen geeft.

Scilla en *Caribdis* zijn twee klippen, die in de Sicilische Zee gestelt zijn, wesende altijd seer gevaerlijk voor den Schippers. Daerom hebben d'oude Poëten, dit de beeldnissen van Zee-monsters toegeschreven, dat zy alles vernielden, wat haer te seer naederde.

Scilla, Een Gedrocht, nae de Medaglie van Sextus Pompejus.

Een Vrouwe die totten navel toe naeckt is, en met beyde handen een Roer van een Schip houdt, als of zy daer mede een slagh wilde geven: Wesende van den navel af nae beneden een visch, die met twee steerten om hoogh krult, en boven den navel komen drie Hondskoppen uytkijken, die 't halve lijf boven 't waeter houden, als of zy blaften.

Het Roer houd zy dreygender en schaedlycker wijze, om te vertoonen dat *Scilla* een seer gevaerlijke passagie is voor den Schippers, want zy plagh de Schepen te verbrijnselen en de bootsgesellen om hals te brengen.

Door de Honden, wort het groulijk gebaer vertoont, dat de Zee doet, wanneer zy met kracht tegens dese klippen aenslaet, sulx dat zy een gebas van dolle Honden schijnen te wesen, en dat door de schade der geener, die door de wreedheyt van *Scilla*, daer tegens aen loopen. Waer van *Virgilius* in sijn VI *Ecloga* gewach maeckt, alwaer hy seyt *Candida succinta*.

Caribdis.

Caribdis is een ander klippe, die oock seer gevaerlijk is, alwaer het Waeter, met een dwerlstream rontom, dickwijls de schepen inswelght, en smijtse, op dese maniere, als bergen in de locht, sulx datse den Schippers seer groot verschricken en vreesse aenbrenght.

Hierom isse van de Poëten, met een lelijk opsicht, afgemaelt, hebbende handen en voeten, als een roofachtige Grijp-vogel, houdende den Mond open.

Scilla en *Caribdis*, zijn twee klippen, die nae by malkanderen leggen: en waer dieselve leggen, is 't seer gevaerlijck om door te seylen, door dien datter twee verscheyden Ze'en, sich aldaer tegens malkanderen stooten. En daerom seght *Petrarcha* dat zijn Schip vol vergetenhey, liep tusschen *Scilla* en *Caribdis* door.

Chimera.

Lycretius en *Homerus* seggen, dat de *Chimera* het hoofd heeft van een Leeuw, den buyck van een Geyte, en den steert van een draeck, die vlammen uyt haer mond spouwt, gelijk *Virgilius* versiert, datse te gelijk mette andere Monsterdieren, in den ingangh van de Helle staet.

't Geene de Poëten, al beuselende, van *Chimera* verhaelen, neemt zijnen oorsprong van eenen bergh in *Licien*, uyt wiens top, gestadigh vier en vlam vloogh, loopende rontom den bergh veele Leeuwen, wesende wat leegh, doch ontrent het midden, van haer hooghte, hadse groote overvloet van boomen en weyden.

De Griffioen.

Wort geschildert met een beck, vleugels en klauwen als een Adelaer, en met het

overige lichaem, mette achterste voeten en steert, gelijk een Leeuw.

Veele seggen, datter dusdaenige Dieren, in de geberghen van Armenien, gevonden worden: En is de Griffioen het waepen van *Perugia* mijn Vaederland, eertijts haer gegeven van de *Armeniers*, die met haere kinderen en Neven alhier passerende, en de plaets haer ten hoogsten behagende, zijnde van Natuyre, met alle goederen begaeft, die tot des Menschen onderhoud van nooden zijn, soo hebbense haer alhier neder geset, maeckende alsoo een aenvangh tot dese eedele en teghenwoordige onverwinnelijcke en Manlijcke voorspoet.

Sphinx.

Het *Sphinx*, gelijk *Aelianus* verhaelt, hadde een aengesicht, tot aen de borsten gelijk een Maeghdeken, de rest van 't lichaem was als een Leeuw. En *Ausonius Gallus* voeghter noch by dat het twee groote vleugels hadde.

Het *Sphinx*, gelijk de Fabel verhaelt, hielt sich dicht by *Theben* op een seeckere rotse of velse, en wie daer voor by passeerde, die stelde het dit Raetsel voor, te weeten, *Wat voor een Dier het was, dat twee en te gelijk drie en vier voeten hadde?* En wie dit niet wiste op te lossen, die wierde van 't Dier jammerlijck gedood en verslonden. Maer de kloecke *Oedipus* seyde, dat het de Mensch was, die in zijne kindscheyd op handen en voeten gaende, daer nae recht op twee, en ten laesten, door den Ouderdom, met een stock op drie voeten gingh. Waer over de *Sphinx*, hoorende haer Raetsel opgelost, sich van boven den bergh, afstortede.

Harpia.

De Poëten versierden dat de *Harpian* vuyle en stinckende Vogels waeren, en in de Wereld gesonden, om *Phinaeus* den Koningh van Arcadien, te straffen, om dat hy zijne twee soonen de oogen hadde uytgesteken, ter begeerte van zijne Vrouwe, die Koninginne en haer Moeder was. En dese Vogels, terwijl hy oock was blind geworden, besoodelden hem met vuyligheyt, en naemen de spijsse voor hem wegh, terwijl hy adt. Daer nae wierden dese Harpien van de Argonauten verjaeght, in den dienst wesende, van dien selven Koningh, die haer vervolghde datse over 't Ionische Meyr in 't eyland *Strophade* vlogen, gelijk *Apollonius* wjtlopigh verhaelt. En *Virgilius* seyt in zijn III boeck van *Aeneas*, dat eene van dese Vogels, aen de Trojanen de ongeluckige wederkomst en moeylijckheyt, die zy souden moeten uytstaen, voorseyde, tot straffe van dat zy hadden onderstaen haer te dooden. *Ariosto*, *Virgilium* naebootsende, seyt aldus:

*Daer waeren seven by malkaer,
Gelijk een Vrouw, van hoofd en hayr;
Vael, dor, van honger uytgeteert,
Daer yder Mensch af was verveert:
De vleugels waeren vuyl en groot,
Met Rovers klauwen, scherp en bloot.
Een grove buyck, een Slange steert,
Die s' als een Slange krult en keert.*

De *Harpier* worden *Iupiters* Honden geheeten, om dat dese zijn als de *Furien* of *Raesernien*, die in de *Helle* met *Hondskoppen* waeren afgeschildert. Men seght, dat dese *Vogels* altijts honger hebben, op de maniere, als de *Gierige*.

Hidra.

Het *Hidra* wordt door een seer yslijcke *Slange* afgebeeld, die, gelijk *Ovidius* in zijn *IX* boeck *Metamorphos.* verhaelt, veele hoofden hadde, waer van *Hercules*, als hy met *Achelous*, die in een *Slange* verandert was, kampte, aldus singht:

*Ghy treet met een hoofd in de baen,
Daer ick kost hondert hoofden slaen:
En daer voor yder dolle kop,
Weer twee, veel wreeder, stonden op.*

Daer zijnder die haer schilderen met seven hoofden, om daer door de seven doodsonden, uyt te drucken.

Cerberus. De Helhond.

Seneca beschrijft die aldus:

*De dolle Hond stont op de wacht,
En nam op d'Helsche Rijcken acht,
Hy had' drie koppen fel en wreed,
En gaf uyt elck een luyde kreet:
En schrickt' de zielen door 't getier:
Elck hoofd dat had een Slange swier:*

*De staert was als een Draeck gedreyt,
Alwaer 't venijn sich onder spreyt.*

Apollodorus van gelijcken, beschrijft die, en seyt noch meerder, dat zijne rughayren altesaemen kleyne Slangen waeren. *Dante* seyt aldus:

*De Helhond Cerberus seer fel,
Met zijn drie koppen blafte snel,
En schrickt de zielen, door 't gesicht:
Door 't flonckren van zijn vuyrigh licht.
Zijn baerd was seer bemorst en swart,
De buyck was wijd, de klauwen hart,
En weckt de Geesten seer versteurt,
Die hy ellendigh schockt en scheurt.*

Musica. Singhkonst.

Een Jonge Dochter, sittende op een blauwe Hemelsche kloot, met een penne in de hand, houdende de oogen op een Musijcboeck gevest, sittende op een aenbeeld, met een schaele aen de voeten, waer onder eenige ysere haemers zijn.

Datse sit, is, om dat de Musijck een sonderlinge ruste voor een bekommert gemoed is.

De kloot ontdekt, dat al het overeenstemmigh geluyt van 't klinckende Musijck, sich rust en grondvest in de overeenstemminge der Hemelen: gelijk dieselve van de Pithagoristen bekent is: Welcke overeenstemminge ons, als noch, door haere kennisse, is mede gedeelt, en daerom leenen wy onse ooren gewilligh totte Musicale gelijkstemmigheyt. En is het gevoelen van veele oude Heydenen, datmen sonder Musicale gelijkstemmigheit niet kost hebben de volkomentheyt van 't licht, om de gelijkstemmigheyt van de ziele en overeenkominge van de Deughd, te vinden, gelijk de Griecken van de Deughd spreekken.

Daerom schrijven de Poëten, die daer geweest zijn geloofwaerdige Boeckhouders van de waerachtige Philosophie, dat de *Cureti* en *Coribandi*, als zy *Iupiter*, die noch een kind was, wegh genomen hadden, om de wreedheyt van zijnen Vader *Saturnus* te ontgaen, soo brachten zy hem in 't eyland van *Candien*, om aldaer gevoet en opgebracht te werden, en door de straete gaende, speelden zy altijd op Cimbalen en andere kopere Instrumenten: uytleggende, stichtlijcker wijze, by *Iupiter* de goetdaedigheyt en verkregen wijsheyt, diewelcke in ons niet kan wassen noch toenemen, sonder behulp van de Musicale Harmonie in alle dingen, diewelcke de ziele rontom beset hebbende, soo konnen zy niet doordringen, om dat ons verstand wesentlijcke genegentheden heeft, die tegen de Deughd strijdigh zijn: die als Vaders zijn, om dat de neygingen totte sonde, eerder in ons zijn, als de daeden, dieder loflijk en deughdlijck zijn.

Dat *Iupiter* gesont uyte handen van *Saturnus* gekomen is, bediet, dat dit het deel van de onverderflijcke Hemel is, waer tegens de tijd, die een opslocker van alle Elementen, en een verslinder van alle dingen is, die in toegemaecte stoffe bestaen, zijn kracht niet kan in 't werck stellen.

Daer zijn eenige uyte Heydenen geweest, die daer seyden, dat de Goden van de getallen en van de soete Harmonie van de Musijck, gemaect waren, even als de

Menschen met lijf en met ziele. En daerom hoorden zy in alle offerhanden seer gaerne de Musijck en de soetigheyt van de stemme. En van alle dese dingen geeft de beeldnisse, een bewijs en aenduydinge, datse sit en boven den Hemel wort opgehouden.

Het Musijck-boeck leert den waerachtigen regel, hoemen den soeten toon, op allerleye maniere, een ander kan mede deelen, en dat door de oogen.

De schaelen bedieden datmen de essenheyt van de stemmen moet soecken, door 't oordeel van de ooren, niet anders als in het gewicht, door het oordeel van de andere sinnen.

Het aenbeeld worder gestelt, om datmen schrijft en gelooft, dat dese konst daer uyt haer oorsprongh soude gehadt hebben. En wort geseyt dat *Avicenna*, door dit middel, totte kennisse gekomen is, en begaf sich also tot het schrijven van de overeenkominge en van de maete van de Musicale toonen en stemmen: en is dusdaenigh luchtigh cieraet in de geselschappen en in de gemeene ommegangh der Menschen, aengewassen.

Musica.

Een Vrouwe die in beyde handen de Liere van *Apollo* houd, hebbende aen haere

voeten verscheyden Musicale instrumenten. De Egyptenaers versierden, voor de Musijc, een tonge met vier tanden; gelijk de naerstige opmercker der oudheden *Pierius*, verhaelt.

Musica.

Een Vrouwe wiens kleed met verscheyden Musicale instrumenten sal zijn beschildert, en hier en daer sullen briefkens zijn daer Musijck-noten op staen, als mede op de hoofdslapen. Hebbende d'een hand op 't hoofd, daer de onderwijsinge van 't Musijck in geteyckent staet, en in haer hand salse een Viole de Gambe of andere Musijc-instrumenten, hebben.

Musica.

Men schildert haer af datse aen de boord van een klaere Fonteyne sal sitten, daer rontom veele Swaenen swemmen, alwaer een kindeken in 't midden sit met vleugels aen sijne schouderen, met een bol en sacht aengesicht. Houdende op 't hoofd een krans van bloemen, diewelcke *Zephirus* vertoont, die de wangen heeft opgeblaesen, en een luchtig windeken onder de Swaenen spreynende, schijnen de veeren van de Swaenen, sich soetjens te bewegen. Want gelijk *Aelianus* seyt, soo singen dese Vogels niet, ten zy dat *Zephirus* waeyt; gelijk oock de Musicanten niet vrywillig plaghten te singen, ten zy datter een lieflijk windeken van haer lof komt suysen, en oock by soodanige personen, die in haere soetstemmigheyt smaeck hebben.

Musica.

Een Vrouwe, die op een Cyther speelt, waer van een snaere is gebroken, en in plaets van de snaere sal een krekel zijn. Op 't hoofd salse een Nachtegael hebben, en voor haere voeten een groot vat Wijn, en een Viole met haer strijckstock.

De krekel op den Cyther, bediet de Musijck; 't welck eene *Eunomius* gebeurt is, diewelcke spelende op seeckere dagh met *Aristossanes* den Musicant, soo brack onder 't speelen een snaere, en terstont soo quamder een krekel op sitten, die, door zijn gesangh, het gebreck van den Cyther vervulde, en alsoo bleef hy overwinner van de gelijklydende Musijck. Waer over de Griecken, door de weldaed van den krekel, een beeld oprecheden, ter eeren van *Eunomius*, dat een Cyther in de hand hadde, alwaar een krekel op sat; stellende dit tot een beduyt-beeld van de Musijck.

De Nachtegael is een beeld van de Musijck, door de verscheydene, lieflijke, aengenaeme en soete toonen van de stemme: Waer over de Oude, in desen Vogel, alle volkomene Wetenschap van de Musijck bemerckten, die nu hoogh, dan leegh, sich nae alle stemmen kost draeyen.

De Wijn worter by gestelt, om dat de Musijck den Mensche vrolijk en lustigh maeckt, gelijk oock de Wijn doet, en overmits de soete en lekkere Wijn, aen de soetigheyt van de stemme veel behulps doet, soo seyden de Oude Schrijvers, datse waeren in 't geselschap van *Bacchus*.

Musen

Geschildert van den Cardinael van *Ferrare* in zijn Hof te *Monte-Cavallo*.

***Clio*.**

Sal mette rechter hand een Trompet, en met de slincker een Boeck houden, en van dieselve sijde sal een kindeken staen, dat in beyde handen een ontsteecken Fackel heeft, met een kransken op 't hoofd.

***Euterpe*.**

Sal met beyde handen een grijns of momaensicht houden.

***Thalia*.**

Sal mette rechter een grijns met hoornen houden, en mette slincker een Overvloets-hooren vol blaeders en kooren-ayren, doch groen, voor haere voeten sal een ploegh leggen.

***Melpomene*.**

Sal mette rechter hand een Momaensicht en in de slincker een Trompet houden, leggende op der aerde, een opgeslagen Musijc-boeck.

***Terpsichore*.**

Sal mette slincker hand een Liere, en mette rechter een strijkstock houden.

***Erato*.**

In de rechter hand den Hooren van Rijckdom vol bladen, bloemen en verscheyden vruchten, in de slincker een fluyt. Van die sijde sal *Cupido* staen, die mette slincker een grijns houd, en in de rechter een boge, daer van de snaere los is.

Polyhymnia.

Houd in de rechter hand een Maetstock, in de slincker een Mom, en ter aerden leyt een ploegh.

Calliope.

Houd mette rechter hand een boeck, met de slincker een dwarspijp, en op der aerde een Momaensicht.

Vrania.

Houd mette rechter hand een wit tafereel, daer op zy mette sijde leunt, en in de slincker heeftse een spiegel.

De M u s e n in seeckere oude Medaglie van *Vincentio della Porta.*

Clio houd een Trompet om de dappere daeden van de vermaerde Mannen, de Werreld te doen overklincken. *Euterpe* houd twee pijpen. *Thalia* met een Momaensicht, om dat dese *Musa*, de Comedie soude toegevoeght zijn, hebbende socken aen de voeten. *Melpomene* met een grijns, tot een teycken van het treurspel, hebbende brooskens aen hare voeten. *Terpsichore* houd een Cyther. *Erato* een Liere, hebbende lange hoofdhayren, als eene die de klagdichten verhaelt. *Polyhymnia* met een *barbito* in d'eene, en een penne in d'ander hand. *Vrania* sal mette Passer een rond trecken, maer beter isse mette Hemels kloot, om dat haer de Astrologie of Sterreradinge wort toegeschreven. *Calliope* met een boeck, om de gedenckwaerdige daeden van vermaerde Mannen op te teyckenen.

De M u s e n , gelijkse met groote naerstigheyt by *Francisco Bonaventura*, Eedelman van *Florencen*, afgeschildert zijn.

Clio met een Trompet in de hand. *Euterpe* met een Fluyt in de hand, en andere blaes-instrumenten voor haere voeten. *Thalia* met een rolle. *Melpomene* met een Momaensicht. *Terpsichore* met een Harpe. *Erato* met een richtsnoer. *Polyhymnia* met een locht voor de Mond, in plaets van de stemme, en d'eene hand opgeheven om de gesten en gebeerden van de Orateuren of Reedenaers te vertoonen. *Vrania* met een hemelsche globe. *Calliope* met een boeck.

De Musen of Zangh-Goddinnen.

De Musen zijn van d'Oude, voor jonge en bevallige Maeghdekens uytgebeeld, 't welck uyt het dicht van *Plato*, dat van *Diogenes* in dese maniere verhaelt wort, te verstaen is. Alwaer *Venus* de Musen aanspreekt, seggende:

*Voor Venus, Nymphjes weest verschrickt:
Of Min met pijlen op u mickt.*

Waer op de Musen antwoorden:

*Ey stelt dees boerten op een sy,
Wy zijn voor 's Boeffens pijlen vry.*

En *Eusebius* seght in zijne Euangelische voorbereydinge, dat de *Musen* nae 't Griex woord *Mneoo* zijn genaemt, 't welck bediet in eerlijcke en goede tucht en konsten onderwesen te zijn: Waer over *Orpheus*, in zijne gesangen verhaelt, dat de Musen den Godsdienst en het wel leven, den Menschen aangewesen hebben. Wat haere naemen zijn, is dickwijls vertoont.

Clio. Eere-Roem.

Wy sullen *Clio* een Maeghdeken met een Lauwerkrans afmaelen, die in de rechter hand een Trompet houd, en mette slincker een boeck, alwaer boven op sal geschreven zijn THUCYDIDES.

Dese Musa is *Clio* van 't Griex woord *Klea* genoemt, 't welck bediet prijzen, of van *Kleos* 't welck eere bediet of vieringe van de dingen, waer van zy singht. Of van de eere die de Poëten hebben by de geleerde, gelijk *Cornutus* seyt; gelijk mede van de eere, die haer van de Poëten, die haer viere en in waerden houden, geschiet.

Met het boeck *Thucydides* is zy gemaelt, om dat dese de Historie is toegeschreven, gelijk *Virgilius* seyt, en soo is 't dan betaemlijck, dat zy met het werck van desen voortreflijcken Historyschrijver wort vertoont.

De Lauwerkrans druckt uyt, dat gelijk de Lauwer altijd groen is en lange tijd wort onderhouden, dat oock alsoo, door de Historie, de verledene, als mede de tegenwoordige dingen, eeuwich leven.

Euterpe. Pijpsoet.

Een schoon Maeghdeken, dat haer hoofd met een krans van verscheyden bloemen omset heeft, en sal met beyde handen verscheyden instrumenten houden, daer men mede blaest.

Euterpe bediet nae 't Griex woord, vrolijck en lieflijck, om 't welbehagen dat zy heeft

van de goede Geleertheit, gelijk *Diodorus* seyt. Eenige willen dat dese *Musa* boven de *Dialectica* of Redenkavelingh zy, maer veele seggen, datse haer in de sluyt en andere blaes instrumenten vermaect, gelijk *Horatius* en *Virgilius* getuygen.

De bloemkrans wort haer gegeven, om dat de Oude bloemkranssen, aen de Musen, plaghten te geven. En dat om de geneughlijckheyt van de eygen beteycknisse van haere naeme, en van de werckinge, van haer geluyt, uyt te drucken.

Thalia. Vreughde-sangh.

Een Maeghdeken van vrolijk en dertel opsicht, dat op 't hoofd een krans van klimop sal hebben, en in de slincker hand een belachlijke grins, met socken aen haere voeten.

Dese *Musa* wort de Comedie of het Kamerspel toegevoeght, gelijk *Virgilius* seyt, en daerom staetse met een vrolijk en dertel aengesicht, als mede met de klimop, tot een teycken van voorrecht over de Comische, dat is Kamerspelige Dichtkonst.

Het belachlijke Momaensicht, bediet de vertooninge van het lachelijk voorstel, als zijnde het eygen werck van de Comedie.

De socken, wesende als schoenen die de oude Kamerspeelders gebruyckten, verklaeren onse beeltnisse noch te meerder.

Melpomene. Singh-wel.

Een Maeghdeken dat staetigh is van opsicht en kleedinge, met kostle en rijke vercieringen op 't hoofd, 't sal in de slincker hand scepters en kroonen om hoog houden, en van gelijcken sullender andere kroonen en scepters zijn, die voor haere voeten op der aerde, zijn nedergeworpen. In de rechter hand salse een bloote poignaert houden, en aen haere voeten, brooskens. *Virgilius* schrijft dese *Musa* het werck van de treurspeelen toe, als hy seyt:

*Melpomene met droef geluyt,
Krijt rouw en treurigh Speelen uyt.*

Alhoewel andere seggen, dat zy vindersche van den sangh is, waer van zy oock den naeme soude gekregen hebben. *Horatius* seyt in zijn XXIV *Ode* in 't I boeck, dat haer een smeerige stemme met een Cyther is gegeven.

Zy wort statigh van kleedinge en opsicht vertoon, om dat het voorstel van een treurspel, soodanige saecke is, wiens handelingh of door 't geruchte, of door de historie of geschiedenis bekend is. *Ovidius* schrijft haer statigheyt en deftigheyt toe, als hy seyt:

*Het Treurspel door haer dappre stof,
Wint alle andre dichten of.*

De kroonen en scepters ten deele in de hand, ten deele op der aerde, en de bloote poignaert, bedieden den val van des Werrelts geluck en ongeluck der Menschen: om datse behelst het verloop van de ellende tot het geluck, en wederom van het geluck totte ellende.

De brooskens aen haere voeten zijn gereetschappen, die totte treurspeelen behooren, gelijk *Horatius* schrijft, en voor desen dickwijls geseyt is.

Polyhymnia. Prijse-veel.

Zy staet als ofse een Reede doet, houdende de voorste vinger van de rechter hand om hoogh. 't Verciersel om 't hoofd sal van peerlen en verscheyden eedelgesteenten van schoone verwen geciert zijn. 't Kleed sal geheel wit wesen, en mette slincker hand salse een letter-rol houden, met het opschrift *Suadere*.

Het staen als ofse een Reeden dede en 't houden van de vinger, vertoont, dat dese Musa, nae 't gevoelen van eenige, over de Redenaers of Rhetoricijns gestelt is, gelijk *Ovidius* en *Virgilius* verhaelen.

De peerlen en eedelgesteenten diese rontom de Paruyck draeght, beteyckenen de gaven en haere kracht: dienende de Welsprekens konst van de Vindinge, van de stellinge der memorie en van de uytspraecke. Verstaende door dit woord *Polyhymnia* eene die van groot onthoud of memorie is.

Het witte kleed beduyt suyverheyt en oprechtigheyt: dingen die een Reednaer een vast geloof en vertrouwen geven, ontrent die dingen, daer hy meer als van andere dingen spreeckt.

De letterrol met het woord *Suadere*, is om de korte inhoud van de *Rhetorica* of Welsprekens konst, volkomentlijk te verklaeren, hebbende tot haer laeste wit het *persuadere* of *overreeden*.

Erato. Liefde-Sangh.

Een bevalligh en geneughlijck Maeghdecken, dat haer hoofdslapen met een krans van Mirten en Roosen heeft omkroont, met de slincker hand salse een Liere, en in de rechter een strijkstock houden, en ter sijden haer sal een gevleugelde *Cupido* of Liefdeken staen, met een Fackel in de hand, met een Boogh en Pijlkoocker.

Erato komt van 't griex woord *Eros*, 't welck Liefde bediet; gelijk *Ovidius* in sijne Minnekonst verhaelt.

Zy draegt een krans van Mirten en Roosen, om dat zy handelende van Minnesaecken, haer seer wel past datse *Cupido*, de Mirth en de Roosen by haer heeft. Om dat zy in de Vooghdyschap van *Venus* zijn, wesende Moeder van de Minne.

De Liere en strijkstock worden haer gegeven, door 't aensien van den Poët.

Terpsichore. Snaerendans.

Zy wordt van gelijcken een luchtigh Maeghdecken van schoon opsicht gemaect, houdende den Cyther, als of zy speelde, hebbende op 't hoofd een krans als een Vederbos van pluymen, van allerleye verwen, waer tusschen eenige Exterveeren staen sullen, zijnde in een bevallige stand, als ofse wilde danssen.

De Cyther wort haer, door 't aensien der Poëten, toegevoeght. De krans, gelijk geseyt is, wort haer gegeven, om dat de Oude de Musen of Zangh-Goddinnen altijd met pennen van verscheyden verwen plaghten te kroonen: betoonende daer door het Zeegteycken dat de Musen verkregen hadden, om dat zy de Sirenen, met haer lieflijck gesangh hadden overwonnen, gelijk *Pausanias* in zijn IX boeck van Griecken, als mede de negen Dochters van *Pierius en Evippe*, gelijk *Ovidius* in 't 5 boeck *Metamorph.* verhaelt, die in Exters zijn verandert.

De pennen bedieden oock de rassigheyt en de beweginge, wesende *Terpsichore* over de danssen gestelt.

Vrania. Hemel-Sangh.

Sal hebben een krans van klaerlichtende sterren, in Hemels blaue gekleet, en sal in de hand een globe houden, vertoonende de Hemelsche Sphaeren.

De tegenwoordige Musa, is van de Griecken en Latijnen Hemels genaemt. Eenige willen datse alsoo genaemt is, om dat zy de treflijcke geleerde Mannen ten Hemel toe verheft.

De kroone van sterren en 't blauwe kleet wort haer gegeven, tot gelijknisse van haere beteycknisse, en oock de Sphaerische globe. Waer over *Virgilius* seyt, dat *Vrania* de sterren en des Hemels bewegingen, doorsnuffelt.

Calliope. Soet-stem.

Oock een Maeghdecken, dat haer voorhoofd met een gouden circkel sal omset hebben, in haer slincker arm, salse veele Lauwerkranssen houden, en in haer rechter hand drie boecken, alwaer op elx opschrift sal staen, te weeten op 't eene *Odyssea*, op 't ander *Iliade*, op 't derde *Aenejados*.

Calliope voert haere naem van de schoone stemme, en *Homerus* noemt haer de roepende Goddinne.

Haer voorhoofd wordt met een goude circkel omset, om dat, gelijk *Hesiodus* seyt, zy de waerdighste en alderhoogste is onder haer geselschap, gelijk *Ovidius*, *Lucanus* en *Lucretius* verhaelen, seggende:

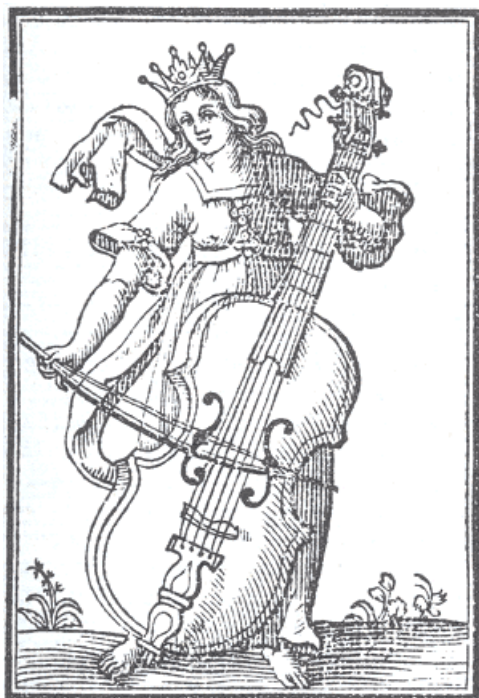
*Calliope der Menschen rust,
Is oock der Goden grootste lust.*

De Lauwerkranzen vertoonen, dat zy de Poëten maeckt, wesende dit haere belooningen, en het beeld van de Poësie of Dichtkonst.

De boecken zijn wercken van de aldervermaerste Poëten, die in Heroique of Helledichten geschreven hebben. Welcke maniere van dichten, *Virgilius* dese *Musa* toeschrijft.

Vyt dese Dichten van *Virgilius* zijn de beeldnissen van de Musen gemaect, die *Fulvius Vrsinus* heeft gestelt, in zijne Medaglien. Men kan oock daer by lesen, dat treflijck verhael, dat *Plutarchus* doet in zijn IX Gastmael in de XIII Vrage.

Harmonia. Musicael geluyt, gelijk die geschildert is te Florenzen van den Groot-Hertogh *Ferdinando*.

Een seer brave en schoone Jonghvrouw met een dobbelde Vioole van vijftien snaeren, hebbende een kroone op 't hoofd, met seven eedelgesteenten, die al gelijk zijn, het kleed sal zijn van seven verscheyden verwen, geheel met gout geciert, en met veelerleye eedelgesteenten omset.

Nox. Nacht, van S^r. *Giov. Zaratino Castellini*, van d'oude Poeten, en van *Pausanias*.

Een vleessige Vrouwe met duyster bruyne hayren gehult en met Maenekoppen gekroont, hebbende op de schouderen twee groote swarte vleugels, wijt genoeg van den anderen gespreyt. 't Kleed sal swart zijn vol lichte sterren geborduurt, houdende in de rechter arm een wit Jonghsken dat in slaep is, in de slincker een swart kindeken dat slaeperigh is, alle beyde mette beenen over malkanderen geslagen.

De Nacht wort in de *Theogonia* van *Hesiodus* een Dochter van *Chaos* en een suster van *Erebus* geheeten: maer *Varro* seyt, datse een Dochter van *Erebus* is.

Nox, de Nacht, seytmen heer te komen van *nocere*, dat is van beschadigen, want zy beschadicht de oogen, haer beroovende van haere volmaecktheyt, dat is van de werckinge van haer gesicht, om dat zy de verwe en schoonheydt van de dingen verberghet, waer in 't oogh haer behagen schept.

Nae 't gemeen gevoelen schijnt het, dat de Nacht niet anders is als een schadu van 't Aerdrijck, daer zy nochtans in de afkomst der Goden van *Bocatus*, voor een Dochter gehouden wort. *Vyt een onseecker Vaeder*, seyt *Paulus*, is de Nacht geweest een Dochter van de Aerde. En niet sonder reeden, want de tusschenkominge van 't Aerdrijck verhinderen de Sonnestraelen, en belet ons dat wy de Sonne niet sien.

Daerom doet het niet alle schadu, maer alleen die geene waer van de Sonne geen oorsaecke is, als zy ondergaet, maer alleen voor soo veel dat deel van 't Aerdrijck belanght, alwaer het Nacht is, gelijk *Suidas* seght. Ick weet wel dat andere met een scherpsinnigheyt staende houden, dat de nacht veel eer een werckinge is van de schadu des Aerdrijx, uyt kracht van de woorden van *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, uytgedrukt, daer hy seyt, self de schadu des Aerdrijx de Sonne belettende, maeckt de Nacht. Waer mede *Bartholomaeus* de Engelsman overeen stemt, seggende, de Nacht komt voort van de schadu des Aerdrijx. Maer soo wy totte spitsinnigheden willen gaen, soo sullen wy eenige van onser sijde by brengen. Ten eersten sullen wy seggen, dat de schadu van 't Aerdrijck geen werckende oorsake van de Nacht en is, maer liever het duystere lichaem en de dichte van het Aerdrijck, dat ons beneemt het gesichte van de ondergaende Sonne, daerom soude hy moeten seggen dat de Nacht een dochter van 't Aerdrijck is, want soose een werckinge van de schadu was, soo mostse een Dochter van de schadu, en een Nichte van 't Aerdrijck wesen. Ten tweeden sullen wy seggen, dat de Nacht veel eer een werckinge is van de ondergaende Sonne, want de Sonne met haer aenkomst en hulpe, maeckt den Dagh, en met haer scheyden en dervinge van haer licht, maecktse den Nacht; wesende de Sonne, wanneerse is

ondergegaen, oorsaeck van de schadu, nae 't seggen van *Suidas*. Waer over *Bartholomaeus* de Engelsman gaet weyen, als dat het lichtende lichaem, 't welck grooter is als het aerdrijck, een scherpe schadu maect: waer uyt hy besluyt, dat de Sonne, wesende grooter als het aerdrijck, een scherpe schadu maect. En so de Sonne een scherpe schadu maect, soo volghet daerom niet, dat zy met dese schadu, de werckende oorsake van de nacht soude zijn. Ten derden sullen wy 't op een ander maniere bewijzen, dat de nacht niet kan weesen een schadu van 't aerdrijck, maer veel eer een oorsaecke van dieselve schadu. De schaduwe is niet anders als een dervinge van een rechte en voornaemste doorgangh en instortinge van 't licht in een seeckere bepaelde grootheyt, die veroorsaect wort in eenigh lichaem, door de tusschen-stellinge van een duyster lichaem, 't welck tegen het klaerlichtende lichaem gestelt wort. Dit aldus gestelt zijnde, soo kan de Nacht geen schadu van 't Aerdrijck geseyt worden, om dat de schadu een vast en bepaelt beeld in haer begrijpt, dat in 't beschaduwde lichaem wort verthoont, en een groot deel in dese beeldnisse bestaet. Maer de Nacht besluyt niet noodsaecklijck soodaenigen beeld in sich, waer uyt, alhoewel by nacht-tijden, het Aerdrijck tusschen beyden gestelt zijnde, in de locht een scherpe schadu veroorsaect, soo is niet te min soodaenige schadu een beeldnisse buyten het wesen van de Nacht. Doch toegelaeten zijnde, dat het Aerdrijck geene schaduwe veroorsaecte, soo soude het nochtans door de slechte duysternisse en dervinge van 't licht, nacht wesen. Niet min kan men seggen, dat de Nacht een werckinge is, van de schadu van 't Aerdrijck, maer veel eer een oorsaecke van soodanigen schadu, als een algemeene merckpael, wesende de Nacht, gelijk geseyt is, in der daed een beroovinge van 't licht, soo wel van d'een als van d'ander halve *Sphaera*, en dat door de tusschen-stellinge van 't Aerdrijck, welke duysterheyt ingekort en te samen getrocken zijnde, tot het onderscheyt van sekere uytstreckinge en beeldnisse, is oorsaecke van de bovengeseyde schadu. Dese verschillen en tegenstrijdige oorsaecken komen voort, om datmen dickwijls siet op de oorsaeck, die in sich een oorsaecke is van andere oorsaecken, dickwijls op een oorsake die verre te soecken is, dickwijls op eene die nae by is, dickwijls meer op d'eene bepaelinge als op d'ander. Maer genomen, laet de Nacht al wesen, of een werckinge van de ondergaende Sonne, of van 't duystere lichaem van 't Aerdrijck, of van de schadu des Aerdrijck, of laet de Nacht wesen, als een dervinge van 't licht, jae selve de oorsaeck van de schadu, soo is nochtans, in alle manieren, de Nacht een schadu: En men magh seggen dat de Nacht ten deele een schadu van 't Aerdrijck is, om dat dieselve eene van die bepalingen in haer begrijpt, die te samen gaen om de schadu te maecten. *Plato* beweert oock in zijne *Timaeus*, dat de Aerde niet alleen een werckende oorsaecke van de Nacht is, maer oock van den dagh. *Hy heeft gewilt dat het Aerdrijck, onse opheffersche, die ontrent den Pool door 't geheel is uytgespreyt, aen den dagh is vast gemaect, en is werckster en bewaerster van de Nacht.* *Nox* de Nacht, komt in 't Latijn van *Nocere*, dat is van 't beschaedigen, seyt *Catulus* over *Varro*, om dat dieselve alle dingen door den dauw en rijp, nat maect en bederft, ten waere dat de Sonne, die weder te recht bracht. Oock beschaedightse door duysent ongebondentheden, mishandelingen en schelmeryen, die door de stoutigheyt van de stille Nacht worden bedreven. En om *Lucianus* woorden te gebruycken, die hy in zijne *Minnespreucken* heeft, soo seyt hy dat de Nacht een algemeene *Masque* of *Momaengesicht* is, waer onder de *Zeedige*, tot een roof van de onbeschaemtheyt worden overgegeven. *Basilus* seyt, *de duysterheeden achten de schaemte kleyn.* *Hesiodus* maeltse af datse een Moeder is van bedrogh, jammer

en ellende, en datse *Momus* heeft voortgebracht, met d'ellende vol smerte: noch heeftse *Nemesis*, de Goddinne der Wraecke, geteelt tot een neerlage voor de stervende Menschen: de schaedlijcke Nacht, seyt hy, heeft hier nae noch Bedrogh en Vrienschap gebaert. Zy wort oock tot Moeder van de Vrienschap gemaect, door 't vermoeden van de dertle en geyle Vrienschappen, oorsaecken van de boven-geseide bedriegerien, ongemacken en moorden van Menschen. *By Nacht is alles vol quaed vermoeden*, seyt *Ambrosius*. *Moeder van twist*, seyt *Hesiodus*. De Nacht beschadicht meerendeels door haere schadelijcke Locht, beswaerende

die geene, die daer in wandelen, alhoewel die gezondt zijn, en is oock den krancken schadelijcker, om dat die onder haren swarten Mantel meest gequelt en beswaert worden, stervende oock meer Menschen by nachte als by dage. En alhoewel de Nacht in 't Latijn haeren oorsprongh neemt van 't beschadigen, soo isse nochtans behulpigh, en matight de schadelijcke zorgen, zijnde een Moeder en Voedster van den slaep en van de ruste, en een voortteelster van alle dingen, gelijk van *Aristoteles* is aengemerckt.

Vleessigh en van bruyne hoofdhayren is zy gemaelt, om dat haer aengesicht doncker is. En zy is met Maenekoppen gekroont, om dat die, al soetjens, stilte, ruste en slaep aenbrengen, 't welck het eygen van de Nacht is.

Zy heeft groote swarte uytgespreyde vleugels, om dat haere schadu het geheele Aerdrijck omarmt, gelijk verscheyden Poëten verhaelen.

Zy wort oock vreedsaem geheeten, om dat de Nacht, alhoewel die een uytvoerster is van twist, gramschap en besondere kyvagien, oock vreedsaem is, want men plagh daer in niet te oorlogen tegens openbaere Legers van gemeene Vyanden, maer yder Soldaet vertreckt dan in zijne beschansingen en bolwercken, geensins van den Nacht den Dagh makende, ten eynde in een donckere slagh, het Krijghsheyr niet werde verstroyt; gelijk *Nonnus* de Griexsche Poet seyt, te weten dat de aenkomende Nacht den slagh of de Heyrlegers doet scheyden.

Het swarte kleed vol sterren geborduurt, bediet, dat haer swartigheyt niet sonder glans is. *Euripides* kleed haer in 't swarte, vol lichte sterren. Want haer past een swart kleed, als wesende een schaduw van 't Aerdrijck, die de Werld duysternisse aenbrengh: En daerom wordtse oock van de Poëten swart genaemt. En de sterren op 't swarte kleed, maecken haer met een aengenaem gesicht uytblinckende, daerom maelt haer *Claudianus* af, met den schoot vol sterren, gelijk *Ovidius* mede doet.

De twee kinderkins, die de Nacht in den arm heeft, daer in hebben drie seer geleerde Mannen dapper verschilt. *Vincent Catarri* in zijne beeldnissen der Goden, seyt dat het swarte kind de dood is. *Natalis Comes* valt in dieselve dolinge. *Catarri* stelt het witte kindeken in de *slincker arm*, gelijk oock *Romulus Amasaeus* doet, daer hy hadde behooren te seggen, *het witte in de rechter arm*. Voorder verkeert hy de maniere, seggende, *dat het swarte alleen de beyde beenen krom heeft*, daer hy hadde behooren te seggen, *dat zy beyde kromme beenen hebben*. Tot volle vernoeginge is te weeten, dat *Pausanias* seyt, dat in 't graf van *Cipselus* den Tyran in *Elia*, een Vrouwe was, die een wit slapend kindeken in de rechter, en een swart in de slincker arm hadde dat oock sliep, alle beyde met kromme voeten, door 't eene den slaep, en door 't ander den dood uytbeeldende. De Vrouwe was de Nacht, die een Voedster van beyde was. Willende door het eerste witte kindeken, de bleecke en vaele dood uytbeelden, om dat zy den dood wit en bleeck maekt. Want de bleeckheyt en wittigheyt heeft by den Poëten eene beteycknisse. *Horatius* seyt, de witte bleeckheyt verwt den mond: Iae vreesse, de quade conscientie en de gramschap, maecken wel den mond wit, maer de dood aldermeest, gelijk *Virgilius*, *Statius* en meer andere verhaelen.

Met kromme voeten wort hy gemaelt, om dat, of het wel schijnt dat de dood snel is, als wanneer hy de wackerste en sterckste Jongelingen snellijck aenvalt, niet te min soo komt hy aen hincken met langhsaeme en sachte stappen: Want soo haest als iemand geboren is, soo komt hem de dood al soetjens en soetjens vervolgen, jae in de selve dagh als wy worden geboren, en het leven beginnen te scheppen, dan sterven

wy. Waer over oock *Seneca* seght, *Wy vallen soo terstont niet in de dood, maer gaen al gemacklijck voort en serven alle dage, jae alle dage worter een deel van ons leven afgesneden.*

Lam wort hy gemaect, om dat de dood veele van onse gedachten en voorwerpsels verstoort en lam maect. En is de dood, in 't korte een beroovinge van 't leven, weghnemende 't leven van veele Iaeren in een oogenblick. Waer over dit grafschrift is gemaect:

*Caesius Aequidicus had hondert Iaer geleeft,
Maer al dit groot geluck een uyr bedorven heeft.*

Door het tweede swarte kindeken, wort de slaep verstaen, om dat het gemoed, door den slaep in de duysternisse is begraven, en wort

krom van voeten als een lam Mensch. Want de slaep is een beroovinge van de beweginge, welcke beweginge en omdraginge van het leven op de voeten gegrondet is. Krom zijnse oock, want de slaep breeckt af en verlamt ons van het halve deel van ons leven, also dat ons sinnen als lam zijn, terwijl men slaept, en de werkingen van 't verstand gaen manck in de slaeprietheyt, als niets konnende uytvoeren, verdonckert zijnde door den swarten slaep.

De Nacht is in dese beeldnisse van *Pausanias*, voor een Voedster van de slaep, maer van *Hesiodus*, in zijne *Theogonia* isse een Moeder van de slaep en van de dood gestelt, sulx datse als broederkens, in den arm, van haer Moeder de Nacht staen, en van *Homerus* oock voor broederkens gehouden werden; want hy seyt in zijn XIV *Iliade*, dat *Iuno* in de stad *Toante*, in 't eyland *Lemnos* gingh, alwaer zy den slaep, den broeder van de dood, tegen quam. *Orpheus* is de eerste geweest, die de Nacht, in zijn gesangh van de slaep, broeder van de dood en vergetentheyt, heeft genoemt, en dat door de gelijkheyt, die de slaep mette dood heeft. En *Ovidius* seyt: *Ghy sott, wat is de slaep anders als een beeldnisse van de kille dood?* en hierom wordense beyde slaepende gemaect, in de arm van haer Moeder en Voedster de Nacht. Door dese gelijknisse seyt *Catullus*:

*Als eens 't kort licht is afgesneen,
Dan slaepm' een Nacht van eeuwigheen.*

De Nacht is een Moeder van de slaep, want de vochtigheyt van de Nacht, doet de dampen van de Maegh aenwassen en toenemen, diewelcke opstijgende totte opperste deelen van 't lichaem, en aldaer kout gemaect zijnde, door de koudigheyt van de herssenen, soo komen zy daer nae nederdaelen, en verwecken in ons den slaep, diewelcke, als *Aristoteles* getuyght, veel snelder aenkomt, wanneer het duyster is. Door dese bovengeseyde redenen seggen eenige Poëten, dat de Nacht de Moeder van den slaep is. De *Eliaci* hadden haer tot Voedster gemaect, om dat de Nacht niet alleen den slaep baerde, maer oock in haere duystere Nachten, dieselve voede. *B. Anglicus*, verhaelende de woorden van *Basilus*, seyt, *de duysternisse neemt de schoonheyt van de verwen wegh, zy vermindert de schaemte, en voed de slaeprietheyt.*

Diligenza. Naerstigheyt, Vlijtigheyt.

Een Vrouwe die wacker is van opsicht, houdende in de rechter hand een taxken Tijm, alwaer een Bijken opvliegt, in de slincker houtse een Amandel tack, die met een hooge Moerbesien tack is vereenight, voor haere voeten salse een Haene hebben, die op de aerde staet en schrafelt daer in.

Diligenza of Naerstigheyt wort van eenige geseyt van *diligere* heer te komen, 't welck bediet beminnen. Want de dingen diemen bemint, zijn aengenaem, waer over men oock alle Naerstigheyt doet om die te bekomen. Dit is wel een gelijkmatige heerkomst van 't woord, maer niet de oprechte: overmits *Diligenza* of Naerstigheyt van 't woord *lege* of *delego*, dat is van 't verkiesen zijn oorsprongh heeft, gelijk oock *M. Cicero* seyt, om dat de Naerstige altijd dat geene voor hem verkiest, wat best is. Sulx dat dese Naerstigheyt die Vlijtigheyt is, die wy stellen in 't verkiesen en uytkeuren van 't geen in alle onse handel vorderlijxt is. Van dese vlijtige Naerstigheyt leesdy by *Stobaeum*, datse *noodiger is als een goed verstand*. En 't is oock veel

prijslijcker, 't geene door Naerstigheyt en Vlijt verkregen, als 't geene dat door 't geval of de fortuyne wort aangebracht: Dese vlijt is in alle dingen seer vorderlijck, en daer is niet, dat daer door niet wert verkregen, aengesien, door haer, alle andere dingen worden begrepen; gelijk *Cicero* in zijn 2 boeck van den Reedenaer verhaelt, *Naerstigheyt vermagh in alle dingen seer veele: dese behooren wy altijd te eeren, en altijd aen te hangen, want daer is niet of het wort door haer verkregen, om dat in eene deughd alle andere deughden worden begrepen.*

De vlijtige Naerstigheyt of naerstige vlijtigheyt, in 't verkiesen, versamelen en 't beste uyt te keuren, wort door de Bye, die boven den Thym vlieght, afgebeeld: wesende dese Thym van tweederleye aert, nae 't seggen van *Plinius*. D'eene dieder op de bergen wast, is wit met een harde wortel. En d'ander is wat swarter met een swarte bloeme. *Plutarchus* seyt in 't verhael van de rust des gemoeds, dat de Thym een dor en seer bitter kruyd is, en niet te min, soo suygen de Bykens hier uyt haeren honigh: En ditselve past hy op de dappere en hertige gemoederen, die uyte wederwaardigheeden haer profijt trecken. Maer wy passen het op de vlijtige Menschen, die met alle Naerstigheyt uyt haere handelingen, hoe hart en swaer dieselve oock zijn, weeten te trecken 't geene haer nutst en profijtelijxt is: even gelijk de naerstige Bye, die van de bittere en dorre Tym, een soet sap versaemelt. Dat de Tym den Byen is aengenaem, kondy by *Plinium* en *Theophrastum* lesen.

De Naerstigheyt wordt oock genomen voor de gestaedigheyt en de sorge. Want *D. Thomas* seyt: *Naerstigheyt is 't selve dat de Sorge is: oversulx wort de Sorge in alle dingen, soo wel vereyscht als de Naerstigheyt.* En om dat eenige om naerstigh en besorgt te wesen, al te voortvarende en te gestadigh aen 't blocken zijn, soo wort hier mede gewaerschout, dat al te overtollige Naerstigheyt schadelijck is. Want den Mensche is voor al de ruste en de verquickinge van 't gemoed, noodigh: om dat dieselve de kracht versterckt en de moede gedachtnisse verpoost. 't Welck *Ovidius* oock wil te kennen geven, als hy seyt:

*De Rust herstelt van nieuws haer macht,
En geeft de moede leeden kracht,
Ey volght Dianaas raed doch knap,
Of al u waepens worden slap.*

Insonderheyt soo behoort by de studie, de ruste, om dat de lome sinnen het beste niet kunnen onderscheiden, vermits die verstroyt en ontstelt zijn. Indien *Protogenes* de beroemde Schilder van *Rhodes*, niet soo voortvarende en al te naerstigh waere geweest, hy hadde in alle deelen wel soo treflijck, en *Apelles* gelijk geweest: diewelcke hem oock daer over berispende, seyde, *dat hy de hand van 't penneel niet koste lichten.* Waer door het geschiet, dat al te groote vlijtigheyt schadelijck is. En hierom behooren wy niet al te voortvarende in onsen handel en studie te wesen, en ons niet laeten vervoeren om strax het eynde daer van te sien: Maer wy sullen bedacht, voorsichtigh, en te gelijk besorgt zijn, alsoo, dat de Naerstigheyt mette rijpicheit vermengt zijnde, gestelt worde tusschen traegheyt en rassigheyt: Waer uyt dan een prijslijcke Naerstigheyt voortkomt. Daerom seght *A. Gellius* seer wel, *Om een saecke wel uyt te voeren, moet by de snelle Naerstigheyt, de traege vlijtigheyt gevoeght worden.*

Dese soo gemaecte Naerstigheyt beelde *Augustus* met een Kreeft en een Muggen af: hebbende dit spreekwoord gestaedigh in den mond, *Festina lente*, dat is, *Al*

soetjes. *Titus Vespasianus* maelde daer voor een Dolphijn, die om een Ancker geslingert was. *Paulus* de derde stelde eenen traegen *Cameleon*, die aen eenen snellen Dolphijn gebonden en vast gemaect was.

De Grootte Hertogh *Cosmus* maeckte een Schildpadde met een Seyl daer boven. En wy voegen een Amandel met een hooghe Moerbeesien tack te saemen. Want de Amandel-boom, bloeyt voor alle andere boomen, oock in de Maend van *Ianuaris*: En om dat die veel besorghder is, als d'andere, soo schietse, als sot en te seer verhaestende, haere bloemen in den Winter uyt; waer van zy, in haest, door de hardigheyt van den tijd, berooft wordt. En hierom is 't van noode, datmen de al te besorghde Naerstigheyt, vereenige mette traegheyt: waer van de Moerbeesienboom een beeld is. En om dat zy de langhsaemste van allen bloeyt, soo wortse de wijste van alle andere boomen geheeten, gelijk oock *Plinius* verhaelt.

Alsoo wort dieselve oock wijs geacht, diewelcke de vaerdigheyt mette langhsaemheyt vereenight, waer in oock de Naerstigheyt bestaet.

De Haen is uyter Natuyre naerstigh en besorcht, en in 't schrafelen en soecken vertoont hy groote naerstigheyt, ter tijd toe hy vind, 't geene hem behaeghlijck is, onderscheydende alsoo de onnutte koorentjens van de nutte, die hem tot zijn kost en voedsel strecken. Waer over oock de Poeet *Ausonius* schrijvende aen *Symmachum*, *den Haen van Euclio*, tot een spreek woord inbrenght. Willende daer mede te kennen geven, een uytgesochte Naerstigheyt. En men vind dese spreucke onder de spreekwoorden, dat de Haen van *Euclio* alles naerstigh doorsnuffelt, niet laetende een sandeken ongeroert, ter tijd toe, hy gevonden heeft, daer hy met groote Naerstigheyt nae sochte.

Diligenza. Naerstigheyt, Vlijtigheyt.

Een Vrouwe in rood gekleet, die in de rechter hand een spoore houd, en in de slincker een uyrwijser.

Naerstigheyt is een krachtige begeerte om eenigh dingh totten eynde toe, uyt te voeren.

Het uyrwerck en de spoore, bedieden twee werkingen van de Naerstigheyt, d'eene daer van is de tijd, die alreede gevordert is, d'ander is de spoore, waer door andere mede worden opgeweckt, om 't selve nae te doen: En om dat de Tijd die geene is, die de Naerstigheyt afmeet, en de spoore die geene, die de Naerstigheyt voort drijft en voor den dagh doet komen, soo isse oock met beyde dese bedietsels afgemaelt.

Industria. Vlijtigheyt, Naerstigheyt.

Een jonge naeckte Vrouwe met een Helm op 't hoofd, hebbende om haer slincker arm een witte Mantel gewonden, geciert met groene tacken, alwaer op de boort geschreven is *Proprio Marte*, dat is door eygen Naerstigheyt, hebbende in de rechter hand een bloot sweerd, staende stoutmoedigh en vaerdigh om te vechten.

Naerstigheyt is een deel van de dapperheyt, daerom gelijckt des eenen beeld den anderen.

Naeckt wortse gemaelt, om te vertoonen, datse meest door nootdrufigheyt en ongemacken voortkomt.

Den Helm houtse op 't hoofd, om dat haer voornaemste deel is het verstand en de wijsheyt, die haer bevestigt. Oock staetse met het bloote swaerd vaerdig om te vechten, om dat het de Naerstigheyt eygen is wacker te staen, en sich, met groot voordeel in het kampfgevecht van de fortuyne, weten te verdedigen.

De witte Mantel met groene tacken, is de hope, die in de oprechtigheyt van de manieren, en in de rechte meeninge gegrondet is, konnende de Naerstigheyt niet prijslijck wesen, 't en zy dat het eynde van haere kracht en Menschlijcke kloeckheyt, in der daed, heerlijck, deughdigh en eerlijck zy. Oock wort door dese beeldenisse bekend, dat de Naerstigheyt hier in bestaet, datmen sich in de goederen, met profijt, voorsie; en datmen sich in 't quaede, oock met gevaer, magh bevrijden. Daerom laeten sich dese, in 't Burgerlijcke leven, voorstaen, groot voordeel te hebben, die door haer eygen dapperheyt, mette kappe en 't swaerd een algemeene naeme, onder

den Menschen verkregen hebben, als mede eenige gelegentheyd om sich in vrede te onderhouden.

Industria. Naerstigheyt.

Een Vrouwe met gestickte kleederen en konstigh gewrocht, hebbende in de rechter hand een swarm Byen, en d'ander is gestelt op een Windaes, waermede men groote lasten kan opheffen, wesende bloots beens, hebbende op 't hoofd een beeldeken van *Pluto*.

Het kleet, de Byeswarm en het Windaes, geven licht openinge van dit beeld, en het beeld van *Pluto* is by de Oude Heydenen gehouden voor den God der Rijckdommen. Waer door verthoont wert dat dit het voornaemste wit van des Menschen naerstigheyt is. De bloote voeten zijn een teycken, dat de Naerstigheyt niets onderscheyt, ten zy alleen, wanneerse eygentlijck het profijrtlijxt omhelst, noch zy stijght ten laesten niet om hoogh om veel eedeler dingen, en daerom dus bloot en naeckt zijnde, soo steltse haer voet op der aerde.

Industria. Naerstigheyt, Vlijtigheyt.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Scepter houd, alwaer op 't spitse een open hand staet, en in 't midden daer van een oogh, op 't eynde van de hand en van den Scepter, staen twee vleugeltjes, gelijk die aen de roede van *Mercurius*.

De Rijxstaf is een teycken van grootheyt en van vaerdigheyt, en de hand is van Naerstigheyt en konst: Derhalven dese, door die, onderstut zijnde, geeft te kennen, dat de Princen, en die over een ander heerschen, de Naerstigheyt des Menschen, als 't haer maer belieft, konnen van der aerde om hoogh lichten. En 't is de meeninge van *Artemidorus* dat de handen het konstwerck uytdrukken, en dat nae de maniere der Egyptenaeren, om dat alle konsten, als door de handen uytgevoert zijnde, worden in 't werck gestelt. Waer over *Aristoteles* de hand een instrument of wercktuigh noemt boven alle instrumenten.

Het oogh betoont de Wijsheyt waer door de Naerstigheyt moet worden bestiert, en de vleugels, die de sneligheyt bedieden, doen de belooningen van de Naerstigheyt grootelijx aen wassen.

Industria. Naerstigheyt.

Door 't beeld van *Mercurius*, die mette rechter hand een Slange-staf houd, en mette slincker een fluyte, daer door hebben de Oude, om twee oorsaecken wille, de Naerstigheyt afgebeeld: te weeten dat zy nuttigheyt baert aen haer selve, en vermaeck of vernoegen aen andere. 't Selve wort door de Slangestaf van *Mercurius* afgebeeld, door de welcke, gelijk de Poëten versieren, *Mercurius* de Menschen, die alreede doot waeren, opweckte, en door de fluyte, versachtete hy de gemoederen, en verminderde haere moeylijckheyt.

STUDIO. Naerstigheyt, Soeckt oefninge in de konsten.

Investigatione. Naespeuringe.

Een Vrouwe met vleugels aen 't hoofd, wiens kleederen geheel gespreyt zijn vol Mieren, houdende de rechter arm en den voorsten vinger van dieselve hand, om hoogh, wijsende daer mede nae een Kraen, die in de locht vlieght, en metten slincker vinger nae een Hond, diewelcke met zijn snuyte rontom ruyckt, om 't Wild op te soecken.

De vleugels die zy op 't hoofd draeght, bedieden de verheffinge van 't verstand, vermits zy door 't verkrijgen van roem, eere en onsterflijckheyt opstijgen, en totte kennisse komen van hooge en Hemelsche saken.

Wy hebben haere kleederen vol Mieren gemaect, vermits de Egyptenaers hier door wilden uytbeelden de Naespeuringe, wesende dese Dierkens vlijtige naespeurders totte besorginge haeres levens. Zy wijst nae de Kraen die daer vlieght, vermits d'Egyptenaers hier door uytbeelden een seer nieuwsgierigh Man, en een ondersoecker van hooge en treflijcke saecken, en van sulcke, diewelcke als van der aerde zijn afgescheyden: vermits dese Vogel oock seer dickwijls om hoogh vlieght, met groote snelligheyt, siende veele dingen van verre. De beteyckenisse van den Hond, druckt de Philosoph *Sextus Pironaeus* by de Naespeuringe, gelijk wy seggen sullen, aldus uyt: Want als de Hond

een Wild vervolght, en op een drysprongh komt, en niet hebbende gesien wat wegh het Wild is ingelooopen, soo sal hy ruycken op d'eene wegh, en van daer op den tweeden, en niet ruyckende dat hy den tweeden ingeslagen is, sal hy den derden wegh niet ruycken, maer met een vast opset den derden wegh inslaen, hem versekert houdende, dat het Wild dien wegh is ingelooopen.

Physica. Natuyrkennisse.

Een Vrouwe die mette rechter hand staet, als ofse een kloot wilde drayen, met het Aerdrijck in 't midden, welcke kloot boven aen de Polen vast is, diese met groot opmercken besiet, en mette slincker hand houdse een Waterwijser, dicht by de globe, gelijk de Oude plachten te gebruycken. Om dat de overweginge van de Natuyrkonst niet anders en is als een aenmerckinge van dingen, die de veranderinge onderworpen zijn, als mede op den tijd, voor soo veele die soodanigh zijn, volgende daer in altijd den sin of de bevindinge.

Instinto Naturale. Natuyrlijke Instortinge.

Een naeckt Jongelingh die 't aengesicht bedeckt is, stellende sich schrap om te loopen, houdende in de rechter hand een Sonnebloem, en op de aerde staet een Weselken, dat met geweld in den mond van een Padde soeckt te loopen, die den beck heeft opgespart.

Longh wort hy geschildert, om dat de Instortinge nimmermeer verout, maer blijft altijd in zijn kracht en bloeyen.

Hy bedeckt het gesichte, want de oorsake van de Natuyrlijke Instortinge, is niet bewijslijck noch openbaer, gelijk wel andere natuyrlijke dingen: en naulijx kanmen daer toe eenige bewijslijcke redenen voortbrengen, gelijk veele Philosophen verklaren, als mede *Averroes* in 't VII b. van zijne *Physica*, *Avicenna* in 't IV deel van de Dieren, en *Fernelius Ambianus* in de verborgene oorsaecken der dingen in 't 2 b. en *Galenus* in 't 5 b. van de simple medicament. XVI c. en XI boeck tegen *Pelops* zijnen Meester: En in 't boeck van 't gebruyk der uytblasinge, berispt hy *Crasistratum*, die al te nieuwsgierigh was, om de oorsaken van alle dingen te doorsnuffelen, wesende in der waerheyt de eerste oorsake van dese Instortinge, de eygene forme of gedaente van 't dingh selve. Waer over *Fernelius* op de aengetogene plaetse seyt, *de Natuyre bedeckt veele dingen met een heylige inwicklinge, en 't is niet betaemlijck, dat een sterflijck Mensch alle dingen soude bekent zijn. Over veele moetmen sich verwonderen, en veele moetmen eerwaardigh eeren, jae men moet niet ondersoecken wat naest aen de verborgene dingen is. Iae 't geene wy onder de handen hebben, is ons naulijx geoorloft te weten: soo verre is de tegenwoordigheyt van 't waerachtige, van ons afgescheyden.* En *Aristoteles* vergelijckt ons verstand by de Sonne en by den sin van 't gesichte. Want gelijk 't ooghet licht van de Sonne niet kan doorsien, alsoo kan ons verstand al de geheymnissen van de natuyre niet begrijpen, 't welck dingen zijn dieder hangen van de eerste form, en zijn alsoo van God geschapen, dat hy die op een oogenblick over al in stort, na 't seggen van dien Comedyschrijver, *Iovis omnia plena*, dat is, *God vervult alles.*

Naeckt is hy gestelt, om dat de natuyrlijke instortinge werckt door middel van haer eygen gedaente, niet zijnde onderstut van eenige sichtlijcke hoedanigheyt, noch van eenige uytwendige konst.

't Gebaer om te loopen, bediet de neyginge en beweginge die hy in sich selve heeft, sonder middel van andere, diewelcke snellijck en sonder eenige verhinderunge werckt. Waer uyt men siet dat eenige genegen zijn om andere te beminnen of te haeten, wel of qualijk te doen: en oock so sietmen dickwils in eenige, die, hoewel zy middelen en rijkdommen hebben, nochtans dievery en andere schandelijcke stucken begaen. Doch dit zy geseyt sonder den vryen wille te verkorten.

Door de *Sonnebloem*, in de rechter hand, wort vertoont, de Natuyrlijke Instortinge die die bloeme heeft om de Sonne te volgen, alhoewel daer meer planten zijn die dieselve werckinge doen, als de Populier, de Olijve, de Willige, de bloeme van Cicorie, de Lupinen en andere, die dit alles hebben, door een Natuyrlijke Instortinge. En dit geschiet niet alleen in de planten, maer oock in de Dieren en steenen. En daerom isser een Padde met een opgesparde mond gestelt, met een Weselken, om dat dit Dier soodaenigen inwendigen treck, en soodaenigen eygenschap van zijne forme of gedaente heeft, dat het door een ver-

borgen kracht het Weselken tot sich treckt, gelijk de Seylsteen het yser, en de amber het stroo: welke aentreckinge geschiedt door 't middel van soodaenige gedaenten of specien, die van de eerste form voortkomen, en vermenichvuldigen sich in de locht tot datse nederdaelen, en de aentreckinge doen. Laet ons een voordaed nemen van 't licht, 't welck sich in de locht vermeerdert en alle dingen helder en klaer maeckt: wesende dit een kracht van de forme der Sonne: waer uyt wy sien dat de Sonne schijnende op eenigh ding dat geverwt en doorschijnende is, als het glas, oock de gedaenten van de verwen sal vermenighvuldigen: sulx dat ons alle dingen sullen duncken te wesen als de verwe van 't glas; alsoo gaet het oock in de lichaemlijcke sinnen. Laet ons daerom sien, hoe de gedaenten van 't sichtlijck ontwerp, sich door 't gesicht vermeerden tottet oogh toe, en hier door wort het gesicht gemaect. In 't Gehoor soo vermeerderen sich de gedaenten van 't geluyt, tot het *sensorium* of totte sinplaets toe: en alsoo wort het gehoor gemaect, gelijk *Aristoteles* verhaelt. Daer is geen ander verschil of dese gedaenten zijn de geseyde sinnen, en dieselve zijn door een verborgen kracht, alleene het verstand wederom onderworpen. Maer alhoewel sich dese gedaenten van de eerste vorm totte saecke, die getrocken wort, vermeerderen en verspreyden, soo is dit nochtans niet genoegh: Maer het is noodig dat in een sake die getrocken wort, een sekere bequaemheyte tot dese beweginge zy, die een verborgen, of om soo te seggen, een *passive* of lijdlijcke hoedanigheyt hebbe, door de welke dieselve getrocken wort, gelijk in 't voorstel is uytgedruckt.

De Padde heeft een verborgen hoedaenigheyt die in de eerste vorm gegrond is, te weten in de *active* of wercklijcke maniere, om het Weselken tot sich te trecken, en dat door het middel van de bovengeseyde hoedanigheden: En 't Weseltjen heeft wederom de bequaemheyte en verborgen hoedaenigheyt in de *passive*, dat is in de lijdlijcke maniere om van de Padde getrocken te worden, gelijk 't selve mede in den seylsteen en amber geschiet. Daerom seyt *Galenus*, *Daer kan geen dingh wercken, sonder de bequaemheyte des geenen daer het aen werckt*. Indien dit alsoo niet waere, soo soude moeten volgen dat de *Padde* niet alleene het *Weselken*, maer oock andere dingen tot sich trock: En soo soude oock de zeylsteen meer andere dingen tot sich trecken.

Natura. Natuyre.

Een naeckte Vrouwe, die de borsten vol melck heeft, hebbende eenen Gier op de hand, gelijkse in de Medaglie van den Keyser *Adrianus* vertoont is.

De Natuyre, nae dat *Aristoteles* dieselve in zijn tweede *Physica* bepaelt, is het beginsel in dat dingh, waer in zy gevonden wort van de beweginge en veranderinge, door welke veranderinge alle verderflijcke dingen worden voortgebracht.

Zy wordt een Vrouwe gemaelt en dat naeckt, deelende dit beginsel in *active* of wercklijcke, en in *passive* of lijdlijcke. Het wercklijcke wort met den naem van forme of gedaente uytgebeeldt, en het lijdlijcke metten naem van materie of stoffe.

Het *active* of wercklijcke, wort met de borst vol melck afgemaelt, want de forme of gedaente is het geene datter voed, en alle geschaepene dingen onderhoud, gelijk de Vrouwe, die haere kinderkens, met haere borsten, voed en onderhoud.

De Giervogel die seer greetigh op den Roof is, bediet in 't besonder het tweede beginsel, genaemt de materie of stoffe: welcke stoffe, door de begeerte van zijne gadaente of forme sich bewegende en veranderende, vernielt metter tijd alle verderflijcke dingen.

Imitatione. Naevolginge, Naebootsinge.

Een Vrouwe die in de rechter hand een bondel Pinceelen houd, en in de slincker een Momaensicht, en aen de voeten een Aep.

Naevolginge wort gespeurt in ygelijke handelinghe, of dat een yders gemaect werck gelijckt: En daerom wort zy gemaelt met een hand vol Pinceelen, als werckgereetschappen van de konst, naebootster van de verwen, en van de beeldnissen, die de Natuyre en de konst hebben voortgebracht.

Het Momaensicht en de Aep vertoonen de Naebootsinge van de Menschlijke handelingen, om dat dese zijnde een Dier dat bequaem is om den Mensch met zijne gebeerden nae te volgen, d'ander te weten de Masque, om in de speelen, en daer buyten de veranderlijckheit van verscheyden beeldnissen en personagien, te vertoonen.

Invidia. Nijdigheyt.

Een oude verschrompelde leelijcke Vrouwe, met een mager en uitgeteert lichaem, scheele oogen, met verroestige kleederen, wesende gantsch onthult, en onder haere hoofdhayren sullen eenige Slangen gevlochten zijn, eetende haer eygen hert, dat zy in de handen heeft.

Zy wort oud geschildert, om dat zy een oude vyandin van de Deughd is. De Slangen in plaets van de hoofdhayren zijn de quaede gedachten, waermede zy in gestadige beweginge blijft van eens anders shade, zijnde altijd vaerdigh om haer venijn in de herten van andere te spreiden, sonder welcke zy nimmermeer kan rusten, of moet

haer eygen hert op knaegen, 't welck een groote straffe van de Nijdigheyt is; gelijk oock *Sanazarro* seyt.

Nijdigheyt in dicht gevolght.

*O Nijd! ghy zijt gantsch bleek en vael,
V lijf is magher; dorr' en kael,
Van Ooghen scheel, 't nat op de Wangh,
Aen elcke Hoofdhayr hanght een Slangh.
V tanden sien, gelijk een roest,
V weesen is als dol en woest,
V borst die krielt van bittre gal,
V tongh 't venijn spouwt overal.
Noyt voeldy rust noch herten-vreughd,
Maer zijt in 's anders smert verheughd:
Doch anders zydy stuyr en wreed,
En altijd treurigh waer ghy treet:
Iae als ghy wacht op u gety,
Daer hebdy hondert ooghen by.
Wegh, wegh, vervloecte Vyandin;
Flux packt u uyt mijn oogh en sin.*

Invidia. Nijdigheyt.

Een oude, leelijcke, magere, vaele Vrouwe, hebbende haere slincker borst blood, die van een Slange gebeten en rontom haer borst gekronckelt is. Ter sijden heeftse een *Hidra*, waerop zy met haar hand leunt.

Nijdigheyt is neit anders, als in eens anders ongeval te verheughen, en sich met groote quellinghe in eens anders welvaert te bedroeven, waer door sich dan de Mensche verteert en op eet.

Datse magher en duyster vael is, bediet

dat de Nijd gemeenlijk door de koude aert voortkomt, en de Nijd koud zijnde, soo heeftse alle brand en warmte der Liefde van sich verdreven.

De Slanghe die in de borst bijt, veroot, dat de Nijdighe altijd een hert heeft, dat eens anders welvaart benijt. Waerover *Horatius* singht:

*Geeft God den Mensche heyl en spoet,
Dan knaeght de Nijd haer vlees en bloed.*

De *Hydra* wort neffens haer ghestelt, en om dat zy met haer stinckend geblas en venijn, meer als andere Dieren besmetlijk en doodlijk is, alsoo jaeght oock de Nijdigheit nergens anders nae, als nae den ondergangh van andere luyden welvaeren, soo wel des lichaems als der ziele. En gelijk de Poëten seggen, hoe meer men de hoofden van de *Hydra* afkapt, hoese te meerder aenwassen: en soodanigh is oock de Nijd mede; hoe meer men die door de kracht der Deughd soeckt uyt te blussen, te meer wast zy daer tegens aen. Waer over *Petrarcha* seght:

*O Vyandinn' van 't ware goed!
Die 't schoon begin den strijd aendoet.*

Invidia. Nijdigheit.

Een oude Vrouwe, slordigh gekleet, van roestachtighe verwe, houdende d'eene hand voor den mond, op de maniere als de luye en slechte Vrouwen pleghen te doen, loerende met haere gedraeyde ooghen ter sijden af, by haer hebbende eenen magheren hond, denwelken men uyt veele teykenen sien kan nijdighe te wesen, en die gaern het goet van een ander alleen opslocken soude: want *Plinius* verhaelt, dat als de Hond gevoelt dat hy van een Slanghe gebeeten is, en om niet gequetst te blijven, eet hy een seecker kruyd, dat hem door de Natuyre is geleert, en uyt Nijdicheyte siet hy in 't eeten scherp toe, dat hy van geen Mensche magh gesien worden.

Qualijck is zy gekleet, om dat dit gebreck meestendeel schuylt onder de slechte luyden en 't gemeene volxken.

De hand voor de mond, is een teyken, dat de Nijd niet een ander maer haer selven schadelik is, en datse meestendeel uyt leedicheid voortkomt.

Op de Nijdicheyte.

*DE Nijd is een venijn dat wroet,
Die 't mergh verteert en suyght het bloed,
En draeght haer straffe gantsch verborghen:
Want als zy 's anders welvaart siet,
Dan scheidt zy hertseer en verdriet,
Haer ziel' vol haet is en vol sorghen.
Zy sucht en steent met veel geschreeuw,
Zy briescht, zy brult, gelijk een Leeuw,
Haer hert is koud en kil bevroren.
De Raserny drijft uyt haer sweet,
En hoeft haer met veel hartenleet,
Haer tongh is vol venijn en tooren.
Haer ooghen gluyren scheef en scheel,
Zy bijt en schelt haers Naestens deel,*

*En smoort in veel ellend' en plagen:
De bleeke Verw geeft tuyghenis,
Van haer verhoolen droeffenis,
Die 't snoode lichaem moet verdragen.
Zy scheurt en knaeght haer selven op,
Al wat zy siet, braeck in haer krop,
Zy vliet het licht en keert ten quaede.
Zy schout de spijs' en walght van dranck,
Geen slaep versteurt haer nachten langh,
Maer stadigh is haer ziel belaeden.
In 't hert daer leyt een worm die knaeght,
De dolle Nijd haer selven plaeght,
Die nimmermeer de rust beminden.
Geen salve, pillen noch confijt,
Geen kruyden helpen dese Nijd,
Voor haer is doch geen Artz te vinden.*

De Nijd uyt Alciatus.

*EEn oud, verschrompelt, heslijck wijf,
Die vlees van Adders schockt in 't lijf,
En knaeght haer eygen Hert aen starden,
Die d'oogen blau en duyster staen,
Gantsch maeger, bleeck, en ongedaen,
Die nieuwers, waer zy gaet, kan harden.
Haer hand de stekel-doorens voet,
Die zy verwt met haer eygen bloet,
Beswaddert zijn haer vreemde kleeren,
Waer dat zy loopt, waer dat zy rent,
't Eind is 't begin, 't begin het eind,
By Menschen maghse niet verkeerren.*

Ninfe in Commune. Nymphen in 't gemeen.

Daer is gantsch geentwijfel aen, of daer kunnen ons uyt de versieringe der Ou-

den veele en verscheyden snodig heeden ontmoeten, wanneer zy ons de mogentheyten en voorsienigheyt Godes vertoonen. Doch eenige leeren, de geboden der Godsdienst, de Zeedelijckheyt en andere gelijcke weldaeden en gunsten; gelijk hier tegenwoordigh besonderlijck door de allegorie of verbloemde reedenen, het werck van de Natuyre wort vertoont, verstaende door dese Nimphen de levende kracht, die der bestaet in de toebereyde vochtigheyt, waer door zy de voortteelinge, voedinge en vermeerderinge van de dingen werckt. Waer over oock geseyt wort, dat de Nimphen Dochters zijn van den Ocean, die daer Moeder is van de Vloeden, Voester van *Bacchus*: Zy worden oock geseyt vrucht draegende te zijn, en schoon van bloemen, weydende het Vee, onderhoudende het leven der Menschen, en dat zy in haer Vooghdyschap de bewaeringe hebben van bergen, daelen, weyden, bosschen en boomen: En datselve om geen ander oorsaecke, dan om dat de kracht van haere vochtigheden, in alle bovengeseyde dingen, verspreyt is, doende gelijcke natuyrlijcke werckinge, gelijk *Orpheus* in zijn gesangh verstaet, daer hy de Nimphjens viert, seggende:

*Bacchi Voedsters, die met Vruchten,
Bloemen, VVeyd', Bosch en Gehuchten,
Voed den Menschen en het Vee,
Met het Graen Most, en met Mee'.*

Dese dingen zijn hier als in 't gemeen van de Nimphen geseyt, om dat niet van noode zijn soude, 't selve in de verklaeringe van de besondere beelden, die hier volgen sullen, te herhaelen.

Hinnedi en Napeen.

Dit sullen bevallijcke Maeghdekens wesen, met korte, luchtige en groene Nimphe kleederen, het hoofdhulsel sal wesen van veelderleye aerdige bloemen van verscheyden in een gemengelde verwen, vertoonende oock groote menichte van kruydekens en bloemkens, die zy in haere schoot hebben vergaedert, stroyende dieselve dan hier en daer, seer aerdigh met beyde handen.

Boccatius verhaelende in 't geslachtregister der Goden, de Nimphen van de Weyden en bloemen, soo noemt hyse *Hinnedi*, maer *Natalis Cornes* seyt in zijn XII boeck, dat soodanige Nimphen *Napeen* geheeten zijn, een naeme *Napos*, die van de Griecken heerkomt, en bediet, Weyden en Daelen.

De groene kleederen en 't houden van de kruyderen en bloemen, bedieden het geene, dat haere natuyre eygen is.

Nimphen van Diana.

Alle Nimphen van *Diana*, zijn met beknopte kleederen gekleet, en in 't wit, tot teycken van haer Ionghvrouschap.

Zy sullen haere armen schouderen by nae naeckt hebben, met een boogh in de hand, en een pijlkoocker aen de sijden, gelijk die *Claudianus* afmaelt.

Men soude haer oock, boven het beknopte kleed, kunnen verciereren met vellen van allerleye Dieren, tot teycken datse Iaegerinnen van 't Wild zijn.

Driadi en Hamadriadi.

Zy worden roode Vrouwen afgeschildert, sonder eenigh ciersel op 't hoofd, en in plaets van de hoofdhayren, kanmen haer een kuyf van Mosch van boomen maken, gelijkmen 't selve om de tacken van de boomen siet hangen.

Haer kleed sal duyster groen wesen, en de leerskens van schorsen van boomen, houdende in yder hand een tack van een wilde boom, met haer vrucht, het zy dan een Genever, eycken, cedren of ander tack.

De *Driadi* en *Hamadriadi* zijn Nimphen van de Bosschen en Eyckenboomen, *Mnesiacus* wil datse *Driadi* zijn geheeten, om datse van de Eycken leefden. Zy worden *Hamadriadi* genaemt, om datse te gelijk mette Eycken zijn voortgekomen, en daer mede, te gelijk, vergaen.

De Philosophische verborgentheyt, die onder dese geheymnis begrepen is, is boven verklaert.

Nimphen van de Vloeden.

Laet dit luchtige Maeghdekens wesen met naeckte armen en beenen, luchtige en heldere hoofdhayren, als van silver of cristal die over de schouderen gespreyt zijn. Yder sal op 't hoofd een krans van rietblaeders hebben, en onder de slincker arm een kruyck daer zy waeter uytgiet.

Boccatius seyt dat de Najaden haren naeme

van de Vloed en van de beweginge der Wateren hebben, wanneerse vloeyen.

Met bloote armen, beenen en voeten wort zy gemaect, om de slechtigheyt van 't waeter uyt te drucken, wesende een hoofdstoffe of element sonder vermenginge van d'andere.

De klaere luchtige en uytgespreyde hoofdhayren bedieden de loopende waeteren.

De kruyck en de krans van rietblaeders, zijn teyckens van haere macht in de waeteren, en om die reeden soo geeftmen de kruyck en dees krans aen de vloeden.

Door dit verhael van de Nimphen, komt my in 't gedacht een bosch fonteyntjen, dat van *Giov. Zarat. Castellini* is afgebeeld, by wiens ruyschende beeke van d'eene sijde, eenige Nymphjes sliepen, alwaer een *Cupido*, met een ontsteecken fackel, de Faunen, Satyrs en Silvanen uyt het bosch verjoegh: van d'ander sijde was een ander *Cupido*, die op den rugge den boogh en kooker droegh, houdende een pijle in de hand, met wiens punt hy aen eenige Iagers wenckte, datse stil souden zijn, om haere hoorens, die zy alreede hadden opgeheven, boven de fonteyn te blaesen. Waer by dit gedicht gelesen wort:

*Faunen, Satyrs en Silvanen,
Rovers op ons Nymphjes baenen,
Wegh van hier! Ghy vuyl gespuys!
Laet dees Nymphjes by 't geruys,
Van dees soete beeckjens rusten,
Nu haer 't slaepen wel sou lusten:
Iaeger, dwinght u schorre keel,
Of ghy krijght wel licht u deel:
Soo ghy haer van 't slaepen weckt,
Ghy haer tot een roof verstreckt.*

Mare. De Zee.

Een oud Man met lange hayren en een ruyge wilde baerd, wesende naeckt en schricklijck aen te sien, maer in 't draeyen sietmen een breede sluyer of wimpel, die al swaeyende de voorste deelen bedeckt, onder zijn eene voet salmen een Dolphijn sien, en onder d'ander een groote Zee-Oester: hebbende in de hand een Roer van een Schip, of een Vorcke om 't waeter te kemmen en glat te maecken.

De Zee wort een oud Man gemaect, om datse van een Ouder is, als onse Moeder de Aerde.

Men maeckt hem schricklijck en vreeslijck, en dat om zijne schricklijcke beweginge.

De wimpel die daer swaeyt, maeckende een seyl, en het Roer dat hy in de hand heeft, zijn gereetschappen diemen totte Zeevaart gebruyckt; bediedende den aert en de gelentheyt van de Zee.

Dieselve werckinge doet de Dolphijn en de Zee-Oester, wesende Dieren, die in dit ruyme veld geteelt worden en leven.

Thetis.

Ninfa del Mare. Nimphe van de Zee.

Een Vrouwe van duystere lijfverwe, hebbende de hoofdhayren in 't wild om 't hoofd uytgespreyt, met een krans van Wier of Zeemosch, met schelpen of kinckhorens. Zal een sluyer hebben van blauwe verwe, en in de hand een schoone tack van roode koraelen.

Thetis wort versiert een Zee-Goddinne te wesen, en wort daer door soodanigen hoop waeters of soodanige vochtigheyt verstaen, die totte voort-teeling en voedinge bereyt is. En daerom is zy oock *Thetis* of Voedster geheeten, om dat de vochtigheyt alle dingen voed. Of daer wort oock door verstaen het element van 't Waeter, dat in overvloed van de Zee wort omvat: gelijk *Virgilius* 't selve verhaelt.

De verwe van het vlees en 't seyl van *Thetis*, bedieden het Zee-waeter.

De kinckhorens, schelpen en de tack van Corallen zijn Zeegewassen, om onse beeldnisse klaerder te maecken, die de Schilder veelvoudigh kan vercierren.

Galathea. Nimphe van de Zee.

Een jonge blancke Maeghd, wiens kuyf seer luchtigh als silver-draed is uytgespreyt, hebbende seer klare en fijne peerlen aen de ooren, van de welcke zy oock een hals-snoer heeft, en voor de kleedinge een witte sluyer als melck, ten deele om 't lijf geslingert en in de locht geswaeyt, houdende met d'eene hand den sluyer, en met d'ander een spons, settende haere voeten op een seer witte Zee-Oester of Kinckhoren.

Galathea heeft den naem van Melck, daer-

om past de wittigheyt van 't vlees en van den sluyer, seer wel op haer naem en weesen.

De Peerlen en Kinckhoorens zijn teyckens van haere Godheyt over de Zee.

Soo veel de Spongien belanght, verhaelt *Boccatius*, dat voor de blanckheyt van *Galathea* het Zeeschuym verstaen wort, 't welck van de Zee en Locht te saemen geslagen zijnde, seer wit wort, en daer van komen daer nae de Spongien voort.

Nimphe van de Locht. Schoonheyt of lieflijckheyt van den Dagh.

Een kindeken als een Nymph, gekleet in 't geel, met blonde en lange locken, geciert met peerlen en sluyers van verscheyden verwen, boven wiens vlechten een heldere en seer schoone Sonne sal gestelt worden, aen wiens voeten een gulde sluyer sal hangen, die met bevalligheyt op den schouder van dese beeldnisse sal vallen.

Het kleed sal Hemels blaeu wesen, hebbende gulde brooskens aen de voeten.

Aldus heb ick de schoonheyt van den Dagh in veele plaetsen afgeschildert gesien. Waer over wy konnen segghen, dat de schoonheydt en opgetoyde verciersels van dese beeldnisse vertoonen, hoe schoon en lieflijck dat een soete dagh is, 't welck oock de verwe van 't kleed, en de klaerblinckende Sonne te kennen geeft.

Schoonheyt van de Nacht.

Dese moet oock, als een Nymph in 't blaeu gekleet zijn, geheel met klaere goude sterren geborduyrt, wesende bruyen van vel. De hoofdhayren sullen wat uyten duysteren komen, wesende de tuyten met peerlen geciert, en met purpere sluyers, waer op een silvere Maene sal gestelt zijn met een silvere sluyer, daer onder blauwe sijde is, die van haere schouderen, met groote aerdigheyt, sal komen afdaelen.

Nimphen van de Locht.

Een kindeken met uytgespreyde vleugels, op de maniere als een halve circkel, zijnde van verscheyden ordonnantie of schickinge, te weten van purper, blaeu, root, groen, &c. wiens kuyf over het voorhoofd geswaeyt is, de borst sal als een Nevel wesen, en van kleyne druppelen waeters, die langhs het lijf neder vallen, tusschen beyden deur, sal men veele vermenghde verwen van 't kleed sien; en van de knye af nae beneden, isse met een Wolcke en duystere lucht bedeckt, houdende een blauwe Lely in de hand.

De *Iris* is de boge, die men gemeenlijck de Regenboge noemt.

Een gevleugelt jongh kindeken isse gemaect, om datse van *Phornuto* en van de Poëten snel, en een bodinne van de Goden genoemt wort, doch insonderheyt van *Iuno*, wiens Nymph zy geseyt wort te wesen. Waer over *Virgilius* verhaelt dat *Iuno*, *Iris* totte Troyaensche scheepsvloote, als Gesantinne, hadde afgesonden. Wy souden oock mogen seggen datse een bodinne is van de aenstaende reegen of van schoon weder. De verscheydenheyt van de verwen aen de vlechten en vleugels, vertoonen de verwen, diemen in de Regenboge siet.

De hoofdhayren mette Nevel en mette kleyne waeterdruppelkens afgebeeld, bedieden de stof-regen, sonder welke zy geen boogh en kost maecken. Men siet haer van de knyen nae beneden niet, om dat de Regenboogh geen volkomen rond is.

De blauwe Lely die zy in de hand houd, past haer, om de verscheydenheyt van de verwen die de Regenbooge heeft, waer door zy oock *Iris* wordt genaemt. *Virgilius* seyt:

*Met veelderleye verw, Thaumantis kind verschijnt,
En 't vliegher door de locht, aleeer het weer verdwijnt.*

Cometa.

Ninfa d'Aria. Van de Locht.

Een Maeghdeken van wreed opsicht, vleessigh, met roode kleederen, en een lange uytgespreyde vlechte, die oock ontsteecken is, hebbende een sterre in 't voorhoofd, houdende in d'eene hand een Lauwertack, en eene van yserkruyd, en met d'ander een stuck solpher of swavel.

Zy wort van vreeslijck opsicht, met een vlammege vlechte, in een rood kleed, en een sterre op 't voorhoofd, geschildert, om dat

de Comete van haer selven schricklijck is, altijd de Wereld eenige droeve en swaere ongelucken dreygende, gelijk *Silius Italicus* mede singht:

*De Sterre met haer Slange-staert,
Spouvt solpher, vier en bloed op d'aerd:
En tintelt met haer vvreede licht,
En dreyght ons door haer fel gesicht.*

Haer wort een stuck solpher in de hand gegeven, om dat *Aristoteles* seght, dat de Comete van een solpherige natuyre is, wesende van de Oude voor een ongeluckige saecke gehouden.

Haer wort een Lauwertack, en eene van *Verminaca* of van yserkruid in de handen gegeven, om dat de Oude daer mede suyveringe deden van eenige vuyle besmettingen of gedrochten, die haer verscheenen; gelijk *Plinius* het selve van den Lauwer, yserkruid en solpher, in zijne natuyrlijke historie beschrijft.

Pioggia. Regen. Nimphe van de Locht.

Een Maeghdeken in 't duyster grauw gekleet, hebbende een krans op 't hoofd van seven sterren, waer van d'eene sal duyster wesen, en op de borst salse andere 17 sterren hebben, waer van seven duyster, en thiene klaer sullen wesen, houdende een Spinne, die haer Webbe scheert, in de hand.

De seven sterren op 't hoofd, zijn de *Pleiades*, die dickwijls reegen bedieden, gelijk veel Poëten en Sterrekunders verhaelen. En door de 17 sterren op de borst wordt *Orion* verstaen, die een teycken is, dat, als dieselve verschijnt, dat het alsdan seer sal regenen en stormen, gelijk *Virgilius* verhaelt.

Haer wort een spinne gegeven, want als het tijd van regenen is, soo breyt zy haer net snelder en gestadiger op, dan als het schoon weder is, dienende sich van de gunstigheid des tijds: wesende alsdan, oock selve voor den Mensch bequaemer te wercken, als in de heete en drooge daegen. Waer over *Plinius* van de Spinnen seyt, *Zy bouwen haer huys niet in schoon weeder, maer als de Hemel is betrocken, en derhalven zijn veele spinnen, teyckens van een aenstaende slaghregen.*

Het duystere grauwe kleed, gelijk wy geseyt hebben, is de eygen verwe en het teycken wanneer de Hemel totte Reegen genegen is.

Rugiada. De Dauw.

Ninfa dell' Aria. Van de Locht.

Een Vrouwe in 't groen gekleet, hebbende op 't hoofd een hulsel van Heye of Veenland, met tacken van boomen, die vol dauw zijn, als oock de reste van de beelden, hebbende te gelijk boven haer hulsel een volle Maene.

't Kleed wort groen gemaect, om uyt te drucken de kruyderachtige Weyden en bloeyende Velden, waer op sich den dauw rust en lange tijd verblijft.

De volle Maene geeft de bequaeme tijd van haere voort-teeling te kennen. Want *Aristoteles* schrijft van den Dauw en Rijp, in zijn boeck van de *Meteoren*, dat, hoe het licht en de warmte van de Maene grooter is, hoe zy oock krachtiger is, om meerder menigthe van dampen tot sich te trecken, en dieselve in den derden circkel van de Locht, te houden hangen, diewelcke daer nae, als haer de kracht ontbreeckt, wederom

nae den tweeden circkel nederdaelen, en voorts nae beneden komende, maecken zy veele Dauw en Rijp, nae datter veele dampen zijn opgetrocken geweest.

Curiosita. Nieuwsgierigheyt.

Een Vrouwe met een root en blauw kleed, waer op veele Ooren en Kickvorschen gespreyt zijn: hebbende de hoofdhayren recht over eynde, de handen om hoogh, 't hoofd voor uyt stekende, wesende gevleugelt.

Nieuwsgierigheyt is een ongetoomde begeerlijckheyt in die geene, die meer soecken te weeten als haer wel betaemt.

De Ooren betoonen, dat de Nieuwsgierige alleene lust heeft om die dingen te hooren, die van andere verhaelt zijn. En *Bernardus* willende eenen nieuwsgierigen Monnick afbeelden, beschrijft hem met dit teycken, *Indien ghy, seyt hy, eenen Monnick hier en daer siet*

wandelen, met uytgestreckten halse, en opstaende ooren, soo denckt dan vry, dat hy Nieuwsgierigh is.

De Vorsche om datse groote oogen hebben, zijn een kenteycken van Nieuwsgierigheyt, en in dese beteycknisse zijnse van de Oude genomen: om dat de Egyptenaers, wanneer zy een Nieuwsgierigh Mensch wilden uytbeelden, een Kickvorsch vertoonden. En *Pierius* seght, dat de oogen van Kickvorsche op een Hertshuyd gebonden, met het vleesch van een Nachtegael, den Mensch wacker en vaerdigh maken, en hier uyt komt dan de Nieuwsgierigheyt voort.

Zy houd de handen om hoog en 't hoofd voor uyt, vermits de Nieuwsgierige knap en gau is, om van alle kanten te luysteren en te weten watter nieuws is. 't Welck oock de vleugels en steyle hayren, zijnde de wackere gedachten, uytdrucken. En de verwen van 't kleed bedieden de begeerte en 't verlangen, van allerley nieuws te weten.

Necessita. Noodwendigheyt.

Een Vrouwe die in de rechter hand een haemer heeft, en in de slincker een hoop spijkers.

Noodwendigheyt is 't wesen van een sake, die anders niet kan zijn, jae steltse soo ghy wilt, soo suldy doch een seer onoploslijcke knoop vinden: En daerom wortse by eene vergeleucken, die de haemer in d'eene hand, en in d'ander de spijkers heeft. Waer door men gemeenlijck seyt, wanneer der gantsch geene tijd overigh is om een saecke met goede raed te bepaelen, datse aen de spijckers of aen den wand is gehangen, daer uyt men verstaet de Noodwendigheyt van de werckinge, en datmen daer geen raed toe weet.

Necessita. Noodwendigheyt.

Een Vrouwe staende op eenen hoogen voetsteen, houdende eenen grooten hoop Diamanten, gelijk men 't selve in de schriften van *Plato* leest.

Fato of Noodlot.

Een Man rijcklijck gekleet in een breed linnen laecken, staerende op een sterre nae den Hemel, die midden in een helder licht uytblinckt, zijnde van alle kanten beset met eenige donckere wolcken, waer uyt een goude keeten, in 't rond komt nederdaelen: Aldus is die van *Homerus* in zijn VIII boeck van de *Iliade* beschreven. En dit bediet, nae dat *Macrobius* en *Lucianus* verhaelen, een t'saemenvoeginge en band van de Godlijcke mette Menschlijcke dingen, als mede een verbindinge van de Menschlijcke voort-teelinge met haeren oppersten Schepper, diewelcke, als 't hem belieft, soo treckt hy die tot hem, en doet onse sinnen nae den hoogsten Hemel op stijgen, alwaer wy andersins, door onse aerdsche krachten, niet soudent geraecken. Derhalven wilde *Plato* dat dese keeten de kracht was, van de Godlijcke Geest, en van zijne Hemelsche vlamme, van de welcke de verhevene gemoederen, dickwijls zijn overgevoert, tot voortreflijcke daeden.

Het linnen kleed, seyt *Pierius*, stelden de oude Egyptische Priesters voor het *Fatum* of Noodlot, gevende voor reeden, dat, gelijk het linnen een vrucht en een voortteelinge van de Maene was, dat alsoo de Menschen mede de veranderinge des Hemels waeren onderworpen. Dese en de naevolgende beeldenisse hebben wy beschreven

nae de superstitie of bygeloof der Heydenen, maer 't selve is ons Christenen gantsch ongeoorloft, datse in soodaenigh *Fatum* souden geloven; gelijk *D. Thomas* seyt tegen de Heydenen.

Fato. Nood-Lot.

Een Man in fijn linnen gekleet, om de boven-geseyde redenen, hebbende op 't hoofd een sterre, in de rechter hand het *Caduceum* of de Slangh-gekronckelde en gevlerckte staf van *Mercurius*, in zijn slincker hand een Spinrock met de spille aen een draed hangende, welcke draed midden van een is gebroken.

De redenen, die dese dingen te kennen geven, zijn voor eerst dese: Want het *Fatum* wordt gehouden voor een uytgespreyde meeninge van de Wijsen in 't Heydendom, dieder bestont in de schickinge der sterren, en datse alle onse Menschlijcke werckingen en gewichtige handelingen te boven gingh, ondersteuttende desselvers loop, daerom worter een Sterre boven zijn hoofd als Heerscherinne, gemaelt.

De *Caduceus* of staf van *Mercurius*, bediet de macht van 't *Fatum*, ofte een seeckere Godlijcke Geest, of beweginge waer door zy seyden, dat niet alleen ons gemoed, maer oock alle geschaepene dingen beweegt en bestiert wierden. En noch geloofden de Heydenen daer boven, dat het was een seeckere band, waer door wy verbonden en verstrickt waeren met God selve, en dat in ons, de Nootwendigheyt van dit selve *Fatum*, alle dingen in sich vereenighde, en t'saemen voeghde.

Met een Spinrock en spille wort hy geschildert, want aldus wordt vertoont de krancke draet van onse leven, die daer gehecht is in de macht des Hemels.

Vtilita. Nuttigheyt.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, met een eycken tack vol eyckelen en blaeders in de hand, d'ander houdse op 't hoofd van een Schaep, hebbende een krans van koorenayren op 't hoofd.

Men noemt die dingen nut, diewelcke tot hulpe van de Menschlijcke nootdrufigheyt seer in 't gebruyck zijn: en dese behooren of tot het onderhoud des levens, of totte kleedinge, die ons voor de koude en honger bevrijden: In welke nootdrufigheyt ons meest noodigh zijn, die dingen die ons kleeden, en met haer vlees en met haer eygen melck voeden. Even 't selve doet oock het goud, dat sich in allerleye gebruyck verandert, en in alle slaghe van Nuttigheyt; daerom wordt datselve door 't kleed vertoont.

En om dat het kooren het aldernoodighste goed is, dat God voor den Mensche heeft geschaepen, soo wordt zy met kooren-ayren gekroont. De Eycken tack met de vruchten, bediet het selve, want daer door zijn in d'eerste tijden de Menschen, van groote hongers nood, verlost geweest, gelijk de Poëten verhaelen. En soo 't God liefde, waer het wel te wenschen dat wy in dese laeste tijden daer van mochten bevrijt zijn.

Corruttela di Giudici. Omkopinge der Rechters.

Een Vrouwe die verkeert in een Rechterstoel sit, met een Memoryboeck en een goude keeten in de rechter hand, in 't groen gekleedt, hebbende een Vos voor haere voeten.

Zy wort geseyt in den Rechterstoel te sitten, als boven geseyt, om dat de Omkopinge in die geene geschiet, die daer vonnissen en 't recht uytsprecken: wesende ditselve een buyginge van den wille des Rechters, om onrechtvaerdelijck te oordeelen, en dat door de kracht van giften en gaeven.

Het Memoryboeck en de goude keeten in de hand, zijn teyckens, dat het Recht, 't zy door woorden of door giften, is omgekoft.

De Vos wort meestendeel voor de schalckheyt genomen, en daerom soo past de Vos seer wel by dese boeverie, om door loosheyt het geld en de goede wille, van andere luyden, te bemachtigen.

In 't groen is zy gekleet, door de grondvesten der hope die zy heeft, van eens anders goed te verkrijgen, gelijk geseyt is.

Studio. Oeffeningh in de Konsten, Studeeringe.

Een Jonghelingh bleeck van aengesicht, zeedighlijck gekleet, sittende: Hy sal mette slincker hand een open boeck houden, alwaer hy met groot opmercken in siet, hebbende in de rechter hand een schrijfpenn, en ter sijden hem een ontsteken Lampe, en een Haene.

Jongh wort hy geschildert, om dat de Jongelingh bequaem is de moeylijckheit van de studie te verdragen. Bleeck is hy, om dat de studeeringe het lichaem plagh af te matten en te verswacken; gelijk oock *Iuvenalis* seyt:

*Veel geblock en nachtgeschrijf,
Maeckt u vael en bleeck van lijf.*

Hy is zeedigh gekleet, om dat de Studenten op alle matige, zeedige en vaste saecken plachten te letten.

Sittende is hy gemaelt, om de ruste en geduyrigheit, die in de studie vereyscht wort, uyt te drucken: en de opmerckinge die hy over 't opgeslaegen boeck doet, vertoont dat de studie een heftige genegentheit van 't gemoed is, om de kennisse der dingen te doorsnuffelen.

De penne die hy in de rechter hand heeft, bediet de werckinge en het oogherck, om al schrijvende een gedachtnisse van sich selve nae te laeten, gelijk *Persius* seyt *Satyr. I.*

Scire tuum nihil est, nist te scire, hoc sciat alter:

Dat is:

*V weeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet, geen ander siet.*

De ontsteeken Lamp vertoont, dat de Studenten meer Oly als Wijn moeten besigen en verdoen.

De Haene wort van veelen voor de sorge en voor de wackerheit genomen, saecken die alle beyde totte studie bequaem en noodigh zijn.

Essercitio. Oefningh.

Een jeughdigh Man met beknopte kleederen van verscheyden verwen, zijnde de armen naeck, hebbende op 't hoofd een slaend' uyrwerck, en in de rechter hand een Circkel, in de slincker een Letter-rol, waer op geschreven staet *Encyclopaedia*, hebbende aen zijn gordel een *Pater noster*, en aen yder voet een vleugel: op der aerde leggen verscheyden waepenen, en aen de slincker sijde veele instrumenten of schoonblinkende gereetschappen die totte Landbouwerie noodigh zijn. En hier door wert te kennengegeven, dat dieselve veel gebruyckt en wel geoeffent zijn.

Oefninge is dieselve wercklijcke besigheyt, die de Mensch aenneemt om totte volkomentheyt van zijne werckinge, of ampt te geraecken: waer toe het seer swaer valt, sonder oeffeninge, te geraecken, alwaert schoon dat de Natuyre daer toe genegen waere, en de onderwijnsinge dieselve ondersteutte.

Aristoteles plagh te seggen, om Wijsheyt te verkrijgen, zijnder drie dingen van noode, de Natuyre, de Onderwijnsinge en de Oefninge: Maer ten zy dat de Oefninge sich by de Natuyre en Onderwijnsinge voege, ghy sult van alle geene leeringe scheppen.

Hy wort een Jongelingh afgebeeld, om dat de Jongelingh den arbeyt en oefninge veel beter verdragen kan, als eenigh ander Ouder, alhoewel wy, hier door, de Manlijcke Iaeren niet uyt sluyten, om dat haere

oefninge met groot opmercken geschiet, als wesende nu in de volmaecktheydt, waer door hy saecken van gewichte manlijck kan oefnen.

Door de verscheydentheyten van de verwen des kleeds, wort de verscheydenheyten van de Oefningen verthoont, en door de naeckte armen de vaerdigheyten en gauwigheyten by de oefninge.

Het uyrwerck op 't hoofd bediet, dat, gelijk door de oefninge van de verscheydentheyten der raeders, de tijden en uren worden onderscheyden, dat oock alsoo onse oefninge der sinnen, in ons te wege brenghet, dat wy ons verstand konnen leyden om het waerachtige te konnen onderscheyden en te kennen, 't welck soo wy 't niet kosten doen, soo soude de lust die de Mensch totte Wijsheyten heeft, te vergeefs zijn; gelijk *Dantes* verhaelt. Waer van seecker Dichter dese dichten daer van heeft ingestelt:

*In des Werrelts besigheeden,
Als de Mensch wil zijn in vreedem,
Heerscht de oefningh in 't gemoed:
Daer meed' hy ten Hemel oopen,
Komt van d'aerd nae God geloopen,
En schouwt daer het hooghste goed.*

De goude Circkel die hy in de rechter hand heeft, bediet de volkomentheyten, wesende onder de Mathematica of Wiskonste de beeldnisse en de forme volmaekt, gelijk mede de stoffe is, te weten het goud, onder de andere metallenen: Waer over dese Circkel met reeden gestelt wort in de hand van de Exercitie of oefningh, om dat zy alle dingen totte hooghste volmaecktheyten brenghet.

De Rolle in de slincker hand met het woord *Encyclopaedia*, bediet den omloop van alle Wetenschappen, sulx dat de Oefninge soo wel van de konsten als van de wapenen, gelijk wy in 't bewijs van de rechter sijde hebben gestelt, te kennen geeft, dat soo wel d'eene, als d'ander, den Mensche vermaert en onsterflijck maecten.

Aen 't gordel draeght hy een *Pater noster*, om de geestlijcke Oefningen uyt te drucken, diewelcke, al is 't datse veelderleye zijn, soo nemen wy nochtans een voor alle, sulx dat ons de oefninge leyten op den wegh en plaetse van onse behoudinge, want het leven der Menschen bestaet in den Godsdienst, gelijk de H. Schriftuyre seyt.

Hy houd aen yder voet een vleugel en geen twee, om te verthoonen, datmen de Oefninge in zijne behoerlijcke maete moet gebruycken, en niet al te geweldigh, op datmen daer uyt, groote nuttigheyten magh trecken: Want gelijk de leedigheyten den Mensche traegh en luy maect, en dat al te groote forse of geweld des gemoeds het lichaem te gelijk verswackt, alsoo maect daer en tegen de oefninge, die gematight is, sterck en gesont, gelijk *Arnold. de Villa Nova* seyt: *De gematichde Oefninge maect gesont, bewaert en versterckt de natuyrlijcke hette. Aristot. seght, de Oefninge is oorsaecke van de gesontheiten, en dat in der waerheiten.*

De verscheydenheyten van 't Boeretuygh, dat ter slincker hand leyten, glat en niet beroest zijnde, verthoont de oefninge en de arbeyten, die met dese instrumentenen gedaen wort, in 't bearbeyden en beploegen van 't Land en van de plantenen: door welcke oefninge het leven des Menschen wort te saemen gevoeght. Waer over *Salomon* seght: *Wie zijn land bouwt, sal met brood versadight worden.* Men soude veele dingen over dit eedele voorwerp konnen by brenghen, maer alsoo dit seer veele in sich bevat,

willen wy, om geene verwarring daer in te mengen, 't selve andere laeten doen, ons vernoegende dat wy de voornaemste hebben aangewesen.

Conversatione. Ommegangh.

Een Man, maer jong, vrolijck en lachende, met een schijnbaere prachtigheyt, wiens kleed sal groen wesen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende in de slincker hand het *caduceum* of de slangestaf *Mercurii*, maer in plaets van de Slangen, salder een Mirten-tack met seer schoone krullen omgeslingert zijn, en eenen tack van Granaet-appels, alle beyde bloeyende: boven op den staf, sullen in plaets van de vleugeltjens, twee tongen staen, hy sal een weynigh gebogen zijn, 't eene been wat achter uyt steekende, als of hy iemand wilde eerbiedigheyt bewijzen, de rechter arm voor uyt steekende, dieselve open houdende als of hy iemand wilde omarmen en ontfangen. Houdende in de rechter hand een letterrol, alwaer op geschreven staet *VEH SOLI*, dat is: *Wee! den Mensch, die alleen is.*

De Ommegangh is een Huys-gebruyck onder vrienden en persoonen, die malkanderen kennen, en om eerlijcke en vrolijcke oorsaken beminnen: En daerom seghtmen datter geen aengenaemer noch geneughlijcker dingh in 't leven van den Mensch is, als een soete ommegangh. Seecker wijs Man seyt: *De ommegangh is een Broederschap der Menschen, en een lieflijcke t'saemenkoutinge, waer door de gemoederen onderlinge worden verquickt.*

Hy wort een Man en geen Vrouwe afgebeeld, om dat niet alleen de Ommegangh den Mannen beter als den Vrouwen past, maer om dat het Griex woord *homum* daer toe insonderheyt van verscheyden geleerden genomen wordt: En daerom kander geen recht Man wesen sonder ommegangh, want wie onder 't Volck niet heeft verkeert, die heeft eervaertheyt noch oordeel, jae men seght, dat hy sonder verstand is. Derhalven seyt *Aristoteles*, *dat de Mensch die alleen leeft, meer als een Mensch moet zijn, of 't moet een beest wesen.* Iongh wort hy gemaelt, om dat *Aristoteles* seght dat de Iongelingen grooter liefhebbers van de vrienden en van 't geselschap zijn, als wel eenigh ander Ouder, en derhalven soecken zy gaern by een ander te zijn, niet eens op haer voordeel of profijt lettende, denckende dat haere vrienden oock van dieselve aert en natuyre zijn.

Lachende en vrolijck, en in 't groen is hy afgeschildert, om datmen in de kruyden, boomen, weyden en bergen niet vrolijckers noch aengenaemers voor 't gesichte kan sien als dese verwe, diewelcke oock door haere lieflijckheyt en schoonheyt, alles doet bewegen, jae totte Vogeltjens toe, die daer door haere sangerige keeltjes op 't lieflijxt en vrolijxt doen klincken: Maer de Ommegangh doet noch, met meerder genegentheyt, de gemoederen van andere, totte vrolijckheyt opwecken: betaemende 't selve een eerlijck en deughdigh gebruyck. In dese beteyckenisse hebben wy hem de Lauwerkrans gegeven, om dat wy de eerlijcke en deughdlijcke Ommegangh hebben willen vertoonen, de lasterlijcke en schandige ter sijden stellende, als die geene, die men met alle naerstigheyt moet haeten, vliedende dieselve als vervloeklijck en verderflijck: En daerom seght *Aristoteles* in zijne *Oeconomie* of Huysbestieringe: *Een wijs Man moet niet over al verkeeren.* En *Seneca* seght: *Ghy sult met die verkeeren, die u sullen beter maecken.*

De tacken van de Mirten en Granaetappels, die alle beyde bloeyen, en met seer schoone swieren onder malkanderen geslingert zijn, bedieden dat onder den Ommegangh, de eenigheyt en waere vriendschap seer wel past, en datse van beyde sijden eenen goeden reuck van sich behooren te geven, en leeren onderlinge van dese planten, gelijk *Pierius* verhaelt, malkanderen alsoo beminnen, dat, al staen dese Wortelen, oock verre van malkanderen, soo sullen zy sich nae den anderen voegen, en malkander omhelsen; tot beschaemtheyt van die geene, die den Ommegangh vlieden. Dese soudemen mogen seggen, datse zijn van de verkeerde Natuyre van den Philosoph *Timon*, diewelcke seer vermaert was, door den haet, die hy een yder Mensch toedroegh, doch hy hadde eenen vriend *Apemantus*, die van dieselve aert en Natuyre was: En als zy beyde, op seeckere tijd, aen eenen taefel, die wel opgedischt was, stonden, seyde *Apemantus*, *dat dit een schoon Gastmael was*, want zy waeren maer met haer tweën, waer op *Timon* antwoorde, *dat het noch schoonder soude wesen, indien hy daer niet tegenwoordigh waere.*

De tonge, die boven dese plante staet, bediet, dat de Natuyre aen den Mensch de spraecke heeft gegeven, niet daerom, dat hy met sich selve sal spreken, maer om andere daer mede te dienen, en de genegentheden van ons gemoed uyt te drucken:

door welck middel de Menschen gebracht worden, om malkander te beminnen en sich in vriendschap te verbinden.

Dat hy een weynigh geboogen staet, en 't been wat achter uyt steeckt, als of hy eerbiedigheyt wilde aen iemant betoonen, als mede met den open arm, gelijk boven geseyt is, bediet, dat by den Ommegangh betaemen geschicktheyt van hofflijcke zeeden, goede manieren, goeddadigheyt en beleeftheyt, om met alle eerbiedigheyt die geene te omarmen en te ontfangen, die eene oprechte en deughdlijcke Ommegangh waerdigh zijn.

De spreuck *VEH SOLI*, die hy in de rechter hand heeft, is genomen uyte spreucken *Salomonis*, alwaer hy Wee uytroept, aen die alleene is: En daerom behooren wy met

groote overweginge ons soecken te vereenigen, seggende met *David* in den CXXXIII Psalm: *Hoe soet en lieflijk is 't als Broeders eendrachtigh te saemen wonen.*

Inconsideratione. Onbedachtsaemheyt.

Een Vrouwe in licht groen gekleet, doch gescheurt en onthult, boven op 't hoofd salse een witjen of schoenlapper hebben, onder de rechter voet salse een Passer met een liniael hebben, en mette slincker salse haer op een steylte draeyen en bewegen.

Onbedachtheyt is niet anders als een gebreck van oordeel, in die geene die onder verscheyden dingen niet recht oordeelt, 't geene hy nochtans behoorde te doen met een goede en oprechte bepaeling.

Daerom wordt dese beeldnisse met een witjen, of puyste-bijter op 't hoofd gemaelt, stortende sich selve onbedachtlijk in den dood, vliegende rontom de kaersse, ter tijd sich dieselve verbranden.

In licht groen is zy gekleedt, want de kracht, die in den Mensche bekent wort, is bequaem om die dingen te leeren en te vatten, gelijkse zijn, ten zy die door kranckheyt, stoffigheyt of andere ongesteltheyt, verswackt wort. En het liniael en de Passer onder haere voet, is niet anders dan dat de Reeden en het Oordeel van den Mensche onderdruckt en met voeten getreden wort, te weten, door de kracht van haer eygen genegentheyt, diewelcke heerschende, leyt haer tot onbedachte en onverstandelijcke dingen, gelijk mede door den voet, die op de steylte staet, wort uytgedrukt.

Sfacciatigine. Onbeschaemtheyt.

Een Vrouwe met opgespalckte oogen, een groot voorhoofd en roode winckbrauwen, zijnde dertelijck gekleet, lichtende haeren rock op met beyde handen, ontdeckende haere knyen en bloote dyen: ter sijden haer staet een Aep die haer onbeschaemde leeden laet sien.

Onbeschaemtheydt is een schandelijck werck, regelrecht strijdende tegens de beschaemtheyt, die door haere snoode werckinge den Mensche schande aenbrenghet.

Haere oogen mette bovengeseyde teyckenen, drucken de Onbeschaemtheyt uyt gelijk *Aristoteles* verhaelt.

Dertel en brootdroncken isse gekleet, uyt het verlangen datse heeft, van hare wercken tot schaed en schande van haere eygen eere aen te leggen.

Van gelijcken ontdecktse de verborgene deelen des lichaems, om dat de onbeschaemde de eere niet acht, sulx dat andere luyden die moeten onderstutten en de hand bieden.

De Aep bediet de Onbeschaemtheyt, om dat hy de deelen diemen behoort verborgen te houden, door een natuurlijcke instorting, ontdeckt, en yder, sonder eenige omsichtigheyt, vertoont.

Ingratitudine. Ondanckbaerheyt.

Een Vrouwe in roest-verwe gekleet, die een Slange in den schoot hout, als of zy dienselven liefkoosde. Op 't hoofd salse de kop van een Nijlpeerd hebben, en 't overige deel van des Paerds huyd, sal haer tot een Mantel dienen; gelijk *Orus Apollo* verhaelt.

Ingratitudine. Ondanckbaerheyt.

Een oude Vrouwe, diewelcke twee klauwen van een *Hippotamus* of Nijl-peerd in de hand heeft, om te vertoonen hoe verfoeylijck de Ondanckbaerheyt is. By *Orus Apollo* leestmen, dat de Oude een klauwe van dit Paerd gebruyckten, waer van de reeden in de Beeldenisse van de Godloosheyt verhaelt is. Oock wierde de Ondanckbaerheyt door *Actoeon* afgebeeld, diewelcke van zijne eygene Honden verscheurt is. Waer uyt dit spreekwoord by *Theocritum* is heergekomen: *Voed honden op, datse u mogen verslinden.*

Ondanckbaerheyt.

Een Vrouwe met klimop verciert, hebbende in d'eene hand twee Adderslangen, een Manneken, en een Wijfken, waer van het Manneken zijn hoofd in des Wijfkens mond houd.

Ondanckbaerheyt is een eygen quaedwilligheyt in een vuyl en veracht gemoed, die den Mensch ondanckbaer maect wegen de weldaeden tot God en zijnen naesten, vergetende altijd de tegenwoordige weldaed,

en met onmaetige genegentheyt, naer het toekomende janckende.

De *klimop* draeght de beteyckenis van de ondancbaerheit, vermits dieselve plante of spruyte, den muyre, waer tegens zy opklimt en wast, op 't lest, tot een vergeldinge van danckbaerheit, verteert, en van een rijt, en doetse alsoo ter aerden vallen. Dit selve wil oock de *Adderslange* uytbeelden, vermits dieselve door de vermaecklijkheit die zy heeft genooten van haer medegesel, tot vergeldinge van de Minne-plichten, veeltijts zijn hoofd in haer mond neemt, dat afbijt, en hem alsoo doodet. Tot dien eynde verhaelt *Antonius Cataldus* daer van dit gedicht, 't welck wy hier by voegen, tot vernoeginge des Lesers:

*O Herbergh van de sond en doolingh opgekomen,
Ghy stelt u tegens God, Natuyr, en al de Vroomen,
Ghy kancker, pest en dood, ellendigh en benouwt,
Een dochter van de Hel, Alecto toe vertrouwt:
Der Vroomen vyandin, die vaerdigh zijt t'ontfangen,
Maer stribbigh, boos en wreck, om yder 't zijn' te langhen,
Die past op eed noch eer, noch weldaed u geschiet,
Op vriendschap noch beloft, in 't alderminste niet.
Een Wolf, Grijoen en Gier, Harpy in daed en oogen,
Van waer de trouw en deughd, is al te verr' ontvlogen,
Ghy schuym, ghy heff' en dreck, ghy schandvleck gantsch veracht,
Met Giericheyt gebaerd, een kind van eender dracht.
Wegh! wegh uyt mijn gedacht! ghy Vodde vol van smerten,
Ick ken geen meerder quaed, als u vervloecte parten.*

Institutione. Onderwijsinge, Instellinge.

Een Vrouwe die mette rechter hand een korfken houd, alwaer van binnen eenige Swaluwen leggen. Daer zijn eenige, die by de Oude hebben waergenomen, dat een korf met Swaluwen voor de onderwijsinge is genomen geweest, nemende daer uyt haer bewijs, van de weldaeden die van *Osiris* en *Ceres* aen de Menschen waeren gegeven: om dat wy van haer hadden ontfangen de wetten om wel te leven, en de onderwijsingen om 't land wel te bouwen. Waer over de Poëten *Ceres* de Wetgeefster naemden: en by *Diodorum* leestmen dat in de Egyptische brieven, *Osiris* geheeten en gehouden wierde voor *Iupiter* den rechtvaardigen Vaeder, Leydsman en Raedsheer of Overlegger van alle dingen. Welcke dingen, 't zy dat ghy dieselve wilt passen totte onderwijsinge, of totte gelijkheit, soo sullen die daer mede seer wel over een komen en tot ons voorstel dienen.

Ammaestramento. Onderwijsinge, Leeringe.

Een Man van een deftig en eerwaardigh opsicht, met een langh kleet en vol van grootmoedige staetigheyt, hebbende een spiegel in de hand, waerom geschreven is: *Inspice, cautus eris*, dat is, *sieter in, en ghy sult wijs werden*.

De Onderwijsinge is een oefninge, die men doet om deughdlijcke en prijslijcke hoedaenigheden te verkrijgen, 't zy door middel van de levende stemme of door de schriften, en daerom is hy staetigh van opsicht gemaect: want de eedele gemoederen buygen sich lichtlijck onder de moeylijckheden, die haer totte deughd leyden. Het lange en uytgestreckte kleet vertoont, dat aen een schoone geschicktheyt een gestadige oefninge vereischt wort: En de spiegel geeft te verstaen, dat alle onse wercken

dienen overwogen, en gepast te worden nae de handeling van andere luyden, die in dieselve saecke, in 't gemeen, worden gepresen; gelijk de spreucke boven verklaert.

Conservatione. Onderhoudinge, Bewaeringe, van *Petro Leone Castella.*

Een Vrouw in 't goud gekleet, met een krans van Olijven op 't hoofd, houdende in de rechter hand een bondel met Rijs of Geers, en in de slincker een goude circkel.

Het goud en de Olijve bedieden de behoudinge; d'Olijf om datse 't lichaem van alle bederfnisse bewaert, en 't goud, om dat het alderlanght duyr van alle metallē.

Door de Rijs of Geers wordt verthoont, dat daer door de Steeden en Volckeren worden onderhouden.

Door de circkel, also dieselve noch einde noch begin en heeft, kan men bequaemlyck de behoudenisse en geduytigheyt van alle dingen afbeelden.

Sostanza. Onderhoudinge.

Een Vrouw in 't goud gekleet, houdende in haer rechter hand een deel koorenayren, en in de slincker eenige bossen druyven, druckende Melck uyt haere borsten.

Infamia. Oneere, Schande.

Een leelijcke en bescheurde Vrouwe, houdende de handen d'een tegens den anderen, hebbende de twee middelste Vingers van beyde handen recht uyt gestreckt, en de andere in de hand gebogen.

Lelijck en beroyt isse gemaelt, om dat dese Lasteringe in der daed en waerheyt lelijck is, voerende haer tot armoede, maeckende haer lelijck, jae tot een bedelaerster;

gelijck *Plautus* seght in zijn *Persa*, *Alhoewel o Vaeder onse saecken slecht en sober staen, soo is 't nochtans best wel te leven: maer als de armoede met oneere en schande is vermenght, dan valt dieselve swaerder en lastiger*. De middelste opgesteken Vinger was by de Oude een Hieroglyphisch beeld van de *Schande*, gelijk mede by die van *Athenen* en veele oude Philosophen.

Infamia. Oneere, Schande.

Een lelijke Vrouwe met swarte vleugels aen de schouderen, en bedeckt met veeren van het Vogelken *Ardiolus* tot den gordel toe, en van den gordel om leegh salse gekleet zijn met een dwers rock van geel, en geboort met koper-roeste verwe, doch gescheurt, houdende op haeren arm het Vogelken *Ibis*.

Schande, is een snood voornemen, van een Mensch van quaed leven. Daerom schildert men haer met swarte vleugels af, om dat haer vlucht is van een ongeluckigh en ellendigh gerucht. De pluymen van dienselven Vogel, betoonen dat de oneere meerendeels voortkomt, door onbestandigheyt: want dieselve Vogel is een teycken van Sotheyt, gelijkmen siet, dat zy de alderonbestandighste is: daeromme raed *Martialis* aen eenen *Ardiolus*, dat hy van 't een tot het ander werck sal gaen, sonder eenigh deughdigh werck te doen. De geele en koper-roestige verwe, wort in 't gemeen voor bedrogh en voor oneere genomen: En de Vogel *Ibis*, als zijnde de vuylste van allen, wort voor de Schande, en in gelijcke meeninge, gebruyckt. En gelijk het gescheurde kleed den Mensche by 't Volck onteert, alsoo nemen oock

de ondeughden het goet vertrouwen, by alle verstandige, wegh, en maken den Mensche by God walgelijck, by wien de goede naem insonderheyt wort onderstut.

Infamia. Oneere, Schande.

Een naeckte Vrouwe, die over 't gantsche lichaem melaets is, met swarte vleugels, en uytgespreyde hayren, als of zy een hooren wilde blaesen, hebbende op 't voorhoofd het woord *Turpe* of *Schandigh* geschreven, ontdeckende met d'eene hand de eene syde des lichaems.

De Melaetscheyt was in 't Oude Testament een afbeeldsel van de Sonde, diewelcke insonderheyt de Schande en Oneere voortbrenght.

Het blaesende Hooren vertoont, dat haer geluyt ongeluckigh is by den Menschen, als wesende seer leelijck en seer onaerdigh.

De spreuck voor 't voorhoofd, *TURPE*, druckt uyt, dat de Oneere beter van alle Man gesien wort, diemen voor 't hoofd als op den rugge draeght, daerom ontdecktse haer sijde vrywilligh, laetende den toom los aen de gebreken, sonder datse siet of denckt aen de schadelijcke uytvallen van haere eygen eere en achtbaerheyt.

Licenza. Ongebondenheyt.

Een naeckte Vrouwe die onthult is, metten mond open, en een. Wijngaert-ranck om 't hoofd.

Ongebonden worden die Menschen genaemt, die daer meer doen als haer staet wel betaemt, jae draegen noch roem by haer selve, daer zy nochtans dingen doen, die voor een ander, van gelijcke staet, lasterlijck zijn. En om dat dese ongebondenheyt oock kan wesen in 't spreekken, daerom is zy metten mond open gemaect. En om datse oock wel schijnt die vryheyt over haer te nemen, dat zy die deelen ontdeckt, die wy door een natuyrlijke instorting, verbergen, daerom wortse oock naeckt vertoont. In de rest van d'andere dingen neemtse vryheyt, om veele te doen, dat haer niet betaemt, en dit is door de Wijngaert-ranck uytgedruckt, diewelcke haere vruchten toereyckende, veele dingen te wege brenght, die ongebonden en schandigh zijn. En gelijck de hoofdhayren, ontbonden zijnde, vrywilligh in 't wilde swayen, waer haer de Wind sal drijven, alsoo drijven oock de gedachten en handelingen der ongebondene Menschen, van self herwaerts en derwaerts.

Infortunio. Ongeluck, Ramp.

Een Man met een doncker taneyte kleet, daer op veele verwoeste en vervallen huysen gemaelt, de sijden totte knyen, mette armen, beenen en voeten naeckt, sonder iets op 't hoofd te hebben, in de rechter hand sal hy een Overvloets hooren houden, dat leedigh is en nae de aerde gekeert, in de slincker hand sal hy een Raeve hebben.

Ongeluck, gelijck *Aristoteles* getuyght, is een tegenstrijdige uytval van 't goed en van 't genoegen: En wat de Raeve belanght, niet om dat hy een Vogel is van quaed voorspoock, maer om dat hy van de Poëten daer voor geviert wort, soo kan hy ons dienen tot een teyken van ongeluck en ramp; even gelijck als dickwijls een droeve waerschouwinge, een voorsegginge is, van een grooter quaed, dat boven den hoofde hanght: En soo moetmen gelooven, dat de ongeluckige uytvallen en verwoestingen,

door de Godlijke toelatingen, geschieden: gelijk oock de Oude Waerseggers geloofden, dat haere wicchelrye een kenteycken was van den wille van *Iupiter*. Hier door sullen wy vermaent zijn, om ons af te keeren van de snode wercken, en de vastigheyt der Deughd volgen, door de welke de gramschap Godes wort versoent, en de ongelucken ophouden.

Infelicitia. Ongelucksaligheyt.

Een bleecke en magere Vrouwe, mette borst naeckt, en lange uytgedrooghde Mammen, houdende in den arm een mager kindeken, toonende bedroeft te zijn, om dat zy 't niet kan voeden door gebreck van Melck. Hebbende aen de rechter arm geene hand, zijnde soodanigh datmen met haer groote deernis moet hebben, wesende haer kleed op veele plaetsen gescheurt.

Dit bovengeseyde vertoont het gebreck, soo wel van de goederen der Fortuyne, als van de Natuyre, van welke beyde onse rust en vernoeginge heerkomt.

Distinttione del Bene & del Male. Onderscheyt van goed en quaed.

Een Vrouwe van bedaeghd Ouder, met een staetigh kleed, houdende met haer rechter hand een Sifte, en in de slincker een Egge.

Met aensienlijcke kleederen en van bedaeghd Ouder isse gemaelt, om dat dees Ouder bequamer en vaster is, om 't goed van 't quaed, door de reeden, te onderscheyden, als wel de hooge Ouderdom en de Ionckheyt doet, wesende in d'eene een overtolligheyt van brandende begeerlijckheyt en quellinge, en in d'ander een suffinge in 't verstand.

De Seve of Sifte is een wercktuygh, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, waer van *Paradinus* dit teycken met dit opschrift gebruyckt, *Ecquis discernit utrumque?* Als of hy wilde seggen: Wie is hy die 't goed van 't quaed onderscheyt? het kaf uyt het kooren, het nutte uyt het verachte, gelijk de Sifte? Maer dit selve doen de quaede Menschen niet, diewelcke, sonder datse de Sifte van de reeden gebruycken, alle dingen te gelijk onder een ander werpen. En daerom stelt *Pierius* de Sifte voor een beeld van een Man die volmaect is in wijsheyd. Want een Sot is niet bequaem, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, noch hy kan de geheimnissen van de natuyre niet ondersoecken. Waer over dit spreekwoord by *Galenum* gelesen wort, *Stulti ad Cribrum*, dat is, *ghy Sotten gaet totte Sifte*.

De Egyptische Priesters, om met een kloecke raedinge de voorseggingen te begrijpen, plachten een Seeve te gebruycken: Waer uyt dit spreekwoord is gekomen, *Cribro divinare*, dat is, *door de Sifte te voorseggen*.

De Egge, die zy om hoogh op der hand houd, heeft dieselve eygenschap, want soodaenigen wercktuygh gebruyckten op 't Land, om de Velden te suyveren van alle schadelijcke kruyden, en om de stoppelen en doornen uyt de Weyden te roeyen. Nu gelijkmen in de Landbouwerie mette Egge het onkruid uyt Landen wegh neemt, en te gelijk met het selve het goede hoy en andere nutte dingen op eenen hoop vergadert, alsoo behoort oock een Man mette Egge des Verstands, het goede van 't quaede te onderscheyden, en oock daer mede het goede op een hoop te brengen: Andersins soo hy daer in traegh of achtloos geweest is, sal hy 't sich beklagen. Waer over men gestaedigh in gedachtenis moet houden 't geene *Virgilius* seyt: *Indien ghy niet altijd het kruid uyt het onkruid wied, noch de Vogelen daer uyt jaeght, door 't roepen, en druckt de schaduwe des Velds door u seyssen, en God om regen bid, ghy sult te vergeefs sien, dat een ander met groote hoopen is gesegent, en ghy sult, door den hunger, moeten eyckelen eeten*. Dit konnen wy, zedelijcker wijse, op den Mensche passen, diewelcke, soo hy niet al het onkruid van de snoode begeerlijckheden en hertzochten uytroeyt, en met de Harcke of Egge des oordeels, het goed uyt het quaed weet te onderscheyden, noch met een gedruys, het gevogelte van vleyers, koppelaers, panlickers en ander quaed gespuys van hem wegh jaeght, noch mette seyssen des arbeys niet onderdruckt de schaduwe van de leedigheyt, noch mette gebeden tot God gaet, soo sal hy met droef heyt den zegen sien van andere luyden, en hy sal sich selve moeten voeden met eyckelen, een kost der Swijnen, sulx dat hy sal blijven vuyl, walgelijck, onwetende, veracht en verstooten, gelijk een Vercken.

Inubidienza. Ongehoorsaemheyt.

Een Vrouwe in 't root gekleet, hebbende een toom of teugel onder de voeten, met een hulsel op 't hoofd van Pauwe-veeren, houdende de rechter hand om hoogh, om de vastigheyt van haer voornemen uyt te drucken, op der aerde leyt een Adderslange, druckende het eene oor op der aerde, en het ander oor dectse met haere steert.

Ongehoorsaemheyt is anders niet als een vrywillige overtredinge van de Goddelijcke en Menschlijcke wetten.

Het roode kleed en de opgehevene hand passen wel op de hartneckigheyt, diewelcke een oorsaecke is van de ongehoorsaemheyt.

De toom en breydel vertoonen, dat de Liefde van de eygen passie of sucht den Mensche vervoert totte vrywillige verachtige van de wetten en geboden, die wy om der Gerechtigheys wille schuldigh zijn te gehoorsaemen, die daerom oock by gelijknisse genoemt worden, *den teugel of breydel van de Volckeren*.

Het hoofd is geciert vol Pauwe-veeren, want de ongehoorsaemheydt spruyt uyt grootdunckentheyten en hovaerdie.

De Adderslange wort voor de ongehoorsaemheydt genomen, want zy stopt haere ooren, om dat zy niet soude hooren noch den besweerder gehoorsamen, die uyt kracht van sijne betooveringe haer soude roepen, gelijk *David* in den LVIII Psalm seyt: *Haer woeden is als het woeden eender Slange, als een dove Adder, die haere ooren toestopt, dat zy niet hooren de stemme des Toveners, des besweeders, die listigh besweeren kan.*

Ingiustitia. Ongerechtigheyten, Onrechtveerdigheyten.

Een lelijcke Vrouwe in 't wit gekleet en met bloed besprenght, hebbende een Tuliband om 't hoofd als te Turcken draegen, houdende in d'eene hand een groote goude schael, waer op zy haer oogen slaet, hebbende in de rechter hand een Zabel, en voor haere voeten leyt een gebroken weegschael.

Zy wort lelijck gemaelt, om datmen de Ongerechtigheyten, waer uyt alle de gemeene onheylen der Volcken en der Burgerlijcke Oorlogen heerkomen, behoort seer lelijck te achten.

De Zabel druckt uyt het kromme recht, en het barbarisch kleed de wreedheyten. Het witte bevleekte bloedige kleed, bediet, dat de suyverheyten van 't recht is bedorven, totte welcke omkopinge de goude schaele wort gestelt, waer op zy haere oogen, dat is, haeren wille, en de gedachten van den onrechtveerdigen Rechter, uyt loutere gierigheyten, heeft gevestight: Want zy niet konnende de waeghschaele van de reeden ophouden, soo vervalt dieselve; daerom wort die met voeten getreden, als een saecke diemen weinigh acht.

Ingiustitia. Ongerechtigheyten.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, doch de kleederen seer gevlackt, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de slincker een Padde, op de aerde sullen eenige gebroken wetten en taferelen leggen, als mede een boeck, wesende aen 't rechter ooge blind, houdende een Waeghschaele onder haere voeten.

Het witte bevleekte kleed verthoont, datter geen ander ongerechtigheyten is als verderfnis en besmettinge van de ziele, door de verachtinge van de Wett, diewelcke van de quaeddoenders wort verscheurt en vertreden: en daerom wort zy mette gebroken tafelen der Wett, en mette schaele, als geseyt is, afgemaelt.

De Ongerechtigheyt siet alleen met haer slincker oogh, want zy past alleen op 't gemak van 't lichaem, ter sijden stellende die dingen, die heerlijcker en volkomender zijn, en die sich uytstrecken totte goederen der ziele, diewelcke in der daed het rechter oog is, en het beste gesichte van den geheelen Mensch.

De Padde is en beeld van gierigheyt, om redenen die elders geseyt zijn, leerende dat de ongerechtigheyt haere oorsprongh gevestight heeft, op het voordeel, de begeerte en het aerdsche gemak, en derhalven isse niet een gebreck alleene, en in 't besonder een deel van 't gebreck, maer 't is een quaedaerdigheyt, waer in alle schelmeryen zijn begrepen, en waer in sich alle boosheden en gebreken versamelen en ophoopen.

Iniquita. Ongerechtigheyt.

Een Vrouwe wiens kleederen vol viervlammen zijn, en die snellijck vlucht.

Zy wort op ter vlucht gemaelt, om dat zy nergens seecker is, want om dat haer de schadu altijd volghet, soo vluchtse en vreest voor 't ritslen van een stroo, dat schrick in haer baert, diewelcke sich ter vlucht beraedende, geduyrigh wort verteert. Zy is met viervlammen bekleet, om dat de Ongerechtigheyt de snoode zielen verbrant, even als het vier het drooge hout doet.

Inquietudine. Ongerustheyt.

Een jonge Maeghd in weerschijn gekleet, houdende een papiere Meulentjen in de hand, gelijk de kinderkens in de hand plegen te hebben, die zy in den wind houden. Sodarigh zijn oock de ongeruste Menschen, die nimmermeer in een saecke vast staen, en hierom is zy oock in cangiant of weerschijn gekleet.

Inquietudine di Animo. Ongerustheyt van 't gemoed.

Een droeve Vrouwe, die over einde staet, houdende in de rechter hand een Hert, waer op een uyrwerck of onrust staet, in de slincker een Weerhaen of Vlagge, daer men den Wind nae kent.

Mette onrust en Weerhaen boven 't Hert, wortse verthoont, om te bewijzen, dat, gelijk de Vlagge en de onrust gestaedigh worden beweeght, dat alsoo 't gemoed van een onrustigh persoon, nimmermeer ruste of verposinge heeft, als vindende altijd stoffe om sich te quellen.

Innocenza. Onnoselheyt.

Een Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, met een Lammeken onder den arm.

Zy sal een Maeghdeken met een kransken geschildert worden, om dat het gemoed van de Onnosele ongequetst en suyver is. Derhalven seytmen dat Onnoselheyt een suyver en vry gemoed eens Menschen is, dat alle zijne handelingen sonder quetsinge van zijne Conscientie doet en denckt in alle oprechtigheyt des Geests.

Het Lammeken bediet Onnoselheyt, want het heeft noch gedachten noch krachten om iemant te misdoen, noch iets om te wreken dat hem misdaen is, maer verdraeght alles geduldigh, sonder striblinge, het zy datmen 't scheert of dood: En dat nae de Onnoselheyt *I. Christi*, die zijnen Mond tegens zijnen scheerder niet op deede; gelijk de H. Schriftuyre getuyghet, wesende in hem het aldereedelste beeld der Onnoselheyt.

Innocenza. Onnoselheyt, of Suyverheyt.

Een Maeghdeken met Palm gekroont, staende als of het beyde handen, uyt een becken, wilde wasschen, waer by een Schaepe of Lammeken sal staen.

De Onnoselheyt of Suyverheyt in de Menschlijcke ziele, is als het klaere waeter, dat uyt een levendige stroom af vliet, en ten dien aensien, behoort veele totten naeme van Suyverheyt: Want als de Oude wilden sweeren dat zy onschuldigh waeren

van eenigh schelmstuck of missedaeft, soo plaghten zy hare handen te wasschen voor het volck, om door de wasschinge der handen en door de suyverheyt des waeters, de suyverheyt en reynigheyt des gemoeds te vertoonen. En hier uyt komt het dat de *Hieroglyphici* twee handen maelden die malkanderen wiesschen, om hier door alleene de Onnoselheyt en Suyverheyt uyt te beelden. *S. Cyprianus* vermaent ons altijd onnosel te wesen. Want *Christus* noemtse zijn volck en kudde, gebruyckende den naem van Schaepen, om hier door te kennen te geven, dat de Onnoselheyt en Christlijcke Suyverheyt, moet onbetast en ongeschent bewaert worden.

De Palmkrans van *S. Ambrosius*, in die plaetse, daer hy seyt, *uwe gestaltenisse is als een Palmboom*, is uytgeleyt voor de Onnoselheyt en Suyverheyt, die ons van God is geschoncken: soo haest, als wy door den heyligen Doop zijn wedergeboren.

Incostanza. Onstantvastigheyt.

Een Vrouwe die haer eene voet op een groote Kreeft set, gelijkmen dieselve op den Zodiac schildert, wesende in licht blaue gekleet met een Maene in de hand.

De Kreeft is een Dier dat voorwaerts

en achterwaerts gaet, met een gelijcke maniere, gelijk die geene doen die losberaedigh zijn, nu de spieglingen, dan de wercken prijsende, nu krijggh dan vrede, nu de wetenschap, dan de onwetenthey, nu de ommegangh der Menschen, dan de eensaemhey: sulx datter geen dingh magh ongelastert blijven, dat niet door haere schendinge, die in haere tonge geboren en gevoet wort, wert besmet, en door haere ontstantvastighey verspreyt, jae oock in al 't geene zy doen.

Dese slagh van Menschen worden van *Christo* berispt, door de voordaet der geener, die den hand aen den ploegh slaen en te rugge sien.

Het licht blaeu wort gestelt by gelijknisse van de baeren der Zee, diewelcke seer ontstantvastigh zijn, en van tijd tot tijd ontstellinge veroorsaecken.

De Maene is van gelijcken seer veranderlijck, voor soo veele onse oogen kunnen begrijpen; daerom seytmen dat de Sotten veranderen als de Maene, die niet een uyr op een selve maniere staet. Men kander oock een Vleermuys by maecken, diewelcke wispeltuyrigh en dom zijnde, vliegh nu van d'een dan van d'ander sijde; gelijk *Basilus* seyt.

Perturbatiōe. Ontsteltheyt, Verstoornis.

Een Vrouwe van verscheyden verwen gekleet, met een Blaesbalck in de hand.

De ontsteltheyt komt in 't leven van den Mensch uyt de verwarringe van de eerste hoedaenigheeden van de ziele, zy komt mede uyte verwarringe van de sinnen, van de Overheeren, en van 't Volck, sulx dat de onordninge gekent en veroorsaekt wort, door de verwarde ordre van de beroerte, wesende de beroerte niet anders, als een oneenighey en ongelijckhey. Soo spruyt dan de beroerte uyt ongelijckhey, 't welck door de Blaesbalck wort uytgedrukt, die door te overvloedigen wind, de hette van 't vier opblaest en krachtiger ontsteekt. En waer geen tegenstrijdige bewegingen zijn, daer kan oock geen ontsteltheyt wesen. En daerom vertoonen de mengingen der verwen de verwarringen van de sinnen of hertztochten.

Immortalita. Onsterflijckhey.

Een Vrouwe met vleugels aen de schouders, en aen de rechter hand een gulde Circkel.

De vleugels bedieden de opheffinge van der aerde, die niet als sterflijcke en aerdsche dingen by haer houd.

De gulde Circkel vertoont d'onsterflijckhey, wesende het goud, uyt alle metallē, het alderonverderflijckste, en het ronde heeft geen merck waer in het eyndicht.

Immortalita. Onsterflijckhey.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, die in haer hand de plante van den bloeyenden Amarant sal houden, bediedende d'Onsterflijckhey, hebbende in de slincker een *Phoenix*.

De reeden van den Lauwer is alreede geseyt, en d'Amarant bediet de Onsterflijckhey, om dat zy haer verwe nimmermeer verandert, noch nimmermeer vervuyt noch verderft.

De *Phoenix*, om wederom een ander uyt haer assche te doen voortkomen, verbrant zy haer alle tijd, gelijk 't gemeen seggen is. En dit is een teycken van dieselve Onsterflijckheit, die een eeuwigheit is, ten aensien van de tijd, die toekomende is.

Astinenza. Onthoudinge van spijse.

Een Vrouwe die mette rechter hand den mond toesluyt, en mette andere hand vertoontse eenighe leckere spijse, mette spreuck: *Non utor ne abutar*, dat is, *Ick gebruyckse niet, om dat ickse niet soude misbruycken.*

Om te vertoonen dat het eeten van leckere dingen den Mensch lichtlijck en dickwijls doet vervallen in eenige sonde, gelijk daer en tegen, als men sich daer van af houd, soo wort het gemoed veel bequaemer totte overweginge, en 't lichaem wort oock veel vaerdiger tot deughdlijcke wercken. Daerom seghtmen dat de Onthoudinge een welgestelde matigheit is van de spijse, voor soo veele totte gesontheit, nootdrufigheit en hoedanigheit van den Persoon noodigh is, brengende aen 't gemoed verlichtinge, aen 't Verstand wackerheit, aen de Memorie

vastigheyt, en aen 't lichaem gezondheid; gelijk sulx *Horatius* in zijn 2 *Satyra* in 't 2 b. te kennen geeft, wiens zedige Dichten wy aldus hebben gevolgt:

*Nutticht doch dees sobre spijs,
Nae de algemeene wijs:
Overvloet van kost en dranck,
Maeckt den Mensch als dof en kranck:
Steets gesoden en gebra'en,
Doen den Maegh self overla'en.
't Soete wort in gal verkeert,
En in slijm gedistilleert,
Als m' aen 't bancketteren gaet,
Bleek men van den disch op staet,
En beswaert het lichaem seer,
Doch met sonden noch veel meer:
't Heyligh deel God toegewijt,
Sulck een gantsch ter aerden smijt:
Maer wie sober is van mond,
Slaept gerust en leeft gesont.*

Continenza Militare. Alsoo die te Romē in de Lijckbeganghnisse van Hertogh *Alexand. van Parma*, vertoont is.

Een Vrouwe met een Helm op 't hoofd, met een Rapier in de rechter hand, en het spitse om leegh in de scheede, en de slincker arm recht uyt, de hand open, doch een weynigh toegebogen.

Continenza. Onthoudinge van quaede wercken. Temkonst.

Een staende bedaeghde Vrouwe, en slechtlijck gekleet, met een gordel om 't lijf, houdende in haere hand seer aardighlijck een Armelijntjen.

Onthoudinge is een genegentheyt des gemoeds, die sich beweeght door de reeden, om te strijden tegens de sinnen, en de janckingen van de vleeschlijcke lusten te overwinnen. En daerom wordt zy staende gemaect en van bedaeghd Ouder, als de aldervolmaeckste: want alsdan doetmen alles met oordeel, konnende oock met meerder dapperheit alle aenvallen, die haer soude mogen overkomen, tegen staen. Het slechte kleet en het gordel, bedieden de inbindingen van de ongebreidelde lusten.

Het suyvere en witte Armelijntjen vertoont, het oprechte beeld van reynigheyt en onthoudinge, om dat het niet alleen, maer eens des daeghs eet, maer oock om dat het niet soude besoodelt werden, soo sal het sich veel liever van de Iaegers laten vangen, diewelcke om datse dit Dierken te beter soudē verstricken, soo besetten zy zijn hol rontom met slijck.

Immutatiōe. Onveranderlijckheyt.

Een gewapende Vrouwe in 't weerschijn gekleet, hebbende aen de slincker sijde een Rapier, en met beyde handen so scheurtse een linnen Laecken.

Alsoo de kennisse van dit beeld een langh bedietsel vereysschen soude, soo willen wy 't selve, ten meerendeel, stellen aen de scherpsinnigheyt van de kloecke verstanden: doch sullen alleen soggen, datse een gewapende Vrouwe geschildert wort, om te betoonen, dat de veranderinge die alle geschapene dingen onderworpen is, door haer selve sterck is, en onder haer wapen-tuygh bewaert wort, te weten onder de beweginge der Hemelen, diewelcke zijnde van verscheyden stoffe en van vaste materie, soo zijns daer door oorsaecke van haere beweginge, daer nae van de hette, daer nae van de voort-teelinge en van de bedervinge, die al by beurten voortkomen, en dat nae de leere van *Aristoteles*, en dieselve worden oock in dese maniere onderhouden.

Het linnen Laecken wort by de Poëten by 't *Fatum* of Noodlot genomen, gevende 't selve aen de *Parcken* of Goddinnen van leven en dood: Waer over de uytleggers van *Theocritus* reeden geven, seggende, dat het linnen in der aerden wast, en daer nae wort het in korter tijd bedorven: alsoo moet oock een Mensch, die uyt dieselve aerde geboren is, door de noodwendigheyt der Natuyre wederom tot aerde worden.

De handen die tegens malkanderen het linnen van een ander scheuren, zijn de tegenstrijdige hoedanigheden, die door kracht van de beweginge des Hemels, de aerdsche dingen verwoesten en wederom vermeederen. En wort de vermeederinge te kennen gegeven door het scheuren van de twee lappen linnen in verscheyden deelen.

* * *

De *Parcae* waeren drie Goddinnen, nae der

Poëten versieringe, waer van *Cloto* den spinrock droegh, en 't vlas daer aen stelde, zijnde het begin van des Menschen geboorte. *Lachesis* was de spinster, die de beleydinge van des Menschen leven bestierde. En *Atropos* scheerde den draet af, en brack des Menschen leven in stucken, als 't haer geraeden dachte.

Intrepidita & Constanza. Onversaeghtheyt.

Een frisch en sterck Jonghman, in 't wit en root gekleet, toonende zijne naeckte armen, staende gereet om den aenval van eenen Stier op te houden.

Onversaeghtheyt is een reuckeloose sterckheyt, die tegens de traegheit en bloodigheid gestelt wort: En men noemt dit een onversaeght Man, die volgens de reeden niet vreest, daer doch een vroom en stantvastigh Man gewoon is te vreesen.

De naeckte armen betoonen, het vertrouwen van eygen kracht, om tegens den Stier aen te gaen, diewelcke geterght zijnde, seer wreed wort, waer by dan noodigh is datmen dieselve tegen-stae, alleen door een proeve van een reuckeloose of wanhopige sterckheyt.

Imperfettione. Onvolmaecktheyt.

Een Vrouwe in 't geel gekleet, houdende in beyde handen een Vorssche, met een Beyr ter sijden, die met zijn tonge zijne jongen volmaeckt.

De geele verwe wordt in veele onvolmaeckte dingen, die nu beginnen te vergaen, door den tijd ontdeekt; en hierom wortse in dese beteycknisse genomen.

De Kickvorschen insgelijx, die van de vuyligheit voortkomen, zijn van *Orus Apollo*, voor de onvolmaecktheyt gestelt.

Het Beyre-Jongh is onvolmaeckt, vermits het alleen een klomp vleesch schijnt te wesen, wanneer het voor den dagh komt, maer 't krijght door de tonge en gestaedige naerstigheyt zijn gedaente. Aldus worden oock onse wercken, die in 't begin onvolmaeckt zijn, indiender maer de naerstigheyt niet ontbreeckt, door de naerstigheyt van een goed begin volmaeckt.

Ignoranza. Onwetenthey.

D'Onwetenthey is by de Griecken door een naeckt kindeken afgebeeld, dat op een Esel rijd mette oogen verbonden, hebbende een riet in de hand.

Een naeckt kind wort hy gemaelt, om dat de Onwetende slecht is en van kinds verstand, naeckt van alle goed.

Hy sit op een Esel, om dat dit Dier, van de reeden berooft zijnde, onleersaem is, de Onwetenthey seer wel gelijkende.

De band die de oogen bedeckt, bediet dat hy geheel blind is van verstand, en weet niet wat hy doen sal. Daerom seyt *Isidorus*: '*t Is een groote ellendigheyt niet te weeten waer men heen wil.*

't Ried wort hem in de hand gegeven, om dat het een ydel en broos dingh is, seer wel hier op passende, gelijk *Pierius Valerianus* seyt.

Ignoranza, gelijk die *Alciatus* beschrijft:

*Wat Monster? Dit is Sphinx. Waerom een schoone Maeghd,
Die onder als een Leeuw, en boven vleugels draeghd?
Onwetentheydt dit beeld heeft voor haer uytgelesen,
Om dat zy 't quaele drijft uyt een drievoudigh wesen.
Daer zijn die Wellust stoof, daer zijn die licht van geest,
Daer zijnder vol van pracht, en plomper als een beest.
Maer een rechtschapen Man, die wijsheyt pooght te drijven,
Die kan van 't wreede Dier den Overwinner blijven.*

Ignoranza. Onwetentheydt.

Oock wierde d'Onwetentheydt geschildert op de maniere van een naecktkind op een Esel rijdende, dat een doeck voor zijn oogen, en een riet in de hand hadde: Om datse hier door bedecktelijck wilden te verstaen geven, dat d'Onwetende van slecht en kinds verstand was, geheel naecktkind, sonder eenigh manlijck verciersel, bestiert van de sinnen, die seer grof zijn, niet anders als een blinde Esel, en boven al los van herssenen, gelijk het ried, dat hol is.

Ignoranza. Onwetenthey.

Een Vrouwe bol van aengesicht, blind en mismaeckt, hebbende op 't hoofd een krans van Maenekoppen, gaende bloots beens, in een veld vol distelen en doorens, en dat buytensweegs, prachtigh met goud en eedelsteenen geciert, ter sijden sal in de locht een Vleermuys vliegen.

Door dese tegenwoordige beeldenisse, wort niet slechtlijck het niet weeten, afgebeeld, maer oock het gebreck van de onwetenthey, 't welck veroorsaect wort, door de verachtige van de wetenschap der dingen, die den Mensch gehouden is te leeren. Daerom wortse bloots beens gemaelt, als die tusschen distels en doorens, vrywilligh, buyten den wegh, wandert. Zy is sonder oogen gestelt, om dat de Onwetenthey een verbaesthey en verblindhey van 't gemoed is, waer door de Mensch een groot gevoelen van sich selve heeft, en gelooft dat hy, in alle dingen, die geene is, die hy niet is, afwijkende in alle swaricheeden, waerin hem de onwetende in dit leven bevint, van het recht gevoelen der deugd af, en dat door 't quade begrip van 't verstand.

Daer wort een Vleermuys by gestelt, gelijk *Pierius* seyt, om dat de Wijshey by het Licht, en de Vleermuys by de Duysternisse wort geleken, waerin de Vleermuys gestadigh verkeert.

Lelijck van aengesicht isse gemaelt, want soo veel als de schoonhey der Wijshey in de Mensche, uytblinckt, soo veel te slordiger, lelijcker en onaengenaemer schijnt de Onwetenthey.

Het kostelijcke klee is de standaert van de Onwetenthey, om dat de Onwetende sich seer, in 't schoon opproncken, benaerstigen, mogelijkck daerom, om datmen onder dat schoone klee, de vuyle reuck van de Onwetenthey der ziele, alderbest kan begraven.

De krans van Manekoppen, bediet de ellendige slaep van 't onwetende gemoed.

Ignoranza. Onwetenthey.

Alciatus maelt de Onwetenthey af by eene *Phrixus*, die op eenen gulden Ram, door zijne onwetenthey, sich midden door 't water liet voeren, waer van *Alciatus* in zijne Sinne-beelden, van *Phrixus* gewagh maeckt:

*Wat is hier van 't bediet? siet Phrixus van de ree,
Op eenen gulden Ram, begeeft sich in de zee?
D'Onwetenthey, die dom, met grootse rijkdom praelt,
Doet dingen onbesint, daer zy maer schand af haelt.*

Ignoranza.

Een Vrouwe als voren gekleet: Men soude hier noch kunnen by voegen, dat het klee vol vischschubben besaeyt ware, diewelcke 't rechte beeld van de Onwetenthey zijn. De reeden is, om dat de Visch uyter natuyre bot is, en geen begrip heeft, uytgenomen den Dolphin, en eenige andere, die voor een wonder worden verhaelt. En gelijk de schubben seer lichtelijck van de Vischen worden afgeschrabt, also kan oock de oefninge van de konsten, den Mensche het deksel van de Onwetenthey afdoen.

Ignoranza. Onwetenthey in alle dingen.

De Oude Egyptenaers, om eene die in alles Onwetende was, af te maelen, maecken een beeld met een Eesels kop, dat nae de aerde sagh: Want de onwetende verheft zijn hoofd nimmermeer nae de Sonne der Deughd, zijnde in de Liefde zijns selfs en in zijn eygen dingen, veel ongebondener als andere. Gelijk mede dit Dier, te onbedacht, boven andere van zijns gelijcke, te vierich mint; gelijk *Plinius* verhaelt.

Sterilita. Onvruchtbaerheyt.

Een Vrouwe met *Apium* gekroont in gewickelt met het kruyd *Climene*, sittende op een Muyleesel, houdende met de rechter hand te gelijk den toom en een willigen tack, mette slincker een schael met wijn, waerin is een Visch *Triglia* geheeten.

Gelijk de Vruchtbaerheyt een gelucksalicheyt is, die geneughte en blijdschap aenbrengt, also is de onvruchtbaerheyt een ongelucksalicheyt, die moeylijckheyt en droefheyt aenbrengt, 't welck klaerlijck ontdeckt wort in *Sara*, de Huysvrouwe van *Abraham*, in *Anna* de Huysvrouwe van *Elcana*, in *Elisabet* de Huysvrouwe van *Zacharias*; en hoe rijcker en treflijcker een Man is, te grooter is de droefheyt over de onvruchtbaerheyt van zijn Medegesellinne, hebbende van sich sel-

ve, en uyt zijn bloed, geene erfgenaemen tot zijne goederen. *'t Is een moeylijke saecke, seyt Menander, dat een rijck Man geen erfgenaemen heeft.* Waerover *Euripides* evenwel twijfelt; *seggende, ick stae verbaest en kan niet oordeelen of het beeter zy datmen kinderen heeft, of datmen onvruchtbaer is. Ick sie wel dat die gene, die geene kinderen hebben, wel ellendigh zijn, maer die nu al kinderen hebben, die sie ick daerom niet te geluckiger. Want soo zy deugh-nieten zijn, soo is 't voorwaer de uysterste ellende: en wederom soo zy al deughdelijck zijn, met hoe veele swaricheeden drucken zy noch de ouden, want altijd vreesen zy dat haer yets sorgelijcks sal overkomen.* Niet te min soo isset veel beter kinderen, als geene te hebben; want daer is voorwaer noit soo quaeden Soone, die niet eenige vertroostinge aen zijn Vader doen soude; want de Vader draegt evenwel liefde tot zijnen Soone, al siet hy, dat hy niet van de beste slach is, en soo hy eenige gebreken in hem speurt, soo hoopt hy datse metter tijd sullen veranderen, en hy heeft vermaeck in hem op te helpen en goeden raed en Vaderlijcke onderwijsingen te doen. Iae de Vaderlijcke Liefde is, in veele, soo groot, datse als verblint zijnde, de gebreken van hare kinderen, niet kunnen sien; en soo zy dieselve al sien, soo bedecken zy die by de Menschen, ja mogen niet hooren, datmen qualijck daer van spreekt. Want soo een Vader een Soone heeft die scheel siet, hy sal seggen, dat hy een vriendlijck en lodderlijck gesichte heeft. Gelijck de *Poeeten* seggen, dat *Venus* een uytnemend klein Soontjen hadde, dat zy *Kiexken* noemde, en alsoo hy krom en manck was, soo noemde zy hem groot-voet. Gelijck oock *Horatius* mede in zijn III Schimpdicht van 't eerste boeck segt:

*Gelijck een wijse Vader doet,
Die zijne kinders gaet te moet,
Soo suldy oock der Vrienden feyl,
Bedecken, en niet maecken veyl.
De Vaeder noemt de grinseback,
Mijn lodder-soete-Kackerlac:
Een Popjen, hy een Kiexken heet:
Aen scheel of bult siet hy geen leet:
Of gaet hy krom of scheef van gangh,
Hy segt zijn voetjens zijn wat langh.*

En overmits de Liefde van de kinderen blind is, soo verblijd sich nochtans de Vaeder en Moeder over haeren Soone, al-hoewel hy wrack of scheel is, gelijck de *Vrijer* zijn *Vrijster* doet, alhoewel zy leelijck is. Alsoo bedriegen oock de gebreecken der kinderen haere ouden, die, hoewel zy leelick zijn, haer nochtans schoon duncken te wesen, en hoewel zy Boeven en Deughnieten zijn, soo schijnen zy haer deughdelijck en dapper te zijn. *Want gelijck mijn Moeder segt, soude ick Pollux wel overwinnen.* Sulcks dat de Vaederlijcke Liefde doet, dat zy haer verblijden over een Soone hoewel hy quaed is. Maer het genoegen van goede kinderen te hebben, gaet de vreesse te boven, van die daer geen quaed van hebben te lijden. Daerom is 't beter kinderen te hebben, 't zy datse goed of quaed zijn, als de onvruchtbaerheyt is, diewelcke nimmermeer vrolijkheyt aenbrengt, maer een smerte en een gestadige begeerte om die selve te hebben. Het *Apium* heeft gekrulde blaeders, en daerom seytmen tot een spreekwoord, van de Oude, datse zijn gekrulder als 't *Apium*, waerover wy oock de Onvruchtbaerheyt daermede hebben gekroont, want by de steel van het *Apium* wassen eenige wormkens, diewelcke gegeten zijnde, soo maeckense soo wel de Mannen als

Vrouwen onvruchtbaer. Het kruyd *Climene* isser onder gevlochten, dat de Weegbreen blaeders gelijk is, 't welck, gelijk *Plinius* seyt, gedronken zijnde veele gebreken geneest, maer terwijl het geneest, maect het den Mannen onvruchtbaer.

Zy sit op een Muyle, want een onvruchtbare Vrouwe heeft dieselve aert van een Muyle, als die uyer Natuyre onvruchtbaer is. Alle Muyleesels zijn onvruchtbaer, de oorsaecke daer van is niet wel verstaen van *Empedocles*, en *Democritus*: dese schrijft het toe het verdorven waeter in het lijf van den Muyle, d'ander seytet te wesen de vermenginge van het dicke saet des eenen, en des anderen sachte geboort leeden: alhoewel daer een andere reeden van *Empedocles*, door *Plutarchus* wort voorgesteld, dat voor soo veel de Muyl een aengebooren nauwe Natuyre heeft in 't lichaem, soo kanse de geboorte niet ontfangen. Doch *Aristoteles* neemt sodanigen reeden niet aen, maer schrijft de Onvruchtbaerhey van de Muylen de koudighey van haeren Voortteelder toe. Want de Eesel soo wel als de Merry zijn van kouder Natuyre, van de welke de Muyle gebooren zijnde, behout de koudicheyt van beyde die-

ren. *Plinius* seyt, datmen waergenomen heeft, dat Dieren van tweederley slagh gebooren, een derde slagh voort-brengen, die haere voortteelders niet gelijk zijn, en die alsoo geboren worden, die teelen niet voort, en dat selve geschiedt oock in alle slagh van Dieren: en dat derhalven de Muylen oock niet baeren: Maer datse niet te min somtijts gebaert hebben, dat is in plaets van een wonder gehouden. *Iulius Obsequens* stelt in zijne Wonderwercken, datter een Muyle in 't Burgemeesterschap van *C. Valerius* en *Herennius*, 665 Jaer, nae d'opbouwinge van *Romen*, in *Puglia* gebaert heeft. Maer het is een ongewoone saecke: Want als men een dingh wil invoeren, daer niet van sal vallen, soo seytmen, *als de Muyle sal hebben gebaert*. 't Welck oock geseyt was van eene van Babilonien, aen *Darius* Koningh van *Persien*, wanneer de Persianen 't selve belegert hadden, seggende: Wat doedy hier, o ghy Persianen! vertreckt doch, want dan suldy de Stadt krijgen, als de Muyl-Eesels baeren. 't Gebeurde niet lange daer nae, dat een Muyl-Eesel van *Zopirus*, die een seer groot vriend van *Darius* was, baerde: Waer over hy moed kreegh om Babilonien te winnen, en hy nam oock het selve in. Daer is oock een spreekwoort in *Suetonius Tranquillus* in 't leven van *Galba*, wanneer zijn groot-vader offerhande deede, datter een Adelaer quam, diewelcke hem het ingewand van den offer uyte handen nam, vliegende daer mede op een vruchtdragenden eycke-boom: Waer uyt voorseyt wierde, dat zijn afkomst, metter tijd, het Keyserrijk soude verkrijgen. Waer op hy antwoorde: *Als de Muyle sal baeren*. *Theophrastus* seyt dat in *Capadocia* of *Arcadien* de Muylen baeren. Maer de Eesels van dat Land, zijn van een ander slagh, zijnde slechts onse Muyl-Eesels gelijk, wesende geen oprechte Muylen. Alsoo dat de Muyl-Eesels, als onvruchtbaer, voor een beeld van de onvruchtbaerheyt genomen werden.

De *Salix* of Willige, in de slincker hand, dient oock tot een beeld van de Onvruchtbaerheyt, alhoewel eenige houden, datse dient tot d'Onvruchtbaerheyt van de Vrouwen. En dese plaetse *Plinii* in 't *XVI* boeck *XXVI* cap. seer qualijck verstaende, seggen zy, dat het saet van de Willigen een Medicijne is tegen d'onvruchtbaerheyt. In welcke plaetse hy niet anders wil seggen, dan dat de Willige is een middel totte onvruchtbaerheyt der Vrouwen: Men vind veele, diewelcke kinderen genoegh hebbende, en om niet al te seer daer in te vervallen, 't selve gebruyckten, om hare Vrouwen onvruchtbaer te maecken, gelijk als de Meyskens en Weduwen plachten te doen, om niet swanger bevonden te worden; een snood stuck, dat niet alleen by den Christenen, maer oock by den Heydenen is vervloeckt geweest. Waer over de Griexsche *Musonius* seyt, *dat het den Vrouwen verboden, en oock straffe voorgestelt was, datse geen Medicine noch andere dingen mochten gebruycken, om de geboorte te beschadigen: Dieshalven hebben zy op de veelheyt der kinderen belooningen, en op de onvruchtbaerheyt straffe gestelt*. Dat de Willige onvruchtbaerheydt aenbrenght, getuyght *Dioscorides* klaerlijck, seggende dat hare blaederen, haer saet, schelle en sap, een t'saemen-treckende kracht hebben: de blaeders gewreven en alleen met waeter gedroncken, maecken de Vrouwen onvruchtbaer, en niet alleen den Vrouwen, maer oock den Mannen, gelijk 't selve *Isidorus* verhaelt. *Want de Willige, wort geheeten Willige, om datse willigh wast, wiens saedt, men seyt, van die aert te wesen, dat, wie datselve drinckt, geen kinderen krijght, maer maeckt oock den Vrouwen onvruchtbaer*.

De *Triglia* in de slincker hand, in een schaele met Wijn, wort gehouden, dat oock een teycken van de onvruchtbaerheyt is. *Athanaeus* verhaelt vreemde dingen van dese *Triglia*, seggende door 't aensien van *Plato* in zijne *Phaon*, dat het een kuysche

en suyvre Visch is, en daerom is zy oock *Diana* toegeheyligt. Alhoewel *Egesander* van *Delphos* seyt, datse in het feest van *Diana* haer wierde vereert, want zy vervolgt en dood de venijnige en doodlijcke Zee-Haes: doende sulx totte behoudenisse van den Man, aen de Goddinne van de Iaght, daer dese Iagerinne haer vereert wordt. Maer *Apollodorus* wil, dat, vermits *Diana* onder de naem van *Hecate* een drievormige Goddinne, geseyt wierde, oock de *Triglia*, door de gelijknisse van dien naem, haer geoffert wierde: Waer over oock te *Athenen* een plaetse was *Triglia* genaemt, want aldaer was het beeld *Hecate Triglantma* geheeten, waer van de Poët *Heraclitus* oock sprack. Welcke Visch oock van de Latijnsche Poëten *Barbatus Mullus* wierde genaemt. En soo is

hy oock geheeten van *Sophronius* de Grieck. Maer wy nemen die niet tot een beeld van de onvruchtbaerheyt, als een Visch, die van wegen haere eerbaere onthoudenthey, de kuysche *Diana* is toegewijt. Maer om dat wanneer een Man van den Wijn drinckt, waer in dese *Triglia* is gesmoort, soo sal hy onmachtigh zijn in de Minnelusten, en soo een Vrouwe daer van drinckt, soo salse als een onvruchtbaere niet ontfangen. 't Welck *Athanaeus*, door 't aensien van *Terpsicles* oock bevestight, seggende, *de Wijn waer in de Mullus gesmoort is, soo de Man daer van drinckt, soo sal hy onbequaem zijn totte Minnelust, en een Vrouwe sal niet ontfangen.*

Dissegno. Ontwerp. Schets.

Een Jongelingh van eedel opsicht, met schoone kostelijcke kleederen geciert, hebbende in de rechter hand een Passer, en in de slincker een Spiegel.

Het Ontwerp kan geseyt worden, dat het is, een gelijkmaetige kennisse van alle sienlijcke dingen, diewelcke bepaelt zijn in de grootheyt mettet vermogen, om die in 't gebruyck te brengen. Iongh met een eedel opsicht is hy gemaect, om dat het ontwerp de senuwe is van alle aengenaeme en maeckbaere dingen, en dat door den wegh van de schoonheyt: Want alle dingen die door de konst gemaect worden, worden min of meer schoon geheeten, nae datse een min of meerder schoone teyckeninge of ontwerp hebben. En de schoonheyt van de Menschlijcke gestaltenisse bloeyt in de Ieugd voornaemlijck. Men kanse oock wel Manbaer maecken, als een Ouder dat volmaeckter is, voor soo veel de overweginge belanght, om dat die haere dingen niet verhaest, gelijk de Ieughd wel doet, en zy moet oock niet zijn als d'Ouderdoom, die losberadigh van besluit is. Men kan het Ontwerp oock oud en grijs maelen, als een Vader van de Schilder-Beelde- en Bouwkonst, om datmen dickwijls dese kennisse van 't ontwerp nimmermeer volmaeckt krijght, als op 't laeste van d'Ouderdoom. En daerom isset een eere aen alle konstige handwerckers, en een eere aen de bedaeghde, die het Ontwerp met reeden best schijnt te passen. Het Ontwerp wort gekleet gemaelt, om datmen weynigh vind die dat naeck sien, dat is, die geheelijck haere reeden weten: Maer kennen dat alleene, voor soo veele de eervaerenthey haer sulx leert: die welcke een kleed gelijk is, dat door de winden hier en daer gedreven wort, om dat het ontwerp beweeght wort en gedreven nae de verscheyden werckingen, en de verscheyden gewoonten, plaets en tijden.

De Passer betoont, dat het Ontwerp bestaet in de maeten, die by haer dan prijselijck zijn, als wanneerse gelijkmaetigh zijn nae de reeden, van dobbel, half, derdedeel, en vierendeel, diewelcke meetelijck zijn met een, twee, drie en vier, in welck getal alle de proportien worden getrocken, gelijk in de *Arithmetica* en Musijck bewesen wort, en by gevolgh in al het Ontwerp, waer door 't noodwendigh bestaet in verscheyden linien van verscheyden groote of verhey.

De Spiegel beteyckent, dat gelijk het Ontwerp behoort tot dat inwendige orgel of wercktuygh van de ziele, dat wy de fantasien of invallen noemen, als de plaetse van de beeldnissen, want in de inbeeldinge soo worden alle gedaenten van de dingen gesien, en nae dat dieselve dan worden gevat, soo wordense of schoon of lelijck geheeten, gelijk dat *Fulvius Mariotellus* in zijne overwegingen bewijst: Waer over die geene, die een volmaeckt konstenaer hier in zijn wil, moet een volmaeckte inbeeldinge hebben, niet besoedelt, niet afgescheyden, niet verduystert, maer net, klaer, en die alle dingen nae haere aert recht kan vatten en begrijpen. En derhalven

wordt hy een Man genaemt, die in dat deel wel geschickt is, waer aen oock hanght het werck van 't verstand: derhalven plaghmen aen die geene die Meesters van dit ontwerp of dese konste waren, groot lof te geven: En dit lof wordt bequaemlijck door desen wegh gesocht, als mede om dat de Natuyre weynige volmaeckte dingen voortbrengh, en om datter oock weynigh zijn die 't wit van dese treflijcke konst aenraecken: Misschien dat daerom, oock in d'Italiaensche taele, 't woord *Dissegno*, als een misteyckeninge alsoo wort genaemt. Veel meer dingen soude men hier over kunnen voortbrengen, maer om de gewoonlijcke kortheyt te houden, sal 't genoegh zijn.

Dissegno. Teycken-konst.

Men soude de Teycken-konst kunnen schilderen, om dat hy Vader is van de Beeld-Schilder- en Bouwkonst, met drie evengroote en gelijcke hoofden, en dat hy in de handen hiel verscheiden instrumenten, die tot dese bovengeseyde konsten bequaem zijn. En alsoo dese beeldnisse voor haer selve klaer is, soo behoefse geen ander uytlegginge.

Lealta. Openhertigheyt.

Een Vrouwe met een licht kleed, houdende in d'eene hand een ontsteecken Lantaerne, alwaerse met opmercken nae siet: in d'ander houdse een Maske of Mom, die op veele plaetsen gebroken is, staende als of zy dieselve tegens een Muyr wilde in stucken slaen.

Het dunne kleed vertoont, dat onder de woorden van een rojaels en openhertigh Man sich oock een oprecht hert moet ontdecken, want onse woorden moeten, sonder eenigh belet, wesen, als het voornemen van ons gemoed, gelijk het kleed is tot een naeck lichaem.

De Lantaerne wort te gelijk voor de ziele en voor 't hert genomen, en de glans die door de glazen schijnt, zijn de woorden, en de uytwendige wercken. En gelijk de Lantaerne het licht dat in haer besloten is, nae buyten schiet, also moet oock een openhartigh Man, van binnen en buyten, eenderleye gedaente van sich geven. Ten dien einde seyt *Christus: Laet u licht schijnen voor de Menschen, datse daer over God prijsen:* sulx dat u goede naem mette goede wercken magh over een komen.

Het Momaensicht, dat op de aerde geworpen en geplettert wort, bediet te gelijk de verachtinge van de bedriegerie en dobbelheyt des gemoeds, gelijk elders geseyt is.

Lealta. Openhertigheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, die haere borst openende, haer eygen hert toont, om dat dit met haer gemoed over een komt, en dat soo wel in woorden als wercken, op datmen soude bespeuren dat de Trouwe volkomentlijk is onderhouden.

Anders.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, die de rechter hand voor de borst houd, en by haer een Hondeken.

De rechter hand op de borst, bediet de oprechtigheyt des gemoeds, het Hondeken door de ingeboorne genegentheyt, bediet te gelijk getrouwigheit, dat is openhertigheit.

Giuditio. Oordeel.

Een naect en bedaeght Man, die op een Regenboge sit, houdende in de hand een Rechtsnoer, Passer, Liniael en Waeterpas.

Het Oordeel is niet anders als een kennisse dieder wort gedaen nae een behoorlijke maete, soo wel in de werckingen als in andere dingen die uyt het verstand voortkomen. En om dat dese gereetschappen, van den konstenaers zijn gevonden, om gelijcke kennisse te hebben in de Geometrie, soo wort dan, daer door billick, het overlegh en de verkiesinge vertoont, die 't Menschlijck verstant behoort te doen, om allerleye dingen te onderscheyden en oordeelen. Doch daerom oordeelt dese niet recht, die juyst alle zijne wercken, op dese maniere wil afmeeten.

Tot verklaeringe van den Regenboge, sullen wy seggen, dat een yder, dieder totte trappe der Menschlijcke handlinge, hoedaenigh die oock mogen wesen, wil opklimmen, van noode heeft, dat hy door veele eervaerentheyte het oordeel leere, en dat geschiet, even gelijck als de Regenboge voortkomt, door de schijnbaerheyt van veele verscheyden verwen, dieder dan te gelijck, door de kracht van de straelen der Sonne, nae toe trecken.

Giuditio overo inditio d'Amore. Oordeel of kenteycken der Liefde.

Een Man rijcklijck gekleet, met het hoofd vol Maenekoppen, 't welck het kenteycken der Liefde by den Ouden bediet. Daer by zy spottelijck en belachlijck door het lot het kenteycken der Liefde voorseyden: Want als zy wilden beproeven of een Vryer oock weder bemint wierde, naemen zy de

bladers van bloeyende Maenekoppen, en leyden dieselve onder haere vuyst, slaende daer nae mettet vlacke van de rechter hand met aller macht daer op, en uyt het geluyt dat de bladeren, door 't slaen, maeckten, oordeelden zy, dat haer Liefde aengenaem was. Dit verhaelt *Pierius Valerianus* door 't getuyghnisse van *Taurisius*; alhoewel dit een bygelovige en belachlijke saecke is.

Giuditio justo. Oprecht Oordeel.

Een staetigh Man met een langh kleet, hebbende eens Menschen hert, aen een keeten om de hals hangen, waer in een beeldeken is gesneden, 't welck de *Waerheyd* vertoont, staende metten hoofde gebogen, en mette oogen om leegh, vastelijck op den halsband staerende: hebbende voor zijne voeten eenige Wet-boecken open geslagen: 't welck bediet dat een oprecht en volmaekt Rechter, behoort vroom te weesen, en nimmermeer door eenige saecke, zijne oogen van de heylige Wetten, noch van de beschouwinge der suyvre en reyne Waerheyd, af te wenden.

Guerra. Oorlogh, Krijgh.

Een Vrouwe met een Kuras, Helm en Swaerd, mette vlechten bloedigh en in 't wilde, oock met bebloede handen. Onder haer Waepenrock salse een root onderkleed hebben, om de gramschap en dolligheyt te vertoonen. Zy sal op een gewapent Peerd sitten, hebbende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker een ontsteken Fackel, met een Columne of Pijlaer daer by.

Dese Vrouwe wort met een gewaepent Peerd afgebeeld, nae de maniere der Oude Egyptenaers, oock mede nae de nieuwe maniere, nae 't aensien van *Virgilius*, daer hy seyt:

*Het Ros dus uytgerust ten strijd,
Dat dreyght ons krijgh en diere tijd.*

Men leest datter voor de Tempel van *Bellona* een seeckere, doch niet al te groote Colomne was, die de Romeynen de *Krijghs-suyle* naemden: Weshalven als men overleyde of men eenigh Oorlogh soude aenvangen, soo gingh daer een Burgemeester by, die den Tempel van *Ianus* opende, en wierp van daer een Lance, nae de syde toe, daer de Vyanden waeren, en hier door verstonden zy ten wat tijde de Oorlogh tegens den Vyanden was verkondight en uytgeroepen, en daerom staet dese beeldnisse gereet, om die, neffens dese bovengeseyde columne, wegh te werpen: waer van oock *Ovidius* in zijne *Fastis* gewagh maeckt.

In de slincker hand houd zy een brandende Fackel, nae dat haer *Silius Italicus* afmaelt:

*D'ontsteken Fackel, 't blonde hayr,
Met breyn en bloed besprenckelt waer,
En vloogh Bellona, met een sprongh,
Door 't Leger dat van d'ysers blonck.*

Aler de Trompet gevonden waer, was by de Oude in 't gebruyck, dat zy eenige met Fackels, voor de Heyrlegers lieten aen trecken: die dan haere Fackels verheffende,

en nae d'een en d'ander sijde werpende, het teycken gaven, om mette Wapenen malkanderen te keer te gaen.

Guerra. Oorlogh.

Een gewaepende Vrouwe, die een Exter op den kam van den Helm draeght: in de rechter hand een bloot sweerd, en in de slincker een schild, alwaer een Wolfs hoofd in 't midden is gemaelt.

Guerra. Oorlogh.

Een Vrouwe schricklijck van gesicht, met een brandende Fackel in de hand, als of zy voort gingh, hebbende by haer veele guldene vaeten, geld, silver, en eedelsteenen, diewelcke seer verstroyt op der aerde leggen: Waer onder was de beeldnisse van *Pluto*, den God der Rijckdommen, die seer was gebroken. Al om te vertoonen dat de Krijgh alle de Rijckdommen verstroyt, verwoest en verteert, niet alleen waer dieselve wort gevoert, maer oock, waer zy slechts haer deurtochten doet.

Stratagema militare. Oorloghstreck, Krijghs-list, van Sign. Giov. Zaratino Castellini.

Men schildert een gewapent Man die op den Helm dese spreucke heeft: *aut Marte aut Arte*, dat is, *door list of door macht*. Hebbende op de slincker sijde een Rapier, en aen de slincker arm een Schild, waer in een Kickvorsch gemaelt is, die een Riet over dwers in den mond heeft, waer tegens een Waeterslange, die den Vorsch soeckt op te

slocken, afgemaelt is, hebbende de rechter hand, met een groote moedigheyt in zijne sijde; ter sijden hem, sal een Luypert staen, die seer vreeslijck metten hoofde opgestreckt is, hebbende eenen Dolphijn op den Helm.

Dese beeldnisse is regelrecht gemaect tegen het goedduncken van *Alexander de Groote*, diewelcke de Oorloghs-treecken boven maeten Viand was, en oversulx als hy van *Parmenio* overredet was, dat hy zijne Vianden op 't onversienste, en by nachte, soude overvallen, antwoorde hy, *dat het een schandlijcke saecke was voor een Capiteyn, de Overwinninge te steelen, en dat het Alexander toestont, voor de vuyst te winnen*; gelijk 't selve *Arrianus* verhaelt. Niet tegen-staende dese moedige woorden, is te overwegen, dat *Alexander* in zijne handlingen al te voorbarigh was, hebbende gemeenlijck meer reuckloosheyt en stoutigheyt, als kracht van dapperheyt, die altijd met wijsheyt en goede raed wil te saemen gevoeght zijn. wy hebben dese beeldenisse willen passen, als datse een Capiteyn niet alleen nut, maer oock noodigh is: den welcken toekomt, niet soo seer met geweld en stoutigheyt zijne Vianden te bespringen, als wel in de voorvallende nood, tot behoudenis des Vaderlands en van zijn eygen Heykracht, door kloecke raed en door verstand (waer in de Oorloghstreeken bestaen) te overwinnen: Want de Oorloghstreck is anders niet, als een dappere Oorloghsdaed, die meer met raed en verstand als met macht en geweld wort uytgevoert. *Want dit is dapperheyt wanneer iemant zijnen Vyand met macht en sterckheyt overwint: Maer dit is kloecke raed, wanneer iemant buyten den strijd of slagh, de Overwinninge van zijne Vyanden wegh draeght met list of kloeckheyt.* *Poliaenus* een oud Griex schrijver, die ten tijde van de Keyseren *Antoninus* en *Verus* geleeft heeft, seyt, dat dit de besondere wijsheyt van een Capiteyn is, dat hy de Overwinninge sonder perijckel of gevaer, magh verkrijgen: En 't is seer goed datmen eenige saecke oock midden in den strijd gaet overwegen en bedencken, ten eynde men te vooren door raed en krijghs-list magh beleyden, dat de slagh met Overwinninge magh uytvallen. Dit schijnt oock, dat *Homerus* haer wil vroet maecken, wanneer hy seyt, *of door list of door macht.* En dit is oock de spreucke die wy boven 't Helmet geset hebben. Men

leest in *Poliaenus* het selve; 't welck van *Virgilius* schijnt heergekomen te zijn, als hy seyt, *Laet ons de Schilden veranderen, en der Griecken Helmen en Vaendels voeren, 't is alleens of wy den Vyand door geweld of door loosheyd overwinnen.* En de uytlegger van *Virgilius* seyt, *dat het niet schandigh is zynen Vyand met listige laegen te overmeesteren, en het tegenwoordige gevaer behoorde dat oock geleert te hebben, als mede de voordaed die van de Griecken was genomen.* Iae 't is oock geen schande, maer prijswaerdigh: want het verstand en de vlijtigheyd gaen boven de sterckheyd, en de Oorloghs-treck wijslijck beleyt zijnde, overtreft de groote menichte der krijgsluyden. *Euripides* seyt in zijne *Antiopé, de Raedslag met weynigen wijslijck ingegaen, overwint, maer onbedachtheyd met een groot hoop Volx, is een grooter quaed.* En hy seyt voorts in zijn *Aeolus, de kleyne macht van een Man sal door de naerstigheyd boven drijven, want ick heb min vreesse voor een grof, sterck en oneervaeren Man, als voor een loos en swack Man.* By *Stobaeum* leestmen veele spreucken tot voordeel van de Oorloghs-treken. En hier uyt komt het, dat als *Lisander* verweten wierde, dat hy veele dingen met loosheyd en bedrogh uytvoerde, antwoorde hy

daer op, dat wanneer hem de *Leeuwenhuyl* niet konde helpen, dat hy dan het *Vossevel* most aentrecken. Willende daer mede te kennen geven, waer in de macht te swack was, dat mostmen met loosheyd van den Oorloghs-treck vervullen. *Poliaenus* verhaelt dat de eerste die by de Griecken de Oorloghs-treecen gebruyckt heeft, geweest is *Sisyphus* de soone van *Aeolus*, de tweede *Antolicus* de soone van *Mercurius*, de derde *Proteus*, de vierde *Vlysses*, die *Homerus* de listige en loose heet, waer van hy selve aldus spreekt:

*Ick ben Vlysses, Laertis Soon,
Wiens loosheyd yder staet ten toon,
Geacht tot in den hooghsten top,
Wiens lof klimt tot de Sterren op.*

Hannibal de Veldoverste van *Carthago*, was een listigh Man en seer geestigh om nieuwe oorloghstreken te vinden, gelijk *Ae. Probus* in zijn leven verhaelt. Want als hy tegens zijne Vianden te swack was, dan vocht hy met verstand en loosheydt. Maer om tot onse beeldnisse te komen, soo beelden wy de Oorloghs-treck met een swaerd aen de sijde af: om dat een Capiteyn, hebbende groote of kleyne macht by hem, evenwel moet vechten met macht en met loosheyd, als moetende nootwendigh gereet en op zijn hoede wesen, waerom zy oock *Omgorde*, dat is wackere en dappere Soldaeten genaemt zijn, als zijnde in haere Wapenen gesespt, sulx dat een yder krijghsman zijne Wapens most neffens hem vaerdig hebben, en bereyt staen om te strijden. *Ontgorde* worden die bloets geheeten, die totten Krijgh onbequaem zijn, 't welck oock *Servius* de uyt legger van *Virgilius* seght, dat het van *Augustus* niet alleen als schandlijck wierde gehouden, wanneer de Soldaeten haere Wapenen hadden afgeleyt, haer onwaerdigh achtende de Wapenen te dragen, maer lietse oock strengelijck straffen, die willens en door traegheyd of luyigheyd haere Wapenen, doch insonderheyd, haer sijdgeweer, hadden afgeleyt. *Corbulus* een Capiteyn van den Keyser *Claudius*, liet een Soldaet, die sonder sijdgeweer voor den dagh quam, dooden: Noch een ander, diewelcke, terwijl hy de schantse groef, alleen een poock op zijn sijde hadde; 't welck *Tacitus* mede verhaelt: En hoewel dees Historyschrijver, dit niet kan geloven, maer hem al te wreed schijnt, niet te min houd ick dat *Corbulus* in 't weder-oprechten van den Krijghstucht, dit niet uyt hoofdigheyd of straffigheyd, maer nae de Krijghswetten gedaen heeft: Naedemael het de plicht van den Soldaeten was, wanneerse groeven of hutten toestelden, datse 't Rapier op haere sijde mosten hebben, wanneerse haer schild en bagagie hadden afgeleyt, blijvende yder binnen zijne voet-maeten, die voor yder bende waeren afgesteken, nae 't verhael van *Frontinus*, die veele Iaeren, nae *Tacitus*, van de Krijghs-konst heeft geschreven. Boven dat, wierden zy door de Wetten aen den hals gestraft, die haer sijdgeweer hadden vercoft, vervreemt of verlooren. Zy waeren oock gewapent, wanneerse haer Middagh-mael hielden: en alse daer nae metten Veld-Overste haer Avondmael deden, dan waerense ontwaepent, gelijk *I. Capitolinus*, in 't leven van den Keyser *Soloninus Galienus* verhaelt: ten wiens tijde, die geene, die by den Veldoverste ten Avondmael genoot waeren, op zijn Soldaets begosten gewapent te zijn: Want *Soloninus* een kind zijnde, ontnam de genoode Soldaten, terwijl zy het gastmael hielden, haere gordels, die van goud bloncken, en om dat het qualijck was te weeten, wie in 's Keysers Hof de wapenen hadde wegh gedragen, soo vedroegen de Soldaten sulx gerustlijck: Maer van nieuws genoodicht zijnde, soo wilden zy haer sijdgeweer

niet afdoen; gevraeght zijnde, waerom? soo seytmen dat zy geantwoort hadden, vraeght dat aen *Soloninum*: En hier van quam dees maniere, datse altijd metten Veld-Overste gewapent gingen aen sitten. En voor soo veele de afgebeelde Dieren belanght, aleer ick totte uytlegginge kome, sal ick te bedencken geven, dat een Capiteyn, sich, door twee middelen, sal dienen van de Oorloghstreecken: somtijts om sich alleen te redden, wanneer hy kleyn van macht is, sonder dat hy opsicht heeft, om zijnen Viand te overwinnen, achtende dit overwinninge genoegh, dat hy sich selve en zijn volck uyt het gevaer helpe: ten tweeden als hy machtiger is, dat hem dan de Oorloghslist diene, om zijnen Viand, met een dapper gemoed, te verstroyen en overwinner te blijven; En dese twee middelen, worden door de Natuyre van dese twee voorgestelde Dieren uytgedrukt. En

om tot het eerste te komen, soo verhaelt *Aelianus* dat de Vorsch in Egypten met sonderlinge Wijsheyt is begaeft, want dieselve stelt sich tegen den Hyder of Egyptische Waeterslange: en kennende haer eygen swackheyt, soo neemtse in der haest een ried in den mond, en houd dat over dwers, om dat haer de Slange niet soude in slocken, want zijn beck is soo wijd niet, en door dese listigheydt ontgaet zy de macht van de Slange, want het een Slange is wel schoon van opsicht, maer van doodelijck venijn. Onder dese slagh past oock de Oorloghs-list van de Engelsche, diewelcke sich swacker bevindende als *Caesar* was, hieuwen een groot deel boomen af, en stopten daer mede den wegh die *Caesar* door 't bosch most passeeren. Een ander list gebruyckte *Pompejus* in *Brundusium*, verbaest wesende door de komste van *Caesar*; en om de macht van *Caesar* te stutten, dede hy de poorten toe metselen, en maecte grachten dwars over den wegh, stellende op dieselve verscheyden paelen met scherpe pinnen, en deckte die wederom met aerde toe. Zijn soone *Sextus Pompejus* by *Ategua* in Hispanien, de komste van *Caesar* oock vreesende, maecte eenen Wagenburgh op den wegh, om des Viands krijgsheyr op te houden, terwijl hy mocht te rugge deisen en sich in *Corduba* vast maecten, daer hy nae toe trock. *Hannibal* siende dat hem, tot groot nadeel, alle de wegen van *Fabius Maximus* waren gesloten, hielt hem den gantschen dagh verbaest op, en 's nachts daer aen ontstack hy eenige bosselen houd, die op de hoorens van eenige Ossen gestelt waeren, drijvende dieselve tegens de bergen op: welck schouwspel, het machtigh Romeyns leger soo dede verschricken, datter oock niemant soo stout was, die uyt haere bolwercken dorst gaen: en door dese Krijghs-list hielt hy het Leger van den Viand op, en vluchtete sonder schaede van zijn Heyrleger. Het tweede middel is, wanneer hem een Capiteyn bevindt, wel van macht voorsien te wesen, maer door dat de Viand eenigh meerder voordeel van hem heeft, soo soeckt hy dat te vervullen met verstand en loosheyt, poogende zijnen Viand te verleyden, en hem op eenen wegh te brengen, daer hy niet om denckt, en 't selve soo te bestieren, dat hy zijnen Viand met sekerheyt kan t'onderbrengen, en 't hoofd tot een eerlijcke overwinninge opsteken. Van soodanige Natuyre is de wilde Luypt, diewelcke zijne sterckheyt tegens den Leeuw mistrouwende, soeckt sich door een gemaecte listigheyt te versekeren: want hy maect een hol dat twee gaeten heeft, 't eene om in te gaen, dat seer wijd is, 't ander dat in 't midden seer nauw is, en als hy sich van den Leeuw siet besprongen, vlucht hy door het gat, alwaer de Leeuw, op hope van overwinninge, hem met soodanige macht vervolghet, dat hy door de grovigheyt van zijn lichaem, in 't gat blijft steken, konnende noch voorwaerts, noch achterwaerts, keeren: 't welck de loose Luypt wetende, kruypt wederom door het nauwe gat, bijt, scheurt en rijt den Leeuwe van achteren, met zijne tanden en klauwen: alsoo dat *B. Anglicus* seyt, dat de Leeuw dickwijls van den Luypaert wert overwonnen, meer door loosheyt als door geweld. Van gelijcke loosheyt zijn oock de kloecke Soldaten, die de Vianden in haere hinderlagen weten te verleyden, gelijk *Hannibal* aen *Titus Sempronius Gracchus*, en *Caesar* aen den Swijtsers gedaen heeft, diewelcke met hem oorlogende, quaemen op de grenssen van Vranckrijck, en de Romeynen wesende ontrent t'achtentigh duysent Mannen sterck, waer van 20 duysent de waepen kosten voeren, soo ontweeck haer *Caesar* altijd, te rugge deinsende: Maer op sekere dagh, soo vervolghden hem de Barbaren, door 't groot vertrouwen datse schepten: en willende de *Rhosne* passeeren, soo hadde *Caesar*; niet lange te vooren, zijn Leger aldaer neder geslagen: Waer over als de Barbaren met groote moeylijckheyt, dese onstuymige

reviere gepasseert waeren, soo wilden zy daer al te saemen, voor des anderen daeghs, niet overtrecken, waer van *Caesar* dertigh duysent Barbaren, die de reviere gepasseert waeren, seer moede zijnde, en sich te ruste leggende, overviel, en by nae alle versloegh, sonder dat zy eenigh middel hadden, weder over de reviere te komen. Wy souden veel meer Krijghs-listen konnen by brengen, maer wie 't lust, magh *Poliaenum*, *Frontinum*, *V. Maximum* en andere schrijvers lesen.

De Dolphijn op den Helm is 't waepen van *Vlysses* de vinder van de Krijghs-listen: alhoewel hy dieselve in zijn Schild plagh te

draegen, tot een aengenaeme gedachtnis, van dat een Dolphin, zijnen soon *Telemachus* uytter Zee hadde verlost, daer in hy was gevallen, gelijk *Plutarchas* verhaelt. Niet te min kan men seggen, dat dit arge en kloecke Dier *Vlysses* niet qualijck past, als een beeld, dat een goed Capiteyn betaemt: Want de Dolphijn is 't hoofd en de koningh van alle Zeedieren, snel, vaerdigh, kloeck en wijs, om alle swaere voorvallen snellijck uyt te voeren; heeft groot verstand, en weet wanneer 't tijd is, om metten Crocodil, een wreed en doodlijck beest, sich sonder perijckel, in den strijd te geven: Want als hy sich uyte Zee in den Nijl wil begeven, soo kan de Crocodil niet lijden, dat hy zijn rijck soude innemen, dies soeckt hy den Dolphin te verjaegen, tegens den welcken hy met kracht niet vermogende, overwint den Crocodil, door listigheyt, en alsoo hy op den rugge scherpe vinnen heeft als vlijmen, want de Natuyre heeft een yder Dier ingestort, niet alleen wat hem behulplijck, maer oock wat zijnen Viand schaedlyck is, soo kent hy dan de scherpigheyt van zijne vinnen, en de weeckheyt van den buyck van den Crocodil, en gaet hy niet met den Crocodil voor de vuyst in 't gevecht, want hy heeft eenen wijden beck, met schricklijcke tanden, op de maniere als kammen, hebbende vreeslijcke klauwen, en om dat hy eenen harden huyl heeft, en met een scherpe rugge-graed, die tegens alle slagen gewapent is, soo bespringt hy hem niet, maer als een loose en deurtapte, veinst hy sich, dat hy vrees heeft, vluchtende snellijck onder 't waeter, slaende zijne scherpe vinnen in den buyck van den Crocodil, en brenghet dienselven alsoo om den hals, gelijk *Solinus* seyt. Waer uyt klaerlijck blijkt dat de Dolphijn zijnen Viand met een *Stratagema* of Krijghs-list overwint. De Dolphijn dan op den Helm dient voor een goed Capiteyn, dat hy met oordeel, sorge en vaerdigheyt moet vernemen nae de ordre en gelegentheyt des Viands, om hem van die sijde te bespringen, waer dat hy swackst en lichtst is om te verdrijven en te verstroyen: wesende de Dolphin veel minder van macht om den Crocodil te overwinnen, diewelcke in 't gemeen twee en twintigh elbogen langh is; 't welck dienen kan tot een beeld, voor die van minder macht zijn, om haeren Viand niet te vreesen die machtiger is, als zy zijn. Daerom moeten die geene die van meerder macht en sterckheyt zijn, hier door gewaerschouwt wesen, datse op haere kracht niet al te trots zijn, om haer minder te verachten, en door vermetentheyt en hooghmoed, dieselve geweld en overlast te doen: Want daer is niet een, oock hoe groot hy zy, die niet door eenige loosheyt, van soo slechten persoon, als 't oock magh wesen, kan werden t'ondergebracht:

*Een kleyne Hond kan 't wilde Swijn,
Een hinder en beletter zijn.*

Kleyn is de Torre of Schaeljijter, evenwel kan sich dieselve over den Adelaer wreken, gelijk *Alciatus* seyt. Kleyn is de *Ichneumon*, een Dierken als een Weselken of Indische Ratte, 't welck sich in 't waeter doopende, rontom in de krijte wentelt, maeckende daer van een Helmet, droogende datselve in de Sonne, waer mede hy den Aspis te keer gaet, schuttende de steecken met zijnen staert, en bijt terwijlen den Aspis, met zijnen scheeven kop, den keel af. Datselve Dier, wanneer het den Crocodil met den Mond open siet, en hem het Vogeltjen *Trochilus* of Koninxken de tanden suyvert en lieflijck ketelt, daer in vermaeck scheppende, soo loopt dit Dier hem snellijck in den mond, en de ingewanden en den buyck door-geknaeght hebbende, komt het als door een scherp geweer, daer wederom uyt kruypen. Van gelijcken *Egithus* dat kleyn Vogeltjen, van sommigen *Sala*, *Acanthus* en *Cardellus* geheeten,

geeft sich op den Esel, wanneer hy tusschen de doorens loopt en haere nesten verstoort, pickende dienselven op den rugge, hals, en in de oogen. De Dolphin selve, wort wederom van een kleyn Vischjen overwonnen, maer wat het voor een Vischjen is, weet ick niet seker, maer dit schiet my in den sin, dat de Dolphijn viand is, van *Pompilus*, van andere *Nautilus* geheeten, een kleyn Vischjen, waer van *Athanaeus* gedenckt, dat, soo de Dolphin 't selve Vischjen op eet, soo eet hy 't niet als ter nood, want soo haest als hy 't selve heeft gegeten, soo wort hy treurigh en onrustigh, sulx dat hy moedeloos en swack zijnde, van de baeren aen den Oever wort geworpen, alwaer hy dan een roof wordt van andere Visschen. Maer laet dit Vischken soo kleyn zijn als 't wil, soo sal dit het besluyt wesen,

dat de groote van de kleyne kunnen werden overwonnen. Daerom seyt *P. Mimus*, 't is voorsichtigh gedaen, zynen *Vyand*, oock hoe kleyne hy zy, te vreesen. Die geene, die te seer op haere kracht vertrouwen, soo in 't betoonen van wreedheyt als in 't plegen van allerleye schelmstukken, die sullen gewaerschouwt zyn, sich te onthouden van een ander ongelijck te doen, en geloven, dat alsulcke overlast, als zy een ander gedaen hebben, wederom aen haer kan gebeuren, en gedencken, of wel 't selve met geweld niet kan geschieden, dat zy dan door loosheyt en treecken kunnen werden overwonnen. *En die niet kan van eene, die kan van meerder overwonnen werden.* Een spreucke, die van den wreedden *Maximinus*, geseyt is, en die door zijne grootheyt van persooene en sterckheyt onverwinnelijck wierde gehouden. *De Oliphant is groot, nochtans wort hy om hals gebracht. De Leeuw is sterck, nochtans wordt hy doodgeslaegen. Wacht u voor veelen, soo ghy weynigen niet vreest.*

Dit heeft de moedwillige Keyser *Maximinus* seer wel beproeft, want als hy te gelijk met zynen soone, op den middagh in zyn tente in de belegeringe van *Aquilea* rustede, is hy, met zynen soone, van de soldaten vermoort, en beyde de hoofden zyn nae *Romen* gesonden, en dat niet alleen van veele persooenen, maer oock door eene van de minste, kan een groot Heer werden t'ondergebracht, even gelijk de *Crocodil* van den *Dolphin*, door listigheyt wort verrast. *Ehud* in 't III capit. der *Rechteren*, dragende geschencken aen *Eglon*, den Koningh der *Moabiten*, veinsde heymlijcke saecken met hem te willen spreekken, stack den Koningh met een tweesnijdend *Mes* dat hy stierf. Dese saecke schijnt by onsen tijde vernieuwt te wesen, by *Jacob Clement* van de *Ordre der Preekebroers*, diewelcke onder schijn van brieven aen den Koningh *Henric* de III over te leveren, sich tot de knyen toe buygende, als of hy hem eerbiedigheyt wilde bewijzen, soo duwde hy hem van gelijcken met een *Mes* in de buyck. 't Is wel waer dat hy een ander uytkomst hadde als *Ehud*, want *Ehud* vluchtete veyligh, maer dese wierde terstont van den ommestanders gedoot, eer noch de Koningh den geest gaf. Behouden keerde oock *Iudit*, de moedige *Weduwe*, in haer *Vaederland* wederom, met het hoofd van *Holosernes*, Vorst van *Assyrien*. *Pausanias* de *Iongelingh*, daer niemant eenigh quaed vermoeden op hadde, gelijk *Iustinus* seyt, klaegt dickwijls aen *Philippus*, Koningh van *Macedonien*, over het geweld, dat van *Attalus* gedaen wierde, en siende dat de Koningh het selve niet strafte, maer dat hy met dien dwarspael lachte, en hem noch eerde, nam de wrake aen van een onbehoorlijck *Rechter*, doode hem in een nauwe straete verre van zyn wacht. Een oude *Vrouwe* siende van het dack, dat haer soone van den Koningh *Pirrus* benart wierde, wierp een tegelsteen, van boven neer, doodende *Pirrum*, waer door haer soone wierde verloft; gelijk *Plutarchus* verhaelt. Een *Persiaen* doorstack den *Apostaat Iulianum* listlijck met een spiesse. *Stephanus* de *Voorspraeck*, quam als of hy kranck was, mette slincker arm verbonden, voor den Keyser *Domitianus*, diewelcke, alsoo hy met opmercken eenige schriften las, die hy hem hadde gegeven, is van hem in zyn ingewand, met een *Mes* gewont, en met dese listigheyt heeft de *Procureur*, een *Monsterdier* der wreedheyt, getemt: want hy was een yder schricklijck, door 't bloedvergieten van soo veele eedelen, die hy dede om hals brengen. Alsoo dat de leelijcke en schandelijcke overlasten, soo in 't gemeen, als in 't besonder, oock van de alderminste persooenen, door den wegh van arghlistigheyt, kunnen werden gewroken.

Origine d' Amore, Oorsprongh der Liefde; door Zaratino Castellini, Romani.

Een Vrouwe die een doorschijnende ronde Spiegel in de hand heeft, die dick en swaer is, houdende dieselve tegen de straelen van de Sonne, diewelcke daer door schijnende een Fackel ontsteeken, die zy in de slincker hand heeft, alwaer aen 't handvatsel een rolle komt met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, *aldus ontsteeckt de Liefde den brand in 't herte*.

De oorsprongh der Liefde spruyt uyt het oogh, uyt het gesicht, en van een schoon ontwerp te sien. Eenige souden kunnen bewijzen, dat oock door 't gehoor de Liefde geboren wert, en dat door dese reedenen:

Als dat onse oogen en ooren, gelijk als vensters zijn van de ziele, door de welke, zy de gedaente, die in onse sinnen valt, verkrijgende, soo oordeelt zy ofse schoon of leelijck zijn. En 't geene de ziele als dan schoon bevalt, dat prijstse gemeenlijck, en 't geene haer leelijck dunckt, dat mishaeget haer: En gelijk dieselve, uytter natuyre, van 't leelijck een af keer heeft, also janckte in 't tegendeel wederom, nae 't geene haer schoon dunckt. Is 't dan dat de Liefde door de tralien van de oogen, in ons herte dringt, soo komtse oock dickwijls door de vensteren van de ooren, wanneerse de uytmuntende schoonheyte van eenige Iuffrouw hoort beschrijven: van welke beschrijvinge, en de begeerte tot haer, aengelockt zijnde, soo kan men oock, in 't gemoed, een hertlijck verlangen krijgen: welck verlangen van de schoonheyte niet anders is als de Liefde.

Het aensien van twee voornaemste Toscaensche Minnaers, sal ons genoegh wesen, te weten van *Boccattius* en *Petrarcha*, waer van de eerste ons verhaelt de Nieuwicheeden van *Ludovico*, *Gerbino*, en van *Anechino*, die door 't gehoor verliest zijn geworden: en wanneer de ander opentlijck in zijn gesangh prijst de dapperheyte van *Cola de Rienzo* Romeyns hoofdman, alwaer hy seyt, gelijk als een Man verliest wort, door de faem of het goed geruchte. In welke woorden de Dichter verstaet van de Liefde der deughd, gelijk oock *M.T. Cicero* van gevoelen is, dat wy door de Liefde der Deughd en goedaerdigheyte oock in seeckere maniere, die geene beminnen, die wy noyt hebben gesien, niet te min kan dit selve in 't gemeen, tot alle soorte van Liefde der deugd en schoonheyte getrocken worden. Waer by wy 't getuyghnis van *Athanaeus* sullen voegen, alwaer hy seyt, 't is niet te verwonderen datter eenige alleen door 't gehoor zijn verliest geworden: Voerende daer op in de Liefde van den Koningh *Zariadre* en *Odate*, de Dochter van den Koningh *Omarthe*, alle beyde van soodanige uytblinckende en volmaeckte schoonheyte, datse oock scheenen van *Venus* en *Adonis* te zijn voortgekomen. Dese verliefden alleen op 't gerucht en door de vertellinge van andere, waer door oock eens yders beeld, soo vastlijck was gedrukt in 't gemoed van d'andere, datse oock malkanderen in den droom lieflijck verscheenen.

't Gebeurde dat de Koning *Omarthe* zijn Dochter *Odate*, ten houwlijck willende besteden, een openbaer gastmael toestelde, gevende zijn Dochter een gulden beker met Wijn in handen, tot haer seggende, siet naerstigh toe: Wie dat u onder alle dese Ridders wel bevalt, en dien ghy desen beker met Wijn overlanght, dien suldy tot uwen Man genieten. *Odate*, siende de Vorsten en Heeren rontom te saemen loopen, begost te weenen, dewijl zy onder dieselve dat gewenschte beeld niet sagh, dat haer in den slaep was verscheenen: Maer sich daer nae wat van 't weenen onthoudende, komt *Zariadre*, die zy door eenen brief hadde ontboden, en haestigh verscheenen zijnde, sprack hy haer toe, seggende: *o Odate!* ick ben die geene, die u belieft heeft my te ontbieden: Waer over zy hem blijdelijck ontfangende, gaf zy aen *Zariadre*, al lachende en vrolijck, den beker over, en hem, onder soo veelen, tot haeren Bruydegom verkoren hebbende, leyde zy dienselven in haer Rijk.

Ganfre Rudel, *bruyckt riem en boot,*
Om te soecken nae zijn doot:

Verlieft wesende, door 't geruchte, op de

Gravinne van *Tripoli*, die hy lange met Minnedichtjes hadde gevrijt, sonder dat hy die oyt hadde gesien, wort met soodaenige begeerte ontsteeken om haer te sien, dat hy daer nae toe vaert, en op de reyse kranck wordende, wort de boodschap van zijne ongeluckige overkomst aen de Gravinne overgebracht, die hem in haer Paleys liet brengen, en hem seer beleeft en goedgunstigh in hare armen ontfangen hebbende, en hy haer vriendlijck aensiende, als wetende dat zy niet weiniger de oorsprongh van zijne Liefde als van zijn dood was, danckte haer over de meewaerige onthaelinghe van haeren Vryer, en gaf alsoo den geest.

Maer hier is op te letten, dat of het wel schijnt, dat door 't gehoor de inbeeldinghe van de Liefde in desen is gekomen, niet te min soo kan men door 't hooren alleen niet uytrechten, ten zy saecke, datmen dat beeld van de vertelde schoonheydt in de sinnen drucke, also datmen in sich als een getuyghnis heeft, en dat het voor de oogen klaerlijck blijktt, dat het *Odate* is, die *Zariadre* alleen in den droom, en niet te vooren, hadde gesien, en zy kende hem oock terstont in 't gastmael, al ofse hem langh te vooren hadde gekent: 't welck hy niet soude hebben kunnen doen, ten waere de beeldenisse door 't seggen van andere in 't gemoed haer setel hadde genomen. Alsoo sal oock *Ganfre Rudel*, Heere van *Balia*, nae de maniere der Vryers, het afdrucksel van zijn beminde, sich hebben ingebeeld: om daer uyt de schoonheydt van het levende beeld te aenschouwen: waer over men oock niet alleen door 't gehoor, maer oock verborgender wijze, door dien het ons dunkt, datmen de gehoorde schoonheydt voor oogen heeft, verliefte wort. Daerom kan men niet volkomen seggen, dat door de venstren van de ooren, de Liefde in 't herte dringht, om dat dieselve door 't middel en d'inbeeldinghe van 't gesichte heerkomt, en niet, sonder middel, door het gehoor: En dat dit waer is, moetmen verstaen, dat, indien de gehoorde schoonheydt, daer na door de oogen niet wort goed gekent, soo sal de Liefde niet in wortelen, maer wel soose met het geruchte overeen komt, daerom seghtmen, *de tegenwoordigheyt vermindert het geruchte*: dat is, als men de saecke besiet, soo isse soo breed niet, als men daer van geroepen heeft. De ooren zijn de venstren van de ziele, soo wel als de oogen, maer daer door verkrijghtmen soodaenige gedaenten niet, alsser wel totte oogen behooren, te weten de gelijkmatigheyt van de verwen en trecken, diewelcke een volmaecte schoonheydt uytbrengen, 't welck alleen door de oogen wort geoordeelt. Door de vensters van de ooren wort de Liefde geboren, en dat slechtlijck door een vriendlijcke, lieflijcke en engelsche stemme: Maer door 't verhaelen van de schoonheydt van een derde persoon, soo sal dat in ons een inbeeldinghe baeren, nae 't geene wy gehoord hebben, alleens of wy 't gesien hadden, en door sulck duncken en inbeelden, worden wy bewogen om te minnen: Maer daer nae, als wy dat beeld, ih der daed, sien, soo verkoelt de Liefde terstont, sulx dat het gehoor wel gelegentheydt geeft om te minnen, maer 't is daerom geen oorsaek van de Liefde: Want de Liefde van de gehoorde schoonheydt vormt sich in de inbeeldinghe, en zy wordt daer nae in der daed bevestight, door 't gesichte van de ingebeelde schoonheydt: daer door het geschiet, dat de Liefde van de gehoorde schoonheydt, geen kracht heeft, soo de gehoorde schoonheydt nien wort gesien: En dat de oorsaek en de gelegentheeden verscheiden zijn, dat wort van *Ficinus* over het Gastmael van *Plato* uytgedrukt, alwaer hy bewijst dat het oogh geheel de oorsaek is van de Minnesieckte, als wanneer de Menschen haer oogen dickwijls op 's anders oogen slaen, voegende het licht met het licht te saemen, drinckende daer door also ellendelijck de Liefde in. De overeenstemminghe van d'andere leeden, behalven de oogen, seyt hy, dat niet

eygentlijck de oorsaecke zijn, maer de gelegentheynt tot dieselve sieckte. Want soodanige t'saemenvoeginge, treckt die geene, die hy van verre siet hem te naederen. En om dat hy hem van verre siet, soo wort hy, door soodanigh aensien, als opgehouden en verbaest, en terwijllen hy verbaest staet en siet alleen de opslagh van de oogen, soo is dat het geene, 't welck hem de wonde geeft. Daerom sullen wy seggen, dat om een seer schoone schoonheyt te hooren beschrijven, soo sal het gehoor de gelegentheit wesen eener ontstekinge totte Minne, naedien door soodanige beschrijvinge slechts de eerste gedaente

is afgebeeld, als een beeld van de gesejde schoonheyt, en soo wort hy dan door een begeerte gelockt, om dese schoonheyt te sien, waer van alleen 't aensien en 't ontmoeten der oogen de oorsaek is, dat wy in de sotheyd van de Minne betoovert blijven.

De opslagh of 't ontmoeten van de oogen, waer uyt de Liefde haer oorsprongh heeft, wort door een spiegel uytgebeeld, die tegens 't oogh van de Sonne staet. De spiegel is van soodaniger aert, gelijk *Orontius Finaeus* in zijn beschrijvinge van de brandspiegels afmaelt. Van dieselve verhaelt *Plutarchus* mede in 't leven van *Numa Pompilius*, de tweede Roomsche Koningh, dat de Vestaelsche Nonnen van hem onderwesen zijnde, wanneer haer Vier was uytgegaen, soo kosten zy, hier door, het selve ontsteken, even als ofse een nieuw Vier uyt den Hemel hadden ontfangen. Van gelijkken verhaelt *Zonaras*, dat *Proculus* de Wiskonstenaer, de Scheeps-Armaede onder *Constantinopel* verbrande, die van den oproerigen *Vatilianus* tegens den Keyser *Anastasius* toegerust was. Van welcke konst *Archimedes* de eerste Vinder geweest is, tegen den Romeinen, die zijn Vaederland *Siragusa* hadden belegert.

Dit tegenwoordige beeld is een gelijknisse: Want gelijk door dese spiegel, zijnde het oogh van de konst, gestelt zijnde tegens het oogh van de Sonne, de straelen soo heftigh schieten dat zy den fackel ontsteeken, alsoo wort oock door onse oogen, die als spiegels zijn van de natuyre, tegens het oogh van een schoone Sonne, daer de straelen van 't licht door schijnen, de fackel der Liefde in 't herte ontsteeken. En daerom wort haer een fackel in de slincker hand gegeven, en dat aen de slincker sijde na 't hert, 't welck verklaert wort door de spreucke, met dit opschrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, *aldus ontsteekt de Liefde den brand in 't herte*. Een spreucke die van *Plautus* is ontleent. Hoedanigh nu de brand uyte oogen nae 't herte schiet, dat bewijst *Marsil, Ficinus*, seggende, dat de geesten, dieder voortkomen door de hette van 't hert, en van 't suyverste bloed, altijd in ons soodanigh zijn, als de aert van 't bloed is. Maer gelijckerwijs dese damp van 't bloed, die wy den geest noemen, en die uyt het bloed geboren werden, soodanigh is, als 't bloed is, soo schiet het oock door de oogen, als door glaese vensteren, gelijke straelen die 't bloed gelijk zijn. En de Sonne die 't hert van de Werrelt is, gelijk *C. Rhodiginus* seyt, verspreyt, door haere ommegangh en loop, het licht, en door het licht stort zy haere kracht op der aerde. En also beroert oock 't herte van onse lichaem, door een gestaedige beweginge, het bloed, van die daer nae by is, en van daer spreyt het de geesten door 't gantsche lichaem, en door dieselve geesten verspreyt het de glinsterende voncken, door alle de leeden, doch insonderheyt door de oogen: Want de geest seer licht wesende, stijgt oock lichtlijck nae de bovenste deelen van 't lichaem: en 't licht van den geest glinstert aldermeest door de oogen; om dat de oogen, boven alle andere leeden, helder en doorluchtigh zijn, in sich hebbende licht, glants, dampen en viervoncken. Soo is 't dan geen wonder, dat een open oogh, met groot opmercken op iemant gestiert, de pijlen van zijne straelen schiet in de oogen, van die 't oogh beschout: Welcke straelen door de oogen van haere tegen-Minnaers schietende, dringen door tot in 't herte toe van dese ellendige Minnaers: En met reeden maghmen tot in 't herte seggen, want zy zijn gewont van 't herte, dat de pijlen werpt. En dit alles is nae de leeringe van *Plato*, diewelcke verstaet, dat de wonden van de Liefde, zijn seeckere fijne straeltjens, die uyt het binnenste van 't herte spruyten, alwaer het aldersoetste en heetste bloed is, aen de welcke de wegh geopent zijnde, door de oogen, soo loopense wederom

door de oogen van de Minnaers, en dringen tot het binnenste van 't hert. Waer over de Platonische Poeet aldus seyt: *De wegh is oopen, door de oogen, naer 't herte.*

De spiegel, die van ons is afgebeeld, is de holle spiegel niet, die van achteren doncker is, maer dese is doorluchtigh, hel en klaerschijnende van alle sijden, doch van d'eene sijde hol, die een groot en langh beeld vertoont, maer van d'ander sijde een grof en vollijvigh beeld, dat sich oock vergroot, doch in 't rond verschietende. De straelen der Sonne, die op desen spiegel steecken, die van achteren duyster is, branden door den weerschijn op de stoffe, die haer wort voorgesteld: Maer als de Sonne, op onse anderen spiegel, met haere straelen aen d'een en

d'ander sijde komt te steecken, soo worden dieselve straelen in een seecker gemeen punt te saemen vereenight, om dat die van alle sijden hel en klaer zijnde, met haere rechte stralen, steeckt of brand op den fackel, daerse van achteren op schijnt. Want men houd den Spiegel by 't handvatsel, tusschen de straelen der Sonne en den fackel of de stoffe, daerse dan op steeckt. En alsoo dringht oock de straele van de levendige Sonne, door de oogen recht nae 't herte toe: alhoewel dien eedelen Heere *Cignus Parthenoprus Caraffa*, beter behaegen heeft in de reflexie of weerslagh; gelijk hy doet in zijn bloeyend verhael, van de schoonheyt der oogen, dat hy 20 Iaeren, nae dat dit was uytgegeven, in 't licht heeft gebracht. *Want gelijk 't oogh des Hemels, seyt hy, steeckt op 't holle Cristal, om een weerslagh te geven aen de naestgelegene stoffe, om die te ontvoncken, die haer dan verteert, door een vier, dat haer verslint: alsoo doet oock het sterflijck oogh, terwijl het mette straelen van de gesiene schoonheyt in den hollen boesem van onse gedachten doordringht, en stoockt daer op de levendige vlammecken van de Minnebrand: diewelcke nu vast hangende aen de stoffe der ziele, so wort die allenskens, allenskens ontsteken, en maectse onderdanigh, en een dienstmaeghd der Liefde.* Wy sullen antwoorden, dat dit sterflijck oogh niet klaer is, alwaert van een Minnaer die 't siet, of van de Sonne die bemint en gesien wordt. Mijn sterflijck oogh kan uyt sich selve niet doorbooren in den hollen boesem van mijne gedachten. Noch min kan het oogh van de Sonne, die van my bemint wort, met haere straelen soodaenigen weerslagh veroorsaecken. De weerslagh of 't weerschijn te rugge gestelt zijnde, soo sou 't geschieden, door een uytwendig voorwerp van een schoon blinckend oogh, dat zijne straelen op mijn sterflijck oogh soude uytgeschieten in den hollen boesem van mijne gedachten. En in sulcken geval soo kost het dan geen weerslagh wesen, want de weerschijnende straele keert altijd wederom daerse van daen komt, en blijft niet daerse wort geschoren. Gewis dese gelijknisse van den weerslagh is niet evenreedigh. Want de werckinge van den weerslagh geschiet, terwijl de straele wort geschoten: en van 't tegengestelde voorwerp, door een harde en dicke duysternisse te rugge gehouden zijnde, soo keertse wederom tot diese heeft veroorsaect, en op soodaenige wijze geeftse wederom een weerslagh aen 't voorgestelde, en verbrant de stoffe, diese in 't wederkeeren vint. In 't tegendeel soo gebruyckt de straele der Liefde haere kracht, alwaerse geen wederstant vint, maer zy gaet vry weyden. Doch daerom wercktse niet met een weerschijnende strael, maer met een rechte straele, dieder valt ontrent de innerlijcke Geest van 't herte. Want boven dat, soo de straele van de gesiene schoonheyt, den hollen boesem van de gedachten doordrongh, en aldaer den Minne-brand verweckte aelse aen 't hert raeckte, soo soude *Petrarcha* niet geseyt hebben, *dat de wegh, door de oogen, tot het hert, oopen is.* Maer soude seggen van de oogen, totte gedachten, en van de gedachten tot het herte. De holle boesem van 't gedachte sit in 't hoofd, en de hoofdhayren, zijn Hieroglyphischer wijze, afbeeldingen van de gedachten, waer mede sich de ziele verciert en 't gemoed ontdeekt. Want selve de ziele, gelijk *Pierius* seght, brengt de gedachten voort, niet anders als 't hoofd de hoofdhayren, waer mede het sich verciert en deekt. De Reeden, het reedelijck overlegh, en 't gemoed, hebben haer sitplaets in 't hoofd. *Plutarchus* seyt in de Platonische vragen, *te recht heeft de Natuyre het aldereedelste deel in de opperste plaets, en als een Stierman in 't hoofd gestelt.* En *Zeno* seght, *Het voornaemste deel van 't gemoed, woont in 't ronde van het hoofd, als in een Werreld.* De gedachten dan komen uyt het hoofd. *Petrarcha* getuyghet sulx mede. *'t Hoofd dat met swaere gedachten is belaeden, druckt en*

vernedert my. Ariosto beschrijft *Sacripante*, dat hy geen gedachten hadde, ongevoelijck als een steen, aeler hy de smerte van zijne suchten kost uytbraecken. Tot naevolginge van *Homerus*, die *Vlysses* soo bedachtsaem afmaelde, dat hy d'oogen nae d'aerde sloegh aeler hy sprack. Alhoewel de inbeeldingen en de gedachten, die in 't hoofd werden toegestelt en gevat, en die van 't gemoed werden goed gekent en behouden, daer nae in 't hert daelen, die oock aldaer soo lange blijven gewortelt, als zy in 't gemoed zijn, dat in 't hoofd is. Van gelijcken spruyten uyt het hert de uytvoeringen van alle gedachten. Maer de verbolgen en geweldige Liefde, die geeft geen tijd aen de gedachten, maer gaet alleen door een opslagh van 't oogh, snellijck regel-recht van 't oogh nae 't hert; alwaer de ziele haer plaets

midden in 't lichaem heeft, gelijk de Spinne in 't midden van haer webbe. *Calchidus* seyt over de *Timaeus* van *Plato*: *Gelijck de Spinne die midden in haer webbe sit, eenige beweginge gevoelt, 't zy datse uytwendigh of inwendigh geschiet, soo doet oock de ziele die haer plaets heeft in 't middelpunt van 't hert, en door uytstreckinge soo maect zy 't geheele lichaem levendigh, en bestiert de beweginge van alle ledemaeten.* In 't middelpunt van 't hert voeltnen dan seer snellijck de beweginge der Liefde, die door de oogen in sluypt: en de oogen, als opene vensters, gevoelen sulx niet, maer 't hert alleene voelt het, en de Liefde aldaer gekomen zijnde, als tot haer middelpunt, soo sluytse sich daer en rust. Het verlangen dat de Liefde door de oogen instort, wort gedistilleert in 't heete forneys van 't herte, alwaer de ziele in soete Liefde versmelt. Het Choor van *Euripides* de Treurspeelder, singht in zijn *Hippolitus*, *O Liefde! o Liefde! die door de oogen mijn verlangen stooft, en voert de soete Liefde in mijne ziele.* De soete Liefde in de ziele en in 't hert gebruycken de Poëten, en andere Schrijvers, in eenen sin; de ziele voor 't hert, en 't hert voor de ziele. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiedenis, ondertast den oorsprongh der Liefde, beweurende, dat het gesicht alleene, de oorsaecke van de Liefde is, en dat de Minnetochten zijn als windbuyen, die door 't gesichte 't hert aenwayen; 't welck al niet seer van 't wit is geschoten. Want zijnde het gesichte het alderedelste en alderheetste van alle onse uytwerpingen en sinnen, soo moet het oock alderbequaemst zijn om tot sich te trecken, en een vryen gangh te maecten aen de ontfonckende geesten der Liefde. *Laet u de oorsprongh der Liefde tot een bewijs strecken, waer toe het voorgestelde gesicht den aenvangh en gelegentheyt geven, en werpen de schielijcke hertztochten, door de oogen, in de ziele.* Dit alles is nae de *Theorie* of *Prastijc* van de Platonische Minnaers.

Dese leeringe van *Plato* heeft haer oorsprongh van dien seer ouden Minnedichter *Musaeus*, die de eerste van allen is die het oogh voor de oorsaeck en oorsprongh, van de Liefde, stelde, wanneer hy 't beginsel van de Liefde van *Hero* en *Leander* beschrijft:

*In de straelen van haer oogen,
Wies de fackel van de Min:
En het hert van groot vermogen,
Blaeckt door 't vlammen van haer sin,
Schoonheyt uyt een eerbaer wesen,
Schiet veel snelder als een schicht,
Vyt haer ooghjes kondy lesen,
Wat het oogh voor wonden sticht,
't Oogh dringht midden door de nieren,
Door het herte, door 't gewricht,
't Oogh doorsteeckt der Helden spieren,
Door het branden van haer licht.*

Hier uyt hebben alle Poëten gelegentheyt genomen, om te seggen, dat het oogh is de Voorste, de Leydsman, de Weghwijser, de oorsaeck en oorsprongh der Liefde, gelijk men wijtloepigh over al kan lesen. Waer over *Propertius* seght:

*Wel! kendy niet den rechten sin,
Het oogh is Leydsman in de Min.*

Seggende voorts:

*Diana heeft eylaes! my met haer soete oogen,
Noyt van de Min gewont, te wonderlijck bedrogen:
De sorge van mijn Lief wast stadigh door 't gesicht,
Want Liefd, in my haer Min en al haer voedsel sticht.*

Ovidius seght in zijne Minnebrieven:

*'k Sagh u en wierd gewaer dat ghy my hebt bedorven,
En dat ick door u vier ben levendich gestorven:
Ick sagh u, en eylaes! nu hebby my verdaen,
Een onbekende vlam, daer ben ick in vergaen.*

Dieselve seght wijder in zijne Minnekonst:

*Door u oogen, die, als voncken,
My verleyden tot u Min',
Door u oogen kondy loncken,
En my trecken na u sin.*

Voorts vloeyen d'Italiaensche Poëten over, van dat de oogen oorsaecke zijn van het Minne-vier, want als men de schoonheyt door de oogen siet, en daer in behaegen schept, soo dringen de straelen strax nae 't herte. *Petrarcha* seyt noch soeter:

*V ooghjens werpen uyt veel doodelijcke schichten,
Waer tegens dat my kan noch tijd noch plaets verlichten,
Van u alleen komt voort, 't schijnt een te vreemde klucht,
De Son, het vier, de wind, waerom ick staedigh sucht.
V oogen zijn de Son, gedachten zijn de pijlen,
't Verlangen is het vier: En hier met onderwijlen
Soo pijnicht my cylaes! de Liefd' in mijn gemoed,
Met treecken vol bedroch en stoot my onder voet.*

Het sou te langh vallen wanneer men al de Poëten, die vol van dese stoffe zijn, soude voor den dagh brengen: Maer een gedicht van een treflijck verstand, sullen wy hier alleen by voegen, dat hy aen zijn Vrijster ge-

sonden heeft, diewelcke altijd van 't Venster liep, wanneer haer Vryer daer voor by ging, siende door de spleet van de deure.

*Dit hert, o schoone Maeghd! dat hebby soo doorschoten,
Dat evenwel is vriend van u te moedich licht,
Door een verborgen slach en vlammen uytgegoten,
En door een oud Tyran, dat is, u schoon gesicht.
Dees Schutter wreed en hart, Verraeder, sonder trouwe,
Zijn sichtbre krachten trock, seer krachtelijck by een,
En schoot met aller macht: 't geen andren dood vol rouwe,
Dat doedy door een spleet, en dat op my alleen:
My kosty immers wel in 't vrye Veld bevechten,
Vermits mijn herte trilt, en dat mijn ziel bevreest,
Niet voor u trots gesicht haer voorhoofd op derf rechten,
Maer schuylen moet voor 't licht en voor u schuwe geest.
Doch ghy misgunt my laes! een soete dood te sterven,
En weyger, hoofd voor hoofd, te treden in 't gevecht:
O wreed' en trotse Maeghd! och mocht ick dit verwerven,
En worden, voor de vuyst, van u te neer gelecht.*

Niet alleen de Poëten, maer oock de geestige schrijvers, hebben den oorsprongh van de Liefde het oogh toegeschreven, want *Achilles Tatius* en *Heliodorus* verhalen van de oogen, *dat dieselve zijn vereenigers van de Liefde*. Iae dat der Minnaers onderlinge opsicht, een herdenckinge en vernieuwinge van de Liefde is, en dat dieselve de sinnen niet anders opstoockt als of het vier by eenigh stroo geleyt waere. Iae wy sullen noch meerder seggen, dat de brand, die door de oogen ontsteecken wort, van meerder kracht is, als het rechte Vier, want datselve ontsteeckt niet, ten zy dat het geleyt worde by de stoffe: Maer het Minnevier dat door de oogen komt uytglinsteren, ontsteeckt het hert en sinnen, al is 't schoon, datmen daer verre af is: Even gelijk als de vlamme van de Babilonische bloeme *Naftha* ontsteeckt en naedert, hoewel men daer verre af is, alsoo ontsteeckt, schiet en verspreyt oock de afwesige vlamme van twee glimmende ooghjens, den brand in de gemoederen, van die daer op siet. Waer over *Plutarchus* in 't gastmael, seyt, dat de Liefde die met een seer geweldige beweginge in de Menschen valt, haere oorsprongh en begin, van 't aensien verkrijght, oock soodaenigh dat de Minnaer schier versmelt, als hy zijn beminde siet, en daer in wandelt en verandert. Want het onderlinge gesichte van de schoone, en 't genee uyt de oogen voortkomt, het zy dat het een licht of een sekere instortinge zy, verderft den Minnaers en verteert haer door een smerte, die met geneughte vermenght is; 't welck van *Orpheus* genaemt is Bitter-soet, en van *Petrarcha*, te recht, gesmaeckt is, als hy in zijn klinckdicht seyt:

*Wanneer ick sagh de Son, door 't straelen van haer oogen,
Doen is mijn moede ziel verr' uyt mijn hert gevlogen,
En sweefd' in 't aerdsch preeel, zijn lusthof in 't gemoed,
Om vinden, 't geen zy socht, het bitter met het soet:
Door dees soo gantsch versche'en en harde strijdigheeden,
Soo weet ick geene raed, en worde vast bestreeden:
Nu met een heete wil, dan met een kille sin,
En stae soo tusschen 't luck en tusschen droefheyd in.*

De soetigheyt van de Liefde is vol bittere alst en galle, en haere vergenoegingen zijn de klachten en smerten van de ellendige Minnaers. De Liefde is bitter, want die daer

mint, sterft al minnende, wesende de Minne een vrywillige dood, en voor soo veel zy een dood is, soo isse bitter, maer soo veele zy vrywilligh is, soo isse soet. Hy sterft al minnende, te weten die daer mint, want zijne gedachten vergetende, soo wort hy verandert in die geene, die hy bemint; gelijk *M. Ficus* verhaelt. Daer by voegende dat die geene, die in 't kamp-gevecht van de Liefde eervaeren zijn, wel beproeft hebben, hoe bitter de Liefde is, soo wel voor die daer verre af is, alsse bitter is, voor die daer tegenwoordigh is. Want de Vryers, verre van haere Sonne afgescheyden zijnde, leven door haer afwesen in duysternisse en quellingen, verlangende om haer licht te sien. Zy is oock soet van verre, om de herdenckinge van 't vermaeck van 't gesiene licht. In de tegenwoordigheyt, oock van 't beminde licht, is de Liefde bitter, want door haer wort de Minnaer verbrant, verteert en versmolten: Van d'ander sijde weder isse soet, aengesien dieselve in soo schoonen Vier verteert wort, en in de vlam, die van hem soo geacht is, in de welke het hem soeter is straffe te lijden, als daer buyten vrolijk te zijn. En 't is veel soeter, want keerende in de geminde persoone, soo sterft hy daer in. En zy is wel dobbel bitter, want hy sterft, niet konnende door 't hert dringen, en sich in haer geheel en al herscheppen, en met haer vereenigen. Zijnde onmogelijck, datse soo geheel souden gescheyden en gantsch en gaer afgesondert werden; gelijk men door

de groote Liefde sien kan, alwaer men altijd verlanght, om met de groote eendrachts wille, rontom het beminde licht, te sweven; gelijk verscheyden Dichten getuygen. En om dat de Liefde bitter-soet is, soo verblijden sich de Minnaers in een oogenblick over de soetigheyt, en zy versmelten strax in de bitterheyt van haer schoone Sonne, die zy soecken en daer nae verlangen. Maer hoe soo? De Minnaers hebben soo wel het soete als het bittere. Het bittere is hun soet, en 't soete is hun bitter. Van dit gemenghde soet en bitter, dood en leven, vrolijkheyt en smerte, daer van zijn alleene de twee schoone oogen de oorsake en de oorsprongh van de Liefde. Wy sullen dan besluyten met de bedachte woorden, van die Vrijster, daer van *Apulejus* in 't X boeck van zijnen gulden Esel, aldus spreeckt, *De oorsaeck en de oorsprongh van dese mijne droefheyt, als oock de Medicijne en mijne behoudenisse zijt ghy alleene, want dese uwe oogen, die door mijne oogen tot in 't binnenste van mijn hert, en door 't mergh zijn ingedrongen, hebben my een bittere en felle brand veroorsaect.* D'oorsprongh dan van de Liefde, komt door 't oogh en door 't gesichte. Dit verhael sal niet vergeefs noch ydel zijn, maer nut en profijtig, als wy bedencken dat de genegentheden van de Liefde door 't gesicht komen en door den weerslagh van twee schoone oogen: en om dat wy in desen doolhof niet souden geraecken, sullen wy de oogen sluyten voor de schijnbaere glans van de sterflijcke lichten: Want te staeren op een uytnemende schoonheyt, doeter op verlieven en in de Minnesieckte vervallen: Maer daer en tegens zijn oogh daer van af te keeren, bevrijd ons van dieselve. *Keert uwe oogen af, op datse de ydelheyt niet sien*, seght *David*. 't Is een wijse raed die ons in dese Dichten gegeven wort:

*Wat raed soo Venus self haer dreutsche schoonheyt biet?
Ey staet niet, maer gaet ras, en voor 't verderven vliet.*

Soo moeten wy dan niet blijven sitten noch vertoeven om op een schoon gesicht te staeren, maer moeten ons uyt haere oogen wegh packen, en sorge draegen dat onse oogen niet ontmoeten de schoone oogen van andere, ten einde wy in dese schaedelijcke kranckheyt niet vervallen: En als wy daer in mogen gevallen zijn, dat wy daer uyt wederom mogen opstaen. Hier van geeft ons *Marsil.Ficinus* soo wel als de Meester der Liefde *Ovidius*, een heylsaeme raed als hy seyt:

*Soo Swavel slechts de assche raeckt,
De minste vonck die brand en blaect:
Soo gaet het als men Min' niet acht,
Wat dood schijnt, krijght weer nieuwe kracht.*

Het voorgestelde einde van de Platonische Liefde is gevaerlijk, te weten datmen te gelijk mette oogen de lusten sal gebruyken, aengesien de Liefde de trappen van 't welbehagen gemaect heeft, naer 't seggen van *Lucianus*, *het is niet genoegh*, seyt hy, *die aen te sien dien ghy bemind, noch tegens hem over te sitten, hem te hooren of te spreken, want de eerste trappe schept het gesichte, dan het verlangen, van by te zijn, daer nae het aenroeren, en ten laesten het kussen om verder te gaen.* En *Socrates* die 't Orakel van de Platonisten was, koste niet ontkennen, nae dat hy gesien hadde de schoone *Theodata*, te seggen, 't geene van *Xenophon* in 't leven *Socratis* beschreven is, *Maer wy*, seyt hy, *begeeren te veelen 't geene wy sien, doch wy sullen door liefde treurende wech gaen, en daer af zijnde, sullen wy daer nae verlangen: uyt alle dese sal gebeuren, dat wy sullen dienen, en dese sal gedient worden.* Siet

doch hoe *Socrates*, die de ziele was van *Plato*, bekent, dat hy door 't sien verlangde nae 't gevoel, en evenwel leede hy groote smerte, alhoewel hy verre van de beminde saecke af was, en verviel also in de slavernie van de Liefde. Hier op past 't geene men leest van *Araspade*, Ridder van den Koningh *Cyrus*, hoe dieselve hem hadde vermeten, dat hy een Iuffer dienen en besien soude, sonder dat hy eenigh werck van haere Liefde hadde: Neen seyde de Koningh, dat is een sake die al te gevaerlijck is, want het kan gebeuren, dat het vier wel niet terstont ontsteect, wanneer het geraeckt wort, maer ick soude het vier niet willen handelen noch de schoonheyt willen sien: Doch u *Araspade* raede ick, dat ghy uwe oogen niet wilt hechten aen al te schoonen ontwerp, want het vier brand alleen den geenen die 't aenroert, maer de schoone ontsteect oock den geenen, diezy van verre siet, sulx datse als van de Liefde raesen. *Araspades* onthielt den goeden raed van *Cyrus* niet, hem inbeeldende dat hy de Liefde kost tegen staen, en dat hy niet verder als tot de trappe van 't gesichte gaen soude: Maer allenskens, allenskens voelt hy in zijne borst, sulcken fellen uytnemenden Minnebrand, tot *Panthaea*, die hy beminde, dat hy oock van smerte ween-

de, en van schaemte vergingh, vreesende in 't gesichte van den Koningh weder te keeren, door de lasterlijcke dreygementen die hy dede aen de eerbaere Iuffer, die hem in zijne Liefde niet wilde behagen; sulx dat de onvoorsichtige *Araspades* niet denckende, om de kracht van 't gesichte, hebbende den voet op den eersten trap geset, door 't gesichte aengedreven zijnde, socht door een ondraeghlijcke begeerte, oock voorder tot de daed te komen, waer toe hem de genegentheyt der Liefde overredede. O! wat is het sien een aengenaem dingh voor die geene die gedreven worden door de lusten? even als de Schockebacken verlangen om haere handen te slaen, nae 't geene zy voor haer sien? Waer van men sich moet wachten als van een vier.

Megabizus, Veldoverste van *Darius*, sant seven Persianen, die neffens hem de voornaemste in 't leger waeren, als Gesanten, aen *Aminta* den Koningh van Macedonien: diewelcke heerlijk ontfangen zijnde, hielden aen, om, nae de maeltijd, de schoone dochteren van Macedonien te sien, diewelcke niet soo haest gekomen waeren, of de Persianen wierden door haere Liefde ontsteecken, en baeden *Aminta*, hy wilde dieselve tegens haer over setten, 't welck de Koningh, gelijk *Herodotus* seght, wel beviel: Maer soo haest waeren zy niet aengeseten, of zy begosten, sonder eenige zeedicheyt de handen by hare borsten te steecken: 't welck de Koningh seer onbeschaemt dachte, en zijnen soon *Alexander* niet weyniger: diewelcke door seeckere aerdigheyt den Vaeder dede vertrecken, die vertrocken zijnde, seyde hy tot den Persianen: Nae dien ghy geseten zijt, in een Koninghlijck bancket, en de uyre naedert om te gaen rusten, soo wil ick u oock bereyden een vermaecklijck bedde in 't geselschap van dese Iuffren, op dat ghy uwen Koningh mooght vertellen, hoe wel ghy onthaelt en gefesteert zijt van den Koningh van Macedonien, daerom laet eerst toe, dat dese Iuffren haer in haere *seraglie* of vertreck mogen wasschen en oppotsen. *Alexander* doet daer nae ongebaerde Jongelingen in Vroulijck cieraet opproncken, met Ponjaerts onder haere kleederen, die totte kamers, daer de Persianen waeren, intreedende, meenden zy, dat dit dese Iuffers waeren, die oock terstont van haer oneerbaerlijck wierden omarmt. Maer dese ellendige, wierden in dese hittigheyt te saemen doorsteken. Een ellende, alleene door 't sien van de oogen veroorsaect, een oorsprongh van ontallijcke quaeden, stifters van den val en van droeve ongelucken, waer uyt oock 't begin van het bederf en de gemeene ellendigheyt van 't Menschlijcke geslachte is gesproten: *Want de Vrouwe sagh dat de vrucht goed was om te eeten en schoon in de oogen*. Om welcke oorsake God daer nae van boven neer, plassen en revieren stortede, om de Wereld te versuypen, en dat door de dertelheyt van 't oogh, *siende de kinderen Gods dat de kinderen der Menschen schoon waeren*. *Sampson* die overstercke hoofdman, van wien wierde hy overwonnen? door het sien van de schoonheyt, eerst van de Philistinne te *Thimnat*, van de welcke hy totten Vader seyde, *zy heeft mijne oogen welgevallen*, en daer na van *Delila* de Hoere, in wiens schoot de hoofdhayren van zijne sterckheyt wierden afgesneden, en de oogen, die als dienaers waeren van zijne Liefde, uytgesteken, als oorsaecken van zijne blindheyt en dood. De Koningh die soo oprecht was, en een Man nae Gods herte, hoe is hy een onrechtveerdigh overspeelder en doodslaeger geworden? alleen door het onvoorsichtigh sien, uyt zijn paleys, nae de schoonheyt van *BathSeba*, want hy sagh haer baeden, *en de Vrouwe vvas seer schoon*. Soo dat het oogh *David* dede overtreden, hoe rechtvaerdich, en *Sampson* oock hoe sterck hy was. Wat kunnen wy dan anders seggen, dan dat het gesichte van de Menschlijcke schoonheyt, de Gerechtigheyt verbreeckt en de sterckheydt nederwerpt. En wie sal 't wesen, die sich sal kunnen

verseeckeren, van dat hy niet soude struykelen, in 't aenschouwen van een schoon voorwerp? Noyt sagh *Augustus*, *Cleopatra* met een goed oogh aen, die nae de dood van haeren *M. Antonius*, gelijk *Suidas* verhaelt, gedachte 't herte van *Augustus*, door haere schoonhey, tot haer te trecken: Maer hy haetede haer dies te meer in zijn herte, en belaste aen *Proculejus*, dat hy haer soude wegh voeren, en levendigh bewaeren, om haer in triumphe om te voeren. Het welck de Koninginne *Cleopatra*, die met haere schoonhey soo veele Vorsten en dappere Krijgs-Oversten verwonnen hadde, gehoort hebbende, soo wanhoopte zy van dat zy

Augustus oock overwinnen soude: en om niet levendigh onder zijne handen gevangen te blijven, bracht zy haer selven om den hals, door 't steken van een vergifte adder-slange. Waer over *Augustus* niet konnende zijn voornemen uytvoeren, liet haere beeldenisse in het zeege-feest omme heer voeren. Maer wat beweeghde doch eenen soo grooten Keyser te verlangen, dat hy een Vrouwe in triumph soude omme voeren? Over een Vrouwe te triumpheren, was voorwaer de overwinningh, die hy daer van droegh, aengesien hy alleene niet wilde overwonnen wesen, van die gene, die andersins door de snelle blixems en pijlen van haere oogen *I. Caesar, M. Antonius*, en veele uytlandsche Koningen hadde overwonnen, en die sich vermat, dat zy niet soude in triumph omgevoert werden, seggende: *Non triumphabor*. Tot welckers gedachtnisse, heeft *Augustus* een Medaglie doen slaen, die in de Princelijcke Devijsen van *C. Paradijn* te vinden is, alwaer een Crocodil aen een Palmboom was vast gebonden, met dit opschrift *Colligavit nemo*, dat is, *niemant heeftse gebonden*: Roemende als dat niemant hadde konnen tegenstaen de schoonheyt van *Cleopatra*, die nochtans van hem versmaet en overwonnen was. Niemant stiere dan zijne oogen te vast op een schoon beeld, om daer op te staeren, noch laet zijn gesichte swaeyen op 't vlamme licht van een Vrouwe, noch blijve staen voor haere oogen, want wie daer derf aenschouwen een schoon weesen, zijnde een harte pijnige van de oogen en van 't hert, die sal ten laesten sich daer over quellen en treurigh zijn, uytbarstende in dese klachte:

O Werreld! o gepeyns! o ydele gedachten!
O wanckelbaer geluck! hoe kondy my verkrachten!
O dagh! waer 't schoone licht, mijn herte soo bescheen,
Dat met een strenge hoop, druckt mijn beswaerde le'en.
Hier ben ick door u kracht geperst en toe getogen,
V is de schuld, maer my de schand en straf voor oogen.
Dies draeg ick van de Min, maer swaerigheyt en pijn,
En bidd' dat 's anders quaed my magh vergeven zijn:
Om dat ick had behoort mijn oogen af te wenden,
Op dat een grooter licht die nimmermeer mocht schenden.

Een yder keere dan zijn gesicht af van de kracht der helblinckende Sonnestraelen, en vliede de ontmoetinge van twee schoone oogen, en wende zijn gemoed, nae de maniere van de *Cariadre*, een groote Zee-vogel, diewelcke (soo *Aelianus* en *Plutarchus* verhaelen) van de Natuyre geleert zijnde, weet, dat soo hy zijne oogen slaet, op die geene die verstoppt zijn, soo verkrijght hy de verstoppinge van haer, waer over hy te rugge keert met gesloten oogen, andersins soude de verstoppinge by hem blijven, als een diepe geslagene wonde: aldus moeten wy oock onse oogen sluyten op het ontmoeten van twee over een komende lichten, ten einde wy, door onse oogen, haere vlammen in onse herten niet ontfangen, 't welck anders door de verstoppinge der Minne verdrückt en versmoort wort, gesteecken zijnde door een vinnige straele, en gebrant van den blixem en pijlen, die als krijghsgereetschappen zijn van de Liefde. Waer van de Poet aldus spreeckt:

V pijlen waeren 't lodder oogh,
Waer uyt d'onsichtbre vlamme vloogh,
Daer in ghy uwe pijlen doopt,
En door de wijde Werreld loopt.

H u m i l t a . O o t m o e d i g h e y t , N e d r i g h e y t .

Een Vrouwe in 't aschgrau gekleet, mette armen kruyslinghs voor de borst, houdende in eene van de handen een bal, met een doeck om den hals, sal het hoofd ter aerden zijn gebogen, hebbende onder haer rechter voet een gouden kroone.

Dit zijn alle teyckenen van de inwendige kennisse, en van de Nederigheyt van de eygen verdienste, waer in voornaemlijck dese Deughd bestaet, waer van *Augustinus* handelt, seggende: *De Nederigheyt of Ootmoedigheyt door het aenschouwen van de kennisse zijns selfs, en van zijn eygen aert, is een buyginge van een vrywilligh gemoed tot zijnen Schepper.*

De balle kan men seggen dat een teycken is van de Ootmoedigheyt, want hoe dieselve harder op de aerde geworpen wort, hoe die sich te meer om hoogh geeft.

Daerom seght *S^t. Lucas*: *Wie sich verneedert, die sal verhooght werden.*

Het houden van de goude kroone onder haere voeten, bediet dat de Ootmoedigheid de Hoogheyt en de Rijckdoom niet acht, en alsoo doet de Rijckdoom haer weder, gelijk *Bernardus* seyt, wanneer hy van de trappen der Nederigheyt handelt: en tot

bewijs van dese selsaeme deughd verhaeltmen dat *Balduinus* de eerste Koninck van *Hierusalem*, hem seer needrigh vertoonde, seggende, wanneer hy de goude kroone weygerde, *behoede my God, dat ick eene goude kroone soude draegen, daer de Heere Christus, mijn Verlosser, een doorne kroone gedragen heeft.* En *Dante* seyt in zijn Paradijs: *Alle andere middelen waeren spottelijck totte Gerechtigheyt, indien de Soone Gods sich niet hadde verneedert om Mensch te werden.*

H u m i l i t a . N e d r i g h e y t .

Een Vrouwe in 't wit gekleet, met neergeslagen oogen, houdende in beyde armen een Lammeken.

De Nedrigheyt is soodanige Deughd des gemoeds, waer door de Mensch, sich minder, als andere, acht te wesen, om met een vaerdige en vaste wille andere te gehoorsaemen, met een voornemen om de gaeven Gods, die zy besit, te verbergen, om geen oorsaecke of gelegentheyt te hebben, sich te verhovaerdigen.

In 't wit wortse gekleet, om dat bekent is, dat de reynigheyt en suyperheyt des gemoeds, in den welgeschickten en reedelijcken Mensche, dese Needrigheyt baert, diewelcke genoeghsaem is om haere handelingen Gode aengenaem te maecken, die den Nedrigen zijne genaede geeft, en wederstaet den wille der Hovaerdigen. Het Lammeken is het waerachtigh af beeldsel van een nedrigh en ootmoedigh Mensch: en hierom is *Christus* op veele plaetsen in de Euangelien en van de Propheten, een Lammeken geheeten.

H u m i l t a .

Een Vrouwe die op de rechter schouder een gevult saxken draeght, en met de slincker hand een korfken met brood, zijnde met sacken bekleet, tredende seer kostelijcke kleeders met voeten.

Needrigheyt moet wesen een vrywillige onderwerpinge van zijns selfs gedachten, en dat uyt Liefde tot God, versmaedende profijt en eere. 't Selve wordt ons door dese beeldenisse vertoont, diewelcke sich konnende kostelijck kleeden, verkiest haer een sack: het brood is een kenteycken, datse sich soberlijck versorghet, sonder te hebben veele snoeperien of leckernien, achtende haer onwaerdigh het gemack van dit leven. Het saxken, dat haer beswaert, is de gedachtnisse van de sonden, diewelcke den Geest der Nedrigen ter aerden druckt.

H u m i l t a . N e d r i g h e y t .

Een Vrouwe mette slincker hand voor de borst, en de rechter uytgesteecken en open, hebbende 't aengesicht ten Hemel gekeert, vertredende met haere voeten een half doode Adder-slange, die rontom een spiegel, die in stucken en gebroken is, gekrult is, met een gewonde Leeuws kop, oock voor haere voeten.

De hand voor haere borst, bediet, dat het herte de waerachtige sitplaetse is van de Nedrigheyt.

De opene rechter hand is een teycken dat de Needrigheyt moet getrouw en verdraeghsaem zijn, en niet als een Wolf, die met een Schaeps-vel bekleet is, om de Schapen dies te beter te verslinden.

Door de Adder wort de Haet en Nijd uytgedrukt, door de Spiegel, de Liefde zijns selfs, en door de Leeuw de Hovaerdie. De Liefde zijns selfs maeckt weynigh wercks van de Needrigheyt, de Haet en Gramschap zijn werkingen, die de kracht desselven wegh nemen, en de Hovaerdie bluscht dieselve uyt. Daerom moet men dese dingen, met een vast en heyligh opset, onder de voeten houden.

Supplicatio. *Ootmoedigh versoeck.*

Een Maeghdecken met Lauwer gekroont, hebbende in de slincker hand een korf vol alderleye schoone bloemkens en welriekende blaeders en kruyden, die zy op een Outaer stroyt, en dat met seer groote eerbiedigheyt, aen de voet van 't selve Outaer, is een bedde met groote en verscheyden cierselen.

De Romeynen hadden een gewoonte, wanneer zy iets van hare Goden wilden ver-

soecken, dat zy rolkoetsen gebruyckten, 't welck bedden waeren, die in den Tempel stonden, wanneer zy den Goden om hulpe, bystand en gunste wilden bidden: En dese supplicatien of rolkoetsen, wierden gemaekt tot vrolijkheyt, of om der Goden gramschap te versoenen: In welcke tijd de Raedsheeren met haere Vrouwen en kinderen in den Tempel en totte Autaeren der Goden gingen: en dickwijls plachten oock, in diergelijcke gelegentheyt, de eedele Iongelingen en vrygemaecte slaven, als oock de Iuffers, al gekroont, daer in te gaen, dragende Lauwertacken, hebbende by haer, met groote pomperye, de heylige koetsen der Goden: en plachten aldaer te bidden en te versoeken, en oock met heylige gedichten haer heyl en vrede toe te wenschen. En zy trocken haere rolkoetsen voor de Autaeren der Goden uyt, die met veele ciersels waeren opgepronckt, en stroyden aldaer, gelijk geseyt is, groene en welriekende blaeders en bloemen van allerleye slag, die zy oock van binnen en van buyten de Tempels wierpen.

Realta. Openhertigheyt.

Een Vrouwe, die de borst opent en 't hert verthoont, want men noemt dan een Man openhertigh, wanneer hy metten monde en metter daed, doet het geene hy in 't herte voert.

Consideratione. Opmerckinge.

Een Vrouwe die in de slincker hand een Lijne houd, en in de rechter een Passer, ter sijden een Kraen, die met een steen in de voet vlieght, gekleet zijnde in 't peers.

Zy houd de Lijne metten Passer in de hand, om te betoonen, dat alsoo dit middelen zijn, om hier door de rechtigheyt te verkrijgen, gelijk 't verstand van den konstenaer sich inbeeld, dat alsoo de goede voorgangen en wijse leeringen den Mensche, door den rechten wegh tot het waerachtigh einde leyden, waer nae zy in 't gemeen alle verlangen, maer weynigh daer toe komen, om dat veele, door kromme wegen, gelijk blind, sich van de blinde sinnen laeten verleyden, tot haer eygen qualijck vaeren.

De Kraen maghmen vrylijck tot dit voorstel gebruycken, en behoefmen daer toe geen ander aensien, dat ons soude mogen verveelen, als 't geene *Alciatus* seydt:

*Pythagoras die doet vermaen,
Dat yder merck, wat dient gedaen:
En vwie de maet dan overtreect,
Dat die zijn plichten gantsch vergeet.
De Kraen die sulx seer vvel betracht,
Die neemt self op zijn vlieden acht,
En vat een steen in zijne klouvv,
Op dat hy maetigh vlieden sou.*

Sincerita. Oprechtigheyt.

Een seer schoone Dochter met blonde hayren als goud, nederhangende over de schouderen, sonder eenige konst, gekleet met een dun en wit kleetjen, hebbende mette rechter hand haer borst ontbloot, toonende haer beyde Mammen, en mette slincker houdse de Slangestaf *Mercurii*, alwaer boven op een witte Duyve staet.

Sincerita. Oprechtigheyt.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, die met haer rechter hand een witte Duyve houd, vertoonende een Hert met een aengenaeme en schoone bevalligheyt.

De oprechtigheyt is suyver, sonder eenige gemaecte schijn of versierde konsten, daerom isse met een witte Duyve en een goude kleed veroot.

Het vertoonen van 't Hert, bediet haere oprechtigheyt, om dat een oprecht Man, geen quaedaerdige wille heeft, die in zijn herte verborgen is, maer openbaert een ygelijck zijn hert.

Ordine dritto & Iusto.

Een Man die in de rechter hand een Waterpas, en in de slincker een Winckelhaeck houd.

Wanneer de Egyptenaers, een oprechte saecke wilden uytbeelden, soo deeden zy 't selve door de Winckelhaeck en het Waeterpas: dienende beyde daer toe, om alle oneffene saecken te slechten, en yder dingh zijn rechte lijne te geven.

Rebellione. Oproer.

Een gewapent Ionghman die een Kat op den Helm heeft, en onder zijne wapenen

een roestige Maelrock totte knyen toe, met een Rapier dat gevleugelt is, hy sal in de perspectijf of verr-sicht zijnen rugge vertonen, siende met het hoofd over de schouderen, met een hovaerdigh, trots en dreygend opsicht. Hy sal met beyde handen en met wreede mijnen een spiesse houden, die aen beyde spitsen scharp van yser is. Op der aerde, als tot verachtige, sal een kroone leggen, en onder zijne voeten sal hy een jock houden.

De oorsaecken waer uyt de Rebellie of oproer ontstaet, zijn seer verscheyden, onder welke dese is, dieder ter oorsaecke van een Tyran heerkomt, en die door de aert, van zijne regeeringe, boos, ongerechtigh, wreed en veracht is, en dat door de ondraeghlijcke lasten en andere handlingen van snoode hoedaenigheden: gelijk de regeeringe was van *Caligula*, *Vitellius*, *Domitianus* en andere, sonder getal: diewelcke, als zy deser Tyrannen aert niet langer konden verdragen en tegenstaen, soo was het dan geen wonder, dat de Onderdaenen oproerigh worden. 't Plagh oock dickwijls wel by den Onderdaen toe te komen, diewelcke als hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, en niet willende onder de gehoorsaemheyte van haeren Prince staen, soo verachteden zy dienselven, en staender tegens op. Van dese wil ick alleene spreekken, en niet van andere. En hierom wordt hy jongh gemaelt, om dat dees Ouder niet wil lijden, datse wort t'ondergedrukt, en dat door de wackerheyte en kracht van 't bloed, dat hy in sich gevoelt: maekende sich stout en sterck, niet vreesende eenige tegenstand. En *Aristoteles* seght, dat een Jonghman een Liefhebber is van overwinninge en van dapperheyte.

Hy wort gewapent afgebeeld, om te vertoonen, dat hy met zijne wapenen vaerdigh staet, van wegen het gestaedigh quaed vermoeden en van vrees die hy heeft, om aengerant te worden of om andere te overvallen.

Hy draeght den Kat op 't hoofd: om dat dit Dier een beeld van de Vryheyte is, niet willende in bedwangh staen, maer vry zijn, en daerom voerden de oude *Alanen*, *Burgundiers* en *Swaben*, gelijk *Merodius* seyt, een Katte in haere Vaendels, om te betoonen, dat zy, gelijk de Katten, het onlijdlijck achteten, van iemant onderdrukt te werden. De roestige Maelrock, onder de rustinge, betoont, dat gelijk de roest

altijd wil boven zijn, waer zy oock geleyt wort, dat oock alsoo de oproerige soeckt boven te drijven, en niet wil onderdanigh zijn. Dat hy in 't verschiet over de schouderen siet, als boven geseyt is, druckt uyt, de verachtinge, die een oproerige, aen zijn Overigheyt, doet, met dat voornemen om hem gestaedigh tegen te zijn: 't welck door 't hovaerdigh, trots en dreygend gesicht, wort uytgedruckt, moetende altijd vaerdigh en gewapent staen, om dat hy in geene plaets seecker is.

Door de beteycknisse van de Kroone, seght *Pierius*, dat het een kenteycken van de Wett is, waer aen oock onse leven, als met seeckere banden, gebonden en onderhouden wort. Oock seyt *Pierius*, dat by het Iock oock de Wetten worden verstaen: Want by de naem van 't Iock, verstaet de H. *David* het gewichte van de Wet. En in der waerheyt neemt het *Virgilius* oock soo, wanneer hy seyt dat hy de Wetten op de Menschen en steden leggen sal. Oversulx die geene, die de Wetten onderdanigh zijn, leggen haere halsen,

by gelijkknis gesproken, onder 't Iock. En die geene, die op 't welgevallen van een Prins of een Machtige, sich onderwerpt, schijnt dat hy in 't Iock gaet: Waer tegens, d'oproerige, van natuyren hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, sich kant, wesende een verachter van de Wetten: En niet op het geruste en burgerlijcke leven passende, soo weygert hy den Heere en opperste macht, daer hy wettelijck en uyt plicht aen verbondenis, te gehoorsaemen. Wy dan, willende de quaede Natuyre van de oproerige vertoonen, seggen, dat dese de kroon, met verachtinge ter aerden werpt, en 't Iock met voeten treet.

E d u c a t i o n e . O p v o e d i n g e .

Een Vrouwe die bedaeght is, in 't goud gekleet, siende een straele uyten Hemel die haer omschijnt. Toonende haere Mammen, die vol van Melck zijn, de borst ontbloomt hebbende, sittende, houdse mette rechter hand een Roede, en 't schijnt datse met groot opmercken, een Jonghken leert lesen, en van de slincker sijde staet een stock in de aerde, alwaer een jongh boomken tegen aen is gebonden, 't welck zy mette slincker arm schijnt te willen omhelsen.

De Opvoedinge is, om iemant in de leeringe te onderwijzen, en in de goede manieren en zeeden te onderrechten, en een aenleydinge des levens, door den gemeenen wegh, doch insonderheyt door de deughd, en dat in de lichaemlijcke en zielijcke werckingen, gelijk 't selve de Vaeders doen aen haere kinderen, en de Meesters aen haere leerkinderen.

Bedaeght wortse gestelt, om dat de Opvoedinge, die door lange tijd, in de konsten en goede manieren geoeffent is, kracht heeft, om den rechten wegh aen te wijzen, waer door men totte waere gelucksaligheyt kan komen.

Het goude kleed bediet de waerdie en de volmaecktheyt van dit eedele Ontwerp.

De straele die uyten Hemel schijnt en dese beeldnisse doet blincken, betoont dat de Opvoedinge de genaede Gods van noode heeft, nae de spreucke *Pauli, Ick hebbe geplant, Apollo heeft nat gemaect, maer God heeft den wasdom gegeven.*

De Mammen vol melx en de bloote borst, bedieden een voornaemste deel van de Opvoedinge, 't welck is om openbaerlijck de openhertigheyt van haer gemoed, en het mede-deelen van haere kracht of deughd te betoonen.

Zy wort sittende vertoont, om dat de Opvoedinge de grond is, van de Deughd te verkiesen, en de ondeughd te vlieden.

Zy houd de Roede in de rechter hand, om dat de Roede en de bestraffinge de Wijsheyt in ons wercken, gelijk *Salomon seyt Proverb. XXIX*, en *Seneca seyt in 't III boeck van de Gramschap, dat de opvoedinge en de kastijdinge, de zeeden en manieren maecken.*

Datse met opmercken een kindeken leert lesen, betoont dat dit het bewijslijcke deel is, waer door zy de Wetenschap leert vatten, wesende dieselve de eerste begrijpelijkheid in 't spiegelnde verstand, diewelcke kent en overweeght de Godlijcke, Natuyrlijcke en noodwendige dingen, en dat om haere waerachtige oorsaecken en beginselen.

Zy wort gemaelt datter een pael of stock in der aerde staet, alwaer een teeder jongh boomken aen vast gebonden is, dat zy metten slincker arm schijnt te omhelsen: om te betoonen dat sich de Opvoedinge niet alleene uytstreckt om goede konsten en wetenschappen te leeren, maer oock totte goede zeeden en manieren, om met vlijt

te versorgen, dat die plante, dat is de Ieughd, gerecht, dat is, geschikt werde: diewelcke wesende als een ongehavende en onbearbeyde aerde, soo brenghetse soo veel te meer distelen en doornen voort, alsse vetter en vochtiger is. Waer over *Galenus* seght, de opvoedinge der kinderen is gelijk de bouwinge en heeginge, die wy in de planten gebruycken.

Vecchiezza. Ouderdoom.

Een Vrouwe met een grau hoofd, mager en met veel rimpelen in 't aengesicht, gekleet na de verwe van verslenste en verlepte bladers, die haer leven en kracht verlooren hebben, hebbende in de slincker hand een Sandlooper, die op 't laeste tipjen loopt, met twee brillen. Met d'ander hand leuntse op een stock, wijsende metten vinger op den Sandlooper. Houdende d'eene voet hoogh en opgeheven boven een kuyl, toonende haer aenstaende gevaer.

D'Ouderdoom is soodanige tijd van den Mensche, die van de vijftigh Iaeren af totte sestigh toe eindight. In de welcke de Mensche, die in 't daelen is, door de koudheyt van het bloed, onbequaem wort, om veel moeylijck arbeyd te doen, soo wel aen 't lichaem als aen de sinnen, niet konnende 't selve uytrechten, sonder swaerigheyt; en dese tijd is geheel afgaende.

Dat de Ouderdoom 't gesichte vermindert, als oock de kracht, de eersucht, de hoope, dat wort door de brillen, door den stock, door de kleederen, door 't aengesicht, door den Sandlooper, die ten einde loopt, aangewesen, of door het kleet dat de verslenste bladeren, in den Herfst, gelijkct, of door de kuyle, daerse schijnt in te vallen.

Men konde haer oock afmaelen, datse doornen in de hand heeft, of de planten van eenige Roosen, diewelcke een groot deel zijn afgevallen en verwelckt.

Vecchiezza. Ouderdom.

Een verschrompelde en grijse Vrouwe, slecht in 't swart gekleet, met een tack *Seneiro* of grijskruyt in de handen, want de verwe van dese bloemen zijn bleeck, en boven op den top, schijnense grijs en vallen af.

Vecchiezza.

Een oude Vrouwe, mager, bleeck en met een swarte Mantel, leunende op een kruysjen, houdende in de slincker hand een drooge tack sonder eenige blaeden, aen d'eene sijde leyt een slack of schildpadde, aen d'ander sijde een Sandlooper, waer van het sand is ten eynde gelooopen.

Eta in Generale. d'Ouder in 't gemeen.

Een Vrouwe met een Waepenrock van verscheyden verwen, wiens kleet in drie deelen gedeelt is, 't eerste sal wesen van weerschijn, het tweede van goud, het laeste als oock rontom nae beneden, sal 't wesen van verwe als de verslenste en verdorde bladers, die haer kracht verloren hebbende, op der aerde leggen, hebbende den arm om hoogh, en in de rechter hand de Sonne, in de slincker de Maene, doch moet de rechter hand hooger staen als d'ander: onder dieselve hand sal een Basiliscus over einde staen. Doch de beeldnisse hier van, drucken wy op 't laeste van onse beschrijvinge uyt, ten einde een geestigh Schilder die kan afmaelen, nae de maniere, als die van veele Schrijvers is afgebeeld.

D'Ouder nae de meeninge der Philosophen is een dispositie of gesteltheyt van het ziellijcke gedeelte, dat door sijn eygen complexie of aert voortkomt: toegeeygent aen de natuyrlijcke werckingen van de oorspronghlijcke hette en vochtigheyt, die veroorsaect is, door seeckere instortinge die door den omtreck van den tijd is afgemeten, wassende, staende, daelende, en mercklijck afnemende.

D'Ouder wort van veelen in verscheyden manieren gedeelt. Eenige segghen datter maer drie zijn, andere viere, andere vijf jae ses en seven. Maer als men dese vijf gevoelens overleyt, soo salmen bevinden datse niet verscheelen, maer zijn al van een gemeen gevoelen. Die geene dan die daer seggen, datter maer drie Ouderdommen zijn, dat zijn meest d'oude Philosophen geweest, die den Mensch aenmerckten, als

een natuurlijcke saecke, die in zijne beweginge een begin, midden en einde hadde, gelijk *Aristoteles* seght. En daerom stelden zy voor 't eerste de Kindsheyt, voor 't midden de Jeughd, voor 't eynde de Ouderdom. De tweede meeninge, die aldergemeenst schijnt te wesen, is van *Hippocrates*, *Galenus*, *Avicenna* en van de beste Medicijns, gevolght, die wy mede verstaen in onse beeldnisse te volgen, die het Ouder in vier deelen onderscheyt, te weeten in Kindsheyt, Jongelingschap, Manbaerheyt en Ouderdom. Dese zijn aldus van *Galenus* bepaelt.

De Kindsheyt is dees Ouder, waer in het lichaem wast, om dat daer in de hette en de vochtigheyt, wackerheyt verkrijgen, nemende meer voedsel aen alsser verteert wordt. En daerom seyt *Isidorus* dat de Kindsheyt wort geseyt van het wassen en voortteelen.

De Jonghelingschap of Jeughd is debloeme van d'Ouder en de Jeugdighheyt, waer in de Mensch ophoud van wassen, en nu begint andere behulpigh te zijn.

De Manbaerheyt of bejaertheyt is, wanneer de Mensch volmaeckt en in de hette en

vochtigheyt volkomen is, en 't geene door de hette wort verteert, komt met het voetsel, dat hy nuttigh, over een.

D'Ouderdom is die tijd, waer in de Mensch allenskens verteert en afgaet, want de hette en het bloed nemen in hem af, en de koude en drooghte nemen aen. De Latinen seggen, dat *Senectus* heerkomt, van *sensuum diminutione*, dat is, *van de verslappinge der sinnen*. Dese vier Ouders, zijn soo wel van de Philosophen als van de Poëten by de vier tijden van 't Jaer vergeleken. Want *Isidorus* seyt, *de Jongelingen van heete en vochte aert, zijn gelijk als die in de bloem des levens zijn: van heete en drooge aert, als de Somer, half koud en droogh als de Herfst. Maer de Oude zijn koud en vochtig als de winter*; gelijk daer van *Ovidius* in zijn XV boeck *Metamorph.* verhaelt:

*Het Jaer komt over een met d'Ouder van ons leven,
Dat vier gedeelten heeft, en steeds wort omgedreven.
De Lent' is als een kind, dat 's Moeders borsten trekt,
t Welck ook het teeder kruyd, tot een nieu leven streckt:
Dat oock den Landman voed door hoope van de vruchten,
Door 't bloeyssel van den stam, door 't groeyen der genuchten.
t Klimt tot de Somer aen, en krijgt noch meerder macht,
Een Jongling komter voort en stercker in sijn kracht,
Iae in den meesten brand en 't rijpen van de tijden: (den,
Maer d'Herfst nu op der hand, doet weer de Iaeren glij-
Een Man in vaster stand, van leeden fier en frisch,
Dien 't grijse hayr vermaent, dat hy aen 't daelen is.
Dees Ouder tusschen tveen, gematight door de krachten,
Den Winter rent te moet, en d' akelige nachten,
Daer d'Oude Man in trilt, die loom, nu klappertand,
En afgeslooft en dor' janckt nae een beter stand,
Alwaer dit swacke lijf, van al 't gewoel ontslagen,
Keert weer in 's Moeders graf: dus rollen onse dagen.*

Ick wil naelaeten te seggen dat dese vier Ouderdommen by de vier deelen des Werrelts, als mede by de vier Elementen, wesende slechte lichaemen, uyt welcke alle dingen gemaect zijn, werden vergeleken.

De derde meeninge stelt vijf Ouden, en datselve doet *Fernelius* in sijn VII b. in 't X cap. dieselve aldus onderscheidende in kindsheit, Ionckheit, Manbaerheit, Ouderdom en afgeslooftheit; uyt welcke meeninge wel schijnt datter eene by komt, doch zy brengt niet nieuws aen, maer zy onderscheyt alleen de Ouderdom en de uytgeleefde Ouderdom. Waer op men kan antwoorden dat de afgeslooftheit is het laeste deel des Ouderdoms, gaende met het eene been in 't graf, maer niet dat dees daerom een ander Ouder is.

Noch isser het gevoelen van *M. Terentius Varro*, diewelcke verstaet datter mede vijf zijn, maer hy deelt het eerste Ouder in meer deelen.

De vierde meeninge is van *Isidorus*, die stelt ses Ouden, te weten Onmondigheyt, Kindsheyt, Jongelingschap, Ieughd, Manbaerheyt en Ouderdom. Maer dit moetmen weeten, dat het aensien van soo grooten Man, ons gevoelen niet tegen is, want hy stelt Onmondigheyt en Kindsheyt voor deelen van de Jongelingschap.

De vijfde en laeste meeninge is van veele Philosophen en Sterrekenders als *P. Aponensis* verhaelt, die den Mensch in seven Ouderdommen onderscheyden: te weten in Onmondigheyt, Kindsheyt, Jonghelingschap, Ieughd, Manbaerheyt, Ouderdom

en afgeslooftheit; sulx dat gelijk daer zijn seven dagen, waer in alle den tijt besloten wert, dat de Mensch oock alsoo hadde seven Ouden, waer in al onse loop afgelopen en 't leven geeindight wierde. Ten tweeden, soo zijnder oock seven Planeten, waer door de voortteeling en verdervinge op der aerde geschiet.

Het eerste Ouder dan is de Onmondigheyt, diewelcke van *Luna* of de Maene geregeert is, en geduyrt tot het sevende Iaer, hoewel andere seggen tot het vierde.

Het tweede is de Kindsheyt, die geregeert wort van *Mercurius*, een Planeet van Wetenschap en van Reeden, en als nu begintmen de kinderkens te brengen, onder de bestieringe van den Meester, want in dees Ouder beginnen zy allerleye kennisse te vatten, wesende gelijk een Leye of gladde taefel, alwaer de Meester het verstand in druckt; en dit Ouder duyr 14 Iaeren.

Het derde Ouder wort geregeert van *Venus*, een Planeet van allerleye playsier en wellusten deses Werrelts, als mede van gulsigheit en geylheit. Daerom schijnt het oock dat de Mensche sich in dees Ouder na alles schickt; en dees Heerschappye duyr 8 Iaeren.

Het vierde Ouder wort door de *Sonne* bestiert, als hebbende de vierde plaets in de Werlt, en om dat dese de aldervolmaeckste Planeet is, en de aldermachtigste Liefhebber van 't eerlijcke en van alle deughdelijcke wercken, soo geduyrt zijne regeeringe 19 Iaeren.

De vijfde Ouder is van *Mars*: en dees tijt

wort genaemt het Ouder van Hovaerdigheyt, Hooghmoedigheyt en van kyverien. Want de Mensche tracht in dees Ouder, met alle geweld, nae Rijckdom en Eere, soeckende diselve met alle vlijt, oock in d'uyterste gevaer des levens te verkrijgen, begeerigh zijnde om sich een naeme naete laeten; geduyrende dees Ouder 15 Iaeren.

De seste Ouder is nae *Iupiter* genaemt, waer in de Mensch nae vrede en ruste begeerigh is, berouw hebbende over zijne gebreecken en sonden, die in de vorige Ouden bedreven zijn, loopende tot God, oefnende goede wercken; en dees tijd is van twaelf Iaeren.

Ten laesten komt *Saturnus* voor den dagh, wesende kout en droogh, een Planeete vol van droefheyt, van diepe gedachten, en van swaermoedigheyt, vol moeylijke benauwtheyt, en die stelt den Mensch in soodanigen staet, dat hem ontallijcke kranckheeden en ongemacken overvallen, geduyrende 't selve Ouder totte dood toe; 't welck van *Aristoteles* genaemt is, *het uysterste van alle schricklijckheeden*.

Dit zijn dan de gevoelens ontrent d'Ouderdom; en alhoewel die van veel vermaerde Mannen en met groote reeden aldus gestelt zijn, soo kunnen dieselve nochtans, seer wel, tot viere getrocken worden: En daerom dient gewaerschouwt, dat d'Ouder sich niet altijd in een seker getal van Iaeren laet sluyten: Maer als *Galenus* seyt, soo isse in het temperament, of in de temperinge van de Natuyre.

En om te keeren totte verklaeringe van onse beeldnisse, seggen wy, dat de Wapen-rock van veele verwen d'Ouder van de Jongelingschap bediet, uytdruckende de vluchtigheyt en wispeltuyrigheyt desselven, gelijk *Pierius* seyt.

De weerschijne verwe bediet de jeugdige Ouder, die snellijck haer voornemen en gedachten verandert, gelijk *Aristoteles* seyt, *de Jongelingen zijn seer wispeltuyrig, en 't geene waer nae zy hebben verlanght, daer van walgen zy haest*. *Plato* seyt, *der Jongelingen manieren worden alle daege dickwijls en menighmael verandert*. *Theoph.* seyt by *Stobaeum*, *'t is swaerlijck iet van den Jongelingen te raemen, haer Ouder is wanckelbaer, sonder recht oogherck, en veel veranderingen onderworpen*.

Het deel van 't goude kleed bediet de volkomentheyt van de Manbaerheyt, die bequaem is, om alle burgerlijcke saecken en handwercken uyt te voeren.

Het laeste deel van 't kleed, wesende van verslenste blaeders, druckt uyt, dat dees afgaende Ouder oock soo verslenst en verdort, gelijk de blaeders doen, wanneerse van den boom vallen, verliesende haer leven en kracht, door den Winter tijd, gelijkende het Ouder van den ouden Man; gelijk *Ariosto* verhaelt.

Datse de handen om hoogh houd, hebbende in d'eene hand de Sonne, en in d'ander de Maene, geschiet om veele oorsaecken, ten eersten, om dat, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, wanneer de Oude den Ouderdom wilden uytdrukken, soo maelden zy een Sonne en Maene, wesende dese beyde Planeeten, beginselen van d'Ouder: En om dat de Sonne in den Menschen de sinnen stortede, sonder welcke zy anders niet ziellijck souden kunnen zijn, soo storte de Maene daer het wassen in, sonder welck men anders geen Ouder soude kunnen vinden.

Wijders om dat de Sonne en de Maene, de drie voornaemste leeden regeeren, waer uyt de drie voornaemste krachten vloeyen, als te weten de Ziellijcke, de Levendige en de Natuyrlijcke: regeerende de Sonne het hoofd, waer in de ziellijcke kracht sit, als mede het Hert, waer in de levende kracht woont: De Maene, daer nae, bestiert de Maege, en de Lever, waer in de natuyrlijcke kracht bestaet, sonder welcke drie krachten, de Mensch niet kost leven; gelijk *P. Crinitus* verhaelt.

Willende dan een geduyrigh en volmaekt Ouder afbeelden, hebben wy den Basilisc over einde staende afgemaelt, om dat oock de Egyptenaers mede voor d'Ouder een Basilisc stelden: Want hy is oock in haere spraeck *Vreon*, dat is *Basilisc* geheeten, jae zy maeckten die van goud, en stelden die haere Goden op 't hoofd. En hierom seyden dese Volcken dat het Ouder, hier door, bediet wierde. En om datter drie soorten van Slangen waeren, soo stierven alle de andere, blijvende de Basilisc alleen onsterflijk, die met zijnen aenblas alle andere doode; sulx dat het scheen dat dese Basilisc het leven en dood in zijne macht hadde: En om dese reeden, wierde hy op 't hoofd van haere Goden gestelt.

Van de beeldnisse deser Slange beuselen veele Schrijvers, dat hy een witte vlacke op 't hoofd heeft, met een seecker teycken van een Koninx kroone, waer van het oock de Konincklijke naeme van *Basilisc* verkregen heeft. Want alle andere Slangen vreesen en eeren dienselven. 't Heeft vleugels, doch die seer kleyn zijn, bewegende 't licchaem met weynigh boghten, maer van 't midden af nae boven toe, staet het recht op; gelijk oock *Nicander* in zijne dichten te kennen geeft.

Meditatione. Overdenckinge.

Een Vrouwe van bedaeght Ouder, oock statigh en zeedigh van opsicht, die op een hoop boecken sit, hebbende de slincker hand onder 't hoofd, de rechter sijde nae de slincker buygende, sittende seer aendachtigh, hebbende op de rechter knie met de ander hand, een toegesloten boeck, waer tusschen zy eenige vingers houd.

Alsoo de Overdenckinge een vaste overweginge is, die op de eenvoudige Deughd van alle dingen siet, soo betaemen haer oock de bovengeseyde hoedanigheden: Want in dees Ouder, is het verstand bequaem, om het waerachtige te onderscheyden. De statigheyt en zeedigheyt scheyden sich niet, van 't geene d'Ouder en de oefningh betaemlijck is.

Het aendachtigh gesicht, bediet de wichtigheyt van haere gedachten, die de sinnen in die dingen hebben ingenomen, om niet by geval, maer om volmaectelijck hare werckingen uyt te voeren. Waer over *Ausonius* in 't spel van de seven Wijsen aldus seght, *daer is niet dat meerder sorge vereischt, als over te leggen wat men doen sal, want de onbedachte worden door het geluck, maer niet door raed of overlegginge bestiert.*

Datse op de boecken sit, kan de geduyrigheyt van haere eygen werckingen, vertoonen, die in de boecken gegrondet zijn: die daer inhouden de eerste natuurlijcke beginselen, door de welke men voornaemlijck komt tot naespeuringe van 't waerachtige.

Het gesloten boeck, daer eenige vingers tusschen zijn, bediet, datse een overpeinsinge of weerslagh maecken, over de kennisse der dingen, om een volmaect en goed gevoelen vast te stellen, waer uyt dan eere en alle goed sal kunnen volgen; gelijk dit bygaende gedicht uytdrukt:

*Wel hem! die van de sorgh des Werrelts is ontslagen,
En peinst in 't eel gemoed, naer 't Goddelijck behagen:
Dees kan d'aenstaende eeuw, wat seeckers doen verstaen,
Waer door de Mensch vermagh op Waerheyds pad te gaen,
Dies wort hy wel te recht met eeuwich lof verheven,
Soo dat zijn goede naem onstersfelijck sal leven.*

Meditatione Spirituale.

Een Vrouwe leggende op haere knien ter aerden met gevouwen handen, en toegesloten oogen, daer een luchtigh kleet haer soodaenigh bedeckt, datmen daer door de gestalte van een Vrouwe kan bekennen.

De geestlijcke Overdenckinge, is niet anders als een inwendige werckinge, die de ziele, vereenicht zijnde door de Liefde Gods, die dingen doet overwegen, die haer

souden dienen tot haere volmaecktheyt en saligheyt: Daerom leytse geknielt en met de handen t'saemen gesloten, om het werck van aendacht en nedrigheyt uyt te drucken, 't welck die geene heeft, die sich gestaedigh in de geestlijcke Overdenckingen besigh houd.

De gesloten oogen, betoonen, de innerlijcke werckingen, die van de sienlijcke en Werreltsche dinghen afgescheyden zijn, 't welck oock door de Mantel, die haer bedeckt, wort uytgedrukt. Het selve deksel kan oock bedieden, dat de Overdencker of Aendachtige sich verberght in een eensaeme plaetse, vliedende alle gelegentheyt om de sinnen niet af te trecken.

Overdenckinge des Doods.

Een onthulde Vrouwe met rouw-kleederen, leunende metten arm op eenich grafsteen of sepulture, houdende haere oogen op een dootshoofd gevest, dat op de grafsteen staet, hebbende voor haere voeten een Lammeken, dat zijn hoofd om hoogh houd, gras in den mont hebbende, 't selve herkauwende.

Persuasione. Overredinge.

Een staetige Vrouwe in eerlijcke kleedinge, met een schoon hulsel op 't hoofd, al-

waer een tonge boven op staet, doch beneden aen de tonge sal een oogh wesen, zijnde gestrickt met veele touwen en goude banden. Met beyde handen salse een koorde houden, alwaer een dier met drie hoofden aengebonden is, wesende 't eene een Hond, 't ander een Kat, het derde een Aep.

De Tonge is boven op 't hulsel gestelt, om dat dieselve het voornaemste wercktuuygh is, om den Mensch te overreeden. 't Welck de oude Egyptenaers plachten te gebruycken, om de onkonstige Overreedinge en woorden uyt te drucken, die alleen geschieden door de hulp van de Natuyre: Maer om te vertoon en het spreekken, dat door veele oefningen en konst geholpen was, maelden zy daer een oogh onder, wat uyt en rooden: Want gelijk het bloed de sitplaets is van de ziele, gelijk eenige Philosophen seggen, alsoo is het konstigh spreken een sitplaets van haer werck en uyrvoeringe, even gelijk het oogh het venster is, waer door de ziele siet, alsoo is oock de spraecke het venster, waer door zy van andere gesien wort.

De goude banden zijn de vereeniging van de ziele, en vertoon en dat de Overredinge niet anders is, als datmen van een ander gevangen en gebonden is, door een behendigheyt en soetigheyt van 't welspreken.

Het Dier met drie hoofden vertoon en de noodwendigheyt van drie dingen die iemant moet hebben om een ander te overreed en. Ten eersten moet hy seer vriendlijck zijn, 't welck door 't Hondshoofd wort bediet, die om zijn eygen profijt een yder liefkoost. Oock moet hy leersaem zijn, te weten kloeck en bequaem om andere te overreed en, even als de Aep, diewelcke onder alle Dieren de meeninge van een Mensch, ten alderbesten kan vatten. Oock moet hy opmerckende zijn, 't welck door de Kat bediet wort, om dat die in haere handelingen wacker en opmerckende is. Zy houd de koorde van dit Dier met beyde handen, om dat, soo de Overredinge dese geseyde dienaers en boden niet heeft, of zy sal geen vrucht schaffen, of zy sal slaplijck voortgaen.

Adulterio. Overspel.

Een sittende Jongelingh, die prachtigh gekleet is, en seer vet, mette rechter hand sal hy een *Murena* of Lamprey en eene Slange houden, die aerdigh gekrult zijn, doch soo, of zy beyde te saemen vereenight waeren; hebbende in de slincker hand een gulden trouw-ringh, die men aen de Bruyden plagh te vereeren, doch die sal gebroken zijn, aen die sijde waer in de handen zijn te saemen gevoeght.

Overspel is een ongeoorlofde byslaep van een getrouwt Man of Vrouw, gelijk *D. Thomas* seyt. Oock isse in 't boeck *Leviticus* in 't XX cap. verboden totte straffe van de dood, gelijk oock *Deuteron*. XXII te sien is. Iae 't is even strafbaer, 't zy dat het van een Man of van een Vrouwe begaen wort, alhoewel sich de Mannen ongelijck meerder vryheyd, als de Vrouwen, willen toeschrijven. Waer over *Ambrosius* seght, *Het betaemt den Man niet dat de Vrouwe niet soude betaemen*. *Aristoteles* seyt oock in zijne Huysbestieringe, dat de Man aen zijn Vrouwe geen ongelijck sal doen, alhoewel zy geen middel heeft, om 't selve, met gelijcke smaet, te vergelden.

Een prachtigh Jonghman wort hy geschildert, om dat de Jongelingh schoonder en

welgestelder van weesen en leeden is, om de Minnelust en 't Overspel te pleegen, als wel ander Ouder doet.

Hy wort sittende afgebeeld, om dat de Leedigheyt, waer uyt dit meerendeels voort komt, hier van de oorsaecke is, zijnde dieselve een baermoeder van de quaede gedachten. Waer door *Tobias*, in zijn bedde, dat is, in Leedigheyt leggende, door den heeten dreck, van een Swaluwe, is blind geworden, dat is, door de heete genegentheeden van de ongeoorloofde gedachten. En *David* is mede door de onmatigheyt derselve in Overspel gevallen. *2 Regum 2 cap.*

Hy wort vet gemaelt, om dat de Leedigheyt de Brasserie tot haer suster heeft, doende gelijcke werckinge als de Leedigheyt. Waer over oock *Ezechiël* seyt, *de Brasserie en Leedigheyt zijn gesusters, diewelcke gelijk twee houten het vier der Onkuysheyt ontsteecken.* Welcke spreucke het Overspel bediet, begrepen zijnde onder het geslachte van geylheyt. Het middel dan, waer door wy dese grove sonde mogen vermijden, is, dat wy met alle vaerdigheyt, in alle eedele en deugdlijcke wercken besigh zijn, en de quaede gedachten, die ons soudén mogen voorkomen, van ons afdrijven, zijnde dieselve niet alleene schadelijck aen 't lichaem, maer oock, 't welck meest weeght, aen de ziele. En hierom behooren wy te volgen de schoone leeringen van *Augustinus*, alwaer hy seyt, *Wilt uwen buyck niet boven de noodruft overlusten, want het overtollige is een oorsproncklijcke oorsaecke van dese sonde, en dit weet een yder, dat sonder stoffe geen dingh wort voortgebracht.*

Hy houd de *Murena* mette Slange vereenight, in de rechter hand, om dat het schijnt dat *Basilus* in de uytlegginge van 't Overspel, den Overspeelders waerschouwt, dat zy sich soudén wachten, dese Dieren gelijk te zijn, overmits het schijnt dat dese versaeminge van de Adderslange en de *Murene* een seecker Overspel is, van de natuyre. En dit is 't geene de Egyptenaers, hier door hebben willen te kennen geven.

De goude gebroken opene Trouwringh, als geseyt is, bediet niet anders, dan dat self de H. Wet, het Houwlijck, en de Trouwe, dieder behoort tusschen Man en Vrouw te wesen, geschent en gebroken is. En hierom is dese sonde seer schandigh, om datse tegens de trouwbeloften strijd, die door den ringh wort uytgedruckt: en zy wort oock aen die Vinger gesteecken, die een Ader heeft, die nae 't herte loopt, vertoonende dat de Trouwe komt uyt het alderbemindste deel van 't lichaem, 't welck het hert is, sich verpandende door de onderhoudinge van de beloofde trouwe. Daerom soo kunnen alle andere misgrepen verbeteret worden, maer dese nimmermeer; gelijk *Q. Curtius* in 't leven van *Alexander de Grootte* verhaelt, te weten, *dat dese trouwloosheyt door geene verdiensten kan worden versacht.*

Abondanza. Overvloed.

Een bevallijcke Vrouwe, hebbende een krans om 't voorhoofd, die met verscheiden schoone bloemen is geciert, in 't groen gekleet en met goud geborduurt, mette rechter hand houd zy een Overvloets-hooren vol vruchten, Druyven, Olyven, en verscheyden andere, in de slincker arm een bossel met Kooren-ayren, Geersse, Rijs, Erten en andere diergelijcke: Waer van men siet veele ayren op der aerde vallen, die hier en daer gestroeyt leggen.

Schoon en bevalligh isse gemaelt, om dat

Overvloet een goed en seer behaeghlyck dingh is en een yder aengenaem, gelijk daer en tegens de diere tijd leelijck en vervloecklijck is, strijdig tegens de Overvloet.

Zy heeft een bloeme-krans, om dat de Bloemen en Vruchten, die den Overvloet maecken, als Gesanten of Voorboden zijn: zy kunnen oock bedieden, de vrolijkheyd en de geneughte van dit brave geselschap.

De groene verwe en de goude boorden van haer kleed, bedieden de verwen van de schoone bloeyrijcke Velden, die ons een overvloedige Ooghst beloven, en de Saffranige boorden bedieden de rijpighydt van 't kooren en van de vruchten, die den Overvloet veroorsaecken.

De Overvloets hooren wordt genomen uyt de fabel van *Amalthea*, gelijk *Natalis Comes* en *Ovidius* in 't IX boeck van zijne Herscheppingh verhaelt, 't welck een blijcklijck teycken is van Overvloet. Waer over dit van den Overvloets hooren gestelt is:

*Najaden hebben my, met appels, bloem en vruchten,
Gehighlight en verrijckt, in weelden en genuchten.*

En vermits de Overvloed, een volheydt genaemt wort, om datse soo wel in de slincker als rechter hand geladen is, soo stroytse haer Overvloed, hier en daer, op der aerde.

Dominicus Ancajanus heeft op den *Overvloed* Latijnsche dichten gemaect, die by ons zijn naegevolght:

*Siet aen 't Saffranigh Veld, en Ceres met haer vruchten,
Die duysentvout ons schenckt haer zeegen en genuchten:
De taxkens van den boom met appels zijn gelaen,
En 't bolle Druyfkens swelt, en neemt het voetsel aen.
Hier loeyt de Os in 't veld, hier gaen de Koeytjens grasen,
Hier schencktmen vette room uyt frissche Mellick-blasen.
De Bosschen voeden 't wild, en 't visken spijs de Zee,
En 't Vincken in de locht dat quinckeleert in vree.
'Segh nu eens dertel Mensch! wat soudy van den Heere,
'Van Hemel, Aerd en Zee, noch eenighsins begeeren?*

Abondanza.

Een staende Vrouwe, in 't goud gekleet, met open armen, houdende d'Overvloets hooren in d'eene, en d'andere hand op eenige bosselen kooren-ayren, diewelcke staen ter sijden van dese beeldenisse. En dese is genomen uyte Medaglie van *Antoninus Pius*.

Abondanza maritima. Op 't waeter te maecken.

Ceres die sich verthoont met kooren-ayren in de rechter hand, staende voor op den steven van een Schip, en voor haer voeten sal zy een kooren-maete hebben, daer kooren-ayren in en boven over leggen.

Anders.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Roer van 't Schip, en in de slincker kooren-ayren houd.

Overvloed.

Een Vrouwe met een krans van kooren-ayren, houdende in de rechter hand een bossel Hennip mette blaederen, in de slincker de Overvloets hooren, en een tack van Brembeesien, of Pinxterbloemen, waer op veele bondelkens sijde hangen.

Raciocinatione o Discurso. Overweginge of Vertoogh.

Een bedaegde Vrouwe, in purper gekleet, sittende heel bedachtsaem, hebbende op haere knyen een boeck, waer in zy de voorste Vinger van de rechter hand, houd, doch een weynigh open, en mette ander hand een rolleken, waer in geschreven staet, *in perfecto quiescit*, dat is, *zy rust in 't volmaeckte*.

De Reeden die wy discours of vertoogh noemen, wort van den Philosoph, in 't III in boeck van de Ziele, het Verstand genaemt, en hy onderscheyt ditselve in tweederleye slag, d'eene wort *passibile*, dat is het lijdelycke, en d'ander *agente*, dat is, het werckende, geheeten: Het lijdelycke verstand dan, is het geene, 't welck de gedaenten aenneemt, als mede de fantasien der dingen, en dat van de imaginatie of inbeeldinge: Het werckende verstand, is, dat de dingen toestelt en maeckt, die daer zijn *een mogentheyd van verstandige dingen, die alreede in der daed zijn verstaen*. Noch meer, het lijdlijck verstand heeft oock drie staeten of orden, *d'eerste* is, wanneer het alleen in de mogentheyd is, te weten, wanneer het noch niets heeft van de verstandelijcke dingen, maer alleene haere natuyre en weesen. Het *tweede* is, wanneer 't de

verstandelijcke dingen alreede op een sekere maniere heeft, alhoewel wy daer mede noch niet wercken, en dat wort genaemt het verstand *in habitu*, dat is, in de bequaemheyt. De *derde* is, wanneer het werck is verstaen, en daer van geredeneert of verhaelt wort, en dat wort genaemt *in actu*, dat is in der daed: Waer uyt wy dan klaerlijck sien, wat saecke het overlegh of discours is, 't welck aen de inbeeldinge hanght: en gelijk *Aritoteles* op de verhaelde plaetse seyt, soo gebeurt datselve tusschen de inbeeldinge en tusschen de overweeginge, gelijk het gebeurt, tusschen de bevindelijcke dingen, en den sin selve, behalven, dat de fantasien, die de inbeeldende kracht totte Raciocinatie of Overweginge brengen, geene materie of stoffe hebben, want het zijn geen materiale dingen die in stoffe bestaen.

Sulx dat de Overweginge niet anders is, als een oordeel en een discours of overlegh, datter geschiet over de fantasien, en de gedaenten, die door de inbeeldinge worden over gebracht: Welcke inbeeldinge, gelijk wy in haere beeldenisse hebben geseyt, wort gemaect in 't eerste velleken van de herssenen, en de Overweginge of overlegh in het tweede velleken, dat is in het midden, gelijk oock de memorie of het gedachte leyt in het derde velleken, nae het achterhoofd of nae den neck toe; gelijk *Galenus* seyt in 't VIII boeck *de u su partium*, en *Vesalius* in zijne *Anatomia* in 't VII boex XII cap.

Met purper en van bedaeghd Ouder wortse gemaect, om de staetigheyt van de zeeden en manieren te vertoonen.

De spreucke *in perfecto quiescit*, vertoont ons niet alleene de volmaecktheyt van de Overweginge, maer oock, dat dieselve geen plaets heeft, als in de aldervolmaeckste dieren, tot een onderscheyt van de inbeeldinge, die gelijk wy hebben geseyt, oock in de onvolmaeckte Dieren wort gevonden, wesende de Overweginge een mogentheyt van de verstandelijcke ziele, die de einden of uytkomst van de dingen overweeght, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen.

Zy wort sittende gemaelt en seer bedachtsaem, met een toegesloten boeck, om dat de Overweginge of 't Overlegh, dat deel van 't snelle verstand is, dat de spreucken overweeght, en de dingen nadenckt.

Vittoria. Overwinninge.

Een Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en in de slincker een Helm; gelijk *Heliodorus* dieselve beschrijft.

Overmits daer twee dingen voor al noodigh zijn, om de Overwinninge te bekommen, te weeten, Macht en Eendracht, d'eene om den wegh te vinden, diewelcke noch niet ontdeckt is, d'andere, om dieselve met een Manlijck gemoed te openen, soo wort de kracht door den Helm uytgedrukt, die alle slagen tegenstaet, die op 't hoofd geschieden om 't selve te quetsen: en de vereenighde verstanden, worden door den Granaet-appel uytgedrukt, die mette vereeniging van zijne korrelen by een getrocken is, gelijk oock de dappere Mannen, alle de gedachten van veelderleye verstanden, tot eene meeninge weeten te brengen.

Vittoria de gl' Antichi. Overwinningh van de Oude.

Een Vrouwe met een Maeghdelijck aengesicht, die door de locht vliegt, hebbende in de rechter hand een Lauwer of Olijfkrans, in de slincker een Palmtack met een

Adelaer onder de voeten, die oock een Palmtack in zijne klauwe heeft, haer kleed sal wit zijn met een geele wapen- of krijgs-rock.

De Lauwer, Olijf en Palm, zijn van de Oude gebruyckt voor een teyken van eere. 't Welck zy hebben goed gedacht, te vertoonen, aen die geene, die daer Overwinninge van de Vyanden, tot weldaet van zijn Vaederland, hadde te huys gebracht. De reedenen daer van zijn elders genoegh geseyt, om een saecke niet dickwijls te verhaelen.

Zy is seer dapper, want de Overwinninge is soo veel te aengenaemer, alsse blijcklijcker in dapperheyt heerscht en uytmunt. Ditselve bediet de Adelaer mede: en daer over voorseyden de oude Keyseren, door haere wapenen en banieren, die zy over al mede voerden, het goed geluck: laetende dieselve voor haer heene draegen, voedende, daer door, in de gemoederen der Soldaeten een hope van de aenstaende Overwinninge.

Het witte kleed bediet, dat de Victorie sonder smette van eygen schande behoort te geschieden, wetende dieselve, verkregen zijnde, met wijsheyt te gebruycken; 't welck door de geele rijdrock wort vertoon.

Vittoria nae de Medaglie van *Domitianus*.

Voor de Overwinninge wort een Vrouwe met vleugels geschildert, houdende in de rechter hand een Overvloets hooren, en in de slincker een Palmtack.

En dit zijn de twee soorten van goederen, diewelcke de Overwinninge met haer brengen, te weten, het goed gerucht ofte de eere, en de Rijckdommen: en 't eene soo wel als 't ander, wort om de reeden des Oorloghs, met gewapender hand, van de Vianden genomen.

Vittoria nae de Medaglie van *Ottavius*.

Een Vrouwe geschildert met vleugels, staende over einde op een grondsteen, met een Palmtack in de hand, en in d'ander een kroone met twee Slangen, soo wel van d'een als van d'ander sijde, noch een ander Slange, diewelcke leggende, sich rontom de twee andere heer slingert, mette woorden van *ASIA RECEPTA*. Aldus sietmen 't oock in de Medaglie van *Augustus*.

Vittoria Navale. *Scheeps-Overwinninge van Vespasianus*.

Een Vrouwe gevleugelt, staende op de steven van een Schip, houdende in de rechter hand een krans, en in de slincker een Palmtack, mette letteren *Victoria Navalis*:

Vittore navali come depinta da Romani.

Wanneer de Victorie op de steven van des Viands Schip staet, of wanneer die ter sijden van een Trophee staet, alwaer Scheeps-gereetschap, als Roers, Anckers, Riemen en anders gelegen is, datselve noemden zy een Scheeps-overwinninge: Waer over als de Romeinen de Victorie, van die van *Antium* op den Tyber hadden verkregen, naemen zy alle de steevens van de Schepen, en stapelden die op malkanderen, diewelcke *Rostris* genaemt wierden: Waer op zy alsdan een verhael deden van de oorsaecke derselven. In de Medaglie van *Vespasianus* is een colomme die van stevens van Schepen is opgemaect. Sulx als iemant de Scheeps-overwinninge wilde afmaelen, kan men dieselve op d'eene of d'ander maniere doen.

Vittoria nae de Medaglie van *Titus*.

Een Vrouwe sonder vleugels met een Palmtack en Lauwerkrans. In dese maniere wildese *Titus* vertoon, om dat hy wilde dat die nimmermeer van hem soude scheidende. Alsoo maelden oock de Atheniensers dieselve af, gelijk *Pausanias* seyt, en dat om dieselve reeden als *Titus*.

Vittoria nae de Medaglie van *Augustus*.

Een Vrouwe staende op een ronde kloot met opgespreyde Vlercken om te vliegen, met een Lauwertack in d'eene, en in d'ander een *Labaro*, zijnde een waepen van den Keyser, dat de Francoisen een Cornet noemen, 't welck men gewoon was voor den Prins te draegen, wanneer hy self in 't Leger was, mette letteren *Imperator Caesar*.

Vittoria van de Ouden afgebeeld.

De Oude maelden de Overwinninge als een Engel af met vleugels, en dickwijls dat hy sat op den roef van zijne Vyanden, tropheen voor hem, hebbende voor de borst een Palmtack, met een Schild, waer in dese woorden staen *Victoria Augusti*; gelijk *Claudianus* dieselve beschrijft.

Vittoria nae de Medaglie van Severus.

Een Vrouwe op een Schild, sittende met een Helm in de hand, welcke de Overwinnaer toebehoort. En *Lucius Verus* maelt een Vrouwe met een Helm op 't hoofd en een Spiesse in de hand, en mette slincker hadse een Trophé over de schouder met seker roef, tot teycken van Victorie. *Vespasianus* stelt een Vrouwe, die daer staet by een Palmboom, en schrijft aen een Schild *Iudaea Capta*.

Domitianus maelt de Vittoria aldus af.

Een gevleugelde Vrouwe, settende d'eene voet op een Helm, schrijvende in een schild, dat aen een boom gehangen is, en van d'ander zijde van den boom is het met een Trophé geciert, en een sittende Vrouwe, diewelcke d'eene hand onder de wange heeft, zijnde treurigh in 't aengesicht.

Dese Medaglie is ter eeren van *Domitianus* geslagen, als hy Duytslant hadde ingenomen.

Prospettiva. Deursichtigheyt.

Een Vrouw van een schoon en bevalligh opsicht, hebbende aen den hals een gulden keeten, alwaer een Menschen oogh aenhanght, houdende in de rechter hand een Passer, Liniael, Quadrant en een Pasloot, met een Spiegel, en in de slincker twee boecken, alwaer op het eene geschreven is *Ptolamaeus*, en op 't ander *Vitellio*, het kleed sal van de voeten af duyster wesen, en van langer hand, sal het allenskens lichter worden, alsoo dat het hoofd het alderlichste zy.

De *Perspective* is van de Grieken *Optica* van 't gesicht geheeten, als een eedele wetenschap van 't gesicht, gegrondvest wesende op wiskonstige en natuurlijcke bewijsreedenen; handelende van de natuyre en eygenschap van 't licht en de sienlijcke mogentheyt, waer van wy in 't Menschlijcke leven, en in de algemeenheyt van alle dingen, geen heerlijcker noch wonderbaerlijcker hebben. De *Perspective* dan, gelijk geseyt, is seer lustigh en vermaecklijck, en daerom wort de Vrouwe oock schoon en bevallig afgebeeld. De keeten met het oogh daer aen, bediet, datse van 't gesichte hare benaeminghe heeft, als die gene, die over de sienlijcke gedaenten en sichtlijcke handelinghe geheel gestelt is.

Door de instrumenten wort haere aert, gelegentheyt, en werckinge uytgedrukt.

In de Spiegel geven de rechte beeldnissen haeren weerslagh, en om dat dese konst van 't rechte licht en van de weerslagh haer dienen, soo sietmen daer in een seer schoone verwonderinge, en daerom is de Spiegel hier gestelt. En om dat dese wetenschap bewaert wort in de schriften van vermaerde Mannen, soo is hier by gedaen het werck van twee Schrijvers, diewelcke, om datse daer van seer treffelijck geschreven hebben, soo zijn dieselve hier door seer vermaert, zijnde dese konst door haer seer gevordert en aen den dagh gekomen.

De verwen van 't kleed, van 't duyster nae 't licht oprijssende, zijn om te bewijzen dat de wercken van de *Perspective* gemaect worden door de klaerigheyt van 't licht, en door de duysterheyt van de schaduwe, doch met een seeckere dalinge of verschietinge, nae de distantie of wijde, en de reflexie of weerslagh. En men magh in der waerheyd God dancken, dat in de voorgaende, soo wel als in dese eeuwe, geen Mannen ontbroken hebben, diewelcke in alle konsten en wetenschappen, als mede in dese konst van *Perspective* doorluchtigh geweest zijn: onder welke is *M. Giovan. Alberti dal Borgo*, diewelcke, in wat achtginge men hem behoort te houden, betonen zijne vermaerde wercken, en insonderheyt zijne schilderie die hy gemaect heeft in de Saele van 't nieuwe Paleys in *Vaticano*, geheeten *Clementina*, in de maetschappie van *M. Cherubin* zijnen rechten broeder, niet min door de Natuyre, als in gelijkheyt van de konst, uytsteekende.

Prospettiva.

Een Vrouwe die in beyde handen een *Perspective* houd, hebbende een Quadrant, Passer en andere instrumenten, die tot dese konst noodigh zijn, voor hare voeten. Dese behoeft geen breeder verklaeringe, aengesien daer van boven breeder gesproken is.

Pellegrinaggio. Pelgrimschap.

Een Man in de kleedinge van een Pelgrim, maer die 't halve hoofd geschooren is, gelijk oock de baerd, hebbende van de rechter sijde lange hoofdhayren, die hem over de schouderen hangen, insgelijx mede de halve lange ruwe baerd, om de Egyptenaeren te volgen, diewelcke in deser maniere de Pelgrimagie afbeelden.

En dat om dese reeden, want *Orivides* uytgetrocken zijnde tegens de Giganten of Reusen, hadde in thien Iaeren, nae dat hy uytlandigh was, altijd met groote naerstigheyt zijnen baerd en hoofd gestreelt, maer daer nae wederom in Egypten gekeert zijnde, liet hy sich scheeren. De Egyptenaers

willende uytdrukken dat zijn Pelgrimschap geluckigh was geweest, maelden hem uyt, gelijk boven in de afbeeldinge geseyt is, en hebben voorts dieselve maniere gebruyckt in alle soorten van Pelgrimschap. Hy heeft in zijn rechter hand een Pelgrimstaf, alwaer een Swaluken op sit, om dat dat Vogelken, nae dat de Oude daer wel op hebben gemerckt, soo haest als het begint te vliegen, sich scheyd, verlaetende Vaeder en Moeder, levende verre afgescheiden, als in Pelgrimagie.

Peste. Pest.

Een Vrouwe gekleet met duyster taneyt, hebbende 't gesichte bleeck en vreeslijck, 't hoofd verbonden, de armen en beenen naeckt. 't Kleed sal ter sijden open zijn, siende, door de scheure, 't hembd bevestigd en bebloed, soo sietmen oock de borsten vuyl en draegende, met een doorschijnende sluyer bedeckt, en ter sijden haer sal een Wolf staen.

De Peste is een besmetlijke sieckte, ten meestendeel veroorsaecht door de vervuylinge van de locht. Waer van niet anders te seggen valt, alsoo de beeldenisse voor haer selven klaer is. Alleen sullen wy God bidden dat wy daer van geen ander kennisse mogen hebben, als door de Schrijvers, of van 't geene wy van de Oude mogen hooren seggen.

Door den Wolf wort de Peste bediet, want gelijk *Philostratus* seyt, soo sagh *Palamedes* datter over den bergh *Ideo* veele Wolven liepen, waer over hy aen *Apollo* offerhande dede, hopende daer door 't gevaer van de Peste te ontgaen, 't welck hy vreesde hem te genaecken. En men weet oock datter ten tijde van de Peste meer Wolven op 't Land gesien worden, als anders.

Peste.

Een oude magere en vreeslijke Vrouwe, duyster geel in 't gesicht, geheel onthult, hebbende om 't hoofd een krans van donckere Wolcken, in 't duyster blaeu gekleet, wesende hier en daer met quijl en vochtigheden bespreyt, geelachtigh van verwe, sittende op eenige Schaeps- Lammere- en andere vellen, houdende in d'eene hand een geessel met bebloede knopen.

Gelijk dese beeldenisse, door haere oudheyd en magerheyd, lelijck is aen te sien, also is oock de Peste door haere vreeslijke en schricklijke vertooninge oock in 't gemeen afschouwlijck en yselijck. De geelheyd bediet de ontsteeking des lichaems, wesende die verwe, in de geene, diewelcke ongesont zijn.

De Wolcken vertoonen, dat het een eygen werck van de Hemel en van de venijnige Locht is. In Pest-tijden wordt oock de Locht veele met duyster blaeu gesien.

De vellen van verscheyden beesten, bedieden de sterflijckheyd, wesende de ontsteeking der Locht niet alleen de Menschen, maer oock den beesten schaedelijck, om datse uyt dieselve haer leven scheppen.

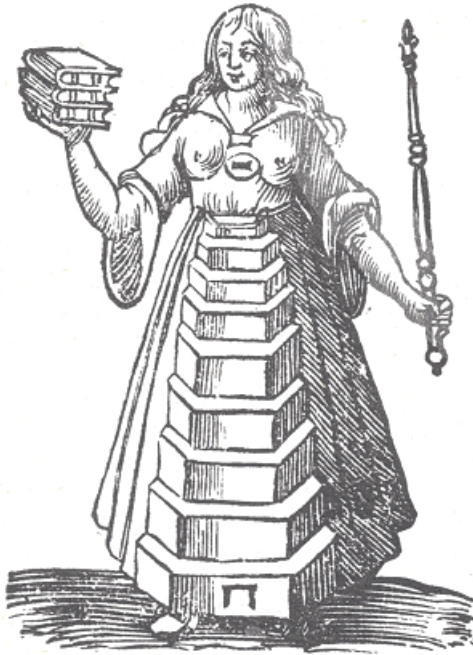
De Geessel betoont, datse te gelijk op een yder slaet, verschoonende noch Ouder noch geslacht, Rijck noch Arm, noch Staet noch waerdigheydt, noch wat het oock soude mogen wesen, waer mede zy te rugge soude gehouden werden, om met haere straffe eenigh Mensch aen te sien.

Philosophia,

Nae de Beschrijvinge van *Boëtius*, mette uytlegginge van den Heere *Giov. Zaratino Castellini*, die hy in de *Academie* der *Philopinen* van *Faenza* opentlijck verhaelde den *IV Octob.* 1613, in de tegenwoordigheit van den Doorluchtigen en Eerwaardigen Cardinael *Valens*, en de gantsche Vergaederinge van de E. Heeren Magistraeten.

Boetius beschrijft de *Philosophie*, door een seer schoone en geleerde Poëtische vindinge, op deser maniere: Hy versiert dat hem een Vrouwe met glinsterende oogen verscheen, die boven 't gemeen vermogen der Menschen snel en scherpzichtigh waeren, wesende van levender en ondoorgrondelijcker wackerheyt, nochtans seer bedaegd van Iaeren, soo dat niemand soude geloof hebben, of zy was van ons Ouderdom. De langhte haeres lichaems was twijfelachtigh, want als nu voeghde zy haer nae de gemeene maete der Menschen, korts daer nae scheent, dat zy met den top haeres hoofdes den Hemel geraeckte: Iae als zy 't hoofd noch hooger op hefte, drangh zy daer mede oock selve in den Hemel, en bedroogh alsoo 't gesichte der geener, dieder op ooghden.

Haere kleederen waeren van seer sijne draeden met scherpsinnige konste, en van onverscheydelijcker stoffe geweven, en nae dat zy selve seyde, soo hadse dieselve met haer eygen hand toegestelt, en dese scheenen als rookige beelden, die een veracht Ouderdom hadde verduystert. In de uysterste boorde van 't kleed was een Griexsche Π. P. geweven, en in de bovenste een Θ. Th. en tusschen dese beide letteren scheenender eenige trappen uytgesneden, waer mede men van de onderste totte bovenste letter moght klimmen. Dit selve kleed hadden de handen eeniger geweldenaers gescheurt, en yder hadde eenige lapkens, soo veele als elck konde mede krijgen, wegh genomen. In de rechter hand hadde zy eenige boexkens, maer in de slincker voerde zy eenen Scepter of Rijxstaf.

Wel te recht is zy van eerwaardigh opsicht, want de Philosophie is groote eere en eerbiedigheyt waardigh, *om dat zy een Moeder is van alle vrye konsten, een Meestersche van alle zeeden en van alle tucht, een Wet van 't leven, een uytdeelster van de gerustheyt en een sonderlinge gave Godes. De Philosophie der goede konsten, is niet anders, soo Plato seyt, als een geschenck en vindinge der Goden; gelijk M.T. Cicero en Augustinus in zijn Stad Godes in 't XII boeck en XXI cap. aldus daer van spreekt: Naedien nu de Philosophie soo groot is, gelijk zy selve bekennen, datter geen hooger gaeve van God is gegeven, soo moetmen oock gelooven, datse van niemand anders als van dien God gekomen is, dien zy selve, alhoewel zy veele Goden eeren, seggen, geen grooter God te wesen.* Willende te kennen geven, dat de Philosophie zy een geschenck, van een waerachtigh en eenigh God: En om haere treffijcke aert, so wortse eerwaardigh genaemt. Daerom seyt oock *Seneca* de zeedige Filosooph in zijnen XIV brief aldus: *Nimmermeer sal de snootheyt soo veele Mans worden, nimmermeer salse sich tegens de Deughden soo te saemen rotten, dat de naem van de Philosophie niet soude eerwaardigh en heyligh blijven.* Zy heeft glinsterende oogen, van veel doorsichtlijcker kracht, als wel 't vermogen is van andere Menschen, en door haere kennisse, soo sien en bekennen de Menschen, door de oogen des Verstands, veele verborgene dingen der Natuyre, soo wel van 't Aerdrijck als van den Hemel, gelijk *Cicero* in dieselve plaetse uytdruckt, seggende dat de

Philosophie ten eersten in den Godsdienst onderwijst, en daer nae in de zeedigheyt en grootmoedigheyt, en datse, uyt ons gemoed, als van de oogen, de duysternisse verjaeght, ten einde wy kunnen sien alle Hemelsche, Aerdsche, eerste, laeste en middel dingen.

Zy is van levende verwe, alhoewel zy bedaegd is, en ons ouderdom verre overtreft: om dat de Wijsheyt is van de opperste en eeuwige Wijsheyt, te weten van God, aen onsen eersten Vaeder geschoncken, soo haest als hy geschaepen was, en gaf hem kracht om over alles te heerschen, gelijk in 't boek der Wijsheyt X cap. te leesen is. Van wiens groote Wijsheyt, die veel grooter is als *Salomons*, kondy by *Pererium* over *Genesisin* nae sien. Dieselve is van den beginne des Werrelts geweest en sal altijd wesen, als Meestersche van alle Creatuyren, altijd levende en wacker, altijd op haere voeten staende, om door haer de duysternissen der onwetentheit, uyte gemoederen der Menschen te verdrijven. Soo is dan de Wijsheyt bestandigh en onbederflijck, diewelcke aen ygelijck persoon, hoe oud van jaeren, dat hy oock magh wesen, macht en wackerheyt geeft, tegens alle ramp en verwarde ongelucken, en maecktse

gelijckmoedigh tegens alle stoornissen en hertztochten des gemoeds; gelijk *S. Aug. de Civit. Dei lib. IX* in 't III en IV cap. daer van spreekt. Wy willen in dese plaetse geen onderscheyt maecken van de Wijsheyt totte Philosophie, gelijk van *Seneca* in zijnen 89 brief gedaen is, te weeten, dat de Wijsheyt een volmaeckt goed is van 't Menschlijk gemoed, maer dat de Philosophie zy een Liefde, begeerte en vlijt om dese Wijsheyt te bekomen. En dat is waerachtigh, soo veele de beteycknisse van haeren naem belanght, want de Philosophie bediet niet anders als een Liefde tot Wijsheyt en Deugd: oock is een Filosooph niet anders, als een Minnaer en Liefhebber van Deughd en van Wijsheyt: Maer soo 't geheele lichaem van de Philosophie wort aengemerckt, soo sullen wy seggen, nae de meeninge van *Boetius*, dat zy datselve is, dat de Wijsheyt is. Dies hy die oock in zijn derde Prose noemt, *een Meestersche van alle deughden*. In 't 2 b. 4 Prose: *Een voedster aller deughden*. In 't 4 b. 1 Prose, *Een weghbereydster van 't waerachtige licht*. Al te saemen bynaemen, die op de Wijsheyt passen, gelijk oock in der daed het geheele lichaem van de Philosophie is: dieder drie deelen in sich begrijpt, te weeten het wercklijcke deel, 't welck het gemoed bequaem maeckt in de goede manieren: Het spieglende deel, 't welck alle de geheymnissen, van de Natuyre, doorsnuffelt: Het reedelijcke deel, waer in de Reeden bestaet, door de welcke men ondersoekende, het waerachtige van 't valsche onderscheyt. En dit vereyscht de t'saemenvoeginge en eygenschap van woorden en bewijs-reedenen. Deelen, die alle drye een volmaeckte Wijsheyd maecken. Dit komt oock overeen mette andere bepaelingen van de Wijsheyt, diewelcke *Seneca* op dieselve plaetse invoert, tot een onderscheyt van de Philosophie, daer hy seyt: *Dit is Wijsheyd datmen kenne de Godlijcke en Menschlijcke dingen en haere oorsaecken*. Welcke beschrijvinge, nae mijn gevoelen, in sich begrijpt de drie deelen van de Philosophie. Des Wijsheys ampt is de Godlijcke dingen te kennen: siet daer op aen het *Contemplative* of spieglende deel, 't welck niet alleen door de *Physica* of Natuyrkennisse, alle natuyrlijcke dingen, doorsnuffelt, die van *Pererius* voor werckingen van een Godlijk gemoed werden gehouden, maer oock door de *Metaphysica*, of boven Natuyr-kennisse, die van *Aristoteles* gehouden wort voor de aldergodlijxste: Want zy schouwt door de kennisse de afgescheyden substantien, wesentlijcke selfstandigheeden, en de Natuyre selve, te weeten God. Zy kent oock de Menschlijcke dingen. Siet aen de *morale activa*, het zeedige wercklijcke deel, dat kent de oorsaecken van alle beyde. Siet het *rationale* of het redelijcke ondersoekende deel, daer door komt men in de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Dewijl dan de Philosophie, eenderleye bepaelinge als de Wijsheyt in sich begrijpt, soo komt het datse oock eenderleye saecke als de Wijsheyd is, insonderheyt in de kracht van de boven-natuyrlijcke kennisse, die zy in haer bevat: die, door 't aensien van *Aristoteles*, de eygen naeme van Wijsheydt verdient. *M. Tullius* redeneerende in zijne Tusculaensche Vraegen van de Oudheyt der Philosophie, seght dat die seer oud, maer haere naeme nieuw is, en acht die als de Wijsheyt selve. Oversulx, seyt hy, wie derf ontkennen dat de Wijsheyt niet oud van daed en van naeme zy? te weten de Philosophie, diewelcke door de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke dingen, van de beginselen en van de oorsaken, by den Ouden, de seer heerlijcke naeme van Wijsheyt behiel. Iae de seven Wijsen van Griecken wierden *Sophi*, dat is Wijse genaemt, en dat veele eeuwen voor haer. *Licurgus*, *Homerus*, *Vlysses* en *Nestor* zijn voor Wijse gehouden geweest, van gelijcken mede *Atlas*, *Promotheus* en *Cepheus*, en door de kennisse die zy hadden van de Hemelsche dingen, zijn zy Wijse genaemt

geweest. En al die geene die haere vlijt, in de spiegelingen der dingen, hadden aengewent, zijn altijd Wijse geheeten, totte tijd van *Pythagoras*, die desen naeme van Wijse, al te hooghmoedigh schijnende, lietse *Philosophi* heeten, dat is, beminders van Wijsheyt. Sulx dat de Philosophie even 't selve is, dat de Oude, *Sophia*, dat is Wijsheyt, hebben geheeten. Waer over men by *Diog. Laertium* in 't leven van *Plato* leest, dat hy de *Wijsheyt en Philosophie noemt een seeckere lust en begeerte van Godlijcke Wijsheyt*.

De twijfelachtige gedaente die nu kleyn dan groot was, bediet, datse als nu in de kennisse der dingen besigh is, soo wel die bene-

den op der aerden als die boven in den Hemel zijn, en dickwijls stijgtse soo hoogh op, om de verborgene stoffen te ondersoecken, dat het Menschlijk vernuft niet machtigh is, dieselve te vatten. En daerom seyt *Boetius* dat de Philosophie haer hoofd dickwijls soo hoogh opsteeckt, den Hemel doordringende, dat het gesichte der aenschouwers niet machtigh was haer te beoogen, om dat de geheymnissen Godes, als oock sijn weesen dat in den Hemel verborgen is, door geen Menschlijke reeden of vernuft kan werden begrepen, gelijk de *H. Gregorius Nazianzenus* seght. Wat wonder is 't? Als wanneer *Simonides* de Heydensche Griexse Poet, van den Tyran *Gerion* wierde gevraeght, wat God was? dat hy een dagh of twee uytstel hebbende verkregen om sich te beraeden, noch daer nae wederom driemaal soo veele tijd eyschte als van te vooren, hy noch ten laesten antwoorde, *hoe ick het weesen Gods meer aenmercke, hoe het my duysterder dunckt te wesen*; gelijk *Cicero* in de Natuyre der Goden verhaelt.

Het kleet van seer fijne draeden, bediet de scherpsinnigheyt van de voorstellen in 't disputeeren, van de onoplosselijke stoffe, door de Philosophische stoffen, die door haer selve bondigh en vast zijn, insonderheyt in de wercklijckheyt ontrent de goede zeeden; het kleet is van haer hand geweven, want het kleet der Wijsheyt is onoplosselijk, onveranderlijk en vast uyt haer eygen wesen en hoedaenigheyt, en niet door Menschlijke konst.

Het is oock van gelijcken duyster, voor soo veele de ondersoeckinge van de verborgen dingen van de Natuyre belanght, en dit schijnt dat *M.T. Cicero* in zijnen *Redenaer* stelt; *de Philosophie*, seyt hy, *is in drye deelen gedeelt, in de duysterheyt van de Natuyre, in de spitsvindigheyt van 't redeneeren en in 't leven, en in de manieren*. En soo wy de Philosophische wijze willen aenmercken, soo sullen wy seggen, dat het kleet door de duysterheyt van een versloft ouderdom verdonckert is, om dat de Philosophen gemeenlijk slordigh en veracht gaen, op sijn Philosophen, dat is, met oude beroyde en bemorsde kleederen. Arm en naeck gaet de Philosophie, niet soo seer door nooddrufigheyt, als door eygen wille, gelijk *Socrates* en *Apollonius*: die gekleet gingen met vuyle sacken, bloots hoofds en bloots beens. *Diogenes* was gewonden in een doncker slaefs kleet, en morssigh, sittende in een tonne. Maer alhoewel dit waer is, soo sullen wy daer van een veel waerachtiger reeden geven. De kleederen van de Philosophie zijn bedeckt met een oude duysterheyt, want de Philosophen hebben van ouds af 't gebruyck gehad, sich met een spitsinnige donckerheyt te omschaduwē. De Egyptenaers verbergden de Philosophie onder duystere decksels van fabulen en verborgen heylige beelden. *Pithagoras* kleede dieselve met een kleet van duystere teyckenen. *Empedocles* met raetselen. *Protagoras* met ingewikkelde versierselen. *Plato* met verborgen sinnen. *Gorgias* met fantasien, met valsche en tegenstrijdige voorstellingen, van dat alle dingen zijn en niet zijn. *Leonone* self met mogelijke en onmogelijke ondervindingen. *Aristoteles* met duystere setpaelen en een swaer gewef van woorden: Waer over hy zijne gehoor-plaetse *Acroamatica* noemde, diewelcke des morgens geschiede, alwaer van de alderhoogste en spitsvindigste Philosophie, behoorende totte spiegelinge van de natuyrlijke dingen en redenkavelingsche dispuuten, gehandelt wierde. Dies hy oock eenige boecken *Acroamatici* geheeten, in 't licht gaf, die de verborgene konst van de Peripatetische secte inhielden, diewelcke *Alexander Magnus*, sijn discipel, terwijl hy in Asien tegens *Darium* lagh, gesien hebbende, daer over aen *Aristoteles*, door brieven, klaegde, van dat hy de schoone geheymnissen der Natuyre, hadde

ruchtbaer gemaect. Waer op *Aristoteles* aensiende de duysterheyt, waer in hy dieselve gewickelt en in 't licht gegeven hadde, antwoorde dat hy dieselve alsoo hadde in 't licht gegeven, als ofse niet uytgegeven waeren, gelijk men by *A. Gellium* in 't XX boex IV cap. kan naesien. Dese boecken wierden *Auscultatorii* of de *Physico auditu*, dat is van 't natuyrlijk gehoor genaemt, diewelcke, gelijk *Aristoteles* meende, niet konden werden verstaen, indien men dieselve, door de onderwijnsinge des Meesters, niet hoorde uytleggen. Hier uyt blijkt het, waerom de oude Philosophen, met opset, de Philosophische konste met duystere setpaelen, vermomden: willende aen 't volck vertoonen, datse van geen andere wilden verstaen zijn, dan die haer

werck daer van maeckten, en vast in haer gemoed behielden: en dickwijls spraecken zy duystere dingen, en die buyten 't spoor liepen, om datse in te grooter geloof en aensien souden komen, gelijk *Lucianus* in zijn t'saemen-spraeck van *Micillus* in zijn derde geschil van *Pithagoras* seyt, dat het genoegh was, dat de Philosophie, in de verborgen dingen der Natuyre, uyt haer selve duyster was, al wierder noch niet een meerder duysterheyt van een swaer-schaeckeling van woorden, en een verscheydentheyt van oubollige meeningen by gevoeght. Sulx dat *Boetius* de Philosophie met een doncker kleet afbeelt, om de eygene swaerigheyt van hare stoffen, en de duysterheyt van de termen en setpaelen, daer de oude Philosophen haer in hadden gewickelt. In de uysterste soom van 't kleed leestmen dat een griexsche P. Π. geweven was, van waer men met seeckere trappe, tot boven toe, klom, alwaer een griexsche Th. Θ. en geen T. stont, tegens de meeninge van den Schrijver, gelijk veele boecken seer leelijck zijn bedorven. Want tusschen dese beyde letteren is een groot onderscheyt, streckende d'eene ten leven, d'ander ten doode. Want Θ is by de Griecken 't geene C by de Latijnen is, zijnde teyckens van condemnatie of veroordeling en de Dood; gelijk T by de Griecken, en A by de Latijnen teyckens waeren van absolutie of quijtscheldinge. De *Delta* wierde voor uytstel van tijd genomen, om de saecke wel over te sien; gelijk by de Latijnen N L. *non liquet*, genomen wierde, dat het niet geoorloft was, om als nu te oordeelen. Waer over *S. Hieronymus* over *S. Marcus* de T voor een teycken van saligheyt en voor 't Cruys stelt, om dat *I. Christus*, onse leven selve, daer aen heeft gehangen, om de saligheyt en het leven aen het Menschlijck geslacht te verleen: En is die van de oude Egyptenaeren altijd genomen geweest voor een beeld van het leven: 't welck oock van veelen, ten tijde des Keysers *Theodosii* geoordeelt is, als wanneer door zijn bevel, alle de Tempelen der Afgoden in Alexandrien, waren te gronde geworpen, alwaer, onder andere, het beeld van *Serapis*, als mede andere steenen gevonden wierden, alwaer de letter T was op gehouwen; gelijkmen op veele plaetsen kan sien. Waer over de Schrijver een seer breek bewijs doet, om te beweerden, dat dese zijne meeninge oprecht zy, daer toe aentreckende verscheyden Schrijvers en Hieroglyphische beelden, waer mede hy zijn voorstel bevestigt. Doch alsoo dit totte verklaringe van de beeldnisse weynigh voordelijck is, sullen wy dit alleene seggen, dat de griexsche Θ, een teycken was van de Dood. En dit heeft hy alleene gedaen om de dolinge der geener te openbaeren, diewelcke *Boetium* qualijck hebben verstaen, want in dese beeldnisse bediet de Π *Practica*, dat is daedwerckinge, en Θ *Theorica*, dat is spieglinge, in welke twee deelen de Philosophie bestaet. Waer over de Koning *Theodoricus* schrijvende aen *Boetium*, aldus seyt: *Ghy hebt geleert met wat diepsinnigheyt de spiegelnde Philosophie, met alle haere deelen, moet overdacht worden, en door wat reeden de wercklijcke, met haere onderscheyden, wordt geleert.* Welcke deelinghe *Augustinus* in zijne Stad Godes in 't VIII boeck bevestigt, seggende, *de konst der Wysheyd bestaet in 't werck en in de spiegeling: Waer over het eene deel wercklijck, en 't ander spiegelnde magh worden genaemt. Het spiegelnde deel dient daer toe, datmen de oorsaecken der Natuyre, en de oprechte waerheyd doorsie.* En van dese twee deelen, is de drierleye onderscheydinge, die wy hier boven hebben aengeroert, niet verscheyden, niet soo seer om dat de derde, (die *rationale* genoemt wort, of die in reeden bestaet, en die de oorsaecken ondersoect, van *Plato*, gelijk *Augustinus* verhaelt, daer by soude gevoeght zijn) soude overtolligh wesen, gelijk *Seneca* in sijnen XXVIII brief seyt, eenige hebbent aldus bepaelt, de

Wijsheyd bestaet daer in, datmen de Godlijcke en Menschlijcke dingen kenne: eenige laeten uyt, en haere oorsaecken. Wesende de rationale disputeerlijck, ontrent de oorsaecken van beyde gemeene deelen, te weeten van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Want soo veele Augustinus, als vooren, bevestigt, soo is 't hier niet tegenstrijdigh, dat alle oefninge der Wijsheyd in de werckinge en in de spieglinge soude bestaen: En niet min, is de tweede, tegen de derde stellingen, strijdigh.

In 't kort: de Philosophie bestaet in de *Practijcke* en in de *Theorie*. De *Practijcke* is de daedwerckinge van de Zeeden- of Wellevens-konst, en de *Theorie* is de spiegel-konst, diewelcke hoogh is, en houd den eersten trap in waerdigheyt, maer den laesten door haere swaerigheyt in 't verkrijgen: En daer-

om is zy van *Boetius* boven op den trap gestelt, en de Practijck, onder aen den voet desselven. Wesende alderlichst te beginnen en zijnen voet om laegh te stellen, om alsoo van trap tot trap hooger te klimmen: Aengesien 't beginsel van te Philosopheren, gelijk *Aristoteles*, in zijne *Metaphysica*, seght, zijn oorsprong neemt van sich te verwonderen, in kleyne dingen, die eenige twijflinge aenbrengen, en allenskens verder gaende, soo begintmen oock van groote dingen te twijflen, en door de kennisse die door de kleyne dingen verkregen wort, soo opent zy, door haere daedwerckinge het verstand, om van trap tot trap, totte kennisse van grooter dingen, op te klimmen, die totte alderswaerste spieglingen behooren: want die raeckt geen lichaemlijke dingen, gelijk de daedwerckende, die mette handen en oogen bewerckt werden: Maer de spieglende openbaert sich aen de verstandige sinnen, en overweecht met het verstand de oorsaecke en de waerheyt van de natuyrlijke *Physica*, en van de boven-natuyrlijke *Metaphysica*, waer in de *Theoria* bestaet. Een woort dat van het Griexsche *Theoreo* heerkomt: 't welck soo veel bediet als insien of opmercken; waer van de *Theatra* of schouplaetsen oock haeren naeme hebben. En die geene die alle dingen siet, te weeten *God*, wort by haer *Theos* geheeten. En wesende *Theta* de eerste letter van 't woord *Theos* of *God*, soo kan men oock seggen, dat dieselve in 't bovenste van den trap gestelt zijnde, gelijk als het wit, merckpael en eynde is, van op te klimmen en tot hem te komen: En soo men wil letten op de ronde spherische beeldnisse van dese letter Θ , soo vertoontse een ronde, met een dwers-lijne, als een pijl, in 't midden: een teycken dat [...]onse gemoed tot God moeten stieren, en vast in hem houden, als het opperste wit: Want het eynde van de Wijsheyt en Philosophie, is, het hooghste goed, 't welck God is. *De Philosophie leert den Mensche zijnen Schepper kennen*, seyt *Aristoteles*. En *Augustinus* seyt in zijne Stad Godes in 't V III boex IX cap. *dat het Philosopheren is God lief hebben*. *Plato* houd dat God het opperste en waerachtige goed zy, en hy wil dat een *Philosophus* een lief hebber en naevolger Godes wesen sal: Voorder seyt hy, dat in de zeedelijke Philosophie van het opperste goed gehandelt wort, sonder het welcke men niet kan saligh worden. Dese zeedelijke Philosophie is de *Practica* of wercklijke, alwaer de II beneden aen den ladder staet, bediedende datmen door de trappen van de zeedelijke Deughd, als van Gerechtigheyt, Sterckheyt, Wijsheyt, Maetigheyt, Grootmoedigheyt, Heerlijckheyt, Mildigheyt, Goeddadigheyt, Goedertierentheyt en andere Deughden, opklimt totte opperste trap, dat is tot het uysterste eynde, en het hooghste goed, 't welck God is, onse Schepper en hoofd van alle deughden. En in 't X VIII boex XXXIX c. beweert *Augustinus*, dat de spieglende Philosophie bequaemer is om de verstanden te oeffenen, als om 't verstand met de waere Wijsheyt te verlichten: want de wercklijke Philosophie is die geene, die door 't middel van de goede zeeden, doet, datmen de waere Wijsheyt verkrijght, en dat met reeden: Want de *Theorica*, dat is de spieglende of beschoulijke, die overleyt en ondersoeckt de waerheyt van de dingen, maer de zeedelijke Practijck of daedwerckinge, die stelt de Waerheyt in 't werck, als mede het wellevē en alle andere deughden, die ons dienen om totte hooghste trappe tot God te klimmen, die onse ruste, beleyder, wegh, eynde en merckpael van het salige leven sal zijn; gelijk *Boetius* in 't III boex IX Prosa verhaelt: *Dat het volmaeckte opperste goed de waere gelucksaeligheyd is, en God het opperste goed*.

En gelijk nu God het begin, wegh, wit en eynde is van onse gelucksaligheyt, alsoo behooren wy oock in dit leven, onse voeten te stellen op de trappen van de

goede zeeden en deughden, soo haest als wy beginnen te wandelen, en dieselve, totten eynde toe, vervolgen, ter tijd wy het opperste goed hebben verkregen, en daerom moeten wy noyt van klimmen ophouden. *Zijt altijd naerstigh, want gelijk die den ladder op klimmen, niet rusten voor zy tot haere hooghte gekomen zijn, soo weest ghy oock alsoo genegen, om in 't goede altijd hooger en hooger te klimmen,* seyde *Agapetus* de Grieck. En 't is seecker datmen door de oefningen van de zedelijcke deughd, en door nedrige dingen kan klimmen en opstijgen totte Hemelsche en Godlijcke; en dat door de gelijknisse en over een kominge van de dingen, gelijk *Petrarcha* sulx uytdruckt. Iae in alles watter in dese Werreld geschaepen is, hoe kleyn het

oock zy, daer in openbaert sich de Majesteit, voorsienigheit en alderhoogste goedheit Godes; gelijk oock *Mercurius Trismegistus* in zijne *Pimander* aen 't 5 cap. seyt: *Voorwaer God, die sonder alle Nijdigheit is, blinckt over al uyt, door alle deelkens van de Werreld.* En *Theodoretus* in 't III boeck van de Engelen, seyt: *uyt de sienlijcke dingen wort de onsienlijcke God gekent, en die wel by sinnen zijn, worden door de aerde en door de wassende spruytjens, als door seeckere middelen geleyt, om de Aerde en den Maecker der gewassen te aenschouwen.*

Om dit volkomen te besluyten, soo willen wy de peerle volkomentlijck uyttrecken, diewelcke in *Paulo*, het vat der verkiesinge, *Rom. I cap.* bewaert wort, alwaer hy de onrechtveerdige Heydenen niet verontschuldicht, diewelcke alleen voor hare Goden hielden de beeldnisse van hout, steen, vogelen, en andere ontallijcke dieren, en die geene kennisse van den waeren God begeerden te hebben: want hy is haer verthoont. *Daerom dat het geene dat kenlijck is van God, openbaer is in henlieden: want God heeft het hun geopenbaert, want dat in hem onsienlijck is, namentlijck zijne eeuwige Mogentheyd en Godheyd, wort uyt de Scheppinge der Werreld doorsien, dewijle het door de geschapene Creaturen verstaen wort, op dat zy niet zijn te verontschuldigen.*

Haer kleed is van eeniger geweldenaers handen gescheurt, waer van een yder eenige stuxkens of lapkens heeft wegh gedraegen, soo groot als hy konde krijgen. Dese zijn, gelijk *Boetius* in de derde Prosa van 't eerste boeck verhaelt, de verscheyden naevolgers of secten der Philosophen, die, door de verscheydentheyd van de verkeerde meeningen, die een yder staende houd, veroorsaecten, dat de Philosophie in verscheyden stucken, gepluckt en gestroopt wert, die nochtans door haer selve vast en seecker is. *Pithagoras* heeft zijn deel in de spieglinge. *Socrates* in de werkinge: die oock de eerste geweest is, die de Zeedekunst in de Stad gebracht heeft, gelijk *Cicero* en *Augustinus* verhaelen: hoewel *Augustinus* seyt, dat de Philosophie der Zeeden, al by de tijden van *Mercurius Trismegistus* uytblonck, die al lange voor de Wijzen van Grieken heeft geleefd. *Plato* daer nae discipel van *Socrates*, hadde de *Active* en *Contemplative* Philosophie, daer hy meest de *Rationale* byvoeghde, diewelcke niet anders is als de *Dialectica* of Redenkavelinge. Van *Plato* zijn veele hoofden van verscheyden Secten heer gekomen, die tegens malkanderen streden, al om te betoonen datse een spieglender verstand hadden, verschillende van anderen, jae oock dickwijls van haer eygen Meester, vind ende nieuwe gevoelens en reedenen; gelijk als *Aristoteles Peripateticus*, en waer tegen *Xenocrates Academicus* strijdig was, wesende beyde discipulen van *Plato*. *Xenocrates* hadde *Zeno* tot zijn discipel, die een Overste was van de Stoische secte of naevolgers. De Overste van de Epicurische secte was *Epicurus*, die van zijn 18 Jaeren af te *Athenen* quam, terwijl *Aristoteles* in *Calchide* en *Xenocrates* in de *Academie* laesen, en veele andere secten die de Philosophie geweldigelijck verscheurden. *Pithagoras* verscheurde de Philosophie met zijn gevoelen van de belachlijcke verhuysinge der ziele, en dat zy was geweest, eerse in *Pithagoras* quam, in *Ethalides*, *Euphorbus*, *Hermotinus*, in *Pirrus* den Visscher, en datse eens, nae zijn dood, in eenen Haen soude verkeeren, waer over hy den Haen tot een beeldnisse van de ziele heeft genomen, en verboot daerom in zijn leven, datmen geenen Haen mocht dooden. Waer over de Philosoph *Lucianus* in zijne 't'saemenspraeck van *Micillus*, *Pithagoras* invoert in de gedaente van eenen Haen, en doet hem spreekken, dat hy is geweest de Hoere *Aspasia*, *Crates*, *Ciniscus*, een Koning, een Bedelaer, een Drost, een Ridder, een Kraye, een Kickvorsch, en andere ontallijcke Dieren, aler hy een Haen was

geworden. Op dese wijze verscheurde oock *Empedocles* een naevolger van *Pithagoras* dieselve mede, als hy seyt, *doen waer ick een Ionghsken, doen waer ick somtijts een Maeghdeken*. *Socrates* scheurde dit kleed op een reys midden in tween, want hy nam de spieglende Philosophie van de natuyrlijcke saeken der Werreld wegh, noemende haer Sotten, die daer mede besigh waeren, gelijk zijn beminde *Xenophon* in 't I boeck van 't leven *Socratis* verhaelt. Waer uyt dit spreekwoord zijn oorsprongh heeft, *Quae supra nos nihil ad nos*, dat is, *dingen die ons te hoogh zijn, gaen ons niet aen*. Ick wil oock niet ondersoecken of hy selve op de zeedelijcke Philosophie veel paste, en of hy was een verachter van de Religie en van de Wetten van Athenen, en of hy oock een bederver van de Ieughd was: maer dit weet ick wel, dat hy nieuws-

gierigh was, om het schoone al te ongebonden te sien, en al te vierigh te beminnen, en dat boven de ernsthaftige en statige manieren der Philosophen: Soo dat *Athanaeus* in 't XIII boeck van hem verhaelt: Als *Socrates alle dingen verachte, soo wierde hy nochtans van de schoonheyt Alcibiadis gevangen, en van zijne gewoonlijcke grootheyd en stantvastigheyt des gemoeds afgetrocken*: alhoewel hy anderen ried, dat zy haer van den ommegangh der schoonen, soudē wachten, *want, seyde hy, het valt swaer; als men dieselve raectt, dat men kan zeedigh blijven*; gelijk zijn leerlingh *Xenophon* getuyght. En aen d'ander sijde, als hem voorgesteld wierde, dat hy de seer schoone Hof-Iuffer *Theodata* soude besoecken, soo liep hy al te vrywilligh daer heen, en zy deeden niet anders te saemen, als jocken en boerten, leerende hoemen den Vryers in hare netten soude verstricken. *Plato* roeyde oock seer dapper dieselve uyt in veele dingen, houdende mede de verhuysinge der zielen oock in de beesten: Maer zijne *Porphirius Platonius* hieldē, datse haer alleen vernieuwden in de Menschen. Waer van *Augustinus de Civit. Dei* X boeck cap. XXX, een recht bestraffer is. Noch roeyde hy die meerder uyt, houdende dat de ziele gelijk-eeuwigh met God was. Een meeninge die van *Augustinus* in 't X boeck XXXI cap. van de Stad Godes verworpen wort. Hy roeyde die uyt in de wercklijcke of *active* met zijn ongeoorlofde Platonische spotlijcke liefde, die van den Filosooph *Dicearchus* vervloect is, als mede van *Cicero* in 't IV boeck van de Tusculaensche vraegen, hoewel hy *Plato* mede volght. Hy verscheurde het ten vijfden, in zijne ongemanierde Republique, alwaer hy de Vrouwen vermaent, datse in de openbaere worstelplaetsen sich naect mette onbeschaemde Mannen soudē oeffenen. Een sotte raed en die van den Poet *Ennius* verworpen is, seggende, *dat het een begin van schande is, als men zijn lichaem onder den burgeren naect ontbloot*.

Aristoteles scheurde het kleed van de Philosophie, beweerende dat de Werreld eeuwigh was, en dat God over de Werreltsche dingen geen sorge droegh, en dat hy nergens als op sich selfs dochte, en dat het goed ons elders van daen komt, gelijk hy dat listelijck in zijn XII boeck van de *Metaphysica* en zijne moralen van de *Eudemii* VII boex XV c. beweert. Ongeluckige *Aristoteles!* geluckige *Boetius*, diewelcke den Schepper des Werrelts en zijne Godlijcke voorsienigheyt seer wel gekent heeft; gelijk in zijn I boeck III Rijm, in 't III boeck IX Rijm te sien is, daer hy 't al te saemen de regeeringe Godes toeschrijft, seggende in de XII Prosa van 't III boeck: *Soo beschickt hy dan alle dingen, dien wy toegestemt hebben goed te sewen, en dese is gelijk een Stuur of Roer; waer door dit gebouw des Werrelts vast en ongeschent wort onderhouden*. Een gevoelen, dat regelrecht tegen de onbeschofte meeninge van *Aristoteles* strijt. De Stoiken hebben niet min, als d'andere, haer kleed in veele lappen gescheurt, seggende dat de Werreld een ziellijck Dier is, redelijck en verstandelijck, van een ziellijcke, sinnelijcke selfstandigheyt. Dat de vrye konsten onnut zijn, dat alle dolingen en sonden even gelijk zijn, dat de Vrouwen behooren gemeen te wesen: Wesende hier van de vinders *Diogenes Cinicus*, en *Plato*, gelijk *Diog. Laertius* in 't leven van *Zeno* verhaelt, die daer geweest is het hoofd van de Stoische secte. Dieselve scheurde in der waerheyt het kleed in de wercklijcke Philosophie, geheel aen stucken, door 't quaed gebruyck van de zeeden, toelatende de vryheyt in 't spreekē, noemende een yder dingh, hoe oneerbaer het oock was, by zijn eygen naeme, lossende over al zijnen wind waer hy was, sonder dat hy op plaets of persoon eenige acht nam; gelijk *Tullius* aen *Papirium* schrijft, *Ick hebbe dese dingen met bedeckte woorden aen u geschreven, die de Stoici met vollen monde*

uytspreecken, want zy seggen dat de veesten soo vry behooren te zijn, als het opruspen. Zy dan beweegt zijnde door dusdanige oneerbaerheit, is 't geen wonder, dat de Philosophie soo seer met *Boetius* in de III Prosa klaeght over de Stoiken en Epicureen: in 't besonder soo heeft het hoofd der selver secte het kleed van de Philosophie gescheurt, stellende het einde van 't opperste goed in de wellust en in de ruste, gelijk *Arislippus*, die, alhoewel hy een discipel van *Socrates* was, soo stelde hy 't opperste goed, in de wellust des lichaems. *Antisthenes* zijn medediscipel, stelde dat in 't gemoed. Maer *Epicurus* in 't lichaem en in 't gemoed, gelijk *Seneca* seyt: Alhoewel *Epicurus* sich beklaeght, dat hy van den onwetenden seer qualijck was verstaen, verklaerende dat hy 't niet verstonde van een

oneerbaere, dertele of geyle wellust, maer van een ruste des lichaems en van een gemoed, dat vry was van alle ontroeringe, begaeft met de eenvoudige reeden, gelijk *Laertius* van hem verhaelt. Doch daer mede lapte hy het kleed niet, aengesien zijn einde onvolmaect en quaed was, niet wesende in de deughd en goedheyd des gemoeds gestelt, om tot God onse opperste eynde en goed te komen: Maer hy stelde het eynde in 't vluchtige en broose goed, ontkennende de onsterflijckheyd der zielen, beweerende mede dat God geen sorge droegh over de vuyle, leelijcke en mismaecte dingen der Menschen. Noch hebben de Epicureen het kleed meerder gescheurt, weghnemende het reedelijcke deel. De *Cireniaci* hebben dobbelt, beyde het reedelijcke en het natuurlijcke deel wegh genomen, behoudende het zedelijcke gelijk *Socrates*. *Aristochius* roey de niet alleene het reedelijcke en natuurlijcke uyt, maer scheurde oock het zedelijcke deel, dat hy alleene hadde overgelaeten, weghnemende de verbeteringen, achtende dat dit ten deele van een Pedant of botterick heer quam, maer niet van een Filosooph: alleens of een Filosooph iet anders was als een onderwijser van 't Menschlijcke geslachte, gelijk *Seneca* in sijnen LXXXIX brief verhaelt. Maer dese scheuren en reeten zijn veel geringer als de verkeerde gevoelens van de Werreld, Hemel, Ziele en van God, onse eeuwige goed, by 't welke de Wijse deses Werrelts Sotten zijn. Laet de Sotten en trouwloose Menschen vaeren met haer gevoelen, door 't welke zy het kleed van de Wijsheyd hebben gescheurt, waer door zy niet den naem van Wijsen, maer van Sotten verdienen: gelijk *Paulus* haer in 't I cap. totten Rom. uytdruckt, *haere gedachten*, seyt hy, *zijn ydel, en haer onverstandigh herte is verduystert geworden: daer zy hen selven voor wijs hielden, zijn zy dwaes geworden*. Welckers sotte en bedrieghlijcke Wijsheydt ten laesten van de waere Wijsheyd wort verstroyt en verwart, gelijk *S. Hieron.* tot *Paulinum* over de spreucke *Abdiae* verhaelt, en *Isaias* seyt aen 't XXIX cap. *Ick sal zijner wijsen Wijsheyd te niet doen, en het verstand zijnder kloecken sal ick verwerpen, de waere Wijsheyd sal de valsche te niet doen*.

Zy houd metten rechter hand eenighe boecken, en metten slincker den Rijxstaf. De boecken bedieden de naerstigheyd, die die geene doen moet, dieder wijs wil sewen. Dies moet hy besigh zijn in 't opsoecken van nutte en profijtlijcke boecken, om de Wijsheyd te verkrijgen, en hy moet sich opheffen uyt den slaep van luyheyd en leedighganh, die anders niet als geyle Minne, haet en snoode werkingen plachten voort te brengen, en die den wegh, om totte Wijsheyd te komen, toesluyten. En dit is 't geene *Horatius* waerschouwt:

*Eysch voor den dagh een boeck en licht,
En stier dan dijn gemoed en plicht,
Nae 't geen dat eerbaer dient betracht,
Of anders, Min en Nijd houd wacht.*

't Selve seyt hy breeder van 't naerstigh lesen der Socratische boecken, om de Wijsheyd te begrijpen. *Persius* de schimpdichter weckt den traegen sluymers mede op, en noodight hun totte Philosophie: roepende op 't laeste tegens de traege en sloffe, datse de Wijsheyd sullen versorgen, en vermaentse totte kennisse van 't ondersoek der dingen, dat is, totte natuurlijcke spieglende Philosophie. En laeger vermaent hyse totte wercklijcke zedelijcke Philosophie, seggende: *Ellendige Mensch! sie d'oorzaecke der dingen en leer die verstaen*. Voorts seyt hy, *Wat zijn wy? of waerom worden wy tot het leven geboren? waer toe is d'ordre gestelt? van wien de merckpaele*

en de soete beweginge? hoe wy maete in Rijckdom sullen houden, wat behoorlijk is te wenschen. Wat nuttigheyt dat harde geld in sich heeft. Hoe veele wy het Vaederland en de lieve vrienden schuldigh zijn. Hoedanigh God bevolen heeft, dat ghy wesen sult, en hoedanigh ghy in de Menschlijcke dingen gestelt zijt. Alle dese saecken, seyt hy, moet ghy leeren.

Soo isset dan van noode, dat ghy den slaep en ledighgangh verjaeght, als vyanden van de konst, en schadelijck om Wijsheyt te verkrijgen, diewelcke door 't keeren en leesen der boecken verkregen wordt, zijnde daer van wercktuygen en gereetschappen. *Isidorus seght, dat alle de nuttigheyt heer komt van 't leesen der boecken, en van 't overwegen: en 't geene wy niet weten, dat leeren wy door 't leesen; en dat wy hebben geleert, bewaeren wy door de overweginge: waer over oock de boecken stomme Meesters genaemt zijn.*

De Scepter bediet, dat de Wijsheyt, die in dit werck van *Boetius* voor de Philosophie wort genomen, een Koninginne is van alle vrye konsten, die van haer worden toegestelt. Oversulx alsoo de Wijsheyt en Philo-

sophie kennisse hebben van de Godlijcke en Menschlijcke saeken, die zy in haer begrijpt in de spieglinge en in de werckinge, soo worden van haer gemaectt alle de geleertheden en konsten, die daer sijn of in de spieglinge of in de werckinge. En zy stelt als de werckende oock de Burgerlijcke Wet toe, dieder onder de zeedelijcke Philosophie of *Ethica* behoort. En gelijk de Zeedekunst in 't gemeen handelt van de manieren, soo leeren wy daer door in 't besonder om Wetten te geven aen ons selve, en dat door de *Oeconomia* of Huysbestieringe aen Huys en Huysgesin, door de *Politica* of Staetbestieringe aen de Volckeren: wesende *de Wet een kennisse van 't Godlijcke en Menschlijcke recht*, gelijk de Wijsheyt mede is. Als *Seneca*, *Plutarchus*, *Pierius* en andere verhaelen. Het is dan geen wonder dat *M. Tullius* totte Philosophie seyt, datse is *een vindster van de Wetten, een Meestersche van de zeeden en van de konsten*. Zy is 't buyten twijfel: Want zy is een voortteelster der konsten, en als een Moeder die de Griecken Philosophie noemen. *Seneca* seyt in zijnen 95 brief, dat de Philosophie niet anders is als een Wet van 't leven, en een Koninginne van de wetenschappen en van de vrye konsten. *Cicero* roept haer in zijnen Redenaer en Tusculaensche vraegen aldus uyt: *O ghy Philosophie! geleytster des levens, ondersoekster der deughd, uyt-drijfster der gebreecken, wat souden niet alleene wy, maer wat soude het gantsche Menschlijcke leven kunnen zijn, sonder u? Ghy hebt de steeden gebouwt, en hebt de verstroyde Menschen in de vereeninge des levens te saemen geroepen*. In welke woorden de Philosophie Koninghlijcke werckingen en eertijtelen van Koninginne, werden toegeschreven. *Aristippus* willende te verstaen geven dat de vrye konsten de zeedelijcke Philosophie mosten volgen, als door de welke alle andere mosten geleert worden, en dat zy was Koninginne van alle, soo seyde hy, dat die geene, die mette vrye konsten geciert zijn, en de konsten verachten, de Vryers van *Penelope* gelijk waeren, diewelcke altijd veel werx maecten van de dienstmaeghden *Melanthone* en *Polidora*, doch waeren niet eens bekommert om de bruyloft van *Penelope*, diewelcke Vrouwe, Heerscherinne en Koninginne van *Ithaca* was. *Aristoteles* verhaelt gelijcke saecke mede van *Vlysses*, diewelcke als hy nae de Helle gingh, sprack hy met alle helsche schaduwen, behalven met *Proserpina* de Koninginne. De eerste spreuke van *Aristippus* houd *Plutarchus* in zijne opvoedinge der kinderen, dat van *Bion* komt, daer hy de Philosophie een kort begrijp noemt en 't opperste van alle konsten, als hy seyt, *de spreuke van Bion is kluchtigh, die daer seyde, gelijk als de Vryers van Penelope, wanneer zy met haer geen spraeck kosten houden, soo bleven zy by de dienstmaeghden sitten: alsoo zijn oock die geene, wanneer zy de Philosophie niet kunnen vatten, dan brengen zy haeren tijd over in slechte beuselingen*. Waer over de Philosophie 't hoofd en 't kort begrijp van alle konsten, *jae te recht een Koninginne magh werden genaemt*. Voor soo veele als de Philosophie in d'eene hand de Boecken, en in d'ander hand den Scepter houd, soo kan men oock dese bedienisse geven, dat een Koningh die den Scepter over 't Volck voert, oock noodigh heeft de boecken te houden van de goede Zeeden en burgerlijcke Wetten, om wel te regeeren, en het Krijgsgebiet wel te bestieren: Hy moet oock de Boecken dickwijls keeren en oversien, ten eynde hy daer in magh geschreven vinden, 't geene de vrienden en de mindere, haere onderdaenen, hem niet behoeven te vermaenen noch te onderwijsen. *Demetrius Phalareus* vermaende den Koningh *Ptolomaeum*, dat hy niet min den Scepter soude in handen houden als nutte boecken, die totte goede bedieninge noodigh en bequaem waeren. Als wy overwegen dat de Philosophie de Boecken in de rechter hand houd, en den Scepter in de slincker, daer op is te

verstaen, dat de Wijsheyt moet boven de Heerschappie en boven 't Koninghrijk gestelt worden: Want sonder wijsheyt of wijse raed, kan men niet wel regeeren of gebieden: Waer over als in de gulden Eeuwe, gelijk *Possidonius* in den XC brief van *Seneca* seyt, de wijse Philosophen alleene regeerden, en dat die daer Vorsten en Wetgevers waeren. *Solon* is geweest een Prins en Wetgever van Athenen, *Licurgus* van Lacedemonien, *Zaleucus* van de Locrensen. *Plutarchus* verhaelt in zijn *Isis* en *Osirides*, dat de Egyptenaers haere Koningen sochten uyte Priesters of uyte Krijgs-Helden: want dese wierden in waerde gehouden om hare dapperheyt, en die om hare wijsheyt. Maer wat Krijghsman tot Koningh wierde gekoren, dieselve gaf sich onder de onderwijsinge der Priesters, op dat hy de Philosophie

en Wijsheyt mocht deelachtigh worden, en oversulx bequaem zijn totte regeeringe des Rijx. Waer over *Aristoteles* in zijn *Rhetorica* seght, *dat de Wijse bequaem is om te regeeren*. *Attalus*, de Meester van *Seneca*, beweert, dat hy een Koningh is: Maer aen *Seneca* scheen het, dat die meer was als een Koningh, want hy kost den Koningen Wetten voorschrijven, om wel te regeeren: *Want my dunckt*, seyt hy, *dat die meer regeert, die 't geoorloft is, den Regeerders te bestraffen*, gelijk *Seneca* in zijnen C VIII brief getuyght. Wy sullen wijders seggen, dat de Koningen met wijse Mannen te raede gaende, het geene doen, dat van een wijse raed is voorgesteld: En daerom als *Vespasianus* eens vol groote vreughde en blijdschap, tusschen twee Philosophen stont, riep hy uyt: *O goede God! geef dat ick over den Wijzen magh gebieden, en zy wederom over my*. En om het voordeel dat hy uyt haer ommegang trock, seyde de Koningh, *dat hy niet wilde dat voor den Wijzen, de deure soude zijn gesloten*, gelijk *Philostratus* in 't vijfde boeck verhaelt.

Daer is oock niet aen te twijfelen, of der Wijzen raed, het Philosopheren en de Philosophie, zijn groote hulpmiddelen om wel te regeeren, gelijk *Plutarchus* wijtloopigh verhaelt. *M. Antonius* de Keyser, wort oock gepresen, dat hy de Philosophie in zijn borst, tonge en mond hadde, die oock dickwijls dese peerle van *Plato* plagh te verhaelen, *dat dan de steeden geluckigh souden zijn, soo de Philosophen mochten regeeren, of dat de Keysers mochten Philosopheeren*, gelijk *Iulius Capitolinus* in zijn leven verhaelt. 't Welck oock de Keyser *Theodosius* aenmerckende, dede zijne beyde soonen *Honorius* en *Arcadius*, by eenen wijzen Man *Arsemium* te leeren, diewelcke, siende dat de Meester, terwijl hy haer onderwees, voor haer stont, en dat sijne kinderen hooghmoedigh saeten, wierde de Keyser over haer vergramt, doende haer van de Koninghlijcke cieraeden berooven, haer vermaenende dat het beter waere, dat zy op haer self leefden, dan dat zy met gevaer en sonder geleertheit of wijsheyt souden regeeren. Een spreucke die van *Nicephorus* seer wort gepresen. Met rechte reeden wort dan de Philosophie met een Scepter afgemaelt, die seer wel by de Wijsheyt past; want zy maect dat de Princen seker en sonder gevaer regeeren, waer van de Wijsheyt in 't VIII cap. der spreuken selve sal getuygen, *dat door haer de Koningen regeeren, en de Wetgevers het recht onderscheyden*. *Hugo* seyt, de Philosophie leert oprecht en wel regeeren. Ditselve verstont *Philippus* de Koningh van Macedonien seer wel, en daerom vermaende hy sijnen soon *Alexander de Groote*, *dat hy de Philosophie, door de onderwijsinghe van een Philosoph soude leeren, ten einde hy geen groote misslagen, in 't regeeren, soude begaen, gelijk ick, seyde hy, gedaen hebbe, 't welck my noch berouwt*.

De Koningen draegen, door de Philosophie, een goede naem en geruchte, niet soo seer om de Volckeren met Wijsheyt te regeeren, als om wijs te zijn, en sich selve te bestieren. Genomen wanneer een Koningh sich selve wel bestiert, soo sal hy oock de onderdaenen met vernoegen en algemeene toejuychinge wel regeeren: Maer gelijk het swaer valt een eedel en moedigh Paerd in zijnen loop te breyden, ten zy datter iemand op sit, die 't kort inbind, alsoo swaer valt het oock een vry Vorst, die niemant boven hem kent, dat hy sich selve bestiere, en de ongeregelde hertztochten van zijn gemoed breydele: niet te min maect de Wijsheyt en de Philosophie alles lichter. Want de Philosophie, nae de meeninge van *Aristippus* en andere, betoomt de tochten van 't gemoed. 't Valt swaer aen een jongh Prins, dat hy sich kan onthouden: niet te min is *Alexander Magnus* door de Philosophie en de goede manieren, seer kuysch en ingebonden geweest: want hy toonde groote eerbiedigheyt aen de Huysvrouw

en de Dochteren van *Darius*, die met sonderlinge schoonheyt begaeft waeren, en hy hielt haer niet als slavinnen, maer hy eerde haer als zijn Moeder en Susters. Iae hy toonde oock ontsagh aen *Rosanna* zijn seer schoone slavinne, die hy trouwde, om haer geen geweld noch overlast te doen. Tot beschaemtheyt van soodanige Heeren, diewelcke niet ongeschent laeten, ick wil niet seggen hare slaven of dienstmaeghden, maer spaeren oock niet haere onderdaenen, alhoewel die eedel en eerbaer zijn.

't Valt swaer dat ygelijck zijnen vyand vergeve, insonderheyt aen Princen; niet te min heeft *Caesar Dictator*, meester geworden zijnde van de Republique en van de Regeeringe, de hertztochten der gramschap, door zijne Wijsheyt, afgebroken, en vergaf eenen

ygelijcken. De gemoederen worden door de lasteringen en quaedsprekingen soo ontstelt, datmen daer door een dootlijke haet tegens den lasteraers aenneemt, niet te min hebben *Augustus*, *Vespasianus* en andere goede Keyzers, geen ondersoeck tegens de quaedspreeckers willen doen, noch wreedheyt gebruycken, 't zy met woorden of boexkens, en dat door haere Wijsheyt: Want de tonge der quaedspreeckers heeft geen macht om het goed gerucht van een groot Prins, die met wijsheyt en gerechticheyt regeert, te verminderen; want haere goede daeden en wercken, doen den quaed willigen selve liegen. En hierom vergaf Paus *Pius II* seer mannelijcken die geene, die met smaedwoorden en schampere steecken hem hadden uytgeroepen, maeckende daer van seer weynigh werx, en hy wilde dat in een vrye stad, als *Romen* was, oock vry soude werden gesproken. Dit is oock het seggen geweest van den Keyser *Tiberius*, als men hem quam klaegen, waer in hy betoonde, dat hy niet veel paste op de klappernie van Ian Rap en van 't heeromnes. Want als iemand seyde, datmen qualijck van hem sprack, soo antwoorde hy, *Indien ick in een veld vol schoone bloemen moght wandelen, soo soude ick evenwel veele hooren, die qualijck van my soudenspreecken*. Dit voordeel trock oock *Antonius* de Philosoph en Keyser (danck moet hebben de Philosophie, die 't hem hadde geleert) van de quaedspreekentheyt en lasteringe, dat hy nieuwsgierigh zijnde, om te weten wat van hem geseyt wierde, verbeterde al 't geene wat hy in hem dacht berispelijck te zijn; gelijk *Iul. Capitolinus* verhaelt. Alle dese dingen zijn vruchten van de Philosophie, die de gemoederen regeert, en bestiert dieselve metten Scepter van Wijsheyt: Waer door alle verstandige, oock in alle voorvallen, soo wel in voorspoet als tegenspoet kunnen heerschen over de tochten des gemoeds: vast staende tegens alle bespringingen en aenvallen der fortuyne. *Diogenes* gevraeght zijnde, wat hy doch met de Philosophie al hadde gewonnen? *Indien*, antwoorde hy, *ick niet anders hadde gewonnen, als dit alleen, dat ick onverschrickt stae tegens alle aenvallen der fortuyne*. En *Dionysius* de Tyran, nae dat hy uyt zijn Rijck verdreven was, en van eener gevraeght zijnde, wat hem doch *Plato* en de Philosophie hadde geleert? antwoorde, *dat ick dese swaere veranderinge der fortuyne kan geduldigh draegen*. Hy bracht sich selve niet om 't leven gelijk andere hadden gedaen, maer hy bleef vast en bestandigh heerschende over de tochten of quellingen des gemoeds. Zy draeght den Scepter of Rijxstaf om veele oorsaken: Want de Philosophie is een Koninginne van alle geleertheyt en vrye konsten, om dat zy den Princen noodigh is om wel te regeeren, oock om dat zy den geenen tot Koningen maect, die haer besitten, raedende met haere Philosophische vryheyt, een saecke te doen of nae te laeten. En om dat wy door 't middel van de Philosophie en van de Wijsheyt, in 't vredsaeem Rijck van de gerustheyt leven, alsoo kunnen wy daer nae, tot allen tijden, plaets en veranderinge der fortuyne, heerschen over de genegentheden, hertztochten en ontsteltenissen des gemoeds, en ons selve bestieren en regeeren met voorsichtigheyt en wijsheyt. Waer over *Zeno* beweert, dat de wijse Philosophen, niet alleene waeren Vrye, maer oock Koningen.

Philosophia.

Een jonge en schoone Vrouwe, die door hooge gedachten is opgetrocken, en die met een kleed is bedeckt dat in veele lappen is gescheurt: alsoo datter op veele plaetsen het naeckte vlees doorschijnt nae 't versjen van *Petrarcha*, dat de Philosophie *arm*

en beroyt daer heene gaet. Zy vertoont datse eenen steylen en klippigen bergh wil opklimmen, houdende een gesloten Boeck onder den arm.

De Philosophie is nae 't seggen van *Plato*, een kennisse van alle Godlijcke, Natuyrljcke en Menschlijcke dingen.

Dese Philosophie wort Moeder en Dochter van de Deughd geheeten. Een Moeder: Want door de kennisse van 't goede, komt Liefde desselven voort, als mede de begeerte, om in de hoogste volmaecktheyt loflijcke en deughdlijcke saecken te wercken: Een Dochter wortse oock genaemt: Want indien het een soodanigh gemoed niet is, dat met veele loflijcke wercken, wel toegestelt zy, en in de deughd gegrondvest, soo placht het de Philosophie niet veel te achten, noch op haere naevolgers veel te passen. Maer alsoo het veel gemeender en natuyrljcker

schijnt, dat de Deughd, die een geschicktheyt van de wille is, kennisse baert, welcke kennisse een bequaemheyd des verstands is, (wesende daerom insonderheyt de Deughd van *Cicero* en van *Macrobius*, voor oud afgemaelt, diewelcke wandelende door klipachtige plaetsen, noch ten laesten een plaetse van ruste hoopt te vinden) soo behoortmen de Philosophie jongh te maken als een Dochter, die buyten 's weeghs, en in onbewoonde plaetsen wandelt: om te vertoonen de mededeelinghe van haere geest of aert, en van een moederlijcke genegentheyt.

Voorts geeftmen door haere Iongheyd te verstaen, de nieuwsgierigheyt van haere vraegen, die niet onaengenaemer aen de deughdsaeme verstanden zijn, als een dertel en poeseligh aengesicht is aen de oogen van de verwijfde Mannen. Zy vertoont mede, dat of zy wel door haer lieflijck en jeughdigh Ouder aenlockt, soo deinsen veele, door de swaerigheyt van den wegh, en door de bedelachtige beroytheyt van haere kleederen, wederom te rugge.

Zy staet bedachtsaem, om dat zy eensaem is: eensaem om haet selve te soecken in de ruste, vliedende de slovernie, dieder onder de Werreltsche ommegangh gevonden wort.

Zy is qualijck en beroyt gekleet, om dat een Mensch, die buyten de bewoonde plaetsen leeft, weynigh werx daer van maectt, hoe hy zijn lichaem sal cieren en opproncken.

Zy is oock misschien daerom qualijck gekleet, om dat zy weynigh voordeels by de hoofsche Vossenswantsers der Princen doet, alwaer sich de deughtsaeme Menschen en Philosophen niet kunnen kleeden: also datmen wel kan gelooven, dat van die tijd af, als haer *Petrarcha* arm en beroyt afmaelde, dat zy sedert dien tijd, haer staet weynigh heeft verbeterd, noch haere kleederen niet seer heeft verlapt.

Het gesloten Boeck datse onder den arm heeft, vertoont ons de verborgentheyt van de Natuyre, die, met haere oorsaecken, seer swaer, en niet lichtlijck zijn te vatten, ten zy datse dieselve mette gedachten overweege, bespieglende op 't scherpste de natuyre van de vaste en natte lichaemen, van de slechte en gemaecte, duystere en schaduachtige, van die open of dicht zijn, die selden of dickwijls zijn. De wesentlijcke en toevallige, en in alle dingen soo van planten, steenen, kruyden, vlooden, als allerleye aerd-mijnen: van de werckingen der Sterren, van de gestaltenisse des Hemels, van de maniere der beweginge, van de tegenstellingen en instortingen der Menschlijcker ziele, van haer begin, van haer weesen, en van haere deelen, van haer eedelhейt en gelucksaligheyt, van haere werckinge en bevindinge, met seer veele andere dingen, die dese niet ongelijck zijn.

De Philosophie konde in verscheyden manieren vertoont worden, doch 't is ons genoegh, dat wy dit hebben gedaen om de lichtigheyt van die het leesen, en om dat wy die niet willen verwarren, met raedsels buyten de klaerheyt van die dingen, die verwarringhe mede brengen, oock in de schriften van de beste Schrijvers; en daerom kan men veele dingen, met lichtigheyt maecten en verklaeren. Oordeelende van dese alleen, dat de Philosophie is eene eedele kennisse, die altijd door het verstand, in den Mensche, sich volkomen maeckende, van 't gemeen volxken weynigh geacht, en van Heer Onverstand, mispresen zijnde, haer besigh houd in swaerwichtige dingen, en die ten laesten de gerustheyt des gemoeds en de ruste des verstands geniet en deelachtigh wort.

I a t t a n z a . P o c c h e r i e , R o e m g i e r i g h e y t .

Een Vrouwe van een hovaerdigh weesen, gekleet met Pauwe veeren, hebbende in de slincker hand een Schalmeye, en de rechter om hoogh gekeert.

Iactantia of Poccherie is een ondeughd, van die geene, die sich veel meer laeten duncken alsse in der daed zijn, of als de Menschen selve gelooven, pocchende met haere roemrijcke woorden, en derhalven wortse een Vrouwe met Pauwe veederen afgebeeldt, want de Poccherie is medegesellinne, of gelijk eenige Godgeleerde seggen, een Dochter van de hovaerdie, 't welck door de Pauw bediet wort: Want gelijk dat Dier, door de schoone veranderinge van zijne veederen, sich veel laet duncken, daer 't selve geen nuttigheyt van heeft, alsoo voeden de Hovaerdige haere eygen eersucht, met een be-

sondere genade van God, diese, sonder, datse die waerdigh zijn, besitten: En gelijk de Pauw haere hovaerdigheyt vertoont door eens anders lof, die haer daer toe oprockent, alsoo doet oock de Poccherie 't selve door haer eygen lof, 't welck door de Schalmeye wort uytgebeeld, die haer geluyt en klanck door haer eygen mond uytblaest. De opgehevene hand, bewijst oock daer van een vaste en seeckere getuyghnisse.

Politica. Staet-bestieringe.

Een Vrouwe die mette rechter hand een Waeghschaele houd. Want de *Politica* vereffent den staet van 't gemeene beste, alsoo dat d'eene door d'ander op dese aerde wort verheven en onderstut: En dat met soodaenigen gelucksaeligheyt, als onse swackheyt en brose Natuyre, midden in dese ellendigheden, machtigh is te begrijpen.

Planimetria. Vlack-meetinge.

Een Vrouwe in een schoone en lustige Landouwe, diewelcke door een luchtige vertooninge met beyde handen een graedboge houd, toonende door de konst en behulp van dit instrument de langhte en breedte van dit veld te nemen: als mede om alle vlackten te vinden, en aen de voet van dese beeldenisse sal een Waterpas staen.

De Vlack-meetinge is een Geometrische konst, diewelcke de breedte en langhte van alle Landen meet, hoedanigh die oock mogen wesen. Oock wortse voor een krijgskonst verstaen, om de wijde, langhte en verheyt te meeten, alwaer een Mensch niet en kan by komen. Zy meet oock alle platte gronden, soo wel groote als kleyne, en daerom heeftse het Waterpas.

De Graetboge of S. Jacobs staf heeftse, om dat dit instrument werckt door het kruys, datmen voorwaerts en achterwaerts schuyft, alleene om twee dingen in 't gesicht te krijgen, waer mede het dieselve haere werckinge doet. En dit zy genoegh ten aensien dese beeldnisse, waer van in de Geometrie wijder is gesproken.

Prattica of Werckdaed, van den Heere Fulvio Mariotelli.

Prattica luyt by ons als 't geene by de Griecken Πραξια genaemt is: een woort dat tegens de *Theorie* gestelt wort. Want gelijk sich de *Theorie* keert nae de reeden en nae de beweginge van het verstand, alsoo keert sich de *Prattica* ontrent de werckinge en aen de bewegingen van de sinnen, sulx dat dese siende op de overpeinsende ruste, die daer voornaemlijck is de beweginge van de ziele, soo siet de *Prattica* op de wercklijcke ruste, die voornaemlijck is de beweginge van de sinnen of bevindinge: betrachtende de *Theoria* de beschouwinge van de alderhooghste saecken, maer de *Practica* ondersoect de benedenste werckingen, te weten d'eene d'alderopperste, d'ander den grond van het geheele gebouw van de Menschlijcke overweginge.

Zy wort *Prattica* geheeten, van 't geene alreede in 't werck gestelt is: Om dat zy in eeniger maete, gemeen is aen alle Menschen, want dese hebbende de beweginge, gelijk een noodwendige eygenschap des reedelijcken levens, soo kan 't niet zijn, of zy moeten onder dieselve beweginge eenige *habitus* of bequaemheyt vatten. En dese bequaemheyt die door een geoeffende eervarentheyt gedaen wort, wort *Prattica* of Werck-daed geheeten. Sulx datmen door de Practijck de konst en kloeckheyt, alreede

geseyt, kan verkrijgen, maer niet de Wijsheyt en het verstand, die daer moeten wesen in de kennisse van de beginselen. Wesende dan de *Theoria* en de *Prattica* als twee uysterste einden, soo worden zy nochtans in een punt en midden te saemen gevoeght, 't welck is, in de kennisse van het goede, het waere, en niet waere, in het groote en kleyne, onder de gedaente van schoon of oprecht, van nutlijck of van eerlijck. Welck punt by mickinge niet altijd recht van beyden wort getroffen, maer wel, als zy t'saemen en neffens malkanderen gevoeght zijn. Waer over dan het goedduncken van Waerheyt, onder den geleerden en ongeleerden, eedelen en gemeen volckjen, slaven en vryen, rijcken en armen, ouden en jongen, Mannen en Vrouwen verscheyden is, geloovende aen d'eene sijde de spreucken der Wijsen, aen d'ander

sijde de spreekwoorden van 't gemeene volckjen, staende dan dese bepaelinghe, en voornaemlijck om dat de Practijck geseyt wort, in seeckere maniere, tegens de *Theorie* te strijden, soo wortse lichtlijck afgebeeld met dingen die van gelijcken onder malkanderen verschillen. Waer over wy dan de *Theorie* een jonge Vrouwe maecken, adelijck gekleet, in Hemels blaeu, met het hoofd en handen om hoogh, en de beenen van den Passer na den Hemel, op 't opperste van een trappe: Maer de *Prattica* kan men maecken datse oud is, met het hoofd en de handen ter aerden gekeert, slechtlijck in taneyt gekleet, met een groote opene Passer, waer van 't eene been vast op der aerde staet, leunende daer op met de eene hand, met de ander hand houdse een liniael of lootlijne, sulx dat het eene been van den Passer aen 't bovenste van 't Liniael raeckt, om alsoo te gelijk, de Griexsche letter Π te vertoonē, door de welcke men de *Prattica* plagh uyt te drucken, als mede door de Θ de *Theorie*. En gelijk wy sullen seggen, dat de leughd rassigheyt, vaerdigheyt, vlijtigheyt, bedachtsaemheyt, moedigheyt, dapperheyt, langh leven, hope, liefde en alles goeds bediet; alsoo maghmen in 't tegendeel seggen, dat de Ouderdoom langhsaemheyt, slaepriigheyt, luyheyt, slappigheyt, bloodigheyt, kort leven, dood, vreesse, haet, arghwaen en alle quaed soude te kennen geven. En dat dit de *Prattica* zy, is lichtlijck te gelooven, want zy is een naevolghster van de verouderde gewoonte, die lichtlijck bedrieght, zy let weynigh op de reeden, zy is vol twijflingh, struykelt dickwijls, en haet bitterlijck, die geene, die in de Wetenschappen andere manieren soeckt, als de haere, in te voeren.

Het aengesicht om leegh gekeert, bediet dat de *Prattica* alleen om leegh siet, nae dat deel van het aerdrijck, datse mette voeten betreet: 't welck oock door de verwe van 't dienstbaere kleed wort te kennen gegeven, brengende een ander nut en profijt aen. En de *Prattica* is niet anders als het gebruyck en de nuttigheydt die tegens de *Theorie* gestelt wort: die niet soeckt het gebruyck van de dingen, maer alleen de kennisse, in de welcke zy haer, als adelijck, gerust houd. Dit selve bedieden oock de handen, diewelcke op twee metelijcke gereetschappen, als daer zijn de Passer en het Liniael, het geheele gewichte van het hoofd en het lichaem, draegen.

De Passer, gelijk wy sullen seggen, bediet de Reeden, die daer noodigh is in alle Menschlijcke handelingen: Maer door de *Theoria* gaet het punt om hoogh, en door de *Prattica*, om leegh, want de *Theorie* besluyt door de algemeene dingen de besondere, 't welck is een waerachtigh bewijslijck besluyt: Maer de *Prattica* maeckt uyt de besondere dingen, algemeene, 't welck een bedrieghlijck besluyt is, ten meestendeel in de tweede en derde figure van de reedenkavelinge, het zy datmen 't wil beweerē of ontkennen. En is de aerde ten aensien den Hemel, als een besonder dingh, die de Hemel evenwel in sich begrijpt.

Het Liniael, aengeraeckte zijnde van 't eene been van de opene Passer, tot een gebroken hoeck, vertoont, dat gelijk de *Theoria* sich voeght nae de eeuwige Hemelsche dingen, en die op haere maniere altijd vast zijn, alsoo heeft de *Prattica* haer vastigheyt op der aerde en in de aerdsche dingen, diewelcke veranderende en verdervende, van noode hebben, datse in eenige gedaente, by den Mensche vast geset worden: Welcke forme of gedaente in 't gemeen aengenomen en in 't werck gestelt zijnde, als een regel van de maete, plagh een maetstock genaemt te worden, waer op *Protagoras* sal gesien hebben, als hy den Mensche een maete noemde van alle dingen.

De *Theorie* wordt maer een instrument alleen, maer aen de *Prattijck* worden twee gegeven, 't welck zijn de Passer en het Liniael, om te betoonen dat de *Theorie* is een

eenigh alleen, en een onverdeelige sake, als in haer selve volmaeckt zijnde. De *Practica* is van tweederleye slagh, te weeten van een Vrye, en van een Mechanique, of die in wichtige handgrepen bestaet. De Vrye siet rontom 't gebruyck van den ommegangh, en 't burgerlijcke leven, welckers lof voortkomt uyte zeedelijcke deughden, om dat dieselve door de oeffeninge verkregen worden, en dese worden door den Passer, die in der aerde staet, uytgedruckt, hebbende geene gelijkmatige einden, maer haere kracht is sich te voegen nae de hoeveelheyt van de saecken: Alsoo schijnt oock dat de Zeedekunst geen

ander merckpael heeft, als de gewoonte en het verouderde en gepresene gebruyck. Het Handwerckige of Mechanique wort door 't Liniael uytgedruckt, 't welck door gemeene toestemminge, haere vaste en seeckere maete heeft. Hier uyt komt het, datmen met een vaste maete koopt en verkoopt, 't zy in de begrootinge van geld of van waere. En om dat wy geseyt hebben, dat het gebruyck van de reeden haer wit heeft, om de handelinghe by te wonen, alleen om de Gerechtigheyt: alsoo kan men oock seggen dat de Passer een regel is aen de *Practica*, die soo wel d'eene als d'ander, de verwisselende en mededeelende Gerechtigheyt vertoont, en dat soo wel de Geometrische als de Arithmetische: waer van d'eene door den Passer, die geen vaste maete heeft, d'ander door het Liniael wort uytgedruckt.

Furore Poetico. Poëtische drift of geest.

Een Ionghman levendigh van verwe en root, met vleugels aen 't hoofd, en met Lauwer gekroont, zijnde met veyl of klimops-blaederen omgort, staende vaerdigh om te schrijven, hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert.

De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelheyt van het Poëtisch verstand, dat sich met om laegh, maer om hoogh geeft, seer adelijck met sich voerende den roem of het goed geruchte der Menschen, dat sich altijd groen en schoon voor veele eeuwen vertoont, gelijk sich oock de Laurier en klimop lange groen behouden.

Levendigh en root wort hy gemaect, overmits de Poëtische drift, eene overvloed van wackerheyt der geesten is, diewelcke de ziele verrijckt van getaelen, en wonderlijke vindingen, die onmogelijck schijnen, datmen die alleene kan hebben, door de gaeve der Natuyre, maer worden als sonderlinge gaeven geacht, die door een uytnemende gunste van den Hemel worden geschoncken. En *Plato* seyt, dat de gemoederen der Poëten door eene Godlijcke drift worden beweegt, door de welcke zy dickwijls in haere geest, beeldenissen van bovennatuurlijke dingen begrijpen, diewelcke daer nae van haer op 't papier gestelt en herlesen zijnde, nauwlijx worden

verstaen of gekent. Derhalven worden de Poëten by de Heydenen, door een onde gewoonte, Heyligen genaemt, en een Hemels geslacht, Soonen van *Jupiter*, uytleggers van de Sangh-Goddinnen, en Priesters van *Apollo*. En door 't schrijven wordt verthoont, dat dese geest gebooren wordt door veel oeffeningen, en dat de Natuyre niet genoegh is, ten zy dieselve door de konst worde geholpen en onderstut. Daerom seyt *Horatius*:

*Segh vvaerom ick die kan noch vweet,
Den naem moet dragen van Poet?*

Siende op 't werck van de konst, om dat hy niet kan, en door de Natuyre, op 't verstand, dat niet weet.

Magnificenza. Prachtigheyt, Heerlijckheyt, Grootsheyt.

Een Vrouwe in lijfverwe of incarnaet gekleet, met goude brooskens, hebbende in de rechter hand de beeldenisse van *Pallas*, en sal sitten op eene kostelijcke stoel, of soo ghy dieselve te paerde wilt verthoonten, soo salse dieselve stoel aen haere sijde hebben.

De brooskens waeren van d'oude Konin-

gen gebruyckt tot een teycken van een Koninghlijck ontwerp, en wierden oock door de Tragische Poëten, in haere personagien gebruyckt, om hier mede uyt te drucken, onder wat slag van Menschen de heerlijcke Prachtigheydt bestont, als hebbende de kracht van veele Rijckdommen noodigh.

Het beeld van *Pallas*, is tot een teycken gestelt, om dat groote wercken behooren dese Liefde by sich te draegen, datmen alles eerlijck en behoorlijck uyt voere, andersins sullen 't maer ydele wercken en sotheyt wesen. De beelden nochtans diewelcke met groote kosten en weynigh nuttigheydt, door den grooten arbeyd en naerstigheydt der Onderdaenen, gebracht werden tot een eedel eynde, zijn werckingen van de heerlijckheydt der Princen, en dese dingen worden alleen met wijsen en wencken gedaen, gebiedende slechts, sonder dat zy selve eenige arbeyd of moeyte, daer toe doen. En daerom is de Zeetel by haer gestelt, wesende eertijts gebruyckt, voor een beeld van 't Gebieden.

Magnificenza. Prachtigheydt, Grootsheyt.

Een Vrouwe in goud gekleedt en gekroont, siende gelijk de Grootmoedigheydt wort afgemaelt, houdende de rechter hand op een Ovael, alwaer midden in geschildert is een ontwerp van een prachtigh Palleys.

De Grootsheyt is een Deughd, bestaende in iets groots en gewichtighs te doen, en daerom isse in goud gekleet.

Het Ovael of Ronde waer op zy de slincker hand houd, geeft ons te verstaen, dat de werckinge van de heerlijckheydt is, om Tempelen, Palleysen en andere wonderlijcke dingen te bouwen, 't zy ten aensien het Gemeene beste, of tot eere van den Staet, of van 't Rijck, of veel meer totten Godsdienst: en alsoo dese kleedinge weynigh plaetse heeft als by de groote Princen, soo wordtse een Heldische Deughd geheeten: waer van sich *Augustus* roemde, als wanneer hy seyde, dat hy *Romen* gevonden hadde van Tichelsteen en gebouwt, maer dat hy 't soude naelaeten van Marmor.

Prelatura. Prelaetschap.

De Egyptenaers beelden een Prelaet af met een seer eedel Hieroglyphisch beelt: Want zy maelden hem met een slaend uyrwerck in zijn rechter hand, en met een Sonne die eclipseert of swijmt, in de slincker, met dese spreuck: *Non nisi cum deficit spectatorem habet*, dat is, *zy heeft geen beschouwers, dan alsse in 't gebreck is*. Waer door zy te verstaen gaven, dat of wel de Sonne seer klaer scheen, soo waerender geene die daer op letteden, maer alleen, wanneer dieselve eclipseerde: Dat oock alsoo een Prelaet, hoe deughdigh hy oock mocht wesen, weynig navolgers noch aenschouwers hadde: maer wanneer hy eclipseerde of in eenigh gebreck of sonde verviel, soo waeren terstont alle oogen met morringe en ergernisse op hem gekeert, als of zy een Son sagen die eclipseerde, of een misgeboort van de Werlt.

Ditselve gaven zy oock, met het uyrwerck in de rechter hand, te kennen, en misschien hebben de 70 Oversetters, op dit Hieroglyphisch beeld, van de Egyptenaeren, gesien in dese plaetse *Esaiæ*, *hoe heerlijck zijn de voeten op de bergen die het goede verkondigen*, alwaer zy hebben overgeset, *gelijck de uyre of het uyrwerck op de bergen*. Om uyt te drucken, dat de Prelaten zijn uyrwercken van de Wereld, die de Menschen dienen tot een maete van alle bewegingen. En daerom is 't noodigh dat zy

in alle haere bewegingen en manieren welgeschickt en oprecht mogen zijn: Want men siet dickwijls dat in eene stad veele klokken zijn, die alle daegen slaen, daer niemant op let ofse wel of qualijck slaen, of datter iets anders aen hapert; maer indien daer nae maer een verheven uyrwerck misstelt is, of buyten zijn tijd wijst, sulx dat het viere slaet, daer 't maer twee slagen slaen soude, terstont sullense daer op sien en morren, dat de Meester, en die de bestieringe daer van heeft, geen sorge draeght, en dat het verwarringe maeckt in alle handelingen: De reeden hier van is, om dat dese klokke niet slaen als de andere gemeene klokken: maer dat het uyrwerck dient tot een regel en maete van alle bewegingen. Want de tijd is een maete van de beweginge. *Tempus est mensura motus*. Alsoo zijn oock de Prelaten als uyrwercken van de Werreld, gestelt op de

bergen van waerdigheyt en heerlijkheyt, ten eynde zy van een yder mogen gesien en gehoord werden: En also moetense dan wel voor haer sien, datse recht slaen en vroom wandelen in haere beroeping: Want alle oogen zijn op haer gevest, en dienen tot een regel en voordaed van andere. Waer over *Claudianus* spreekende van den Prelaet, aldus seyt:

*'k Vermaen u dit gestadigh aen,
Om hier u oogh wat op te slaen,
Dat ghy in 't midden van dit rond,
Soo wijselijcken leven kont,
Op dat het Volck u mocht bespien,
En openbaer u daeden sien.*

Compunctione of Prickelinge in 't gemoed.

Een Vrouwe met een hayren kleeid; vol bekommeringe en mistroostigheyt, houdende den mond open, als of zy wilde spreken, mette oogen die overvloedige traenen uytstorten, ten Hemel gekeert, en een krans van steeckende Doornen om 't hoofd, houdende in haer slincker hand een Hert, dat oock met Doornen gekroont is, en de rechter hand om hoogh, steeckende de voorste Vinger recht nae den Hemel.

Met een hayren kleeid en schreyende wortse gestelt, om dat *S. Chrysostomus* seyt: *Alleen de pricklinge in 't gemoed doet voor 't kostele purper schricken, en nae 't hayren kleeid verlangen, beminnde de traenen, vliedende de lachernien, want zy is Moeder van het weenen.*

Twee Doorne kroonen worden haer gegeven, om dat *David* seyt, *terwijl zy van de doorne wort gedrukt*, soo wort daer door verstaen de schuld, die door de sonde is begaen, en die gestaedigh onse conscientien prickelt en steeckt: 't welck door de Doorne kroon, die zy op 't hoofd heeft, wort uytgedrukt, wesende evenwel dese prickelinge, als onvruchtbaer, niet genoegh, om dat dieselve gemeenlijck voortkomt,

door vreese van de straffe en kennisse van 't quaed: Daerom wort haer oock een kroone om 't Hert gedaen, om door de andere, de waerachtige pricklinge van 't Hert uyt te drucken, diewelcke voortkomt, door de onafmetelijcke smerte en rechte kennisse, van dat zy God, onse opperste Goed, heeft vertoornt, en zijne gunste verloren. En om dat de volmaeckte pricklinge of berou behoort vier leeden te hebben, te weeten:

I De alderhooghste droefheyte, gelijk alreede geseyt is, en daeromme wortse vol rouwe en schreyende gemaect.

II Dat zy een vast voornemen moet hebben van niet meer te sondigen, 't welck door 't opsteken van de voorste Vinger wort aangewesen.

III Dat zy een vast voornemen hebbe, om God haere sonde te belijden, daerom wortse met de opene mond gestelt.

IV Ten laesten, dat zy gereet moet zijn om de belofte uyt te voeren, 't welck zy door de opgesteecken rechter hand bevesticht, en datse te gelijk vaerdigh zy, om goed te doen naer haer goed en heyligh voornemen.

Malvagita. *Quaed-aerdigheyt, Schelmerie.*

Een oude Moorinne en seer leelijcke Vrouwe, gekleet in 't geel, wiens kleed beset is met Spinnen, doch soo groot datmen dieselve wel sien kan: en in plaets van

de hoofdhayren salse met een dicke nevel of roock omschaduwyt zijn.

Zy houd mette rechter hand een Mes, en mette slincker een Beurse, die stijf is toegebonden, en op d'aerde aen de rechter sijde, sal een Pauw staen met zijn staert in 't ronde opgesteken, en van de slincker sijde sal een Beer staen, die gram en verstoort schijnt te wesen.

Oud wort zy vertoont, om dat veele oude persoonen van quaeder aert zijn. En streckt sich de quaedaerdigheyt in alle dingen, altijd ten arghsten; gelijk *Aristoteles* seght.

Zy wort een Moorinne geschildert, om dat het swart of duyster, gelijk *Pierius* verhaelt, by den Romeinen, voor een schandlijcke en schaedlycke gewoonte was gereeckent, waer uyt mede dit spreek woort is gekomen, *voor 't swart moet sich een Romeyn wachten.*

Van seer groote leelijckheyt isse gemaelt, *om dat de leelijckheyt een mismaecktheyt is, van eenige daed die schandigh en lasterlijck is.*

Het geele kleed bediet quaedaerdigheyt, verraet, listigheyt en veranderinge van gedachten: in 't kort, dese verwe kan niet tot eenige Deughd gepast worden, om dat zy geen vaste noch bestandige grond in sich heeft.

De Spinnen op 't kleed, bedieden quaedaerdigheyt, en de quaedheyt van ons leven is den Spinnen gelijk, diewelcke, hoewel zy swack en teeder zijn, soo breyden zy nochtans sekere bedrieghlijcke netten voor den Vliegen, die daer in worden gevangen, alsoo zijn oock de quaedaerdige en schelmachtige Menschen, die altijd besigh zijn, om valsche dingen te versieren, waer toe zy gantsch zijn genegen; gelijk *Cassiodorus* seyt.

De dicke en groote roock die uyt haer hoofd gaet, bediet, gelijk de roock voor de oogen schadelijck is, dat alsoo oock de snoode schelmerie schadelijck is aen die dieselve ter hand neemt: waer uyt lichtlijck is te vergelijken, wat een leelijcke sonde of roock de schelmerye is, wesende als een duystere nevel, die 't gesichte des gemoeds verdonckert.

Zy houd het Mes mette rechter hand, om dat de aert van de quaedwillige, boos en wreed is: Waer over het Mes by de Oude voor een voornaeme beteycknisse van de wreedheyt wierde genomen, want de Egyptenaers waeren gewoon *Ocho* den Koningh van de Perssen, met desen naem te noemen, alsoo hy boven alle andere, de wreedste was, diewijl hy, waer hy oock aen quam, alles met moorden en dooden vervulde, gelijk *Pierius* in 't XLII boeck van zijne Hieroglyph. verhaelt.

In de slincker hand houd zy een Beurse, die vast is toegebonden, om dat de quaedaerdigheyt niet alleen wreed, maer oock gierigh is, heerschende daer in een ongematigde begeerlijckheyt en geld-dorst, 't welck in den Mensche wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondancckaerheydt en verraderye baert, weghnemende in 't geheel de Gerechtigheyt, Liefde, Geloof en Trouwe, Godsaligheyt en alle zeedelijcke en Christelijcke deughden.

De Pauw isser ter eender sijde by gedaen, om de natuyre van de quaedaerdigheyt af te beelden, waer in ook de Hovaerdie heerscht, 't welck een opgeblasentheyt en stoutigheyt des gemoeds is, waer door de Mensch sich laet voorstaen, dat hy alles, door zijn eygen macht, kan uytvoeren, passende op God noch Mensch. Een saecke voorwaer die boos en ongerechtigh is. En om dat de sonde nimmermeer alleene gaet, maer dat d'eene sonde de andere treckt: en om te betoonen dat eene boosheyt veele

sonden in haer bevat, soo isser de Beer, aen d'ander sijde, voor de Gramschap, daer by gedaen. De dichten hier van, siet in 't beeld van de *Gramschap*.

Maledicenza. Quaedspreeking.

Een Vrouwe met ingevallen oogen, en in koperroeste verwe gekleet, houdende in yder hand een ontsteecken kaersse, de tonge als eens Adders tonge uytsteekende, en op den rugge van 't kleet sal een huyl van een ysere Vercken wesen.

De verwe van 't kleed en de uytgehoorde oogen, bedieden quaedspreekenthey, als *Aristoteles* seght, en 't quaedspreeken van eens anders goede wercken, komt nergens anders van daen, als van de booshey, die alleen nae oneere verlanght, sonder dat hy daer van eenigh profijt treckt, geloovende dat eens anders lof, het zijne sal hinderlijck zijn.

De twee kaerssen betoonen, dat de quaedsprekinge het Vier ontsteekt, den haet seer lichtlijk voedende. En de tonge, hoewel dieselve vocht is, is veeltijts een wercktuigh, om een Vier aen te steeken, dat niet is te blusschen.

De steecklige huyl van 't ysere Vercken bediet, dat het de quaedspreekentheyte eygen is te steeken, niet alleene het leven, gelijk het ysere Vercken, maer oock de eere en achtbaerheyte, die door veel moeyte en sloverie is verkregen.

Malevolenza. Quaedwilligheyte.

Een oude Vrouwe met ingevallen oogen, leelijck, onthult en mager, met een hoop barnende netels in de hand, en een Basilisc ter sijden.

Dese komt uyt de selve aert als de genegentheyde, waer uyt de haet komt: Maer om datse soo aenmercklijck niet is, en meer ingetrocken, soo isse een oude Vrouwe in dese plaets afgemaelt, om dat de Ouderdom dieselve voortbreght: En om dat de Longelingen, als van nieuws, in de Werlt komen kijken, soo dunckt haer oock, dat alle dingen nieuw zijn, en daerom beminnen zy dieselve: Maer de oude lieden, als wars zijnde van alle dingen te sien, hebben lichtlijk van alles de walge.

Zy is onthult, om te betoonen dat de quaedwillige geen behagen scheppen in de goedwilligheyte, jae zy schricken daer voor als voor de Pest, die den soeten ommegangh besmet; 't welck de Basilisc te kennen geeft, die alleen met het gesichte den Menschen vergifticht. De magerheyte is een werck van gestaedige hertseer, diese draeght over het bekende goed en 't welvaeren van haeren even-naesten.

De Netel, gelijkse tot dese beeldenisse wel past, alsoo pastse oock aen de quaedsprekentheyte, want gelijk de Netel steekt, naelaetende een smerte sonder wonde, alsoo tast oock de quaedsprecker wel het lijf of goed niet aen, maer quetst de eere, die hy naulijx weet, watses is; gelijk eenige Philosophen seggen. Nochtans so quetst en mishaght het een yder, wanneer hy sich vind geraeckt, jae zy openbaert sich in 't minste, wat eenighsins de eigen eere magh aengaen.

Acquisto Cattivo. Qualijck verkreegen goed.

Een Man van verwe, gelijk de blaederen die afvallen, staende gereet om te wandelen, en de doorne in zijn kleed gehecht zijnde, rijt daer een groot stuck af: waer nae hy sich drayende, toont het misnoegen dat hy daer over heeft: en in zijn rechter hand, heeft hy een Kuyckendief, die spouwt.

Hy is met dese verwe afgemaelt, om dat, gelijk de blaederen van de boomen lichtlijk afvallen, dat oock de goederen, die qualijck gewonnen en verkregen zijn, alsoo lichtlijk afvallen en verdwijnen. Het selve druckt de Dooren mede uyt, want als de Mensche weynigh denckt, om 't goed dat qualijck verkreegen is, alsdan verkrijght hy schaede en schande.

Hy houd in de rechter hand den Kuycken-dief, om te vertoonen 't geene *Alciatus* tot ons voorstel van den Kuycken-dief seyt:

*Ghy Kuycken-dief, ghy groote Vraet,
Van 't grouwlijck schocken onversaet,
Die swelght en gulpt weer uyt u keel,
't Gestoolen goed, 't geroofde deel:
Ghy klaeght u Moeder, al u leet,*

*V bange nood, u pijn en sweet,
En dat door 't braecken en 't bedrijf,
V darmen barsten in u lijf:
V Moeder seyt, Soon weest te vreen,
Ghy hebt, van 't uw', geen schae geleen,
Al spoudy schoon u vlees en bloed,
Dat is doch maer eens anders goed.*

Passione d' Amore. Quellinge of sieckte der Liefde.

Een Vrouwe die met d'eene hand een roede, en met d'ander een schaele houd: alwaer aen d'eene sijde Leeuwen, Beeren, Wolven, wilde Swijnen, Honden en andere gedierten sullen wesen, van d'ander sijde salse veele steenen hebben.

Circe wort hier voor de Passie of quellinge der Liefde genomen, gelijk *Ovidius* verhaelt. En seyden de oude Schrijvers, dat zy een machtige Toveresse was, die den Menschen, naer haer welgevallen, konde herscheppen: willende daer mede de kranckheydt of quellinge der Liefde te kennen geven.

De Roede isser gestelt, om dat *Homerus* verhaelt, dat, wanneer dese Vrouwe den Mede-gesellen *Vlyssis* haere toverdranken hadde ingeschoncken, zy dieselve daer nae mette Roede aen 't hoofd raecte, waer door zy in wilde beesten wierden herschept.

De schale wil uytdrukken, dat zy daer in het sap van die kruyden en van dien dranck deede, waer mede men seyt datse den Menschen van haer self dede vallen, herscheppende dieselve in steenen en onredelijcke beesten; gelijk daer van *Ovidius* in 't XIV boeck van zijne *Metamorphosis* en *Virgilius* in 't VII boeck van *Aeneas* gedenckt.

Dit geven oock de verscheyden steenen en menighte van beesten te kennen, die in dese beeldenisse voor een afmaeling van de quellinge of hertztocht der Liefde zijn genomen, om dat zy heerschappie voert in die Menschen, die haeren tijd leedigh laeten doorslippen, en die met groote smaeck, die dingen omhelsen, die voor de sinnen lieflijk en aengenaem zijn: waer door 't verstand verdonckert, en de reeden geheel wort wegh genomen, haer scheppende gelijk in verscheyden en menigerhande slagh van beesten, daer in volgende yders natuyrlijke treck, die mette natuyre van dit of dat dier, over een komt: alsoo seytmen dat de toornige, Leeuwen en Beeren worden; de gulsige, Verckens; de nijdige, Honden; de slockoppen of vraeten, Wolven of ander slagh, &c.

Tribulatione. Quellinge.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, zijnde onthult, houdende in de rechter hand drie Haemers, en in de slincker een Hert.

Met swart isse gekleet, om dat zy swarte en duystere gedachten heeft, die 't hert en de ziele gestadigh uytdroogen, niet anders dan of het Haemers waeren, diewelcke met geduyrigh te slaen, haer plaegen en pijnigen.

De gespreyde hoofdhayren zijn de gedachten die sich onderlinge verwarren en verspreyen, tot verdubbelinge van de moeylijkheden en quellingen, ofte aldus.

Anders.

Een Vrouwe die droevigh en bekommert is, zijnde aen handen en voeten gebonden, hebbende ter sijden eenen verhongerden Wolf, die daer staet als of hy iemand wilde aenranden en verslinden.

Ramarico del ben altrui. Quellingh over 's anders welvaeren.

Een magere Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, mette rechter hand het hayr uyttreckende, hebbende aen de slincker borst een Slange, en voor haere voeten een magere Kuycken-dief.

Met swart is zy gekleet, overmits de gedachten, diewelcke sich neygen tot schaede van zijn evennaesten, zijn treurigh en doodlijk, wesende gestadigh vol rouwe en duysternisse, die de ziele verdonckeren en 't licchaem plaegen. En daerom treckt zy

de hoofdhayren uyt, overmits haere gedachten bot zijn, en bedrieghlijcken gekeert met smerte en herten-leet.

't Welck noch klaerder door de Slange, die aen haere borst hanght, is uytgedruckt; diewelcke, gelijkse seer kout venijn naer 't herte schiet, verdovende de natuyrlijke hette, waer door de Mensch by 't leven gehouden wort, alsoo plaeght dit herten-leet oock de ziele, en doodse, stortende haer venijn in de sinnen, diewelcke in eeniger wijze benijden eens anders welvaeren, en daerom wort zy oock mager gemaelt.

De Kuyckendief heeft sulcken droefheyt over eens anders welvaeren, datse sich oock uytstreckt over zijn eygen jongen, gelijk elders geseyt is.

Consiglio. Raedslagh.

Een oud Man met lange roode kleederen, hebbende een gulde keeten aen den hals, alwaer eens Menschen hert aen hanght, en in de rechter hand een gesloten Boeck, met een uyl daer boven op. In de slincker hand sal hy drie hoofden op eenen romp hebben, te weeten een Hondskop, die aen de rechter sijde uyt siet, een Wolfskop nae de slincker sijde, en in 't midden een Leeuwskop: Onder zijn rechter voet sal hy een kop van een Beer, en van een Dolphijn hebben. Dees beeldnis, kan oock anders nae dese beschrijvinge van den Schilder werden geteykent.

Een goede Raedslagh, seght *Aristoteles* in zijne Zeedekunst, schijnt een rechtigheyt te wesen, die benefens de nuttigheyt op seker eynde siet, waer van de Keur-meestersche de Voorsichtigheyt is.

De Raedslagh, voor soo veel dieselve Filosooph verhaelt, is geen weetenschap: want diese weet die soeckse niet. Zy is oock geen gissinge, om dat de gissinge, haestigh en sonder overlegh geschiedt: Maer een Raedslagh geschiet met rijpen raede en langheyt van tijde. Zy is oock geen opinie of waen, om dat die geene, die 't door de waen of opinie heeft, datselve heeft door een bepaelinge doch sonder raedslagh. Laet ons dan ordentlijk sien, wat voor een sake de Raedslagh zy.

De Raedslagh dan is een overweginge en overlegh, dieder gedaen wort, ontrent onsekere en twijfelachtige dingen, dieder zijn by der hand te nemen: alwaer men met reeden verkiest en bevesticht het geene men alderbequaemst acht, en waer door men tot het deughdlijxte, nutste en beste eynde soude geraecken. Soo veel als tot het gemeen belanght, soo zijnder; nae de onderwijnsinge van *Aristoteles*, vijfderleye Raedslagen, die in 't besonder uytmunten, en die door Raedslagen gehandelt worden. Als te weten van Tollen, Schattingen, en gemeene inkomsten, van Oorlogh en Vreede, van bewaeringe van Landen en Steeden, van voorraet en leeftochten, van inkomende en uytgaende goederen, van de gelegentheyt en instellingen der Wetten en Privilegien, en sulx nae de onderwijnsinge van *Aristoteles* in 't begin van zijne *Rhetorica*.

Oud wort hy geschildert, om dat de oude Man de *Raed* bediet, gelijk *Ambrosius* seyt, *de Oude zijn alder bequaemst om te raedslagen*. Want haer aert is soodaenigh datse rijp is, en datse de volmaecktheyt der kennisse en des verstands heeft, van 't geene zy gesien en gedaen heeft, konnende de Ionckheyt, door de korte tijde, geen eervaringe noch rijp oordeel hebben, en daerom behooren sich de Longe te voegen nae den Raed der Ouden. De Raedsheer van den Keyser *Agamemnon*, wort in den persoon van *Nestor* afgebeeld, dat hy drie hondert Iaeren oud was: alwaer dieselve *Nestor* de Griexsche Ionelingen, en in 't besonder *Agamemnon* en *Achilles*, die op

malkanderen vergramt waeren, vermaent, datse nae zijnen raed als nae eens ouden Mans souden luysteren: *Hoort my, seyt hy, ghy beyde die jonger zijt als ick ben. Ick heb voortijts met al veel dapperder Mannen, als ghy zijt, gemeenschap gehad: En noyt hebben zy mijn raed veracht, noyt heb ick sulcke gesien, noch salse niet sien.* En voorder bied hy den Griexschen Ridders zijnen raed aen; seyt voorder, *En nochtans volghden zy mijne Raedslagen, en deden 't geene ick haer ried, daerom volght ghy oock mijne Raedslagen, want het is beter te gehoorsaemen.* Iae hy bied den Griexschen Ridders aen, dat hy die met zijnen raed wilde helpen, doch konnende 't selve met macht niet uytvoeren, soo paste macht en de wapenen den Jongelingen best, die daer veel op vertrouwen. Hier uyt komt 't geene *Plutarchus* seght, *dat die stad seecker behouden is, die der Ouden raed en der Jongen wapenen gebruyckt: Want de Ieughd is gewent te gehoorsaemen, en de Oude te gebieden.* Oock wort, boven al, gepresen, 't geene *Homerus* in zijn 2 *Iliade* verhaelt, alwaer de Keyser *Agamemnon* een Scheeps-raed dede vergaderen, voor al, van oude Mannen.

Die van *Sparta* gaven aen haeren Koningh eedle oude Raeds-Heeren, die van *Licurgus*,

Gerontes wierden genaemt, dat is, eerwaardige oude Mannen. En de Raed van *Romen*, wierde daerom de Raed geheeten, om dat de Raedsheeren oude Mannen waeren; gelijk *Ovidius* mede verhaelt. Met groote voorsichtigheyt maeckte de Keyser *Agamemnon* groot werck van den Raed van *Nestor*; en verlangde om tien Raedsheeren te mogen hebben, die *Nestor* mochten gelijk zijn, noemende dieselve de *Oude*, die in den Raed alle de andere Grieken soudent overtreffen.

Het langhe kleed past totte Raedslagh, want soo wel in d'oude als in onse tijden, waeren de Raedsheeren, om meerder staetigheys wille, met een tabbaert en een lang kleed geciert. Root is het gemaect, om dat het purper den Raedsheeren, en den Raedsheeren het purper best betaemt. Want die verwe bediet Liefde, door de welcke een Wijse, met een brandenden yver, den twijfelachtigen behoort goeden raed te geven, 't welck een werck van Geestlijcke barmhertigheyt is. Het Hert wort hem om den hals gehangen, om dat *Pierius* in 't XXXIV boeck van zijne Hierogliph. seyt, dat de Egyptenaers, tot een teycken van een Raed besluyt, een Herte afmaelden: om dat de waerachtige en volmaecte Raedslagh uyt het herte komt, 't welck oock moet suyver en oprecht wesen, om een goede raed te geven, als zijnde een heylige saecke. *Suidas* seyt: *De Raedgevinge is een heylige saecke*; gelijk oock de Raedgevinge heyligh wort genoemt, dieder aendachtigh wort beraedslaeght. 't Welck *Zenodatus* van *Epicharmo* en *Plato*, door 't aensien van *Demodoces*, verhaelt, dat een *Raedgevinge een heylige saecke is*. Tot vergelijkinge van de Egyptenaers, lieten de Romeynen aen den hals van de eedele kinderkens, een gulden balleken op de maniere als een Hert op de borst dragen, niet alleen daerom, gelijk *Macrobius* meent, datse Menschen waeren die een Hert hadden, maer oock om uyt te drucken, dat soodaenigh Ouder door raed van andere luyden most werden bestiert; gelijk *S. Pompejus* seyt, want *bolla* wort in 't Griex *bule*, dat is Raedslagh, geheeten; of om dat dat balleken op de borst hanght, alwaer de natuyrlijcke Raedslagh is. 't Is dan geen wonder dat *Horatius* acht, dat *Tibullus* geen lichaem is sonder borst, maer dat hy een Man was van Wijsheyt en Raedslagh, die in de borst sit. Dese goude ballekens, die de eedele kinderkens waeren toegelaten, plaghten de Triumpheerders in haere triumphen, oock voor haere borst te draegen, gelijk *Macrobius* verhaelt: sonder twijfel om te vertoonen, dat dese triumpheerden door hare dapperheyt, wijsheyt, voorsichtigheyt en goede raed.

Het Boeck in de rechter hand bediet, dat de Raedslagh door de oefninge der Wijsheyt, voort komt, en tot meerder kracht, worter de uyl by gedaen, die van den Heydenen voor een beeld van de Wijsheyt en Raedslagh wierde gehouden: wesende *Minerva* toegewijt. Dit dier vlieghet meest by nacht, om zijn kost te soecken, en heeft dan een scherp gesicht, gelijk veele Natuyr-schrijvers, als mede *B. Anglicus* verhalen. Door welcke beeldnisse vertoont wert, de Naerstigheyt en de Nachtwaecken, waer in 't gemoed van een Prins of Raedsheer moet besigh zijn, van die daer Steeden en Volckeren hebben te versorgen, soo in 't bedencken en mette sinnen te arbeyden, als om 's nachts te overwegen, watmen 's daeghs moet uytvoeren, wesende de inbeeldende kracht van 't gemoed in de stille duysterheyt des nachts veel scherper en in meerder kracht: waer van de uyl een voorbeeld is, die den nacht meer als den dagh onderscheyt. Waer over *Homerus* seght, *het betaemt geen Raedsheer, die de last en sorge des Volx bevolen is, gantsche nachten te slaepen*: Want dieder Raedslaeght, behoort het licht te sien, al is 't schoon dat het, voor anderen, duyster is, om het goede van het quaede, en 't wit van het swart te schiften, en dat sonder vooroordeel of sucht. Want

door een Raedslagh, die vry van sucht is, worden dingen gesien, hoe swaer en duyster die oock souden mogen wesen: En wanneer men slechts het duystere decksel des logens van 't gemoed heeft afgelicht, soo sietmen de waerheyd, door 't gesichte van 't verstand, klaerlijck doorbreecken. Met het afdrucksel van den Nacht-uyl, die ter eeren van den Keyser *Domitianus* geslagen is, wilde de Raed van *Romen* te kennen geven, dat dieselve Keyser een Prins van seer goede Raed en van Wijsheyt was, gelijk hy in 't begin van zijne Regeeringe bewees, alhoewel hy daer nae, van soodaenigen goeden begin, en van 't gemoed van zijn Vaeder en Broeder, zijnde voorgangers in 't Rijck, ontaerde.

Boven dat sietmen den uyl, by nachte en in 't doncker alles doorsnuffelen, wat haer noodigh is: En als die op 't gesloten Boeck gestelt wort, wil men daer door te kennen geven, dat de Raedslagh, diemen met Nachtwaecken en in 't doncker hadde overleyt, oock most doncker, dat is, verborgen blijven, en datmen de geheymnissen die geraedslaeght waeren, niet most openbaeren: En daerom heylighden de oude Romeynen aen *Consus*, den God der Raedslagen, by de groote *Circus* of Worstelplaets aen den grond van den Palatijnschen bergh, een Tempel onder de aerde, om te betoonen, dat de Raedslagen behooren bedeckt en verborgen te blijven; waer van *Lilius Giraldu*s breeder verhaelt.

De Drie hoofden die hy in de slincker hand houd, als van den Hond, Leeuw en Wolf, als boven geseyt is, zijn beeldnissen van de drie voornaemste tijden, te weeten van de verledene, tegenwoordige en toekomende tijd, gelijk *Macrobius* verhaelt. Want de Leeuws kop in 't midden gestelt zijnde, bediet den tegenwoordigen tijd, wesende zijne natuyre en aert vast en sterck in de tegenwoordige werckinge, diewelcke gestelt is, tusschen den verleden en tegenwoordigen tijd. Het Wolfs hoofd bediet den verstrecken tijd, om dat dit dier kort van onthoud en memorie is, 't welck totten verleden tijd gepast wordt. Het Hond's hoofd druckt den toekomenden tijd uyt, alsoo dat dit Dier quispelsteert en lief koost, uyt hoope dat het wat verkrijgen sal: welcke hoope altijd siet op den toekomenden tijd. Wy sullen dese drie hoofden tot een beeld van de drie tijden stellen, om dat alle Raedslagen in drie deelen bestaen, gelijk *D. Laertius* seyt. Een ander Raedslagh wort genomen van den verleden, een ander van den tegenwoordigen tijd. De verleden tijd kan ons tot een voordaed dienen, om met zijn gemoed te letten, wat natie, volck of persoon al heeft geleden, en om wat oorsaecke: op datmen sich wachte, en door eens anders val leere, watmen heeft te vlieden, en datmen van de verledene toevallen een regel en richtsnoer neme, om de dingen eerst wel te overwegen eermense in 't werck stelle: sich te gemoed voerende hoe dat andere haere saecken met wijsheyt en voorsichtigheyt hebben uytgevoert, ten eynde wy dat selve mede plegen en uytvoeren. De tegenwoordige tijd dient om te overwegen, wat wy onderhanden hebben, om daer uyt te besluyten, dat wy niet sullen voornemen 't geene ons behaeght en de sinnen vermaeckt; maer het geene, dat wy nae de reeden sullen oordeelen, daer ons, door den tijd, goed, en geen quaed van sal komen. Daerom seght *Demosthenes*: *Men moet daer op niet sien, wat u voor tegenwoordigh aenlacht, maer wat metter tijd, daer uyt gebeuren mochte.* Waer in hy raed het toekomende te voorsien, op datmen door reuckloosheyt, niets ter hand neme, maer datmen alles doe met rijpen en welbedachten raede, ten eynde wy onse eere, goede naem en faem, niet verliesen. Hier uyt komt het dat dese drie hoofden van *Pierio* voor de Wijsheyt worden genomen, diewelcke op dese drie tijden siet. Waer over *Seneca* seght, *een wijs Man moet op dese drie tijden letten, te weeten, om de tegenwoordige tijd te beschicken en uyt te deelen, den toekomenden tijd te voorsien, en de verledene tijd te overdenken: want wie op de verledene tijd geen acht slaet, die verliest zijn leven, en wie den toekomenden tijd niet te vooren overweeght, sal in alle dingen onvoorsichtigh in 't gevaer loopen.* 't Welck alles door de drie hoofden, als door de drie tijden, wort uytgebeeldt. Een teycken van Wijsheydt, sonder welcke geen Raedslagh kan volmaeckt gehouden worden; gelijk *Bernardus* seght. En *Aristoteles* seght in zijne Welspreeckenskonst, dat de voorsichtigheyt een kracht van 't gemoed is, diewelcke doet datmen van goede en quaede saecken wel kan raed plegen, als die tot een gelukkig en saligh leven behooren, sulx dat totte Raedslagh,

boven de Wijsheyt, die door een uyl op het boeck is afgebeeld, de voorsichtigheyt noodigh is, die door dese drie hoofden is afgeschildert.

Door het Beere en Dolphijs hoofd, dat hy onder de voeten heeft, woort uytgedrukt, datmen in de Raedslagen de gramschap en haestigheyt moet ter sijden stellen, naedien het een leelijcke saecke is, in gramschap en oploopenheit te vervallen, wannermen een sake sal raedslagen en besluyten: Maer men moet raedslaen sonder oploopenheit, toornigheyt of haestigheyt.

De Beer is een beeld van gramschap en dolligheyt, wesende een dolkopt en toornigh Dier:

*De Beer met beck en klauwen bijt,
En doet een vreesselijcke strijd.*

seyt de Cardinael *Aegidius*; doch hier van suldy in 't beeld van de Gramschap breeder verhael vinden. De Dolphijn als een bekende snelle Visch, wort voor de oploopende snelligheyt genomen: gebreecken diemen soo wel in gemeene als in besondere Raedslaegen moet schouwen en vlieden; gelijk *Bias* eenen van de 7 Wijzen van Griecken, en *Gregorius* in zijnen 5 brief verhaelt, datmen in swaere saecken niet haestigh noch voorbaerigh moet zijn. De reeden is klaer: Want de schelmerien krijgen met dolligheyt en geweld, haere wackerheyt en kracht; maer de goede Raedslagen, gaen met langhsaeme rijpigheyt van beraede voort; gelijk *Tacitus* seyt. Men magh wel met vaerdigheyt en rassigheyt de Raedslagen uytvoeren, seght *Aristoteles*, maer men moet die met langsaemheyt besluyten, op datmen die met een gesont oordeel magh overwegen. En die spreuke is heerlijk, *deliberandum est diu, quod faciendum est semel*, dat is, *men moet sich langh beraeden, watmen eenmael sal doen*. *Patroclus* gevraeght zijnde van *Demetrius* zijnen Koningh, waerom dat hy soo langhsaem draelde, en geen aenval noch geweld tegens zijnen Viand dede, die als nu veel swacker was, soo antwoorde hy, *In weleke saecke het berou geen plaets sal hebben, daer moetmen met loode schoenen gaen*. Want nae de daed soo helpt het berouw niet. Een spreucke die soo een wijs Capiteyn betaemde. Niet min wijs was *Agessilaus* de Capiteyn van *Licaon*, diewelcke van de Ambassadeurs van *Theben* versocht zijnde, om op staende voet te antwoorden, seyde tot haer, *Weet ghy niet dat om nutte en noodige saecken te beraedslagen het uytstel alderseeckerst is*. Als of hy wilde seggen, o ghy *Thebaners*, weet ghy niet, wat om wichtige saecken te onderscheyden, en te overwegen, nut en vorderlijck is, en dat het uytstel en de langhsaemheyt het alderseeckerste is? Hier uyt kan men dan oordeelen, hoe die geene doolen, die 't gevoelen van *Ariosto* derven prijsen, daer hy de Raedslagh der Vrouwen roemt, die op een sprongh is genomen; alwaer hy seyt:

*Eens Vrouwtjes raed langh overdacht,
Slaet daer op niet te grooten acht:
Maer watter op een sprongh schiet heen,
Daer schuyt wat in, let op haer re'en.
't Schijnt of haer dit is ingestort,
En als een gaef geschencken wort.
Maer van een Man, is 't nut noch goed,
Die moet den Raed eerst in 't gemoed,
Herkauwen, met seer wijs beleyt:
Met overlegh en naerstigheyt.*

En dese doolen tweesins, voor eerst prijsense de Raed die haest genomen wort, ten tweeden, om dat zy hier mede den Raedslagh der Vrouwen te hoog verheffen: want in geene Vrouwe is eenige Raedslagh van kracht of naedruck, maer is slap en swack: Waer over oock *Aristoteles* den Raedslagh der Vrouwen veracht, seggende in zijne Staetbestieringe, *der Vrouwen Raedslagh heeft weynigh om 't lijf en is krachtloos, maer der kinders is onvolmaect*. Daer uyt komt de spreucke *Terentii, de Vrouwen zijn by nae als de kinders, licht van woorden*. De Romeinsche Raed heeft door een Wet verboden, dat geen Vrouwe, om eenige saecke, in den Raed mocht komen. 't Welck *Heliogabalus* voor een onbetaemlijcke saecke achtende, liet zijn Moeder daer

in komen, om haere stemme te geven; gelijk *Ae. Lampridius* verhaelt. En het wierde qualijck genomen dat *Nero*, zijn Moeder *Agrippina* mede in den Raed voerde: Waer over oock de Raed wilde, dat zy te rugge soude staen, afgesondert, zijnde met een kleed bedeckt: En hier uyt bleeck klaerlijck haere onbeschaemtheydt, datter een Vrouwe gesien wierde, onder soo veele Vaederen, die t'saemen geroepen waeren om te Raedslagen.

Furore Implacabile. Rasernie die onversoenlijck is.

Een gewapent Man met veelerley slagh van wapenen, en op veele plaetsen gewont, toonende in zijn weesen eene Dolligheyt en Rasernie, wesende met gebroken ketens vast gemaect, die hem aen de handen en beenen hangen, hy sal in de rechter hand de Slange *Aspis* houden, die in veele krullen geslingert is, metten mond open, daer een drievoudige tonge ten monde uytsteect, spouwende veel venijn op den Man, vaerdigh staende om een ander aen te vallen, en voor de voeten van dit beeld sal een *Crocodil* staen, die sich selve schijnt door te booren. Gewapent en over al gewont wort hy verthoont, tot bewijs van Dolligheyt en

Rasernie, om dat dit de Rasernie eygen is oplopend en toornig van gemoede te zijn, 't welck den Mensch vervoert om tegens sich selve, tegens God, de Natuyre, Menschen, dingen en plaetsen aen te wercken.

De gebroken keetens hangende aen armen en beenen, vertoonen dat de Rasernie ongetemt is, en datter weynigh dingen zijn die dieselve kunnen tegenstaen.

In de rechter hand houd hy een Slange als geseyt is, om dat de H. Schrift uytdrucklijck de onversoenlijcke Rasernie door een Slange uytbeeld, die in veele krullen geslingert is, en die een drievoudige tonge uytsteekt. En men seyt datter geen Rasernie te gelijcken is, by die van den *Aspis*, diewelcke soo haest hy voelt, dat hy geraeckt wort, wort hy soo beestlijck dol, dat hy niet wort versadight, ten zy hy met zijn venijn, die geene gesteken heeft, die hem heeft gequetst, of dat hy van dolligheyt sterft.

De Cocodril als of hy sich selve wilde dooden, daer door wilden de Egyptenaers de Dolligheyt uytbeelden, want als dit Dier bedrogen wort, wanner het buyt meent te vinden, soo sal 't tegen sich selve in dolligheyt en toornigheyt ontsteeken.

Furore. Rasernie, Dolligheyt.

Een Man van schricklijck opsicht, sittende op veel Krijghs-wapenen te grimmen en te brullen, wiens handen achter over den rugge met veel keetens gebonden zijn, waer tegens hy groot geweld doet om die te breken, en sich met een barst op ter vlucht te begeven. Dolligheyt is een dienaer van den Krijgh, gelijck *Virgilius* singht:

*Daer wort slechts vier en vlam gehoort,
Want dolheyt drijft de waepens voort.*

En daerom wort hy op en hoop waepens geset, om dat de Dolligheyt in den Krijgh groote plaetse heeft, hebbende een gemoed dat tot wraecke ontsteeken is.

Hy wort gebonden om dat de Dolligheyt een Sotheyt is, die door Reeden moet gebonden en overwonnen worden.

Wreed is hy van opsicht, om dat een oplopend Man, door de snelle kracht van de gramschap, de Natuyre en het wesen van een wild gediert, of iet, dat noch verschricklijcker is, aenneemt.

Furore. Rasernie, Dolligheyt.

Een Man dienmen de Dolligheyt in 't gesicht sien kan, wiens oogen met een doeck zijn verbonden, staende in een vaste en wackere stand, om een bossel Pijcken en Waepenen verre van sich te werpen, die hy in zijn armen gevat heeft, hebbende een kort kleed.

De gebonden doeck voor d'oogen, vertoont, dat het verstand verborgen is, als de Dolligheyt heerschappie in de ziele neemt: wesende de Dolligheyt niet anders, als een blindheyt des verstands, die 't verstandelijcke licht geheel verdooft, voerende den Mensch daer toe, dat hy alles doet, buyten de reeden.

De Waepenen die hy onder den arm houd, zijn kenteyckens, dat de Dolligheyt van haer selve Waepenen aenbrengh, om sich te wrecken en sich selve te voeden.

Het korte kleed vertoont, dat hy niet past op achtbaerheydt noch betaemlijckheydt.

Furore.

Een schricklijcke Vrouwe met seer verwarde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een groote ontsteken Fackel, en in de slincker het hoofd van *Medusa*.

Furore.

Een gewapende Vrouwe met een schricklijck en wreed gesicht, wiens verwe van 't gesicht root is, met een bloot swaerd in de rechter hand, dreygender wijze, hebbende in de slincker arm een schild, alwaer in 't midden een Leeuw geschildert is; aldus maeltse *Alciatus* af.

Furien. Rasernien.

Dante schildert in zijne Helle voor de *Furien* of *Rasernien* Vrouwen, van een seer leelijck opsicht, in een swart kleed van bloed beswaddert, met Slangen omslingert, en de hayren van Slangen, hebbende een Cypresse tack in d'eene, en een trompet in d'ander hand, waer uyt vlam en swarte roock vlieght; zy zijn van de oude Poëten versiert, datse Vrouwen souden zijn, en daer toe geschickt, om de zielen van de misdadige in de Helle te pijnigen.

Statius schildert dieselve aldus af:

*De schadu van haer boos gesicht,
Was duyster en weer schemer licht,
Met Slangen in 't verwarde hayr,
Wiens oogen uytgehooft en naer,
Vertoonden een seer wreed gespuys,
Gantsch vreeslijck uyt een donckre kluyt:
Al even als een loose kol,
De Maen' betovert uyt haer hol,
Soo datse swijmt, gelijk een roock,
Vol gramschap, schaemt en vol gespoock.
Haer kleed was vol vergif gespreyt,
En 't aengesicht, als bruyt taneyt,
Waer door zy dan de rust verstoort,
En 't Volck van dorst en honger moort:
Het kleed dat van haer schouders swaeyt,
Seer schricklijck om haer borsten draeyt,
En weekt de Suster, die den draed,
Van 's Menschen loop afscheeren gaet:
Die met Proserpina den brand,
Een fackel stoockt door 't gantsche land,
Soo dat een adder uyt dien gloet,
De locht vervult met breyn en bloet,
Waer mee dat zy een yder slaet,
't Zy waer zy keert of heene gaet.*

Furore indomito & super b.o. Dolligheyt, Rasernie die trots en ongetemt is.

Een Man met een Couras en Helm, hebbende een wreed en bloedigh aengesicht, met een Swaerd in de rechter hand, en een Schild in de slincker, alwaer een Leeuw is ingemaelt, die door dolligheyt en gramschap haer eygen jongen verscheurt; hebbende op den top van sijnen Helm een Slange die sich in veele krullen kronckelt.

De Leeuw, die ongetemt is, gelijk boven geseyt is, is het eygen beeld van Dolligheyt, gelijk de Egyptenaers die afmaelen.

De Slange die met haere drie tongen steeckt, is by de H. Schriftuyre gehouden voor een onversoelijcke Dolligheyt, om dat de Slange, wanneer hy sich in eeniger maniere gequetst vind, terstond opvlieght met sulck een Rasernie en Dolligheyt, dat hy oock nimmermeer ophout, voor dat hy alle zijn venijn, op dien heeft uytgespogen, die hy meent dat hem heeft te kort gedaen. Iae men verhaelt, dat het dickwijls gesien is, dat wanner hy zijne Rasernie niet kan wreecken, dat hy alleene van Dolligheyt gestorven is.

Agilita. Rassigheyt, Vluchtigheyt.

Een Vrouwe die met opgesteken armen vlieght, als ofse door de locht sweefde.

Agilita. Rassigheyt.

Een naeckte en geswinde Vrouwe, met twee vleugels op de schouderen, doch niet seer groot, alsoo datse meer schijnen de rassigheyt te hulp te komen, als te vliegen. Zy sal over einde staen op de spitse van een Velse, die zy naulijx metten tip van haer slincker voet raect, en mette rechter voet wortse om hoogh geheven, als ofse luchtigh van d'eene op d'ander klip, wilde springen, en daerom is zy mette vleugels uytgestrekt. Naeckt is zy, om dat haer niets soude verhinderen, om te vertoonen haer goede gestaltnisse totte beweginge, in een swaere en gevaerlijcke plaetse: want daer openbaert

sich de Rassigheyt. Zy roert naulijx de Velse, als ondersteut zijnde door de vleugels, om dat de Menschlijke Rassigheyt, die wy hier by verstaen, opgelicht wort, door de kracht van de Geesten, die door de vleugels uytgedrukt zijn. En dese Rassigheyt wordt een groot deel in ons vermindert, door het swaer gewichte van de aerdsche schatten of goederen.

Giustitia. Recht, Gerechtigheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende de oogen verbonden, en in de rechter hand een bossel Roeden, met een Bijl te saemen gebonden, in de slincker een vlamme Viers, hebbende ter sijden een Struys: of zy sal houden een bloot Swaerd met een Waeghschael.

Dese is die Gerechtigheyt, diewelcke gebruyckt wert by den Rechters en Werreltlijke Heeren in haere Rechterstoelen.

In 't wit is zy gekleet, overmits de Rechter behoort te wesen sonder eenige vlacke van eygen baet, of van andere sucht, die het Recht kan schenden. Daerom houdse de oogen oock verbonden: te weten, op geene saecke siende, waer door des Rechters gemoed van de Reeden soude afgevoert werden.

De bossel met Roeden mette Bijl, worde van ouds, van den Scherprechters voor den Burgemeesteren en opperste Rechters gedragen: om te vertoonen, dat de straffe niet moet nae blijven, alwaer 't Recht dieselve vereischt: Men moet niet voorbarigh zijn, maer tijd geven om 't oordeel met rijpen raede te overwegen, 't welck by 't binden van de Roede wort te kennen gegeven.

De vlamme Viers vertoont, dat het gemoed des Rechters, altijd moet ten Hemel gekeert zijn.

Door de Struys wort geleert, datmen de dingen, die voor 't gerechte komen, hoe duyster of verwart dieselve zijn, niet moet naelaten te ontknoopen en te binden, sonder datmen sich de moeyte moet ontsien, en dat met een geduldigh gemoed: even als de Struys het yser verteert, hoewel het een harde stoffe is; gelijk veele Schrijvers verhaelen.

Giustitia. Nae Pausanias, nae de Eliaci.

Een Vrouwe met een schoon opsicht en wel geciert, diewelcke mette slincker hand een leelijcke oude Vrouwe den krop toe douwt, slaende dieselve met eenen stock.

De oude Vrouwe seyt *Pausanias*, is de ongetichtigheyt, diewelcke altijd van rechtvaerdige Rechters moet onderdruckt werden: ten einde de waerheyd niet blijve verborgen, en zy sullen lijdsaemlijck hooren, al 't geene een ygelijck tot zijne verdedinge sal weten voort te brengen.

Iustitia. Gerechtigheyt, Recht. Nae 't gevoelen van Aulus Gellius.

Een Vrouwe als een schoone Maeghd, gekroont en in 't goud gekleet, diewelcke met een eerbaere staetigheyt betoont, datse oock eerbiedinge waardigh is. Hebbende oogen van scherp gesicht, met een gulden halsband, alwaer een oogh is ingesneden.

Plato seght dat de Iustitie of Gerechtigheyt alles siet, en datse van de oude Priesters genaemt was siendersche van alle dingen. Daerom swoer *Apulejus* te gelijk by 't

oogh van de Sonne, en by de Gerechtigheyt, om datmen d'een sonder d'ander niet sien konde.

Op welcke dingen wy wel acht sullen nemen, hoe dat die geene, die daer zijn Dienaers van de Iustitie of Recht, behooren te wesen: want het is noodigh dat zy met een scherp gesicht doordringen totte verborgen en verholen waarheyd, en wesen als suyvere Maegdekens, vry van alle sucht en gebreck, sulx datse noch door kostlijcke giften, noch valsche vleyingen, noch andere saken, kunnen werden omgekocht; maer moeten vast, rijp, statigh en suyver wesen, als het goud is, dat d'andere metallens, in dobbel gewicht en waerde, overtreft.

En daerom kan men seggen, dat de Gerechtigheyt dese geschicktheyt is, waer nae een Man, die oprecht is, door eygen verkiesinge, een wercker en uytdeelder is, soo wel van 't goede als van 't quaede, tusschen hem en andere, of tusschen vreemden en vreemden, nae de gelegentheyt of Geometrische en Arithmetische proportie of even-

reedenhey: ten opsichte van het heerlijcke en nutte, 't welck geschickt is, totte algemeene gelucksalighey.

Om de Iustitie of het Recht, en de oprechtighey des gemoeds uyt te drucken, plachten de Oude te vertoonen een Waterkruyck, een Becken en een Pijlaer: gelijk men in de uytgedruckte getuyghnissen van veele Marmore begraefnissen en andere oudheeden, die men over al vind, kan sien. Derhalven seyt *Alciaetus*:

*Dees beelden drucken uyt de suyverhey van 't Recht,
Waer in een oprecht Man, met suyvre handen leght.*

Giustitia retta. 't Recht dat sich noch door vriendschap noch door haet laet buygen.

Een Vrouwe met het swaerd om hoogh, dat in 't midden een Konings kroone heeft, met een Waeghschaele, aen d'eene sijde sal een Hond staen, het beeld van de Vriendschap uytdruckende, van d'ander sijde sal een Slange staen, die den Haet uytbeeld.

Het verheven swaerd bediet, dat het Recht sich niet nae eenige sijde, 't zy door Haet of Vriendschap, van eenigh Persoon, hoedanigh die oock magh wesen, laet buygen. Wesende dit selve loflijk en een steunsel van Rijcken en Landen.

De Waeghschaele dient tot verklaeringe, als wy in de vierde salighey geseyt hebben.

Giustitia Rigorosa. Het strenge Recht.

Een geraemte, gelijk men den Dood schildert, met een witte Mantel bedeckt, doch also, datmen het gesicht, de handen en voeten sien kan, met een bloot Swaerd, en een Waeghschaele, als geseyt is. En dese beeldenisse verthoont, dat een strengh Rechter geene quijtscheldinge aen iemant doet, onder wat schijn van onschuld het soude mogen wesen, om de straffe eenighsins te versoeten; gelijk de Dood, diewelcke noch ouder, staet, geslacht, noch hoedanighey van persoon aensiet, om zijne straffe uyt te voeren.

Het vreeslijck gesicht van dese beeldenisse verthoont, hoe schricklijck oock dese slagh van 't Recht den Menschen is, die oock niet weet, hoemen de Wet ten gevoeghlijcksten of op 't sachtste sal uytleggen.

Giustitia nae de Medaglie van Adrianus, Antoninus Pius, en Alexander.

Een sittende Vrouwe met Arm-ringen, en een Scepter in de hand, houdende in l'ander een deksel van een Kelck.

Zy sit, om dat de staetighey den Wijsen past, en hierom mosten de Rechters het Recht al sittende uyt spreekken.

De Scepter is een teycken van gebieden en de Werreld te bestieren.

De Armringh wort voor de maete genomen, en de Kelck bediet, dat de Gerechtighey een Godlijcke saecke is.

Giustitia Divina. Godlijke Rechtvaardigheyt.

Een Vrouwe van sonderlinge schoonheyt, in 't goud gekleet, met een goude kroone op 't hoofd, alwaer een Duyve boven staet, met een glans rontom, hangende hare hoofdhayren over de schouderen, staerende op de Werreld, als op een nietigh dingh, hebbende in de rechter hand een bloot Swaerd, en in de slincker een Waeghschaele.

Dese beeldnisse behoorde met reeden wel aerdigh uytgedrukt te worden, om dat die geene die in God is, datselve weesen met God heeft, gelijk het de Godgeleerde uytleggen. Want God is de volkomentheyt en de vereeninge van alle schoonheyt.

Zy wort met goud gekleet, om door de eedelheyt en den glans van dit metael, de hoogheyt en de voortreflijckheyt van de Iustitie te vertoonen.

De gulde kroone, beeld af, dat zy heerschet boven alle machten der Werrelt.

De schaele is de Godlijke Rechtvaardigheyt, een scheidinge die yder het zijne geeft, wesende het Swaerd een straffe voor den Overtreeders.

De Duyve bediet de Heylige Geest, de derde Persoon in de H. Drye-eenigheyt, en de band der Liefde tusschen Vaeder en Soone, door welckers Geest hy zijne heylige Iustitie of Rechtvaardigheyt aen alle Princen des Werrelts mededeelt. De Duyve wort wit gemaect en uytblinckende, als wesende

dese, onder de sienlijke en eedelste hoedanigheeden.

De lange uytgestreckte hayrvlechten, bedieden de gunste, die van de goedhey Godes komt afdaelen, en dat sonder quetsinge van de Godlijke Rechtvaerdighey, wesende dit haere eygen werkingen.

Zy sit op de Werreld, als op het nedrige en slechte, zijnde haer dieselve onderworpen, also daer geen dingh is boven de Godlijke Gerechtighey.

Giudice. Rechter.

Een oud Man, dieder sit, met een staetigh kleet, houdende in de rechter hand een Roede, alwaer een Slange omslingert is, van d'eene sijde leggen eenige Boecken in de Rechten opgeslaegen en een Adelaer: van d'ander sijde een uyrwerck met een toets-steen, alwaer goude en kopere Munte op gestreken is, sulx datmen de toetse van beyde sijden sien kan.

Een Rechter wort geseyt van het Rechten, Oordeelen en de Gerechtighey uyt te voeren: en 't is een naeme, die gepast wort op Mannen die in de Gerechtighey, en in de Wetten, 't zy datse van Princen of Burgerlijke Regierungen zijn ingestelt, goeffent zijn om dieselve te bestieren.

Oud, sittende en staetigh gekleet wort hy gemaelt, om datmen, gelijk *Aristoteles* seyt, geen jonge Rechters sal verkiesen, vermits die weynige eervaertheyt hadden, noch haere tochten niet konnen maetigen.

De Roede in de rechter hand bediet de heerschappie, die de Rechter heeft over de Misdadige.

De Slange die om de Roede heen slingert, bediet de voorsichtigheit, die van den Rechters vereyscht wort, nae de spreucke, *Weest voorsichtigh als de Slangen*.

De opgeslagen Boecken betoonen, dat een waer en oprecht Rechter, moet wesen seer eervaeren, omsichtigh, vroom, en wacker, en daerom wort het uyrwerck aen zijn sijde gestelt, om dat hy nimmermeer zijne oogen van 't Recht en de billijckhey soude afkeeren: Maer nae de maniere van den Adelaer, die van de Oude van een seer scherp gesicht is geoordeelt, soo moet oock de Rechter sien en scherp door dringen nae de verholen en verborgen waerheydt, die door de toets-steen vertoont is, wesende een kennisse van 't waere en valsche.

Dialectica. Reden-kavelingh.

Een jonge Vrouwe, die eenen Helm met twee Pluymen, waer van d'eene wit en d'ander swart is, op 't hoofd draeght, en in plaets van de Helm-kam salse een Maene hebben, met een Rapier of Steckade, in de rechter hand, die van alle beyde sijden snijt en steeckt, houdende dieselve met de hand in 't midden tusschen 't een en 't ander punt. Hebbende de rechter hand geslooten, de vuyst vertoonende, staende met groote vaerdighey en stoutighey over einde.

De Helm bediet de kracht des Verstands, die insonderhey in de Redenkavelinge vereyscht wort.

De twee Pluymen vertoonen, dat soo wel 't waerachtige als het valsche met bewijslijke reedenen door dese konst verdedight wort, die 't eene en 't ander lichtlijck oplost, even gelijk de wind de pluymen opwaeyt: En de reedenen die een werckinge van een dapper verstand zijn, zijn als de pluymen, die door de hardighey van den

Helm beschut worden, en die sich in dese gelegentheynt recht, schoon en gelijkmaetigh vertoonen.

De Maene die zy op 't hoofd heeft, als een Helm, bediet het selve, want *Pierius Valerianus*, in zijne Hieroglyphica, verhaelt, dat *Clitomacus* de Redenkavelinge by de Maene vergeleek, om de verscheyden gedaenten die zy aennam.

't Selve bewijst oock 't Rapier mette twee punten: De slincker hand, op de maniere als geseyt is, vertoont, dat als *Zeno* de Redenkavelinge wilde vertoonen, was hy gewoon de hand af te maelen mette vingers dicht toegeslooten: Willende daer door te verstaen geven, de enge wegen, en de kortheyt van de voorstellingen, door de welke zy bestiert wort.

Rettorica. Reeden-rijck-konst.

Een schoone Vrouwe, kostelijck gekleet, met een eedel hulsel op 't hoofd, vertoonende sich vrolijck en bevalligh, houdende

de rechter hand om hoog en open, en in de slincker eenen Scepter met een Boeck, hebbende op de boord van 't kleed dese woorden geschreven, *Ornatus & Persuasio*, dat is *Vercieringe* en *Overredinge*. Zy sal rootachtigh van gesicht zijn, en voor haere voeten sal zy een monster *Chimera* hebben, als elders is afgemaelt.

Daer is geen Mensch soo Boers of grof, die niet soude kunnen smaecken de soetigheyt van een konstige verhaelinge, die daer vloeyt uyten monde, van een welspreeckent Man, en die sich pijnt om eimant eenige sake te overreden. Daerom is zy schoon, eedel en bevalligh geschildert. Zy houd de rechter hand om hoog en oopen, overmits de *Rhetorica* of Welsprekens-konst, door een breede wegh handelt, en met openbaere bewijsredenen. Waer over *Zeno* door 't bewijs van de vingeren, dan dus, dan soo, te stellen, en door de opene en uytgespreyde handen en gebeerden, de *Rhetorica* heeft willen uytdrucken. En *Quintilianus* bestraft die geene, die voor 't Volck geredeneert hebbende, den hand onder den Mantel hiel, als of hy al te traegh en slaperigh zijne handelingen hadde uytgevoert.

De Scepter is een teycken, dat de Welsprekens-konst een Heerscherinne is van de gemoederen, en datse dieselve steeckt, dwingt en buygt nae zy 't liefst wil hebben.

Het Boeck vertoont dat dese konst door naerstigheyt wort geleert, en dat niemand door de gaeve van de natuyre, dieselve volmaeckt kan hebben.

De woorden *Ornatus Vercieringe*, en *Persuasio Overredinge*, bedieden het ampt van de *Rhetorica*, of Welsprekenskonst, 't welck is, een ander te onderwijsen, en bequaemlijck te spreecken, waer door men iemand magh overreden.

Door het monster *Chimera*, als elders geseyt is, willen *Nazianzenus* en de uytlegger van *Hesiodus*, dat daer door uytgeleyt worden, de drie deelen van de *Rhetorica*. Te weeten de *Judiciale* of Rechtlijcke, door den Leeuwe, uyt oorsaecke van den schrick, die hy aen den Misdadigen geeft. De *demonstrative* of bewijslijcke, door het Geytjen, overmits in dat geslacht het spreecken of het blaeten, wijd en breed, oock dertelijck plagh te gaen weyden: en ten laesten de *deliberative*, of overwegende, door den Draeck, uyt oorsaecke van de veranderinge der argumenten of bewijs-gronden, en door de lange swieren en omweegen, die dese konst noodigh heeft, om andere te overreden.

R a g i o n e . R e e d e n .

Een gewaepende Ionghvrouw, met een gouden kroone op 't hoofd, en met bloote armen, houdende in de rechter hand een swaerd, en in de slincker een toom, mette welcke zy eenen Leeuw breydelt, zijnde omgort met een witte band of sluyer, diewelcke vol Cypher-letters is.

De Deughd is van den Godgeleerden een kracht van de ziele genaemt, om dat zy is een Koninginne, dieder aen de Menschen wettige en oprechte wetten stelt.

Een gewapende Iongvrouw isse gemaelt, om datse beschermt en onderhouden is van de kracht der Wijsheyt. Zy wort dickwijls by de Oude, voor de uysterlijcke wapenen genomen, gelijk in de beteyknisse van *Pallas* en in andere voorstellingen.

De gouden kroone, die zy op 't hoofd heeft, vertoont, dat de Reeden, alleene Mans genoegh is, om dappere Mannen voor den dagh te brengen; en dieselve haeren luyster, glans, goede naem en doorluchtigheyt te geven: Iae het goud, is soo uytsteekende niet onder de metallenen, alhoewel dat selve meest in waerdie is, als wel de Reeden is, onder de mogentheden van onse ziele, die wy een Koninginne noemen, diewelcke

haer sitplaetse heeft in het eeddelste deel van 't licchaem, alwaer de ziele haer grootste kracht heeft, om te wercken.

Door de naeckte armen, worden verstaen de wercken, diewelcke alsse haer begin hebben van de waerachtige Reeden, als hebbende noch smette, noch eenigh quaed vermoeden, die dieselve overstulpt of omschaduwet, sulx hoemen dieselve aensiet, soo blinckt doch de Deughd altijd van self uyt.

Het swaerd, is de straffigheyt, die men noodigh is by de Reeden te gebruycken, om het veld der Deughd, van de Sonden, diewelcke roovers zijn van de goederen der ziele, suyver en reyn te behouden, en tot dit voorstel seyt onse Heere *Christus*, *Ick ben nie gekomen om vrede op der aerde te senden, maer het*

swaerd. Want zijn geheele leere is nergens anders toe gerecht geweest, als om een scheidende van de sonden te maecten, die alreede in onse ziele veroudt en van de Deughd vervreemt waeren, en dat geschied door 't middel van de Reeden, diewelcke, door zijne genaede, verlicht is.

De toom in den mond van den Leeuwe, bediet den sin of het gemoed, dat alreede bedwongen en door de Reeden is t'ondergebracht, 't welck nochtans door sich selve, seer wreed en ongetemt is.

De Cypher-letters zijnder gestelt: want daer door wort de Reeden of rekeninge, in dese konst gemaect, en men kan daer door ondersoecken, hoe de dingen, in der daed, zijn: Even gelijk men door de Reeden, die in onse ziele bestaet, al het geene kent en toetst, wat tot onsen beste dient.

R a g i o n e . R e e d e n .

Een Jongvrouw in Hemels blaue gekleet, met een gulden Waepenrock, hebbende in de rechter hand een Spiesse, en met de slincker een Lauwerboom omvattende, waer aen een Schild hanght, daer in 't midden het hoofd van *Medusa* geschildert is, hebbende een Helm op 't hoofd, met een viervlamme daer boven op.

Alreede isser boven reeden gegeven van 't kleed en van de gouden Waepenrock, en overmits de Spiesse de Regeeringe bediet, soo geeft ons die te verstaen, dat de Reeden is een Koninginne: diewelcke het Rijke, van het maecksel des Menschen, geheel en al bestiert.

De Lauwerboom, daer het hoofd van *Medusa* aen hanght, bediet de Overwinninge, die de Reeden heeft over haere Vianden, diewelcke de Deughd tegen streven, welke deughd stom en verbaest doet maecten, gelijk oock het hoofd van *Medusa* deede, aen alle die geene die 't selve aensagen; en men leest dat de Keyser *Domitianus* 't selve altijd hadde gehouwen in zijne Waepen-rustinge, als mede in zijn segel, ten einde hy sich Victorieux of zeeghbaer soude vertoonen.

De Helm bediet de dapperheyt en de wijsheyt van de Reeden, wesende dieselve de wijsheyt in de verstandelijke ziele, die daer overweeght de einden van alle dingen, volgende 't geene zy goed oordeelt, vliedende 't geene daer tegen strijd.

De Viervlamme vertoont, dat dit de eygenschap van de Reeden is, sich tot den Hemel toe te verheffen, en sich God gelijk te maecten, van wien alle Eedelheyt komt afdaelen.

R a g i o n e .

Een Vrouwe van seer schoon opsicht, diewelcke in de rechter hand een Geessel of Roede, en in de slincker een toom houd: want gelijk het Paerd mette teugel wort getoomt, en de kinders mette Roede, alsoo bestiert en betemt de Reeden, de snoode genegentheeden van den Mensche.

R e e d e n .

Een Vrouwe in 't Hemels blaue gekleet, staende mette voeten op eenige gevleugelde en monstreuse Slangen, diewelcke zy met een toom sal gebonden houden.

De Reeden is een kracht van de ziele, waer mede haere mogentheeden geregeert en bestiert werden, diewelcke door de oorsproncklijcke sonden, en door de voedinge desselven, in ons zijn bedorven en ten quade geneight.

Van Hemelsche verwe is haer kleed, om dat de Reeden haer altijd metten Hemel moet versellen, hebbende daer van haere glans en klaerhey.

De toom is een kenteycken van de overweginge en van de Reeden, door de welke al de benedenste genegentheeden zijn geteugelt en betoomt, diewelcke onder de beeldenisse van de Slangen worden verthoont, om dat zy de ziele bijten, opstoockende dieselve tot sondigen, ontreckende ons de hoope, en dat tot onse ondergangh, en dit geschiet door de eerste aenval die hy aen *Adam* gedaen heeft.

Ragione di Stato. *Reeden van Staet.*

Een gewaepende Vrouwe, met Couras, Helmet en Zabel. Onder haer Waepenrock salse een keurs hebben van Hemelsblaeu, vol oogen en ooren, en sal mette rechter hand eenen stock houden, alwaer zy van achteren nae de rechter sijde een teycken

geeft, alwaer eenige Maenkoppen staen, daer zy metten stock naer wijst, waer van de grootste zijn gebroocken, en haere hoofden ter aerden gevallen, siende datter alleen de bloote stam, en eenige kleyne Maenkoppen overgebleven zijn. Zy sal den rechter hand op een Leeuwskop houden, hebbende onder haer een Boeck, waer op geschreven staet *Ius* of 't *Recht*.

Gewapent wortse gestelt, om dat de Mensche, diewelcke sich met soodanige Reeden behelpt, magh, als hy maer wil, alles met geweld of andere middelen bestieren en regeeren.

Met blauwe kleederen, en die vol ooren en oogen zijn geweven, is zy gemaelt, om de jalousie te vertoonen, die zy over haere Regeeringe heeft, die over al oogen en ooren van Spions wil hebben, om te beter hare aenslagen in 't werck te stellen, en de andere verbreecken.

De stock wort haer gegeven, om te vertoonen, dat dese *Reeden van Staet*, eygentlijk is, die geene, die daer Regeeringe en Heerschappie heeft: daer door oock de Mensche gebiedende wort: overmits yder een, hoewel hy geen Prins is, nochtans oneygentlijk, kan hebben een seeckere Reeden van Staet, mette welcke hy de Regeeringe van zijne dingen magh bestieren en schicken nae zijn voorgesette einde.

De Maenkoppen, die ter aerde geworpen zijn, gelijk wy sullen seggen, dienen tot een teycken van de Reeden van Staet, want die laet nimmermeer een persoon; soo hoogh steygeren, dat hy den Staet kan hinderlijck zijn, nae de vergelijkinge van de stilswijgende antwoorde, van *Tarquinius*, die hy gaf aen den boode van zijnen Soone: *De Koningh gingh, sich beraedende, door den Hof, daer de Bode zijns Soons hem naevolghde, alwaer hy stilswijgende de hoogste bollen van de Maenkoppen heeft nedergeslagen*; gelijk men by *Livium* in 't I boeck kan lesen. Maer hondert Iaer te vooren eer *Tarquinius* regeerde, heeft *Trasibulus*, met een stock, door het kooren loopende, de hoogste ayren afgehouden, gevende raed, aen den Tyran *Periander*, dat hy de voornaemste van de Stad sou van kant helpen. Al 't welck onderhouden is geweest door de strengigheyt van de Reeden van Staet, om sich

ernstachtigh en gestreng te toonen. Maer door de billickheyt, soo moet een Prins sich meer bemint als gevreesst maecken, en dat tot zijn eygen voordeel: want de vreesse baert haet, en haet oproer: Daeromme behoort hy, veel liever zijne Onderdaenen, nae de billickheyt, te beminnen en lief te hebben, insonderheyt die daer geweldige Rijckdommen besitten, en dat nae 't voorschrift van 't geene *Vespastanus* geraeden is, van *Apollonius* in zijnen *Philostratus* in 't 5 boeck 13 cap. *Den Rijcken* (seyt hy) *suldy toelaeten, op dat zy haere middelen mogen seecker gebruycken; de uytstekende ayren, diewelcke boven andere uytsteecken, suldy niet afsnoeyen: Want in dese saecke is de Reeden van Aristoteles onbillick. Maer men moet raeden om die uyt te royen, diewelcke oproerigh zijn, en die altijd nieuwe aenslagen tegen de Wetten in 't hoofd hebben, en op dese maniere, moet ghy de verdrietige en lastige Menschen, als de doornen uyt het kooren wegh doen: u daer tegens schricklijck vertoonende, nochtans meer met dreygen als met straffen.*

Den Leeuw wort ter sijden gestelt, om dat dieselve van Natuyre die geene gelijk is, diewelcke door de Regeeringe van de Staet altijd soecken Meesters boven andere te zijn: als mede om te vertoonen de wackere bewaeringe, die men door de sterck-

hey, om zijnen Staet te onderhouden, moet hebben.

Het Boeck met het woort *Ius*, vertoont, datmen dickwijls de Burgerlijcke Reeden, om der regeeringe en om het gemeene profijts wille, moet te rugge setten: En om een voordaet te stellen, soo kan een Prins dickwijls aen veele persoonen het leven schencken, dat zy door haere misdaed, nae de Burgerlijcke Wetten, hadden verbeurt, om hem daer mede te dienen in een rechtvaerdige oorloge, overmits het verre klinckt, als men dappere en moedige Mannen heeft. Maer het Boeck, waer op *Ius* geschreven is, daer mede wordt meest gemeent het spreekwoord, 't welck *Caesar Dictator* in zijn mond plagh te hebben, uyt *Euripides*, 't welck oock van *Cicero* en *Suctonius* in 't leven van *Caesar* wort aengetrocken, daer hy seyt, *Want soo 't Recht moet geschent worden, soo moet het, om de Regeeringe, geschent worden: maer in andere dingen weest Godvruchtigh*. Dese spreucke, hoe Godloos dieselve zy, kan een yder Godsaeligh Mensch oordeelen: Aengesien een yder Prins, doch insonderheyt een Christen, alle eygen baet behoort ter sijden te stellen: en in plaets van dese vervloekte Reeden van Staet, nemen de rechtvaerdige Reeden die in 't Recht bestaet, diewelcke, soo iemand met voeten treet, dieselve wort noch op 't laeste van de Rechtvaerdigheyt Godes gestraft.

Governo della Republica. Regeringe van 't gemeene beste.

Een Vrouwe, diewelcke *Minerva* gelijk is, houdende in de rechter hand een Olijftack, in de slincker arm een Schild, en in de selve hand een Spiesse, met een Helm op 't hoofd.

Het kleed dat *Minerva* gelijk is, bediet, dat de Wijsheyt het begin is van een goede Regeringe. De Helm, druckt uyt, dat een gemeene staet, moet gesterckt en seeker zijn van 't geweld dat van buyten komt.

De Olijftack en de Spies geven te kennen, dat Vreede en Oorlogh, den gemeenen staet noodigh zijn: d'eene om datse brenght eervaertheyt, stoutigheyt en dapperheyt, d'ander om datse leedigen tijd verleent, door welck middel men komt tot kennisse en wijsheyt in 't regeeren: en de Olijftack wort haer in de rechter hand gegeven, om dat de Vreede veel waerdiger is als de oorlogh, als wesende het einde daer van, en een groot deel van de algemeene gelucksaeligheyt.

Arithmetica. Rekenkonst.

Een sonderlinge schoone bedaegde Vrouwe, met veele verscheyden verwen bekleet, waer op veele Musijck-noten geborduyrt zijn, aen de soom van 't kleed sal *par* en *impar* staen: In de slincker salse seer aerdigh een tafel vol getallen houden, wijsende daer op mette voorste Vinger van de rechter hand.

Arithmetica komt van *Arithmos*, 't welck in 't Griex bediet de konst van tellen.

Zy wort seer schoon gemaelt, om dat eenige Philosophen geloofden, dat door de schoonheyt en volmaecktheyt van de getallen, alle dingen waeren gemaect, onder de welcke *Pythagoras* seyde, dat de natuyre van de getallen liep over door alle dingen, en dat de kennisse desselven, was de waere Wijsheydt, diewelcke sich onverderflijck keerde rontom de eerste Godlijcke schoonheeden, die altijd souden duyren: door wiens mede-deelinge alle dingen gemaect zijn. En God van wien geen dingh voort komt, ten zy het rechtmaetigh zy, heeft alles gemaect in getal, maete en gewichte.

Zy wort bedaeghd gemaelt, om dat gelijk in dees Ouder de volmaecktheyt is, alsoo is oock de *Arithmetica* volmaeckt nae haere hoedanigheyt. En de verscheydenheyt van verwen vertoonen, dat dese de beginselen leyt totte *Mathematica* of Wiskonste, om datse oock den wegh opent totte Musijckkonst, Geometrie en alle andere diergelijcke. Daerom zijn tot haer verciersel Musijcknoten op 't kleed gestelt, want de Arithmetische proportien, komen van alle gelijcke luydende gesangen voort.

De spreuck, die op den boord van 't kleed staet *Par & Impar*; dat is *even* en *oneven*, verklaert, wat saecke die geene zy, die de verscheydenheyt van de toevallen, en de demonstratien of bewijsingen, in dese konst, doet. Zy houd met de slincker de taefel, wijsende met de voorste vinger van de rech-

ter hand, op de Cyphers, om haere kracht uyt te drucken. Waer van *Proclus* over de *Timaeus* van *Plato*, tot dit voorstel verhaelt, dat de Pythagoristen vierderleye redenen van de getallen aenwijsen. De eerste naemden zy *Vocalen*, 't welck het geluyt is in de Musijk en in de Dichten der Poëten. De tweede *Naturalen*, diemen vind in de t'saemenstellinge van alle dingen. De derde *Rationale*, welcke gevonden worden in de ziele en in haere deelen. De vierde *Divine* of Godlijcke, diewelcke in God en in zijne H. Engelen gevonden wort. En dit sal genoegh zijn van dese stoffe, om niet al te verdrietigh te wesen.

Opulenza . Rijckdom.

Een oude en blinde Vrouwe, in goude laecken gekleet.

Aristophanes maeltse in zijn spel van *Pluto* blind, om dat zy weynigh in de Huysen gaet van die 't waerdigh zijn, aen de welke soo zy oogen hadde, die haer dienden, zy soude aldaer nimmermeer komen. Ofte, om datse de Menschen in de kennisse van 't goed blind maeckt, door een versierde schaduwe, die haer, de nuttigheeden en de Werreltsche lusten vertoont, sonder datse haer dat heerlijcke licht der Deughd laet sien, ten zy dat haer genegentheydt door een sonderlinge gunste wort verlicht.

Oud wortse gemaelt, om datse eenige, door 't staedigh dencken van Rijckdom te verkrijgen, oud maeckt, en andere wederom met vreesse bevanght, om 't verkregen goed niet wederom te verliesen.

Het goude kleed vertoont, dat de Rijckdommen, uytwendige goederen zijn, die den Menschen geen inwendige ruste noch gerustheydt kunnen aenbrengen.

Richezza . Rijckdom, Prachtigheyt.

Een Vrouwe met Koninghlijcke kleederen, verciert met veele kostle eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Keyserlijcke kroone, in de slincker een Scepter, en een goude Vat voor haere voeten.

Rijckdom is een besittinge van goud, silver, eedelgesteenten, staeten, treflijcke gebouwen, velden, beesten, dienaers, kostlijcke kleeders, &c.

De kroone in de hand, als mede de Scepter, en 't goud voor hare voeten, bedieden, dat de eerste en voornaemste Rijckdom is, de goede gunste en wille van de Menschen te besitten, gelijk de Koningen doen. De tweede is het Geld.

Opulenza . Rijckdom, Prachtigheyt.

Een Vrouwe die rijcklijck gekleet is, sittende op een gulden Zeetel, met veel silvere en goude vaeten omset, met kassen vol eedelgesteenten, sacken met geld, &c. In de rechter hand houdse een Keyzers kroone, en in de slincker een Scepter, en ter sijden sal een Schaep leggen.

Het eedele kleet, goude zeetel, goud en silver, edelgesteenten, kroonen en scepter, zijn dingen die niet door bequaemheyt of eedelheyt van den Mensch verkregen worden, maer alleen door de Rijckdom. Daerom zijn dieselve alleen als werckingen, om daer door den Rijckdom uyt te drucken, voorgaende in de kennisse van de werckinge totte oorsaecke, gelijkmen doet in 't begin van al onse kennisse.

De Schaepen zijn oock een teycken van Rijckdom, om datmen van al 't geene by haer gevonden wert, geld en Rijckdom kan verkrijgen: Want haer vlees, huyd, hayr en melck, &c. zijn seer goede middelen tot profijt des Menschen, gelijk oock haer mond doet, waer mede zy het jonge kooren afknabbelen, waer door datselve met meerder wackerheyd voort komt: En met haer mist, maecktmen het land vet. Daerom telden de Oude haere Rijckdommen, nae 't getal van haere Schaepen, in plaetse van 't geld. En daerom wort geseyt, dat de Schaepen, by ouds, hadden gulde Vliesen. En *Hercules* wederkeerende uyt de Africaensche oorloge, bracht groote menichte van Schapen mede. Waer over geseyt wierde; dat hy de gulden Appelen uyt de hoven *Hesperidis*, mede brachte, gelijk sulx *Pierius* verhaelt.

Flagello di Dio. Roede of Geessel Godes.

Een Man in roode kleedinge, houdende in zijne rechter hand een Geessel, en in de slincker een Blixem, zijnde de locht seer

duyster: 't aerdrijck sal vol Keevers en Sprinckhaenen wesen. Dit alles wort genomen voor de kracht en mogentheyd Godes over de schuldige en boose Menschen.

Het roode kled bediet de toorn en wrake, de Roede is de straffe, die de Menschen waerdigh zijn, om haer te beteren en op den rechten wegh te brengen, nae 't spreeckwoord, *dien ick liefheb, strafick*. De Blixem is oock een Geessel der straffe, van die geene die hartneckigh in de sonden voortvaeren, geloovende, datse noch lichtlijck in 't eynde des levens van God vergifnisse sullen verkrijgen.

De Blixem bediet mede den val van eenige, die door kromme en ongerechte wegen totte hoogste trappen der eere geklommen zijn, diewelcke, als zy al te hovaerdigh sitten, soo vallen zy niet anders als een Blixem, in armoede en ellende van boven neer.

Door de Sprinckhaenen, die de aerde en locht vervullen, wort verstaen de algemeene kastijdinge die God sant over de Volckeren, siende op de Historie van den Geessel over de Egyptenaeren, die van wegen de hartneckigheyt en quaetwilligheyt *Pharaonis*, haer over den hals was gesonden.

Rapina. Roof.

Een gewaepende Vrouw hebbende een Kuycken-dief voor een kam op den Helm, met een bloot Swaerd in de rechter hand, en in de slincker een Schild, alwaer *Pluto* in 't midden is geschildert, die *Proserpina* rooft; ter sijden staet een Wolf.

De Roof is niet anders als een weghneming van andere luyden goederen, en dat door geweld, en daerom wortse gewaepent met een bloot Swaerd in de hand, afgemaelt.

De Kuyckendief is een roofachtige Vogel, gelijk oock zijn naeme mede brengt, levende altijd van eens anders goed. Oversulx wort de Roof hier door verstaen.

Datse *Proserpina* in 't Schild heeft gemaelt en de Wolf ter sijden, bediet even het selfde. Waer over oock *Tibullus* van den Wolf seyt:

*Ghy Dieven, Wolven, snood gespuys,
Verschoont doch 's armen schaepkens huys:
Doch benje 't rooven soo gesint,
Siet datje grooter kudd verslint.*

**Gloria di Principi. Roem, Eere of Heerlijckheit der Princen.
Nae de Medaglie van *Adrianus*.**

Een schoone Vrouwe, die 't hoofd met een goude Circkel omgort heeft, te saemen geset van kostelijcke eedele steenen. De hoofdhayren zijn gekrult en blond, en bedieden de grootmoedige en loflijcke gedachten der Princen, waer mede zy, door haere treflijcke wercken, doorluchtigh zijn. Zy houd met den slincker hand een Piramide, 't welck bediet een hooge en treflijcke. Eere van een Prins, die met groote heerlijkheit en kosten, dieselve heeft doen opbouwen, om daer door Eere te verkrijgen. De Oude stelden oock de spitsen voor de Eere. *Plinius* seght datter een Piramide in Egypten opgerecht wierde, waer aen dat twintigh Iaeren langh, drie hondert en sestigh duysent Menschen arbeyden. En alhoewel dese dingen, in der waerheit, waerdigh zijn der gedachtnisse, nochtans zijn dese in meerder eere en achtinge te houden, dieder opsicht hebben, ter eere Godes: als het bouwen van Kercken, Autaeren en Collegien, tot onderwijsinge der Jongelingen,

soo in de goede zeden als Godsdienst. Waer van wy een klaer voorbeeld hebben in 't gebouw van den Doorluchtighen Cardinael *Salviati*, goeder gedachte, dieder gebouwt heeft een schoone Tempel van *S. Jacob*, voor ongeneeslijcke Menschen, en in dieselve heeft hy gemaect groote en wijde plaetsen, tot gerijf der krancken en haere bedienaers. En dat tot geen ander einde, als om deugdige en prijswaardige wercken te doen: En hy zijnde voorstander der Weesen, heeft oock een eedel Collegie voor den Weesen toegestelt, nae sijnen naeme *Salviato* genoemt, en heeft dat met groote mildadigheyt vereert, om aldaer veele jonge Weesen, van treflijck verstand, die door armoede nedergedrukt en onmachtigh zijn, voort te setten, alwaer hy seer treflijcke Meesters heeft over gestelt, om die in alle goede konsten en in den Godsdienst, te onderwijsen. Heeft oock gemaect een heerlijcke Capelle, en dieselve onse *L. Vrouwe* toegewijt, in de Kercke van *S. Ioris te Romem*, afbreeckende de trappen des Tempels, en daer voor gemaect een breet pleyn, tot gerijf van 't Volck, die met groote menichte, op den dagh der instellinge, aldaer verschijnen, als mede in andere Tempelenen, in dieselve Kercke: boven dit, heeft hy noch andere gebouwen gemaect, tot vercieringe der stad en wooninge van zijn huysgesin, als het nieuwe Paleys, datmen siet in de plaetse van *Arco di Camigliano*, en noch een ander, datmen siet in zijn Casteel *Giuliano in Latio*, alwaer niet min de heerlijckheit van desen Prince uytblinkt: hebbende 't selve met muyren omtrocken, voor den inval van boose Menschen: Alwaer teghenwoordigh veele Volx metter woone treckt, bewogen soo door zijne goedertierenthey, als zijn onkreuckbaer Recht, oock mede door zijn waere Christlijcke Godvruchtigheyt, die altijd is gekeert, tot onderstant der geener die noodruftigh zijn. Iae hy heeft oock in zijne uysterste wille belast, datmen uyt zijne eygene midlen, niet alleene den grond van een Gasthuys sal toestellen van arme en behoeftige Vrouwen in *S. Rochus*, ten einde zy in haere kranckheyt souden werden geholpen, van al 't geene haer noodigh is, maer heeft daer boven noch ingestelt, dat in zijn Casteel van *Iuliano*, eenige arme steedelingen souden werden ten houwlijck bestedight, die hy aenwijst sekere plaetsen van bergen, die niet ledigh zijn. Iae hy heeft oock aengeleyt de gronden van een seer schoone Bouwkonst tot een Kercke van *S. Maria in Aquiro*, en heeft die met soodaenige vaerdigheyt en yver ten einde bevordert, als men wercken, ten dienst en eere Godes, toegewijt, plagh te bevorderen: Maer terwijl hy hier mede besigh was, is hy van hier geroepen tot een beter leven: laetende tot zijn erfgenaem den Doorluchtighen Heere *Lorenzo Salviati*, een Heere niet alleen erfgenaem zijnder goederen, maer oock van 't dierbaer en mild gemoed van desen Cardinael, die oock met seer groote vaerdigheyt heeft belast, dese Kercke tot zijnen koste te volvoeren, betoonende alsoo te gelijk zijne danckbaerheit ter gedachtnisse van den Overleeden, en zijne Christlijcke Godvruchtigheyt, om soodaenigen heyligen werck niet onvolmaect te laeten steecken. En hier over zijn tot deser eere verscheyden lofdichten in 't licht gekomen.

Gloria. Roem, Eere.

Een Vrouwe, die haere borst en armen naeckt vertoont, houdende in de rechter

hand een beeldeken, dat beknopt gekleet, en in de rechter hand een kransken, en in de ander een Palmtack heeft, in haere slincker hand heeft zy een Sphaere mette teyckenen van den Zodiac. En in dees vier manieren wortse in veel Munten en andere Oudheden gesien.

Gloria. Roem, Eere.

Een Vrouwe met een goude kroon op 't hoofd, en in de rechter hand een Trompet.

De Eere of Roem, gelijk *Cicero* seght, is een goed gerucht van veele en uytnemende weldaeden, aen de zijne bewesen, als aen Vrienden, aen 't Vaderland, en aen alderley persoonen.

Met een Trompet wort zy geschildert, want daer door wort aen de Volckeren het verlangen der Princen verkondight.

De kroone is een kenteycken van de belooninge, die een yder vermaert Man verdient, als mede de heerschappie die een ygelijck weldoender over sich selve heeft, van wegen de ontfangene weldaden, blijvende door dieselve verbonden om in eeniger maniere wederom vergeldinge te doen.

Gloria. Anders.

Een Vrouwe in 't goud gekleedt, geheel blinckende, hebbende in de slincker een Overvloets Hooren, en in de rechter hand een goude beeldeken, dat de Waerheyd uytbeeld.

Anders.

Een Vrouwe kostelijck gekleet, houdende veele goude kroonen, en een krans in de hand, als een belooninge van veel deughdelijcke wercken.

Anders.

Een Vrouwe, houdende met hare rechter hand een Engeltjen, en onder de rechter voet leyt een Overvloets Hooren, met bladers, bloemen en vruchten.

Quiete. Ruste.

Een Vrouwe van een statig en eerwaardig opgesicht, in 't swart gekleet, die eenige heylige teyckens by sich draeght: hebbende op 't hulsel haeres hoofds een nest, waer in een Oyevaer is die door den Ouderdom gantsch naeckt en kael is, rustende in 't nest, gevoet zijnde door de Godsdienstigheydt van haere longen.

De waerachtige Ruste is onmogelijck, gelijk geseyt is, in dese Werlt, volmaeckt te vinden: Evenwel noemtmen dit de ruste wanneer men sich ontslaet van alle wichtige handelingen, om 't leven sonder gepeinsen door te brengen, die het gemoed met

bekommeringe besich houden: Maer dit is slechts een ander te verlaeten, en alleen op sich selve te passen: en daeromme is dit in 't geselschap en in 't Burgerlijck leven seer bestraffelijck, wanneer men van dese gelucksaligheyt berooft is, die van de behulpsaemheydt heerkomt, welcke de Ouderen en Vrienden proeven, door den arbeyd van eenen Burger, die zijn Vaderland nut en profijtig is; 't welck hy niet doet, ten zy uyt oorsaecke van Godsdienstigheyt, diewelcke alleen waerdigh is, dat zy alle schade en verhinderingen ter sijden stelt: en daerom is dit beeld met een Godsdienstigh kleed gemaelt, dat achtbaer en eerwaerdigh is, wesende niet yder Mensch bequaem, om met lof, soodaenigen maniere van leven te volgen, 't welck een oprecht oordeel en een vast opmercken, van noode heeft, 't welck uytgedrukt is door 't gesichte en door 't maecksel van 't lichaem; gelijk *Aristoteles* verhaelt.

Het swarte kleed betoont de vastigheyt van de gedachten, en de ruste van de sinnen, wesende dese verwe niet bequaem een ander verwe aen te nemen, gelijk elders geseyt is. Oock is 't om te betoonen, dat een Mensch die voor sich selve de ruste soeckt, duyster, dat is, onbequaem is, voor de Werreld, sich niet vermaert maeckende, om de beswaernissen van dit leven te overwinnen, tot voordeel van zijn even-naesten.

Door de Oyevaer leertmen, datmen in d'Ouder voornaemlijck dese ruste moet versorgen, als zijnde sat en moede van dese aerdsche en vergancklijcke dingen, om alsoo met meerder vierigheyt en vaster hope, de Hemelsche en eeuwichduyrende ruste en goederen te omhelsen.

Quiete. Ruste.

Een Vrouwe staende op een Vierkant of Cubic, hebbende in de rechter hand een Pasloot.

De Cubische figure, naer dat *Plato* verhaelt, volgens het goedduncken van *Timaeus Locrensis*, wesende discipel van *Pythagoras*, diewelcke meerendeels de wetenschap van de Egyptenaers hadde geleert, bediet de A E R D E , diewelcke sich seer swaerlijck beweegt, vermits zy in haer self bestaet, even als het centrum of middelpunt van 't geheele A L , en soetelijck rustende, soo verthoont zy sich ter oorsaecke van haere rust. En werdende dieselve voornaemlijck, en sonder middel, verthoont, soo kanmen daerom met reeden seggen, dat een Cubus of Vierkant ruste en verposinge beteyckent, staende op alle manieren gelijk: wordende oock niet beweeght, ten zy seer swaerlijck.

Het Pasloot betoont ons, dat de ruste en de verposinge van alle dingen, is het einde en de volmaecktheyt desselven. Doch daerom konnen oock de stechte Elementen of hoofdstoffen, die geen vermenginge hebben, niet in ruste werden behouden: al eer die geteelt of bedorven worden, door de onderhoudinge van de t'saemenmenginge, die sich oock van gelijcken gestadigh te saemen mengen en verteeren. En in de Hemelen die onverderflijck zijn, sullen wy klaerlijck sien een eeuwige beweginge: Waer door het geschiedt, dat wy in der daed de ruste niet kennende, sullen wy seggen, datse is een ophoudinge van de beweginge. 't Welck wy door de sinnen niet konnende goed doen noch beweerden, soo gaen wy ons 't selve door 't verstand inbeelden. En gemerckt wy van de ruste spreekken, ten aensien van den Mensche, soo sullen wy seggen dat dieselve dan rust, wanneer zijne gedachten en handelingen geschickt en gerecht zijn, in voegen dat hy bescheidenlijck gaet treffen de plaetse van zijne eeuwige ruste, 't welck is het toekomende leven, dat voor den Saligen bereyt is, om eeuwigelijck te rusten; gelijk het Pasloot, 't welck swaer is en buyten zijn natuyrlijcke plaetse zijnde, pooght, door zijne beweginge, om natuyrlijcker wijze, te raecken op het ingebeeelde punt, van den Horisont, alwaer zijne ruste is.

Saligheeden van Iesu Christo aengewesen.

Beatitudine Prima. De eerste Saligheyt.

Saligh zijns die arm van geeste zijn. Mathaei 5.

Een Maeghdeken in korte kleeders, met het aengesicht, dat een weynigh gebogen is, ten Hemel siende, met dese spreucke *Augustini*, *het Koninghrijck der Hemelen is door Armoede te koop.*

Zy is een Maeghdeken gemaelt, wesende een geslacht dat meest totten Godsdienst is genegen, zijnde aldervreemst van de grootsheyt des gemoeds, die in de Mannen heerschet, en daer by oock buyghsaemer, om de leeringe der Deughd, die van *I. Christus* is aengewesen, geloofte geven, die weynigh geacht wort van die geene, die in de Werreltsche Wijsheyt haer vertrouwen stellen, willende geene Deughd plaets geven, dan die, in eeniger maniere, ten minsten van de vier Morale of Zeedelijcke Deughden, die oock van de Philosophen verstaen en bekent zijn, komt heer vloeyen. En 't is een Vroulijcke eygenschap sich te buygen, totte dingen, die van een ander

geseyt zijn: en die zeedigheyt en medelijden met sich brengen, en dat sonder veele toerustinghen van sluytreedenen.

In korte kleederen is zy gemaect, om te vertoonen, hoe kleyn zy van haer selve is, en hoe weynigh werck datse maect van de aerdsche dingen: want het lange kleed betoont altijd een waerdigheyt en hoogheyt boven andere: En daerom wilden de Romeynen niet toelaeten, dat haere Burgeren met lange kleederen mochten gaen, ter tijd toe, dat dit kleed, door de Iaeren, getuyghnis gaf van de dapperheyt des gemoeds, en van de gedachten, die bequaem waeren, om 't gemeene best te regeeren. En hierom heeftse het korte kleed, om dat die arm van geeste zijn, weynigh werx maecken van de eere en Werreltsche grootheden, die dickwijls de gedachten te rugge setten, even gelijk de lange kleederen, de beenen verwarren, en oorsaecke zijn, datmen swaerlijck tot *Christum* heeft kunnen komen, also 't noodigh is, veerdigh uyt de Werreld te loopen, om

den wegh des Hemels te volgen. Men seght gemeenlijck dat *eerampten lasten zijn*, niet anders als de lange kleederen lasten zijn, van die geene, die zy totter aerde toe draegen.

Het gescheurde kleet en 't gebogen aengesicht, bedieden Nedrigheyt, die eygentlijck de bepaelinge is, van die arm van geeste zijn, en vry een trappe nedriger, als de Philosophen de beleeftheit en courtoisie van de zeeden, heeten.

Zy siet nae den Hemel, om dat de belooninge van dese Deughd op der aerde niet wort gegeven, maer alleene van God onsen Schepper, *wiens wegen*, gelijk de Propheet seyt, *niet zijn als der Menschen wegen*.

Beatitudine Secunda. De tweede Saligheyt.

Saligh zijns die sacht van gemoed zijn, want zy sullen 't Aerdrijck besitten. Bediet datmen sachtmoedigh en beleeft sal zijn, en een ander in 't geene goed en eer lijck is, sal ten dienste staen.

Een Maeghdeken dat een kleyn en sachtmoedigh Lammeken onder haer arm soeckt te streelen, met dit opschrift uyt den Psalm., *de sachtmoedige sullen het aerdrijck beerven*. Een Maeghdeken isse gemaelt om reeden boven geseyt.

Het Lammeken bediet suyperheyt, eenvoudigheyt en sachtmoedigheyt, niet alleen in de Heydensche Egyptische boecken, maer oock in de heyligheyt van de Christlijcke Religie. En de Heydensche Wichlaers gebruyckten het Lammeken in haere offerhanden, alleen tot bewijs van een suyper en sacht gemoed. Oock seyt de H. *Ioannes* de Dooper, een besonder getuyghnis van de Hemelsche verborgentheden, om onder een eenvoudigh kleet, de sachtmoedigheyt onses Heeren. *I. Christi* te openbaeren, dat hy is een Lammeken, 't welck voor ons, door zijn eygen geoffert bloed, de gramschap Godes versoent. En de spreucke verklaert dat de belooninge van dese Deughd, de ernisse is van 't Aerdrijck, niet van dat Aerdrijck, waer in wy met moeyte en slavernie leven, maer van 't Aerdrijck of Land der beloften, alwaer de eeuwige ruste sal wesen.

Beatitudine Terza. De derde Saligheyt.

Saligh zijns die daer treuren, want sy sullen vertroost werden. En dit brengt ons tot traenen over onse en onses Evennaesiens sonden, en dat mede over onses en een 's anders ellendigheyt.

Een knielend Maeghdeken met gevouwen handen, jammerende seer overvloedigh, voerende dese spreucke *Augustini*, *de tegenwoordige droefheyt baert eeuwige blijdschap*.

Het klagen, gelijkmen 't gemeenlijck neemt, is een mishagen, datmen uyt Liefde kan hebben, soo wel van zijn eygen, als van eens anders droef heyt en ellende. En hierom is 't een Maeghdeken, als minst misdaen hebbende, afgemaelt. En daer is geen twijfel aen, of men kan lichtlijck, door teyckens die noodigh zijn, of met woorden het ontwerp van dese saligheyt uytdrukken, die door de spreucke beteyckent wort, te weten, dat de belooninge van dese maniere van treurigheyt, sal wesen een eeuwige blijdschap in 't andere leven.

Datse geknielt en met gevouwen handen sit, verstoont dat dese treurigheyt en smerte uyt een Godsdienstige en Godsalige oorsake heerkomt, alsoo, datse een werck van de waere Deughd magh geseyt worden, niet als de traenen van *Heraclitus*, die voortquaemen uyt eersucht en begeerte, om de alderwijste en waerdighste van alle andere te schijnen.

Beatitudine Quarta. De vierde Saligheyt.

Saligh zijne die hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt. Te weten die begeerigh zijn, om deughdigh te leven, goed te doen, en Gerechtigheyt aen yder te oefnen, maeckende dat de quaede gestraft en de goede verheven worden.

Een Maeghdecken dat twee schaelen houd, die gelijk wegen, daer de Duyvel schijnt nae te grijpen, die zy, met een bloot Rapier, daer af jaeght. De spreucke van *Marias* Lofsangh salder by staen, *Hy heeft den hungerigen met goederen vervult.*

De Gerechtigheyt is een geduyrige en

bestandige wille, om een yder te geven datmen schuldigh is. Daerom behoort soo wel tot dese saligheyt de dorst van de Gerechtigheyt des Wets, die alle andere goederen omarmt, als het verlangen om te sien uytvoeren, 't geene van den Wettelijcken Rechterstoel verwacht wordt. Alsoo druckt het *Christus* onse Heere self uyt, voor een deughd die der eeuwige gelucksaeligheydt waerdigh is.

De schaelen worden, by gelijknisse, voor de Gerechtigheyt genomen, om dat dieselve de swaere, en alle dingen, gelijk wegen, alsoo maect oock dese, die een deughd is, de goederen des gemoeds effen, en stelt regulen voor de daeden der Menschen. Door het Maeghdeken wort oock de hoedaenigheyt verstaen, van die Gerechtigheyt, waer nae wy honger en dorst moeten hebben.

Zy moet Iongh gemaect zijn, om datmen dieselve niet moet opschorten noch langh vertrecken, maer, als seer noodigh zijnde, terstont in 't werck stellen. De Duyvel wort voor de sonde daer by gedaen, om dat die ons gestadigh prickelt, om ons van den wegh der Gerechtigheyt af te leyden, maer hy wordt lichtlijck met het blancke swaerd, van den yver Godes, wegh gedreven: En de belooninge desselven, gelijk de spreucke uytdrukt, als dat zy met spijsen sullen versaedicht worden, moetmen verstaen, dat dieselve veel beter is, als de spijsen van dese Werreld.

Beatitudine Quinta. De vijfde Saligheyt.

Saligh zijnsse, die reyn van herten zijn, want zy sullen God sien. Dit is de suyverheyt des herten, dat het herte vry is, van de quellingen en onbehoorlijcke hertztochten.

Een Vrouwe die over een Hert, dat zy in de hand heeft, traenen stort.

De suyverheyt van 't hert is van. *I. Christo*, voor de onnoselheyt genomen, diewelcke een suyveringe is van de ziele: en dieselve wort geseyt in de ziele te wesen, als wanneer dieselve met quaede gedachten, of met genegentheden, die tegens de deughd strijdigh zijn, niet is ingenomen. En wort alhier verthoont, datmen dit niet moet verstaen van de uytwendige suyveringe der traenen, diewelcke wel zijn de waerachtige genesinge van de sweeren der ziele, gelijkmen veele in de H. Schrift vint.

De belooninge van de suyveringe des herten, sal zijn, dat wy den onsienlijcken God, met onse lichaemlijcke oogen sullen sien, diewelcke alsse wel gesuyvert zijn, soo siense alleen de sienlijke dingen, die haer voorkomen, waer in sich dan de oogen des gemoeds verneederen, ghelijck door de spreuck, beduyt wort.

Beatitudine Sesta. De seste Saligheyt.

Saligh zijn de Barmhertige.

Een Vrouwe die een brood breeckende, 't selve uytdeelt aen twee of drie kinderkens, die daer rontomme loopen; met de spreucke van *Hieronymus*, 't is onmogelijck dat een barmhertigh Mensch, de gramschap Godes niet soude versoeten.

Barmhertigheyt is een Deughd, waer door wy de smerte van eens anders ellende gevoelen, haer te hulpe komende, soo veel mogelijck is, in haere nood-druftigheydt. God wert Barmhertigh geheeten, overmits

hy, door de boetvaardigheyt, onse sonden niet gedenckt. Die Mensch wort barmhertigh geheeten, diewelcke seer lichtlijck medelijden heeft over een 's anders ellende, en is als een selfde saecke mette Godvruchtigheyt. Zy wort niet geoeffent als by nooddruftige, bekommerde Menschen, of die door eenigh misnoegen wanhopigh zijn, of door eenige dolingen, die door eygen schuld zijn bedreven, waer van hy berouw en leetwesen voelt. Soodaenigh was de Barmhertigheydt *Christi* met den Moordenaer, die nochtans ongeloovig was, hem schenckende den Hemel. Mett Samaritaensche Vrouwten, dat in alle wellust versopen was, haer maeckende reyn. Met die, diewelcke een Overspeeldersche was, haer weder in eere stellende. Met *Magdalena*, die een Sondaressse was, haer maeckende heyligh. Met *S. Petrus*, die, alhoewel hy *Christum* versaect hadde, soo gaf hy hem de sleutelen des Hemelrijx, hem rechtvaardigh maeckende. Boven dat konnen noch veele voorbeelden, uyt de H. Schriftuyre, werden getrocken, alwaer *Christus* voor de waerachtige fonteyne der Barmhertigheyt genomen wort: tot wiens naevolginge, wy oock also eens anders quaeden behooren te dragen, en willigh onse eygen kruys op ons te nemen, 't zy dat het door ons eygen schult, of door Gods wille, ons magh overkomen.

Daer zijn veerthien werckingen deser Deughd onderscheydelijck van den Godgeleerden aengemerckt, waer van 't besonderste is, iemant door spijs en dranck by 't leven te onderhouden. En daerom isser een Vrouwe gemaelt, die de jonge onvermogende kinderkens broodt uytdeelt. En door dit middel, gelijk de spreuck seyt, wordt de gramschap Godes lichtlijck versoet.

Beatitudine Septima. De sevende Saligheyt .

Saligh zijn de vreedsaeme, want zy sullen kinderen Godes genaemt werden.

Een Vrouwe die eenige Rapiere, Helmen, Schilden, en andere gebrokene wapenen onder hare voeten houd. Met d'eene hand houdse een Olijftack, met dese spreuke, *Zy heeft den booge, schild, swaerd en den krijg verbroken.*

Op hooger trappe van Saligheyt, zijn die geene, diewelcke niet alleene haer vermaeck scheppen om in rust en vrede te leven; (daer alle Menschen schijnen toe genegen te zijn, waer over oock de Oorlogh mispresen en veracht wort,) maer die oock midden in verdruckingen, dieselve Vreede weeten te verkrijgen, wanneerse alreede verloren is, soo wel voor haer als voor andere: Niet alleen voor 't lichaam met de uyerlijcke vianden, maer oock voor de ziele, daer meest aengelegen is, met de machten der Helle.

De Vreede wort mette krijghswaepenen onder de voeten gemaect, om te betoonen datse moet verkregen en door onse kracht en deughd worden bewaert, om datse soo veel te loflijcker en prijslijcker soude zijn.

De Olijftack is een teycken van Vreede, door de eenparige getuyghnisse van de oude en nieuwe Schrijvers: gelijkmen leest dat *Aeneas*, willende in Italien afreysen naer het land van *Evandrus*, om de soone des Konings te verseeckeren: en als hem dese seer mistrouwigh, en vol verdacht, tegen quam, stack hy hem een Olijftack in de hand, waer door de Iongelingh terstont gerust wierde. Hier van zijn noch ontallijcke andere voorbeelden. De belooninge van dese Deughd is, datse sullen in 't getal van de kinderen Gods, die totte eeuwige saligheyt verkooren zijn, gestelt worden.

Beatitudine Ottava. De achtste Saligheit.

Saligh zijnse die vervolginge lijden.

Een Vrouwe die met treurigheit de wreede tyrannie van haere drie Soonen, die voor haere voeten staen, aensiet, en die in veelderleye maniere tyrannigh om hals worden gebracht, met de spreucke des Apostels, *gelijck ghy medegesellen des lijdens geweest zijt, alsoo suldy oock der vertroostinge zijn.* Zy houd in d'eene hand een kruys, om dat God de eedelste is boven alle dingen. Daerom is dit de alderedelste aert van gerechtigheit boven anderen, die daer plaets heeft, om aen God eere van lof en offerhande te geven, hoewel het met openbaer gevaer of met een seeckere ondergangh zijns selfs of zijns levens magh geweest zijn. En dat wort door de Vrouwe

vertoont, die 't kruys in de hand heeft, waer door de vervolginge, voor den yver der Religie, wort te kennen gegeven, 't welck is het eedelste deel van de Gerechtigheyt, gelijk geseyt is.

Een Vrouwe wort zy gemaelt, en d'andere als kinderkens, als verre van de schadelijcke gedachten afgescheyden zijnde, waer uyt haere onnoselheyt kan blijcken, en datse soodanige straffe, door haere eygene misdaeden, niet hebben verdient.

Beatitudine a guisa d'Emblema. Saligheeden op de maniere als een Sinnebeeld.

Alhoewel daer maer eene saligheyt en eene gelucksaligheyt is, by ontwerp, om datse is een volmaeckte stand met ophopinge van alle goed, nae dat *Boetius lib. 3 Prosa 3* verhaelt, en een ontwerp sel, dat in der daed Godlijck is, waer in alle de begrijplijcke en redelijcke verstanden sich geluckigh achten en te vreden stellen, gelijk het de Godgeleerde gemeenlijck begripen, niet te min seyt onse Salighmaker *I. Christus* by *Mathaeum* aen 't 5 capit. datter acht Saligheeden zijn, te weeten, Armoede van geeste, sachtmoedigheyt, treurigheyt, honger en dorst nae Gerechtigheyt, Reynigheyt des herten, Barmhertigheyt, Vreede en vervolginge: diewelcke niet eygentlijck Saligheeden zijn by ontwerp, maer veel eerder middelen en wegen om daer toe te komen. Oversulx is onse Heere *Christus* by maniere van gelijknisse, gegaen, stellende de eene saecke voor de ander: te weten het uysterste middel en wit, om daer toe te geraecken. En om dese beeldenisse toe te stellen, seggen wy datse is:

Een jonge Maeghd met een kort kleed, hebbende een krom aengesicht ten Hemel gekeert, met een Lammeken ter sijden, dat met een Rapier dwers doorsteeken is, met schreyende en klagende oogen, met een lang en mager aengesicht, houdende met d'eene hand een Olijftack en een Menschen hert, 't welck vlam en vier uytwerpt, waer mede zy de traenen vergadert. Voor haere voeten staen twee kinderkens, aen dewelcke zy verstoont een stuck broods dat in twee gedeelt is, sulx datmen sien kan, dat yder zijn deel hebben sal. Daer leggen oock veele andere kinderkens voor haer op der aerde, diewelcke gequetst, gedoot, vertreden en qualijck gehandelt zijn. En ten laesten heeftse op 't hoofd twee tacken in malkanderen gevlochten, d'eene van Palm, en d'ander van Olyven, die aen een kruys zijn gehecht, dat van drie verscheyden dingen te saemen geslingert is, als van *Lelien*, *Mirten* en *Roosen*. Met dese drie spreucken: Om de Laurier-tack sal staen, *de Volstandigheyt wort alleen gekroont*. By de Olijftack sal staen, *de Heylige zijn met Palmtacken tot het Rijck gekomen*. By de krans sal men stellen, *Niemand wort gekroont dan die wetlijck heeft gestreden*. Of anders, nae dat de Oude seggen, moet by de Lauwertack *Eeuwigheyt*, by de Olijftack *Lijdeloosheyt*, en by de krans *Ernsthaftigheyt* staen.

Een Vrouwe wordtse gemaelt, om een Godsdienstigh en aendachtigh geslacht te vertoon, gelijk 't selve *Ambrosius* bewijst: Oock om te kennen te geven, dat die geene die tot dese saligheyt sich wil schicken en bereyden, moet aendachtigh zijn, om de heylige en geestelijcke dingen te omhelsen, 't welck een klaer-blijcklijck teycken is van een waerachtige Godsdienst en Religie.

Longh wortse gemaelt, om datmen van kinds beenen aen, sich moet gewinnen, om dese Saligheyt te verkrijgen. Want gelijk de eerste bloemkens dese zijn, die in de Lente den Mensche meest toelacchen, riecken en behaegen, alsoo is onse eerste jonge

leven, God aldermeest behaeghlijck: De bewegende oorsaecke wort genomen van *Iohannes* den Dooper, diewelcke van zijne drie Iaeren en een half af, sich in de Woestijne heeft begeven tot Godlijcke dingen, gelijk *Ambrosius* getuyght.

Een Maeghdeken wort zy gemaelt, van wegen de uytwendige en inwendige suyverheyte, te weeten van ziel en van lichaem, wesende noch besmet noch bedorven, noch door wercken noch gedachten: om te bewijzen, dat die geene die tot het saligh leven wil ingaen, suyverheyte en klaerheyte van alle sterflijcke gebreecken, van noode heeft, nae de spreucke *Ioannis* in zijn *Apocalyps*. XXI met dese woorden, *daer sal niet onreyns ingaen*, 't welck *Esaias* in 't XXXVI cap. oock bevesticht. Met korte slechte en beroyde kleederen wortse vertoon, om de armoede van geeste te vertoon, nae dien daer geseyt wort, *Saligh zijne die arm van Geeste zijn*, en dat om te kennen te geven, dat wie dese saligheyte wil verkrijgen,

van noode heeft, dat hy sich berove van alle overtollige aerdsche gemacken en dertelheden, en datse sich willighlijck over al van haere eygene behoeftheden en goederen laeten plucken: En wort insonderheyt van de Armoede van Geeste en niet alleen van goederen geseyt, om te vertoonen, en oock hope te geven, dat oock self de Rijcken, (waer aen het schijnt, dat over het verkrijgen deser Saligheyt, van den Heere, swarigheyt wordt gemaect) en dat dese, soo zy maer willen, dieselve kunnen bekomen, als zy maer wel geschickt en spaersaem zijn, en tegens den Armen grootdaedigh en mild, maeckende weynigh werx van haere Rijckdommen: Oock wat de arme belanght, dieselve al is 't schoon datse geen uytdeelinghe aen andere behoefte kunnen doen, soo kunnen nochtans dieselve dese saligheit verkrijgen, door de macht van den goeden wille. Van de Rijcke seyde *Maria, hy heeft den hungerigen met spijsje vervult, en den Rijcken heeft hy leedigh laeten gaen.*

Zy wordt met een krom aengesicht gemaelt, om de Needrigheyt te vertoonen, diewelcke alhoewel sich dieselve nae der aerde neyght, soo rechtse en verheftse sich doch ten Hemel. 't Welck bediet, dat die geene, die daer wil saligh wesen, zijne eygene Overheeren hier op der aerde moet onderdaenigh zijn, en in den Hemel, aen God en aen zijne heylige Wetten, gehoorsaemheyt betoonen, op dat alsoo magh vervult werden 't geene *Petrus* seyt I brief 5, *Verdemoedight u onder de geweldige hand Godes, op dat hy u in den tijd der besoekinghe verhooge.*

Met een Lammeken, dat met een spiesse doorsteecken is, wort zy gemaelt, om de onnosele en lijdsame sachtmoedigheyt uyt te drucken. En daerom wort geseyt, *Saligh zijn de sachtmoedige.* Sulx dat die daer wil saligh worden, weynigh werx moet maecten, van de schaede die hy door de goederen des Werrelts heeft verkregen, als van Staet en groote Naeme of Eere. En hier op past de spreucke, *Saligh zijn de sachtmoedige, want zy sullen het aerdrijck beerven.*

Met schreyende en klaegende oogen wortse gestelt, om de geestlijcke rouwe en droefheyt te vertoonen: Want de spreucke seyt, *Saligh zijnse die daer treuren, want zy sullen vertroost worden.* Oock om te bewijzen dat dese saligh sullen zijn, die daer treuren over haeren qualijck doorgebrachten tijd, over de natuyrlijcke en genadige gaeven Godes, om dat de vruchten van de zedelijcke deughden zijn versuymt, het leven schandigh versleten, en over de bedrevene sonden, en dat door 't middel van de volmaecte droefheyt ofte gebrokentheyt des herten: die daer zijn een nootwendigh deel van berouw en leetwesen. Want het Berouw heeft in sich de verledene quaeden te beschreyen, en die beschreyt zijn niet wederom te doen. Zy wort oock met schreyende en klagende oogen gemaelt, om dat datselve moet gedaen zijn uyt medelijden van *I. Christus* onsen Lijder, hebbende door zijne smerte, bitter Lijden en wreede dood deernis met hem. Waer over *Ieremias* VI spreekende van den eengebooren Soone Godes, met dese woorden aldus, *maect over de rouwe des eengeboorenen een bittere klachte.*

Zy wort met een smal en mager aengesicht verstoont, om de geestlijcke behoeftheden uyt te drucken, die dickwijls van de verkeerde Menschen ontkent wort. Daerom wort geseyt, *Saligh die daer hungeren en dorsten nae de Gerechtigheyt.* Om te doen verstaen, dat die daer wil saligh zijn, altijd moet soecken 't geene ter saligheyt nut en noodigh is, en moet oock dorst hebben, te weten, een vaerdigh gemoed, om een yder te geven, in 't geen hy is gehouden. Met een Menschlijck hert isse gestelt, dat vlam en vier uytwerpt, en haer eygen traenen versaemelt, om haer reyn hert uyt te drucken, door de spreucke, *Saligh zijnse die*

reyn van herten zijn. Om te doen verstaen, dat die gesalight zijnde, God in den Hemel wil sien, moet een reyn hert hebben, dat verre van alle snoode genegentheeden en verkeerde Werreltsche handelingen afgescheyden is. Waer over de Propheet seyt, Wascht u en weest reyn. 't Hert werpt vier en vlam uyt: Want gelijk 't vier het goud suyvert en reynight, alsoo reynight de genaede Godes, dat verbroken en verslagen herte: en gelijk het waeter de vaeten suyvert, alsoo suyveren de traenen de ziele van de doodlijcke sonden. Waer over David seyt: Bespreng my Heere! met ysop, en ick sal gereynight worden, wascht my en ick sal sneewit werden. En met het voorgaende: O God schep een reyn hert in my,

Daer worden twee kinderkens voor hare voeten gestelt, aen de welke zy een brood uytdeelt, om de barmhertigheyt uyt te drucken, want *Saligh zijn de Barmhertige*, wesende dese saligh, die met Godvruchtigheyt, de arme ellendige persoonen, uyt zijne goederen, te hulpe komt, gelijk *Isaias* seght cap. 2, *breeckt den hongrigen u brood*. Met een Olijftack wortse gemaelt, om de vrede, gerustheyt, en oprechtigheyt van 't hert uyt te drucken, waer over geseyt wort, *Saligh zijn de Vreedsaeme*, om te kennen te geven, datmen om saligh te wesen dese drierleye vrede en geestlijke gerustheyt moet hebben, te weten de Hemelsche met God, de inwendige met zijne Conscientie, de uytwendige met zijn evennaesten, gelijk 't selve nae 't boeck der Wijsheyt, wort uytgedrukt: *Vrede, den verkorenen Godes*. Zy wordt met veel gequetste, vertreedene, gedoode, en qualijck mishandelde kinderkens vertoont, om de onrechtvaerdige vervolgingen der Tyrannen, en der wrevelmoedige vianden uyt te beelden. Daerom worter geseyt, *Saligh zijnse die vervolginge lijden*: 't welck bediet, dat die saligh wil worden, sich moet tot Lijdsaemheyt schicken, en swack en onvermogen zijn om sich te wrecken, schoon hy daer toe gelegentheyt hadde, vaerdigh om alle smaet en leet te vergeven, gedenckende dat de vervolginge tot zijnen besten dient, tot oefninge der deughde: Daerom seyt de Heere *Christus*, in de kibbelinge tusschen zijne discipulen, *ten zy ghy wort als kinderkens soo kondy in 't Rijcke Godes niet komen*. De twee Palmen die kruyslinghs in een gevlochten zijn, en in een krans gebonden, die van Lelien, Mirthen en Roosen boven haer hoofd, voor een wapen, gestrengelt is, bedieden de drie Godlijke deughden, als *Geloof, Hoop* en *Liefde*: 't Geloof by de Lely, de Hoope by de Mirth, de Roose by de Liefde, sonder welke deughden, niemand immermeer sal saligh wesen. En dit zy hier van, voor dees tijd, genoegh.

Mansuetudine. Sachtmoedigheyt.

Een Vrouwe met Olijftacken gekroont, hebbende ter sijden eenen Oliphant, waer op zy met de rechter hand leunt.

Sachtmoedigheyt is nae de stelling van *Aristoteles* een middelmaetigheyt, diewelcke met een seeckere reeden bepaelt is, ontrent de ontsteltenisse van de Gramschap, voornaemlijck om die te vlieden, en oock somtijts te volgen, in die dingen, en met die persoonen, hoedaenigh, wanneer, en waer het betaemlijck is, en dat uyt Liefde van een deughdlijck en vreedsaem leven.

De Elephant is by de oude Egyptenaeren hier van een afbeeldsel, om dat hy, uytter natuyre, niet wilstrijden, noch met kleynder noch met grooter Dieren, dan hy is, ten zy dat hy dapper getergh zy: Oock als hy in 't midden van een kudde schaepen raect, die hem gemoeten, soo sal hy ter sijden af slaen, op dat hy die niet onverhoets soude beschadigen: Iae hy heeft oock soodaenigen gewoonte by dekleynder Dieren, dat wanneer hy gestoort is, soo wort hy door haere tegenwoordigheyt wederom versacht en gestilt. Boven dat verhaelt oock *Plutarchus*, dat soo wanneer een wandelaer in de Woestijne zijnen wegh heeft gemist, en de Elephant hem ontmoet, soo toont hy hem die niet alleen sachtmoedigh, maer hy sal oock den verdoolden wandelaer weder op den rechten wegh brengen.

De Olijf is een beeld van vrede en sachtmoedigheyt, en daerom wilden de oude Priesters in 't begin, dat alle de beelden van hare Goden souden van Olijfboomen hout gemaect worden: 't selve uytleggende dat God een mild gever was van zijne

weldaeden aen den Menschen, willende met goedigheyt en sachtmoedigheyt alle haere misdaeden vergeven, en haer den overvloed aller goederen schencken. En 't blijkt aen dit schoon Hieroglyphisch beeld, dat de Goden toelieten, gelijk *Herodotus* verhaelt, wanneer zy van de *Spedauricensen* wierden gebeden, dat zy doch de onvruchtbaerheyt van haer land, wilden wegh nemen, dat zy tot antwoord kregen, dat die genaede haer soude gewerden, soo zy de beelden van *Damia* en *Aurelia* maeckten van Olijfboomen hout. En het schijnt dat hier door, en tot dien eynde, tot sekere tijd by de *Milesii* een block van Olijfhout brande, sonder hulp van ander vier, daer by te hebben.

Oock seytmen, voor een wonder, dat de Oly soodanige kracht heeft tegens de ongestuymigheden der Zee, dat dieselve, daer in gestort zijnde, het onweer doet stillen. Doch dit laeten wy elck gelooven, die wil.

Congiunzione delle cose Humane. t'Saemenvoegingh van de Menschlijke dingen.

Een knielend Man, die de oogen ten Hemel heeft opgeslaegen, en seer ootmoedigh een keeten houd met beyde handen, die van den Hemel en van een sterre komt afdaelen.

Daer is geen twijfel aen, of nae het getuyghnis van *Macrobius* en *Lucianus*, wort dese bovengeseyde keeten genoemt een t'saemenvoeginge van de Menschlijke mette Godlijke saecken, en een sekere gemeene band, mette welcke, als het God belieft, hy ons tot sich treckt, en heft onse verstanden, opwaerts, nae den Hemel, alwaer wy door onse eygene kracht en al onse vermogen niet kunnen opklimmen: Also datmen hier door heeft willen uytdrukken, dat, wiens gemoed door een Godlijck welbehaegen bestiert wordt, bequaemlijck dese keeten kan uytbeelden, die uyten Hemel en van de Sterre nederdaelt: Overmits dese de kracht is van een Godlijke inblaesinge, en van soodanigh vier, als *Plato* gewilt heeft dat alle Menschen soudent deelachtigh wesen, ten eynde zy hare zielen tot haeren Schepper en ten Hemel soudent oprechten. Daerom is 't betaemlijck dat wy onse wille, in den wille Gods, oock in alle dingen gelijkmatigh en gelaeten stellen, en God bidden dat hy daer in met ons handele nae zijne heylige genaede.

Danno. Schaede.

Een leelijck Man, wiens kleed is van roestachtige verwe, die Ratten en Muysen in sijne handen houd, doch soo groot datmense wel sien kan, op d'aerde sal een Gans in de Weyde gaen. En van den Hemel sal een geweldige slagh-regen, met groote hagel-steenen nedervallen, die de bloeyende en vruchtbaere Wijnrancken sal vermorselen en te gronde slaen, als mede kooren-ayren, die in een schoon veld ter sijden dese beeldnisse staen.

Dat het roestige kleed geheel schadelijck is, is elders genoegh geseyt. De Ratten en Muysen houd hy, om te vertoonem, dat dese Dieren 't rechte beeld van de schaede en van 't verderf zijn. En men vindt by *Cicero*, gelijk *Pierius* mede verhaelt, dat de Muysen en Ratten, de dingen nacht en dagh soo seer knaegen en beknablen, datse, by nae, nergens toe duchtigh zijn. De Gans wortter ter sijden gestelt, om dat dit Dier seer schadelijck is, want waer de Gans zijn vuyligheyt laet vallen, daer wort de gront terstont verbrant. En daer is niet schaedelijcker op 't gras en op 't gesaeyde Land, dan als dit Dier daer op komt weyden. Oock haere vuylnis in pekels geroert zijnde, en op de velden en kruyden gesprenght, sal alles doen verwelcken en verderven.

Het vallen van den slaghregen en hagel, die uyten Hemel komt neder-storten, daer van is de schaede seer blijklijck en openbaer, wanneer die aen de Wijnrancken, kooren en andere vruchten, geschiet, sulx dat die geene die 't beproeft hebben, wel weeten wat schade dat het is: Insonderheyt weten 't de Arme in diere tijden.

Nocumeto. Schaede, Naedeel.

Een leelijck Man, die zijn rechter hand op een Varcken set, dat met zijn snuyt in de aerde leyt te wroeten, houdende mette slincker een bosch Netels.

Leelijck wort de Schaede geschildert, alsoo daer geen leelijcker noch verfoeylijcker ding is, als 't geene tot schade van 't Menschlijck leven streckt.

Dat hy de hand op 't Varcken houd, is by den Egyptenaers voor een schaedlijck Mensch genomen, alsoo dit Dier de lichaemen der Menschen, van die haer melck drincken, besmet, haer maeckende melaets, schurft en vol etter-buylen. En die veele spex eeten, maeckt het een bot verstand. Boven dat, soo is 't een schaedlijck beest, doende aen de besaeyde Landen en aen de arme luyden, groote schade, en terwijl het teedere graen opschiet, soo verslint het datselve niet alleen, maer vertreet het noch daer boven, en wroet alles om.

De Netels, die hy in de slincker hand heeft, bedieden de schaede, diemen van dit kruyd verkrijght, want soo haest roertmen 't selve niet of het steeckt, en men gevoelt daer van groote schaede.

N o c u m e n t o . *Schaede in alle dingen.*

Een leelijck Man in roestverwe gekleet, houdende in beyde handen een *Salmander*, en aen de voeten leyt een Wolf met den mond oopen.

Van de roestverwe is elders dickwijls geseyt, dat zy alles verteert.

Metten *Salamander* wort hy geschildert, om hier door een schaedlijck Man af te maelen, die een yder beschadight en quaed doet: en by wien hy verkeert, die wrijft hy eenigh quaed aen: En men seyt dat de Natuyre aen den *Salamander*, soo grooten kracht om te beschadigen, heeft gegeven, dat oock haer venijn alle vruchten en boomen besmet, en dat wie van dese besmette vruchten eet, sterft door de koude kracht van 't venijn, niet anders als of het aconit of ratte-kruyd waere.

De Wolf mette opgesparde kaecken, is als de verscheurende Dieren, stellende den Leeuw, Beer, Tyger en andere ter sijden, want zy hebben al te saemen kracht om andere te beschaedigen.

S c o r n o . *Schande, Oneere, Spott.*

Een Man met een Nacht-uyl op 't hoofd met een slordigh kleed omgort.

Schande is een snelle krenckinge in de eere. Zy wort met een Nacht-uyl afgemaelt, om dat dieselve voor een Vogel van quaed geluck gehouden wort, vliegende by nacht, waer door de Menschen lichtlijck tot snoode gedachten verweckt worden.

S c i a g u r a t a g g i n e . *Schelmstuck.*

Een leelijcke slordigh gekleede en onthulde Vrouwe, met de hoofdhayren in 't wilde en verwart, houdende eenen Aep onder den arm.

De schelmerye wordt seer leelijck vertoont, om datter geen leelijcker noch verfoeylijcker saecke kan bedacht worden als een Mensch die ondeughdige wercken doet, en om de reeden, die van de Natuyre hem gegeven is, soo is hy van de onredelijcke beesten onderscheyden. De hoofdhayren als geseyt, zijn de gedachten die daer gekeert zijn, om quaed te wercken.

Zy houd den Aep onder den arm: om dat het een gemeen dingh is, en tot alle tijden voor goed gekent, dat door de Simm' of Aep, een Man verstaen wort, die van anderen veracht is, en gehouden wort voor een rampsalige, jae beul. 't Welck in 't vertoogh van *Demosthenes* aen *Ctesiphon* geseydt wort, dat *Aeschines* een ellendige Baviaan was, om dat hy altijd door seeckere maniere en met een statigheyt van gemaecte en vermomde woorden, ommeging, wesende veeltijts een boeve. En *Dion* de Historyschrijver seyt, Ick maeck van mijne quaedspreeckers niet meer werck, als men plagh te seggen, van een Aep. *Cicero* stelt oock in zijne brieven, dat de Aep is als een Man daer niet op sit, en die ondeugende is. *Plautus* seyt oock seer boertlijck in zijne speelen, dat de Aep van geen waerde is, en elders, datse schelmachtigh is: elders gelijckt hy die by een Roffiaen, waer van men oock een geslacht van Menschen vindt, dat schelmachtiger en meer bedorven is, als de Roffiaenen, wesende, gelijck hy verhaelt, in de ongunste van God, en een walge voor de Menschen.

S o t t i l i t a . *Scherpsinnigheyt.*

De Scherpsinnigheydt heeft gelijkheyt mette Wijsheyt, want gelijk de Wijse alle dingen doorsiet, soo doet oock de Scherpsinnigheydt, en zy dringht in 't lichaem der Gelucksaeligen, door alle de deelen: Daerom wortse een Vrouwe afgebeeld, die een muyre van d'eene tot d'ander sijde doorboort; en by gelijkkenisse, soo worden die gedachten hoogh en swaer genoemt, en van een eedel verstand, die subtiyl of scherpsinnigh zijn.

Acutezza del Ingegno. Scherpsinnigheydt des Verstands.

De *Sphinx*, gelijk *Pierius Valerianus* uytleyt, die onder by de punt van de spiesse van *Pallas* leyt, gelijk men sien kan, in een oud stand-beeld van *Minerva*, 't welck *Plinius* seyt, dat te *Athenen* was opgerecht, kan men passen op de scherpigheydt des verstands: Want daer is ter Werld, geene saecke bedeckt en verborgen, die de kloeckheydt van 's Menschen verstand, niet soude konnen ontdecken en verbreyden. Waer van wy breeder in de

beeldenisse van 't verstand gehandelt hebben. Daerom maghmen, om dit uyt te drucken, *Minerva* met haer gewoonlijcke maniere afmaelen, doch datse op den grond, by de spiesse, een *Sphinx* hebbe, gelijk boven geseyt is.

Pittura. Schilderkonst.

Een schoone Vrouwe, met swarte, grove en verspreyde hoofdhayren in verscheyden strengels gebonden, met ronde winckbrauwen, die de fantastique gedachten uytbeelden, zy sal haer mond decken met een band die tot achter de ooren is toegebonden, met een goude keeten aen den hals, alwaer een Momaensicht aen hanght, op haer voorhoofd sal geschreven zijn *Imitatio*, dat is, *Navolginge*. Zy sal in d'eene hand een Pinceel houden, en in d'ander een Pallet, met een kleed van weerschijn dat haere voeten bedeckt, en voor haere voeten kan men eenige instrumenten maecken, die totte Schilderkonst bequaem zijn: om te betoonen dat de Schilderkonst een eedele oefninge is, die niet kan gemaect worden dan met groote opmerckinge des Verstands, nae welcke opmerckinge by ons worden veroorsaect en afgemeten alle konsten en wetenschappen, hoedanigh die oock mogen wesen, makende geene wercken, die by geluck of geval geschieden, alhoewel die seer volmaectt zijn, tot lof des maeckers, anders, ofse de zijne niet waeren, maer de natuyre selve.

Dese beeldenisse wort seer schoon geschildert, om dat de schoonheyt de Eedelheyt uytdrukt, en om dat d'een en d'ander volmaectt is, en dat d'een soo wel als d'ander waardigh is om te heerschen. En nae 't seggen van *Homerus*, soo zijne beyde behaeghlijck, en verheughlijck, jae doen ons verbaesen en daer op verlieven. Maer d'eene die lichaemlijck is, wordt door de uyerlijcke sinnen, en d'ander die verstandelijck is, wort door 't verstand gevat. Doch zy zijn oock niet in alles gelijk, maer zijn van veele Philosophen in grooter waerde gehouden: En men plagh gemeenlijck te gelooven, dat, waer schoone hoedanigheeden des lichaems zijn, datter oock dieselve hoedanigheeden van 't gemoed mosten zijn. En waer schoonheyt is, daer is oock eedelheyt.

De hoofdhayren zijn swart en grof gemaelt, om dat een goed Schilder altijd in gestadige gedancken is, om soo wel de Natuyre, als de Konst, en voor soo veele de Perspective en 't voorwerp van 't oogh belangt, te volgen: En daer toe is 't noodigh, dat hy gestaedigh de fantasien van de sichtlijcke wercken in 't hoofd hebbe. En hier door verkrijght hy veel sorge en swaermoedigheyt, 't welck daer nae eene aenbrandinge veroorsaect, gelijk de Medicijns verhaelen, waer uyt dat natuyrlijker wijze in den Menschen, neffens veele andere toevallen, dese besondere voortkomt.

De steyle en over-eind-staende hayren, en over al gekrult met knoopen, schijnen door sloffigheyt heer te komen, wantse wassen buyten 't hoofd, gelijk de gedachten en fantasien inwendigh doen, die als middelen zijn, soo wel in de spieglinge als in de werckinge.

De gekromde winckbrauwen, vertoonen verwonderinge, en in der waerheyt, soo geeft sich de Schilder tot sulcke nauwe en scherpsinnige doorsnuflingen van de alderminste dingen in sich self, en dat door de hulpe van de konst, dat hy daer lichtlijck verbaestheydt en swaermoedigheydt van krijght.

De toegesloten mond is een kenteycken, datter geen dingh is dat hem voordelijker is, als stilswijgentheyt en eensaemheyt: daerom geven sich oock de Schilders in

afgesonderde plaetsen, niet datse daerom de berispinge van haer onvolmaeckt werck vreesen, gelijk men gemeenlijck oordeelt.

De goude keeten waer aen het Momaensicht hanght, verthoont, dat de Navolginge onscheydelyck aen de Schilderkonst is gebonden.

De schakels aen de keeten, verthoonen, de gelijkheyt van d'eene saecke met d'ander, en de t'saemenvoeginge desselven, om dat de Schilder niet alle dingh, gelijk *Cicero* seyt, van de Meester leert, maer hy leert met eene onderwijsinge veele te gelijk, komende door de gelijkmaetigheyt en gelijknisse vereenight en als te saemen geketent.

De hoedaenigheyt van 't goud verthoont, dat als de Schilderkonst door d'eedeldom niet wort gehandhaeft, datse alsdan lichtlijck vergaet. En het Momaensicht bediet,

de Nabootsinge, die de Schilderkonst wel past.

De Oude naemden de Nabootsinge die overweginge, die hoewelse valsch was, soo deden zy die nochtans met een beleyt van eenige volgende waerheyd, en daerom wilden zy dat de Poëten die ditselve gebrack, voor geen Poëten souden geacht worden: alsoo souden dese oock geen Schilders mogen genaemt worden, die dese Nabootsinge en dat overlegh niet hadden: wesende dit gemeen spreuckjen waerachtigh, dat de Poësie in de Schilderkonst swijght, maer dat de Schilderkonst in de Poësie of Dichtkonst, spreeckt. 't Is wel waer datse in de maniere van Navolginge verscheyden zijn, als voortkomende door tegenstellinge: Want de sienlijcke toevallen van den Poeet, die hy, als door 't verstand doet, en dat door middel van de verstandlijcke toevallen, door wiens middel hy dieselve doet, zijn al eerst van den Schilder aengemerckt, want het gemoed let op de beteyckende dingen. En is de geneughte die d'een of d'ander van dese konste treckt, niet anders, als datmen door kracht van de konst, gelijk als door een bedrogh van de Natuyre, 't eene doet vatten door de uyerlijcke sinnen, en d'ander laet hooren door 't verstand.

Soo heeft dan de Schilderkonst de Navolginge noodigh, van dingen, die in der daed bestaen, 't welck het Momaensicht te kennen geeft, wesende 't selve een aftrecksel van eens Menschen aengesicht.

Het weerschijne kleed verтоont, dat de veranderinge voor alle dingen vermaeklijk is, gelijk de bedeckte voeten te kennen geven: en dat dese proportien of evenredentheden, die het fundament of de grond van de Schilderkonst zijn, in de teykninge moeten zijn, alemn de handen aen de verwen leyt, want zy moeten eerst bedeckt en in een volmaeckt werck, verborgen zijn. En gelijk het een groote konst is by de Orateuren of Redenaers, haer werck alsoo te maken datter geen konst in blijcke, alsoo is 't mede by den Schilders, datse alsoo weeten te schilderen, dat haer konst niet blijcke, ten zy aen de verstandige: en dat lof, dat een kloecksinnigh Schilder van een goed gerucht verwacht, is van de Deughd voortgekomen.

De schilderkonst van Sig. Martius Milesius.

*Benijdster der Natuyr, op 't Goddelijck Penneel,
Die 't wesen en 't gemoed treckt met u rijck Pinceel:
En kont door verw' alleen, en mette stift uyt drucken,
Door een geleerde hand, soo wonderlijcke stucken.
Wat konsten datter zijn, die buygen voor u neer,
En sonder u alleen, behaeltmen lof noch eer.
Meestersche van de konst! hoe heft ghy u verstanden,
Die naedren aen u sy, en kranst de braeve handen,
Met wonderlijck bedrogh, doch aengenaem en soet,
Dat yder een verbaest, wie dat u slechts ontmoet.
Die nu in onse Eeuw, met u volmaecte leeden,
Derst als een Koningin, voor alle Vorsten treden,
En maecten haer geslacht, door uwe hand vermaert,
Doorluchtigh in den tijd, onsterffelijck van aert.*

Navigatione. Schipvaert.

Een Vrouwe die met groote bevalligheyt een Seyl houd, waer van 't einde over een Roer van een Schip hanght, siende met opmercken nae een Wouwe of Kuyckendief,

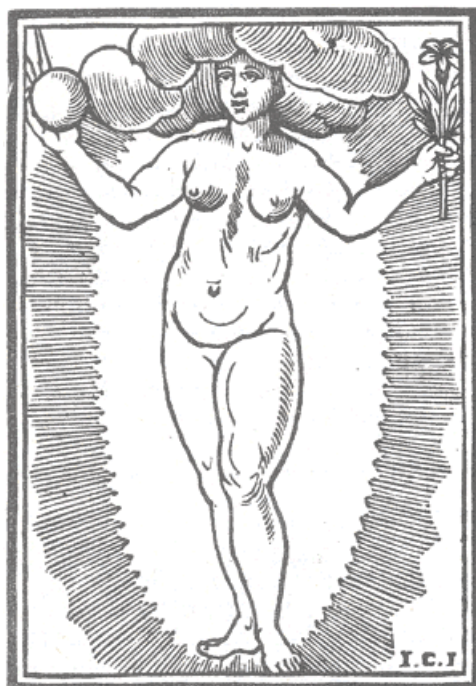
die in de locht vliegt, en van verre een Schip in Zee, dat met volle Seylen komt aenlopen.

Het Seyl, Touw, Roer en Schip, zijn genoegh bekent, en drucken klaerlijck uyt watter mede gemeent wort. De Wouwe of Kuyckendief is een roofachtige en gulsige Vogel, en wort van de Oude, gelijk *Plinius* verhaelt, gelooft, datmen daer van het stieren van 't Roer heeft geleert, om dat dieselve in de ruyme velden, door zijn swayen en drayen, nu hier en daer vliegende, met een groote aerdigheyt sijnen steert weet te wenden en te keeren, even gelijk een Schip, dat door behulp van de Seylen, nu voorwaerts dan achterwaerts of sijdwaerts, seylt en laveert, hoe verbolgen de Zee oock is, doende even als dese Vogel. En hier van een klaere proeve hebbende genomen, soo wilden zy dat dese Vogel voor een Hieroghphisch beeld, van de Schipvaert, soude worden gestelt.

Schipvaert.

Een naeckte Vrouwe, die uytgestreect op der aerde leit, hebbende seet lange hoofthayren, die op der aerde gespreyt zijnde, schijnen in Zeebaeren te veranderen, houdende met d'eene hand een Riem, met d'ander een Paskaert en een Zee-Kompas.

Bellezza . Schoonheyd.

Een Vrouwe die haer hoofd in de Wolcken bedeckt heeft, alleen dat de rest een weinig magh worden gesien, door de glans, die der rontom is; steekende d'eene hand buyten den glans, en in d'ander sal zy een Kloot met een Passer hebben.

De Schoonheyd wort met het hoofd tusschen de Wolcken gemaelt, om datter geen saecke is, daer men mette sterflijke tonge swaerlijcker af kan spreken, en diemen noch mettet Menschlijk verstand kan vatten. Soo veel de Schoonheyd belanght, die der is in de geschapene dingen, om by gelijknis te spreeken, is niet anders als een glans die der door 't licht van 't aenschijn Godes komt afdaelen, gelijk de Platonisten beweerden: om dat de eerste Schoonheyd een sake met God is, welke Schoonheyd daer nae het beeld of patroon, in eeniger maniere, door zijne goedertierentheyd, aen zijne Schepsels mede-gedeelt zijnde, is oorsaecke dat wy eenighsins verstaen wat Schoonheyd is. Maer gelijk die geene, die sich in den Spiegel beschouwen, terstont haere gedaente vergeten, gelijk *S. Iacobus* seyt: Alsoo wy oock, staerende op de Schoonheyd der sterflijke dingen, soo kunnen wy ons oock niet seer opheffen ten Hemel, om die suyvere en eenvoudige klaerheydt aen te schouwen, van waer alle klaerheyd haer oorsprongh heeft, gelijk oock *Dante* verhaelt:

*'t Geen niet sterft, en 't geen sterven kan,
Is als de glans en 't beeld hier van,
Vyt God soo komt het al van daen.*

Zy wort dan in deser maniere afgeschildert, bediedende door de hand, die zy met de Lely uytsteekt, de Schoonheyd van den omtreck, en van de verwen van een Vrouwlijk beeld; waer in schijnt, dat een groot deel van die kleyne maete van Schoonheyd gestelt is, die de Wereld is mede-gedeelt, en waer in die sich verheught.

In d'ander hand salse een Kloot met een Passer houden, om te vertoonnen dat alle schoonheyd bestaet in maete en proportie of evenreedentheyd, diewelcke mette tijd

en mette plaets over een komen. De plaetse, bepaelt de Schoonheyt in de stellinge of schickinge van de Landschappen, van de Steden, van de Templen, Markten, van den Mensch, en van alle dingen die 't gesicht van 't oog sijn onderworpen, als mede de verwen die wel onderscheyden sijn, met een gelijkmaetige veelheyt en maete, en met andere gelijcke dingen. Door den Tijd worden bepaelt de eenstemmigheyt, het geluyt, de spraecke, de vertoogen, de woordenstrijd en veel andere dingen, diewelcke door de maete geeffent zijnde, en ons vermaeckende, billijck schoon sijn geheeten. En gelijk de Lelybloem, door de scherpigheyt van haere reuck, de sinnen beweeght, en de Geesten opweckt, alsoo beweeght haer de Schoonheyt van gelijcken mede, en weckt de gemoederen op om te minnen, en met verlangen die te omhelsen, (om de volmaecktheyt aen sich selve te geven) die door hare seer groote Schoonheyt bekent zijnde, waerdigh en van gewichte is om daer op te letten. Hier van heeft een eedel verstand, dese dichten ontworpen, die aldus sijn naegevolgt:

*De Schoonheyt is een licht, dat in veel duysent straelen,
Komt uyt een grooter glans op dese Werreld daelen.
Terwijl het sich verspreyt en schittert uyte locht,
Soo wort dit aldereerst van 't eeuwich voortgebracht.
Nu is 't een helder licht, nu droef, dan min en meerder;
En nae het rijst of daelt, u 't d'eene heind of veerder.*

*Dit kan geen schrandre pen' afmaelen op 't Penneel,
Want kloekheit noch gedacht vertoonen 't minste deel.
't Geen ons, en d'ander Pool, verlicht, zijn als de kercken,
Waer in de wijze Man Gods yver kan bemercken.
Want als hy slechts vercklaert een vonxken van zijn licht,
O dan bedwelmt ons hert, de sinnen en 't gesicht.
d'Inbeeldingh druckt die uyt, op veelerley manieren,
De Sterren nooten zijn, en d'Hemelen papieren.*

Bellezza Feminile. Schoonheit in een Vrouwe.

Een naeckte Vrouwe met een krans van *Ligustrum* en Lelien op 't hoofd, hebbende in d'eene hand een Pijl, in d'ander een Spiegel, houdende dienselven nae buyten gekeert, sonder daer in te sien: sittende op een seer wreede Draecke.

De Lely is een oud Hieroglyphisch beeld van de Schoonheit, gelijk *Pierius* verhaelt. Want de Lely heeft, onder de andere bloemen, drie eedele aerdigheeden: gelijk een Florentijnsche Eedel Iuffer te verstaen gaf, aen een beeld, dat van een lumpe Beeldhouwer gemaect was: Want als haer gevraegt wierde, wat zy daer van oordeelde? antwoorde zy met groote kloekheit, voorstellende de Schoonheit van een volmaecte Iuffer, en stilswijgende de bottigheit van 't beeld, berispende seyde: dat een Iuffer most wesen wit, sacht, en vast: En dat oock dese hoedanigheit van 't Marmor, nootsaeklijck mede most wesen in een schoone Vrouwe; gelijk *Vazarius* dese drie hoedanigheden, onder alle bloemen, insonderheit de Lely toeschrijft.

De Pijl geeft een wonde, die men metten eersten weynigh voelt, maer hoe langhs soo dieper indringende, soo is zy daer ten laesten swaerlijck weder uyt te krijgen: 't welck ons te kennen geeft, dat wannermen een schoone Iuffrou begint te beminnen, datmen dan soo terstont de doodlijcke wonde, niet gewaer wort, maer de Liefde hoe langhs soo meer toenemende, soo voelmen die op 't laeste seer wel: sulx, of men schoon daer nae den boge wat wilde versoeten, soo wort evenwel de wonde daer door niet genesen.

De Spiegel vertoont, dat de Vroulijcke Schoonheit, oock te gelijk een Spiegel is, in de welcke een yder sich selve in beter volkomenheit siende, soo wort de Liefde door de gedaente opgeweckt, om in die saecke Liefde te setten, waer in zy volmaect is gesien, om daer nae met verlangen dieselve te genieten.

De Draeck bewijst, dat waer Schoonheit is, men dieselve niet magh vertrouwen, vermits het een venijn is van quellinge en jalousie.

Naeckt wort zy gemaelt, want zy wil met geen blancketsel overdeckt zijn. Men kan oock seggen dat zy broos en swack is, en daerom steeckt het *Ligustrum* of keelkruid in haere krans. Daer van *Virgilius* singht:

*Vertrou o schoone kind, u schoonheit niet te seer,
't Swart bloemken wort geplukt, maer 't witte valter neer.*

Of anders:

*Het witte bloemken valter heen,
Maer 't swarte plucktmen in 't gemeen.*

En *Ovidius* singht in zijn Minnekonst:

*De Schoonheyt is te broosen goet,
Die met de Iaeren slijten moet:
De Lely-bloem, de Violet,
Het bloeyen schielijck wort belet,
Het Roosken dat in Doorens staet,
Valt eerder als de Doorn vergaet.*

Spavento . Schrick, Verschrickinge.

Zy wort gemaelt van gesicht en kleedinge als een Vrouwe, maer seer ontstelt en schricklijck: en soodanige beeldnisse van de Schrick vereerden de Corinthers aen de kinderen van Medea, die van haer waeren verslaegen: en dat voor een gifte, die zy hadden gegeven aen de Dochter van *Creon*, diewelcke t'ondergingh met haer geheele Koninghlijke Huys.

Spavento . Schrick, Grouwlijckheyt.

Een Man seer vreeslijck van opsicht, en gewapent, die mette rechter hand een bloot Swaerd houd, schricklijck dreygende, mette slincker hand het hoofd van *Medusa*, en aen zijne voeten sal een seer wreede en yselijcke Leeuwe staen.

Van leelijck opsicht wort de Vreeslijckheyt gewapent, om alsoo wel met dreygen als metter daed te doen verschricken.

Het hoofd van *Medusa* houd hy, nae de gelijknisse van *Domitianus*, diewelcke voor een devijs plagh te voeren 't hoofd van *Medusa*, tot een Schrick, die hy, daer door, in de gemoederen der Menschen socht te brengen:

De schricklijke en seer wreede Leeuwe isser by gestelt, om dat, wanneer de Egyptenaers een schricklijk Mensch wilden vertoonen, die alleene met het gesicht een ander koste Schrick aenjaegen, soo druckten zy 't selve uyt, door een Leeuw. Waer over *Agamemnon*, willende vertoonen dat hy schricklijk was, plagh den Leeuw in zijn Waepen te voeren, wesende dit de Natuyre van 't beest, hoe getemt dat het oock magh wesen, dat het niet te min vreesselijck is, voor die 't aensiet; soo groot is de kracht en de uytmuntentheydt van zijne oogen: Waer over de Poëten, soo wel Griecken als Latijnen, wanneer zy den Schrick wilden afbeelden, soo naemen zy dit Dier, om de wreedheyt daer door te vergelijken.

Sicurezza. Seeckerheyt.

Een Vrouwe die daer leunt aen een Pijlaer, houdende in haer hand een Spiesse of een Rijkstaf, en voor haer is een Altaer.

Men kan hier by verstaen, dat die geene die wel met God staet, aen wien men behoort offerhande te doen, kan seecker en gerust zijn.

Sicurta o Sicurezza. Seeckerheyt.

Een Vrouwe die met haer rechter hand op een Spiesse leunt, en met haer slincker op een Columne, gelijk men in de Medaglie van *Macrinus* sien magh.

De Seeckerheyt wort geseyt soodaenige vastigheyt te zijn, als de Mensch in zijnen stand gevoelt, gelijk oock in alle andere saken, sonder dat hy vreest daer van ontsiet te worden, en daerom leuntse aen een Pijlaer, die daer vastigheyt bediet, en aen een Spiesse, die de Heerschappye en Hoogheyt uytdrukt, waer van het sorgelijck is, om

ter aerden neder te storten, gelijk het daer-en-tegen een Deughd is, datmen weet sich in eere op te houden.

Men soude haer oock mogen maecken, datse een krans van *Felce* of Reynvaeren droegh, waer door de Seeckerheyt beduyt wort, om alsoo de Slangen verre van sich af te drijven, zijnde Dieren, die boven alle andere, seer gevaerlijck en schaedelijck zijn: en dit is de voornaemste oorsaecke waerom de Boeren 't selve gebruycken, om in haere bedden te stoppen, gelijk 't selve de uytleggers van *Theocritus* verhaelen.

Sicurta. Verseeckertheyt.

Een Vrouwe met een krans van Olyven op 't hoofd, en staepende, houdende in de rechter hand een Spiesse, en haer slincker onder de wange, rustende met den selven elleboge op een Columne of Pylaer.

Sicurta.

In de Medaglie van *Otto* staet een Vrouwe, die mette rechter hand een kroone houd, en in de slincker een Spiesse mette letteren *Securitas*. P.R.

Anders.

In de Medaglie van *Macrinus* wordt een Vrouwe geschildert, die mette slincker hand op een kodse leunt, en met d'ander op een Columne, mette letteren *Securitas temporum*.

Simon ia. Verkoopinge van Geestlijke Gaven.

Een Vrouwe, die geheel met een swart kleed bedeckt is, maer alsoo, datmen de bloote armen en beenen kan sien, die beyde melaets zijn. Houdende mette slincker hand een Tempelken, waer op een witte Duyve met opgeslagen vleugels staet, rontom met straeltjens, gelijkmen de Heylige Geest plagh te vertoonen, en mette rechter hand, die zy om hoogh houd, heeftse een beurse, die boven de Duyve verheven is, met de spreucke *Intuitu praetii*: dat is, *ten opsicht van 't loon*.

De *Simonie*, nae dat de Godgeleerde verhaelen, is een voorbedacht opset en wille, om de heylige dingen (of die daer aen vast zijn,) te koopen of te verkoopen. En heeft de Simonie haere naem van *Simon Magus*, diewelcke in 't Nieuwe Testament de eerste vinder van dese schelmerie was, willende van den heyligen Apostel *Petro* de Gaven des H. Geests, om geld koopen, en wederom aen andere verkoopen: seggende geeft my oock dese macht, op dat wie ick raecke met mijne hand, de Heylige Geest magh ontfangen, gelijkse dieselve van u verkrijgen: Waer op *Petrus* antwoorde, *u geld zy u ten verderve, om dat ghy meent dat u de gaeven Gods om geld te koop zijn*: gelijk men *Act. VIII* lesen kan. Zy wort vertoont met swart bedeckt te wesen, overmits de Simonie dickwijls onder een Simoniasche schijn plagh te bedecken, die dingen, die zy voorheeft te doen, om tot haere quaede meeninge te komen: Waer over de Godgeleerde haer bedeckt gemaect hebben, gelijk het oock bediet een beroovinge van 't licht en van de genade Godes, diewelcke de gaven Gods om geld koopt of verkoopt: boven dat, alsoo zy haere handelinge niet klaer noch openbaer doet, soo verdonckert zy haere ziele in de verderfnisse. Waerom de vloeck, *Anathema*, van *Gregorius* soo wel over de kooper als verkooper wort uytgesproken. De armen en naeckte melaetsche beenen vertoont zy, tot een teyken van *Gehasi* de Dienaer van *Eliseus* de Propheet, dewelcke melaets gemaect wierde, met alle zijne nakomelingen, om dat hy twee Talenten van den Koninck *Naman* van Syrien genomen hadde: diewelcke, om niet, van den Propheet *Elisa* van de melaetsheyt was verlost, verachtende alle geschencken: en dese knecht eischte van 't Geestlijke goed, dat door *Eliseus* gedaen was, belooninge, gelijkmen in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 lesen kan. Waer over die geene, die de geestlijke goederen verkoopen, *Simoniaci* en *Gehasiten* genaemt zijn.

Met een Tempeltjen isse gemaect, en een Duyve daer boven, om uyt te drucken dat de H. Kercke bestiert en geregeert wort van den H. Geest, van den welcken in 't gemeen alle de geestlijke gaven en goederen heerkomen, gelijk *Iacobus* seyt. Om dan dese beeldnisse klaer te vertoonen, hebben wy boven het Duyfken een beurse met geld gemaelt, waer mede *Simon Magus* de geestlijke gaven van den Apostel *Petrus* socht aen hem te koopen. Konnende 't selve niet doen sonder bewijs van de gaven met geld te betaelen, gelijk wy door de spreucke *Intuitu pretii* klaerlijk uytdrucken.

Simonia van S^r. Zaratino Castellini.

Een jonge Visschersche, hebbende melaetsche handen, houdende in de rechter een lange dicke gouden Roede, aen wiens top gebonden is een draed, waer aen een gulde en silvere Angel hanght: In de slincker houdse een *Ceraste*, zijnde een witte Slange, hebbende vier hoornen op 't hoofd. Voor haere voeten heeftse vier Visschen. Van eene sijde een Zeevorsch, en d'ander de *Rhombus* of Visch, en van d'ander de *Squatina*, en de *Raggia*.

De Simonie is een opsette wille, om eenigh geestlijck goed te koopen en te verkoopen, of 't geene aen 't geestlijcke vast is; gelijk *Thomas* en andere seggen.

Simonia, heeft den naeme van *Simon Magus*, om reeden, die in de andere beeldnisse is verhaelt: alwaer men sien kan dat de Simonie overloopt van twee schandige gebreecken,

als van Staet-sucht en van Gierigheyt, die beyde in *Simon Magus* geweest zijn: Want hy was staetgierig om wonderwercken te doen, en om macht te hebben, van den H. Geest te geven, seggende, *geeft my dese macht*: en dat doorstaetgierigheyt, met soodanigh opsicht, om geld daer uyt te trecken. Alsoo doen oock de staetgierige, en om boven andere uyt te steecken, soo soeckense nae hoogheyt, waer van eenige 't selve meenen te verkrijgen door 't middel van Simonie, door verbintenissen, beloften, geschencken en geld. Het einde is de Gierigheyt, om middelen te verkrijgen, en haer Huys groot te maecken, door een rente van weldaden: en om dat *Simon Magus* de gave des H. Geestes sochte te koopen, van meeninge om dieselve weder te verkoopen, en winninge daer mede te doen, daerom is 't, dat die geene, die de geestlijcke dingen verkoopen, sich gelijk stellen met *Simon Magus*, voor soo veele het opmerck belanght, maer dese doen 't in der daed, die de selve willen koopen. Maer die geene, diese in der daed verkoopen, volgen nae *Gehasi*, den discipel des Propheten *Elisei*, waer van in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 cap. te lesen is, diewelcke hem dede van *Naman* van Syrien twee talenten betaalen, & c. gelijk in de voorige beeldenisse geseit is. Waer over zy niet alleen *Simoniaci*, maer oock *Gehasiten* mogen genaemt werden.

De Simonie is een Visschersche, want de *Simoniaci* hebben wonderlijcke greepen om beneficien of eerampten, maer niet om zielen en Menschen te visschen, waer van zy nochtans van God voor waerachtige Visschers verklaert zijn, en dese heylsame Visschers moetender wesen in 't skeepken *Petri*. Vergiftigh is de Visscherie van de *Simoniaci*, en melaets zijn haere werkingen, en tot een vervloeking van den Propheet *Eliseus* aen *Gehasi* en zijne naekomelingen overgeset, op den welcken hy vergramt zijnde, tot hem seyde, dat hy 't geld ontfangen hadde, om Olijfbergen, Wijnbergen, en beesten aen te koopen: Maer de melaetsheyt van *Naman* (seyde hy) sal u en alle uwe Naekomelingen by blijven. Melaetsheyt, die soo wel wort genomen, voor die de ampten en waerdigheeden verkoopt, als diese koopt. 't Is een melaetsheyt, die de ziele besmet, en 't lichaem dickwijls met duysent geesselen en pijningen, quelt en afmat. *Laet gevreesst worden de rechtvaerdige verdoeming van Simon Magus, die daer meende te koopen, den gever van alle volheyt, seyt Cassiodorus*. Daerom hebben de *Simoniaci* melaetsche handen, want zy zijn niet gewasschen met de vreese Gods, maer met goud en silver, 't welck de melaetsheyt dede komen op *Gehasi*.

Balaam hadde de vreese Gods, diewelcke, hoe hem *Balac* de Koningh der Moabiten meerder met silver en goud socht om te koopen, ten einde hy het volck Israel soude vloecken, te meerder segende hy 't selve, en antwoorde aen de Gesanten, en aen *Balac* selve: *Soo my Balac oock wilde geven zijn huys vol goud en silver, soo kan ick het woord des Heeren, mijns Gods, niet veranderen*, Num. 22, 24. Met soodaenige waerdige woorden kan men oock afsetten, die staetgierige, die door middel van de Simonie de ampten en waerdigheden soecken. *Dit mogen alleen, in der waerheyt, winningen geheeten werden, diewelcke door 't Godlijck oordeel niet worden gestraft*, seyt *Cassiodorus*. De goede Religieusen moeten van de schadelijcke winste van Simonie een afkeer hebben, als van de melaetsheyt selve. De Abt *Stephanus* van Cistercien doende ondersoeking door de Dorpen, berispte zijnen Leeckebroer van dat hy een groot deel brood hadde genomen van een Simonisch Priester, jae hy wilde oock niet dat het tot het Klooster gebracht, maer gedeelt soude werden onder den Herders dieder in 't Dorp waeren. De Abt versuchtende, seyde, *Waerom hebby dit ontfangen? wist ghy niet dat dit een Simonisch Priester was? wat hy van de Kercke*

heeft ontfangen, is Melaetsheyte en Roof, verre van daer, dat wy zijne sonde soudē eeten.

Maer waer mede vischt doch dese Visschersche? De Visschers plaghten te visschen met een riet daer een sijne draed of hayr aen is, want als het dick is, soo schricken de Visschen, die uyt natuyren schrickigh zijn voor de schadu van 't riet, gelijk *Plutarchus* verhaelt: Maer dese Visschersche vischt met een goude Roede, diewelcke, hoe dieselve dicker is, hoe dese visch daer voor te minder vreest, maer schept moet om dieselve, naer wensch, in zijne kaecken te krijgen. My komt te vooren van de goude Roede, diewelcke *Homerus* gaf in de hand van *Mercurius*, een voorsitter van de winninge en van koopmanschap, waer mede hy de

oogen kost doen slaepen en weder ontwaecken, van die hy wilde. En voorder seyt hy in de X Odyssaea, *Mercurius* gebruykte een gulde stock of roede: Alsoo doet de *Simonie* mede, diewelcke een Voedster van de winninge en een loos koop-wijf is: En met dese goude Roede sluytse de oogen, om dat die 't niet waerdigh zijn, soudentotte eerampten worden getrocken: En zy opent de oogen, van die te seer in den slaep begraven zijn, en niet verstaen willen. Met de goude Angel of hoeck te visschen, was het spreekwoort van *Augustus*: doch dat seyde hy van een saecke daer niet veel aen gelegen was. Want mette goude Angel te visschen in een saecke, van kleyn profijt, is overtolligh, en heeft oock veel gevaer, wanneer de Visch u ontsnapt, als dickwijls plagh te gebeuren, gelijk de Zeevos sulx insonderheyt doet. Maer de *Simonia* vischt seecker, mette gulde en silvere angel. Dies *Dante* in zijne Helle haer dapper overhaelt. Dit verstonden de oude Romeinen seer wel, dat de geschencken van goud en silver, om nae hooge Staeten en Magistraets Ampten, te kuypen, waeren middelen om metter tijd het gemeene beste te onderdrucken: Waer over men oock niet vind, datse elders meer sorge voor gedragen hebben, als om dit schadelijck misbruyck wegh te nemen: Want zy hebben in verscheyden tijden, meer als doemaels, hier tegens Wetten gemaect, onder andere oock de Wet *Acisia de Ambitum*, dat is van 't kuypen door giften en gaven, om in 't Magistraet te komen: en wie daer in schuldigh wierde bevonden, worde niet waerdigh geacht Magistraet te wesen noch Raetsheer, en wierde daer boven in groote geltboete geslagen. *Marcus Tul. Cicero* was meestendeels oorsaecke, dat zy tien Iaeren langh mosten ballingh wesen, en stelde eer-prijzen op die geene, die haer aenklaeghden. *Cajus Carbo*, die, alhoewel hy maer *Tribunus* of beschermer van 't Volck was, beschuldighde *Marcus Cotta*: en om dese beschuldiginghe soo wierde hy Burgemeester gemaect. *Quintus Scipio*, de Schoonvaeder van *Pompejus*, wierde schuldigh bevonden, en *Q. Coponius* wierde veroordeelt in de straffe van *Practica*, om dat hy een vat Wijns aen iemant vereert hadde, van dat hy hem de stemme soude geven, om in 't Magistraet te komen: en om dieswille verboden zy de gastebooden of maeltijden, die tot dien einde wierden ingestelt; gelijk *Dion, Plutarchus* en andere verhaelen: *Polibius* schrijft, dat die van *Carthago* met openbaere giften en geschencken tot het Magistraets Ampt quaemen, maer dat de Romeinen sulx aen den hals straffen.

De *Ceraste* soo veele *Pausanias* daer van vertelt, gaet scheef gelijk de kreeft doet, alsoo gaen oock de Simoniasche scheeve en kromme gangen, onweerdigh zijnde om tot staet en hoogheyt te geraecken. Dit is de Slange diewelcke den reysigers heymelijck aenvalt, waer van Genes. in 't 49 staet, *dat Dan een Slange sal worden op der aerde, en een Adder op den paede, en 't Paerd in de verssenen bijten, dat zijne Ruyter te rugge valt.* *Aelianus* seyt in 't I boek LVII c. dat hy wit is en twee hoornen op 't hoofd heeft, hoewel *Plinius* schrijft van vier hoorens. *Nicander* de Griexsche Poet seght, dat eenige twee, en eenige vier hoorens hebben; en dit bevestigen oock *Isidorus* en *Barthol. Anglicus*: Welcke loose *Ceraste* of Slange, de reste van zijn lichaem onder het sand verbergende, beweeght sich soetjens, om de Vogels te locken, diewelcke meenende eenigh gewormte te sien, tot haer aes, soo vliegen zy daer nae, en daer by komende om 't selve te vatten, worden zy van dese loose Slangen verslonden. Alsoo doen oock eenige Simonische Menschen, diewelcke janckende nae hooge Staet, verbergen al haere wreedheyt, verlockende andere door groote geschencken en beloften, en daer nae tot haer wit gekomen zijnde, soo onderdrucken zy gemeenlijck die geene, die wel tot haer genegen zijn; gelijkmen in 't leven van

S. *Antonius* en *Panuinus* kan lesen. Misschien om dat die geene die verneedert zijn, seer onbeschaemdelijck hare hoorens willen opsteecken, daer *Pierius* de hoorens tot een teycken van waerdigheyt stelt, en willen alsdan onvoorsichtigh heerschen, en die geene nae haer hand stellen, die haer hebben opgeholpen, en die slechts kennen als voor een bulleback. Maer die door een behoorlijck en eerlijck middel wert verheven, die bedient het nae zijn goedduncken en oordeel, en die laet alles in zijn weesen soo als 't gestelt is; gelijk *Remig. Florentin* daer van wijslijck verhaelt, in zijne Burgerlijcke bedenckingen.

Men kan oock de *Ceraste* nemen voor een

beeld van de oude Slange, Viand van 't Menschlijcke geslachte, diewelcke door de Simonie alle de Simonische Menschen verscheurt, die versopen zijn in de tijdlijcke en aersche goederen. Waer over *Dante* de Poët, de Simoniasche Menschen in de Helle stelt, in een put, met het hoofd om laegh, en mette beenen om hoogh, en een vlamvend Vier op het plat van hare voeten: een straffe seyt *Landinus*, die haer past. Want God heeft den Mensch geschapen, met het aengesicht om hoogh, en ten Hemel gekeert, om God en de Hemelsche dingen aen te schouwen, maer de Simoniasche Menschen, die door Gierigheyt de geestlijcke dingen om goud en silver koopen en verkoopen, die onder de aerde wassen, verkeeren de plicht van den beschoulijcken Mensch. En om dat zy versopen zijn in de Aerdsche dingen, soo vergeten zy de Hemelsche, diewelcke zy de voeten toe keeren: gelijk de Poeet met het gestadigh bewegen der voeten wil uytdrucken, diewelcke, allegorischer wijze, de begeerlijckheyt der aersche dingen, te kennen geven: en het snel beroeren van de voeten, die daer beweeght worden door de natuyrlijcke pijn, drucken uyt, de groote genegentheyt, van de begeerlijckheyt, die haer drijft, als mede het Vier, 't welck de brand is van haere begeerlijckheyt. *Dante* konde oock wel boven de voeten, buyten de putte acht genomen hebben op de schandige straffe en dood van den toestelder der Simonie: Naer dien *Simon Magus*, om als een wonder te wesen voor 't Volck, vloogh, door de hulpe der Duyvelen, om hoogh; maer overwonnen zijnde, door de tegenwoordigheyt van *Simon Petrus*, die zijne *Simonie* vervloecte, viel van boven neer, op de aerde by 't *Campidoglium*, en brack zijne beenen, en stierf eenige dagen daer nae aen de kramp of treckinge, te *Riccia*, gelijk *Nicephorus* verhaelt.

De Visschen, die daer voor de voeten van dese Visschersche staen, hebben dieselve listigheyt als de *Ceraste*. *Plinius* seyt in 't IX boex XLII cap. dat de Zeevorsch, genaemt Visschersche, eerst het waeter ontstelt en beroert maect, daer nae steeckt zy de hoornen buyten 't waeter, tot aen de oogen toe, de Vischjens aenlockende, diewelcke alsse daer by komen, soo springht zy dieselve op den rugge. De *Squatine*, de *Rhombus*, bewegen haere vinnen bedecktelijck, en werpen van sich een slaggh, als wormkens, waer mede zy de andere bedriegen, en dat doet de *Raggia* meede.

Simmetria. Gelijkmaetigheyt.

Een bedaeghde Vrouwe, die naect en van sonderlinge schoonheyt is, alwaer alle de deelen des lichaems met een gelijkmaetige schoonheyt over een komen, hebbende dwers over de schouderen seer aerdigh een blaue kleed vol sterren, de seven Planeeten daer in, ter sijden haer sal een werck staen, van een konstigh en welgemaect gebouw, en in de slincker hand een Lijne met een Waterpas of Schietloot, mette rechter een Passer, waer mede zy alle de deelen van een gehouwen beeld, van een seer schoone *Venus*, schijnt te meeten.

Simmetria is een Griex woord, dat in onse spraecke bediet, een over-een-stemmende en gelijkmaetige meetinge van alle dingen: en alhoewel 't selve, nae de rechte kracht van 't woord, anders niet wort verstaen als van de maeten, diewelcke drierleye zijn, te weten de langhte, breedte en diepte: soo streckt zy sich oock in veele dingen, alwaer een aengenaeme matigheyt vereyscht wort. Daerom sullen wy de meetinge die dese drie onderworpen zijn, ter sijden stellen, en een gemeene naeme nemen, die tot alle proportien of evenreedentheden dient. Want soo wy die aenmercken ten aensien de beeldenisse en nae de bevalligheyt en de verwe des lichaems, so isse

Schoonheydt genaemt; maer nae haer temperament of aert van de vier hoedanigheden der Elementen, soo wortse *Eucrasia* geheeten, en nae de lieflijckheydt der stemme, *Melodia*. En gelijk de lichaemlijcke gelijkstemmigheydt, in de drie bovengeseyde deelen bestaet, alsoo bestaet de overeenstemminge van de ziele in een gelijkmaetige ordre van haere genegentheeden, diewelcke zijn *Irascibile*, dat is de toornige, *Concupiscibile*, de begeerlijcke, en *Rationale*, die in Reeden bestaet: En dese wordt de Matigheydt genaemt. Waer uyt te mercken is, datse in de bloote lichaemen geen *Simmetrie* wort geheeten, wesende een proportie of evenreedentheydt, die heerkomt van de over-een-stemminge van alle de deelen, die mette Passer

zijn te saemen getrocken: Wy sullen dan seggen dat de *Simmetrie*, een rechte proportie of evenreedentheynt is van meetelijcke dingen, soo wel van natuyrlijke, als van gemaecte: die, alsoo die de maete en middelwegh houden, soo kanmen daer, noch afdoen noch toedoen.

De konst van wel en recht te meeten, was by den Egyptenaers in soodanigen achtbaerheit, dat zy vastlijck versorghden, dat haere Jongelingen soo wel in dese, als in de Rekenkonst mosten geoeffent wesen: en door dese beyde konsten, worden alle dingen, die in des Menschen leven voorvallen, geeffent. Hier door maeckten de Egyptenaers vrede onder den Burgeren, wanneer de Nijl de Landen onderliep en de scheydpaelen verdorf. Maer door middel van de Meetkonst, stelden zy alles wederom te rechte. En dit is 't geene *Pythagoras* seyt, *de Maete is 't beste van alle dingen*: gelijk wy oock sien, dat de Wijsheyt Godes gedaen heeft, *die alles heeft gestelt in getal, maete en gewichte*. Sap. 2. God seyt oock door *Iob*, XXXVIII cap. *Waer waert ghy doen ick de aerde bevestighde, weet ghy wie de maete gestelt heeft? en wie 't richtsnoer over haer getrocken heeft? op dat alles behoorlijck wierde uytgestreckt*. Maer waer anders spreeckt de H. Schriftuyre van, als van de wonderlijcke *Simmetrie* en gelijkmaetigheit, die God in de scheppinge der Werrelt gebruyckt heeft? Want soo wy oock aensien de vier seer slechte lichaemen der Elementen, wy sullen bevinden datse soo een gematighde tegenstrijdigheit hebben, datse daer door nochtans malkanderen niet met alle quetsen of beschadigen. Waer over *Boëtius* aldus seyt:

*Ghy bind de Elementen vast,
Dat koude niet op hette past,
Noch dat het drooge, door het vocht,
En 't licht door 't swaer', wert onderbrocht.*

Dit is een groote *Simmetrie*. Maer laet ons op yder maecksel in 't besonder acht nemen, en hoe datter een seer soete toegestelde melodie wordt in gevonden: En hoe 't werck eedelder en volmaeckter is, te grooter *Simmetrie* sal men vinden. Wat isser schoonder *Harmonie*, als de Natuyre des Menschen, die *Protagoras*, gelijk *Plato* verhaelt, staende hiel, dat de Mensche was de Maete van alle dingen? Van bedaegt Ouder wortse dan gestelt, om een welgestelt lichaem te vertoonen, vermits een welgestelt lichaem niet soo ras in de ellende van d'Ouderdom vervalt, en oock om dat het noch veele Iaeren kan voorspoedigh en krachtigh blijven: Want d'Ouder moet niet nae de Iaeren gereeckent zijn, maer nae het goede temperament of de gematighde aert. Oock wort zy bedaeghd gestelt, om dat dees Ouder nu haer rechte wasdom, maete en proportie heeft, maer de Jongelingen niet, en de Oude wijckt daer oock, al daelende, wijder af. De Schoonheit vergeselschapt de *Simmetrie*, want men kander, met reeden, af noch toe voegen, en daerom wortse oock schoon geheeten, gelijk *Plato* seyt, *het schoone kan sonder maete niet wesen, daerom eenigh Dier dat soodanigh sal worden, behoort met een bequaeme maete gemaetight te wesen*. Wijders seyt hy: *De Maete moet doorgaens schoon en eene Deughd zijn*. Want gelijk de schoonheit des lichaems, om datse een hooge en betaemlijcke welgesteltheit van de leeden, van soete bevalligheit en van prijslijcke verwen is, die seer bequaemlijck verspreyt zijn, soo trecktse de oogen van andere luyden, met een verwonderinge tot sich: also doet oock de Deughd en insonderheit de gematighde *Simmetrie* van de ziele, diewelcke, soo *Pythagoras* seyt, *een rechtsnoer is, van al 't geene dat*

betaemlijck is, en maeckt dat haere metelijcke werckingen, met gemeene toestemmingen, worden gepresen, die zy dan oock met haere heerlijkheit en glans vergeselschap. Voorder soo bereyt oock de schoonheit des lichaems den wegh om totte kennisse des gemoeds te kunnen ingaen, vermits het uytwendige dickwijls getuyghnis geeft, van 't geene inwendigh is verholen; gelijk oock *Galenus* daer van een besonder verhael doet, dat de zeeden des gemoeds de temperatuyre of aert des lichaems volgen. Andere Philosophen verhaelen 't selve. 't Is genoegh van de schoonheit des lichaems gesproken, waer mede wy onse beeldnisse hebben afgemaelt, alhoewel de Natuyre, seer selden, alle de schoone deelen in een lichaem, alleen, besluyt, gelijk *Petrarcha* seer wel seyt:

*Dit goed, soo ydel, broos en licht,
Een wind, een schadu voor 't gesicht:
Dat beeld ons noch de schoonheit af.
Noyt was die in een Vrouw alleen,
Als in mijn Nymph en anders geen,
En die gedijt my tot een straf.*

Alhoewel de schoonheit, nae veele slovernie, d'Ouderdom, Landen en aert plagh te veranderen, om dat een Mensch wel in een dingh kan schoon wesen, een ander wederom in een ander, waer over de schoonheit van een Vrouwe, die tot onse voorstel van de beeldenisse dient, aldus van *Tasso*, in zijn *Armida*, is beschreven:

*Argus sagh noyt Venus aen,
Met sulck kleed noch schoonheit gaen,
S'had een Pruyck van louter goud,
V'Vaer in 't licht haer keurs beschout,
Als de sluyer open svveyt,
Strax de Son daer onder spreyt,
V'Want de glans soo helder scheen,
Schittrend' door de vvolcken heen,
En verlichten 't beeld soo klaer,
Of de dagh verdubbelt vvaer.
't V'Windjen kruld' haer kroese hayr;
Als de Zee doet baer' op baer':
't Geerigh oogh vast op haer staert,
En sagh Minn' by een vergaert,
Rooskens in haer vvangh gesprenght,
Daer 't yvoir sich onder menght,
't Mondjen in een purpre sael,
V'Was gedoopt als een corael,
V'Vaer een lieve lucht uytshoot.
Maer haer borst verdoond' zy bloot,
Die soo vvit vvas als een snee,
Daer sich 't Minne-vier maeckt ree,
Vo'ende daer haer vuyr en vlam,
Somtjits saghm' haer bloote Mam,
Die vvel rouvv vvas strengh en vvreed,
't Ander dect het nijdigh kleed.*

Naeckt wortse gemaelt, om te vertoonē dat alle de deelen des lichaems met haere gelijkheit, ordre en proportie moeten over een komen, gelijk mede de schoonheit des lichaems oock schoon schijnt, sonder datse met eenigh kleed bedeckt is. En daerom als *Paris* soude oordeelen, wie van *Venus*, *Iuno* en *Pallas* de schoonste was, soo wilde hy die naeckt sien, om soo veel te beter de proportie, gelijkmatigheit en *Simmetrie* van alle de leeden des lichaems, te mogen onderkennen. En *Ariosto*, om een uytnemende schoonheit in *Angelica*, uyt te beelden, schildert dieselve naeckt af:

*Dat wilde, wreed' en ruw' gespuys,
Dat sett' aen d'oever met gedruys,
Dat Meysje met haer naeckte le'en,
Waer in Naturas konst verscheen.
Zy had noch kleed noch sluyer aen,
Waer mee' zy kon 't albast beslaen,
Dat vol van rooskens was besaeyt,
Die noch de kouw' noch hette maeyt.*

Het blauwe gesterde kleed bediet de Hemel, in wiens beweginge men vind, nae 't over een stemmen van de alderwijste Mannen, een Harmonische gelijkmaetigheit. Wat meer is, soo wort door de beweginge des Hemels de gemaetigheit van de

Elementen onderhouden en bewaert, waer aen het geschapene werck hanght, en door haere beweginge wort de kracht van de sterren op ons nedergestort: gelijk de E. Vaeder *Alexander*, nae dat hy veele gevoelens der Astrologen hadde doorsnuffelt, seer wel bevestigt. *Boven dat, om dat door de beweginge des Hemels de hette van de locht en des viers wort gevoet en onderhouden, soo worter niet onbequaemlijk geseyt, dat door de beweginge des Hemels, de locht en het vier worden warm gemaect. En dat daer nae door de beweginge des Hemels, de kracht der sterren tot ons wert uytgestreckt, staen wy toe.* Wat sullen wy van de Sonne seggen, diewelcke ons met soodanige gelijkmatigheyt den dagh en nacht onderscheyt, en brenghet tot ons de vier onderscheydene tijden, die door de *Simmetrie* zijn afgedeelt: Als wanneer dagh en nacht in de Lente en Herbst even langh zijn, en wanneer de Sonne des Somers op 't hooghste, en des Winters op 't laeghste is; gelijk *Cicero* in de Natuyre der Goden seer wel seyt: *De Sonne die het oppergebiet heeft over de andere sterren, wort alsoo beweeght, dat alsse de Landen met haer ruyme licht heeft vervult, dan verduystert zy nu 't eene dan 't ander deel, want de schadu van 't aerdrijck, maeckt door 't ondergaen der Sonne, den nacht. En by nachte doetse even dieselve gelijkheyt diese by daegh doet, soo van 't op en ondergaen, als van de maetigheyt van koude en hette, en buygende haeren loop soo nae 't Noorden als Zuyden, maecktse den Soomer en Winter: En alsoo van dese twee tijden, den Winter die den Ouden toegevoeght is, d'ander den Soomer, soo worden uyt dese vier veranderingen der tijden, aller dingen beginselen en oorsaecken genomen, dieder soo op 't aerdrijck als in de Zee werden voortgebracht.* Heeft dan de Maene mede geen *Simmetrie* in haeren loop? voorseker Iae, en daerover is de Sonne niet afgonstigh: 't selve seyt *Cicero* niet alleen als een Redenaer, maer als een groot Filosooph. *In de loop van de Maene is oock eenige gelijknisse van den kortsten dagh en van de Sonnestand, en uyt haer vlieten en komen veele dingen voort, waer door de*

Dieren worden gevoet en sich vermeerderen, en die haer wasdom in rijpheynt verkrijgen, van dingen die uyter aerde voortkomen. Siet dan om wat oorsaecke wy de seven Planeeten op 't kleed hebben gestelt. Oock om dat de Planeeten eenige kracht en gelijkmaetigheynt hebben, ick segge niet in de gemoederen, gelijk de Sterraeders valschlijck beweeren, noch oock niet in de gematigheynt van 't lichaem; gelijk 't selve de Vaeder *Alexander* seer wel uytdruckt, seggende I boek 2 cap. *Het aldergrootste, waer de kracht der sterren kan toe geraecken, is het temperament des lichaems, waer uyt dan veele genegentheeden des gemoeds voort komen, want het lichaem plagh het gemoed en 't gemoed het lichaem te bewegen.* Dit bevestigt oock *Ptolomaeus*. En *Cicero* seyt oock in 't 2 b. *de Divinat.* dat dit een oud gevoelen was van de *Chaldeen*; dat de manieren der gemoederen, van de gematigheynt des lichaems uyt den Hemel getrocken worden. En hy voeghter by: *Dewijle de tijden des Iaers, de drayinge des Hemels en des onweeders, soo veele veranderingen mede brengen, soo wel door 't opgaen als ondergaen der sterren, en dat dit alles door kracht der Sonne wort te wege gebracht, gelijk wy sien, soo soud alleene niet waerschijnlijk, maer oock niet waerachtigh zijn, dat gelijk als de locht gemaetight is, oock alsoo de gebooren kinderkens de ziele wort ingestort en gevestight, en dat daer uyt de verstanden, de manieren, het gemoed, het lichaem, de handelinghe des levens, en allerleye voorvallen en uytkomsten soudon konnen werden versiert en bedacht.*

Ick sal nu naelaeten 't geene *Aristoteles* in zijne *Physiogn.* verhaelt: maer 't is ons genoegh datmen aenwijse, dat al het geene wy van de Planeten geseyt hebben, niet soo lichtlijck soude vervolgen, ten waere datse met ordre en gelijkmaetigheynt beweeght en stadigh gedrayt werden, door welcke ordre, ons al het goede voorkomt, gelijk in 't tegendeel, sooder geen ordre in de beweginge waere, alle dingen soudon te gronde gaen.

Zy wort gemaect datter een konstigh, welgemaect, gelijkmaetigh gehouden beeld aen haer sijde staet, om dat onder alle konsten geene is, waer in meerder *Simmetrie* of gelijkmaetigheynt is als in het gewrochte werck vereischt wordt. Waer van oock de *Architecture* of Bouwkonst haren naeme heeft verkregen, gevende haer vaste regulen van de Columne, Pedestalen, Basen, Capitellen, Architraven, Hooghten, Breede, Ronde, Ovaelen, Vierkanten, halve circulen, driehoecken, holligheeden, en duysent andere dingen, die op dese konst sien. Oock mede om dat de *Architecture* boven drijft, en geeft aen veele andere konsten een regel en maete, om datse haer meesterstuck, door de *Simmetrie* moeten oefnen: en met de aengenaeme proportie van de konst, soo vermaectse en voldoetse de oogen van de verstandige Mannen.

Mette slincker hand sal zy de Rije houden en het Pasloot, zijnde wercktuygen om de langhte en breede van de lichaemen te meeten, vindende door de Rije alle de vlackten, en door het Pasloot alle de lijnen, die op 't loot vallen. En om veele redenen, houd zy den Passer in de slincker hand, want hoe noodigh dieselve is, om de gelijcke gedeelten af te meeten, daer van behoefmen geen breeder proeve; dienende ook om het midden te vinden, om dat de Maeten aen de punten hangen, en alle de getallen aen het eentjen, om alsoo een volkomen Rond te maecken, als mede de Ovaelen, half-ronden, scheve lijnen, en andere ontallijcke dingen diemen door de *Simmetrie* wil opwercken.

Zy verctoont als of zy dat seer schoone beeld van *Venus* wilde meeten, want soo *Vitruvius* seyt, hebben de Maeten haeren oorsprongh van de Menschlijcke leeden, gelijk van de hand de Palm, van den arm de elleboogh, en de treede van de voet, &

c. gelijk mede om datter van God niets met meerder *Simmetrie*, onder alle geschapene dingen, gemaect is, als de Mensche, hebbende hem geschapen nae zijn beeld en gelijknisse, diewelcke is, een waerachtige proportie, een waerachtige Harmonie, een waere ordre, een waere kracht, en de waerachtigste en volmaectste meetinge en gelijkmaetigheyt of *Simmetrie* van alle dingen. Waer over oock *Marsilius Ficinus*, over 't boeck *Platonis* van de Maetigheyt, seer wel seyt, *de schoonheyt des lichaems is voor haer selve niet te beminnen, maer zy moet by ons geacht werden als een beeld van de Godlijcke schoonheyt*. En soo wy 't selve wel overwegen, sullen wy bevinden dat de Mensch, de *Kleyne Werreld* genaemt, in sich begrijpt, alle de Maete, gewicht, hoedanigheyt en beweginge, die de groote Werreld in sich heeft. En daerom seght *Mercurius Trismegistus*, dat *de Mensch is eenigh Al, en eenigh geheel in allen*. En ten eersten gelijk *Sol* en *Mars* over een komen

met het Vier, *Venus* en *Iupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alsoo komt oock de Mensch met zijne *Simmetrie* of gelijkmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy *Sol* sien, siet het Herte. Willen wy de *Maene* sien, siet de Leever. Wilje de Sterren, siet de ooghappels. De regen komt met het schreyen over een. De Wind met het suchten en blaesen. De Blixem met den lach, en het donderen met het kijven en dreygementen.

De Metallen hebben oock gelijkheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heffe, haer wey, en haer saet.

De Mensch komt oock op veelerhande manieren mette seven Planeeten over een. Ten eersten mette *Sonne* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantasien of invallen aen *Mercurius*, mette natuurlijcke kracht aen *Iupiter*, mette wellustige aen *Venus*, en mette aenneemlijcke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Mensch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de sinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette heblijckheyt van 't seggen en uytspreecken by *Mercurius*, mette kracht van te heerschen en gebieden by *Iupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette subtijlheyte van 't gesicht by *Saturnus*: en door alle dese reedenen sullen wy met *Francisco Puteo* seggen, dat aen *Iupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vastigheyt, aen *Mars* de mogentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de geneughte en wellust, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeschreven.

Wy kunnen noch meerder van dese wonderlijcke *Kleyne Werreld* seggen, datse alle Dieren gelijckt mette gevoelijcke sinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperste Werckmeester aen yder wassende aert, wortels als seeckere grondvesten gegeven, alwaer zy haer, op de maniere van voeten onderhouden, gelijck *Plinius* verhaelt. De stam gelijckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? siet aen verscheyden spruyten, die sich uyt de tacken verspreyden. Wilje de huyd? siet aen de schorsse, alwaer een vochtigheyt tusschen leyt, dat gelijck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen aders door de tacken en spruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy sullen anders niet seggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Mensch zijn, oock zijn in de boomen; gelijck *Mizaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eersten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menschlijck lichaem, wesende gelijkstemmigh en van d'allervolmaeckteste maete. Ten eersten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengesicht veel hooger heeft gestelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengesicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuse, en het derde van den neuse totte kinne toe: welke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantschen stand van den Mensch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerste deel is het aengesicht, het tweede de borst, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperste van de heupe. Het vijfde en seste van de heupe, tot het buygen der knye, het sevende en achte totte koot of encklauwe toe.

Het laetste de geheele langhte van den voet; verstaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hier van te handelen is onnoodigh, alsoo sulx van *Pomponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton Mizaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menschen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaecte schoonheynt genomen, alsoo dieselve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de schoonheynt selve, wort gehouden. Want zy was oock in den strijd, die tusschen *Pallas*, *Iuno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geseyt wierde, *zy sal de schoonste*

werden gegeven. En soo wierde *Venus* van *Paris*, die als scheidsmans van *Jupiter* daer toe gestelt was, voor de alderschoonste geoordeelt, hebbende sonder twijfel, *Paris* eerst en te vooren de gelijkmaetige proportie en *Simmetrie* van de uytnemende schoonheit, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over zy daer nae den gulden Appel ontfingh, die haer, als die de schoonste van allen was, toebehoorde.

Sentimenti. *De Sinnen.*

Viso. 't Gesicht.

Een Jongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer houd, gelijk de Egyptenaers dieselve vertoonden: in de slincker hand sal hy een Spiegel houden, en ter sijden onder den arm salmen een Schild sien, waer op een Adelaer met twee of drie Longen, die in de Sonne staeren, geschildert is, met dese woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat dese eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijpelijkheid van onse oogh, 't welck blinckende is, gelijk de Spiegel, of doorluchtigh, gelijk het waeter door de toevallige sichtlijcke gedaenten van de natuurlijcke lichaemen, nemende die in sich selve niet anders aen, als de Spiegel dieselve doet, brengende die totte gemeene sin, en van daer totte fantasien, die de begrijpelijkheid maecken, hoewel die dickwijls valsch zijn: En hier uyt komt de swaerigheyt in de wetenschappen en kennissen voort, dieder behooren totte veranderinge van de dingen. Waer uyt *Aristoteles*, de Eedelheyt van dese sin, te weeten het Gesichte, oordeelt, en dat die veel snelder als d'andere sinnen, een baene maeckt totte verborgen geheymnissen van de Natuyre, die in 't wesen, van de dingen selve, zijn begraven, die daer nae door dese middelen van 't verstand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijk de naerstige opmerckers verclaeren, dat hy zijne Longen tegen de Sonne stelt, uyt vreesse of die hem oock mochten zijn verwisselt, en als hy dan siet dat dieselve onbeweeghlijck staen, en de kracht van de straelen der Sonne kunnen verdragen, soo brengt hy dieselve op, en voedse: Maer als hy die, als een bastaert vrucht bevint, soo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als dese sonderlinge mogentheyt, niet wort bestiert tot een eedele uytkomst, en tot oefninge van loflijcke daeden, datse alsdan streckt tot schaede en schande van die 't gebruyckt. En misschien wierde oock tot dien einde, in *Italien* en *Europa*, terwijl de oproeren van de *Wandalen* geduyrden, veele Iaeren gebruyckt, dat de voornaemste Heeren, die sich aen Gode en den Menschen hadden misgrepen, de oogen wierden uytgesteken, ten einde zy in dese ellende souden leven.

Men kander oock een *Linx* of *Losch* by stellen, om de scherpigheyt van 't Gesicht uyt te drucken.

Vdito. 't Gehoor.

De Egyptenaers wanneer zy 't *Gehoor* wilden uytbeelden, soo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe tochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleene den tijd van drie uyren, gelijk *Orus Apollo* verhaelt: en als in soodanigen tijd de

Stier niet komt, 't welck nochtans selden gebeurt, soo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op seeckere gestelde tijd. Daerom staet de Stier stadigh met opgerichte ooren, om hier nae te luysteren, mogelijkck hier mede te kennen gevende, dat hy ditselve in 't besonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het streckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons selve, en dat op de beste maniere, als mogelijkck is. En op datmen 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

V d i t o . ' t G e h o o r .

Een Vrouwe die op de Luyte slaet, enter sijden haer leyt een Rhee.

O d o r a t o . D e R e u c k .

Een Ionghsken dat in de slincker hand een Wierooock-vat houd, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, wesende groen gekleet, gemaelt met Roosen en andere Bloemen.

Het Vat bediet de konstige reuck, en de Ruycker met bloemen de natuyrlijcke.

Het Brackjen wort gestelt, want of wel de kracht van de reuck in de honden seer groot is, soo isse nochtans aldermeest in de Bracken, diewelcke alleen door haren reuck 't wild opdoen, hoe seer 't selve sich heeft verstecken: en door den reuck sietmen haer dickwijls vriendschap doen aen haere naeste gebuyren, die zy anders niet gesien hebben.

Met groen is hy gekleedt, want van de groenigheyt der blaeden worden de jonge en welriekende bloemkens gepluckt.

Gusto. De Smaeck.

Een Vrouwe, die mette rechter hand een korf houd, vol van verscheyden vruchten, en in de slincker hand een Persic.

De Smaeck is eene van de vijf sinnen des lichaems, of eene van de vijf deelen, door de welcke de Ideen en voorbeeldingen totte ziele gaen, waer uyt zy dickwijls hare raetslaegen ten nutsten voortbrengen, en noch meerder tot haer eygen verderf, bedrogen zijnde door het valsche beeld van de ooghschijnlijcke dingen, die dickwijls zijn valsche aenbrengers en bespieders, en daerom veroorsaken dieselve haer veel quaets. In 't besonder hebben de *Epicurei* valsche Spions gehad, die daer meenden, dat het een heerlijcke sake was, sich tot leckernie en gulsigheyt te begeven, sonder op eere of Werreltsche glory te sien.

Zy wordt mette verscheydenheyt van vruchten afgemaelt, want dieselve worden sonder eenige konst verscheydenlijck gesmaeckt: en de Persick wort dickwijls, tot een gelijk voorstel, van de Oude alsoo gebruyckt.

Tatto. Het Gevoel.

Een Vrouwe, die de slincker arm bloot verthoont, waer op zy een Valck houd, die met zijn klauwen daer vast in nijpt, en op der aerde sal een Schildpadde zijn.

Sentimenti del Corpo. De vijf Sinnen des Lichaems, in een schilderje afgebeeld, door den Heer Giov. Zaratino Castellini.

Een Man, die met d'eene hand dese Dieren met vijf snoeren slaplijck aen een ander gebonden houd, te weten, een Sperwer, een Haes, een Hond, een Valck en een Aep. En op 't midden van 't eerste snoer moet een oogh uytgebeeld zijn, op 't tweede een oor, op 't derde een neuse, op 't vierde een tonge, op 't vijfde een hand.

Vijf zijn de Sinnen, gelijk een yder weet, het *Gesicht*, *Gehoor*, *Reuck*, *Smaeck* en 't *Gevoel*. En soo veele *Organa* of Sinne-pijpen zijnder, waer door de Sinnen dit van de ziele ontfangen, welcke instrumenten wy op de snoeren, op yder Sin, hebben afgebeeld, daerom willen wy hier mede uytseyden; doch die lust heeft, kan daer van *Aristotelem*, *Avicennam*, *Galenum*, andere *Physicos* en *Philosophen*, als mede *Plinium*, *Gellium*, *Lactantium*, *Damascenum* en *Coelium Rhodiginum* leesen.

Wy souden het Gesicht door den Losch, diemen seyt dat een scherp gesicht heeft, wel uytgebeeld hebben, niet te min verthoonen wy hier den Sperwer, een Vogel van seer groote scherpsichtige kracht, die oock zijn gesicht altijd nae de Sonne went, en

wiens galle het gesichte verklaert, nemende de vlacken en de duysterheit van de oogen wegh, gelijk oock de Adelaer doet. Maer wy hebben veel liever, dese als die, genomen, om dat de Adelaer veeltijts voor een beeld van den Hemel genomen wert, en van den glans en van het licht zijn zy de Sonne toegewijt, als zijnde het blinkende licht en de lampe van de geheele Werreld. Zy is by den Egyptenaers voor *Osiris* genomen, waer van dese Vogel een beeld was, van een scherp gesicht, gelijk *Plutarchus* seyt in 't verhael van *Isis* en *Osiris*. Dat het Gesichte gemeenschap heeft met het Licht, den glans en den Hemel, wordt van *Plutarchus* in zijne zeedige wercken bevestight, alwaer hy seyt, *'t is waer de Werreld is wel een eenigh deel, niet te min, soo bestaetse in een seeckere maniere uyt vijf lichaemen: te weten uyt het lichaem der Aerde, des Waeters, des Lochts, des Viers, en des Hemels*, die van Aristoteles *de vijfde essentia of Selfstandigheyt*, of van anderen *het Licht*, van anderen *den Hemel*, wort geheeten; ja daer gebreken geene die de faculteyt of mogentheyt van de Sinnen, met het getal van de vijf Elementen vergelijcken. Het Gevoel by de aerde, om datse de kracht tegen staet; de Smaeck by 't waeter, om dat de hoedanigheyt van de Smaeck, door de vochtigheyt van de spongieuse en vochtige tonge geno-

men wert. 't Gehoor by de locht, om dat daer door de galm en weerslagh van de stemme en 't geluyt gemaect wert. De Reuck die uyer natuyre vierigh is, wort by 't Vier vergeleeken. En de Hemel by 't licht, het oogh een klaer instrument van 't gesicht zijnde, heeft een suyvere cristallijne vochtigheyt. En *Timaeus* seyt dat de oogen des Hemels licht en de stralen deelachtigh worden. *Het Gesicht, de glans, de Hemel en 't licht, worden als dingen, die malkanderen verwant zijn, gematight, en maecken den sin, door de eendrachtige beweginge, verhaest, seyt Plutarchus.*

't Gehoor wort door de Haes verstaen; gelijk de Egyptenaers als mede *Plutarchus* verhaelen. Van de snelligheyt van 't Gehoor seggen zy, *dat de Haese meest alle andere door de snelligheyt desselven overtreft: tot welckers verwonderinge de Egyptenaers, in haere heylige boecken, een Haese voor 't Gehoor afmaelden.*

De Reuck wort, door den Hond, by de Egyptenaers uytgebeelt, als die de verborgen dingen alleene door den Reuck, ontdeekt; hy kent de komste van het onbekent volck, en oock van zijnen Heere, schoon dat hy lange van huys zy geweest. Hy ruyckt op der jaght, waer het wild is heen geloopt, en vervolght het selve ter tijd hy 't op doet: Daerom plagh men tot een spreekwoord te seggen, *hy heeft een brax neuse.* Als tot eene, die wel scherp riecken konde. Van de loosheit en reuck der Honden vindy by *Xenophon* breeder in sijn schoon boekjen van de Iaght. Dese drie Sinnen, die wy nu laest uytgeleyt hebben, die zijn niet gemeen aen alle andere Dieren. Want eenige zijn blind geboren en hebben geen oogen, andere zijn doof sonder ooren, andere sonder neusgaeten of reuck. 't Is wel waer dat de Visschen geen leeden of gaeten hebben, om te hooren of riecken, niet te min zy riecken en zy hooren. De twee volgende sinnen, zijn alle volmaecte Dieren deelachtigh, gelijk *Aristoteles* verhaelt, en in 't boeck van het slaepen en waecken seyt hy, *Alle Dieren hebben gevoel en smaek, behalven de onvolmaecte Dieren.* De Mensch overtreft alle Dieren in 't Gevoel en in de Smaek, maer in d'andere sinnen, wort hy van andere Dieren overwonnen. De Adelaer, seyt *Plinius*, siet veel klaerder als de Mensch; voorts seyt hy, de Gier heeft een veel scherper Reuck: De Mol hoort veel snelder, alhoewel hy met sulcken dicken stof van aerde bedeckt is. De Oester, seyt hy, heeft alleen het gevoel, berooft zijnde van alle andere sinnen. Maer men soude mogen seggen, dat zy den smaek oock heeft, om dat zy door den dau wort gevoet.

Van de Smaek geloofmen, dat die is in alle Dieren, want yder wort door eenige spijs of vochtigheyt gevoed, als *Plinius* seyt, alhoewel hy oock seer beuselachtigh schrijft van eenigh volck, *Astoni* geheeten, die haer in *Indien*, ontrent de Reviere *Ganges* onthouden, sonder Mond, die noch eeten noch drincken, levende alleene by de locht, en by den reuck, die zy alleene door de neusgaeten intrecken, waer over zy altijd wortelen, bloemen en wilde appelen in de hand hebben, oock op lange reysen, ten einde zy geen reuck soudent gebreck hebben, maer dit soudent Monsters van de Natuyre moeten wesen. Het Vercken heeft smaek in alle dingen, jae totten dreck en vuyligheyt toe, daer het sich oock in wentelt, en om dat dit een laster is van gulsigheyt, hebben wy 't nagelaeten, gelijk mede de langh-halsen, als de Kraenen en Swaenen, diewijl dieselve beeldnissen zijn van de slocklust, want *Philoxenus* klaeghde over de Natuyre, dat zy hem niet soo langen hals, als de Kraen, hadde gegeven, op dat de wellust der smaek te langer, in dien langen hals, mochte blijven; gelijk oock *Athanaeus*, van eene *Melanthius*, en *Martialis* van eenen *Oenocratulus*, verhaelen. En om dat wy geen lasterlijck beeld van de smaek soudent vertoonen, hebben wy den Valck gemaect, als een Vogel, die dun van tonge en smaek is.

Want hoe grooten honger hy oock heeft, seyt *Gregorius*, soo wil hy nochtans geen vuyl aes nuttigen, maer hy lijd hem, ter tijd toe, dat hy een smaecklijcker buyt vind.

't Sal noodigh zijn een weynigh van de Tonge, die op 't snoer gemaect is, te spreken; want alle Schrijvers laeten niet toe, dat het gevoel van de smaeck, in de tonge gelegen is. Eenige seggen aen 't verhemelte, andere aen de tonge, andere seggen, beyde aen 't verhemelt des monds en in de tonge. *M.T. Cicero* schrijft dieselve het verhemelt toe: Waer over hy van *Epicurus* aldus spreekt, *terwijl*en *Epicurus* oordeelt, wat voor 't gehemelt best zy, soo heeft hy het verhemelt van den Hemel, gelijk

Ennius seyt, *niet waergenomen*. Voorts seyt hy, datter een Wellust is, die door 't gehemelt en door de ooren wort gevoelt, verstaende de smaeck en de lust van 't Hooren. Waer over oock *Quintilianus* klaeght, van dat de kinders eerder onderwesen wierden in de Rijckdommen en lekkerheeden, als in 't spreken. *Het kind kan qualijck een woord uytdrukken*, seyt hy, *of het eyscht wat leckers, jae wy leeren het verhemelt eerder de lekkerheyt, als de mond het spreekken*. *Horatius* verhaelende van drie gasten, seyt:

*Drie Gasten duncken my 't verhemelt soo verscheen,
Dat naulijx yders smaeck kan komen over een.*

Andere schrijvent soo wel de tonge als 't verhemelt des monds toe, seggende dat de smaeck is een sin of bevindinge, die de vochtigheydt op de tonge of aen 't verhemelt neemt. Waer over *Plinius* seght: *De kennisse van de smaeck is anderen in de tonge, maer den Mensch is zy oock in 't verhemelt*. Andere die 't alleen met de tonge houden, waer onder *Lactantius* oock is, metten welcken wy toestemmen, seggen, dat de smaeck niet aen 't verhemelt, maer aen de tonge geproeft wert: niet aen de geheele tonge, maer alleen aen de randen desselfden: En alsoo die seer dun-velligh zijn, soo trecken zy den smaeck tot haer door een subtijle gevoelijckheyt. *Aristoteles* seght in 't I boeck van de Dieren, dat de kracht van de smaeck besonderlijck in 't voorste deel van de tonge gelegen is. Daer zijn oock Philosophen, die het begin en de oorsprongh van de smaeck, in een velleken onder de tonge, en onder aen 't spongieuse en holle vlees op 't platte van de tonge stellen, en daerom seggen zy, datter oock diergelijcke velleken aen 't verhemelt van de mond is. Waer uyt het komt dat veele den smaeck aen 't verhemelt en aen de tonge stellen. Waer over *Aristoteles* seght, datter eenige Visschen zijn, die geen tongen hebbende, den smaeck aen 't vleessige verhemelt krijgen. De keele is oock den smaeck deelachtigh, want *Cicero* seyt, dat de smaeck is in de holligheyt van de keele: Maer daerom maghmen geen ander beeld setten als van de tonge, want daer in bestaet het begin van de smaeck, en die beweeght den sin van de smaeck. De aengenaemheyt en de lust van de dingen diemen eet, bestaet in het inswelgen van de soete spijsen, die door het daelen in de keele raecken. Daer over seyt *Aristoteles* voorder, dat *Philoxenus Erixius* eenen hals, langer als een Kraen, begeerde, op dat hy 't gevoel te langer in zijnen hals mocht hebben. Sulx dat de tonge den smaeck verweckt, dien zy het verhemelt mede deelt, en die wort dan daer nae door de keel van de smaeck verteert. Waer over wy in *Aristoteles*, van de Natuyre der Dieren, vinden, dat de tonge een dienaesse van den smaeck is. En daerom schrijven wy den smaeck, met reeden, de tonge toe, en stellen die op het snoer, tot een beeld van de smaeck.

Het gevoel is, buyten twijfel, allen Dieren gemeen, hoewelse van andere sinnen berooft zijn. *Aristoteles* seght, *de gemeene sin van 't gevoel is in een yder*: en die is oock door het geheele lichaem verspreyt, die zy door middel van 't gevoel verkrijght, en zy gevoelen de kracht van de dingen, die zy aenraecken. Het object of voorwerp van 't gevoel, zijn de eerste hoedanigheden, als het koude, het vochte, de hette, en de drooghte. Daerom seyt *Cicero* in 't 2 boeck van de Natuyre der Goden, *Het gevoel is door 't gantsche lichaem gelijkmaetigh verspreyt, alsoo dat wy alle slagen en aenvallen van koude en hette, kunnen voelen*. De tweede hoedanigheyt is, het sachte, het harde, het lichte, het swaere, het weecke, het dunne en het scherpe: en howel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, soo bestaet het nochtans, voornaemlijck,

in de handen, waer mede wy alle dingen tasten, voelen en aenraecken. En daerom hebben wy den Aep daer by gestelt, diewelcke den Mensche geheelijck naebootst, voornaemlijck mette handen, vingers en nagels tastende, en alle dingen bevattende. Waer over *Miniscus Callipedem* den pluymstrijcker een Aep noemde, en *Demosthenes* en *Eschines* wierden door haere lichte bewegingen en gebeerden, die zy mette handen en voeten deden, Baviaenen of Aepen geheeten. Maer wy beelden den Aep af, van wegen de gelijkheyt die hy heeft metten Mensche, die van *Ennius*, *Ovidius* en *Martialis* daer by oock werden vergeleken.

Wy hebben nu de vijf Sinnen des lichaems, in eene beeltnisse gebonden, en met zijn besonder snoer afgescheyden, want het is noodigh, dat zy in een lichaem gehecht blijven, overmits wanneer daer een sin komt te ontbreecken, soo blijft de rest on-

volmaeckt en ontstelt, even als een Luyte sonder eenige snaeren.

Men konde, by alle gelegenthey, yder Sin wel alleene vertoonen, met zijn snoer en gedierte daer aen, voegende in sulcken val, by 't *Gesichte*, een bossel venckel in de slincker hand, om dat haer sap de duysterhey van de oogen wegh neemt, en 't gesichte versterckt. *Plinius* seyt dat de Venckel van de Slangen geadelt wort, om dat zy door haer sap 't gesichte weder verkrijgen, waer uyt naederhand bevonden is, dat het den Mensch mede daer toe voordierlijk is. Tot het *Gehoor* kan men een tack van witte Populieren of van Mirthe gebruycken: En soo *Plinius* seyt, verdriefft het warme sap van witte Populierblaeden, de smerte der ooren. En de Mirthe, gebruycktmen, om dat de Oly, die uyt haere vruchten en blaeders wort getrocken, de ooren suyvert. Tot den *Reuck* kan de Roose gebruyckt werden, diewelcke een soete reuck van sich geeft, meer als andere bloemen doen. Totte *Smaeck* kan men een Appel nemen, alhoewel dieselve seer geneughlijck is om te sien en te riecken, soo is doch haer laetste gerecht, de Smaeck. Het *Gevoel* kan men maecken dat hy aen de slincker borst een Armelijntjen of een yser-vercken heeft, om de twee verscheyden hoedanigheden van 't gevoel uyt te drucken, te weten het scherpe en het sachte: wesende 't eene scherp en stekende, 't ander daer en tegen, sacht en saertjens van gevoel.

S e n s o . D e S i n n e - l u s t e n .

Een naeckt en vet Jongelingh, staende in een loopende Beeck totte halve beenen toe, zijnde aen den Oever verscheyden planten, waer van hy uyt eene der selver de vruchten versamelt, houdende in de slincker een Bloemruycker.

De Sin of bevindinge, wort naeckt geschildert, om dat zy den Mensch in de goederen des Lichaems en der Ziele, doet naeckt en bloot gaen, terwijl zy vast genegen zijn totte tegenwoordige lusten en begeerlijckheeden, sich niet voorsiene noch versorgende, tegens de aenstaende ellendigheeden.

De vettigheyt is een teycken van een *sensitiva* of sinlijcke ziele, die vol slechte gedachten en kleyne overweginge is in swaere saecken, diewelcke insonderheyt het lichaam maeger maecken, en de ledemaeten verswacken, gelijk de *Physiognomici* seggen.

Hy staet mette voeten in een vlietend waeter, om te vertoonen, dat sich de lusten van de Sinnen gestadigh laeten bewegen, en metter tijd verlopen, sonder datse nut of profijt aenbrengen: En 't is swaer dieselve op te houden, gelijk het oock gevaerlijk is door de lusten te wandelen.

Het Waeter wort somtijts, voor de sonde, verstaen, en de Mensche die daer in staet voor den Sondaer, gelijk *David* singht, *de Waeteren zijn tot aen mijne ziele gekomen*. En ten dien aensien wort vertoont, dat de Mensch zijne eygene sinnen volgende, in groot gevaer staet, om daer door doodlijk te vallen.

De vruchten en bloemen, drucken de vier werckingen van de Sinnen, wat naerder uyt, als het Gesicht, de Smaeck, de Reuck en 't Gevoel, die sich in de bloemen en kruyden openbaeren, ontdeckende 't ander, te weten het Gehoor, door 't ruysschen van de Beecke, en van daer komt het lichtlijk in de sinnen.

D e S i n n e n , g e l i j k m e n d i e i n e e n b e e l d k a n v e r t o o n e n .

Een Iongelingh met veelderley verwen gekleet, hebbende een krans van verscheyden bloemen en vruchten op 't hoofd, als mede een Vederbos of Pluym, die sich, door den Wind, schijnt te bewegen, hebbende in de slincker hand een Cyther, Luyt of Fluyt, en aen de rechter een Handschoe.

Hy wort Iongh gemaelt, om hier door aen de Iongheyt de vluchtigheyt van de sinnen te vertoonen: En de verscheyden verwen drucken uyt den sin van 't gesicht, die te gelijk met het licht, een voorwerpsel zijn, als mede de bloemen en vruchten voor den Reuck, de snaeren en de instrumenten voor 't Gehoor.

Het gevoel wort door de Handschoe uytgedrukt, alsoo zy de hand voor de koude, of voor de Sonne en hette bewaert, en voor diergelijcke dingen die 't gevoel aengaen.

De Vederbos op 't hoofd, bediet dat de Sinnen sich soo licht bewegen, als de pluymen, door een kleyn windeken.

De vijf Sinnen.

Om alle de vijf Sinnen des lichaems in eene beeldenisse te vertoonen, kan men een Ionghman afmaelen, in 't wit gekleet, die een Spinneweb op 't hoofd heeft, en sal ter sijden hem hebben een Aep, een Gier, een wild Vercken, en een Losch of wilde Kat. Men geloof dat yder van dese Dieren, in 't besonder, scherpe Sinnen hebben, waer in zy den Mensch te boven gaen. Daerom seggen dese Dichten:

Nos Aper auditu, praecellit Aranea tactu,

Vultur odoratu, Linx visu, Simia gustu.

Dat is:

't Wild Swijn wint door 't gehoor, de Spin door 't teeder raecken,

De Gier door reuck, de Losch door 't sien, en d'Aep door 't smaecken.

S o n n o . *Slaep.*

Een swaerlijvigh vet Man, gekleet met dassen-vellen, leggende op een bedde van Maenekops bollen, die een Wijnstock, met rijpe Druyven gelaedene, sal beschaduwten, hebbende ter sijden een kuyl daer een Waeter-fonteyn, komt uyt springen.

S o n n o . *De Slaep, soo die van Philostratus geschildert is over het beeld van Amphiaraos.*

Een Man met een slaprigh en bol gesicht, hebbende een wit kleed over een swart, als of men daer door den dag en de nacht wilde afbeelden, houdende in de hand een suyver, dun en geschaeft Hooren, uyt het welcke waerachtige droomen voortkomen, om dat het hooren dun geschaeft zijnde, wort licht en doorluchtigh: Want de waerachtige droomen worden by de Latijnen, *Cornea*, dat is Hoornige, geheeten, gelijk *Silius Italicus* en *Statius* verhaelen. Over welke plaetse van *Lactantius Grammaticus*, seyt *Statius*, het leedige Hooren, want hy hadde 's nachts het Hooren leedigh gestort: Oversulx sal de Slaep van den Schilders alsoo vertoont worden, dat hy schijnt de vochtige droomen daer in te gieten, en weder daer uyt te storten, op die geene die daer droomen. Derhalven kan de Slaep aldus afgeschildert worden, datter iets uyt den Hooren, als een roock opvliegt, 't welck vertoont dat de oorsaecke van den Slaep de dampen zijn, diewelcke in 't hoofd opklimmende, haer veranderen, en door middel van dieselve, wederom versmelten.

En boven 't geene *Philostratus* heeft geschreven, sullen wy door 't aensien van *Tibullus* maecken, datse vleugels heeft, seggende in seecker Dicht, *de Slaep sprejde haer swarte vleugels uyt*. Vyt welck Dicht kan verstaen worden, datmen de Slaep met swarte vleugels kan afschilderen, om hier door de snelligheyt van den Slaep, en de aengenaemheyt van de uyren, die al slaepende doorslippen, af te beelden.

Men kan oock maecken, dat hy mette ander hand een roede houd, om de Heerschappie uyt te beelden, die de Slaep over den Menschen heeft. En *Virgilius* in zijn 5 boeck van *Aeneas* den Slaep beschrijvende, doet *Palinurum* van 't Schip in Zee vallen, seggende dat hy een tack by hem droegh, die gedoopt en nat gemaect was, in de reviere Styx. En om my niet al te langh op te houden, sal ick alleene seggen, dat dese bovengeseyde dingen geen ander verklaringe van noode hebben, om datse een breede Poëtische beschrijvinge zijn, getrocken van de werckingen, diemen van den Slaep siet en bevint.

Sonno. De Slaep.

Donus versiert voor den Slaep een Man, die daer slaept tusschen twee Dassen, en daer by eenige Ratten: als Dieren, die totten Slaep seer zijn genegen.

Ingordigia. Onversaedlijcke Slocklust, Vraetigheyt.

Een Vrouwe in roestige kleederen gekleet, houdende met haer rechter hand een Vos, en ter sijden haer staet een Struys.

Slocklust is eygentlijck geseyt, een ongemanierte genegentheyt van een saecke die totte onderhouinge des levens behoort, en is noch schandelijcker als diemen Gulsigheyt

of Overdadigheyt noemt. En zy wort met roestige verwe geschildert, om dat zy het yser verteert, sonder dat de roest selve daer van eenige nuttigheyt geniet: even gelijk de Slockop, die alles opswelght, sonder dat hy daer van eenige smaeck heeft: Waerom de Struys hier by gestelt wort, als die het yser opslockt en verteert.

De Vos bediet by *Orus Apollo* even datselve, want als hem spijsse ontbreeckt, soo voed hy sich met zijn eygen vlees.

Ingordigia. Slocklust.

Een Vrouwe van een leelijck opsicht, en gekleet in roestige verwe, die de spijsse ten monde weder uyt spouwt, houdende in de rechter hand den Visch *Scarus* geheeten, en in de slincker een Lamprey of Negenooch.

De Visch *Scarus* is ons onbekent, en die wort nergens als in de Carpatische Zee gevonden, en is van de oude Schrijvers, voor eenen gulsigen en inslockenden Visch gehouden, als *Aristoteles* seght: Want dese Visch alleen, onder alle Visschen, gaet op de maniere van de viervoetige Dieren, en eet kruyd of gras op 't veld, en verslint uyt groote gierigheyt alle andere kleyne Visschen, die hem gemoeten, en spouwt dieselve door al te groote satheyt en gulsigheyt weder uyt. Dese Visch *Scarus*, gelijckt een groot deel den Visch *Orata*.

De Lampreye, seyt *Orus*, baert door den mond, en soo haest zy gebaert heeft, schiet zy nae haere longen, en wie 't niet kan ontvluchten, slockt zy weder op.

Anders.

Een Vrouwe met een dicke buyk: 't welck bediet een pluymstrijckende Slocklust, houdende een doorschijnend glas in de hand, waer in veele bloedsuygers leggen: Want gelijk de bloedsuygers, suygende eens anders bloed, uyt haeren aert, niet sullen ophouden voor datse tot barstens toe vol zijn gesopen, alsoo mede sullen de gulsige Vraeten niet ophouden, ten zy de gulsigheyt selve haer mochte versticken.

Ingordiglia. Slocklust, Vraetigheyt.

Een Vrouwe, hebbende in de hand een tack vol Eekelen, daer van zy met haer rechter hand eene aen 't Vercken heeft gegeven, die d'Eyckel in den mond houdende, met opgerechten hoofde en oogen, op de tacke loert. Dese beeldenisse verthoont de gulsigheyt, door het Vercken uytgebeeld, 't welck d'eene Eyckel niet heeft, of het siet wederom nae d'ander. Volgende daer in de maniere der gulsigaerts, gelijck *Alceus* seght:

*Het Swijn met d' Eyckel in den mond,
Nae d' ander Eyckel janckt terstont.*

Het Swijn wort voor d'inswelgende Slocklust genomen, om dat dit Dier den gantschen dagh niet anders doet als eeten en slocken, van 't geene hem voorkomt. Waer van dit spreekwoord is gekomen: hy slockt en scheert als een Vercken. *Horatius* willende

Album Tibullium raeden, hoe hy lustigh soude leven en vet worden, seyt op 't einde van zijnen brief aldus:

*Wanneer u 't lachen lust, my suldy glat van leen,
Een Epicuri Swijn, sien als een Pampsack treen.*

Daerom wordense Verckens van de kudde *Epicuri* geheeten. En de *Beotiers* in *Arcadien* wierden Swijnen genaemt, om datse sulcke slempers en balgers waeren: want men leest in de spreekwoorden, *Hy leeft een Verckens leven*, dat is een gulsigh en swelgers leven: en die geene die also slordigh leven, worden plompers, grovers en botte Menschen, als Verckens, geheeten. Maer alhoewel in dese beeldenisse alleen de Slocklust der Pampsacken en Slampampers verthoont wordt, soo kan men dieselve oock trecken tot alle andere saecken diemen begeert, oock tot het inslocken der goederen. Want gelijk het Vercken gedreven wordt, door de onversaedlijcke Slocklust, wroetende altijd met zijne snuyt en pooten in der aerde om vet te worden, also worden de Menschen mede getrocken, door een onversaedelijcke gierigheyt van de aerdsche dingen, soeckende geld en goed, op en onder de aerde, stekende dickwijls haere hoofden in eens anders kasse, en mengen 't een onder 't ander, werckende alsoo met handen en voeten, alleene om haere onversaedlijcke geldlust te blusschen, en dat door allerley schelmsche en ongeoorloofde we-

gen: Iae naulijx hebben zy de rijpe vruchten van haere woeckerije getrocken, of zy jancken terstont nae de onrijpe: soo seer zijns totte Slocklust genegen. *Alceus* vergeleek de begeerige tocht-lust, die hy over een Maeghdeken hadde, by een Vraet of Slemper: *Want, seyt hy, de Sogh heeft wel d'eene Eyckel in den mond, maer strax gaeptse nae een ander, alsoo heb' ick oock wel een schoon Maeghdeken, maer ick verlange terstont wederom nae een ander.*

Negligenza . Sloffigheyt, Onachtsaemheyt, Sorghloosheyt.

Een Vrouwe met heel gebroken en gescheurde kleederen, en gantsch onthult, leggende gestreckt op der aerde, met een Sandlooper in de hand, of die ter sijden over dwers leyt.

De Sloffigheyt wort onthult en qualijck gekleet geschildert, tot bewijs dat de sloffe onvolmaect is in alle zijne handelingen, zijnde, in 't gemeen, van elck mispresen.

Dat zy ter aerden leyt, bediet de begeerte die zy heeft in 't rusten, waer uyt dit gebreck zijn oorsaeck neemt.

De Sandlooper die over dwars leyt, sonder datter sand uyt loopt, bediet den tijd, die verlooren is: wesende dit gebreck een soone van de vadsigheyt en traegheyt, of ten minsten op een tijd met haer gebooren. Daerom kan men haer oock met een Schildpadde afmaelen, die boven op haere kleeders kruypt, om datse traegh en onachtsaem is in al haer doen, en dat door den last van de snoodigheyt des gemoeds, die haer niet toelaet, datse van haer ingeboorene vadsigheyt soude werden ontlast.

* * *

Sorghloosheyt wort als strijdigh gestelt tegen de *Voorsichtigheyt*: want *Sorghloosheyt* verwaerloost alles, en is onachtsaem in de voorsorge, om sich van noodruft en alle behoeftege middelen tot onderhoud des levens te voorsien. Waer over als de *Sorghloosheyt* by *Voorsichtigheyt* quam, en versocht dat zy haer in den barren Winter onderstant wilde doen, vraeghde haer de *Voorsichtigheyt*, wat zy doch in den Somer, terwijl men op 't insaemlen most bedacht zijn, al hadde bedreven? antwoorde, zy hadde den Somer in wellustigheyt en vrolijk singen overgebracht. Soo antwoorde *Voorsichtigheyt*, wel aen! hebt ghy die met singen doorgebracht, soo mooghy nu in den Winter, u tijd, met danssen oock overbrengen. Tot beschaemtheyt der geener, die haere jonge jaeren met brassen, slempen en sorghloosheyt doorbrengen, en daer na in den barren Winter haers Ouderdoms, den poot moeten suygen, en op eens anders genaede leven.

Vrou Sorghloos kael en bloot, door 's Winters bange nood,

Bad om wat onderstant, tot reddingh voor de dood.

Voorsichtigheyt heeft haer dees antwoord weer gegeven,

Hoe bracht ghy 's Somers deur, u jongh en dertel leven?

Ick speeld' en songh in weeld', in blijdschap en vol vreughd,

Wel danst nu in de koud' en weest daer in verheughd.

Fatica . Sloverie.

Een qualijck gekleede Vrouwe in 't groen, houdende een open Boeck in haer hand als of zy las, ter sijden staet een Kalf of jonge Os.

De Arbeyt of Slovernye, is, nae 't seggen van *Cicero*, een seeckere werckinge van de besigheyt des gemoeds of des lichaems. In 't groen wortse gemaelt, om dat haer de Hope voed en onderhoud.

Zy is lough geschildert, om dat de Ieugd bequaemer is totten Arbeyd, als wel eenigh ander Ouder. Daerom als *Ovidius* in zijne Minnekonst wilde bewijzen, datmen de Sloverie in de Ieughd most verdragen, seyt hy:

*Den arbeyd draeght in uwe Ienghd,
Want d'Ouder daer toe weynigh deughd.*

Door 't Boeck wort de Sloverie van de Sinnen verstaen, als die voornaemlijck door de oogen gevat worden, zijnde een heerbaene die licht is, om te geraecken, in alle voorvallen totte kennisse van 't verstand. De Sloverie des lichaems, wort door de beteycknisse van den jonge Osse verstaen; gelijk *Ovidius* mede verhaelt.

Fatica. Sloverie.

Een stercke Vrouwe met een Eesels-huyd bekleet, sulx dat de Eesels-kop verstreckt tot een hulsel op de hoofdhayren, wesende

dit Dier gebooren totte Sloverie, en om swaerwichtige dingen te draegen. Men kan oock by dit hulsel noch twee Kraens vleugels voegen, 't welck dienen sal ter gedachtenisse van de Sloverie of Arbeyt. Want het is een oud gevoelen, dat de vleugels als mede de voeten van den Kraen, by sich gedraegen, lichtlijck alle swaere arbeyt verlichten, en dat sonder eenigh misnoegen; gelijk *Pierius* in 't X V I I boeck verhaelt.

Dolore. Smerte, Hertknaginge.

Een half naeckt Man, die aen handen en voeten gekluystert, en met een Slange is omslingert, die hem seer wreedlijck in zijn slincker sijde bijt, siende met het hoofd seer duyster en mismoedigh.

De handen en voeten die geketent zijn, zijn het verstand, met het welck men alle wercken gaet overwegen, die de uytvoeringe en 't overlegh van noode hebben: En zijn dieselve alhier gebonden mette bitterheyt der Smerte, alsoo zy geen acht kunnen nemen op haere gewoonlijcke werckinge, ten zy seer swaerlijck.

De Slange die sich in veele manieren rontom den Man slingert, bediet in 't gemeen altijd quaed, en het quaed, 't welck oorsake is van verwoestinge, is het beginsel van de Smerte, in die dingen, die eenigh wesen hebben.

In de H. Schriftuyre, wordt de Slange dickwijls voor den Helschen Duyvel genomen: En nae de uytlegginge *S. Hieronymi* en *Cypriani*, alwaer zy de woorden van 't *Pater Noster*, *Verlost ons van den quaeden*, verklaeren, seggen zy, dat hy onse aldergrootste quaed is, als zijnde de oorsake van alle onvolmaecktheyt, soo wel in den inwendigen als uytwendigen Mensche.

Dolore de Zeuzi. Smerte, nae de afbeeldinge van Zeuxis.

Een treurigh en bleeck Man in 't swart gekleet, met een uytgebluste Fackel in de hand, die noch een weinigh roock geeft.

De kenteyckens van de smerte, worden noodsaeckelijck uyt eenige teyckens van 't voorhoofd, als in een toonplaets van de ziele, ontdeckt: alwaer zy, gelijk de Poet seyt, haere waere of koopmanschap te voorschijn brenght, als daer zijn de rimpelen, de traenen, de droef heyt, de bleeckheyt en andere dingen, die door soodaenige werckingen, sich in 't aengesicht vertoonen.

Het swarte kleed is altijd een teycken van droef heyt en smerte, alsoo dieselve verwe de duysternisse gelijkjt, die daer is een beroovinge van 't licht, welck licht de oorsake en beginsel is van onse vrolijkheyt, gelijk de blinde *Tobias* seyde, verhaelende zijn ongeluck aen zijnen Soone.

De uytgebluste Fackel, nae 't gevoelen van eenige Philosophen, vertoont, dat de ziele niet anders is als een Vier, 't welck of door gestaedige smerte en moeylijkheyt wort uytgeblust, of zy heeft soo veele lichts niet, dat zy in haere handelingen, 't geene nut en oorbaer is, kan onderscheyden: en dat een bedroeft Man, een Fackel gelijkjt, die eerst is uytgebluscht, en geen vlamme van sich geeft, maer heeft alleene soo veel hette, datse den roock (soo veel zy magh) kan uytwerpen; passende ditselve op en bedroeft leven, om daer door dieselve droefheyt te voeden. De vindinge van dese beeldnisse wordt dien seer ouden Schilder *Zeuxis* toegeschreven.

Ingiuria . Smaed, Ongelijck.

Een jonge Deerne, vreeslijck van opsicht, met brandende oogen, in 't root gekleet, met de Tonge uyten mond, als een Slangetongh, daer rontom veel seever en quijl is, houdende een Doornbosch in de hand, en onder haere voeten een Waeghschaele.

Aristoteles seyt in zijne *Rhetorica*, dat het smaeden en schelden den Iongen eygen is, want door de overvloedigheyt des bloeds en door haere natuyrlijke hette, soo zijnsse stout en vermetelijck, om een ander te lasteren: En om dat de Iongelingen de hoogheyt beminnen, willen zy altijd boven een ander drijven, 't zy door wat middel zy kunnen, en hierom wordt de Smaed by een jonge Deerne afgemaelt.

Door het leelijck gesicht en de vlammeende oogen wort te kennen gegeven, dat de Smaet voortkomt door de ontstellinge des gemoeds, die meest door 't gesichte gespeurt wort.

De Tonge, die eens Slangen-tonge gelijkct, is een teycken dat de Lasteringe en Smaet, een groot deel in de woorden bestaet, die niet anders steecken, dan oft scherpe doornen waeren.

De Schaelen onder haere voeten, zijn teyckens, dat de Smaedinge een werck is van ongerechtigheyt, lasterende andere onschuldige luyden, en die 't niet hebben verdient, met Smaet- en scheltwoorden.

Velocita della Vita Humana.

Om de snelligheyt van 's Menschen leven uyt te drucken, wort de *Centaurus* afgemaelt, welck Dier totte uysterste deelen van den buyck, een Menschlijcke gedaente heeft, en de rest van 't lichaem is als een Paerd.

Pierius verhaelt dat het eynde van ons leven, den Mensche met een snellen loop overkomt, om dat wy door een wonderbaerlijcke slibberachtigheyt komende te vallen, schielijck van de dood worden wegh genomen.

Velocita . Snelligheyt, Vluchtigheyt.

Een Vrouwe met vleugels aen de schouderen, als of zy wilde loopen, hebbende op 't hoofd en Sperwer met opgeslaegen vleugels. Een gelijknis nae de spreucke van *Homerus*, daer hy de groote Snelligheyt, door den vlucht van den Sperwer uytdruckt.

Velocita.

Een Vrouwe met vleugels aen de schouderen, draegende Brooskens op de maniere van *Mercurius*, en in de rechter hand een Pijle.

De Brooskens zijn een teycken van Snelligheyt, gelijk oock de Pijle is. Zy magh oock wel ter sijden een Dolphijn met een Seyl hebben, want het laeste doet het Schip snel voort loopen, en 't ander drijft sich selve seer snellijck voort.

Celerita. Snelligheyt.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Blixem houd, gelijk *Pierius* verhaelt; ter sijden een Dolphijn, en in de locht een Sperwer: 't welck alles voor de rassigheyt genomen is, wesende yder in zijne beweginge snel en rasch. Door kennisse van dese kan men lichtlijk afmeten, wat saecke de Snelligheyt zy.

Lassitudine. Somersche moedigheyt.

Een magere Vrouwe luchtjes en dun gekleet, toonende haere bloote borst, leunende mette slincker hand op eenen stock, houdende mette rechter eenen Waeyer, waer mede zy eenige wind of verkoelinge maect.

Door de vermoeytheyt, verstaen wy die swackheyt, die daer uytwendigh op 't lichaem valt en schaedelijck is.

Wy noement Somersche moedigheyt, om die te onderscheyden van een ander vermoeytheyt, die door de sieckte, of anders veroorsaect zy, maer alleene die natuyrlijk door te grooten Somerschen hette heerkomt.

Mager wort zy gemaelt, om dat de onderhoudinge des lichaems, door 't middel van de hette uytwaesemende, sich ontsluit, en daer door wordt men noodsaecklijk mager.

Het kleet en de bloote borst, zijn oock teyckens van het saysoen des tijds, gebruyckende de Mensch daerom lichte kleederen, om de hette min te gevoelen. 't Zijn oock teyckens van de hette, die in der daed in dese vermastheyt gevonden wort.

Met het leunen op den stock, wort vertoont, datter ondersteutinge van noode is. En wie die van noode heeft, die heeft niet krachts genoegh van sich selve; 't welck het eigen is dat wy in dese beeldenisse afmaelen.

De Wayer druckt uyt, dat als men dieselve beweeght, soo wort de locht daer door verkoelt, en 't lichaem dapper verfrischt. Want men soeckt door den Wayer te ontgaen het verdriet en de moeylijckheyte van de hette.

Sobrieta. Soberheyte.

Een Vrouwe die slechtlijck gekleedt is, houdende in de rechter hand een Sleutel, de slincker op de borst, en onder haere voeten salse een Visch hebben, aen d'ander sijde van dese beeldnisse sal een Fonteyne staen, alwaer klaer waeter uyt springht.

Fatica Estiva. Somersche sloverie of arbeyt.

Een jonge stercke Vrouwe, met een beknopt en luchtig kleed en bloote armen, houdende in de rechter hand een Seyssen, en in de slincker een Vlegel om 't kooren te dorsschen, staende een Osse aen haer sijde.

Longh en sterck wort zy gemaect, om dat de Jeughd stercker is als d'Ouderdom.

De korte en luchtige kleederen, mette bloote armen, bedieden de gestalte en vaerdigheyte die zy by den arbeyt doet, weghnemende alle veranderingen, want de swaere kleederen zijn des Somers by het werck verdrietigh.

De Seyssen en de Vlegel zijn wercktuigen van grooter arbeyd, insonderheyte wan-

neer men 't selve doet in 't heetste van den Somer. En de Osse wort van veelen voor een beeld van de sloverie gestelt.

Solstitio Estivo. Somer-Sonne-stand.

Een Ionghman van vijf en twintigh Jaeren, geheel naect, uytgenomen de beschaemde deelen, die bedeckt sullen zijn met een purpre Sluyer, staende op de maniere als of hy te rugge wilde treden, hebbende om 't hoofd een krans van koorenayren. Op 't hoofd sal hy een blauwe circkel hebben, op de maniere als een kroone, en soo breed als de schouder is, in welke circkel negen sterren gesneden sullen zijn, en in 't midden het teycken van *Cancer* of Kreeft. Mette rechter hand sal hy een Globe of klood houden, waer van alleen het vierendeel duyster is, 't welck dat deel sal wesen dat nae de aerde gekeert is, en de rest, te weten de drie vierde parten nae boven, sullen klaer en licht zijn. Met d'ander hand sal hy een Kreeft houden, en aen de voeten vier vleugels, aen de rechter voet twee witte, en aen de slincker een witte en een swarte.

Het *Solstitium* is in die tijd als de Sonne ons aldernaest, en in die tijd, wanneerse alderverst van ons is. En die wordt Somer-Sonnestand geheeten, 't welck geschied den XXI *Iunii*, en d'ander is des Winters den XXI *Decembris*. En wort daerom Sonnestand geheeten, om dat de Sonne alsdan niet verder gaet, en in dese zijne reyse worden twee Circkels beschreven, die zijnen loop bepaelen: d'eene nae de *Polus Arcticus*, en d'ander nae den *Polus Antarcticus*, wesende yder van zijnen Poolen 66 graeden afgescheyden, en van den Aequinoctiael-line 24 graeden, deelende een yder de Sphaere in twee ongelijke deelen, en die worden genaemt de Tropische of wederkeerende Circulen, want de Sonne staende in den eersten punt van *Cancer*, soo maectse dien Circkel in de beweginge van 't firmament, en dat is 't laetste datse doet in 't Noorderdeel: en is 't geene dat genoemt wort de Circkel van des Somers-Sonnestand, waer door zy passerende ons naedert, en daer nae weder tot ons

keerende, soo vertreckt die, tot dat die komt tot het punt van *Capricornus*, maeckende den anderen laesten Circkel aen 't firmament van d'ander sijde, nae den *Polus Antarcticus*. En dat is die circkel die genaemt wort des Winters Sonnestand, die altijd verst van ons is afgescheyden, en die wederkeerende ons komt naederen: wesende 't ampt van de geseyde Circkelen, de Sonne-standen te onderscheyden in de grootste afwijkingen van de Sonne, gelijk geseyt is in den eersten graed van *Cancer* en van *Capricornus*. En dan wortse de Somerstand geheeten, als zy is in den eersten graed van *Cancer*; want by ons soo nae wesende als zy kan, soo brengtse den Somer, en in dese tijd is de langhste dagh van 't geheele Iaer, en de kortste nacht.

En als die is in 't punt van *Capricornus*, soo wortse genaemt de Winter Sonne-stand, en die is als de Sonne soo verre van ons is, als hy kan, brengende ons den Winter: en in dese tijd is de langhste nacht van 't geheele Iaer, en de kortste dagh. En is dan de dagh van des Somers Sonnestand soo langh, als de nacht van des Winters Sonnestand.

Hy wort jongh van vijf en twintigh Iaeren geschildert, om dat de Sonne uyt het eerste punt van *Aries* gegaen zijnde, en in het eerste punt van *Cancer* gekomen wesen-

de, het vierendeel van zijnen loop gepasseert is.

Naeckt en met een Sluyer van purper wort hy gemaelt, tot een teycken van de grootste herte van 't Iaer. Hy staet als of hy te rugge wilde treden, want de Sonne raeckende de line Aequinoctiael, blijft daer niet vast staen, maer keert weder te rugge.

De Circkel met het teycken van *Cancer* en de negen sterren, wort *Tropicus Cancrī* geheeten, en daer in zijn de negen sterren, om dat dit de alderaenmercklijkste sterren in dees Circkel zijn, die hem oock op 't hoofd worden geset, om dat de Sonne in die tijd ons aldernaest komt, en desen Circkel rakende, soo maeckt zy den Sonne-stand.

De Globe of kloot moet hy in de rechter hand houden, om dat de Sonne in dees tijd in 't Noorden is, zijnde 't selve het rechter deel des Werrelts.

De drie vierendeelen lichts, bedieden de langheyt van de dagen deses tijds, en 't vierendeel duyster bediet de kortheyt van den nacht, doende de Sonne dese werckinge.

Hy houd in de slincker hand den Kreeft, wesende 't selve eene van de teyckenen van den Zodiac of Hemels-gordel, en dit teycken heeft eygenschap met dit Dier, 't welck te rugge kruypt, doende de Sonne, in dees tijd, van gelijcken, soodaenige werckinge, als weder te rugge keerende.

De vleugels aen de voeten, bedieden de bewegingen van den tijd, want gelijk eenige Philosophen seggen, soo is de tijd niet anders als een achter-een-volgende circkel-beweginge, brengende 't eene saysoen nae 't ander, de Somer nae de Lente, de Winter nae den Herbst; en van nieuws in een yder saysoen wederkeerende, by maniere van successie of vervolgh, soo doet dieselve zijne werckinge.

De drie witte vlercken bedieden, dat de dagh soo veel te langer is, als de nacht te kort is, 't welck door d'eene swarte vleugel wort uytgebeeld, die soo wel d'een als d'ander voortgaen.

De krans met kooren-ayren wil seggen dat de Somer soodaenige teyckens medebrengh, tot een onderscheyt van des Winters Sonne-stand, die de Winter draeght.

Solstitio Hiemale. *Winters Sonne-stand.*

Een bedaeghd en by nae oud Man, heel met vellen bekleet, met een Circkel aen de voeten, op de maniere als een kroone, van blauwe verwe, alwaer in 't midden het teycken van *Capricornus* sal wesen, en rontom dieselve Circkel sullen twaelf sterren gesneden zijn.

Mette slincker hand sal hy een Globe houden, waer van het vierendeel sal wit zijn, en de rest duyster. Onder den rechter arm, sal hy met een aerdigheyt een Geytebock houden.

Aen de voeten sal hy vier vleugels hebben, aen de rechter voet sal d'eene wit en d'ander swart zijn, en aen de slincker voet beyde swart.

Men moet hem als oud schilderen, om dat de Sonne geloopt zijnde van 't punt van *Aries*, en *Capricornus* naederende, gedaen heeft drie deelen van zijne reyse.

Met vellen wort hy gemaect, om dat in die tijd de meeste koude is van 't geheele Iaer.

Aen de voeten sal hy een Circkel hebben, en het teycken van *Capricornus* met de twaelf sterren: Naedien de Sonne alsdan soo verre van ons is, als hy kan komen, naest aen den *Polus Antarcticus*, en wort geheeten de Circkel van den *Tropicus Capricorni*.

Hy houd met de slincker hand de Globe, gelijk als de voorgaende, doch de drie vierendeelen om leegh moeten duyster, en het eene vierendeel boven moet licht zijn.

Hy houd de Globe in de slincker hand, om dat de Sonne sich in die tijd laet vinden aen de slincker sijde nae den *Polus Antarcticus*.

Onder de rechter arm houd hy den Geytebock, een Dier dat tot dit teycken gepast is, want also dit Dier sich op hooge en steyle Rotsem onthoud, alsoo onthoud sich de Sonne in dese tijd in den hooghsten graed ontrent den Middagh of 't Zuyden, of om dat de Geytebock of *Capricornus* plagh te klimmen op de geberghten, alsoo begint oock de Sonne, om dees tijd, na ons toe te klimmen.

De vleugels aen de voeten, bedieden, gelijk geseyt is, de beweginge des tijds, te weeten de drie vierendeelen swart voor de nacht, en het wit voor den dagh. En om te doen verstaen de ongelijckheyt die daer is tusschen d'een en d'ander, soo sal het wit aen de rechter voet zijn, want het licht gaet voor de duysternisse.

Peccato. Sonde.

Een naeckt, blind en swart Ionghman, die men siet dat hy op kromme en steyle wegen gaet, zijnde van achteren met een Slange en een Worm omslingert, die de slincker sijde door geboort hebbende, nu alreede aen 't herte knaeght.

De Sonde wort afgemaelt door een Iongelingh, die door onvoorsichtigheyt blind is: Want de Sonde is mede een blindheyt in die geene, die dieselve begaet: wesende de Sonde voor haer selve, niet anders als een overtreedinge van de Wet, en een afwijckinge van 't goede, gelijk geseyt wort:

*De Sond is al zijn will' en lust,
Die sonder maet noch reeden rust,
Maer stemt het toe met ziel en moed,
Wat snoode wercken hy oock doet.*

Naeckt en swart wort hy gemaelt, om dat de Sonde den Mensche geheel van de genade berooft, als mede van de suyverheyt der Deughd, staende in groot gevaer om van boven needer, in de onsekerheyt des Doods gestort te worden, die hem oock ter Hellen treckt, indien hy niet door berouw en leetwesen werde onderstut.

Hy is van een Slange omslingert, want de Sonde is een Staet-Iuffer van den Duyvel onsen erf-viand, diewelcke altijd soeckt te bedriegen om een gemaecte schijn van 't goede, hopende altijd een goede uytkomst, gelijk hy met onse eerste ongeluckige Moeder gehad heeft.

De Worm aen 't hert, is de Worm van de Conscientie of van 't Gewisse selve, die als de Godgeleerde seggen, de sondige ziele knaeght en prickelt, staende altijd wacker en sterck, ter tijd hy in de Sonde vlees en bloed verteert, en sich daer in voed en versterckt.

Sorge. Besiet in de beeldnissen van de *Gedachten*, *Hertseer*; en op verscheyden plaetsen, van die stoffe.

P a z z i a . *Sotheyt*, gelijkse vertoont is in de krooninge van *Petrarcha*.

Een onthult Maeghdeken, bloots beens, met een Beirevel voor een Halskraegh,

't kleet sal van weerschijn wesen, in de rechter een ontsteecken kaersse by de klaerschijnende Sonne.

Sotheyt is een gemeene naeme van alle ontstellinge dieder in 's Menschen gemoed valt, 't zy datse komt uyt swaermoedigheyt, gramschap, droef heyt, vreesse of andere natuyrlijke onvolmaecktheden.

Een Maeghdeken dat onthult en bloots beens is, wort zy gemaect, om dat de Sotte noch sich selve, noch andere acht, en verre afgescheyden van alle burgerlijke ommegangh, om dat hy de soetigheyt van 't goede niet kent, noch oock van wegen de spieglinge in 't gemoed of verachtinge des Werrelts, en dat om de Liefde Gods. En dit segh ick, ter eere van die geene, diewelcke alreede haere genegentheden, door de ommegangh of gewoonte, getemt hebbende, sich tot een eensaem leven begeven.

Het weerschijne kleet bediet ongestadigheyt, die in de Sotheyt heerscht.

Het Beirevel betoont, dat de Sotten sich meerendeels door de gramschap laeten regeeren, om dat zy by nae altijd sijde-gangen en quade sprongen doen.

Dat hy in de slincker hand de Sonne een kaersse ontsteect, is een waerachtigh teycken van Sotheyt, datmen sich inbeeld, meer door een kleyn licht te sien, als door de groote kracht van de Sonne, die soo wonderlijk en heerlijk uytblinkt.

Sciocchezza. Sotheyt, Malligheyt.

Een Vrouwe die slordigh gekleet is, lacchende om een Meulentjen, dat iemand in de hand heeft, daer mede de kinderkens ommeloopen, en dat door den Wind gedraeyt wort, met een stuck loots op 't hoofd, spelende op 't spreekwoord *Plumbeum ingenium*, dat is, *een looden verstand*: Want gelijk het lood swaer en uyt zijn natuyre om laegh valt, alsoo doet oock de Sotte, die nimmermeer zijn verstand of gemoed om hoogh heft, om met eenige reeden te spreeken, maer is als het lood, 't welck wel glad gemaect zijnde, een sekere glans verkrijght, maer strax datselve wederom verliest: alsoo doet oock de Sot, diewelcke of hy wel een wijs woord spreekt, soo valt hy doch terstont daer van wederom af.

Het lacchen sonder oorsake, is een werckinge van de Sotheyt: Daerom seyt oock *Salomon*, de overvloedige lach is in den mond der Sotten.

Het Meulentjen vertoont, dat gelijk hare gedachten zijn, soo zijn oock haere werckingen van gener waarde, gestadigh omme draeyende.

Pazzia. Sotheyt, Geckheyt, Dwaesheyt.

Een bedaegt Man met lange swarte kleederen, lachende, en op een Rietstock te Paerde rijdende, houdende in zijn rechter hand een Meulentjen, een vermaeck daer de kinderkens mede speelen, 't welck hy met groote naerstigheyt in den Wind doet ommeloopen.

De Sotheyt kan bequaemlijck, op dese wijze, uytgebeeld worden, want Sot te zijn, is, nae onse maniere van spreeken, anders niet, als onbetaemlijcke dingen doen, die buyten de gemeene gewoonte der Menschen zijn: Om dat zy berooft zijn van overlegh, sonder datse eenige schijnbaere reedenen of trek van Gods-dienst hebben. Hier door komt het, datmen gemeenlijck seyt, dat het beter is sot te wesen met veele, als wijs te zijn met weynige: Want onse wijsheyt met onse kennisse afmetende, en kennende dieselve gemeenlijck meer in veele als in weynige, soo schijnt het datmen meer de

menighte als de weynige behoort te volgen, om dat het meestendeel der Menschen, de deughd van ander luyden wercken, by de haere, afmetende, prijsen die manieren, die mette haere over een komen. Daerom is 't noodigh datmen eens anders goedduncken by 't zijne voege, om alsoo zijn goed voorstel te verkrijgen. Hier door geschiet het, dat iemand sich door de eere sal geluckigh achten, om dat dieselve van den meesten hoop daer voor gehouden wort: En door de Armoede sal sich een yder ellendigh achten, om dat het van den meesten hoop oock alsoo geschiet. En van dese Sotheyt en van dese Wijsheyt daer van spreecken zy altijd by de Menschen, wesende nochtans de vleugelen van onse Wijsheyt niet sterck genoegh te kennen, 't geene van dese toevallen reyn en suyver is. Daerom wort Wijsheyt in een Stad, gehouden by een Man van een bedaegd

Ouder, die het gemeene beste en zijn Huysgesin regeert. Maer Sotheyt seghtmen dat te rechte vreemd is van dese handelingen, om dat alle sotte en slechte kinderspeelen van haer werden bedreven. Waer mede wel over een komt 't geene *Horatius* seght 2 boek Sermon. Satyr. 3.

*Wie huysjes maeckt en Poppegoed,
En Muysen voor de Karre doet,
En speelt met koot of kinderspel,
En op een stock rijt vol gerel;
Soo dit een langh gebaerde doet,
Die is voorwaer te mal gebroet.*

Maer voor soo veel, als het gemeen gevoelen van de Menschen aengaet, moetmen sich wachten, datmen sich niet laet bedriegen, door het valsch gevoelen des gemeenen volx, dat mette waere Deughd strijdigh is, alhoewel 't slechte volck het grootste getal is, waer van de schaere der Sotten oock oneindlijck is.

De lach is een klaer teycken van Sotheyt, naer 't seggen van *Salomon*, om dat luyden van verstand en wijsheyd weynigh sullen lachen, jae men leest niet, dat onse Heere *Christus*, die de waere Wijsheyd was, oyt heeft gelacht.

Stoltitia. Sotheyt, Narrery, Domheyt.

Een naeckte en lachende Vrouwe, die seer onbeschaemdelijck haere naeckte leeden, die zy behoorde te bedecken, sien laet, hebbende ter sijden een Schaep. En om dat de Sotten haer gebreck aen yder een vertoonen, maer de Wijse sulx verbergen, daerom wort zy naeckt en sonder eenige schaemte geschildert.

Het Schaep is van de Oude veeltijts voor een teycken van de Sotheyt genomen, gelijk oock *Dante* seydt: *Weest Menschen en geen domme Schaepen.*

Zy houd een Maene in de hand, want het schijnt dat de Sotten de Maene meest zijn onderworpen, als voelende lichtlijck haere veranderingen.

Parsimonia. Spaersaemheyt.

Een bedaeghde Vrouwe, die slecht sonder eenigh verciersel gekleet is, houdende in de rechter hand een Passer, en in de slincker een toe-gebonden Beursse die vol geld is, met een letter-rol, daer op geschreven staet *in melius servat*, dat is, *zy spaert het tot een beter.*

Spaersaemheyt is eene van de twee voornaemste deelen van de Mildigheyt, diewelcke bestaet, om onkosten te schouwen die de reeden niet gelijk zijn, en die de middelmatigheyt overtreden. Waer over oock *Horatius* seyt: *Laet u teeringe niet boven u inkomen gaen.* 't Welck alles gedaen wordt door de Spaersaemheyt, diewelcke is eene van de vier deelen van de Wijsheyt, diewelcke bestaet ontrent de goederen van de fortuyne, die men besit: Want de Wijsheyt schickt sich op vierderleye maniere ontrent de goederen. 1. als zy dieselve ontfanght. 2. als zy die bewaert. 3. als zy die vermeerdert. 4. als zy die wijslijck gebruyckt. Dese zijn door de Wijsheyt oock regulen van andere deughden. En voorwaer wie de goederen wijslijck gebruyckt door de Spaersaemheyt, die salse vermeerderen en bewaeren. *Aeschines* de Socratische Philosoph plagh te seggen, datmen sich selve wat most besnijden, om de onkosten totte onderhoudinge des levens te verminderen, nae 't spreekwoord *Parsimonia magnum vectigal*, Spaersaemheyt is een

groote tol of rente: Want het is 't beste opset om de inkomsten te vermeerderen, datmen de kosten vermijde en afsnijde: En derhalven geeft *Aristoteles* aen het gemeen desen raed, datmen Spaersaemheyte sal gebruycken, in deser maniere, gelijk het *Muretus* vertaelt. *Men moet weten wat inkomen een yder stad heeft, en wat die uyt yder dingh treckt. Daerentegen moeten de kosten overwegen die zy heeft te betaelen, op dat het overtollige opgeheven, en wat meer, als behoorlijk is, werde vermindert. Want dese worden, door dit middel, niet alleen rijcker, diewelcke tot haere Rijckdommen wat toe doen, maer oock die geene die van haere groote onkosten, wat aftrecken.* Alsoo behooren de Vaederen des Huysgesins voor allen dingen over te leggen wat inkomen datse hebben, en op de onkosten letten die tot het Huys behooren, weghnemende de overtollige, verminderende die geene, die meer als behoorlijk zijn. Want die worden niet alleen rijcker die totte Rijckdommen iet toe doen, maer oock die geene die haer van noodelose onkosten verlichten. *Seneca* seyt in de ruste des gemoeds cap. IX dese seer aardige spreucke, *Want, seyt hy, dese Maete sal ons behagen, soo ons de spaersaemheyte behaeght, sonder welcke oock geene Rijckdommen genoegh zijn, noch geene ons genoegh sullen strecken.*

Van een bedaeghd Ouder wordt zy gemaelt, want in die staet is de Mensch bequaem om de Reeden te begrijpen, werckende wat nut en eerlijk is.

Het slechte kleed sonder ciersel of konst gemaect, bediet dat de Spaersaemheyte van alle ydele en overtollige onkosten is afgescheyden, waer over *Ambrosius* tot *Vercellum* aldus seyt, *daer is geen dingh soo noodigh te kennen als 't geene noodwendigh is.*

De Passer druckt de maete en ordre uyt, die in alle dingen is. Want gelijk de Passer met haer punt den ommetreckt van haeren Circkel niet overtreet, alsoo treet oock de Spaersaemheyte de maniere van 't geene eerlijk en redelijk is, niet over.

De Beursse met het opschrift *in melius servat*, geeft te kennen, dat de Spaersaemheyte haeren penningh bewaert tot een beter of noodiger gelegentheyt: Want het is meerder eere en naerstigheydt, het gewonnen goed te bewaeren, als het geene, ons ontbreeckt, te verkrijgen; gelijk *Claudianus* seyt:

*'t Bewaeren van 't verkregen goed,
Is meer als 't geen men soecken moet.*

En *Ovidius* seyt in zijn Minnekonst:

*Het is geen minder Deughd 't verkregen te bewaeren:
Mits 't een komt door geval, en dit door konst van spaeren.*

Spia. Spion.

Een Man rijcklijck gekleet, houdende zijn aengesicht metten Hoed en metten langen Mantel by nae bedeckt, die geheel met oogen, ooren en tongen beset is, houdende in de slincker hand een Lanteerne, de voeten sullen gevleugelt zijn, alwaer ter sijden een Brack mette muyl nae der aerde sal staen, als of hy eenigh Wild wilde op speuren.

Het treflijck kleet bediet, dat een heerlijk en treflijck kleed den Spion seer wel past, ten einde hy bequaem zy, niet alleene onder het gemeen, maer oock onder Mannen van aensien, te verkeeren, daer hy anders uyt haer geselschap soude werden gejaeght, en geen gelegentheyt vinden om wat gewichtighs, aen 't Hof, over te draegen.

Dit geseyde kleed past hem seer wel, om dat onder de Eedele oock soodaenige zijn, die voor Spions gaen: En op dat ick van

haere grootsheyt geen verwijt, smaet noch lasteringe soude ophoopen, so swijge en verheele ick dieselve te noemen. Maer dit segh ick wel, dat de Romeinsche Republique, nimmermeer toeliet, dat een Raetsheer, behoudens de Wetten, den Spion soude maecken, gelijk *Ascan. Pedianus* seyt. Een schande voor onsen tijd, van datter meer Eedele als gemeen Volck, sich voor Spions laeten gebruycken. Hy houd het gesichte bedeckt, want die sich daer in laet gebruycken, gaet onbekent, en laet sich van niemant kennen, om te beter zijnen dienst uyt te voeren. En om te vertoonen dat die van meerder opmerckinge zijn, die in de Hoven en in andere, soo opentlijcke als besondere plaetsen verkeerren, diewelcke om datse by haere Meesters in meerder gunste souden komen, soo maecken zy bedecktelijck den Spion, en passen noch vraegen niet nae haere eere, en letten daer niet eens op, om wat vriend dat het oock zy, te verraeden of te vermoorden, hoe lief haer oock dieselve magh wesen: gelijk men oock kan seggen, dat het hoofd bedeckt te houden, bediet, dat wesende de Spion een schandigh en veracht Mensch, soo kan hy zijn hoofd by Mannen van eeren niet ontdekken: en daerom plaghmen van die geene te seggen, die van een eerlijcke en goede naeme zijn, datse met ontdekten hoofde gaen. Het bedeckte aengesicht kan noch wijder bedieden, dat de Spions in den ommegangh altijd bedeckt gaen, nimmermeer haer hert noch gedachten ondeckende, maer verbergende, vertoonende 't eene gesicht voor 't ander, verbergende haere boosheyt door een soete en lieflijcke groetenisse, spreekende met groote zedigheyt, om een ander de schoe uyt den voet te trecken, en uyt een ander te visschen, en uyt den hals te haelen eenigh geheym, dat hy terstont aen zijne Meesters magh overbrieven: Iae daer gebreken nimmermeer geene, diewelcke door den Staetsucht aengeprickelt zijnde, alle dage om haer te onderrechten, in haer gemeenschap komen, hopende door middel van de Spie gunste en staet te verkrijgen. Diergelijcke maniere beschrijft *Philoponus* de Academist op deser wijze, seer geestigh:

*De Spye op alles let en hoort,
En overbriefft het minste woord:
Hy gaet in 't Hof, gelijk een Lam,
Maer binnen schuylt een Vos en Ram,
Die 's Naesten eer te vinnigh steelt,
Waer van 't venijn ten mond' uyt speelt.
Hy berghet voor elck zijn aengesicht,
Waer door hy alle loosheyt sticht.
Door konst, bedrogh en schelmery,
Soo staen hem alle dingen vry:
Ey set hem vleugels op zijn Hoed.
Waerom? ey neen, dat is niet goed:
Om dat de loose Spye die draeght,
Van binnen, daer hem Staetsucht knaeght.*

De oogen en ooren bedieden de wercktuigen, waer door de Spion zijne konst gebruyckt, en dat om zijne Heeren en Meesters te believeen, nae het spreekwoord, *Multae Regum aures atque oculi*, dat is, *de Koningen hebben veele oogen en ooren*. Welcke spreuke voor de Spions wert genomen: Want de Prince, door 't middel van 's anders oogen en ooren, soo siet en hoort hy alles watter gedaen en geseyt wort: en soodanige Menschen worden van de Griecken *Ocatuste* genaemt. Van *Dionisio* van *Siracusa* zijns geheeten *Prosagogidae*, die yders woorden en wercken overbrieften; gelijk *Alexand.* in zijne Geboortdagen in 't IV boek XXIV cap. verhaelt: aen

dienwelcken door de *Wet Papia* tot belooninge deses, de helft van de boete wierde gegeven: En door dese verleckeringe en slocklust der sotter vergeldinge, zijnse daer nae in grooter getal gevonden, opgestoockt door de groote winninge: Want de Keyser *Tiberius* liet den Verklickers soo veele toe, dat hy oock een yder geloofde ofse hem waerheyt of logen aenbrachten: waer over die soo aenwiessen, dat de Raed dieselve willende verminderen en het loon besnijden, *Tiberius* sulx niet wilde toelaeten, seggende, tot verdedinge van de Spions, *datmen de Wetten soude vernietigen, indien men den bewaerders der Wet afschafte*. *Domitianus* de Keyser, willende in 't begin van zijne regeeringe een proeve toonen en sachtmoedigh schijnen, om de gonste van 't volck te verkrijgen, soo wilde hy der Fiscalen aenklachte van de Spions geheel onderdrucken, seggende dickwijls, *wat Vorst den Aenbrengers of Spions niet straft, die voedse*. Maer korts daer nae, leerde het tegendeel wel te recht, hoe *Domitianus* zijne oogen en ooren aen de Spions heeft geleent, om anderer luyden goederen te rooven, en levende noch doode te ver-

schoonen: Iae alles was soo onseecker, dat oock self de eene Spion den anderen wantroude. En de Spions waeren oock in soodanigh aensien by den Keyser, dat oock Procureurs en Advocaeten hunne pleytsacken verlieten, en wierden Spions. Een schande voor soodaenige Princen, die haere ooren openen voor den aenbrengers, en die terstont geloof toe stellen. *Ammianus Marcellinus* lastert den Keyser *Constantinum*, dat hy alle overbrengingen van de Spions voor waerachtigh en voor een klaere saecke hiel. En dat het hem alleene genoegh was, wanneer zijn Spion *Sarimichus* iemant noemde, dien hy eenige kladde aenwreef. En hier door geschied het, datmen de moeylijckheyt van 't Hof, seer qualijck kan ontvlieden, hoe onschuldigh hy oock zy, alsoo alles hangt aen 't woord van een Spion. *Antoninus* de Keyser, die billick de Godvruchtige genaemt wierde, had voor een gewoonte de Spions ten doode te veroordeelen, wanneer de misdaet niet bleeck, en alsse al bekent was, soo betaelde hy hun, doch verjoeghse daer nae als oneerlijcke luyden van hem af. En dit behoortmen voornaemlijck te onderhouden, datmen de valsche Spions straffe, op datse geen eerlijcke noch vrome luyden in 't lijden brengen. *Pertinax* de Keyser, alhoewel hy sachter mette Spions ommegingh, niet te min belaste hy datse souden gebonden en gestraft worden, stellende een besondere straffe, op yders waerdye, die door de Spion was aengebracht. *Septimus Severus*, zijnde Onder-Burgemeester in *Sicilien*, wierde beschuldigh, dat hy aen den Chaldeen en Waerseggers soude raed gevraeght hebben, of hy oock Keyser soude werden: doch de saecke ondertast, en daer van vry gekent zijnde, wierde de Beschuldiger gekruyst. *Theodoricus* Koningh der Gothen in Italien, hoewel hy een Barbaer was, nochtans als een rechtvaerdigh Prince, soo vervloecte hy den Spions, en wilde dat de beschuldigers souden werden verbrant, indiense de misdaet niet bewesen: gelijk hy daer van een gebodt uytgaf, dat van zijnen Raedsheer *Cassiodorus* is te boeck gestelt.

De Tongen vertoonen ons het voorwerp en de werckinge van de Spions, die soo haest de minste saecke niet hebben gesien, alhoewel die geene berispinge waerdigh is, nochtans diewijle zy van snooder aert zijn, soo dragen zy die terstont over, en dat meerendeels valsch en ongerechtigh. En hier over slaense geen acht op eenige staet, maer stellen al haer sorge te wercke, hoese des volx praet mogen bespieden, en roemen sich daer van, die te willen ontdekken. *De heerlijkheyt der Koningen is de woorden te ondersoecken*, seyt *Salom.* in zijne Spreucken XX V cap. Maer 't gebeurt dickwijls datse haere oogen aen de loogen van den Lasteraer verleenen, en in soodanigen val, zijns onbeleeft, datse licht geloven. *Apelles* maelde eenen Koningh af met Eesels ooren: een ontwerp van de alderoudste, dieder versierden, dat *Midas* Koningh van Phrigien, Eesels ooren hadde, om de menichte van Spions die hy hadde, en die hy zijne Eesels ooren mildelijck toereickte: want dit Dier heeft seer groote ooren, en is, behalven den Muys, van 't alderscherpste gehoor, gelijk *Suidas* verhaelt. En 't gebeurt daer over, datmen met vrede aen de Hoven niet kan verblijven: Want waer de Princen hunne ooren gewilligh verleenen aen valsche en logenachtige overbrengingen, daer zijn al hunne Dienaers Godloos en schelms. En dit zy van my niet geseyt, maer van *Salomon* in 't XXIX cap. van zijne Spreucken: *Een Prince die gaerne leugenen hoort, heeft Godloose dienaers.*

De Lantaerne die hy in de slincker hand houd, bediet, dat de Spion niet alleene by dage, maer oock by nachte alles bespiedt. *Diogenes* droegh by daege een Lantaerne, om Menschen te soecken, maer de Spion, soeckt by nachte de Menschen met een Lantaerne in de hand. En *Lucianus* voert in zijne t'saemenspraeck van *Tirannus*, een

Lantaerne in, om by *Radamantus* den Helschen Rechter, de boeverien en schelmstukken van *Megapantus*, te bespieden.

De gevleugelde voeten bedieden, dat de Spion moet naerstigh en wacker zijn, andersins soude hy geen voordeel doen, soo hy niet besorgt en vaerdigh was, en gelijk als *Mercurius* gevleugelt: diewelcke nae de versieringe der Poëten en van *Lucianus*, in zijne t'saemenspraeck van *Mercurius*, de verdoemde zielen nae de Helsche straffe geleyde, door zijne woorden. *Homerus* noemtse *gevleugelde woorden*. En derhalven *Mercurius* een overbriever van de beuselachtige Goden, wort van de Oude gevleugelt afgemaelt; daer door willende uytdrukken, dat gelijk

de Vogelen, in de locht haere stemme vertoonden, dat daerom oock *Mercurius* de Bode wierde genaemt, alsoo hy door zijne spraecke alles uytdruckte.

De Brack, die nae 't Wild schijnt te snufflen, is hier voor de Spion gestelt, welckers dienst bestaet in dagelijx de woorden en handelingen van andere Menschen te ondertasten, gelijk *Plato* seyt; aengesien de Brack altijd zijn kost en het wild, door den reuck, gaet op soecken; alsoo gaet oock de Spion, met naerstigheyt eens anders saecke en met heimlijcke sorghvuldigheydt doorsnuffelen. Waer van God wil dat ghy u sult wachten.

Costanza . Stantvastigheyt.

Een Vrouwe die mette rechter arm een Pijlaer omvat, en met de slincker hand een bloote Deegen, boven een groote vlamme viers houd, toonende sich vrywilligh om den hand en arm te willen verbranden.

Costanza . Stantvastigheyt.

Een Vrouwe die de rechter hand om hoogh houd, en in de slincker hand een Spiesse, staende op eenen vierkanten steen.

Stantvastigheyt is een vast voornemen om door lichaemlijcke pijn niet af te wijcken, noch sich door droefheyt, moeylijkheyt of eenige beswaernis te laeten overwinnen, om in alle zijne handelingen van den wegh der Deughd niet af te treden.

De hand die zy om hoogh houd, is een teycken van Stantvastigheyt in haer voornemen.

Het vierkant bediet vastigheyt, want hoe ghy dat keert of wend, het blijft altijd op alle sijden vast staen, 't welck andere lichaemen, soo volmaect niet kunnen doen.

De Spiesse is, als het gemeen spreekwoord seyt, *Wie sich wel stut, valt seldom*. En stantvastigh te zijn, is niet anders als gestut en vast te staen in de Reeden, diewelcke het verstand tot eenige sake soeckt te bewegen.

Gravita. Statigheyt, Deftigheyt.

Een Vrouwe diewelcke Adelijcken in purper gekleet is, hebbende aen den hals een toegesegelt schrift, tot op de borst hangende. Op 't hulsel van 't hoofd sal een Pijlaer staen met een kleyn beeldecken daer boven. 't Kleed sal met Pauws oogen bespreyt zijn, met een ontsteecken Lantaerne in de rechter hand, die op zijn antics of nae de oude maniere gemaect is.

Het purper wordt gemeenlijck hier toe gebruyckt, als tot eere van Koninghlijke en Adelijcke waerdigheyt. Het schrift aen den hals was een teycken van Eedeldom, diewelcke een waerachtige Voedster is van staetigheyt, hoogheyt, eere en gelucksaeligheyt.

De Pijlaer salse tot een ciersel op haer hoofd hebben, soo men die in Mascarade te voet of te paerde wil gebruycken. Maer voor een statue, gesneden beeld, of schildery kan men dieselve ter sijden stellen, datse daer metten slincker arm op rust, ter gedachtnisse van haere treflijcke wercken, die den staetigheyt of aensienlijckheyt voeden.

De Pauw oogen bedieden dat de aensienlijckheyt oock pracht mede brengt, en dieselve komt voort door de eersuchtigheyt: en de Lantaern betoont, dat de aensienlijke Mannen, het licht van 't volck zijn.

Gravita nel Uomo. Statigheyt in een Man.

Een statige Vrouwe, houdende met beyde handen eenen steen, die aen een koorde is gebonden en opgehangen.

't Kleed van de Vrouwe vertoont, dat aen een rijp Ouder de Statigheyt beter past als aen de Ionckheyt: want in haer wort meerder eere gespeurt: en zy bewaert de staetigheyt en gemaetigheyt van de zeeden, met meerder sorghvuldigheyt.

De steen vertoont, dat de Statigheyt in de zeeden, van den Mensche, geseyt wort, nae de gelijknisse van de swaerwichtige licchaemen. En 't is dese Statigheyt die de Mensch weet te houden, in zijne handelingen, sonder sich nae de lichtvaerdigheyt, ydelheyt, sotternyen of diergelijcke, te neygen, diewelcke niet bequaem zijn om de ernsthaftigheyt van 't voorhoofd, en van 't hert te bewegen, noch van de Statigheyt af te leyden; gelijk men oock de swaerwichtige dingen niet kan door eenigh toeval van haere natuyre veranderen noch buygen, datse van haere behoerlijcke plaetse souden wijken.

Staet-Regeeringe. Soeckt Politica.

Gagliardezza. Sterckheyt, Wackerheyt, Frischeyt.

Een Man van een rijp opsicht, doch schoon, van een welgemaect aengesicht en wacker, wesende luchtigh gekleet en met Amarant gekroont, houdende met beyde handen een Olijftack met vruchten, en boven op dien tack Honighraeten, met eenige Byen daerom.

De Amarant is een geduyrige struyck, die buyten 't gebruyck van andere bloemen, vastigheyt, sterckheyt en onderhouding bediet: en door haere besondere aert, soo verdort zy nimmermeer, maer staet altijd schoon: En alsser in de Winter geen bloemen zijn, soo worden dese alleene in 't waeter gesteecken, waer doorse haere groente weder verkrijgen. Waer over de volckeren van Thessalien, wanneerse jaerlijx aen 't graf van *Achilles*, gelijk geschreven wort, offerhande deden, soo droegen zy den Amarant om haere hoofden, om dat wanneer d'andere bloemen gebraken, dese terstont frisch waeren. En daerom is dese bloem onsterflijk, en d'onsterflijkheyt toegewijd, gelijk mede de Olijftack en de Honighraeten zijn: passende hier op 't geene *Diogenes Cinicus* antwoorde aen eenige die hem vraeghden, op wat wijze men het leven konde verlengen? seyde, *soo men de inwendige deelen met honigh, en d'uytwendige deelen met oly smeerde*. Willende door dese duysterheyt te verstaen geven, gelijk hy gewoon was, duyster te spreekken, datmen om gesont en wacker te leven, een vrolijck gemoed van nooden hadde, en dat stadigh vol was van soete en aengenaeme overleggingen: En het lichaem aengaende, datselve most hebben noodigh onderhoud en gemak met goede oefningen, ten einde het niet wierde verteert en door den ledighgangh vervuylt, maer dat het most geholpen en aen een gehecht worden. Boven dit, seght *Athanaeus*, dat het gebruyck van de spijs die in Honigh ingeleyt was, den Mensche veel langer dede leven, als wel stercke spijs doet. En ten dien aensien, voert hy 't exempel in van eenige volckeren in 't eyland van *Corsica*, *Cirnaei* geheeten, diewelcke lange tijd leefden, om dat zy haer onderhielden met soete spijs van Honigh gemaect. En

Diaphanes schrijvende van de Landbouwinge, seyt, dat spijsse van Honigh gestadelijck gebruyckt, niet alleene grootelijx 't verstand vorderlijck is, maer zy onderhoud oock de sinnen frisch en wacker.

Sterometria. Meetinge van vaste lichaemen.

Een Vrouwe, die met beyde handen een Maetriet of Maetstock houd, waer mede zy met vlijt een vast lichaem of steen meet, die langh, breet en hoogh is, en aen de sijde daer van sal een *Radius Latinus* leggen.

Sterometria is 't geene daer meet de langhte, de breete, en diepte, verstaende dit in 't besonder van vaste lichaemen, die langhte, breede en hooghte hebben. Waer over wy haer vertoonen, datse mette Maetstock de vaste lichaemen meet, als geseyt is. Vindende door de konst, alle de deelen die mette Maete over een komen: en om datse oock meet het onderscheyt van de wijde, breede, diepte en hooghte, oock alle slagh van gele-

gentheyt, soo wort haer dit in de hand gegeven: Want de *Radius Latinus* gaet alle Instrumenten te boven, door de veranderinge van zijne werckinge: aengesien ghy die, 't zy geheel open of gesloten of half toegesloten houd, of in wat maniere ghy wilt, soo doetse verscheiden werckingen. Want staende op 't plat, 't zy om hoogh of leegh gebogen en aen 't loot gehangen, soo meet ghy daer mede alle hooghte en breede, oock alle hooghte en diepte.

Astrologia. Sterre-gissinge.

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet met een krans van sterren om 't hoofd, dragende vleugels aen de schouderen, in de rechter hand een Scepter, en de slincker een Hemelsche Sphaere; ter sijden een Adelaer.

Astrologia komt heer van 't Griex, bediedende in onse spraeck, Reedeneeringh van de sterren, die door dese konste worden aengemerckt, als oorsaecken van de gebeurlijke werckingen van den Mensch, of van de Natuyre.

Met Hemels blaeu is zy gekleet, om dat de sterren in den Hemel staen, en van daer haere werckinge doen: en om te vertoonen de swaerigheyt, in de begrijpelijkheid van haere verrheyt, soo worden haer vleugels gegeven, diewelcke oock dickwijls niet bestandigh genoegh zijnde, soo worter dan noch de Adelaer by gevoeght.

De Scepter bediet, dat de Sterren in eene seeckere maniere heerschappie voeren over de aerdsche lichaemen. En ten dien aensien, zijnse van de Sterraeders aengemerckt.

Anders.

Een Vrouwe in Hemels blaeu gekleet, met een *Astrolabium*, en een boeck vol sterren, met een Quadrant en andere Instrumenten, behoorende totte Astrologie, aen de schouderen gevleugelt, om datse altijd mette gedachten om hoogh stijght, en let op de Hemelsche dingen.

Anders.

Een Vrouwe gekleet met Hemels blaeu, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Passer, ende in de slincker een Hemelsche Sphaere. Datse blaeu gekleet is, bediet, datse altijd in den Hemel besigh is met haere gedachten. De *Passer* en de *Sphaere* zijn instrumenten, gepast tot meetinge van den Hemel en haere bewegingen.

Astronomia. Sterre-konst.

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet, geheel vol sterren, 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende in de rechter hand een *Astrolabium*, en in de slincker een tafel, waer op de Hemels teyckenen geschildert staen.

Het kleet van *Pavonazzo* of duyster Violet, vol sterren, bediet de Nacht, waer in men lichtlijck de Sterren siet, hebbende geen weerschijn van de Sonne: en daerom komt men seer lichtlijcken tottet bewijs van het op en ondergaen, en van de maniere der Sterren.

Het aengesicht heeftse ten Hemel gekeert, wesende dit dese beeldnisse eygen, datse altijd mette gedachten opgeheven is, om de Hemelsche dingen te weeten en te verstaen. Het *Astrolabium* wort haer gegeven, om datmen daer door in vaste kennisse komt van de maete, wijde en afstand van alle Hemels-teyckenen.

De taefel houdse in de slincker hand, die

met verscheyden Hemelsche figuren geteykent is. Wesende de Astronomie, naer 't goetduncken van *Isidorus*, en eenige andere, seer verscheyden van de Astrologie, overmits zy als *Theorica* of Spiegelster, handelt van de Werreld in 't gemeen, en van de *Sphaere* en *Werlden* in 't besonder, van de gelegentheyd, beweginge, en loop desselven, &c. van de spieglen der Planeten, Eclipsen, Polen, Assen, Circulen, &c. en duysent andere dingen die totte Hemel en Sterren behooren.

Secretezza . Stilswijgentheyt.

Een Vrouwe die niet alleene den mond met een band heeft toegebonden, maer oock toegesegelt, en 't overige des lichaems sal geheel met een lange swarte Mantel zijn gedeckt.

De Oude plachten door den geslooten en toegesegelden mond, *Angerona*, de Goddinne van de Stilswijgentheyt, te vertoon: En dat om haer eygen en eens anders stilswijgentheyt en geheimnissen uyt te drucken.

Zy wort met den Mantel, op de maniere, als geseyt is, afgemaelt, om dat gelijk zy alle de deelen des lichaems bedeckt, zy oock alsoo de verborgentheden moet verheelen, en alle dingen bedeckt houden, die haer zijn toe vertrouwt.

Secretezza overo Taciturnita . Stilswijgentheyt.

Een statige Vrouwe, met swarte kleeders, die haer selve, mette rechter hand eenen Ringh op den mond houd, als of zy die daer op wilde drucken: En voor haere voeten sal een Kickvorsch staen.

Zy moet staetigh zijn, want de geheimnissen te ontdekken, is een teyken van lichtvaerdigheyt, om dat geen ernsthafte noch staetige luyden sulx doen.

Het swarte kleed druckt uyt het goed vertrouwen en de standvastigheyt: om dat de swarte verwe geen andere verwe aenneemt. En soo set oock geen ernstachtigh en bestandigh Man het geheim een ander over, maer behoud dat in goed vertrouwen.

Zy houd den Ringh, als of zy daer mede den mond wilde toeseelen, tot bewijs van 't geheim te bewaeren. Want:

*Ten einde ghy 't geheim niet uyt',
V mond eerst met een zegel sluyt.*

Dit seyt *Lucianus* de Grieck. Andere seggen door gelijknisse, *de Sleutel in de tonge*, willende uyt drucken, dat de geheimnissen in den mond moeten geslooten zijn. *Ick hebbe een bewaerende sleutel in mijne tonge*, seyt *Aeschilus* de Griexsche Poeet, die alsoo van *Gentianus* in *Clemente Alexandrino* is overgeset: oock in de *Oedipus Colonaeus* van *Sophocles*, daer hy op deser wijze in de Reye seyt, *wanneer de Priesters, de eerwaardige Godsdienst van Ceres 't volck uytdeelden, dat een gulde sleutel haere tongen sloot*. En dit seyt hy, om te betoonen, dat dese 't geheim van *Ceres* verborgen hielden, als ofse haere tonge met een sleutel in den mond hadden toegeslooten. Waer in dese Schrijvers gesien hebben op de kleyne oude sleutels, nae de maniere van een Ringh, bequaem zijnde om te sluyten, openen en toe te segelen, op datse bewaert bleven, en van den Dienaers niet kosten wegh gedragen werden, sonder bekent te zijn. Van dese Ringen handelt *I. Lipsius* over 't tweede boeck van *C. Tacitus*. En hy sluyt uyt de Oude Schrijvers, dat dese kleyne sleutels, Ringen

wierden genaemt, doch insonderheit uyt *Plautus*, wanneer hy de Huys-Moeder aenspreekt, seggende, *sluyt de kelders op, en brengt den Ringh tot my*. Van dese slag vintmen veele die by den Liefhebbers zijn vergaedert. D'oude gebruyckten oock dese Ringen, gelijk als noch, om hunne brieven te segelen aen hunne vingers, op dat hunne handlingen niet ruchtbaer souden werden. Waer door het eens gebeurde, datter een brief aen *Alexander Magnus* wierde verthoont, in tegenwoordigheit van sijnen lieven vriend *Ephestion*, die zijn Moeder tegens *Antipater* hadde ingestelt, en sonder hem iet te verbergen, liet hy hem oock dienselven lesen. Maer 't selve naulijx gedaen zijnde, nam hy zijnen Ringh, waer mede hy gewoon was zijne brieven toe te segelen, van der hand, en druckte dien op den mond van *Ephestion*, om hem de Stilswijgentheyt in te drucken, ten einde hy den inhoud desselven aen niemand soude openbaeren. 't Is oock geen wonder dat de Keyser *Augustus*, gelijk *Suetonius* verhaelt, eenen Ringh droegh, waer op een *Sphinx* gesneden was, want dieselve was een beeld om de geheimnissen te bewaeren. Andere gebruyckten het beeld van *Harpocrates*,

die, van de bygeloovige Heidenen, gehouden wierde voor een God van de Stilswijgentheyt, om door soodanigh teycken te doen verstaen, datmen stilswijgende most zijn en de geheimnissen bedecken.

De Kickvorsch was de Sinspreuck van *Maecenas*, tot een teycken van Stilswijgentheyt. Men vind, seyt *Plinius*, een sekere slagh van Kickvorschen in 't ried, en op kruyden die stom en sonder geluyt zijn, en dese vintmen in *Africa*, *Macedonien* en elders, &c. Waer over een spreekwoord is gekomen, een *Seriphische Kickvorsch*, voor een persoon die stom en stilswijgende is, om dat dese Vorschen niet quaecken, schoon zy wierden in de plassen by de andere Vorschen geset. 't Sal niet buyten ons voorstel wesen, gelijk *Paradinus* in zijne Heldische uytbeeldingen gebruyckt, dat *Maecenas* in zijnen Ringh dese Kickvorsche gebruyckte, door welck middel hy oock *Augustus* seer aengenaem was, gelijk *Eutropius* verhaelt, alhoewel *Suetonius* seght, dat hy weinigh trek tot hem hadde, om dat hy de geheimnisse van de t'saemensweeringe van *Murena* aen *Terentia* zijne Huysvrouw geopenbaert hadde, een gebreck dat in der waerheyd groot is: want de geheimnissen van Princen, moetmen aen geene Mannen openbaeren, veel min aen Vrouwen, diewelcke van natuyren soo klapachtigh zijn als de Exters: die al naeklappen, watse hooren spreken: En alhoewel de Stilswijgentheyt en de geheymnisse door een Vrouwe wort uytgebeeld, nochtans konnen dieselve niet in een Vroulijcke borst gesloten werden. Daerom seyde *Esopus* seer wel, *Vertrouwt den Vrouwen u geheymnisse niet*. En van *Cato* wort geseyt, dat t'elckens als hy zijn Vrouwe iets hadde geopenbaert, dat hy daer van berouw hadde. Soodanigh berouw hadde *Fulvius* mede, diewelcke een vriend van *Augustus* was, hebbende op eenen dagh den Keyser seer hooren klagen en jammeren over de eensaemheyd van zijn Huys, en van zijn twee Neven van zijns Dochters wegen, die gestorven waeren, en van *Posthumius* die alleen was overgebleven, en die door schandige lasteringe van zijne Huysvrouw *Livia*, in ballingschap most leven: overmits hy was gedwongen zijn Stiefsone tot een Naevolger in 't Rijck te stellen; hebbende in alles medelijden met zijnen Neve, en verlangde derhalven dat hy hem, uyt zijn ballingschap, mocht weder te huys roepen: *Fulvius* verhaelt dese klachten aen zijn Huysvrouw, de Vrouwe verhaelt die wederom aen de Keyserinne, waer over zy bitterlijck aen *Augustus* klaeghde: *Fulvius* gaende 's morgens, nae zijne gewoonte, om *Augustus* te groeten en goeden dagh te wenschen, antwoorde *Augustus*: *Fulvi, God geve u goede sinnen*; gevende daer door te verstaen, dat hy weinigh breins hadde, om dat hy zijne geheimnisse aen zijn Huysvrouw hadde geopenbaert: dese zijn Huysvrouw daer over heftigh bekijvende, seyde, *Augustus* is 't geene ick u geseyt hebbe, gewaer geworden, want ick hebt uyt hem verstaen, daerom wil ick my selve van 't leven helpen: En dat met recht antwoorde de Vrouwe; Hebt ghy, seyde zy, soo lange tijd met my omgegaen, en hebt mijne lichtigheyt niet gemerckt, daer van ghy u had behooren te wachten? Maer toeft en laet my voor u sterven: Mits nam zy een Mes en doorstack haer selve, voor haer Mans oogen. Waer uyt men moet verstaen, datmen de geheimnissen aen de Vrouwen niet moet openbaeren: noch geene woorden uyten hals laeten trecken, het zy door gestaedigh bidden, geweldige smekinge of liefkosinge: als die ditselve wel dickwijls, als nieusgierige van eens anders werck, met voordacht doen. Maer in soodaenigh geval is 't noodigh datmen met haer boerte, en ter sijden af leyde, door eenige kloecke vindinge, gelijk de loose Jongeling *Papirius Praetextatus* deede, diewelcke de geheimnissen van den Raed verholen hiel, oock aen zijne Moeder, die, met sterck

aenhouden, van hem versocht te weeten, watter doch in den Raed mocht zijn besloten: doch hy antwoorde, nae lange tegenstand, datter gehandelt was, of het beeter waere voor het gemeene beste, of een Man twee Vrouwen, dan of een Vrouwe twee Mannen soude hebben: Doch zy had het selve niet soo haest verstaen, of zy seyde het tegens andere Vrouwen, diewelcke te samen in eenen hoop, vol benauwtheyt, voor den Raed traeden, biddende met bekreeten oogen, datse liever een besluyt wilden stellen, dat een Vrouwe mocht twee Mannen hebben, als een Man twee Vrouwen. De Raed verwondert zijnde van dit selsaem voorstel: oock de saecke ondertast hebbende, hoeda-

nigh dieselve geschiet was, maecte daer nae groot werck van *Papirius*, hem omhelsende over zijne getrouwigheyt en stilswijgentheyt, gevende hem dese vryheyt, dat hy alleene van alle de kinderen mocht in den Raed komen; gelijk *Macrobius* in 't I boeck VI cap. verhaelt. 't Is geen minder kluchte die *Plutarchus* in 't boeck van de klappernie verhaelt, noodigh tot dese stoffe, van eenen Raedsheer die heel versuft staende over sekere heymelijcke beraedslaeginge van den Raed, met duysent quellingen van zijn Vrouwe wierde gebeden, dat hy doch aen haer den Raedstagh wilde ontdecken, sweerende daer op dat zy 't nimmermeer soude openbaeren: de Man sich veinsende, als of hy door haer bidden overwonnen was, seyde, weet ghy wel datter tijdinge is gekomen, datter een gewapende Leeuwerck is komen vliegen, met een Spiesse, en een gulde Helm op 't hoofd? Nu zijn wy met den Wichlaers of Priesters in beraet, of het een goed of quaed voorteecken zy: Maer, by lijve, swijght, noch wiltet niemand openbaeren: Dese stilswijgende Vrouwe, begint, nae dat haer Man was uytgegaen, te jammeren, vreesende een quaed voorspoock: waer over de dienstmaeghd stoffe kreegh haer te vragen, watter doch mocht in den wegh zijn? De Vrouwe vertelt al 't geene haer toebetrouwt was, doch met desen bedinge, dat zy 't aen niemand most weder verhalen. Zy versweeg het wel voor haere Vrouwe, maer soo haest quam haer Vryer daer niet, of zy openbaerde het dien selven: De Vryer wederom aen een ander, en in korter tijd was dit over de Marckt van *Romen* verspreyt. Als dit nu totte ooren van den Vinder deser uytgestroyder maere was gekomen, gingh hy na zijn huys, seggende tot zijne Vrouwe: ghy hebt my bedorven: want alreede is de geheimnis, die ick u toevertrouwt hadde, op de Marckt. Ick weet dat de Raed over my sal klagen, daerom is 't noodigh dat ick door uwe losmondigheyt het Land ruyme: Zy antwoorde, 't is niet waer, want ick heb 't niet geseyt. Weet ghy niet, dat ghy de driehonderste Raedsheer in den Raed zijt? Waerom sal dan de schuld u meer als andere gegeven worden? Hoe, seyde hy, de driehonderste? Dit selve weet niet eene van al den Raed, als ick, die dese vindinge bedacht hebbe, om u Stilswijgentheyt te beproeven. Maer in 't toekomende, sal 't niet van noode wesen datmen van de Vrouwen een proeve neme ofse stilswijgende zijn, daer zy doch gemeenlijck al te saemen van self gaerne wat te vry uyt praeten. 't Is dan beter datmen hier in voorsichtigh gae en inhoudende zy, als den Mannen betaemt, en vertrouwe zijne geheimnisse aen niemand: En als hy die dan andere vertrouwt, en die daer nae werden verbreyt, daer over moet hy over andere niet klagen, maer over hem selve, die de eerste oorsake daer van geweest is. Oversulx moetmen onderhouden de gestaedige Stilswijgentheyt van de Seriphische Kickvorsch, die wel van den Egyptenaeren voor een gebrecklijcke en overtollige Stilswijgentheydt in andere dingen genomen is, niet te min soo isse in 't besonder over de verborgene saecken prijselijck, en derhalven behooren de geheimnissen in den mond toegesegelt en besloten te zijn.

Silenzio nae *Apulejus*. Stilligheyt.

Een Man sonder aengesicht, met een Bonetjen op 't bloote hoofd, en een Wolfshuyd over de schouderen, en zijn gantsche lijf sal vol oogen en ooren wesen.

Dese Man sonder aengesicht, betoont, dat hy spreeckt met zijn gantsche gesicht, en snellijck mette tonge, stilswijgende mette oogen, met het voorhoofd en met de winckbrauwen: en om de Stilligheyt uyt te drucken, maelt *Apulejus* dese beeldenisse af.

't Bonet op 't hoofd, bediet de Vryheyt, die de Mensch heeft om te spreeken en te swijgen. Maer 't Bonet op 't hoofd, sonder tonge, bediet dat het beter is te swijgen als te spreeken, wanneer 't niet noodsaecklijck is: Want de oogen en ooren op 't kleed, geven te kennen, datmen moet veele sien en hooren, maer weynigh spreeken, gelijk de Wolfshuyd uytdrukt; want de Wolf, als hy iemand voor hem siet loopen, en dese als te rugge siende, den Wolf gewaer wort, soo sal den Wolf strax de sprake worden benomen, sulx dat hy naulijx, met groot geweld, eenig kleyn geluyt van sich kan geven, maer al stilswijgende, soo gaet hy met groote stappen en sprongen voort, en vlucht met zijn ge-

roofde buyt. Hierom oordeelden de Oude, datmen dit bequaemlijk konde gebruycken, ter gedachtenisse van de Stilswijgentheyt.

Silenzio. Stilligheyt.

Een Vrouwe met een band dwers voor 't aengesicht gebonden, die den mond bedeckt.

't Is de spreucke van *Macrobius*, dat de beeldenisse van *Angerona* met den mond toegebonden en versegelt, bediet, dat die geene die daer kan lijden en swijgen, zijne benautheyt veinsende, sal op 't laeste de swarigheyt lichtlijcken overwinnen, en daer na een vrolijk en vermaecklijk leven genieten.

Silenzio. Stilligheyt.

Een Ionghman, gelijk geseyt is, met den vinger aen den mond, en swarte vleugels aen de schouders, en al sittende, verthoont hy, als of hy op zijne voeten niet konde staen, door de swackheyt van zijne beenen: hy houd in zijn hand een Overvloets Hooren, alwaer rontom eenige vaetjens vol Linsen, en ander gewas van Boonen, Erten en Persicken staen, diewelcke eerstlingen zijn, die aen de Stilswijgentheyt, uyt groote Godsdienstigheyt, wierden geoffert.

Daer wort een Cocodril by gemaelt, hebbende gantsch geene tonge om eenig geluyt te slaen, en daerom kan die oock tot een beeld van de Stilligheyt genomen worden.

Silenzio. Stilligheyt.

Een Iongelingh, die de voorste Vinger voor den mond houd, op de maniere als of hy een teycken gaf om te swijgen, houdende in de slincker hand een Persic mette blaederen.

De Persic was *Harpocrates* den God der Stilswijgentheyt toegewijd, om dat zy blaederen heeft die eens Menschen tonge gelijk zijn, en de vrucht heeft oock gelijknis nae 't hert, willende mogelijk daer mede seggen, dat het swijgen, op zijn tijd, een deughd is: daerom betaemt het een wijs Man niet, dat hy zijnen tijd, met veele sotte klap sonder vrucht of stichtinge doorbrengt, maer al swijgende, sal hy eerst die dingen overleggen, die hy sal sprecken.

Een Iongelingh wort hy gemaect, om dat de Stilswijgentheyt voor alle dingen, in den Iongelingen, een teycken is van Zeedigheyt en Deughd, volgende hier in 't gebruyk van de Oude, diewelcke *Harpocrates* maelden als een Iongelingh met vleugels, en met een swart aengesicht, om dat de Poëten seggen, dat de Stilligheyt, een vriend van de Nacht is. My dunckt dat ick de dichten van *Ariosto* niet behoore na te laeten, daer hy aldus seyt:

*De Stilligheyt die doet de rond',
En kiest de duystre avond-stond,
Een bruyne Mantel is zijn kleed,
Met vilte schoen' hy sachtjens treet,
En wie dat hy van verre siet,
Die wenckt hy dat hy van hem vliet.*

Silenzio. Stilligheyt.

Een oud Man, diewelcke zijn eene Vinger op de lippen, voor zijn mond houd, ter sijden sal een Gans staen, met een steen in den nebbe.

Om dat de Ouderdom lichtlijck gebieden kan te swijgen, als die geene, die veel meer op de verdiensten en op de verkregen goede naem vertrouwen, als op de woorden, daerom wort de Stilswijgentheyt, van sommigen, van dees Ouder afgemaelt.

De Gans is seer genegen om altijd te klappen en te taeten, en dat met veel geschreeuws, sonder dat zy eenigh soet geluyt over haer heeft. Derhalven houd zy den steen in den mond, om te betoonen, soo wy geen gelegentheyt sien om met eere of lof te mogen spreken, soo sullen wy veel liever swijgen, want indien 't goed gevoelen, van onse wetenschap, hier door niet vermeerdert, ten minsten sal 't niet worden vermindert; want de Stilswijgentheyt evenaert de verstandige en onverstandige, even gelijk: En daerom seyde een wijs Man, datmen de Menschen seer wel konde gelijcken by de potten, diewelcke men niet kent ofse heel of gebroken zijn, ten zy datmen 't aen 't geluyt hoore. En *Socrates* sullende zijn oordeel geven, over eene van zijne Scholieren, seyde, *hy wilde hem eerst hooren eer hy hem wilde sien*. *Ammianus* schrijft van de Gansen, dat alsse om den grooten brand van de Sonne te ontgaen, met hoopen van 't Oosten na 't Westen vliegen, en also zy nootsaecklijck den bergh

Taurus moeten passeeren, alwaer een groote menichte van Arenden is, vreesende voor haer geweld, en om dan door haere kakelachtigheyt niet bekent te worden, soo neemt yder van haer een steen in den nebbe, houdende dieselve daer in, soo lange, tot zy, buyten alle gevaer, zijn.

O s t i n a t i o n e . *Stijfsinnigheyt, Hartneckigheyt.*

Een Vrouwe in 't swart gekleet, die 't hoofd met een Nevel omtrocken is, houdende met beide handen een Eeselskop om hoogh.

Het swarte kleed past wel op de Hartneckigheyt, want gelijk het swart laecken, geen ander verwe kan aennemen, alsoo kan oock een stijfsinnigh Mensch in zijn gevoelen, sich niet door eenige reeden keeren tot het licht der waarheyt, dat hem verthoont wert.

Hy sal 't hoofd met een Nevel omtrocken hebben, om dat de stijfsinnige niet verresende zijn, en daerom blijven zy vast op haer voornemen staen: Want het is gewis een teycken van een wijs Man, dat hy zijn gevoelen wat toe geve, om dat ons verstand soo gestelt is, dat wy of door de volmaecktheydt, en door 't groot getal van de volmaeckte dingen, of door 't kleyne licht, en de duysterheyt van ons verstand, nimmermeer in die paelen blijven, of dat wy geen plaets souden hebben om verder te gaen, en den roem van onse kennisse, ons selve, souden toeschrijven, met het vervolgh, dieder van tijd tot tijd gedaen wort.

Het Eeselshoofd druckt de onwetentheyt uyt, diemen eertijts seyde Moeder van de Hartneckigheyt te wesen. En de Stijfsinnigheyt wort door een Eeselskop afgebeeld, om dat dit Dier even bot is in alle dingen, sich vernoegende soo wel in 't goede als in 't quaede, sich even gevoelijck houdende in 't sloven of hertenleet, tot een groot onderscheyd van d'andere Dieren.

A u d a c i a . *Stoutigheyt.*

Een Maeghdeken in 't root en groen gekleet, met een ontstelt voorhoofd, schrap staende om een Marmore pijlaerom verr' te werpen, alwaer een gebouwsel op rust.

Stoutigheyt is het tegendeel van de vrees, en een gebreck in die geene, die de swaerigheyt in eenige groote sake weinigh overleggen, en sich te veele in haere sterckheyt laetende voorstaen, soo willense haer stuck met een barst ten einde brengen. Hierom isse Iongh gemaect, als die sich onderwint een pilaer, die wel vast staet, met kracht te grond te werpen.

Het roode en groene kleed, bediet Stoutigheyt, als mede het korsele hoofd, gelijk *Aristoteles* verhaelt.

A r d i r e m a g n a n i m o & G e n e r o s o . *Stoutmoedigh bestaen.*

Een Ionghman van een stoute en stercke stand en wreed van gesicht, hebbende de rechter arm gewapent, waer mede hy met een wackere dapperheyt, eenen Leeuw, die hy tusschen zijne knyen heeft, de tonge uyt den halse ruckt. De reste van 't lichaem is ongewaepent en ten meestendeel bloot. 't Welck speelt op de moedige stoutigheyt van *Lisimachus* de soone van den eedelen *Agathocles* van Macedonien, eene van de Naevolgers van *Alexander* de Grootte, diewelcke aen

zijnen Meester, den Filosooph *Callisthenes*, venijn gegeven hebbende, dat hy van hem hadde versocht, om eenmael uyt de gevangenis, daer hem *Alexander* hadde ingeworpen, verlost te worden, wierde overgegeven om van een Leeuw verscheurt te werden. Maer hy overwon de wreedheyt door eene listigheyt, en op zijne sterckheyt steunende, soo stack hy zijn rechter hand, die hy stilswijgens hadde gewapent, in den muyl der Leeuwe, en trock hem de tonge uyt en keel, sulx dat de Leeuw strax dood bleef. Over welcke daed hy daer nae gestelt is onder de beste vrienden van *Alexander*, wesende hem dit een trappe om tot alle staeten van regeringe en tot een eeuwige eere op te klimmen. En als men dese beeldenisse te paerde, of in eenige Masqueraden of anders, soude willen vertoonen, soo kan men hem de tonge in de hand, en een doode Leeuw voor een Helm op 't hoofd stellen.

Ardire ultimo & necessario. 't Vyterste waegen.

Een gewapent Man, 't zy dat hy te paerde of te voet is, met een Swaerd in de rechter hand, alwaer rontom geschreven is, *per tela, per hostes*, dat is, door pijlen en door vianden, of door waeter en vier. In de slincker hand sal hy een Schild hebben, alwaer in gesneden of gemaelt is een Ridder, die met een volle ren, op de wapenen loopt, die de Vianden op hem schieten; gehart zijnde, om al vechtende sich te beschermen, en onder de Vianden zijn leven kloeckmoedigh te waegen. Rontom 't Schild sal het veersken van *Virgilius* geschreven zijn:

Vna salus victis nullam sperare salutem,

dat is:

*Dit 's 't heyl en 's overwonnens Lied,
Dat hy geen heyl voor oogen siet.*

't Geene wy de uysterste en noodsaeklijkste Stoutigheyt noemen, is een sekere maniere van oneygentlijke sterckheyt, alsoo van *Aristoteles* geheeten, om dat dieselve gemeenlijk kan en plagh gestelt te worden in eenig dingh, om eere te behaelen, of uyt vreesse van quaede bejegeninge, of door gramschap, of door hoope, of door weinigh overlegh van het aenstaende gevaer, maer niet uyt liefde van dat waerachtige en schoone goed, 't welck het einde van de deughde is. De Waepenrustingh en 't Swaerd met het opschrift, betoonen, dat in alle gevaer, groote tegenstand noodigh is. En 't Schild metten Ridder, die op de Spiessen van de Vianden rent, druckt uyt, het geene wy hebben geseyt, te weeten, dat de wanhope dickwijls oorsaecke is van de behoudinge, maer die is de waerachtige en volmaecte sterckheyt niet, als geseyt is.

Punitione. Straffinge, Castijdinge.

Een uytblinckende Vrouwe, die op een Rad staet, met een Roer van een Schip ter sijden, houdende in de rechter hand een elle-stock, en in de slincker een toom.

Punitione. Straffinge.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, zijnde gevleugelt, houdende in de rechter hand een Maetstock, en in de slincker een toom.

Dese beeldnisse wort voor de Goddinne *Nemesis* vertoont, waer door zy geseyt wort een Dochter van de Iustitie of Rechtvaerdigheyt te wesen, en daerom wortse in 't wit gekleet.

De vleugels bedieden de snelligheyt en vaerdigheyt, die zy gebruyckt in den quaedwilligen te straffen, en die 't waerdigh zijn te beloonen.

De Toom en de Maetstock geven te kennen, dat zy de tonge breydelt, als mede de snoode daeden, de maetigheyt afmetende, dat de straffe niet te verre boven de schult gae, maer datse te gelijk mette maete en met de gelijkmaetigheyt over een kome. 't Welck in de Oude Wet is onderhouden geweest, vergeldende een yder oog om oog, voet om voet, en leven om leven.

P e n a . *Straffe die geleden is.*

Een Vrouwe metten mond open als ofse kreet, leelijck van opsicht, met een slecht en swaermoedigh kleet, dat op veele plaetsen gescheurt is, hebbende een geessel in de hand, hinckende aen d'eene voet, gaende op een houte stelte, verdraegende met groote moeylijckheyt alle de pijn en quellingen.

Tusschen de straffe en de boetvaerdigheyt,

is dit onderscheyt in 't besonder, dat de boetvaardigheyt geschiet met wille en toestemminge van den Mensche, die alreede berouw heeft over de mishandelingen by hem begaen: Maer de straffe is soodanigh, dat het oordeel van Mensch of van God den Sondaers de straffe opleyt, sonder datse eenige pricklinge of begeerte van berouw hebben, om de sonde door goede wercken uyt te wisschen.

Om dan dese omstandigheyt, die soo aenmercklijck is, by de straffe te vertoonen, wortse seer leelijck geschildert, datse staet te schreeuwen, om uyt te drucken het verlangen datse heeft om sich over 't geweld van 't Recht te wrecken, dat over haer is uytgesproken.

Met een geessel en met een stelte isse gemaelt, om datse niet kan gaen door haer eygen wille noch door 't geweld van een ander, of het oordeel Godes verselt dickwijls den Mensche op 't hooghste van zijnen val, en totte rechtvaardige straffe van zijne verdienste: waer toe hy wel ongaerne met suchten en krijten gaet, verliesende daerom terstont de kracht niet, maer het licht des Verstands en de worm der Conscientie doen, dat hy gedwongen wort zijn schult te bekennen, over zijne verdiende straffe, die hy lijd.

Castigo. Straffe, die een ander wort aengedaen.

Voor de Straffe sullen wy een streng en wreed Mensch afschilderen, die met een Bijl in beyde handen gevat, een vreeslijcke slagh dreyght te geven. Ter sijden is een Leeuw, die eenen Beer schricklijck aenvalt en verscheurt.

De Bijl is een Hieroglyphisch beeld van de straffe, want soo wel de Romeynen als Griecken gebruyckten dese strenge straffe, gelijk men sien kan in de Medaglien van den Koninck van *Tenedo*, gelijk *I. Pollux* verhaelt: Want de Koningh van *Tenedo* had eene Wet gemaect, dat wat Man of Vrou in Overspel soude werden bevonden, dat die mette Bijl soude werden gedood, hebbende oock zijn eygen Soone daer in niet verschoont. En op dat ditselve altijd in de gedachtenisse soude blijven, stelde hy op d'eene sijde van dese Medaglie eene Bijl, en op d'ander twee hoofden.

De Leeuw wordt op diergelijke wijze mede voor de straffe genomen, gelijk *Aelianus* daer van de Historie verhaelt, dat *Eudomius* een Leeuw, Hond en Beer te gelijk hadde opgebracht, en op eene maniere doen leeren, levende lange tijd met malkanderen in goeden vrede, sonder d'een den anderen te misdoen, wesende te saemen Huysgenoten en als Dieren van eender Natuyre. De Beer door sekere korselheyt overwonnen zijnde, verscheurt den Hond, met den welcken hy leefde en ommegingh. De Leeuw over den Beer toornigh zijnde, en door dit schelmstuck bewogen, als gebroken hebbende de gemeene Wet des levens, valt den Beer wederom aen, en straft hem met gelijcke straffe, als hy den Hond gedaen hadde.

Rigore. Straffigheyt, Hardigheyt.

Een hart en vreeslijck Man, die in zijn rechter hand een yseren Roede houd, en ter sijden sal een Struys staen.

Dese Man wort hart en vreeslijck geschil-

dert, om dat de strengigheyt altijd vreeslijck en onaengenaem is, met voornemen, om in de herten der Onderdaenen vreesse te brengen.

Daerom wort de yserse Roede genomen voor de Hardigheyt van de Straffe, 't zy van woorden of daeden. Waerom oock *Paulus* den Colossensen dreygende, vraeght of hy wil tot haer komen met Vriendlijkheyt of met een yseren Roede?

De Struys worter by gedaen, om te betoonen, dat de Hardigheyt een Dienaer is van de Straffe of Iustitie, die door haer selve, alle twist vertoont.

Contrasto. *Strijd, tegenstand.*

Een gewapent Ionghman met een roode Rock onder het Harnas, hebbende een bloot Rapier, staende vaerdigh om zijnen Viand een steeck te geven, op der aerde sal een Katte met een Hond staen, vaerdigh om te vechten.

Tegenstand is geweld van twistige Menschen, waer van d'eene boven d'ander soeckt uyt te steken, en daerom wort hy gewapent gemaelt, oock te gelijk vaerdigh om sich selve te beschermen, en zijnen Viand aen te vallen.

De roode verwe bediet de ontsteltenisse van 't gemoed, en de heerschappie van sieckte of passien die sich bewegen en het bloed beroeren.

Hy wort tusschen een Katte en een Hond gestelt, om dat de Strijd, door de ongelijke en strijdige Natuyren, hier uyt zijnen oorsprongh neemt.

Contrasto. *Strijd, tegenstand.*

Een Iongelingh die onder zijn Waepenrock een kleet heeft van roode verwe, houdende in de rechter hand een bloote Poignaert met een seer wreed gesicht, hebbende in zijn slincker hand een Stekade, die hy te rugge houd, als of hy wilde toe steken.

Combatimento del Ragione & Appetito. *Strijd van de Reeden tegen de lust des vleeschs.*

Van de beeldnisse van *Hercules*, daer hy *Anteum* doodslaet, gelijkmen in veele Medaglien vint, daer van maecten sommige dese uytlegginge: als dat *Hercules* soude wesen een gelijknis of ontwerp van de ziele en van den geest des Menschen, die door de Reeden geleyt wort, en *Anteus* soude het licchaem wesen. De borst van *Hercules* is de Zeetel van de Wijsheyt en Voorsichtigheyt, die een gestadige strijd voeren met de wille en de genegentheyt, sulx dat de genegentheyt altijd tegen spreekt en tegens de Reeden streeft. Soo kan oock de Reeden geen overhand hebben noch het veld behouden, ten zy datse 't lichaem om hoogh heft, en verre uyt het gesichte voert van dese aerdsche dingen, sulx dat de voeten, te weten de genegentheden, geen meer opstokinge of voedsel van dese aerde ontfangen, voor en al eer alle de begeerlijckheden en hertztochten, die daer kinderen van der aerde zijn, te gelijk werden gedoot.

Studio. *Soeckt Oefningen in de konsten, of geleertheyt.*

Sospiri. *Suchten.*

Veele beeldnissen konnen over het Suchten gemaect worden, want daer zijn

veele bewegingen en genegentheden des gemoeds, waer door dieselve gevoet werden. De Suchten spruyten uyt de gedachtenisse van de quellingen van geledene ongevallen door 't berouwe van de bedrevene sonden, door 't missen van den tijd en gelegenthey, die voorby is, door 't overdencken van het verledene geluck, door de tegenwoordige bekommernisse, door de smerte en 't verlangen nae eenige saeke, gelijk als daer zijn de Suchten van de Minnaers, die daer suchten om 't verlangen datse hebben, nae 't geene zy beminnen, 't zy uyt begeerte van eere, en om een treflijk verstand te mogen vinden als *Homerus*, dat zijnen lof soude mogen uytbreyden: Waerover de groote Macedonier hertlijck suchtede:

*Als Alexander quam gegaen,
En sach het graf Achillis aen:
Doen borst een diepe Sucht daer uyt,
En riep, geluckigh! overluyt,
Geluckigh zydy moedigh Held,
Dat uwe naem klinckt door het veld
Dat ghy gevonden hebt dien Man,
Die u soo hoogh verheffen kan.*

De Suchten komen niet alleen van de verledene en tegenwoordige, maer oock van de toekomstige dingen, want uyt het gevoelen en de vreese van 't aenstaende quaed, dat iemand boven den hoofde hanght, soo suchtmen: en de Suchten zijn niet altijd waerachtigh, maer dickwijls zijnse geveinst, als daer zijn de Suchten der Hoeren en valsche verradersche vrienden. Dickwijls komense door toevallen van kranckheyt, veeltijts zijnse natuyrlijck, als door een sekere gewoonte, die in die geene plagh te wesen, die dickwijls suchten, als zy dencken om haere handelingen en studien, gelijk *Virgilius*, die dickwijls plagh te suchten. En hier uyt is dat geneughlijck spreuckjen van *Augustus* heer gekomen, 't welck *Sabellicus* verhaelt; want als hy sat tusschen *Virgilium*, diewelcke dickwijls suchte, en tusschen *Horatium*, die als een leepoogige, de traenen van de oogen wischte, wierde hem gevraeght, wat hy deede? soo antwoorde *Augustus*, *Ick sit tusschen weenen en suchten*. 't Is wel waer, dat de Suchten van de traenen zijn afgescheyden, niet te min zijn de traenen altijd met de Suchten vergeselschap, gelijk de Minne-dichters dieselve altijd te saemen voegen:

*Duysent traenen, duysent suchten,
Stort ick, als ick sit te duchten.*

En *Petrarcha* seyt:

*Dit vrolijck Meysken in my doet,
Dat sucht en traenen my zijn soet.*

Men kan wel suchten sonder traenen, maer men kan niet schreyen sonder suchten, de traenen komen strax met de suchten, gelijk de regen en de wind te saemen komen. Alle Suchten, oock hoedanigh die zijn, worden aen den slaep des hoofds gevleugelt afgebeeld, en draegen ter rechter nae de borst, oock twee vleugels, alwaer in 't midden een Hert staet: waer van wy de reeden hier nae sullen verhaelen. In de slincker hand wort gestelt de saecke die bequaem is, om de genegenthey uyt te drucken, waerom dat gesucht wort. Waer van men oock elck breeder op zijn plaetse kan nae sien.

Totte Suchten van swackheyt neemtmen in de slincker hand een tack van *Anemone*, om dat *Orus* schrijft, dat de Oude door dit kruyd de kranckheyt uytbeelden: 't heeft wel een schoone purpere bloeme, maer zy duyr, gelijk oock het kruyd, al te korten tijd. En hier mede druckten zy de swackheyt uyt.

De Suchten die als natuyrlijk, uyt een seeckere gewoonte, heerkomen, zijn soorten van melancolie of swaermoedigheyt, en daerom salse een krans van Aelst op 't hoofd hebben, spelende op 't geene *Petrarcha* seyt:

*Het stadigh schreyen is mijn vreughd,
En 't lachen is mijn ongeneughd:
Mijn spijs is alst en snood venijn,
En dit sal al mijn vreughde zijn.*

Oversulx dat die persoon, 't zy dat hy om zijne studie of handelinge altijd swaermoedigh staet te suchten, tot een hulp-middel hem sal vertoont werden, dat zijn slincker hand sal gevoeght zijn aen de rechter van *Bacchus*, die in de ander hand zijne gewoonlijke kroes houd: Want hier is geen ander temperament noch gematigheid noodig, dan een verlustinge, waer van *Bacchus* by de Poëten en Philosophen voor een afbeeldsel, en voor een bedietsel is van een Godlijke geest en een hoog verstand. En *Diphilus* seit by *Athanaeum*, dat *Bacchus is de alderwijste, en aldergeneughlijxste, die door zijne vochtigheyt, het hert vervrolijckt: die een vriend is van wijzen en grootmoedigen, die den blooden en verachten 't hert opweckt, den stuyren den lach aenbrengh, den tragen wacker maekt, en den versaegden sterck:*

*Ghy maeckt o Bacche, door u aert,
 Dat yder u houd lief en waert:
 Van wijsen zydy seer bemind,
 V laeckers maeckt ghy wel gesint,
 Den stueren maeckt ghy soet en vroom,
 Den blooden stout, den stouten bloot.*

Cheremon de Treurspeelder, bevestigt, dat door den Wijn de lach, de wijsheyt, de leersaemheyt, en den goeden raed vereenight wort. Soo is 't dan geen wonder, dat *Homerus* dappere personagien van groot bewind, op den Rijxdagh van den Keyser *Agamemnon* invoert, aleermen raedslaegde en van krijghssaecken handelde, datter groote schroeven ommegingen: te meer schijnt het den Studenten, en insonderheyt den Poëten geoorloft, alwaer *Bacchus* de Voorsitter is. *Philocorus* seyt, dat de oude Poëten niet altijd haere deuntjes songen, maer als zy wel hadden gedroncken, dan riepen zy *Bacchus* of *Apollo* aen. *Demetrius Halicarnasseus* seght, dat de Wijn der Poëten Postpaerd is, sonder welck zy op den bergh *Parnassus*, niet kosten klimmen; want soose waeter mosten drincken, soo quaemer niet aerdighs voor den dagh. En *Torquatus Tassus* heeft metten Wijn dickwijls zijnen Geest, met goede vrienden, vermaeckt, want hy was seer swaermoedigh, bedachtsaem en vol suchten.

Totte gemaecte Suchten van de Hoeren en van valsche verradersche vrienden, kan men maken datse onder de slincker arm een beck van een Crocodil heeft. Want de Suchten der Hoeren zijn, als de traenen der Crocodillen, die eerst schreyen, maer korts daer nae den Menschen vermoorden. Dit zijn gemaecte Hoeresuchten, die zy doen in tegenwoordigheit van de Vryers, om haer in 't net te verstricken, spreekende seer vriendlijck, daerse terstont anders om lachen en hem haeten, even gelijk als de Vos aen den Hond dede. Maer alsoo dit al gemaeckt werck was, soo is 't billijck dat wy van 't waere Suchten der Liefde spreken: De Sucht der Liefde sal boven de vleugels aen 't hoofd, noch een kroone van Mirten hebben, als mede eene in de rechter hand, voor de borst. 't Hert sal tusschen twee vleugels staen, en aen de slincker sijde een ontsteken Fackel. De vleugels zijn de snelligheit van 't Suchten, die door de sinnen en gedachten vliegende, het hert doordringen en snellijck ter vlucht gaen.

Cor het Hert, heeft nae dat *Isidorus* verhaelt, zijne benaeming van *Cura*, dat is, van hertseer ofte sorge, want alle sorge en gedachte dringht in 't herte, 't welck zijnen levendigen Geest uyte locht scheppende, dieselve tot sich treckt, en dat door de gesette beweginge van de Locht, en indien dieselve, door eenigh toeval, wordt overstulpt, soo verdrucktse de aessemhaelinge en het uytblasen: waer over de Mensch alle geweld doet om dese perssinghe te breecken, door de aessemhaelinge der Suchten, om verkoelinge van een gemaetighde locht te verkrijgen. Maer gelijk het dickwijls plagh te geschieden, door al te heeten locht, en door aenwas van de hette aen de natuyrlijcke warmte, soo beswaertse het herte, niet konnende verkoelt werden, om dat de locht-gaeten, daer door worden verhindert: Want door te grooten kouden locht en door de koudigheyt, die de senuwen van de borst te saemen treckt, soo wort het hert te saemen getrocken en bevriest. Aldus gebeurt het dat de Vryers, of door te grooten jalousie, die haer geest te saemen treckt, of door te grooten brand van Minne-Liefde, die 't herte overstulpt, soodaenige quellingen krijgen, datse dickwijls gedwongen zijn, duysent en duysent Suchten, uyt haeren boesem te haelen, door de welke de Vryers werden gevoet, gelijk *Petrarcha* seyt, en die plachten dan soet, en dan lieflijck genaemt te werden. En om dat het Suchten een voedsel en verkoelinge

is voor der Minne-janckers herten, en om dat de Suchten uytet herte opvliegen, daerom hebben wy 't hert tusschen twee vleugels, in de rechter hand, voor de borst gestelt. Waer over *Petrarcha* singht, *de suchten komen uyt de borst en uyt de oogen*.

De kroone van scherpe Mirten, die zy op 't hoofd draeght, is een beeld van scherpe Minne-gedachten en vaste inbeeldingen, die den Vryers dwingen tot suchten, en *Virgilius* maelt den Vryers af, datse staen in een bosch van groene Mirthen en in bedeckte wegen, alwaer haer de sorgen oock in den dood niet verlaeten.

Maer wat straf is dit, te staen in een bosch van schoone en bloeyende Mirten? sonder twijfel, soo heeft de Poeet daer mede den Hel gemeent, die de Vryers moeten lijden door de gestadige prickel van de gedachten,

door het herdencken en verlangen van haere Liefde. Want door de gelegenthey, van den Mirt aen te sien, die *Venus* de Moeder van de Liefde aengenaem is, soo herdencken zy de scherpe straffe van haere Minnelusten. Diergelijke straffe verkreegh *Megapentus* in de t'samenspraeck van *Lucianus*, die *Tyrannus* genoemd wort, uyte vindinge van den Filosooph *Ciniscus*, alwaer *Rhadamantus* raed, datmen hem niet soude laeten drincken uyt *Lethes*, den vloet der vergetenheyt: Want het is een lastige en swaere straffe, voor die in ellende is gevallen, te gedencken aen de mogenthey en de verledene gelucksaeligheyt. Alsoo oock de Vryers, die berooft zijn van haere lust en vermaecklijckheyt, en van de beminde voorwerpsels, door 't verlangen dat zy nae haer hebben, als zy daer om dencken, soo klagen en suchten zy gestadigh, tusschen de bosschen van Mirt, die de Poet noemt de *Treurige Velden*, en by gevolgh oock, door de Suchten, die uyt het gedacht heerkomen, gelijk hy voorder seyt, dat de sorgen haer, oock in den dood, niet verlaeten. *Petrarcha* druckt desen sin mede uyt:

*Indien ick kost den dood aengaen,
En my van Minnesucht ontslaen,
Ick had mijn schadelijcke le'en,
Al langh met mijne hand doorsne'en.*

In welke dichten, doch insonderheyt in die van *Virgilius*, de hartneckige aert, de stijfsinnige manieren, en ongeruste gelegenthey der Vryers, wort te kennen gegeven, te weeten, dat die, hoe zy meer versmelten en versterven om haer beminde saecke, te meer draegen zy 't gemoed met scherpe Mirten omcingelt, als van de Minne-gedachten, die haer als bosschen omsetten, en door welke zy klagende en suchtende altijd in dit leven een gestaedige Hel komen te proeven. De Minne-gedachten, die zy in 't hoofd hebben, geven haer stoffe van suchten, die oock van de minste saecke door de herdenckinge van een dingh alleen, haer doet verteeren en versmelten, gelijk veele Minne-dichters klaegen. En *Petrarcha* singht: *Ick brande en versmelte, en soo weet Laura my te versetten, jae ick ben hier demoedigh, als ick haer daer verstoort sie, nu scherp, nu sacht, nu wreet, nu Godvruchtigh.* En 't geene daer kort op volgh: *Nu spreektse een woord, en lacht, nu verandertse haer gesicht en wesen, en in dese gedachten houd my onse heerschap, de Liefde, dagh en nacht gevangen.* De plaetse alleen te beschouwen daer wy, met vermaeck, slechts eenmael ons. Vrijster hebben gesien, doet ons versuchten. Want als *Petrarcha* wederom sagh de geneuglijcke plaetse *Sorga*, en de waeteren waer in hy zijn Liefste naeck hadde gesien, borst hy uyt met suchten:

*O heldre, frissche en soete beeck,
Waer in mijn schoone Beeld sich baede:
Dat voor my een Goddin geleeck.
O taxken hoe waert ghy gelaeden?
Als ghy haer streckte tot een stut,
't Herpeinsen maeckt my dat ick dut.*

Als hy nae de dood, van zijn beminde *Laura*, van de hooge bergen af, 't huys aensagh, daer zy was geboren, jammerde en versuchte hy:

*Ick sagh daer van de bergen neer,
Op 't huys daer zy was in gebooren:*

*De suchten borsten heind en veer,
Als zy my in 't gedacht quam vooren,
Die mijne ziel had in haer hand.
O vrucht en bloeyssel van 't verstand!*

De Mirtenkrans is een beeld van de Minnegedachten, van gelijcken zijn oock de hoofdhayren, die doorvlochten zijn met peerlen, frissche en drooge bloemen, en tuyltjes van sijde, die de Iuffrouwen met andere faveurtjes en bevalligheytjes in hare vlechten en tuyten, en onder haere sluyers op 't hoofd draegen: die niet anders zijn, als Minne-zeegh-teeckens: Waer van de gedachtnisse alleen 't hert, 't gemoed, en de ziele van de ellendige Vryers, met oneindlijcke suchten, plaeght en pijnicht.

De ontsteecken Fackel, die zy in haere slincker hand houd, bediet de brand en hette der suchten. Waer over de Minne-dichter aen de Suchten baede, dat zy wilden heene gaen, en het koude herte, van zijne beminde, verwarmen:

*Verbreeckt dit ys, dat deughd en vreughd verwart:
Ghy suchten gaet verwarmt dit kille hert.*

Op een ander plaetse worden de Suchten by den vlam vergeleken, en de traenen by het cristal. Dieselve seyt over de dood van zijn beminde *Laura*, dat zijn diepe en heete suchten, plachten haer nest op den levendigen Lauwerboom te maecken. En wy sullen op 't laeste besluyten, met het geene *Ariosto* singht, dat van soo veele oneindlijcke Suchten de locht wort ontstecken. Krachten van de Fackel der Liefde, waer door de ontstekene versuchtingen ontfoncken.

Purgatione de Peccati. Suyveringe van Sonde.

Een magere Vrouwe, uyt wiens oogen stroomen van traenen vloeyen, houdende mette rechter hand een Geessel, en mette slincker een tack van Ysop, hebbende een krans van 't selve kruyd om 't hoofd.

Mager wortse geschildert, stortende veele traenen uyt haere oogen, en met een Geessel in de rechter hand, om te betoonen haere ongeveinsde conscientie of gewisse, maer die suyver is door veele waerachtige teyckenen, om de sonden af te wasschen en te reynigen, over diewelcke wy met suchten, traenen en klaegen, treurigh zijn, en dat om dingen die droevigh en leelijck zijn bedreven: waer uyt ten laesten uyt het diepste van 't hert een klachte voortkomende, soo wort het vlees mager, en door 't vasten verswackt, en d'onthoudinge maect het dun en ranck en verteert sich, om door dit middel vergifnis der Sonden van God te verkrijgen.

De tack en krans van Ysop vertoont, dat dieselve by den Hebreen plagh gebruyckt te worden, om het bloed der Dieren over het volck te sprengen, tot vergevinge van de Sonden: en bediet dese de Godlijcke trappe en dien band, waer mede wy met God vereenight en verbonden, en van de Sonden gereynight zijn. Hierom seght *David*, *Heere ghy sult my met ysop besprengen, en ick sal wit worden, ghy sult my wasschen, en ick sal witter als sneeu worden.*

Purgatione dell' Aria fatta da Mercurio. Suyveringe van de Locht.

By de *Tanagrei*, wanneer zy haere gesontheit hadden weder gekregen, plagh *Mercurius* geschildert te worden op de maniere als hem alle Poëten plachten te vertoonen. Maer boven dat alles droegh hy noch eenen Ram op zijne schouders: en *Pausanias* verhaelt dat hy Ramdraeger wierde geheeten. En dit was een Hieroglyphisch beeld van de wedergekregene gesontheit. Waer over geseyt wort dat *Mercurius* 't land weder suyverde of genas van de Peste, die door de Stadt *Tanagra* verspreyt was, door de suyveringe van den Ram, die hy rontom de Stad op zijnen hals hadde gedraegen, En ter gedachtenisse van dese daed, was men gewoon, dat op zijn Feestdagh eene van de schoonste Jongelingen van *Tanagra* eenen Ram op zijne schouders, rontom des Stads muyren droeg, en dese wierde van den gantschen Adel en Burgeren seer prachtighlijck in den ommegangh of processie gevolght.

Purita. Suyverheyt, Onnooselheyt.

Een Maeghdeken in 't wit gekleet met een Duyfken in de hand.

De Suyverheyt wort als een Maeghdeken geschildert, want zy woont in de teere herten, alwaer de boosheyt noch geene wortelen heeft geschoten, en het witte kleet is soodaenige gestaltenisse van het reedelijcke gemoed, gelijk de wittigheyt is, diewelcke van 't licht meer als andere verwen is medegedeelt, van welck licht, geen ander sinnelijck toeval reynder en volmaeckter is: en wort voorts in deser maniere getoont, dat de Suyverheyt, boven alle andere deughden meest mette Godheyt is te vergelijcken.

De witte Duyve betoont ons de eenvoudigheid en suyperheit des levens, en door de verwe wort verthoont, dat zy dieselve in alle reynigheid, door een natuyrljcke gewoonte onderhoud: 't welck is, om met een besondere suyperheit haer wederpaer of geselchap te vermaecken, sonder nae een ander te verlangen, of te begeeren: en dat door de natuyrljcke treck van de Liefde.

Purita & Sincerita d'Animo. *Suyverheit en Oprechtigheit des Gemoeds.*

Een Vrouwe in 't wit gekleet, om redenen die elders zijn geseyt, die met groote aerdigheid een witte Lely in de slincker hand houd, hebbende een Sonne op de borst, mette rechter hand stroytse eenigh saet op der aerde, daer een witte Haene nae pickt. Van het kleed en de witte Lelye is in 't beeld van de Kuysheit gesproken, want dese spruyt uyt de Suyverheit en oprechthgheit des gemoeds: waer van de Prediker seyt aen 't IX cap. *uwe kleederen sullen alle tijd wit zijn.* Pythagoras seyt, datmen God met Lofsangen sal offeren, in een wit kleed: aengesien het witte totte natuyre van 't goede behoort, en het swart ten quaede. De Sonne op de borst

bediet, dat gelijk de Sonne, door haere tegenwoordigheid, de Werlt verlicht, dat oock alsoo de Suyverheyten den Mensche, zijnde de Kleyne Werlt, verlichtede. En gelijk dese, door haer ondergaen, de duysterheyten van den nacht veroorsaecte, alsoo veroorsaecte het ondergaen van de Suyverheyten, in de Kleyne Werrelde of Mensche, een duysternisse in de ziele en in 't gemoed.

De Haene, gelijk *Pierius Valerianus* verhaelt, wort by de Oude, voor de Suyverheyten en oprechtigheyten des gemoeds genomen: Waer over *Pythagoras* zijne Scholieren beval, datse den Haen soudent voeden, dat is, de Suyverheyten en oprechtigheyten van haere gemoederen. En *Socrates*, wanneer hy nu soude sterven, liet hy by uysterste wille aen *Aesculapius* eenen Haen nae, gelijk *Plato* verhaelt. Waer mede dese wijze Filosooph wilde betoonen, dat hy aen de Godlijcke goedigheyten, dieder was besorghster tegen alle quaeden, zijne ziele soo suyver weder gaf, als hyse eerst had ontfangen. Waer over *I. Camillus* singht:

*By u, o Aesculaep! dees Vogel lof behaelt,
Die heyligh u gewijt, den blijden daeghraet kraelt.*

't Was oock de raed van *Pythagoras*, datmen sich most onthouden van den witten Haen, verstaende verborgender wijse, datmen most acht nemen, op de Suyverheit van 't gemoed.

De Haene, doch insonderheyten de witte, die verschrickt en brenghet den Leeuw opter vlucht, gelijk *S. Ambrosius* seyt; alsoo betemt de oprechte Suyverheyten, het geweld van 't oproerige gemoed, en de ongebreidelde geylheyten der Liefde, uytgedruyct door het voorste deel van de Leeuwe; gelijk *Pierius* seyt.

Infermita. Swackheyten.

Een bleecke en magere Vrouwe, met een tack van *Anemone* in de hand, en een krans van 't selve kruid. Want *Orus* de Egyptenaer verhaelt, dat de Oude, door dit kruid de kranckheyten verstonden. En dit is 't geene de Poëten versierden, waer in *Adonis* de Vryer van *Venus* soude herschept zijn, wesende van 't wild Swijn omgebracht, gelijk *Theocritus* verhaelt. 't Heeft een purpre bloeme en schoon, maer de bloeme en 't kruid duyren een korte tijden, en misschien wordet hier door de swackheyten uytgedruyct.

Malinconia. Swaermoedigheyten.

Een oude treurige en droeve Vrouwe, met leelijck laecken gekleet, en dat sonder eenigh cieraet, sittende op eenen steen, mette ellebogen op de knyen, en beyde handen onder de kinne, ter sijden haer staet een boom sonder blaeders, die tusschen twee rotsen is uytgewassen.

De Melancolie doet in den Mensch even 't selve dat de Winter doet in de boomen en kruiden, diewelcke van verscheyden buyen en winden gedreven, van de koude geplaegt, en van de sneeu bedeckt zijnde, onvruchtbaer, dor, verdrooght en van kleynder waerde schijnen. Derhalven isser naulijx eene, die niet soude vlieden het geselschap van de swaermoedige Menschen, als een verachte saecke, om dat zy altijden met swaere en diepe gedachten besigh zijn, die zy haer, als voor oogen, en ofse in der daed alsoo waeren, inbeelden, 't welck de teyckens van droefheyten en treurigheyten te kennen geven.

Oud wort zy gemaelt, om dat het den Jongelingen eygen is, vrolijck te zijn, en de Oude daer en tegens zijn swaermoedigh, gelijk *Virgilius* seyt:

*De bleecke kranckheyt, my gelooft,
Hanght 't droevigh Ouder boven 't hoofd.*

Zy is slecht, sonder ciersel gekleet, nae de gelijkheyt van de boomen sonder blaeders en vruchten, om dat zy door haere swaermoedigheydt nimmermeer 't gemoed soo verheft, datse om haer eygen gemack eenigsins denckt, levende in gestadige sorge van quaeden, die zy haer inbeelt, dat haer boven 't hoofd hangen.

De steen, daer zy op sit, bediet, dat het swaermoedigh hert dor is van woorden en van wercken, soo wel voor haer selve, als voor andere: insgelijx doet oock de steen, diewelcke geen kruyd voortbrenght, noch laet oock niet toe, dat het de aerde doet, daer zy op leyt. Doch alhoewel het schijnt dat zy by zijne Wintertijd ledigh is in Burgerlijcke handelingen, niet te min wort zy in de Lentetijd ontdeckt, als wannemen wijse Mannen van noode heeft, want dan zijn de swaermoedige bevonden en beproest datse seer wijse en verstandige Mannen zijn.

Malinconia, soo die van *Albert Durer* is afgemaelt.

Melancolie is eygentlijk een gestadige droefheyt, die alreede in de Natuyre een ploye heeft geset. *Albert Durer* maelt voor de Melancolie een sittende Vrouwe af, die de rechter elleboge op de knie houdt, ondersteunende die rechter sijde van 't hoofd, en neffens haere sijde leggen verscheyden Mathematische instrumenten. Men soude oock een Vrouwe kunnen afmaelen, die op der aerde neder sit, leunende met het hoofd aen een colomne, hebbende beyde handen boven 't hoofd, als of zy van haere hertzochten geheel was gevangen en t'ondergebracht, gelijk 't selve in de oude Medaglien wort verтоont. Of een oude Vrouwe, die een deel Geometrische figuren, in het sand aftrekt, of die Casteelen in de locht bouwt. Doch de Melancolie is in dese plaetse verscheyden van de *Capriccio* of fantasie, want die fantastique sijn niet altijd treurig, 't welck nochtans den Melancolicken eygen is.

Temperamento of Gematigheyt van de Aerdsche met de Hemelsche dingen.

Een Man die statigh gekleet is, houdende in de hand een *Heliotropium* of Sonnebloem, en in de ander hand een *Selinotropium* of Maene-bloem.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Pierius Valerianus* verhaelt, de vereeninge, eendracht en gelijkmaetigheyt verтоonen, die dese aerdsche dingen hebben mette Hemelsche, gelijk als dese, die door een verborgene kracht te saemen gebonden zijn, soo gebruyckten zy geene andere klaerder uytbeeldsels als dese bovensyde twee bloemen, waer van d'eene sich nae de Sonne, en d'ander nae de Maene keert. En wordt geseyt dat oock andere bloemen, boomen en kruyden het selve doen, soo zijnder nochtans geene die dit selve soo klaer verтоonen. Waer uyt te verstaen is, dat de Egyptenaers hielden, dat alle dingen een selve ordre en maniere hielden, sulx datse eenige gemeenschap hebben mette bovenste Hemelsche dingen, en datse daer mede waeren verbonden, d'eene door de kracht van 't verstand, d'ander door de reeden, d'andere door de natuyre, d'ander door de sinnen; en alsoo volghde een yder het zijne, waer mede hy ten besten over een quam.

Theoria of Spieglinge, van den Heere *Fulvio Mariotelli*.

Theoria by den Griecten een bediedlijk woord van beschouwinge of spieglinge, is tot ons gekomen, om daer door alle beleydinge van de reeden, te geven, gegront zijnde in de oorsaecken van de dingen, nae haere ordre, mette aenmerckinge van de beginselen, die niet van de sinnen, maer veel eer aen 't verstand hangen. En dese maecken de *Practijck*, die tegen de *Theorie* gestelt wort: En dat ten aensien de beginselen, die alleen daer nae zijn gestiert, om door de konste wel te wercken, te weeten, nae een maete en perck, gelijk *Aristoteles* dat in 't begin van zijne geheele *Metaphysica* getuyght: Waer over dan de *Theorie* sal wesen een kennisse en leydinge van de beginselen, die soo wel sonder middel, als door middel van het verstand afdaelen. En om dat de beginselen, die uyt het begriip van de sinnen spruyten, soo veel te sekerder worden gehouden, hoese meer sonder middel, daer aen vast zijn, alsoo sal men oock in 't tegendeel van 't verstand mogen seggen, dat haere beginselen

daerom te waerachtiger zijn, hoe zy verder van de sinnen, zijn afgescheyden. Soo sullen wy dan seggen, dat een vast, oprecht en eerste beginsel van de geheele *Theorie* of Spieglinge, niet anders is, als God. Want geen dingh kan begrepen worden, dat te verre met de sinnen van hem is afgescheyden, en van gelijcken dat meer met het verstand vereenigt is, als hy alleene; wesende de eerste en oneindelijcke aldermachtigste van sich selve, en de alderkrachtigste oorsaecke van ons verstand; sulx dat het veel meer met het Menschlijk weesen strijd, een verstand te hebben, dat vreemt is van de kennisse Godes, als een sin te hebben, die verre afgescheyden is van de kennisse, van de beweginge, van de koude, hette en andere gelijcke toevallen. Want, gelijk dese dingen, die geheel aen de sinnen hangen, gelooft worden sonder eenige hulpe des verstands: alsoo

hanghtmen oock God, die in alles verstandelijck is, met het verstand haestigh aen, sonder eenige uyterlijcke werckinge, die van den inwendigen en vast gestelden sin der ziele, weinigh geacht wordt. En hierom hebben misschien de Griecken *God*, *Theon* van het eygene woord *Theoria* genoemt: als of God in al onse overwegingen niet anders was als het begin en de eerste forme of gedaente. En aldus bekent zijnde, dat de *Theoria* van de *Practica*, in dier voegen onderscheyden wert, als het verstand van den sin, of de begrijplijcke sake van de sinnelijcke: soo kan men lichtlijck seggen, dat van de vijf inwendige *habiti* of bequaemheden, die van *Aristoteles* in zijne *Ethica* gestelt zijn, de weetenschap, de konst en de kloeckheit, totte *Practijck* behooren, en totte *Theoria* wijsheyt en verstand, en dat de kennisse, die van beide sijden afkomt, door het Menschelijck begrijp, de middelplaets houd. Ten opsicht van dese omstandigheden oordeele ick, dat de *Theorie* seer bequaemlijck in de gedaente van een jonge Vrouwe, die om hoogh siet, kan vertoont werden. Houdende de beide handen te samen gevoeght: hebbende op 't hoofd een opene Passer, die mette beyde beenen om hoogh gekeert is, wesende adelijck in Hemels blaeu gekleet, sich gelaetende om boven van een trap af te gaen, bediedende door alle dese omstandigheit, eenige uytmuntentheyt, edelheyt en hoogheyt.

De longheyt bediet, snelligheyt, vaerdigheyt, hettigheyt, leven, hope, en vrolijckheyt: al te saemen dingen die totte *Theorie* seer wel passen. Want de kennisse van de ordre der oorsaecken, houd het gemoed wacker, stoutmoedigh, vast, vrolijck, vaerdigh, gereet, vast van voornemen en krachtigh.

De verwe van 't kleet betoont, dat, gelijk het laeste uyteinde van ons gesicht, door middel van 't licht, dese verwe is, die in den Hemel verschijnt, dat alsoo het uyterste einde van ons verstand, door 't middel van de overweginge, *God* self is: wiens eygene plaets en zetel, geproportioneert met zijne Natuyre, (wesende de Natuyre van alles) is de Hemel self.

Het aengesicht om hooge gekeert, vertoont ons, dat gelijk onse oogen gelijknisse hebben met den Hemel, met het Licht en met de Sonne, alsoo is ons verstand, mette Hemelsche dingen en met God. En gelijk in 't oog, door het gesichte, een nabootsinghe is van den Hemel, die dien ronden ooghappel omvangen heeft met seven vellekens, die de seven Planetische ronden des Hemels vertoonen: soo staeter in 't midden een hart klotjen, dat zijn licht van de groote en kleyne circckels ontfanght, doch met verscheyden weerschijnningen, tot een onderscheyt van de aerde: Daerom soo kan men oock seggen, dat in het verstand zy een naevolginge van God of der Godheyt. Maer dit wort soo kort en nauw vertoont, als sich de geheele Hemel laet sien, in de draeyinge of ronde van onse oogen.

De trappe heeft haere besondere gelijcke onderscheydlijcke treden, die na des Menschen tret gematight zijn, om met een selfde beweginge opwaerts en nederwaerts, op een selve tijd, te gaen: Waer in vertoont wert, dat alsoo van gelijcken, de verstandelijcke dingen hare ordre en gelijkmatigheyt hebben, om van trap tot trap van de saecken die verre en nae by zijn, door den tijd, die daer is een maete van het voortgaende, en van alle beweginge, alles te overpeinsen: konnende het Menschelijck verstand, sonder den tijd, de overweginge van het meer of min, niet vast inbeelden noch verseeckeren.

De handen en armen die als in een circckel gehouden worden, en het hoofd in 't midden, vertoonen eeniger maete een Griexsche Θ : En daer mede plaghtmen, om kortheyts wille, de *Theorie* uyt te drucken, sonder datmen andere letters schreef. En

datse de handen op 't hoofd houd, bewijst, datse de *Theorie* en kennisse van de oorsaecken, heeft verheven boven de ervaerenthey, en datse dieselve in de grootste verheventhey van den Mensche, staende houd, door de werckingen, die daer zijn gereetschappen om te ondersteuten, alwaer de *Theorie* of Spieglinge des gemoeds niet is.

De Passer mette punten om hoogh gekeert, vertoont even 't selve, als het aengesicht doet, siende nae hooge dingen. En de Passer bediet door sich selve altijd, een maete: want die is het alderbequaemste wercktuygh datter in 't gebruyck is, om de dingen te meeten, hebbende in sich geene vaste merck-paelen noch teyckenen, konnende nochtans tot alle teyckenen en mercken,

waer toe dieselve met haere punten streckt, gebruyckt werden. 't Is een eygen instrument om den circkel te trecken, wesende de eerste irrationale figure, waer van de redenen van alle de andere hangen, als van haer eerste en eygen beginsel: Waer over *Euclides* in de stelling van de eerste beginsels in 't eerste van alle stelt den gelijcksijdigen Driehoek, die sonder middel door den circkel bewesen wort, en door de werckinge van den Passer. En hier uyt spruyt de swaerigheyt, die de Mathematici of Wiskonstenaers altijd gehad hebben en noch hebben, over de quadrature of vierkante metinge des circkels, met d'andere figuren. De Passer bediet oock de oneindelijckheyt, om dat dieselve in haere beweginge geen einde heeft, en om datse tot oneindelijcke einden kan gebruyckt worden, en overmits zy al werckende sich rust en beweegt, soo isse een, en geen een, t'samen gevoeght en gescheyden, scherp en stomp: scherp waer zy sich scheyd, stomp alsse de beenen by een doet, gelijk de voeten van een Mensch: waer door zy (met beurten het eene been bewegende, terwijl het ander rust) de treden of passen maect: Waer over haer den naem van Passer gegeven is. De Latinen naemdent door de omtreckinge, een circkel, en de Griecken $\Lambda\lambda\alpha\theta\eta\tau\eta\varsigma$, dat is soo veel als Passer, en de Italiaenen heetense *sesto*, dat van *assestare*, dat is van justeren of vereffenen heer komt, nae de waere maete van den *sextant*, wesende 't minste in de waerdie van 't geld, by ons een penningh. Van de Griecken isse in twee letteren vertoont, $\gamma \lambda$ die beyde dat geheel vertoon, 't welck *Pythagoras* in een alleen aenmerckte.

En om 't gerijf van dit gereetschap, soo is noch de Vinder desselven in levendiger gedachtnisse, diewelcke geweest is *Tales* van *Athenen*, de Neef van *Dedalus*: sonder welck men seer swaerlijck soude kunnen hebben de langhte of breedte, van Hemel of Aerde: jae oock van den Mensche selve, soude men de rechte gelijkmatigheyt, sonder den Passer, niet kunnen aenwijzen; gelijk ick 't selve in mijne nieuwe *Encyclopaedia* of Konst-keetingh, die ick ten eersten, met Gods hulpe, hoop aen den dagh te brengen, heb bewesen. Om alle dese redenen wort de Passer, op de *Theorie*, wel gepast, staende mette beenen om hoogh, nae den Hemel gekeert, wesende dieselve een Circkel of Spherische figure. En boven alle dese redenen past oock de Passer wel totte *Theoria*, want zy bediet de waere maniere van onse wetenschap, om dat de Menschlijcke kennisse niet anders is, als alle dingen op zijn maete te passen, effenen en schicken. Ten welcken aensien, gelijk *Diog. Laertius* seyt, zijn de Philosophen, eerst Analogisten, dat is, Passers of Overeenschickers genaemt geweest.

De Passer is gemaect als van twee leeden, die ten deele gelijk, en ten deele ongelijk zijn: gelijk, voor soo veele de langte, maer ongelijk, voor soo veele de ronde drayinge en de mededeeling van 't midden, aengaet. Want het eene deel raect aen 't midden, alwaer het te gelijk maer eens vast is, en 't ander raect het met haeren arm, tweemaal. Waer uyt oock de bediedenisse, van de reeden lichtlijck blijkt, waer aen alle onse kennisse hanght, wesende dieselve, wanneer die met reeden wort toegestelt, mede van twee leeden: Waer van d'eene algemeender is als d'ander, maer van een gelijcke macht, ten aensien het besluit. En het middel-perck bind te gelijk de beyde uysterste omtrecken: waer door zy gelijcklijck algemeen, of ten minsten niet gelijcklijck bekent zijn. Soo goed en rechtvaerdigh als de Passer is, om een circkel te maecten, en de grootheyt van de dingen te meeten, soo oprecht en waerachtigh is oock van gelijcken de reeden, om door dieselve een bewijs van den circkel of lijne toe te stellen. En overmits de nuttigheyt van de reeden, tot haer wit heeft, datse haere wercken of handelingen ten laesten effene, soo komt het hier uyt, dat door de

gelijcknisse van den Passer, onse wercken, of recht of onrecht, worden geheeten, nae datse sich met de Reeden, of nae de Wetten, over een schicken en passen. Welcke gerechticheyt der Wet, om datse is de band van het Burgerlijcke leven, alsdan volmaeckt is: even als de circkel van de lijne gemaeckt wort, te weeten, dat het leven God diene, die 't selve heeft gegeven. Aldus trecktmen onberisplick van de linie af, tot de vereeninge van zijn begin. En dit Begin is 't alleene, dat de eertijtelen van Wijsheyt geeft, want het is een saecke, die de Menschlijcke kracht te boven gaet, hebbende een Hemels kracht van nooden, die de ziele ge-

heel suyvert van alle aerdsche genegentheeden. Gelijck dit onder andere Platonisten, *Iamblichus* bewijst, tot wien dit behoudende licht noch niet was gekomen, maer was alleene, om 't selve den Naevolgers van *Christo*, die de eeuwige Wijsheyt des Vaeders is, te openbaeren.

Contrarieta. Tegenstrijdigheyt.

Een leelijcke onthulde Vrouwe, die de hayren in 't wilde over de schouderen gespreyt zijn, zijnde gekleet aen de rechter sijde, van boven nae beneden, in 't wit, en van de slincker sijde in 't swart, daerom sal het slordigh gemaect en ontgort zijn, om te toonen dat het selve in alle deelen des lichaems tegens malkander verschilt.

Zy houd in de rechter hand een vat vol Waeter wat neerhellende, en in de slincker houdse een vat vol vlammend Vier. Op der aerde staen twee Raeders, d'eene tegens d'ander gekeert, diewelcke gedraeyt zijnde, elx een besondere en tegenstrijdige keere doen.

Leelijck wortse gemaelt, om dat het een leelijcke sake is, altijd de waerheyt, de goede meeninge en 't klaer bewijs, van andere luyden, tegen te streven.

De hayren in 't wilde gespreyt, als geseyt is, geven te kennen de wilde en quade gedachten, diewelcke den wegh aen het verstand, aen de memorie, en aen den wille openen, ten einde zy al te saemen tot tegen te spreecken, inspannen.

Het swarte, witte, mismaeckte en ontgorde kleet, bediet de Tegenstrijdigheyt, dieder is tusschen het licht en de duysternisse, daer by die geene vergelijkende, die het geselschap van andere luyden vlieden, om sich niet te vereenigen mette natuyrlijcke en blijcklijcke reeden.

Zy houd mette rechter hand een vat met Waeter, en in de slincker een vat met Vier, want dese twee hoofdstoffen hebben gantsch tegenstrijdige werckingen, als zijnde heet en koud, en derhalven wat d'eene werckt, dat kan d'ander niet doen, en hier door staense in gestadige Tegenstrijdigheyt, tweedracht en oorlogh.

Men schildert twee Raeders aen haer sijde, op de maniere als geseyt is, want *Pierius* verhaelt in zijn XXXI boeck, dat de natuyre van de beweginge aengemerckt zijnde, dieder is in de circdelen, veroorsaect dat de Wiskonstenaers, willende Hieroglyphischer wijze, de Tegenstrijdigheyt uytdrucken, twee circdels stelden, diewelcke als zy malkanderen raecten, gelijckmen dat siet geschieden in de Meulenwercken en andere, dat door 't draeyen van 't eene Rad, sich 't ander keert in een tegenstrijdige beweginge. En hier door kan men de Tegenstrijdigheyt seer wel vertoonen.

Tempo. Tijd.

Een oud Man in weerschijn, van verscheyden vreemde verwen gekleet, en sal dit kleet kostlijck gemaect zijn vol sterren, om dat dieselve van tijd tot tijd heerschappye voeren over de verderflijcke dingen: Hy sal gekroont zijn met Roosen, koorenayren, vruchten en verdrooghde tacken, als een Koningh en Heere van 't Iaer, en van het saysoen des tijds, staende op den Zodiac: want zijn kracht is om hoogh in den Hemel gestelt, ons de beweginge van de Son en andere Planeeten toemeetende, onderscheydende en vernielende de Maenden, Iaeren en Tijden. Hy sal een Spiegel in der hand hebben, diewelcke ons te verstaen geeft, dat van den Tijd alleen de

teghenwoordige Tijd wort gesien die haer wesen heeft, en die daer en boven noch soo kort en onseker is, datse de valsche beeldenisse van den Spiegel daer in overtreft. Ter sijden heeft hy een mager en dor kindeken, en van d'ander sijde een schoon en vet, beyde met een Spiegel, wesende dit de voor by gepasseerde Tijd, die sich in de gedachten der Menschen verslijt, en de toekomende Tijd, wast gestadigh, door de Hope, aen.

Voor de voeten sal een groot Boeck wesen, waer in twee andere kinderkes schrijven, houdende 't eene de Son op 't hoofd voor den Dagh, en 't ander de Maene voor den Nacht.

Tempo. Tijd.

Een oud Man in verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Slange, die als een Circkel gekromt is, ver-

toonende dat de Tijd seer langhsaem en gemaklijck gaet, hebbende 't hoofd met een groene sluyer bedeckt. Boven op de kuyf sal hy grijs wesen, want de koude en de sneeu, die door de grijsigheyt zijn afgebeeld, zijn oorsaecke dat de aerde sich niet bekleet met kruyden en bloemen.

De Slange, als boven geseyt is, bediet het Iaer, nae 't gevoelen van de Oude, dat door den Tijd wort gemeten en onderscheyden, zijnde onscheydelijck met sich selve t'samen gevoeght.

Tempo. Tijd.

Een oud Man met vleugels, die een Circkel in de hand houd, staende tusschen een vervallen huys, hebbende den mond open, de tanden vertoonende, die als ysere tanden uyt sien.

Hy is gevleugelt, nae 't spreekwoord, *de tijd vlieght onwederroeplijck*; 't welck door de eervaertheyt soo klaer is, en om ons de plaegen van onse ellenden niet bitterder te maecken, sullen wy daer van geen langh verhael doen.

De Circkel, is een teycken, dat de Tijd altijd draeyt, hebbende uyt haer Natuyre noch begin noch einde, maer is haer begin en eynde alleen aen aerdsche dingen en aen de Elementen die Spherisch zijn.

Het neergevallen huys, de opene mond en yserige tanden, betoonen, dat de Tijd bouwt, verwoest, verteert, en alle dingen sonder kosten en moeyten te gronde werpt.

Tempo. Tijd.

Een oud Man, die aen de rechter voet gevleugelt zijnde, op een Rad staet, met een Waeghschaele of met een Geometrisch gewicht in de hand.

De rechter voet op 't Rad, die met zijn ommetreck, nergens anders als op een punt raect, dat oock nimmermeer stille of vast staet, doet ons begrijpen, dat de Tijd niet in sich heeft, als de verledene en toekomstige Tijd, zijnde de tegenwoordige in een oogenblik ondeylbaer.

De Waeghschael of Geometrisch gewicht vertoont, dat de Tijd die geene is, die alle dingen vereffent en gelijk maeckt.

Aequinottio della Primavera. Lentes Evenaer, maeckende Dagh en Nacht even langh.

Een Ionghman van rechter gestalte, die van de rechter sijde van boven af, tot beneden toe, wit, en van d'ander sijde swart sal wesen, met een gordriem in 't midden, die wat breed is, wesende van blauwe verwe sonder knoopen, daer eenige sterren in komen, nae de maniere van een Circkel, onder den rechter arm sal hy seer aerdighlijck eenen Ram houden, mette slincker een ruycker van verscheyden bloemen, aen de voeten sal hy twee vleugels hebben, die als de verwe van 't kleed sullen zijn, te weten wit aen de witte, en swart aen de swarte sijde.

Aequinoctium is die Tijd, wanneer Dagh en Nacht even langh is, en datselve geschied tweemaal des Iaers, d'eerste den XXI *Martii*, als wanneer de Sonne in het teycken van *Aries* gaet, ons den Lente toebrenghende, en de tweede den XXIII *Septembris*, maeckende den Herbst, door de rijpigheyt van de vruchten.

't Wort *Aequinoctium* genoemt, om dat

die den evenaer der Waeghschaele gelijk is, die alles gelijk weeght, en dagh en nacht even lang maect. En gelijk *Sacrobosco* seght, is het *Aequinoctium* een circkel, die de Sphaere in 't midden doorsnijt, omringende het *primum mobile*, dienselven deelende in twee deelen, als mede de Polen der Werreld.

Longh wort hy gemaelt, om dat het *Aequinoctium*, komende in 't beginsel van de Lente, in de Maend van Maert, van de Oude geseyt wierde, dat in dese Maend het begin van 't Iaer was, als mede, dat de Werreld in dese tijd geschapen soude zijn, en dat het Iaer van onse verlossinge en des H. Lijdens *I. Christi*, daer in geschiet was, mede dat de Sonne, die het *Aequinoctium* maect, in den eersten graed van *Aries* soude geschaepen zijn. Waer uyt de Oude, niet buyten reeden, stelden, dat in dese Maend het begin van 't Iaer was, en datse boven d'andere was begenadight, niet alleen om reeden, die boven geseyt is, maer oock om dat hier uyt de Epacten, de Sondaghs-letteren, en andere Hemels rekeningen werden genomen. Van rechter gestalte wort hy gemaect, om dat dagh en nacht, als de Evenaer, aen alle sijden gelijk zijn.

De witte verwe bediet den dagh, en de swarte den nacht, door 't middel van de gelijkheyt: Daerom is het witte oock aen de rechter sijde, om dat de dagh voor den nacht gaet, wesende de aldereedelste.

Het gordel van Hemels blaeu, waer op eenige sterren staen, vertoont de circkel, die het *Aequinoctium* maect, en het *primum mobile* omcingelt. 't Gordel heeft oock geen knopen, om dat de circulen noch begin noch einde hebben, maer over al gelijk zijn.

De Ram, die hy onder den rechter arm heeft, vertoont, dat de Sonne, gaende in dit teyken, het *Aequinoctium* van de Lente maect: Waer over hy, tot soodaenigh bewijs, in de slincker hand een ruycker van bloemen heeft, gelijk mede vertoont wert, dat de *Ram* den Winter laet aen de slincker, en de Lente aen de rechter sijde: gelijk oock de Sonne des Winters aen de slincker sijde van 't firmament staet, en in de *Aequinoctie* begintse aen de rechter sijde te staen.

De vleugels aen de voeten, bedieden de snelligheyt des tijds en den loop van dese teykenen. 't Wit aen de rechter voet voor de snelligheyt van den dagh, en 't swart aen de slincker, voor den nacht.

Aequinottio del Autunno. Herfst's Evenaer.

Een bedaeghd Man, gekleet als de voorgaende, en gegordet met een circkel van sterren, oock blaeu. Houdende in de rechter hand het teycken van de Wage of *Libra*, also dat beyde schaelen in den Evenaer hangen, met twee Globen, waer van d'eene in de schaele half wit, en d'ander half swart is; keerende d'eene verkeert van d'ander, houdende mette slincker hand een korfken of eenige tacken met vruchten en druyven, en vleugels aen de voeten, gelijk voor geseyt is.

Om dat wy geseyt hebben wat het *Aequinoctium* is, en de verwe van 't kleet, als mede van den circkel, en vleugels aen de voeten, dunckt my datter genoegh van dese beeldnisse gesproken is, bediedende even 't selve als de voorgaende: alleen sullen wy dit seggen, dat hy bedaeght gemaect is, om daer door de volmaecktheyt van desen Tijd uyt te drucken, overmits daer veele zijn, die

daer seggen, dat God almachtigh, in desen tijd, de Werreld geschapen heeft. Doch 't is ons genoegh, dat wy weeten dat de X X I I I dagh van *September* het *Aequinoctium* of Evenaer maeckt, van dagh en nacht. En draeght oock de Herbst, met haere rijpigheyt en volmaecktheyt, de vruchten die zy in haere slincker hand van verscheyden slagh by haer heeft.

De Waeghschaele of *Libra*, is eene van de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, waer in de Sonne in *September* gaet, en maeckt daer in den Evenaer van dagh en nacht even langh. Betoonende 't selve door de twee Globen, half wit voor den dagh, en half swart voor den nacht, doch d'een tegens den anderen even gelijklijck gekeert, door de gelijkheyt van den dagh en van den nacht.

Stagioni dell' Anno. 't Saysoen van 't Iaer.

Dese beeldnisse van 't Saysoen des Iaers is genomen van de vier Dichten die *Iosephus Scaliger* heeft gestelt. En hadden oock de Heydenen yder in 't besonder, haere eygene Goden daer toe. De Lente was *Venus* toegewijd, de Somer *Ceres*, de Herbst *Bacchus*, de Winter aen de Winden. Men kan by *Virgilium* en andere Poëten haere sonderlinge werckinge verstaen:

*Vrou Venus in de Lent met bloemkes sich verheught,
En Ceres heeft in 't graen des Somers hare vreught,
De Herfst u Bacche Wijn in volle kroesen giet,
De Winter hart en streng, den Winden geeft gebiet.*

De Lente. Saysoen des Iaers.

Een kindeken met Mirthe gekroont, hebbende de handen vol van verscheyden bloemen, en neffens haer eenige jonge beesjens, die daer speelen en boerten.

Iongh wortse gemaect, om dat de *Lente* de kindsheyt van 't Iaer genaemt wort, wesende alsdan het Aerdrijck, vol voorttelende vochtigheyt, waer uyt men siet wassen bladen, bloemen en vruchten op de boomen en in de kruyden.

Met een Mirtenkrans isse gekroont, om dat *Horatius* seght, dat het nu wel past het hoofd met Mirten en bloemen te verciereren. De Bloemen en de Dierkens die daer speelen, zijn 't geene *Ovidius* in 't I boeck van de *Fastis* singht: *Omnia nunc florent* &c.

*Het groeyt en bloeyt nu al, 't is nu een nieuwe stand,
De swangre Wijngaert swelt en bot weer op het land,
De Boomkens spreiden uyt haer telgen, en bedecken,
Het weelderige saet, dat sich nu op komt wecken.
't Gevogelt in de locht seer lieflijck tiereliert,
't Gediert springt in de Wey, dat frisch en dertel tiert.
Het Sonnetjen verheugt, de Swalu welft haer wooning,
En bouwt haer huys van kley, gelijk een machtig koning.
Het aerdrijck wort geheegt en door den ploeg gepraemt.
En hierom wort dees tijd, een nieuwe tijd genaemt.*

Oock wort de *Lente* by *Flora*, die met bloemen rontom besteecken is, afgebeeld, hebbende oock de handen vol. Waer van *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* gewagh maect, 't welck van *Anguillare* aldus is uytgebreyt:

*Ter sijden staet een jonge Maeghd,
Die dickwijls danst, of speelt, of jaeght.
Dees is 't Saysoen, in 't groen gekleet,
Met root, wit, geel gebloemt bespreeet.
Van Melck en Roosen bloost haer wangh,
Haer tanden zijn als peerlen blanck.
't Korael rontom haer lippen swiert:
S' is met een bloeme-krans geciert.
En boert self om de dartelheyt,
Waer geyle Min haer in vermeyt.*

Estate. Somer.

Een jongh Maeghdeken van stout opsicht, met kooren-ayren gekroont, en in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ontsteecken Fackel.

Een Maeghdeken en van stout opsicht wortse gemaelt, om dat de Somer de Ieughd van 't Iaer wort genaemt, vermits de hette van 't Aerdrijck alsdan op zijn sterckste en krachtigste is, om de bloemen te doen rijpen, die door de Lente zijn voortgebracht. Welcke tijd *Ovidius* in sijn XV boek *Metamorph.* beschrijft:

*Na 't scheiden van de Lent, so krijgt de Somer kracht,
Dees wort een Jongelingh van frisch en stercke macht,
En meerder in zijn tier, en voller in zijn stand,
Als die in heeter vier en feller vlamme brand.*

De krans van kooren-ayren, bediet de voornaemste vrucht, die dit Saysoen uytgeeft. En daerom wort haer een geel kleet gegeven, nae de gelijknisse van 't rijpe kooren.

In de rechter hand houdse een ontsteken

Fackel, om te vertoonen de groote hette die de Sonne in dees tijd doet, gelijk *Manilius* verhaelt:

*Wanneer de Son nu op het hoogste stijgt,
Dan rijst de Hond en blaft uyt vlammend licht:
Waer door de Son weer dobbel fackels krijght,
Die 't Land doordringht en grooter hette sticht.*

En *Ovidius* schildert haer oock in 't 2 boeck van zijne *Metamorph.* seer aerdigh af, door d'uytbreydinge van *Anguillare*:

*Een Vrou wiens aensicht blinckt, als door de Son gebraen,
Wiens slapen zijn omkranst met ayren van het graen:
Diens brand door 't Spiegelglas der Sonnen is ontsteken,
Daer straelen allesins de ruyme locht doorbreken.
Wiens weerslag dick verschrookt, en maekt het alles dor;
Iae smelt het en verbrant, en maect de Velden schor.
Iae kookt de vrucht en 't kruyd, de bosschen en de boomen,
En drooght de plassen uyt, revieren en de stroomen.*

De Oude plaghten voor den Somer, gelijk *Pierius* verhaelt, *Ceres* af te maelen, in 't wesen van een deftige Vrouwe, met een schoof-koorens, en van Maenekoppen of slaepbollen, en met andere dingen die daer toe behooren.

A u t u n n o . H e r b s t .

Een vette bedaeghde Vrouwe en prachtigh gekleet: op 't hoofd salse een krans van Druyven met blaeders hebben, en met de rechter hand een Overvloets Hooren met verscheyden vruchten.

Van bedaeghd Ouder isse gemaelt, want het Saysoen van den Herbst wort de Manbaerheyte van 't Iaer geheeten, om dat het Land als nu bequaem is om vruchten te leveren, die alreede door de Somersche hette zijn rijp geworden, haere saeden en blaeden afleggende, als nu moede zijnde van te baeren; gelijk *Ovidius* in zijn X V boeck *Metamorphos.* verhaelt.

Vet en kostelijck gekleet isse gestelt, om dat zy de rijkste is van de andere Saysoenen.

De Wijngaertkrans met Druyven, en de Overvloets Hooren, vol van verscheyden vruchten, bedieden dat de Herbst seer overvloedigh is van Wijnen, vruchten en andere dingen, die tot het gebruyck der Menschen noodigh zijn; gelijk *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorphos.* dieselve afschildert:

*Een Man van ros gesicht, en nu bedaeght van Iaeren,
Wiens baert aen 't grijsen was, door 't wislen van de hairen,
En slordigh, vet en grof door 't swelgen van den Wijn,
Want nieuwe Most ontstelt en blaest bedeckt venijn.
Hy had een Druyve tros, oock vijgen en veel ooft,
En eykels, tot een krans, gewonden om zijn hoofd.*

Men kan oock voor den Herbst *Bacchus* vertoonen, die met Druyven geladen zijnde, een *Tyger* by hem heeft, diewelcke opspringende, hem de Druyven uytter hand neemt:

of men kan een Nymph of Bacchante vertoonen, op de maniere als men plagh *Pomona* te schilderen.

Inverno. Winter.

Een Man of oude Vrouwe die grauw en vol rimpels is, met laecken en vellen bekleet, diewelcke by een wel opgedischte tafel, staende by 't vier, vertoont dat hy eet en sich warmt.

Oud, grijs en vol rimpels wort zy gemaelt, om dat de Winter de Ouderdom van 't laer genaemt wort, om dat als nu het Aerdrijck moede is van haere natuyrlijke sloverie en jaerlijxen arbeyt, haer makende koud, swaermoedigh en van alle schoonheit berooft, welke tijd *Ovidius* in 't X V boeck *Metamorph.* beschrijft.

Het lakens en bonte kleed mette wel toegeruste tafel, by 't vier, bediet, gelijk *Pierius* verhaelt, om dat de koude, een ruste en verposinge is, na soo veele Somersche sloverien, en 't schijnt, als of de Rijckdommen die ons 't Aerdrijck geeft, ons noodigen om wat lekkerder te leven en beter te kleeden, als in de voorgaende saysoenen gedaen is, gelijk *Horatius* in zijn I boeck I X *Ode* verhaelt: *Vides ut alta stet nive candidum, Soracte.*

*Ghy siet den bergh Soracte aen,
Seer hoogh en wit met sneeuw gelaen,
De bosschen dor, door rijp, belet,
De stroomen hart door 't ys beset.
Stoock nu het vier, verdrijf de Vorst,
En drinck eens lustigh uyte borst:
Tap nu van uwen ouden Wijn,
En laet ons 't saemen vrolijck zijn.*

Dese bergh *Soracte*, wordt nu genaemt de bergh van S. *Silvester*. En *Ovidius* seyt oock van den Winter in zijn 2 boeck van de *Metamorphos.*

*Een trillend Bestevaer, verkleumt door alle leeden,
Die klappertand en schud, met heel beschroomde treden,
Die in zijn ruyge Muts gedoken, als vervaert,
Den neuse druypt en stoockt de koolen aen den haert.*

*Die van de kou benart, te stampen staet en beven,
Met kegels in den baerd, en wenscht nae beter leven.
Daer hy de stroomen siet gestolt als spiegelglas:
Ellendigh die geloof noch munt heeft in den tasch.*

Vulcanus wort oock voor den Winter geschildert, staende by de Smisse, als oock *Aeolus* mette Winden. Want dese veroorsaken het onweder, dat sich meer in den Winter, als op andere tijden, openbaert.

De vier tijden van 't Iaer, nae de Medaglie van Antoninus Caracalla.

Dese vier tijden worden door vier schoone kinderkes afgebeeld, daer d'eene wat grooter is als d'ander. 't Eene sal op de schouder een korfken met bloemen hebben, het tweede sal in de rechter hand een Seyssen hebben, het derde sal een korfken vol allerley vruchten in de slincker hand houden, in de rechter sal het een dood beestjen hebben. Dese drie kinderkes sullen naeckt zijn. Het vierde sal gekleet zijn en 't hoofd gedeckt hebben, met een stock over de schouderen, waer aen een doode Vogel hanght: en in de slincker hand sal hy van gelijcken een doode Vogel hebben, doch d'eene sal verscheyden zijn, en van ander aert wesen als d'ander.

De vier tijden van 't Iaer, gelijk die te Florencen van den Grooten Hertogh van Toscana zijn vertoont.

Primavera. Lente.

Drie kinderkes met blonde en gekrulde locken, waer op schoone verciersels van peerlen gespreyt zijn met andere kostle steenen. Zy sullen gekranst zijn met verscheydene en seer schoone bloemen, sulx dat dese ciersels sullen getrocken zijn nae de beeldnisse van de Hemelsche teycken. Het eerste kindeken sal *Martius* vertoon, en gelijk wy hebben geseyt, soo sal tusschen de bloemen en eedelsteenen, boven op 't hoofd, het teyken van *Aries* staen. Het tweede is *April*, en sal hebben het teyken van *Taurus*. Het derde is *Majus* met het teycken *Gemini*, yders kleed sal groen wesen, geheel geciert van verscheyden bloemen, gelijkse die oock in haere beyde handen sullen houden, hebbende goude brooskens aen haere voeten.

Estate. De Somer.

Drie Maeghdekens die met koorenayren gekranst zijn. 't Eerste sal *Iunius* wesen, en sal op 't hoofd het teyken van den *Kreeft* hebben. Het tweede sal *Iulius* zijn, met het teyken van den *Leeuw*. Het derde is *Augustus*, en sal het teyken van *Virgo* hebben. De verwe van 't kleed sal geel zijn, met Lelyen gevlochten, aen de voeten sullen zy goude leerskens draegen.

Autunno. Herfst.

Drie bedaeghde Vrouwen die tot haer hulsel op 't hoofd sullen hebben een cieraet van edelgesteenten, en sullen gekranst wesen met Wijngaert blaeden, met Druyven en andere vruchten.

De eerste Vrouwe is *September*, die sal het teycken *Libra* of de Waege hebben.

De tweede Vrouwe is *October*, hebbende het teycken van *Scorpio*.

De derde Vrouwe is *November*, die 't teycken heeft van *Sagittarius* of den Schutter. Het kleed sal van weerschijn uyt den blaeuwen en rossen wesen, met franien beset als de krans is, en met dieselve vruchten, hebbende goude brooskens aen de voeten.

Inverno. Winter.

Drie oude Vrouwen met hulsels op 't hoofd, die van purpere vellen sullen zijn, waer op men de rijp en sneeu siet, met doorluchtigh cristal het ys gelijkende.

De eerste Vrouwe is *December*, en sal hebben het teycken van *Capricornus* of de Steenbock.

De tweede Vrouwe is *Ianuarius*, met het teycken van *Aquarius* of de Waterman.

De derde Vrouwe is *Februarius*, hebbende het teycken *Pisces* of de Visschen. 't Kleed sal van doncker purper zijn, maer vol sneeu, ys en rijp, en soo sullen haer leerskens aen de voeten oock zijn.

Inverno. Winter.

Zy schilderden dien seer schoonen *Adonis*, voor den Winter, als een Jongelingh in de kleedinge van een Iager. Dit opgerechte

beeld was gestelt op den bergh *Libano*, met een toegedeckt hoofd, en met een treurigh weesen, houdende de slincker hand onder 't aengesicht, en met de rechter hand hielt hy de slippe van 't kleed op, jae 't scheen dat de traenen langhs zijne kaecken afrolen. En dese beeldnisse schrijvense alle den Winter toe. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't IX boeck.

De Winter van Macrobius, gelijk die van den Heere Giov. Zaratino Castellini is uytgeleyt.

Hy maelde een Vrouwe met een lange Mantel, het hoofd bedeckt, en treurigh van weesen, die de slincker hand onder 't kleed hiel, daer zy 't hoofd mede ondersteutte. Dit beeld wierde gesien op den bergh *Libano*, by wiens voeten een wild Vercken stont. De lange Mantel was van duyster bruyt.

Dese beeldnisse is getrocken uyt *Macrobius*, een oud Schrijver, doch niet soo oud als *Blondus* dienselven beschrijft in 't 2 boeck van 't triumpheerende *Romen*: alwaer hy hem stelt onder de regeeringe van *Adrianus*, die gewis lange tijden daer nae, onder de regeeringe van *Valentinianus* de tweede, van *Theodosius* en van *Arcadius* leefde, aengesien hy was van een ouder als *Servius Grammaticus* en *Aurelius Symmachus*, vermaerde Sendbriefschrijvers, die van hem in 't 5 boeck van zijne *Saturnalia* VII cap. gestelt zijn. Welcke *Symmachus* Burgemeester was in 't Iaer *Christi* 394, gelijk *Prosper Aquitanicus* en *Gregor. Alexander* verhaelen. Wy sullen niet naelaeten de woorden te stellen, die *Macrobius* daer van in 't I boeck van zijne *Saturnalia* in 't XXI cap. beschrijft: *Het verheven beeld van dese Goddinne op den bergh Libano, wort versiert met een gedeckt hoofd, treurigh van weesen, ondersteuttende 't aengesicht, mette slincker hand, onder 't kleed, en van den aensienders wort geloof, datter traenen van afrollen. Welcke beeldnisse deser treuender Goddinne, is oock een beeld van 't Wintersche aerdrijck.* Vyt welcke woorden, wy klaerlijck tot kennisse komen, hoe seer *Pierius* doolt, wanneer hy *Adonis* stelt voor den *Winter*, en dat hy soude schreyen op den bergh *Libano*. *Adonis* wierde gehouden voor de Sonne, soo dat hy veel beter, voor een Hieroglyphisch beeld van den *Somer* soude mogen werden gestelt. Want daer in heeft die op onse *clima* of streeck, de meeste kracht, glans en hette. Onder den Schrijvers vintmen niet, datter eenigh beeld van *Adonis* op den bergh *Libano* is geweest, maer gelijk *Paulinus* verhaelt, soo stelde de Keyser *Adrianus* een verheven beeld van *Adonis* te *Bethlehem*, welcke *Adonis* van *Venus* beschreyt wierde, als zijnde onder dit beeld begrepen: Maer om wat oorsake sou *Venus*, die een beeld van de Lente is, op den bergh *Libano* den Winter vertoonen? Doch totte volle verklaeringe van 't beeld van den *Winter* van *Adonis*, en van 't *wild Vercken*, is 't noodigh, dat wy het geheele verhael van *Macrobius* uytstrecken. Buyten twijfel, seyt hy, is *Adonis* gehouden voor de Sonne, zijn oogh slaende, op de manieren der Assyriers, by de welke, als oock by die van Phenicien, *Venus*, *Architides* en *Adonis* in grooter waerde wierde gehouden, en derhalven eerden de Natuyrkondigers, het *Hemisphaerium* of het half ront, van het bovenste Aerdrijck, dat wy bewoonen, met den naem van *Venus*, maer het ander benedenste half rond, naemden zy *Proserpina*. By den Assyriers en Pheniciers, wierde *Venus* schreyende gemaect, want de Sonne in zijnen laerlijxten ommegang, door de XII teykenen van den Zodiac loopende, worden de ses teykenen de bovenste, en d'andere ses de benedenste

genaemt. Wanneer de Sonne in de benedenste teykenen is, soo maecktse ons de kortste dagen: En derhalven *Venus*, te weeten het Aerdrijck van onse bovenste *Hemisphaerium*, klaeght, om datse nu de Sonne heeft verlooren, door 't weghnemen van de tijdljcke dood van *Proserpina*, die haer behoud, en dese is een beeldnisse van den ondersten circkel der Antipoden of die tegen onse voeten gaen. En *Adonis* wort aen *Venus* weder gegeven, wanneer de Sonne, de jaerlijxe teykenen van de benedenste deelen te boven gekomen zijnde, nu begint het half rond van onsen circkel te verlichten, met het aenwas van licht en dagen. Of anders, wort geseyt, dat *Adonis* van 't wild Vercken gedoot zijnde, door dit schricklijck Dier, de *Winter* soude zijn afgebeeld. Want het is een rouw en steeckeligh vriend des Winters, zijnde het alderheetste, boven alle viervoetige gedierten: zijn humeur of aert verkout niet, waerover op zijn heet lichaem de borstels altijd over einde staen, en 't verliest dieselve hette niet door den Winter, gelijk *Aristoteles* in 't gemeen van de Verc-

kens spreekt: 't welck hy te meer van 't wild Vercken seyt, wiens bloet heel vol is van veesekens, en dat rontom hart is, soo wel opstijgende als moedigh, toornigh en raesende van aert, aengestooct zijnde, door een geweldige drift, van zijne natuyrlijke hette: het tiert seer wel in plaetsen, daer 't koud is, weshalven in *Africa*, alwaer de Sonne met haere heete straelen heerscht, oock geen wild Swijn wert gevonden. In 't kort, soo heeft het vermaeck in vochte, koude, slickige plaetsen, die van sneeuw en rijpe bedeckt zijn, en eygentlijk voed het sich met eykels als een kost van den Winter. De Winter dan, waer van 't wild Vercken een beeld is, is als een groote slagh of doodlijke wonde voor de Sonne, die nu aen ons haer licht en haere hette vermindert, als een werckinge van de dood, die dan d'eene, dan d'andere Dieren wegh neemt. Het verheven beeld van *Venus* op den *Libano*, wort versiert met een bedeckt hoofd, en een treurigh weesen, en datse met de slincker hand, onder den langen rock, het aengesicht onderstut, alwaer de traenen schijnen af te rollen: Welck beeld oock is een Winters beeld: in welke tijd de Hemel over al duyster en bedeckt is van Wolcken, en van de Sonne berooft zijnde, daerom staet het beeld als versuft. En de fonteynen, zijnde als de oogen van 't Aerdrijck, vloeyen nu overvloedigh, en de Velden als nu bloot van haere bouwerie, staen met een treurigh weesen en aengesicht. Maer wanneer de Sonne uyte onderste deelen des Aerdrijx opklimt, en den Aequinoctiael passeert, dan wassen de dagen aen, en *Venus* staet, als dan, vrolijck, te weeten het bovenste deel des Aerdrijx. De velden staen als dan met gras geladen, de beemden met kruyderen, en de boomkens krijgen bladeren en bloeyen. Waerover de Oude, den Maend *Aprilis*, *Venus* toeheylichden: die alsdan genomen wierde voor de voortteeling en voortbrenginge van alle dingen. Hier uyt komt het, dat de Platonici, *Saturnus*, *Iupiter* en *Venus* naemden de ziele van de Werlt. Voor soo veele als zy de opperste dingen wilden uytdrukken, naemden zy *Saturnus*, voor soo veele als sich de Hemelen beweeghden *Iupiter*, en voor soo veele de benedenste dingen voortteelden, naemden zy 't *Venus*: want de kracht van 't voortteelen wierde de ziele der Werlt, onder de beeldnisse van *Venus*, toegeschreven. En gelijk dese genomen wierde voor de voortteeling der dingen, soo wierde *Proserpina* gehouden voor de verdervinge en voor de dood. *Horatius* seyt tot *Architam*, *geen harde bol kan de wreede Proserpina ontwijcken: en de gebiedende Proserpina treckt my*. En *Martialis* seyt tot *Lentinum*, die haere hayren verwe, om jongh te schijnen. *Proserpina kent u grijse hayren wel, en zy sal den Mom van u aensicht afrucken. Venus* selve wijckt voor de macht van *Proserpina*, in de dood van *Adonis*, dien zy wegh nam, hoe schoon hy oock was. *Bion* seyt in 't I boeck van zijn *Idillium*: *Proserpina neem mijn Man wegh, want ghy zijt veel machtiger als ick ben, en watter schoons is, dat wentelt na u toe*. Vyte woorden van *Macrobius* schijnt dat by zijnen tijde, dit beeld stont op den bergh *Libano*, en was van eenigen in *Phenicia*, en van anderen in *Arabien* gestelt. Maer meer als 1600 Iaeren voor *Macrobius*, waeren die van den bergh *Libano* nieuws-gierigh totte feestdagen van *Adonis*, gelijk men kan sien uyt de oude Griexsche Poet *Musaeus*, die als *Eusebius* in zijne Tijdschrijvinge seyt, geleeft heeft, 600 Iaeren voor de inneminge van *Troyen*. *Musaeus* seyt dan in zijn gedicht van *Eros* en *Leander*, dat op 't feest van *Adonis* en *Venus*, dat in *Sesto* wierde geviert, niet alleene te saemen liepen, de naegebuyren van *Abido*, maer oock die op de uysterste eylanden woonden, jae zy quamen van *Phrygien*, van *Cyprus*, van *Hermonia* en van *Libano*: *Want daer bleef niet eene Vrouwe in de steeden van Cytherea, die niet op de hooghte van den welriekenden bergh Libano dansten*. Oock quam van den bergh

Libano, die een roode aerde hadde, een reviere afdaelen, die *Adonis* wierde geheeten, en placht alle Iaer, en op seeckere tijd, een seer stercke wind, dit sand, dat root was gelijk Menie, uyt te werpen, waer door de reviere als bloet wierde, en in dat deel, waerse metten mond in de Zee storte, soo wierde dieselve purper-root, en passeerde door 't land van *Biblis*, andersins *Geta*, een stad in *Phenicien*, die als noch vermaert is, door de beroemde Tempel van *Adonis*, soo gafse oorsaeke aen die van *Biblien* te seggen, dat op die dagh als *Adonis* op den bergh *Libano* van 't wild Swijn wierde gedoot, dat zijn bloet door de reviere in de Zee was geloopen. Hier uyt naemen zy oorsaecke om alle Iaeren den dood *Adonis* te

beschreyen, gelijk *Lucianus* de Grieck verhaelt in zijne fabelachtige Syrische Goddinne, dieer was een voorspraeck in Syrien, geleeft hebbende 250 Jaeren voor *Macrobius*, en dat ten tijde van den Keyser *Trajanus*. De Ioden als naegebuyren aen Syrien, gelijk die een snoode aert over sich hadden, en tot slavernie scheenen gebooren, gelijk de Romeinsche Reedenaer oordeelt, lieten oock niet nae, dese quade gewoonte te onderhouden, om *Adonis* op den bergh *Libano*, te beschreyen, insonderheyt door de Vrouwen, gelijk *Ezechiel* in zijn VIII cap. XIV vers. 600 Iaren voor de geboorte *Christi*, getuygt: *Hy leyde my, seyt hy, in ter poorte aen 't Huys des Heeren, die tegen 't Noorden staet, en siet daer saeten de Vrouwen en weenden over Adonis, andere stellen Thammus*. Alsoo is dan verbeterd de plaetse, daer *Adonis*, door den Ridder *Ripa*, voor den Winter wort gestelt, als verleyt zijnde, door het aensien van *Pierius*. En in allen geval moetmen die beeldnisse naelaeten, en gebruycken dese als de waerachtige en rechte. 't Is niet waarschijnlijk noch waerachtigh, dat *Adonis* sich selve, nae zijn dood, soude hebben beschreyt, maer wel, dat het andere kosten doen. Dat zy 't aengesicht mette hand, onderstut, is een teycken van droefheyt. De swaermoedige of bekommerde, 't zy datse sitten of staen, plegen altijd den elleboge op den stoel, taefel of andersins te leggen, om 't hangende hoofd te ondersteunen. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiedenis, vertoont *Chariclea* een Ionghvrouw, die met sonderlinge schoonheyt was gegaeft, die alhoewel zy met groote smerte ontstelt was, soo sat zy op een rotse, mette rechter hand op de knie, en ondersteutte 't hoofd, en de vingers aen de winckbrauwen houdende, staerde zy vast, sonder sich te bewegen, op *Theagenes* haeren Vryer en Bruydegom, die ter dood gewont, op der aerde nederlagh. Maer alhier is in dese beeldnisse beschreven, een treurige Vrouwe, die daer staet, sonder sich te leunen, en die haer rechter hand voor het hert houd, waer op zy met haer slincker elleboogh rust, met een treurig en schreyend gesicht. Dat de Mantel of lange rock van *Cyaneo*, of blauwe soude geweest zijn, verstaen wy van duyster en swart, alhoewel de Griecken *Cyaneo* gebruyckten voor Hemels blaue en azuyr, niet te min dientse oock voor enckel swart, en niet gemenght. En om dit te bewijzen, dat *Cyaneus* oock voor swart wort genomen, soo treckt de Schrijver uyt *Theocritus* en *Bion*, dat *Venus* met een purper kleet plagh te gaen, en datse over den dood van haeren Bruydegom *Adonis*, een kleed van *Cyane* of een swart rouw kleed droegh. Want het kleed moet droevigh zijn, maer het Hemels blaue is blijde. Andere seggen dat het blauwe past over Iongelingen en doode kinderen. Iongh was *Iphigenia*, de dochter van *Clitemnestra*, niet te min, bidse haer Moeder, dat zy haer de locken, in haer dood, niet wilde afsnijden, en datse aen haer suster soude gebieden, dat zy haer lichaem met geen swart kleed soude bedecken. Iongh was *Achilles*, en als zijn Moeder, *Thetis*, voorsagh, dat haer soone in korter tijd voor *Troyen* soude sterven, soo beweende zy hem in een sluyer van *Cyaneo*, dat is van swart, gelijk oock de Griexsche text seyt *μελαντερον*, geheel swart. En bewijst voort de Schrijver langh en breed, dat de verwe *Cyaneo*, niet voor azuyr of Hemels blaue magh werden genomen: Maer dat de swarte verwe voor de rouw plagh uytgebeelt te werden; gelijk dan *Homerus* in zijne Dichten, *Neptunus* dickwijls afmaelt met swarte hoofdhayren: Andere seggen, waer toe geen Hemels blaue, naedien *Neptunus* van de beuselachtige Poëten, voor een God van de Zee wierde geacht? Ick segge datter onderscheyt is tusschen de Zee en den Heere der Zee: Men vind geen Man met natuyrlijke Hemels blauwe hoofdhayren. In de kloekste Schrijvers vind ghy *Neptunum* met swarte hayren. Wat sullen wy van *Hector* seggen, die met de

Zeebaeren niet gemeens hadde? want, nae dat de dood hem hadde weggh genomen, waeren zijne swarte hoofdhayren, volstof. Andere stellen oock *Bacchus* met swarte oogen. Doch de Poëten hebben altijd gepooght de Goden jeughdigh en schoon te schilderen, als *Mercurius* dat die seer aengenaem was, *Apollo* van hupscher gedaente, *Bacchus* seer schoon, maer de schoonste van allen, was *Cupido*. Doch blauwe oogen staen leelijck, maer de bruyne schoon, en derhalven geeft *Homerus* aen *Bacchus* swarte oogen; en voorts bewijst de Schrijver, dat de Oude rouwe hebben gedragen met swarte kleederen. Alhoewel *Lucillius* en *Plautus* verhaelen

dat de *Granius* of de sluyer van Meenyverwe was, en de *Ricinus*, dat is de korte Mantel van purper. En of de *Ricinus* in de begraefnissen van soodanige verwe was, druckt hy niet uyt. 't Kan wesen datse een ander purper in de begraefnissen gebruyckten, en dat van de sijde der dooden, die nae haere staet ter begraefnisse wierden gedraegen, en dat nae 't purper, 't welck de Magistraten in haer leven oock plachten te draegen: En van de sijde der levende, die 't lijck volghden, soo gingen die van der Ridders ordre, met purper, alhoewel zy die oock wel droegen, op vrolijke feesten. Daer is nu geen twijfel aen, of die worden nu gebruyckt tot treurigheid, gelijk in de Lijkspeelen der Ridders, alwaer de Reedenaers verschijnen in purper, daer komt de Musijck by, en by de uytvaert worden 's nachts ontallijcke lichten aengesteecken, en die branden in openbaere feesten van vrolijkheit, en by daege in de catafalaen op houte Piramiden, die vol lampen zijnde ontsteken, men over 't lijck heene stelde. En tegenwoordigh in 't Hof van *Romen*, soo rijden de Kamerlingen van 't Paleys, achter de baeren van den afgestorvenen Prince, te paerde, met een langh purperen kleed, 't welck, in dit geval, te gelijk droefheit en hoogheit aenwijst. Maer om totte Oude te keeren, soo gebruyckten de Vrouwen, terwijl de doode boven d'aerde stont, het *Ricinium*, dat zijn korte swarte Mantels, of als andere seggen, sluyers, die zy op 't hoofd droegen. Doch *Lipsius* laetse alleene, tot een teycken van de rouwe, maer niet voor 't lijck. Soo geven oock de oude Historien den bedaegden en Longelingen, geen Hemels blaeu, maer swarte kleederen. *Crassus* ten tijde van de Romeinsche Republieque, droegh rouwe over zijne beminde *Muraena* of Lampreye, die in zijnen Vijver was gestorven, waer over hy in 't swart gekleet, dieselve, als zijn Dochter betreurde. *Apulejus* seyt: *De Moeder beschreyde met een swart kleed haer kind*. En de Poëten gebruycken *Ceruleus* na de maniere der Griecken, veele voor 't swart, gelijk met veele voorbeelden wort aengewesen.

Dese beschrijvinge, gelijk oock andere, hebben wy tot vermaeck der geenen, die lust hebben tot spitsinnige ondersoekinghe der oude Schrijvers, uyt den alderlaesten druck, van de *Iconologia*, hier by gevoeght.

Tyrannide. Tyrannye.

Een gewaepende Vrouwe, een weynigh bleeck, hovaerdigh en wreed in 't gesicht, staende over einde, hebbende onder haer waepentuygh een purpere onderkleed, op 't hoofd een yseren kroone, in de rechter hand een bloot Swaerd, in de slincker salse een Iock houden.

Gewapent en recht op staende wortse gemaelt, om de wackerheit uyt te drucken, die een Tyran noodigh is, om de grootsheit van zijne overlastige heerschappie uyt te drucken: Waer over een Tyran, altijd met gemoed en met geweld moet vaerdigh staen, om sich selve te beschermen en een ander te beschadigen.

Bleek is zy, van wegen de gestaedige vreesse en benauwtheit, die haer geduyrigh onrust en verdriet aendoet.

Zy vertoont wreedheit en hovaerdie in 't gesicht, want d'eene van dese twee Pesten, maect haer een opene baene tot ongerechte grootsheit, en d'ander doetse daer in volherden.

Zy is met purper gekleet, en met een yseren kroone, om haere heerschappie, maer die Barbarisch en wreed is, te vertoonen.

In plaets van den Scepter, een teycken van de Heerschappie en van wettige Regieringe, houdse een bloot Swaerd, als die geene, die de Onderdaenen, door schrick en vreesse tot gehoorsaemheynt brengh, haer weydende, niet tot haeren besten, gelijk een goed Herder doet, maer om haer totten ploegh te brengen en haer te villen: even gelijk de gehuyrde Ossedrijver, die alleen op zijn eigen voordeel siet, en daerom houd zy 't Iock in der hand.

Refugio. Toevlucht.

Een Man die voor 't Autaer nederknielt, mette armen opgeslagen.

't Is een klaere saecke, dat de Autaeren by de Oude, gelijkse oock noch heeden ten daege, als heyilige en ongeschende toevluchten zijn gehouden. En hierom is 't dat *Priamus* van alle hulpe berooft zijnde, nae den Autaer vluchte.

Datio. Tol, Schattinge.

Een sterck Ionghman, die als *Hercules* gemaelt wort, met Musculen en Senuwen uytsteekende, zijnde gekroont met Eycken loof, hebbende in de rechter hand een scheere, om wolle te scheeren, voor zijne voeten sal een Schaepken staen, in de slincker hand sal hy kooren-ayren, Olijftacken en Druyftrossen hebben, die nederwaerts hangen. Met bloote armen en beenen, net en schoon, totte planten van de voeten toe, oock vol van vlees en sterck van beenen.

Herodotus, *Turnebus* en andere verhaelen dat *Sesostris* de eerste geweest is die in Egypten op de aerdgewassen Schattinge heeft gebracht, en dat de Romeinen over het graen de tienden hebben ingestelt. *Caligula* is daer nae de eerste Vinder van de vuyle en ongehoorde Schattingen geweest, die op alle Mondkost Tol gestelt heeft, van die in Romen wierden gebracht, en oock stelde hy op alle Processen en Vonnissen den veertighsten penningh, op 't arbeysloon en op de daghhuyren den achtsten penningh, en van de Hoeren nam hy de eerste winste, gelijk *Suetonius* verhaelt.

Van Mannelijcke sterckte is hy gemaelt, om dat de Tol den Princen sterck maeckt, en gelijk *Cicero* voor *Pompejo* seyt, *Wy hebben geoordeelt dat de Tollen de senuwen van den oorlogh zijn*. Dese sterckte wort breeder door de Eycken kroone uytgedrukt, wesende de Eycke een stercke, harde en vaste boom. En dese krans past den Tol alderbest, alsoo dit een Burgerkroone is, van *A. Gellius* alsoo genaemt, om dat die gegeven wierde aen die geene, die eenen Burger hadde verlost. Van gelijcken is oock de vrucht van den Tol, allen Burgeren te beschermen. En gelijk de Eyckeboom *Iupiter* was toegewijt, om dat de Heydenen geloofden, dat hy de steeden in zijne bewaeringe hadde: soo geven wy nu dese aen den Tol of Schattinge, als die geene waer door der Princen macht aenwast, onder wiens bescherminge de steeden staen.

De Scheere, om de wolle van de Schapen te scheeren, slaet op 't geene *Tiberius* de Keyser, in 't begin van zijne Regeeringe dede: veinsende nochtans zijne staetsucht en gierigheyt, daer hy naemaels wel dede blijcken, dat hy geheel daer in was versopen.

Want hy vertoonde een goed proefstuck, wanneer zijne Raedsheeren hem rieden een nieuwe Schattinge op de Landen te stellen, dat hy daer op antwoorde, *Het betaemde een goed Herder, dat hy zijne Schapen most scheeren en niet villen*. En dit komt over een mette spreucke van *Alcarnenes*, de soone van *Teleucus*, die gevraeght zijnde, *op wat wijze, iemand het Rijck wel kost onderhouden?* antwoorde, *Indien hy niet al te gewinsuchtigh is*, een Laconische spreucke van *Plutarchus*. In d'ander hand worden hem kooren-ayren, Olijftacken en Druyvetrossen gegeven, om datmen op het Graen, Oly en Wijn insonderheyt pacht stelt. Ick segge insonderheyt, zijnde seecker, datter oock op andere dingen pacht is geset. Onder andere schrijft *Vopiscus*, dat de Keyser *Aurelianus* pacht stelde op Glas, Linnen, Vlas, &c. En wy weeten oock door 't verhael van *Boterus*, dat de Koningh van *China* jaerlijx 180 duysent kroonen treckt uyt de pacht van 't sout, van de stad *Canton*, en noch 100 duysent kroonen, voor de tiende van den Rijs van 't Land, ontrent dieselve stad. Daer worde te Romē 1606 een pacht van 't sout, soo wel voor Rijcken als Armen opgesteld, als mede een geheel nieuwe op de sneeuw, 't welck

niemand beswaerde als die boven al in de gulsigheit wilden uytsteken, om de woorden van *Plinius* te gebruycken in zijn XIX boeck IV cap. tot wiens tijde soo veele aen de sneeuw, als tegenwoordigh, niet wierd te kost geleyt. Want nae zijn seggen, oock in 't XXXI boeck III cap. gebruyckten zy die nergens toe als om 't waeter te verkoelen, en eenige koockten 't nae de vindinge van *Nero*, om seecker te nemen het vermaeck van 't versche, sonder gebreck van de sneeu. Tegenwoordigh dient het niet alleene om het waeter, maer oock om den Wijn te verkoelen, de vruchten in te souten, en andere dingen van den Somer en Winter. En die tot dese verkoelinge zijn gewent, ververschen daer mede, als zy willen purgeren, hare Syropen en Medicinen. Sulx datmen daer van Iaerlijx uyten pacht te Romen treckt ses duysent kroonen.

De naeckte armen en beenen, die gaef en glat zijn, (om dat dese leden, door de kracht van handen en voeten, zijn Dienaers van den arbeyd en van de Menschlijke handlingen en gangen, en uytvoerders van onse gedachten,) bedieden, dat de Schattinge moet opgesteld zijn van den Prins met een ernsthaftig en suyver gemoed, behoudelijck om dat de behoeftegheit, de tijd en gelegentheyt sulx vereischt, en dat met een oprecht en getrou voornemen, niet soo seer om sich selve te verrijcken, als om 't gemeene beste daer mede vorderlijck te zijn, en niet uyt loutere gierigheyt en gedancken van eygen baet: Iae sullen oock niet gedoogen, dat haere Dienaers dagelijx (gelijck gemeenlijck geschiet) nieuwe beswaernissen en pachten bedencken op dingen die veracht, vuyl en oneerbaer zijn, gelijk *Vespasianus* dede, die nae 't geld soo begeerigh was, dat hy oock Tol op de pisse stelde. Waer over hy oock van zijnen oudsten Soone *Titus* wierde berispt: en alhoewel hem de Vader antwoorde, *dat het geld, 't welck hy van de pisse trock, niet eens daer nae roock*: Soo was daerom zijn gemoed niet vry, dat het niet een snoode reuck van sich gaf van zijne vuyligheyt en snodigheyt, en dat tegen de aert en 't gemoed van een oprecht Prince, dieder behoort eedel en grootmoedigh te zijn. Maer de winninge verblinde hem, soo dat hy vergat, 't geene *Apollonius* van *Alexandrien* te kennen gaf, *dat om 't gemeene beste te bestieren, hy niet achten soude op de Rijckdommen, die door de schattingen en 't suchten van 't Volck, waeren by een gebracht*; gelijk *Philostratus* in 't 5 boeck 13 cap. verhaelt, *dat het goud most leelijck en vuyl werden geacht, dat uyt de traenen der onderdaenen wierde te saemen gehaelt*. Waer over van gelijcken *Domitianus*, de tweede soone van *Vespasianus*, wierde gelastert, van dat hy al te ondraeghlijcke Schattingen op den Ioden stelde, met bevel, dat wie sich veinsde geen Iode te wesen, moste zijne heimlijcke leeden laeten sien, of hy besneden was of niet. Een schandige en verachte Schattinge. *Suetonius* verhaelt in 't leven van *Domitianus*, *dat hy jongh zijnde, een oud Man van negentigh Iaeren hadde sien besichtigen of hy oock besneden was, en dat in tegenwoordigheyt van veele Volx*.

Dese Schattinge hoe lasterlijck die was, salmen door de schaemte klaerlijck begrijpen, want alle braeve Mannen kosten nae 't goedduncken van den Fiscael beschuldigh worden, die nochtans ontschuldigh waeren van de Ioodsche secte, soo mosten zy evenwel haer Manlijck lit vertoonen, indien zy sonder tegen-seggen de Schattinge niet wilden betaelen. Maer van d'ander sijde quam zijn Navolger de loflijcke Keyser *Nerva Coccius*, die soodaenigen schandigen Schattinge te niet dede: Waer over tot zijnder eere uyt het bevel van den Romeinschen Raed, een silvere penningh geslagen wierde, met zijne beeldenisse en naeme van d'eene sijde, en van d'ander sijde een Palmboom, alwaer in 't midden dese twee letteren SC stonden, en rontom *Fisci Iudaici calumnia sublata*, als, *dat de lasteringe van den Fiscael over*

de Ioden was wegh genomen. Van welke lasteringen, beschuldigen en onrechtveerdige Schattingen, die van den Keyser *Nerva* te niet gedaen en verboden zijn, kondy *Dion Cassius* in 't leven van *Nerva* lesen. Nae de voordaed van desen seer goeden Keyser, behooren dan de Princen den Volckeren te ontlasten van alle onbehoorlijcke opstellingen, en haer met harde en nieuwe lasten niet te beswaeren.

Tragedia. Treurspel.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, houdende in de rechter hand een bloote bebloede Poignaert, met leerskens aen de voeten, en een goude kleet van achter over de

schouderen totter aerde toe, geciert met kostelijcke gesteenten.

De Tragedie of het Treurspel wort met swarte kleederen afgemaelt, om dat dit kleet treurigh en swaermoedigh is, oock bequaem in dese slagh van Poësie of Dichten, niet anders in sich begrijpende als ellende en ondergangh der Princen, met een geweldige en wreede dood, 't welck door de bloedige Poignaert vertoont wort.

En wierde dese maniere van dichten, van d'Oude, om veele reedenen, gevonden, doch insonderheyt om de gemoederen der Burgeren te verlustigen en te verstercken, diewelcke souden mogen dencken, door 't goed vertrouwen datse van sich selve hebben, dat zy oock souden mogen komen totte Tyrannye en totte Regeeringe van andere Menschen: Soo hebben zy dan door de Treurspeelen alle hope van een goede uytkomst wegh genomen, door het voorbeeld van anderer luyden dood en ongeluck, diewelcke tot dese wreedheyt gekomen zijnde, haer selven seer groote ellende, over den hals hebben gehaelt.

Waer uyt dan beslooten wort, dat het seet goed is sich te vernoegen met een eerlijcke staet, en sonder andere groote pracht vrolijck te leven, en dat met die kleyne middelen, die de krancke Fortune, den slechten Burgeren, heeft verleent.

Zy leert oock den Princen en Heeren, datse soo geweldigh met den voortgangh van haere grootsheyt en trotsigheyt, niet sullen doordringen, tot schaede der Burgeren, op datse niet souden gedencken, dat al haer geluck, jae lijf en leven niet soude staen in de handen van zijne slechte onderdaenen.

De bebloede Poignaert vertoont, dat niet slechtlijck de dood, maer de geweldige dood en d'ondergang van onrechtveerdige Princen, zijn het ontwerp van de Tragedie of het Treurspel. En alhoewel *Aristoteles*, in zijne Dichtkonst, seyt, datter Treurspeelen kunnen zijn, sonder overkominge van de dood of stortinge van bloed: soo is 't boven dit, nochtans beter, in dees voorval, de maniere van de Poëten te volgen, die dieselve van tijd tot tijd toe, aldus gemaect hebben, als de geboden en stellingen van een Philosoph, hoe geleert die oock magh wesen.

De brooskens wierden van de Princen gedragen, om haere uytmuntentheynt aen 't volck te vertoonen, en aen de gemeene slagh van Mannen: En daerom wierden dese vertoonders ingevoert, tot navolginge van dieselve geschoende, en met dese schoenen dieder *Cothurni* wierden geheeten: Om uyt te drucken dat dese slagh van dichten moet hebben, dappere en deftige manieren van spreekken en voorstellen, die niet te slecht noch al te gemeen zijn. Daer seght *Horatius*:

*Wie datter slechte verssen dicht,
Die zijn in 't Treurspel al te licht.*

Dapocaggine. Traegheyt, Domheyt.

Een Vrouwe met verwarde hoofdhayren in licht blaeu gekleet, en seer gescheurt, sittende mette handen op de knie, en 't hoofd om leegh, hebbende ter sijden haer een Schaep.

De Traegheyt wort met verwarde hayren geschildert, om te betoonen, hare Traegheyt en luyheyt in den arbeyt: 't welck een gebreck is dat veroorsaect wort uyt haer selven, wesende de slechte luyden luy en

langhsaem in haere handelingen: en derhalven onbequaem tot alle oefningen der naerstigheyt, sittende mette handen op de knye.

Het gebroken kleet bediet de armoede en behoefte die soodanigen overkomt, die haer selve door haere Traegheyt, niet weeten te bestieren.

Zy sit met het hoofd gebogen, om dat een slecht Mensch zijn hoofd niet derf opsteken, gelijk andere luyden doen, om te treden op den wegh van eere, diewelcke bestaet in de uytvoeringe van swaerwichtige handelingen.

Het Schaepken is geheel dom, en kan gantsch niet uytvoeren van 't geene hem voorkomt. Daerom seyt *Dante* in zijne Helle, *Weest Menschen en geen domme Schapen*.

Perfidia. Trouwloosheyt.

Een Vrouwe met koper-roestige verwe gekleet, houdende met beyde handen een Slange, waer mede *Aristoteles* de uysterste Trouwloosheyt uytbeeld.

Discordia. Tweedracht.

Een Vrouwe als de naevolgende gekleet met hairen van verscheiden verwen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en mette slincker een test vol Vier.

De verscheydentheyt van verwen, bediet de verscheidenheit der gemoederen, gelijk geseyt is. Waer over *Ariosto* aldus schrijft:

*Ick kend' haer aen het bonte kleet,
Met slimme boorden, smal en breed,
Die haer nu deckten, dan ontde'en,
De wind blies door haer kleeders heen.
En 't hayr was silver en van gold,
De locken swart en grijs gekrolt,
Ten deel gevlochten en verspreyt,
Op borst en schouders heen gesweyt.*

De Blaesbalck en de Viertest, diese houd, vertoonen, dat detwist door het opblaesen van quade tongen heerkomt, als mede door de siedende gramschap, die in des Menschen hert gevoet wort.

Tweedracht.

*DE stercke woorden Mijn en Dijn,
Die doen dat wy tweedrachtigh zijn.
En 't vast beslyt van Iae en Neen,
Brengh in de Werrelt veel geweent.*

Discordia. Tweedracht.

Een Vrouwe met het hoofd opgesteken, de lippen vael en by nae verstorven, de oogen scheel, bedorven en vol traenen, met bevende handen, waer in zy een Mes houd,

datse by haer borst verborgen heeft: met dunne beenen en kleine voeten. Voorts isse in een dicke mist omtrocken, die haer als een net omcingelt. En aldus maeltse *Aristides* af.

Discordia. Tweedracht, gelijk die van *Petronius* is afgeschildert.

*DE Tweedracht helsch en dol, stak haren helschen kop,
Met yselijck gekrijt ten hoogen Hemel op,
In wiens besuysde balgh, lagh slibrigh bloed gestollen,
Met seever en met schuym, met traenen opgeswollen:
Zy knarsten met haer beck en tanden ruygh beroest,
Haer tong in etter swom, en 't voorhoofi gants verwoest,
Met draecken vvas beset: in 't drayen van haer leeden,
Soo seeper quijligh bloed op haer verslenste kleeden:
En in haer rechter hand, met siddren en gespoock,
Soo voerde zy een toorts, vol solpher-vier en roock.*

Discordia. Twveedracht.

Een Vrouwe in de gedaente van een Helsche Goddinne, met verscheyden verwen gekleet, zijnde onthult, en de hoofdhayren mede van verscheyden verwen, gemenght met veele Slangen, wiens voorhoofd met eenige bloedige banden is verbonden, hebbende een Vierslagh om Vier te ontsteeken, met een Viersteen in de rechter hand. In de slincker hand een bondel met brieven, waer op geteyckent staen, Citatien, Examinatien, Procuratien en soodanige dingen.

Tweedracht is een ontstellende beweginge van 't gemoed en van de sinnen, diewelcke voortkomt van de verscheyden handelingen der Menschen: en dese brengt viandschap in. De oorsake daer van, zijn eergierigheit, geltgierigheit, verscheydenheit van natuyre, van staet, ampt, en aert van landen en volckeren. De verscheyden verwen van 't kleed, zijn de verscheiden gesintheden van Menschen, waer uyt de Tweedracht spruyt, want gelijkmen naulijx twee persoonen vind, die in alle dingen, gelijk over een komen, alsoo soudemen oock niet in seer eensaeme plaetsen, hoewel die van weinige Menschen bewoont zijn, bevinden, of de Tweedracht sal oock 't hoofd, onder dese weinige, opsteeken, Derhalven

seggen eenige Philosophen, dat dese was het beginsel van alle natuurlijcke dingen. 't Is een klaere sake, dat soo onder de Menschen een volkomen eendracht waere, en dat de Elementen of hoofdstoffen den selven gangh volghden, wy souden berooft zijn van al het goede en al het schoone dat de Werrelt en de natuyre heeft. Maer dese Tweedracht, die daer streckt tot verwoestinge en niet tot behoudinge van het gemeene goed, moet als een groulijcke en vervloecte saecke geacht worden. Daerom worden de slangen by dese beeldenisse gemaelt, want dat zijn de quade gedachten, diewelcke voortkomende van de Tweedracht, zijn altijd omringht en omset mette dood der Menschen, met de verwoestinge van geslachten, door middel van bloetvergieten en wonden, en daerom soo is haer het hoofd omwonden: Waer van *Virgil.* segt:

*Haer bloedigh hayr vol Slangen vlecht,
En die met roode banden hecht.*

Ariosto sprekende van de Tweedracht over 't Vierslagh, singht aldus:

*Segh datse 't Vierslagh grijp en tonder[†] in haer hand,
En steek het groote Rijk der Mooren in den brand, &c.*

Men seght oock dat Tweedracht een Vier is dat alle goede zeeden verbrant, want gelijk het Vierslagh en de steen tegens malkanderen geslagen, vuyr geven, alsoo kijven en raesen oock de hartneckige gemoederen, en steecken den toorn en gramschap aen.

De brieven op de maniere als geseyt is, bedieden de tweedrachtige gemoederen van die geene, die daer twisten en kijven, sulx datse daer door haere middelen verliesen en haer leven te kort doen.

Lite. Twist.

Een Vrouwe met veele verwen gekleet, hebbende in de rechter hand een Vat met waeter, dat zy over een groot Vier giet, dat op de aerde brand, 't welck een teyken is van tegenstrijdigheyt; waer tegens d'ander tegenstrijdigheyt gestelt zijnde, als sich soekende meester te maken van de stoffe en van het weesen van d'ander, so geeftse door een barst een teyken van twist en viandschap: welke werckinge, de twistige gemoederen naevolgende, soo rusten zy niet, noch voor haer selve, noch geven oock geene ruste aen andere.

Dubio. Twijflinge.

Een Ionghman sonder baerd, in 't midden van een duysternisse, in weerschijn gekleet, houdende in d'eene hand een stock, en in d'ander een Lantaerne, staende mette slincker nae buyten, tot een teycken of hy wilde wandelen.

Twijflinge is een dubbinge of onsekerheyt des gemoeds, ontrent de kennisse, en by gevolg oock van 't lichaem, ontrent de werkinge.

Iongh is hy gemaelt, om dat de Mensch, in dees Ouder, noch niet in de eenvoudige en suyvere waerheit aengewent zijnde, lichtlijck alle dingen in twijfel treckt, en oock alles lichtlijck gelooft.

† Tonder is de stoffe diemen in 't Vierslagh gebruykt, en dat de geslagen voncke aenneemt, die dan door den swavel wort ontsteken.

Door den stock en de Lantaerne wort de eervaerentheyten en de Reeden uytgedrukt, door welckers hulpe beide de twijfelachtige dingen of voortgaen of bevestigt worden.

De duysternissen zijn de velden van de Menschlijcke overleggingen, waer over die geene, die niet kan leedigh zijn, altijd op een nieuwe maniere treet, en daerom wort hy met den voet nae buyten gestelt.

Dubio. *Twijflinge.*

Een Man die een Wolf by de ooren heeft, om datmen by de Oude een spreekwoort hadde, wanneer zy niet wisten, watmen in een twijfelachtige sake besluuten soude, seyden, *Hy heeft den Wolf by de ooren*, gelijkmen in *Terentii Phormio* leest. En de reeden is soo klaer, datmen daer over geen uytlegginge van noode heeft.

Dubbio.

Een naeckt Man die geheel bedachtsaem is, staende op een twee- of drie-sprongh, verbaest zijnde, wat wegh hy sal verkiesen. En dit is een twijflinge, op hope van 't goede, gelijk d'ander een twijflinge is van een ongeluckige uytkomst. En hy is daerom naekt, om dat hy twijfelberaedigh of onvast van besluit is.

Irresolutione. *Twijfelof Wanckelberadigheyt.*

Een oude sittende Vrouwe, in weerschijn gekleet, met een swart laken om 't hoofd gewonden, houdende op yder hand een Rave als of zy klaptten.

Irresoluti worden die geene genaemt, die de verscheydenheit en swarigheyt der dingen kennende, niet konnen besluyten, om by der hand te nemen, 't geene tot haeren besten dient, en daerom isse sittende gemaect.

Met weerschijn isse gekleet, als zijnde van verscheyden verwen: vertoonende eenige beuselachtige dingen, die van de onvaste of twijfelberaedige Menschen worden begaen.

Oud wort zy gemaelt, om dat d'Ouderdom door te veele eervaerentheit, den Mensche in zijne handelingen onvast maect: Waer over om dat zy veel meer, in dees Ouder weeten als wel in d'ander Ouder, soo twijflen zy met reeden, van alle dingen, en gaen in haer doen niet soo resolut of gehart aen, als wel de Ieughd doet.

De Raevens heeft zy op der hand, als of zy klaptten, wiens sangh altijd is, *Cras, cras*. Alsoo doen oock de twijfelberaedige Menschen, die haer saecke altijd van *Cras* tot *cras*, dat is van dagh tot dagh opschorten, gelijk *Martialis* seght:

Pleun seyt Morgen sal hy leven,
Maer wanneer sal 't Morgen zijn?
Morgen is al wegh gedreven,
By de Parth of Armenijn.
Morgen raeckt tot Nestors Iaeren:
Waer is Morgen doch te koop?
Morgen Pleun wilt u bedaeren,
Morgen is steeds op ter loop.
Maer wie 't Heeden wel besteet,
Die is wijs en vry van leet.

Het swart laecken om 't hoofd gewonden, vertoont duysternisse en verwarringe in 't verstand, door de veranderinge van de gedachten, die haer wanckelberaedigh maken.

Accidia. Vadsigheyt.

Een oude leelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, diewelcke sittende, den hand onder de slincker wange houdt, waer in zy een letterrol heeft, met het opschrift *Torpet iners*. *De traege Mensch is vadsigh*. Hebbende d'elleboogh op de knye, 't hoofd scheef, en met swart laecken gehult, hebbende in den rechter den Visch *Torpedo*.

Vadsigheyt, nae dat *Damascenus* verhaelt, is een moeylijckheit, die 't gemoed beswaert, en die niet toelaet, datmen eenigh goed werck ter handen neemt.

Zy wort oud gemaect, om dat de kracht in d'oude Iaeren ophoud, en de macht om te arbeyden ontbreeckt, gelijk *David* in den 71 Psalm seyt, *Heere verwerpt my niet in mijn Ouderdom; als my mijn kracht beswijckt, soo wilt my niet verlaeten*.

Slordigh is zy gekleet, om dat de Vadsigheyt zijnde gantsch niet wercklijck, armoede en ellende aenbrenghet, gelijk *Salomon* Proverb. 28 seyt: *Die zijn Land bouwt, sal met brood versadicht werden, en wie de leedigheyt volghet, sal met armoede vervult worden.* En *Seneca* seght: *De luyheyt is een voedster van gebreck en armoede.*

Het sitten op de maniere als geseyt is, bediet dat de Vadsigheyt en traegheyt den Mensche leedigh houdt; gelijk de spreuck seer wel seyt. En *Bernardus* bestraft de traeghe in zijne Sendbrieven, aldus, seggende: *O onverstandige Mensch! Duysentmael duysent dienen hem, en tien hondert duysent staen by hem, en ghy neemt u voor te sitten?*

Het hoofd met swart laken bedeckt, verthoont, dat het gemoed van de vadsige met luyheyt omset is, maeckende den Mensche dof en sonder verstant, gelijk *Isidorus* verhaelt, *door de traegheyt beswijckt het verstand en de krachten.*

De Visch *Torpedo* in de rechter hand, bediet, gelijk verscheyden Natuurschrijvers verhaelen, de Vadsigheyt; want zy is uyter natuyre soodanigh, dat wiese maer aenroert met zijne handen, 't zy touw, net of iet anders, dien salse dom en bot maecken, dat hy gantsch niet doen kan. Aldus heeft oock de Vadsigheyt haere quaede parten, dat wiese maer vanght, die verwintse, en wie haer tot sulcke gebreken begeven, maectse dof, onverstandigh en onbequaem, om iet lofliyx en deughdlijx uyt te voeren.

Accidia. Vadsigheyt.

Een oude leelijke sittende Vrouwe, die in de rechter hand een touw houdt, en in de slincker een Slack of Schildpadde. Het touw druckt uyt, dat de luyheyt den Mensche bind en onbequaem maect, om iets by der hand te vatten. En de Slacke beeld de eygenschap der luye Menschen af, die ledigh en traegh zijn.

Accidia. Vadsigheyt, Traegheyt.

Een Vrouwe die op der aerde leyt met een Eesel by haer. Dit Dier plaghten de Egyptenaers te gebruycken, om de afweesigheyt van des Menschen gedachten, tot Godlijcke en heylige saeken uyt te drucken, zijnde steeds besigh met vuyle en schandige gepeinsen, gelijk *Pierius* verhaelt.

Prontezza. Vaerdigheyt.

Een naeckte Vrouwe met vleugels, houdende in de rechter hand een Viervlamme, en in de slincker een *Schirattolo*.

Naeckt is zy gemaect, om dat zy vry moet wesen van alle verhinderinge in 't wercken, gevleugelt van wegen de rassigheyt en snelligheyt, uytdruckende de vaerdigheyt.

De vlamme die zy in de hand heeft, bediet wackerheyt van 't verstand, die sich in de werckinge openbaert van eens Menschen vaerdige Natuyre, waer in d'eene soo veel vaerdiger is als d'ander, nae dat hem dese Geest meerder is medegedeelt.

De *Schirattolo* worter by gemaelt, wesende een seer snel Dier.

Digiuno. Vasten.

Een Man in 't beste van zijn leven, wesende mager en bleeck, gekleet nae de antique of oude maniere in 't wit, en tot een halsband sal hy een groen laken hebben, de mond sal met een band gebonden zijn, en 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende de rechter hand open en uytgestreckt, waer dat in 't midden een Visken is *Cephalus* geheeten, met een letter-rolle, waer in geschreven is *Pauca Vescor*, dat is, ick eete weynigh. Hebbende eenen Haes onder den arm met open oogen, vertredende mette voeten een Crocodil, die den mond open houdt.

Hy word een Man op 't beste van zijn leven gemaelt, om dat dees Ouder alderbequaemst is tot vasten, en daerom seght men, dat Jongelingen totte 21 Iaeren toe, aen 't Vasten niet gehouden zijn, als 't selve niet konnende verdragen, overmits zy te veele brands hebbende, zy haere spijsse al te licht verteeren; gelijk mede *Hippocrates* verhaelt, dat die geene die noch in 't wassen zijn, veel hette by haer

hebben, en daerom behoeven zy veel voetsel, andersins wort het lichaem verteert. En om gewagh te maken van een gelijck Ouder, moetmen weeten, dat het niet genoeg is Oud te zijn, om niet te vasten, want hy zijnde van een goede complexie of aert, soo behoort de conscientie dapper in hem te wercken, op dat hy niet in 't gebreck van gulsigheyt vervalle, gelijck *Navarrus* seer wel bewijst.

Dat hy bleeck en maeger is, bediet de werckinge en eygen aert van 't Vasten, die gantsch strijdigh is tegens de Overdaedigheyt en Gulsigheyt, want die maeckt den Mensche vet en lijvigh. *Galenus* seyt, het Vasten maeckt het lichaem hert en drooge.

Het kleed op zijn antics, bediet dat het Vasten een seer oud gebruyck is, want van de oude Wet af, wierde het Vasten seer onderhouden. En tot meerder aenmerckinge soo heeft de Heere *Christus*, die 't volmaeckte Vasten is, selve gevast, gelijck de H. Schrift sulx verklaert.

Het witte kleed bediet, dat het Vasten in alle volmaecktheyt behoort te geschieden: Oversulx betaemt het dattet suyver, reyn en sonder eenige smette zy, niet alleen door

de onthoudinge van spijsse, maer oock van de sonden, gelijk *Chrysostomus* seght.

Het groene laecken om den hals, bediet de Hope, diewelcke het vasten eygen is, om op God over haere saligheyt te hoopen, nae 't geene *David* singht, *die op den Heere hoopt, sal saligh zijn.*

De band, voor den Mond, wil seggen, dat die daer vast of andere goede wercken doet, betaemt te swijgen, nae 't Euangelium, *als ghy vast, soo laet daer over geen basuyne blaesen.*

Hy houd den Mond om hoogh, siende nae den Hemel, om uyt te drucken de krachten en werkingen die 't vasten doet, dat de macht van de ziele niet worde verdonckert, door de dampen en opstijgingen der spijsse, maer datse opklimmen met suyperheyt der geesten tot aenschouwinge van de grootheit des eeuwigen Gods. Daerom seght *Augustinus* in zijn Predicatie over 't Vasten, *Het vasten suyvert het gemoed, treckt de sinnen om hoogh, 't onderwerpt het vleesch den geest, het maect een nedrigh en verslagen herte, 't verdrijft de nevelen der begeerlijckheyt, 't bluscht uyt den brand der wellusten, en steeckt aen het licht der kuysheyt en suyperheyt.*

Het Visken *Cephalus* dat hy in de rechter hand houd, daer van verhaelt *Pierius*, dat het uytter natuyre meer door zijn vochtigheyt, als door eenige spijsse gevoet wordt, en daerom is de letter-rol met het opschrift *Pauca Vescor*, dat is, *ick eete weynigh*, daer by gedaen.

Hy houd den Haes onder zijn slincker arm, om dat de Egyptische Priesters door dit Dier de wackerheyt uytbeelden: want het houd de oogen op terwijl het slaept. En daer door verstaen wy de wackerheyt van eene, diewelcke wel schijnt te slaepen, nochtans laet hy daerom niet nae, om met de oogen des gemoeds te sien, al 't geene wat tot zijnen besten noodigh is. Oversulx wesende de inwendige werckinge van 't Vasten, uyt haere Natuyre, wacker, soo blijft hy met het verstant gesuyvert totte spiegelinge van de Godlijcke dingen, 't welck het eygen wit is van 't vasten.

Tot verklaringe van den Crocodil, die hy onder zijne voeten houd, sullen wy ons dienen met het aensien van *Orus Apollo*, 't welck is, wanneer de Egyptenaers eenen Gulsigaert die altijd at, en die altijd totten slemp genegen was, wilden vertoonen, soo maelden zy eenen Crocodil met een opene mond: wesende het Vasten een gantsch strijdende saeke en Viand van brassen en slempen, en door sijne onthoudinge, soo vertreet hy dese schadelijcke en schandelijcke sonde.

Confidenza. Vast betrouwen.

Een Vrouwe met uytgespreyde hayren, die met beyde handen een Schip ophoud.

Het vast betrouwen draecht met sich de kennis van een aenstaende gevaer, en een vaste hoope om 't gevaer seeckerlijck te ontgaen: want sonder dese twee hoedaenigheden, soudese haere naem veranderen en haer weesen verwisselen. Daerom wortse geschildert met een Schip, 't welck is een teycken van goed vertrouwen. Want met een Schip derven sich de Matroosen en Schippers in de dolle baeren der Zee begeven, diewelcke schijnen door haere lichtigheyt en gestadige beweginge, den Mensche, den dood en onderganh te dreygen. Want als de Mensche van 't Land scheyt, soo scheyt hy te ge-

lijck, uyt zijne gesette bepaeling, en ten dien aensien seght *Horatius*:

*Hy had voorwaer een staelen hert,
Die eerst de dolle baeren tert:
En waeghde 't leven in een Schip,
En swierfder mee door banck en klip*

Stabilimento. Vastigheyt.

Een Man met een lange Philosophische tabbaert, sittende tusschen twee Anckers die kruyslinghs leggen, hebbende de rechter als mede de slincker hand op yder ringh van den Ancker.

Het lange Philosophische kleed is van *Socrates* beter totte Vastigheyt gepast, als het korte kleed, om dat het statiger en bedaegder is.

De Egyptenaers plaghten door dese beyde Anckers een vergelijkinge van een Schip af te beelden, 't welck alsdan het wellen van de Zeebaren en het bulderen van den wind, veracht, wanneer 't vast aen zijn Anckers blijft leggen. *Aristides* en *Pindarus* gebruycken het Ancker voor de Vastigheyt, seggende dat het Ancker is gestelt voor een gelucksaligh en gerust leven.

Stabilita. Vastigheyt.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, houdende de rechte hand en de voorste Vinger om hoogh, staende op eenen vierkanten hoecksteen, leunende mette slincker op een Spiesse, die op 't beeld van *Saturnus* op der aerde staet.

Met swart wort zy gekleet, om dat dese verwe Vastigheyt bediet, want dese verwe kan niet veranderen, noch oock geen andere verwe aennemen, en daerom is die voor de Vastigheyt gestelt.

Datse op eenen vierkanten grondsteen staet, bediet dat de Vastigheyt een standvastigh en vast blijck is van dingen, die wy in 't eerst beproeven, en kennen dieselve in lichamen, die in stoffe bestaen, en dat van de Vastigheyt die wy daer nae maken, en die nae den Regel, van materiele dingen voortkomen. En wy sullen seggen, dat de Vastigheyt is in 't verstand, in de werckinge van 't overlegh of de reeden, en in God selve, diewelcke uyt zijn eygen mond seyt, *Ick ben God en worde niet verandert.*

De rechter hand en de opgesteken Vinger, wort door naevolginge van die geene gedaen, die daer mijnen maeckten, om te betoonen, dat zy vast op haer voornemen willen staen blijven.

De Spiesse is een teycken van Vastigheyt, gelijk het Riet in 't tegendeel is, van swackheyt, als elders geseyt is, of gelijk wy seggen, *hy leunt op een kranck riet.* De Italiaenen seggen, *Chi male si appoggia presto cade, die sich qualijck leunt, valt haest.*

Het beeld van *Saturnus*, waer op de Spiesse staet, is een teycken, datter geen waerachtige Vastigheyt kan wesen, waer de tijd is, om dat alle dingen, waer in de tijd werckt, onvermijdelijck de veranderinge zijn onderworpen. Waer over *Petrarcha* willende een wonderwerck van de saligheit, in de triumph van de Godheyt beschrijven, seyt, *Wanneer heb ick op zijn voeten sien staen, diewelcke nimmermeer staet.*

En waer de Tijd is, daer is de veranderinge soo aengehecht, datmen 't oock voor een werck van een wijs Man acht, dat hy kan van zijn oordeel en meeninge veranderen. Dies oock dieselve *Poeet* seyt, *door het dickwijls veranderen is de Nature schoon*. Nochtans seyt de *Apostel*, dat die geene, die in de Deughd staet gevestight, daer tegen noch de Tijd, noch de beweginge niet vermagh, hoewel hy sich wel naerstigh moet wachten, dat hy niet in eenige sonde kome te vervallen, op datmen niet segge, *de Sot wort, als de Maene, verandert*.

Stabilita. Vastigheyt.

Een Vrouwe sittende op een hooge pedestal of voetsteen, houdende onder haere voeten een ronde pijaer, en in haer schoot veele Medaglien.

Fermezza. Vastigheyt.

Een Vrouwe met grove leeden en van sterck gesicht, in 't blaeu gekleet, en rijcklijck met silver geborduyrt, houdende met beyde handen eenen Stier.

Dese beeldnisse is gemaect, datmen die-

selve, sonder groote verklaeringe, wel kan verstaen: alleen seggen wy, dat de verwe van 't kleet, mette vaste sterren, daer op gemaelt, Vastigheyt beduyden, door de gelijknisse van de Vastigheyt des Hemels, diewelcke, door haere volkomentheyt, soo veel het geheel belangt, niet is eenige plaetslijcke veranderinge noch bedervinge onderworpen, noch kan oock niet, op eeniger wijze, noch in eenigh deel, waggelen.

Fermezza & gravita dell' Oratione. Vastigheyt en staetigheyt van een vertoogh.

Pierius verhaelt, dat wanneer de Egyptische Priesters, door een schilderye de Vastigheyt wilden bewijzen, en de statigheyt en deftigheyt van de reedenen, soo maelden zy *Mercurium* op eenen vasten vierkanten steen, en dat sonder voeten.

Hier mede wilden zy de Vastigheyt bewijzen, en de kracht van de uytgesproken reeden, die sonder behulp van handen of voeten, door haer selve, haere dienst kost uytvoeren, die men daer van verwachtte.

Fermezza d' Amore. Vastigheyt van de Liefde.

Een Vrouwe op 't aldercierlijxt gekleet, hebbende tot een hoofdhulsel twee Anckers, daer in 't midden, met seer schoone banden, een Menschen hert aen vast is gemaect, met een fraye swier, die daer omgeslingert is met dit opschrift *Mens est firmissima*, dat is, 't gemoed staet seer vast.

Tenacita. Vasthoudentheyt.

Een Vrouwe die van alle sijden met klimop omslingert is, houdende de spruyten van dieselve plante in haere handen.

De toe-eigeninge van Vasthoudentheyt, is den klimop toegeeygent, als een beteyckende saecke, van binden en van omarmen. Diewelcke eertijts onder den Romeinen, by den Priester van *Iupiter*, niet alleene een droeve voorsegginge was dieselve aen te roeren, maer oock om die te noemen: ten opsicht, het niet mocht blijcken, dat de Priesters in eeniger maniere waeren verbonden, 't zy met woorden, wercken of gedachten.

Om dese reeden wast haer oock niet geoorloft eenen ringh te dragen, willende dat den Priesteren alle dingen vry soude zijn. Daerom leestmen by *Virgilium*, wanneer *Dido* wilde offerhande doen, deede zy de banden van haere voeten wegh, en sneet die oock rontom van haere kleederen.

Disprezzo & distruttione di i Piaceri & Cattivi affetti.
Verachtinge en verstooringe van de wellust en van de boose hertzochten.

Een gewapent Man, die met een Lauwerkrans geciert is, staende schrap om met een Slange te vechten, ter sijden staet een Oyevaer, en voor zijn voeten verscheyden Slangen, die oock gereet zijn om met den Oyevaer te vechten, maer men siet, datse van haer mette voeten vertreden en metten beck vernielt worden.

Hy wort gewapent en met Slangen afgemaelt, om dat die geene, die des Werrelts geneugte en de boose hertzochten sal overwinnen, moet weesen van een Manlijck en dapper gemoed.

De Oyevaer wort neffens gemaelt, vermits die een gestaedige krijgh voert mette Slangen, welke Dieren soo gantsch aerdsch zijn, datse altijd met haer lichaem, op der aerde kruypen, en blijven daer, als ingetrocken, of kruypen in verborgen hoolen der aerden. Waer over door 't beeld van dese Vogel, die de Slangen vernielt, vertoont wert, dat een ziele die de Wellusten des Werrelts versmaet, en sich van dieselve afhoud, neemt oock te gelijk, de ongebondene hertzochten wegh, die door de venijnige Slangen worden afgebeelt.

Dispreggio della Virtu. Verachtige der Deughd.

Een Man in koperroeste verwe gekleet, die in de slincker hand eenen Reyger houd, dienselven mette rechter hand liefkosende, ter sijden hem sal een Vercken staen, 't welck met zijne pooten veele Roosen en Bloemen vertreet.

De verwe van 't kleed, bediet quaedwilligheyt van 't gemoed, 't welck een wortel is van de verachtige der Deughd, en een liefde totte ondeughd: en dit wort klaerlijck bewesen door de liefkoserie, die hy den Reyger doet, wesende een Vogel vol van schelmerie, bedrogh en ontallijcke gebreecken, gelijk *Alciatus* in zijne Sinnebeelden verhaelt, die dickwijls van ons is aengeroert, om de naerstigheyt deses Schrijvers, en uytmentheyt der dingen, die tot onse voornemen dienen. By den Egyptenaers was een gebruyck, wanneer zy iemand van snoode manieren wilden vertoonen, soo maelden zy een Vercken af, dat Roosen en Bloemen mette pooten vertrat. Waer mede oock de H. Schrift, in veele plaetsen, toestemt: stellende de Roosen en andere schoone reucken, voor de oprechtigheyt des levens en der zeeden. Waer over oock de Bruyt, in 't Hooge Lied *Salomonis* seyde, dat de reuck van den Bruydegom, te weeten, van een deughdelijck Mensch, die in de weegen Godes leeft, den reuck van een Veld vol schoone bloemen, gelijk was.

Dispreggio del Mondo. Verachtinge des Werrelts.

Een bedaeght en gewapent Man, met een Palmtack in de slincker hand, en een Spies in de rechter. Hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert, zijnde met Lauwer gekroont, vertredende onder zijne voeten een goude kroone met een Scepter.

De verachtinge des Werrelts is anders niet, als daer in een weersin of verdriet te hebben, en de Rijckdommen weinigh te achten, als mede de eere en hoogheyt van dit sterflijcke leven, om de goederen van 't eeuwige leven te verkrijgen, 't welck door den gewapenden krijghsman, en de vertreden kroone en scepter, wort vertoont.

Hy houd het hoofd ten Hemel, overmits dese verachtinge spruyt uyt heylige prickelingen en gedachten, die alleen tot God gericht zijn.

Gewapent is hy gestelt, om datmen sonder strijd of tegenstand, tot dese volmaecktheyt niet kan komen, diewelcke hy doet

door de Reeden, alsoo de sinnen van de Helsche Machten, en van de boose Menschen, die haer Dienaers zijn, onderstut zijn:

Waer van hy ten laesten Overwinner blijvende, seer waerdighlijck een Lauwerkrans verkrijght, verre te rugge stellende die geene, die door kromme en verkeerde wegen, vermeenen tot dese gelucksaeligheyt te geraecken, en daer by valschlijck gelooven, dat dieselve gestelt is, in een korte en broose vertooninge van aengenaeme dingen, die haer smaecklijck zijn. Waer over de Apostel seer wel seydt: *Niemand wort gekroont, ten zy dat hy wettelijck heeft gestreeden.*

Obligo. Verplichtinge, Gehoudentheyt.

Een gewaepent Man met twee hoofden, vier armen en vier handen, om te vertoonē, dat een Man die verplicht was, twee persoonen most verstrecken, d'eene om op hem selve te passen, en d'andere om een ander te vernoegen.

Met vier armen en twee hoofden wort hy gemaelt, om daer door de verstroyde gedachten van 't gemoed uyt te drucken, en door de handen de verscheyden werkingen.

* * *

Dese beeldnisse van *Obligo*, Gehoudentheit of Verplichtinge, schijnt, mijns oordeels, wat te wanschāpen, of ten minsten tegen de betaemlijckheyt: Men soude liever iemant met een kort en beknopt kleet konnen afbeelden, dat van twee verwen was te samen gestelt, waer van 't eerste de vaerdigheyt uytdruckt, om zijnen Heere ten dienst te staen, en onverhindert op sijn bevel te passen. Het tweede wort door de verwe te kennen gegeven, waer door yder sijn plicht wort aangeweesen, gelijkmen in Nederland de Weeskinderen toestelt, op dat zy 't kleet aensiende, gedachtig soudē sijn, dat zy niet sich selve, maer door een anders midlen leefden, en derselven gebiet waeren onderworpen; doch hier in kan de Schilder sijn eigen vindinge volgen.

Correttione. *Verbeteringe, Bestraffinge*

Een oude Vrouwe vol rimples, die sittende, in de slincker hand een Roede houd, en met d'ander hand verbetertse een Schrift mette penne, verscheyden woorden afnemende, en daer weder by doende.

Oud en vol rimpels isse gemaelt, want gelijk de Correctie of Verbeteringe, voor die het doet, een werck van Wijsheyt is, also isse in 't tegendeel in andere een quellinge die daer toe oorsake geeft, dat haer werck moet verbetert worden: Want het plagh veele luyden niet te behagen, alsse hooren dat andere haere wercken berispen en verbeteren. En oock om dat de Verbeteringe geoeffent wort by het gebreck of by de mistellingen, 't zy dat wy die begaen in onse ommegang, of in onse handlingen, of in onse spieglingen.

Mette penne en mette geessel wortse gemaelt. Met de penne verbetert zy de schriften en boecken door de geessel versorgt zy, hoewel met misnoegen des lichaems, 't geene totte Burgerlijcke ommegangh behoort. 't Ander versorchtse, in de bepaelinge van de kennisse, die totte Philosophische gelucksaligheyt van noode is.

Correttione. *Verbeteringe.*

Een bedaeghde Vrouwe, die in de rechter hand een Waerseggers Roede houd, met

een paxken brieven, hebbende de slincker hand opgeheven, als ofse iemand wat wilde beduyden.

Alhier wort by de Verbeteringe verstaen het werck, om de verkeerde en verwarde handlingen der Menschen, op den rechten wegh te brengen, die alreede verre van den wegh der Reeden zijn afgeleyt. 't Welck van persoonen van aensien behoort gedaen te worden, en van soodanige die daer gebiet en heerschappye hebben, over die geene, die daer behooren gestraft en gebetert te worden, en daerom gaeven haer de Oude een Waerseppers Roede in der hand, tot een teycken van heerschappye, als by de oude Latijnsche Koningen en Romeinsche Keyseren gebruycklijck was.

Het bondelken met brieven, bediet het krakeel, zijnde een stoffe die verbeterens waerdigh is.

L e g a . Verbond.

Twee Vrouwen die malkanderen omarmen, en op gelijcke maniere gewapent zijn, met een Helm en Corsalet, en elck een Spiesse in de hand, boven op d'eene Spiesse sit een Arion, op d'ander een Kraeye, en onder de voeten van dese Vrouwen leyt een Vos uytgestreckt.

Theseus, voor soo veele *Plinius* 't selve verhaelt, is Vinder geweest van 't Verbond, 't welck van de Latijnen *Foedus*, en van de alderoudste, door 't aensien van *Ennius*, *Fidus* geheeten wierde, en die daer versorgers waren van 't Verbond, wierden *Feciales* genaemt. En dieselve besorghden, gelijk *Varro* getuyght, datter een rechtvaardigh Oorlogh wierde aengenomen, en datselve geeindicht zijnde, wierde dieselve, door het Verbond en door vertrouwlijckheyt, in een vrede verandert. *Menalippus* de Gesante van den Koningh *Antiochus*, geeft te kennen, datter drierley slagh van Verbonden zijn in 't boeck van *Titus Livius*. D'eene als men vrede maeckt met overwonnen Vianden, haer Schattinge, Wetten, en andere beswaernissen opleggende, nae 't wel believen van den Overwinner: d'ander wanneer de Vianden, blijvende

gelijck in de wapenen, met gelijcke deel wederom geven, die plaetsen die qualijck genomen en beseten zijn, maeckende vrede. De derde, wanneer men Vriendschap en Verbond mette Volckeren maeckt, die noyt onse Vianden geweest zijn. Maer het alderoudste Verbond, dat *Livius* in 't I boeck verhaelt, 't welck tusschen de Albanen en Romeinen gemaect is, kan tot geene van dese drierleye slagh getrocken worden, om dat zy het Verbond met desen voorbedingh maeckten: dat wie de Overwinninge soude hebben van de *Horatii* of *Curiatii*, dat d'eene met goeden vrede over den anderen Burger soude heerschen. En om dit verdragh wierde het van *Livius*, *Foedus* genaemt, seggende, *aleer zy aen 't strijden quacmen, maeckten de Albanen en Romeinen een Verbond, dat welckers Burgers, de Overwinninge badden, die soudende andere in goeden ruste onderdaenigh zijn.* De maniere dieder van de Romeinen gebruyckt wierde, over de gewoonte van soodaenige handelingen en verbonden te sweeren, is van *Blondus* verhaelt, als mede van *Brissonius* en *Sigonius*. Eene van 't geselschap der Verbond Priesters, die overwonnen waeren, seyde nae veele ceremonien, *Indien 't Romeinsche Volck met opgesette Raed, de eerste is, die dit Verbond en dese Wetten komt te verbreecken, soo sult ghy*

Iupiter! *dit Volck, gelijk ick heeden dese Sogh slae, noch harder straffen en slaen.*
En dit geseyt hebbende, sloegh hy den Sogh, met een keysteen in den kop, dat zy stierf, 't welck van *Paradin* in dese korte Dichten gestelt is:

*Wat aen dees Sogh geschiet, soo ick mijn trouwe schen,
Dat moet my oock geschien, soo ick bedrieger ben.*

Men leest noch van een andere maniere, die by den Griecken gebruyckt is, gelijk *Homerus* in zijn III *Ilias* verhaelt, alwaer zy verdraegen zijn in een Verbond en Vriendschap, stellende eerst den geheelen Oorlogh, in het twee-gevecht tusschen *Alexander* en *Menelaus*, om de Liefde van *Helena*, die met lange Spiessen om de Vrouwe souden vechten, in deser maniere, dat de Overwinner de Rijckdommen en de schoonheynt van *Helena* soude genieten, en d'andere souden in versekerde vrede en vriendschap blijven. En dit alles geschiede op deser wijze: De Keyser, zijne handen eerst met water gewasschen hebbende, nam een Mes en schoor daer mede de hoofdhayren van eenige Lammerkens af, en deelde die onder den Vorsten uyt, soo wel van d'eene als van d'ander sijde: verhaelende voorts de verbintenissen van 't verdragh, stekende den Lammerkens den strot af, gietende daer Wijn op, seggende: *O ghy verheven Iupiter! en ghy andere onsterflijcke Goden! geeft, dat, wie van beyden dese verbonden breeckt, zijn breyn magh ter aerden vloeyen, gelijk dese Wijn doet.*

Maer wy hebben door dese beeldenisse, geene van alle dese slaghen van Verbonden vertoon, om dat die onder het beeld van de Vrede en Vriendschap behooren. Want het woord *Foedus* bediet niet anders, als het sal Vriendschap zijn, tusschen dees en die, en dat onder die en dese voorwaerden, met dese woorden, *Amicitia esto*. Waer van *Brissonius*, in 't I boeck een besonder aenmercker is, uyt het XXXVIII boeck van *T. Livius*, en beweert dat het Verbond, met *Antiocho* in dese maniere beschreven is, datter sal vriendschap zijn tusschen den Koningh *Antiocho*, en 't Roomsche Volck, op dese Wet en Voorwaerden. Sulx dat wy een ander slaghen van Verbond sullen stellen, 't welck soodaenigh is, als wanneer sich twee of meer Volckeren te saemen tegen eenen algemeenen Viand verbinden: soodaenigh was het Verbond van *Pius V*, metten Catholijcken Koning en mette Republique van *Venetien*, tegens den Turck, 't welck het Heylig Verbond geheeten wierde: En de Bergh, waer op dit Verbond gemaect wierde, is altijd den *Bergh des Heyligen Verbonds* genaemt geweest. En men siet dit Verbond in de Koninghlijcke saele afgemaelt, in de beeldnisse van drie Vrouwen, die malkanderen omarmen: eene van dieselve vertoon de *Heylige Kercke*, d'ander *Hispanien*, de derde *Venetien*, Zijnde dieselve met haere gewoonlijcke waepenen en devijnsen onderscheyden.

Wy hebben twee gewaepende Vrouwen, die malkanderen omarmen, afgebeeld, om het verdragh en de eendracht van de hulpe mette wapenen, tegens den Vianden, te vertoon.

Ardeola of Reyger en de Kray zijn beeldnissen van 't Verbond, tegens eenen gemeenen Viand, want dese twee Vogels zijn vianden van den Vos, die haer oock altijd belaecht, waer over zy oock vereenight zijn om gelijckerhand den Vos te bespringen, te verscheuren en met haeren beck te picken, soo veel als zy kunnen. Daerom hebben wy den Vos onder de voeten, van dese beeldnisse, als tot een beeld, in dese plaetse, van een algemeen Viand, geleyt, die van de verbondene door middel van den Oorlogh, moet onder de voeten gehouden werden, waer van de spiesse, die yder van dese Vrouwen in de hand heeft, een Hieroglyphisch beeld is.

Dat de Reyger en de Kray die boven op de Spiessen staen, vrienden zijn, dat seyt *Aristoteles* in 't IX boek I cap. van de Dieren, en datse een Verbond maecken tegen den Vos, dat verhaelt *Plinius* in zijn X boeck LXXII capittel.

Merito. Verdienst, Belooningh, Waerdigheyt.

Een Man staende op een steyle en scherpe plaetse, met kostelijcke en rijke kleederen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende mette rechter hand, wiens arm gewapent is, eenen Scepter, en mette bloote slincker hand, sal hy een boeck houden.

De Verdienste is, nae 't seggen van *S. Thomas*, een deughdlijcke werckinge, waer toe alles behoort, wat erkennisse van vergeldinge waerdigh geacht wort.

Hy wort op een hooghte gestelt, om de

swaerwichtigheydts wille, waer door een Mensch waerdigh wort geacht om wat te verdienen. Daerom worter geseyt, dat *Hercules* afgebeelt zijnde voor een Man van een goede naem, en van eere, de breede en wellustige wegh verliet, verstaende hier door de wellusten en geneughten, verkiesende daer voor den anderen swaeren weg, die steyl als een bergh was, verstaende hier door de Deughd: Waer over hy, door soodanige en soo vermaerde moeylijckheden, verdient heeft, getelt te worden onder de alderwaerdighste Helden.

Het rijcklijcke kleet, bediet de gestaltenisse en bequaemheyt van de Deughd, waer door de Mensche dingen doet, die lof en eere waerdigh zijn.

Hebbende dan de verdiensten een wedervergeldinge aen eenige saecke, soo is hem oock gegeven de kroone en den scepter, om te doen 't geen alderaensienlijkst is, wesende dese belooningen in 't besonder geschoncken aen die 't verdient, en daerom seyt *Paulus* van de kroone aldus, *niemand wort gekroont dan die Wetlijck heeft gestreeden.*

De rechter hand, en de gewapende arm, en de slincker hand met het Boeck, betoonen de tweederley aert van Burgerlijcke verdiensten, d'eene door de dapperheyt van waepenen, d'ander door de konsten en geleertheyt. En door eene van dese beyde, kan sich een Man bequaem maecken. Door den Scepter, wort verstaen de macht, om andere luyden te bestieren. Door de Lauwerkroone, beeldmen af een belooninge, die niet min is door de goede konsten en geleertheyt, als aen de onwinbaere Krijghs-Oversten: bediedende beyde de waerachtige eere en een eeuwich lof.

Premio. Verdienst, Belooninge.

Een Man in 't wit gekleet met een goude Sluyer, houdende in de rechter hand een Palm-tack, en een struyck met Eyckelen, in de slincker een kroone met verscheyden kranssen.

Twee dingen zijn de voornaemste deelen van de belooningen, te weeten eere en profijt. Daerom wort hem in d'eene hand de Palm en de Eyckelen tack gedaen, bediedende dese, het profijt, en de kroone mette kranssen, de Eere.

Het witte kleet mette goude Sluyer omgort, bediet de waerheyt die mette Deughd is vergeselschapt: Want de Belooninge bestaet daer niet in, datse gegeven soude worden aen soodanigen persoon, die 't niet waerdigh is, noch die 't niet heeft verdient.

Toleranza. Verdraeghsaemheyt.

Een Vrouwe in 't blaeu gekleet, oud van opsicht, als die daer arbeyt, om eenen steen, met groote moeylijckheyt, op haere schouderen te willen draegen, met een opschrift, *rebus me servo fecundis*, dat is, *Ick diene my van geluckige dingen.*

Verdraeghsaemheydt is, of men eenigh swaer gewicht wilde dragen, waer van men de swaerte verheelt, en dat ten goeden einde. En dit zijn lasten der ziele, waer van men de moeylijckheden en aenvechtingen behoort te verdragen, en dat uyt oorsaecke en liefde der Deughd: diewelcke door de steen worden aangewesen, alsoo dieselve, door zijn swaerte, die gene onderdruckt, die dieselve op zijne schouderen heeft.

Zy is oud van opsicht, om dat de verdraeghsaemhey, door rijpighey van Raede voortkomt, die ten meesten deel in oude luyden onderhouden en gehandhaeft wort.

Het opschrift geeft te kennen, het einde van de verdraeghsaemhey, 't welck is ruste en stilte, want de hope alleen van een goede uytkomst, leert gewilligh alle de moeylijkheeden op hem nemen en verdraegen.

Merito. Verdienst, gelijk die geschildert is in de Zaele van de Cancellerie van *Romen*.

Een naect Man, met een Koninghlijcke Mantel, hebbende een kroone op 't hoofd, en met de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Boeck.

Maer om dat de Verdienste of Belooninge een sake is, die onse lof verre overtreft, soo willen wy, dat die met meerder kracht, van haer selve sal spreken.

Repulsa de pensieri Cattivi. Verdrijvinge van quade gedachten.

Een Man die een kindeken by de voeten houd, en met geweld tegens eenen vierkanten steen slaet, voor zijne voeten sullen oock eenige dood ter aerden leggen, die alreede op dienselven steen zijn verslagen.

Alle de Godgeleerde, stemmen hier in eendrachtigh over een, dat *Christus* dese steen is. Wy sullen aendachtigh letten op den 137 Psalm, alwaer geseyt wort, *Wel dien die uwe jonge kinderen neemt en vergruystse aen den steen*. De uytleggers seggen, Saligh is hy die daer vertreet zijne gebreecken, en verplet de kleyne longhsken, dat is de eerste bewegende hertzochten, aen den steen *Iesum Christum*, diewelcke een vast steunsel en de grondsteen is van onse ziele. Derhalven behooren wy al te saemen onse snoode hertzochten, terwijl die noch jongh zijn, te verbreken, aeler dieselve aenwassen, dieselve aentastende en staende, als geseyt is, op den hoek-steen *Christo*, dat is, keerende onse hert en sinnen tot *Christum*, in dien selven, alle onse gedachten stellende. En dit is 't gevoelen van *Euthimius*. 't Selve heeft

Adamantius mede geleert. En *Ovidius* alhoewel hy een Heydens Poeet was, geeft nochtans den Christenen een goede lesse, wanneer hy in zijne Minneraed waerschouwt, dat zy de eerste bewegingen, sullen tegen staen. Waer van hy aldus seyt:

*Als u de tochten in 't gemoed
Bespringen, set dan schrap u voet,
Belet het onkruid en het quaed,
En 't paerd al eer 't op 't hollen slaet:
Want draelen heeft soo groote kracht,
Sulx dat de tijd een druyve bracht.
De Boom die nu haer lommer spreyt,
En breet en wijt haer blaeders leyt,
Die kostmen eerst, gelijk een spruyt
Met teere handen roeyen uyt:
Dus let wel nauw op 't geen u vleyt,
Eer 't jock op uwe schouders leyt:
Weerstae 't begin: als 't wortels schiet,
Dan helpen al de kruyden niet.*

Riconciliatione d'Amore. Vereeniging der Liefde.

Een jonge wackere Vrouwe, gekroont met een krans van *Anacampseros*, dragende om haeren hals eenen schoonen Zaphyr, en in de rechter hand eenen kop of schaele, houdende aen de slincker hand twee Cupidoetjes of Minnewichtjes.

De Vereeniging is een vernieuwinge van Liefde, diemen doet om wederom in de

gunst van zijn beminde te geraecken. Oversulx soo spruyten uyte Liefde, tusschen de Minnaers gestaedigh quaed vermoeden en arghwaen: Waer uyt dan volgen gramschap, haet en openbare strijd, gelijk *Terentius* 't selve seer schoon uytdruckt, seggende in de Liefde zijn al dese gebreecken: ongelijck, quaed vermoeden, viandschap, stillestand, oorlogh en wederom vrede. Waer over *Horatius* mede seyt: Sat. 3, b.2.

*De Liefd' heeft een te vreemden sin,
Nu isser vree, dan oorlogh in.*

Welcke verschillen te meerder voortkomen, nae datter meerder gemint wort, en hoe meerder dat iemand mint, te meer is hem de minste sake in den weg, sich inbeeldende dat hy, van die hy bemint, veracht wort, en dat alles nae zijne ongemaetighde liefde: Oock om dat hem, nae zijne waerdigheyt, ongelijck wort aengedaen, waer uyt de Minnaer lichtlijck, by sich selve, eenige verstoornisse of gramschap vat, sulx dat hy denckt dat de Liefde geheel wegh is. Oock wort hy door den haet verhart: Maer als hy de gramschap wegh gejaeght heeft, die hy tot verachtige van zijn beminde gedraegen hadde, dan berouwt hem zijne haet, en niet konnende langer in de gramschap en oorlogh leven, soo janckt en verlanght hy nae den vrede, diewelcke hy nu verkregen hebbende, soo verblijft hy sich in de vereeniging van de Liefde, waer in hy als nu vernieuwt is. 't Spreukjen van *Terentius* is bekent, daer hy seyt, *Amantium irae amoris redintegratio est*, dat is, *der Minnaers gramschap, is een vernieuwinge van de Liefde*.

Het kruyd *Anacamperos* sal een beeld van de vernieuwinge wesen, want de Oude hieldent daer voor, dat het aenraecken van dit kruyd, de Liefdekens dede wederkeeren, alwaert schoon datse, door den haet, waeren wegh gedreven, gelijk *Plinius* in 't XXIV boeck XVII cap. verhaelt.

De Zaphyr, die van lichtblauwe verwe is, als de Hemel, sal ons tot een beeld van vereeniging dienen, die een vrolijcke ziele in den stand der gerustheyt magh bereycken: want zy heeft een vereenigende kracht, en die seer voordelijck is om den vrede of peys te maecken, gelijk *B. Anglicus* door 't aensien van *Dioscorides* verhaelt in 't XVI b. LXXXIII C. Maer laet dit geseyt zijn uyt kloecksinnigheyt van de Schrijvers, maer niet uyt kracht van 't kruyd *Anacamperos* of den Zaphyr. 't Kan wel wesen, dat de Zaphyr een versoenende kracht over sich heeft, als men een schoone Zaphyr aen een verstoorde Iufvrouw vereert, diewelcke, ten aensien van de gifte, lichtlijck wederom in de vorige gunste kan werden gebracht, want de giften en gaeven hebben een groote kracht, gelijk dese spreucke klaerlijck uytdruckt, *Overwinninge en eere sal hy verkrijgen, die geschencken uytdeelt, want hy sal de ziele, van diese ontfanght, wegh dragen, en in zijne handen hebben*.

De schaele hebben wy tot een beeldenisse van een vereeringe gestelt, want daer in doet men de geschencken, diemen wil vereeren. De geschencken vermogen seer veele in 't versoenen, en in de Liefde wederom te vreden te stellen, en de verstoorde gemoederen te versachten, en die gramschap van de persoonen te stillen. Waer *Ovidius* in zijn Minnekonst aldus singht:

*De Goden en de Mensch, door giften zijn versoet,
En Iupiter wort self door gaeven meest geboet.*

Dese spreucke is genomen uyt het derde boeck der Republ. van *Plato*, die van *Suidas* is aengetrocken, en voortgekomen van *Hesiodus*,

maer by de Grieken was dit een loopend praetjen, gelijk oock *Euripides* seyt in zijne *Medaea*:

*Door giften worden Mensch en Goden self versacht,
Goud heeft alleen geweld, en geene woorden kracht.*

Hier over seyt oock *Seneca*, *Alle Menschen willen gaern aen 't vatten zijn*. Iae de geschencken zijn soo soet, dat oock *Nestor* de opperste Raeds-Heer, den Keyser *Agamemnon* overried, dat hy soude beproeven of hy *Achilles* niet door giften en schoone woorden, konde versoenen. Waer op *Agamemnon* seyde, jae gaerne wil ick hem ongelooflijcke geschencken vereeren, en stelde daer van een lijste toe: te weeten van seven drystallen, 10 talenten gouts, 20 kopere ketels of potten, 12 paerden, seven de alderschoonste Vrouwen, onder welke de dochter van *Briseas* soude zijn. De geschencken dan hebben groote kracht, om het beminde tot versoeninge te bewegen, soo wel aen een behoeftige, als aen eene Eedele Iuffer, en die oopenhartigh is. De behoeftige sal sich tot versoeninge laten bewegen door 't voordeel van eenigh geschenck, de Eedele en die gul van gemoed is, sal sich laeten bewegen door de geestige courtesie of belleftheyt van den Schencker. Wesende dit geschenck als een kenteycken en onderpand van zijne Liefde.

De twee Minnewichtjes bedieden, de dubbele Liefde, die na de gramschap voortkomt, want die verdubbelt sich nae dat dieselve vernieuwt is, en dat met veel meerder verheuginge en smaeck van den Minnaers. Dit alles heeft *Plautus* in zijne *Amphitruo* seer wel verstaen, als hy seyt:

*Wat heeft de Mensch al strijd en wederspoet te lijden?
Nu is hy vol verdriets, dan scheidt hy weer verblijden:
Dan komter gramschap by, dan worter gunst gebouwt,
Maer soo 't gebeuren mocht, waer vriendschap is verkout,
Dat wederom een Vier van gonste quam t'ontvoncken,
De Liefde sal dan meer, als oyt te vooren, floncken.*

Soo dat de Liefde, door de versoeninge, versterckt wordt, en meer wast als oyt te vooren. Daer gebreecken geene Vryers en Vrienden, die niet dickwijls, met opset, oorsaecke soecken, op dat de nieuwe gunste mocht werden verdubbelt, en de soetigheyt van de Minne vernieuwt, om de soete vruchten van de Vereeninge dickwijls te proeven. *Mimus Publius* seyde, *Tweedracht is aengenaemer als Eendracht*. En daerom was de Poeet *Agatho*, eene van die geene, die daer oorsake gaf aen *Pausanias*, zijnen hertlieven vriend om gram te werden, op dat hy dubbele vreughde in de versoeninge soude genieten: Waer van *Aelianus* in zijn 2 boeck gedenckt. *Ick bevinde, dat dit den Minnaers seer aengenaem is, soose door kijven en twist wederom mette Vrijsters in vriendschap komen, en my dunckt, dat haer niet vermaecklijckers kan gebeuren. Dese wellust deel ick hem dickwijls mede, dickwijls met hem twistende: Want hy scheidt hier in een seer groote blijdschap, dat ick mijn krakeel, terstont nederlegge, en met hem wederom versoene.*

Oblivione. Vergetenheyt, van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

Een oude Vrouwe met *Mandragora* gekroont, houdende met de rechter hand een Linx of Losch, en met de slincker een tack vol Geneverbeesien.

Daer wort by *Eusebium* in 't III boeck I c. in zijne Euangelische Voorbereydinge gevonden, dat de Vergetentheynt hare beteyknisse neemt van *Latona*, maer hoedanigh dieselve by de Ouden is afgebeeld, dat is, tot noch toe, by geene Schrijvers gevonden: evenwel was 't noodigh, datse by haer waere verthoont geweest. En gelijk *Plutarchus* in zijn IX Gastmael in de VI Vraege verhaelt, soo verdroegh *Neptunus*, wanneer hy van *Minerva* overwonnen was, zijn verlies met groote bescheydentheynt des gemoeds, en zy hadden oock een gemeene Tempel te saemen, waer in een Autaer stont, dat de Vergetentheynt was toegewijnt, wesende dieselve een Dochter, na dat *Higinus* seyt, van de Locht en van de Aerde. *Plutarchus* seyt in 't VII Gastmael in de 5 Vraege, Dat *Bacchus* Vader is van de Vergetentheynt, tegen 't gevoelen van de alderoudste, die seyden dat de Vergetentheynt Moeder was van *Bacchus*, aen diewelcke de Vergetentheynt was toegewijnt, en de geessel diende daer toe, datmen niet most gedencken noch wederom ophaelen, 't geene men, uyt liefde van den Wijn, hadde bedreven, of datmen 't selve met een soete kinderlijcke straffe most verbeteren. De reeden druckt *Plutarchus* in zijn eerste Gastmael uyt, die ick liever wil ter sijden stellen, en seggen dat de Geessel en de Vergetentheynt, die aen *Bacchus* is toegewijnt, bediet, dat de Wijn Vergetentheynt van de Eerbaerheynt en Matigheynt aen-

brenghet: En dat hy derhalven groote straffe waerdigh is, die 't eerbaere vergeet, en sich onmatelijck in dronckenschap verloopt, die een Moeder is van de Vergetenthey, een rechte Dochter van *Bacchus*. Van dese Geessel verhaelt *Eusebius* in zijne Voorbereydinge in 't 2 boeck 2 cap. dat *Bacchus* daerom de Geessel heeft in handen, om dat de Menschen, den Wijn, sonder waeter, drinckende, daer van als dol worden, en worden met soodanige stocken geslagen, daer van zy dickwijls sterven. En daerom overreedet hy haer, datse in plaets van stocken sullen geessels gebruycken, wesende een gemaetighde straffe van haere onmaetigheyt. De Vergetenthey is eenigen uyer natuyre, gelijk in de soone van *Herodes Atticus*, die zijn A B C niet kost leeren: En in *Corebus*, *Margita* en in *Melitides*, die niet boven vijf kosten tellen. In anderen isse door vrees, in anderen door 't vallen, door wonden of door quetsingen in 't hoofd, gelijk de geletterde Athenienser, die met een steen op 't hoofd geworpen zijnde, alle de letteren vergat, daer hy nochtans alle andere dingen onthiel, gelijk *V. Maximus* in 't I boeck VIII cap. en *Plinius* VII boeck XXXIV c. verhaelen. Door kranckheyt vergat *Messala Corvinus* zijn eygen naem. Te *Athenen* quam een Peste, alwaer veele van die in 't leven bleven, haer memorie also verloren, dat zy noch haere Ouders noch haer selve kenden. Door Ouderdom gebeurt het gemeenlijck dat de gedachtnis vergaet. Ten tijde van *M. Tullius Cicero*, verloor *Orbilius Pupillus* van *Benevento* de vermaerde Letter-konstenaer, oud zijnde, zijne memorie. Iae men vind, dat eenige haere gedachtnis verlooren hebben sonder eenigh toeval, terwijl datse welgesteld en gesont waren, soo aen lichaem als aen gemoed. *Hermogenes* de Sophistische Redenaer, als *Suidas* verhaelt, verloor in 't 24 Iaer zijns Ouderdoms de memorie, sonder dat hy kranck was of eenige andere oorsaecke, soo dat hy in zijn Ouder, soo veel te verachter leefde, als hy te voren van yder was bemint, oock self van den Keyser *Marcus Antonius*, die hem mede plagh te hooren. *Caracalla* de soone van den Keyser *Severus*, dede soo groote voortgang in de Philosophie, dat hy oock onder den geleerden getelt wierde, niet te min, soo overviel hem de Vergetenthey, in zijne geleertheyt, soo seer, als of hy die noyt hadde gehat. *Albertus Magnus*, leerende op zijnen stoel, wierde soo haestigh en onversiens van de Vergetenthey overvallen, dat hy uytriep, *Ghy sult hier nae Albertum niet meer hooren reedeneeren*. De Vergetenthey komt oock door den tijd voort, die haer als een Vader plagh voort te brengen, 't is, seyt *Cassiodorus*, een groote weldaed geen gebreck aen de memorie te hebben: En het is, in der daed, eenige Hemelsche gelijkheyt, datmen de dingen, die verleden zijn, als tegenwoordigh voor oogen heeft. De Tijd doet dickwijls datmen veele dingen vergeet, diemen met naerstigheyt heeft geleert. De Tijd doet soo wel de vrolijkheyt als de droefheyt, de ontsteltenissen, de Minnebeloften, en alle andere tochten des gemoeds, vergeten. Metter Tijd vergeetmen de vrienden, soo men daer mede niet ommeget, of datmen 't niet door brieven, doet; gelijk *Aristoteles* seght. Andere zijnder, die haer selve vrywilligh vergetel maecken, als die geene dieder staen, in 't bosch van 't Orakel *Triphonii*, by een reviere in *Beotia*, waer van *Plinius* en *Pausanias* gedencken: te weeten, hoe datter twee fonteynen zijn, waer van als men uyt d'eene drinckt, soo brenghetse de memorie of gedachte weder voor den dagh: en d'andere fonteyne, brenghet de Vergetentheit aen. En uyt dese drincken die geene, die tot hoogheyt opgeklommen zijnde, als nu hare slechte vrienden, niet willen kennen, jae willen niet, datse haer in 't gedachte komen. 't Welck de aldersnootste Vergetenthey is, die vrywilligh geschiet. En gelijk daer oock geen snooder doofheyt is, als niet te willen hooren, alsoo isser oock geen leelijcker Vergetenthey, als niet

te willen gedencken: gelijk onder andere de onweetende en ondackbaere Menschen doen, die geene weldaed willen gedencken: Onder welcke men dese drierleue slagh van Menschen vint, te weten kinderen, oude lieden en vrouwen: Waer van men plagh te seggen, dat dese de weldaed haest vergaeten. En nae 't spreekwoord van *Diogenes*, soo warender vijfderleye slagh daer aen men geen weldaed behoorde te doen, *als aen Kinderen, Ouden, Vrouwen, Gecken, noch aen eenen vreemden Hond*: alhoewel *Tiraquellus* in plaets van den Geck, seit, *noch aen eenigen klapachtigen Galeyboeve*. Wy hebben de Vergetentheyt alderliefst, door een oude Vrouwe afgemaelt, om dat die hier door als dobbel,

te weten door een Vrouwe, en te gelijk door oud, wort uytgebeelt. Men weet dat d'ouderdom vergetiger is als d'ander ouder, en van de Vrouwen seytmen, datse soo veel te vergetiger zijn, alsse luchtigh en rap zijn van sinnen:

*Wat 's lichter als de roock os vlam, en sachter als de zee?
Een Vrou is lichter als de roock, als vlam of waeter mee.*

Of anders:

*De blixem lichter is als roock, noch lichter is de wind,
Een Vrou die overtreftse al, en niets men lichter vind.*

't Schijnt evenwel dat zy met opset vergeetigh zijn, en naerstigheyt en vlijt gebruyken, om haer beloften en eed niet te houden, die zy aen haere Vryers doen, waer van *Catullus* klaeght:

*Mijn Vroutjen, seyt hy, wil na my geen ander trouwen,
Schoon Iupiter ook self om haer verlegen was:
Zy seyt het, maer daer is soo weynigh op te bouwen,
Als of menschreef in 't sand of in een waeterplas.*

Maer *Xenarchus* seyt by *Athanaeum*, datmen de eeden der Vrouwen niet in 't waeter, maer in den Wijn moet schrijven, om dat de Wijn de Vergetentheyd voed.

*Een Vrouwtjes eed moet zijn,
Geschreven in den Wijn.*

Plautus seyt in zijnen Krijghsman, dat een Vrouwe seer wel kan onthouden 't quaed datmen haer heeft aengedaen, maer dat zy 't goede seer haest vergeet.

De *Mandragora* of Alruyn, wort van *Pythagoras* Mensch-schepsel genaemt, om dat haer wortel de Menschlijcke gedaente nabootst, en 't is een slaperige plante, gelijk *Theophrastus*, *Dioscorides*, *Plinius* en andere verhaelen. Want als men die iemand te drincken geeft, soo baertse Vergetentheyd, baloorigheyt en slaep: sulx dat die haeren handel en plicht sullen uytvoeren, daerover slaperigh en vergetele worden, naelaetende 't geene zy hadden voorgenomen te doen. Waer door het schijnt, datse nae het spreekwoord luyt, *te veel Mandragora gedroncken hebben*. Wy kroonen de Vergetentheyd voor een beeldenis, die 't hoofd wel past, want de *Mandragora* gesoden, en 't sop gedroncken, brenghet roock, slaprige dampen, en de slaepsucht in 't hoofd; alwaer de schuyfplaets van de Memorie is, diewelcke door de Vergetentheyd bedorven wort.

De *Lynx* of Losch heeft zy aen de rechter hand, om datter onder allen geen vergetiger Dier is; 't heeft een seer gespikkelde huyd als een Panther. En hier uyt blijkt zijn Vergetentheyd, dat wanneer 't onder 't eeten, hoe verhongert het oock is, sijn hoofd maer eens opbeurt en elders siet, soo vergeet het strax waer zijn voeder en roof gelegen is, soeckende terstont nae ander; waer van *Plinius* en andere seggen dat dit dier *Bacchus* was toegewijt. De Vergetentheyd dan was dese vergetele Losch tot een beeld opgerecht: om dat *Bacchus* in een koetse, die met Wijngaertsbladeren bedeckt was, nu van *Panthers*, dan van *Tygers*, dan van *Lyncen* of *Losschen*, gelijk *Lilius Giraldu* seydt, wierde voortgedrocken.

De Geneverboom, diewijl die voor desen gestelt is tot een gedachtnisse van de ontfangene weldaeden, waerom wort dieselve doch nu de Vergetentheyd in handen

gegeven? Dese verscheydentheyt belet niet datse oock niet tot beyde soude kunnen werden gebruyckt: gelijk een Dier, door de verscheyden aert die 't over hem heeft, kan wesen niet alleen een beeld van verscheyden, maer oock van tegenstrijdige dingen, als by gelijknisse: een Leeuw is soo wel een goedertieren als een rasend Dier, alsoo is oock een plante, door de verscheydene kracht dieder in en buyten is, en door de inbeeldingen, diemen daer van neemt, soo kanse oock wel wesen een beeld van tegenstrijdige dingen.

De *Cypres* is een teycken van de Dood en van de Geduyrigheyt. De Amandelboom is een beeld van de Jeugd en van d'Ouderdom: boven dat, soo sal dese boom jeughdigh aen de schorsse en bedorven aen de wortel wesen: alsoo sietmen in de vruchten, bladeren en tacken verscheyden werckingen: en daer uyt kan men dan oock verscheyden beelden maecken. Wy noemen dan stoutlijck, den tack van de Geneverboom, een tack van de Vergetentheyt, die oock by de Latijnsche Poëten voor sulx genomen is, als een tack, die nae den vloet *Lethe*, dat is, nae de Vergetentheyt genaemt was. Met dese tack verweckte *Medaea* den slaep en de Vergetentheit in den wackeren Draeck. Wat dit voor een plante van het vergetigh sap geweest is, is van niemant, die *Ovidium* uytgeleyt heeft, uytgedrukt. Eenige meenen dat het Maenkop geweest zy, maer zy doolen. Want de Priestersche van de Hesperische Hoven, gelijk

Virgilius in 't IV boeck van *Aeneas* verhaelt, gaf de Maenkoppen met honigh gemengt voor spijse aen den Draeck, die een naerstigh wachter was van de gulde appelen, ten einde hy dieselve mochte beschermen. 't Is dan niet te verwonderen, dat zy den Draeck, die tot schildwacht van de Wackerheyt gestelt was, Maenkoppen heeft gegeven, die ons wel den slaep aenbrengen, maer niet den Draeck: Want een selfde kruyd heeft niet een selfde kracht van voedsel in alle Dieren: soodanige plante kan dan wesen een schadelijck voetsel aen de Menschen: gelijk de Willige boom, die bitter is voor de Menschen en Ossen, maer voor den Geyten isse soet. De *Cicuta* of Scheerlinck is den Menschen doodlijck, en zy maect den Geyten vet en welvaerende, of nae *Lucretii* seggen, is de wilde Olijfboom den Geyten soo soet als *Nectar* en *Ambrosia*, maer is den Menschen seer bitter. Doch *Aelianus* segt dat de Scheerlinck of *Cicuta* den Menschen doodlijck is, soo hy die indrinckt, maer laet een Vercken 't selve eeten, soo veel het magh, het sal hem gantsch geen hinder doen. Also werkt oock wel de Maenkop den slaep in den Mensch, maer datselve doetse daerom oock niet in den Draeck, alsoo dieselve van seer heeter natuyre is. Aen den welcke *Virgilius* het geeft tot een ander werckinge, en sonder twijfel tot een verkoelende spijse, naedemael de Draeck boven maeten heet is, want hy ontsteect de locht met zijn brand, sulx dat het schijnt datter een vlam uyt zijn keel gaet: En om sijn groote hette soo is hy een hoofdviand van den Oliphant, die uyer natuyren kout is, die hy soeckt om hals te brengen, om hem met zijn koud bloed te verkoelen: Iae hy is soo heet, dat hy sich mette open keel nae de wind stelt, waer nae hy soo begeerigh is, dat wanneer hy een seyl siet dat vol wind is, soo vlieght hy daer nae met sulcken kracht, dat hy dickwijls de Schepen op der vlucht brenghet: Maer de Schippers wanneer die hem sien, om haer niet te verreuckeloosen, soo trecken zy de seylen in. Siet *Hieronymum* over *Ieremiam* in 't XIV cap. daer hy seyt, *zy hebben den wind getrocken als de Draecken*. Sulx dat *Virgilius* haer seer wijslijck den Maenkop met honigh heeft gegeven, want de honigh is verkoelende en vocht. *Plinius* seyt, datse de hette verkoelt. Waerover de Oude den honigh stelden in 't begin en in 't midden van hare Gastmaelen. 't Selve seyt *Varro* mede, nergens anders om, dan om de heete dampen te verkoelen, die van den Wijn en spijse waeren veroorsaect. Want de honig matight de dampen van den Wijn, gelijk *Plutarchus* in zijn Gastmael getuyght, seggende dat eenige Medicijns, om de dronkenschap neer te setten, gaeven aen den dronckaerts, aeler zy sliepen, brood, dat in honigh gedoopt was: Welcke honigh by den Poëten, de gewoonlijcke spijse van den Draeck was.

De Maenkop dan, is kout in den vierden graed, gelijk de Natuyrkundigers seggen, die den Draeck gegeven is om sich te verfrisschen tegen de hette, niet om hem een lichte en korte slaep aen te brengen, ten einde hy wat soude rusten van de gestaedige wacht, om dat hy, daer nae, te beter soude waecken, gelijk *Turnebus* meent, 't welck ick nochtans niet toestae, om dat de wacht in den Draeck natuyrlijck, en hem niet schadelijck is noch verswackt, maer eerder soud hem schaeden, soo men hem den slaep aenbrachte, en hem, tegens zijne natuyre, geweld dede. Noch meer: genomen dat de Maenkop de kracht hadde om den Draeck te doen slaepen, die seer wacker is, soo is 't niet gelooflijck dat hem soo weinigh gegeven wierde voor een korte slaep: Want dan soude anderen gelegentheyt gegeven worden, om de gulde Appelen te rooven, en ondertusschen den Draeck te dooden of vast te binden: en 't was niet noodigh, dat *Medea* haere toversche besweeringen gebruyckte, om hem te doen slaepen, want zy kost alleen op die uyre gepast hebben, waer in de Draeck sliep, en

dan soude *Iason*, sonder hulpe van *Medea*, de gulden Appels wel gekregen hebben, diewijl hem door de Priestersche voor dagelijksche spijsse Maenkoppen, met Honigh, gegeven wierde; soo dat het klaerlijck blijkt, dat *Ovidius* by dat vergetel sap, niet verstaet 't geene, waer door *Medea* den Draek deede slaepen, dat het Maenkop soude zijn: Maer andere sonderlinge dingen, als daer is de tack van Genever-besien, die van den Poëten voor een *ramus Letheus*, of vergetel tack gehouden wort, en die de Helsche Vergetentheyte was toegewijt. *Virgilius* voert in zijn *Aeneas* in, dat de slaep aen *Palinurus*, beyde

zijn hoofdslaepen raecte, mette Genevertack, wesende een tack van de Vergetenthey. Sulx dat de plante van het Leteesche sap, gelijk *Ovidius* en *Val. Flaccus* seggen, nat gemaect zijnde in de Letische dauw, als *Virgilius* seyt, den Mensch metten slaep beswaert, en dat die door een Helsche macht wesen soude, de Geneverboom. Sulx datmen klaerlijk in *Apollonius Rhodius* siet, dat in de betooveringe, die *Medea* gebruyckte, om den Draeck in den slaep van de Vergetenthey te krijgen, uytgedrukt wort, de tack van de Geneverboom, die *Medea* in der hand hadde.

Soo dient dan de Genevertack veel bequaemer tegens de venijnige Draeck: Want soo de Geneverbeesien krachtigh zijn tegens het venijn, soo reynight haer saet des Menschen lichaem, van de vreesse der Slangen, diewelcke schricken voor dese ontsteecken plante, gelijk *Plinius* verhaelt. Sulx dat soo veel de Vergetenthey en de slaep belanght, de schaduwe van den Geneverboom swaer is, en de sinnen verdooft, van die daer onder rusten, en dat niet sonder baloorighey of pijn des hoofds, gelijk andere boomen mede doen, die een swaere schadu hebben, waer over *Virgilius* den Geneverboom in 't besonder uytdrukt. Wesende dan dese boom van een swaere schaduwe, soo isse uyer natuyre bequaem, om den Slaep en Vergetenthey in die te veroorsaecken, die onder hare schaduwe rusten: want de tack van den Geneverboom, is van de Poëten, voor een tack van de Vergetenthey gehouden.

Oblivione d' Amore, Vergetenisse der Liefde, van den Heere Giov. Zaratino Castellini.

Een gevleugelt en slaepende Ionghsken, met Maenekoppen gekroont, sittende by een Fonteyne, aen wiens voet geschreven staet FONS CYSICI, houdende in de slincker hand een bossel *Orego* of grove Marioleyn, waer onder de Visch *Polipus* hanght, hebbende den hand onder 't hoofd, leunende op eene tronck ofte steen.

Het gevleugelt kindeken wort voor een beeldenisse van de Vergetenthey, der verdwijnende Liefde, en voor een vluchtigh gemoed gestelt. Het behaeghde *Eubulus* noch *Aratus* niet, gelijk *Athenaeus* verhaelt, dat de Liefde gevleugelt geschildert wierde, meenende dat dit eerst van een onverstandigh en oneervaeren Schilder was gevonden, en die weinigh den aert en eigenschap der Liefde bekennt was, want die was niet soo geheel luchtigh en vluchtigh, maer wel boven maeten swaer, aengesien hy niet lichtlijk, uyt die borst wederkeert, alwaer hy eenmael zijne schuyl-plaets hadde ingenomen: Waer door het geschiet dat niemand, soo op een sprongh, van de ongeneeslijcke Minnesiekte, verlost wort.

Alexides seyt oock, dat onder persoonen, die de Liefde kennen, dickwijls praet is, van dat de Liefde niet vlieght, maer dat die geene die minnen, met hare gedachten vliegen, door ongestaedighey en verscheydene driften des gemoeds: en niet te min, soo schilderen hem de oneervarene Schilders af, met vleugels, sulx dat het den Griexschen Poëten onbetaemlijk dachte, dat hy met vleugels wierde vertoont: maer zy stelden dieselve vast en swaer. Gewis soo sich de Liefde in de Vergetenthey luchtigh en veranderlijk vertoonde, soo most men dieselve veranderlijk afbeelden, te meer, nae dat de Liefde, of te licht, of te haestigh, of te langhsaem was. 't Is genoegh als hy maer ten laesten vlieght: en soo de Vryers met hare gedachten, door hare onbestandighey, vliegen, soo geven zy buyten twijfel de vlucht aen de Liefde, die van haer verjaeght zijnde, verdwijnt, en oversulx soo sietmen door de eervaerenthey,

dat by veelen de Liefde in vergetentheyf komt, en dat de Minnegedachten, dickwijls, buyten de borst, van de Vryers vliegen. En daerom beelden wy de Vergetentheyf der Liefde met vleugels af.

De Vergetenisse der Liefde slaept, want de Vryers haere Liefde in Vergetenisse gestelt hebbende, rusten dagh en nacht met de sinnen, 't welck zy niet konnen doen, wanneerse door de buyen der Liefde, hier en gins geworpen worden, besprongen zijnde door de aenvallen der Minne, want de Liefde is een Hoofdman van een ongeruste krijgh: Dus,

*Vertreckt ghy traege ver van hier,
Want dit is 's Liefdes Oorloghs-vier.
Het is geen krijgh eens blooden Mans,
Want hier valt al te snooden kant.*

*By daegh en nacht vol rou en smert,
Soo pranght dit sachte Leger 't hert,
In hagel, sneeu, in mist en douw,
Soo leyt men naeck en trilt van kouw.*

Dit selve seght *Ovidius* dickwijls. En *Petrarcha* singht doorgaens, dus klagende:

*Den gantschen dagh ben ick vol klacht,
Iae mijmer oock den gantschen nacht,
Mijn tijd slijt door een droevigh Lied,
En maect noch dubbel mijn verdriet.*

Dus staende in den oorlogh der Liefde, soo isser nimmer ruste, maer de Liefde in Vergetentheyte zijnde, denckense niet meer, om 't geene haer ontstelt heeft.

De slaepbollen zijn teyckens van de ruste, waerover men in de Vergetentheyte der Liefde sich verblijdt, want de Maenkoppen baeren den slaep en brengen Vergetentheit aen, soo men die te veel gebruyckt, gelijk *Ruellius* seght, en niet sonder reeden singht *Ariosto* aldus, als hy het huys en de speloncke van den slaep beschrijft, en daer hy de Vergetentheyte aen den ingangh der deure stelt:

*In 't doncker bosch daer was een kuyl,
Een hol alwaer de slaep ter schuyl,
Had' om haer voorhoofd klimops bla'en,
En quam met kromme treden aen,
Vergetentheyte die hiel de wacht,
Liet yder in en sloegh geen acht.*

Door dieselve gelijknisse, diewelcke de slaep mette Vergetentheyte heeft, maect *Euripides*, dat *Orestes*, een weinigh van de rasernie rustende, beyde de slaep en de Vergetentheyte danckte, seggende:

*O soete slaep! o heyl in smert!
Hoe soet verschijndy in mijn hert:
Vergetentheyte wischt uyt het quaet:
Goddin die my te wenschen staet.*

Waer by te verstaen is, dat *Euripides*, de Vergetentheyte van 't quaed, wijs en eerwaerdigh noemt. Want dese zijn eerwaerdigh en wijs geacht, diewelcke de tochten van 't gemoed, en de pricklingen van de Minnejanckingen in Vergetenisse brengen, tot tegenstellinge, van die geene, die sich selve aen de droefheyte en aen de schaedelijcke gevoelijckheyte van de Minne, ten roof geven.

De Fonteyne *Cyzica*, is een beeldenisse van de Vergetenisse der Liefde, want in *Cyzico*, een stad in kleyn *Asien*, was een Fonteyne *Cupido* geheeten, van welckers waeter als iemant dronck, soo wierde de Liefde in Vergetentheyte gestelt. *Plinius* in 't XXXI b. I cap. seyt, *zy wort genoemt de fonteyne van de Cyzische Cupido, waer uyt iemant drinckende, Mutianus gelooft, datmen de Liefde afleyde en vergat.*

Men soude oock, tot een Vryer, die Minnesieck is, uyt boerterye, mogen seggen, dat hy gaen soude en drincken uyt de Fonteyne *Cyzica*, en dat hy alsdan sal genesen: en aen eene, die de Liefde in vergetenisse gestelt heeft, om by gelijknisse te spreken, kan men seggen, dat hy uyt de Fonteyne *Cyzica* heeft gedroncken, dat is, dat hy niet meer verliest is. *Pausanias* seyt dat de Mannen en Vrouwen, die sich wieschen uyte

reviere *Selennus*, haere Liefde vergaeten. Soo dit waer is, magh men wel betaelen voor een once van dit waeter *Selennus*, en van de Fonteyne *Cyzica*, een pond goude.

De Visch *Polipus* met het kruid *Orego*, wort voor een beeld genomen, van die het beminde heeft verlaeten: en alhoewel dese Visch *Polipus* seer vast daer aen gehecht is, niet te min, soo haest hy den reuck van den *Orego* ruyckt, soo geeft hy sich terstont van zijne plaetse, daer hy was vast gemaect: Sulx datmen die kan nemen, voor een beeld, van die de Minne verlaeten en uyer sin gestelt heeft; want men kan niet seggen, dat die in der waerheydt de Minne heeft verjaeght, die daer t'elckens om denckt, als zijnde in zijn gemoed, gewortelt, alhoewel hy voor 't geliefde vlucht: Maer dieselve heeft, in der daed, de Minne verjaeght, en weghgedreven, diewelcke heel en al dieselve in Vergetentheydt heeft gestelt.

Oblivione d' Amore verso i figliuoli. Vergetenis der Liefde tegens haere kinderen.

Een Vrouwe, die een snoer van Galattite of witte steentjes, aen den hals draeght, hebbende in de rechter hand een Struys ey, staende ter sijden haer een Struys.

De Galattite is een wit gesteente als melck, alhoewel daer oock gevonden worden met roode aderkens, heerkomende uyte reviere *Achelous*, die den sogenden Vrouwen haer melck vermeerdert, en haer te gelijk Vergetentheydt aenbrenghet, de memorie weghnemende, gelijk *Plinius* verhaelt. Wy sullen dan seggen figuyrlijcker wijze, dat de Moe-

ders die de sorge en plicht vergeten, die zy over haere kinders moeten hebben, een snoer van Galattite om den hals sullen dragen, om datse geen memorie of geheugh hebben, overmits zy de sorge, die zy over haere kinders behooren te hebben, vergeten, en in den wind slaen.

Het Ey datse in haer hand heeft metten Struys ter sijden, bediet, dat de Vaeders en Moeders, die geen sorge dragen over haere kinderen, de Struysen gelijck zijn, diewelcke als haer tijd van broeden aen komt, 't welck in *Iunius* plagh te geschieden, als de *Plejades* of Wachters voortkomen: soo decken zy hare Eyers in 't sand, en vergeten strax waer zy die hebben geleyt, als gantsch geene sorge daer over hebbende. Waer over *Iob XXXIX* uytroept, *de Struys leyt haere eyeren op 't land, en vergeet strax waer zy die gelaeten heeft, eerse van eenigh dier mochten werden vertreden.*

Renumeratione. Vergeldinge.

Een bedaeghde Vrouwe, met een goude kroone gekroont, gekleet met een prachtigh en eedel kleed, diewelcke sittende een Maetstock in haere schoot heeft, die zy met een seer groote vaerdigheyt een ander overlevert, hebbende in de rechter hand een Lauwerkrans en een goude keeten, in de slincker houdse een bossel kooren-ayren, met een beurse vol gelds.

Gelijck daer verscheyden moeylijkheden en sloverien zijn, die de Menschen begaen, alsoo oock wy, willende de vergeldinge desselven, in een beeld, vertoonen, souden wy dieselve noodsaecklijck in verscheyden gedaenten moeten vertoonen. Maer wy willen afmaelen de vergeldinge van de sloverie en van de deughdlijcke dienstbaerheyt, om dat dese de eygene en betaemlijcke vergeldinge is. Van d'eene en van d'ander, sullen wy spreken, ter sijden stellende het gemeen Volckjen, die den nacht voor den dagh aensien.

Wy seggen dan, dat de Vergeldinge een werck is, en een uytdeelinghe van mildigheyt, doch met bepaelinge en met maete, sich uytstreckende in twee voornaemste hoofdstucken, d'eene is het nutte, d'ander is de eere.

Bedaeght van ouder wortse vertoont, om dat het overlegh en 't oordeel in dees Ouder bestaet, te weeten, als wetende wat recht en betaemlijck is. Zy houd een goude kroone op 't hoofd, want het is Princelijck aen andere vergeldinge te doen, alhoewel daer tegenwoordigh weinige zijn, die 't in 't werck stellen. Doch dit zy geseyt buyten naedeel van die geene, die dese eedele deughd betrachten.

Het eedele, kostle en prachtige kleed, betoont niet alleene de eedelheyt en grootsheyt van 't gemoed, des geenen, die een voornemen heeft aen andere weldaet te doen, maer betoont oock, dat die geene die vergeldinge doet, oock macht moet hebben om te kunnen vergelden.

Zy wort gemaelt datse sit, houdende den Maetstock in den schoot, om te vertoonen, dat de Vergeldinge een deel van de Gerechtigheyt is, vermits die geene, die daer oordeelt en de hoedanigheyt van de persoonen afmeet nae haere verdiensten, die geeft niet aen de onwetende, het geene, dat door de gerechtigheit eenen deughdsamen toekomt. Datse mette rechter hand en met vaerdigheyt een Lauwerkrans en goude keetens uytdeelt, en mette slincker kooren-ayren en de beurse vol gelds, bediet, dat gelijck de staet en de gelegentheyt der Menschen verscheyden is, alsoo doetse erkentnisse aen die geene, die 't waerdigh zijn: dese met het profijtljcke, en die mette eere. Die mette eere, wort door den Lauwerkrans afgebeelt, en mette goude

keeten worden beyde belooningen uytgedrukt, die aen luyden van staet, en die waerdigh zijn verheven te worden, gegeven worden. Hier over seyt *Cicero* in 't 2 boeck van zijne Burgerplichten: *Ick houde dat het beter is aen de goede, als aen de geveinsde weldaed te doen.* En ten aensien van 't nutte en profijtlijcke, zijn de kooren-ayren, en de beurse vol geld, daer by gevoeght, die daerom worden gegeven aen die geene, die 't waerdigh zijn, maer voor die van veel minder staet, zijn de kooren-ayren gestelt.

Perdono. Vergifnisse, Quijtscheldinge.

Een Man, die de borst gewont hebbende, 't aengesicht en d'oogen ten Hemel heeft geslagen, houdende in de rechter hand een

bloot Swaerd, met het punt ter aerden gekeert, als of hy 't Rapier wilde breken.

De gewonde borst bediet de misdaed, die hem voor de vergifnisse wort voorgesteld. Het breken van het Swaerd, beteyckent, dat by de vergifnisse, wort afgeleyt de wille en de gelegentheyt, om eenige wrake te doen.

Het aengesicht ten Hemel gekeert, bediet het opsicht dat God heeft, om te vergeven, nae 't geene *Christus* seght, *Vergeeft, en u sal vergeven worden*. En elders, *My is de wraecke, ick sal 't vergelden*.

Elettione. Verkiesinge.

Een oude Vrouwe van eerwaardigh opsicht, in purper verwe gekleet, met een goude keeten aen den hals, daer een hert aen hanght, sittende aendachtigh vol diepe en eedele gepeinsen, voor haer staen twee wegen, waer op aen de rechter sijde een boom sal staen, *Elce* of *Eycke* geheeten, aen de slincker hand sal een leelijcke Slange staen. Zy houd haer rechter arm om hoogh, wijsende metten voorsten Vinger nae dien boom, en in de slincker heeftse een letter-rol, daer op staet *Virtutem eligo*, dat is, *ick verkieste de Deughd*.

Verkiesinge is een genegentheyt, dieder wort veroorsaect door 't geene met rijpen raede wort overwogen, 't zy tot onsen profijte of der vrienden, over haere middelen, of nieuwe bedachte vindingen, en dat in mogelijcke, doch swaere en twijfelachtige saecken, om tot dat wit te geraecken, 't welck wy ons hebben voorgesteld.

Oud en van een eerwaardigh opsicht wortse verthoont, om dat het rijpe Ouder soodanigh is, dat door de volmaecktheyt van kennisse, en door de eervaerentheyt van de dingen, die 't heeft gesien en uytgevoert, een waere en volmaeckte Verkiesinge doen kan.

De purper roode verwe, waer mede zy geciert is, bediet staetigheyt, passende seer wel tot onse voorstellinge.

Zy draeght een goude keeten met een Hert daer aen, want *Pierius* verhaelt in 't XXXIV boeck, dat de Egyptenaers het Hert, voor een uytbeeldsel van den Raedslagh stelden, overmits de waere en volmaeckte raedslagh uyt het Hert komt. Een saecke die in der waerheyt de Verkiesinge eygen is, wesende dieselve een voorstel en toestel van reeden en van den raedslagh.

Zy sit of zy hooge en eedele gedachten hadde, want het past de Verkiesinge seer wel, datse gedaen worde niet by geval, maer met overlegh en een goede grond.

De twee wegen, d'eene waer de *Elce* of *Eycke* op staet, bediet de Deughd, en daerom behoortmen, daer toe, zijne Verkiesinge te doen, en hier in vast en bestandigh te blijven, tot gelijknisse van de *Elce*, diewelcke een boom is, voor soo veel de stoffe belangt, hart en vast, diep van wortels, breed van bladers en groote tacken, seer bloeyende, en hoe die meer besneden wort, te meerder bot zy uyt, en krijgt te grooter kracht. Hierom wierde zy van de Oude voor een beeld van de Deughd gehouden, als wesende vast, wel gewortelt en bloeyende, en van dese tacken, maecktemen kroonen, aen Manhafte Capiteynen, tot een teycken van haere dapperheyt en kloeckmoedigheyt.

De andere wegh van de Slange, bediet de Sonde, diewelcke altijd strijdigh is tegen de eerlijcke en deughdlijcke voorstellen. Zy wijst mette Vinger, van de rechter hand, nae den boom, en mette slincker nae de letterrol, waer op staet *Virtutem eligo*, *ick verkieste de Deughd*, want het schijnt niet anders, dan dat dese naeme van Verkiesinge,

een seeckere vatinge en aengrijpinge van twee saecken verthoont, waer van de raedslagh en de reeden uytwijst, welck van beyden het eene voor 't ander, best is. 't Welck niet kan geschieden, ten zy saeke, dat een Man dieselve eerst overwege, en met goeden raed overlegge, wat hem best dient gedaen of gelaten.

Desiderio verso Iddio. *Verlangen tot God.*

Een Jongelingh in root en geel gekleet, beteyckenende dese verwen het verlangen en de begeerte. Hy sal gevleugelt wesen, om de vaerdigheyt uyt te drucken, waer door het brandende gemoed, seer snellijck totte Hemelsche gedachten opvlieght: uyte borst sal een vlamme opschieten, want het is die vlamme die *Christus* onse Heere, op der aerde heeft gedragen.

Hy sal de slincker hand aen de borst en de rechter arm recht uyt houden, 't gesichte

ten Hemel gekeert, hebbende een Hert ter sijden, dat waeter uyt een beecke komt drincken, nae 't seggen van *David* in zijnen XLII Psalm. Alwaer hy het verlangen van zijn ziele, nae God, by een dorstigh Hert vergelijckt, dat na een klaere waeterfonteyn komt loopen.

De slincker hand voor de borst en de rechter voor uyt, en 't gesicht ten Hemel gekeert, is om te vertoonē, dat wy onse wercken, oogen en hert, en alles wat wy vermogen, tot God sullen keeren.

Desiderio. Verlangen.

Een Vrouwe, die totten hals toe een kleed heeft van verscheyden verwen, wesende gevleugelt, uyt wiens hert een flonckrende vlamme opgaet.

Het verlangen is een hertlijcke begeerte nae eenige saecke, die aen 't verstand voor goed wort opgedraegen, en daerom heeft sodanige werckinge seer veele onvolmaektheyt: en zy wort aen 't verstand by de eerste stoffe geleecken, waer van *Aristoteles* seght dat de forme of gedaente nae de *modus* of het maecksel verlanght, gelijk de Vrouwe nae den Man, en dat met reeden: wesende de genegtheit begeerigh nae toekomende dingen, die wy noch niet hebben verkregen: Daerom wort het Verlangen onder de gedaente van een Vrouwe vertoonē.

Men kan oock seggen, dat het Verlangen een geestlijcke beweginge van 't gemoed is, die oock nimmermeer rust, ten zy saecke, dat het geene de treckinge of begeerte veroorsaekt, wort verkregen, en dieselve swerft altijd rontom 't geene ons ontbreekt, en de begeerte verkregen hebbende, wort het Verlangen uytgebluscht.

De Sluyer van veele verwen bediet, dat het voorwerp van het verlangen is het goede te beoogen, en gelijk daer veele soorten van goed gevonden werden, alsoo vindmen oock veelderleye slagh van Verlangen.

De vleugels bedieden de snellighey, die haestigh komt en wederom ras verdwijnt.

De vlam druckt uyt, dat het Verlangen een vlam is, die uyt het herte en uyt het gemoed komt, diewelcke, als droge stoffe zijnde, soo neemtse terstont aen, wat saecke men haer aenbietet, wanneerse maer een schijn van 't goede heeft.

Diletto. Vermaeck, Lustighey.

Een schoon Jonghman van ontrent sestien Iaeren van een fraey opsicht, lachende en vrolijck, gekleet in 't groen, met een ciersel van verscheyden verwen, hebbende op 't hoofd een Roosekrans en andere welriekende bloemen, met een gulden keeten aen den hals, daer eens Menschen tongh aen hanght, houdende in de slincker hand een Viole, die op zijn slincker sijde rust, mette rechte hand sal hy een strijck-stock om hoogh houden, hebbende een Rapier aen zijn sijde, ter aerden sal een boeck leggen daer *Aristoteles* op geschreven staet, met een opgeslaegen Musijckboeck: Aen de slincker sijde sullen twee Duyfkens staen, met ontslagen wiecken, die met malkanderen trecke-becken.

't Vermaeck nae de bepaelinge van *D. Thomas* is een ruste of vernoevinge, die bekend wort uyt dingen die de Natuyre betaemlijck zijn. En *Plato* in zijn *Respubl.* of Land-bestieringe, onderscheyt dieselve op drierleye maniere, gelijk hy oock onse ziele in drie deelen afdeelt, te weeten in drie mogentheden, als in reedenweeghster, toornige, en begeerlijcke, waer mede oock de drie manieren van leven over een

komen, te weeten het wijsgierige, staetgierige en geldgierige: dienende hem 't geld alleen daer toe, om alles nae zijnen wille uyt te voeren. De eerste oeffent sich met oordeel, eervaertheyt, wijsheyt, reeden en waerheyt. De tweede met macht, overwinninge en eere: de derde of de begeerlijcke, werckt met de vijf sinnen des lichaems. En hier uyt spruyt het dat *Xenophon* in de daeden en spreucken van den Filosooph *Socrates*, (aenwijsende den wegh van playsier of vermaeck) stelt de vijf sinnen in 't midden, als door de welcke men het vermaeck van alle dingen heeft, seggende: *ten eersten suldy letten, wat aengenaeme spijsse of dranck ghy sout mogen vinden, die u door 't gesicht, of door den reuck of door 't gevoel behaeghlijck is: en door wiens wellustigheedens gebruyck ghy het hooghste vermaeck sult genieten, hoe ghy alder sachst sult mogen slaepen, en alles sonder moeyte of arbeyt uytvoeren.* En *Cicero* seyt in de Tusculaensche vragen: *'t Vermaeck is een lust, die door de geneughte van 't oor heerkomt, het gemoed, door de andere sinnen, versoetende.* Doch om dese beeldenisse uyt te drucken, maecken wy een Ionghman van sestien Iaeren, om dat de

Egyptenaers, het Vermaeck in sekere tijd bepaelden, gelijk *Pierius* verhaelt.

Een Iongelingh wort hy geschildert, om dat de jonge luyden meest tot Vermaeck genegen zijn, gelijk *Horatius* 't selve oock in zijne Dichtkonst verhaelt:

*De Melckmuyl uyt zijns Meesters dwangh
Die gaet nu zijne vrye gangh,
Hy rijdt te paerd, en rent ter jacht,
En neemt slechts op de Wellust acht:
Verkiest seer licht een wilde baen,
En neemt verkeert zijns Vooghs vermaen,
Verslint en quist zijn geld en goed,
Dat hy te los en wulps verdoet,
Sulx dat hy trots en onbedacht,
Al wat hy mint, terstont veracht.*

Seer schoon en bevalligh van opsicht wort hy geschildert, om dat het Vermaeck een seer aengenaeme en geneughlijcke saecke is, gelijk in 't tegendeel de droefheyd, voor moeylijck, leelijck en van allen haetlijck, wort gehouden.

Het groene kleed past de Ionckheyt, door de hope diemen daer van heeft, en beteyckent oock de wackerheydt en vastigheydt van 't altijd bloeyende vermaek, en de groenigheyt van haere lusten. Oock bediet het groen, de Lente, zijnde een beeld van de Ionckheyd, om dat dese tijd des Iaers tot veele vermaeck en wellust bequaem is.

Ten laesten, soo bediet oock het groen, de Sin van 't Gesichte, om datter geen dingh voor de oogen vermaecklijcker is als het groen, oock isser niet geneughlijcker als de bloeyende beemden, weyden, de blaedrijcke boomen, de beecken en fonteynen, die met haere tengere kruydekens en levendige struyvellen, niet wijcken voor de Esmerauden: Daerom worden de Maenden April en May, de aldervrolijkste en lieflijkste Maenden gehouden, diewelcke met haere geneughte en aengenaemheyt, oock den Vogelkens tot haere Musicale stemmekens en gesangh opwecken, jae meer als op eenige andere tijden geschiet.

En om alle dese redenen worden de verwen, voor den sin van 't Gesichte genomen, komende met haer voorwerp seer wel over een: de locht is het middel, en het sinlijcke is de Cristallijne vochtigheyt, dieder is besloten mette waeterige vochtigheyt tusschen het Vliesken *tunica uvea* of het druylfken genaemt. Ick hebbe geseyt dat de locht het midden is van 't Gesicht, want nae dat de Philosophen seggen, *Sensibile positum supra sensorium, non facit sensationem*, dat is, wanneer het sinlijcke gestelt wort boven het sinwerckende deel, soo maect het geen weerslagh, of wanneer het sienlijcke gestelt wort boven dat deel daer het gesicht van daen komt, soo heeft het geen gesichte. Maer hier wort sulk midden vereyscht, dat de locht, of het waeter, of eenigh ander doorluchtigh lichaem, het selve seer wel kan wesen, gelijk alle de Philosophen wel weten. Waer over *Alexander Aphrodiscus* onder andere over de verklaringe van de ziele, seyt, *het Gesichte geschiet daer door, dat de sinplaets van 't gesicht de verwen aenneemt, en stelt sich de verwen gelijk*. Willende seggen dat het Gesichte de gedaenten van de verwen aenneemt, die door de locht vermenighvuldight zijn, dat is, tusschen het sienlijcke en de sinplaets van 't gesichte. De sin van het gesichte is boven alle andere dingen het eedelste en geachtste: En daerom heeft God de oogen in de uytstekentste plaetse gestelt, te weeten in 't hoofd, en in de voorste deelen, alwaer sich de Mensche beweeght, en heeft tot verseeckeringe

derselven, die met ooghscheelen en winckbrauwen gewaepent, en 't gebeente rontom met een huyl omcingelt. Het Oogh is gemaect van drie vochtigheden, als van cristalline, glasige en watrige, of als 't eywit, en van drie Vlieskens overtogen. Het buytenste wort geheeten *adnata*, dat is aengeboorne. Het tweede *Cornea*, dat is, nae 't hooren gelijkende. Het derde *uvea*, dat is met een korlken van een Druyf over een komende. Het vierde *Arenoides*, dat is een netteken, nae de gelijknisse van een Spinnewebbe, 't welck geheelijck de drie vochtigheden begrijpt. Maer, boven dat, heeft de kloecke Natuyre, om dat het oogh alle dingen soude sien, en sich aen alle sijden bewegen, daer voor seven musculen of spieren gemaect, dat is seven gereetschappen tot verscheyden bewegingen noodig, de eerste viere, bewegen sich opwaerts, nederwaerts, nae de neuse, en nae de ooren: de andere twee bewegen sich scheef en rond nae de winckbrauwen, maeckende een ronde drayinge, gelijk *Vesalius*, oock *Vasseus* en *Galenus* seggen. En dese musculen ofte spieren hebben yder haere besondere naemen

nae yders werckingen, die wy om de kortheyt naelaeten.

De Sin of bevindinge van den Reuck, waer door seer groot Vermaeck geschept wort, vertoonen wy door den Roosenkrans, en andere welrieckende bloemen, zijnde de Roosen, onder andere bloemen, van een seer lieflijcke reuck, diewelcke door 't middel van de locht, door de neusgaeten, als door twee sluyskens, komt doordringen, wesende tot dien eynde, van de Natuyre aldus voortgebracht: En opklimmende tot het voorste deel van de herssenen, soo maectse aldaer den Reuck, gelijk dat selve *Ludovic. Vassaeus* in zijn derde tafel van de Anatomie, en *Galenus* in zijn VIII boeck *de usu partium* verhaelt.

De goude keeten die hy aen den hals draeght, bediet het seer groot Vermaeck dat dit Metael aenbrenght, als zijnde van een yder begeert: en gelijk de Poet singht, *O heylige Goudhonger*, zijnde het edelste van alle Metalen. Waer over de Oude in haere offerhanden de hoorens van de Beesten plachten te vergulden, laetende haer voorstaen, datse een aengename dienst deden aen haere valsche Goden, gelijk *Plinius* seght in 't XXXIII boeck VIII cap. soo is oock dit Metael uyter natuyre helder, luchtigh, krachtigh, en versterckende, gelijk mede de Natuyrkeners 't selve gebruycken tot versterckinge van 't hert, en aen den stervenden, om de levendige geesten wacker te maecken, als het laeste hulpmiddel. Boven dat, wort de Sonne vertoont, als het eedelste licht, als wetende datter geen dingh ter Werrelt schooner, aengenaemer en behaeghlijcker is: Daerom seyt de H. Schriftuyre, dat de rechtvaerdige en heylige Mensch, by het goud en het licht vergeleken wort: Boven alle andere voordeelen seyt *Plinius*, soo wort het goud door 't Vier niet verteert, gelijk de andere Metalen, jae hoe meerder 't selve van 't Vier omset is, soo veel te reinder en fijnder wort het, en dit is de proeve van de deughd des gouds, dat het oock, midden in 't Vier, de verwe des Viers aen sich neemt: en daerom seyt de H. Schriftuyre in den persooone van de vrome Martelaeren, *ghy hebt ons met Vier beproeft, gelijk het goud en silver geproest wert*. Noch isser een ander oorsaecke van haere deughd, dat het soo lichtlijck niet verteert wort, als de andere Metalen, en men verdeelt en verspreyt het oneyndlijck, sonder dat het daerom van zijne deughde verliest. En dewijl nu het goud in soodaenigen waerdie by den Menschen is, soo sal 't geen wonder zijn, dat wy het Vermaeck van de Gierige, hier door hebben vertoont, want de Rijckdommen dienen hem alleene, om, daer door, al zijn Vermaeck te verkrijgen, en gelijk *Plato* in zijn Gemeene beste seyt, sprekende van de derde slagh van 't Vermaeck, begint hy aldus, *Wy hebben dat in een woord niet kunnen uytsprecken, maer om dat het seer groot en geweldigh is, hebben wy het concupiscibile of 't begeerlijcke genoemt, om de krachtige begeerte 't zy nae eeten, drincken, Venus lusten en tot die dingen die dieselve volgen. Gierige hebben wy die oock genaemt, want dese dingen worden seer door geld vervult. En soo wy dese geld en gewingierige souden noemen, wy souden wel doen, oock soo wy de wellust een gewinsucht naemden*.

De Tonge die hy aen den keeten van den hals draeght, bediet de smaeck, die oock alle Dieren gemeen hebben: De tonge des Menschen, alhoewel dieselve vereenight en t'saemen gebonden is, soo is zy nochtans verdubbelt, als alle de andere instrumenten van de sinnen zijn, gelijk *Galenus* seyt, en zy heeft drie soorten van Musculen of spieren, waer van eenige nae 't verhemelt strecken, d'ander om laegh, en d'ander die aen beyde sijden rontom gaen. Zy heeft oock twee soorten van senuwen, d'eene, dieder komt van de sevende t'saemenvoeginge van de herssenen, en geeft de vrywillige beweginge aen de selve Musculen, de andere van de derde t'saemenvoeginge,

diewelcke verspreyt worden door het eerste Vliesken van de tonge, dienende om den smaeck te onderscheyden, die haer wort voorgebracht: En dese senuwen zijn de gevoelijckheit van de smaeck, waer van zy oock door 't gehemelt worden verspreyt: Het middel dan, 't welck noodigh is, in alle sinnen, is het eygen vlees van de Tonge, en tot dien eynde, heeftse de Natuyre soo weeck en spongieus voortgebracht, op dat zy alle sappigheden kan aennemen, die haer in de eetbaere dingen van de eerste en tweede hoedaenigheit, die daer in bevonden worden, wort voorgesteld, 't welck hoedaenigh datselve geschiet, sullen wy naelaeten, om dat het by *Plato*, in zijne *Timaeus*, gedaen is. 't Is ons ge-

noegh, dat wy te kennen hebben gegeven, dat de smaeck in de tonge, door dese senuwen geschiet, als geseyt is; gelijk *Lactantius Firmianus* mede verhaelt: *Want wat, om de smaeck te vatten, belangt, soo wort die bedrogen, die daer meent, dat dit gevoel in 't gehemelt soude zijn. De Tonge is 't, waer door de vochtigheden worden gevoelt, noch oock niet-geheel de Tonge, maer oock de randen desselven, om datse, op beyde sijden, sacht zijn, soo trecken dieselve de subtijle en dunne vochtigheden nae sich.*

De Liere is een beeld van 't Gehoor, hebbende twee gaeten booghs-wijse, die de ooren en 't geluyt bedieden. Want soo men op de Liere de peese en de snaeren treckt, soo wort de naeste locht beweeght, en over een komende mette beyde gaeten, slaende in de holligheyt desselven, waer in de locht besloten is, soo brengtse het geluyt voor den dagh: Insgelijx doet oock onse stemme, diewelcke, gelijkse de locht beweeght, buyten onse ooren, soo ontfanghtse oock door de gaeten het slaen van onse stemme: Want onse stemme of geluyt is anders niet, als een slag in de locht, en nae dat *Aristoteles* seght, soo drijftse dieselve krachtigh door de gaeten van de ooren, alwaer, nae by, een seer dun velleken gespannen is als een tromme, alwaer dat, nae 't getuygen van alle de *Anatomici*, twee beentjens zijn, waer van 't eene een aenbeeld gelijckt, en 't ander een haemer, slaende, door de uytwendige kracht van de locht, het Vliesken van 't gehoor, weerklinckende in een seeckere natuyrlijke locht die daer binnen is gesloten, soo haest wy ter Werreld zijn gekomen, en dat door 't middel van een senuwtjen van de derde verbindingsge, dat nae de herssenen gaet, alwaer alle de ziellijcke krachten zijn, daer maectse het Gehoor, gelijk sulx *Galenus* in zijn 2 boeck van de nuttigheyt van de Menschlijke deelen, getuyght. Het Gehoor is een seer eedele Sin, en komt over een met het Gesichte, dringende de beeldnissen der dingen, door het gesichte in ons gemoed, en door de ooren vatmen eens anders meeninge, en brengtse door de stemme voor den dagh, en door dese twee sinnen, helpen soo veel meer de ooren, om dat daer door, de reedenen en spreucken, soo wel van 't eene als 't ander gemoed, doordringen. En gelijk de dingen die door 't oogh begrepen worden, gelijk als stomme woorden zijn, alsoo hooren de ooren daer tegen de levendige stemme: en daerom seyde *Xerxes*, *dat de ziele in de ooren woonde, want die verheughde sich in 't wel spreecken, en bedroefde sich in 't vuyl of qualijck spreecken.* Waer over oock de Oude, aenmerckende wat nuttigheyt de ooren aenbrachten, geloofden datse de wijsheyt en voorsichtigheyt waeren toegeeygent, dies zy oock, soo dickwijls zy haere kinderen tegen quamen, haer voor de ooren kusten, als willende voornaemlijk lief kosen, dat deel waer door by haere kinderen de Wijsheyt wierde gevat. Waer over wy oock geen meerder lust behooren te hebben, als in 't oefnen en hooren van Godes H. Woord, en in God te gehoorsaemen, nae de woorden. *I. Christi*, Math. 2, *Zaligh zijns die 't Woord Gods hooren en dat bewaeren:* of gelijk *Bernardus* in seeckeren brief seydt, *dat is een goed oor, dat gaerne nutte dingen hoort, en 't gehoorde wijslijck onderscheyt, en 't geene verstaen is, gehoorsaemlijk uytvoert.* Wesende dan 't oor soo eedel, soo is 't geen wonder, dat de Oude datselve door de Liere afbeelden: zijnde dieselve in grooter achtinge, als waer door zy de geleerde dichten, alleen voor treflijke Mannen plaghten te spelen.

Den hand metten strijckstock heeft hy verheven, om den sin van 't gevoel uyt te drucken, want de Mensch voert hier in den prijs en heerschappie, boven alle andere Dieren, wesende oock aldergemaetighst, welck temperament of gemaetigheyt noodigh is in 't gevoel, moete onderscheyden alle de hoedanigheden, soo wel van de eerste

als van de tweede. De eerste hoedaenigheyt is, hette, koude, drooghte en vochtigheyt, en d'andere hoedanigheyt sacht, hart, weeck en steeckende, en andere meer. En daerom seyt *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, *'t gevoel is gelijkmatigh door het geheele lichaem verspreyt, sulx dat wy alle harde slaegen, en alle starcke aendrijvingen van hette en koude kunnen gevoelen.* Maer alhoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, so isset nochtans voornaemlijck in de handen, wesende de handen geschapen, tot al het geene te tasten en te voelen, wat tot maetigheyt van des Menschen handelinghe noodigh is, en voornaemlijck de voorste Vinger. En daerom is 't geen wonder, dat wanneer men iet aentast, dat ons mishaeget, wy daer over moeylijck zijn, en

in 't tegendeel, wanneer wy iet voelen, dat dees sin aengenaem en behaeghlijck is, soo baert het in ons vermaeck en lust.

Het boeck daer de tijtel van *Aristoteles* op staet, bediet het vermaeck van te Philosopheeren, of overwegen, wesende gegrond op het leeren, dat door vijfderleye middelen, als boven geseyt is, geoeffent wort, als door Oordeel, Eervaerenthey, Wijshey, Reeden en Waerhey. Waer over *Petrarcha* seyt, *dat hy geen ander Vermaeck, als de Leeringe, heeft gevonden.*

Het Swaerd aen zijn sijde, bediet het Vermaeck van de eergierige of toornige, die de Mogenthey, Eere en Overwinninge tot zijn wit heeft, die al te saemen door de wapenen worden verkregen.

Het Musijck-boeck bediet niet alleen den sin van 't Gehoor, maer oock het groot Vermaek dat de Musijck geeft. Waer over oock *Socrates* vraegende aen 't Orakel van *Apollo*, wat hy doen soude, om geluckigh te zijn? voor antwoorde kreegh, *dat hy soude de Musijck leeren:* die *Aristoteles* oock stelt onder de vermaerde konsten. Waer over *Beroaldus* seyt, dat de Musijck soo vermaecklijck is, dat oock door haere soetighey, alle dingen worden verkregen: En tot meerder opmerckinge vertelt de geestige *Philostratus*, haere volgende werckingen en wonderen. *De Musijck*, seyt hy, *beneemt den treurigen haer treurighey, den vrolijcken maectse vrolijcker, den Minnaer vieriger, den Godsdienstigen, om God te dienen yveriger, en treckt de gemoederen, als zy door verscheyden manieren is toegestelt, werwaerts zy wil.*

De Duyfkens, als geseyt is, bedieden het Minne-vermaeck, 't welck van *Plato*, boven alle vermaecken gestelt wort, gelijk hy in zijn Gastmael seyt, datter geen Vermaeck krachtiger is als de Liefde, dies heeft een braef verstand, de Liefde ter eeren, dees Dichten ingestelt:

*Goud, Topaesen, Perl, Robijn,
En der wrecken hooge schijn,
Moet verdwijnen voor dees schat,
Waer van d'aerd' geen schoonder vat:
Of schoon Rijckdom heerlijk schijnt,
Strax zy by de Liefd' verdwijnt,
Die my 't herte soo verkracht,
Dat ick 't al, om haer, veracht.*

Arroganza. Vermetelhey, Verwaenthey.

Een Vrouwe in verwe, als koperroest, gekleet, met Eesels ooren, houdende onder haer slincker arm een Pauw, en mette rechter hand steektse haer voorste Vinger om hoogh.

Verwaenthey is een gebreck van die geene, die alhoewel zy haer kennen van weinigh vermogen te zijn, niet te min, om by andere wat meer te schijnen, soo nemense swaerwichtige aenslagen en lasten op haeren halse. Waer over *D. Thomas* seyt, *hy is wel sot en verwaent, die sich toeschrijft dat hy niet heeft*. Daerom wort zy oock met Eesels ooren gemaect, komende dit gebreck voort door onwetenthey en dommighey, die niet toelaet dat de uytkomsten van haer voornemen gelucken, alsoo dieselve met kleyn oordeel genomen zijn.

De Pauw bediet, dat de Verwaenthey een gedaente van hovaerdighey is, en 't opsteken van de Vinger hartneckighey, om haer eygen meeninge, hoewel die valsche en van 't gemeene gevoelen verschillende is, staende te houden, haer selven hoogh ach-

tende en andere verachtende. En aldus maelden de Oude de Hartneckigheyt mede af, wesende by nae eene gelijcke saecke met de Onwetentheyt.

Ampiezza della Gloria. Vermeerderingh van eere.

Tot bewijs van dit voorstel wordt de beeldnisse van *Alexander de Groot*e, met een blixem in de hand afgemaelt, en een kroone op 't hoofd.

De oude Egyptenaers verstonden door den blixem de verbreydinge van de eere en van de faeme, die door de geheele Werld verspreyt is, om datter geen dingh grooter geluyt geeft, als de locht, daer de blixem van daen komt. Waer over de Historyschrijvers verhaelen, dat als *Apelles*, die overtrefflijcke Schilder, willende de beeldnisse van *Alexander de Groot*e afmaelen, gaf hem den blixem in der hand, om daer door, de doorluchtigheyt van zijnen naem te kennen te geven; wegen zijne heerlijcke daden die het goed gerucht in verre Landen hadde overgedragen, en die een eeuwige gedachtnisse waerdigh waeren. Men seght dat aen *Olimpia*, de Moeder van *Alexander*, in den droom een blixem verscheen, die haer tot een kenteycken was, van de uytbreydinge en de goede naeme, en van 't aenstaende geluck, van haeren Soone.

Sospitione. Quaed Vermoeden, Arghwaen.

Een oude gewapende magere Vrouwe, draegende eenen Haen boven op den Helm, wesende gekleet, boven haere waepenrustinge, met een dwers kleed van blauw en geel. In de slincker arm sal zy een Schild houden, alwaer een Tyger in geschildert is, steeckende den arm voor uyt, als of zy den slagh wilde versetten, en mette rechter hand houd zy een bloot Sweerd, als of zy daer mede wilde slaen.

Zy wort oud gemaect, en dat door de lange eervarentheyt, waer uyt dieselve plagh voort te komen. En hierom sietmen dat weinige jonge luyden, maer veel oude luyden seer vol suspitie of arghwaen zijn.

De Helm en 't Schild met het Swaerd om te slaen, bedieden de Vreese, waer mede de suspitieuze of arghwaenige gewoon is, sich selve te voorsien. Waer over *Ariosto* in het tweede van zijne laeste vijf gesangen, aldus van de suspitie singht:

*Zy krijt seer luyd en houd de wacht,
En slaept by dage noch by nacht,
Maer rust sich met een ysren kleed:
Hoe meer gesorcht, hoe meerder leed.
Nu isser dit, nu isser dat:
Voor poorten, schanssen, graft of stad,
Soo waerschouwts' yder die zy siet,
Het schijnt wel wat, maer voordert niet.*

De Haen op den Helm, bediet de wackerheyt van de achterkousige Menschen, wesende de Haen, gelijk *Appianus* seyt, te gelijk wacker en vol arghwaen.

De Tyger in 't Schild, nae dat *Aristoteles* in zijn Dierboeck verhaelt, bediet Argwaen, misschien om dat de achterkousige, altijd een saecke, die gedaen wort, ten quaetsten vat: gelijk de Tyger, diewelcke hoorende de soete Musijck en 't gesangh, die door haer selve aengenaem is, soo neemt hy daer in verdriet en moeylijckheyt.

Prodigalita. Verquistinge.

Een Vrouwe die de oogen bedeckt zijn, lachende van gesicht, houdende met

beyde nanden den Overvloets hooren, waer uyt zy goud en andere kostlijcke dingen stroyt.

Verquisters zijn die geene, diewelcke haere middelen en goederen, sonder eenige bestieringe van de reeden verschencken en vermallen. En daerom zijn haer de oogen verbonden, om datse, sonder oordeel, uytgeeft, aen die 't niet verdient, naelaetende te geven die 't waerdigh is. En 't is lasterlijck datmen sich niet weet te maetigen in zijn eygen goederen en rijckdommen, die ons souden een deure of venster wesen, om geluckigh en wel van te leven.

Prodigalita. Verquistinge.

Een dertle Vrouwe, kostlijck gekleet, met een schoon verciersel, vol gesteenten op 't hoofd, en van sachte hayren, gelijk *Dante* dieselve beschrijft, dragende ter sijden twee groote beursen met geld, daer van zy een groot deel wegh werpt. Men sieter oock twee Harpien of Roofvogels, die 't geld bedecklijck wegh steelen: om te betoonen, dat die geene die by de verquisters verkeeren, terwijlen zy besigh zijn, om haer geld wegh te werpen, haer alle eere bewijzen en schoone woorden geven: 't welck het Vrouwen aengesicht, van de Harpie, uytwijst, maer in der daed, soo verachtense haer, als Menschen, die voor haer self, niet dogen: Vergelijckende haer doen by 't overige deel van 't lichaem deses Monsters, 't welck vuyl en stinckende is.

Tradimenti. Verraed.

Een Man in 't geel gekleet, met twee hoofden, 't eene als een schoone Jonge Dochter, 't ander als een hovaerdigh oud Man: hy sal in de rechter hand een vat met Vier houden, en in de slincker een ander vat met Waeter, stekende den hand voor uyt.

Verraderie is een boosheyt des gemoeds, van die geene, die daer tegens iemant boosheyt wil versieren, en dat onder den deckmantel van goetwilligheyt en genegentheyt, het zy dan dat het geschiet, door woorden of werken, en daerom is hy in 't geel gekleet, 't welck Verraderye bediet.

Met twee hoofden wort hy gemaelt, om de twee onderscheydene genegentheden uyt te drucken: d'eene die sich neight nae de gemaecte goedgunstigheyt, en d'ander tot gewisse quaedheyt, die hy in 't hert verborgen houd, om die ter gelegender tijd, tot eens anders verderf, aen den dag te brengen.

De twee vaeten, d'een met Vier, en d'ander met Waeter, beteycken, dat de Verrader sich laet dienen van tegenstrijdige dingen, want hoe grooter de Verraderye sal wesen, soo veel te grooter schijnt oock zijne genegentheyt en goetgunstigheyt.

Het Water en Vier zijn genomen voor 't goed en voor 't quaed, nae de spreuke *Eccles. Hy heeft u Water en Vier voorgesteld, steekt u hand uyt, waer toe ghy wilt.*

Tradimento. Verraed.

Een gewaepent Man, leelijck van opsicht, die daer staet als of hy een schoon ongewaepent Man wilde kussen, houdende zijn rechter hand op een Poignaert, die aen zijn sijde hanght.

Met een vervaerlijck gesicht is hy gemaelt, om dat dit gebreck een schandige en leelijcke mismaecktheyt is in 't Menschlijck leven. De kus is een teycken van vriendschap en goedwilligheyt, als de kus *Ioabs*: Maer den hand op den Poignaert te hebben om te dooden, is een werck van haet, hertknaginge en verraderie. De ongewaepende Man bediet onnooselheyt, waer in sich de vlack van de Verraderie meest openbaert, zijnde de Verraeders, fielen in 't gebruyck van haere wapenen, niet passende of zy hare eere verliesen, om seecker te zijn, in 't hasarderen van haer leven.

Tradimento. Verraderie.

Een Helsche Goddinne, cierlijck gekleet, met een grijns voor 't gesichte, die zy met eene hand een weinigh oplicht, ontdeckende ten deele haer leelijck en mager aengesicht. De grins sal blonde en verwarde hoofdharen hebben, op 't hoofd salse een seer dunne en fijne sluyer dragen, alwaer haere Slangehayren door schijnen.

De Poëten versieren, dat de Furien eenige Helsche Vrouwen sijn, die daer toe geschickt zijn om andere te plaegen, tot onderganh

der Menschen, zijnde leelijck, schricklijck, en stinckende, met Slangen hayr en vlamme oogen, en oversulx zijn dese dienaessen van sulcken grooten quaed: En bedeckt zijnde met een Momaensicht, soo bediedense het Verraed, 't welck is een schadelijck werck en een droevige deckmantel onder schijn van goed, en daerom heeft de grijns blonde en gekrulde hayren, 't welck zijn de valsche gedachten, om haere eigene schelmerie te bedecken, en de ellende die zy andere aendoen, te verheelen, 't welck alles door de Slangen, die vol venijn zijn, en door de Slange hayren, die boven den sluyer uytsteecken, bewesen wort, betoonende dat alle Verraderie ten laesten sal ontdeckt worden, nae de Lesse *Christi, daer is niet soo verborgen, dat niet sal ontdeckt worden.*

Resurrectione. Verrijsenisse.

Een naeckte Vrouwe, die een kleed over dwers heeft, houdende mette slincker hand een Phoenix, die als eenige schrijven, een nest in Arabien maekt, dat van de Sonne wort aengesteken, en sich aldaer verbrant, uyt wiens assche, daer nae, een jongh voortkomt, als *Lactantius* seght. Andere stellen een naeckte Vrouwe, die uyt het graf komt oprijzen. Andere maelen een Doods hoofd af, uyt wiens scheidel kooren-ayren komen opwassen, om te vertoonen, dat, gelijk uyt een verrot graen, een nieuwe spruyt wederom komt opwassen, dat oock alsoo onse lichaemen, wederom uyer aerde, sullen opstaen en verrijsen, met de spreucke *Moriens raviviscit*, dat is, *al stervende, wort het wederom levendigh.*

Terrore. Verschrickinge, Schrick.

Een Man met een Leeuws kop, in 't weerschijn gekleet, houdende in de hand een geessel, om dat het den Leeuw eygen is, den geenen te verschricken, die hem aensiet. Daerom gebruyckten de Oude het hoofd van dit Dier voor den Schrick.

De geessel is een kenteycken, dat de Schrick 't gemoed geweld aendoet, en dat nae haere wijze voortdrijft. De verwe bediet oock de verscheyden quellinge, waer toe het gemoed den Mensche buyght, wanneer 't sich door de vreese laet verschricken.

Drie oorsaecken zijnder oock, die den Mensch ontstellen, te weten het schricklijcke opsicht, de schadelijcke uytvallen, en de haestige veranderinge der dingen. 't Eene is door 't gesicht, en 't ander door de geessel, het derde door de weerschijne kleederen, afgebeelt.

Pausanias verhaelt, dat wanneer *Iupiter* aen *Mars* bevel gaf om den krijgh te stoocken tusschen de *Argiven* en *Thebaners*, seyde hy tot hem, dat hy de Vreese en de Schrick mede soude nemen, en laetense voor hem heene gaen, beschrijvende haere werckinge van stuck tot stuck:

*Mars koos de Schrick dat hy sou gaen,
En trecken voor het leger aen,
Voor Ruyters en voor 't wreed gespuys,
En brengenschrick in al 't gedruys.
En hier door schijnt dat yder man,
De waerheyt niet bemercken kan,
Wanneerder in 't vertsaeght verstand,
Dit schricklijck Dier heeft d'overhand:*

*Dat stemmen bootst, nae al 't fatsoen,
En klauwen heeft om quaed te doen.
Zijn aengesicht staet wispeltuyr,
En keert sich om van uyr tot uyr:
Want hy uyt lust en vals gerucht,
Der Menschen hert brenght opter vlucht:
Sulx dat hy al 't vertrouwen roofst,
En elx geloof en hoop verdooft:
En vlieght dees schrick, op 't snoode spoor;
Seer dickwijls stad en landen door.*

Pausanias verhaelt mede, dat hy de Schrick, met een Leeuwskop, gesien heeft, die by de *Elei* gesneden was, in 't schild van *Agamemnon*. Maer datse in andere verscheyden dingen, was afgeschildert als een raesende en verschriklijke Vrouwe: misschien ter gedachtnisse van *Medusa*, wiens hoofd van *Domitianus*, voor in de borst van zijne waepenrustinge was gestelt, om schrick en vreesse aen te jaegen, die 't selve soude aensien.

Intelletto. Verstand.

Een stout Jongeling in 't goud gekleet, hebbende een goude kroone op 't hoofd, ofte een krans van Mostaert-saet, wesende zijne hoofdhayren blond, en verciert met schoone krullen, boven uyt zijn hoofd stijght

een vlamme Vier, houdende in de rechter hand een Scepter, wijsende met den slincker hand nae eenen Adelaer, die neffens hem staet.

Het Verstand is van natuyren onbederflijck, en wort nimmermeer oud, en daerom wort het jongh gemaect.

Het gulden kleed, bediet de suyperheyt en eenvoudigheyt des verstands, wesende 't goud het suyperste onder alle metallén. De hoofdhayren zijn de schoonheyt van zijne werckinge gelijk. De Kroone en Scepter zijn teyckenen van Heerschappye, die 't Verstand voert over de gebreeken van onse ziele, en van onsen wille, die geen dingh aen neemt, ten zy datselve eerst in 't Verstand is voorgesteld geweest.

De vlamme is de natuyrlijke begeerte om wijs te wesen, heerkomende door de begrijpelijkheid van de verstandelijke kracht die daer altijd nae Godlijke en hooge dingen tracht: ten zy datselve sich van de sinnen, die daer willigh gehoorsaemen, laet verleyden, om slechte en verachte dingen te betrachten en aen te mercken.

De Adelaer daer hy metten slincker Vinger op wijst, bediet het werck van 't Verstand: wesende dit haer eygen, dat zy het werck, in sich selve, buyght en schickt, overwinnende daer in den Adelaer in 't vliegen, die nochtans alle andere Vogelen en Dieren, daer in overtreft, als mede in 't scherp sien.

Het Mostaert-saet verwarmt den mond, en suyvert de harsen, en hier door wort verstaen, de groote werckinge, van een Verstand, dat door den tijd gesuyvert is, 't welck door de wolcken der hertztochten of door de duysternissen der onwetenthey, niet is verdonckert.

Intelletto. Verstand.

Een Man met een Couras gewapent, in 't goud gekleet, hebbende op 't hoofd eenen gulden Helm, en in de slincker een Spiesse.

De Man, aldus beschreven, geeft te verstaen, de volmaecktheyt des Verstands, die gewapent zijnde, met wijse raed, sich lichtlijck beschermt, tegens al 't geene hem

schadelijck is, uytblinckende aldus in alle loflijcke en prijselijcke daeden, die hy magh ter handen nemen en hem noodigh zijn, soo wel in oorlogh als in vrede.

De gulden Helm op 't hoofd, druckt uyt, dat het Verstand den Mensche vast en wijs maeckt, alsoo dattet aen andere aengenaem en prijslijck is, kennende desselven waardigheyt, als de waardigheit van 't goud, 't welck vast als stael is. De Spiesse worter gestelt: om dat van 't Verstand alle de kracht heerkomt, die totte bescherminge van den Mensch kan strecken: welck Verstand (zijnde als een Koning) soo sit het in de eedelste deelen des lichaems, en voert het ampt uyt van te gebieden en wetten te stellen, aen een ongerustigh volck, dat in ons, sonder het Verstand, oproerigh soude zijn, door een gestadige opstant.

Ingegno. Vernuft, Verstand.

Een Ionghman van een wreed opsicht, wesende naeck, hebbende eenen Helm op 't hoofd, en op de kam desselven een Adelaer, op de schouderen sal hy vleugels hebben van verscheiden verwen; houdende in de slincker hand een boge, en in de rechter een pijle, als vaerdigh staende om te schieten.

't Vernuft is soodanige kracht des geests, die den Mensch uyter natuyre vaerdigh en bequaem maect tot alle weetenschappen, waer toe hy zynen wille en arbeyt wil voegen en schicken.

Iongh wort hy geschildert, om dat de verstandelijcke mogentheynt nimmermeer oud wort.

't Hoofd is hem gewapent, hebbende een wreed en stout gesicht, om zijne sterckheynt en kracht uyt te drucken.

De Adelaer op 't hoofd, bediet de eedelheynt en hoogheynt: waer over oock *Pindarus* de Menschen van een hoogh Verstand, by desen Vogel vergelijckt, wesende van een seer scherp gesicht, en veel hooger boven alle andere Vogelen vliegende.

Naect en met vleugels van verscheyden verwen wort hy gemaelt, om zijne snelligheynt en vaerdigheynt in zijne overwegingen, en om de verscheydenheynt van zijne vindingen uyt te drucken.

De Boogh metten Pijl, bedieden zijne ondersoeckinge, naespeuringe en scherpsinnigheynt.

De Egyptenaers en Griecken, maelden tot een Hieroglyphisch beeld van 't Vernuft en van de kracht van 't Verstand en de kennisse, *Hercules* af, met een Boogh in d'eene, en met een Pijl van drie punten, in d'ander hand: om te vertoonem, dat een Man door de kloeckheynt en scherpheynt van zijn Vernuft, de Hemelsche, Aerdsche, en onderaerdsche dingen kan doorsnuflen, of de Godlijcke, Natuyrlijcke en Wiskonstige saecken doorsoecken, gelijk *Pierius* verhaelt.

Sdegno. Verstoornisse.

Een gewapent Man in 't root gekleet, met eenige Viervlammen, hebbende de beenen ontdeckt, met twee vellen van Leeuwspooten, gemaect op de wijze als een schoe. Op den Helm heeft hy een Beerekop, die vier en vlam uytblaest, en dan sal zijn gesicht root en verstoort staen, hebbende eenige keetens in de hand, die gebroken zijn.

Het roode kleet en de vlamme, geven te kennen, dat de toorn een haestige opsiedinge van 't bloed is.

De knyen en armen, op de maniere als geseyt is, zijn teyckens, dat dese leelijcke sieckte, soo machtigh kan wesen in de Menschen, datse haer oock den wilden en woesten dieren, gelijk maect. En hierom is hy oock met het Beyre-vel geschildert, om dat dit Dier seer oplopende en haest verstoort is.

De gebroken keetens drucken uyt, dat de Verstoortheynt alle haere kracht en sterckheynt gebruyckt, om haere swaerigheynt en wat haer ontstelt, te overwinnen.

Digestione. Verteeringe van Spijs.

Een Vrouwe van stercker Natuyre, houdende de rechter hand op een Vogel Struys, wesende met Puleye gekroont, dragende in de slincker hand een taxken van Condrillo.

't Is buyten twijfel, of de stercke Natuyren kunnen de spijsse veel lichter verteeren als de teedere doen, waer over oock de Struys om zijne sterckheynt en hittigheynt, het yser verdouwt en verteert. Het *Pulegium* of Puley seyt *Isidorus*, is van de Indiaenen meer geacht als de Peper, om dat het verwarmt, suyvert en een goede kookinge maect. De Condril is een plante, die een knobbel of bulte heeft, wat min als een

voet, waer van de blaeders van binnen schijnen rontom afgebeeten, en heeft een wortel als een Boone, en dese wort oock totte kokinge of verteeringe van de spijsse gepast, gelijk *Plinius* verhaelt, door het aensien van den Poet *Dorotheus*, die dieselve in sijne dichten, oock daer toe gebruyckt.

Persecutione. Vervolginge.

Een Vrouwe, met de verwe van koperroest gekleedt, daer root mede onder loopt, hebbende vleugels aen de schouders, en in de slincker hand heeft zy een Booge, gereet staende om te schieten, hebbende voor haere voeten een Cocodril.

De koper-roeste verwe, bediet het einde van de vervolginge: 't welck is een ander te verteeren, beschadigende dieselve, of aen eere, of aen goederen.

De vleugels bedieden, dat de vervolginge altijd gereet staet en snel is, om andere luyden te beschadigen, houdende de Booge gespannen, oock wanneerse noch verre daer af zijn, dat is, met lasteringe en qualijk spreken.

De Cocodril worter by gestelt, wantse vervolght, en wil alleene oorlogh met die geene, die voor aen loopt, en soodaenigh magh de vervolginge in desen sin niet genomen werden, ten zy die, by geval, geschiet aen soodaenigen persoon, die door zijn eygen macht niet kan of wil wederstant doen. Daerom is de vervolginge der Martelaeren soodanigh geweest, datse sich in den dood hebben overgegeven, sonder de minste gedachte, van andere te beschadigen, en wort dese vervolginge gedaen van Nijdige en Verleyders, die altijd het goed gerucht, van een Man met eeren, soecken wegh te rooven, niet meer om eens anders, maer alleen op haer eygen voordeel denckende.

Delizioso. Een Verwijft of leecker Man.

Wanneer men een verwijft Man wil afbeelden, soo wort gemaelt, dat hy seer gemacklijck sit, leunende metten elleboge op een kussen.

Adamantius seght dat het een teycken van wellust en dertelheyt is, als men den elleboge op een kussen onder 't hoofd heeft: en dit is genomen uyt *Ezechiel*, diewelke Wee roept over den geenen, die den elleboge onder de wange houden, verstaende daer door die geene, die van een Manlijcke dapperheyt ontaert zijnde, door lomicheyt van lichaem en van gemoed, seer schandelijck verwijven.

Grassezza. Vettigheyt.

Een swaerlijvige Vrouwe, die in de rechter hand een Olijftack houd, doch alleen mette vruchten sonder blaeders, in de slincke houdse een Zeekrabbe: diewelke een groot ontwerp is van de Vettigheyt, wanneer de Maene wast: of door een besondere welgeschicktheyt, die getrocken wort uyt de hoedaenigheyt van de Maene: Of om dat de Maene, wanneer zy vol en klaer is, de krabbe gelegentheyt geeft om lichtlijcker haeren kost te soecken.

De Olijf is een oprecht beeld van de Vettigheyt, en dat niet alleene by de Poëten en Historyschrijvers, maer oock in de H. Schriftuyre, gelijk men in veele plaetsen kan nae lesen. En 't is de eygen bynaem van den Olijf, datse vet is.

Confusione. Verwarringe.

Een jonge Vrouwe, wiens kleed, in 't wilde, met verscheyden verwen geschakeert is, hebbende wilde en verwarde hoofdhayren: houdende de rechter hand op de vier Elementen, die seer verwart onder malkanderen sweven, en de slincker hand houdse op den tooren van *Babel*, met dese spreuke, *Babilonia undique*, dat is, *over al Verwarringe*.

Zy wort jongh geschildert, om dat de jonge luyden seer totte Verwarringe gedreven zijn, en dat van wegen de kleyne eervaerentheyt die zy hebben, sonder welcke men zijne saecken niet kan bestieren, wordende lichtlijck door haere genegentheeden verleyt, die alsdan de Verwarringe medebrenghen.

De verwarde, lange en korte hoofdhayren, bedieden de wilde en vliegende gedachten, die het Verstand verwarren.

De verscheyde verwen van 't kleed, drucken uyt de ydele, ongemanierde en verwarde handelingen: want waer te veel is, daer is Verwarringe.

De tooren van *Babel*, Genesis XI, wort gestelt als een teyken van Verwarringe, 't welck een yder bekent is. En daerom als God den Bouwlieden wilde verstooren, soo verwarde hy haere spraecke, alsoo dat een yder in 't wilde riep, sonder datse malkanderen verstonden: en hier door wierden de hovaerdige en Godloose Heydenen, diewelcke sich vermaeten, dat zy, tegen Godes Almachtigheyt, wilden aen wercken, gestraft, sulx dat zy het werck mosten staecken. En tot meerder klaerheyt maelt *Ovidius* het *Chaos* of de verwarde ruwe klomp, aldus af:

*Daer was een eenigh beeld, een Chaos over al,
Een rouwe woeste klomp, en een verwarde bal.*

Aguillara seyt in zijne Naevolginge over *Ovidium*, van dese Verwarringe, dien wy aldus hebben naegevolgt:

*Aleer de Hemel was, de Zee, de Aerd' en 't Vier,
Soo was het Vier, de Aerd, de Hemel, Zee, oock hier:
De Zee den Hemel heeft, de Aerd' en 't Vier omgeven,
Doch rouw most Vier en Zee, in Aerd en Hemel sweven;*

*'t Geen d'Aerde was, was 't Vier, de Hemel en de Zee,
En d'Hemel, was als d'Aerd, als Vier en Water mee,
De Aerde, Vier en Zee, den Hemel hiel gesloten,
En d'Hemel was met Vier, Aerd, Waeter overgoten.*

Naerder Oversettinge van *Ovidii Chaos* uytten Latijne:

*Alwaer het Aerdrijck was, daer was de Locht en Zee,
En 't Aerdrijck dreef gantsch los, en 't ondiep Water mee:
De Locht die had geen Licht, geen stoffe hield haer wesen,
Dies isser in haer romp een groote twist geresen,
Want koude stree met hett', en 't drooge met het vocht,
Het harde met het sacht, en 't swaere mette Locht.*

Maraviglia. Verwonderingh.

Een jonge Dochter, die de rechter arm een weynigh om hoogh houd, met den hand open, de slincker om leegh, en het vlacke naer de aerde gekeert, het eene been wat wijder als 't ander uytstekende, 't hoofd wat gebogen nae de slincker schouder, hebbende de oogen ten Hemel gekeert.

Verwondering is een seeckere ontsteltenisse van 't gemoed, dieder gebeurt wanneerer iet nieuws in de sinnen komt, houdende den Mensche in verbaestheyte en verwonderingh, waerover zy de armen en 't gantsche lichaem, daer nae voeght.

Zy is jongh gemaelt, om dat de jonge luyden, sich meest verwonderen, als hebbende weynigh eervaerentheyte.

Inimicitia. Vyandschap.

Een Vrouwe in 't swart gekleet, vol vlammen Viers, staende met de rechter hand opgeheven, als of zy iemand dreyghde, in de slincker hand houdse een Ael, en op der aerde staet een Hond en Katte, die malkanderen krabben en bijten.

Het swarte kleed mette vlamme, beteyckent gramschap, die mette melancolie of swaermoedigheyt vereenight is, en die te gelijk de Viandschap geduyrigh maeckt, 't welck niet alleen die gramschap is, dieder in 't diepste des herten is gewortelt, maer die oock mette wraeck-lust is vermenght, tot nadeel van zijn evennaesten, en dat wort alles door 't Vier uytgebeeld. Haere bepaelinge wort daer in bekent, alwaer geseyt wort, dat de gramschap een brand van 't bloed is, dat rontom 't herte leyt, uyt lust tot wraecke. En de melancolie wort van de Medicinen genaemt *atra bilis*, of swarte galle, en daerom wortse door 't swart uytgedrukt, als maeckende den Menschen de geledene smaet indachtigh.

De Ael, Hond en Katte, betoonen dieselve werckinge, want de Ael scheyt sich uyt Viandschap van andere Visschen af, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, en de Hond en Katte staen oock altijd onder malkanderen, in een gestadige strijd.

Inimicitia Mortale. Doodlijcke Vyandschap.

Een gewapende Vrouwe, met een wreed en schricklijck opsicht, in 't root gekleet, die in de rechter hand twee Pijlen vat, die even wijt van malkanderen zijn, waer van d'eene 't scherp nae boven, d'ander 't scherp na beneden houd, in de slincker hand heeftse een Ried met blaederen, en een tack van *Felce* of Wildvaeren.

Gewapent en wreed wortse gemaelt, om

dat de Viandschap altijd met haere wapenen gereet staet, om haeren Viand te bespringen en aen te vallen.

De roode verwe beteyckent de eygen werckinge van de Viandschap, diewelcke in den Mensche toornigheyt, oploopentheyt en wraeckgierigheyt baert.

Van de Pijlen op de maniere, als geseyt is, verstonden de Egyptenaeren, dat die het rechte beeld waeren van tegenstrijd, alsoo in de tegenstrijdige dingen geene eendracht, maer staedigh een doodlijcke Viandschap most wesen.

Het Ried en de Wildvaeren, beteyckenen de quade en verkeerde Natuyre der geener, diewelcke van de geboden des Heeren, ontrent het lasteren, verre afgescheyden zijn, overtredende sulcken hoogen gebod, waer van by *Math.* staet, *Maer ick segh u, bemint uwe vyanden, doet wel die u haeten, bid voor die u vervolgen en lasteren.* Voorders seyt hy, *alsoo sal oock mijn Hemelsche Vaeder u lieden doen, ten zy ghy uwes broeders misdaet van herten vergeeft.* Dit zijn de woorden des Heeren, en die zijn vriend wil wesen, is 't noodigh dat hy dien volge: Want hy seyt, *ghylieden zijt mijne vrienden, soo ghy doet wat ick u gebiede:* en derhalven betaemt het, tot behoudenisse onser ziele, niet wraeckgierigh noch hartneckigh te wesen, noch viandschap te draegen, als het Ried en de Wildvaeren doen, die soo tegenstrijdigh zijn, dat d'een den anderen doet vergaen, gelijk *Dioscorides* en *Pierius* verhaelen, want de Wildvaeren sal vergaen, sooder Riet wort rontom geleyt, en in 't tegendeel sal het Riet vergaen, wanneerder veel Wildvaeren wort rontom geplant, en *Pierius* seght, dat het sulcke vianden zijn, dat de Wildvaeren met het Ried afgesneden zijnde, of als het land geploeght, en op den ploeghkouter wort geworpen, soo sal 't niet wassen: en van gelijcken soo men het Riet werpt en de Wildvaeren daer op, soo doetse eenderleye werckinge als het Riet, soo groote Viandschap hebben dese planten met malkanderen. Hier toe dient 't geene *Alexander Magnus*, hoewel Heyden zijnde, gedaen heeft, tot een voordaed van dat wy onsen viand sullen vergeven, en niet ter dood toe vervolgen. Want *Bessus*, nae dat hy *Darium* drie maelen geslagen, gevangen en gebonden zijnde, doodgeslagen hadde, liet *Alexander* twee boomen met kracht te samen binden, en maecte aen yder boom een been van *Bessus* vast, die hy daer nae, los laetende, het lichaem van *Bessus* liet van den anderen scheuren, ter gedachtnisse van zijne viandlijcke en schandige daed.

Inventione. Vindinge.

Een jonge Vrouwe met prachtige kleedinge, in 't wit, waer op sal geschreven staen, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*; hebbende 't hoofd rontom de sluyer, met verscheyden verwen geciert, alwaer, door aerdige krullen en drayen, de konst en de schoonheyt vertoont wert. Hebbende aen de slaepen van 't hoofd, twee vleugeltjes, en in de slincker hand salse houden het beeldeken van de *Natuyre*: de rechter arm wat hoogh en recht uytstekende, de hand open, en met bloote armen, doch beyde met gulde Braçeletten geciert, en op de Braçelet aen de rechter arm sal geschreven staen, *ad operam*, dat is, *aen 't werck*.

Iongh wort zy vertoont, om dat de geesten in de Ionckheyt, door de hette des bloets, sich verheffen, en tot het verstand opstijgen, waer door geschiet, dat het verhael der dingen een overweginge maect, en

uyt dieselve overweginge, worden alle Vindingen toegestelt.

Haer kleedinge is wit, om dat de Vindinge behoort suyver te wesen, en sich niet te behelpen met eens anders arbeyt, en daerom worter geseyt, *facile est inventis addere*, dat is, *men kan licht by eens anders Vindinge wat toe doen*, gelijk de spreucke oock uytdrukt, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*, maer men sal 't by sich selve soecken. De ciersels en sluyers van verscheydene verwen, bedieden dat de Vindinge niet in een dingh alleene bestaet, maer dat zy verscheyden is en oneyndlijck, want de verscheydentheyt der verstanden, brenghet soo wel goede als quaede Vindingen voor den dagh. De vleugels aen 't hoofd, bedieden de opheffinge van alle de verstandelijcke deelen, diewelcke opgeweckt zijnde door de sinnen, om te verkrijgen, daer men nae verlanght, soo wecken zy te gelijk de sinnen op, om al het geene te soecken en te vinden, wat haer, daer door, wort voorgestelt.

Dat zy het beeld van de Natuyre in de slincker hand houd, is om te betoonen, dat de Natuyre de Vindster is van alle dingen. En daerom iets nieuws te vinden, en niet in 't licht te geven, is een saecke die niemant vorderlijck is, en dat nae de spreucke van de Wetgevers, *die zijn voornemen of konst verberghet*, seggen zy, *daer van kan geen nut komen*, en hierom is 't geen wonder, want de Philosophen seggen, *Virtus in actione consistit*, dat is, *de Deughd bestaet in de daed*: Hier over behoortmen zijne Vindingen in 't licht te stellen en uyt te voeren, om by een yder lof te behaelen. En daerom is dese beeldnisse gemaelt datse de opene hand een weinigh verheven uytstreckt. Want by den Egyptenaers was een gemaelde of gesneden hand, een bewijs van een vlijtigh Man totte Bouwkonst, welcke hand ons veelmaels tot het werck heeft gedient, en door wiens weldaed, de konst van alle dingen, wort gevonden, om de beeldnissen, die in de gedachten ontworpen zijn, sichtbaerlijck voor de oogen te vertoonen, en daerom hebben wy het woord *ad operam*, aen de rechter arm geschreven. De twee bloote armen mette goude armringen, bedieden het loon, dat de Oude plachten te geven, aen die geene die iet lofliyx en trefliyx, tot vorderinge der konsten, hadden gevonden. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't XL boeck.

Inventione. Vindinge, gelijk die te Florencen aen H. Ferdinand vertoont is.

Een schoone Vrouwe, die aen 't hoofd twee vleugels heeft als *Mercurius*, met een Beyrinne aen hare voeten, die eene van hare jongen leckt, waer door getoont wert, dat het Beyre-jongh, al leckende, metter tijd, tot zijne volkomentheydt sal werden gebracht.

De Nilus, alsoo dieselve in een Marmore beeld, staende te Romem in Vaticano, vertoont is.

De *Nijl* leyt met lange locken en baerd, wiens hoofd met bloemen, blaeders en vruchten omkranst is, leunende met zijnen slincker arm op een *Sphinx*, hebbende het aengesicht totte borsten toe, als een Maeghdeken, en de rest van 't lichaem als een Leeuwe: tusschen den *Sphinx* en 't beeld van de *Nijl*, stroomt groote menighte waters uyt: Hy houd in de slincker hand een Overvloets hooren, vol blaeders, bloemen en

vruchten, en boven op dit beeld, als mede ter sijden op den Crocodil, staen sestien kleyne kinderkens, die met groote vrolijkheyd met een ander speelen.

De *Nijl* is een suydlijcke Reviere, gelijk *Bocatus* seyt, die Egypten van Aethiopen afscheyt, en nae 't gemeen gevoelen, heeftse haer oorsprong uyt de geberghten van *Mauritania*, by de groote Zee.

De oude Man met den langen baerd, den *Nijl* uytdruckende, is boven op 't *Sphinx* gestelt, als een vermaert Monsterdier in Egypten, gelijk de Crocodil mede is, die veele aen den oever van dese Reviere wort gevonden.

De menigte van waeter, bediet die overloopinge van dese Reviere in 't Rijk van Egypten, als mede in andere Landen daerse passeert.

De sestien kinderkens bedieden de sestien cubiten of ellebogen, die de Nijl overvloeyt, 't welck oock het hoogste is datse wast. En de vrolijkheyd der kinderkens, bediet de nuttigheyd, die de Menschen aldaer uyt dese overvloeyinge trecken, daer andersins haere Landen droogh en van de Sonne souden verbrant blijven. En hier door worden de

Landen overvloedigh en vruchtbaer: Waer over dieselve oock den krans en den hooren vol vruchten wort gegeven.

Indus.

Een Man dapper van gesicht en jeugdigh, met een bloemekrans en vruchten op 't hoofd, leunende aen d'eene sijde op een Waeter-kruyck, en aen d'ander staet een Kameel.

Indus is een seer groote Reviere, daer wel sestigh Revieren inloopen, en meer als hondert stortende beecken.

Met vruchten en bloemen wort hy gekroont, om de vruchtbaerheyt uyt te drucken, want het Land wel bebouwt zijnde, is boven maeten vruchtbaer, waer van d'Inwoonders seer burgerlijck leven.

De Kameel staeter ter sijden, om dat dit Land, alwaer dese Reviere doorloopt, veele Kameelen heeft.

Acis,

Een Reviere daer *Ovidius* in 't XIII boeck *Metamorphosis* aen gedenckt, waer op *Galathea* verlief was, dese is een Reviere in Sicilien, komende uytten bergh *Aetna*.

Acheron. De Helsche Vloet.

Sal geschildert zijn in doncker taneyt, gietende waeter en sand uyt haer kruycke, die met een wijde gorgel al 't sand van *Cocitus*, opslorpt.

Cocitus,

Sal gantsch swart en vuyl zijn, soo sal oock 't waeter zijn datse uyt haere kruycke giet.

Stix. Een Helsche Moeras.

Een Nimphe van duyster taneyt, met een omgekeerde kruyck, en 't waeter van dieselve verwe.

Phlegeton. Een Helsche Reviere:

Sal geheel root zijn met een waterkruyck op de schouder, waer uyt root waeter komt bortelen, nae 't seggen van *Dante*.

Fiumi. De Vloeden of Revieren, beschreven van Aelianus.

Aelianus de Historyschrijver in 't tweede boeck van de beeldnissen der Revieren seyt, hoewel de Natuyre en de inham der Revieren ons voor de oogen wort vertoont, dat niet te min eenige, die haer in eerbiedinge houden, haer hebben afgebeeld, ten deele door een Menschlijck beeld, en ten deele van een Osse. De *Stinphalii* in Arcadien,

maecten den Vloet *Erasinus* en de *Metopa* als Ossen, gelijk mede deden de Lacedemoniers de *Eurota*, de Sicioniers volckeren in *Peloponeso*, niet wijt van *Corinthen*, en de *Philiasi* haere gebuyren den *Asoopo*, en de Argiven, haeren *Cephissus*. In Menschlijcke gedaente maecten de *Psophilii*, volckeren in Arcadien, den *Erimant*, die nae *Plinii* seggen, in de Reviere *Alfeus* loopt, en die van de *Hercense* Arcadiers oock in Menschlijcke gedaente wierde vertoont, de *Cherronesen* deden 't selve. De Atheniensen vereerden den vloet *Cephissus*, als een Man met hoorens. Die van *Siracusa* in Sicilien, vergelijckten den *Anopus* by een Man, maer eerden de Fonteyne *Ciana* als een Vrouwe. De *Egisters* in *Sicilien* vereerden dese drie Revieren als de *Propax*, *Crimissus* en de *Telmistus* in Menschlijcke gedaenten. De *Agrigentinen* offerden haere Reviere, die nae haere Stad genaemt was, versierende dat het was een schoon kindeken: en dese heylighden oock een beeld in *Delphos*, van Yvoir, schrijvende daer boven de naeme van de Reviere, dat mede door een kindeken wierde vertoont. En tot meerder aerdigheyt van ons verhael, sullen wy hier by voegen het schoone raetsel van *Giov. Castell. Zaratino*, alwaer, onder een geheel verbloemde maniere, verscheyden werckingen en hoedanigheden van de Vloeden en Revieren worden beschreven:

*Mijn Moeder heeft my noyt gebaert,
Maer steets in 't lichaem opgesloten:
Daer ick nochtans ben oud bejaert,
En koom dan hier dan gins gevloten.
'k Legh stil, een loop veel duysent mijlen,
'k Ben sacht, en hart, en draegh veel last,
Daer Atlas met zijn stercke stijlen,
Most onder leggen, als vermast:
Ick heb geen mond, maer schreeuw in nood,
Dees schenck ick 't leven, die den dood.*

Adige.

Een oud Man, die als d'ander op een waterkruyck leunt, waer uyt menichte van water loopt, zijnde gekroont met verscheyden bloemen en kruyden, houdende mette rechter hand een Riem van een Schip.

De *Adige* heeft zijn oorsprongh in de Alpes van *Trenten*, als *Plinius* seyt, en stort sich ten laetsten in de Adriatische Zee by de *Fossoni*, alwaer een goede Haven is.

Een schoone krans van verscheyden vruchten en bloemen wort hem gegeven, om te vertoonen dat het over al lieflijk en vruchtbaer is, waer hy passeert, gelijk *Virgilius* seyt.

De Riem die hy in de rechter hand houd, vertoont dat dese Reviere seylbaer is, want daer wort veele goeds, tot nut der Menschen, door gebracht.

Po.

De *Po* is van verscheyden en in 't besonder van *Probus* afgemaelt, niet alleene dat die sich als d'andere Revieren op een Waeter-kruyck leunt, en 't hoofd met een krans van Riet omwonden heeft, maer oock dat hy 't hoofd van een Stier heeft met hoorens.

Op dese maniere wort hy geschildert, om dat gelijk *Servius* en *Probus* seggen, dieselve een geluyt maectt gelijk de Ossen balcken, oock isse gekromt gelijk de hoorens.

Door de verklaeringe van de Rietkrans, sullen wy ons behelpen met het aensien van de Oude, die hare Revieren met Riet kroonden, want gelijk wy in de beschrijvinge van den Tyber geseyt hebben, soo wast het Riet beter in waeterige als in dorre plaetsen.

Men sou dese Reviere oud kunnen maelen, met hayren en een lange grauwe baerd, op een Waeter-kruyck leunende, daer menichte van waeter uyt loopt, makende seven armen, alwaer een Swane in swemt, houdende in d'eene hand den Overvloets hooren, en in d'ander een tack van een boom, alwaer een geele vochtigheyt komt afdruypen.

Op 't hoofd sal hy een krans van Populier hebben, om te vertoonen dat dese Reviere niet alleene van dese boomen omcingelt is, maer ter gedachtnisse van 't geene beuselachtigh verhaelt wort, van de Suster van *Phaeton*, die van *Iupiters* blixem geslagen zijnde, in de *Po* is verdroncken, en aldaer in Populieren, aen de Reviere is verandert. Als mede van *Cignus* Koningh van Ligurien, die in een Swane herschept is. Oock wort dese Vogel alhier geschildert, om dat in dese Reviere groote menichte gevonden worden.

Dese Reviere is in Lombardien seer bekent, voortkomende uytten boesem van de seer hooge bergh *Vesalus*, en met een klaer en kort beginsel valtse door de Alpes, en al daelende onder de aerde, rijtse wederom, en gaet met seven monden in de Adriatische Zee, alwaer geseyt wort, datse seven Zeen maectt.

Door d'Overvloets hooren verhaelt *Plinius*, dat de *Po* in 't begin van de Hondsdagen begint groot te worden, als wanneer de sneeu begint te smelten, en is felder door de velden, als daerse seylbaer is: maer daerom wort haer niet van 't geene zy wegh neemt, toe-geeygent, en waer die passeert, daer maectse het vetter en overvloediger.

Tot verklaeringe van de tack daer de vochtigheyt afdruypt, seyt *Bocatus* in zijne afkomst der Goden, dat rontom de *Po* verscheiden slagh van boomen wassen, waer uyt door de kracht van de Sonne, sonder datse geplant zijn, een seeckere geele

vochtigheyt als traenen komt druypen, 't welck door de konst versamelt zijnde, soo worder de Amber uyt gemaect. En dit geschiet als de Somer nu begint te eindigen, en de Sonne alreede is aen 't daelen.

Ganges.

Een Man van rouw gesicht, met een Palmkrans om 't hoofd, leunende van d'eene zijde als de andere Revieren op een Waterkruyck, en op d'ander zijde sal een *Rinoceros* staen.

De groote Reviere *Ganges* in Indien neemt uyte fonteyne van 't Paradijs haer beginsel.

Hart en rouw wort hy verthoont, om dat haere inwoonders niet wel gemanierd noch opgetogen zijn, en by gevolgh seer Boers.

De *Rinoceros* staeter by, als een Dier dat in die Landen bekent is, waer dese Reviere passeert.

De Reviere Ganges, van Michiel Angelo.

Een oud Man die gekroont is met eedelgesteenten, en als de andere Revieren

met een Waeterkruyck, en ter sijden met een Vogel-grijp.

Arno.

Een oud Man met een lange baerd en hoofdhayren, die met een elleboge op een Waeter-kruyck leyt, daer veel waeters uyt stroomt, hebbende om 't hoofd een krans van Beucken-blaeders, en ter sijden leyt een Leeuw, die met zijne poot een roode Lely houd, bediedende beyde de oude waepen van *Florenzen*, de oudste stad van *Toscana*, alwaer de *Arne* midden door loopt.

Men seght dat de Florentijnen eertijts uyt alle bloemen haer Waepen naemen van de witte Lely in een root Veld, maer daer nae, door eenige twist, die onder haer ontstont, gelijk *Landinus* verhaelt, verkoren zy een roode Lely in een wit Veld.

Zy naemen oock van gelijcken onder de Dieren den Leeuwe, als een Koningh van alle Dieren, en onder de dappere Mannen, naemen zy *Hercules* tot haer groot zegel.

De krans van Beucke-boomen wort haer gegeven, om dat de *Arne*, gelijk *Strabo* verhaelt, haer oorsprongh neemt van de Appenijnsche geberghen, van een plaetse *Falterona* genaemt, alwaer menighte van Beuckenboomen zijn.

Dese Reviere komt van de bovengeseyde plaetse afdalen, gelijk een beexken, loopende door struyvellen, ruygten en laeghten, nae 't Westen toe, nemende zijnen gangh door veele Waeter-wellen, stortende plassen en vloeden, soo wortse allenskens grooter, en laetende aen de slincker sijde de *Arezzo*, komtse in 't Florentijnsche gebied, en loopt door *Florenzen*, scheydende 't selve in twee deelen, en van daer door *Pisa*, en datselve mede deelende, neemt voorts haeren loop nae de Zee, alwaer zy eyndight.

Dese beeldnisse soude men oock met een Overvloets hooren kunnen afmaelen, om dat, waer dieselve Reviere passeert, het over al een vruchtbaer Land is.

Achelous.

Dese is van *Ovidius* in 't IX boek *Metamorph.* gemaelt met een lange baerd en hoofdhayren, hebbende aen d'een sijde van 't voorhoofd een hooren, en van d'ander is het hooren meest afgebroken, gekroont zijnde met een krans van Willigen en van Riet. En *Ovidius* maekt hier van gewagh, wanneer dese Reviere uyt sich selve klaeght, nae datse van *Hercules* was bestreden:

*Ick vind' my seer bespot, berooft van mijne Vrouwe,
Beset met dobbel schand, en dobbel anghst en rouwe:
Schoon datmen my nu kroont, met biesen, riet en blaen,
En 't hoofd met Wilgen ciert, ick moet alleene gaen.*

Hy houd twee Waeter-kruycken onder zijnen arm, waer van d'eene veel waeters uytgeeft, en d'ander niet.

Achelous is een Reviere, die in Griecken seer vermaert is, komende uyt den bergh *Pindus*, deelende *Aetolien* van *Arcadien*, vallende eindlijck mette Zee in *Malia*.

Na dat de Poëten daer beuseligh af spreken, hadde *Oenoe*, aen *Hercules* haer Dochter *Dianira* tot een Vrouwe belooft, die seer schoon was, met desen bedinge, dat hy al het water van *Achelous* in eene plaetse soude brengen, want alsoo die met twee armen liep, so verdroncken alle vruchten en 't kooren gewas van de Landen,

doende over al groote schaede: Daerom seytmen dat *Hercules* nae veele moeylijke sloverie, strijdende met *Achelous*, die in een Stier veranderde, hem overwan, breeckende hem een hoorn van 't hoofd, 't welck was, wanneer hy 't water in eene plaetse leyde, waer door 't Land vruchtbaer en overvloedig wierde, en daerom wort hy met twee kruycken gestelt, waer van d'eene water geeft, en d'ander niet.

Tevere. Tiber.

Men vind den *Tiber* in veele plaetsen verthoont, doch insonderheyt in *Vaticano*, in een Marmore beeld, 't welck al leggende onder zijn rechter arm, een Wolvinne houd, waer onder twee kleyne kinderkens leggen, die dit Dier met haere mond suygen, onder dieselve arm houd hy een Waeter-kruyck, daer veel waeters uytloopt. Onder de slincker heeft hy een Overvloets hooren, vol van verscheyden vruchten, en in de rechter hand eenen Riem, met een lange baerd en hoofdhayren, zijnde met een krans van verscheyden vruchten en bloemen gekroont.

De *Tiber* is een Reviere in Italien, die haeren oorsprongh neemt aen de rechter sijde van den bergh *Appeninus*, scheidende *Toscana* van *Vmbria* en *Campagnien*, gelijk oock de stad

Romen. De Revieren worden leggende gemaect, om dat haer eygenschap is, vlack over 't Land te loopen.

De twee kinderkins die een Wolvinne suygen, staen ter gedachtnisse van *Romulus* en *Renius* gebroeders, opbouwers van *Romen*, die aen den oever van dese Reviere, souden gevonden zijn, een Wolvinne suygende.

't Beeld wort gekroont ter gedachtnisse van de Romeinsche Overwinningen, waer af men de beeldnissen in veele plaetsen vind, niet alleene met bloemen en vruchten, maer oock met Lauwer afgemaelt. De Overvloets hooren bediet de vruchtbaerheyt der Landen daer zy door loopt. De Riem druckt uyt datse Schipbaer en bequaem is totte koophandlinge.

Tiber.

De *Tiber* is van *Virgilius* in zijn VII boeck van *Aeneas* beschreven. Het kleet sal Hemels blauw zijn, om de klaerigheyt van 't waeter, 't welck dan op 't klaerste is, wanneer 't de verwe des Hemels alderbest aenneemt. En daerom is de *Tiber* aldereerst *Albula* geheeten: en daer nae isse nae den Koningh van Albanien, *Tiberinus*, die in dese Reviere verdronck, *Tiberinus* geheeten, gelijk veele Poëten en Historien getuygen, als mede uyt seecker opschrift, dat aen den Oever van den *Tiber* te vinden is. Met een geele sluyer is hy gemaelt, om dat *Virgilius* en *Horatius* dieselve Reviere geel noemen.

De krans van Riet, gelijk *Virgilius* seyt, past op alle Vloeden, om dat die in alle waeterige stroomen seer willigh wassen.

Tiger.

Een oud Man, die op een Waeter-kruyck leunende, van d'ander sijde een *Tiger* heeft.

Dese Reviere spruyt in groot Armenien, in 't vlacke van een plaetse geheeten *Elongesine*, en sich met tien monden krommende, looptse in de Persische Zee. De *Tiger* wortso genoemt, of om haer snelligheyt, of datter veele *Tigers* zijn, waer zy passeert.

Donau, nae de Medaglie van Adrianus.

Een oud Man, die op een Waeter-kruyck leyt, daer 't waeter uyt loopt, houdende 't hoofd met een sluyer bedeckt. Dat hy 't hoofd bedeckt, geschiet, om datmen de seeckerheyt van zijn oorsprongh niet wel weet, alhoewel zy in Duytslant ontrent *Donawert* ontspringt, en sich Oostwaert op in de swarte Zee stort.

Niger.

Een swarte Moriaen met straelen rontom zijn hoofd, leunende op een Waeter-kruyck, alwaer van d'een sijde een Leeuwe staet.

Vermidts dese Reviere onder de Lijne leyt, wortse een Moriaen gemaect, om dat die aldaer wonen, seer van de Sonne worden verbrant. De Leeuw isser by gestelt, om dat dese Reviere door 't Land loopt, daer de meeste Leeuwen zijn.

Adulatione. Vleyinge, Pluymstrijckerie.

Een vrolijkke Vrouwe met een gekreuckt aengesicht in weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Blaesbalck om 't Vier op te blaesen, in de slincker een touw, en voor hare voeten sal een *Chameleon* staen.

De Vleyinge, na dat *Cicero* dieselve in zijne Tusculaensche Vragen beschrijft, is een sonde, dieder geschiet uyt loftuyterie, met soodaenigen ooghwit en gemoed, om iemand daer door te behagen: of het is een valsche overredinge of loogenachtige bewilliginge, die de geveinsde Vriend gebruyckt, door iemants ommegangh, om sich selve by hem in 't geloof te brengen, oock om van zijn eygen dingen, te doen verstaen, 't geene dat in der daed niet is, doende 't selve uyt lust of door gierigheyt.

Met weerschijn wort zy gekleet, overmits de Vleyer seer vaerdigh is om zijn aengesicht in alle voorval, te veranderen, oock zijne woorden, met *Iae* en *Neen*, te draeyen, nae dat het een yder smaect; gelijk *Terentius* 't selve in zijne *Eunuchus* uytdruckt, *Al wat zy seggen (seght hy) prijs ick, en wat zy verachten, veracht ick mede, &c.*

Het *Chameleon* wort gestelt, om datmen de genegentheeden en meeningen van andere luyden al te seer volght: Waer over *Aristoteles* seght, dat datselve Dier sich schickt nae de veranderinge der tijden, gelijk de Vleyer,

diewelcke hem acht volmaeckt in sijne konste te wesen, wanneer hy sich best weet te voegen, om eens anders manieren (alwaert oock datse schandigh waren,) tot zijn eygen profijt, met verwonderingh aen te nemen. Wort oock geseyt, om dat het *Chameleon* seer vreesachtigh zijnde, by sich weinigh bloeds heeft, en dat insonderheynt rontom 't hert, soo schrickt het voor alle slechte beuselingen, en verandert sich. Waer uyt men sien kan dat de Vleyinge, een kenteicken van een kleyne geest en van een veracht gemoed is, waer in dat dieselve heerscht en gewilligh gehoorsaemt. Dies *Aristoteles* seght, *alle Vleyers zijn slaefs, en oock verachte Menschen*.

De *Blaesbalck* (die een bequaem wercktuygh is om 't Vier te ontvoncken, en 't ontsteecken licht uyt te blaesen, alleen door den wind,) geeft ons te verstaen, dat de Vleyers, met den wind van ydele woorden, het Vier van haere hertztochten en genegentheden, waer na zy gewilligh luysteren, of ontsteken, of dat zy het licht der waarheynt, dat haer anders, door de kennisse van haer self, behoorde te onderstutten, uytblusschen.

Het *touw* dat zy in de slincker hand heeft, bediet, gelijk *Augustinus* verhaelt over den IX Psalm, dat de Vleyinge den Menschen in de sonde verbint: seggende, *de tonge der Vleyers bint den Mensche aen de sonde, want hy heeft vermaeck, niet alleen in die dingen te doen, waer in hy niet alleene niet sal gevreesst worden een bestraffer te zijn, maer wort oock geseyt een wercker daer van te wesen*. En voorts seyt hy, *in den strick die zy verborgen hadden, is haer voet gevangen*.

Het gekreuckte voorhoofd, nae dat *Aristoteles* in zijne Mensche-kenninge seyt, bediet Vleyinge.

Adulatione. Vleyinge, Plumstrijckerie.

Een Vrouwe met twee aengesichten, 't eene van een schoon jongh Maeghdeken, 't ander van een mager oud Wijf; uyt hare handen vliegen verscheyden Byen, die hier en daer swerven, hebbende ter sijden eenen Hond.

Het schoon aengesicht is een kenteycken van 't eerste bejegenen van de vleyige woorden, en dat leelijcke aengesicht, verthoont de gebreecken, diemen veinst en achter den rugge houd.

De Byen zijn het eygen beeld van den Vleyer, want zy draegen Honigh in haeren mond, en houden verborgen dien stekenden Angel, waer mede zy veeltijts oock den Mensche praemen, eer hy 't vermoed.

De Hond quispelsteert en bewijst vriendschap aen die geene die hem brood geeft, sonder eenigh onderscheyd of hy 't waerdig is of niet, en dickwijls bijt hy oock die geene, die 't niet verdient heeft, jae 't gebeurt oock dat hy dienselven, die hem 't brood heeft gegeven, verlaet. Daerom wort den Vleyer ditselve seer wel toegepast.

Adulatione. Vleyinge, Plumstrijckerie.

Een Vrouwe seer konstelijck en schoon gekleet, spelende op de Schalmeye of Fluyte, met een Hert dat voor haere voeten slaept. Aldus wort zy van *Orus Apollo* en *Pierius* afgeschildert. Eenige schrijven dat het Hert uyster natuyre, door 't geluyt van de Fluyte, alsoo wort aengelockt, dat het als betoovert zijnde, sich selve vergeet, en alsoo laet vangen. Tot bevestinge van dit seggen komt dese beeldenisse over een, in de welcke

mette lieflijkheit van 't geluyt, wort uytgebeeld de soetigheit van de woorden: En die geene die sich gaerne hoort Vleyen, dat wort, door de natuyrlijcke drift van 't Herte, uytgebeeld. 't Welck oock verthoont dat hy vreesachtigh en van een swack gemoed is, die zijne ooren aen den Vleyers goedwilligh verleent.

Op dese maniere schildert *M. Ant. Cataldus Romeyn*, de *Vleyinge* af, en dat zy is:

*EEn vyandin van 't waer' gemoed,
Een schendster van het aerdsche goed,
Een blindheyt voor een eel verstand,
Een spijs en dranck vol gift en brand,
Die aen geen sobre ziele smaect,
Maer is een herbergh die volmaect,
In vleyen en loftuyten swelt:
Een nest tot in de locht gestelt,
Een breed verblijf van logen-tael,
In 't aensien sietmen 't altemael:
Nu isset een Chameleon,
Een Circe of Sphinx die toveren kon,
Een Hond die vinnigh bijt en steect,
Waer uyt een doodsche wonde breeckt.
Een tongh' is 't die seer soetjes vleyt,
Doch is met bittre gal verspreyt.
In 't kort, het is een snoode lust,
Een kleyne daer de dood in rust,
Een soet venijn, een bitter soet,
Een kranckheyt die den Hoovlingh voed.
En dit is 't geen 't Heeromnes weet,
Oock dat een yder Vleyen heet.*

Fuga. Vlucht.

Een onthulde Vrouwe met een beknopt kleet en vleugels aen de schouders, met een kindeken in den arm, staende vaerdigh om te vluchten.

Fuga. Vlucht.

Een Vrouwe die seer licht gekleet, gevleugelt en vaerdigh staet, om te vluchten, hebbende de vlechten uytgespreyt, en den rugge toegekeert.

Gevleugelt isse gemaelt, om dat het vluchten geen vlucht is, ten zy dat die vaerdigh geschiede. De gespreyde hayr-vlechten bedieden, de kleyne sorge die men over sich selve heeft, wanneer men genootsaect is te vluchten. Zy is luchtigh gekleet, om dat zy niet moet hebben 't geene haer magh beletten. Den rugge heeftse toegekeert, om dat in de Latijnsche taele het toekeeren van den rugge, voor het vluchten wort genomen.

Fuga popolare. De gemeene Vlucht.

Een Vrouwe, die oock vlucht, en met beyde handen een swarm Byen houd, waer onder een seer groote roock is.

Dit hebben wy, tot soodanigh bedietsel, van den Egyptenaers: en dit siet men oock door de eervaertheyt, dat de Byen haer door geen dingh, meer laeten verjaegen als door den roock, waer door zy snellijk en in 't wilde sich in de vlucht geven: Alsoo sietmen, oock onder 't gemeene Volck, datse dickwijls, door den roock, van een lichte en kleyne oorsaecke, vluchten.

Fugacita delle grandezze & della gloria Mondana.
Vluchtigheyt van de grootsheyt en eere des Werrelts.

Een Vrouwe, die gevleugelt en met groen gekleet is, doch licht, uyt den geelen, wesende cierlijk geborduyrt met peerlen en andere kostelijcke steenen, hebbende op 't hoofd een goude kroone, houdende met groote bevalligheyt, in de rechter hand een ontstecken en flickrende Vier-pijle, met de spreucke *Egrediens ut fulgur, uytbarstende als een blixem*, mette slincker hand een ruycker van Roosen, omgekeert, waer van een deel bleek en verwelckt ter aerden vallen.

Zy wort gevleugelt vertoont, om de Vluchtigheyt van 't ontwerp van dit beeld, af te maelen.

Licht groen wortse gekleet, om te betoonen, datmen geene hoope sal stellen in de sterflijcke goederen, want dese komen seer haest te gebreecken, en insonderheyt als de Mensch sich bedrogen vindt, om tot zijn voornemen te komen, soo roept hy uyt: *O hoope! o verlangen! dat altijd bedrieghlijck is.* En *Petrarcha* seght in zijn triomph van de Dood: *O ellendige, die u hoope in sterflijcke dingen stelt.* En *Silius Italicus* singht:

*Wy sien op 's Werrelts goed, 't gedacht is op ter loop,
Wy bouwen onsen grond, op al te lossen hoop.*

De verscheydenheyt van de eedele steenen op 't kleed, en de goude kroone, bedieden de hoogheyt en grootsheyt, waer mede sich de Werreltsche eere op pronckt: en d'ontsteken en flonckerende Vier-pijle, met het opschrift, geeft te kennen, dat onse grootsheyt en Werreltsche eere, een Vierpijle gelijk is, die soo haest niet is aangesteken, of zy vlamt, stijght op en vergaet. Waer over ons by dese gelijknisse wort verthoont, dat de Mensche niet trotsigh noch opgeblasen sal zijn, schoon dat hy rijcker, of in hooger eere en staet, magh gestelt zijn boven andere: En men doet by de verkiesinge van eenen oppersten Paus, voor zijne oogen, in S. Pieter, een Spiesse, die met werck of vlas bewoelt is, aensteecken, waer by uytgeroepen wort, *Heylige Vader! aldus vergaet oock de eere deses Werrelts*. Hier by dunckt my niet qualijck te passen, 't gene *Petrarcha* seght:

*Ons leven vlieght en moet vergaen,
Geen uyre blijft langer staen.*

Van de *Roose*, als geseyt is, vertelt *Pierius*, dat die altijd, by de Oude, voor een beeld van de Menschelijke broosheyt is genomen, en voor een teycken van het vluchtigh goed, en van de kortheit onses levens: Want in dieselve dagh alsse voortkomt en bloeyt, haer bevalligheyt toonende, wordse verwelckt, verslenst, en sterft, gelijk *Iob* in 't XIV seyt, *zy gaet op als een bloeme, en valt af*. Wy konden hier van veele dingen verhaelen, ten waere de kortheit betracht wierde, als hebbende alreede daer van overvloedigh in dese *Iconologia* gesproken, insonderheyt in de uytbeeldinge van 't *korte leven*. En tot dien einde dunckt my niet onbequaem, dese veerskens hier by te voegen:

*O Mensch u hoop is los en licht,
Ghy schemert door een valsch gesicht,
Om dat ghy stapelt schat en goed,
Dat op der aerde blijven moet:
De tijd die vluchtigh rent en schiet,
Brengh u en al u goed te niet,
Vermits ghy dwaes en onbedacht,
Op tijd, op eer, noch leven acht.
Doch soo ghy janckt nae eer en staet,
Nae roem, die door geen dood vergaet,
Nae 't leven dat geen weedom erft,
Omhelst de Deughd, die nimmer sterft.
Want Deughd den Mensch ter eeren leyt,
En voert hem tot d'onsterflijckheyt.*

Tutela. Vooghdyschap, van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

Een Vrouwe met een Duyve op 't hoofd, die de rechter hand op 't hoofd van een Jonghsken houd, en de slincker op 't hoofd van een Meysken, hebbende op yder hand een Musch.

Vooghdyschap is een gegeven macht en gebiet, dat door de Burgerlijcke Wetten toegelaten is over een vry persoon, om dieselve te beschermen, die door gebreck van Ouderdom, sich selve niet kan bestieren: daerom wort zy gemaelt datse de rechter

hand op 't hoofd van een Jonghsken heeft, wiens Vooghdyschap eindicht nae 14 volle laeren, en d'ander op een Meysken, wiens Vooghdyschap ten 12 laeren uytgaet.

De macht om Vooghden te stellen, komt eygentlijk van den Romeynen, waer van dit een teycken was, dat soo de Vooghden of Weesen, geen meer Burgers van *Romen* waeren, dan hielt oock de Vooghdyschap op. Den Vaeders was het oock toegelaten, by Testamente of uysterste Wille, Vooghden over haere kinderen te stellen, die in haer macht soudent staen. Want het is nae de Natuyre waerschijnlijk, dat niemand beter Vooghden over zijne kinderen kan stellen, als de Vaeder selve. Door een Wet of gewoonte vindmen dat het Vooghdyschap geweest is, van 't begin van *Romen* af, want men vind in *Titus Livius* en *Dion. Historicus*, dat *Ancus Martius*, de vierde Koningh der Romeynen, die in 't Iaer 138 nae de opbouwingh van *Romen* gestorven is, *Lucium Tarquinius* tot Vooghd over zijne kinderen stelde. In 't Iaer 302 zijn afgelesen de Wetten van de twaelf tafelen, waer in den Huysvader volle macht was gegeven, om een Testament over zijn geld en midlen te maken, nae zijn believen, en om Vooghden over zijne kinderen te stellen. zy versorghden oock door veele Wetten van de 12 taefelen over de Weesen, wiens Vaders sonder Testament waeren gestorven, datse Vooghden soudent hebben, waer toe de naeste van 't Vaederlijcke Huys wierden geroepen, *Ulpianus l. I. ff. de leg. tu.* indiender geen Vaeder tot Wetlijck Vooghd waere, noch oock by Testamente: Soo heeft de Wet *Attilia*, daer *Livius* van schrijft,

in 't XIX boeck bestelt, dat sooder Vooghden aen de Weesen, dieder geene hadden, wierden gegeven, die wierden van den Burger-Schout, of door het meeste deel der Gemeents-luyden, verkoren. Welcke Wet *Sigonius* oordeelt, dat al voor 't Borgemeesterschap van *Posthumius Albinus &c.* in 't Iaer der stad *Romen* 567 geweest is: Waer over dese spreuke van den Schout *Verres* van *Cicero* verhaelt is, *dat de Weese en Weesen, waeren een seecker roof van de Schouten.* Dieselve Wet *Attilia* stelde oock Vooghden over de Vrouwen, die door de swackheyt van beleyt, geduyrigh onder Vooghdyschap bleven; gelijkmen by *Cicero* kan lesen in 't Vertoogh voor *Murena.* *Claudius* stelde daer nae dat de Vooghden van den Borgemeesteren souden werden gestelt. Maer de Keyser *Antoninus* de Filosooph, nam dese moeyte den Borgemeesteren af, en stelde daer toe een Wees-Schout, ten einde de Vooghden meerder naerstigheyt souden aen wenden, gelijk *I. Capitolinus* seyt: welcke plaetse *Baptista Ignatius* verstaet, dat de Wees-Schouten tegens den Vooghden mochten vonnis strijcken, indiense bedrogh, in de bedieninge van haer Vooghdyschap, hadden begaen.

Het Vooghdyschap moet met oprechtigheyt en vromigheyt worden bedient, waer van de Duyf een voorbeeld is, diewelcke sonder galle wesende, de Iongen van andere vogelen voed. Siet daer over de glosse, waer *Salomon* seyt in zijn Hooge-Lied, *u oogen zijn als Duyfs oogen.* Met Duyfs oogen dan, moetmen de Weesen en haere goederen bewaeren, en niet met grijpende Wolfs oogen, gelijk *Gildo, Ruffinus,* en *Stelico,* die van *Theodosius* den Keyser tot Vooghden waeren gelaeten over zijne soonen *Arcadius* en *Honorius,* wiens gemoed was om 't Rijck, van dese kinderen aen sich te trekken: welcke Weesen, ten laesten, het verkeerde gedacht van alle dese haere Vooghden, met groote swaerigheyt in verscheyden tijden hebben t'ondergebracht en overwonnen. Want God wil datmen over den Weesen rechte sorge sal draegen. *Esaias* seyt, *Komt den benauden te hulpe, oordeelt den Weesen, recht beschermt de Weduwen, en komt dan en laet ons t'saemen rechten,* seyt de Heere. *David* singht: *Ghy sult een hulper zijn van u Weese.*

Alle de Wetten krijten en dreygen die geene die den Weesen onderdruckt. *Constantinus* wilde den Vooghden seer strengelijck hebben gestraft, in 't IX boeck van zijn *Codex tit. X,* gelijk noch breeder in 't *Codex Theodosianus* in 't IX b. *tit. VIII,* van die hare Weesen hadden geschent of onteert, 't zy met ontsettinge van haeren staet en verbeurte van alle haere goederen, jae oock selve mette dood. De Keyser *Galba* wort van *Suetonius* gepresen, om dat hy eenen Vooghd veroordeelt hadde te cruycigen, die zijne Weese hadde vergeven, wiens erfgenaem hy soude wesen na zijn dood: En om dat dese Voogd de straffe wel wilde uytstaen, doch dat de dood mocht eerlijcker wesen, voorstellende dat hy een Romeyns Burger was, soo geboot *Galba,* datmen hem aen een wit kruys soude vast maken, dat verr' boven d'andere was verheven, op dat hy van verre te beter moght werden gesien. Met groot oordeel, verboot de Atheniaensche Wetgever *Solon,* dat die geen Vooghd over Weesen mocht zijn, die de erfnisse, nae haer dood, soude genieten: want hy konde door duysent heymlijcke middelen, de Weese van kant helpen: die hy oock door versuymnis, koste beschaedigen en verwaerloosen, om die in kranckheyt te brengen, en datse sterve door achtloosheyt: en om dit gevaer van 't leven, is 't niet genoegh, datmen de goederen van de Weesen versekert en bewaert. Die geene die overwonnen was, dat hy zijne Weese bedrogen of bestolen hadde, dat wierde een schandvleck van oneerlijckheyt geacht, en wierde, volgens 't besluyt, gehouden 't selve dobbel te

vergoeden, en dat nae de Wetten van de twaelf taefelen, en van *Triphonius in l. tres tutores ff.* en *Cicero* voor *Cecinna* en *Q. Roscio*.

Maer de Voogd sal oock boven het goed, Sorge dragen voor het leven van de Weesen, jae hy sal de Weesen beminnen als kinderen van andere luyden, gelijk de Musch doet aen de jonge Swaluwen, diewelcke als zy van hare Moeders, uyt misnoegen, werden verlaeten, soo brengt de Musch dieselve, als zijn eygen jongen, op. Soo een Musch siet dat een Weselken 't nest van de Swaluwen soeckt te belaegen, soo openbaert hy 't selve met krijten en tjilpen, en stelt sich daer tegens met zijnen nebbe, om de Swaluwen te beschermen.

Tutela. Vooghdyschap, Momerschap.

Een Vrouwe van bedaecht Ouder, in 't root gekleedt, houdende in de slincker hand een Rekenboeck, waer op geschreven is *Computa*, en daer boven op een Weeghschaele. Van de slincker sijde sal een Haene staen. En 't beeld verthoont, als of het mette rechter hand een jongh kindeken, onder de slippe van haer kleed, wilde bedecken, dat ter aerden aen haere voeten slaept, en ter sijden sal een Hagedisse staen.

Daer is tweederleye slagh van Vooghdyschap, d'eene algemeener als d'ander: die de Egyptenaers afmaelden, nae de maniere als die van *Orus Apollo* is beschreven. D'ander was meer besonder, en bekender aen de Rechtsgeleerde, die oock *Servius* bepaelt, en by *Paulus* verhaelt wort in de eerste Wet, in 't opschrift *de Tutelis in dig.* als oock van *Iustinianus Parag. I. Institut. De Vooghdyschap is een macht of gebiedt over een vry persoon, als die van wegen zijne minderjaerigheyt, sich niet kan beschermen, en dese is van de Burgerlijcke Wet gegeven en toegelaeten.* En ofse wel wort geseyt, datse van de Burgerlijcke Wet is gegeven en toe-gelaeten, niet te min isse oock van de Wet der Natuyre ingevoert, gelijk *Cicero* in zijne Officien of Plichten getuyght; en *Iustinianus* seyt oock 't selve *tit. XX, I boeck.*

Men maeltse van middelbaer Ouder, want *Aristoteles* seyt in zijn *Rhetorica*, dat dees Ouder alle het goed heeft, dat van de Iongheyt en van de Ouderdom is afgescheyden, als mede van alle overtolligheyt en gebreken, dieder in d'andere Ouderdommen schuylen: Maer hier in schuylt het midden, en dat bequaem is alle lasten, diensten en handlingen uyt te voeren.

Zy is in 't root gekleet, om dat door dese verwe, in de H. Schrift, de kracht van de Liefde wort aengemerckt, en die seer wel past by die geene, dieder sorge draegen over de Weesjes.

Zy houd in de slincker hand een Boeck, waer op geschreven is *Computa*, dat is, *Rekent*, en daer boven leggen de Weeghschaelen, om uyt te drucken, dat een Vooghd verbonden is de goederen der Weesen met alle gerechtigheyt te bedienen, en daer van te gelijk nauwe rekeninge te doen.

De Haene die zy aen haere sijde heeft, betoont de wackerheyt, die die geene behooren te hebben, die dese bedieninge aenvaerden.

Het bewijs, van dat zy 't slapende kindeken met een slippe van haer kleed bedeckt, betoont de yver en de goede bestieringe, die een Vooghd moet hebben.

De Hagedisse aen haere sijde, is, door het gemeen geroep, een bekent Dier, van de bescherminge en Vooghdye, dieder geseyt wort, dat dit Dier heeft over den Mensch, wanneer hy in 't veld slaept.

Tutela. Vooghdyschap, na de Medaglie van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

Adolphus Occo, in eene Medaglie van *Vespasianus*, die daer geslaegen is, onder zijn derde Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi 74*, stelt den tijtel *Tutela Augusta*, maer hy beschrijftse niet.

In eene Medaglie onder *Nerva*, in zijn tweede Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi 97*, wierde een Vrouwe met twee kinderkens uytgebeeld, die voor den Keyser stonden,

terwijl hy sat, waer op stont *Tutela Italiae*. In 't derde Burgemeesterschap in 't Iaer 98, stonter een beeldenisse met kinderen, en met den Keyser *Nerva*; en in 't selve Iaer een ander met verscheiden kinderen, sonder eenigh ander beeld. *Tutela Italiae* Cos. III. P P S C .

Italien en in 't besonder *Romen*, zijn lange tijd onder de Regieringe van den Keyser *Domitianus* geplaeght geweest, met gestadige roverie, doodslagen en valsche spions: waer door dagelijx de schatkiste van den Fiscael, met onbehoorlijcke verbeurtmaeckingen en veroordeelen van machtige, rijcke en eedele personagien vermeerdert wierde, oversulx ondraeghlijck zijnde, wierde hy noch op 't laeste, als 't selve wel verdient hebbende, vermoort. In zijne plaets is de Keyser *Nerva* verkooren, diewelcke swoer, dat hy aen geen Raedsheer, door zijn bevel, eenige geweldige dood soude laeten geschieden, vergevende alle, die gebannen waren, en dempte de boosheyt der Spions, en dede, onder andere, *Sura* dooden, diewelcke onder 't Philosophisch kleet den Spion, en te gelijk den Filosooph naebootste. *Nerva* gaf aen den armen Burgers een Veld, dat ses hondert

duysent goude kroonen weert was, hebbende daer toe Raeds-Heeren gekooren om 't selve te deelen, gelijk *Dion* en *Sextus Aurelius* verhaelen: *Hy heeft de benaude steeden verlicht, de Meyskens en kinderkens uyt arme Ouderen gebooren, heeft hy met gemeene kosten, in de Italiaensche steeden, geboden te onderhouden.* Waer over de Romeinsche Raed dese Medaglie dede uytdrucken, ter eeren van den Keyser *Nerva*, met het opschrift *Vooghdye van Italien*. En voorwaer soodanigh is oock een goed Prince tegens zijne Staet en Onderdaenen, gelijk een trouw Vooghd is over zijne Weeskinderen, diewelcke hy in zijne bescherminge houd, haer leven en goederen vlijtigh bewaerende.

Het selfde lof van goede Vooghdyschap gaf de Raed aen den Keyser *Vespasianus*, als wanneer hy de Werlt van haere beestige, snoode en schadelijcke misbruycken suyverde, en *in korter tijd de moede Werlt de ruste gaf*, als *S. Aurelius* seyt. En *Suetonius* schrijft, dat hy aen den Raeds-Heeren de waerdie vervulde, die een yder behoorde te hebben. Hy onderhiel der arme vervallene Burgemeesters geslachten, yder met vijf hondert sestertien jaerlijx. Hy verbeterde door de Werrelt veele steeden, die door aerdbevinge en brand waeren bedorven. En hy was tegen yder slagh van volck seer milde. Al te saemen wercken van een Keyserlijcke Vooghdye.

Vooghdye, nae de maniere der Egyptenaeren.

Zy maelden twee hoofden, waer van 't eene van een Man nae binnen, en 't ander van een Vrouwe nae buyten sagh. *Orus Apollo* stelt dit onder den tijtel van Vooghdyschap, maer *Pierius* onder de bewaeringe. Men soude dit beeld een staetige Vrouwe van opsicht, konnen in de hand geven.

Precedenza & Preminenza de Titoli. Voorbarigheyt en uytstekentheyt van eere-titelen, van den Heere Giov. Zaratino Castellini.

Een Vrouwe van een statigh opsicht, die op 't hoofd het Koningsken der Vogelen heeft, *Trochilus* geheeten, en die mette rechter hand reyckt nae een Adelaer, die moedigh en recht over einde staet, om dat Vogeltjen van haer hoofd af te rucken.

Dit Vogeltjen is van verscheyden Schrijvers alsoo geheeten, en wort daer voor als tot een Sinne-beeld gestelt: gelijk oock *Suetonius* in 't leven van *Caesar* gedenckt, alwaer hy seyt, dat het een seer kleyn Koningsken is, want op den 14 dagh *Martii* quam een Koningsken met een Lauwertack, en sette sich op 't Hof van *Pompejus*, alwaer allerhande slagh van Vogelen, uyt het naestgelegen bosch, datselve vervolgende, aldaer verscheurden. Op welke plaetse *Suetonius* verhaelt, dat onder de wonderen van de t'saemensweeringe van *Caesar* gebeurde, dat een dagh voor *Caesars* dood, die geschiede op den 15 *Martii*, dit Koningsken der Vogelen wierde verscheurt: Vliegende met een Lauwertaxken nae 't *Theatrum* van *Pompejus*, datter stont in 't veld van *Flora*, alwaer nu tegenwoordigh staet het Paleis van *Virginus Vrsinus*, en dat *Caesar* oock aldaer zy gedoot, 's daeghs nae dat dit was geschiet. En hier uyt sietmen, dat de *Trochilus* wort genomen, voor een beeld en 't hoofd van de Regeeringe en van een Koningh, zijnde gestelt boven alle

andere Vogelen: en wordt geseyt, dat de Adelaer met dit Vogeltjen dickwijls kampt, gelijk *Aristoteles* seght in 't verhael der Dieren. De *Trochilus*, wort geheeten de Raedsheer en de Koningh, waer over men seyt, dat de Adelaer daer mede kampt, gelijk het oock *Sahellicus*, over de plaetse *Suetonii* uytdrukt. En gelijk de Adelaer, die van grooter mogentheyten en hoogheyten is, dit seer qualick neemt, dat dese *Trochilus* boven hem gestelt wort, om dat hem den tijtel van een Koningh wort gegeven: Alsoo doen oock veele Heeren en Princen, die om datse machtiger zijn, soo lijdense niet, dat de eedeler geslachten, haer soudens voorgetogen werden, om datse van kleinder macht zijn. Maer de uytstekentheyten moet niet wegh genomen worden, van diese heeft, alhoewel zy van minder macht zijn. En daerom sullen wy den Koning der Vogelen, alhoewel hy kleyn is, stellen op 't hoofd van de uytstekentheyten der eer-tijtelen, alhoewel nochtans de Adelaer daer onder staet, die in grootheyten en macht uytblinckt.

Perseveranza. Volhardinge.

Een Ionge, die met zijne beyde handen van der aerden om hoogh getrocken zijnde, aen een Palm-tack blijft hangen.

Door de kindsheyten wort de eerste neyginge des gemoeds, ten goede, uytgedrukt, sich houdende aen den Palmboom, 't welck de Deughd bediet, die door de swaerte niet kan onderdruckt worden, gelijk elders geseyt is: Maer zy geeft sich om hoogh, als haer de swaerwichtigheyten, van boven, begint te drucken. Aldus doet de Deughd mede, diewelcke gekent wort, wanneer 't quaed haer oorsaecke geeft, om 't selve tegen te staen: En de Volhardinge selve wort verlooren, wanneer men 't goede werck nalaet: Even als de Ionge, die aengedreven zijnde, den Palmtack, daer hy aen hanght, niet magh verlaeten, ten zy hy door den val zijn leven wil verliesen. Daerom is de Volhardinge, gelijk *Cicero* in zijne Welsprekenskonst seyt, het tegendeel van de hartneckigheyten, wesende eene vastigheyten en geduyrige sekerheyten van onsen wille, die door de reeden bestiert wort, voor soo veele totte eerlijcke handelingen der Menschen noodigh is.

Perseveranza.

Alsoo dieselve in 't Paleis van den Cardin. *Vrsino a Pasquino* gemaelt is.

Een Vrouwe, die in de rechter hand een Slange houd, zijnde als een circkel gekrult, hebbende den steert in den mond, en in de slincker hand een bossel met ontsteken lonten.

Perfection. Volmaecktheyten.

Een Vrouwe in goud gekleed, toonende hare Mammen en de geheele borst bloot, staende in den circkel van den Zodiaek, teykenende metten Passer eenen Circkel, diewelcke zy, by nae, ten einde treckt.

Het goude kleed bediet Volkomentheyt, want goud is het volmaeckste onder alle de Metallen.

De Mammen en bloote borst, beteykenen eene van de voornaemste Volmaecktheden, 't welck is om andere te voeden, en zijn eygen goederen vaerdigh mede te deelen, wesende het geven volmaeckter, als weldaeden te ontfangen. Daerom oock God, die de

oneyndelijcke Volmaecktheyt is, geeft alles, en krijgt van zijne schepsels niet wederom.

De Passer, daer mede zy den Circkel treckt, is by den Wiskonstenaers een volmaeckte figure, en de Oude onderhielden dit, wanneer zy offerden, dat zy een Circkel nat maecten in 't bloed van de offerhande, dat met groote Godsdienstigheyt in een vat vergadert was, en dat was het geheylighde woord, dat de Griecken naemden *Telejesthae*, dat is, dat het nu was geeindicht. 't Welck zy seyden, een teycken te zijn van volkomentheyt, wesende de Circkel de volmaeckteste van alle andere beelden: en de Circkel van den Zodiaeck is een teycken van de reeden, en een behoorlijcke en bequaeme maete van de volmaeckte wercken.

Perseveranza. Volhardinge.

Een Vrouwe in 't wit en swart gekleet, welcke verwen, om datse de uytstekenste onder alle verwen zijn, een vast opset bedieden. Op 't hoofd salse hebben een krans van sluweele bloemen, anders *Amarant* geheeten, welcke bloeme, wanneerse gepluckt is, bewaert wort: en nae dat alle andere bloemen vergaen zijn, soo wort dese, met waeter besprenght zijnde, weder levendigh en frisch, waer uyt dan kranskens in den Winter gemaect worden, door welckers volmaeckte Natuyre, dieselve den naem *Nimmer-dor* verkregen hebben. Op dusdanige maniere wort oock de Volhardinge onderhouden en in haer weesen bewaert. Zy omarmt een Lauwer, een boom die *Ruscellus* en *Donus* voor de Volhardinge stellen, siende op haere werckinge, om datse de blaeders en de schorse van den boom altijd groen houd.

Men kanse oock met Hemels blauwe kleederen maecten, om dat die verwe, in sich selve, nimmermeer verandert wort.

Predestinat. Voorbeschickingh.

Een jongh Maeghdeken van uytnemende schoonheyt, wesende naeckt, hebbende een silvere sluyer op 't hoofd, die met aerdige krullen alle de beschaemde deelen bedeckt; staende met de oogen ten Hemel gekeert, en geheel opgetrocken om dieselve te besien: houdende haer rechter hand voor de borst, en in de slincker een wit Armelijntjen.

Een jongh Maeghdeken word de *Praedestinatie* of Voorschickinge gemaelt, om haere eeuwigheyt uyt te drucken, gelijk *Paulus* totten Ephesen I cap. seght, *Hy heeft ons gepredestineert of uytverkooren voor de grondlegginge des Werrelts, om dat wy voor hem heylich soudon zijn.*

Zy is *schoon*, om datse is de maete en de *Idea* van alle schoonheyt, waer over *S. Augustinus* en *D. Thomas* seggen, *de Praedestinatie is een voorbereydinge van genaede in den tegenwoordigen, en van heerlijkheyt, in den toekomenden tijd. Naeckt isse, om datse mede is een gaeve Godes. S. Augustinus* seyt, *de Praedestinatie is een voorbereydinge, van genaede, dat uyt genaede gegeven wort.* De sluyer van silver, die haer bedeckt, is de geheime verborgentheyt derselve, niet alleen aen de Menschen, maer oock aen den Engelen, als mede aen de H. Kercke self. Waer over *Paulus* uytroepet: *O diepte der Rijckdommen! hoe ondoorvindelijck zijn uwe wegen.*

Het bewijs van datse de oogen ten Hemel slaet, bediet, dat de verkoorene onfeylbaer sal gaen, door de middelen van God in de Predestinatie geschickt: gelijk *Christus*

seyt, zy sullen in der eeuwigheyt niet vergaen. En niemand salse uyt mijne handt trecken. Verstaende van de uytverkorene. En *Paulus* seyt Rom. VIII, *Wy weten, dat die God hef hebben, alles ten goede geschiet, namelijk den geenen die na zijn voornemen heyligh geroepen zijn.* Het houden van de hand voor de borst, bediet dat de Predestinatie seer krachtigh is, niet alleen in de voorwetenschap, maer oock in de middelen, gelijk by *Ezechiel* in 't XXXVI te lesen is, *Ick sal maecken, dat ghy in mijne wegen sult wandelen, en mijne rechten bewaeren en daer nae doen.* Zy houd het witte Armelijntjen: want gelijk dat diertjen veel liever wil sterven, dan dat het immermeer zijne witte huyd in den slijck en dreck soude bemorssen: alsoo sien wy dat God de uytverkorene veel liever uyt dit leven weg neemt, eer hy soude toelaeten, dat hy sich in het slijck der hartneckigheyt, soude besoedelen: En daerom seyt het boeck der Wijsheydt IV cap. *Hy is van der aerden wegh genomen, om dat de boosheyt zijn verstand niet soude veranderen.*

Divinatione. Voorsegginge, Wichlerie. Nae 't gevoelen der Heydenen.

Een Vrouwe met een *Lituus* of Waerseggers roede een wercktuygh dat de Waerseggers gebruycken, hebbende op 't hoofd verscheyden Vogelkens en een Sterre.

Aldus isse geschildert van *Gio. Baptist. Giraldu*: om dat *Cicero* gewagh maect van tweederleye Wichlery, d'eene door de Natuyre, d'ander door de konst. Totte eerste behooren de droomen en de bewegingen des gemoeds: 't welck beteykenen de Vogelkens, die rontom haer hoofd zijn: totte andere worden gepast de verklaeringen van de uytspraken of Oraculen der Wichleren, soo van blixemen, sterren, ingewanden der beesten en wonderspoocken, welke dingen door de Roede en Sterre uytgedrukt werden. De Waerseggerie wierde *Apollo* toegepast, want de Sonne verlicht de geesten, en maectse bequaem om toekomstige dingen te voorsien, door de beschouwinge van de onbederflijke dingen, gelijk de Heydenen haer inbeelden. Maer wy Christenen behooren ons, met alle naerstigheyt, van dese bygeloovigheyt te wachten.

Providenza. Voorsichtigheyt, Voorsorge.

Een Vrouwe met twee hoofden, op de maniere als *Ianus*: 't eene hoofd sal gekroont zijn met kooren-ayren, en 't ander met Wijnrancken en Druyven: in d'eene hand salse twee sleutels houden, en in d'ander een Roer van een Schip: want daer kan geen Mensche voorsichtig wesen sonder kennisse van den verleeden en toekomstigen tijd, en daerom wort dese beeldenisse met twee aengesichten gemaelt, om datse bequaem zijn tot ons voornemen.

De sleutels bedieden, dat het niet genoegh is de dingen te voorsien, maer dattet noodigh is datmen daer door arbeyde, om volmaect te wesen in deughdlijcke wercken: en de sleutels vertoonen oock al de wercktuygen die tot bouwinge van de aerde behooren en die ons de toegestelde doelhoven openen, over de swaerigheyt van 't Menschlijck leven.

Het Roer toont oock, datmen 't selve op de Zee, in veele gelegtheden voorsichtig moet gebruycken, om Rijckdom en een goede naeme te verkrijgen, en oock dickwijls alleen om 't lijf daer van te brengen. En de Voorsichtigheyt bestiert het Roer van ons selve, en geeft hoope van de behoudenisse onses levens: welck leven gelijk een Schip in 't diepste van de Zee, wort gehobbelt en gedreven, en van alle sijden door de Winden van de Fortuyne gesolt en omgeworpen.

Providenza. Voorsiens.

In de Medaglie van *Titus* wort een Vrouwe gesien, met een Scheeps-roer en een kloote, gelijk zy in die van *Florianus* met een kloot en een spiese gestelt is.

Providenza. Voorsienigheyt.

Een Vrouwe die beyde handen om hoogh houd nae den Hemel, als of zy haer, met gevouwen handen, na een sterre keerde, met het opschrift, *Providentia Deorum*. 't Welck *Aelius Pertinax* aldus afbeelde.

Het schijnt, onder de slechte luyden, als of de Voorsienigheyt, alleen aen den Prince stonde, daer nochtans dieselve den Prince sonder middel van God alleene heerkomt, als die een geveer is van alle goederen, en een kenner van alle dingen, gelijk de Apostel seght, *alle onse macht is van God*. En soo hy ons niet versorghde van de nootsakelijcke dingen, onse voorsorge soude gewisselijck weinigh of niet helpen, want zy is als de wille van de kleyne kinderkens, die begeerigh zijn om te gaen, maer strax daer heene vallen, indien de hand der Ammen of Voedsters dieselve niet ondersteutte.

Providenza. Voorsienigheyt.

Men vind in de Medaglien van *Balbinus*, een Vrouwe, metten hoorn der Rijckdommen, en mette rechter hand een sleutel, en de Werlt aen de voeten, met het opschrift *Providentia Deorum*.

Providenza. Voorsienigheyt.

Men vindt in de Medaglie van *Probus* een Vrouwe met lange banden over de schouderen, die in de rechter een Scepter, en

in de slincker een Overvloets hooren, en een kloot, voor hare voeten, heeft: Betoonende dat den Overheeden de Voorsichtigheydt besonderlijck past en toebehoort. *Maximinus* beeldse af, met een bossel koorenayren, en in de slincker een Spiesse, die met verscheyden andere uytdruckt, 't geene alreede van andere geseyt is.

Providenza. Voorsienigheyt, Weerwijsheyt.

Een Vrouwe met twee hoofden, in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een seecker Vogeltjen *Schiratto*, en in de slincker een Passer.

Het geele kleed bediet Wijsheyd, sonder welke men geen Voorsichtigheit hebben kan.

Het *Schirattus* is by *Plinium* voor de Voorsienigheit genomen, overmits het onder andere gaven, die 't van natuyren heeft, wanneer het in de lucht wil rusten, sich weet met zijnen staert te bedecken, tegens den brant der Sonne, en 't geweld der winden en plasregen: voorsiene alsoo, door natuyrlijke instortingen, de veranderinge van den tijd.

De twee hoofden bedieden, dat om toekomende dingen te voorsien, noodigh is de kennisse van de verleden dingen, en daerom sietmen dat de eervaerenthey is oorsaecke van de wijsheyd in den Mensche, en een wijs Man kan lichtlijck iets voorsien, wesende de Voorsienigheyt een eygen werckinge van de wijsheyd. Daerom seytmen, dat de kennisse der Historien, noodigh is tot des Menschen leven, en van dingen die van lange tijden zijn voorgevallen, werckende in ons Wijsheyt, om toekomende dingen te onderscheiden, diewelcke andersins, sonder dit oogherck, niet souden zijn, als nieuwsgierigheyt en tijdverlies.

De Passer betoont, datmen om de dingen te voorsien, moet meeten de hoedanigheyt, de ordre, de gestaltenisse, de tijden, en alle toevallen, en dat met een wijs oordeel en overlegh, en met bescheydene sinnen.

Providenza. Voorsorge van leeftocht, nae de Medaglie van Alexander Severus.

Een Vrouwe, die een bossel kooren-ayren in de hand houd, en in de slincker een Overvloets hooren, en daer by een aerden pot vol van dieselve ayren.

Dese beeldnisse gelijckt die van den Overvloet, die alreede is beschreven. Daerom sullen wy daer over geen wijder verhael doen. 't Is genoeg datmen weet, dat het een deughd is, die van de Voorsichtigheyt heerkomt. En datse sich bind in besondere merkpaelen van voorsieninge van noodwendige dingen, om 't leven te onderhouden, 't zy voor sich selve, of voor veelen. En hierom schrijft men oock God dit lof toe, als die geene, die onberisplijck, alle onse noodzakelijcke dingen versorgt.

Prosperita della Vita. Voorspoet des levens, van den Heere Giov. Zaratino Castellini.

Een Vrouwe die rijcklijck gekleet is, hebbende in d'eene hand den Hooren van *Hercules* vol geld, in d'ander een eycken tack met blaeders en eykels, doch soo groot datmen de eyckels gemacklijck sien kan, om 't hoofd salse een krans van swarte Violetten hebben, daer geene taxkens aen zijn, maer totte wortel toe, vol blaeders.

Ick weet dat eenige, om 't beeld van de voorspoet des levens uyt te drucken, een Kraeye afmaelden en dat om geen ander

oorsaecke, dan om dat hy lange leeft. Maer om de waerheyt te seggen, soo is die wel een beeld van het lange leven, maer niet van de voorspoet desselven, om dat veele Menschen wel een langh, maer geen voorspoedigh leven hebben. Want veele oude lieden worden seer gebrecklijck gequelt met lammigheyt, jicht in handen en voeten, en boven dat noch met malligheyt. Ick kan het leven van *Cajus Mecaenas* niet voorspoedigh noemen, om dat hy gestaedigh mette koortse geplaeght was, en hy koste in zijne laeste drie Iaeren, niet een ure slaepen. Wat voorspoedigh leven hadde de Filosooph *Heraclitus*, die altijd aen de Waetersucht kranck lagh? En de Poet *Ennius*, diewelcke door alle zijne leeden pijnlijck was? En wat voorspoet hadde de Poet *Sidonius*, om langh te leven en oud te worden, die alle Iaeren op den dagh van zijn geboorte, de koortse kreegh? waer door hy oock ten laesten is t'onder gebracht. Soo datmen in der waerheyt haer leven, hoewel het rijp en langh was, niet voorspoedigh magh noemen, alhoewel andere daer en tegen, een korte tijd, voorspoedigh hebben geleeft, gelijk *Alexander Magnus*, *Marcellus Nepos*, en de aengenomene Soone van *Augustus*, als mede andere, die jongh, in voorspoet, zijn gestorven. En daerom zijne ook niet geheel voorspoedigh te achten, om dat haer leven soo kort was: want tot het voorspoedige leven, loopen veele dingen, die soo wel totte welvaert des lichaems, als totte goederen van de fortuyne behooren. Daerom wort vereischt langheyt des levens, gesontheyt en goede middelen om 't leven wel te onderhouden: is 't niet in overvloed, soo is 't ten minsten in noodruft, want iemant kan sich seer wel vernoegen, die soo veele heeft dat hy genoegh heeft. Waer over *Horatius* seer wel seyt in 't beginsel van zijne brieven:

*Dit is voorwaer geen arrem Man,
Die kleyntjes sich behelpen kan.*

De middelen vertoonen wy door 't rijcklijcke kleet, en door den hooren van *Hercules*, die in 't gemeen den hooren der Rijckdommen, nae *Amalthea*, geheeten wort. Men schildert gemeenlijck dieselve vol vruchten, maer wy volgen *Palephatus*, diewelcke verhaelt, dat *Hercules* in 't kasteel van *Tespi* in *Boetia*, dickwijls ter herberge lagh by een braeve Vrouwe *Amalthea* geheeten, die haer geld in een Bussels hoorn bewaerde, waer over zijne Mackers, op de reyse seyden, dat *Hercules* het hoorn van *Amalthea* hadde, waer uyt hy soo veele nam, als hy noodigh hadde. 't Welck *Iola*, de Neef van *Amalthea*, siende, dat het hoorn soo ledigh wierde, om *Hercules* daer uyt te onderhouden, datselve langer niet koste verdraegen. Andere willen dat *Amalthea* een rijck oud Wijf was, diewelcke haer geld, dat zy uyt de kramerie ontfingh, in den hooren opstapelde, 't welck van *Hercules* wegh gestolen zijnde, hy daer van seer heerlijk leefde. Waer uyt een spreekwoord quam, dat *Hercules* uyt het hoorn van *Amalthea*, al 't geluck ontfingh. Waer uyt, door schertserye, van den Poet *Philemon* geseyt is, dat het hooren van *Amalthea* en van de Rijckdommen, niet anders is, als veel gelds te hebben. Daerom is het oock vol geld gemaelt, tot een beeld van den Rijckdom, diewelcke daer toe dient, om 't leven voorspoedelijck te onderhouden, om dat iemand geen goed hebbende, om rijcklijck van te leven, hoe gesont en wel gestelt hy zy, daerom niet kan geseyt worden voorspoedigh te zijn. Alsoo leeft oock die geene niet voorspoedigh, die hoe rijck hy oock zy, nochtans niet gesont is: sulx dat de voorspoet des levens niet toe laet, dat iemant belaeden zy met behoefteghheit, noch met eenigh ander quaed. De goede welgesteltheyt in dese voorspoet, zijn de uytwendige goederen, maer de inwendige zijn de gesontheyt, die aldermeest te wegen

is: want de gesontheit is de grootste schat, diemen soude konnen wenschen. *Pirrus* de Koningh der *Epiroten*, bad God niet om aen-was van Heerschappie, noch van Rijckdom, maer alleen om gesontheit, *want alsser gesontheit is, seyt Cel. Rhodiginus, soo schijnen alle dingen voorspoediger te gaen.* En *Horatius* schrijft tot *Iccium*: *Soo de buyck, de sijden en de voeten wel vaeren en gesont zijn, soo konnen de Koninghlijcke schatten niet heerlijckers geven.* Wat smaeck heeftmen doch van de Rijckdommen, soo men niet gesont is? Dese Besitter moet wel vaeren, seyt dieselve Poeet, tot *Lollium* en tot *Torquatum*, want:

*Waer toe Fortuyn, met haer gejagh,
Als ick 't goed niet gebruycken magh?*

Waer toe dient my dan de Fortuynne en de Rijckdommen, soo 't my niet is geoorloft, die te gebruycken?

Soo past het dan wel, dat die diselve ge-

bruyckt, gesont zy, soo wel aen lichaem als aen ziele. En dat hy sich door de begeerlijckheit niet late ontroeren, als door gramschap, vrees, hoope, vrolijkheit, smerte, of van wat hertztochten het zijn, 't zy bewegingen of ontsteltenissen des gemoeds: en gelijk *Horatius*, aen dienselven *Lolium* daer by voeght, *Wat baet die geene*, seyt hy, *die altijd meer begeert, of die altijd vreest, huys of schatten? jae even alleens als de leepoogh een schoone schilderie, of als eene die 't podagra of voeteuvel heeft, de stovingen*. En dit is 't geene *Juvenalis* in zijn X Schimpdicht heeft willen invoeren:

*Bid God, tot aller tijd, in handel en bedrijf,
Om een gesonde ziel in u gesonde lijf.*

Wy sullen God bidden dat hy ons een gesonde ziele in een gesont lichaem wil verleenen, want door de ontsteltheit des gemoeds, en door de swackheit, als mede door de verstoorenissen en quellingen der ziele, wort het lichaem ongesont, die ons het voorspoedige leven wegh nemen.

De Eycken tronck, als voor geseyt is, vertoont ons de voorspoet, voor soo veel de gesontheyt en 't lange leven aengaet: Want de Eykeboom, die een hart en onbederflijk houd heeft, en dat veele eeuwen geduyrt, wort voor een beeld van sterckheit gehouden, en de dappere stercke Mannen, worden geseyt *robusti*, van *robur* of van de eycke. En *Festus* seyt, *Robum komt van Rubro en van roode verwe, waer van oock de stoffe, die veele aederen van die verwe heeft, genaemt is Robur. Hier van worden de welgestelde Mannen, en die hoogh van verwe zijn, Robusti genaemt*. En daerom voerde *Hercules*, die robust en sterck was, een kodse van Eycken houd. Zy is oock een beeld van geduyrigheit en van een langh leven, want de Eykeboom leeft lange, en in haere laeste Iaeren verlanghtse haer leven, soo men die voor eenige tijd in d'aerde begraeft, en met waeter besprenght. En daerom voorseyden de Wichlaers of Priesters aen den Grootvaeder van *Galba*, als wanneer de Adelaer hem de ingewanden van de offerhande uyer hand nam, en daer mede op een Eycken boom vloogh, dat de hooghste Regieringe, metter tijd, op zijn geslacht en naekomelingen, doch langhsaem, soude komen, gelijk het oock naemaels gebeurde.

De krans van swarte Violen bediet een langh voorspoedigh leven, want soodanige Violen bloeyen altijd, en brengen gestadigh bloemen voort, al hebben die oock geene blaeders, gelijk *Theophrastus* seyt in 't VI boeck van de planten, alsoo kan oock eener, die in voorspoet leeft, tot allen tijden 't hoofd op steken, niet om bloemen voort te brengen, maer vruchten van eerlijcke werckingen, soo hy dieselve maer wel bewaert en onderhoud, gelijk het behoort, en dat hy, door het ongeregelt misbruyck, zijne voorspoet des levens, niet schende noch quetse.

Augurio buono. Goede Voorsegginge, nae de meeninge der Heydenen.

Een Iongelingh, die een Sterre boven op 't hoofd heeft, hebbende een Swaen onder den arm, en in 't groen gekleet, 't welk Wichelerye of Voorsegginge bediet. Want als de kruyden groen worden, beloven zy ons goede hope van de vruchten.

Pierius Valerianus verhaelt, dat die geene wiens ampt was de Wicchelerie te oeffenen, verklaerden, dat de Sterre altijd was een teycken van voorspoet en van geluckige uytkomst.

Van de Swaenen seyt *Virgilius*, dat de Oude niet vergeefs de Voorsegginge van haer hebben geleert, en siet dit, sey hy, maer aen twaelf Swaenen, die by een ander vrolijck zijn. Maer 't is ons Christenen niet geoorloft de ydelheyt van de Wichelerye te gelooven.

Augurio malo. Quaed Voorspoock, nae derselven meeninge.

Een oud Man, van verwe als de bladeren, wanneer zy op den boom beginnen te verdroogen, in de hand sal hy een Weselken houden, en aen de slincker sijde in de locht, sal een Kraeye vliegen.

De verwe van 't kleed vertoont, dat dat voor een quade Voorsegginge geacht wort, die daer heerkomt van eenigh aenstaende quaed, dat ons schijnt over den hoofde te hangen, even als de blaederen van de boomen haere verwe verliesen, wanneer de kracht van de stamme vergaet. En van 't Weselken seght *Alciatus*:

*Wanneer de Wesel u ontmoet,
Laet af, 't is quaed, al watje doet.*

't Selve seyt *Virgilius* van de Kraeye: en *Ovidius* stelt een uyl of Schavuyt voor een quaed Voorspook.

Augurio. Voorsegginge, Wicchelerye, nae de Gedenck-penningh van den Keyser *Adrianus*.

Een Man, die over einde staet, en nae een Vogel siet, die in de locht vlieght, houdende in d'eene hand een Wicchel-roede. Waer van *Gellius* seyt: *De Lituus is een korte roede, maer aen 't einde, waer zy dickst is, isse gekromt, en die gebruycken de Wicchelaers*. En door dese gaven de Wicchelaers, al sittende, de tijden te kennen door 't gevogelte, waer van *Cicero* in 't eerste boeck van de Voorsegginge gewagh maect. *Wat is uwe Wicchelroede, die een heerlijk wapen is van Voorsegginge? waer toe is dieselve u overgelevert? Hier door heeft Romulus de Godsdiensten bestiert, als wanneer hy de Stad bouwde.*

De Vogel, die by nachte door de locht vlieght, daer van hebben de Wicchelaers, als mede 't ampt van het Wicchelaerschap, by den Romeinen, haere naemen gekregen, als mede van de bewegingen der Vogelen, sulx datse op den sangh en 't drayen in 't vliegen, acht naemen, wanneerse op die en dees maniere vlogen. En die tot dit Priesterschap wierden verkoren, waren gewoon te wicken en voorseggen, te weten aen die geene die voorbereydinge maecten, om een gemeene saecke te bedienen, of die uyer stad wilden reysen, of die een Overigheys ampt, waer roe zy waeren verkoren, wel en oprechtelijck wilden bedienen.

Voracita. Vraetigheyt.

Een Vrouwe in roestige verwe gekleet, streelende met d'eene hand eenen Wolf, houdende d'ander op een Struys.

Vraetigheyt komt uyt d'overvloedige begeerte, die de gulsige voelt door 't inschocken van de leckere spijs, berooft zijnde van dieselve geneugte, die van haer wert verwacht: Want altijd janckende nae nieuwe smaecklijcke spijs, soo verhaest zy sich om in te slocken, 't geene zy in den mond heeft, sonder dieselve recht te smaecten, en altijd gestaedigh inswelgende, verteert zy alles en proeft geene spijs te rechte, doende als de Hond, die uyt al te grooten yver van jaegen, 't gedierte wel vervolght, maer niet dood noch nuttigt. Daerom wort zy in roestverwe geschildert, die het yser verteert: De Wolf en Struys isser by gestelt, om dat d'eene het yser verteert, en d'ander verslint alles wat hy heeft, en dat op een reys, sonder dat hy op de nooddriftigheyt van den toekomenden tijd denckt.

Pace. Vreede, nae de Medaglie van *Augustus*.

Een Vrouwe, die in haer slincker hand houd een Overvloets hooren, met veel vruchten, bloemen, blaeders, oock een Olijftack, in de rechter een Fackel, waer mede zy eenen bergh van Waepen in den brand steeckt.

Het Overvloets hooren bediet overvloed, Moeder en Dochter van de Vreede, want de dierte wort niet gevoet dan door den oorlogh, noch de overvloed des levens, sonder

overvloed van Vreede, gelijk *David* seyt, *Laet Vreede zijn in uwe sterckte, en overvloed in uwe muyren.*

De Olijftack beteyckent de versoetinge van de vergramde gemoederen, gelijk elders breeder geseyt is.

En de Fackel, die den bergh met wapenen verbrant, bediet de algemeene en onderlinge Liefde tusschen de Volckeren, die alle de overblijfselen van haet, verbranden en vernielen, die oock, nae des Menschen dood, plagh over te blijven. Van d'Overvloets hooren is genoegh in de beeldenisse van d'Overvloed geseyt.

P a c e . V r e e d e .

Een Vrouwe met een Olijf-tack om 't hoofd, houdende in de rechter hand de beeldnisse van *Pluto*, en in de slincker een schoof kooren, gelijk 't uyt de schriften van *Pausanias* wort getrocken.

De Olijf krans en de schoof kooren, zijn teyckens van Vreede, wesende dese vruchten in overvloed, alleen wanneer de Menschen in Vreede sitten en gelegentheyth hebben om 't land te bouwen, 't welck, door den krijgh, woest en onvruchtbaer leyt.

Dit heeft de Poeet willen uytdrucken,

wanneer hy van den Osse seyde, dat het werck van de Vreede, daer door wierde te kennen gegeven. En *Minerva*, wierde in de fabel van *Iupiter* gepresen, datse den Olijf hadde gevonden, zijnde een oprechte vrucht, die op haer hoofd wel paste: gelijk oock *Neptunus* de vinder was van het paerd: wesende d'Olijf tot behulp van Vreede, en 't paerd voor het geweld van den oorlogh: Want een Prins behoort veel meer genegen te zijn totten Vreede der Volckeren, als tot den Oorlogh; als die geene, die de Vreede altijt tot zijn ooghwit behoort te hebben, waer door hy den Welstand en Rijckdom vermeerdert en bewaert. Daerom maelden zy *Pluto* af, als een versierder en beschermer des Rijckdoms.

P a c e . Vreede.

Een Vrouwe in lijfverwe gekleet, houdende een beeldeken in de rechter hand, en de slincker sette zy op eenen voetstal, alwaer een Kelck op stont, en met dieselve hand een Olijftack.

Het beeldeken vertoont, dat de Vreede een Dienaeresse is van de Menschlijke konsten, diewelcke niet konnen worden geleert, dan met langheyt van tijde, sonder datmen op den krijgh bedacht zy, want dieselve den Mensche gemeenlijk afleyt om deughdigh te worden, en het uyerlijcke beeld van den Mensche, geeft oorsaecke van veele konsten, diewelcke al te saemen zijn werckingen van Vreede.

De voetstal vertoont, dat sich de Volckeren in Vreede vast maecken, en sich in de vereeninge verheugen: wassende daer door de gemeene rijcke inkomsten, waer uyt naederhand Kercken, Schouplaetsen, en andere heerlijke wercken gemaect worden.

Oock wort door den Kelck verstaen, dat door den Vreede, het Geloove en de eere Gods, wort onderhouden.

De Olijftack, om eene saecke niet dickwijls te herhaelen, wort geseyt dat van *Pallas*, de Goddinne van de Vreede en ruste, gevonden zy. En daerom wierden by de Hebreen, in de oude Wet, onder andere oorsaecken, de Koningen oock daer mede gesalft, die daer vreedsaemlijck waeren verkooren, ten einde zy souden gedencken, om in Vreede en stilligheyt te leven: houdende dit selve voor het hooghste lof, die zy in haeren tijd kosten hebben, nae de spreucke, *de vreedsaeme Koningh is heerlijk gemaect en verheven*.

P a c e .

Een Vrouwe, die in de rechter hand een ontsteecken Fackel om leegh houd, waer onder eenen bergh van allerleye slagh van waepenen leyt, en ter sijden een Leeuw met een Lammeken, die by malkanderen leggen.

Vreede wort van veelen geseyt een vergelijkinge van goeden wille, die door de uytwendige teyckenen wort te kennen gegeven, 't welck vertoont wort, door dat de Leeuw en 't Schaepken by malkanderen staen, zijnde nochtans verscheyden van natuyre en zeeden. En soo wort het van *Virgilius* genomen, diewelcke willende den Vreede voorseggen ten tijde van *Pollio*, seyde dat de Leeuw en 't Schaepken te saemen souden wonen.

P a c e . Vreede.

Een Vrouwe, die in haere schoot het Vogelken *Alcion* houd, en op der aerde sal het dier *Castor* staen, dat hem selve de ballekens schijnt af te bijten.

Het *Alcion* is een kleyn Vogelken, 't welck zijn nest maeckt op den oever van de Zee, en in die weinigh dagen, als het sich aldaer onthoud, soo is de wind geheel stille, en het onweeder houd op, blijvende de Hemel en Zee helder en soet: en derhalven is 't een kenteyken van gerustheyt en Vreede: daerom worden dieselve, by gelijknisse, Alcyonische dagen, by de Oude, geheeten, waer in de Rechtbancken rusteden, en de Twisters van pleyten ophielden.

De *Castor* of Bever, van den Iaegers vervolght zijnde, gelijk eenige schrijven, bijt zijn ballekens uyt, wetende dat hy daerom van haer vervolght wort: 't welck een aenwijsinge is van een groot verlangen nae den Vreede, en een vermaeninge om zijn oogen te sluyten, over 't verlies van eenige nuttigheyt of goederen, en dat door liefde van zijn eygen behoudinge. En men leest tot dit voorstel, eenen brief van *Sapor* geschreven aen *Constantinum*, dewelcke hem vermaent,

het eene deel van 't Rijck van Asien te verlaeten, om in Vreede te leven, nemende daer toe de voordaet van dit onvernuftigh Dier, 't welck om vreedelijck te leven sich selve berooft van die leeden, waerom hy van de Iaegers vervolght wert.

P a c e .

Een jonge sittende Vrouwe, houdende mette rechter hand een Lammeken met een Wolf onder een selfde jock te saemen gebonden, dragende in de slincker hand een Olijftack.

Dese beeldenisse vertoont, dat de Vreede veroorsaect wort door de goede Regieringe der Princen, diewelcke de verwaentheyte der hovaerdigen weeten te verneederen, en maecken datse mette needrige en mindere, onder een jock, te saemen moeten leven: om te vertoonnen dat het een eenige en eigen deughd van de Princen is, datse den Vreede in haere Rijcken en Steeden weeten te doen wassen en onderhouden, diewelcke dickwijls door de opgeblasentheyte der Hovaerdigen, verstoort wort. En daerom als *Ilonaeus* hier over aen *Dido* zijne reeden voerde, prees hy den Vreede, in 't besonder, over dat stuck; gelijk by *Virgil.* aen 't I boeck, van zijn *Aeneas*, te lesen is. En die Vreede in ons selve, die onder dese beeldenisse oock kan verstaen worden, is niet anders, als de overeenstemminge van de sinnen des lichaems, mette machten der ziele, gevende gelijcke gehoorsaemheyte aen de reeden, die over haer heerschet, en Wetten stelt, soo wel over d'eene als over d'ander. En om de Regieringe van een Prince uyt te drucken, soo wort zy sittende gemaelt: als niet konnende een gemeen oordeel strijcken, sonder te sitten, siende misschien op de gelijckheyte van de spreuke *Aristotelis*, daer hy seyt, *dat de Wijsheyt, in de ziele wort gebracht, door middel van 't sitten en door de ruste.*

P a c e , nae de Medaglie van *Philippus*.

Een Vrouwe houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een Spiesse. Door dese beeldenisse wort de Vreede, die door eygen deughd en dapperheyt verkregen is, uytgedrukt, en dat door de spiesse die zy in de hand heeft.

P a c e , in eene Medaglie van *Vespasianus*.

Een Vrouwe die in d'eene hand een Olijftack, en in d'ander het *Caduceum* van *Mercurius* heeft. Men vindse oock met een Overvloets hooren, met een schoofkooren, en 't voorhoofd met een Olijftack omkranst.

P a c e , nae de Medaglie van *Titus*.

Een Vrouwe diewelcke in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een Spiesse heeft.

De Palmtack belooft belooninge, aen die geene, die 't waerdigh is. En de Spiesse dreight straffe aen die de Wetten overtreet, en dese twee als hope en vreesse, houden de Menschen in ruste en Vreede.

P a c e , na de Medaglie van *Sergius Galba*, metten naeme P a x .

Een sittende Vrouwe, met een schoon opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een kolve of kodse mette letteren, *Pax August. & S G.* Merckt: Dese beeldenisse vertoont de verkregen Vreede, door de kracht des lichaems en de wackerheyt des gemoeds. 't Gemoed sietmen door de schoonheit en door 't sitten van de Vrouwe. Het lichaem door de kracht van de kodse, waer mede *Hercules* zijne vianden plagh te straffen, door het onderdrucken van de stoutigheyt der overtreeders.

P a c e , naer de Medaglie van *Trajanus*.

Een Vrouwe, die in haer rechter hand een Olijftack houd, en met de slincker een Overvloets hooren.

P a c e . *Vreede*.

In een ander beeldenisse van *Philippus*, sietmen eene Vrouwe, die met de rechter hand een Olijftack om hoogh houd, en met de slincker een Spiesse, met het opschrift: *Pax fundata cum Persis*, dat is, *de Vreede is met den Persianen vast*. En van alle dese dingen kan een geestigh Schilder verkiesen, 't geene hem tot zijn voornemen bequaemst dunckt.

P a c e , nae de Medaglie van *Claudius*.

Een Vrouwe, die een Overvloets hooren nae der aerde keert, alwaer een Slange komt opschieten met wreede krullen, vertoonende de verscheydenheit der verwen, en 't venijn datse by haer heeft; en mette andere hand bedeckt zy met een sluyer de oogen van de Slange, om datmen dieselve niet soude sien. Met dese letteren *Pax orb. terr. Aug.*

De Latijnen noemden het *Caduceum*, want als dat voor den dagh quam, soo verdweenen strax alle twisten en tweedrachten, en worde daer door de Vreede te kennen gegeven, zijnde een teycken van den Vreede.

Het bedecken van de oogen met een sluyer, is, om den Slange niet te sien. Daer door te kennen gevende, dat de krijgh, die door de venijnige Slange wordt afgebeeld, verderflijck was, en van ongelooflijke schade. Waer over *Virgilius* seyt:

*De krijgh brengt heyl noch welvaert mee,
Wy wenschen alle nae de Vree.*

P A C I F I C O . Vreedsaem. Siet onder de sevende Saligheyt.

Timidita o timore. Vreese, Bloodigheyt.

Een oud Man in 't geel gekleedt, en gekromt van lichaem, 't aengesicht een weinigh bleeck, van kleyne en witte oogen, met lange en dunne handen, de voeten gevleugelt, staende treurigh, houdende onder den slincker arm een Haese. 't Is wel waer dat tusschen Bloodigheyt en Vreese een weinigh onderscheyd is, nochtans isse niet soo, of zy konnen, door een beeld wel werden afgemaelt, daerom sullen wy seggen, dat de Vreese en ontstellinge van 't gemoed is heerkomende van twijfelachtige Menschen, die haer inbeelden, dat zy te swack zijn, om hare saecken genoegh te verdedigen.

Oud is hy gemaelt, om dat de Vreese voortkomt door mangel van 't bloed, en wackerheyt van geest, dat den Ouden meest ontbreekt, en alsoo zy te gelijk met de Iaeren haere kracht verliesen, soo vreesense oock lichtelijck voor alle ongevallen.

Het geel, daer by mede gekleet is, is een onvolmaeckte verwe, gelijk oock de bloodigheyt een onvolmaecktheyt in den Mensche vertoont, die anders nergens heerkomt, dan door de kennisse van haere eygene onwaerdigheyt.

De bovengeseyde teykenen van 't lichaem, zijn van alle Natuyrkenners, in de vreesachtige aangemerckt, en in 't besonder van *Aristoteles* in zijn VI, IX, en X cap.

De Haese onder de slincker arm, gelijk dieselve Schrijver verhaelt, is het vreesachtigste Dier van haere aert, waer van wy klaere teykenen en werckingen sien.

De gevleugelde voeten, bedieden de vlucht, die door overtollige Vreese wordt veroorsaect, gelijk wy elders hebben geseyt.

Timore. Vreese, Versaeghtheyt.

Een oud bleeck Man, met Harte-vellen bekleet, alsoo dat het Hartshoofd, boven op des Mans hoofd, sal als een ciersel staen, en voor de Harts-oogen, sullen veele roode veeren zijn.

De Vreese wort bleeck gemaect, om dat zy, die daer vreest, bleekheit aenbrenght.

Met een Herts-vell is hy gemaect, om dat het Hert een seer vreesachtigh Dier is, vliedende voor de minste beweginge, en soo het in 't rennen eenige roode veeren siet, soo sal 't zijnen loop breecken, en sal sich herwaerts en derwaerts drayen, en daer door dickwijls worden gevangen; 't welck *Virgilius* toestemt in 't XII boeck van *Aeneas*:

*Hy is, gelijk een Hert, beset in eene stroom,
Dat voor roo-veeren vlucht, uyt ingebeelde schroom.*

P a u r a . V r e e s e .

Een Vrouwe met een seer kleyn aengesicht, en bleeck. De kleynheit, gelijk eenige Philosophen verhaelen, bediet kleynmoedigheyt, staende gereet om met Vreese te vluchten, met de handen om hoogh, hebbende de hayren uytgestrekt, door de kracht van de Vreese: en op haere schouderen sal een vreeslijck monster staen. Voorts kondy sien, watter van de bloodigheyt en van de versaeghtheyt geseyt is, die mede zijn diergelijcke dingen, of ten minsten, met weinigh of meer verschil.

Piacere. Vreughde, Vermaeck, Wellust.

Een Ionghman van ontrent sestien Iaeren, schoon van opsicht en lachende, met een krans van Roosen op 't hoofd, met veele ciersels, in 't groen gekleet, hebbende een Regenboge rontom 't hoofd, houdende in de rechter hand een groen snoer, met veele angels daer aen gebonden, in de slincker een ruycker met bloemen.

De Ionckheyt van dees Ouder, is meer als d'ander Ouder, totten Wellust genegen, om datse is als een nieuw en suyver Cristal, waer door alle de werreltsche Wellustigheden haer schoon en klaer vertoonen. Door het schoon en lachend opsicht, wort vertoont, dat de lusten van de schoonheyt haer oorsprongh hebben.

De Roosen waeren *Venus* toegewijt, wesende Vooghdessa van de Vreughde, en om dat dieselve een schoone reuck hebben, soo vertoonen zy de soetigheyt van de Minne-Vreughde, als mede haere korte en teedere geduyrigheyt.

Het groene kleet past de Ionckheyt en de Vreughde wel, om dat het groen boven andere aldergematighst is, tusschen het wit en swart, of tusschen het duyster en licht, zijnde in haer self een volmaeckte maete van 't voorwerp totte kracht van 't welgemaetight sien, die oock 't gesicht meer versterckt en vervrolijckt als eenige van d'andere verwen, die de maete te buyten gaen.

De Angels zijn de veelerhande aenlocksels, die in de werreltsche vermaecklijckheden worden gevonden, hangende aen de groene draed van de swacke hoope, gevoelende op 't laeste de pricklinge van de Conscientie, sonder dat de Mensch sich van dat soet bedrogh kan afkeeren.

De Regenboge is een kenteycken van de schijnende schoonheyt der sterflijcke dingen, diewelcke mit datse sich vertoont, strax weder vergaet en verdwijnt.

Piacere. Vreughde, Vermaeck, Wellust.

Een Ionghelingh met een goude kuyf met ringen beset, waer tusschen veele schoone bloemen seer aerdigh gevoeght zijn, met een Perlen snoer, en een krans van bloeyende Mirthe; hy sal niet gekleet, maer naeckt en gevleugelt zijn: de vleugels sullen wesen van verscheyden verwen, houdende in den hand een Harpe, en gulden brooskens aen zijne beenen.

De opgepronckte konstelijcke welruyckende Paruyck, is een kenteycken van brood-dronckenheyt, dertelheyt, en van verwijfde manieren. Hier van zijn veele voorbeelden by de Poëten, diewelcke om te vertoonen, datse de dertelheit verlaten hadden, haer ongeciert van hayren hebben uytgebeelt, latende dieselve in 't wilde hangen, sonder eenige konst, maer aen de Wellusten maektmen dat die konstigh gestrengelt en met ringen beset zijn. De eedelsteenen en bloemen zijn dienaers en aenlocksels van de Wellust.

De Mirten-kroone is *Venus* toegewijt, en men seyt, als dieselve sich stelde in 't oordeel van *Paris*, datse hier mede ook gekroont was.

De vleugels bedieden, dat de Wellust seer haest eyndight, vliet en vlucht, en daerom isse van de oude Latijnen *Voluptas*, snel-lust of vliegh-lust geheeten.

De Harpe, wort om de lieflijkheyt van haeren toon geseyt, datse gelijkheyt heeft met *Venus* en de *Gratien* of Bevallijckheeden, en gelijk dese, de gemoederen verheught, alsoo verlustight die oock de geesten.

De goude brooskens passen aen de Wellust, om te vertoonen, dat zy het goud weynigh acht, en dat het haer anders nergens toe dient, dan om haere lusten en genegtheden te voldoen: ofte, om dat de voeten dikwijls voor de onstantvastigheyt worden genomen, nae de spreucke *Davids: Mijne voeten hadden bynae gestruyckelt;* soo wort, daer door ontdeekt, datse sich licht tot nieuwigheyt keeren, en altijd van 't een op 't ander willen.

Piacere. Vreughde, Wellust.

Een Iongelingh van sestien Iaeren, in 't groen gekleet, en vol bloemen gestickt, het Corsalet of Borstwaepen sal met veel verwen afgemaelt zijn: op den kam van den Helm sal een Meerminne sitten, houdende in de rechter hand veele Angels aen sijde snoeren, hebbende aen de slincker een rond en vergult Schild, waer in een merck-pael van gemenght Marmor sal geschildert zijn, met dese spreuck *Huc omnia*, dat is, *hier alles toe*. Met het getal van XVI, bedieden de Egyptenaers

de Wellust, om dat de Ieughd in 't 16 Iaer de Wellust begost te smaecken.

Het beschilderde Borstwaepen verthoont, dat een Mensch die tot Wellust genegen is, alle zijne saecken daer nae aen leyt, gelijk die geene doet, die 't Borstwaepen draeght, 't welck hem alleene behoort te dienen om 't leven te beschermen, en aldus afgeschildert, dient het hem alleene, tot een cieraet en dertelheyt. Aldus wilde een wellustigh Man gaerne, dat alle swaere handelingen in wellusten en in een dertel leven mochten eindigen.

De Meerminne bediet, dat gelijk dieselve, door hare sangh, den Schippers bedroog, dat alsoo de Wellust door de schijnbaere Werreltsche soetigheyt den geenen ten val brenght, die haer volgen. Het Devijs in 't Schild, bediet, dat de Wellusten de merckpael en 't wit zijn van de ydele Menschen.

Piacere Honesto. Eerbaere Vreughde.

Een *Venus* die seer eerbaer in 't swart gekleet is, met een goude gordel vol eedelsteenen, houdende in de rechter hand eenen toom, en in de slincker een Maetstock.

Om de eerbaere Wellust uyt te beelden, soo wierde *Venus*, by d'Oude, *Nera* geheeten, nergens anders om, gelijk *Pausanias* seyt, om dat de duysternisse en de nacht de eerbaerheyt der Menschen overdeekt, tot een onderscheyt van andere dieren, die 't tot allen tijden en plaetsen geoorloft is.

Met een gordel wortse gemaelt, gelijkse van *Homerus* op veele plaetsen van zijne *Iliade* gestelt is, om te kennen te geven, dat *Venus* als nu eerbaer en prijslijck is, wanneer zy haer houd binnen de paelen van de Wet; 't welck van de Oude door het gordel wierde uytgedrukt.

Daerom wort haer de Maetstock en den toom oock gegeven, om dat de Wellust, nae de bepaelinghe der Wetten, moet gemaeticht en bestiert zijn.

Piacere vano. Vreughde die ydel is.

Een Iongelingh cierlijck gekleet, die een schaele of becken, met een hert daer in, op 't hoofd draeght: om dat het een ydele eygenschap des Menschen is, zijn hert en daeden aen yder te verthoonen. Maer wie zijne Vreughde buyten God soeckt, moet nootsaecklijck zijn hert aen anderen openbaeren. Daerom seytmen gemeenlijck, dat men noch het Vier noch de Liefde kan verborgen houden: Want het hert is de fonteyne, waer uyt nootsaecklijck, alle de broose Wellusten heervloeyen en sich toestellen.

Liberta. Vryheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de slincker een Hoed, en op de aerde staet een Katte.

De Scepter bediet het aensien of ontsagh van de Vryheyt en van de Heerschappie, die zy van haer selve houd: Wesende de Vryheyt een volkomene of vrye besittinge van 't gemoed, van 't lichaem en van goederen, die door verscheyden manieren, ten goede werden beweeght. Het gemoed door de genaede Godes, het lichaem door de kracht desselven, en de goederen met voorsichtigheyt en wijsheyt.

De Hoed wort haer gegeven, gelijk wy sullen seggen, om dat wanneer de Romeinen

eenen Slave wilden in Vryheyt stellen, nae dat hem 't hoofd geschooren was, soo gaven zy hem een Hoed op 't hoofd: en dese Ceremonie wierde gedaen in den Tempel van seeckere Goddinne *Feronia* geheeten, die zy geloofden, dat beschermster was van de Slaven, en die dese Vryheyt verkregen hadde. En daerom wierde hy billijk met een Hoed afgemaelt.

De Katte bemint de Vryheyt boven maeten, en daerom voerden de Oude *Alanen*, Burgundiers en Swaben, dieselve, gelijk *Methodicus Macrobius* verhaelt, in haere Vaendelen, om te betoonen, dat, gelijk dit Dier niet magh lijden, dat het in eens anders geweld opgeslooten is, alsoo achteden zy oock onlijdelijk de slavernie te verdraegen.

Liberta.

Een Vrouwe die in de slincker hand een kodse houd, op de maniere als *Hercules*, en in de rechter hand een Hoed, waer op geschreven staet.

LIBERTAS AUGUSTI. Ex S.C.

't welck de Vryheit beteyckent, die door eygene kracht en dapperheyt verkregen wort, gelijk boven geseyt is. En aldus vintmen dieselve in de Medaglien van *Anton. Heliogabalus* uytgesneden.

Liberta.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Hoed houd, en op der aerde leyt een gebroken Iock.

Libero arbitrio. Vrye Wille.

Een jeugdigh Man, met een Koninghlijck kleed van verscheiden verwen, hebbende op 't hoofd een goude kroon, houdende in de rechter hand eenen Scepter, alwaer een Griexsche Y boven op staet.

De Vrye Wille, is, nae de bepaeling van *D. Thomas*, een vrye macht, die de verstandige Natuyre is toegeeygent, tot grooter eere Godes, om onder veele dingen, die tot ons ooghwit vorderlijk zijn, 't eene liever als 't ander te verkiesen. Of het is om een voorgestelde saecke, nae zijn believe, of aen te nemen, of te verwerpen. En *Aristoteles* in zijn derde boeck van de Zeede-konst, verschilt niet van dese bepaeling, seggende, dat het een macht is, om veele dingen te verkiesen, die tot ons voornemen strecken: Want daer is geen twijfel aen, of van een yder wort het opperste goed, te weeten de eeuwige gelucksaligheyt, begeert en gewilt, diewelcke het uysterste einde is van alle Menschlijcke handlingen. Maer de Menschen zijn seer twijfel-beraedigh, vreemd en verscheyden ontrent de maniere van verkiesinge, en van den wegh om tot dit perck te geraecken.

Hy wort jongh geschildert, om dat by de Vrye Wille, oock het gebruyck van de bescheydenheyt vereischt wort, diewelcke soo haest zy tot den Mensch is gekeert, brengt zy te wege, dat hy sich daer nae voege, om zijn ooghwit door die midlen, die met zijnen staet en gelegentheyt over een komen, te bereycken.

Het Koninghlijcke kleed, de Scepter en Kroone, drucken zijne macht uyt, om volkomen te willen, 't geene hem volkomentlijk belieft.

De verscheyden verwen aen 't kleed, zijn zijne onbepaeltheeden, konnende, gelijk geseydt is, door verscheyden middelen wercken.

De Griexsche letter Y wort op den Scepter gestelt, om de spreucke van dien vermaerden Philosoph *Pythagoras* uyt te drucken: die daer mede te kennen gaf, dat het Menschlijk leven twee wegen hadde, gelijk oock de letter twee streecken, waer van d'eene ter rechter sijde, de wegh ter deughd was, die in 't begin smal en steil, maer boven op breed en gemacklijck was. Op de slincker sijde was de wegh ter ondeughd, die wel breed en gemacklijck, maer boven op smal en steyl was, gelijk men uyte Dichten, die *Virgilio* werden toegeschreven, kan sien. En hierom eygenen wy den Vrye Wille dese letter toe, met reeden uytdruckende, dat het in haer macht is, de goede, de quaede, de seeckere en onseeckere wegh te verkiesen, om tot de voorgestelde gelucksaligheyt te geraecken:

*Pythagras letter en besluit,
Wil 's Menschen leven drucken uyt:
Waer van de Deughd ten rechten gaet,
Een steyle wegh, een smalle straet,
Een wegh die sich eerst moeylijck toont,
Waer boven op de ruste woont.*

*De breede wegh ter sijden aen,
 Daer kan men met gemack toe gaen,
 Daer-klimt de pracht en wellust op:
 Maer boven valtse van den top.
 Doch wie, om deughd, op bergh en dal,
 Op steyle rotsen klimmen sal,
 Die sal verkrijgen lof en eer:
 Maer wie den traegen wegh veel meer,
 De overdaed en wellust mint,
 Die valt, al eer hy 't oock versint,
 In schand, in armoe, spot en smaet,
 En leeft in een seer droeve staet.*

Fede nel Amicitia. Vrienden-Trouw.

Een oude grauwe Vrouwe, met een wit kleet, hebbende den rechter arm recht uyt, en met een ander kleed dectse haere rechter hand.

Zy bedeckt de rechter hand, nae de instellinge van *Numa Pompilius*, Koningh der Romeinen, in de offerhande, als men in de Trouwe bevestighe, om te doen verstaen, datmen de Trouwe met alle oprechtigheyt, aen zijnen vriend most houden, want gelijk *Pythagoras* seyt, *soo is de Trouwe, de grondvest der Liefde, en dieselve wegh genomen zijnde, sal alle Wet der vriendschap, recht, reeden en macht vervallen en te gronde gaen.*

Oud en grijs isse gemaect, gelijk *Virgilius* seyt, en d'uytlegger 't selve verklaert, dat de meeste Trouwe by oude luyden is te vinden, hebbende door lange Iaeren meer eervaertheit. Hy voeghter noch by, datmen niet trouw moet wesen voor een tijd, maer voor alle tijd.

Acron verhaelt noch wijder, dat wanneer de Priester voor de Trouwe soude offeren, soo deckte hy niet alleene zijne rechter hand, met een wit kleed, maer oock het hoofd, en by nae 't geheele lichaem, om daer door, de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, die een mede-gesellinne moet wesen by der Vrienden Trouwe.

Amicitia. Vriendschap.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, die haer slincker schouder en haer naeckte borst wat boerachtigh verthoont: wijsende mette rechter hand op 't herte, waer uyt een spreuk komt *Longe & prope*, dat is, *van verre en nae by*. Op den boord van 't kleed, sal staen *Mors & Vita*, dat is, *Dood en Leven*. Wesende onthult, hebbende een krans van Mirten om 't hoofd, daer bloemen van Granaet-appelen tusschen gevlochten zijn, voor 't voorhoofd sal geschreven staen, *Hyems, Aestas*, dat is, *Winter en Somer*. Zy sal bloots beens wesen, houdende in hare slincker arm een drooge Olmboom, daer een groene Wijngaert omgeslingert is.

Vriendschap, nae de bepaelinge van *Aristoteles*, is een ingedruckte, onderlinge, wederlievende goedwilligheyt, die door seeckere deughd en door de reeden, wert bestiert, tusschen die van eenerleye aert, natuyre en instortinge zijn. Het witte en slechte kleed, is de eenvoudige oprechtigheyt van 't gemoed, waer uyt men oock van verre, de waerachtige Liefde, sonder eenige gemaektheyt of konstige streecken kan sien. Zy verthoont de slincker schouder en de naeckte borst, wijsende op 't hert, en nae de spreuke, *longe & prope*: Want een waerachtigh vriend, 't zy dat hy *verre* of *nae by* is, van die hy bemint, soo sal dieselve, doch nimmer uyt herten zijn: En hoewel sich de tijd en 't ge-

luck veranderen, soo blijft hy oock alletijd, ter liefde van zijne Vriendschap, bereyt, te leven en te sterven. En ditselve bediet oock de spreucke, die zy op den boord van 't kleet en aen 't voorhoofd heeft. Maer soo dese Vriendschap geveinst of gemaekt is, soo sietmen dieselve, seer snellijck, door de alderminste drayinge van de fortuynne, gelijk als een dunne nevel voor de Sonne, verdwijnen. Datse onthult, en met een Mirtenkrans, daer bloemen van Granaet-appels ingevlochten zijn, gekroont is, betoont, dat de vrucht der eendrachtiger en innerlijcker Liefde, een seer soete reuck, van eerbaere handelingen en voordaeden, van sich geeft: en datselve sonder eenige lichtvaerdigheyt van werreltsche pracht: waer onder sich dickwijls de vleyinge, die een viandinne van dese deughd is, verbergh, waer van men *Democritum* kan nae lesen; gelijk *Pierius* in zijn LXV boeck verhaelt. Zy wort van gelijcken barrevoets gestelt, om haere bekommeringe en vaerdigheyt uyt te drucken, en datmen totten dienst van zijnen vriend, al de ongemacken moet ter sijden stellen, gelijk *Ovidius* in zijne Minnekonst singht:

*Indien geen wagen u ontmoet,
Neem aen de reys, en gae te voet.*

Zy omarmt oock ten laesten den droogen Olmboom, die van een Wijngaert is omslingert, ten einde zy soude kennen dat de Vriendschap, die in voorspoet gemaekt is, altijd behoort te duyren, en datse in de aldermeeste swarigheden meer als anders behoort uyt te blincken: gedenckende dat nimmermeer een Vriend soo onbequaem is, of hy weet elders eenen wegh te vinden, om eeniger maeten, de verbintnisse van de Vriendschap te vergelden.

Amicitia. Vriendschap.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, om reeden, als boven is geseyt, zy sal de hoofdharen over de schouderen gespreyt hebben, houdende onder haer slincker arm een kleyn wit Hondeken heel vast, en in de rechter salse een Bloeme-krans, en onder haer rechter voet een Doods-hoofd hebben.

De gespreyde hayren zijn gestelt om reeden alreede geseyt. Het wit Hondeken vertoont, datmen de getrouwigheyt moet reyn en suyver houden: door de bloemen, wort de reuck van goede ordre verstaen, die de Vriendschap door den ommegangh en 't gemeen gebruyck der Menschen, veroorsaect. Het Doods-hoofd onder de rechter voet, bediet, dat dickwijls de waere Vriendschap, willigh is oock voor zijnen Vriend in den dood te gaen. Waer over *Ovidius* van zijne twee lieve vrienden singht:

*Orestes wil den dood voor Pylades bestaen,
Maer Pylades wil self voor hem ten doode gaen.*

Amicitia. Vriendschap.

De drie naeckte Gratien of Danck-Goddinnen, waer van men van d'eene de schouder, en van d'ander twee, het gesichte siet, voegende de armen in malkanderen. Eene van dese heeft een Roose in de hand, d'ander een Dobbelssteen, en de derde een Mirthe-tack. Nae de beeldenissen van dese drie gratien voeght sich buyten twijfel

de goede en volmaeckte Vriendschap, gelijk het de Oude bedacht hebben. Over-sulx heeft de Vriendschap geen ander oogh-wit, als om te helpen een ander weldaet te doen, sich niet laetende in goedaedigheyt overwinnen: en gelijk de drie Gratien van de Oude zijn afgebeeld, alsoo houdmen oock drie trappen in Vriendschap. De eerste trappe is, weldaed te doen. De tweede trappe is, die van andere te ontfangen. De derde is, weldaed wederom te bewijzen. En dese drie Goddinnen, vlechten d'eene des anderen armen, door malkanderen: Want dit is de ordre van weldaed te doen, dat zy moet van hand over hand gaen, en wederom tot nut en voordeel strecken, van die geene, die eerst de weldaed heeft bewesen, en door soodanige maniere wort de knoop der Vriendschap onder de Menschen vastlijck onderhouden.

Dese drie Gratien worden naeckt verthoont, om dat tusschen den Menschen oock een oopen en een vry gemoed behoort te zijn, vreemt van alle bedrogh. De eene keert alleene den rugge, en twee 't gesichte, om te kennen te geven, datmen altijd aen zijnen Vriend de weldaed moet verdubbelen.

Vrolijck van opsicht zijnse verthoont, om dat iemant die daer weldaed aen andere doet, sich oock vrolijck moet verthoonen, als mede die geene, diese ontfanght. Zy schijnen

Maeghdekens, om dat de Vriendschap niet wil besmet zijn, door de snoodigheyt van eenige eygenbaet of voordeel.

De Roose bediet de aengenaemheyt, dieder altijd onder den Vrienden behoort te wesen, zijnde onder haer een gestadige vereeninge van den wille.

De Dobbelsteen beteyckent, het keeren en wederkeeren van de Weldaeden, gelijk de Dobbelsteenen doen, als men daer mede speelt.

De Mirtentack, die altijd groen is, is een teycken dat de Vriendschap, altijd moet vast bewaert, en door geen toeval vermindert worden.

Amicitia. Vriendschap.

Een blinde, die eenen kreupelen Man die niet gaen kan op de schouderen draeght: gelijk de Dichten van *Alciatus* te kennen geven:

*De blinde draeght den kreuplen Man,
Die hem wijst rechte wegen an:
Dees leent beenen, d'ander oogen:
Dit is 's Vriendschaps groot vermogen.*

Vriendschap sonder hulp of nuttigheyt.

Een Vrouwe slordigh gekleet, hebbende in de hand een nest met eenige Swaluwen, alwaer, buyten om, twee of drie Swaluwen vliegen.

Dese Vogel is den Mensche soo gemeen, als een Huysgenoot, en soeckt, meer als andere, seeckerheyt om aen de Huysen, doch sonder eenige nuttigheyt, te nestelen, maer niet om aldaer te verblijven. Maer als de Lente aenkomt, soo vlieghet hy wederom nae 't huys om zijn eigen gemack en profijt. Aldus doen oock de gemaecte Vrienden, die in de Lente der Voorspoet, haere Vrienden besoecken: Maer als de Winter van onspoet en ramp haer over den halse komt, dan verlaetense hare eygene Vrienden, soeckende haer eygen rust en voordeel. Hierom als *Pythagoras*, soodanige gelijknisse wilde vertoon, hoemen de gemaecte en ondanckbaere Vrienden, soude van hem afwijzen, soo dede hy alle de Swaluwe nesten van 't dack en van zijn huys wegh.

Vriendschaps bevestinge. Soeckt Bevestinge van Vriendschap, fol. 58.

Allegranza. Vrolijkheyt.

Een Maeghdeken met een bloosigh geblancket en breed voorhoofd, in 't wit gekleet, geciert met groene blaeders en met geele en roode bloemen, met een krans om 't hoofd van veelderleye bloemen. In de rechter hand, salse een cristallijne glas vol roode Wijn hebben, en in de slincker hand een groote goude schael, wesende van een seer bevalligh en schoon opsicht, dansende in een schoone beemde vol bloemen.

Vrolijkheyt is een genegentheyt van 't gemoed, dat gekeert is tot Wellust, om die dingen te beminnen, diemen inwendigh, als boven natuyrlijck, beschouwt, of die uytwendigh, door de sinnen, uyer natuyre, of door een toeval worden aengebracht.

Zy sal een groot, vleessigh en geblancket voorhoofd hebben, nae 't seggen van *Aristoteles* in zijne Physiogn. VI boeck I cap.

De bloemen bedieden, door haer self, de Vrolijkheyt, en men plagh te seggen dat de Velden lachen, wanneerse met bloemen bedeckt zijn, gelijk *Virgilius* in zijn IV Ecloga seyt.

't Cristallijne glas vol roode Wijn, mette goude schael, betoonen, dat de Vrolijkheit meerendeels sich niet laet bedecken, maer datse sich een yder vrywillig mededeelt, gelijk *S. Gregorius* getuyght, in zijne Zeede-leeringe, *De Vrolijkheit plagh de geheymnissen van 't gemoed te openbaeren*. En de Propheet seyt, *de Wijn verheught het herte des Menschen*, en 't goud heeft oock de kracht om de geesten te verstercken. En dese versterckinge is oorsaecke van de Vrolijkheit. De gestaltenis van 't licchaem, en 't bewijs van den dans, zijn openbaere kenteyckenen van de Vrolijkheit.

Allegrizza. Vrolijkheit.

Een Maeghdeken met een bloeme-krans om 't hoofd, houdende in de rechter hand een *Tirsis*, die geheel met veele krullen van blaeders gekroont is, als mede met kranssen van verscheyden bloemen. In de slincker hand salse een Overvloets hooren houden, en men kanse in 't groen kleeden.

Allegrizza.

Een Maeghdeken met verscheyden aengename verwen gekleet, met een struyck van de bloemen van *Borago* op de hoofdhayren, houdende in de hand gulde en loode pijlen. Oft zy sal op de Harpe spelen.

Allegrizza Giubilo o Letitia. Vrolijkheit, Iuychen, Blijdschap.

Een Maeghdeken dat aen een Olmboom leunt, die met veele Wijngaert-rancken omslingert is, tredende sachtjens op eenen dichten Buyssekool, stekende den hand mildelijck uyt, als of zy iemant een vereeringe wilde doen, hebbende voor de borst een open Musijck-boeck.

De Olmboom mette Wijngaertranck omslingert, bediet vrolijkheydt des herten, meerendeels door den Wijn veroorsaect, gelijk *David* seght: En wort de vereeninge van sich selve, en van de eygen gedaente, en van de genegentheden, door den Buyssekool, aangewesen, en de soete Melodie, van aengenaeme dingen, voor de ooren: gelijk het Musijck, een oorsaecke is van de Vrolijkheit, diewelcke haere soetigheit mededeelt, aen die 't van noode heeft, om te geraecken totte aldervolmaectste trappe van 't genoeg.

Allegrizza. Vrolijkheit.

Een kindeken met een bloemekrans op 't hoofd, om dat de kinderkens altijd vrolijk zijn, en daerom wierdense alle in de oude openbaere feestdaegen gekranst, als oock de deuren van de Huysen en Tempelen, jae oock de beesten; gelijk *Tertullianus* in zijne Ridderkrans gewagh maect. Mette rechter hand sal het een Palm of Olijftack houden, ter gedachtenis der Vrolijkheit van den Palm-Sondagh, waer op *Christus* onse Salighmaecker, met veele Palm en Olijftacken, blijdelijck is ontfangen.

Allegrizza. Vrolijkheit.

In de Medaglie van *Faustina*, is eene beeldenisse, die mette rechter hand een Overvloets hooren vol bloemen, blaeders en vruchten houd, en in de slincker een spiesse, die van beneden tot boven toe, met blaeders en kranskens is omslingert, tot dien einde isser op geschreven H Y L A R I T A S .

Allegrezza . Vrolijkheit.

Een seer schoon Maeghdeken in 't groen gekleet, dat een schoone en fraeye krans van Roosen en andere bloemen op 't hoofd heeft, 't sal mette rechter hand seer aerdigh en bevalligh een Mirtentack houden, die zy een ander schijnt toe te reycken. Zy wort een seer schoon Maeghdeken en in 't groen geschildert, afgemaelt, vermits de Vrolijkheit den Mensche jongh en wacker houd: Met Roosen en andere bloemen wort zy gekroont, want dit was by oude tijden een kenteycken van een feest of Vrolijkheit: want als de Oude in hunne gastmaelen vrolijk waeren, soo plachten zy sich soo met Roosenkranskens als met andere bloemen te vercierien. Van dese kranssen vindy overvloedigh by *Athanaeum* in 't I boek. Zy houd de Mirtentack in de rechter hand, want die was oock by de Oude een kenteycken van Vrolijkheit: En 't was een gewoonte onder den gasten, dat dese Mirtentack, aen alle die ten disch saeten, wierde omgedragen, en

noodighden daer door een ander tot singen. En die nu den tack hadde aengevaert, hief den sangh op. Waer van *Plutarchus* in 't breede verhael doet in zijn gastmael, seggende: *Nae dat de Mirtentack was ontfangen, hief yder zijn eygen liedeken op, die zy daerom Asaron naemden, om dat die ophief te singen, die 't was overgelevert.* En *Horatius* singht, dat als de Lente naeckte, in welcke tijd *Venus* allerwegen Vrolijkheyt aenrechte met haere dansserien, soo omvlocht zy haer hoofd met groene Mirten, terwijl men de Vrolijkheyt pleegde.

Allegrezza de le Medaglie. Vrolijkheyt nae de Gedenckpenningen.

Een staende Vrouwe, houdende in de rechter hand twee koorenayren, ofte een kleyn kroontjen, in de slincker een Roer van 't Schip, met het opschrift *LAETITIA*. Dit is de Medaglie of Gedenckpenningh van *Iulia Augusta*, de Vrouwe van *Severus*, die by *A. Occo* is beschreven in 't Iaer der stad *Romen* 903, alhoewel de Gerustheyt in de Medaglie van *Antoninus Pius* oock wort gemaelt, en dat is geen wonder, want de Gerustheyt des volx, is de waerachtige Vrolijkheyt des volx. Noch isser een ander Medaglie, alwaer de Vrolijkheyt met twee langherockte beeldekens geciert is, houdende in de rechter hand twee koorenayren, en in de ander een globe of kloot: oock in een ander Medaglie van de bovengeseyde *Iulia*, Medegesellinne van *Severus*, met het woord *Hylaritas*, daer een Vrouwe is geschildert, die in de rechter hand een tack, en in de slincker een Overvloets hooren heeft, alwaer twee kinderkens by staen. In de Medaglie van *Adrianus* staet een Maeghdeken, dat in de rechter hand een Palmtack en in de slincker een Overvloets hooren heeft, met een kindeken voor haere voeten: rontom *Hylaritas P.R. Cos. III. S.C.* geschreven, diewelcke in 't Iaer *Christi* 120 geslagen is. In een ander Medaglie van *Adrianus*, nae de opbouwinge van *Romen* 874, mettet opschrift *Hylaritas populi Romani*, beelden zy de Vrolijkheyt af, by een staende Vrouwe, die beyde handen aen de ooren heeft.

Fecondita. Vruchtbaerheyt.

Een Vrouwe met Mostaertsæet gekroont, houdende met beyde handen voor haer schoot een nestjen met jonge Vogeltjens *Acanti* of *Cardelli* geheeten, van d'eene zijde voor haere voeten heeftse een Henne met haere kiexkens, die naulijx uyt den dop zijn, twee uyt een broed. Van d'ander zijde sal een Haese staen met haer jongen, die eerst zijn voor den dagh gekomen.

De Vruchtbaerheyt is de meeste gelucksaligheyt die een getroude Vrouwe magh hebben, want daer door verkrijght zy de vruchten, die van haer, door 't Houlijck, met verlangen, verwacht zijn: aengesien door een oude instortinghe der Natuyre, den Menschen de voortteelinghe der kinderen is noodigh: 't welck oock een bekende saecke is in de onreedelijcke dieren. Alle gedierten soecken uyter natuyre jongen en naekomelingen voort te brengen, alhoewelse daer van geen nuttigheyt verhoppen. Maer waer isser grooter nuttigheyt en grooter rijckdom als kinderen?

*O Moeder dit is 't grootst' en heerlijxte goed,
Indien ghy kinders hebt van een oprecht gemoed,*

seyde *Euripides* in zijn *Meleagro*. Dese Ouders worden geluckigh geacht, die veele goede kinderen hebben, 't zy dat het knechtjes of Maeghdekens zijn, seyt *Aristoteles*. Want gelijk een Man die veele vrienden heeft, meer machts door dieselve verkrijght, als of hy geene hadde, alsoo is oock een Burger meerder, die veele kinderen heeft, als die geene of weynige kinderen heeft. Onder de seldene gebeurlijckheden van 't Menschlijck geluck, verhaelt *Plinius* in 't VII boeck XLIV cap. dat *Cecilius Metellus* van Macedonien vier Soonen hadde, waer van d'eene Schout, en d'ander drie Burgemeesters geweest zijn, en twee die *Triumphales* waeren, en eene Rentmeester. In 't I boeck in 't XIII cap. verhaelt hy, dat hy nae zijn dood, naeliet ses Soonen, elf Neven, en datter onder waeren, soo Swagers als Snaeren, die hem, als Vaeder groeteden, seven en twintigh. Hy seyt oock dat hy vint in de handlingen ten tijde van *Augustus* onder 't 12 Iaer van 't Burgemeesterschap, dat *Cajus Crispinus Hilaris* van *Fiesole*, met seven Soonen en twee Dochters met 27 Neven, negen Nichten, en 29 Naeneven, in 't Capitolium met een groote en statige pompe, geoffert heeft. Tot uysterste gelucksaligheyt en de hooghste eere wert genoemt, *Anicia Falconia*, Moeder van verscheyden Burgemeesters, in een oude opschrijvinge, datse is geweest een Burgemeesters Vrouwe, een Burgemeesters Dochter, en Moeder van verscheyden Burgemeesteren, wiens kinderen haer een heerlijk graf hadden toegesteld. *Valerius Maximus* seyt in 't IV boeck IV cap. dat het een groot verciersel in de Vrouwen is, kinderen te hebben, derhalven verhaelt hy van een Vrouwe uyt *Campagnien*, die seer met haere kostelheyt pronckte, ten huysse van *Cornelia*, de Moeder van *Gracchus*, die 12 Soonen hadde, en nae dat zy alles hadde gesien, hielt zy haer soo lange op, tot haere kinderen uytter schoole quamen, en als dieselve voor haer quamen, soo seyde zy, wijsende op haere kinderen, *siet dit zijn al mijne tapijten en cieraeden*. Vruuchtbaer, magh die andere *Cornelia*, uyt het geslacht van *Scipio*, oock wel genaemt werden, die in 't LXII Iaer, *Volusium Saturninum* baerde, die daer nae met den Keyser *Domitianus* Burgemeester wierde. Dese gelucksaligheyt is niet soo seer besonder, alsse is algemeen, want dit is de gelucksaligheyt van een Vaederland, datmen verrijckt zy met veele goede, deughdsame, en treflijcke kinderen. Daerom maecktense in de stad van *Romen* een besluit, dat aen die de eerste plaetse en grootste eere gegeven soude werden, niet wie de meeste Iaeren, maer die de meeste kinderen hadde, jae hy wierde, boven die geene, die min kinderen hadde, voortgetrocken, schoon datse ouder waeren, om de Burgemeesters Roede aen den Burgemeester over te leveren. En dit staet in de Wet *Iulia*, die by *A. Gellium* in 't 2 b. XV c. te lesen is.

Met Mostaertsuet is zy gekroont, om dat dit kleynste saet soo vruchtbaer is, dat het oock, sonder eenige arbeyt, boven alle kruyden, soo overvloedigh voortspruyt, dat oock de Vogelen des Hemels daer in rusten en haere nesten maecken. Van de vruchtbaerheyt van 't Vogeltjen *Acantus* seyt *Plinius*, X boek LXIII cap. dat alle Dieren, hoe grooter die van lichaem zijn, dat zy oock te onvruchtbaerder zijn: Want de Elephanten, Paerden, Leeuwen, Cameelen brengen maer een jongh tot een dracht voort. De Henne aen d'een sijde met haer gebroetsel, voor haere voeten, waer van uyt een ey, twee jongen voortkomen, verthoont de vruchtbaerheyt van dese Huysvogel. Van gelijcken verhaelt *Pierius*, binnen *Padua* gesien te hebben, en *Albertus Magnus* schrijft, dat in sekere plaetse van Macedonien, een Henne uyt 22 eyren 44 kuyckens

gebroet heeft. De Oude gebruyckten in dese gelegentheydt een Schaep met twee Lammekens te samen gebonden: Want als de oude Moeders twee kinderen, tot eender draght, hadden ter Werreld gebracht, soo plaghten zy een Schaep met twee Lammerkens, aen *Iuno* de Goddinne, die een Voorsitster der Rijckdommen, en een helpster der baerende Vrouwen was, tot een danckbaerheydt op te offeren. Want dese Dieren niet alleen op veele plaetsen, gelijk in Egypten, twee voortbrengen, maer, gelijk *Aristoteles* verhaelt in 't VII boeck IV cap. van de Dieren, wel dickwijls drie, viere en vijf. Een Vrouwe heeft alleen in vier drachten 20 kinderen voortgebracht, yder reyse vijf, en de meeste derselven kostse alleene voeden en opbrengen. *A. Gellius* verhaelt in 't X b.2 c. dat een dienstmaeghd ten tijde van *Augustus*

in 't veld van *Laviente* vijf kinderen baerde, die weinigh dagen leefden, en de Moeder stierf oock korts daer nae. Waer over oock door last van *Augustus*, dese vruchtbaerheit ter eeren, een grafscript op den Laurentiaenschen weg wierde gestelt. En *Iulius Capitolinus* schrijft dat onder de regeeringe van *Antoninus Pius*, een Vrouwe vijf kinderen baerde: en hoewel *Aristoteles* houd, dat dit het grootste getal van kinderen is, dat tot eender dracht kan geboren worden, soo leestmen doch van *Margareta* een Gravinne van Holland, die te *Loosduynen* in 't Iaer 1276, 365 kinderen soude hebben gebaert, en die aldaer souden gedoopt zijn: de knechtjes met den naeme *Ioannes*, de Meysjes *Elisabet*, 't welck noch te *Loosduinen* ontrent den Hage, wert vertoont, als mede de beckens waer uyt zy souden zijn gedoopt, zijnde alsdoen een Monnicke klooster van *S. Bernard*: En wort de geschiedenis aldus verhaelt, dat sekere arme Vrouwe van de Gravinne een aelmoesse versochte, die twee kinderen, van eender dracht, by haer hadde, en in plaetse van haer onderstant te doen, beschrobde zy dieselve, seggende datse geen twee kinderen koste voortbrengen, of daer mosten oock twee Vaeders toe zijn geweest: Waer over dese arme Vrouwe seer droevigh zijnde, bad God, om hare kuysheyt te ontdekken, dat de Gravinne, die alreede swanger was, soo veele kinderen mocht ter Werlt brengen, alsser dagen in 't Iaer waeren. Dit vintmen in de oude Hollandsche Chronijcken. En *Martinus Cramerus*, een waerachtigh Schrijver, seyt, dat de Vrouwe van de Grave *Virboslaus* 36 Soonen te *Cracou* heeft ter Werrelt gebracht. Van de Haesen seytmen, datse soo vruchtbaer zijn, dat terwijlen zy soogen, zy oock baren, en dat d'eene vrucht strax op d'ander volgt. *Valerius Maximus* verhaelt, datter een eyland was, waer uyt d'Inwoonders gedwongen waeren te vluchten, om het groot vermenigvuldigen van de Hasen. Derhalven gebreken daer geene, die daer seggen, dat de Haese Rammelaers selve haer eygen vrucht moeten ontfangen, baeren en voeden, gelijk de Wijfkens doen, om dat zy soo seer vermenighvuldigen.

Horagraphia. Vyrbeschrijvinge.

Een jongh gevleugelt Maeghdeken, met een beknopt kleed van Hemels blaeu, die op 't hoofd een Sandlooper heeft, en mette rechte hand, houdse een Liniael, Passer en een Compas, en in de slincker een Sonnewijser: en aen eene sijde boven 't hoofd, sal een Sonne staen, die met haere straelen, de schaduwe van de loopende uyre, aenwijst.

De uyren of *Horae*, met het getal van 24, waer van den dagh en nacht worden gemaekt, hebben haren naem gekregen, gelijk *Macrobius* verhaelt, van *Apollo*, dat is, van de Sonne, die in de Egyptische taele *Horus* genaemt is. En om de uyren van den dagh te beschrijven, van dat de Sonne op en onder gaet, so dienen wy ons, door de vindinge van den Sonne-wijser, die van *Anaximenes* van *Milesien* is gevonden: en voor den Nachtwijser nemen wy den Sandlooper, die ook van seer hooge verstanden is bedacht. En om te komen totte verklaringe van de bovengeseyde beeldnisse, sullen wy seggen, datmen dieselve jongh maeckt, tot navolginge van de uyren, om dat die gestadigh, haere loop en beweginge vernieuwen, diese noodsaecklijck, d'eene nae den anderen doen: en dat nochtans yder in zijn weesen blijft.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de schouderen, bedieden de snelle loop der uyren, van wiens snelle loop, *Petrarcha* in zijne triumph, van den Tijd, singht, dat

de uyren, dagen en maenden vliegen. Het Hemels blauwe kleed bediet, den helderen Hemel, die door geene wolcken belet zijnde, dient tot bewijs van de uyren, terwijl de Sonne in haren loop is.

De Passer, Liniael, en het Compas wort haer gegeven, om datmen, door den Passer of het Compas, en door de spieglinge, de deelinghe maeckt van den Meridionael, Verticael, Aequinoctiael en de uyr-linien, die vergeselschapt zijn, met de *Tropici* van *Cancer* en *Capricornus*, en andere, dieder tot onse voorstel passen: en met de lijne wort de hoedaenigheyt desselven toe-gestelt. En gelijkmen door 't Compas en door 't middel van den Seylsteen, komt totte kennisse, niet alleene van de vier voornaemste winden, als Oost, West, Zuyden en Noorden, soo komtmen oock totte stellingen en afwijckingen van de muiren, die daer door werden toegestelt, oock de veranderinge van de Sonnewijsers: En daerom vertoonen wy die, dat zy dit bovengeseyde, in de slincker hand houd, en dat die van de straelen der Sonne wort geraeckt;

waer door de schaduwe, door den navel der Sonne, die *Gnomon* genaemt is, seer oprechtlijck wort vertoont, te weten de loop van de uyren des daeghs, en door den Sandloper, de uyren des nachts, die oock dese beeldnisse op 't hoofd heeft.

Hore del Giorno. Vyren van den dagh.

Daer kan dickwijls gelegentheyt voorvallen, om de uyren af te maelen, en alhoewel men daer toe een ontwerp kan nemen, van andere die alreede beschreven zijn, soo heb ick nochtans eenige willen stellen, die daer van zijn verscheyden, om dat de verscheydentheyt den leergierigen plagh te verlustigen.

Soo segh ick dan, dat de uyren dienaeressen zijn van de Sonne, gedeelt in 24 streecken, waer van yder geleytster is, en 't roer van de Sonnekoets, voor soo veel elck haer wijde heeft, gelijk *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* seyt.

En *Boccatius* in 't IV boeck van de afkomst der Goden, seyt, dat de uyren dochters zijn van de Sonne, en van de Tijd. En hier van nemen oock de Griecken den Tijd. Om dat door den loop der Sonne, en door seeckere tusschenkominge des tijds, zy sich selve toestellen, en d'een achter d'ander volgende, doen, dat de nacht voorby gaet en de dagh naedert, waer in dan de Sonne gaet, door naevolginge desselven. Want door de uyren van den dagh, werden de poorten des Hemels geopent, te weeten door 't opgaen van 't licht. Van welcke plicht der uyren, *Homerus* oock gedenckt, datse boven de poorte des Hemels staen, en aldaer sorge dragen. *Ovidius* desen naevolgende, seyt, dat de uyren, te gelijk met *Ianus*, over de poorten des Hemels sorge draegen.

Nonnus Panopolitanus, een Griex Poet, seyt dat de uyren Dochters zijn van het Iaer, en Dienstmaeghden van de Sonne. Versierende, datse den Hemel doorwanderen, en loopen tegen *Tipheus* in 't huys van de Sonne. Willende dan een begin van dese uyren toestellen, maecken wy dieselve, met het opkomen van de Sonne.

Hora Prima. De eerste uyre.

Een schoon lachend Maeghdeken met een kuyf en blonde hoofdhayren, als goud, spreynende dieselve in den wind met het voorste deel, van achteren staen die steil over einde, zijnde grijs, met beknopte kleedinge en lijfverwigh, en met vleugels aen de schouderen, staende met groote bevalligheit, als oft wilde vliegen.

Het sal in zijn rechter hand, of waer in 't een verstandigh Schilder geraden dunckt, het teycken van de Sonne houden, recht op en blinckende, maer soo groot datse wel sichtbaer is. In de slincker hand sal 't een Ruycker hebben, met geele en roode bloemen, die eerst beginnen op te gaen.

Iongh, schoon en lachende, met bloemen, wort het geschildert, om dat door 't opgaen van de heldere en klaerblinckende Sonnestraelen, sich de geheele natuyre verheught, de velden verlustigen sich en lachen, de bloemkens doen sich oopen, en de vrolijkke Vogeltjes, met haer lieflijck gesangh, schateren in de blaederijcke taxkens, en alle andere Dierkens scheppen daer in vrolijkheyt en vermaeck. 't Welck *Seneca* in zijnen raesenden *Hercules* aldus beschrijft:

*Titan had het blauw gespan,
Nu alree geslagen an,*

*En sagh op nae Oëtans top,
Dien de dagh schoon toyden op,
Daer de doorens als korael,
Bloncken in een ruyme sael:
't Maentjen school, maer d'arbeyd rijst,
Die de deur van sorgen wijst;
d'Herder wit van rijp gedost,
Laet het Veetjen gaen om kost,
Dat nu vry en weeldigh danst,
En geen blad noch heeft geschranst.
't Oude Vee, dat scheert het veld,
Daer van 't Melck-fonteyntje swelt.
't Dertle Geytjen springht in 't gras,
Of het uytgelaeten was.
't Nachtegaeltjen op den tack,
Slaet zijn wiexkens met gemack,
Midden in een bly gesangh,
Daer het met zijn hel geklangh,
In een wild en soet gefluyt,
Kraelt den blijden daeghraet uyt.*

De blinde hoofdharen van vooren in den wind gespreyt, en die van achteren over einde staende en grijs zijn, bedieden, dat de uren in korte tijd beginnen en eindigen, keerende wederom nae den gewoonlijcken loop.

Het lijfverwige kleed, beteyckent de roo-

digheyt, die de straelen veroorsaecten, wanneer de Sonne in 't Oosten op onse hooghte opkomt. Dit seyt oock *Virgilius*, dat de Zee root was door de straelen, en de bleecke Morgenstond blonck in de roosachtige koetse; gelijk sulx mede *Ovidius* seght, *siet, de Wachter Aurora heeft van den klaeren opgangh, de purpre poorten geopent, en 't paleys vol Roosen*; dit vindy over al by veele Poëten, soo oude als nieuwe.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de schouderen, als of het wilde vliegen, bedieden de snelligheyt van de uyren. 't Heeft het teycken van de Sonne, om dat de Oude den dagh 12 uren, en den nacht oock 12 uren plachten te geven, diewelcke Planetische genaemt zijn, en die worden alsoo geheeten, om dat een ygelijck van dieselve, wort bestiert, door eene van de teyckens van de Planeeten, gelijk *Giraldus* seght in zijn 2 boeck van de Iaeren en Maenden, met dese woorden: *Derhalven soo de Planeten in alle uyren, nae dat de Sterregissers seggen, bestieren, en datse heerschappie hebben over de sterflijcke dingen, soo zijn daerom de Planeeten, dat is, de uyren der doolende sterren, die van haer Planetische genaemt zijn, oock ingestelt*. En die hier van breeder uytlegginge begeert, lese *Ptolomaeum* en *Theonem*. *Ioan. Sacrobosco* seyt in zijn *Computus Ecclesiasticus*, *Dit is oock aen te mercken, dat de dagen van de Weecke, nae dat verscheyden schrijven, oock verscheyden naemen hebben. Want de Heydensche Philosophen naemden yder dagh van de Weecke, nae die Planeete, dieder heerschte, in de eerste uyre van dieselven dagh, want zy seyden, dat de Planeeten achtereenvolgende heerschten, door de uyren des daeghs*. En alhoewel een yder dagh van de Weecke, en een yder ure, zijn besonder eygen teycken heeft, verscheyden van d'andere dagen, soo vertoonen wy doch alleen de twaelf uren van den dagh en soo veele van den nacht, sonder acht te nemen op de besondere dagen of haer vervolgh in den circkel van de Weecke: sulx dat ick tot bewijs sal stellen 't begin van de eerste uyre van den dagh met de Sonne, als die geene die de uren onderscheyt, en een maete van de tijd is. En dit sal genoegh zijn tot verklaeringe van de teyckens, soo voor de eerste uyre, die van ons beschreven is, als mede voor de volgende uren.

Hora Secunda. Tweede uyre.

Oock een jongh Maeghdeken met opgeslagen vleugels, als oft wilde vliegen, hebbende de hoofdhayren, van dien aert en verwe als het eerste, doch van vooren sullen die niet soo blond zijn, 't kleed sal kort en gout-geel zijn, maer met eenige Wolxkens en Nevelen omtrocken, om dat de Sonne in dese ure de dampen des aerdriyx tot haer treckt, min of meer, nae de vochtigheyt van den verleden tijd. En hier op speelen *Lucanus*, *Silius Italicus*, *Claudianus*, en *Statius* op deser wijze:

*Ter tijd de paerden uyter Zee,
De vier'ge koetse maeecten ree,
En blaecten op der bergen top,
Als Titan toogh de dampen op:
Het duyster door het licht verdween,
Tot dat de klaere dagh verscheen. &c.*

Het houd met schoone aerdigheyt het teycken van *Venus*, en mette slincker een bossel van *Helitropia* of *Cicorey* mette bloemen, die door een oude Wet den ommeloop kennen, die de Sonne doet. En om dat in de eerste uyre, de verklaeringe van de

vleugels en de hoofdhayren gedaen is, soude het overtolligh zijn, 't selve wederom te herhaelen, en 't kan 't selve oock dienen voor de volgende uren.

Hora Terza. Derde uyre.

Oock een Maeghdeken met de hoofdhayren, als geseyt is, maer die van vooren tusschen het blond en swart zijn. Wesende gevleugelt als de andere, met een bevallige maniere om te vliegen, met korte en lichte kleederen van weerschijn, te weten, twee deelen wit en een deel root: Want hoe de Son hooger uyt het Oosten rijst, hoe het licht te grooter wort, en van dese ure verstaet het *Ovidius*, als hy seyt:

*In 't kriecken van den dagh, plagh d'Hemel paers te schijnen,
Maer door der Sonnen glans, soo moet al 't root verdwijnen.*

Het houd, mette rechter hand, seer aerdigh, het teycken van *Mercurius*, en met de slincker een Sonne-wijser, waer van de schaduwe de derde ure aenwijst. De vinder hier van is *Anaximenes Milesius*, discipel van *Thales*, waer van *Gellius* dit uyt *Plautus* verhaelt:

*God geef dat hy vol rampen leeft,
Die d'uren eerst gevonden heeft:
En die dees Wijser heeft gesmeet,
Die my den dagh by stucken meet.*

Hora Quarta. Vierde uyre.

Een Maegdecken als d'andere, mette vleugelen en hoofdhayren, gelijk voor geseyt is, 't kleet sal kort en wit wesen, om dat gelijk *Bocatus* seyt in 't IV boeck der Goden, de Sonne nu alreede is verspreyt, en de dampen heeft verjaeght, de dagh veel klaerder zijnde. En van dese uyre verstaet het *Ovidius* VI boeck *Metamorph.* 't sal in de rechter hand het teycken van *Luna* houden. Doch hier op sal een vlijtigh Schilder mercken, datmen ter eerster opsicht, het teycken magh bekennen.

Het sal seer aerdigh in de slincker hand een Hiacintbloeme houden, diewelcke soo *Ovidius* verhaelt X b. een kind was, dat van *Apollo* seer was bemint, doch hy hadde 't selve, door ongunste, gedood, en in een bloeme verandert.

't Welck betoont dat de kracht van de Morgen-Sonne in de kruyden de oertollige vochtigheyt van den nacht suyvert. Waer over dieselve, in dese uyre zijnde ontslooten, soo is 't de rechte tijd om de kruyden te plucken, overmits dieselve dan niet al te weeck zijn, door te veele vochtigheyt, noch niet te droogh, door de overvloedige hette der Sonne-straelen.

Hora Quinta. De vijfde uyre.

Een gevleugelt Maeghdecken, als oft wilde vliegen, en de hoofdhayren, op de maniere als d'andere, met een beknopt kleed, doch van weerschijn tusschen wit en saffraen, om dat de Sonne, hoe zy den middagh naerder komt, te meerder blinckt, houdende met d'een of d'ander hand, het teycken van *Saturnus*, en met d'ander houd het de bloeme *Heliotropium*, waer van *Plinius* seght in 't 2 boek 41 cap. *Het sal sich iemant verwonderen, die daer op door daeghlijxe eervaerenthey, niet let, hoe dat kruyd Heliotropium, de weghgaende Sonne alle uren aensiet, en met haer keert, schoon dat dieselve met wolcken bedeckt is.* *Varro* seyt van gelijcken.

Ovidius verhaelt in 't vierde boeck van de herscheppinge, van dit kruyd, datter een Nymph *Clitia* van de Sonne wierde gemint, die door eenige smaet (diese van de Sonne hadde verkregen) soo ontstelt en moeylijck wierde, dat zy in dese bloeme veranderde.

Hora Sesta. De seste uyre.

Een Maeghdecken: dese ure sal wat wreeder van opsicht zijn, toonende haer bloote armen en beenen, hebbende daerom aen de beenen aerdige en schoone brooskens, het kleed sal gevlamt root zijn, want *Bocatus* seght in 't IV boeck van de afkomst der Goden, dat de Sonne sich vindende in 't midden van den Hemel, meerder schijnsel en grooter brand van sich geeft, en daerom wortse mette armen en beenen naeckt geschildert, 't welck *Virgilius* in 't VIII boeck *Aeneiad*, uytdruckt, *de vlammeende Sonne was het middel rond opgestegen.* *Martialis* bevestigt het selve, als mede *Lucanus*.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Iupiter*, en mette slincker een bossel van het bloeyende kruyt *Lotum* geheeten, 't welk, nae dat *Plinius* en *Theophrastus* verhaelen, seer wonderlijck van kracht is, om dat dit kruyd in den grond van de vloet *Euphrates* gevonden zijnde, met het opgaen van de Sonne begint boven 't water te komen, en wanneer de Sonne hooger rijst, alsdan rijstet oock, en als de Sonne op 't hooghste geklommen is, dan staet het in zijn volle bloeme recht over einde, maer de

Sonne wederom na 't Westen daelende, soo daelt oock het kruyd, naevolgende daer in de Sonne, geduyrende soo lange tot dieselve onder gaet, alsdan duyckt het oock weder in 't waeter, en ter middernacht soo leyt het weder aen de grond. De gestaltenisse van dit kruyd en bloemen, nae dat *Plinius* verhaelt in 't XIII b.c. XVII, XVIII, zijn gelijk als de Boonen, en is dick van steel en bladers, maer wat korter en dunner, de bloemen zijn wit en gelijcken de Maenkoppen.

Hora Settima. De sevende ure.

Is gekleet in 't Saffraen, betoonende het beginsel der afdaelinge van de voorgaende uyre, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars*, en in d'ander een tack van *Luperi* met de besien, om dat dieselve sich nae de Sonne keert, hoe betrocken die oock is: en is een wijser om den boeren de uyren aen te wijzen, schoon dat het betrocken weeder is, gelijk *Plinius* schrijft in zijn XVIII boeck XIV cap.

Hora Ottava. De achtste uyre.

Een Maeghdeken met weerschijn gekleet, van saffraen en wit, houdende het teyken van de Sonne, en een Sonne-wijser: Maer met een verscheiden handelingh van de derde ure, niet om die daer door te bedieden, maer om de handelinghe en stant wat veranderinghs te geven, en de schilderye schoon te vertoonē, en dat de schaduwe desselven wijsen sal op acht uren. En overmits de eerste ure oock het teyken van de Sonne heeft, soo beteyckent dese Sonnewijser het onderscheyd tusschen de uren des daeghs en des nachts.

De verwe van 't kleed bewijst, dat hoe meerder de uyren wassen, te meerder gaet de dagh ten einde en verliest het licht. En dit zy genoegh tot verklaeringe van de verwen van 't kleed, die de volgende beelden gebreecken.

Hora Nona. De negende uyre.

Een gevleugelt Maeghdeken, de eygen verwe van 't kleed sal als geel stroo wesen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander een tack van Olyven, overmits dese plante haer bladers keert nae der Sonnen stand, gelijk van veelen is waergenomen, en *Plinius* oock getuyght.

Hora Decima. De thiende uyre.

Een gevleugelt Maeghdeken in 't geel, treckende een weinigh nae 't swart, houdende mette rechter hand het teycken van *Mercurius*, en mette slincker een tack van Populier. Hebbende dese plante datselve bedietsel mette Olyve: Waerover *Pontanus* dieselve noemt in zijne Dichten, de boom van de Sonne.

Hora Vndecima. De elfde uyre.

Een gevleugelt Maeghdeken, in 't weerschijn gekleet, van geel en swart, houdende met groote bevalligheyt het teycken van *Luna*, en een uyrwerck van een Waeterlooper. Waer van *Cicero* gedenckt, in de natuyre der Goden. Maer, seyt hy, wat is beter, of ghy een getrocken Sonne-wijser of een Waeterlooper aensiet. Want hier mede deylden de Reedenaers, by Ouds, den Tijd af. En alhoewel dit geen Sonnewijser is, niet te min deelde *Scipio Nasica* 595 nae de bouwinge der stad *Romen*, met de Waeterloopers, de even-gelijcke uyren van dagh en nacht af. Want de Sonnewijzers, wanneer de locht is betrocken, geven geen schijnsel van sich. Hier van getuyght *Plinius* in 't VII boek. De vindinge van dese Waeterlooper, seyt *Vitruvius* in 't IX boeck van zijn *Archit.* dat gevonden is van *Ctesibius Alexandrinus*, zijnde de soone van een Chirurgijn.

Hora Duodecima. De twaelfde uyre.

Een gevleugelt Maeghdeken beknopt gekleet, met violette verwe, als mede van hoofdhayren, gelijk by d'andere geseyt is.

't Houd in de rechter hand het teycken van *Saturnus*, en met d'ander een tack van Willigen, om dat de Populier, Olijf en Willige met haere blaederen sich nae den Sonnestand keeren, gelijk *Plinius* schrijft.

De uyren van de Nacht.

H o r a P r i m a . *De eerste uyre van de Nacht.*

Een gevleugelt Maegdeken, mette hoofdhayren, als d'ander uyren van den dagh, maer de verwe van vooren sal swart zijn. 't Kleed sal kort zijn en van verscheyden verwen, om dat de Sonne in 't Westen ondergegaen zijnde, zy sich alsoo, door den weerslagh van haere straelen, met veele verwen, vertoont; gelijk *Statius* en *Seneca* verhaelen.

't Houd mette rechter hand het teycken van *Iupiter*, en mette slincker een Nacht-uyl of een Vleermuys: gelijk *Beroaldus*, *Apulejum* uytleggende, seyt, dat dit beest altijd in den avond begint te vliegen, gelijk oock *Ovidius* dit seer geleerdelyck in de fabel van dit Dier, in 't vierde boeck van de Herscheppinge verhaelt.

De tweede uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken in 't grauw gekleet, om dat, hoe verder de Sonne

van onsen circkel afwijckt en naer 't Westen passeert, wort te meerder door het vervolgh van de uyren de locht duysterder. En dit sal genoegh zijn om de verwen van de uyren uyt te beelden, van die daer sullen volgen.

Het sal met de rechter hand het teycken van *Mars* houden, en mette slincker een Nacht-uyt, zijnde een Iuffer van de Nacht, gelijk *Pierius* in 't X X boeck seyt; gelijk oock de naeme *Noctua*, van de Nacht haer oorsprongh heeft.

De derde uyre van de Nacht.

Een Maeghdeken gevleugelt, in 't grauw gekleet, doch duysterer als het voorgaende, houdende in de rechter hand het teyken van de *Sonne*, maer alsoo dat het de hand soo leegh houde, als het kan, betoonende, door soodanigen wijze, dat de *Sonne* is ondergegaen, en met de slincker houd het een Schavuyt of Nacht-uyt. De fabel hier van vindy in 't vijfde boeck van *Ovidii* herscheppinge, waer van de inhoud soodanigh is. *Iupiter* hebbende toegelaeten aen *Ceres*, dat zy *Proserpina*, haer Dochter, uyte helle soude voeren, met desen bedinge, dat zy in die plaetse gantsch niets soude proeven: soo seyde *Ascalaphus* terstont, dat hy haer hadde Granaetappels sien eeten, en belette alsoo haer wederkeeren: Waer op *Ceres* verstoort zijnde, veranderde haer in een Nacht-uyt, die altijd voor een quaed voorteecken wort gehouden. *De Nacht-uyt*, seyt *Plinius* X boeck XXII c. *een Vogel van rouwe, en van de dood, en door de gemeene voorteeckens, grouwlijck, houd sich in de woeste plaetsen, en is niet alleen verlaeten en eensaem, maer wreed en qualijck by te komen, een monster des nachts, zy heeft geen luyd gesangh, maer een versuchtende stemme.*

De vierde uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken, als of het vloogh, wesende het kleet kastanybruyn. Het houd mette rechter hand het teycken van *Venus*, en met den slincker een Sandlooper.

De vijfde uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken als d'andere, de kleederen van kastanybruyn, dat nae den swarten treckt, houdende in d'eene hand het teycken van *Mercurius*, en met d'ander een deel Maenkoppen, om dat de Nacht met dese plante gekroont wert; hebbende oock dese eygenschap om te doen slapen, als een werck dat by nachte geschiet; gelijk *Virgilius*, *Ovidius* en andere uytdrucken.

De seste uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken in 't swart gekleet, hebbende in de rechter hand het teycken van *Luna*, en in de slincker een Katt. Om dat zy *Luna* aldus uytbeelden: want als de Goden voor de gramschap van *Tesiphone* waeren vluchtigh, en dat zy noch in Egypten, noch elders kosten seecker zijn, ten waere dat zy de gedaente van 't een en 't ander Dier aennaemen, soo veranderde sich *Luna* in een Katte; gelijk *Ovidius* in 't vijfde boeck van de Herscheppinge versiert, dat *Phoebe* suster, dat is de Maene, in een Katte, *Saturnus* in een witte Koe, en *Venus* in een Visch verborgen was. Want de Katte verandert sich seer, en zy siet by nachte, en het licht van haere oogen wast aen en neemt af, nae dat de Maene wast en afaet.

De sevende uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken, wiens kleed van weerschijn, te weeten van blaeu en swart sal wesen. Houdende mette rechter hand het teycken van *Saturnus*, en mette slincker hand eenen Das, om te vertoonen dat dese uyre het diepste van de nacht is, daer men anders niet denckt als om te slapen, gelijk dit Dier doet. Daer uyt dit spreekwoord is voortgekomen, *Hy slaept als een Das*; gelijk *Virgilius*, *Silius Italicus*, *Ovidius* en andere geleerdelyck verhaelen, daer van oock elders wort gesproken.

De achtste uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken, als of het wilde vliegen, wiens kleed sal duyster blaeu wesen. Houdende met d'eene hand het teycken van *Iupiter*; om dat dese is tusschen de uyren van den diepen slaep: Met d'ander houd het met groote bevalligheyt een Ratte, wesende een slaperigh Dier. Waer van *Martialis* oock getuyghnis geeft, dat de Ratten van 't slaepen den Winter over vet worden.

De negende uyre van de Nacht.

Een Maeghdeken in 't purper gekleet, gevleugelt als d'andere, als oft wilde vliegen, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars* en een Nacht-uyl, als een eygen Nachtvogel.

De thiende uyre van de Nacht.

Een gevleugelt kindeken, wiens kleed een weynigh klaerder sal wesen als de andere bovengeseyde uyren.

't Sal houden het teycken van den *Sonne*, gelijk wy hebben geseyt in de eerste uyre van de nacht, om dieselve reden: en met de ander hand een uyrwerck daer de klokke op thiene staet, en boven het slagherck, de uyren, sulx dat het slaen dieselve uyre aenwijst, roepende een yder tot zijn werck; gelijk *Beroaldus* de uytlegger van *Apulejus* seyt, en in 't besonder daerom ten thien uyren, om dat de tijt van slapen nu alreede verstreken is.

De elfde uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken in 't blaeu gekleet, houdende in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander hand een Sandlooper, waer op men siet de verdeelinge van de uyren, met het teycken datmen sien kan dat het tot elf uyren verlopen is.

De twaelfde uyre van de Nacht.

Een gevleugelt Maeghdeken, dat als d'andere vaerdigh staet te vliegen, wiens kleed sal van Hemels blaeu zijn: en om dat de dagh naedert, soo is de duysterheyte aen 't daelen; gelijk oock *Virgilius*, *Silius* en *Statius* verhaelen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Mercurius*, en onder den slincker arm seer aerdigh, een Swaene, om te betoonen de eerste wittigheyte van den Morgen, aleer de Sonne opkomt, gelijkende daer in de wittigheyte van den Swaene, wanneer zy rijst: en wanneer zy wegh gaet, soo maeckt zy oock den nacht swart, gelijk een Raeve.

* * *

De deelen des Daeghs en des Nachts.

Om den konstbeminders, de afdeelingen van dagh en nacht te vertoonen, heeft het ons geraeden gedacht, dieselve hier by te voegen, beginnende van *Midnacht*, *Haenegeschrey*, *Dageraet*, *Morgenstont*, *Morgen*, *Voormiddagh*, *Middagh*, *Naemiddagh*, *Avond*, *Avondstond*, *Scheemeringe*, *Voornacht*, *eerste slaep*, *Nacht*. De vier deelen des daeghs zijn, Morgen, Dag, Avont, Nacht. Dit kan den Dichters tot opmerckinge dienen, om haere tijden wat nauw af te deelen.

Aurora. Soeckt *Morgenstond*.

Guardia. De Wacht.

Een gewapende Vrouwe, met een Kraen op den Helm, hebbende in de rechter hand een Swaerd, en in de slincker een ontsteecken Fackel, of met een Gans ter sijden.

De Fackel mette Kraen bedieden Wackerheyt, om reedenen die alreede elders zijn gebruyckt. 't Selve bediet oock de Gans, die sich selven twaelf reysen, in den geheelen nacht, opweckt: Daer over eenige geloven, dat hy de uren des nachts, afmeet, waer door de tijd gerekent wort: In 't wecken maect dit Dier veel gekakels metten beck, en dat soodanigh, gelijk *Titus Livius* vertelt, dat als de Roomsche Soldaten, die by 't *Capitolium* de wacht souden houden, slapen, soo ontwaeckten zy, alleene, door 't gekakel van eene Gans, en daer door beletten zy den Françoysen den intocht: Dese twee Dieren, bedieden, dat de Wackerheyt en de getrouwigheyt, op 't hoogste, totte Wacht noodigh zijn, verselschapt mette macht om tegenstand te doen, 't welck door 't Wapentuygh en 't Swaerd wort te kennen gegeven.

Guida Sicura de veri honori. Geruste Wacht van de waerachtige eere.

Een Vrouwe nae de maniere, gelijk wy de Deughd op haere plaetse hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer in de twee Tempelen van *Marcellus* zijn gesneden, d'eene van de *Eere*, d'ander van de *Deughd*. Sittende dese Vrouwe op een Eyke-

boom, en mette rechter hand, diese om hoog geheven heeft, toontse eenige krijgskroonen, met Scepters, Keyserlijke Waepens, Hoeden, Mijters, en andere ciersels van grooter waardigheyt, die aen de tacken van desen boom gestelt zijn. Waer aen een rolle sal hangen met het opschrift *Hinc omnia, 't komt hier al van daen.* En boven 't hoofd, *Me duce, door mijn beleyt.*

Dit alles verthoont, dat wy van *Iupiter*, den gever aller genade, aen wien dese boom was toegeheylight, of om wel te seggen, dat wy van God selve, alle eere en werreltsche waardigheyt kunnen verkrijgen, door 't geleyt en de wacht der deughd: 't welck oock de twee Tempelen te kennen gaven, die van *Marcus Marcellus* tot een verborgen sin waren gebouwt: Want d'eene Tempel die de Eere was toegewijt, die hadde geen ander ingangh, dan datmen door de deure der deughd, daer most ingaen.

Vigilanza. Wackerheyt.

Een Vrouwe met een Boeck in de rechter hand, in d'ander een Roede met een ontsteken Lampe, ter sijden staet een Kraen, die een steen in de klauw heeft.

't Is soo seer in de gewoonte, dat dese vlijtigh en wacker genaemt wort, die slechts een levendige of wackere geest heeft, alhoewel dese naem verkregen is, door de wackerheyt die men mette lichaemlijke oogen sien kan, niet te min wort de gestadige oefninge, gelijk als in de Natuyre verandert, en sich eygen gemaect, en wort soo wel de Wackerheyt des lichaems, als des geests, door dit beeld uytgedrukt, te weten, de Wackerheyt des Geests door 't Boeck, waer in men de wetenschappen leerende, den Mensche wacker en vaerdigh maectt, om de ongevallen der fortuyne tegen te staen, en de driften des gemoeds te beschouwen.

De Roede maectt het slaeperige lichaem wacker, gelijk het Boeck en de spiegelinge of contemplatie de droomige geesten opwecken. Daerom seght *Salomon* in zijn Hooge Lied, soo wel tot het lichaem als totte ziele, *Ick slaep, maer mijn herte waeckt.*

De *Kraene* leert ons datmen gestadigh op zijn eygen hoede moet wesen, en voor zijn eygen leven, want gelijk veele Natuurschrijvers verhaelen, wanneer dese Kraenen

komen om te rusten, soo verposen zy malkanderen op deser maniere, dat die daer op den Schildwacht staet, eenen steen tusschen zijn klauwen vat; en soo langh de steen niet neder valt, zijnse seker datse beschermt zijn door de Wackerheyt van haeren medegesel: en als die valt, 't welck niet kan geschieden, dan door den slaep van den schildwacht, soo worden zy van 't geluyt wacker en vliegen wegh.

De *Lampe* bediet, dat de Wackerheyt eygentlijck verstaen wert in dien tijd, die daer bequaemst is totte ruste en slaep. Daerom stelden de Oude hare schaerwachten eenige seeckere uyren des nachts, waer in de Soldaten mosten wacker zijn tot versekeringe van het Heyrleger: en wierde de geheele nacht gedeelt in vier wachten, gelijk *I. Caesar* 't selve verhaelt in 't eerste van zijne Commentarien.

Vigilanza. Wackerheyt.

Een Vrouwe in 't wit gekleet, met eenen Haen, hebbende een Lantaerne in der hand, om dat ons de Haen des nachts door zijn gewoonlijck gekray opweckt, en nim-

mermeer naelaet de verborgene onderwijsinge van de natuyre, te gehoorsaemen, leerende alsoo den Mensche de Wackerheyd.

De Lantaerne verthoont even het selve, om dat de duysternisse de loflijcke wercken niet hinderlijck soude zijn. Hier over leestmen, dat *Demosthenes* gevraeght zijnde, wat middel hy gebruyckt hadde, om een goed Reedenaer te worden, voor antwoorde gaf, *dat hy meer Oly als Wijn gebruyckt hadde*, verstaende by de Oly de Naerstigheyd, en by den Wijn de dertelheyd.

Vigilanza. Om te beschermen en andere te bevechten.

Een Vrouwe die in de rechter hand een Slange, en in de slincker een Pijle houdt.

Vigilanza. Wackerheyd.

Een Vrouwe met een kloeken in der hand, ter sijden een Leeuw, als of hy met open oogen sliep.

De kloek, een heyligh instrument, is gevonden, om de gemoederen op te wecken, niet alleene van den slaep der sonden, door een waer berouw, waer toe zy haer noodight, luydende ter Kercken, maer oock de lichaemen van de rustplaets en 't gemack van 't slaepen.

De Leeuwe was by de Egyptenaers een teycken van Wackerheyd, want *Pierius* seyt dat de Leeuw nimmermeer zijn oogen geheel open houdt, dan als hy slaept: en daerom stelden zy dienselven voor de portaelen van haere Kercken, verthoontende datmen in de Kercke met het gemoed moet waecken, en op het gebedt acht nemen, alhoewel het lichaem, in de woelerie deses Werrelts, schijnt te slaepen.

Verita. Waerheyd.

Een seer schoone naeckte Vrouwe, houdende in de rechter hand om hoogh een straelende Sonne, daerse op siet, en met de ander hand een open Boeck en een Palmtack, onder de rechter voet salse een Hemelsche globe hebben.

Waerheyd is een geschicktheyd van een welgestelt gemoed, om de tonge niet van 't oprechte af te leyden, noch van het eygen wesen dier dingen, waer van men schrijft of spreekt: beweerende alleen 't geene dat waer is, en ontkennende 't geene niet waer is, sonder datse van haere gedachten verandert.

Naeckt wort zy verтоont, om dat zy uytter natuyre eenvoudigh is, waer over *Euripides* in zijne *Phoenissis* seyt, 't is seer eenvoudigh van de Waerheyt te spreekken, als niet van noode hebbende ydele en op-gepronckte uytleggingen, om datse door haer selve geschickt en bequaem is. 't Selve seyt *Aeschilus* en *Seneca* in zijn vijfden brief, *dat de Waerheyt een eenvoudige reede is*. Daerom isse naeckt gestelt, sonder datse eenigh cieraet noodigh heeft.

Zy houd de Sonne, om uyt te drucken, dat de Waerheyt een Vriendinne van 't licht is, jae zy is een klaer licht, en verтоont alles soo 't in der daed is. Men kan oock seggen datse op de Sonne, dat is op God siet, sonder wiens licht geene Waerheyt is, want hy is de Waerheyt selve, seggende *Christus* onse Heere, *Ick ben de wegh, de waerheyt, en het leven*.

Het opene Boeck bediet, dat in de Boec-

ken de Waerheydt der dingen gevonden wort, en daerom is het Boeck een oeffeninge van de kennissen of wetenschappen.

De Palmtack kan haere kracht uytdrukken, want, gelijk bekend is, soo wijckt de Palmboom voor geene swaerte, alsoo wijckt oock de Waerheydt voor geene tegenstrijdige dingen: en alhoewel zy van veelen wort aengevochten, soo steeckt zy 't hoofd noch ten Hemel, en wast om hooge. Boven dat beteykentse de sterckheyt en de overwinninge. *Aeschines* seyt tegens *Timarchum*, dat de Waerheydt soodanige kracht heeft, datse oock alle de gedachten der Menschen overwint. *Bacchilides* noemt de Waerheydt een almachtige wijsheyt in *Esdra* IV cap. en de uytspreeck van *Zerobabel* de Iode is, dat de Waerheydt het aldersterckste is van alle dingen, en die 't meest vermoght by den Koningh *Darius*.

Maer wat segh ick van dese spreucke? Nae dien de daeden van onse Christenen overvloedigh zijn ter proef gestelt, zijnde veel duysent Menschen van alle Ouder en geslacht, en gelijk als uyt alle Landen uytgevoert, om haer bloed en leven te storten, en de Waerheydt van de Christlijcke Religie voor te staen. Waer van zy oock wegh dragen de heerlijcke triumphen van de alderwreetste Tyrannen, van datse met ontallijcke palmen en kranssen de Christlijcke Waerheydt hebben verciert.

De Werld onder haer voet, bediet, dat zy hooger en waerdiger is, als alle de goederen des Werrelts, overmits zy een geestlijcke saecke is. Waer over *Menander* seyt, dat de Waerheydt een Burgerinne van den Hemel is, en die sich alleene verblijft, om neffens God te staen.

Waerheydt.

Een naeckt Maeghdeken met eenige witte sluyers rontom, om te betoonen datse behoort bedeckt en soodaenigh met woorden verciert te wesen, datse oock de schoonheyt van haer suyver en schoon lichaem niet wegh neme, en datse meer van haer selve, als van alle andere dingen, sich verciere en opsmucke.

Verita. Waerheydt.

Een blinckende Vrouwe, van een eedel opsicht, met een goude Paruyck, cierlijck in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een Spiegel, die met eedelsteenen verciert is, en in de ander hand een gulden Balance of Weeghschael.

De gelijkheyt, die 't verstand heeft mette verstandelijcke dingen, wort van de Philosophen door dit woord *Waerheydt* verstaen, en om dat het geene dat waer is, oock goed is, en 't geene goed is, oock onbevleekt en onbesoedelt is, daerom is de Waerheydt in 't wit gekleet, daer by voegende dat zy is gelijk het licht, en de logen als de duysternisse: En hier op speelen de woorden *I. Christi*, wanneer hy seyt, 't geene ick u segge in de duysternisse, vertelt dat in 't licht, dat is, 't geene ick u liever segge aen de effenheyt des tijds, waer in de Waerheydt ontdeckt is, van de Prophetien, bediet dat op my, wanneer ick sal ten Hemel zijn opgevaren, want dan sal alles ontdeckt en geopenbaert zijn, en daerom is hy oock het Licht en de Waerheydt geheeten, waer over oock de glans van dese beeldenisse en de kleedinge kan geseyt worden, dat zy met dese selfde beteykenisse over een komen.

En de Spiegel bediet, dat de Waerhey, als nu, in haere Volkomenthey is, als wanneer, gelijk geseyt is, het verstand sich vast maeckt mette verstandelijcke dingen: gelijk de Spiegel goed is, wanneer zy de waerachtige gestaltenisse van de saecke vertoont, die aldaer uytblinckt, en de Waeghschaele is een kenteycken van dese gelijkhey.

Verita. Waerhey.

Een naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand de Sonne, en in de slincker een uyrwerck of Sonnewijser.

Zy heeft de Sonne in de rechter hand, om de selve reeden, als boven van de glans geseit is, en de Sonnewijser in de slincker hand, bediet, dat de Waerhey, van langer hand, noodsaeckelijck moet te voorschijn komen: en daerom isse oock een Dochter van den Tijd genaemt; en in de Griexsche taele, heeftse de beteyckenisse van een saecke, die altijd openbaer is, en niet kan verborgen blijven.

Verita. Waerhey.

Een naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand, nae by 't hert, een Persijck

met een blad alleen, en in de slincker hand een Sandlooper.

De Persijck is een oud Hieroglyphisch beeld van 't hert, gelijk haer blad oock van de tonge is, en 't selve is altijd, in gelijcke voorstellen, de gelijknisse, die d'eene mette ander heeft: ons leerende, dat het hert met de tonge moet vereenight wesen, gelijk de Persijck met het blad, ten einde 't selve, gelijk geseyt is, een gestaltenisse en blyck van de Waerheyt hebbe.

De Sandlooper is in plaets van den Tijd, gelijckt hier boven gestelt is.

Dignita. Waerdigheyt.

Een Vrouwe, die schoon is opgepronckt, hebbende eenen grooten steen op de schouderen, die met loofwerck, goude lijsten en eedele steenen geciert is, staende metten hoofde en schouderen een weinigh gekromt. Waer by verstaen wort, dat die geene die 't beproeft, alderklaerst sien kan, dat de Eerampten en Waerdigheyden niet anders en zijn als lasten en packen. En daerom seytmen dickwijls in onse taele, dat de Eerampten swaere lasten zijn, en dat die geluckigh is diese kan draegen, sonder den rugge te quetsen, en zijne beenen te vermorselen en breecken.

Disperatione. Wanhoop, Vertwijffinge.

Een Vrouwe in 't grauw gekleet, nae 't wit treckende, hebbende in de slincker hand een Cypressen tack, met een Mes of Poignaert op de borst, als of zy wilde nedervallen, en op de aerde leyt een gebroken Passer.

Het blauwe kleed bediet de Desperatie of Wanhoope. De Cypressen tack betoont, dat gelijk dese boom eens afgehouden zijnde, niet weder opwast, noch geene spruyten uyttschiet, alsoo bluscht de Mensche, die de Wanhoope tot een roof is overgegeven, mede al het saet der deughde in hem uyt, als mede alle vermaerde en aengenaeme werckingen.

De gebroken Passer, die op der aerde leyt, betoont, dat de reeden in de Wanhopige gebroken en vermindert is, niet hebbende het waerachtige en oprechte gebruyk desselven, en daerom wortse met het Mes op de borst verthoont.

Arme. Wapenen.

Een Man van schricklijck opsicht, met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiesse, die hy op der aerde stelt, en in de slincker hand een Schild, alwaer in 't midden een Wolfskop gemaelt is.

Dese beeldenisse is, gelijk die van *Mars*.

Restitutione. Wederleveringe.

Een Vrouwe die met haer rechter hand gelt telt, in haer slincker, en ter sijden, is een kasse en een sack vol gelds.

Het tellen van 't geld van d'eene hand in d'ander, druckt uyt, dat iemant die een ander zijn goed weder geeft, dieselve berooft hem niet van eenige dingen, maer hy vermeerdert in sich selve zijne middelen, en maect den ontfanger mildaedigh tegens

hem. Ofte zy betoont dat de Wedergevinge moet vry zijn, en dat ygelijck dit schuldigh is, en uyt sich selve moet doen, sonder eenigh bedrogh of snoodigheyt.

De kasse en de sack, zijn teyckens, datmen soo wel het groote als het kleyne, aen zijnen eygen Heere, moet wedergeven.

Beneficio. *Weldaed.*

Een Jongelingh van sonderlinge schoonheyt, met een vrolijck gesicht en lachende. Hy sal naecktzijn, hebbende voor een kleed over de schouderen een blaeu Laeken vol sterren, 't welck de beschaemde leeden bedeckt, komende een straele uyt den Hemel die hem omschijnt, hy sal de rechter arm om hoogh houden, en in 't vlacke van de hand sal hy de drie Gratiën of Danck-Goddinneken hebben, op de maniere als zy plachten vertoont te werden, te weeten, d'eene den rugge ons toekeerende, en d'ander twee ons aensiende, met de handen t'samen gevlochten, als of zy dansten. Hy staet mette slincker hand, als of hy iemant wilde omarmen, hebbende aen de hand twee vleugels, en in dieselve hand heeft hy een goude keten, als of hy die aen iemant wilde schencken. Op d'aerde aen de rechter sijde sal een

Adelaer staen, die een Haese hebbende gevangen, dieselve in sijn rechter klauwe houd, en geeftse verscheyden slagh van Vogelen te eeten.

Longh wort hy geschildert, om dat de geheughnisse van de ontfangene Weldaeden nimmermeer out behoort te wesen, gelijk *Seneca* seyt. Van sonderlinge schoonheyt is hy gemaelt, om dat de Weldaed, boven alle andere dingen, onuytspreecklijk aengenaem en yder behaeghlijck is. Vrolijk en lachende van gesichte is hy gestelt, om dat iemand die een ander Weldaed doet, hy sich oock alsoo moet vertoonen.

Daerom bepaelt *Augustinus* de Weldaed aldus: *Weldaed is een goedgunstigh werck, mededeelende en vreughd scheppende door 't uytdeelen, dat zy selver doet*; gelijkmen oock soude kunnen seggen, dat die de Weldaed ontfanght oock gelijcke vrolijkheyt en vriendlijckheyt behoort te bewijsen. 't Is wel waer dat Weldaet geen Weldaet kan zijn, wannermen boose boeven en guyten Weldaet bewijst, waer van wy wel veele souden kunnen seggen: Maer wy sullen swijgen, om die niet beschaemt te maecken, die daer Weldaed doen aen die geene, die niet waerdigh zijn datse in de Werrelt leven: En hier toe passen wy 't geene *Phocilides* de Griexsche Poeet seyt:

*Deelt ghy den boosen Weldaed mee,
't Is of ghy saet wierpt in de Zee.*

Naeckt is hy gemaect, om dat de Weldaed niet alleene, van alle bedrogh, moet los en vry zijn, maer oock wijt van die afgescheyden, die onder 't veinsen van datse mild zijn, en aen andere Weldaed doen, meer teykens van ydele eere en eygenbaet, als haer suyper en oprecht gemoed vertoonen. Waer over *Cicero* in zijne Burgerplichten seyt, *Daer zijn veele die niet mild van natuyren zijn, maer die door eenige eere worden aengedreven, op datse veele dingen doen, waer door zy voor weldoenders mochten worden aengesien, 't welck meer uyt een grootsheyt, als uyt een goede wille schijnt voort te komen.*

Men soude oock kunnen seggen, dat die de Weldaed ontfanght, dieselve niet behoort te verbergen, maer dieselve aen een yder te vertoonen, om dat dit een teycken is van danckbaerheyt, vermits de luyden dieselve niet konnende vergelden mette wercken, behoorden ten minsten met woorden de Weldaed des gevers te prijsen.

Het blauwe gesterde kleed, beteyckent de Hemel, waer uyt alle de Weldaeden en alle genaede, haere oorsprongh nemen, en daerom wort de straele vertoont, die soodanigen ontwerp verlicht. *Jacobus* seyt in 't I c. *alle goede gaven komen van boven van den Vaeder der lichten.* *Persius* vertoont, dat dese verwe den geenen wel past, die na groote dingen staen. Veel te meer mogen die alsoo gekleet wesen, en met dese verwe geciert, die de Hemelsche dingen aenschouwen, en nae veel grooter dingen verlangen. Waer over *Petrarcha* in zijn LXXXIII Klinck-dicht aldus seyt: *Hy vlieght mette vleugelen der gedachten ten Hemel.*

Hy houd sijn rechter arm om hoogh, en in 't vlacke van die hand heeft hy de drie Danck-Goddinneken, op datmen verstaen soude, de drie manieren van Weldaeden, te weten van die geene die geven, en van die geene die wedergeven, en van die geene die het te gelijk geven en wedergeven. Daer wort vertoont dat d'eene mette rugge nae ons toe staet, en dat d'andere beyde ons aensien: Want soo men wel aenmerckt, soo behoortmen in 't wedervergelden aen den weldoenders, soo veel te milder te wesen, als of wy de eerste geweest waeren, om een ander Weldaed te doen. *Indien wy, seyt Cicero, die dingen die wy tot onsen gebruyck ontfangen, met overvloediger maete wederom vergelden, wat sullen wy dan doen als wy door de Weldaed zijn*

uytgedaeght? sullen wy de velden niet naevolgen, die veel meer wederom geven als zy hebben ontfangen?

Zy staen mette armen in een gevlochten als of zy dansten, om te betoonen de ordre van de Weldaeden, welke ordre passeert van de eene hand in d'ander, en keert soo ten laesten wederom tot nut van die geene diese heeft gegeven.

Het staen mette slincker arm, als of hy iemand wilde omarmen, bediet de vaerdigheid en de goede mijnen, die hy voor een oogwit heeft, om sich in soo eedelen deughd te oeffenen, van een ander wel te doen.

De vleugels die aen 't buygen van den arm, en aen de handen zijn, betoonen, dat die geene die Weldaed doet, moet met alle snelligheyt vaerdigh zijn, en gereet om wel te doen, *want de snelle danckbaerheeden zijn de soetste en aengenaemste: maer soo men daer mede te traegh is, alle de Weldaed is vergeefs, en 't wort geen Weldaed geheeten, seyt Lucianus. En Publius Minus seyt: Bis*

dat, qui cito dat, dat is, hy geeft tweemaal, die haestigh geeft.

Hy langht den goude keten, tot een bewijs van een geschenck te doen: om uyt te drucken, dat de Weldaed, alle die geene kluystert en bind, die van haer Weldaed hebben genooten, nae *P. Mimi* seggen: *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*, dat is, *als ghy weldaed doet aen die 't waerdigh is, soo verplicht ghy een yder.*

De Adelaer op de maniere als geseyt is, gedragen wy ons nae 't geene *Pierius Valerianus* in zijn XIX boeck verhaelt, alwaer hy seyt, dat als de Egyptenaers een goedertieren, weldaedigh en mild Man wilden uytdrukken, soo maelden zy eenen Adelaer af, van wiens roof allerley slagh van Vogelen, die hy self gevangen hadde, sich quamen aesen.

Volutta. Wellust die haest vergaet.

Een schoone en dertele Vrouwe, houdende in de hand een kloot met twee vleugels, wandelende door een wegh vol bloemen en Roosen, hebbende ter sijden een heuvel of steylen bergh.

Ick weet niet of ick te rechte, met een woord, in onse taele kan uytdrukken of uytspreecken, al 't geene dat de Latijnen willen seggen met het woord *Voluptas* of *Wellust*, 't welck een geneughte is van een korte tijd, die haestigh voorby gaet, en die te recht in onse sprake mocht *snel-lust* geheeten worden. En daerom wortse schoon en dertel geschildert, met een kloot met vleugels, die daer vlieght en keert: en alsoo krijght zy door eene naeme twee beteyckenissen, beyde van eene werckinge, die mette gevleugelde kloote over een komen.

Dit selve bediet mede de wegh, die vol bloemen leyt, als oock de steylte, die ter sijden is.

Libidine. Wellust des vleesches, Geylheyte.

Een schoone Vrouwe, blanck van aengesicht, met grove en swarte hayren, die om hoogh zijn gekrult, en dick van locken, met vette flonckrige oogen, die dertel drijven: vertoonende dese teyckenen de overtolligheyt van 't bloed, 't welck in een goede welstand wesende, oorsaeke is van geylheyte: en de verheven neuse is oock een teycken van 't selve, nae de gelijknis van een kromme snuyte van een dier, dat seer totte Wellust is genegen; gelijk *Aristoteles* verhaelt. Op 't hoofd sal zy een krans hebben van klimop, wesende dertelijck gekleet, hebbende over de schouderen een vel van een Pardel dier, en ter sijden op der aerde sal een Panther-dier staen, sulx dat de Vrouwe haer slincker hand, op 's diers hoofd sal leggen.

De klimop heeft in 't Griex haeren naeme van *Cisso*, en *Cissa* bediet eene die tot geylheyte is genegen. *Eustachius* seyt, dat *Bacchus* den klimop was gegeven, tot een teycken van geylheyte, die door den Wijn wierde veroorsaect.

Het vel van den Pardel, datse over de schouderen heeft, op de maniere als een band, bediet, gelijk *Landinus* seyt, Geylheyte, alsoo dit Dier seer totte Wellust is genegen, sich niet alleene met Dieren van zijne aert, maer oock, gelijk *Plinius* seyt, met den Leeuw vermengende. En gelijk het vel van het Pardel gepleckt is, alsoo is oock 't gemoed van een wellustigh Mensch besmet met snoode gedachten en begeerten, die een yder verboden zijn. En dit is oock dit Dier eygen, dat wanneer het gaet weyden, soo verschuyt het sich soo veel het kan, om niet gesien te werden, en

al weydende suyght het zijn eygen bloed: En dit is oock den Wellustigen eygen, om dat dieselve, boven alle andere dingen, zijne begeerte bedecklijck soeckt uyt te voeren, sulx dat het niemand gewaer wort, uytstortende, om zijn lust te versadigen, zijn eygen bloed, waer door hy zijn kracht komt te verliesen.

Tot verklaeringe van 't Panther-dier, seyt oock dieselve *Landinus*, dat veele alleen een onderscheyt in de verwen van 't Pardel maken, en om dat de Panther witter is, willen zy dat de Panther 't Wijfken van de Pardel is: en gelijkmen dit gelooft waer te zijn, soo kanmen oock lichtlijck verstaen dat de Wellust met meerder kracht by de Vrouwen als by de Mannen heerscht, gelijkmen oock in yder aert van Dieren kan speuren. *Plinius* seght, om dat het Panther-dier soo schoon is, soo verlangen daer veele Dieren nae, maer zy vreesen desselven wreedheyt, die in 't hoofd gesien wort, waer over zy het hoofd

verbergende, alleen den rugge vertoonen, lockende alsoo den Dieren tot sich, die zy daer nae in haest aenvallen en verslinden: 't welck alles de Wellust seer gelijk is, diewelcke den Mensche met haere schoonheyt aenlockt en tot haer treckt, maer strax daer nae soo verslint zy dienselven: want zy verquist den tijd, het geld, de eere, het lichaam, en selve de ziele besmettende, verontreynightse dieselve, en maectse tot een slavinne van de Sonde, en van den Duyvel.

Libidine. Wellust, Geylhey.

Een Vrouwe dertelijck gekleet, leunende op de slincker knie, houdende in de rechter hand een Scorpioen, aen de slincker sijde staet een Bock die seer geyl is, met een Wijnranck en eenige Druyven in den mond.

Plinius verhaelt, dat door de Scorpioen de Wellust is afgebeelt, om dat by de Sterraeders de heimlijcke leeden des Menschen, dit Dier zijn toegewijt: alsoo wort oock de Boek daer voor genomen, die seer totte Minnelusten is genegen. Zy sit en leunt, om dat de leedigheid het voedsel is van de Wellust, nae de meeninge der Poëten:

*Werpt ghy de ledigheyt om veer,
Cupidoos pijlen leggen neer.*

De Druyf is een klaer teycken van de Wellust, want:

*Wanckt Ceres niet met Bacchus Wijn,
Vrouw Venus trilt van koud' en pijn.*

Daerom seytmen dat de Wijnranck geyl en weeldrigh is, wanneerse dapper uytshiet, gelijk de Menschen die in de Wellust verblint zijn, oock nimmermeer rusten.

Eloquenza. Welsprekentheyt.

Een Vrouwe met verscheyden verwen gekleet, hebbende op 't hoofd een kransken van 't kruyd *Iris*, houdende in de rechter hand eenen Blixem, en in de slincker een open Boeck.

Het gesey de kleet verthoont, dat gelijk de verwen verscheyden zijn, alsoo behooren oock de Oratien, of de Verthooghreedenen gekleet en geciert te wesen, met verscheyden vindingen.

De krans van 't bovengeseyde kruyd, seyt *Pierius* in 't LX boeck, dat een beeld is van de Welspreckenthey. Want *Homerus* verhaelt, dat de Trojaensche Orateuren, gelijk dieselve seer welspreckende waeren, gegeten hadden van den bloeyenden *Iris*; gevende de Poet daer mede te verstaen, datse met alle vlijt en naerstigheyt de gronden van cierlijk te sprecken, hadden geleert. En dit is de oorsaecke, waerom de bloeme van dit kruyd door haere veranderinge, en ciersel van hare verwe, een groote gelijknisse heeft metten *Iris* ofte den Regenbooge, diewelcke oock by haer alleene gehouden was, voor Goddinne van de Welsprekenthey.

Door 't Boeck wort verstaen, wat voor een saecke de Welspreckenthey zy, en dat het een kracht is van veele woorden, die door de konst zijn te saemen gestelt: en die ten meestendeel beschreven, en voor de naekomelingen bewaert worden: Door den Blixem wort verstaen, gelijk 't *Pierius* in 't XLIII boek uytleyt, dat de Welsprekenthey van een bespraect en wijs Man, met minder moeyte, de gemaecte hertneckigheyt, die in de gemoederen der onweetende en hooghmoedige Sotten heerscht, te gronde stort, als de Blixem de hooge torens en gebouwen, te needer werpt, van die sich boven andere gemeene huysen verheffen.

Eloquenza. Welsprekentheyt.

Een Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een Boeck, en de slincker hand verheven, en de voorste Vinger uytstekende. Dicht by haere voeten, sal een Boeck leggen, waer op een Sandlooper sal staen, en daer neffens een Vogelkouw, alwaer een Papegay sal boven op sitten.

Het Boeck en de Sandlooper, zijn kenteyckens dat de woorden zijn gereetschappen van de Welsprekentheyt, en dese sullen werden gebruyckt, op haere ordre, tijd en maete. Zijnde alleene de Reeden door den tijd afgemeeten, krijgende daer van de getallen, den stijl, de aerdigheyt en een deel van de bequaemheyt, om te overreeden.

De Papegay is een beeld van de Welsprekentheyt, want zy doet een groot wonder mette tonge en spraecke, naebootsende daer in den Mensche, in wiens tonge alleene de oefninge van de Welspreekentheyt bestaet. En de Papegay wordt boven op de kouwe gestelt, om dat de Welsprekentheyt aen geen perck of plaetse is gebonden, zijnde haer ampt datse van alle stoffe, die haer magh voorkomen, wijslijck en wel weet te spreecken; gelijk *Cicero* en andere 't selve verklaeren.

Het roode kleed vertoont, dat de reeden soo beweeghlijck en doordringende moet zijn, datse de roodigheyt en beschaemtheyt ten aengesichte kan uytpersen: en derhalven moet de Welsprekentheyt bequaem wesen totte overreedinge: nae 't seggen van *Horatius*, daer hy aldus spreeket, *Indien ghy wilt dat ick sal schreyen, soo moet de treurigheyt en rouwe eerst van u beginnen*. En dese opgeweckte versekeringe, geeftse met de hand en met den verheven vinger te kennen, want een groot deel van de Welsprekentheyt, bestaet in de gesten of bewegingen van de Oratien of Reedenen.

Eloquenza. Welsprekentheyt.

Orpheus was van de Oude gestelt voor de Welspreekentheyt, kledende hem als een Filosooph, met een Persiaensche Tuyliband, slaende op de Harpe of Liere, en voor hem stonden Leeuwen, Wolven, Beeren, Slangen, en verscheyden andere Dieren, die hem de voeten leckten, en daer waeren niet alleen verscheiden Vogelen, die rontom hem vlogen, maer oock boomen en bergen, die sich voor hem nederbogen, als oock steenen, die door het lieflijck Musijck wierden beweeght en getrocken.

Tot verklaeringe van dese schoone beeldenisse, sal ons dienen 't geene *Anguillera* tot dien einde uytgedrukt heeft, uyt het X b. van *Ovidii Metamorph.* seggende, dat *Orpheus* ons vertoont hoe grooten kracht en wackerheyt de Welsprekentheyt heeft, als die daer is een Dochter van *Apollo*, 't welck niet anders is als de Wijsheyt.

De Liere, is eygentlijck de konst van 't spreken, als hebbende daer mede gelijkkenisse, die als nu den toon hoogh, dan leegh laet gaen, de stemme daer in naebootsende.

De bosschen en bergen die sich bewegen, zijn anders niet als de stijf hoofdige en harde Menschen, die vast op haere meeninge staen blijven, en die sich nochtans ten laesten, met groote moeyte, door de soetigheyt van de stemme, en de kracht van 't lieflijck spreken, laeten overwinnen: Maer by de boomen die hare diepe en vaste wortels hebben, daer by worden die Menschen verstaen, die hertneckigh, en als de dief by den bast, by het haere, blijven.

Hy houd mede de Revieren op, zijnde 't selve niet anders als de dertele en oneerbare Menschen, diewelcke wanneer dieselve door de kracht van de tonge, niet werden

opgehouden, en in haer Godloos leven gestuyt, soo loopen zy sonder ophouden, ten laesten in de Zee, dat is in 't berouw, en in de bitterheyt, die daer schielijck, nae de vleeschlijcke lusten, plagh te volgen.

Hy maect de wilde Dieren sachtmoedigh en goeddadigh: waer door te verstaen wort gegeven, dat de wreede en bloeddorstige Menschen, door welbedachte Welsprekentheit gebracht worden tot een seer prijslijck en eerlijck leven.

Eloquenza. Welsprekentheyt.

Voor de beeldenisse van de Welsprekentheyt wort *Amphion* gemaelt, die door den klanck van den Cyther, en door zijnen sangh, de steenen, die hier en daer, in ver-

scheyden plaetsen, verstroyt leggen, tot sich treckt. 't Welck bediet, dat de overeenstemminge van de Welspreeckentheyt, de harde, onwetende en botte Menschen tot sich treckt, 't zy oock waer dieselve souden mogen wesen, dieselve vereenigende, sulx datse Burgerlijck en eendrachtigh onder malkanderen leven.

Forza sottoposta al' Eloquenza. *Kracht door de Welsprekenthey t'ondergebracht.*

Een oude Vrouwe seer staetigh gekleet, hebbende den Slangen-staf van *Mercurius* in de rechter hand, en een Leeuwe onder haere voeten. Waer door wort te verstaen gegeven, dat het geweld, door de Welsprekenthey, is t'ondergebracht.

Eloquenza. *Welsprekenthey.*

Een schoon Maeghdeken, met bloote armen, en de borst gewaepent, hebbende eenen Helm op 't hoofd, met een goude kroone, zy heeft een Rapier op haere sijde, in de rechter een Geessel, en in de slincker een Blixem, zijnde in 't purper gekleet.

Zy wort een schoon en gewapent Maegdeken afgemaelt, om dat de Welspreeckentheyt geen ander wit noch ooghmerck heeft, als om andere te overreeden, en also zy dat niet kan doen sonder aen te locken en te bewegen, soo is 't noodigh datse seer schoon zy van opsicht: wesende dit het cieraet en de schoonhey van de reedenen, datse moeten overvloeyen, om daer door andere te overreeden. Hierom maelden oock de Egyptenaers *Mercurium*, als eenen Jongelingh af, die schoon en bevalligh was, sonder baert. Want de manieren van dit Ouder, zijn de maniere van de Welsprekenthey gelijk, als die daer is bevalligh, vrypostigh, moedigh, dertel en onversaeght.

De lieflijckhey van de woorden, wort door de naeckte armen uytgedrukt, alsoo die onder de gewaepende borst heerkomen, om dat de Welsprekentheit, sonder

gronden der vaster geleertheit en der krachtiger reedenen, ongewapent en krachteloos is, om tot haer einde en wit te komen. Daerom seghtmen, dat de geleertheit, Moeder is van de Welspreeckentheit en overreedinge. Maer vermits de reeden van de geleertheit, om haere swaerigheit, qualijck wil verstaen en gehoort zijn, daerom wortse, door de reedenen geciert, om datmen die te beter soude verstaen, jae baeren oock dickwijls krachten van overreedinge, en komen alsoo tot het begrijp, om in een ruw gemoed beter te wercken. En daerom sietmen, dat om sware en twijfelachtige reedenen te verlichten, en 't gemoed totte beweginge van de tochten en neygingen aen te prickelen, of om 't selve in de toom te houden en te breyden, van nooden zijn veele cierlijcke en konstige omwegen, van den Reedenaer, waer onder hy zijn konst weet te verbergen, om alsoo den stouten te bewegen en aen te stoocken, of om de slaeprijge gemoederen, van de traege en luye Menschen, op te wecken: de slechte, door den geessel en door een gemeene en slechte maniere van spreekken, of door het rapier van middelbare en meerdere begrijplijcke vercierselen, of ten laesten, door den donder en blixem van hooge en dringende reedenen, die kracht hebben, om yder te verschricken en vreese aen te jaegen.

Het purpere kleed mette goude kroone op 't hoofd, is een klaer teecken, dat dese

reedenen in 't gemoed van diese hooren uytblincken, en houden te gelijk, heerschappie in de Menschlijke gemoederen. *Plato seyt, der Redenaers waerdigheyt is met de Koninglijke waerdigheyt vereenight, want zy overreedet wat billick is, en daer door bestiertse het gemeene beste.*

Eloquenza. VVelsprekentheyt.

Een deftige Vrouwe, eerbaer gekleet, hebbende een Papegay op 't hoofd, de opene rechter hand uytsteeckende, en de slincker houdende geslooten, als of zy die onder het kleet wilde verbergen.

Dese beeldenisse is gestelt nae 't gevoelen van de Stoische Filosooph *Zeno*, die daer seyde, dat de *Dialectica* of Redenkavelinge, was als een geslooten hand, want zy quam listelijk voor den dagh, maer de Welsprekenskonst, was als een opene hand, die sich mildelijck en breet uytspreyde. Wegen de verklaeringe van den Papegay, is te vooren alreede geseyt.

Salute. VVelvaeren, Heyl, Behoudenisse.

Een Vrouwe sittende op een hooge Zeetel, met een Beecker in de hand, hebbende een Autaer ter sijden, waer op een Slange leyt, die met het hoofd om hoogh gebogen is.

Dese beeldenisse is gemaect na de alderoudste kennisse, waer door men lichtelijck leert wat de behoudenisse zy, en waer in dieselve bestaet. *Litius Giraldu*s heeftse, ten deele, uyt een Medaglie van *Nero* en van *M. Crassus*, doch geheel nae 't voorbeeld van den Keyser *Probus* genomen, die van *Adolph Occo* aldus is beschreven, *Het heyl of welvaeren, sit op een zeetel, daerse mette slincker hand op leunt, maer met de rechter reyckte een Kelck van den Autaer, daer een Slange komt uyt springen.*

Voor eerst was het Autaer by de Oude, de uysterste toevlucht van die genee, die anders geen middel hadden, om de gramschap van hunne vyanden te ontwijken, en soo wanneer iemand daer toe naderde, soo wierder geen Mensch soo vermetel noch ongodsdienstigh gevonden, die alsdan iemand soude beschaedigen. En daerom voert *Virgilius, Priamum* in, van dat hy in zijn uysterste nood, alle Menschlijke hulpe ten einde zijnde, van *Creusa* vermaent wierde, dat hy soude staen naest den Autaer, met een vast vertrouwen dat hy 't leven soude behouden, door middel van den Godsdienst. Want behouden te zijn, hoemen 't oock neemt, is anders niet als verlost te worden, van een groot en dreigend gevaer, 't zy door hulp van sich selve, of door een ander.

De Zetel en 't sitten betoont dat de behoudenisse ruste baert, 't welck is het wit desselven, of van die 't verkrijght. Daerom wilde *Numa Pompilius*, de eerste instelder, van de heylige Ceremonien, te *Romen*, dat, na dat de offerhande volbracht was, de Priester soude sitten, gevende aen 't Volck een vast vertrouwen, van datse de gunst en genaede souden verkrijgen, die in 't offeren versocht was.

De Beecker of Kelck betoont, datmen door 't drincken dickwijls onse behoudenisse verkrijght, als door de medicine en geneesdrancken, die wy totten monde innemen.

De Slange is oock een beeld van de behoudenisse, want zy vernieuwt haer jaerlijx en wort jongh, is hart van leven, sterck, gesont, en seer goet tot veele medicinen. Men schrijft, datse een kruyd weet te vinden, dat haer het gesichte versterckt, en noch een ander, dat noch krachtiger is, om sich, schier dood zijnde, weder gesont te

maecken. En 't is in de H. Schriftuyre van God, op een verborgene wijze, door *Mosen* ingestelt, dat hy een metaelen Slange op een houd maekte, waer op een yder die gewont was, siende, alleene, door 't gesicht, wierde genesen.

Men vind in dese beeldnisse vier oorsaecken, waer uyt de behoudenisse komt, waer van d'eerste God is van wien alle goed moet heervloeyen, en dit wort door het Autaer verstaen. Daer nae de medicine, en de noodige onderhoudinge des levens, wort door de Schaele afgebeeld: en d'andere uytwerpinge van de overtollige vochtigheeden, is door de Slange verthoont, die sich van zijn eygen huyd berooft, om wederom jongh te worden. De vierde oorsaecke is, de gebeurlijcke toeval, diewelcke iemant van self, sonder iemants hulpe, en sonder 't minste vermoeden overkomt. 't Welck bediet wort door 't stil of ledigh sitten, gelijk die geene gebeurde die daer genas door een vuystslagh, die hem zijnen viand gaf, waer door

zijne onrijpe sweeringe opborste. En om dat de behoudenis van de Godgeleerden onderscheyden wort in de behoudenis van lichaem en ziele, soo seggen wy dat de behoudenis der ziele beseten wort, wanneer sich de Mensche berooft van zijn eygen sucht of passie, en soeckt sich in alles, den wille Godes te ondergeven: en de behoudenis van 't lichaem is, wanneermen gelegentheyt heeft om in ruste en sonder verdriet sich te onderhouden; 't welck alles door de Zetel en Kerck wort te kennen gegeven.

Salute. Welvaeren, Heyl.

In een ander Medaglie, sietmen een Vrouwe gemaelt, die mette slincker hand een Spiesse houd, en in d'ander een Schaele, gevende een Slange te drincken, die om een voetsteen geslingert is.

De Spiesse en Pedestal, betoonen de sterckheyt en vastigheyt, in plaets van de Zeetel, als boven geseyt is. Want men kan dat geene behoudenis heeten, waer datmen niet vast en seecker is, of waer men gevaer heeft van een quade toeval. 't Welck oock de Spiesse verseeckert, waer op dese beeldenisse rust. In de Medaglie van *Antoninus Pius* wordt de behoudenis afgemaelt, dat zy in de rechter hand een Schaele houd, waer uyt zy een Slange te drincken geeft, hebbende in de slincker een roede, met het opschrift *Salus publica Aug.*

Salvezza. Behoudenis van 't Menschelijck geslacht, gelijk dieselve in de Vaticaensche Boeck-kamer afgebeeld is.

Een staende Vrouwe met een groot kruys, hebbende ter sijden een Ionghsken, dat op zijne schouderen de Arke *Noachs* draeght.

Opera vana. Vergeefsche of ydele Wercken.

Een Vrouwe, die als met opmercken, een Spinnweb besiet, dat zy in beyde handen heeft: om uyt te drucken, dat gelijk dese webben met groote vlijt zijn geweven, en met groote scherpsinnigheyt te saemen gestelt, zy nochtans, door de minste aenroeringen, worden gequetst en verbroocken. Soo zijn oock de ydele wercken, en dewijle die geen vaste grond hebben, in de waerachtige en volmaecte reeden, soo verdwijnen dieselve, door de alderminste tegenstant, en gaen verlooren.

Opera vana. Vergeefsche Arbeyd.

Een Moriaen die naeckt is, en mette eene hand een kanne waters over zijne schouders giet, zijnde met de ander hand besigh, om zijne swarte huyd wit te maecken. En dit kan oock een beeld wesen van Vergeefsche Arbeyd, overmits het selve een bespotlijcke uytkomst heeft, als hebbende geen bequaeme middelen noch behoorlijcke geschicktheyt.

Anders.

Een Vrouwe die met een scherp Swaerd een groote Vier-vlam wil uyt slaen of blusschen, of, als men seyt, *het waeter in een mortier stooten*. Dit of diergelijke kan men afschilderen.

Opera manifesta. Openbaere Werckinge.

Een Vrouwe die beyde handen open houd, alwaer in 't midden, van yder hand, een oogh staet.

Dit was een seer schoone beeldnisse van de Oude, en de handen druckten lichtlijck de werckinge uyt, wesende het voornaemste gereetschap, tot onse voornaeme en noodige wercken. Door de oogen wierde de hoedanigheyt van 't werck afgemaelt, 't welk openbaer en doorluchtigh behoort te zijn, gelijkende een Lanterne, die een ander wel voorlicht, maer selve niet siet: Maer het oogh, 't welck door haer eygen licht haer selven verciert en verrijckt, daer door wort bewesen, dat de werckinge niet door ydele eere, noch gemaecte schijn, moet heerkomen, maer alleen om sich selve en andere ten dienste te staen.

Operatione perfetta. Volmaeckte Werckinge.

Een Vrouwe, die in de rechter hand een Spiegel houd, en met de slincker een Winckelhaeck en een Passer.

De Spiegel, waer in men de beelden siet, dieder in der daed niet in zijn, kan wesen een gelijknisse van ons verstand, waer door, nae ons believeen, door de natuurlijke bequaemheyt onderstut zijnde, veele Ideeen of eerste gedaenten van dingen, in onse herssenen verschijnen, die niet konnen werden gesien; maer die door 't middel van de wercklijcke konst, en van gevoelijcke dingen, door gereetschappen, die in stoffe bestaen, konnen werden uytgevoert. Boven dit aleermen 't werck, tot zijne volmaecktheyt brengt, isser van noode, datmen de hoedanigheeden desselven seer grondigh verstaet, en watter noodsaecklijck is: 't welck door den Passer en den Winckelhaeck wort verstaen, waer door men de macht met de onkosten, moet wicken en over een brengen, en het werck met het voornemen, en de ingebeeelde sake, met die in der daed, bestaet. Want anders kan 't niet zijn, soo men 't werck, sonder dit overlegh begint, datmen 't selve tot een loflijk einde sal uytvoeren. Of anders geeft hy, die 't werck begint, oorsaecke, dat veele, over zijn kleyn oordeel, sullen lachen, nae de spreucke *Christi* van den Toorenbouwer. Lucae XIV, 18.

Cosmographia. Wereltbeschrijvinge.

Een oude Vrouwe, gekleet met een lange sluyer van Hemels blaeu vol sterren, en daer onder een kleed, gelijkende de verwe van 't aerdrijck, staende in 't midden, tusschen twee Globen, waer van de Hemelsche ter rechter hand, en ter slincker hand de Aerdsche staet, houdende mette rechter hand, het *Astrolabium* van *Ptolomaeus*, en met de slincker de *Radius Latinus*.

Cosmographia, is een konst, die de deelen des Aerdrijcx aenmerckt, en dat ten opsicht van den Hemel, en die des eenen gelegenthey, met des anderen over een brengt: alsoo dat door de naeme *Cosmographia*, by den Griecken, de Werelt, geheeten *Cosmos*, en *Graphia*, de beschrijvinge desselven, verstaen word. Niet van de Aerdsche Globe alleene, maer oock van de Hemelsche, als zijnde te saemen het maecksel van de geheele Werelt.

Zy wort oud gemaect, om dat zy haer oorsprongh heeft van 't begin der scheppinge des Werrelts.

Met Hemels blaeu, vol sterren, is zy gekleet, om dat dese beeldenisse soo wel de verwe des Hemels, als des Aerdrixx, deelachtigh is, daerom wortse oock gestelt, datse tusschen twee Globen staet: vertoonende alsoo haere werckinge mettet *Astrolabium*, dat zy in de rechter hand houdt, waer mede zy de wijde, breedte, en grootheyt tusschen d'eene sterre en d'ander neemt; en met de *Radius*, die zy in de slincker hand houdt, doet zy de werkinge, die men op der aerde doet.

M o n d o . De VVerrelt, gelijk dieselve in 't I boeck van de Hieroglyph. van *Pierius Valerianus* is afgemaelt.

Een Man die met zijn beyde voeten vast en schrap staet, met een langh kleed van veele verwen, draegende op 't hoofd een groote kloot of een goude Sphaera.

Aldus wort hy gestelt, om de vastigheyt en kracht van 't Aerdrijck uyt te drucken. Het kleed met veele verwen, zijn de vier Elementen of hoofdstoffen, en die dingen,

die door haer werden voortgebracht, en door wiens veranderinge sich de aerde bekleet. De goude Hemels-kloot, bediet den Hemel en zijn ronde beweginge. 't Is seker, dat *Eusebius* soodaenigen Egyptischen beeld, door 't aensien van *Porphirius*, beschrijft, te weeten met kromme beenen: om dat het van geen plaets verandert, met een langh en gemenght kleed, dat verscheyden is uyer natuyre, en verscheyden door de aert der sterren, met een gouden kloot, want de Werrelt selve is rond. Wy seggen van goud, als een beeld van de volmaecktheyt, door de volmaeckte bouw-konst, die daer is in de wonderbaere toestellinge van de geheele Werrelt, gemaect zijnde door den volmaeckststen Bouwmeester, Schepper van Hemel en Aerde.

Willende de Egyptenaers, gelijk *Orus Apollo* verhaelt, de Werrelt beschrijven, soo maelden zy een Slange af die haeren steert op at, en dieselve was afgemaelt met verscheyden schobben, waer door zy de sterren des Werrelts verstonden: en oock om dat dit Dier swaer was van wegen zijne grootheit, soo verstonden zy daer door de Aerde, en om dat die te gelijk vocht en slibbrigh was, soo naemen zy die voor het waeter. Zy veranderde oock alle Iaeren, met haer ouderdom, te gelijk, haeren huid: Om dat de tijd alle Iaeren veranderinge in de Werrelt brachte, en hier door bleef zy jongh.

Zy wort verthoont, als dat zy haren steert of lichaem, voor haere spijsse gebruyckt: En dit bediet dat alle dingen door de Godlijcke voorsienigheyt, in de Werld, worden bestiert en geregeert.

M o n d o . VVerreld, gelijk die van *Bocaius* in de afkomst der Goden is afgemaelt, met haere vier deelen.

Voor de *VVerreld* maelt *Bocaius* af, gelijk oock *Pierius Valerianus* doet, *Pan* met een Geyten kop, van rosse of verbrande verwe, met twee hoorens aen 't hoofd, die om hoog staen, met eenen langen baerd, die hem op de borst hanght, en heeft in plaets van kleederen een vel van een Panther-dier, dat hem de borst en de schouderen besluyt, houdende in d'eene hand een stock, die boven gekrult is, als een Harderstaf, en met d'ander een Pijpken met seven rieten. Van 't midden af om leegh, is hy op de maniere als een hayrige en ruyge Geyte, daer van *Silius Italicus* aldus singht:

*Pan vrolijck uyt zijn Feeste keert,
En quispelt met zijn quispelsteert,
Zijn slaepen zijn met pijn omkoort,
Zijn rosse kop brenght hoorens voort,
De ooren langh en uytgespreyt,
Zijn hart van hayr, gelijk een geyt,
Zijn ruyge baerd seer langh gestreckt,
Hem van de kin, de borst bedeckt,
Dees God, voert steeds een Harder-staf,
En speelt op 't riet daer deuntjes af:
Een kakel-bonte Dassen huid,
Zijn sijden, rugh en borst besluyt.*

Pan is een Griex woort, en bediet *AL*, of het *Geheel*: waer door de Oude de *VVerreld* wilden afbeelden, door de hoorens, als geseyt is, wierde de Sonne en Maene verstaen, en *Bocatus* wil dat de hoorens, ten Hemel gekeert, bedieden de Hemelsche lichaemen en haere werkingen, hier beneden. Het roode en verbrande aengesicht bediet, dat suyvre vier, 't welck boven alle Elementen sweeft, naest by de Hemelsche Sphaeren. De lange

baerd, die over de borst hanght, betoont, dat de twee bovenste Elementen, te weeten de Locht en het Vier, van natuyre en kracht manbaer zijn, en stieren haere instortingen uyt, van de Vroulijcke natuyre.

Hy wort met een geplackt vel verthoont, dat hem de schouderen en borst bedeckt, zijnde de achtste Sphaera, die geheel met seer heldere sterren is bemaelt, diewelcke van gelijcken overdeekt, al het geene dat totte nature der dingen behoort. *Eusebius* in 't III boeck III cap. van zijne Euangelische voorbereidinge, uyt wien het alle andere hebben getrocken, neemt de geplackte Panthers huid, voor de veranderinge van de Hemelsche dingen: en hy houd van gelijcken, dat het beeld van *Pan*, zijnde een afbeeldsel van de geheele Werrelt, een vindinge is van de Griecken, die zy hoorens hadden gegeven, uyt oorsaecke van de Sonne en Maene.

De Roede, bediet de bestiering der Natuyre, waer door alle dingen, insonderheyt daer de reeden ontbreekt, worden bestiert, en die in hare werckinge tot een seker einde zijn bepaelt. Door de gekrulde Roede wort het Iaer bediet, 't welck in sich selve altijd wederom keert. In de ander hand heeft hy zijn fluyt met seven rieten, overmits *Pan* de eerste is geweest die veele rieten met Wasch te saemen gehecht heeft, en daer op eerst heeft gespeelt, gelijk *Virgilius* seght in zijn 2 *Ecloga*.

Hy wort van 't midden af, nae beneden toe, als een ruyge en hayrige Geyte afgemaelt, waer door de Aerde verstaen wort, diewelcke is hart, steyl en gantsch oneffen, bedeckt met boomen en ontallijcke planten en kruyden.

E u r o p a , nae de Medaglien van den Heer *Giov. Zaratino Castellini*.

Evropa de dochter van *Agenorus*, Koning van Phenicien, wierde van *Iupiter* in 't Eyland van Candien, in de gedaente van een Stier overgevoert: gelijk de Poëten versieren, doch insonderheyt *Ovidius*; en daerom isse in de Medaglie van *Lucius Voltejus Strabo* alsoo afgebeeld.

Een Maeghdeken rijdende op een Stier, mette beenen gelijckmen te paerde sit, en dat over 't land, niet door 't waeter, alhoewelse 't aengesicht ter sijden nae den steert keert, als siende nae de plaetse, waer zy van daen komt, met de verheven rechter hand salse een seyl boven 't hoofd houden, dat haer van achteren, totten gordel toe, sal omslingeren, alwaerse mette slincker hand, die op den rugge rust, het einde van 't seyl sal houden. Onder de beenen van den Stier, staet een stamboom, die wat hoogh is, daer een blad aen vast is.

In de Hieroglyphische beelden, die van *Celius Augustus* daer by gevoeght zijn, bediet dit, de ziele van den Mensche, diewelcke in den loop van dit broose leven, of in de Zee van dese Werreld gedraegen wort, en niet te min dieselve alsse dit Vaederland verlaeten heeft, sietse met vierige oogen te rugge, op God haeren Schepper. En dit is de Platonische circkel van de ziele, en dieselve beweginge van de reeden, wanneer onse gemoed gekeert is van de Godlijcke dingen totte bepeinsinge van de Menschlijcke en geschapene, en dat het dan ten laesten wederkeert totte beschouwinge van God.

Het blad op de verheven stam of tronck van den Boom, onder de beenen van den Stier, is de beeldnisse van Italien, die in de sijde van *Europa* staet, zijnde haer voornaemste cieraet en grondsteen: Waer over Italien de naeme van den Stier gekregen heeft, vermits de oude Griecken, de Italianen *Vitelli*, of Kalveren plachten te heeten, gelijk *Varro* en *Sextus Pompejus* verhaelen. *Plinius* seyt in 't 3 b. 5 cap. dat Italien

een eyken blad seer gelijk is, meer langh als breed, gelijk oock het blad in dieselve Medaglie is afgeschildert. De verheven stam, is een beeldenisse van de Alpes of bergen; alwaer Italien begint, en *Solinus* seyt VIII cap. *Italien is een eyken blad gelijk, eer schotiger als breeder. Polybius* laet niet nae, *Italien* te prijsen van de overvloet der eykelen, die 't op veele plaetsen, in de eycken-bosschen voortbrenght, tot onderhoud van de Verckens, om te slachten tot besondere nuttigheyt, en tot een nootwendige toerusting van de heyrlegers, aengesien het getal van de gewapende krijghs-luyden van gantsch Italien was, seven hondert duysent voetknechten, en seventigh duysent paerderuyters, ten tijde van *Polybius*. Andere vergelijcken Italien by een tonge, andere by een naelde, diewelcke van de Alpes in 't lange

by de aerde sich uytstreckt: doch het is noodigh datse een halve Maene op 't hoofd hebbe: Want *Plinius* seyt, dat Italien op het spitse eindight, als een schild van een *Amezone*, dat Maenswijse was, alhoewel 't eenige oock vergelijcken by eenen langen visch met een gekloofde steert.

't Hoofd van den Visch, gelijkende by de Alpische gebergten, het lichaem van gelijkcken langh, en breed in 't begin, 't welck op 't laeste smaller uytloopt: de gekloofde steert, is als een beeld van de twee hoorens, door de Maene-kromten. *Leucopetra*, 't hoofd van de wapenen sal staen aen de rechter, en *Lacinio*, het hoofd van de Colommen aen de slincker hand: 't eene horen streckt sich nae het Ionische Meer, en 't ander nae de Zee van *Sicilien*, de rugge-graet, die van 't hoofd totte staert gaet, gelijkct den *Appenin*, zijnde een seer hooge bergh, die van de *Alpes* komende, gantsch *Italien* door loopt; gelijk de *Paus Pius* in 't 2 boeck van zijne verklaeringen te kennen geeft. Dit zy geseyt tot volle verklaeringe van het blad dat tusschen de beenen van den Stier is, zijnde Italien het hoofd van *Europa*.

Europa in de Medaglie van *Lucius Valerius*, wort aldus gestelt.

Een Maeghdeken sittende op een Stier, die op der aerde, met passen gaet, hebbende 't aengesicht nae 't Stiers hoofd gekeert, mette slincker over den hals van 't beest, uytgestreckt, en met de rechter hand van achteren houd zy een seyl, dat haer boven 't hoofd waeyt, en van vooren oock eene, dat tegen 't ander uyt waeyt.

De Stier, na dat eenige seggen, is de beeldenisse van 't Schip, 't welck voor een waepen hadde een witte Stiet, waer mede *Europa* in *Candien* was overgevoert, die met *Iupiter*, of met *Asterius* of den Koning *Xantus* trouwde, gelijk andere schrijven. Het seyl dat van den wind is opgeswollen, is het teycken van 't seyl des Schips, waer mede *Europa* is overgevoert.

Europa. Eene van de treflijxste deelen des Werrelts.

Een Vrouwe rijcklijck gekleet met een Koninglijcke kleedinge van verscheyden verwen, met een kroone op 't hoofd, sittende in 't midden van twee over een gekruyste Overvloets hoorens, 't eene vol van allerleye slagh van vruchten, kooren, heersse, garst, rijs, &c. en 't ander van witte en blauwe druyven, houdende op haer rechter hand een schoone Tempel, en met de voorste vinger van de slincker hand toont zy Koninckrijcken, kroonen, scepters, bloemekranskes en andere dingen, die aen haer eene sijde staen, en aen d'ander sijde staet een Paerd met eenige Zeege-vaenen, schilden, en alderhande Waepen-tuygh, met een Boeck waer op een Nacht-uyt staet, en ter sijden staen verscheyden Musijck-instrumenten, oock een Winckel-haeck, en graef-yzers, en een pallet met verscheyden verwen, 't welck de Schilders gebruycken, met een deel Pinceelen.

Europa is het eerste en voornaemste deel des Werrelts, gelijk *Plinius* in 't III b. I cap. verhaelt. En zy neemt dese naem *Europa* van de dochter van *Agenorus*, Koningh van *Phenicien*, die van *Iupiter* gerooft, en in 't eyland van *Candien* was wegh-gevoert. Zy wort Koninghlijck en cierlijck met

veele verwen uytgedrukt, door de Rijckdoom die zy in haer besluyt, en gelijk *Strabo* seyt in zijn 2 boeck, om dat zy is de alderuytnemenste van alle de andere deelen des Werrelts.

De kroone voertse op 't hoofd, om te betoonen, dat *Europa* altijd is gehouden voor het overhoofd en een Koninginne van de gantsche Werreld. Zy sit in 't midden van twee Overvloets hoorens, vol van allerleye vruchten, om dat dit deel boven alle andere vruchtbaer en overvloedigh is van alles, van 't geene de natuyre heeft weeten voort te brengen, gelijkmen in de besondere beschrijvingen kan sien. De Tempel die zy op de hand houd, bediet, dat aldaer is de waere en Christelijcke volmaeckte Religie, en dat zy met haere gebouwen boven de geheele Werreld uytblinckt. Zy toont met haer slincker vinger op de kroonen, scepters, kranssen en andere dingen, om te bewijzen dat in *Europa* zijn de machtighste Potentaten en Vorsten van de geheele Werreld; gelijk de Keyserlijcke Majesteyt en den alderoppersten Roomschen Paus, wiens aensien sich over al streckt, alwaer het heylige Catholijcke Geloof plaets heeft, 't welck door de genade Godes ten laesten totte nieuwe Werrelt, is over gekomen. Het Paerd met veelderhande Waepen-tuygh, de Nacht-uyt op het Boeck, en de Musijck-instrumenten, betoonen, dat zy verheven is, boven alle andere deelen des Werrelts, in de waepenen, in geleertheit en in alle vrye konsten. De winckelhaeck, pinceelen, beytels &c. bedieden, dat het heeft gehad en heeft als noch, vermaerde Mannen en uytnemende verstanden, soo wel Griecken, Romeinen als andere Volckeren, die in de Schilder-konst, Beeldhouwery en Bouwkonst uytmunteden. Men souder oock, met groote reeden, de Schipvaert wel mogen by stellen, als allen anderen daer in overtreffende, oock mede de Konst der Boeckdruckerie, die geensins de minste is.

Asia.

Een Vrouwe met een schoone bloemekrans geciert, en met verscheiden vruchten doorvlochten, wesende seer rijcklijck gekleet, geheel met goud, peerlen en andere kostelijcke steenen, geciert, hebbende in de rechter hand eenige taxkens met blaederen en vruchten van Cassie, Peper, Nagelen, Muscaet-nooten &c. in de slincker heeftse een konstigh Wierooock-vat, waer uyt een seer groote roock opstijght. By dese Vrouwe leyt een Cameel op zijne knyen, of op een andere maniere, soo 't den Schilder best dunckt geraeden.

Asien is de helfte van de Wereld, voor soo veel de uytstreckinge der Landen belangt, die het in sich begrijpt, maer voor soo veel de deeling van de Werlt, en de beschrijvinge desselven aengaet, soo isset maer het derde deel van de Wereld.

Asia krijght haer naem, van de Nimphe *ASIA*, dochter van *Thetis* en van den *Ocean*, die men seght, dat de Heerschappie gehadt heeft, soo wel van groot als van kleyn *Asien*.

De bloemekrans en de vruchten, is, gelijk *Ioa. Boernus* seyt, om te kennen te geven, dat *Asia* heeft een seer gematighde en goedertierene locht, waer door het niet alleene voortbrenghet al 't geene dat tot onderhoud van 's Menschen leven van noode is, maer oock allerley aert van vermaeckelijcke lieflijkheden, gelijk *Bembus* seyt.

Het kostelijcke goude kleed met gesteen-

ten beset, betoont niet alleen de groote overvloet, daer dit geluckigh deel des Werrelts mede voorsien is, maer oock de manieren der Volckeren: waer over *Bembus* seght, dat niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouwen, allerhande kostelijcke vercierselen draegen van goude keetens, brasetten, oorpeerlen, en ander sierlijcke oppronckselen. Met de rechter hand houdse allerleye tacken van speceryen en welruykende kruyden, om dat *Asia* vruchtbaer is, en die de Werreld van haere weldaeden, mildelijck mededeelt.

Het roockende Wieroock-vat, betoont de lieflijcke reuck van verscheyden vochtigheden, gommen en droogeryen die *Asien* voortbrenght, en insonderheyt brenght het soodanigen overvloet van reukwerck voort, dat het genoegh is, om daer mede door de geheele Werreld offerhande te doen. Het Cameel is een Dier dat aldaer seer in 't gebruyck is, en daer van wordense meer gedient, als van eenige andere Dieren.

Asia.

Een staende Vrouwe, houdende in de slincker hand drie Pijlen, gelijkse in de Medaglie van *Adrianus* gestelt is.

Anders.

Een staende Vrouwe, hebbende in de rechter hand een Slange, en in de slincker een Roer van een Schip, en onder haer voeten een Voorsteeven, met het woord *ASIA*.

Africa.

Een swarte Vrouwe, by nae naeck, hebbende gekrulde en uytgespreyde hayren, houdende op haer hoofd in plaets van een Helm, een snuyt van een Elephant, aen den hals een snoer met korallen, gelijk oock twee aen de ooren, houd mette rechter hand een Scorpioen, en mette slincker een Overvloets hooren vol van koorenvruchten. Ter sijden staet een seer wreede Leeuwe, en van d'ander sijde staen eenige Adders en venijnige Slangen.

Africa is eene van de vier deelen des Werrelts, en wort genoemt *Aprica* of de schoonheit der Sonne, want het heeft geen koude. Of men seyt, dat het heerkomt van *Afer*; eene van de nakomelingen van *Abraham*, gelijk *Iosephus* verhaelt.

Een Moriaen wortse verতোont, vermits *Africa*, leggende onder het Zuyden, en oock een deel nae de *Zona torrida*, soo geschiet het hier door, dat de Africanen, uyer natuyre, bruyn en Mooren zijn.

Zy wort naeckt gestelt, om dat dit deel niet van sonderlingen rijckdom overvloeyt. De Elephants snuyt staeter, om dat de Keyser *Adrianus*, dieselve in zijne Medaglie stelt, zijnde een Dier dat in *Africa* seer gemeen is, want als dieselve in den krijgh wierden gevoert, soo waeren zy niet alleen een wonder, maer zy joegen oock den Romeinen, haere vianden, een groote schrick en vreese aen.

De swarte gekrulde hayren, korallen aen de hals en ooren, zijn eygen ciersels van de Morisken.

De wreede Leeuw, Scorpioenen en andere venijnige beesten, betoonen dat in *Africa* van dit goed, veel te vinden is, zijnde boven maeten venijnigh.

De Overvloets hooren, vol van koorenayren, beteyckent de overvloet en vrucht-

baerheit van 't kooren, waer over oock *Ioa. Boemus* seyt, dat in *Africa* tweemaal des Iaers het kooren gemaeyt wort, hebbende tweemaal des Iaers Soomer.

Africa.

Een Vrouwe die mette slincker hand eenen Leeuw aen een touw heeft gebonden, gelijk in de Medaglie van *Severus*. In de Medaglie van *Adrianus* houdse een Scorpioen in de rechter hand, sittende ter aerden, en een Overvloets hooren in de slincker. *Africa* met een Olyphants snuyt op 't hoofd, vindy in verscheyden oude Medaglien.

America.

Een naeckte Vrouwe, vleessigh bruin, met gemengde geeligheit, van vervaerlijck opgesicht, hebbende een kleet van verscheiden verwen, dat haer van d'eene schouder, dwars over het lichaem hanght, bedeckende de beschaemde leeden.

De Pruyck sal gespreyt zijn, en daer rontom sal een schoon en konstigh verciersel wesen van allerleye veeren van verscheyden verwen.

Zy houd in de slincker hand een Booge, en in de rechter een Pijle, en ter sijden haer Pijlkoocker, vol Pijlen, onder d'eene voet heeftse een Menschen hoofd met een Pijle doorschooten, en achter haer op der aerde sal een Haegedisse zijn, van ongemeene grootheit.

Om dat dit deel by onse tijden ontdeckt is, soo hebben de oude Schrijvers hier van geene kennisse gehad, dies sullen wy de nieuwe schrijvers volgen, te weeten den Vaeder *Giorol. Giuglio*, *Ferrante Gonzales*, *Boterus*, de Vaeders Iesuiten, en *Faustus Runghese del Monte*, die onlanx de Historie en Werltbeschrijvinge, in 't licht heeft gegeven.

Sonder kleed wortse gemaelt, om dat het gebruyck van die volckeren is, naeckt te gaen, hoewel zy nochtans de beschaemde leeden decken, met verscheyden sluyers van Catoen-doeck en anders.

De krans van verscheyden veeren, is het verciersel, dat zy gewoonlijk zijn te gebruycken, jae eenige plachten wel 't geheele lijf met pennen te besteecken, wanneer 't op haer Feest-tijden is, gelijk veele Schrijvers verhaelen.

De Boogh en Pijlen, zijn de eygen wapenen die zy altijd gebruycken, gelijk oock de Vrouwen in verscheyden Provintien doen.

Het Menschen hoofd tusschen de beenen, betoont opentlijck, dat dese wreede Menschen, ten meestendeel gewent zijn, om zich met Menschen vlees te spijsigen: want de Menschen, die van haer in den krijgh overwonnen worden, die eetense op, gelijk zy oock doen haere gekofte slaven.

De Hagedissen zijn Dieren, die seer aenmercklijck zijn in dese Landen, want zy zijn soo groot en wreed, datse niet alleene d'andere Dieren, maer oock del Menschen vernielen.

Men kan by dit beelt, om beter de vruchtbaerheyt deses Lands uyt te drucken, daer by stellen, datse een bos Suycker-riet, en eenige rollen Toback by haer heeft; 't welck de geestige Schilder, uyt veel bekender dieren en vruchten, kan tot zijne vercieringe toestellen.

Monarchia Mondana. Werreltsche Opperhoofdigheyt.

Een jonge Maeghd, van een moedigh en hovaerdigh opsicht, wesende gewapent, en onder de Waepen een kostlijcke Rock van root schaerlaecken, en midden op de borst een kostlijcke Bagge met een Diamant, en in plaets van de kroone, sal haer hoofd, op de maniere als een Soone, omstraelt zijn, hebbende brooskens aen de beenen, kostlijck geborduirt en beperelt, van grooter waerde.

Zy sit op een aersche kloot, houdende vier Scepters in de rechter hand, steeckende de slincker voorste vinger recht uyt, als of zy iet wilde gebieden, met een Letter-rolle *Omnibus unus, Ick ben allen, eene.*

Van de rechter sijde staet een seer wreede Leeuw, en een Slange van uytnemende groote: aen d'ander slincker sijde, sullen eenige gevangenen met kroonen op 't hoofd, geboeyt ter aerden leggen, neffens eenige Krijghs-gereetschappen, als Trompetten, Trommels, Vaendels, Standaerts, en kroonen van verscheyden Rijcken: oock geld, eedelgesteenten, goude keetens, en andere rijckdommen.

De Monarchie is niet anders, als de opperhoofdigheydt van een persoon alleene, want de naem *Monos* bediet *alleene*, en *Archi* bediet *Hoogheyt*. Iongh wort zy geschildert, om dat alle Philosophen seggen, dat het den Jongelingen eygen is, eergierigh en hooghmoedigh te wesen, en boven andere te heerschen, waer over *Homerus* seyt 2 *Iliade*, daer sal zijn een Heere, en een Koningh. *Hugo* seyt, *de hovaerdie is een schandige verheffinge, die haer mindere verachtende, pooght over haer meerder, en die haer gelijk zijn, te heerschen.* Het bewijs van 't hooghmoedigh en opgeblasen opsicht, is een teycken van een ongematigde genegentheyttotte eygen hoogheyt, die meest in hoovaardige en trotse gemoederen, plagh te vallen.

Gewapent sitse, om datse een ander soude schrick en vreesse aenjaegen, oock om datse sou vaerdigh zijn, om die geene op 't lijf te vallen, die haer soude derven tegenspreken en met haer twisten.

De roode korte onder-rock of fardigalijn bediet de hooghmoet, die door de stoutigheyt aenwast, om met een vast en onversaegt gemoed boven te drijven.

Zy draeght een Bagge met een Diamant op haer borst: want gelijk dese steen vermaert is van een onquetselijcke hardigheyt en onverwinnelijcke kracht, wederstaende vijle, mes, als mede de kracht van 't vier, alsoo soeckt van gelijcken een Opperhoofd met onverwinnelijcke hartneckigheydt tegenstand te doen, alles wat sich tegens hem wil verheffen.

Zy draeght in plaets van de kroone, stralen als de Soone, om te vertoonen, dat gelijk de Sonne eenigh en alleen is, dat dese sich oock van gelijcken, alsoo waent te wesen, als die sich laet voorstaen, dat hy meer is als een ander, door dien hy sich ontsaghtlijck maect, dat niemant hem naulijx, met het gesicht, noch min met zijn persoon, derf naederen. Waerover *Stobaeus*, in zijn 45 Sermoon, door den mond van *Antoninus* verhaelt, dat seecker Man van Lydien by *Croesus* quam, en tot hem seyde, *Indiender twee Sonnen aen den Hemel waeren, dat het groot gevaer liep, ofniet alles soude verbranden, en dat die van Lydien daerom oock maer eenen Koningh aennaemen, om datse twee, te gelijk, niet kosten verdragen.* En daerom vertoonen wy 't ontwerp van dese beeldenisse, datse sit op de aersche globe, als die alleene en de opperste verheven is, boven alle andere.

De brooskens plachten de Helden, Vorsten en groote Personagien te dragen, en om meerder hoogheyt en aensienlijkheyt wille, zijnsse met goud en kostlijcke

steen, van grooter waerdie beset. Zy houd mette rechter hand de vier Scepters, om de heerschappy van de vier deelen des Werrelts, uyt te drucken.

Het wijzen van de slincker voorste vinger mette letter-rol *Omnibus unus*, is van uytmuntenheit en gebiet een klaer teycken.

Dat 'er een seer wreede Leeuw, en een boven maeten groote Slange ter sijden staet, bediet, nae *Pierii* seggen in 't XV boeck, dat de Slangen metten Leeuwen vergeselschap, diemen oock by de beeldenisse van de Goddinne *Ops* plagh te setten, bedieden de heerschappie van de geheele Werrelt.

Zy houd de Tropheen en Zeeghteyckens aen de slincker sijde, alwaer de Koningen, die geboeyt ter aerden verslaegen leggen, met alle den buyt en rijckdom, als mede andere

kroonen van verscheyden heerschappien, om haere overwinninge te vertoonē, en datse een Monarche en Dwinghlandinne is van de geheele Werld.

Miseria Mondana. Werrelts Ellende.

Een Vrouwe die 't hoofd in een doorschijnende glaesen kloot houd, hebbende een omgekeerde beurse, daer zy al 't geld en kostelheyt uytstort.

Dat zy 't hoofd in een glazen kloot houd, daer by kanmen door de dagelijxe eervaertheyt licht verstaen, wat de ydelheyt deses levens zy, en yder weet genoegh van sich selve, hoe kort en broos de dagen zijn van ons Pelgrimschap, terwijl wy op deser aerde leven: oock hoe ydel onse begeerten, en hoe kort dat onse hoope is.

Het hoofd wort genomen voor de gedachten, als werckingen van de ziele in 't selve. Het glas, door zijne broosheyt, bediet de ydelheyt van des Werrelts handlingen, of om dat de Menschlijcke ellendigheyt in dat deel bestaet, waer in hy nae hooger dingen siet, van hoedaenige slagh die oock soudē mogen zijn: schattende seer hoogh de eere, roem en rijckdommen, en andere dingen des Werrelts, die men korts daer nae, oock sonder glas wel siet en bevint, datse maer zijn ydelheit en ellendigheit. Of gelijk het glas het gesicht van die geene, die daer door siet, niet bepaelt, om dat het een doorluchtigh lichaem is, alsoo konnen oock de aerdsche rijckdommen en des Werrelts goederen, onse gedachten niet bepaelen, want onse begeerlijckheyt wast gestadigh aen, om al verder en verder te gaen. En met dese geduyrige prikkel worden wy seer ellendigh nae den dood gevoert.

De omgekeerde beurse vertoont, datmen gemeenlijck houd, dat die geluckigh is, die veele goederen en midlen heeft, en dat die in 't tegendeel wederom van veele gemack en voordeel berooft is, die arm is en geene midlen heeft, 't welck door de onbestandigheyt des Werrelts, een ygelijck licht kan overkomen.

Legge. Wet, van den Heere Giov. Zaratino Castellini, Roman.

Een bedaeghde Vrouwe, van een seer eerwaerdigh opsicht, sittende in een Rechterstoel met groote aensienlijckheyt, hebbende op 't hoofd een Koninghs-kroone, en in de rechter hand eenen Scepter, waer aen een letter-rolle hanght, met dese spreucke, *Iubet & prohibet*, dat is, *zy gebiet en zy verbiet*. Op de slincker knye houdse een recht en open Boeck, waer in geschreven staet, *in legibus salus*, dat is, *in de Wetten staet de behoudenisse*. Haer slincke hand leunt op 't Boeck, waer mede zy houd het Pauslijck Rijck en de Keyserlijcke kroone.

Dese beeldnisse was voornaemlijck gegront, op de bepaelinge, die van de Griecken is genomen; te weten, *de Wet is een heylige band, gebiedende wat eerlijck is, verbiedende wat daer tegen is strijdigh*. En hierom wort de Wet een deftige Vrouwe vergeleken: want gelijk een deftige Vrouwe haer huysgesin bestiert, alsoo regeert en onderhoud de Wet het gemeene beste. Zy wort bedaeght gemaect, om datse al in 't begin des Werlds gemaect is, ten tijde van onse voorouderen, want soo haest zy gebooren waeren, verboot God aen *Adam* en *Eva*, datse van de vrucht des booms niet soudē eeten. Daer na volghde de Wet *Moysis*, die oock van God was geschreven, en de Wet des Euangeliums, die van zijnen lieven Soone, waerachtigh God en Mensche, is gegeven: ter sijden stellende de Oudheyt des Wets, door *Minoe*, aen den Cretensen, van *Draco* en *Solon*, aen den Atheniensen, van *Licurgus*, aen die van

Lacedemon, van *Numa Pompilius*, aen den Romeinen, en van den Romeinschen Burgerstand in haere twaelf tafelen, die zy getrocken hadden, uyt de welgeschiekte Republique van *Athenen*. Zy sit in den Rechter-stoel, om dat, nae de Wet der geleertste Wetgevers, zy sittende moet werden verthoont. Zy heeft een Koninx kroone op 't hoofd, om datse een heylige bepaelinge is: oock maghmen haer met reeden heylich noemen, want zy is oorsaecke dat het goede geoeffent en het quaede geschouwt word. Waerover *Demosthenes* seyt, een yder behoort de Wet te gehoorsaemen, om veele en versheyden reedenen, insonderheyt *om datse is een vindinge en geschenck Godes*. Waerover haer de

Romeinsche Redenaer noemt, *heylige Wetten, heylige Verbonden*, die men sonder waerdige straffe niet magh overtreden.

Den Scepter houdse in de rechter hand, om datse eerlijcke en oprechte saecken gebiet, en de tegenstrijdige verbiet. En gelijk een Koninginne van alle Volckeren, soo wortse oock van den Koning gevreest, oock van alle, die onder haeren Rijnstaf zijn begrepen.

Het Boeck bediet, de geschreven Wet, die men niet moet overtreden, want in haer, gelijk de Philosophen seggen, is de behoudenisse der steeden gelegen: Want sooder geene Wet was, die de ongebondene dertelheyt breydelde, de Werrelt raecte op 't hollen, en was vol schelmerie, moord, overlast, bedrogh, en duysent boosheden, en de geheele ruste soude werden verstoort, en alle welvaert soude te gronde gaen. Daerom seyt de Filosooph: *'t Is wenschlijck dat de stadt door de Wetten werde beschermt.*

Het Pauslijck Rijck en de Keyserlijcke kroone, die zy mette slincker hand op het Boeck houd, zijn beeldnissen van de Wetten of Rechten, te weeten van de Pauslijcke of Canonike, en de Burgerlijcke of Keyserlijcke. En hier in is begrepen de kennisse van de Godlijcke en Menschlijcke Wetten.

Legge della Gratia. De Wet der Genaede.

Een sittende Vrouwe, die mette rechter hand de segeninge geeft, en boven dieselve hand, is een Duyve den H. Geest uytbeeldende; zy sit op een groot Vat, daer menighte van waeter uytloopt, en boven 't Vat zijn veele Overvloets hoorens, daer de vier Dieren van de vier Euangelisten, boven op zijn geschildert. In de slincke hand houdse een open Boeck, waer in staet geschreven, *In 't begin was het Woord.*

* * * * *

Om den Lesers, doch insonderheyt den Schilders te voldoen, om van hunne toestellinge der vier Euangelisten, eenige reeden te geven, waerom die alsoo zijn uytgebeelt, salmen weeten, dat dese Dieren uyt *Ezechiel* en den *Apocalypsis Ioannis*, van de oude Vaders daer op sijn gepast, om de vier hooge Amptwercken *I. Christi* uyt te beelden. Daerom hebbense by *Mathaeus*, eenen *Engel* gestelt, als die den Menschen de blijde boodschap van de Menschwordinge *I. Christi* had aengekondight. By *Lucas* eenen *Osse*, waer by zijne dierbaere offerhande, voor 't Menschlijcke geslachte, wierde uytgedrukt. By *Marcus*, een *Leeuwe*, om dat hy als een Leeuwe, uyt den stamme *Juda*, den dood, door zijne opstandinge, had overwonnen. By *Iohannes* wierde eenen *Adelaer* gevoeght, om dat *Christus*, als een *Adelaer* in der hooghte, door zijne Hemelvaert, de hooge Hemelen was doorgedrongen. Dit zy dan den Leser tot een korte naerichtinge.

Legge Vecchia. De Oude Wet.

Een oude Vrouwe, op de Ioodsche wijze gekleet, in 't blaau, doch helder en blinkende, staende aen den voet van eenen seer hoogen bergh, houdende mette slincker hand de taefelen van de Oude Wet, alwaer de tien geboden zijn in geschreven.

In de rechter salse eene ysere roede houden, en van d'eene sijde sal een groote looden klood leggen, met de spreuck *Pondus grave*, dat is, *een swaere last*.

Zy wort oud geschildert, om de oudheyt van den tijd te vertoonen, waer in de Wet, van God den Heere, is gegeven, en 't kleed op de Hebreusche wijze bediet, aen wien dese Wet is gegeven. De blauwe verwe van dit kleed, die helder en blinckende is, bediet, dat *Moyses* weder van den bergh *Sinai* keerende, op de vertooninge die hy den Hebreen dede, daer de locht, die eerst duyster, ontstelt en vol wolcken was, zy sich als nu suyver, blinckende en van Hemels blaeu, vertoonde.

Dat hy aen den voet van eenen seer hoogen bergh staet, is om te vertoonen, dat op dienselven bergh, de Tien Geboden van God den Heere aen *Moyses* zijn gegeven, die wy door dit bewijs, haer in de slincker hand hebben gestelt.

Mette rechter hand houdse de yseren roede, gelijk geseyt is, om de heerschappie te vertoonen, die de Wetten hebben over de sterflijcke Menschen, als mede de hardigheyt en straffe van dese Wet, die met de H. Schrift wel over een komt, als die daer seyt, *ghy sult haer regeeren met een ysere roede*.

De klompe loot worter ter sijden gestelt, mette spreucke, *Pondus grave*, een swaere last, om te kennen te geven, dat de Wetten seer swaer zijn om draegen, en derhalven is dit de eygenschap van de Natuyre, datse wil vry wesen, en geene last noch gewicht, hoedanigh het zy, zijn onderworpen.

Legge Nova. De nieuwe Wet.

Een jonge Vrouwe van uytmuntende schoonheyt, die 't hoofd met heldere en blinckende stralen heeft omglanst, en 't voorhoofd salse met een witte band omwoelt hebben.

In 't wit, en in 't alderfijnste linnen, als of al de leeden daer door scheenen, salse gekleet sijn, leunende op een kruys, en de rechter arm om hoogh, gietende uyt een schaele seer suyver waeter, en aen de slincker sijde salse een vierkante steen hebben, op de maniere als een voetstal, waer op een Boeck leyt, daer op geschreven is *Euangelium*, daer zy haer slincker hand op leyt: en daer by sal een steen leggen met twee vleugels, waer by dese spreuck staen sal, *Onus leve*, dat is, *een licht jock*.

Zy wort jongh geschildert, tot een onderscheydt van de Oude Wet. De hooghste schoonheyt en de klaere en blinckende stralen, die 't hoofd omvangen, bedieden dat de nieuwe Wet door geheel Christenrijck, uytblinckt, en datse met haer verhevenste Majesteyt, alle die geene verschrickt en verbaest maeckt, als kettters en scheurmaeckers, en alle die 't Christen geloof wederstreeven: want in de komste van onsen Heere *I. Christus* isse klaer geworden, om de prophetien te vervullen, gelijkse te vooren bedeckt was.

Het kleed van seer wit en sijn linnen, bediet, dat gelijkmen het linnen wasschende, 't selve suyver en reyn wort, alsoo wort oock een Sondaer, door de H. biechte en 't berou, suyver en reyn van de sonde, doende wercken der bekeeringe, vermenght met traenen en leetwesen, die haer de Priester opleyt, waer door onse ziele reyn en suyver wordt. Waer over de H. *Bernardus* seght, *de traenen zijn aenwijsers van 't berouw*, en gelijk de H. *David* in den CI Psalm singht, *Ick menghde mijnen dranck met traenen*.

Datse op 't H. kruys leunt, druckt uyt, dat gelijk de Oude Wet op den bergh *Sinai* gegeven is, alsoo is oock daerentegen de nieuwe Wet gegeven, en dat, door het lijden en sterven onses Heeren. *I. Christi*, 't welck hy aen 't kruyce heeft geleden, tot saligheyt en verlossinge van 't Menschlijke geslachte.

Het uytgieten van 't klaere waeter, vertoont ons, dat in de Oude Wet, de besnijdinge gebruycklijck was, tot onderscheyt van de nieuwe Wet, waer in men den heyligen Doop gebruyckt, waer door de Mensch een kind Godes wort van onsen Verlosser, en een erfgenaem van 't Paradijs, vernietigende niet alleen de erfsonde, waer in alle Menschen worden geboren, maer oock alle andere sonden, vervullende onse zielen door zijne genade en geestlijke gaven. Sulx dat dit H. Sacrament, van soodaenigen gewicht is, dat oock de Heere *I. Christus* antwoordende, seyt, *Voorwaer, voorwaer ick seggh u, ten zy dat iemand herboren worde uyt Waeter en Geest, soo sal hy in 't Rijck der Hemelen niet komen*. Ioan. 3 c.

Dat zy den witten band om 't voorhoofd heeft, bediet de bevestinge of *Chrisma* van den Doop, om den Mensch stantvastigh te maecken en kracht te geven, om den naem *Iesu Christi*, wanneer het te passe komt, sonder vreesse, te belijden, en sich te verstercken in den geestlijcken strijd.

De steen alwaer 't geseyde Boeck op rust, en daer zy de slincker hand op houdt, vertoont klaerlijck, dat dese Wet sich rust, en tot een grond heeft *Christum* onsen Salighmaecker en zijn H. *Euangelium*; waer over *Paulus* totte Corinthen seyt, *En Christus was die Petra of hoeck-steen*. De steen die neffens haer staet, met het opschrift *Onus leve*, bediet de aengenaemheyd van de nieuwe Wet. Want God, die gelooft moet zijn, preeckt uyt zijn eygen mond, *Mijn jock is licht*. Math. XI.

Legge Naturale. De natuyrlijke Wet.

Een seer schoone Vrouwe, wesende half naeckt, met neerhangende vlechten, uyer natuyre, doch niet door konst gestreelt, hebbende haere beschaemde leeden met een Lams velleken bedeckt, sittende in een schoon Hof, met een Passer in de hand, daer zy een parallel of evenwijdige linie mede treckt, met de spreucke *Aequa lance*, dat is, *met gelijcke maete*. Dese beeldnisse sal een schadu

van haer selve maken, daer zy mette voorste vinger, van de slincker hand, op wijst. Zy wort een schoone Vrouwe geschildert, om dat God haer in 't begin heeft gemaect: want hy maeckt zijne wercken altyt schoon en volkomen, gelijk *Deuteronom. XXXII capit.* verhaelt staet, *des Heeren wercken zijn volmaect.* Zy wort half naekt vertoont, en met hoofdhayren die uyster natuyre nederhangen, en niet door konst, om dat dese Wet eenvoudigh is, als van den aldereenvoudigsten God gemaect. Zy heeft de beschaemde leeden bedeckt met een Lammeren velleken, om dat de Mensche, in den stand der onnooselheyt lagh onder de Godlijcke Wet, en dieselve tegenstrevende, soo verliet hy de Wet. Daer uyt komt het, dat hy de genaede Godes, door de sonde, verlooren hebbende, bedeckt is, door de barmhertigheyt Gods, met het vel des Lammekens, 't welck is *Christus*, dat van den beginne des Werrelts is geslacht, als *Apocalyps. XIII* getuyght. Maer nu heeft haer God gemaect rocken van vellekens, *Genes. III.* Zy wort in een seer schoon Hof vertoont, want zy was in een Aerdich Paradijs gestelt, waer uyt zy naederhand verdreven zijnde, met haer eygen sweet en arbeyt, 't land heeft moeten bouwen, ten einde alle dit schoone, dat wy voor onse oogen sien, soude voor den dagh komen. Zy houd dat den Passer treckende een evenwijdige lijne mette spreucke *Aequa lance*, verstaende de gelijkheyt van dese gerechticheyt, nae de spreucke *Mathaei VII, Wat ghy wilt datmen u doe, dat doet oock een ander. Doet oock geen en anderen, dat ghy niet wilt datmen u doen soude.* De schaduwe die van haer gaet, en daer zy metten vinger op wijst, vertoont, dat om de Wet der Natuyre beter te ontdecken, soo handelt dieselve op dese maniere met haere evennaesten, als met haer selve: en daerom seyden de oude Philosophen, dat *de eene Vriend was des anderen tweede Ick.*

Legge del Timore. Wet der Vreese.

Een Vrouwe met het aengesicht opgestreckt, houdende in de rechter hand de taefel van de Oude Wet, en in de slincker een twee-snijdend swaerd.

Legge Civile. Burgerlijcke Wet.

Een sittende Vrouwe, die in de rechter hand een schaele houd en een swaerd, en boven d'eene sijde van de schaele is gestelt een bossel roeden, gelijk de oude Romeinen gebruyckten: En boven d'ander sijde een Koninx kroone: Mette slincker houdse een open Boeck, waer op een Keyzers kroone staet met dese beschrijvinge, *de Keyserlijcke Majesteyt moet niet alleen met Waepenen geciert, maer oock met Wetten gewapent zijn.*

Legge Canonica. De Geestlijcke Wet, in de Vaticaensche Boek-kamer afgebeeld.

Een sittende Vrouwe, die mette rechter hand een Waeghschaele houd, daer aen d'eene sijde een goude kroone, met een glans omvangen, is ingeleyt, in d'ander schaele sal leggen een Kelck, die van gelijcken met een licht is omstraelt, waer in ghy siet eenen beesem, in de slincker houdse een open Boeck, daer een Bisschops Mijter sal op staen, en aen de rechter sijde van 't hoofd, een Duyfken den H. Geest uytbeeldende.

Scienza. Wetenschap.

Een Vrouwe met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloot, waer op een driehoek staet.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstand, om de dingen, door haere oorsaken, te kennen en te overwegen.

Zy wort met vleugels gemaelt, om dattet geen Wetenschap is, wanneer het verstand sich niet verheft totte overweginge en spiegelinghe der dingen, waer over *Lucretius* in 't IV boeck van de Natuyre der dingen seyt:

*Niet schoonders als de saeck der dingen t'onderscheyden,
Den Suffers drijftse wegh en wilser niet toe leyden.*

De Spiegel verthoont het geene de Philosophen seggen, dat *scientia fit abstrahendo*, dat de Wetenschap geschiet aftreckende. Want de sinnen, in de toevallen te vatten, brengen aen 't verstand de kennisse van wesentlijcke Ideaelsche voorbeeldingen: gelijk men in den Spiegel de toevallige gedaente siet van de wesentlijcke dingen, en daer uyt haer wesen aenmerckt.

De kloot vertoont, dat de Wetenschap geene tegenstrijdigheyt heeft van meeningen, gelijk de Werrelt geene tegenstrijdigheyt heeft van beweginge.

De Triangel of Driehoek vertoont, dat gelijk de Driehoek, drie zijden heeft, die alleen eene figure maecken, alsoo veroorsaken de drie *termini* of setpaelen in de voorstellingen, het Bewijs en de Wetenschap. Op de Wetenschap by dienselven:

*De Keyser maeld' een Vrouwen beelt,
Voor Wetenschap: wiens hayr gestreelt
Met vlercken aerdigh was geciert.
In d'eene hand een spiegel swiert.
De slincker hield' een Werrelts kloot,
Waer op dat eene driehoek sloot.
En siedy 't beeld wat nauwer aen,
Het schijnt nae 's Keyzers beeld gedaen.*

Scienza. Wetenschap.

Een jonge Vrouwe met een Boeck in de hand, en op 't hoofd een goude tafelken met drie voeren, om datmen sonder Boecken, alleene door de stemme des Meesters, swaerlijck veele dingen kan onthouden, dieder Wetenschap en kennisse in ons baeren.

Het tafelken of drietal is een kenteycken van de Wetenschap, door de edelheyt van dit Metael, waer mede men kostelijcke dingen verciert, en die daerom worden geeert: als mede door het getal der voeten, wesende het drietjen een volmaeckt getal, gelijk *Aristoteles* verhaelt in 't I boeck van den Hemel, om dat dit het eerste getal is, aen 't welke de naeme van 't geheel past: gelijk oock de Wetenschap volmaeckt is, en een volmaecktheyt van onse ziele: en daerom verhaelt *Plutarchus* in 't leven van *Solon*, dat eenige *Milesiers* een tocht Visschen, op hasart van eenige Visschers in de stad *Coo* hadden gekocht, die in plaets van Visschen, eene gulde taefel optrocken: hier over waeren zy in twijfel, wie dese Vischticht toebehoorde: En

alsoder, door de stad veel beroerte quam, soo beslooten zy ten laesten, datmen soude gaen tot het Orakel van *Apollo Pithius*, en daer van bescheyt verwachten, alwaer een antwoorde quam, datmen dieselve soude vereeren, aen de alderwijste van Grieckenland. Waerover dieselve met gemeene toe-stemminge gebracht wierde aen *Socrates*: dese kennisse hebbende van het bedietsel, sant dieselven terstont wederom na 't Orakel, seggende, datse buyten 't Orakel aen niemant toebehoorde, overmits God alleene kost doordringen en alle dingen weeten en kennen.

Scienza. Wetenschap.

Een oude Vrouwe in 't blaeu gekleet en met goud geboort, met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloot met een driehoek, boven haer sal een strale schieten of een glans die uytten Hemel komt.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstant, dat daer kent en overweeght, de Godlijcke, Natuyrlijcke, en noodwendige dingen, door haere waerachtige oorsaken en beginselen. *Plato* stelter een seer korte bepaelinge van, seggende, *de Wetenschap is een gevoelen, dat door de waerachtige reeden bestaet*. Of het is nae desselfs gevoelen, *een waerachtige heerbaene en mogentheyttotte gelucksaligheyt*; 't welck hare drierleye benaemingen uytwijzen, nae dat de Oude Griecken die stellen, te weeten *Eudomonía Eutichia* en *Euphrasia*. D'eerste bediet de kennisse van 't goed, de

tweede de verkrijginge desselven, de derde het gebruyck, 't welck geheel hanght aen de Wetenschap: welcke Wetenschap, voor soo veele die ten goede streckt, is, in een sekere maniere, allerleye slaghe van deughde: daerom seyt dieselve Philosoph, dat de Wetenschap van 't Godlijcke goed, de volkomene Wijsheyt geheeten wort.

De Wetenschap van goed en quaed, ten opsicht van den Mensche, wort kloeckheyt geheeten: de Wetenschap, om het goed en quaed uyt te deelen, aen die 't verdient hebben, is gerechtigheyt; om het goed te doen, en voor 't quaed te schricken, is dapperheyt. En de matigheyt is een kennisse, om datselve goed en quaed, te omhelsen of te vlieden. Door 't middel dan van de voorsichtigheyt, soo geraecktmen tot een rechte meeninge, diewelke niet anders is, als een Wetenschap, en een oprechte wegh totte gelucksaligheyt. De Godlijcke Philosoph seyt, *De voorsichtigheyt is een seeckere deughd, die tot een rechte meeninge behoort*. Gelijker nu drierleye slaghe van gelucksaligheden gevonden worden, als geseyt is, soo is 't oock nootwendigh, datter mede drie soorten van Wetenschap moeten wesen, gelijk dieselve Plato seyt: *Daer zijn, seght hy, drierleye aert van Wetenschappen, de eerste bestaet in de kennisse, als de Rekenkonst en Wiskonst. De tweede in het gebieden, als in de bouwkonst. De derde in het werck selve, als in 't timmeren, smeeden en andere werckluyden*. Soo is 't dan van noode, dat de Mensche, aeler hy kan seggen Wetenschap te hebben, dat hy oock hebbe een goede geschicktheyt in 't verstand, en dat hy 't wel besitte. En daerom seyt hy in zijn *Alcibiades, dat is de beste raeminge van die 't weet, dat hy, 't geene hy weet, oock wel kan vertoonen en bewijsen*.

Wy hebben als nu, nae de leere van Plato vertoon, wat wy in dese beeldnisse alleen gevolght hebben, naerlaetende de Peripatetische onderscheidingen, van die daer willen, alsoo daer drierleye slaghe van gelucksaligheden zijn, datter alsoo oock drie soorten van Wetenschap souden wesen.

Om dan dese beeldenisse te verklaeren, segh ick, datse Oud behoort te zijn, want *Ovidius seyt, door veele dingen te weeten, maeckt het Ouder swaer*. En 't eerste daer van, seyt *Plautus* niet sonder reeden, *dat d'Ouder is een confiture van Weetenschap*. En *Plato* seyt in 't I b. *de Scientia*, dat het waerschijnlijk is, dat de Oude wijser zijn, door de groote slovernien en tijd-verslijtinge, die zy in de studie en geleertheyt hebben toegebracht. *In den Ouden is wijsheyt en kloekheyt door veele Iaeren*, seyt *Iob* I cap. en *Plato* in zijn I boeck *Litigiosus* genaemt, gebiet ons, datmen om Deughd en Wijsheyt te verkrijgen, van noode heeft, niet alleen ongemack, schade, verdriet en slavernien te lijden, maer oock soo men ons, om beter te worden, mishandelde, wy mostent verdraegen, jae al soumen ons villen en braeden, jae geheel om 't leven brengen: Hier uyt blijkt, hoe veel de oprechtigheyt van 't gemoed is te achten, en hoe lofwaardigh de oude dappere Christen Martelaers zijn geweest, waer op dese heylige spreuke wel past, *Wie zijn leven in dese Werlt bemint, die sal 't verliesen, maer wie 't hier verliest, sal 't selve in 't eeuwige leven weder verkrijgen*.

Het blauwe kleet bediet de Wetenschap van de natuurlijcke dingen, en de gulden boorden daer aen, bedieden Wijsheyt van de Godlijcke dingen. En hierom voert onse voorseyde Philosoph, in 't boeck van de Schoonheyt, *Socrates* in, die God op deser wijze bad: *O vriend PAN, en ghy andere Goden, geeft bid ick u, dat ick inwendigh magh schoon werden, en dat het geene my van buyten magh overkomen, my van binnen magh behagen. Dat ick de wijze magh alleene rijck achten. Verleent my oock maer soo veele gouds, als een gemactight Man behoeft en noodigh is*. Siet dan wat voor goed *Socrates* begeert. Wat goed? De Wijsheyt, te weeten de kennisse van

Godlijcke dingen, die God alleene kan geven: en dat hy een reyn gemoet mocht verkrijgen, te weeten, dat gemaetight, suyver en oprecht zy. Om wat sake bad *Socrates*? dat hy der Wijsheyt mocht waerdigh geacht werden. Maer wie is waerdigh der Wijsheyt? Die is dan der Wijsheyt waerdigh, dieder vaerdigh en bereyt is, zijn licht te ontfangen door 't middel van de onthoudenthey, maetigheyt en door de deught of kracht van een gemoed, dat gesuyvert, schoon en helder is, en dat een treck en verlangen heeft om dese Wijsheyt te verkrijgen, als een schatkiste van alle rijkdommen: En hierom versochte *Socrates* dit blinckende goud van de Godlijcke Wijsheyt, dat met de geseide voorwaerden was voorbereyt. En hy versocht dat oock niet al te hovaerdelijck noch al te verslagen. Maer weinig wetenschap daer van te hebben, past op een on-

gematight Man. De volmaeckte en oneindelijcke kennisse, wort alleen in God gevonden: Maer een groote en breede kennisse verkrijght oock een gematight Man. En dit overweeghe *M. Ficinus* oock, over den inhoud van 't bovengeseyde Boeck, wat het gelouterde goud zy, dat hy begeert, dat hy sal koopen, gelijk *S. Ioan.* in 't III c. 18 vers. van zijne *Openbaeringe* seyt.

Met vleugels wort zy gemaelt, want daer is geen Wetenschap, alwaer sich het verstand niet verheft, totte beschouwinge der dingen, gelijk oock *Lucretius* seyt. De Spiegel verthoont, 't geene de Philosophen seggen, *scientia fit abstrahendo*, de Wetenschap komt van 't aftrecken, want de sinnen in 't vatten van de voorvallende dingen, die brengen aen 't verstand de kennisse van de wesentlijcke Ideeen ofte eerste voorbeeldingen, gelijkmen in een spiegel de toegevallige gedaente siet van 't geene daer in uyerlijck wert verthoont, en alsoo wort haer wesen oock aengemerckt.

De kloot verthoont, dat de Wetenschap geen tegenstrijdigheit heeft van meeningen, wesende hier de Wetenschap seecker, en nae *Plato* seyt, heeft de Werrelt geen tegenstrijdigheyt van de beweginge.

De drie-hoek bewijst, dat gelijk de drie sijden alleen een beeldnisse maecken, alsoo maecken oock de drie termini of setpaelen, in de propositie of voorstellinge, het bewijs en de Wetenschap.

De straele of de Hemelsche glants bediet, dat of de Mensche schoon soo veele moeyte doet, als hy wil of kan, soo sal hy doch de Wijsheyt, sonder de Godlijcke hulpe, niet verkrijgen. En daerom seyt *Plato*, dat de *Wijsheyt niet soo seer door Menschlijke vlijt plagh verkregen, als van God in de gereynighde gemoederen, ingestort te worden*. Want de ziele met het lichaem vereenight, is soo bequaem niet, om die dingen te overpeinsen, die geheel en al van 't lichaem zijn afgescheyden, even gelijk een Vleermuys die vol duysternisse is, soude swerven om den helderen glants van de Godlijcke dingen, gelijk *Ficinus* in zijne bewijsreeden seyt.

Volonta. Wille.

Een Maeghdeken qualijck gekleet, in root en geel, met vleugels aen de voeten en schouders, zijnde blind, streckende beyde handen, d'eene voor d'ander uyt, alleens of zy wat wilde aengrijpen.

Eenige schrijven, dat de wille is als een Koninginne, diewelcke sittende in de alderreedelste deelen van den Mensch, haere Wetten uytdeelt, nae de voorvallen, 't zy datse voordelijck of schadelijck zijn, dese brengt zy of aen de sinnen, of zy overstemt de reeden: En wanneer dan dees of die, qualijck onderrecht zijn, soo bedrieght zy haer selven in 't gebieden, en verstoort alsoo de ruste of eendracht, van den inwendigen Mensche, jae men soude haer oock misschien wel een dienaeresse van 't verstand mogen noemen, vermits zy sich 't selve willigh onderwerpt, om dat zy 't vermoeden van halsstarrigheyt soude ontgaen, als mede van de sinnen, die zy gaet onderstutten, op datse geen oorsake tot oproer souden geven: En hierom is dieselve van desen Schrijver, met een beroyt kleed afgemaelt, alhoewel *Xenophon*, de andere meeninge bevestight, en schildertse met een kostlijck kleet af, gelijk wy hier nae sullen verhaelen.

By de roode en geele verwe, die door de Sonne en door de overvloet van 't licht veroorsaect is, soudemen in dese plaetse, en nae dese overeenstemminge, de waerheyt mogen uytdrukken, die daer is een helder licht en de glants des verstands.

Met vleugels wortse geschildert, want zy gebiet uyten naeme van Wille, en om datse door een geduyrige vlucht swerft, soo maectse sich selve onrustigh, om de ruste te soecken, diewelcke zy met haere gewoonlijcke vlucht, langs der aerde, niet konnende vinden, soo wortse wacker in hare vlucht en beweginge, en stijght ten Hemel en tot God, en daerom heeftse oock vleugels aen de voeten, die haer behulpigh zijn, verminderende de bloodigheyt en stoutigheyt.

De blindheyt past haer seer wel, en om dat zy van haer selve niet met al siet, soo gaet zy al tastende te rugge, nae de sinnen, soose swack en oneedel is: Maer indiense wacker en krachtigh is soo volghtse de reeden.

Volonta. Wille.

Een Vrouwe in weerschijne kleederen, wesende gevleugelt, houdende in beyde handen een balle van veelerleye verwen.

De Wille is een mogenthey, waer door de dingen begeert worden, die voor goed worden gekent, 't zy met waerhey of door schijn van waerheydt: En om dat, in haer, geene vastigheytis, soo houdse de balle van verscheyden verwen, als mede 't kleed van weerschijn, en hierom isse met vleugels afgemaelt.

Volonta. Wille.

Een jonge Vrouwe met een Koninglijcke kroone, en met vleugels, als geseyt is, en in d'eene hand houdse een spriet met een vol seyl, en in d'ander een Sonnebloem of Heliotropium.

Met een Koninglijcke kroone wortse gestelt, om reeden, als boven geseyd is. 't Spriet met het volle seyl, vertoon, dat de winden van onse gedachten, wanneerse den Wille opstoocken en prickelen, even in ons wercken, 't geene de seylen doen aen de Scheepen: om dat de geheele inwendige en uytwendige Mensche daer door wort beweeght, en zy trecktse werwaerts zy wil.

De Sonne-bloem, die sich altijd nae de Sonne keert, is een teycken, dat het werck van de Wille niet kan geoordeelt werden, dan door 't bekende goed, 't welk den Wille noodsaecklijck treckt om te willen en in ons selve te gebieden, alhoewel het dickwijls gebeurt, datse sich bedrieght, en datse een versiert en valsch goed volght, in plaets van een oprecht en volmaeckt goed.

Profetia. Wijsegginge, Voorsegginge.

Een Vrouwe die haer gesichte bedeckt heeft, houdende in de rechter hand een bloot Swaerd, met een Trompet, en mette slincker een keeten, die uyt een Sonne, die boven haer staet, komt nederdaelen. Aen de slincker sijde en op 't hoofd, sal een Duyfken staen.

Mathematica. Wiskonst.

Een Vrouwe van middelbaer Ouder, gekleet met een wit en doorschijnt kleet, met vleugels aen 't hoofd, de vlechten sullen in 't wild over de schouder hangen, met een Passer in de rechter hand, daer mede zy eenige figuren die op een tafereel getrocken zijn, sal meeten, vertoonende ofse, al onderwijsende, sprack. Op de slincke hand salse een groote kloot houden, de Aerde afbeeldende met d'afbeeldinge der uuren en Hemelsche teyckenen, en op de boorde van 't kleed sullen eenige Wiskonstige figuren zijn geweven. Mette bloote voeten salse op een grond-steen staen.

Het doorschijnt kleet bediet, datse is gegrond op opene en klaere bewijsreden, waer doorse lichtlijk in andere wetenschappen toeneemt. De vleugels aen 't hoofd, drucken uyt, datse met haer verstand op ter vlucht stijght totte beschouwinge van afwesige dingen. Het dertele gesicht van een jonge Vrouwe, past wel totte Poësie of Dicht en tot andere konsten, die haer kracht uyten in de jeughd, en alsoo vrolijkheyt aenbrengen: Maer in de Wiskonst past het opsicht van een statige en eedele Vrouwe, die geene rimpels noch grinssen mismaken, noch geene uyterlijcke ciersels opproncken. Want de rimpels voegen niet wel in een bevallijck Adeldom, noch oock de jonge Iaeren, noch de kleyne Wijsheyt, of te groote dertelheyt,

die in dese konste niet is, en nochtans van alle geleerden wort bemint, die sich niet gronden in de ydelheit van woorden, noch in de beuselingen van 't gemeene volck, die alleen de ooren der verwijfde en slechte Menschen ketelen. Dit geven de vlechten, die sonder konst over de schouderen verspreyt zijn, te kennen, want die uyt haer self een ciersel aen haer selve vertoonen. De Passer is het eygen wercktuygh dat gelijkmatigh is in dese konste, en vertoont dat die aen yder dingh zijn evenreedenthey, maete en regel geeft. Zy staet of zy eenen circkel treckt, want alhoewel de Mathematica een spiegende Wetenschap is, genaemt van haer waerachtigh en eedel eynde, niet te min is het gebruyck het einde, soo niet van de Wetenschap, ten minsten van die dieselve besit: wesende dit nootwendigh, dat nae datmen een ploy in de konst heeft genomen, men 't selve in eeniger maniere door andere hulpe moet voor den dagh brengen. En hier uyt zijn heergekomen de vindinge van de Musijck, van Perspective, Bouwkonst, Meetkonst, Reeckenkonst en andere, die alle in den druck zijn gegeven, en getrocken uyt de beginselen van dese Wetenschap, die geduyrigh een smaek brengen aen de konstbeminders, met vernoeginge van de schrijvers, die door dese midlen, als door een breede ladder opklimmen tot een goede naeme en totte onsterflijckhey.

Van dese slagh zijnder veele by de Oude, en niet weinigh, dieder leven, totte eere van onse eeuwe, onder de welcke zijn *Christ. Clavius, Vernalione, I. Batt. Raimundo, Luca Valerio, Fred. Metio, P. Maillard, Ces. Ruida, Camil. Agrippa* en andere, de geleerde Werreld over verspreyt; die met een uytnemende wetenschap en vaste grond, diese in der daed hadden, tot belooninge van haere sloverie, en tot een gifte van haere konst, zijn verciert geweest. Maer oock is 't geruchte van dese eedle konst verdweenen, danck moeten eenige daer van hebben, die door 't toelachen van de Fortuyne, opgeblaesen zijnde, willen gehouden zijn, voor seer eervaerene Mannen in dese konst, daerse noch tusschen de steen en kalck in staen, niet wetende dat de deugd haere lief hebbers bemint, die geen slavinne is van de fortuyne. 't Sal ons doch betaemen, om niet verre buyten spoor te loopen, weder te keeren, tot het geene wy sullen seggen.

De Passer totte Wiskonst, en de boorde mette driehoeken om 't kleet, vertoonen dat gelijk in de boorde dese ciersels van de hoecken en van schanssen zijn, alsoo zijn dit in de Wiskonst de beginselen en de gronden.

De kloot mette beschrijvinge van de Aerde, en mette Hemelsche Zodiac, geeft te kennen, dat de aerde, in 't meeten van dese circulen, dieder rontomme gaen, geen proef kan hebben, ten minsten van kleyner waerde, wanneerse niet wert onderstut en beweert, met Mathematische reedenen.

Het kindeken dat de tafel houd en op de bewijs-reedenen luystert, leert ons, datmen de kennisse van dese konst niet moet uytstellen tot een ander Ouder, als in de jonge tijd: want anders zijn de verstanden te bot en niet soo bequaem, vermits in dees Ouder, de poorte wort geopent van een schoon Paleys of Lusthof, waer door men in de volgende Iaeren, van d'Ouder, veyligh magh intreden: want in de jonge tijd wort een afbeeldinge in ons verstand gemaelt, welck verstand alsdan is als een gladde taefel of wit papier, waer in bykans alle dingen, 't zy datse van dappere Mannen, of uyte Boecken, ons souden mogen voor-komen, ons werden voor oogen gestelt. En hierom hebben misschien de Griecken, dien tijd, die wy in 't leeren van de uytheemsche taelen besteeden, haere jonge tijd, sich dienende van haere eygen en moederlijcke taele, in dese Mathematische konst, versleten. En hier door schijnen

tegenwoordigh veele, dese voorstellingen, die tot verklaringe van dese konste zijn uytgegeven, duyster.

De naeckte voeten, die op de aerde vast staen, zijn teyckens van hare uytstekentheyten en vastigheyt, tot bevestinge van 't gene alreede is geseyt.

Instabilita. *Wispeltuyrigheyt.*

Een Vrouwe met veele verwen gekleet, leunende met haer rechter hand op een ried met blaederen, en onder haere voeten heeftse een balle of kloot.

De onstantvastigheyt wort met veele verwen afgemaelt, door de veelvoudige veran-

deringe van de gedachten der wispeltuyrige Menschen.

Zy leunt aen een broos *Ried* boven op een kloot, vermits daer geen stand noch eenige gelegentheyt en is, alwaer een wispeltuyrigh gemoed sich kan verseecken, en daerom staet zy op dingen, die seer beweeghlijck en onvast zijn.

Instabilita. Wispeltuyrigheyt.

Een Vrouwe met veelderleye verwen bekleet, door reeden als geseyt is, sittende schrijlinc te paerde op de Slange *Hiena*, of men magh die maelen op de beste maniere die men kan vertoonen.

Dieselve worden wispeltuyrigh geheeten, die in korter tijd haer gevoelen veranderen, en dat sonder oorsaecke en sonder eenige grond, en daerom wort de *Hiena* by gedaen: een Dier dat nimmermeer vast en bestandigh blijft in zijn eygen wesen: Maer nu isset sterck, nu swack, nu stout, nu bloode, nu verstoont het sich in een Mans gedaente, en dan in een Vrouwe, alsoo datmen met reeden magh seggen, dat in dit Dier de waerachtige Wispeltuyrigheyt wort gevonden, gelijk 't selve *Orus Apollo* verhaelt.

Sapientia Divina. Godlijcke Wijsheyt, van den Heer Giov. Zarantino Castellini.

De Liefde of Vreese Gods is de waerdige Wijsheyt. Ecclesiast. I.

Om dat op een ander plaets van de Werreltsche Wijsheyt, en dat onder de beeldenisse van *Pallas*, is gesproken, dunckt my noodigh dat wy een beeldenisse voorstellen, die de Godlijcke Wijsheyt verstoont, en dat op deser maniere.

Een Vrouwe van een schoon en heyligh opsicht, staende op eenen vierkanten steen, met een wit Borst-stuck of Harnas voor de borst, en een Helm op 't hoofd, daer een Haene op staet: uyt wiens hoofdslapen tusschen het Helmet eenige straelen, van de Godheyt, komen uytglinsteren: in de rechter hand sal zy een rond schild houden, daer de H. Geest in 't midden is, in de slincker het Boeck der Wijsheyt, met seven segelen toegesloten, waer op het Paesch-Lammeken staet.

Op een vierkante steen staet zy, om te betoonen, dat zy op een vast geloof is gegrondvest, van waer men noch ter eender noch ander sijde struyckelen kan. Zy wort wit gemaelt, om dat de witte verwe Gode aengenaem is, gelijk oock de Heydenen sulx hebben verstaen. *Cicero* seyt, *de witte verwe is voor al Gode aengenaem*. De Wijsen van Persien seyden, *dat God niets aengenaem was als in witte kleederen*; 't welck *Pierius* gelooft, datse uyt *Salomon* hebben getrocken, daer hy seyt, *laet uwe kleederen altijd wit zijn*.

Soo veele het Waepentuygh belanght, 't zijn geestlijcke wapenen, waer mede de Wijsheyt selve van God in zijnen dach, sich sal wapenen, gelijk 't Boeck der Wijsheyt uytdruckt, *Hy sal voor het Pantsier aentrecken de Gerechtigheyt, en voor den Helm sal hy een gewis oordeel ontfangen, en sal de billijckheyt aennemen voor een onverwinnelijck schild*. Het Borst-stuck of Pantsier wort voor de bewaeringe of voor de sekerheyt genomen, om dat het alle de levende deelen in 't lichaem beschermt, en

wort oock voor een beeld van de Deughd gebruyckt, die niet is wegh te nemen, want het Swaerd en den Helm kan men ter aerden werpen en verliesen, maer de wapenen van de Wijsheit, waer mede iemant omgort is, zijn vast en bestandigh. Daerom houdmen dat de borst de woonplaets van de Wijsheyt is, en dickwijls wort de borst selve, voor de Wijsheyt genomen, gelijk *Horatius* seyt, waert ghy niet een lichaem sonder borst? dat is, sonder Wijsheyt.

De Haen op den Helm wort genomen voor de kennisse en 't reedlijcke licht, dat op den Helm of op 't hoofd sit, nae 't gevoelen van *Plato*, *dat de Haen voor de kennisse wort genomen, is niet ongerijmt*. Van *Pythagoras* en *Socrates* is de Haen, door een verborgen maniere van spreecken, voor de ziele genomen, waer in de waere kennisse alleen verborgen is: Want de Haen heeft groote kennisse, hy kent de sterren, en is een Sonne-wijs dier, 't let op den Hemel en den loop der Sonne, en van zijn gekray wordt de grootheyt van den dagh en de veranderinge van den tijd aengemerckt: en om dese kennisse en Wijsheyt is hy *Apollo* en *Mercurius* toegewijt, die daer boven de Wijsheyt, oock de Wetenschap van veele kennissen en vrye konsten, wierden toegeschreven. Boven dat seyt God, door

Job, XXVIII cap. *Wie heeft den Haene kennisse gegeven?* welke plaetse van den uytleggers, door den *Haen* de kercklijcke Prediger en Leeraer verstaen wort, die in de *H. Kercke*, de Wijsheyt Godes singht en verkondight. In de Rotse of Casteel van *Helides* was een statue of beeld van *Minerva*, van goud en yvoir, met een Haen op 't Helmet, niet soo seer om dat het een Vogel was, boven andere strijdbaer, gelijk *Pausanias* meent, als om dat hy de alderverstandighste was, passende aen *Minerva* die voor de Wijsheyt wierde gehouden.

De hoornen of straelen tusschen den Helmet, en de ooren en hoofdslapen, worden genomen voor een seer heylige waardigheit: Hier door wierde geseyt, dat *Moyses* hoornen hadde, seyt *Pierius*, en worden gemaelt als straelen en vlammen van de Godheyt.

Het schild sal den Heyligen Geest in 't midden hebben, *want de Geest Godes leert Wijsheyt*, seyt *Job* XXXII cap. en in *Ecclesiast.* sprekende van de Wijsheyt, seyt, *Hy heeft die geschapen in den H. Geest.* En daerom vereischt het schild rond te wesen, gelijk *Pierius* seyt, om daer door de Wereld te vertoonen, die onder de ronde beeldenisse van 't schild, van de Wijsheyt geregeert wort, daerom die met aller macht behooren nae te trachten, die de regeeringe des Werelds is bevolen, nae de maniere van dese dappere en sinrijcke woorden der Wijsheyt in 't VI capit. *Maer soo ghy thronen en scepters bemind, o ghy Koningen des Volx! bemind de VVijsheyt, op dat ghy in eeuwigheyt mooght regeeren, bemind het licht der VVijsheyt, ghy alle die hoofden des Volx. zijt.* En daerom wort de Heylige Geest in 't midden van het ronde schild gestelt, de Wereld daer door uytdruckende. Om dat de hooghste Wijsheyt Godes volkomentlijk de geheele Wereld, door dieselve Wijsheyt, bestiert: oock om dat hy zijn volmaeckt licht en volmaecte Wijsheyd, kan instorten op alle Princen, om de Wereld, nae de Wijsheyt, te regeeren, want gelijk geseyt is, *soo leert de Geest Godes wijsheyt.*

Het Boeck der Wijsheyt mette seven segelen, bediet ten eersten, dat de oordeelen van de Wijsheyt Godes beslooten zijn, 't welck de Heydenen te kennen gaven, door het Monster *Sphinx*, dat zy voor haere Tempels stelden: 't welck wy noch by onsen tijde hebben gesien voor het *Pantheum*, of de ronde Tempel geheeten, om uyt te drucken, dat de Godlijcke leeringen en geboden, mosten ongeschent bewaert worden, verre afgescheyden zijnde van den ydelen hoop der Menschen. Het Boeck mette seven segels geslooten, is een beeld van de Wijsheyt, en bediet ten eersten, dat de oordeelen, van de Wijsheyt Gods, behooren verborgen te zijn, *'t is Gods roem het woord te bedecken, 't is der Koningen roem het woord te ondersoecken:* Derhalven behoort het totte eere van den oppersten Rechter, de reedenen van zijne oordelen te verbergen, gelijk de Cardinael *Cajetanus* over het XXV capit. *Salom.* seyt. Iae seer verborgen zijn ons de reedenen van de Godlijcke oordelen, die God dickwijls doet. Tusschen God en den Koningen, is het heel verscheyden: voor den Koningen is 't een schande de reedenen van haere oordelen te verbergen, om dat zy de reedenen moeten openbaeren, waer door zy 't Volck oordelen, want zy verwijsen den eenen in ballingschap, d'ander tot de dood. Maer dit is de eere Godes, dat hy de reedenen van zijn oordeel verberghet, om dat hy geene heeft die hooger, noch die hem gelijk is, want zijne heerschappie, hanght alleene aen zijnen wille en aen zijn oprecht oordeel.

Ten tweeden bediet het geslooten Boeck mette seven segelen, de verborgen sin van de Wijsheyt Godes, ten opsicht van de toekomstige dingen, ter tijd toe dat God

dieselve openbaert, gelijk *Pererius* die over de Openbaeringh Ioannis aen 't 5 capit. uytleyt, *Het getal van de seven zegelen bediet de algemeenheit, de duysterheit en swaerigheit, die daer schuyt in de Godlijcke voorwetentheit, van de toekomende dingen.* In dieselve plaetse, seyt hy, *de segelen zijn niet anders als de wille Godes, die de verborgene dingen door zijne voorwetentheit sluyt en opent, soo langh by wil, gelijk by wil, en wien hy wil.*

Ten derden, bediet het Boeck de duyserheit, waer in de Wijsheyt gewickelt, en waer door dieselve swaerlijck is te verkrijgen. Daerom vergelijckt *Salomon* dieselve *by een verborgen schat*, in 't 2 cap. van zijne spreucken, *Soo ghy die als goud en silver sult soecken, en gelijk als schatten uytgraven, dan sult ghy de vreese des Heeren verstaen, en de kennisse des Heeren vinden.* De Wijsheyt staet by God gesegelt en verborgen, niet dat de Menschen daer van souden berooft zijn, maer om datse dieselve van God bidden, en met alle naerstigheit en moeyte

souden soecken te verkrijgen, ten einde zy in haer selve sich niet souden verhovaerdigen, maer soodaenigen gave van de hooghste Wijsheyt souden erkennen. *S. Augustinus* sprekende van de duysterheyt der Schrifture, seyt, *ick twijfle niet of dieselve is geheel Godlijck, om door den arbeyd en naerstigheyt, onse hovaerdie te betoomen.* Voorts seyt hy in 't boeck van de *Drieeenigheyt, Maer gelijk sich het Godlijck woord niet laet gebruycken in dingen, die men ter eerster opsicht moet weeten, maer die men in 't verborgen moet ondersoecken, soo heeft hy gewilt, datse met meerder naerstigheyt, daer uyt souden werden getrocken.* En in de LIII vrage, seyt hy aldus, *Onse God heeft totte saligheyt der Menschen, de Godlijcke boecken, door zijnen Heyligen Geest alsoo gematigh, dat hy haer niet alleene door de bekende plaetsen heeft willen voeden, maer oock door de duystere haer heeft willen oeffenen.* Dese spreucke is waerdigh te verhaelen, die hy in 't derde boeck van zijne Spreuken stelt, *de duysterheeden der verborgentheeden, in de H. Schrift, zijn seer goed, want zy worden daerom bedeckt, om datse niet souden werden verworpen noch veracht: Hierom werden die gesocht, op datmen ons daer in soude oeffenen, hierom werden die geopent, op datse ons souden voeden.* *Francisc. Petrarcha* versamelt veele reedenen, waer onder hy oock de uytlegginge *Augustini*, over den CXXVI Psalm aentreckt. *Hierom, seyt hy, is de H. Schrift te duysterder gestelt, op datse veele goede verstanden soude baeren, en dat de Menschen daer te rijcker souden afscheyden: die dieselve toegeslooten hebben gevonden, dat door veele manieren soude werden geopent, als ofmen 't door eenerleye maniere hadde open gevonden.*

De duysterheyt, om Godlijck te spreken, is nut, om datse veele spreucken van waerheyt voortbrenght, en veele kennissen in 't licht stelt, *terwijl het de eene dus, en d'ander soo, verstaet.* Op 't laeste brenght hy *Gregorium* over *Ezechielem* voort. *De duysterheyt der uytspaken Gods, seyt hy, brenght groote nuttigheyt aen, want zy oeffent de sinnen, datse door de vermoeyinge vverden uytgebreyt, en dat een vvelgeoeffende verkrijght, dat eene die luy en traegh is, niet kan vatten. Noch heeftse vvat anders in, vvant soo de kennisse der H. Schrifture, voor een yder open stont, men souse niet achten: vvant in seeckere duystere plaetsen, soo vermaecken ons die dingen die dan gevonden zijn, met noch veel meerder soetigheyt, alsse met meerder arbeyt 't gemoed hebben afgemat.* En dit zijn de oorsaken, waerom de Godlijcke Wijsheyt, veele van haere geheimnissen, onder een donckere Wolcke van woorden, heeft bedeckt. Ick segge een Wolcke, nae 't seggen van *Augustinus*, tegen de *Manicheen*, alwaer hy de duysterheyt der Schrifture een Wolcke noemt, daer hy seyt: *Hy doet die uyt de VVolcken invloeyen, dat is uyt de Schriften der Propheten en Apostelen: te rechte vworden die VVolcken genaemt, vvant de vvoorden gelijkse luyden, breecken door een gespleten en geslagen locht, alsse de duysterheyt der allegorien by komt, als of die met eenige donckerheydt betoogen VVolcken vvierden.* Soo groot is de duysterheyt der Schriftuyre in eenige plaetsen, dat *S. Augustinus*, die welcke oock, sonder Meester, veele konsten hadde geleert, en oock 't geene de Philosophen handelen over de tien Categorien, selve bekent, dat hy niet heeft kunnen verstaen het begin van den Prophete *Isaias*. 't Is dan geen wonder, dat *Tostatus* in zijne Voorreden over *Genesis* seyt: *De H. Schriftuyre is soo duyster, dat oock in verscheyden plaetsen, tot noch toe, geene deure voor 't verstand oopen is.* De Egyptenaers vertoonden de duysterheyt van de Wijsheyt en van haere ydele leeringe, daer door dat zy voor haere Tempels de *Sphinges* stelden, 't welck wy by onse tijden, met duystere characteren in de basis voor het *Pantheon*, of de Ronde Tempel, hebben

gesien: die door last van *Sixtus* de V, gebracht is by de Fonteine *Terminus*, gelijk van dese Sphinxen, *Plutarchus* in zijne *Isis* en *Osiris* verhaelt. Zy stelden, seyt hy, gemeenlijck voor haere Tempels de Sphinxen, waer mede zy te kennen gaven, dat de leeringe van haere heylige dingen bestont in een verhoolen en ingevvickelde Wijsheyt. Maer wy hebben de duysterheyt en swaerigheyt van de Godlijcke Wijsheyt, afgebeelt met het boeck van de seven segelen, waer van de *Apocalypsis* gewagh maect, willende seggen, dat in de verborgene Godlijcke Wijsheyt, soodanige duystere dingen zijn, alsser zijn die kostelijck, en van vaster waerheyt en aensien zijn: welke seven segelen lichtlijck voor die geene open staen, die de vensteren van haer gemoed, voor de seven dood-sonden sluyten, en dat door de seven deughden, die haer tegenstrijdigh zijn, en die de Wijsheyt en kennisse, die daer gaven van den H. Geest zijn, soecken te verkrijgen door Godvruchtig heyt en vreese Godes.

Het Paesch-Lammeken wort op 't Boeck gestelt, om dat het *Lammeken dat gedoot is, waardigh is aen te nemen, Kracht, Rijckdoom, Godlijckheyt en Wijsheyt, Apocal.*
5. Een ander reeden kander

noch by gebracht werden, ten aensien van de Menschlijke aert der schepselen, diewelcke om de Wijsheyt te verkrijgen, niet moeten hovaerdigh noch ongerechtigh zijn, *want in een quaedwillige ziele en sal de Wijsheydt niet ingaen*: Maer zy moeten needrigh en suyver wesen: en op dese maniere wordt het Lammeken voor de sachtmoedigheyt of voor de vreesse Gods genomen, die een ygelijck behoort te hebben: want *de vreesse Godes is het beginsel der Wijsheyt*, Eccles. I. Willende door 't Lammeken verstaen een vreesachtigh, onnoosel, suyver en sachtmoedigh Dier, konnende de Menschen oock geene Wijsheyt verkrijgen, ten zy door de vreesse Gods en door sachtmoedigheyt: Door welck middel wy deelachtigh gemaect zijn der Hemelsche schatten, gelijk Syrach I te kennen geeft: *Mijn Soone, seyt hy, wildy wijs worden, soo leert de geboden, en God salse u verleenen, want de vreesse des Heeren u de rechte Wijsheyt, en tucht, en 't geloove, en de sachtmoedigheyt behagen Gode vvel*: en hy sal zijne schatten ophoopen, die God de Heere, door zijne oneindlijcke goedheyt, in de eeuwige heerlijkheyt bewaert.

* * * *

Ick moet hier evenwel noch byvoegen, 't geene de Keyser *Maximilianus I*, onder andere vragen, den seer geleerden Abt *Ioan. Trithemio* heeft voorgesteld: te weeten, *vvaerom God de Heere de H. Schriftuyre, die de verborgentheeden des Geloofs bevat, niet op alle plaetsen, klaer om te verstaen heeft gegeven, maer veel eer diepsinnigh en vol duystere reedenen?* Hier op antwoorde *Trithemius*: dat de Godlijke Schriftuyre, nae de bloote letter, den geenen diese niet verstaet, verwart en vol duysterheyt schijnt te wesen: maer diese verstaet, schijntse klaer en openbaer. Want soo die met dien Geest niet wort gelesen, waer mede men gelooft, dat zy den Menschen is ingestort, soo kan niemant tot het verstand desselven geraken. *Hierom seyde hy*, soo leest een Geleerde, die noch met het vleesch omschaduwet is, en van de ydele lusten brand, dieselve heel anders: Doch op een ander wijze verstaetse die geene, die de ydele lusten heeft uytgetogen, en die door de Liefde Gods, in der waerheyt, wort ontsteken. En hierom is 't geen wonder, dat die geene verblint zijn, die de soetigheyt van den Geest Godes noyt hebben gesmaect. *Voerende daer op in, het aensien S. Gregorii, alvvaer hy seyt*: Gelijk de H. Schrifture den eenvoudigen mette uytwendige letter vermaect, alsoo oeffent zy den Wijsen met haere verborgentheyt. Want zy heeft in 't openbaer, waermede zy den kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen, waer mede zy der hooghdravender verstanden, tot verwonderinge der soetigheit ophoud: even als een wonderlijcke reviere, die te gelijck diep en ondiep is, soo datter een Lam kan in waeden, en een Elephant in swemmen. *Daer nae bracht hy D. Augustinum voort, die aldus seyt*: De H. Schrifture spreeckt alsoo, dat zy met haere hoogheit den hovaerdigen belacht, den Grooten, door haere diepsinnigheyt verschrickt, den aendachtigen weyder, en voestert den kleynen met haere lieflijcke aenspraecke. Dat wy die niet begrijpen, dat doet de traegheyt van ons verstant; want daer blijft een deksel op ons herte, indien 't selve niet werde wegh genomen, van die geene die den sleutel *Davids* heeft, en datter een licht in onse herte werde gestort. *Tot zijne derde getuyge bracht hy D. Ambrosium voor den dagh, die daer seyt*: Dat de H. Schrifture is een Zee, hebbende in sich diepe verstanden, en de hoogheit der Prophetische duyster reedenen, in welcke Zee, seer veele revieren waeren ingelooopen.

Sapienza Humana. Menschlijke Wijsheyt.

Een naect Ionghman, met vier handen en vier ooren, hebbende de rechter hand uytgestreckt, met een Fluyte, zijnde een Musicael instrument, die *Apollo* was toegewijd, en een Pijlkoocker op de sijde.

Dit was de vindinge van de Lacedemoniers, diewelcke willende betoonen, dat het niet genoegh was, door de spiegeling waenwijs te wesen, maer datter een lang gebruyk en oefninge van daeden, noodigh was, soo druckten zy datselve door de handen uyt. En om eens anders Raedslagen te weeten en aen te hooren, dat druckten zy door de ooren uyt. En aldus versterckt en aengelockt zijnde, door 't geluyt van eygen lof, gelijk door de Musicale instrumenten wort uytgedrukt, en door den Pijlkoocker soo verstonden zy, dat de naeme van Wijse daer door wierde behouden en verkregen.

Sapienza Vera. Oprechte *W*ijsheyt.

Een Vrouwe die bynae naect is, houdende haere handen en gesicht om hoogh, siende een licht dat boven haer staet, hebbende haere voeten van der aerde opgeheven, betoonende dat zy in God is opgenomen, en van alle aerdsche goederen berooft.

Dit is de Wijsheydt niet, dier getelt wordt onder de deughdlijcke *habiti* of geschicktheden, die door de gewoonte en eervaerentheynt verkregen worden; maer zy is een besondere gave des H. Geests, diewelcke blaest waer hy wil, en dat sonder aensien van persoonen. En de Oude die gehandelt en gesproken hebben, sonder licht van de kennisse onses Heeren *Christi*, die de waere Wijsheyt des Vaders is, spraecken niet te min veele dingen met seer groote eerbiedigheyt en voorsichtigheyt, en wilden niet dat de naeme van Wijs aen eenigh sterflijck Mensch mocht worden gegeven, ten waere dat die volmaect en onberispelijck ware. Hier door isset, dat in geheel Griecken, zijnde de Moeder van alle Wetenschappen en Deughd, zy maer seven Wijsen wisten te verkiesen, die zy daer van den naeme gaven, achtende dat het of een grooter Deughd most zijn, of ten minsten een sulcke deughd, waer uyt al d'andere deughden haeren oorsprongh hadden, wesende van eeuwigheyt, al voor Hemel en Aerde voortgebracht, gelijk *Salomon* seyt, sich verheugende in den schoot des eeuwigen Gods, van waer hy, nae zijn rechtvaardigh oordeel in 't besonder, dienselven in de borst van weynige sterflijcke Menschen, uytdeelt.

Hierom wortse gemaelt, als of zy van der aerde was opgeheven, met een licht, dat haer in 't aengesicht schijnt: vertoonende, dat de Wijse metter herten van alle aerdsche hertstochten is ontbonden, en van de Godlijcke genaede verlicht: En dat wie dieselve vint, sonder datse onder de versierde Wijsheyt der dwaesen is ingewickelt, die verkrijght eindlijck het leven en de saligheyt.

Sapienza. *W*ijsheyt.

Een Maeghdeken staende in een donckere nacht, in 't blaue gekleet, dragende in haer rechter hand een ontsteken Lampe vol Oly, en in de slincker een Boeck.

Zy wort jongh gemaelt, om dat zy de heerschappie voert boven de sterren, die niet verouderen, noch de kennisse van de geheimnissen Godes wegh nemen, want die zijn levendigh, en in der daed eeuwich.

De ontsteeken Lampe is het licht des verstands, 't welck door een besondere gave Godes, in onse ziele brand, sonder dat het verteert of vermindert wert: Maer 't komt alleene door onse besondere achtloosheyt toe, dat het dickwijls, een groot deel, wert verdonckert, en door de gebreecken is bedeckt: en dese zijn de duysternissen, die in onse ziele overvloeyen, en 't licht van 't gesichte besetten en innemen, waer door zy dan de Wijsheyt uytblusschen, en voeren, in haere plaetse, de onwetentheyten en snoode gedachten. Waer door het dan geschiet, dat wy niet genoegh geoeffent zijnde in de wegen des Hemels, die scherp en swaer zijn, te gelijk mette vijf dwaese en onvoorsichtige Maeghden, van de bruylofts-feeste, blijven uytgeslooten.

Het Boeck wort gestelt voor den *Bibel*, 't welck geseyt is, *het Boeck der Boecken*.
Want

daer in wert alle de Wijsheyt geleert, die daer noodigh is, om saligh te worden.

Sapienza. *W*ijsheyt.

Een naeckte en schoone Vrouwe, deckende alleene met een kleed, hare beschaemde leeden, staende mette voeten op eenen Scepter, siende een straele uyten Hemel, die haer aengesicht verlicht, hebbende de handen vry van alle beletselen.

Hier wort de Wijsheyt gemaelt, die met het Geloove over een komt, en die alleene bestaet in de beschouwinge van God en verachtinge van de aerdsche dingen. Waer van geseyt wort, *die my vint, sal 't leven vinden, en sal heyl putten van den Heere.* En daerom wordtse naeckt gemaelt, als die voor haer selve, niet veele ciersels noch rijckdom van noode heeft, konnende met reeden seggen, dat wie haer besit, dat die alle de goederen by sich heeft, doch niet met de verwaentheyte van de Philosoph *Bias*, maer met een Christlijcke ootmoedigheyt, gelijk de Apostelen *Christi*: Want wie door de kennisse en Liefde God besit, besit het beginsel, waer in alle geschapene dingen, veel volmaeckter, als in haer eygen weesen selve, werden gevonden.

Dese beeldnisse vertreet den Scepter, tot een teycken der verachtinge van de eere deses Werrelts, die de staetsucht in eere houdende, doen dat de Mensche de Wijsheyt niet kan naederen: Want dit is haer eygen, datse ons verlicht: maer de staet en eersucht doen, dat de sinnen en gemoederen werden verdonckert.

Zy siet met vrolijkheyt op de Hemelsche straele, met handen, die vry zijn van alle veranderingen: Om dat haer eygen is, de Godheyt aen te schouwen, waer toe de uytwendige handelingen, en Werreltsche besicheeden, als hinderpaelen zijn.

Sapienza. *W*ijsheyt.

Het is een gemeen gevoelen, dat de Oude door het beeld van *Minerva* mette Olyve daer by, de Wijsheyt hebben willen uytdrukken, en dat nae de maniere alsse van haer bekend was, en hierom versierden zy datse was gebooren uyt het hoofd van *Iupiter*, als dieselve kennende voor de aldervolmaeckteste, die in geene saecke kost doolen, van 't geene in de macht des Menschen was: jae zy versierden, dat zy drie hoofden hadde, 1. om een ander raed te geven, 2. om voor sich selve alles wel te verstaen, 3. om deughdelijck te wercken: 't welck noch klaerder door de Waepenrustinge en door de Spiesse wort uytgedrukt, waer door zy lichtlijck de uyerlijcke macht van andere tegen staet: wesende dan de Mensche in sich selve versterckt, soo komt hy te hulpe die swack en onmachtigh is, gelijk in een ander voorstel geseyt is.

Het schild met het hoofd van *Medusa* betoont, dat de Wijse alle de snoode aenwensten en genegentheeden moet afsnijden, en datselve oock bewijzen, leerende den onwetenden, dat zy dieselve moeten vlieden, en daer door werden gebetert.

De Olyve vertoont, dat de innerlijcke en uyerlijcke Vreede, van de Wijsheyt heerkomt, en derhalven soo leggen het veele aldus uyt, dat de tacke, die *Aeneas* hadde om te gaen na de Aelysische velden, en die nootsaekelijck van *Virgilius* was versiert, niet anders is, als de Wijsheyt, diewelcke den Mensche uyt alle swarigheyt geleyt, en voert die tot een geluckigh einde.

Eenige hebben die met een Seeve afgemaelt, om uyt te drucken, dat het een eygen werck van de Wijsheyt is, het goede kooren van het kaf, insgelijx het goede saet dat

in den ommegangh en handelinge der Menschen is, van het snoode te schiften en uyt te monsteren.

Prudenza. *Wijsheyt, Wetenschap van goed en quaed.*

Een Vrouwe, die in de slincker hand een Doods-hoofd, en in de rechter een Slange heeft.

Het Doodshoofd betoont, dat om Wijsheyt te verkrijgen, seer veele helpt, datmen op het einde, en de uytkomst van alle dingen verdacht zy, en om dat de Wijsheyt een groot deel van de werckinge der Philosophie is, die nae 't gevoelen van de beste Philosophen, een gestadige overdenckinge des Doods is, soo leertse ons, dat het overwegen van onse ellendigheyt, de Koninghlijcke heerbaene is, om dieselve te verkrijgen. Van de Slange is genoegh geseyt.

Prudenza. *V*wijsheyt, *V*oorsichtigheyt.

Een Vrouwe als *Ianus*, met twee hoofden, die sich spiegelt, hebbende een Slange om de eene arm geslingert.

De twee aengesichten bedieden, dat de Voorsichtigheyt een waerachtige en sekere kennisse is, die daer beschickt watmen behoort te doen, en zy komt voort door de overweginge van de verledene en toekomende dingen. De heerlijkheyt van dese deughd, is van sulcken gewichte, als datmen daer door de verledene dingen sich wederom in 't gemoed voert, de tegenwoordige beschickt, en de toekomende voorsiet: waer door een Man, die hier van berooft is, geene middelen sal weten, om wederom te winnen 't geen hy heeft verlooren, noch oock te bewaeren, 't geene hy besit, noch te soecken, 't geene hy verwacht:

Het spieglen bediet de kennisse zijns selven, konnende niemand zijne eygene saecken rechten, soo hy zijne eygene gebreken niet kent.

De Slange, wanneer dieselve geslagen is, stelt het geheele lichaem tegen den slag, wapenende het hoofd met veele krullen: en dat geeft ons te verstaen, dat wy door onse kracht, die daer is als onse hoofd, en onse volmaecktheyt, ons sullen stellen tegens de aenvallen der fortuynne, en alle andere dingen, hoe lief dieselve ons mogen wesen. En dit is de waerachtige Voorsichtigheit; daerom seyt de H. Schriftuyre, *V*veest voorsichtigh gelijk de Slangen.

Prudenza. *V*wijsheyt, *V*vetenschap van goed en quaed.

Een Vrouwe met een vergulden Helm op 't hoofd, omwoelt met een krans van Moerbesien bladers, hebbende twee hoofden, gelijk voor geseyt is, houdende in de rechter hand een Pijle, alwaer het Visken *Ecneides* of *Remora* omgeslingert is, 't welck van de Latijnen alsoo is geheeten, om dat het een Schip kan verletten en ophouden, gelijk *Plinius* seyt, en hierom is het gestelt voor de verlettinge, en in de

slinker hand salse een Spiegel hebben, waer in zy haer selve besiet, voor haere voeten sal een Hart met lange hoorens leggen dat herkauwt.

De kloekheit of Voorsichtigheit, nae 't seggen van *Aristoteles*, is een wercklijcke geschicktheit, mette waerachtige reeden ontrent de mogelijcke dingen, om het goede te volgen en 't quaede te vlieden, om tot het wit van een gelucksaeligh leven te komen. Maer door het saligh leven moet verstaen worden, 't geene nae de Pelgrimagie van dit tegen woordige leven verwacht wort, gelijk de Godgeleerde seggen: en na de meeninge eeniger Philosophen, soo is het dat geene, datmen in de tijd der vereeniging met lichaem en ziele kan hebben en mede-deelen, door welke beyde wegen de kloekheit moet werden geoeffent, gelijk het schijnt dat *Christus* in den Euangelio seght, *dat de kinderen deser vverelt voorsichtiger zijn als de kinderen des lichts*. En wort de hoedanigheit van dese werckinge, door de einden onderscheyden, wanneer se te saemen gevoeght zijn, gelijk daer is de Burgerlijcke gelucksaligheit, waer door men geschicklijck levende, kan klimmen op de trappe van de gelucksaligheit, die in den Hemel voorbereyt is, diewelcke meer of min bekend is, nae dat de gaven van de natuyre of der genade, meer of min in

den Mensche zijn. Tot verklaeringh van beyde insichten, is genoegh, 't geene te vooren is geseyt.

Den gulden Helm op 't hoofd, bediet dat het Verstand van een kloeck en voorsichtigh Man, gewapent zijnde met wijse raedslagen, sich lichtlijck beschermt tegens 't geene hem soude mogen schaedelijck wesen, uytblinckende in goede en deughdelijcke wercken.

De krans van Moerbesien blaeders, bediet, dat een wijs en voorsichtigh Man, geen saecke voor den tijd moet doen, maer moet dieselve met oordeel bestieren; en daerom seght *Alciatus*:

*De traege Moor bloeyt selden eer,
Voor dat de koude leyt ter neer,
Een vvijs Man doet niet voor den tijd,
Maer schickt al door maet en vlijt.*

Het Vischjen *Remora*, dat rontom den Pijl geslingert is, een kenteycken van 't selve: en vermaent ons ter overvloet, datmen niet al te traegh moet zijn, om 't bekende goed by der hand te vatten, 't welck van *Alciatus*, niet buyten ons voorstel, hier wort bygevoeght:

*Niet al te haest, maer soetjes aen:
Legh over vvat best is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te snel,
Dat past een deftiigh Man seer vvel.
De Visch geslingert om den pijl,
Leert dat ghy doch geen dingh ter ijl,
Maer langhsaem met rijp onderscheyt,
Moet maetigh zijn in u beleyt.*

De Spiegel bediet, de kennisse van de Wijse, die oock zijne handlingen niet kan rechten, indien hy zijne gebreecken niet kent noch verbetert. En dit verstont *Socrates* wanneer hy zijne Scholieren beval, datse alle morgen souden in den Spiegel sien.

Het Hert, op de maniere, als geseyt is, verthoont het selve dat de Pijl en de Visch doet: Want soo veele als hem zijne lange en rappe beenen, totten loop opstoocken, soo verletten hem, in 't tegendeel, het swaer gewicht van de hoorens, dat hy daer door, 't gevaer van de bosschen en struyvellen, kan ontrennen. En oock 't voorstel van 't herkauwen van dit dier, past totte overweginge, dieder voorgaet, totte uytvoeringe van onse goede gedachten. 't Sal oock niet overtolligh zijn, dat hier 't klinckdicht wierde gestelt, van den Eedelman *Giov. Buondelmonte*, van desen inhoud:

*O heerelijcke deughd! die ons den vvegh vvijsst aen,
Vvaer door vvy lof by 't vrome Volck behaelen:
Ghy stut en onderhoud, ons leven, dat vvy gaen,
Op d'eeren trap in deughdelijcke paelen.
Ghy vveet den tijd en plaets en 't onderscheyt te gissen,
Vvat is voorby, of nu, of vvat er komen sal:
De reeder vvelgeschickt, die kan niet lichtlijck missen,
VWant door u vvijs beleyt soo schickt ghy 't over al.
Verlicht ons met u licht, ten minsten met u straelen,
O Vvijsheyt vvel gelieft! een dochter van Iupijn,
Op dat d'onvvetentheyt magh uyt mijn ziele daelen,
En ick magh, door u licht en geest, begonsticht zijn.*

En om dese beeldnisse wat verscheyden te maecken, soo kanse in plaets, van datse den Pijl houd, op de maniere, als geseyt is, met de eene hand op een Ancker leunen, alwaer een Dolphin rontom is geslingert; 't welck deselve beteyknisse heeft, als de Pijle, alwaer 't Visken *Remora* is omgeslingert. En dit Ancker met den Dolphin, was het devijs van *Augustus*, om de voorsichtigheyt of kloeckheyt uyt te drucken, gelijk 't selve *Sebastian Erizzus* verklaert in zijne Medaglien.

Afbeeldinge van VVissel.

De Wissel kan afgebeeldt werden in gestalte van een Vrouwe, met twee aensichten, d'een nae de rechter hand, d'ander nae de slincker hand siende. 't Aengesicht na de rechter hand, als oock die geheele sijde is schoon en volmaeckt, d'uytsicht jeughdigh en wacker, dat nae de slincker hand, is oud, mager en bleeck, hebbende de slincker voet veel korter dan de rechter, waerover zy met de slincker arm op een kruck steunt, als die sonder dieselve niet sou kunnen gaen. Op haer hoofd rust een Cameloen, of de Visch *Polipus*, welck van beyden het aerdighst kan afgemaelt worden. Op den kop van een van de voornoemde beesten, staet nae de rechter hand gekeert een kleyn beeldeken, hebbende een letter-rol in de hand, alwaer *Credit* op geschreven staet, en in d'ander hand een kettingh, daer een ander beeldeken na de slincker hand uytziende, en staende op de steert van een van de voorseyde beesten, mede aen den hals geboeit is, die oock een klein letterrol in de hand heeft, daer *Debet* op geschreven staet. Om haer bloote hals heeft zy een kettingh, of halsband van verscheyde gemunte penningen aen den anderen gehecht, daer onder een groote penningh (in plaetse van een bagge) aenhanght, met dese woor-

den daer op geschreven, *Permutatio pecuniae*, dat is, *verwisseling van geld*. Aen haer rechter arm heeft zy een stock-beurs met geld hangen, en in haer hand een bondel brieven: met haer slincker hand toont zy een Wisselbrief, daer op geschreven staet CAMBIO. Aen haer schouderen heeftse twee groote uytgespreyde vleugels, haer Cangjante kleet is licht en kort, meestendeel groen, van tweederley koleuren, de helft na de rechter sijde is grasgroen, en d'ander helft nae de slincker hand is vael of bleeck-groen. Zy heeft vier ooren aen haer hoofd, aen elcke zijde twee.

't Aengesicht nae de rechter hand, beteyckent de remisse van 't geld, hebbende *Credit* boven haer hoofd. Haer wackere oogen bedieden de geswindigheit van haer overlegh, haer volmaecktheyt is het geld en de winst.

't Aengesicht nae de slincker hand, beteyckent de *trates*, hebbende de schult boven haer hoofd, die haer oud, bekommert, en wanschappen maect, door de behoefteghheit.

Het *Chameloen* of *Polypus* de ongestadigheit van 't veranderen.

De kettingh daer zy *Credit* en *Debet* mede geboeyt houd, d'Interest van de Wissel.

Den halsband van de goude penningen, de verscheyde Munten, waer uyt de Wissel haer oorsprongh heeft.

De stock-beurs beteyckent overvloed van geld, en de brieven de buytenlandsche correspondentien of gemeenschappen.

Dat op de Wisselbrief *Cambio* geschreven staet, wil seggen, dat de Wissel eerst of meest van de Italiaenen is gevonden, om de verscheydentheyt van haer Munte.

De vleugelen beteyckenen haere vaerdigheit in 't overmaecken en trecken van 't geld, van verre en wijtgelegen plaetsen.

Haer Cangjante kleed de verscheydentheyt van de Wissel, het gras-groen, de hoope van toe-baet, het bleeck-groen d'afgaende hoope.

Haer korte en hinckende been beteykent haer ongelijckigheit, want selden of nimmermeer de Wissel recht en gaet, ten zy met een kruck of stutsel, dat *Paxi* genoemt wort.

De vier ooren beteyckenen datse in de Wissel scherp moeten toeluysteren, en wel nae de cours vernemen.

Oriente. Oost.

Een Maegdeken van sonderlinge schoonheit, bloosende van kaecken, met een blonde Paruyck als goud, tot over de schouderen toe, hebbende op 't hoofd een klaere en heldere sterre. Wesende seer schoon in 't root gekleet, en rontom het kleed sal een lijste van schoone en blinckende peerlen wesen, met een blaeu gordel, alwaer de teykens van den Ram, Leeuw en Schutter rontom in ordre staen, houdende den rechter arm en 't aengesicht om hoogh. In de rechter hand sal het een schoone ruycker met bloemen, van allerleye verwen hebben, die in 't opgaen zijn, en van dieselve sijde sietmen dat de Sonne met heldere en seer blinckende straelen, is opgegaen: Van alle sijden sietmen het kruyd en de boomen groenen, en de Vogeltjens met haere lieflijke keeltjens, neffens andere dierkens, een uytnemende vrolijkheyt betoonen.

Mette slincker hand sal het een seer schoon vat, als oft een Wieroockvat waere, houden, alwaer vyer in is, en de roock komt uytvliegen, en de schadu van dit beeld sal veel langer zijn als 't lichaem selver.

Het wort als een kindeken vertoont, om dat wy, willende den dagh in vier deelen afdeelen, soo is 't reeden dat het eerste een kind zy. Het tweede een Jongelingh, het derde een Man, en het vierde een oud Man. En daerom als de Sonne uyt den Oosten komt, 't welck 't beginsel van de dagh is, begint de Hemel klaer te worden, om het Aerdrijck te verlichten. *Petrarcha* seyt, *naulijx schootse een strael uyt en Oosten.*

Van sonderlinge schoonheyt wort het geschildert, om dat de Sonne in 't Oosten opgaet, 't welck gebeurt, dat in iemands geboorte de Sonne in 't opklimmen zijnde boven andere Hemelsche lichaemen, brenghetse dieselve, door een besondere kracht, seer schoon van aengesicht voor den dagh, lieflijk, snel, heerlijk, van opmercklijcke zeeden en uytmuntende eedelheyt. Van roode en bloosende kaecken, en met een blonde kuyf als goud, wort het geschildert, als geseyt is, om dat *Pamphilus Saxo* daer van aldus spreekt:

*Aurora Tithans koets ontslyt,
En bromt met gulde locken uyt,
En rijst met een doorluchte glans,
Geciert als met een Roosenkrans:
En Phaëtons gespan op 't spoor,
Vlamt d' Hemel met haer wielen door.*

Het houd op 't spitse van 't hoofd de klare en schoone Morgensterre *Lucifer* of Lichtdraeger geheeten. Het kleed wort root gemaect, om dat *Bocadius* seyt, dat de dampen den Morgenstond belettende, te gelijk met het rijsen van de Sonne worden opgedroogt en den Morgenstond maecken.

Het ciersel van schoone en blinckende perlen, bediet, dat de perlen uyt en Oosten komen, die de Werreld over in grooten prijs en waerde zijn, om dat het een eedele steen is van wittigheyt en deughd.

Het blauwe gordel, alwaer het teycken van den Ram, Leeuw en Schutter op staet, zijn voor den Sterrekunders of Astrologen Oostlijcke teyckenen. 't Houd de rechter arm om hoogh, om te betoonen dat het Oost aen de rechter sijde des Werrelts is, en daerom is oock 't aengesicht daer nae toe gekeert, of oock, om dat men zijn oogen in 't Oosten plagh op te slaen, om God te bidden en aen te roepen.

De schoone bloemruycker van verscheyden bloemen in de rechter hand, die nu beginnen op te gaen, en de Sonne, gelijk wy hebben geseyt, vertoont, dat in 't opgaen van de klaerblinckende en heldere straelen van de Sonne in 't Oosten, de velden lachen, de bloemen sich openen, en een yder sich verfrischt en vervrolijckt.

Mette slincker hand houd het een Wieroockvat, waer van een reuck opgaet, om te vertoonen, dat in de Oostersche Landen verscheyden reuckwerck, speceryen, balsaemen en andere aerdigheeden van daen komen, die dese goeddadige climaet voortbrenghet, gelijk *Petrarcha* seyt, en zy maect oock de grootste schadu van 't lichaem. Waer over *Silius Italicus* seyt:

*In 't opgaen van den dageraet,
De schadu groeter plaets beslaet.*

Waer van verscheyden Dichters hebben geschreven, doch insonderheyt de Heer *Gio. Camillus* de eedle Romeyn, die wy alhier hebben gevolgt:

*Auroor in 't Oost, aen Ganges vloet,
Daer 't vriendlijck licht sich open doet,*

*Met Rooskens, en met silvre voeten,
Komt nu den frisschen dagh begroeten.
Maer 't Sonnetjen noch swack en teer,
Schiët nauwelijx zijn straelen neer,
Of strax soo gaet de nacht verschuylen,
En berght sich in de duystre kuylen.
Door 's gulde fackels bly gesicht,
Soo wort de Hemel klaer en licht:
Meedogend met zijn soete straelen,
Komt Phoebus op het kruydjen daelen,
En leckt den dauw van bloem en plant,
En streelt en kust het vochtigh Land.
De windekens vol soete suchtjens,
Bedrijven door 't geruys veel kluchtjens,
Maer 't Vogeltjen, door 't flickren, bly,
Dat queelt een soete vryery.*

Mezodi. Middagh of Zuyden.

Een jonge Moore, die eer kleyn als groot is, die een Sonne op 't hoofd sal hebben, die hem het geheele hoofd sal omschijnen, sal in gevlamt root gekleet wesen, dat uytten geelen siet, sal een blaeu gordel hebben, alwaer de teyckenen van *Taurus*, *Virgo* en *Capricornus* rontom staen. In de rechter hand sal hy Pijlen houden, en in de slincker een tacke van *Lotum*, met blaeders en bloemen, die de

boonen gelijk zijn, als *Plinius* getuyght, doch dicht van steelen en blaeders, maer korter en dunner, met witte bloemen, de Lelyen gelijkende. De schaduw van alles sal recht op en neer gaen, en op der aerde sullen eenige drooge kruyden en bloemen leggen.

Iongh wort hy gemaelt, om reeden als in de beeldnisse van 't Oosten geseyt is. Een Moriaen met kroese hairen is hy gemaect, om dat de Sonne, in de Zuydlijcke deelen soo grooten kracht hebbende, den Menschen swart en 't hayr kroes maeckt. Hy wort met een Sonne op 't hoofd verthoont, die 't geheele lichaem met haere heete straelen omschaduwet, om dat de Sonne wesende in 't midden van den Hemel, seer heet en fel met haere straelen brand, gelijk oock *Virgilius* singht.

Het kleed van vlamigh root, uyten geelen treckende, bediet den alderklaersten en krachtighsten stand van de Sonne. Het gordel waer op de teyckens staen, dat zijn de Zuydlijcke teyckens. Hy houd de pijlen in de rechter hand, om dat de Sonne door haere kracht en pijlen, de ingewanden van het Aerdrijck doordringht. De tacke van de wonderlijcke plante *Lotum*, die is by *Theophrastus* beschreven, en is oock in de beschrijvinge van de seste uyre van den dagh, in 't lange verhandelt, daer u E. 't selve kan naesoecken.

De Sonne is nu midden in den Hemel, en recht boven 't hoofd, maeckend' een rechte schaduwe. En voorts wordender rontom verdroogde bloemen en kruyden verthoont, om dat door de groote kracht en overvloet van den brand der Sonne, de kruyden en bloemen geen macht hebben, om dien stercken brand tegen te staen, en blijven daerom verdort en droogh.

Settentrione. Noorden.

Een Man van wreed opsicht, en groot van persoon, wit van vleys, met blond hayr, blauwe oogen, met een wit Harnas gewaepent, als of hy den Deegen wilde uyttrecken, die alreede een groot deel uyt is. Over de schouderen heeft hy een blauwe sluyer,

waer in de drie Noordlijcke teycken en gesneden zijn, te weten *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces*, 't hoofd sal hy ten Hemel keeren, en letten op dien tijd op den grooten en kleynen Beer, wesende de Hemel met een wolckige en donckere locht betrocken, waer uyt ys en hagel valt.

Manlijck wort hy gemaelt, om reeden die in de beeldnisse van 't Oosten is geseyt. Wreed van opsicht is hy, en seer sterck van stant, blanck en bol van vleys, en vol van bloed, een aert, die dit koude land geeft, maeckende dat de maege seer wel koockt. Hoedanigheden die daer strijden tegens die in 't Zuyden geboren worden, want die hebben weinigh bloeds; en zijn kleyn van persoon, swart van verwe, gekrult, verbrant, luchtigh en spaersaem om bloed te laeten, gaende d'andere in de konst van loosheyte en argheyte te boven.

Hy wort met een wit Harnas gewaepent, als of hy al een deel van 't Rapier uyt hadde, om de stoutigheyte en ongetoomde wreedheyte van dit Noordersche volck te vertoonen, wesende seer strijdbaar, doch altijd tot schaede van Italien en 't meeste deel des Werrelts. Een Volck, segh ick, dat vaerdigh is totte Waepenen, door te grooten overvloet van 't bloed, en van den toorn,

waer door het lichtlijk wort opgestoockt, uytter natuyre vyanden van Vreede, en die voor den dood niet vreesen.

Hy heeft een blauw gordel, waer op de teyckens van *Cancer*, *Scorpio* en *Pisces* staen, zijnde Noordlijcke teyckens. Hy siet nae den Hemel, om in een selve tijd, twee sterren te sien, te weeten de groote en kleyne Beer, als vaste Noordersterren, die nimmermeer ondergaen. Daerom wordt getoont dat de Hemel wolckachtigh en duyster is, en dat daer uyt ys en hagel valt, daer van *Petrarcha* van 't Noorden, aldus spreeckt:

*De koude kille Noorder ree,
Bedeckt van hagel, ys en snee,
En van de Son wijt afgescheen,
Heeft duystre wolcken in 't gemeen*

Occidente. Westen.

Een oud Man in 't purper gekleet, met een blauw gordel, waer op de teyckens *Gemini*, *Libra* en *Aquarius* staen: hebbende den mond met een band toegebonden, en op 't hoofd een sterre, staende als met den rugge gekeert, houdende de rechter arm recht uyt nae der aerde, mette voorste vinger van dieselve hand wijst hy nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, in de slincker hand sal hy een bos met Maenekoppen hebben, de lucht sal bruyn wesen, alwaer een Vleermuys in vlieght, de schaduwe van dese Man sal seer langh wesen.

Oud wort hy gemaelt, om dat de dagh nu alreede zijn reyse gedaen hebbende, en de Sonne in 't Westen vindende, nu in hare daelinge is.

Van purper wort hy gekleet, om dat dese verwe als van alle lustigheyt berooft is, en die tijd is, die in 't ondergaen van de Sonne komt, beginnende de locht doncker te worden.

Hy is met een gordel gegort, alwaer de drie bovengeseyde teyckens staen, zijnde Westlijcke teyckens.

Hy wort met een band voor den mond gebonden, om te kennen te geven, dat nu alles in stilte en ruste is, gelijk *Ovidius* 't selve seer wel seyt in zijn X boeck *Metamorphos*. *Tempus erat quo cuncta silent*. En *Virgilius* seyt mede in 't IV boeck van *Aeneas*, dien wy aldus naebooten:

*De moede leden door 't gegaep,
Omvingh een aengenaeme slaep:*

*Het bosch en 't aardrijck had haer rust,
De Zee was oock in slaep gesust,
De dierkens, en 't gevogelt mee,
De Vischjes sliepen in de Zee,
De stille nacht, van sorgen vry,
Dreef d'arbeyt wegh en slaverny.*

Hy houd de *Hesperus* of d'Avondsterre op 't hoofd, om dat die in 't begin van de nacht in 't Westen verschijnt. Dat hy metten rugge gekeert staet, houdende de rechter arm, recht uyt nae de aerde, wijsende metten Vinger nae 't Westen, alwaer de Sonne is ondergegaen, is om te vertoonen, dat de dagh wegh gaende, ons haere schouders toekeert, en ons van haer licht berooft. Wijsende oock metten Vinger nae 't Westen, tot een onderscheydt van 't Oosten, als die zijn rechter arm nae 't Oosten uytsteeckt.

Mette slincker hand houd hy een bos Maenekoppen, wesende dieselve een beeld van de Slaep, als een eygen werck van de nacht.

De locht wort bruyn gemaect met een uyl of Vleermuys, om dat in 't begin van den Avond de locht bruyn wort, en dese dieren sich dan vertoonen.

De schaduwe van dese beeldnisse wordt seer langh gemaect, jae veel langer als 't lichaem, want soo veele meer als de Sonne van ons afaet, soo veel te grooter worden de schaduwten van alle lichaemen, gelijk daer van oock in 't beeld van 't Oosten geseyt is.

Venti.

Hoewel men van de twee en dertigh streecken op 't Compas, en van by-winden spreekt, soo zijnder nochtans niet meer als vier hoofd-winden, waer van wy hier vooren de beeldnisse hebben afgemaelt, die uyt yder hoeck, van de vier deelen des Werrelts, afblaesen. Diewelcke van *Ovidius* elck op zijne plaetse in 't I boeck gestelt zijn.

Aura. Een soet Windeken.

Een Maeghdeken met blonde hoofdhayren, die in den Wind zijn uytgespreyt, met een schoon hulsel van allerleye bloemen op 't hoofd, 't gesicht sal een weinigh bol wesen, met opgeblasen wangen, als men den Wind maelt, doch datse niet misstelt zy. Zy sal vleugels aen de schouderen hebben, die van verscheyden verwen zijn, maer meest van verwe als de locht is, stroyende met beide handen verscheyden bloemen.

Daer zijn drie lieflijcke Windekens, d'eerste in 't opkomen van den dagh, de tweede op den Middagh, de derde op de Avond.

Van de Poëten zijnder seer aengenaeme kinderkens van gemaect, die haere bloemkens sayen door de gelegentheyten van dese soele Windekens, die in de tijd van de Lente, haeren soeten en lieflijcken reuck der bloemkens verspreyden, ghelijck *Petrarcha* singht:

*Aurora in de Lent met Aura lieflijck speelt,
Die ons den nieuwen tijd en soete bloemkens deelt.*

En in zijn CLXII klinckdicht seyt hy aldus:

*De geestige Aura doet den regen-buy vergaen,
En weckt de bloemkens op, in schadu van de blaen,
Soo dat haer soete geest, haer schenkt een vrolijk leven.*

longh en met vleugels isse gemaelt, om de snelheyt van hare bewegingen te vertoonen.

Venti. Winden.

Aeolus. Koningh van de Winden.

Een Man met een Koninghlijcke Mantel, en vleugels aen de schouderen, met seer wilde hoofdhayren, met een kroone daer boven op, hebbende ronde en opgeblaesen wangen, houdende met beyde handen en strenge grepen, eenen breydel of toom.

Hy wort gemaelt eenen breydel of toom te dragen, om dat de Poëten hem Koningh der Winden noemen; gelijk *Boccatius* 't selve in zijn XIII boeck verhaelt: *Hy quam in Aeolia tot de stad van de Winden, alwaer met groot geraes de plaetsen waeren opgehoopt, van de gestoorde Zuydewinden. En Aeolus sittende in een groot hol, druckte daer de moeylijcke Winden uyt met de luytruchtige Tempe. En aldaer, als een groot Koningh, sluyt hy die wederom met teugels, en als die dan wederom verstoort zijn, dan blasense met een groote weerslagh, rontom de hooge bergen.* En *Virgilius* in zijn I boeck van *Aeneas*, beschrijft die ten naesten by mede op deser wijze: *De Goddinne Thalia, by haer selve met een brandende hert, en over de stinckende plaetsen omswervende, quam met de rasende Zuydewinden en een slaghregen, in 't Vaederland: hier was de Koningh Aeolus in een diep hol, daer de suysende Winden een geweldigh geluyt maeckten. Maer door zijn gebiet, soo knelt by die*

met teugels, en boeyt haer in de gevangenis. Maer als die dan verstoort worden, en op 't hollen raecken, dan raesense met een groot gedreun des berghs, ontrent haere gevangenis. En als dan Aeolus op zijn verheven Burgh sit, houdende zijnen Rijxstaf, soo versacht hy de gemoederen, en maetight haere verstoortheyt.

Aeolus, gelijkmen die op een ander maniere kan afmaelen.

Een Man met een Koninghlijck kleed, en een viervlamme op 't hoofd, houdende met d'eene hand een seyl van een Schip, en met d'ander een Scepter.

Op dese wijze wort hy vertoont, om dat *Diodorus Siculus* in 't VI boeck van zijne Historien seyt, dat *Aeolus* geregeert heeft in 't eyland van *Aeolien*, dat nae sijn naeme genoemt is, leggende in de Siciliaensche Zee, wesende een seer beleeft, rechtvaerdig en Godvruchtigh Man, hebbende den Schippers geleert het gebruyck van de seylen, en door de naerstige opmerckinge, leerde hy aen den roock van de vlam, de Winden onderscheyden, waer die heene trocken. En wist haer te voorseggen, wat Wind het soude wesen. En hier uyt komt dese fabel, dat hy geweest is Koningh van de Winden.

Eurus. Oost.

Een Man met opgeblasen wangen, en vleugels aen de schouderen, wesende bruyn op zijn Moeriaens, met een Sonne op het hoofd.

Swart wort hy geschildert, door de gelijknisse van de Moeriaenen, die in 't Oosten zijn, daer dese Wind van daen komt, en daerom is hy aldus van de oude geschildert.

De vleugels zijn teyckens van de snelligheyt der Winden. En dit zy genoegh geseyt, tot verklaeringe van de andere Winden.

Hy wort met een roode Sonne op den top van 't hoofd vertoont, dat wanneer de Sonne root en vierigh ondergaet, dat alsdan die volgende dagh, dieselve Wind oock also sal wayen, gelijk *Virgilius* in zijne *Georgica*, beschrijvende de teykenen van de Sonne, seyt: *Caeruleus pluviam*, &c. en dattet dan sal regenen.

Favonius. Zepirus. Weste-Wind.

Een Jongelingh van een luchtigh opsicht, met vleugels en opgeblasen wangen, gelijkmen de Winden gemeenlijck schildert, houdende met groote bevalligheyt eenen Swaen met opgeslagen vlercken, als of zy wilde singen. Hy sal een krans met veele bloemen op 't hoofd hebben, die door een gevlochten zijn. Aldus isse van *Philostratus* gemaelt in 't boeck van zijne beeldenissen: alwaer hy seyt, wanneer dese Wind komt, dat dan de Swaenen veel lieflijcker singen, als zy gewoon zijn. *Bocadius* verhaelt in 't geslachtregister der Goden, dat *Zepirus* van koude en vochtige aert is, niet te min gemaetight, die de Winter ontsluit, en brenght ons allerleye bloemen en kruyden voor den dagh: daerom wort die met een bloemekrans op 't hoofd geschildert.

't Woord *Zepirus* komt van *Zeps*, 't welck in 't gemeen het Leven bediet, en is daer na *Favonius*, dat is Westewind geheeren, om datse alle planten gunstigh is, blaesende lieflijck en geneughlijck door alle boomen en kruyden, van den Middagh af totten Nacht toe, en van 't begin van den Lenten tot het eynde van den Somer.

Boreas of Aquilo. Noorde-Wind.

Een vreeslijck Man om aen te sien, hebbende den baerd vol kegels, en de hoofdhayren en vleugels vol sneeuw bedeckt, met voeten als Slangesteerten. Aldus wortse van *Pausanias* afgebeeld, en *Ovidius* heeft in 't VI b. van zijne herscheppinge daer van wijtloopigh geschreven.

Auster of Zuyde-Wind.

Hier van wort by *Ovidium* in zijn eerste boeck van de herscheppinge gewagh gemaect.

Voor soo veel *Boccatius* in de afkomst der Goden verhaelt, seyt hy, dat dese Wind uyter natuyre koud en droogh is, niet te min, terwijlen zy tot ons komt, passerende door de *Zona torrida*, soo neemtse de hette aen, en de overvloet van 't waeter, dat in 't Zuyden haere plaetse heeft, neemtse dese vochtigheyt aen: En als van haere natuyre veranderende, soo komtse tot ons heet en vocht, en door haere warmte, soo opentse het Aerdrijck, verspreyt de Wolcken, en brengt ons den regen aen. Waer over *Ovidius* in 't I

boeck van zijne klagh-dichten van de Winden gewagh maeckt: *Nam modo purpureo &c. Nu krijgt de Eurus eerst van 't purpre Oosten kracht, En Zephirus die blaest van 't Westen d'avond wacht: Van 't Noorden, Boreas met perlen komt bevrooren, Dien Notus uyt het Zuyd, blaest lustig om zijn ooren.*

V s u r a . W o e c k e r .

Een oude, magere en leelijcke Vrouwe, houdende onder haer slincker voet een silvere becken, en in de hand een kanne met eenige gulde ketens, mette ander uytstekende hand, teltse eenige kleyne munte: Hier door wort te kennen gegeven, waer in de Woecker bestaet, te weten in 't geld leenen met seeckerheyte van groot profijt, en meer winninge als betaemlijk is, en sonder vreesse van schaede. Daerom houdse het groot geld onder den arm, en betaelt met snood geld tot naedeel van de nuttigheyte voor zijn even-naesten, en tot schande van sich selve, wesende dese slaghe van Menschen als eerloos en vervloecht van de Wet Godes en der Menschen.

V e n d e t t a . W r a e c k e .

Een gewapende Vrouwe in 't root gekleet, hebbende in de rechter hand een bloote Poignaert, bijtende op den duym, ter sijden leyt een Leeuw, die met een Swaerd gewont is, staende seer vreeslijck te grimmen.

De Wraecke wort met een Poignaert in de hand gestelt, om te betoonen, dat dese een vrywillige daed van de Wille is, sich haestende, om haer smaet, oock met stortinghe van bloed te wreeken. En hierom soo wortse root geschildert.

Zy wort gewapent gemaelt, om dat een Mensch door middel van zijn eygen kracht, sich lichtlijck kan wreeken, over die hem vertoornt heeft.

Zy bijt op haer eygen duym, want die daer genegen is sich te wreeken, en om vaster geheughnisse daer van te hebben, soo dient hy sich van een vrywilligh quaed, dat hy sich selve aen doet, ter gedachtnisse van het krachtigh geweld, dat hem, door eens anders macht is aengedaen.

De Leeuw gewont zijnde, onthoud seer wel wie hem heeft geslaegen, niet naelaetende om gelegentheyde te vinden van sich te wreeken. Waer over *Pierius* verhaelt, dat een Jongelingh, die in 't geselschap van *Iuba* den Koningh der Moren, terwijlen hy door de Woestijne van Africa reysde, eenen Leeuw bejegende, den welcken hy metten Deegen op den huyd sloegh; en 's jaers daer nae, als hy wederkeerde, verscheen de Leeuw wederom ter plaetsen, en greep onder alle den hoop Soldaten, dienselven Jonghlingh aen, hem deerlijck verscheurende, sonder dat hy iemant anders quetste, sich alleen vernoegende, dat hy zijn oude leet mocht wreeken. Daerom stelden de Egyptenaers den Leeuw mede voor een beeldnisse van de Wraecke.

V e n d e t t a . W r a e c k e .

Een gewapende Vrouwe met een brandend vier op den Helm, hebbende den slincker hand afgehouden, staerende vast op den afgehouden stomp, toonende een vergramt, ontstelt en dol wesen. Zy sal in d'ander hand een Poignaert houden, als of zy wilde

steken: Zy sal in 't root gekleet zijn, en ter sijden een Rave hebben, die een Scorpioen in den mond heeft, die met haeren steert in des Raeven hals steeckt.

Het Waepentuygh bediet, dat de kracht en sterckte van 't lichaem, noodigh is om de Wraecke wederom te vergelden.

Het vier is een kenteycken van de beweginge en brand in 't bloed, dat ontrent het hert is, door den toorn en lust totte Wraecke, 't welck het ontstelde gesicht te kennen geeft. Zy siet oock op den stomp van den arm, om datter geen ding den Mensch meerder tot wraecke aenport, als de versche gedachtnisse van de geledene schade. En daerom is datselve hier afgebeeld door den Raeven, die van een Scorpioen is gesteecken, waerover *Alciatus* in zijne Sinnebeelden aldus seyt:

*De Raeve rooft een Scorpioen,
Om met dit Dier zijn will' te doen:
Maer 't Dier vol doodelijck venijn,
Vergift den Raef vol smert en pijn.
O sotheyt! wie een ander pranght,
De Wraeck hy tot zijn straf ontfanght.*

Ferocita. Wreedheyt, Stoutmoedigheyt.

Een jonge gewapende Vrouwe, van een ontstelt wesen, dieder blaest, raest en dreyght, houdende haer slincker hand op 't hoofd van eenen seer wreedten Tyger, staende vaerdigh om aen te vallen, in de rechter hand sal zy een eycken stock met loof en eyckels hebben, die zy als dreygende houd, om daer mede te slaen.

Long wortse gemaelt, om dat in den meestendeel der jonge luyden, de hettigheyt van 't bloed heerscht, 't welck in haer een stoutmoedigheyt verweckt, oock een vaerdigheyt en begeerte om alles te vermeesteren, te rugge settende al het gevaer, datter voor oogen staet, hoe swaer 't selve oock soude mogen wesen, en om datselve in 't werck te stellen, soo leggende al haer kracht en verstand daer aen te koste: van welke eigenschap *Cicero* in sijn *Cato Major* aldus seyt, *daer is swackheyt in den kinderen, wreedheyt in den Jongelingen, en dapperheyt in een stantvastigh gemoed.* Noch *Virgilius* verswijght dit in den Jongelingh *Turnus* niet, invoerende den Koningh *Latinus*, die hem aldus aanspreekt:

*O jonger Man! hoe meer u doet,
De wreedheyt stout zijn in 't gemoed:
Te meer past my een goede raed.*

Doch daer nae volgen de Waepenen, want onder den Soldaeten heerscht de Wreedheyt boven al. Waerover de Prince der Poëten *Homerus*, die niet onbequaems voortbrenght, niet vernoeght soude wesen om zijnen *Achilles* alsoo te prijsen, gelijk hem *Horatius* in dese woorden uytdrukt, seggende, *soo ghy misschien Achilles eerwaardigh stelt, wacker, toornigh, onverbiddelijck, streng, of dat de Wetten niet voor hem gemaect zijn, die moet sulx de wapenen toeschrijven.* *Homerus* maelt hem af, dat hy van kinds-beenen aen, by *Chiron*, den *Centaurus*, in de geberghten van Thessalien, was opgevoet, alwaer hy daeghlijx met Leeuwen, Beeren en wilde Verckens, most strijden, nergens anders om, dan te doen gelooven, wanneer wy sien op den Meester zijnen voorganger, op de plaetse alwaer hy is opgebracht, en op zijne oefningen, die hy gewent was, soo konde het niet zijn, of hy most van strijdbare wreedheyt wesen. Welcke voetstappen *Virgilius* navolgende, beschrijft hy zijne Krijghs-Heldinne, datse soude gesooght en opgebracht zijn mette melck van een wilde Merry. En *Ariosto* seyt dat zijn *Rugier*; by 't mergh van een Leeuwe en Beyr is opgevoet. By welke dieren de wreedheyt blijcklijck uytsteeckt. 't Past oock wel datmen dese Vrouwe wapent, want dit is de wreede niet alleen eygen, dat zy is gewaepent, maer zy toont oock in dese hettigheit, dat zy sich wil beschermen. Wesende de Wreedheyt het overtollige van de stoutigheyt, die soo wel 't eene als 't ander omhelst.

Zy houd haer slincker hand op eenen wreedten Tyger, om dat veele Poëten, door de Natuyre van dit Dier, oorsaecke hebben genomen, om de gemoederen, die wreed en hart zijn, en die door bidden noch medelijden zijn te vermorwen, aldus af te malen, seggende, datse melck van de Hircaensche Tygers hebben gedroncken. Ick vernoegte my met *Virgilius* in sijn IV boeck van *Aeneas*, daer hy van desen sin verhael doet:

*Geen Moeder noch geen vroom geslacht,
Heeft u ter Werrelt voortgebracht:
Maer hier een Rots of steyle ree,
Of daer de wilde woeste Zee:
Of ghy zijt door u wreed gemoed,*

By eenen Tyger opgevoet.

En *Tasso*, die hier in *Virgilium* geluckigh naevolght, voert in plaets van *Dido*, zijne *Armida* in, die tot *Rinaldo*, oock op deser wijze spreeckt: *Sophia* of *de Wijsheyt*, heeft u niet voortgebracht, noch ghy zijt niet van 't *Attische* bloed geboren, maer de dolle Zee, of de bevrozen *Caucasus*, of de borsten van een *Hircaensche* Tyger, hebben u opgevoet.

Dat zy den stock, dreygender wijze, in de rechter hand houd, is om de wreedheyt des gemoeds uyt te drucken. Want *Pierius Valer.* seyt, datter geen vermaerde Poëten ontbreken, die daer seggen dat de wilde, wreede, en bloetdorstige Menschen, berooft zijnde van alle Menschlijke manieren en aerdigheden, van een harde eycke zijn voort-gekomen; 't welck over een komt met het geene *Virgilius* seyt:

Het volck moet van een quast, of wreed geboren zijn.

Crudelta. Wreedheyt.

Een Vrouwe die root van verwe in 't gesicht en in de kleederen is, met een schricklijck opsicht, hebbende een Nachtegael op 't hoofd, verstickende mette handen een kindeken in de luyers, tot teycken van

groulijcke wreedheyt, als datmen iemand om hals brengt, die u noyt oock in de minste feylen, heeft beschadight, zijnde in alles onnoosel. Daerom seytmen dat de Wreedheyt een onversaedlijcke lust is, ten quade, om de onschuldige te straffen, en eens anders goederen te rooven, 't Recht alle inbreuck te doen, en alle vromen te beledigen, en niet te beschermen.

Het roode kleed bediet, dat alle haere gedachten bloetdorstig zijn, en door de Nachtegael verstaetmen de fabel van *Progne* en *Philomele*, wesende een waerachtigh beeld van de Wreedheyt.

C r u d e l t a . W r e e d h e y t .

Een Vrouwe in yser-roeste verwe gekleet, met een groote Diamant in 't midden voor de borst, die al lachende over einde staet, mette handen in de zijden, siende een huys in den brand, en een doodinge van kinderkens, die in haer eygen bloed worden gewentelt.

De Wreedheyt is een hardigheyt van 't gemoed, dat sich verheught in de ellendigheden van andere, en daerom wort haer een Diamant gegeven, wesende een seer harde steen; en om haere hardigheyt, isse van de Poëten veeltijts genomen, ten opsicht van de hardigheyt der Vrouwen.

Den brand en de doodinge met een lacchend gesicht aen te sien, is het grootste kenteycken van wreedheyt boven alle andere. En van dese slagh van Menschen en andere heeft de voorgaende eeuwe willen roemen in den persoon van *Nero* en van veel *Herodessen*, aengesien daer geen slagh van schelmerie is, die niet ter eeuwiger gedachtnisse voor 't algemeene wort bewaert, en dat door de Historien, om te dienen als spiegelingen voor de naekomelingen.

E t h i c a . Z e e d e v o r m i n g e .

Een Vrouwe van een staetigh opsicht, die in haer slincker hand een Waterpas houd, hebbende aen haer rechter sijde eenen getoomden Leeuw.

Ethica, bediet een leeringe van zeeden en manieren, waer door de begeerlijcke en toornige hertztochtbinnen de middelpaelen wort gehouden, waer in oock de Deughd bestaet: om dat de Ondeughd nae de buytenwegen leyt, waer nae sich dan de hertztocht of genegentheyt voeght, soo menighmael, als zy, of ter eender of ter ander sijde, afwijckt.

Den Leeuwe houdse by haer, wesende dieselve een edel en wreet gedierte, doch hy is getoomt, om daer door te kennen te geven, dat zy het dierlijcke gedeelte, dat is de toornige en begeerlijcke hertztocht des Menschen, breydelt en intoomt.

Het Waterpas geeft ons, by gelijknisse, te verstaen, dat alsdan een dingh in 't plat, wel en effen geleyt is, wanneer de draet recht hanght tusschen de twee beenen van het Waeterpas, en dat die niet helt, noch nae d'eene of d'ander buyten-kant, maer slaet juist op de bovengeseyde lijne, waer van het loot komt afdaelen. Alsoo onderwijst oock dese leeringe van de Zeedevorminge den Mensche, dat de sinlijcke lust en hertztocht sich voeght, nae het rechtsnoer en de overeenkominge van de reeden, wanneer zy niet buyten 't spoor loopt, noch helt nae de buytenkant, maer houd sich in de middelpaelen.

Modestia. Zeedigheyt.

Een Maeghdecken dat in de rechter hand een Scepter houd, alwaer boven op een oogh sal staen, zijnde in 't wit gekleet, en met een gouden gordel omgort, het hoofd sal een weinigh gebogen staen, sonder kuyf of ander hoofdverciersel.

S. *Augustinus* seyt, dat Zeedigheyt komt van de Zeeden of manieren: en de manieren worden gehouden als Vaeder van d'Ordre: sulx dat de Zeedigheyt bestaet in 't schicken en bestieren van de Menschlijcke handlingen. En om dit te doen is van noode, dat het wit van onse voornemen zy, datmen de paelen van te veel of te weinigh niet overtreede, noch buyten schreef gae in onse handlingen, maer datmen alles in den wegh van de middelmaet sal rechten, na de matigheyt, waer van het oogh op den Scepter een beeld is: om dat de Priesters wanneer zy de manierlijckheyt of bestieringe wilden uytdrukken, soo plachten zy een oogh en een Scepter uyt te beelden, die beyde met de Zeedigheydt wel over een komen. Want

wie de Zeedigheyt heeft, die heeft oogen om niet in eenigh gebreck te vervallen. En wie sich met den Scepter van Zeedigheyt laet bestieren, die kan oock zijne gedachten breydelen, alsoo datse niet te verre buyten 't spoor loopen. Want Zeedigheyt, seyt *Hugo*, is, *dat wy onse kleedinge en beweginge, alsoo moeten bestieren datter noch te weynigh noch te veele gedaen zy.* Zeedigheydt dan vereischt, dat sich een Mensch selve weet te manieren, zijnde dit een sonderlinge gave Godes; gelijk *Sotades* die seer oude Griexsche Poet vertoont: *Zydy zeedigh? acht dat Gods werck. De Zeedigheyt sal strax by u zijn, indien ghy u selve wel weet te bestieren.*

Het witte kleet, is een teycken van Zeedigheyt en van 't gemoed, dat met het tegenwoordige te vreden zijnde, schijnt niet meer te soecken, gelijk *Pierius* in 't IV boeck seyt. Met een goude gordel wortse omgort, om dat de H. Schrift, daer door oock de Maetigheyt en Zeedigheyt wil uytdrukken, waer mede men de dertele en wilde begeerlijckheden en hertzochten sal breydlen en betoomen, en de suyvre Zeedigheyt in 't gemoed bevestigen; gelijk *David* in zijnen Psalm verhaelt, *alle roem des Konings dochter is binnen in de gulde boorden, rontom geciert met veranderingen.* En *Paulus* seyt, *houd u lendenen omgort met een goude gordel, 't welck eenige uytleggen by de Zeedigheyt en suyverheyt des herten, waer mede de begeerlijcke deelen des gemoeds werden gebreydelt.*

Datse haer hoofd gebogen houd, is een teycken van Zeedigheyt, gelijk de eerbaere Dochters en de Godsdienstige Minnaers der Zeedigheyt doen, die hier door in haere gangh en in haere vrolijkheyt vertoonon, datse in alles het gebod des Apostels *Pauli* willen gehoorsaemen: *Weest vrolijk, en laet uwe Zeedigheyt den Menschen blijcken.*

En overmits die geene, die met dese Deughd begaeft is, niet hooghmoedigh treet, noch het hoofd hooghmoedigh opsteekt, maer hy gaet geheel sonder kuyf: Want de Zeedigheyt laet geen overtollige dingen toe, gelijk geseyt is. En de kuyf of Parruyck is, in der daed, overtolligh, en een teycken van ydele opgeblasentheyt: Want door dese uytwendige grootsheit openbaert men de grootsheyt die in 't gemoed is verborgen: Hier van geven eenige Dieren blijcklijcke teyckenen, diewelcke een kuyf of kam op 't hoofd draegen, wesende uyter natuyren onheus, en daerom neemt *Plautus*, niet

sonder reeden, de Weehoppe, die onbeschaemt is, en een kuyffe draeght, voor een Hoere. En gelijk de Haene, die in plaets van een kuyf, den kam draeght, altijd stout is, maer als hem de kam is afgebeten, dan wort hy needrigh en zeedigh. Daerom seyt *Petrarcha* tegens *Gallus* (de Haen) daer hy tegens schreef, *Laet Gallus de Haen nu zijne ooren openen, en de onbeschofte kam van zijne dertelheyt, afdoen*. Een spreucke die van *Pius II* is naegevolght, spreekende van een opgeblaesen Filosooph en Theologant, die in sijn disputeeren bleef stom staen, waer van hy seyde, *dat de kam van dese trotse was afgevallen*. Want het spreekwoort luyt *tollere cristas*, dat is, den kam wegh nemen, of gelijk wy spreken, datmen hem den kam sal afbijten, een spreekwoort dat genomen is van de gekamde Vogels, waer van de kammen kenteyckens zijn, van de opstookingen der gemoederen en van hooghmoet, sulx dat de kuyf of kam een beelt is van een opgeblasen gemoet: hierom soo draeght de Zeedigheyt dieselve niet, maer verwerpt al het gepronck en de optoyselen des hoofds.

Hydrographia. Zee-beschrijvinge.

Een oude Vrouwe, met silver verwe gekleed, doch alsoo gemaect, als de Zeebaeren, boven haer hoofd staen eenige sterren, mette rechter hand houdse een Paskaert en een Passer, mette slincker een Schip, en ter sijden op der aerde een Compas, Graedboge en Astrolabium.

Oud wortse gemaect, om de reeden die in de *Geographia* geseyt is. De verwe en het maecksel van 't kleed bedieden het water en hare beweginge, 't welck zy betoont door 't ontwerp, datse by haer heeft, om in de Zee haere hooghten van de Landen te nemen, en alsoo seeckerlijck, daer door, als door een bekende wegh te passeeren, als door 't opmercken van de naelde van 't Compas, door 't nemen van de hooghte der sterren, door hare Paskaerten en meetingen, om met gunstige winden de Zee spoedigh door te loopen, of met tegenwinden de Zee met groote ommewegen te kruysen, altijd door behulp van 't Compas, den rechten cours houdende. Een konst die by de Oude niet soo volkomen is bekend geweest, maer nu by onse eeuwe tot een beter volmaecktheyt gebracht. *Polidorus Virgilius* seyt dat de Phaeniciers d'eerste geweest zijn, die de sterren in de Zeevaart aenmerckten: en dat over al op de Oevers van de Zee vier-baekens waeren, diese oock op de toorens stelden.

Anima beata & ragionevole. Ziele die saligh is en reedelijck.

Een seer aengenaem Maeghdeken, die 't hoofd met floers of doorschijnend linnen bedeckt is, met heldere en doorluchtige kleederen, aen de schouderen salse twee vleugels hebben, en op de spitse van 't hoofd een sterre.

Alhoewel de ziele, gelijk de Godgeleerde seggen, een onlichaemlijcke en onsterflijcke selfstandigheyt is, soo vertoonen wy nochtans dieselve, op de beste maniere als een Mensch, die aen de lichaemlijcke sinnen gebonden is, en dat door de inbeeldinge, gelijk wy die kunnen begrijpen, niet anders, als men God en de Engelen afbeeldt, schoon die van een suyvere en onlichaemlijcke selfstandigheyt zijn.

Een seer bevalligh Maeghdeken is zy gemaelt, om dat zy van den Schepper, die de fonteyne van alle schoonheyt en volmaecktheyt is, nae zijne gelijknisse is gemaect. Haer aengesicht is bedeckt, om uyt te drucken, 't geene *Augustinus* in 't 2 b. *de definit.* seyt: *De ziele is een onsienlijcke selfstandigheyt voor de oogen der Menschen, en een selfstandige gedaente van 't lichaem, die voor dieselve niet blijcklijck is, alleene datse door seeckere uytwendige hoedanigheeden wort begrepen.*

Het heldere en doorluchtige kleed, bediet de suyverheyt en volmaecktheyt van haer wesen. Door de sterre op 't hoofd, wierde by den Egyptenaers, de onsterflijckheyt der zielen uytgedrukt, gelijk *Pierius* in 't XLIV boeck seyt. De vleugels aen de schouderen, bedieden soo wel haere snelligheyt, als haere twee mogentheeden, soo van verstand als wille.

Anima dannata. Ziele die verdoemt is.

Naedien het dickwijls, in de Treurspeelen, voorvalt, en in de vertooningen van vervolgende dingen, van die soo wel versiert, Geestlijck als Werrelts zijn, datmen de ziele van eenigh Mensch, op een Tooneel moet vertoonen: soo is 't van noode, datmen eenigh licht hebbe, hoemen dieselve sichtbaerlijck sal invoeren. En derhalven

sal men die vertoonen, datmen behoude de gedaente van een Menschlijck beelt, als mede de gedaente van 't lichaem. Zy sal naeck staen, en met een seer fijne en doorluchtige sluyer bedeckt zijn, als mede met ontwonden hayren. De verwe van de vleesachtigheyt, sal duyster bruyn zijn, en de sluyer van swart. De ziele van 't lichaem afgescheiden zijnde, is geestelijck en onlichaemlijck, en daer is geen twijfel aen, of dieselve past, voor sich selve, dese beeldnisse, de toestellinge en andere hoedanigheeden, die de stoffe alleene raecken. Doch altijd, wanneermen dese vertooninge sal toestellen, soo moetment doen, door 't ontwerp van de lichaemlijcke sinnen, zijnde verbonden, om sulx onder dieselve lichaemlijcke gedaente, af te beelden, en dat om de saecke, die alreede verstaen is, tot ons opset te passen.

Soo geven wy haer dan de lichaemlijcke gedaente, met dese vryheyt, waer door men

in 't gemeen, oock de Engelen afbeeldt. En om dat de ziele de gedaente aen 't lichaem geeft, soo kan ick my niet inbeelden, datse dan van een ander beeld soude zijn: alhoewel wy weten, dat dieselve, als boven geseyt is, van de bepaelingen, die in stoffe bestaen, niet kan zijn omschreven. Laet dan de beeldnisse, om dat die bekend is, weder in zijn lichaem keeren, en dieselve voegen, nae 't geene verscheyden Poëten, en onder andere, gelijk die *Virgilius* in 't VI boek beschrijft, dat wanneer *Aeneas* in de helle gingh, soo had hy groote kennisse aen veelen, met wien hy in 't leven hadde verkeert. *Dante* seyt in 't III cap. van de Helle: *Nae dat ick eenige sal hebben gekent*. Doch men sal die beter kennen, wanneer men eenige merckteekens heeft van haere gelegentheynt: Want het kan veeltijts voorkomen, datmen die met verscheyden gebreecken moet vertoonen, als gewont zijnde, of in grooter eere, of als eene die gepijnicht wordt, of nae dat een yder best dunckt, om die nae haere aert en gelegentheynt te vertoonen. Naeckt wortse derhalven gemaect, om datse uyt haere natuyre vry is van alle lichaemlijcke veranderingen. *Petrarcha* maecktse naekt en bloot. De hoofdhayren, die over haere schouderen zijn verspreyt, vertoonen niet alleene de ongelucksaligheyt van de verdoemde zielen, maer oock 't verlies van reeden en verstant, gelijk oock *Dante* seyt: *Wy zijn gekomen totte plaetse, daer van ick u heb hooren seggen, hier zijn de bedroesde Menschen, die 't verstant hebben verloren*. De vleessige bruynte en de verwe van den sluyer, bedieden de beroovinge van 't licht en van de genade Godes. Daerom *Dante*, spreekende van de maniere en gelegentheynt der Helle, seyt, dat voor de poorte desselven geschreven stont, *Ghy die hier in gaet, geeft vry alle hoope verloren*.

FINE . Einde.

De verklaeringe van dit beeld, gelieve de Leser nae te soecken op fol. 113, alwaer de Schrijver, alle reedenen desselven in 't lange, heeft uytgebreyt.

Naereede des oversetters, over het Einde van dit Werck.

NAedien in alle aengevangene wercken, het ooghwit tot een eerlijck Einde behoort te strecken, alsoo het Einde een voltreckinge is van alle dingen, en gelijk Eccl. VII seyt, is 't Einde beter als 't Begin: soo danck ick derhalven God, dat hy my lust en kracht heeft verleent, dat ick dit werck, tot nut mijnes Naesten, en vorderinge der Deughde, konsten en eerlijcke weetenschappen, totten Einde toe, hebbe voltrocken: En bidde hem, dat hy voortaan mijne gangen alsoo wil bestieren, dat ick tot dat volmaeckte wit, te weeten, tot dat Begin en Einde, 't welck God is in Christo Iesu, door zijne genaede, magh geraecken. En alsoo onse Begin aen 't Einde hanght, en 't Einde aen 't Begin vast is, soo behoort een yder zijn Einde of uysterste wel te overwegen, op dat een saligh Einde onse Geloof en Wercken magh bekroonen: want het Einde des Geloofs, als de H. Petrus I, IX seyt, is de saligheyt der zielen. En gelijk de Dood het Einde is, en een afsonderinge van alle Werreltsche moeylijckheden, en een duystere kercker, soo is een saligh Einde, een overvoeringe tot een heerlijck begin aller hemelscher en volmaeckter gelucksaeligheyt. Dit saligh Einde, wil God de Heere, die daer is de Alpha en Omega, het Begin en Einde, allen den geen en verleen, die op de verschijninge Iesu Christi hopen: En dit Einde wenscht de Oversetter allen Menschen.

Verschooninge des Oversetters.

Wie altijt meent seecker te gaen, slibbert dickwijls. Die oock een Boeck sonder feilen wil uytgeven, doolt gemeenlijck: alles is onvolmaeckt, hoe men oock met Havix oogen toesiet: veeltijts sluypender eenige ter sijden deur, jae oock wel, datmen 't met oopen oogen aensiet. Nu schort het aen den Schrijver, die de Copie toestelt, dan aen den Drucker, die de Copie naeleest: In 't kort soo gebeurt oock sulx wel alsse door veele handen en oogen gaet, ick wil geswijgen, alsse van eene alleen wort gelesen. Evenwel, wil ick dit vertrouwen, dat den Leeser weinige misslaegen, van belangh, sullen ontmoeten: En soo hy al eenige, soo in de Latijnsche woorden als stellingen, mocht bemercken, soo sullen de Verstandige dieselve, nae hunne bescheidenheyt, wel verbeteren en verschoonen: d'andere, sullen die, nae haere goedaerdigheyt, lichtlijck over 't hoofd sien.

D. P. PERS.

Bladwyser**Van alle Opschriften en Tijtelen die in dese Iconologia werden verklaert en uytgebreyt.**

A.

ACADEMIA, <i>Oeffenplaets der Geleertheyt.</i>	Fol. 1
Achtbaerhey, <i>Decoro.</i>	4
Achterdocht, <i>Scropolo.</i>	11
Achterklap, <i>Detrattione.</i>	13
Aendacht, <i>Devotie.</i>	14
Aenneminge ton een kind, <i>Adottione.</i>	14
Aenneminge, <i>Adottione.</i>	17
Aengenaemhey, <i>Gratiae.</i>	17
Aelmoesse, <i>Elemosina.</i>	17
Aenbreecken van den dagh, <i>Crepusculo della matina.</i>	18
Aenbreecken van den nacht, <i>Crepusculo della sera.</i>	19
Aenroepinge, <i>Invocatione.</i>	19
Aensien, <i>Autorita, Potesta.</i>	19
Aerdbevinge, <i>Terrae moto.</i>	20
Afgoderie, <i>Idololatria.</i>	21
Afgonst, prickel tot eere, <i>Emulatione.</i>	21
Afgonst, yver, <i>Emulatione.</i>	22
Aflaet, <i>Indulgentia.</i>	23
Aenrandinge, <i>Offesa.</i>	23
Adelregeeringe, <i>Aristocratia.</i>	24
Armoede, <i>Pouverta.</i> Armoede in een treflijck verstant.	25
Armoede van Gaeven.	26
Arghlightighey, <i>Astutia.</i>	26
Asia, Africa, America.	603, 604, 605

B.

Banckerottier, <i>Debito</i> .	26
Ballinghschap, <i>Essilio</i> .	28
Barmhertigheyt, <i>Misericordia</i> .	28
Bedrogh, <i>Fraude</i> .	29
<i>idem</i> 30. Bedrogh, <i>Inganno</i> .	31
Bedrieghlijckheyt der Liefde, <i>Falsita d' Amore</i> .	31
Begeerlijckheyt, <i>Cupidita</i> .	31
Begin, <i>Principio</i> .	31
Begrijplijckheyt, <i>Apprehensiva</i> .	33
Behoudinge, <i>Salvezza</i> .	34
Bekeeringe, <i>Conversione</i> .	34
Bekommernisse, sorge, <i>Sollecitudine</i> .	36
Belachinge, <i>Derisione</i> .	37
Beleeftheyt, hoflijckheyt, <i>Cortesia</i> .	37
Beleeftheyt, <i>Humanita</i> .	37
Beeldhouwerie, <i>Scoltura</i> .	37
Beleeftheyt in 't spreecken, <i>Affabilita</i> .	38
Belofte, <i>Promissione</i> .	38
Bekooringe, <i>Tentatione</i> .	39
Berispinge, <i>Riprensione</i> .	39
Berispinge die behulpsaem is.	39
Berouw. Berouw van sonden, Berou, Boete, <i>Pentimento, Penitenza</i> .	40, 41
Bescheydenheyt, <i>Discretione</i> .	41
Beschut tegen verraet.	42
Beschut tegen vianden en venijngevers.	42
Beschut tegen verraet.	43
Besmettinge, <i>Contagione</i> .	43
Bestant des oorloghs, <i>Tregua</i> .	46
Bevalligheyt, <i>Venusta</i> .	49
Bewijs-konst, <i>Logica</i> .	57
Bevestinge van vriendschap.	58
Biechte, <i>Confessione Sacramentale</i> .	59

Bygeloovigheyt, <i>Superstitione</i> .	60
Billickheyt, <i>Equita</i> .	63
Bystant, <i>Soccorso</i> .	64
Bitterheyt, <i>Amaritudine</i> .	64
Blindheyt des Verstants, <i>Cecita del mente</i> .	64
Blodigheyt, <i>Vilta</i> .	65
Boeverie, <i>Sceleratezza</i> .	65
Boeckdruckerie, <i>Stampa</i> .	66
Boeckdruckerie Aenmerckingen daer op.	67
Boosheyt, <i>Malignita</i> .	68
Bottigheyt, <i>Stupidita</i> .	68
Bottigheyt, onleersaemheyt, <i>Indocilita</i> .	69
Bouwkonst, <i>Architettura</i> .	70
Bouwkonst in den krijgh.	70
Brasserie, <i>Crapula</i> .	71
Broosheyt, <i>Fragilita</i> .	72
Broosheyt der Menschen.	72
Burgerlijck oproer, <i>Seditione Civile</i> .	72
Burgerlijcke eendracht, <i>Vnione Civile</i> .	73

C.

Complexien of aerten der Menschen.

<i>Colerico</i> , de korsele.	74.	77
<i>Sanguigno</i> , blygeestige.	75.	
<i>Flegmatico</i> , de dosse.	76.	
<i>Malenconico</i> , swaermoedige.		
<i>Comedia</i> , blygeestigh spel.		77
<i>Comedia</i> nae de aert der Ouden.		78
<i>Corografia</i> , Land- of plaetsbeschrijvingh.		79

D.

Dagh nae de natuyre, dagh nae de konst.	79
Danckbaerheyt, <i>Gratitudine</i> .	80
Danck-Goddinnen, <i>Gratien</i> .	80
Dapperheyt des lichaems. Dapperheyt.	81
Deughd, <i>Virtu</i> .	83, 84, 85, 86
Deughdelijck bestaen, <i>Attione Virtuosa</i> .	87
Dichtkonst, <i>Poesia</i> .	88, 89
Lierdichten, <i>Lyrice</i> . Heldendichten, <i>Heroica</i> . Harderdichten, <i>Pastoralia</i> . Schempdichten, <i>Satyrica</i> .	89
Dieverie, <i>Furto</i> .	90
Dienstbaerheyt, <i>Servitu</i> .	91, 92
Diere tijd, <i>Carestia</i> .	92
Dood, <i>Morte</i> .	92, 93
Doodslagh, <i>Homicidio</i> .	94
Doolinge, <i>Errore</i> .	94
Doorluchtigheyt, <i>Chiarezza</i> .	95
Dreigement, <i>Minaccie</i> .	95
Dronckenschap, <i>Vbrachiezza</i> .	96

E.

Eygenbaet, <i>Interesse proprio</i> .	96
Eendracht, <i>Concordia</i> .	97, 98, 99
Eendracht des Houwlijx.	99
Eedelheyt, <i>Nobilita</i> .	99, 100
Eensaemheyt, <i>Solitudine</i> .	100
Eensijdigheyt, <i>Partialita</i> .	101
Eenvoudigheyt, <i>Simplicita</i> .	101
Eere of roem die ydel is, <i>Vana Gloria</i> .	102
Eerbaere schaemte, <i>Vergogna honesta</i> .	111
Einde, <i>Fine</i> .	113
Eere, <i>Honore</i> .	116, 117

Elementen. Hoofdstoffen, Vier, Locht, Waeter. 117. Aerde.	118
Elementen.	119, 120
Elementen nae <i>Empedocles</i> .	120
Equinoctie van Lente en Herfst.	504
Ellende, <i>Calamita</i> .	121
Ergernisse, <i>Scandolo</i> .	121
Ernsthaftigheyt, <i>Severita</i> .	122
Eersucht, Staetsucht, <i>Ambitione</i>	123
Eervaerentheyt, <i>Esperienza</i> .	124
Eeuwe. Gulden Eeuwe, silvere Eeuwe, kopere Eeuwe.	125
ysere Eeuwe.	126
Eeuwigheyt, <i>Eternita</i> .	127
Eeuwe, <i>Secolo</i> .	127
Eeuwigheyt, <i>Eternita</i> .	128, 129
Europa. Siet onder Werrelt.	601
F.	
<i>Fantasien</i> , Invallen.	129
<i>Fortuna</i> , Avontuyr.	130, 131
G.	
Gastmael, <i>Convito</i> .	131
Gastvryheyt, <i>Hospitalita</i> .	132
Gebet, <i>Oratione</i> .	132, 133, 134
Gebou, <i>Edificio</i> .	134
Gebiet, <i>Giurisdittione</i> .	135
Gebrokenheyt des herten, <i>Contritione</i> .	135
Gebou des Werrelts, <i>Machina del Mondo</i> .	136
Gedachten, <i>Pensiero</i> .	136, 137
Gedienstigheyt, <i>Ossequio</i> .	137
Geest, Engel, <i>Genius</i> .	137, 138
Geheughnisse, <i>Memoria</i> .	139
Geheughnisse die danckbaer is.	139, 140

Geduyrighey, <i>Assiduita</i> .	141
Gehoorsaemhey, <i>Obedienza</i> .	142, 143
Geylhey, <i>Lussuria</i> .	143
Geld, <i>Pecunia</i> .	144
Gelijckhey, <i>Vgualita</i> .	144, 145
Gelegenthey en Berou, <i>Occasione</i> .	146
Geloof, <i>Fede Catholica</i> .	147
Geloof Christlijck, Catholijck.	148, 149
Geloof, goed vertrouwen, <i>Credito</i> .	150
Gelucksalighey, <i>Felicita Eterna</i> .	151
Gelucksalighey die kort is.	151
Gelucksalighey die algemeen is.	151, 152
Gemeen gevoelen, <i>Opinio</i> , nae 't gevoelen van <i>Hippocrates</i> .	152
Gemeenschap van 's Menschen leven.	153
Gemeen volck, <i>Vulgo</i> .	153
Gemeen volx regeeringe, <i>Democratia</i> .	156
Getier, gerucht, <i>Rumore</i> .	157
Gemoed dat minlijck is, <i>Anima piacevole</i> .	157
Godlijcke genade, <i>Gratia Divina</i> .	156
Godlijcke gunste, <i>Gratia di Dio</i> .	156
Genegenthey, <i>Inclinatione</i> .	157
Geneeskunst, <i>Medicina</i> .	158
Genoegen, <i>Contento</i> .	159
Genoegen dat minlijk is, <i>Contento Amoroso</i> .	159
Gerusthey, <i>Tranquillita</i> .	160
Geruchte, <i>Fama</i> .	160
Gerucht, dat goed, dat quaed, dat doorluchtigh is.	161
Gesonthey, <i>Sanita</i> .	162
Getrouwighey, <i>Fedelta</i> .	163
Gevaer, <i>Pericolo</i> .	163, 164
Geveinsthey, <i>Simulatione</i> .	165
Geveinstheit, Schijnheiligkeit, <i>Hippocresia</i> .	165

Geweld, <i>Violenza</i> .	166
Geweld, drift, <i>Impeto</i> .	166
Geweld met bedrogh, <i>Forza con inganno</i> .	167
Geweeten, <i>Coscienza</i> .	167
Gewoonte, <i>Consuetudine</i> .	168
Gierigheyt, <i>Avaritia</i> .	168, 169, 170
Gifte, offer, <i>Oblatione</i> .	171
Godsdienst, <i>Religione</i> .	171, 172, 173
Godheyt, <i>Divinita</i> .	174
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	174
Godgeleertheyt, <i>Theologia</i> .	175
Godvruchtigheyt tegen Ouders.	176
Godvruchtigheyt, <i>Pieta</i> .	176
Godloosheyt, <i>Impieta</i> .	177, 178
Goedertierentheyt, <i>Clemenza</i> .	179
Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt, <i>Benignita</i> .	179
Goedertierentheyt, <i>Benignita</i> .	183
Goede uytkomst, <i>Evento bono</i> .	184
Goedigheyt, <i>Bonta</i> .	184
Goedwilligheyt, <i>Benevolenza</i> .	185
Gramschap, toorn, <i>Ira</i> .	185, 186
Grootmoedigheyt, <i>Generosita</i> .	186
Grootmoedigheyt aen den Hertogh van Savoyen.	187
Grootmoedigheyt, <i>Magnanimita</i> .	188
Grootheid en sterckheyt des gemoeds.	189
Gulsigheyt, <i>Gola</i> .	190
Gunste, <i>Favore</i> .	191
Gunste nae <i>Apellis</i> beschrijvinge.	191

H.

Handgrepen, <i>Mechanica</i> .	191
--------------------------------	-----

Haet die doodlijck is, <i>Odio Capitale.</i>	192
Halsstarrigheyt, <i>Pertinacia.</i>	192
Hemel, <i>Cielo.</i>	193
Heyligheyt, <i>Santita.</i>	193
Heerlijckheyt van een goede naeme, <i>Splendor del Nome.</i>	194
Heerschappie zijns selfs, <i>Dominio di se stesso.</i>	196
Heerschappie, <i>Dominio.</i>	196
Helderheit, gesont weder, <i>Salubrita del aria.</i>	197
Herten-leet, <i>Cordoglio.</i>	198
Hertseer, Sorge, <i>Affanno.</i>	198, 199
Herstellinge, <i>Riforma.</i>	199
<i>Historia</i> , Geschiedenisse.	200
Honger, <i>Fame.</i>	201
't Hof, <i>Corte.</i>	201, 202
Hooghten-meetinge, <i>Altimetria.</i>	203
Hoogmoedigheyt, <i>Altezza.</i>	203
Hoogheyt van eere, <i>Sublimita della gloria.</i>	204
Hoope, <i>Speranza</i> , nae de beschrijvinge der Oude.	205
Hoope die Godlijck is. Van arbeyt. Hoope die valsch is.	206
Hovaerdie, <i>Superbia.</i>	207
Houlijck, <i>Matrimonio.</i>	207
Houlijx eendracht, soeckt Eendracht	99
Houlijx vereeninge.	209, 210
Hulpe, <i>Ajuto.</i>	211
Huysbestieringe, <i>Oeconomia.</i>	211, 212
I.	
Iaer, <i>Anno.</i>	212, 213
<i>Ichnographia</i> , platte grondbeschrijvinge.	213
Ydelheyt, <i>Vanita.</i>	213

Ieughd, <i>Gioventu</i> .	213, 214
Ieloursheyt, <i>Gelosia</i> .	214, 215
Inblaesinge, <i>Ispiratione</i> .	215
Inbeeldinge, <i>Imaginatione</i> .	216
<i>Idea</i> , Voorbeeldlijk ontwerp.	217
Indruckinge in 't gemoed, <i>Impressione</i> .	221
Iock, boerterie, <i>Giuoco</i> .	222
Ionckheyt, <i>Adolescenza</i> .	222
Ionghvrouwschap, <i>Virginita</i> .	223
Yver, <i>Zelo</i> .	223
ITALIEN met al haere Landschappen, nae de Medaglien van <i>Commodus</i> , <i>Titus</i> en <i>Antoninus</i> .	224
ITALIEN van <i>Zaratino Castellini</i> .	225
ITALIEN nae den Keyser <i>Adrianus</i> .	228
ITALIEN en ROMEN.	228
ROMEN.	228
ROMEN overwinnende.	229
ROMEN eeuwich.	229
ROMEN van <i>Theodosius</i> .	236
ROMEN heyligh.	237

Deelen van Italien.

Liguria.	238
Toscana.	240, 241
Vmbria.	241
Latio.	243
Campagna Felice.	244
Puglia.	245
Abruzzo.	246
Marca.	246
Romagna.	247
Lombardia.	248
Marca Trevisana.	249
Friuli.	250

Corsica.	251
Sardegna.	251
Sicilia.	252

K.

Kerckroof, <i>Sacrilegio</i> .	253
Ketterie, <i>Heresia</i> .	253
Kennisse, <i>Intelligenza</i> .	254
Kindsheyt, <i>Pueritia</i> .	254
Klacht, <i>Pianto</i> .	255
Klapachtigheyt, <i>Loquacita</i> .	255
Koninglijke Mildigheyt en Hoogheyt.	256
Konst, <i>Arte</i> .	256
Konst-stuck, <i>Artificio</i> .	259
Kracht van 't gemoed, en die onverwinlijck is.	260
Koortse, <i>Febre</i> .	261
Kuysheyt, <i>Castita</i> .	263
Kuysheyt des Houlijx.	263
Kuysheyt, reynigheyt, <i>Padicitia</i> .	264, 265
Kracht der Liefde over al.	
Kracht der Liefde, door minder t'ondergebracht.	266
Kracht door 't recht t'ondergebracht.	267
Koetse van <i>Vulcanus</i> voor 't Vier.	274
Koetse van de Locht.	267
Koetse van 't Waeter.	267
Koetse van de Aerde.	268
Koetse van de Nacht.	268
Koetse van <i>Iupiter</i> .	268
Koetse van <i>Saturnus</i> .	269
Koetse van <i>Minerva</i> .	269
Koetse van <i>Luna</i> .	270
Koetse van <i>Mercurius</i> .	271
Koetse van <i>Venus</i> .	271
Koetse van de <i>Sonne</i> .	272
Koetse van <i>Mars</i> .	272

Koetse van <i>Pluto</i> .	275
Koetse van <i>Bacchus</i> .	275
Koetse van den natuyrlijcken en konstigen dagh, en van 't Iaer.	277
Koetse van <i>Ceres</i> .	277
Koetse van de Zee.	277
Koetse van de Liefde nae <i>Petrarcha</i> .	277
Koetse van de Kuysheyt, van de Dood, van <i>Fama</i> , van de Tijd, en van de Godheyt.	278
Waerom de Euangelisten, met haren teykenen alsoo zijn uytgebeelt. Siet in 't beeld van de Wijsheyt.	608
Kennisse der dingen, <i>Cognitione</i> .	273
Kennisse boven natuyre, <i>Metaphysica</i> .	273
L.	
Lagh, <i>Riso</i> .	278
Listige laegen, <i>Insidiae</i> .	279
Landbeschrijvinge, <i>Geographia</i> .	279
Landbouwerie, <i>Agricoltura</i> .	279
Landbouwerie.	280
Langhmoedigheyt, <i>Longanimita</i> .	280
Langhsaemheyt, <i>Tardita</i> .	281
Lastering die schandigh is, <i>Biasimo vitioso</i> .	281
Lasteringe, <i>Calumnia</i> .	281
Leedigheyt, <i>Otio</i> .	282, 283
Leersaemheyt, <i>Docilita</i> .	283
Leeringe, <i>Dottrina</i> .	284, 285
Letterkonst, <i>Grammatica</i> .	285
Leven dat langh is, <i>Vita longa</i> .	286
Leven dat besigh en wercklijck is.	286, 287
Leven dat kort is, <i>Vita breve</i> .	287
Leven dat aendachtigh is.	289, 290
Leven en gemoed.	290

Leven dat Menschlijck is.	290, 291
Leven dat ongerust is.	292
Liefde, <i>Carita</i> .	292, 293
Liefkoserie, <i>Carezze amatorie</i> .	293
Liefdes pijnige, <i>Tormento d' Amore</i> .	294
Liefde des Naesten, <i>Amor del prossimo</i> .	294
Liefde zijns selfs, <i>Amor di stesso</i> .	294, 295
Liefdes quellinge, <i>Passione d' Amore</i> .	424
Liefdes vernoegen, <i>Contento Amoroso</i> .	331
Liefdes kracht, <i>Virtu d' Amore</i> .	266
Liefde tot God, <i>Amore verso Iddio</i> .	295
Liefdes bekoringe, <i>Tentatione d' Amore</i> .	297
Liefde die getemt is, <i>Amor domato</i> .	297
Liefde van een goed gerucht, <i>Amor di fama</i> .	299
Liefdes vereenige, <i>Reconciliatione</i> .	528
Liefdes kenteycken der Oude.	375
Liefde van 't Vaderland, <i>Amor della Patria</i> .	299
Liefdes vergetentheyt, <i>Oblivione d' Amore</i> .	534
Liefdes vastigheyt, <i>Fermezza d' Amore</i> .	522
Liefdes vergetentheyt tegens zijne kinderen.	535
Liefde nae <i>Seneca</i> in zijne <i>Octavia</i> .	303
Lijdeloosheyt, <i>Impassibilita</i> .	304
Lichaem des Menschen, <i>Corpo humano</i> .	304
Lijdsaemheyt na <i>Tertulliani</i> beschrijvinge.	304
Lijdsaemheyt, <i>Patienza</i> .	305
Lof, <i>Lode</i> .	306, 307
't Lot, geval, <i>Sorte</i> .	307, 308
Logen, <i>Bugia</i> .	308, 309
Luchtigheyt, <i>Legierezza</i> .	310
Luyigheyt, <i>Pigritia</i> .	310
Lust, genegentheyt, <i>Appetito</i> .	310

M.

Maete, <i>Misura</i> van <i>Giov. Zarat. Castell.</i>	311
Maete, <i>Misura.</i>	313
Maetigheyt, <i>Temperanza.</i>	316, 317

Maenden nae de Oude.

1 Martius.	317
2 April.	318
3 Maggio.	319.
4 Giugno.	319
5 Iuglio.	320.
6 Augusto.	320
7 September.	320.
8 October.	320
9 November.	321.
10 December.	321
11 Ianuarius.	321.
12 Februarius.	322

Maenden nae den Ackerbouw.

1 Ianuarius. 2 Februarius. 3 Martius. 4 Aprilis. 5 Majus. 6 Iunius. 7 Iulius.	323
8 Augustus. 9 September. 10 October. 11 November. 12 December.	324

Maenden nae de afbeeldinge van den Philosoph Eustachius.

Martius, Aprilis, Majus, Iunius, Iulius, Augustus, September, October,	325
November, December, Ianuarius, Februarius.	326
Maenden in 't gemeen.	326
Manhaftigheyt, <i>Valore</i> .	326, 327
Manlijcke Iaeren, <i>Virilita</i> .	327
Martelaerschap, <i>Martirio</i> .	327
Medeboelschap, <i>Rivalta</i> .	328
Medicine, soeckt Geneeskunst.	158
Meetkunst, <i>Geometria</i> .	328
Medelijden, <i>Compassione</i> .	328
Midden, <i>Mezzo</i> .	329
Minne-vernoegen, <i>Contento Amoruso</i> .	331

Middelmatigheyt, <i>Mediocrita</i> .	331
Morgenstont, <i>Aurora</i> .	331
Mildigheyt, <i>Liberalita</i> .	332
Moedigheyt, <i>Generosita</i> .	333
<i>Monstren</i> .	334
Scilla, Charibdis, Chimera.	334
Griffoen, Sphinx, Harpia, Hidra, Cerberus.	335
<i>Musica</i> .	336, 337
Musen, geschildert in 't Hof van <i>Montecavallo</i> .	337
Musen in een oude Medaglie.	338
Musen van een Edelman van <i>Florencen</i> .	338
Musicael geluyt, <i>Harmonia</i> .	341
N.	
Nacht, <i>Notte</i> .	341
Naerstigheyt, <i>Diligenza</i> .	344
Naespeuringe, <i>Investigatione</i> .	347
Natuyrlijke instortinge, <i>Instinto</i> <i>naturale</i> .	348
Natuyr-kennisse, <i>Physica</i> .	348
Natuyre, <i>Natura</i> .	349
Naevolginge, <i>Imitatione</i> .	350
Nijdigheyt, <i>Invidia</i> .	350, 351
<i>Nimphen in 't gemeen</i> .	351
Hinnedi en Napeen. Nimphen van <i>Diana</i> . <i>Driadi</i> en <i>Hamadriadi</i> . Nimphen van de Vloeden. Najaden.	352
De Zee, <i>Mare</i> .	353
<i>Thetis</i> Nimphe van de Zee.	353
<i>Galathea</i> , Nimphe van de Zee.	353
Nimphe van de Locht of Dagh, van de Nacht.	354
Nimphe van de Regen, en Locht, <i>Cometa</i> .	355
Nieuwsgierigheyt, <i>Curiosita</i> .	355

Noodwendigheyt, <i>Necessita</i> .	356
Nootlot, <i>Fato</i> .	356
Nuttigheyt, <i>Vtilita</i> .	357

O.

Omkoopinge der Rechters, <i>Corruttela di Giudici</i> .	357
Oefninge in konsten, <i>Studio</i> .	358
Oefninge, <i>Essertio</i> .	358
Ommegangh, <i>Conversazione</i> .	359
Onbedachtsaemheyt, <i>Inconsideratione</i> .	361
Ondanckbaerheyt, <i>Ingratitudine</i> .	361
Onderwijsinge, <i>Institutione</i> .	362
Onderwijsinge, leeringe, <i>Ammaestramento</i> .	362
Onderhoudinge, <i>Conservazione, Sostanza</i> .	363
Oneere, schande, <i>Infamia</i> .	363
Ongebondenheyt, <i>Licenza</i> .	364
Ongeluck, ramp, <i>Infortunio</i> .	364
Ongelucksaligheyt, <i>Infelicità</i> .	364
Onderscheyd van goed of quaed, <i>Distintione del bene & male</i> .	365
Ongehoorsaemheyt, <i>Inubediencia</i> .	365
Ongerechtigheyt, <i>Ingiustitia</i> .	366
Ongerustheyt, <i>Inquietudine</i> .	367
Onnooselheyt, <i>Innocenza</i> .	367
Onstantvastigheyt, <i>Incostanza</i> .	367
Ontsteltheyt, verstoornis, <i>Perturbatione</i> .	368
Onsterflijkheyt, <i>Immortalita</i> .	368
Onthoudinge van spijse, <i>Astinenza</i> .	368
Onthoudinge van quaede wercken, Temlust, <i>Continenza</i> .	369
Onveranderlijckheyt, <i>Immutazione, Parcae</i> .	369
Onversaeghtheyt, <i>Intrepidita & Costanza</i> .	370
Onvolmaecktheyt, <i>Impersettione</i> .	370

Onwetenthey, <i>Ignoranza</i> .	370, 371
Onvruchtbaerheit, <i>Sterilita</i> .	371
Ontwerp, teyckenkonst, <i>Dissegno</i> .	374
Oopenhertigheit, <i>Lealta</i> .	375

Oordeel, oordeel der Liefde, oprecht oordeel, <i>Giuditio</i> .	375, 376
Oorlogh, <i>Guerra</i> .	376
Oorloghs-treck, <i>Stratagema militare</i> .	376
Oorsprongh der Liefde, <i>Origine d' Amore</i> .	381
tot	390
Ootmoedigheyt, <i>Humilta</i> .	390, 391
Ootmoedigh versoeck, <i>Supplicatione</i> .	391
Openhertigheyt, <i>Realta</i> ; Opmerckinge, <i>Consideratione</i> .	391
Oprechtigheyt, <i>Sincerita. Ordine dritto</i> .	392
Oproer, <i>Rebellione</i> .	393
Opvoedinge, <i>Educatione</i> .	394
Ouderdom, <i>Vecchiezza</i> .	394, 395
Ouder in 't gemeen, <i>Eta in generale</i> .	395
Overdenckinge, <i>Meditatione</i> .	398
Overdenckinge Geestlijcke, <i>Meditatione</i> <i>spirituale</i> .	398
Overdenckinge des doots.	398
Overredinge, <i>Persuasione</i> .	399
Overspel, <i>Adulterio</i> .	399
Overvloed, <i>Abondanza</i> .	400, 401
Overweginge, <i>Ratiocinatione</i> .	401
Overwinninge, <i>Vittoria</i> .	402
Overwinninge te sloop.	403

P.

<i>Perspettiva</i> , doorsichtigheyt.	404
Pelgrimschap, <i>Pellegrinaggio</i> .	404
Peste, <i>Peste</i> .	405
<i>Philosophia</i> , Wijsgeerigheyt.	405, &c.
<i>Philosophia</i> .	416
Pocherie, <i>Iattanza</i> .	417
<i>Politica</i> , Staetbestieringe.	418

<i>Planimetria</i> , Vlacktenmeetinge.	418
<i>Practica</i> , Werckdaed.	419
Poëtische drift, <i>Furore Poëtico</i> .	420
Prachtigheyt, <i>Magnificenza</i> .	421
Prelaetschap, <i>Prelatura</i> .	421
Pricklinge des gemoeds, <i>Compunctione</i> .	422

Q.

Qvaedaerdigheyt, <i>Malvagita</i> .	423
Quaedsprekentheyt, <i>Maledicenza</i> .	423
Quaedwilligheyt, <i>Malevolenza</i> .	424
Qualick verkregen goed, <i>Acquisto Cattivo</i> .	424
Quellinge der Liefde, <i>Passione d' Amore</i> .	424
Quellinge, <i>Tribulatione</i> .	425
Quellinge over 's anders welvaert, <i>Ramarico</i> .	425

R.

Raedslagh, <i>Consiglio</i> .	425
Rasernie, <i>Furore implacabile</i> .	429
Rasernie, <i>Furore</i> .	430
Rasernien, <i>Furien</i> .	431
Rassigheyt, <i>Agilita</i> .	431
Recht. Gerechtigheyt. Bestandigh Recht, Strenght Recht. Godlijck Recht.	433
Rechter, <i>Giudice</i> .	434
Redenkavelingh, <i>Dialectica</i> .	434
Redenrijck-konst, <i>Rhetorica</i> .	435
Reeden, <i>Ragione</i> .	435, 436
Reeden van Staet, <i>Ragione di Stato</i> .	437
Regeering van 't gemeene beste, <i>Republica</i> .	438
Reeckenkonst, <i>Arithmetica</i> .	438
Rijckdom, <i>Opulenza, Richezza</i> .	439
Roede Godes, <i>Flagello di Dio</i> .	440

Roof, <i>Rapina</i> .	440
Roem of heerlijkheit der Princen, <i>Gloria</i> .	440
Ruste, <i>Quiete</i> .	443
S.	
Saligheeden. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, saligheeden.	443, 444, 445
Saligheeden op de maniere van een Sinnebeeld.	447
Sachtmoedigheyt, <i>Mansuetudine</i> .	449
t'Saemenvoeginge der Menschlijcke dingen.	450
Schaede, <i>Danno</i> .	450
Schande, oneere, <i>Scorno</i> .	451
Schelmstuck, <i>Sciaguratigine</i> .	451
Scherpsinnigheyt des Verstands.	451
Schilderkonst, <i>Pittura</i> .	452
Schipvaert, <i>Navigazione</i> .	453
Schoonheyt, <i>Bellezza</i> .	454
Schoonheit in een Vrouwe, <i>Bellezza feminile</i> .	455
Schrick, <i>Spavento</i> .	455
Seeckerheyt, <i>Sicurezza</i> .	456
<i>Simonia</i> , verkooping van Geestlijcke gaeven.	457
<i>Simonia</i> , van <i>Zaratino Castel. Romano</i> .	457, &c.
<i>Simmetria</i> , Gelijkmatigheit in alle dingen.	460
<i>Vijf Sinnen</i> .	
't Gesicht, 't Gehoor, de Reuck, Smaeck, 't Gevoel.	465, 466
Vijf Sinnen, in een schilderje ver- toont van <i>G. Batt. Zaratino</i> .	466
Sin, <i>Senso</i> .	469
Vijf Sinnen, om die in een beeld te vertoon, van <i>Zarat. Castell. Romano</i> .	469

Slaep, <i>Sonno</i> .	470
Slock-lust, <i>Ingordigia</i> .	471
Sloffigheyt, <i>Negligenza</i> .	472
Sloverie, <i>Fatica</i> .	472
Smerte, <i>Dolore</i> , nae <i>Zeuxis</i> .	473

Smaed, <i>Ingiuria</i> .	474
Snelligheyt, <i>Velocita, Celerita</i> .	474
Somersche moedigheyt, <i>Lassitudine</i> .	475
Soberheyt, <i>Sobrieta</i> .	475
Somers-Sonnestand, <i>Solstitio Eftivo</i> . ..	476
Winters .. <i>Hiemale</i> .	
Sonde, <i>Peccato</i> .	478
Sotheyt, <i>Pazzia, Sciocchezza, Stoltitia</i> .	480
Spaersaemheyt, <i>Parsimonia</i> .	480
Spion, <i>Spia</i> .	481
Stantvastigheyt, <i>Constanza</i> .	484
Staetigheyt, <i>Gravita</i> .	484
Staetigheyt in een Man.	485
Staetregeeringe, soeckt <i>Politica</i> .	418
Sterckheyt, wackerheyt, <i>Gagliardezza</i> .	485
<i>Stereometria</i> , meetinge van vaste lichaemen.	485
Sterregissinge, <i>Astrologia</i> .	486
Sterre-konst, <i>Astronomia</i> .	486
Stilswijgentheyt, <i>Secretezza</i> .	487
Stilligheyt, <i>Silentio</i> .	489
Stijfsinnigheyt, <i>Ostinatione</i> .	491
Stoutmoedigh bestaen, <i>Ardire magnanimo</i> .	491
Straffinge, <i>Punitione</i> .	492
Straffe die geleden is, <i>Pena</i> .	492
Straffe, <i>Castigo</i> .	493
Straffigheyt, <i>Rigore</i> .	493
Strijd, <i>Contrasto</i> .	494
Strijd van Reeden tegen de lust des vleesches.	494
Suchten, <i>Sospiri</i> .	495
Suyvringe van sonde, van de locht.	498

Suyverhey, <i>Purita</i> . Suyverhey des gemoeds.	498
Swackhey, <i>Infermita</i> .	499
Swaermoedighey, <i>Melanconia</i> .	499
T.	
<i>Temperamento</i> , gematighey van Hemelsche en Aerdsche dingen.	500
<i>Theoria</i> , Spieglinge der dingen.	500
Tegenstrijdighey, <i>Contrarieta</i> .	503
<i>Tijden en deelen des Iaers</i> .	
Tijd, <i>Tempo</i> .	503
<i>Aequinoctium</i> van de Lente.	504
<i>Aequinoctium</i> van den Herfst.	505
Saisoen des Iaers.	506
't Iaer, soeckt	212
Lente, <i>Primavera</i> . Somer, <i>Estate</i> .	506
Herfst, <i>Autunno</i> . Winter, <i>Inverno</i> .	507
Vier tijden na de Medaglie van <i>Caracalla</i> .	508
Vier tijden, te <i>Florencen</i> vertoont.	508
Winter, <i>Inverno</i> .	508
Winter van <i>Macrobius</i> breed uytgebreyt, en 't gevoelen van <i>Pierius</i> wederleyt, door <i>Giov. Zarat. Castellini</i> .	509
Tyrannie, <i>Tyrannide</i> .	512
Toevlucht, <i>Refugio</i> .	512
Tol, schattinge, <i>Datio</i> .	513
Treurspel, <i>Tragoedia</i> .	514
Traeghey, d' <i>Apocaggine</i> .	515
Troulooshey, <i>Perfidia</i> .	515
Tweedracht, <i>Discordia</i> .	515, 516
Twist, <i>Lite</i> .	517
Twijflinge, <i>dubio</i> .	517
Twijfelberaedighey, <i>Irresolutione</i> .	517

V.

Vadsigheyt, <i>Accidia</i> .	518
Vaerdigheyt, <i>Prontezza</i> .	519
Vasten, <i>Digiuno</i> .	519
Vast betrouwen, <i>Confidenza</i> .	520
Vastigheyt, <i>Stabilimento</i> .	521
Vastigheyt, <i>Fermezza</i> .	521
Vastigheyt der Liefde.	522
Vasthoudentheyt, <i>Tenacita</i> .	522
Verachtinge der Wellust, der Deughd, en des Werrelts.	523
Verplichtinge, <i>Obligo</i> .	524
Verbeteringe, <i>Correctione</i> .	524
Verbont, <i>Lega</i> .	525
Verdienst, <i>Merito</i> .	526, 527
Verdraeghsaemheyt.	527
Verdrijvinge van quade gedachten.	528
Vereeninge van Liefde.	529
Vergetentheyt, <i>Oblivione</i> van <i>Castellini</i> .	530
Vergetenheyt der Liefde, <i>Castellini</i> .	534
Vergetenheyt tegens de kinderen.	535
Vergeldinge, <i>Renumeratione</i> .	536
Vergifnisse, <i>Perdono</i> .	536
Verkiesinge, <i>Elettione</i> .	537
Verlangen nae God, <i>Desiderio verso</i> <i>Iddio</i> .	537
Verlangen, <i>Desiderio</i> .	538
Vermaeck, <i>Diletto</i> .	538
Vermetelheyt, <i>Arroganza</i> .	542
Vermeerderinge van eere, <i>Ampiezza della</i> <i>gloria</i> .	543
Vermoeden, arghwaen, <i>Suspitione</i> .	543
Verquistinge, <i>Prodigalita</i> .	543, 544
Verraet, <i>Tradimento</i> .	544
Verrijsenisse, <i>Resurrectione</i> .	545

Verschrickinge, schrick, <i>Terrore</i> .	545
Verstand, <i>Intelletto</i> .	546

Verstoornisse, <i>selegno</i> .	547
Verteeringe van spijsje, <i>Digestione</i> .	542
Vervolginge, <i>Persecutione</i> .	547
Verwijftheyt, <i>Delitioso</i> .	548
Vettigheyt, <i>Grassezza</i> .	548
Verwarringe, <i>Confusione</i> .	548
Verwonderinge, <i>Maraviglia</i> .	549
Viandschap, <i>Inimicitia</i> .	549
Viandschap die doodlijck is.	549
Vindinge, <i>Inventione</i> .	550
Vijf Sinnen. Siet Sinnen.	465
<i>Vloeden, Revieren.</i>	
Nijl, Indus, Acis, Acheron, Cocitus, Stix, Phlegeton.	551, 552
Vloeden, Revieren van <i>Aelianus</i> .	552
Adige, Po, Ganges.	553
Arno, Achelous, Tiber.	554
Tiger, Donau, Niger.	555
Vleyinge, <i>Adulatione</i> .	555, 556
Vlucht, <i>Fuga</i> . Vluchtigheyt van des Werrelts eere.	557
Vooghdyschap, <i>Tutela</i> .	558, 560
Voorbaerigheyt en uytstekentheyt van eertijtelen.	561
Volhardinge, <i>Perseveranza</i> .	562, 563
Volmaecktheyt, <i>Perfettione</i> .	562
Voorbeschickinge, <i>Predestinatione</i> .	563
Voorsegginge, <i>Divinatione</i> .	564
Voorsieninge, <i>Providenza</i> .	564, 565
Voorspoet des levens, <i>Prosperita della vita</i> .	565
Voorsegginge goede en quade.	567, 568
Vratigheyt, <i>Voracita</i> .	568

Vreede, <i>Pace</i> .	568, 570
Vreese, bloodigheyt, <i>Timore, Paura</i> .	571
Vreughde, <i>Piacere</i> . Eerbaere vreughde.	572
Vryheyt, <i>Liberta</i> .	573
Vrye wille, <i>Libero arbitrio</i> .	574
Vrienden trouwe, <i>Fede nel amicitia</i> .	575
Vriendschap, <i>Amicitia</i> .	575, 576
Vrolijckheyt, <i>Allegrezza</i> .	577, 578
Vruchtbaerheyt, <i>Fecondita</i> .	579
Vyrbeschrijvinge, <i>Horographia</i> .	581
Vyren van den dagh.	182
Vyren van den nacht.	585, 586

W.

Wacht, <i>Guardia</i> .	587
Wackerheyt, <i>Vigilanza</i> .	588
Waerheyt, <i>Verita</i> .	589
Waerdigheyt, <i>Dignita</i> .	591
Wanhoop, <i>Desperatione</i> .	591
Wapenen, <i>Arme</i> .	591
Wederleveringe, <i>Restitutione</i> .	591
Weldaed, <i>Beneficio</i> .	591
Wellust, <i>Volutta</i> .	593
Wellust des vleeschs, <i>Libidine</i> .	593, 594
Welsprekentheyt, <i>Eloquenza</i> .	595
brenghet de macht t'onder.	596
Welvaeren, heyl, <i>Salute</i> .	597
Wercken die ydel zijn, <i>Opera vana</i> .	598
vergeefsche Wercken, openbaere Wercken, volmaeckte Wercken.	

Werrelt.

Werltbeschrijvinge, <i>Cosmographia</i> .	599
Werlt, <i>Mondo</i> .	600
Europa nae de Medaglie van <i>Giov. Zaratino Castellini</i> .	601

Europa.	602.
Asia.	603.
Africa.	604.
America.	605
Werreltsche opperhoofdigheyt, <i>Monarchia Mondana.</i>	606
Werrelts ellende, <i>Miseria Mondana.</i>	607
<i>Wet.</i>	
Wet, <i>Legge</i> , van <i>Giov. Zarat. Castell.</i>	607
Wet der genade.	608.
Oude Wet.	
Nieuwe Wet.	609.
Natuyrljcke Wet.	608
Wet der vreesse. Burgerlijcke Wet. Geestlijcke Wet.	610
Wetenschap, <i>Scienza.</i>	610, 612
Wille, <i>Volonta.</i>	613, 614
Wjssegginge, <i>Profetia.</i>	614
Wiskonst, <i>Mathematica.</i>	615
Wispeltuyrigheyt, <i>Instabilita.</i>	616
Wjsheyt Godlijcke, <i>Sapienza Divina.</i>	617
Wjsheyt Menschlijcke, <i>Sapienza humana.</i>	619
Wjsheyt die oprecht is.	620
Wjsheyt, <i>Prudenza.</i>	621, 622
Wissel, <i>Cambio.</i>	623
Winden. Oost.	624.
Suyden.	625.
Noorden.	626.
Westen.	
<i>Aeolus</i> , Koningh van de Winden.	628
Oost- Weste- Noorde- Zuydewind.	629
Woecker, <i>Vsura.</i> Wraecke, <i>Vendetta.</i>	630
Wreedheyt, stoutmoedigheyt, <i>Ferocita.</i>	631
<i>Z.</i>	
Zeedevorminge, <i>Ethica.</i>	632

Zeedighey, <i>Modestia</i> .	633
Zee-beschrijvinge, <i>Hydrographia</i> .	634
Ziele die verdoemt is, <i>Anima dannata</i> .	634
Einde, <i>Fine</i> . Soeckt fol.	113
Naereede des Oversetters.	636

't *Aemsteldam*, Gedruckt by *Iacob Lescaille*, in 't jaer 1644.